CASSIODORI
OPERA
DUOBUS TOMIS COMPREHENSA.

MAGNI AURELII
CASSIODORI
SENATORIS,
VIRI PATRICII, CONSULARIS,
ET
VIVARIENSIS ABBATIS
OPERA OMNIA

In duos Tomos distributa,

Ad fidem MSS. Codd. emendata & aucta,

NOTIS ET OBSERVATIONIBUS ILLUSTRATA,
cum Indicibus locupletissimis, quibus præmittitur illius vita, quæ nunc primùm in lucem prodit cum Dissertatione de ejus Monachatu.

Operâ & studio J. GARETII, *Monachi Ord. S. Benedicti è Congreg. S. Mauri.*

Elenchum Operum proxima post Præfationem pagina indicat.

TOMUS PRIMUS.

ROTOMAGI,
Impensis LUDOVICI BILLAINE, Bibliopolæ Parisiensis.
M. DC. LXXIX.
CUM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

ILLUSTRISSIMO VIRO
MICHAELI LE TELLIER
FRANCIÆ CANCELLARIO.

CUM publicandi libri omnes ad Te, tamquam ad sortis suæ arbitrum, communi lege referantur, VIR ILLUSTRISSIME, unus omnium suo quasi jure securus, absque veniæ præfatione in sinum tuum convolat CASSIODORUS SENATOR, qui dudum in animum Tuum totus penetravit, illapsus, transfususque est. Hunc quippe decursi honorum gradus, inculpati mores, vitæ genus, gratia Principis ac vulgi studium ita similem Tui effecerunt, ut qui Cassiodorum laudaverit, TELLERIUM laudare videatur. Is primùm ab Odoacre Rege Comitivæ Privatarum ac sacris Largitionibus; tum à Theodorico variis provinciis, dein præ-

torio Præfectus, eidemque ab epistolis, secretis & mandatis; Patriciatus demum & Consulatus honorem promeruit. Quid horum omnium aut sub LVDOVICO IVSTO non explevit, aut sub LVDOVICO MAGNO non prætergressus est TELLERIVS? Vterque porro non fragili felicitate
Var. lib. 1. epist. 4. provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium repentinis successibus evolavit: sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconii conscendit gradibus dignitatum. *In Cassiodoro incorrupta fides, animus recti tenacissimus, prudentia singularis viguere: in TELLERIO summa hæc omnia. In ambobus virtus in dies honoratior, fama non arte quæsita, non varia, sed semper & ubique sibi constans. Et quidem ea æquitate commissa sibi munera gessit Cassiodorus,*
Var. lib. 9. epist. 24. ut quisquam de illo contraria submurmurare nescierit, sed derogare cupientes vicerit integritas actionis. *Idem verò de TELLERIO dictum puta, cui numquam dentem*
Ibid. epist. 25. *infigere ausa est invidia etiam morosior.* Illius labore actum est, *contestante Athalarico*, ne laboraret imperium; & cùm novitas regni multa posceret ordinari, esset solus ad diversa sufficiens, hunc dictatio publica, hunc consilia Regis poscerent. *Hìc apertus esset de TELLERIO dicendi locus, si funestissima illa Galliæ tempora, quibus incumbentem regno perniciem prudentiâ & consiliis suis strenuè amolitus est, in memoriam revocare jam liceret. Denique si Cassio-*
Ibid. epist. 24. *dorus Theodorici ore laudatus est, uti* summa temporum laus; *TELLERIVS à Rege Christianissimo tanto nobiliora reportavit elogia, quanto LVDOVICVS MAGNVS Theodoricum antecellit.*

Imus in compendia laudum Tuarum, VIR PRÆSTANTISSIME, non ut ex Cassiodori comparatione illustrior evadas; sed ut ille ex Te fiat ornatior. Diceret alius Te Cassiodoro justiorem, prudentiorem, sapientiorem, ac præstantiorem esse: mihi satis fuerit Te dicere nostri temporis, id est LVDOVICI MAGNI Cassiodorum. Hunc modum exigit modestia Tua, si tamen is modus est Regi maximo usque adeo placuisse. De una hac virtute cum Cassiodoro, ne Tibi infe-

rior existimetur, Tu ipse ultro contenderes. Et verò hoc præcipuum est ornamentum virtutum Tuarum, VIR INTEGERRIME, quæ in aliis fuerint humanæ, morales, politicæ: in Te sunt (ut verbo dicam) penitus Christianæ. Patere ut ita de Te sentiat ac prædicet Aula, populus, propria familia. Hanc primùm aggressus es coërcere intra modestiæ leges: quod plerisque haud minùs arduum ait Tacitus, quàm provinciam regere. Deinde Tu ipse in publico pompam fugere, ostentationem, plausum: quo nihil efficacius ad promerendam augendamque famam. Insuper ad Auctorem & Ducem ut Minister, illustria facta Tua referre didicisti; procul ab æmulatione adversus collegas, procul à contentione adversus alios. Inde procedit illa in omnes comitas, humanitas sine supercilio gravis, sine fastu venerabilis: ut TELLERII animus, non secus atque domus, universis patère videatur. Hinc factum est, ut quæ aliis ferè æmulos excitat dignitas summa, omnium animos, studia & plausus ampliùs ad Te converterit. Et certè quis invidiæ locus, ubi modestiæ ac beneficentiæ totum impenditur? Immo majora sibi de se fecit optari, qui intra modestiæ terminos magna cohibuit. *Electionem Tuam à Rege tam sapienter factam mox prosecuta est omnium Ordinum acclamatio. Tu solus Tibi ipsi quasi vim inferebas ad obsequium Principis, cùm Tibi tantumnon deprecanti summus Cancellarii honos delatus est. Hic erit, inquiebas, supremus titulus honoris brevi morituro ab optimo Principe appositus. Immo verò hæc erit meritorum amplissima seges, quæ virentem senectam in Iuris publici utilitatem exerceat; quæ non Tuam, sed summi per Te Officii augeat dignitatem. Nihil enim TELLERIO, (si ita loqui fas est) addit honor iste, nisi novum LVDOVICI MAGNI suffragium, nisi supremam modestiæ coronam. Nimirum, ut Cassiodorus, ita* semper fuisti moderatus in prosperis, *ut nullo umquam rerum feliciter procedente cursu, nullo popularis auræ afflatu elata sit grandis animæ Tuæ æqualitas & constantia.*

Var. lib. 1. epist. 4.

Lib. 9. epist. 25.

Agnoscis opinor, VIR ILLVSTRISSIME, in Cassio-

doro imaginem Tui; quinetiam Te dissimulante agnoscunt omnes. Unum est tamen, ut alia prætercam, in quo Cassiodorum vicisti. Ejus quidem genus, *Theodorico teste*, in utroque orbe præclarum fuit; & gemino Senatui decenter aptatum, tamquam duobus luminibus oculatum, purissima claritate radiavit. *At Cassiodoro ipsi defuit prolis gloria, quæ traducem parentis prudentiam ceterasque virtutes cum sanguine transmitteret ad posteros. Tu verò, VIR CLARISSIME*, gemino Senatui *geminam prolem* in utroque orbe *suppeditas, alteram sacro, politico alteram. Hi gemini sunt oculi, quorum alter divina speculatur & sacra regit: alter humana circumspicit ac dirigit. Hi sunt quos non sera, sed præoccupata manet gloriæ virtutumque Tuarum hereditas, non prærepta Parenti, sed amplificata.*

Var. lib. 1. epist. 4.

Sed vicissim unum est, in quo Cassiodorum Te feliciorem (qua Tua pietas est) ac superiorem existimas, VIR PRÆSTANTISSIME, quòd ille in Vivario suo tandem impetraverit secessum à publicis curis: quod Tu ipse in Cavilleo rure prætendebas. At quando aliò Deus Te vocat, sequere modò, ac vive Regno, vive Tuis, vive omnibus. Hactenus, ut ille, ornasti conscientiæ integritate palatia: *nunc justitiæ tribunalia æquitatis Tuæ luce illustra & repurga. Quod superest, Ordinem nostrum, Congregationem inquam nostram, ut soles, ut toties probavimus, amare ac fovere perge. Ille ipse Caßiodorus, qui Tibi hujus facti auctor & exemplum, idem per me in integrum restitutus sub auspiciis Tuis, VIR ILLUSTRISSIME, erit grati animi erga Te nostri perpetuum monumentum. Ita meo, ita omnium nostrum nomine voveo.*

Var. lib. 3. epist. 28.

Rotomagi à Monasterio S. Audoeni Kal. Jann. an. 1679.

Tibi addictissimus & obsequentissimus servus FR. JOANNES GARETIUS, Congregationis S. Mauri Monachus.

IN NOVAM

MAGNI AURELII

CASSIODORI SENATORIS

Operum Editionem.

PRÆFATIO.

HABES hic, Benevole Lector, operum omnium Magni Aurelii Cassiodori Senatoris novam Editionem, quam quidem dum aggredimur, nova cur dicatur, à nobis necesse est paucis edisseri. 1. Nullus ante nos singulas celeberrimi Scriptoris lucubrationes, quæ hactenus reperiri potuerunt, in unum corpus redegerat, quas perquisitis summa cum diligentia codicibus manuscriptis, & reseratis eruditorum scriniis collegimus. 2. Plura, quæ desiderabantur in editis operibus ex antiquioribus manuscriptis probatæ fidei restituimus: integras nonnunquam paginas dedimus, hiulca supplevimus, mendosa fœdéque corrupta ubique operum vel Amanuensum inscitia, vel prœli vitio sic emendavimus, ut interdum, neglecto prorsus contextu impresso, solis codicibus nostris manuscriptis adhærere necessum fuerit. In toto tamen opere margines oneravimus diversis quibusdam textibus, qui licet dubii, probi censeri possent ab æquo Lectore. Tertiò denique Nova dicitur præsens Editio; cui de novo quædam opera nunquam edita adjecimus.

Quod attinet ad librorum seu tractatuum seriem, quam hic Lector vides, totum opus digessimus in duos tomos, quorum primus omnia complectitur, quæ Senator noster Politicus, & Historicus exaravit. Alter ea continet, quæ Auctor in sacram scripturam edidit, & libros de Divinarum & humanarum litterarum institutionibus, ac tandem eum, quem de Anima librum inscripsit.

Sed ne Lectorem lateant quæ sui juris jam esse volumus, de singulis pauca proloquemur. Inchoamus ab opere insigni *Variarum*, quod duodecim libris absolvitur. *De libro Variarum.* Congeries est varii generis Epistolarum, quas sub Regibus Gothis Theodorico, Athalarico, Theodahato, Vuitige, & eorum nomine frequens scribebat; & quas ipse, dum munere Præfecti Prætorio sub illis Regibus fungeretur, suo nomine dirigebat. Ibi etiam variæ habentur formulæ dignitatum sub illa Gothorum Monarchia concedendarum. Hoc scribendi genere famam sibi conciliavit apud omnes Aurelius noster; licet querantur nonnulli stili barbariem rerum dignitatem, & Regii nominis majestatem non assequi. Reclamant alii, nec denegant Cassiodoro suos scribendi lepores; neque diffitebitur vel ipse rigidus Aristarchus nullibi reperiri tantum ingenii acumen, tot pondera rationum, tantam sententiarum gravitatem, tam multiplicem variæ eruditionis copiam, ac refertissimum utriusque sapientiæ penu, quàm apud cla-

* * *

rissimum Senatorem nostrum. Is enim licet eam non exhibeat stili venustatem & elegantiam, quæ cum Imperii Romani majestate vigebat sub Augusto: eâ tamen pollet in ætate rudi, & sub Regibus Barbaris, quam jure mireris, & cui melioris notæ scriptores meritò suffragantur.

Singulas horum librorum Editiones, quotquot nacti sumus, percurrimus, easque omnes cum pluribus variæ senectutis codicibus & contulimus, & ex iis emēdavimus. Auxilio potissimùm fuēre manuscriptus codex S. Audoëni, sed in quo desiderātur libri 5. 6. & 7. & antiquissimæ membranæ S Remigii Remensis: in quibus tamen præter quatuor priores libros, cæteri desunt. Habuimus etiam è Bibliotheca nostra horum librorum Editionem à Mariangelo Accurtio anno 1533. evulgatam, quam vir clarissimus & doctissimus Claudius Grulartus supremi Normaniæ Senatus olim Princeps cum exemplari celeberrimi Cujacii Biturigibus contulerat. Verùm cujus notæ fuerit is Cujacii codex divinare non possumus; cùm ea tantùm in libri nostri fronte invenerimus verba, Grularti manu sic exarata: *Contuli Biturigibus nonis Novembris 1575. cum exemplari clarissimi viri D. Cujacii.* At quicquid tandem fuerit illud Cujacii exemplar; plurimas sanè, & optimas tum castigationes, tum observationes suppeditavit nobis Grularti liber, quas quidem qui legerit, quantùm Editionis nostræ textus & notas illustraverint facilè ipse perspiciet. Eas porro animadversiones an Cujacii exemplari, an Grularti potissimùm ingenio & curis debeamus, cùm nobis hactenus non constiterit, singulas sub utriusque nomine suis quibusque locis attexendas esse censuimus. Nobis denique inprimis adfuit doctissimus vir Franciscus Juretus, cujus notationes, & diversas ad fidem plurium manuscriptorum codicum in Variarum libros lectiones, ipsius Jureti manu conscriptas humanissimè transmisit ad nos vir perillustris D. Bouhierius in supremo Burgundiæ Senatu Præses infulatus, & Jureti scriptus heres.

Jam verò eas omnes quotquot ab eruditis viris habuimus in hos libros observationes in fine cujusque Epistolæ subjunximus, ut uno veluti conspectu omnia cernere possit Lector eruditus. Ibi ergo ea iterum videbit, quæ jam publici juris fecerant Fornerius, & Brossæus: sed non sine emendatione aliqua, iis enim adjunximus Jureti notas varia eruditione conspicuas, quibus Senatoris nostri verba & sententias non tantùm illustrat: sed castigat etiam ipsas Fornerii animadversiones; pluresque ab eo cùm Jurisconsultorum, tum aliorum Auctorum vitiosè allatas auctoritates vel corrigit, vel restituit.

Quidam malè feriati ad singulas Cassiodori Epistolas summaria seu synopses præmisere: sed tam pingui Minerva & perfunctorio conatu, ut plures sint qui opinentur illos vel eas non legisse, vel sensum earum assecutos non esse. Nobis intentior cura fuit, ut minùs aberraremus à scopo, editis lemmatibus aliis, quæ Lectorum censuræ libenter subjicimus.

Ne quid deesset huic Editioni Variarum, quæ difficilia, subobscura, nec cuiquam facilè pervia putavimus, explanare nobis curæ fuit. Exhibemus item notitiam dignitatum, locorum, fluminum; & id genus plurium, quæ notatu dignissima eo in opere inveniri possunt. Verùm ne nimia foret hujus voluminis moles, separatim curret tantillum hoc opus nostrum, postquam huic nostræ Editioni manum ultimam admoverimus.

De Historia Tripartita. *Variarum* libros proximè sequitur *Historia*, quæ ideo *Tripartita* dicta est, quòd eam ex tribus Græcis Auctoribus Socrate scilicet, Sozomeno, & Theodoreto in uno corpore duodecim libris collegisset Cassiodorus: *Quos nos*, inquit Senator noster, *per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractu, Domino juvante, perducere, & de tribus Auctoribus unam facere dictionem. Et ne quempiam res indistincta turbaret, per universum textum operis titulos se apposuisse* dicit. Nec alium eo in opere scopum sibi fuisse testatur, quàm ne historia hæc ab iis Auctoribus *mirabiliter*, ut ait, *conscripta*, Monachis suis Vivariensibus deesset: *Ne*, inquit, *insultet se habere facunda Græcia necessarium, quod vobis judicet esse substractum.*

Lib. div. litt. cap. 17. In Præfat. hist. Trip.

Lib. div. litt. cap. 17.

In Epistola præfixa operibus Eusebii Scimus B. Rhenanum in Epiphanii versionem acerbè & contumeliosè invehi, eique Græci ac Latini sermonis imperitiam objicere, cujus oscitantiam & Typographorum menda pertæsus, non sine supercilio monet plura se castigasse, delevisse, supplevisse. Sed quàm parum justa sint illius in interpretem convitia fatebitur om-

nis, qui nostram hanc Editionem ad fidem Manuscriptorum sincerè reductam cum adscititiis Rhenani contulerit. Mirabitur fortasse eum nihil ut plurimùm emendasse quàm verba quædam, quæ cùm barbarismos & solœcismos esse judicaret, fastidio quodam delicatissimo bilem ipsi & stomachum mirum in modum commoverant. Non diffitemur Ephiphanii versionem puræ Latinitatis parum, barbariei Gothicæ plurimùm habere: sed non ita fœdè aberravit, ut ob barbaricas nænias, & incultum sermonem tota periret operis facies; sicut eamdem ob causam cæteros Gothorum Scriptores de medio tollendos nemo jure dixerit. Quapropter litteratis omnibus, quibus semper antiquior fuit Auctorum, quàm interpolatorum lectio, gratum fore putavimus, si totum quale est Cassiodori Senatoris, & Epiphanii opus in pristinam integritatem restitueremus; maximè cùm à doctissimi Valesii versione paucissimis in locis sensu discrepet, nec eum infeliciter Interprete nostro suis in observationibus non semel usum fuisse videamus.

Huic itaque Editioni reformandæ suppetias tulit antiquus codex Monasterii B. Mariæ de Lyra quadringentorum plus minusve annorum optima manu exaratus. Nec minus profuit alter MS. S. Theodorici prope Rhemos, qui sexcentorum circiter annorum characterem præfert. Dissimulare non possumus in his manuscriptis codicibus eos inveniri loquendi tropos, quos barbarismos & solœcismos vocavit Rhenanus: sed benigniùs condonandi sunt Latino Interpreti apud Gothos, & Gothis scribenti, qui forsitan ut Græcam phrasim meliùs redderet, verbum è verbo exprimi debere arbitratus est.

Utilissima sanè foret Rhenani opera, si quomodo Epiphanii Latinitatem, ita Librariorum vitia castigavisset; constat enim multa in hos libros irrepsisse menda, quæ fucum faciunt Lectoribus, difficultatesque non modicas ingerunt. Plura conamur manuscriptorum codicum auxilio emendare: fatendum tamen duobus præcipuè in locis nos diu multùmque hæsisse, quod operæpretium est Lectori semel explicare. Primus occurrit tot Eruditorum disputationibus celeberrimus Tripartitæ locus lib. 9. cap. 38. ubi hæc legimus: *Romani enim tres ante Pascha septimanas præter sabbatum & Dominicam sub continuatione jejunant.* Manuscriptus autem codex Lyrensis, & vetus Editio, quæ ex aliis codicibus MSS. prodiit, non *tres*, sed *sex hebdomadas* habent. Verùm an ea lectio à nobis admittenda esset hactenus addubitavimus, cùm summæ eruditionis viri nullum ibi in Tripartita mendum arguant: sed vel Socratis errore, vel historiæ illius scriptoris oscitantia peccatum fuisse plurimi suspicentur. Re tamen seriò diutiusque perpensa Manuscripti nostri & veteris editionis lectionem textui nostro inseruimus; ad quod non utriusque tantùm auctoritas nos induxit, sed graviores profectò rationes. 1. Quod sex hebdomadarum ante Pascha jejunium Socratis tempore Romæ fuisse observatum egregiè probaverint doctissimi quamplures. 2. Totidem hebdomadis à Romanis jejunatum luculenter docet Cassiodorus noster in Explicatione tituli Psalmi 40. ubi ait: *Quadraginta diebus S. Moyses ab esca corporis temperavit..... Eodem modo Elias..... Ipse quoque Dominus totidem diebus ac noctibus jejunavit, ut nobis formam beatæ purificationis ostenderet. Quadragesima quinetiam ipsius docemur exemplo. Præmittitur tempus abstinentiæ, ut dilutis sordibus peccatorum, ad Resurrectionem Domini puris mentibus accedamus.* Non ita sanè de quadraginta dierum jejunio loqueretur Cassiodorus, si Socratis tempore tribus tantùm hebdomadis, exceptis sabbato & Dominica, id est, si quindecim tantum diebus ante Pascha Romani jejunassent; vixerat enim cùm plurimis, qui Socratis ætate Romæ floruerant, à quibus non indubitanter acceperat, qualis tum apud Romanos foret Quadragesimalis jejunii observatio. 3. Certò certiùs constat eo in Tripartitæ capite agnoscendum aliquod scriptoris erratum; quod nec ipsi diffitentur Heterodoxi; nam post superiùs allata verba: *Romani tres ante Pascha septimanas præter sabbatum & Dominicam sub continuatione jejunant*, ista deinde leguntur: *Roma sabbata universa jejunant*, & à fortiori Quadragesimæ tempore. Quis ergo sciat an etiam *sex*, non *tres hebdomadas* ibi olim à Cassiodoro scriptum fuerit, quod sit postea Antiquariorum vel dolo, vel incuria mutatum.

Scimus equidem doctissimum Quenellium implicatissimæ difficultatis nodum solvisse, cùm in Socratem hominem Græcum longè ab urbe Roma dissitum, & falsis rumusculis deceptum, errorem omnem refundit, quem à Cassiodoro exscriptum ait, non malitiosi animi vitio, sed expositoris officio, cujus cùm ibi munus obeat, *Dissert. de sabb. jejunio.*

omnia Socratis verba bona fide reddere debuit. Huic præstantissimæ observationi, quâ Senator noster ab omni labe purgatur, libenter acquievissemus, nisi tantillus nos adhuc retineret scrupulus. Non enim Expositoris solummodo, sed, ut ipse ait, *Defloratoris* provinciam suscipit, id est, ex tribus Auctoribus alia ab uno, alia ab altero vel assumendo, vel rejiciendo continuatam scribit historiam. Id certè iis quæ ex eo suprà retulimus verbis apertè significatur, & adhuc planiùs ex eadem Tripartitæ Præfatione: *Nos autem*, inquit, *eorum relectis operibus, & unumquemque cautâ mente tractantes, cognovimus non æqualiter omnes de una quaque re luculenter ac subtiliter explanasse: sed modò hunc, modò alterum aliam partem meliùs expedisse. Et ideo judicavimus de singulis Dictoribus deflorata colligere.* Si ergo ea tantùm, quæ meliora censebat, collegit, nihil quod falsum esse putaverit, scripsisse dicendus est.

Fateor equidem multa scitu dignissima ibi apud Socratem haberi, quæ Monachos suos docere voluerit Cassiodorus. At id sanè absque veritatis dispendio aliter præstare poterat, vel scilicet prætermisso Socrate, ut alibi sæpius, à Sozomeno, qui de iisdem rebus agit, nec tamen de Romanis loquitur, verba mutuando: vel saltem si Socratis verbis uti vellet, ea paucissima, quæ de Romano jejunio loquuntur, silere poterat; quod & eum alibi fecisse, vel ex eo solo, quem mox afferemus Sozomeni loco, constabit. Quæ cùm ita sint, non temerè forsan quis eorum subscriberet opinioni, qui corruptum fuisse Tripartitæ locum suspicabuntur. Nostras tamen conjecturas eruditi Lectoris judicio lubentissimè permittimus; sicquè eam lectionem, quæ *tres hebdomadas* habet, in marginem rejecimus, non ut respuatur à quoquam: sed ut eam quisquis veriorem probaverit sponte amplectatur.

Eadem profitemur de alio Tripartitæ loco, nimirum in cap. 39. ejusdem libri, ubi sic ex Sozomeno habetur: *In qua Ecclesia*, id est Romana, *neque Episcopus, neque alter quisquam coram populo docet*; id falsum esse plerique doctissimi contendunt, neque certè quomodò verum esse possit videmus. Sed quî fieri potuerit, ut ea quæ præcedunt & subsequuntur prætermiserit Senator, & illa tantùm exscripserit, quæ falsa esse constantissimè noverat. Sic enim post Cassiodori verba mox citata prosequitur Sozomenus: *Sed apud Alexandrinos solus civitatis Alexandrinæ Episcopus concionatur, quam consuetudinem, cùm antea non fuisset, introductam esse ferunt, ex quo Arius Presbyter de doctrina fidei disserens nova dogmata invexit.* Hæc omnia, non tamen plura omittit Cassiodorus. Cui ergo probabile videbitur Italum Italis, Abbatem Monachis suis scribentem ea, quæ Romæ fieri falsò putabantur, ex Auctore Græco retulisse: ea verò, quæ Alexandriæ gerebantur, licet vera & notatu dignissima consultò tacuisse.

Is forsan feliciùs divinaverit, qui mendum aliquod Librarii oscitantia in Tripartitam subrepsisse augurabitur. Enimvero S. Theodorici codex pro verbo *docet*, legit *dicit*; quæ quidem lectio alium omnino ac verissimum sensum efficit. Ibi enim de cantico *Alleluia* agit Cassiodorus in hunc modum: *Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani pro juramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur.* Valesii versio habet: *ut hunc hymnum audire & canere ipsis contingat.* His continuò subjungit Tripartita: *In qua Ecclesia neque Episcopus, neque alter quisquam coram populo dicit*, supple illud primum *Alleluia Paschale*. Nec aliam fuisse Cassiodori mentem inde probabitur, quod si de concionibus, vel catechesibus Romanis egisset, nusquam quod ibi de Alexandrinis à Sozomeno dicebatur silentio prætermisisset fraudulento. Neque verò negaverim in Græca Sozomeni historia legi διδάσκει: sed quis asserere audeat corruptum non fuisse Græci Auctoris textum? Sciunt omnes quàm in Græcis describendis facilis sit imperitorum Librariorum lapsus; aliquem forsan deprehendent aliquando veritatis & antiquitatis amatores, si in melioris notæ manuscriptos codices Græcos inciderint, vel certè illud emendabunt ex variis Tripartitæ MSS. codicibus, quos ex aliis Bibliothecis, ubi delitescunt, habere non potuimus.

Tripartitam suam cùm colligeret Cassiodorus præter Auctorum nomina nullum aut librum, aut locum unde verba mutuaretur, ullibi aperuit. Quamobrem nec injucunda, ut puto, nec inutilis erit Lectori opera nostra, qua cujusque Scriptoris librum, caput & paginam juxta Christophorsoni & Valesii Editiones, ubi ea habentur, quæ in Tripartita nostra descripta sunt, in marginibus indicavimus. Quoties tamen eadem sunt apud utrumque capita, iis citatis, Valesianæ tantùm

Editionis

Editionis paginam, & locorum indicem litteram indigitavimus. Cæterùm utraque illa Editione ita usi sumus, ut in difficilioribus, & in aliis vel Librariorum interpunctionibus, vel Orthographorum imperitiâ depravatis Tripartitæ Locis emendationi nostræ lucem non modicam attulerint; ac tandem ubi à nostris codicibus MSS. & Editis præcipuè dissiderent, ad textus nostri oras aliquando notavimus. Plures ibidem sæpius addidimus æræ Christianæ annos, Consulibus in Tripartita notatis juxta Cassiodori Chronicon respondentes, quos ab anno Christi 514. quo Senatorem Consulem factum fuisse constat, semper ascendendo, non incertis forsan calculis à nobis numeratos æquus Lector advertet.

De Chronico.

Tertium in hoc tomo locum dedimus Senatoris nostri *Chronico*, quod jubente Theodorico Rege composuit. Incredibili prorsus iracundiâ & stomacho in hoc Cassiodori opus exarsit Onuphrius Panninus, ejusque iram non repressit Josephus Scaliger, neque minori fastu in Senatoris Chronica invectus est. Ea potissimum perstringunt, quibus in consignandis Consulum fastis à Tiberio Cæsare usque ad Diocletianum auctor adhæsit: sed eadem censuræ severioris nota Prospero tanto viro, & Victorio inuri deberet, quibus forte, ut air Bucherius, confusionem istam immanis suffectorum per ea tempora Consulum farrago peperit. Aliam ipse Scaliger causam indicat curà veris Epochis tantillùm deflexerit Auctor, scilicet quòd Eusebio duce Consulatum Junii Bruti una integra Olimpiade superiorem fecerit. Sed lapsus hic, etiamsi esset certus & verus, sine supercilio condonandus erat viro de litteris meritissimo, majoribus curis obsito, totius Regni Gothici Atlanti, & gravissimum sententiæ suæ testem citanti; maximè cùm alii minùs distracti graviùs peccent citra famæ dispendium, & nemine suggillante. Quid quòd ipsi tam morosi cavillatores Onuphrius & Scaliger negare non possunt istud Senatoris Chronicon plurium votis satisfecisse, qui res Ecclesiasticas & Imperii Romani litteris consignarunt: immo verò eo etiam suis utrumque in operibus nec invitè, nec infeliciter usum fuisse sæpe sæpius cernimus. Quid quòd ipse suggilator Onuphrius fatetur vel invitus sibi in multis Cassiodorum præluxisse? Quid tandem quòd Scaliger ipse, licet ejusdem cum Panuino stomachi, multus agnoscit Senatorem nostrum ita studuisse Eusebio & Hieronymo, ut ne verbis quidem ab iis dissensisse videatur. At certè non hos tantùm, quamvis optimos, viæ duces habuit; secutus est etiam Titum Livium, Aufidium Bassum, Paschalem, id est, ut ait Bucherius, *Paschalem Victorii canonem*; nec iis aut aliis prætermissis, qui tum præ cæteris in instruenda temporum ratione eminebant, quicquam fixum esse voluit.

Comment. in Victor. Can. cap. 13.

In Notis ad Euseb. pag. 96. 425.

In Notis ad Euseb. pag. 9. & seqq.

Comment. in Victor. Can. cap. 13.

Libentiùs igitur Baronio, Bucherio, & Jureto assentior, qui re maturiùs expensa, non Auctori, sed Scribarum imperitiæ parachronismos censent imputandos. Neque verò iis reluctanter subscribent eruditi, quibus dubium nusquam esse potest, quàm facilè isthæc chronologiæ menda, quæ sæpius in describendis Consulum nominibus posita sunt, vel typographiæ, vel Amanuensium vitio subrepant. Hæc itaque, ut quantùm nobis licuit, emendarentur, novam Cassiodori nostri *Chronicorum* Editionem ad veterum omnium amussim declineavimus: præcipuè tamen Onuphrio & Cuspiniano adhæsimus, qui Manuscriptos se codices vidisse testantur. Atque omnes eorum lectiones, quotiescumque variaverunt, sic in marginibus nostris annotavimus, ut nihil, quod in omnibus aliis editionibus invenitur, in nostra possit ab erudito Lectore desiderari. Adjecimus etiam ad hæc Chronica Computum Paschale, de quo sub finem vitæ Cassiodori Senatoris pauca disseremus.

De Computo Paschali.

De Chronicis Jornandis.

Historiam Gothorum in duodecim libros partitam ediderat Cassiodorus, ut constabit ex dicendis in ejus vita: sed quo fato perierit nullus dixerit, nemo non luxerit. Tantum hunc omnium mœrorem utcumque levare potest hujus historiæ quasi synopsis, & compendiosa reductio, quam Jornandes seu Jordanus Episcopus Ravennas, ex eo collectam, posteritati reliquit. Ne ergo aliquid Cassiodori operum diligentiam nostram fugeret, tomum hunc claudet illa Senatoris historiæ brevis & exquisita collectio, quæ de Getarum, sive Gothorum origine & rebus gestis ad Castalium inscribitur. Jam verò ut proba, & omnium emaculatior redderetur nostra Chronici hujus Editio, à Bonaventura Vulcanio apud Batavos excusis usi sumus, in quibus totum opus capitibus perlucidè distinguitur, & accuratissimæ capitum synopses exhibentur. His cum aliis Editionibus collatis varias Jureti lectiones & animadversiones, ipsasque

B. Vulcanii notas adjecimus, ut eorum eruditione planior fiat obscura Jornandis elocutio.

De Commentariis in Psalmos.

ALter tomus ea complectitur, quæ ad S. Scripturas, vel ad sacrum earum studium pertinent, quibus merito & ordine præit illustre *in Psalmos Commentarium*, seu *Psalt. vii Expositio*. Egregium hoc Cassiodori Senatoris opus nullibi editum scimus, nisi primùm Basileæ, tum Lutetiæ cum characteribus Gothicis, & frequentiori litterarum abbreviatione: unde cùm minùs hominum nostri temporis usibus esset accommodatum, & vix ac ne vix quidem in majoribus Bibliothecis reperiri posset, ingens sui apud eruditos relinquebat desiderium. Quapropter ne doctis piisque viris deesset tam luculenta, tantoque studio à Cassiodoro elaborata *Psalmorum expositio*, eam in publicum rursus emittendi difficilem provinciam suscepi, quæ postea labori nostro in edendis omnibus Auctoris operibus primam occasionem dedit. Quoniam autem libris priùs editis ob Gothicos characteres, vitiosas interpunctiones, creberrimas abbreviationes, & innumera alia menda uti non poterant Librarii nostri, exemplar Basileense minùs aberrans propria manu integrum exscripsi, & ad fidem quatuor codicum manuscriptorum melioris notæ contuli & emendavi. Quorum tres primi totum Commentarium exhibent: quartus verò una tantùm parte mutilus centum priores Psalmos non excedit. Primum è Bibliotheca S. Germani ad Lutetiam suppeditavit R. P. D. Lucas Dacherius, quem codicem ante nongentos vel circiter annos exaratum esse diffitebitur nemo. Secundum, quem ante quingentos annos scriptum esse conjicere licet, debemus Monasterio Sanctissimæ Trinitatis Fiscanensis. Tertium ejusdem ferè ætatis commendavit Monasterium B. Mariæ de Lyra, quem sponte concessum servat nostra Regalis Abbatia S. Audoëni Rotomagensis. Quartus paris etiam senectutis est Monasterii Beccensis. Quibus omnibus seriò consultis, quæ fœdè mendis scatebant plusquam sexcentis in locis sedulò correximus.

Judicavimus etiam textus & loca S. Scripturæ, quæ vel perperam citantur, vel desunt in duabus superioribus Editionibus, non tamen sine labore & tædio defectu Concordantiarum pro Versione 70. Interpretum, quâ ut sibi familiari & ferè sola usus est Cassiodorus, cujus citationes ad formam Editionis vulgatæ reducere mihi cordi fuit. Retegendus etiam fuit & eliminandus error MSS. codicum, in quibus plerumque Scribarum oscitantiâ unus Propheta pro alio, Jeremias pro Isaia vel Daniele laudantur, quibus citandis supersedere satiùs duxerant, qui Editionibus Basileensi & Parisiensi operam dederunt. Quam autem Psalmorum versionem in suis Commentariis secutus fuerit noster Cassiodorus Senator, manifestum est antiquiori Romanæ adhæsisse: sed quam teste Fabro Stapulensi ad priorum Editionum, quæ tum circumferebantur, & Hebraici textus primigeniam puritatem contulerat, ut ex 16. cap. suæ Præfationis colligere licet, ejusque commentatione in Psalmos 13. v. 6. 54. v. 3. &c. Hinc oritur, ut versuum Psalterii distinctio non eadem sit semper apud Cassiodorum, quæ in vulgata Editione reperitur.

Alios præterea SS. Patrum textus indigitavimus, quos Senator laudavit quidem, sed tacito libri nomine, nec indicatis capitibus tam in MSS. codicibus, quàm in Editis, unde nobis non semel necesse fuerit integros Patrum revolvere tractatus & libros, ut detecto fonte vel unius à Cassiodoro citatæ auctoritatis locus designaretur.

In Præf. Psalt. Quincup.

Opinantur quidam recentiores hos Cassiodori Commentarios meram esse Augustinianorum Epitomen, quos celeberrimus ille Doctor stilo prolixiori concinnavit: sed gratis omnino id effingitur. Nam 1. Illa Psalmorum versio, quam sequitur Cassiodorus, plurimùm distat ab ea, cui jugiter Augustinus adhæsit, uti ante nos annotavit Faber Stapulensis: *Augustinus*, inquit, *Psalterium vetus, quod minus cæteris castigatum est, Cassiodorus Romanam secutus est Psalmodiam.* 2. Nullis impensis, nullique studio defuit Cassiodorus, ut Commentarius iste prodiret in publicum suis numeris absolutissimus: quamobrem accitis undequaque, *& adhibitis Hebraicæ linguæ peritissimis*, ut ipse suggerit, *cum eorum volumine contulit*, quicquid ipse in Psalmos scribebat. Quibus omnibus facilè supersedisset simplex Augustini Abbreviator. 3. Id certè apertius suis verbis Senator ipse declarat cum ait: *Tale est de ejus sensu*, scilicet Augustini, *aliquid subripere, quale Herculi clavam de manu tollere.* Et post pauca: *Quædam verò noviter inventa post tam mirabilem Magistrum sola Domini præsumptione subjeci, qui parvulis confidentiam, cæcis visum, &c.*

In Præf. in Psal. cap. 16.

Præfat. in Psal. circa initium.

4. Denique evidentissimum est, non soli studuisse Augustino in his Commentariis doctissimum Abbatem: sed aliorum sanctorum Patrum placita affatim congessisse, ut Cypriani, Origenis, Athanasii, Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, Leonis, Chrisostomi, Cyrilli, Didymi, Facundi, Primasii, Sedulii, &c. Quorum omnium non secus ac Augustini operibus & auctoritate usus est; quod etiam fatetur noster Venerabilis Beda: *In Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit*, Cassiodorus, *diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri Patres dixerunt.*

Neque tamen negabimus Senatori nostro familiarem fuisse doctrinam Augustini, in quam etiam in aliis suis lucubrationibus sæpius collimavit: sed seligendo, quæ magis arriderent, non eligendo cui impensiùs & unicè adhæreret. Id ipse de suo in Psalmos Commentario, de quo nunc quæstio est, sponte & gratanter profitetur, cùm ait: *Ab eo, ut fieri solet, mutuans lumen de lumine, aliqua de ipso*, scilicet Psalterio, *Domino largiente conscripsi.* Nec aliam sanè ob rationem Augustini vestigiis tam sedulò institit, nisi quia tutissimam eum semper viam aperuisse constantissimè noverat, qui, ut ipse monet, *totus orthodoxus, totus Catholicus* invenitur. *Lib. div. litt. cap. 4.* *In Præf. Comm. in Psal.*

Jam verò non desunt aliqui, quibus suffragatur Eminentissimus Cardinalis Baronius, qui putent Cassiodorum suam in Psalmos Expositionem non suapte sponte, sed jubente Summo Pontifice aggressum fuisse. Ipsum ut testem accersunt, dum sic loquitur. *Quocirca, Pater Apostolice, qui cælestes litteras sanctis moribus reddidisti, præstante Deo, tua invitatione provocatus abyssos Divinas ingredior: qui clemens errata corrigis, nec severus imputas, quod emendas.* Gravior profectò erit conjectura, si quis id, quod à nemine priùs notatum legimus, nobiscum advertat nullum à Cassiodoro ubique operum suorum tali lemmate, *Pater Apostolice*, compellari præter S. Leonem; indicium enim est ad Summorum Pontificum aliquem orationem suam convertisse. *In Præf. in Psal.*

Responderi tamen potest tali alloquio in S. Hieronymum paulò antè citatum, intendisse, idque vel ex eo evincetur, quòd hæc verba *tua imitatione*, non autem *invitatione provocatus*, in Editis, & in ipso Baronio legantur, quibus solùm innueret, se Psalmorum Explanationem Hieronymi exemplo tractandam suscepisse. Verumenimverò non alieno impulsu, sed sua se sponte huic operi manum admovisse non obscurè significat Senator, cùm statim ab initio Prologi sic præfatur: *Cum Psalterii cælestis mella gustassem, &c.* Ubi eorum dulcedine suaviter inductum se fuisse ostendit, ut uberiores latentis spiritus sub velamine litteræ delicias, quas feliciter prægustaverat, Monachis suis aperiret. Quis etiam credat quòd vir mira humanitate politissimus, & in Aulæ fastigio jugiter versatus, summum Pontificem non antea salutatum; immo dequo ne minimum quidem priùs & postea verbum habet, strictim & ex abrupto, ut dicunt, compellaverit. Age verò Agapetum Papam hunc esse volunt. Sed qui fieri possit, ut tam ineptè Senator allocutus sit eum, qui jam à multis annis è vivis excesserat, cùm tractatum in Psalmos inchoavit. Nihil tamen Lectorum judicio hic detractum volumus, ut sua cuique sententia maneat.

Huic Commentario in Psalmos, qui genuinus est Cassiodori fœtus proximè subjecimus alium in *Cantica Canticorum*, quem ejus nomine consignatum legimus in codicibus nostris MSS. & in Editione Germanica, quam, uno excepto R. P. Philippo Labbæo S. J. secuti sunt quicumque librorum Cassiodori Elenchum tradidere. Quibus forsitan fucum fecerunt hæc ultima Commentarii in Psalmos verba: *Nunc Salomonis dicta videamus, qua proprios Expositores habere noscuntur.* His tamen verbis aliter imbutus Cardinalis Baronius, aliter etiam sensit, videlicet Abbatem nostrum Vivariensem in *Parabolas Salomonis* scripsisse: sed effato tam singulari, ut nullus præter ipsum sic divinasse videatur. *De Commentario in Cantica Canticorũ.*

At hos Commentarios Cassiodori partum supposititium esse plura demonstrant. 1. In hoc enim super Cantica opusculo citatur Gregorius Magnus, & præsertim super Evangelia, cui operi manum non admovit, nisi jam Pontificales ad infulas evocatus, quod contigit anno Christi 592. quo jam 17. ad minùs effluxerant anni à morte Cassiodori, quem anno 575. superstitem non fuisse communior est Auctorum sententia. 2. Hic Commentarius in sacrum Epithalamium à Cassiodori stilo & scribendi charactere multùm abhorret. 3. Tractatum hunc se conscripsisse nusquam meminit Senator noster, & altum de illo silentium in Præfatione in librum de Ortho-

graphia : ubi libros omnes recenset, quos Monachus ediderat. Tandem familiare est Cassiodoro nostro S. Scripturæ textus proferre juxta versionem 70. secus huic fictitio.

Cur tamen prodeat hîc in publicum tam illustri parente destitutus, sola movit legentium utilitas, & dignitas libri, quæ tanta est, ut inter opera Isidori Hispalensis locum obtineat : sed tam pressus & contractus, ut hujus, quem integrum damus, solùm videatur epitome. Consulendum etiam fuit huic Commentatio, ne forsan periter deficiente Editione Germanica, quæ rara est, & unica. Eam sicut & alia plura ex immensa, domesticaque librorum suppellectili humanissimè nobis commodavit vir clarissimus Emericus Bigotius eruditione sua satis apud doctos celebratus, & rei litterariæ bono deditissimus.

De libro Divinarum Litterarum.

Tertio loco dedimus libros *de divinis & humanis litteris*, seu *lectionibus*, quibus ut necessariis præludiis & prolegomenis Vivariensis Abbas Monachos suos ad sacræ Scripturæ studium instruebat. Putant aliqui librum *de divinis litteris* à Cassiodoro primùm in duos divisum, eò quòd in Editis omnibus post caput 23. hæc addita sint: *Explicit liber primus. Incipit liber secundus.* Sed errorem depellunt omnes codices MSS. apud quos nulla talis distinctio reperitur. Nec ulli mirum esse debet, quòd in ultimis Editionibus ea verba nondum fuerint expuncta; hi enim libri, licet toties impressi, suos tamen nævos & hiatus maximos non amisêre, ut in capp. 12. 15. & 28. advertere licuit. Ad eos corrigendos & resarciendos usi sumus antiquioribus membranis quingentorum ad minùs annorum, quas suppeditarunt tum Bibliotheca nostra S. Audoëni, tum Monasterium de Noa in confinio Ebroicensium & Conchensium. Nec minùs feliciter nacti sumus castigationes plurimas, quas ex aliis MSS. codicibus exscripserat doctissimus Juretus, & plura subjunximus ab eo in hunc Cassiodori librum observata.

De libro humanarum Litterarum.

Liber *de humanis litteris* tractatibus septem, sed compendiosè satis absolvitur. *De Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astronomia.* Editus fuit cum libro de Divinis Litteris: sed Librariorum inscitia sic depravatus, mutilus, & hiulcus, ut eum vix agnoscas, si cum isto, quem tibi Lector damus, conferre volueris. Auxilio fuit codex S. Germani Pratensis, cujus ætatem ad Hincmari Rhemensis tempora rêferunt. Nec minores suppetias tulit R. P. Domnus Simon Bougis, Reverendi admodum Patris D. Vincentii Marsolle Superioris Generalis Congregationis nostræ Secretarius, qui Edita cum vetustissimo MS. Bibliothecæ Thuanæ contulit, & varias lectiones ad nos transmisit. Alios discrepantes textus vir officiosissimus Petrus Pelhester Rotomagensis Metropolis Bibliothecarius nobis concessit ex MS. Bibliothecæ Regiæ, quem octingentorum ad minus annorum esse character indicat, qui tamen desinit in fine libri de Arithmetica, & numero 1467. consignatur.

Præfationem huicce libro restituimus, quæ inter opera Alcuini post tractatum de virtutibus & vitiis reperitur, quamque germanum esse Cassiodori præludium sic evincimus. 1. Ita incipit hæc Præfatio *Superior liber, Domino præstante, completus, Institutionem Divinarum continet Lectionum. Hic titulis 33. noscitur comprehensus.* At nunquam Alcuinus, sed solus Cassiodorus librum de Divinis Litteris, sive lectionibus 33. titulis comprehensum edidit; & ideo ab eo superior liber dicitur, quòd ad posteriorem, quem de humanis litteris composuit, referri debeat. 2. Hujus Præfationis Auctor de septem Artibus, quas ibi recenset se acturum pollicetur: verùm Alcuinus de tribus tantùm disseruit, nusquam ultra progressus; solus Senator noster septenarium attigit & consummavit. 3. Ea verba: *Dicendum de Arte Grammatica*, quæ in hac Præfatione leguntur, usque ad illa, quæ hoc titulo inscribuntur *caput 2. de Arte Rhetorica*, tam in excusis, quam in MSS. Cassiodori nomine prænotatis reperiuntur. Illud autem caput 2. de Rhetorica habent quidem nostræ membranæ, sed inverso tantisper ordine.

De Grammatica.

Certum est librum de Grammatica incompletum esse, sed ejus defectum nullus nostrorum codicum supplere potuit, nec ipse Thuanus, qui longiùs excurrit: abundè tamen lacunam explebit Commentarius in Donatum, de quo mox dicturi sumus.

De Rhetorica.

Qui hos septem tractatus publici juris fecêre sic Lectorem præmonent initio libri de Rhetorica: *Quod sequitur de Rhetorica restituimus, adjuti hoc compendio à studioso quodam*

dam

dam Artium diligenter collecto. Quibus verbis, quantùm assequi licet, nobis innuunt, vel sibi defuisse Cassiodori operis codices, vel murilos tantùm nactos esse, quorum inopiâ sic jejuni, ad breviarium seu synopsim alicujus collectoris recurrerint, ut liber ille de Rhetorica à Cassiodori primigenio fœtu non prorsus abhorrere videretur. Nobis Lector fortuna blandior arrisit, retectis illis MSS. codicibus, de quibus supra, qui sincerum & integrum Cassiodori opus exhibent, & nos tibi: sed pristinas Editiones rejecimus, quæ, ut fatentur, commentarium potiùs *studiosi* cujusdam sapiunt, quàm textum Auctoris.

De Dialectica.

Si quis in Editionibus consulat librum de Dialectica, offendet non pauca mirâ confusione inversa, præsertim ubi de definitionibus, & de Interpretatione agitur. Nos omnia restituimus in suum quemque locum juxta MSS. codicum fidem, quibus unicè adhæsimus.

De Arithmetica.

Circa librum de Arithmetica sufficiat annotasse, quòd in Editis istud monitum legitur initio 3. divisionis: *Hæc 3. divisio adjecta est, quæ in MS. desiderabatur:* sed unde, aut quomodò desumpta sit penitus tacetur, neque nos divinare possumus. Unum tantùm scimus, quòd ea, quæ ibi edita sunt, omnino differant ab iis, quæ in MSS. nostris reperiuntur. Quapropter veritati cautum volentes, his omnibus rejectis, nostris tantùm membranis verbatim & ad litteram institimus. In hoc codice S. Germani alius Arithmeticæ libellus subjicitur, sic inscriptus: *Breviarium Arithmeticæ.* Sed quia Synopsis est, seu brevis collectio quorumdam capitum libri primi de Arithmetica Severini Boëthii, eam ideo præterire consultiùs visum est, cùm inter opera Boethii facillimè possit inveniri.

De Geometria. *Pag. 325. col. 1.*

Plurima quæ ad Elementa Geometriæ pertinent in Cassiodori nostri libris hactenus editis deerant, licet ea in suis in Psalmos Commentariis aliquando citet, vel ad illa Lectorem remittat, ut in Expositione Psalmi 96. ubi de puncto, linea, circulò, trigono, quadrangulo &c. loquens, sic ait: *Quorum notitiam pleniorem in libris Geometricæ disciplinæ diligens lector invenies.* Quæ tamen nullus in Editis reperiet, sed in solo continentur MS. Sangermanensi. Itaque quamvis ex Euclidis Elementis videantur excerpta, ea tamen hîc dedimus, cùm certissimum sit de iis scripsisse Cassiodorum, & sub ejus nomine in tam vetusto codice proferantur.

De Commentario in Donatum.

Aurelius noster dum libros recenset, quos jam Monachus ediderat, duos à se super Donatum Commentarios prodiisse perhibet, quorum initio libri de Grammatica sic meminit: *Cujus*, scilicet Donati, *gemina commenta reliquimus.* Hactenus nobis incompertum an Edita fuerint. Unicum damus in Donatum Cassiodori Commentarium, quem suppeditavit vetustissimus codex MS. Bibliothecæ S. Michaelis in Monte, seu in periculo maris; ex cujus titulo, nimia senectute pene consumpto, hæc tantùm eruere licuit. In prima linea: *Incipit Commentarium S.....* In secunda linea: *C I I. de Oratione & de* VIII..... Et in tertia linea: *tibus Orationis.* Quæ singula, si placeat conjectura, reddunt hoc integrum lemma. *Incipit Commentarium Senatoris*, quod proprium etiam Cassiodoro nomen, *clarissimi de Oratione, & octo partibus Orationis.* Nec fortè aberramus à vero, tum quia certò scimus Cassiodorum in Donatum libros scripsisse, tum quia sibi jugiter cohærent, quæ hic, & quæ in libro de Grammatica leguntur; itaut quæ in isto desiderantur sub finem, ex illo possint abundanter suppleri.

De libro Orthographia.

Omnes Editiones libri de Orthographia Cassiodori Senatoris, sed eam maximè, quæ Antuerpiæ prodiit operâ Ludovici Carionis seriò contulimus cum illo codice Montano, de quo mox præfati sumus, & quem unicum habuimus in hac materia.

De libro de schematibus & tropis. *Præf. Orthogr.* *Cap. 1. de Gramat.*

Meminit Cassiodorus se alium *librum Sacerdotis de schematibus, Domino præstante, collegisse*, hancque ait compilationem 98. tropos continere, quos de libro cujusdam Auctoris, cui Sacerdos nomen, excerpserat. In excusis duo circumferuntur libri de schematibus & tropis sub nomine Cassiodori; iidemque Venerabili Bedæ inscripti tomo 1. hujus operum. Inde in omnes Cassiodori Editiones, exceptâ Nivellianâ, manavit error, ut sub utriusque nomine prodirent cum hoc titulo: *Magni Aurelii Cassiodori de schematibus & tropis collectio ex Sacerdote, id est ex Beda Presbytero.* Sed quàm immani chronologiæ mendo vel ipsi rudes agnoscant, quibus certum Bedam Cassiodoro ducentis ferè annis posteriorem fuisse. Tutior fuerit conjectura, si Bedæ potius Cassiodorum præluxisse quis opinetur, ut & Isidoro Hispalensi,

inter cujus opera liber idem de Schematibus recensetur; nisi quòd iste tropos seu figuras à Scriptoribus prophanis, Beda verò à Scriptura sacra & à SS. Patribus mutuatur.

Habent veteres membranæ Cœnobli Floriacensis eumdem tractatum, quem legimus apud Bedam, eumque Cassiodoro tribuunt hoc titulo: *Incipit liber Cassiodori de figuris seu modis locutionum, quæ à Græcis Schemata, vel tropi dicuntur, missus ad Galertum Levitam.* Hinc tamen non constat genuinam esse prolem Cassiodori Senatoris. 1. Hunc quippe librum ad suos Vivarienses Monachos, non ad alium nominatim & peculiariter intentum direxisse certum est. 2. Bis in eo citatur Gregorius Magnus, qui post Cassiodori nostri tempora scribebat. 3. Reluctatur ipse Senator, qui perhibet se 98. schemata seu tropos complexum esse, quorum vix mediam partem attingit codex Floriacensis, Bedæ lucubrationibus assutus. Eo igitur libro inter opera Bedæ relicto, meliùs nobis visum est, & ad mentem Senatoris nostri aptius hæc eadem schemata, quæ in Commentario ipsius in Psalmos passim obvia cernuntur, in unum corpus redigere juxta seriem Alphabeti, appositis ad singulas figuras uno aut pluribus exemplis, quod in gratiam Lectoris non ad 98. tantùm tropos, sed ad 120. & ultra protendimus, additis quibusdam Rhetoricorum locis, qui in eodem Commentario passim reperiebantur.

De libro de Anima. Licet Cassiodorus librum de Anima scripserit antequàm Monasticen profiteretur, placuit tamen illum proximè subjungere tractatibus illis, quos senex edidit, tati nullum ei locum aptiùs convenire, si solitum Philosophicorum ordinem spectes, ubi tractatus de Animastica cæteris, quos enumeravimus, non malè cohæret. Nævos autem abstersimus ope MSS. codicum nostri scilicet S. Audoëni Rotomagensis, & Abbatiæ de Noa; quibus omnibus insigniter præluxit Juretus suis in Cassiodori opera animadversionibus, & marginalibus notis.

Plura scripserat Cassiodorus, sed diligentiæ nostræ omniumque votis excidêre. Si immensa illa librorum suppellex, quam in Vivariensi suo Cœnobio Monachorum studiis profuturam adlegerat, hactenus extaret, non dubium quin major & numerosior foret ista collectio. Cernere forsan liceret librum *de divisionibus*, Alium *de titulis*, qui alias *Memoriale sacrarum Scripturarum* inscribitur, *breves Commentarios in Epistolas Apostolorum, eorum Acta, & Joannis Apocalypsin*, tractatum *de Etymologiis*, & alios quosdam, de quibus in ejus vita pauca differemus. Unus nobis obvius fuit Hincmarus Remensis, qui Cassiodori scholia in Epistolam ad Romanos se legisse testatur. Nec alios scimus, quibus hi in sacras litteras tractatus innotuerint. *Lib. de Prædestin. c. 24.*

Non semel forsitan offendes in alios libros, quibus celeberrimum Cassiodori nomen illusit vano mendacii fuco, ut in hæc duo volumina, quæ Cantabrigiæ in Bibliotheca Corporis Christi asservantur, primum *de Ecclesiasticis officiis*, alterum sic inscriptum: *Sententiæ Cassiodori ex S. Cypriano.* In Bibliotheca Oxoniensi, & apud quemdam privatum Anglum duo visuntur exemplaria, Cassiodori nomine sic prænotata: *Scintillarium Scripturarum*; & apud Petrum de Natalibus, qui Cassiodori lucubrationes recensens librum de Trinitate inter genuinos ejus fœtus annumerat. Sed de his omnibus altum apud omnes Scriptores coævos & suppares silentium; nec iis suffragatur Cassiodorus Senator, qui nullibi horum librorum, ne operum quidem suorum catalogum texens, mentionem habuit. Nec minùs aberrant à vero qui vitas sanctorum Paphnutii, Spiridionis & cæterorum, quas in primam partem Legendarii sui congessit Lipomanus, à Cassiodoro primùm conscriptas putant, quæ primis Historiæ Tripartitæ Scriptoribus jure debentur. Improbabilior videtur opinio Gesneri in Bibliotheca sua, ubi sexdecim libros *De re rustica*, quos vano rumore innuit reperiri in Bibliotheca Monasterii S. Michaelis de monte, Cassiodoro nostro tribuit; magis enim ascribendi sunt Columellæ, qui ea de re totidem libros scripsit ipso teste Cassiodoro Senatore. In codice 114. & 1469. Bibliothecæ Vaticanæ alius invenitur liber, cui titulus hic appingitur: *Cassiodori de divinarum scripturarum libris Etymologiæ*: sed ab illo lemmate dissentit contextus, qui totus est de divinis litteris. *Lib. div. litt. cap. 28.*

Major controversia oriri potest de libro *De Amicitia*, quem in Editis quibusdam exemplaribus, nec paucioribus manuscriptis Cassiodoro nostro ascribitur: verùm totius libri stilus ipsi non favet, sed insigniter Bernardo, aut Petro Blesensi. Prætetea liber hic *de Amicitia* vulgatæ Editionis Scripturæ sacræ textus adhibet, quibus

nunquam usus est Cassiodorus 3. Senator noster nullibi operum suorum hujus libri meminit. 4. Hunc librum Petro Blesensi tamquam vero parenti satis asseruit ultima ejus operum Editio, non ita pridem repetita.

Uterque tomus Cassiodori operum clauditur suo Indice locupletissimo; quibus Senatoris nostri viri certè præstantissimi, necdum tamen satis cogniti vitam cum dissertatione de ejus vita Monastica præmisi, adjutus opera nostri Nicolai Nourriti, qui in iis concinnandis studiorum meorum socius fuit, & laboris particeps.

ELENCHUS OPERUM
MAGNI AURELII
Cassiodori Senatoris.

TOMUS PRIMUS.

TOMUS SECUNDUS.

MAGNI

MAGNI AURELII
CASSIODORI
SENATORIS V. C.
EXQUÆSTORIS, EXCONSULIS,
EXMAGISTRI OFFICIORUM
EXPRÆFECTI PRÆTORIO, ET PATRICII;
AC DEINDE
VIVARIENSIS, SEU CASTELLIENSIS
MONASTERII
FUNDATORIS, ET ABBATIS
VITÆ
PARS PRIMA.

Præfatio.

EA sunt Magni Aurelii Cassiodori Senatoris merita, eæ laudes, quibus illum scriptores passim exornant, ut ad historiam tanti viri mandandam litteris facilè quidem animum cujuslibet induxissent; nisi à tali consilio rei bene gerendæ difficultas plerosque deterruisset. Etenim pauci aliquot in exaranda Senatoris spectarissimi vita stylum exercuêre: Eminentissimus verò Card. Baronius, Antonius Yepezius, & Cuspinianus, quos proliviùs cæteris scripsisse de illo novimus, compendioso tamē, ut ita dicam, tractu tam ingens & arduum iter videntur confecisse. At ego, qui omnia Cassiodori nostri opera prælo subjicienda novà editione suscipio, operæpretium fore sum arbitratus, si paulò diligentiùs in ejus vitæ actus fronti hujus libri præfigendos inquirerem. Quapropter labori audaciùs commisisse me si videbor, dabit veniam Lectoris benignitas, apud quem profiteor adduxisse me nihil in hanc vitæ lucubrationem, quod ex celeberrimi Scriptoris nostri libris non hauserim, aut ejus non sit auctoritate firmatum.

§. 1. *De Cassiodori nominibus.*

Cassiodori nomen ad plures etsi pertineret, proprium tamen fuisse familiæ illius, cujus historiam in lucem hîc edimus, manifestè colligitur ex Theodotico Rege: *Quod vocabulum,* inquit, *etsi per alios videatur currere, proprium tamen constat esse familiæ.* *Var. Lib. 1. Epist. 4.*

Utrum autem vir præstantissimus Senatoris cognomine uti proprio sit appellatus adeò non constat, ut quibusdam visum fuerit additum illi per ἀντονομασίαν: alii & quidem meliùs inditum illi censuerunt, quò secerneretur à cæteris, quos Cassiodoros appellatos fuisse legimus. Quas enim Prætorii Præfecturam gerens scripsit literas, Senatoris unico nomine subsignare solitus est; imo Consulatum suum hac, eàque solà appellatione voluit designari: cujus etiam vocabuli præclaro titulo utuntur Jurisperiti, dum suis scriptis, aut pronuntiatis hujus clarissimi viri accersunt auctoritatem.

Nullus est fere auctor, nullus manoscriptus codex, qui MAGNI prænomine Cassiodorum non insigniant; quamquam non inficior Senatorem nostrum tum Gesnero in Bibliotheca sua, tum recentioribus quibusdam non Magnum quidem, sed Marcum vocitari; licet nulla prorsus

exſtet apud eos appellationis hujus novæ ratio. Forſitan Caſſiodoro Marci prænomen, non ſecus ac Ciceroni tribuendum ideo cenſuerint, quòd ſicut hujus, ſic & illius nomini M præmitteretur. Utut ſit, non dubitanter ego pronuntiaverim innumeros pene melioris notæ ſcriptores honorifico Magni Caſſiodorum exornaſſe titulo, ut amplis ejus opibus, amplo generi, amplis dignitatibus, pietati, doctrinæ, ipſius quoque nominis amplitudo reſponderet.

§. 2. *De Caſſiodori familia.* Extra dubium eſt, quin iis ornamentis decorata fuerit Caſſiodori familia, quibus clariſſima generis nobilitas commendatur; atque id ſanè ex optimis arguitur gloriæ titulis, quos illi Theodoricus Rex tribuit; nam ſive antiquitatem ſpectes: *Antiqua proles*, inquit: ſive quam ſibi pepererat nominis famam, atque exiſtimationem attendas; *Laudata proſapies*: ſive præcelſos, ad quos evecta eſt, honores contempleris; *Cum Togatis clari*: ſive fortitudinem animi atque virtutem ſuſpicias; *Inter viros fortes eximii*: ſive denique eximias corporis dotes admiteris; *quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate floruerunt.* His adde, quòd ſpectatiſſima hæc familia nominis ſplendorem in utrumque orbem intulerit: *Genus*, verba ſunt ejuſdem Theodorici, *in utroque orbe præclarum.* Et quos ex hac gente Senatores ad ſui ornamentum in Curiam admiſit Roma tum antiqua, tum nova, ii ſanè omnibus officiorum generibus utramque ſibi devinxêre: *Quod*, Genus, *gemino Senatui decenter aptatum*, ait iterum Theodoricus, *tanquam duobus luminibus oculatum puriſſimâ claritate radiavit.* Familia denique nulla tantùm gloriæ in oriente, ſimul & occidente conſecuta eſt, quantùm gens hæc nobiliſſima: *Quæ enim ſe aliquavis nobilitas ultra diſtendit, quàm hac, quæ in utroque orbe clara eſſe promeruit?* His denique acceſſêre proventus ampliſſimi non propriæ modò dignitati provehendæ, ſed etiam cogendis exercitibus pares ſimul & alendis.

Var. lib. 1. Ep. 4. — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Ibidem.*

§. 3. *Caſſiodori avus & pater.* *lib. 1. Ep. 4.* Atque ut propiùs ad ipſos Caſſiodori parentes accedamus; Theodoricum adire placet, à quo rem totam mutuabimur. Et primùm quidem *Illuſtratus honore cinctus eſt avus ejus. Hic à Vuandalorum incurſione Siciliam, Brutioſque armorum defenſione liberavit: e debitéque virtutibus ejus Reſpublica, quòd illas provincias tam vicinas Genſericus non invaſit, quem poſtea truculentum Roma ſuſtinuit*; ideoque in egregiæ virtutis præmium conceſſit, *ut meritò primatum in illis provinciis haberet, quas à tam ſævo & repentino hoſte defenderat.*

Ibidem. Nec minorem ſibi laudem præclarè geſtis peperit ſub Valentiniano Imperatore Caſſiodori pater; ſic enim Theodoricus: *Candidati pater* (id eſt Caſſiodori) *ſub Valentiniano Principe geſſit Tribuni, & Notarii laudabiliter dignitatem, honor qui tunc dabatur egregiis.* Ea neceſſitudo eum junxit Aëtio, quâ ſolent ſociari, quos & amor in patriam ſingularis, & ſua ſupra vulgares animas virtus evehit: *Ut ſe pares animi ſolent ſemper eligere, Patricio Aëtio pro juvandâ Republicâ magnâ fuit charitate ſociatus.* Ea fuit illius in rebus tum forenſibus, tum bellicis fortitudo, ea prudentia, ut Imperator eum *tunc propter ſapientiam ſuam, & glorioſos in Republicâ labores in omni conſilii parte ſequeretur.* Quinetiam tantam apud Valentinianum virtutis, & ſapientiæ opinionem ſuſtinebat, ut eum inter Legatos, ad Attilam Romæ imminentem miſſos, præcipuum elegerit. Quis autè fuerit tam periculoſæ in afflictiſſimis, ac fere perditis rebus ad ferociſſimum victorem legationis exitus, à Theodorico ipſo accipe. *Ibidem.* "Ad Attilam, inquit, potentem armorum legationis eſt officio non irritè deſtinatus; vidit intrepidus, quem timebat Imperium: facies illas terribiles, & minaces fretus veritate deſpexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore neſciò quo raptatus, mundi dominatum videbatur expetere. Invenit Regem ſuperbum: ſed reliquit placatum; & calumnioſas ejus allegationes tantâ veritate deſtruxit, ut voluiſſet gratiam quærere, cui expediebat pacem cum Regno ditiſſimo non habere. Erigebat conſtantiâ ſuâ partes timentes, nec imbelles ſunt crediti, qui Legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit deſperatam; cujus legatio quid profecerit datur intelligi, quæ tantùm eſt gratanter excepta, quantùm & videbatur optata."

Sub conſulatu Herculani & Aſporatii. Neque hîc diſſimulandum, quanta fuerit Caſſiodori paternis in laudibus moderatio; cùm ſancti Leonis Papæ operâ pacem ab Attilâ impetratam in Chronico teſtetur. *Cum quo*, inquit, *à Valentiniano Imperatore Papa Leo directus pacem fecit.* Tamen ex Theodorici verbis ſatis intelligitur, quòd in hujus legationis obeundo munere multam navaverit operam Caſſiodori pater: quem ſanè non minori laude dignum ego dixerim, quòd remunerationis loco ab Aula ad Brutios, ab improbo labore ad honeſtum otium, ad ſilentium à ſtrepitu ſeceſſum ab Imperatore poſtulaverit. Incredibilem ſanè dolorem Valentiniano attulit inexpectata petitio: viri tamen de ſe, ac de Republica perbellè meriti precibus non flecti non potuit. *Sed ille* (verba ſunt Theodorici) *potiùs nativâ moderatione ditiſſimus, dignitatem ſuſcipiens otioſam, in remunerationis locum expetiit amantiſſima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoſte ſecurum: triſtis ab obſequiis ſuis reliquit, quem ſibi neceſſarium fuiſſe cognovit.* *lib. 1. Ep. 4.*

§. 4. *Proba Galla & Symmachus affines Caſſiodori, & Heliodorus ejus conſanguineus.* Probam nobiliſſimam Virginem, Romæ quondam ornamentum, ſanguine ſibi propinquam fuiſſe gloriatur Caſſiodorus; nam in lib. de divinis litteris parentem ſuam Probam appellat. *cap. 23.* Gallæ ſoror illa fuit, ideo & Symmachi filia: unde Patricio illi celeberrimo affinitate conjunctum Caſſiodorum facilè intelligas.

Longum eſſet genus omne recenſere: ſatis itaque fuerit, ſi Heliodorum Probæ adjiciamus, qui ſicut affines ejus non pauci antiquæ Romæ Senatum virtutibus illuſtrarunt: ſic novæ Romæ Rempublicam rectè factorum meritis exornavit. *lib. 1. Ep. 4.* *Heliodorus*, ut Theodorici verbis utar, *qui in illa*, ſcilicet orientis, *Republicâ nobis videntibus Præfecturam bis novenis annis geſſit eximiè, eorum conſanguinitati probatur adjungi.* Hic ſummus vir generis claritate nulli ſecundus, poſt quàm ampliſſima Reipublicæ munia feliciter obiiſſet, privatus vitam egit reliquam; atque in diſpari conditione omnium in ſe animos, amoremque pariter convertit. *Ibidem.* *Vixit & in provinciâ honore Iudicis, & ſecuritate privati, cunctis vel nobilitate potior, omnium ad ſe animos attrahebat; ut qui libertatis jure non poterant ſubdi, viderentur magis continuis beneficiis ſuaviter obligari.* Verùm ut hominis excellentiſſimi felicitati nulla deeſſent ornamen-

ta, opibus erat copiosissimis cumulatus, quibus ad munificentiam utebatur, non abutebatur ad iniquam dominationem: *Tantâ quinetiam patrimonii sui abertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equinis gregibus Principes vinceret, & donando sæpiùs, invidiam nominis non haberet.*

Ibidem.

§. 5. *Scyllacium patria Cassiodori.*

His exortus est clarissimis parentibus Cassiodorus Scyllacii, quæ urbs Brutiorum tum erat primaria; quamvis contra sentiat scriptor non ignobilis, haud satis animo reputans diversas à Romanis, diversis temporibus provinciarum Italiæ factas divisiones. Nec forsan ipsius Cassiodori verba perpendebat, ubi tam eleganti calamo patriæ situm amœnissimum pingit, ut ejus hic verba si subjecero, pergratum Lectori fore confidam. „Scyllacium prima urbium Brutiorum, patriotica nos probatur affectione contingere: civitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum Botrionis pendet in collibus; non quòd difficili ascensione turgescat: sed ut voluptuosè campos virentes, & cærula maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit Auroram: sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum, propriâ illic luminis claritate resplendet; ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicuâ: aëris quoque temperie donata, apricas hyemes, refrigeratas sentit æstates; & sine aliquo mœrore transigitur, ubi infesta tempora non timentur, &c.

Epist. 15. Lib. 12.

§. 6. *Ravennam non esse patriam Cassiodori.*

Verbis tam exquisitis, quibus situs opportunitatem, & alia Scyllacii commoda bellè admodùm commendat, prorsùs nihil addendum superesset: nisi tenerentur alienâ opinione scriptores aliquot, qui Cassiodorum, quasi Ravennâ oriundum, Ravennatem apellant. Sed ab eâ facilè deducentur; si modò eum alibi etiam non semel in scriptis Brutios & Lucaniam, ut natale solum patriamque suam celebrasse animadverterint.

Var. Lib. 8. Ep. 3. Lib. 12. Ep. 5. & 12.

§. 7. *An Cassiodorus anno 479. vel 480. natus.*

Optandum sanè foret, ut quam accuratam Cassiodorus urbis suæ describendæ rationem habuit, eamdem temporis, quô natus est, designandi adhibuisset. Nodi profectò difficultatum solverentur, quibus implicantur Scriptores penè omnes, qui de eo memoriæ prodiderunt; quorum nonnulli, ut Augustinus Florentinus, & R.P. Angelus à nuce in suo Chronico Cassinensi, ortum ejus ad annum Christi 480. referunt: *Moritur*, inquiunt, *anno 575. ætat. suæ. 95.* & Bucelinus: *Sanctò fine quievit sub an. Christi 575. ætat. 95.* Quibusdam, ut Sixto Senensi in Bibliothecâ (in qua ex ejus obitus tempore nativitas arguitur) placet ortum sumpsisse an. 479. *Moritur*, inquit, *an. 97. ætat. suæ. an. Christi 576.* Barius verò, vel Cardinalis Sirletus in Brutiorum Historia: *Obiit annum agens 96. à Christo nato 575.* His, licet eruditorum, consentire non possum opinionibus, quas cum Cassiodori Epistolis pugnare sentio. Ibi enim laudatur à Theodorico, quòd in ipso Regni sui exordio, anno videlicet 493. illum habuerit sibi devotissimum, & Siculos quietis, & jugi tunc temporis impatientes, suas ad partes victrici Cassiodori persuasione transire compulerit. „In ipso quippe, inquit, Imperii nostri devotus exordio, cùm adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, & negligi novum dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti: culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratus es damna provinciæ, quæ meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica, privataque commoda inavarus arbiter æstimabas; & proprio censu neglecto, sine invidiâ lucri morum divitias retulisti: excludens, vel querelis auditum, vel derogationibus locum; & unde vix solet reportari patientiæ silentium, voces tibi militaverunt laudantium." At 13. aut 14. annorum adolescentem tot præclarè factis potuisse probare virtutem quis credat? Quæ tamen laus Cassiodoro tribuenda foret, si jam citatæ starent opiniones. Adde quòd eodem anno videlicet 493. Theodorico erat à secretis, cujus nomine ut annotat Baronius litteras, quibus pacem efflagitabat, ad Anastasium Imperatorem scripsit. An igitur vix primos adolescentiæ annos assecutum Cassiodorum reputabimus, cùm ad id muneris est à Theodorico provectus? Denique ex Ep. 4. L. 1. Var. intelligimus sub Odoacre Theodorici antecessore, hoc est, ante an. 493. gloriæ non parum sibi comparasse Cassiodorum, quem constat Comitivæ privatarum, & sacrarum Largitionum id temporis gessisse dignitates. At his 13. annorum adolescentem imparem esse nemo est qui eat inficias; cujus tum ætatis erat Cassiodorus, si suprà memoratis auctoribus assentiamur. Quid, quòd Baronius ad An. Christi 493. iis Senatoribus eum adnumerat, quorum consilio & operâ in rebus politicis moderandis initio regni Theodoricus utebatur? Idcirco adolescentiæ annos tunc excessisse Cassiodorum fateamur necesse est.

Var. Lib. 1. Ep. 3.

A. an. 493. Var. Lib. 1. Ep. 2.

§. 8. *Quo anno Cassiodorus natus.*

Quòd verò spectat ad annum, quo natus est, certi nihil adstruxêre reliqui auctores, qui de eo scripserunt. Trithemius quidem, *Clarus*, inquit, *annos habens plusquam 95. anno Domini 575.* Verùm quid constans aut stabile colligas ex hac particula *plusquam*? Baronius & quidam alii rem taciti prætermiserunt, quòd nihil de ea definiri posse judicarent. Hactenus adductæ contra primam opinionem rationes, necnon & ea, quæ dicentur in serie hujus historiæ videntur efficere vigesimum tertium circiter, aut vigesimum quartum ætatis annum attigisse Cassiodorum initio regnantis Theodorici; anno videlicet 493. Cùm eum præsertim res magnas in primo ætatis flore sub Odoacre patrasse constiterit; testeturque Theodoricus illum adhuc juvenem in Aulam suam, extincto Odoacre statim ingressum, Imposita dignitatum onera laudabiliter administrasse. Unde liceat inferre Cassiodorum natum esse Scyllacii anno Domini 469. aut 470.

§. 9. *Cassiodori educatio, et dignitates, quas prius gessit sub Odoacre.*

In ejus tractabilis pueritiæ institutione cura omnis exhibita, quæ decet egregiæ nobilitatis adolescentes. Ad militarem disciplinam, quâ grandior ætas ritè informata est, accessêre ornamenta litterarum; quæ incultam illius turbatissimi temporis, & alienæ dominationis barbariem etsi redolerent: in illis tamen progressum eum fecit, qui spem omnem præriperet. Nec multò pòst, tam præclara ingenii, & eruditionis dedit argumenta, ut nobilem adolescentem, intra juventutis annos tantùm facultatis & prudentiæ adeptum cùm cerneret Odoacer Erulorum Rex, totius Italiæ dominatum gerens, iis afficerit honoribus, qui præcipui tum habebantur in Imperio. Ac

Lib. 1. Ep. 4.

primò quidem *Comitiva privatarum* ornavit dignitate, quâ veluti parenti publico, ac legitimo Præſuli decreta erat cuſtodia: ne quis ſe proximorum commixtione pollueret, ne quis ſepulchrorum jura violaret; atque ut caduca bona, & repoſitivæ pecuniæ Regalibus ærariis applicarentur.

Var. lib. 6. for. 8.

Magnum certè onus ex ephebis vix exce- Caſſiodoro imponebatur. Imprudentiæ tamen non erat culpandus Odoacer, qui rerum maximi momenti Judicem creabat eum, quem ætas ab hujuſmodi tractandis negotiis removere videbatur. Ipſi enim timendum nuſquam fuit, ne in ferendis ſententiis animi levitate peccaret Præſes adoleſcentior; cùm juvenilibus annis ſenilis jam maturitas præponderaſſet. Et re quidem ipſa tam ritè perfunctum fuiſſe tanto munere Caſſiodorum ait Theodoricus, ut ſingulis probaretur ſagax Odoacris prudentia, quâ ferendo illi oneri parem judicaverat eum, qui quidem in vitia juventutis, tam alto poſitus gradu, non modò non corruit præcipiti lapſu: ſed etiam earum, quæ vel ipſis ſenibus invidiam facerent, virtutum ſplen-

Lib. 1. Ep. 4.

„ dore claruit. Primus enim, ut ſcitis (ita Theo- „ doricus) adminiſtrationis introitus Comitivæ „ privatarum mole fundatus eſt: ubi non tiroci- „ niorum infirmitate titubans, novitatis vitio: vel „ innocenter erravit: ſed abſtinentiæ firmato ve- „ ſtigio, imitando vixit exemplo. Quid modò neceſſe eſt, novis rationibus fatigemus Lectoris ingenium, quibus planum fiat, quàm eximiæ Caſſiodori adoleſcentiam virtutes nobilitaverint? Probationum omnium inſtar erit citatum Principis fide digniſſimi teſtimonium, quo non claritatem generis, non luxuriantis ætatis turbulentam animam, non morum corruptelam patriorum, non perturbationem rerum ad proclivem vitiorum viam eum rapuiſſe meridianâ luce clariùs innotuit.

Lib. 1. Ep. 4
Lib. 6. for. 7.

Sapiens admodum dignitatis prioris adminiſtratio gradum ad majores juveni noſtro fecit. Itaque Comitem ſacrarum largitionum inſtituit eum Odoacer: quo munere donis Regiis largiendis, monetæ cudendæ, omni negotiatorum commercio promovendo, officiis ac dignitatibus confirmandis etcæt. præficiebatur. Ut dignitatum, ita virtutum ſplendore, & merito crevit Senator; eaque fuit ejus in hoc gerendo munere æquitas animi, ea moderatio, ut ſuæ laudis præconem habuerit ipſum Theodoricum, cujus hæc

Ibidem.

„ præclara verba ſunt. Qui mox deinde ſacrarum „ largitionum munere ſuſcepto, crevit tantùm „ converſationis laude, quantùm profecerat di- „ gnitate. Quid provinciis redditam diſciplinam? „ Quid diverſo hominum generi momenta juſti- „ tiæ infuſa referamus? Vixit enim tantâ conti- „ nentiâ, ut æquitatem & inſtrueret monitis, & „ doceret exemplis.

§. 10.
Quid egerit Caſſiodorus poſt ſuperatum à Theodorico Odoacrem.

Nec tamen hîc ſtetit laudabilis adoleſcentiæ virtus, publicis muneribus jam conſecrata. Sub finem enim regnantis Odoacris eam prudentiæ laudem in rebus agendis eſt conſecuta, ut Politicorum ſapientiſſimis æternùm admirandæ juxta & prædicandæ ſapientiæ cauſam ſuffi:iat æquiſſimam. Anno quippe Domini 490. ingreſſus in Italiam Theodoricus movit contra Odoacrem eo ſucceſſu, ut victum, profligatumque adegerit in urbem Ravennam ad perfugium ſecedere. Caſtris ad urbem locatis, poſt tertium obſeſſionis annum pactis conditionibus ſupplicem ſuſcepit Regem; & ei, quam ſibi parari ab illo ſuſpicabatur, necem intulit.

Quid conſilii tum cepiſſe Caſſiodorum putas in tam diſſimili utriuſque Principis fortuna? Cùm, inquam, cerneret Imperio potiri Theodoricum, quo Odoacrem ſpoliaverat. In hac fluctuanti rerum ſorte, quas in partes ſe converteret anceps Caſſiodorus, in Brutiorum tandem ſe plagas recipit. Ibi Divino accidiſſe conſilio cùm intellexiſſet, ut Principatus Italiæ cederet Theodorico, privati commodi poſthabitâ ratione, rebellantes Siculorum animos coërcuit; atque tum eloquentiæ, tum armorum viribus novi Regis parere coëgit imperio; ſicque ſe in Aulam ipſius inſinuavit., oblatâ provinciâ, quæ ſine bellorum incommodis, aut ullo ſumptu ditioni Prin-

Lib. 1. Ep. 3.

cipis acceſſit. In ipſo quippe Imperii noſtri de- „ votus exordio, inquit Theodoricus, cùm ad- „ huc fluctuantibus rebus provinciarum corda „ vagarentur, & negligi novum dominum novi- „ tas ipſa pateretur, Siculorum ſuſpicantium „ mentes ab obſtinatione præcipiti deviaſti &c. „

§. 11.
Et Theodorico ab Epiſtolis Caſſiodorus.

Expletis honorificè partibus, quæ ipſi ab Odoacre Rege creditæ fuerant, cùm ſtrenuè quoque ſe probaſſet Theodorico, ab illius gratia ad hujus amicitiam, ab illius Palatio, ad hujus Aulam voto proceſſit obſequio. *His itaque*, pergit Theo-

Lib. 1. Ep. 4.

doricus, *ſub præcedenti Rege gymnaſiis exercitatus, emeritis laudibus ad Palatia noſtra pervenit.* Excepit eum Rex cum eo honore, qui ſplendori generis, & raræ virtuti debebatur, admiratuſque in juvene cum ingenii dotibus tot adjuncta decora virtutum, ab Epiſtolis illum eſſe ſibi voluit. Hujus quidem muneris prima rudimenta poſuit Senator facundiſſimus, in litteris illis elegantiſſimis, quas ad Anaſtaſium Imperatorem direxit Rex; ut pacem, quam petebat, ab eo faciliùs impetraret; cujus tum amicitiam ſtabiliendo Regno ſuo opportuniſſimam judicabat.

§. 12.
Principum Arianorum gratia Religionem Caſſiodori non labefactavit.

Verùm quòd Principum Arianorum gratiam, amoremque ſit promeritus Caſſiodorus, nemini veniat in ſuſpicionem fides ejus, atque religio, quam ab omni erroris fuco liberam, ſolida teſtatur pietas, exhibita Eccleſiæ præclara officia ſignificant, addictiſſimum ſemper erga ſummos Pontifices, & Epiſcopos commendat obſequium; quam denique ſcripta ejus omnia, quibus & Arianos, & alios quoſcumque funditus deſtruit hæreticos, firmiſſimè aſtruunt. Deinde illud de Odoacre memoriæ proditum eſt, *Nul-*

Baro. an. 476.

lum factum ab eo negotium rebus ſacris, quantumlibet Arianus eſſet. Ennodius verò Diaconus: *Multa petentibus Epiſcopis Orthodoxis eumdem Principem indulſiſſe* commemorat. Referunt etiam nonnulli Theodoricum *Romanæ Eccleſiæ authoritatem reveritum eſſe, qui*

Bar. an. 493.

nulli fuit illius ſedis Epiſcopo impedimento, quin pleniſſimâ auctoritate cuncta, quæ eſſent jurium ſedis Apoſtolicæ, exerceret. Quinetiam Regni principia non ſolum Orthodoxorum vexatione non fœdavit, ſed etiam omnibus eos proſecutus eſt officiis; eò uſque ut iratum eum experiretur, quiſquis Regii favoris ambitu ad partes tranſiret Arianas; cujus rei exemplum, Zonarâ & Cedreno referentibus, habemus luculentiſſimum. Aulicus quidam Theodorico gratiſſimus à recta fide ad Arianam ſectam defecerat, quò altiùs in Regis animum illaberetur. Factum Theodoricus ubi reſcivit, juſſit eum capite truncari, hæc præclara verba

adjiciens: *Si Deo fidem sinceram non servasti, quomodo mihi, qui homo sum, conscientiam sanam præstabis?* Nemo itaque culpæ tribuendum ducat, quòd Regibus, & quidem Arianis acceptissimus fuerit Cassiodorus; cùm ad procurandum Ecclesiæ bonum auctoritate, & gratiâ, quâ pollebat apud illos, religiosè non minus, quàm prudenter uteretur.

§. 13.
Præficitur Brutiis & Lucaniæ.

Portò Theodoricus sive non immemor officii maximi, quod strennè præstiterat Regiæ majestati Cassiodorus, cùm scilicet ejus operâ Sicilia Gothorum adjuncta est Imperio: sive ut Brutiorum, & Lucanorum ancipites animos arctiùs sibi devinceret; destitui se aliquandiu tanti viri solatio, & præsentia sibi admodum necessariis passus est, ut illi eas provincias administrandas committeret. Quod ipse de Cassiodoro disserens, luculenter do-

Variarum Lib. 1. Ep. 3.

„cet Theodoricus. Sed non eo præconiorum fi-
„ne contenti, Brutiorum & Lucaniæ tibi dedi-
„mus mores regendos: ne bonum quod peregri-
„na provincia metuisset, genitalis soli fortuna
„nesciret. Per annuum Præfecturæ spatium Scyllacii vivaria, & stagnantes lacus exquisito arte labore excavatis montis visceribus effodit. Quod opus egregium velut sub aspectum ponit ea in Epistola, quam in Prætorianâ sede collocatus ad Maximum Lucaniæ, & Brutiorum Cancellarium

Ep. 15. Lib. 12.

„scripsit. Fecimus, inquit, claustra Neptunia.
„Ad pedem siquidem Moscii montis, saxorum vis-
„ceribus excavatis, fluenta Nerei gurgitis decen-
„ter immisimus: ubi agmen piscium sub libera
„captivitate ludentium, & delectatione reficit
„animos, & admiratione mulcet obtutus. Id loci Monasterio postmodùm ædificando videbatur jam destinare, quasi secessum ad cælestia contemplanda tum meditaretur, cùm latissimus ipsi ad amplissimos honores pateret aditus.

Quantùm verò boni illis regionibus sua contulerit auctoritas, atque præsentia, non ambitioso quidem fastu, sed simplici verborum ductu testatur ipse:

Lib. 11. Ep. 39.

Senserunt me Iudicem suum, & quibus privatus ab avis atavisque profui, vivaciùs nisus sum meis fascibus adjuvare. Pauca profectò, & exigua hæc esse videbuntur, si eum majoribus, quæ pro tuenda justitia & prudenter suscepit, & strenuè perfecit in Præfectura, componantur. Quid porrò? Non elatus ambitione, non amore victus, vel odio in ferenda sententia deflexit unquam ab æquitate. Verùmenimverò integritatem animi non patriæ charitas, non jura propinquitatis, aut alia quævis humanæ rationis persuasio violavit. Denique tam probum se præstitit Judicem, ut à Theodorico eximias hasce laudes sit consecutus:

Lib. 1. Ep. 3.

„At tu consuetudinem devotionis impendens, eo
„nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia
„reddidisse: inde amplificando debitum, unde
„credi poterat absolutum. Egisti te per cuncta
„Judicem totius erroris expertem, nec invidiâ
„quemquam deprimens, nec gratiâ blandiente
„sublimans. Quod cùm ubique sit arduum, ta-
„men fit in patriâ gloriosum: ubi necesse est aut
„gratiam parentela provocet, aut odium longæ
„contentiones exasperent.

§. 14.
Quid revocatus Cassiodorus apud Theodoricum egerit.

Expleto annuo Magistratu, Cassiodorum apud se revocat Theodoricus, ut si quæ litteræ ad Reges, & Principes, aut primarios Regni administros essent scribendæ: si panegyrico sermone excipiendi Reges, aut Reginæ in Curiam ad Principem adeuntes: denique in gravissimis quibuslibet negotiis ejus operâ, consiliò, & eloquentiâ uteretur; ut etiam amicos cum eo non minùs utili, quàm grato colloquio miscere interdū sermones posset. Quam Regis familiaritatem commendans Athalaricus:

Lib. 9. Ep. 24.

Egisti, inquit, *rerum Domino Iudicem familiarem, & internum Procerem.* Quis credat Theodoricum armorum gloriâ, quàm litterarum studiis clariorem, rebus nuper adepti Regni componendis impeditum, eruditâ Cassiodori facundiâ tā mirabiliter affectum fuisse; ut si quid otii publicis curis posset intercipere, quærendis ab eo sapientum, politicorumque sententiis totum impenderet; amaretque ab eo sciscitari occulta naturæ miracula, Philosophiæ arcana, siderum cursus, maris abyssos, meatus alveosque fontium? Fidem tamen si quis mihi derogandam putet, testem locupletissimum Athalaricum audiat in hæc verba disseren-

Lib. 9. Ep. 24.

tem: Cùm esset publicâ curâ vacuatus, Theodo- „
ricus, sententias prudentum à tuis, scilicet Cas- „
siodori, fabulis exigebat; ut factis propriis se „
æquaret antiquis, stellarum cursus, maris sinus, „
fontium miracula rimator acutissimus inquire- „
bat; ut rerum naturis diligentiùs perscrutatis, „
quidam purpuratus videretur esse Philosophus. „
His forsitan Athalarici verbis scriptores nonnulli, inter quos Cuspinianus, adducti sunt, ut assererent, Cassiodoro magistro litteris studuisse Theodoricum: nullâ tamen assertionis allatâ probatione. Illud ergo prudens Lector expendat, utrùm Theodoricus Rex ætatem penè omnem in re militari, neglectâ scientiarum curâ, cùm posuisset, Cassiodorum discipulus audierit. Id quidem vel ullum hominem sibi facilè persuadere posse vix crediderim.

§. 15.
Quo ordine Cassiodorus dignitates administraverit.

Etsi magnis rebus tam ingentem, tam serium animum afferebat, ut majoribus intentus esse non posse videretur: tamen capacissimæ mentis præstantiam toties Regi consultissimo asseruerat, ut eum altiora moliri posse non iniquus æstimator Theodoricus putaverit. Quare ex Præfectura Brutiorum, & Lucaniæ redeuntem ad amplissimos honores gradatim promovit: vix tamen temporis rationem, seriemque annorum, quibus dignitates gessit, vix ipsum quoque honorum ordinem ritè quis possit explicare. Si quid nihilominus certi investigari queat, ab ejus scriptis totum repetemus.

§. 16.
Cassiodorus fit Quæstor.

Post Lucaniæ, Brutiorumque Præfecturam Quæstor factus est; hinc est, quòd pro hujusmodi susceptâ dignitate laudatur ab Athalarico:

Lib. 9. Ep. 24.

Denique ex te probare possumus eximium Prin- „
cipis institutum, quem primævum recipiens „
ad Quæstoris officium, mox reperit conscientiâ „
præditum, & legum eruditione maturum. Et „
post pauca. Quoties ille te grandævis Proceri- „
bus imputavit, dum non sufficerent ad primor- „
dia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxe- „
rat? Cassiodorus ipse in priori præfatione Variatum, inter primaria, quæ ante Magisterii, Prætorianæque sedis Præfecturam, suscepit munera, Quæstoris reponit officium: cujus præcipuæ partes erant, ut *Regia lingua vox esset.* Ad hunc honorem provehebatur nemo, quem sua eruditio, & negotiorum capax animus non commendarent, ut rectè docet Theodoricus:

Lib. 6. form. 5.

Lib. 5. Ep. 4.

Omnes, quos ad Quæsturæ culmen evehimus, „
doctissimos æstimamus, quales legum interpre- „
tes, & consilii nostri decet esse participes: di- „
gnitas, quæ nec divitiis, nec solis natalibus in- „

„ venitor: sed tantùm eam doctrina cum conjun- „ ctâ potest impetrare prudentiâ &c.

His animi dotibus, & virtutum ornamentis instructissimum Cassiodorum huic admovit officio; cujus onus pro dignitate cum sustineret, Regis prudentiam in honoribus impertiendis singularem unusquisque laudavit. Quò propiùs ad Regiam majestatem, suæ illum dignitatis sustollente gradu, Senator accedebat, eò magis crescebat singularis in eum Principis amor, quem ipsi acceptissimum reddebat animus à vitiis alienus.

Var. Lib. 9. Ep. 24.

Hinc Athalaricus: *Videbaris*, inquit, *æquissimo Principi gloriosâ dilectione sociatus, quia eras à vitiis probabili sequestratione divisus.* Itaque in Quæstore suo Rex mirabatur vacuam omni cupiditate mentis integritatem, & sermonum ejus lepores amœnissimos avidus excipiebat: *Te in dictationibus amœnum*, prosequitur Athalaricus, *te ad justitiam rigidum, te habuit à cupiditatibus alienum.* Litigantium actiones, querelasque il-

Ibidem.

„ lius judicio permisit dirimendas. Interpellan- „ tium te ponderibus sapientissimus arbiter one- „ rabat; tantùmque de animi tui cognitâ disce- „ ptatione præsumpsit, ut in beneficii locum, „ tuum præstaret æstuantibus sine aliqua cuncta- „ tione judicium. Sordidum venalis animi quæstum exosus Senator, parandi opes officiorum taxatione viam iniquam nusquam tentavit, virtutis honestatem perituris bonis longè anteponens:

Ibidem.

„ Beneficia ipsius, scilicet Theodorici, nullâ abo- „ minabili taxatione vendebas, ut honor tibi ad „ opinionis divitias proficeret, dum minimè pre-

Ibidem.

„ tio subjaceret. Erat planè, quòd in te prædi- „ caret eximium animum ad promerenda bene- „ ficia patulum, & contra vitia cupiditatis ob- „ structum. Hæc sanè æquo animo qui perpendet, haud dubium, quin eam ipsi laudis commendationem afferat, quam in obeundo Quæstoris apud Regem, & subditos est promeritus.

§. 17. Magisterii dignitatem obit Cassiodorus. Lib. 9. Ep. 24.

Huc pertinet, quòd velut in grati animi testificationem, Quæstorem integritate notissimum honore Magisterii affecit Theodoricus, testante Athalarico: *Venisti ad Magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ largitate, sed morum nostris suffragio consecutus.* Ad eum, qui hujus muneris fungebatur officio, Palatii disciplina, causarum pondus, aliena judicia, veredorum cura &c. pertinebat: per eum Senatores Regi præsentabantur: Legatorum adventus prænuntiabatur: denique inter Prætorianas cohortes, & urbanæ Præfecturæ milites habebat primatum. Porro cùm ad hoc culmen solis virtutum gradibus elatus fuerit Cassiodorus, eâ tunc floruit integritate justitiæ, quæ probum & prudentem virum decet. Principis jura, subditorumque partes sic defendebat, ut omnes quibuscum res ipsi erat, sibi demereretur. Grande hoc munus operosi negotii, cui vix par esset vir capacissimæ mentis, eminens Senatoris non gravabat ingenium; eum enim in Magisteria dignitate constitutum præcipuis etiam Quæsturæ officiis vacare Theodoricus voluit.

Lib. 9. Ep. 24.

Quo loco positus, inquit Athalaricus, *semper Quæstoribus affuisti*; & cùm rerum tum gravitas, tum amplitudo eloquentiam non vulgarem

Ibidem.

exigerent: *Causa credebatur non vagento.* Numquid felicem prædicabis eum, cujus consilium, & industriam adeò sibi necessaria Rex judicabat, ut

Ibidem.

ab eo exigere teneretur, *quod se noverat minimè commisisse?* Numquid eam gratiam singularem censebis, quòd vacantibus aliis, summam rerum solus attingeret? *Quadam gratiâ prædicali vacabat alios laborare, ut te sententia sua copiosâ laude compleret.* Ibidem. Age verò hanc felicitatem, hunc favorem Principis quàm funesti casus, quàm infesta invidiæ tela excepissent; nisi præcavisset sapientissimi viri rerum politicarum peritissima sagacitas! Id enim suâ prudentiâ, & æquitate est assecutus, ut ne vel levi obtrectatorum morsu læderetur; quin imò fateri laudes faterent adversarii ejus probitatem. Nescivit de te quisquam “ Lib. 9. Ep. 24.

submurmurare contraria, cùm tamen de Prin- “ cipali gratiâ sustineres invidiam a derogare cu- “ pientes vicit integritas actionis; adversarii tui “ sæpe locuti sunt coacti, quod animus non habe- “ bat. Cæterùm quòd maximis negotiis majorem “ semper animum, majus semper virtutis meritum habuerit, nemo mirabitur, qui hæc Athalarici verba expenderit: Non enim proprios fines sub “ Ibidem.

te ulla dignitas custodivit, quando conscientiæ “ tuæ constat creditum, quod à multis proceribus “ fuit sincerissimè peragendum. “

Exinde ad Prætorii præfecturam, culmen honoris altissimum, evectus est: in quo constitutum non aura vanitatis afflavit, quæ vel nobiliores animos solet perstringere: *Nullo quippe, ut plerisque moris est, elatus favore fortunæ in cothurnum se magnæ potestatis erexit; majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna cohibuit.* §. 18. Fit Præfectus Prætorio Cassiodorus. Lib. 1. Ep. 4.

Hæc æquabilitas, atque moderatio, quâ indignum se tantis muneribus sentiebat, haud retardabat mentis devotionem in gloria Principis, & commodis subditorum procurandis. Qui propensâ bonitate in provincialium animos influebat suaviter, militibusque verendum se præstabat: *Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis.* Lib. 1. Ep. 4.

Justitiæ adeò tenax fuit, ut cùm quis lite contenderet, arbitrum causæ illum optaret; & quamvis tributa imponendi munus, populis exosum, tractaret, ea singulis tantâ æquitate dispensabat, ut nemo gravari se taxatione quereretur, nemo solvere detrectaret. Hanc æquitatem egregiè laudat Theodoricus: *Cuncta providâ gubernatione disponens, ostendisti, quàm leve sit stipendia sub Judicis integritate dependere; nullus enim graviter obtulit, quod sub æquitate persolvit.* Var. Lib. 2. Ep. 3.

Quâ, quæso, putas solertiâ præditum eum, qui sic novit stipendia, juraque Principis cum devoto populorum obsequio componere, ut neque illius, neque horum odium contraheret; quin immò gratanter facerent subditi, quod justè exigi à Principe non ignorarent? *Inaxit bene*, verba sunt Theodorici, *cum universorum gaudiis nostra compendia: ærario munificus, & justè solventibus gratiosus.* Lib. 1. Ep. 4.

Adeò beneficus in omnes fuit Cassiodorus, ut dandi, quàm accipiendi longè avidior, Judicum damnaret avaritiam, qui muneribus clientum dignitatem inquinant: *dandi avidus, accipiendi fastidiosus.* Nunquam vir summus criminum contagione mentem illæsam ad virtutis amorem non convertit: *Detestator criminis, amator æquitatis.* Quis igitur mirabitur, quòd rectè factorum ejus in obeunda Præfectura memoria Principis animum mirificè oblectaret? *Oblectat igitur*, inquit Rex, *nos actus Præfecturæ recolere.* Lib. 1. Ep. 3.

Et verò quàm gratum erat Theodorico mente repetere præclaram subditi sui modestiam, justitiam, fidem! *Æquitate cuncta moderatus, gratiam ac-*

ſtram in ſe non reddidit otioſam. Sanè de Præfecto Prætorio à ſe conſtituto veriſſimè poſſe prædicare Lib. 1. Ep. 4 erat illi ſuaviſſimum, quòd *ſenſit tunc Reſpublica ex illo cœtu Romuleo innocentiæ virum; qui licet ſe moderando glorioſum fuerit: hoc tamen majus contulit, quòd bona actionis exemplum ſequentibus dereliquit.*

§. 19. *Qua egerit Theodorico Romam petente.* Finem non faciam, ſi referre ſigillatim voluero, quàm ſollicitè provinciis & urbibus Præpoſitus conſuleret, tum in jure civium tuendo, tum in componendis plebeiorum hominum diſſidiis. At prætermitti ſe non patitur providentiſſimi Præfecti ſolers diligentia, quâ urbem ad Regium Theodorici ingreſſum ornari, inſtruique curavit. Ravennæ Rex ſedem Imperii collocaverat, unde Romam, quam ſibi vectigalem fecerat, peteret neceſſe fuit; ut ſeditiones turbaſque comprimeret, quæ per Antipapam Laurentium adverſus legitimum Papam Symmachum commotæ, Clerum & Senatum agebant in partes, Urbemque lacerabant. Quamvis enim ad Canonicam Symmachi electionem Regia pariter acceſſiſſet auctoritas: ea tamen novarum rerum auctores non cohibuerat. Votis igitur Romanorum Orthodoxorum Rex cùm acquieſceret, Romam venire cogitavit; ut ortam præſens ſedaret tempeſtatem, & optatam Chriſtianæ Reipublicæ tranquillitatem reſtitueret. Ubi primùm intellexit Præfectus Prætorio Caſſiodorus Regi in animo eſſe, ut Romam proficiſceretur; ad Conſtantinianum, quem experientiſſimum virum appellat, & ad Maximianum ſuum in Urbe Vicarium protinus litteras mittit, quibus mandat, ut dent operam, ne quid deſit ad ſolemnem ingreſſus Regii pompam, vias publicas procurent, ſi opus erit, inſtaurari, pontes reſici, menſas dignis Rege cibis inſtrui. In quam rem, inquit, ſcribens ad Maximianum, illum ſedis noſtræ militem nos direxiſſe cognoſce, qui tibi, officioque tuo debeat imminere, quatenùs nobis omnia parata reconciet: quia committi non poteſt caſui, quod noſtro periculo conſtat adſcribi.

Lib. 12. Ep. 18. 19.

Lib. 1. Ep. 29. Lib. 4. Ep. 17. Nec ego quidem diffiteat non liquere, an regnante Theodorico, aut ſucceſſoribus ejus, qui & ipſi quoque Caſſiodoro Præfecto Prætorio Romam petiêre, ſcripta fuerit hæc Epiſtola. Hic tamen factum illud præclarum Senatoris memoravimus, eò quòd nullibi de Maximiano, niſi in litteris Theodorici nomine miſſis ſermo fiat; ex quibus ſanè, quo in numero eſſet apud Regem Caſſiodorum, populumque Romanum, quidve ſuſtinere poſſet, intelligi poteſt. Quòd ſi cui forſan adhuc dubia videtur hæc epocha, fateatur certè neceſſe eſt nihil Caſſiodoro noſtro circa Principis, quiſquis ille tandem fuerit, ingreſſum in Urbem ſollicitiùs reperiri, ne dicam excogitari potuiſſe.

Ravennâ itaque Rex cum proceribus, quos inter Caſſiodorus primarius eminebat, Romam progreditur, quò ingenti civium gaudio & plauſu receptus, diſſidentes Romanorum animos, exitialis Clero & Senatui ſchiſmatis peſte reſciſſâ, compoſuit. Nunc verò apud ſe quiſque reputet, quàm juſtè Caſſiodorus, cujus tantum pondus in Regis animum fuit, in partem laudis venire debeat, quam aſſecutus eſt Theodoricus, cum auctoritate ſuâ peſſimam ſchiſmatis luem repreſſit, & ſua Orthodoxorum bona, juxta Canones Romani Concilii reddidit; fuit enim in hoc negotio conſiliorum, factorumque Principis adjutor potiſſimus, & particeps Caſſiodorus.

§. 20. *Ad Patricii dignitatem evehitur.* Vix functus erat Prætorii præfecturâ, cùm eum ad Patricii dignitatem Theodoricus extulit, quam quidem ut conſequeretur, rata illius, tum in Regem, tum in Rempublicam merita ſuo quodam jure poſcebant. *His igitur tot ampliſſimis laudibus incitati*, ait Theodoricus, *Patriciatûs tibi apicem juſtâ remuneratione conferimus; ut quod aliis eſt præmium, tibi ſit retributio meritorum.* Petens verò à Senatu, ut electum Regio calculo Patricium aſſenſu mutuo confirmaret: *Meminiſtis*, inquit, *& adhuc recentium rerum memoria miniſtratur, quâ moderatione Prætoriano culmine locatus inſederit.* Quàm excelſus apex hujus honoris fuerit, ex form. 2. lib. 6. compertum habemus, cùm hanc dignitatem, quam conſtat uno Conſulatûs faſtigio fuiſſe inferiorem, capere Reges honorificum ducerent. *Præfectorias, & aliarum dignitatum viros præcedit*, verba ſunt Theodorici, *uni tantùm cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis conſtat aſſumi.* Non annui duratione honoris, ſed perpetuo dignitas hæc ſplendore Patricium cingebat: *Ornatus induitur, cingulum fidele, quod neſcit ante deſerere, quàm de mundo contingat hominem exire.*

Lib. 1. Ep. 3.

Lib. 1. Ep. 4.

Lib. 6 for. 2.

Ibidem.

In eximias Caſſiodori laudes prorupiſſe egregiis illius factis eùm ſe provocatum ſignificaviſſet Theodoricus, eum ut æquitatem, virtutemque, quam ſingularem præbuit in antè conceſſis muneribus, in Patricia dignitate pariter exhibeat, adhortatur. His ſanè monitis ſollicitandus non erat ad virtutis gloriam Caſſiodori animus, quam adeò coluit in Aulâ Principum, ut proceribus, & viris candore morum conſpicuis eximium ſe ſemper præbuerit integritatis exemplum: qualem commemorat Theodoricus, dum Patricii intemeratam fidem commendat. *Magnifici viri Caſſiodori Patricii purâ nobis fide, & integritate comperti &c.* Cujus rei tot adhuc argumenta quàm certiſſima in hujus vitæ ſerie proferemus, ut nemini venire poſſit in dubium laudata viri hujus præſtantiſſimi probitas. Lib. 1. Ep. 26.

§. 21. *Quo anno fuit Conſul Caſſiodorus.* Quo anno Conſulatum geſſerit, non convenit inter ſcriptores. Ad annum 513. referunt nonnulli, ut Cuſpinianus in Commentario in Chronicon Caſſiodori; nec enim rationem haberi volo erratì, quod irrepſit in editionem, quæ Conſulatum ejus in anno 512. collocat; bis ſiquidem numeratus reperitur annus 451. At veri-ſimiliùs in anno 514. ponunt aliorum Chronica, ut Marcellini, Onufrii, Bucherii, quibus conſentit Card. Baronius. Hanc opinionum diverſitatem induxit librariorum incuria, qui in tranſcribendo Caſſiodori Chronico Dexecrati & Voluſiani Conſulatum, qui contigit anno 503. prætermiſêre.

Quòd verò in anno 514. ſit collocandus Caſſiodori Conſulatus, probari etiam poteſt obſervatione à me factâ, quæ in citatis auctoribus non occurrit; videlicet quòd juxta Caſſiodorum Ep. 2. Lib. 2. Var. Felix à Theodorico Conſulatum adeptus ſit Indictione 4. quæ in annum 511. incidit: atque ipſe in Chronico ſuo Conſulatus duos inter Felicis, & ſui ipſius Conſulatum recenſeat: ex qua ſupputatione fit ut Conſulatus ejus ſit ad annum 514. referendus.

§. 22. *Sub Caſſiodori Conſulatu Antipapæ Laurentii ſchiſma extinguitur.* Nunc illud quid attinet commemorare ampliſſimi hujus honoris quàm præclara fuerint ornamenta, quàm alta munera? Ea noſſe qui vo-

fuerit, discat ex form. a. l. 6. Vari. Sat erit adnotasse, quòd renascentis schismatis flammas extingui suo sub Consulatu ingenti animi gaudio viderit Cassiodorus. Quâ occasione olim venerit in Urbem Theodoricus, supra diximus, videlicet ut ortas ex schismate dissensiones compesceret. Post Regis discessum, Laurentii factiosæ partes novam, horriferi Boreæ alicujus instar, commovêre tempestatem, quâ ad obitum usque Symmachi, qui hoc anno contigit, miserum in modum perturbata est Ecclesiæ tranquillita. Sublato è vivis Symmacho, proborum tandem hominum consensione & diligentiâ factum est, ut dissidentes partes convenirent, & factam Hurmisdæ Papæ electionem communi suffragio firmarent. Quamobrem reliquiæ schismatis omnino dissolutæ sunt, ut verbis moderatissimis in Chronico testatur ipse Cassiodorus. *Me etiam Consule, in vestrorum*, scilicet Theodorici, *laude temporum, adunato Clero, vel populo Rom. Ecclesia redit optata concordia.* Quam utinam fusiùs explicassent cæteri scriptores! Clariùs profectò innotesceret, quantùm operæ pro suæ dignitatis partibus, & officiosissimâ erga Matrem Ecclesiam pietate præstiterit magnanimus Consul, ut discordes animos ad pacem revocaret, & juxta Canones, & Ecclesiæ decreta summi Pontificis electio haberetur: quamquam propensa in Ecclesiæ utilitatem, & Reipublicæ salutem nostri Consulis voluntas, & sollicita diligentia illud non patitur in dubium adduci.

§. 23. *Cassiodori absentiam quàm impatienter tulerit Theodoricus.*

Dum Consulatum gereret Senator, vel ea circiter tempora Romam ut peteret, aut aliò proficisceretur, gravissimum proculdubio, quod urgebat, negotium postulavit. Quapropter abesse aliquamdiu à Regio Palatio necesse fuit: sed Theodoricus eum absentem ferre diu non potuit, cujus ex consilio summa Regni negotia pendebant: cujus eruditis sermonibus animum pascere sibi utilissimum existimabat. Itaque litteras mittit, quibus eum obnixè rogat in Aulam quantocyus revertatur. Gratissimum hoc litteratum Regis commercium quanto bonori sibi esse duxerit, hinc collige, quòd inter illas, quas Regis nomine ad diversos scripsit, hanc ejus reposuerit Epistolam, (*Var. lib. 3. Ep. 28.*) quæ brevissima quidem est, sed compendioso sermone laudes omnes, quibus affici potest subditus à Principe, complectitur. In his ejus à se meritò requiri præsentiam dicit, cui factam suæ dignitati, & gloriæ accessionem maximam debere se profitetur. *Convenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximiè tempora prædicari.* Motum ejus splendore sua ornari Palatia non dubitanter affirmat: *Ornasti conscientia integritate Palatia.* Acceptum illi referre pacis gratissimum otium populos fatetur: *Dedisti populis altam quietem.* Fide plenum fuisse, & æquitatis adeò amantem in ferendas sententias eum asserit, ut damni nihil susciperent, quibus judicia decerneret: *Præsentati tribunalibus Iudicem te sine aliqua damni terrore viderunt.* Hoc studiosiùs apud omnes commendari probat, quòd neglectis propriis utilitatibus, sui copiam prompto animo singulis faceret: *Pretiosior factus cunctis, quia nullo præmio vendebaris.* Laborem nullum, aut officium Principia causâ non suscepisse gratanter commemorat, seque idcirco laudes ipsi publicas, & grati animi testes rependisse: *Magnitudinem tuam glorioso nobis servitio comprobatam Palatio teste laudavimus.* Quantocyus festinet in Aulam summis omnium votis expectatus, adhortatur: *Tende gradus, accelera festinus adventum.* Ecquid, amabo vos, huic laudum cumulo potest accedere? Merita profectò cujusquam alterius excederet; Magni Cassiodori virtutes vix exæquat, quarum excellens magnitudo ex antegestis jam cognita uberem absque ullo lædendæ veritatis metu, laudationis materiam suppeditat.

§. 24. *Litteras, panegyricos, & Chronicon scribit.* *Prima Præf. in Var. lib.*

Cassiodorus itaque cùm in Aulâ Regis suis se virtutibus secerneret à Procerum reliquis, litteras ejus nomine scripsit, habuitque ad Reges & Reginas sermones panegyricos: *Dixisti ad commendationem universitatis frequenter Reginis & Regibus laudes.* Regis etiam jussu Chronicon à primâ mortalium origine compendioso stylo deduxit ad sua tempora, hoc est ad Consulatum Justini Imperatoris, & Eutarici Cilicæ, quo æræ Christianæ annus 519. numerabatur. Nullum hic habemus de hoc Chronico prolixiùs disserendi locum, de quo quàm diversimodè sentiant auctores, fusè in nostrâ præfatione diximus.

§. 25. *Gothorum historiam componit.* *Lib. 9. Ep. 25.*

Gothorum historiam in libros duodecim distributam sub eodem Rege Cassiodorus edidit, ut in priori Præfatione Variarum ipse monet; & Athalaricus Rex ad Senatum scribens, hujus historiæ formam quamdam generalem exhibet, dum ita loquitur: „Iste Reges Gothorum longâ oblivione „celatos latibulo vetustatis eduxit; iste Amalos „cum generis sui claritate restituit: evidenter „ostendens in decimam septimam progeniem, „stirpem nos habere Regalem. Originem Go„thicam historiam fecit esse Romanam: colli„gens quasi in unam coronam germen floridum, „quod per librorum campos passim fuerat dis„persum. Ardens movet desiderium hujus operis jactura, hominibus historiæ amantibus magnopere dolenda, ex quo præclara sanè antiquitatis monumenta eruere liceret. Quamquam modum aliquem ponit desiderio nostro Jornandes, sive Jordanus Ravennæ Præsul, qui totius historiæ Epitomen posteritati commisit; sic autem de ea ad Castellium præloquitur: *Suades ut nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine, actaque Getarum, ab olim usque nunc per generationes descendente, in uno & hoc parvo libello coarctem: dura satis imperia, &c.* Si hæc ultima Jornandis verba scientibus quàm operosum sit res gestas scribere, probare debeant quantùm laboris in historia concinnanda posuerit Cassiodorus: omnes sanè mirari non desinent, virum publicis Regni distentum negotiis, tam ardua opera non suscepisse modò, sed strenuo labore confecisse.

§. 26. *Magisterii dignitatem iterum suscipit Cassiodorus.* *Lib. 9. Ep. 25.*

Ad Magisterii munus iterum vocatus est à Theodorico anno Domini 526. qui Regni, vitæque illius supremus fuit; sic enim Athalaricus: *Reperimus quidem eum Magistrum.* Mirum proculdubio videri poterat, quòd post tot tamque ampla munera in Regis utilitatem & gloriam laudabiliter administrata, ad Magisterii partes, quas egregiè jam impleverat, quasque meritis inferiores potuisset salvâ modestiâ despicere, rursum sustinendas Theodoricus Inusitato more Cassiodorum invitaret. Verùm eminentioris erat animi Senator, quàm ut de Rege sentiret iniquiùs, & illius mandatis privata commoda præponeret: cujus rei argumenta clarissima cum sub Theodorici successoribus præstitisse videbimus. Et quia noverat

maximo

maximo bono Regi fore, si Magisterii officium iniret; illud non minori significatione lætitiæ, quàm altiorea dignitates, suscepit; parique semper gessit æquitate, ac prudentiâ. Eo in munere cælesti nutu potiùs, quàm Theodorici jussu fuisse constitutum, felix rerum significavit eventus; junioris etenim Athalarici incredibile est quantùm consilio & operâ juverit Regni primordia, quibus motus intempestivi poterant à seditiosis excitari ob infirmam Regis ætatem.

27. [...]modo primordia regni [...]alarici [...]ctriv.

Scilicet Theodoricus decesserat nullâ relictâ prole masculâ præter Athalaricum Octennem, quem Amalasuntha filia susceperat ex Eutarico Cilicâ, qui ante socerum ejus fato functus est. Regni Gubernacula pro filio cepit Amalasuntha, cui administrando impar proculdubio fuisset, nisi maturum, ut ita dicam, herculeosque humeros oneri tanto Magnus Cassiodorus supposuisset. In hac novâ rerum facie, à fide & officio nunquam deflexit; immò facultatibus, *Litteris & armis juvit Regni primordia*, ut Athalaricus ipse gratanter gloriatur. Nec contentus unicam provinciam, ut olim Siciliam, in officio cohibere, majora Senator eximius præstitit; cùm videlicet Gentem Gothorum omnem Athalarico subdidit: atque ita factum est, ut optata publicæ pacis felicitas laborem ejus, ac prudentiam exciperet, & ut cum Athalarico loquar: *ipsius labore actum est, ne laboraret Imperium*.

[...]9. Ep.25. — [...]dem.

Felix profectò Athalaricus, qui Regni administrum sub ipso nactus est exordio, in quem ætas tenera, in quem Regni novitas tutò recumberet; qui & dignitatem Regiam asserere, & negotiorum pondus ferre posset. *Nam cùm novitas Regni multa posceret ordinari, erat solus Cassiodorus ad universa sufficiens.* Quare si dicendum in publico, nullus paratior, nullus eloquio instructior aderat. In negotiis instantibus consilio si opus erat, rebus obscuris lucem splendore ingenii sol novus affundebat: res dubias & ambiguas nullo negotio Oedipus novus explicabat: nusquam desperandus erat exitus rei, quam quis ejus arbitrio susceperat. *Ipsum denique*, inquit Athalaricus, *dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant.* Eximiâ profectò sapientiâ virum ornatissimum ad res politicas moderandas, rei militaris scientissimum virum ad bella gerenda, denique qualem exigebant, consecuta sunt Amalasunthæ, & Athalarici gravissimis negotiis implicata Regni initia. *Nam dum cura litterarum Regias cogitationes incesserent, subitò à litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum præstitit intrepidus.* Ecquis igitur tam multiplici virtutum laude mirabilem Cassiodorum non mirabitur? Audens dico eum Regni Gothorum sub Athalarico maximum extitisse ornamentum, qui *nimirum* sub Theodorico *summa laus temporum fuit*.

[...]dem. — [...]dem. — [...]ib.9.Ep.24.

§ 28. [...]is iterum Quæstor.

Annuo Magisterii vix perfunctus munere fuerat, cùm Quæstoris officium, iterum obire cogitur, illud Theodorici beneficio priùs acceptum gesserat eâ fide, & integritate, quam debitis & Rex, & subditi laudibus palam extulerant. Sed hanc dignitatem rursum excellentiore modo administrandi amplam fecit occasionem initium Regni Athalarici: *Implevit nobis*, inquit Ipse Rex, vel potiùs Amalasuntha, *Quæstoris officium, & mercedes justissimâ devolvens cautelâ, quam ab auctore nostro didicerat, libenter hæredis utilitatibus exhibebat.* Hic non stetit Quæstoris studium erga Regem & Rempublicam: *Verùm his majus aliquid adjiciens, more & exemplo parentum, Gothorum armat exercitus, & bono instituto melior, quod à parentibus accepit hereditariâ largitate custodit.* Proprio censu Gothorum copias aliæ prævertendis motibus destinatas, qui fluctuantis Regni principio concitari sæpe sub puero Rege consueverunt. *Deputatos Gothos propriis pavit expensis, ut nec Provinciales percelleret, nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret.*

[...]ib.9.Ep.25. — Lib. 9. Ep.4. — Lib.9 Ep.25

Ea fuit ejus animi nobilitas, ea de singulis benè merendi voluntas, ut non modò in cives, verùmetiam in Regem beneficus extiterit; & alieni commodi adeò providus, ut *arma ejus nulla possessorum damna senserint*. Quàm ergo justè laudatur apud Senatum ab Athalarico, dum provinciarum custodem appellat: *Fuit omnium provinciarum verissimus castos.* Et certè quis umquam Regiæ Majestatis assertor magis religiosus & fortis, magis bonorum vitæque suæ prodigus, quem nec vacillantis Regni principia sub infante Rege, nec dubia rerum facies, aut incerta vicissitudo à proposito potuit umquam deterrere? Æris Regii fidissimus fuit conservator; æris proprii provisor vel parcissimus, vel nullus; generoso namque præditus animo, posthabitis his, aliisque rationibus, quibus ad res suas procurandas duci poterat, ad altiora erigitur; ut cujus fides nullis limitibus tenebatur, nullis ipse rebus parceret pro Regis obsequio.

At ubi ab armis discessum est, curam omnem, atque ingenium in eo posuit, ut sua singulis pro æquitate jura tribueret: quod Athalaricus ita testatur, *ut belli cura resoluta est, ingenium suum legum potiùs ductor exercuit.* Belli enim confusione dissolutâ, corrupta pene omnia, ac dissipatas leges, imo Judicum, quos avaritia invaserat, reperit venalia judicia. Quid verò? Hæc damna reparare, hanc pestem eliminare studuit eâ prudentiæ & justitiæ laude, ut ejus judicio æquius nihil possent optare litigantium turbæ: *Signans sine litigantium damno, quod antè sine pretio constabat esse laceratum.* Quos in hoc secutus sit Cassiodorus si scire velis, audi eumdem Athalaricum: *Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ducatum, qui plus de sua disciplina, quam per arma laudati sunt.* Nec eos imitando tantùm assecutus est, sed longè multùmque superavit: quandoquidem tam præclarum eximiæ illius virtutis Athalaricus dedit testimonium, ut asseverare non dubitet eum, *dum nesciret aliena quærere, novisse tantùm propria largus offerre.* Hinc, inquit, *cunctis ita fuit benevolus, ut suarum rerum* non dominus, sed *distributor egregius* videretur. Nunquam tamen rerum feliciter procedente cursu, nec popularis auræ afflatu elata est ejus animi moderatio; etenim solidis Christianæ humilitatis fundamentis firmiter innixus, fuit semper *moderatus in prosperis*. Verùm quo præceptore has proborum morum leges didicerat, quas sæculi prudentia respuere solet? Nullo certè nisi Christo Domino, quem in sacris codicibus docentem audierat. *Hos igitur mores lectio divina solidavit.* Ex his fontibus illas virtutes hausit, quas in æternum politicorum omnium exemplum traduxit; & hoc cælesti Doctore novit humilitate Christi in amplissimis honoribus mores modestissimos conformare. *Hinc virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc*

§. 29. Quid dum [...] militibus in Quæstura egerit. Var. lib. 9. Ep. 25. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem. — Lib.9.Ep.25. — Ibidem.

ſapientia veritatis ſapore conditur : ſic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cæleſtis.

Hiis tam Chriſtianæ pietatis virtutibus animum dum exerceret Caſſiodorus, muneris alterius partes ſuſtinere cogebatur, quo ut nuper ſub Theodorico, ſic ſub Athalarico illius mandato & nomine varias ad Pontificem, ad Epiſcopos, ad Clerum, Senatum, populumque Romanum, ad Imperatorem, ad Regem Vuandalorum, permultoſque alios litteras ſcribebat pietate ſingulari, & exquiſitis ſententiis mirabiles, quas videre eſt libris 8. & 9. Variarum.

§. 30. *Caſſiodorus ſpes unica Amalaſunthæ dolenti venenum à ſtudiis Athalaricum.*

Octavum, ut vidimus, annum agebat Athalaricus cùm ad gubernacula Imperii Gothici acceſſiſſet, quem Amalaſuntha mater in iis omnibus diſciplinis & artibus, quæ Chriſtianum & maximum Regem decent, erudiendum tradiderat. At Gothi, gens ferox, ſe Regi ſcientiis dedito parere velle ſuperbè negaverunt : putantes armorum gloriam cum ſtudio litterarum ſtare non poſſe, quæ molliant hebetentque animi vigorem. Reginæ itaque voluntati conſilioque ſaluberrimo tam præfractè, tantaque ferocitate obſtitêre, ut eorum furori cedere tandem coacta fuerit. Idcirco Athalarici mollis & fluxa ætas extinctis virtutum, & optimarum artium ſeminibus ad vitia facilè deflexit, ac peſſimum Regis exemplum citò ſecuta eſt ſubditorum pene omnium miſeranda corruptio.

Depravata omnia nec ſine lacrymis, nec ſine acerbiſſimo animi ſenſu videre poterat Amalaſuntha, pia imprimis Regina ; ipſique & bonis omnibus incredibilem dolorem inurebat miſera tum Regiæ, tum Regni facies. Summum tamen mœrorem minuebat ſpes unica in Caſſiodori probitate poſita ; noverat enim quantùm Regis adoleſcentiam conſiliis & operâ, curis & opibus foviſſet. Quot Quæſtor factus iniquas reſcidiſſet leges ; quot improbiſſimè everſas juſtè refixiſſet. Unde vitioſas omnes & corruptas conſuetudines brevi ab eo emendandas confidebat, quem tum à Deo donatum putabat, ut priſtinum Reipublicæ ſplendorem reſtitueret.

§. 31. *Creatur iterum Præfectus Prætorio.*

Eam ſanè ob cauſam cuncti, quibus chara erat patriæ gloria, per Senatorem integerrimum Prætorii Præfecturam adminiſtrari optabant ardentiſſimè ; idque ab Athalarico ſæpiùs poſtulaverant, quorum precibus annuens Rex illum Prætorio præfecit Indictione 12. id eſt anno Domini 534. Hæc Athalaricus non ſine præclara Caſſiodori commendatione inſinuat, dùm ait : *Dentiùs quidem differendo pro te cunctorum vota laſſavimus, ut benevolentiam in te probaremus generalitatis, & cunctis deſideratior advenires.* Pari laude ſubditum Rex afficit, dum Senatum admonet, quâ ductus ratione Præfectum Prætorio illum fecerat, videlicet, ut omnium votis expetitus corruptelas omnes, & pravos uſus faciliùs corrigeret: *Hinc ergo Præfectura Prætoriana regendam tribuimus dignitatem, ut querelas omnes infidelium nundinatione collectas, Deo præſtante, ſua integritate componat, faciatque tam nimiùm deſideratus, ut cunctis poſſit eſſe beneficus.* (Var. Lib. 9. Ep. 24. — Lib. 9. Ep. 25.)

Docet præterea Rex eum à ſe præfectum ea mente, ut provincias Judicibus iniquis oppreſſas ſublevaret : *ut probatum Iudicem ſine metu provinciæ ſuſcipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas.* (Lib. 9. Ep. 24.) Atque ut qui ſordido ſemper quæſtu abſtinuit, avaritiæ damna reſarciat : *Solitus es quidem juſta non vendere : ſed nunc oportet impenſiùs læſis per injuriam ſubvenire.* (Ibidem.) Quid plura ? ut qui *antea ctis*, inquit, *faſcibus mirabilis continentiæ exempla præbuit*, incorruptibili morum ejus integritate abuſus omnes, & fraudulenta ſtudia extirpentur, & funditus tollantur. *Invigilet incorruptibilis ſenſus adverſus malè conſuetas manus &c.* (Ibidem.) Hinc eum in Prætoriana ſede, tamquam in ſpecula à ſe collocatum, pronuntiat ; ut nulla ſagacem ejus prudentiam effugiat malitia, quam vel punire, vel emendare non poſſit : *Lumen te immiſimus rebus celatis, quando nec prudentiæ tuæ quiſquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione tentare.* (Lib. 9. Ep. 24.) Nullo tamen exemplo eum induci oportere prædicat ad ea, quæ magna ſunt, peragenda. Quam putas ob cauſam? Ipſum audi Athalaricum ; miram ſane rei inſolitæ profert rationem : *Aliorum tibi exempla non ponimus, vetera moribus tuis, & omnium vota compleſti.* (Ibidem.) Summi viri laudem abſolutiſſimam nec breviùs, nec meliùs quis complecti poteſt, quàm his paucioribus, sed luculentiſſimis verbis : *Vetera moribus tuis, & omnium vota compleſti.*

§. 32. *Quibus, ut, & quomodo ſcripſerit ad ſum. Pontif. Joannem 2.*

Mirum profectò quàm conſtans ſemper fuerit ſummis in laudibus Chriſtiana Caſſiodori humilitas ; nam ubi primùm Præfectus Prætorio creatus eſt, ſtatim ad ſummum Pontificem Joannem 2. ſupplices litteras ſcripſit, quibus ut filius obſecrat, Deum pro ſe enixiùs oret, quatenus commiſſam ſibi provinciam, ac Reipublicæ partes ſuſtinere pro dignitate valeat. *Precor*, inquit, *ut vivaciùs oretis* ; ut quicquid eſt alienum à recto abhorreat animus ; ut ingenium cæleſti lumine illuſtratum à vero nunquam diſcedat ; ut talem denique Judicem ſe præſtet, qualem Catholica poſtulat Eccleſia. (Lib. 11. Ep. 2.) Sed hæc meliùs deſcribi non poſſunt, quàm ejus verbis æri manſuro incidendis, ut " mihi filio veſtro intelligentiæ ſenſus aperiat, ut " quæ verè ſunt utilia ſequar, quæ vitanda refugiam. " Vigor ille rationabilis animæ nobis conſilium " præſtet, facies veritatis albeſcat : ne mentem " noſtram innubilet caligo corporea ; ſequamur " quod intus eſt, ne foris à nobis ſimus : in- " ſtruat quod de vera ſapientia ſapit : illuminet " quod cæleſti claritate reſplendet. Talem deni- " que Judicem ſuſcipiat publicus actus, qualem fi- " lium Catholica mittat Eccleſia. (Ibidem.)

Et quia ſe non tantùm ſummi Pontificis filium, ſed etiam diſcipulum profitetur, rogat hoc nomine, ut ſi quid in obeundo munere peccaverit, admoneatur à magiſtro, ut citiùs poſſit emendare. Certum ſibi eſſe, ait, à recto aberrare non poſſe, ſi ipſum habeat omnium ſuarum actionum monitorem. Monere me quæ ſunt gerenda, " bene agere vel correptus exopto : quia errat dif- " ficiliùs ovis, quæ voces deſiderat audire paſto- " ris ; nec facilè efficitur vitioſus, cui admonitor " inſiſtit aſſiduus. Sum quidem Judex Palati- " nus : ſed veſter non deſinam eſſe diſcipulus. Ad- " ditque : Tunc iſta rectè gerimus, ſi à veſtris regu- " lis minimè diſcedamus. Denique minaciter qui- " dem, ſed pergratè urget, ut precibus ejus, & " conſiliis adjuvetur, quæ ſi deeſſe ſenſerit, imputandum illi fore quicquid in Præfectura à recto fecerit alienum. (Ibidem.) *Sed cùm me à vobis deſiderem & moneri conſiliis, & adjuvari orationibus, jam vobis applicandum eſt, ſi quid in me fuerit aliter, quàm optabatur inventum.* (Ibidem.) Hæc ſibi à ſummo Pontifice ideo deberi aſſerit, quòd in Petri cathedra ſedeat, cujus admiratus ſplendorem & poteſtatem,

Ibidem. quanti eum fecerit his verbis significat : *Sedet illa toto orbe mirabilis proprios tegas affectione cultores, qua licet generalis mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur localiter attributa.* Inde eum orbi Christiano præesse dicit jure, & auctoritate Pon- Ibidem. tificia : *Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis : vos Patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia.* Christianissimam Epistolam his claudit verbis, quibus æternùm testatur summam in Apostolos observan- Ibidem. tiam, dum eos sibi semper optat patronos : *Tenemus aliquid sanctorum Apostolorum proprium.... nihil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desit Antistitis.* Attendat nunc, obsecro, quisquis hæc legerit, an vel levissima violatæ fidei, aut religionis suspicio cadere possit in sapientissimum rerum civilium administratorem ; quandoquidem tam Christianæ pietatis insigne eum Judiceis officio mirum in modum in ipso enituisse cernimus.

§. 33. In eumdem planè sensum encyclicam ad Epis-
Quomodo ad Episcopos encyclicam epistolam scripserit. Lib. 11. Ep. 3. copos, quos spirituales Patres appellat, direxit epistolam, qua petit sanctissimam exorent Trinitatem, ut in Præfecturæ suæ administratione Judex semper sit incorruptus & integerrimus. „Vos spirituales Parentes, qui Auctorem rerum „illuminata mente conspicitis, pro me sanctæ „Trinitati sedulò supplicate : dignitatem con„scientiæ donet, qui tribunalia conferre di„gnatus est : faciat inoffensum Judicem, ne dam„net errantem. Impetrent, ut in judiciis suis judicantem Deum semper aspiciat, amet, & se- Ibidem. quatur. *Sit nobis prosperrimè præsens, ut infausta vitia reddantur absentia : amorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat.* Deinde plenissimam pietatis adjungit petitionem, quæ evidentissimè demonstrat, quanta in indictis ab Ecclesia jejuniis, aliisque severioris pœnitentiæ Ibidem. „exercitiis posita sit ipsi spes atque fiducia. Qua„propter animæ veri Parentes affectuosa petitione „vos deprecor, ut indicto jejunio Domino sup„plicetis, qui vitam Principum nostrorum floren„ti Regno protendat, hostes Reipublicæ defen„sor imminuat, donet quieta tempora, & ad „laudem sui nominis copiosa.

Integra describenda foret Epistola, si vellem intimos pietatis ac sanctitatis sensus aperire, quibus M. Cassiodori animus afficiebatur : sed quoniam eam suo loco perlegere est unicuique pervium, unum illud adjiciendum puto, quo Præsules orando monet, paternæ charitatis affectu populum sic diligant, ut à Regni tamen legibus non discedant, aut indulgentia mollior aliis præ- Lib. 11 Ep. 3. beat occasionem errandi. *Ita tamen*, verba Cassiodori ipsissima sunt, *ne quod accidit per nimiam pietatem, dum miseris subvenire quæritis, locum legibus auferatis ; nam si aliquid offendit fortè districtum, talia date cunctis monita, ut judicia reddere possitis feriatâ.* Nec quisquam igitur erit, ut arbitror, adeò morosus censor, qui Cassiodori officiosam fidem in obsequio Principis corrupti & Ariani damnandam putet, cùm religionis aut conscientiæ integritatem, quamdiu illi fidus adhæsit, usquàm læsisse reperiatur.

§. 34. Quomodo Senatori rescripserit summus Pontifex. Quas & summus Pontifex, & Episcopi litteras Cassiodoro rescripserint, non occurrit. Hæ, si quæ sunt, haud dubium quin in ipsius laudes longiùs excurrant. Iterum tamen ad Joannem 2. direxit litteras, ut eum ad mysteria Catholicæ religionis omnibus explicanda induceret. Id conjicere licet ex ea, quæ extat apud Baronium An. Chr. 534. Joannis Papæ Epistola Cassiodoro, & nonnullis Senatoribus suadentibus, rogantibusque scripta, quâ fidem Orthodoxam circa sanctissimam Trinitatem fusiùs exponit.

Priusquàm ad Joannem Papam, & Episcopos §. 35. scriberet, M. Senator misit ad Senatum litteras Litteræ Cassiodori ad Senatum, ejusque ad cæteros Magistratus Edicta. grati animi significatione plenas, quòd à Patribus fuisset in Prætorio Præfectum postulatus : beneficiorum tum maximè se memorem præbens apud eos, qui de ipso bene meruerant. Sed & justitiæ amantissimum se probat litteris sigillatim scriptis ad provinciarum Magistratus, & Judices; Lib. 11 Ep. 1. atque Edicto per provincias promulgando, eos seriò admonet, ut ad rectam virtutis regulam actus suos solliciti componant. *Studete cunctis* Lib. 11. Ep. 8. *actibus bonis, transigite semper innoxii.* Additque, ne ducti cupiditate pecuniæ iniqua lucra causis injustis quærant. *Quid litibus honesta confundi-* Ibidem. *tis ? si quæritis lucra, vitate potiùs damnosa litigia.* Cuncta se ad æquitatis leges expensurum iisdem litteris profitetur : *Omnia vobis justa, omnia moderata promittite ; nam nundinatio à me fœda nescitur* ; cujus præclaram reddit rationem, *non enim mea verba more vestium suspensa venduntur.* Nullam passuros damni injuriam à Prætorianis pollicetur ; etenim ne falsa officii, atque operæ impensæ specie pecuniam injustè exigant, à se provisum est. *Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet : non exactor adjectitius gravabit incommodis : non solùm nostras, sed & officii innoxias custodivimus manus.* Subdit cur ea non verbis tantùm, sed suo potissimùm firmaverit exemplo. *Ostendimus, Deo juvante, continentiam, ut eam sine pudore imperare possimus.* Præterea tot votis expetitam promotionem suam publicæ fore incrementum rei, non privatarum facultatum imminutionem, & sine pecuniæ largitione, non empto alterius patrocinio, non venali eloquentia, sed proprio cuique ore causam agere liberum fore promittit. *Ordinatio nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata...., author causa non redemptâ, sed propriâ linguâ utetur. Nemo à nobis, quàm venerat, minùs locupletior redibit.* Denique eos obtestatur, ut ad recta consilia, propositumque servandæ justitiæ consensione animorum accedant, Patrem ut se potiùs, quàm Judicem præstet : *Vos ad omnia gesta estote devoti, ut me provinciarum Patrem faciatis esse, quàm Judicem.* Alterum ad Judices provinciales Edictum protulit, tam præclaris illustratum sententiis, & piis adeo documentis plenum, ut illud ab Ecclesiæ Præsule, non à Palatii Præfecto dictatum esse crederes. Singula hîc describere longum esset : id tamen prætermittere non possumus, quo sub se constitutos Lib. 11. Ep. 9. Judices sic alloquitur. *Judicium quasi jus dictum cognoscite vocitatum ; Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cùm viderit crimen in fascibus constitutum ?*

Cæterùm singulis Magistratibus scribens Senator, §. 36. eos adhortatur ad æquitatis observationem ea vi Quid scripserit Senator ad Joannem, & Anicianum. verborum, eo mentis vigore, ut mirari satis quis non possit ardens justitiæ studium, quam quidem unam spirare, cui uni se totum à puero mancipasse

videbatur. Et verò nullos ab iis, quos Cancellarios suos creaverat, promptiorem in expediendis mandatis voluntatem, & in referendis ad se supplicum petitionibus fidem magis incorruptam exigebat: nullus districtiùs prohibebat, ne pecuniæ, aut munerum largitione manus inficerent: nullus præcipiebat sollicitiùs commissum officium sic obitent, ot cunctis probari posset summa tum Cancellariorum, tum Præfecti Prætorio æquitas. Elucet hoc perspicuè in ejus Epistola ad Joan-

Lib. 11. Ep. 6. nem: *Per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat: jussa nostra sine studio venalitatis expedias. Omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam, &c.* Quid verò in officio præstandum Joanni nominatim designat; præcipitque ut expendat diligenter, quàm debeat monitis suis esse intentus, ne cuiquam displiceat, aut improbetur evectus ab eo ad primi hujus ho-

Lib. 11. Ep. 5. noris gradum. Eodem penè exemplo scribit ad Ambrosium vices suas Romæ agentem, ut in procuranda populorum quiete labori non parcat: adjiciens non eum latere, quantùm officiat justitiæ legibus Judicum negligentia; detque

Ibidem. operam, ut suo splendori justitia restituatur. *Labor vester procuret mihi omnimodam quietem. Scitis qua turpia neglectus sauciaverit: scopulus vitandus est, ubi alter offendit.*

§. 37.
Edicta, & sollicitudo Senatoris, ne tributa populos gravarent.

Videbantur tributa contra jura æquitatis impunè delinquendi exactoribus præbere occasionem: quæ res animum Præfecti vehementer movit ad hanc licentiam procul amandandam. Scriptis itaque litteris Judices provinciarum admonet, ut in hac parte contra peccantes severiùs agant; jubetque ut possessor nihil aliud, nisi quod publicè debetur exolvat. Suis diligentissimè præscribit vectigalia quæque persolvi temporibus: ne fraudulentâ venaliquæ expectatione pondus abominabilis nundinationis imponeretur magis, quàm hujusmodi onera sublevarentur. *Absit à*

Lib. 11 Ep. 7. *nostris temporibus detestabilis, & fugienda versutia.*

Ibidem. *Sicut fiscalia onera nullâ occasione volumus aggravari: ita constitutis temporibus, præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri.* Impia hæc lucra luculentissimâ ratione proscribit;

Ibidem. *De æquitate potiùs, quam de rapacitate proficitur.*

Ibidem. *Quid enim*, O aureum dictum, *acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videatur ad bonam conscientiam pertinere.* Atque ut animos addat Judicibus, quos tam acriter monet esse recti observatores, remuneratorem beneficum fore se pollicetur illius, quem in munere implendo fuisse noverit justitiæ tenacio-

Ibidem. rem: *Remuneratorem illi esse promitto, quem se aliquâ honestate tractasse cognovero.*

§. 38.
Rarum sollicitudo Cassiodori in rebus etiam minoris momenti. Lib. 12. Ep. 28.

Age verò, videamus, quàm erecta mens Senatoris fuerit ad amorem justitiæ, qui eò processit, ut publicum commodum in rebus minoris etiam momenti procuraret. Quapropter Edictis duobus præcepit, ut annonæ imponeretur moderata pretii taxatio, veritus, ne pauperiores opprimerentur immani redemptorum avaritiâ. Priori Edicto providit, justo ut pretio res venumdarentur; & ne in alienum sensum verba Edicti detorquerentur, tollit omnem dubitationis ambagem, dum singulas rerum species ad æquabilem ponderis censuram exigit; sancitque sensu verborum cuique statim obvio, sub animadversione gravissimæ pœnæ, ne quis pretium à se constitutum minuere, vel augere usquam audeat.

Altero Edicto cavet, ne justam publici pretii mensuram excedant in hospitibus excipiendis Lib. 11. Ep. caupones: *Recipiatur hospes ad pretia definita, cauponem non patiatur avarum, qui invitatur ad gratiam.* Hujus decreti violatores iisdem subjicit pœnis, quas pro prioris conservatione decernit: & ne cui ullus querelarum relinqueretur locus, Prætorianum militem ad publica diversoria, & hospitia destinavit, quo cum primarii cives, & Episcopi annonæ pretium statuerent. Sic enim ipse: *Quam miles noster in rem directus* Ibidem. *pretia cum civibus, atque Episcopis locorum habitâ ratione censuerit.* Nec omittenda ratio, quam subjicit: *Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potiùs videantur itinera esse latronum.*

Idcirco Justitiæ amantissimum fuisse fateamur necesse est, quam rebus in singulis administrari, servarique voluisse testantur ab eo sancitæ leges, edicta, decreta; & quamvis totus esset ad humanitatem compositus: zelo tamen æquitatis incitatus ad severitatem aliquando flexit animum. Verùm cum ardore Justitiæ vir prudens tam æquabili temperamento paternum in subditos amorem sociavit, ut res, quæ difficultatis aliquid parerentur, suo ipse judicio expenderet, aut ad solos Episcopos, qui Patres spirituales sunt, remitteret.

Admiranda sui erga cives amoris argumenta §. 39.
tum maximè præbuit, cùm summâ annonæ difficultate Roma laboraret: quod ubi primum intellexit, omnem operam sollicitus impendit, ut Urbis inopiam sublevaret; nihil non molitus, ut quàm celeriter publico malo mederetur, etiam suscepto longo, & arduo itinere, ut ipse ad Ambrosium suas in Urbe vices gerentem scribens testatur: Ideo enim peregrinationis incommoda, “ Lib. 11. Ep. 5.
ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut po- “
pulus ille antiquis delectationibus assuetus bea- “
tissimis Regnantium temporibus, explosis ne- “
cessitatibus perfruatur. Et ex eâ ratione, quam “
adducit, liquidò constat, quàm paternâ charitate fame confectos, Urbis rerum Dominæ incolas fo-
veret. Ait enim: Procul sit, ut aliquo illius civita- “ Ibidem.
tis esuriente, satiemur: illorum, quod absit, in- “
digentia nostra penuria est. Quid plura? Læti, “
inquit, esse non possumus, nisi & illos gaudentes “
communiter audiamus. Quis unquam illorum, “
quibus sua erga Rempublicam charitas Patris populi gloriosissimum nomen comparavit incredibilia amoris sensus verbis ardentioribus explicavit? Atque ut maximæ civium omnium egestati pro votis occurreret, tantam frumenti vim in Urbem transvehi curavit providus Præfectus, ut felix rerum copia miserorum ditaret inopiam. *Atque ideo*, Ibidem. ut mandat Ambrosio, *tantâ vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, sed deliciis videatur esse propositus.* Et quia à militibus vectoribusque emolumenti aliquid citra præstitutum pretium ex asportato frumento fraudulenter percipi posse, plebemque damni aliquid inde passuram esse prævidebat; præcepit, ut Præfecti vices gerens in Urbe id mali pro suâ auctoritate quàm diligentissimè præverteret. *Quicquid enim*, inquit, *ibi mali præsumitur, in meî animi læsione grassatur.* Additque Ibidem.
pro summa in populum Romanum benevolentia:

Romæ fame laboranti succurrit Cassiodorus.

In nobis faciliùs consentimus excedi, quàm Romanorum utilitates patiamur imminui. Negat tamen se rebus Romanorum ideò consulere, ut popularis auræ favorem captet: sed ut propensum in suos voluntatis studium possit officiosâ amoris significatione demonstrare. *Non ut favorem*, verba ipsius sunt, *plausumque popularem, sed ut, juvante Deo, meum in illis compleam dilectionis arbitrium.* *Ibidem.*

Et re quidem ipsa quàm longè abesset ab humanæ existimationis ambitu, quæ sequuntur verba satis annuunt, quibus non suâ providentiâ quidem, sed proborum hominum precibus & lacrymis effectum dicit, ne diutiùs acribus famis incommodis Roma premeretur. Ita enim ille ad Joannem 2. Papam scribens: *Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit; & per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutiùs quod gravabat.* *Lib. 11. Ep. 2.*

§. 40. *Quo anno mortuus sit Athalaricus, eique successerit Theodahatus, & quâ tunc Cassiodori constantia.*

Cùm Præfecturam tam præclarè Cassiodorus administraret, ex Athalarici obitu ingentem animi dolorem suscepit. Primo enim ætatis flore cùm annum ageret decimum sextum, Regni autem octavum, præter omnium opinionem interiit Rex adolescentior. Non pepercit florenti Principis ætati, non reverita est Regiam dignitatem præmaturæ mortis dura conditio. Inversam quidem rerum vidit tunc Cassiodorus Regni faciem: nulla tamen rerum mutatio firmissimam grandis animæ constantiam, immo nec fortunam labefactavit.

Athalarico Theodahatus ab Amalasuntha consobrina suffectus est in Regnum circa medium, vel finem anni 534. Cujus rei facilis ex Cassiodori epistolis probatio eruitur. Patricium siquidem Indictione 13. quæ in annum 535. incidit, Quæstorem instituit Theodahatus: anno verò superiore, hoc est 534. ab Athalarico Cassiodorus Prætorio præpositus est Indictione 12. quâ idcirco Athalaricus ipse decessit. *Var. Lib. 10. Epist. 6. & 7.*

§. 41. *Quid egerit Cassiodorus initio regni Theodahati.*

Non ignarus novus Princeps quantùm operâ, & consilio antecessores juvisset Senator, apud se constituit præstantissimum virum rebus moderandis adhibere, ratus non discessurum ab obsequio, & officiis, quibus Theodoricum, Athalaricumque demeruerat. Quapropter ubi primùm suscepit Regni administrationem; præter adeptas, quas gerebat dignitates, illum in litteris ad Imperatorem Justinianum, ad Senatum, diversosque alios mittendis adjutorem habere voluit; quo in munere Amalasunthæ Reginæ nomine scripsit ad eumdem Imperatorem, & Senatores, ut suffragio suo, atque auctoritate Theodahati Regis electionem ab eâ factam dignarentur. Quin etiam Gudelinæ Theodahati uxori ad Justinianum, & Theodoram Augustam, litteras rupti fœderis ipsum Imperatorem inter, & Theodahatum conciliatrices scribendi variis temporibus manum commodavit. Theodahatus enim illatæ necis Amalasunthæ, cujus beneficio Regni gubernaculum tenebat, jure in suspicionem venerat. Hinc est, quòd graviter offendit apud Justinianum Imperatorem, qui præcipuo semper honore prosecutus est Reginam, quam noverat eximiis supra sexum doribus exornatam. Quid causæ ad id flagitii Theodahatum impulerit, non est in promptu. Fortè aut sociæ Regni impatiens, aut memor injuriæ, quâ eum paulò ante affecerat Amalasuntha, quàm Imperio præficeret, impias sanguine regio manus contaminare non formidavit. Ut ut sit propter extinctam miserabili casu Reginam, cujus observantiam in se maximam sæpenumero comprobarat Cassiodorus, non est dubium, quin tristitia fuerit perculsus incredibili: coactus tamen est tandem dolori modum imponere, cui nullum jam suppetere remedium cognoscebat.

Itaque Theodahatus rerum Dominus tertiùm Prætorio præfecit Senatorem: sed an uno, vel pluribus annis hanc sub eo Rege dignitatem gesserit, satis non liquet. Nimirum rem obscuram faciunt diversæ auctorum opiniones, quos inter de Agapiti Pontificatus, & legationis ejus ad Justinianum tempore non convenit. Attamen ut negotium è Cassiodori scriptis pro more nostro totum conjiciamus, Epistola 35. libri 11. & Epistola 2. libri 12 Indictione 13. datæ, cum anno 535. Prætorio præfuisse apertè nobis indicant. §. 42. *Cassiodori tertiò Præfecti Prætorio moderatio in exigendis tributis.*

Amalasunthæ Reginæ interitus Gothos ad seditiosos tumultus, atque Imperatorem ad ultionem tanti sceleris bello repetendam provocabat. Armorum insuetus Theodahatus, imminentem præliorum molem expavescens, ad pacem quibuscumque potuerat modis, at frustra, Justinianum sollicitaverat. Itaque eo anno invadebat Dalmatiam Mundus, Belisarius Siciliam: quibus ut Rex obsisteret, primùm jussit tributa ad belli expensas subditi penderent; difficillimamque cogendæ à barbaris, & Principi suo infensis gentibus pecuniæ provinciam commisit Senatori. Durum quidem mandatum illud visum est viro amantissimo populorum, necnon & Theodahati observantissimo. Impositum tamen onus ea industria tulit, ut maximam omnibus moverit admirationem, nullius offensionem subierit: ea felicitate ut Deo pro insperato successu, quàm maximas potuit gratias egerit. Sic enim exorditur secundam libri 12. Epistolam: *Gratias Divinitati refero, quia & Provinciales fecerunt quæ monui, & ego complevi omnia quæ promisi.* Tum & suam, & suorum in exigendis vectigalibus commendat integritatem, dum *populos repressisse affectuosos Judices: Se verò nullum coegisse dare quod non debuisset offerre; se priscorum terrores fecisse ignorari: à se non publicis, non privatis quemquam afflictum esse* commemorat. Addit excusationem nullam esse posse Judici ab officio declinanti; *nil vile, nil cupidum Judicem decere; à Judice tribunalia conscendi, ut morum gradibus evehatur; claras reddi maculas Judicis, si ipse, ad quem multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescat.* Postmodum eos, quibus imperata tributa fuerant, non asperis, non minacibus, non contumeliosis, sed lenibus, sed officiosis, & servandæ erga omnes æquitatis prænunciis verbis compellat: *Possessor mihi pecunias publicas libens offerat: ego illi in conventu justitia tributa persolvam.*

Quâ curâ utilitatibus Principis, & subditorum Cassiodorus servierit, modò vidimus: verùm ut conditis rebus Conditorem ipsum longè præstare confitebatur; sic Ecclesiæ Dei commoda negotiis reliquis semper anteponenda judicabit. Loc aptissimum hujus rei testimoniû habemus. Metuebat Senator, ne variæ Gothici Regni vicissitudines, & Italiæ bella scientias divinas Ecclesiasticasque Româ tandem expellerent, quibus populorum vel ab ipso pacis & litterarum nomine abhorrentium comes barbaries succederet. Quare nullum non lapidem movit cum Agapito Papa, ut exponendis §. 43. *Conatur Romæ scholas sacras erigere.*

videbatur. Et verò nullus ab iis, quos Cancellarios ſuos creaverat, promptiorem in expediendis mandatis voluntatem, & in referendis ad ſe ſupplicum petitionibus fidem magis incorruptam exigebat: nullus diſtrictiùs prohibebat, ne pecuniæ, aut munerum largitione manus inficerent: nullus præcipiebat ſollicitiùs commiſſum officium ſic obirent, ut cunctis probari poſſet ſumma tum Cancellariorum, tum Præfecti Prætorio æquitas. Elucet hoc perſpicuè in ejus Epiſtola ad Joannem: *Per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias. Omniaque ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſtitiam, &c.* Quid verò in officio præſtandum Joanni nominatim deſignat; præcipitque ut expendat diligenter, quàm debeat moribus ſuis eſſe intentus, ne cuiquam diſpliceat, aut improbetur evectus ab eo ad publici hujus honoris gradum. Eodem penè exemplo ſcribit ad Ambroſium vices ſuas Romæ agentem, ut in procuranda populorum quiete labori non parcat: adjiciens non eum latere, quantùm officiat juſtitiæ legibus Judicum negligentia; detque operam, ut ſuo ſplendori juſtitia reſtituatur. *Labor veſter procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit: ſcopulus vitandus eſt, ubi alter offendit.*

Lib. 11. Ep. 6. — Lib. 11. Ep. 5. — Ibidem.

§. 37. *Edicta, & ſollicitudo Senatoris, ne tributa populos gravarent.*

Videbantur tributa contra jura æquitatis impunè delinquendi exactoribus præbere occaſionem: quæ res animum Præfecti vehementer movit ad hanc licentiam procul amandandam. Scriptis itaque litteris Judices provinciarum admonet, ut in hac parte contra peccantes ſeveriùs agant; jubetque ut poſſeſſor nihil aliud, niſi quod publicè debetur exolvat. Suis diligentiſſimè præſcribit vectigalia quæque perſolvi temporibus: ne fraudulentâ venalique expectatione pondus abominabilis coemptionis imponeretur magis, quàm hujuſmodi onera ſublevarentur. *Abſit à noſtris temporibus deteſtabilis, & fugienda verſutia. Sicut fiſcalia onera nullâ occaſione volumus aggravari: ita conſtitutis temporibus, præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri.* Copia hæc lucta luculentiſſimâ ratione proſcribit; *De æquitate potiùs, quam de rapacitate proficitur. Quid enim,* O aureum dictum, *acquiri putatur, ubi bona conſcientia perditur? Aut in qua parte poſſit homo proficere, ſi innocentiam probatus fuerit amiſiſſe? Nolite ſine præmio credere, quæ videntur ad bonam conſcientiam pertinere.* Atque ut animos addat Judicibus, quos tam acriter monet eſſe recti obſervatores, remuneratorem beneficum fore ſe pollicetur illius, quem in munere implendo fuiſſe noverit juſtitiæ tenaciorem: *Remuneratorem illi eſſe promitto, quem ſe aliquâ honeſtate tractâſſe cognovero.*

Lib. 11. Ep. 7. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem.

§. 38. *Ratio ſollicitudinis Caſſiodori in rebus etiam minoris momenti. Lib. 11. Ep. 11.*

Age verò, videamus, quàm erecta mens Senatoris fuerit ad amorem juſtitiæ, qui eò proceſſit, ut publicum commodum in rebus minoris etiam momenti procuraret. Quapropter Edictis duobus præcepit, ut annonæ imponeretur moderata pretii taxatio; veritus, ne pauperiores opprimerentur immani redemptorum avaritiâ. Priori Edicto providit, juſto ut pretio res venumdarentur; & ne in alienum ſenſum verba Edicti detorquerentur, tollit omnem dubitationis ambagem, dum ſingulas rerum ſpecies ad æquabilem ponderis cenſuram exigit; ſancitque ſenſu verborum cuique ſtatim obvio, ſub animadverſione graviſſimæ pœnæ, ne quis pretium à ſe conſtitutum minuere, vel augere uſquam audeat.

Altero Edicto cavet, ne juſtam publici pretii menſuram excedant in hoſpitibus excipiendis caupones: *Recipiatur hoſpes ad pretia definita, iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam.* Hujus decreti violatores iiſdem ſubjicit pœnis, quas pro prioris conſervatione decrevit: & ne cui ullus querelarum relinqueretur locus, Prætorianum militem ad publica diverſoria, & hoſpitia deſtinavit, quo cum primarii cives, & Epiſcopi annonæ pretium ſtatuerent. Sic enim ipſe: *Quam miles noſter in rem directus pretia cum civibus, atque Epiſcopis locorum habitâ ratione cenſuerit.* Nec omittenda ratio, quam ſubjicit: *Sufficere enim debent omnibus honeſta lucra de civibus, ne obſeſſa potiùs videantur itinera eſſe latronum.*

Lib. 11. Ep. — Ibidem.

Idcirco Juſtitiæ amantiſſimum fuiſſe fateamur neceſſe eſt, quam rebus in ſingulis adminiſtrari, ſervarique voluiſſe teſtantur ab eo ſancitæ leges, edicta, decreta; & quamvis totus eſſet ad humanitatem compoſitus: zelo tamen æquitatis incitatus ad ſeveritatem aliquando flexit animum. Verùm cum ardore Juſtitiæ vir prudens tam æquabili temperamento paternum in ſubditos amorem ſociavit, ut res, quæ difficultatis aliquid præferrent, ſuo ipſe judicio expenderet, aut ad ſolos Epiſcopos, qui Patres ſpirituales ſunt, remitteret.

§. 39. *Romæ annonæ laboranti ſuccurrit Caſſiodorus.*

Admiranda ſui erga cives amoris argumenta tum maximè præbuit, cùm ſummâ annonæ difficultate Roma laboraret: quod ubi primùm intellexit, omnem operam ſollicitus impendit, ut Urbis inopiam ſublevaret; nihil non molitus, ut quàm celeriter publico malo mederetur, etiam ſuſcepto longo, & arduo itinere, ut ipſe ad Ambroſium ſuas in Urbe vices gerentem ſcribens teſtatur: Ideo enim peregrinationis incommoda, " ideo tot anguſta cogitationis intravimus, ut po" pulus ille antiquis delectationibus aſſuetus bea" tiſſimis Regnantium temporibus, excluſis ne" ceſſitatibus perfruatur. Et ex eâ ratione, quam " adducit, liquidò conſtat, quàm paternâ charitate fame confectos, Urbis rerum Dominæ incolas foveret. Ait enim: Procul ſit, ut aliquo illius civita" tis eſuriente, ſatiemur; illorum, quod abſit, in" digentia noſtra penuria eſt. Quid plura? Læti, " inquit, eſſe non poſſumus, niſi & illos gaudentes " communiter audiamus. Quis unquam illorum, " quibus ſua erga Rempublicam charitas Patris populi glorioſiſſimum nomen comparavit incredibilis amoris ſenſus verbis ardentioribus explicavit? Atque ut maximæ civium omnium egeſtati pro votis occurreret, tantam frumenti vim in Urbem tranſvehi curavit providus Præfectus, ut felix rerum copia miſerorum ditaret inopiam. *Atque adeo,* ut mandat Ambroſio, *tantâ vivacitate incorrupta ſpecies frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, ſed deliciis videatur eſſe propoſitus.* Et quia à militibus vectoribuſque emolumenti aliquid citra præſtitutum pretium ex aſportato frumento fraudulenter percipi poſſe, plebemque damni aliquid inde paſſuram eſſe prævidebat; præcepit, ut Præfecti vices gerens in Urbe id mali pro ſuâ auctoritate quàm diligentiſſimè præverteret. *Quicquid enim,* inquit, *ibi male præſumitur, in mei animi læſione graſſatur.* Additque pro ſumma in populum Romanum benevolentia:

Lib. 11. Ep. 5. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem.

In nobis faciliùs consentimus excedi, quàm Romanorum utilitates patiamur imminui. Negat tamen se rebus Romanorum ideò consulere, ut popularis auræ favorem captet: sed ut propensum in suos voluntatis studium possit officiosâ amoris significatione demonstrare. *Non ut favorem*, verba ipsius sunt, *plausumque popularem, sed ut, juvante Deo, meum in illis compleam dilectionis arbitrium.*

Ibidem.

Et re quidem ipsa quàm longè abesset ab humanæ existimationis ambitu, quæ sequuntur verba satis anouunt, quibus non suà providentià quidem, sed proborum hominum precibus & lacrymis effectum dicit, ne diutiùs acribus famis incommodis Roma premeretur. Ita enim ille ad Joannem 2. Papam scribens: *Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit; & per sanctos viros acceleratum est, ut traheretur diutius quod gravabat.*

Lib. 11. Ep. 2.

§. 40. *Quomodo moerens fit Athalaricus, eique successerit Theodahatus, & quænam tunc Cassiodori constantia.*

Cùm Præfecturam tam præclarè Cassiodorus administraret, ex Athalarici obitu ingentem animi dolorem suscepit. Primo enim ætatis flore cùm annum ageret decimum sextum, Regni autem octavum, præter omnium opinionem interiit Rex adolescentior. Non pepercit florenti Principis ætati, non reverita est Regiam dignitatem prœmaturæ mortis dura conditio. Inversam quidem tertiò vidit tunc Cassiodorus Regni faciem: nulla tamen rerum mutatio firmissimam grandis animæ constantiam, immo nec fortunam labefactavit.

Athalarico Theodahatus ab Amalasuntha consobrina suffectus est in Regnum circa medium, vel finem anni 534. Cujus rei facilis ex Cassiodori epistolis probatio eruitur. Patricium siquidem Indictione 13. quæ in annum 535. incidit, Quæstorem instituit Theodahatus: anno verò superiore, hoc est 534. ab Athalarico Cassiodorus Prætorio præpositus est Indictione 12. quâ idcirco Athalaricus ipse decessit.

Var. Lib. 10. Epist. 6. & 7.

§. 41. *Quid egerit Cassiodorus initio regni Theodahad.*

Non ignarus novus Princeps quantùm operâ, & consilio antecessores juvisset Senator, apud se constituit præstantissimum virum rebus moderandis adhibere, ratus non discessurum ab obsequio, & officiis, quibus Theodoricum, Athalaricumque demeruerat. Quapropter ubi primùm suscepit Regni administrationem; præter adeptas, quas gerebat dignitates, illum in litteris ad Imperatorem Justinianum, ad Senatum, diversosque alios mittendis adjutorem habere voluit; quo in munere Amalasunthæ Reginæ nomine scripsit ad eumdem Imperatorem, & Senatores, ut suffragio suo, atque auctoritate Theodahati Regis electionem ab eâ factam dignarentur. Quinetiam Gudelinæ Theodahati uxori ad Justinianum, & Theodoram Augustam, litteras rupti fœderis ipsum Imperatorem inter, & Theodahatum conciliatrices scribenti variis temporibus manum commodavit. Theodahatus enim illatæ necis Amalasunthæ, cujus beneficio Regni gubernaculum tenebat, jure in suspicionem venerat. Hinc est, quòd graviter offendit apud Justinianum Imperatorem, qui præcipuo semper honore prosecutus est Reginam, quam noverat eximiis supra sexum dotibus exornatam. Quid causæ ad id flagitii Theodahatum impulerit, non est in promptu. Fortè aut sociæ Regni impatiens, aut memor injuriæ, quâ eum paulò ante affecerat Amalasuntha, quàm Imperio præficeret, impias sanguine regio manus contaminare non formidavit. Ut ut sit propter extinctam miserabili casu Reginam, cujus observantiam in se maximam sæpenumero comprobarat Cassiodorus, non est dubium, quin tristitia fuerit perculsus incredibili: coactus tamen est tandem dolori modum imponere, cui nullum jam suppetere remedium cognoscebat.

§. 42. *Cassiodori tertiò Præfecti Prætorio moderatio in exigendis tributis.*

Itaque Theodahatus rerum Dominus tertiùm Prætorio præfecit Senatorem: sed an uno, vel pluribus annis hanc sub eo Rege dignitatem gesserit, satis non liquet. Nimirum rem obscuram faciunt diversæ auctorum opiniones, quos inter de Agapiti Pontificatus, & legationis ejus ad Justinianum tempore non convenit. Attamen ut negotium è Cassiodori scriptis pro more nostro totum conficiamus, Epistola 35. libri 11. & Epistola 2. libri 12. Indictione 13. datæ, cum anno 535. Prætorio præfuisse apertè nobis indicant.

Amalasunthæ Reginæ interitus Gothos ad seditiosos tumultus, atque Imperatorem ad ultionem tanti sceleris bello repetendam provocabat. Armorum insuetus Theodahatus, imminentem præliorum molem expavescens, ad pacem quibuscumque potuerat modis, at frustra, Justinianum sollicitaverat. Itaque eo anno invadebat Dalmatiam Mundus, Belisarius Siciliam: quibus ut Rex obsisteret, primùm jussit tributa ad belli expensas subditi penderent; difficillimamque cogendæ à barbaris, & Principi suo infensis gentibus pecuniæ provinciam commisit Senatori. Durum quidem mandatum illud visum est viro amantissimo populorum, necnon & Theodahati observantissimo. Impositum tamen onus ea industria tulit, ut maximam omnibus moverit admirationem, nullius offensionem subierit: ea felicitate ut Deo pro inspetato successu, quàm maximas potuit gratias egerit. Sic enim exorditur secundam libri 12. Epistolam: *Gratias Divinitati refero, quia & Provinciales fecerunt quæ monui, & ego complevi omnia quæ promisi.* Tum & suam, & suorum in exigendis vectigalibus commendat integritatem, dum *populos reperisse affectuosos Iudices: Se verò nullum coegisse dare quod non debuisset offerre; se prisco rum terrores fecisse ignorari: à se non publicis, non privatis quemquam afflictum esse* commemorat. Addit excusationem nullam esse posse Judici ab officio declinanti; *nil vile, nil cupidum Iudicem decere; à Iudice tribunalia conscendi, ut morum gradibus evehatur; claras reddi maculas Iudicis, si ipse, ad quem multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescat.* Postmodum eos, quibus imperata tributa fuerant, non asperis, non minacibus, non contumeliosis, sed lenibus, sed officiosis, & servandæ erga omnes æquitatis prænuntiis verbis compellat: *Possessor mihi pecunias publicas libens afferat: ego illi in conventu justitia tributa persolvam.*

§. 43. *Conatur Romæ scholas sacras erigere.*

Quâ curâ utilitatibus Principis, & subditorum Cassiodorus servierit, modò vidimus: verùm ut conditis rebus Conditorem ipsum longè præstare confitebatur; sic Ecclesiæ Dei commoda negotiis reliquis semper anteponenda judicabat. Locupletissimum hujus rei testimoniū habemus. Metuebat Senator, ne variæ Gothici Regni vicissitudines, & Italiæ bella scientias divinas Ecclesiasticasque Româ tandem expellerent, quibus populorum vel ab ipso pacis & litterarum nomine abhorrentium comes barbaries succederet. Quare nullum non lapidem movit cum Agapito Papa, ut exponendis

scripturis sacris scholæ instituerentur. At consilia, quò capiuntur salubriùs, eo difficiliùs ut plurimùm perfici tum maximè sensit. Id enim quominus fieret Italici tumultus impedimento fuère, ut ipse in Præfatione libri de divinis litteris asserit.

Præfat. in lib. divin. litter.

„ Nisus sum cum Beatissimo Agapito urbis Romæ Pontifice; ut sicut apud Alexandriam multo „ tempore fuisse traditur institutum, nunc etiam „ in Nisibi civitate Syrorum Hæbræis sedulò fertur exponi; collatis expensis in urbe Romanâ „ professos doctores scholæ potiùs acciperent „ Christianæ, unde anima susciperet æternam salutem, & casto, atque purissimo eloquio fidelium lingua comeretur. Sed cùm propter bella „ ferventia, & turbulenta nimis in Italico Regno „ certamina, desiderium meum nullatenus valuisset impleri, quoniam non habet locum res pacis „ temporibus inquietis, ad hoc divinâ charitate „ probor esse compulsus ut &c. Quò potuit altiùs gloriam sponsæ Christi Ecclesiæ piissimus filius efferre, quàm ut sacræ adolescentum educationi consuleret, quò scientiarum omnium insigniti luminibus, utilissimum aliquando Matri præstarent obsequium? Verùm etsi tam rectum, tam sanctum desiderium, bellis passim grassantibus, impleti tunc non potuit: potuit tamen tandem aliquando in Monasterio Vivariensi, ubi sacras à Cassiodoro Abbate scholas apertas fuisse videbimus.

§. 44. *Quando Constantinopolim peteret Agapitus, cui vasa sacra Cassiodorus restituenda curavit.*

Componendis Imperii, & Ecclesiæ rebus cùm laudabiliter vacaret Senator, totus erat in avertendo suis à finibus bello Theodahatus. Imbellis iste Princeps pacem ab Imperatore diu flagitaverat: sed irritos conatus animadvertens, Agapitum summum Pontificem adduxit, ut Constantinopolim peteret, conveniretque Justinianum, quò saltem Christi Vicarii precibus concederet, quod Rex ipse arte nulla consequi potuerat. Scriptores quidam sentiunt Papam profectum esse ipso initio Regni Theodahati. At id falsum quidem: quoniam Regem cum Imperatore plures Legatorum voce sermones habuisse ante Agapiti discessum Cassiodori litteræ, Procopiusque testantur. Quicquid sit, Senatorem tunc temporis Præfecturam Prætorianam administrasse constat: qui si Theodahatum à consilio mittendi Constantinopolim Agapitum removere minùs potuit, sanctissimo certè Legato omnia pietatis persolvit officia.

Regis enim voluntati parere coactus Agapitus, itineri priusquàm se committeret, pecunias obeundæ legationi necessarias conficere incassum cogitavit, adeò erat exhaustum Romanæ Ecclesiæ ærarium! Quapropter sacram supellectilem fisco cùm obligasset; M. Cassiodorus, quem tantæ ignominiæ labes, Ecclesiæ boni specie inusta vehementer commovit, pro sui auctoritate officii zelo Religionis accensus, illata ærario Regio vasa sancta, ut templo Divi Petri restituerentur, à Rege alioqui pecuniæ avidissimo tandem impetravit. Hanc in rem ad Thomasum, & Petrum Regiæ pecuniæ præpositos litteras protinus dedit, quibus sacram supellectilem, & obligationis chirographum reddi præcepit. *Quapropter nostrâ præceptione commoniti, & Regiâ jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi auctoribus sancti Petri Apostoli sine aliquâ dilatione refundite.* Quo in facto longè majori existimatione dignus habitus est, quòd laudem sibi promeritâ Regi tribui totam voluerit.

Lib. 12. Ep. 20.

Nam iisdem litteris significat Theodahatum exhibuisse se Christianæ pietatis Alarico longè observantiorem, quòd hic *reverendorum sanctorum vasa diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditaverat: ille autem religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta.* Memorandum sanè præ cæteris hoc pietatis exemplum protulit Cassiodorus, qui dignitatis honorem gratiamque, quâ valebat plurimùm apud Principem, in optimos usus transferre consueverat. Cùm enim nec utiliùs, nec præclariùs pro sui nominis augendâ gloriâ, quàm in Ecclesiæ commoda auctoritatem, quâ Deo concedente pollebat, impendisset; eâ tamen animi moderatione se continuit, ut non modò non tanti boni auctorem, sed ne participem quidem se voluerit reputari.

§. 45. *Pietas Cassiodori erga Sanctimoniales quasdam.*

Argumentum pietatis eximiæ iterum edidit, in juvandis Monialibus, quæ tributum unde solverent non habebant, ob damnum agris illatum intempestivâ exundantium aquarum eluvie. Justinianum deprecantur Religiosæ fœminæ, ut apud Theodahatum velit auctoritatem interponere. Earum preces audit Imperator, ad Regem supplices litteras eum in finem mittit, quibus permotus Rex protinus ad Senatorem scribit, ut pro officii munere rem expendat, Sanctimonialesque, si quid injusti patiantur, ab imposito tributi onere prorsus eximat. Potentibus adeò stimulis opus non erat, ut pietate ornatissimus Cassiodorus ad innatam munificentiam in sacras virgines exhibendam instigaretur. Nam quò magis sanctitatis propositum in illis venerabatur; eò magis in eas largus fuit, & beneficus. Et certè nemo non facilè intelliget, quàm singulari charitate Monialibus subvenerit Præfectus noster, si modò meminerit paterni ejus amoris in sublevandis Romanis annonæ difficultate pene deficientibus: si noverit etiam, qua sollicitudine Ligurum, Mediolanensium, Venetorum fame oppressorum inopiæ, invectâ frumenti copiâ uberrimâ, tempestivam opem tulerit.

Lib. 10. Ep. 26.

§. 46. *Quo anno fames Liguriam, vicinasque provincias vexaverit.*

Distrahuntur varias in sectas auctores, dum definiunt, quo potissimum tempore Æmiliam provinciam egestas afflixerit. Si Baronio credimus, eodem anno, hoc est 534. Mediolanenses, quo Romanos premebat. In anno 537. nonnulli reponunt, asseruntque tunc tantùm Datio Mediolanensi Episcopo hac de causâ scripsisse Cassiodorum. Sed ut ingenuè dicam quod sentio, Baronio assentiri minimè possum, dum famem hanc Athalarico imperante grassatâ esse contendit, cùm eam Theodahato Rege, Cassiodoro autem Præfecto Prætorio contigisse videamus. Nam ad Senatorem nostrum, hac jam ornatum dignitate misit Epistolam Theodahatus, quæ in lib. 10. 27a. occurrit; quâ Ticino & Dertonâ in Liguriam, & aliunde Venetias jubebat frumenta deportari. Cui quidem Epistolæ titulus hic, *Honorio Præfecto*, legitur præfixus in impressis codicibus: sed mendum irrepsisse colligitur ex quibusdam editis, in quibus ad marginem habetur, *Senatori Præfecto Prætorio.* Deinde erratum hoc manifestè indicant MSS. Cod. quos vidi; habent enim, *Senatori Præfecto Prætorio.* Adde quòd Romæ tunc Præfectus fuerit Honorius, ut ex Ep. 30. lib. 10. constat, ad quem proinde cura provinciarum dissitarum, qualis tunc erat Liguria, non spectabat. Denique in eumdem sensum, quo Cassiodorus ad Datium

Episcopum Mediolanensem scribit Theodahatus; aut certè juxta ipsius Theodahati mandatum, quod habet prior pars Epistolæ Regiæ, scripsit Senator distrahendum scilicet ex Ticinensibus, & Dertonensibus horreis frumentum, ut inopiæ Mediolanensium succurreretur; prospexit quoque Venetis, sicut erat à Rege imperatum ut legere est Ep. 26. & 27. Lib. 12.

§. 47. *Quomodo provincias fame laborantes sublevaverit.*

Verùm quid diutiùs hæremus in designando penuriæ tempore, cùm potiùs necesse sit intelligamus, quantùm sollicitus Præfectus laboraverit, ut eorum occurreret calamitati, quibus Dei punientis manus gravior imminebat? Ubi enim quantâ Veneti fame & inopia premerentur ab Augustino accepit: iis statim sic consultum esse voluit, ut ne minimum quidem pati possent ingravescentis annonæ damnum. Non solùm autem maximam rei frumentariæ copiam iis suppeditari curavit: sed summa etiam jussit benignitate omnia illis tributa relaxari. *Crudele* siquidem, ut ipse ait, *sibi visum est aliquid à potentibus postulare; & illud sperare, quo provincia noscitur indigere.* Lucentissimam humanitatis suæ hanc continuò subjungit rationem: *A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit.*

Var. lib. 12. Ep. 26.

Noverat vigilantissimus Senator Datium tam ardenti charitatis zelo fervere erga commissas sibi oves, ut earum rebus consulere nemo posset dilectione majori. Quamobrem ad eum scripsit, ut collecta ex civitatibus Ticino, & Dertonâ frumenta ipse distribuere curaret egentibus. Epistolam hoc præclaro auspicatus est exordio. *Minus prodest bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere.* Tum, quod rem nostram maximè spectat, orat, ne per fraudem quidquam geratur, *Egentibus visum est, non divitibus subvenire. Ideo Prætorianos milites duos ad hoc curavimus destinare, qui Sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant.* Denique non ignarus, quâ sint veneratione colendi Præsules; excusatum se rogat, quòd tanti viri operâ videatur uti libertiùs: *Quapropter Sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur.*

Lib. 12. Ep. 27

Nec contentus admirabili vigilantia providisse laborantibus tot provinciis, Edictum ad Ligures direxit, quos fames vehementior urgebat, recreatque amœnâ consolatione, quâ Principis laudat pietatem; quippe qui subditorum egestatem tam largâ ubertate compensaret, ut penuriæ incommoda persensisse non viderentur. Excurrit longiùs in Regis commendationem, quem cum Josepho Patriarcha conferre non dubitat; immò humaniorem Josepho conatur demonstrare, quòd ille Ægyptios quidem egestatis difficilis tempore adjuvisset: Rex verò frumenti copiam, adjectâ etiam condonatione tributi suppeditaret. *Pace tanti patris dixerim, quantò præstantius est libertate salvâ frumentum vendere, & propter indulgentiam tributa relaxare.* Addit sane cumulum commendationis, dum plura suis omnibus subditis, quàm Josephum fratribus largitum fuisse Theodahatum confidentiùs asseverat. *Plus isto*, Theodahatus, *generaliter contulit tributariis, quàm ille*, Josephus, *solis visus est præstitisse germanis.* Eam tamen indulgentiam à Principe, se postulante, donatam Senator modestè commemorat. Inde factum puto, quòd Ep. 28. Lib. 10. legimus concessisse Theodahatum Cassiodoro, ut propter annonæ caritatem rerum venalium pretium justâ moderatione temperaret. Hanc ille Principis largitatem in plebis commodum convertit eâ liberalitate, ut tributa penitus relaxaret; eo humilitatis sensu, ut quam sibi propriam facti hujus laudem detrahebat, in alium derivaret.

Lib. 12. Ep. 28

§. 48. *Quomodo imminenti penuriæ providerit.*

Nec regnantem modò abigebat penuriam, sed & imminentem sagaci providentia præveniebat. Hac de causa futuram agrorum sterilitatem ex aëris inclementiâ, temporumque difficultate conjiciens, ad Ambrosium scripsit, ut uberem frumenti copiam anno superiori collectam, anni sequentis egestati profuturam conderet in horreis. "Atque ideo, inquit, de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut etiam venturis mensibus provisa sufficiant." Hanc Epistolam si quis legerit ex integro, mirari non desinet indefessam Senatoris sollicitudinem circa populos, quos eodem dilectionis affectu, quo pater liberos, amplexabatur. Etenim & cibos esurientibus, & indigentibus pecunias sufficiebat, ut Liguribus, quibus auri libras centum distribui jussit. "Devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum pietate solitâ destinarunt gloriosissimi Domini; ut judicio vestro quibus est causa notissima, tantâ unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quantâ necessitate gravatus esse cognoscitur."

Ep. 25. Lib. 12.

Lib. 12. Ep. 8

§. 49. *In bonorum Ecclesiæ raptores animadvertit.*

Verè paterna præditum fuisse pietate Cassiodorum fatearis oportet, quam ut amoris teneritudo laudabilem reddidit, sic pusillanimitas non infecit damnabili criminum indulgentiâ. Id apertè probat lex illa, sive Edictum contra bonorum Ecclesiæ raptores promulgatum, quo severiùs in illos jubet animadverti, eorum fortunas fisco adjudicari, ipsos officiis omnibus exui. Rationem addit memoria dignam, & zeli singularis in tuendis Ecclesiæ bonis testem: *Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici*; Ecclesiæ facultates non auro emptas, sed piâ fidelium largitate veluti mendico, ultrò concessas demonstrans. Tum præclarè subjicit: *Qui potest talibus esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit.*

Lib. 12. Ep. 13

§. 50. *Quà Cassiodori dignitates sub Vitige, qui occiso Theodahato successit.*

At his Christianæ pietatis operibus misericordem virum non avertebat temporũ iniquitas, non bellorum exitialis furor, quo pene tota concutiebatur Italia; siquidem bellicosissimus Belizarius acerrimè urgebat Theodahatum, quem conjuratione factâ impio ferro sustulerunt Gothi: causati ignaviam ejus, & in propellendis hostium viribus imbecillitatem; cujus in locum Vitigem, clypeis more militari sublatum subrogaverunt; ut colligitur ex Ep. 31. Lib. 10. Var.

Probatam antecessoribus Cassiodori fidem iisdem etiam honoribus affecit Vitigis Rex; illum enim à Theodahato Prætorio Præfectum anno 537. cùm invenisset, eam dignitatem reliquo anni tempore non tantùm administrare voluit, sed & per ipsum litteras ad subditos scripsit, quibus militum suffragio electum se Regem significabat, & ad Imperatorem, ut ab illo pacem peteret; & ad Præsules, ut eorum se orationibus commendaret; aliis de causis ad alios nonnullos.

In Prætoriana sede anno 538. à Vitige iterum collocatur M. Senator, ut indicant Epist. 16. & 22.

lib. 12. Indictione 1. huic anno correspondente notatæ. Nec tamen eum tunc à majoribus Quæsturæ curis vacare Rex voluit, ut ex Præf. Variat. quam tunc scribebat, arguitur; ubi de negotiorum, quibus opprimebatur, pondere sic loquitur: *addimus etiam quod frequenter Quæsturæ vicibus ingravato &c.*

§. 51. Quàm rectè Prætorii Præfecturam sub Vitige administraverit.

Hanc Præfecti Prætorio dignitatem priusquàm monasticum amplecteretur institutum, immensis penè laboribus conflictatus ultimùm tenuit. Copiis siquidem ingentibus, quas Belizarii viribus opponeret, Vitigis Rex totam premebat Italiam; unde necesse habuit Senator præter reliqua officii onera, sollicitiùs intendere, ne quid damni à militibus inferretur, tributa non gravatè solverentur, tot copiis alendis pecunias absque provinciarum vexatione cogeret, denique leges, quæ vulgò silent inter arma, curaret, ut res & tempora ferebant, observari. Tot curis pressus, tam ponderosâ rerum mole gravatus, abjectus nescio quis non defecisset animus; at verò constantem solidumque mentis vigorem tenuit inter ardua tot, & molesta negotia erectus, & ad magna compositus Cassiodorus. Hoc quippe supremo anno, quo Præfectura fungebatur, more sideris lucidissimi, cujus claritas eò splendidior emicat, quò propiùs vergit ad occasum, puriores virtutis sparsisse videtur radios vir probitate conspicuus.

§. 52. Brutios & Lucaniam à militum vexatione defendit. Lib. 10. Ep. 5.

Interea Brutios & Lucaniam Vitigis exercitus depopulabatur: quibus auditis, iis statim incredibilis Præfecti prudentia tantâ æquitate providit, ut nec milites indigerent, nec incolæ gravarentur, his tributorum parte remissâ, illorum stipendiis procuratis. *Quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam.* Adhæc, si quid peccarint milites, Præfectos eorum jubet damnum, injuriamque illatam reparare, castrensisque disciplinæ observantissimi ut sint, imprimis præcipit: *Custodiant disciplinam, unde robustius armatur exercitus.* Monet quoque Magistratus cives intra officii limites coerceant, rusticosque obstinatæ mentis homines, à tumultu & seditione cohibeant: *Ut, dum belligeras Gothorum exercitus, sit in pace Romanus.*

Ibidem.

Ibidem.

§. 53 Quomodo Regni tranquillitati consuluerit. Ibidem.

Sic erat acerba temporum conditio, ut à Rege ad Belizarium Itali facilè descivissent, nisi futura prospexisset, rebellionemque populorum avertisset oculatissima M. Cassiodori vigilantia. Quare scribens ad Judices, & Magistratus, *Continete*, inquit, *possessorum intemperatos motus, ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat.* Et ne fortè vitiorum licentior grassaretur lues, *sit Judicibus vigor ex Legibus*, ita ille prosequitur, *subsellia non desinant jura malis moribus intonare*; scilicet noverat vir eximius tutam tranquillamque pacem trahi, cùm omnes suo continentur in officio, improborumque mores & conatus prohibentur; addit ergo, *Omnia pacata vos reddetis, si duces scelerum comprimatis.* Atque ut animos ad hæc inflammet ardentiùs, adjicit fieri posse, ut provinciarum administrationem mediæ conditionis ingenia sustineant, dum pacata vigent tempora: sed inter bellorum tumultus, ad id munus operosissimum, vix sufficere ingenii non vulgaris & probatæ peritiæ viros. At memorandum sanè illud est, quod subjungit, & virtutis Cassiodoro dignæ argumentum, nempe quòd vir alioqui dignitatis, & auctoritatis notissimæ suos mitiùs cæteris nusquam tractari noluit. Mihi enim, inquit, propria cura dilapsa est, postquàm generalem cœpi cogitare custodiam: opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi Judicem velle, quàm potest generalitas sustinere.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

§. 54. Quomodo Judices sub se constitutos justitiæ leges servare voluerit.

Longum esset pluribus hic Cassiodori æquitatem verbis prosequi, quam etiam non modò à Brutiis & Lucanis Judicibus, verùmetiam ab iis omnibus quos officii alicujus beneficio afficiebat, voluit diligenter exerceri. At nefas esse duxi ea silere, quæ uni ex Cancellariis suis scripsit in hæc verba: Persona tua sit refugium oppresso, infirmo defensio, præsidium aliquâ calamitate conclusis; sic enim nostros propriè cancellos agitis, si læsorum impia claustra solvitis. Eum deinde monet persuasiune potiùs concionatoris Ecclesiastici, quàm auctoritate Judicis Prætoriani; ne avaritiæ sineret se contagione usquam afflari: Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur; quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malesidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet, blandissimum, arma suscipit ex talentis; & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat. Eodem mentis ardore singulos justitiæ administros semper adhortabatur, in eâ colendâ fidem sic præstarent incorruptam, ut nemo à Cassiodoro destinatos ad exercenda judicia Magistratus improbaret. *Reddite*, ita ad illos Senator, *hanc vicissitudinem judicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari.* Et quantùm boni, sublato semel omnis injuriæ metu, servatâque semper æquitate, conferrent & sibi, & Reipublicæ, aureis demonstrat verbis: *Publicis utilitatibus servite fixi, quoniam vos nulla privata mala contentiunt.* Hunc sæpiùs iterare se sermonem dicit, quia *hac nos annua sermone convenit loqui, quòd bonarum rerum nulla satietas est.*

Lib. 12. Ep. 1.

Ibidem.

Lib. 12. Ep. 6.

Ibidem.

Lib. 12. Ep. 2.

§. 55. Moderatio Cassiodori in tributorum exactione, & munificentia in Prætorianorum suorum remuneratione.

Temporum necessitati tribuendum puto, quòd & fisco inferendam, & indictam alendis regiis exercitibus pecuniam paulo acriùs aliquando præceperit exigi definito tempore. Eâ tamen animi benignitate temperavit jussionem, ut & acceptior fieret populis, & imperatum sibi vectigal singuli lubentiùs exolverent. Legenda hanc in rem Lib. 12. Epist. 16. ubi non obscurè demonstrat necessitate compulsum fuisse se ad repetenda vectigalia; eâ lege, ut nec exactionis antevertetetur tempus, nec ad iniquum tributum quisquam cogeretur. Et sanè quàm longè aberat ab inferendo cuiquam damno, qui datas sibi occasiones subveniendi provinciis animo propenso nunquam non arripiebat; Testes Brutii, testis Lucania, quibus dimidium censum remisit: testis urbs Rhegium, erga quam eodem indulgentiæ beneficio usum esse virum munificentissimum comperimus. Quinetiam eò usque progressa est Præfecti nostri liberalitas, ut etiam privata quorumdam prædia ac possessiones calamitate afflictas, relaxatâ penitus indictione tributi, studuerit restaurare. Cùmque accepisset uberiores solitò fruges Istriensem agrum protulisse; quò fructus faciliùs colligerent incolæ, pecuniam ad illos destinasse legimus.

Lib. 12. Ep. 7.

Lib. 12. Ep. 22.

Quid tandem? Quàm ampla præmia militibus suis, aliisque Prætorii administris contulerit, facilè

cilè prorsus advertet, qui Epistolas 36. & 37. libri undecimi perpenderit. Nullam ibi certam Primiscrinio pecuniæ summam constituit: sed eum tantumdem mercedis jubet percipere, ut *& justis laboribus perfruantur, & posteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant; cùm eum pro sua fide bene habitum esse cognoscunt.* Quid videlicet aliud à munificentissimo Præfecto expectares, qui natus solùm ad tribuenda largâ manu singulis beneficia videbatur, qui æquissimum dicebat, *ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant?*

§. 54. *Vinctis carceribusque inclusis libertatem dat.*

Supererat utquàm pius, quàm benignus esset, vel ipsi Rei comprobarent. Id feliciter quidam experti sunt carceribus, vinculisque detenti, quos pio miserationis sensu permotus jussit solvi. *Scelerum ultionem*, inquiebat, *omni quidem tempore urgere debet Judicum integritas: sed festis solemnioribus remissiores ad veniam esse convenit, quàm severiores ad pœnam: ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus.* (Lib. 11. Ep. 40.) Deinde tam præclaro ornatoque sermonis cultu indulgentiam ipsam per Apostrophen alloquitur, ut mentem subeat singula hic ejus verba recensere. Sed ne nos æquo prolixiores legentibus fortè videamur, sententias aliquot ex longiori orationis ductu proferemus. *Macte*, inquit, *Indulgentia, quæ solvis, & Præsul es; quis tuo non egeat munere, cùm sit peccare commune? Remittendo aliis, nobis parcimus.* (Ibidem.) Deinde solutos vinculis reos compellat, ut concessum facilitate Judicis vitæ beneficium, in peccandi licentiam non transferrent; quin potiùs perditos mores, perversamque vitæ conditionem deponerent, quæ eos carceri & neci addixerant, debitam sceleribus daturos pœnam, nisi ipsa supervenisset indulgentia: *Odisse debetis, quod vos tradidit neci.* (Ibidem.) Postmodum hoc effato sermonem concludit, quòd non modò rei vinculis constringerentur: verumetiam *quòd patiatur omnis homo periculosos nexus*, (Ibidem.) quibus nos convenit eximi; ut sicut vincti naturæ, nos cælestis gratiæ libertate gauderemus: *Claustra reos dimittant, nos vincula improba cogitationis absolvant.* (Ibidem.)

§. 57. *Scribit libros Variarum.*

In prima Præfat. Variarum.

Illud denique nobis præcipuè considerandum est, quòd curis gravioribus cùm teneretur; nec ei horarum momenta præstarentur: sed, ut ipse ait, „dum alter eum frequentia invidiosæ interpellationis exaggerat, alter miseriarum mole castigat, alter furiosa contentionum seditione circumdat: dum ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desit alimonia civitatibus; uno verbo dum Prætorianæ Præfecturæ immenso onere gravaretur: rogatur ab amicis ut varias litteras publici juris faceret, quas sub Imperio, vel ex mandato Regum scripserat, quorum favore & beneficio ad amplissimas Regni dignitates fuerat evectus. Absque ulla familiarium offensione ingentes illas curas, illam gravem negotiorum, quibus oneratus tunc erat, molem jure Cassiodorus excusasset: pro suâ tamen erga omnes animi benevolentiâ, libros duodecim Epistolarum edidit, quos titulo *Variarum* inscripsit, propter diversa, quæ in eis continentur, rerum argumenta. Quinque prioribus libris litteras, & edicta complexus est, quæ sub Theodorico; octavo, nono, & decimo ea, quæ sub Athalarico, Theodahato, & Vitige scripsit: sextus, & septimus dignitatum continent Formulas, quæ sub Gothorum Imperio vigebant; undecimus denique, & duodecimus collectas habent epistolas, & decreta, quæ ipse cùm Prætorio præesset, ad plures destinavit. Nec alium secutus est ordinem in colligendis litteris, quàm ut eas simul componeret, quas sub singulis Regibus scripserat; non secus ac in unum eas congessit, quas Præfectus Prætorio misit ad diversos, omissa temporis ratione, quo singulæ scriptæ fuerant. Id constat ex hoc argumento, quod unum ad probationem rei sufficiet. Siquidem Epistolæ 20. Libri 12. ad Thomacem, & Petrum directæ in eum finem, ut vasa sacra redderentur, quæ ab Agapito Papâ fisco fuerant addicta, præposita reperitur 16ª ejusdem Lib. 12. data sub Indictione 1. hoc est an. 538. cùm ad Thomacem & Petrum scripserit anno ad summum 536.

§. 58. *Scribit librum de Anima.*

Hanc *Variarum* collectionem vix absolverat; cùm iterum postulantibus amicis, librum scripsit de Anima, & virtutibus ejus; in quo tam reconditos pietatis sensus aperit, in ultimo præsertim capitulo, & in libri conclusione, ut eum à viro altissimæ contemplationi tantum dedito compositum potiùs diceres, quàm à Præfecto Prætorio tot curis diurnis ac nocturnis impedito, ut ne momento quidem sibi à publico labore vacare posset. Scio eum in extremo libri hujus capite, atque etiam in Commentario in Psalmos opinari Justorum animas in sinum beatæ æternitatis priùs non esse admittendas, vel in æternæ calamitatis abyssum impios demergendos, quàm extremi discussione judicii factorum omnium fructum capiamus. Verùm nemo nescit, quæ sint hac de re sanctorum Patrum opiniones, quæ quidem crimine facilè purgabunt Cassiodorum.

§. 59. *Quantùm placeat Cassiodoro clarescat in fine libri de Anima.*

Hic lectorem sisto, illumque etiam, atque etiam obsecro ultimas hujus libri paginas evolvat attentiùs, ut expressa passim humilitatis, cæterarumque virtutum insignia perspiciat; observetque quàm fuerit sejunctus à terrenis, M. Cassiodorus, quàm expeditus à vanis cupiditatibus, qualis falsæ honorũ imaginis contemptor. Et sanè mirari desinet, quòd vir præstantissimus, ad culmen dignitatum earum evectus, quæ amplissimæ omnium censentur, cujus adeò felix fuit fortunæ conditio, ut eam rerum temporumque mutabilitas non attigerit, quem amaverunt & coluerunt Reges quatuor; quibus regnantibus, tam liberâ, & plenâ fuerat potitus auctoritate, ut famâ sibi gloriæ singularem, clarissimosque titulos comparasset; non mirabitur, inquam, quod his omnibus postpositis honorum gradibus, spretisque divitiis ab Aulâ secesserit, ut intra Claustri ambitũ, solitudinis, & tranquillitatis amore, se cohiberet, uni Deo ac cælitibus vacaturus.

§. 60. *Quomodo, & quando sæculo renuntiaverit.*

Anno igitur 538. vel 539. depositâ Præfecturæ dignitate, sæculoque valere jusso, Magnus Aurelius Cassiodorus in urbem Squillacium vitæ quietioris desiderio contendit; juxta quam constructum à se Monasterium veluti tutissimum salutis portum ingressus est. Ingentem tanti viri jacturam ægrè admodum tulit Gothorum gens, eorumque Regno, cujus decus, & ornamentum extiterat, ardentissimum fecit sui desiderium; nec multo post ejus discessum subsecuta est Regni jam deficientis ruina. Contra verò Monasticæ professioni magna facta est honoris, & splendoris accessio in clarissimi hujus viri susceptione; cujus vita in instituto Cœnobiali tan-

tùm fuit conspicua Monasticis virtutibus, quantùm ornamentis probitatis inter proceres claruerat gloriosa.

Ad annum ætatis 69. vel 70. processerat, quando in Monasterium se recepit, eo animi vigore, & robore præstans; ut injustus habeatur, quisquis eum sæculi tempestatibus subduxisse caput, & Imperii oneribus humeros eo potissimùm tempore subtraxisse dicat, quo patriæ famulam manum ampliùs commodare fessus non valeret. Etenim in alterâ hujus historiæ parte quàm multos labores, quam duros constanti animo pertulerit in professione Monasticâ, ubi ad annum 93. & ampliùs vitam produxit, Deo juvante, demonstrabimus.

MAGNI AURELII

CASSIODORI SENATORIS

VITÆ

PARS ALTERA.

§. 1. *Status Cassiodori cùm sæculo renunciaret.*

HActenus tam claris in Aula Regum & pietatis, & dignitatum collucentem decoribus, suspeximus Magnum Cassiodorum; ut absolutissimum, quod admirari magis, quàm imitari vel sapientissimi quique viri possint, prudentiæ cæterarumque virtutum exemplar eum vocare non dubitem; quandoquidem nec humilitatem Christianam cum purpuræ fulgoribus erubuit insuetæ societatis vinculo colligare; nec minori devotione sacris Evangelii oraculis, quàm justitiæ humanæ legibus obtemperavit. Intueri eum nunc lubet abdicantem se honoribus sæculi, & aulam cœnobio, contubernio Monachorum societatem Principum servorumque frequentiam, divitias paupertate commercio felicissimo commutantem.

§. 2. *Status Regni Gothici, & Monastici, Cassiodoro illud deserente, & hanc amplectente.*

Gothorum Imperium, quod virtutum suarum diu munimine suffulserat Cassiodorus, certissimam ad ruinam tandem inclinabatur, ardebatque bellorum ignibus Italia ferè jam consumpta, quos Imperator Justinianus, Vitigisque Rex passim accenderant. Interim solatium haud exiguum afflictis temporibus cepit Imperium ex instauratione Monasticæ disciplinæ, quam penè collapsam in occidente D. Benedictus pristino splendori restituere, & sanctissimis legibus communire satagebat. Principem hanc orbis regionem bellicus furor deprædabatur, funestoque languentes populos involvebat incendio: at grassantes impunè flammas nemo non confidebat brevi extinguendas à novo Legislatore Benedicto, qui constitutus in monte, ut alter Moyses, supplices manus ad cælos tendebat, largissimam gratiæ copiam impetraturus. Ea erat Italorum calamitas, ut undique armorum audiretur fragor, ubique fames, ubique mors dominaretur: at cœlesti Mystæ Benedicto terrenus aderat Angelorum chorus, hoc est, pia Monachorum turba, sanctissimi Magistri verbis & exemplis erudita, quorum ad Deum fusæ preces assiduæ infelicem patriam haud dubium erat, quin auxiliis sublevarent opportunissimis. Hæc ita cùm essent, non temerè posset quis hîc affirmare contemptum sæculi, fastidiumque Cassiodoro concitatum fuisse tum ex contemplatione Regis adversis succumbentis casibus, & Gothici Regni tot ubique tumultibus bellorum insonantis: tum ex famâ D. Benedicti, & discipulorum ejus, quorum incredibiles triumphos stupentes omnium intuebantur animi, plaudentia omnium ora loquebantur.

§. 3. *Rejicitur Centuriatorum opinio de causa secessus Cassiodori.*

Nam quòd ex inauditâ Regum Italorum crudelitate innocentissimos quosque viros furori mactantium suo, in claustris latitandi ansam arripuerit Cassiodorus[1], & fortunæ mobilitatis testis oculatus è summo illo dignitatis fastigio se ad Monasticæ conditionis humilitatem demiserit; ne & ipse quoque inconstantissimæ rerum humanarum dominæ ludibrio foret, ficta est profectò, & temeraria Centuriatorum fabula. Scilicet cùm præclarissimum, & posteris consignandum hujus nobilissimi viri factum prætermitti silentio non posse animadverterent, illud tam frigidè memoraverunt homines invidi, ut opibus, potentiâ, &, quod majus est, virtutibus conspicuum Senatorem, propterea quòd iniquæ fortunæ diffideret, amplissima munera, facultates amplissimas abjecisse dixerint. Nec mirum, quòd quibus Monasticæ vitæ institutum nauseam facit, ii fastidioso verborum ambitu dignum Cassiodoro secessum renuntient.

§. 4. *Rejicitur sententia Trithemii de causa ejusdem secessus.*

Sed & eum Trithemius lib. 3. de Viris Illustribus Ordinis S. Benedicti cap. 7. refert consilium ad asylum sacræ Religionis ex aulæ periculis confugiendi tandem iniisse, quòd nimirum clarissimo Severino Boëthio necem Theodoricus intulisset. Verùm Trithemii, viri alioqui doctissimi, & de Ordine nostro meritissimi sententiæ nullus, opinor, subscribet; præsertim cùm ab utriusque obitu Theodorici videlicet & Boethii, multis decoratum honoribus ab Athalarico, Theodahato, Vitige, maximorumque onerarum Regni negotiorum mole Cassiodorum fuisse nemo est qui nesciat.

§. 5. *Vera causa Cassiodori secessus.*

Itaque similius vero nobis videtur tantum virum fluxas opes, dignitates fluxas despexisse, ut per religiosam humilitatem summo rerum Moderatori se manciparet. Sciebat enim vir sapientissimus, præstantissimis quibusque Imperiis longè præstandiorem esse Christianam servitutem; eamque omnibus sæculi dignitatibus, divitiis mundi, & carnis deliciis cur prætulerit non obscuram, ut puto, reddit rationem, cùm in fine libri de Animâ Christum humilis discipulus humilem Magistrum sic alloquitur: *Tibi melius est servire, quàm Regna mundi capessere.*

§. 6. *Cassiodorum non prope Ravennam, sed prope Scyllacium secessisse.*

Jam verò quò loci, dum è procellosis undis sæculi lætus emergeret, velut ad portum tutissimum appulerit, non satis constat. Nonnulli Authores, ut Trithemius, Barrius, Rubeus, Ugellus, Cuspinianus eum in Cœnobio propè Ravennam constructo, monasticas vestes induisse volunt: alii verò quos sequimur, in Brutiorum regione juxta Scyllacium, natale solum, suum, in quo religiosam vitam egit, Monasterium ædificatum à Cassiodoro fuisse æquiori judicio censent. Geminâ suam hanc opinionem ratione firmat Baronius. Altera est, quia Cœnobium Castelliense, quod propè Scyllacium situm fuisse ex epistolis duabus D. Gregorii Magni colligere est, Cassiodorus ipse suum appellat. Altera, quòd incredibile sit, virum aulici bellicique strepitûs jam dudum impatientem, tranquilla sanctæ solitudinis otia toto pectoris æstu jam tandem anhelantem, secessum sibi apud Ravennam, Insolitis armorum quassatam motibus, delegisse.

Ad an. Ch. 562.

§. 7. *Idem uberiùs demonstratur, & quis sit fluvius Pelena.*

At certè Baronio, Pelena quâ parte Italiæ suas aquas volveret, haud innotuit, cujus tamen fluenta Monasterio Vivariensi admodum vicina Senator noster asserit, adeo ut *amnis arte moderatus in hortos, cùm necessarius judicaretur, facilè influeret.* Sed & Scriptor Italus brevi editurus sacram Brutiorum historiam, ut ad nos Scyllació rescriptum est, qui quidem hæc oculis perlustravit loca, dicit luce clariùs patere fluvium Pelenam eum esse, quem hodie Scyllacii amnem vocant, & vicinum Monasterio Vivariensi agrum labentibus leniter aquis irrigare. Unde Cœnobium, ad quod è tumidis sæculi fluctibus Cassiodorus feliciter enavigavit, non procul Scyllacio distare novâ certâque probatione confici potest; cùm & illud Pelenæ undis pervium fuisse vel ipse commemoret. His adde, quòd mons vulgò Moscio dictus & Castellesi, cujus ad radices vivaria effoderat, cujus in vertice Monachis ad eremiticam vitam à cœnobiticâ transire cupientibus cellas destinarat Cassiodorus, declivi facilitate ad Urbem Scyllacium deprimitur. Et sanè Geographis tum antiquis, tum hodiernis planus est ubique, & palustris, nec montibus circumvallatus ager Ravennatensis; cùm tamen conterminum, immò inclusum septis Monasterii sui fuisse montem Moscio, seu Castellesi Senator asseveret. Denique contra Ugellum, Augustinum Florentinum, & alios quosdam probat citatus Author Italus ad Cœnobium Classense, D. Apollinari sactum, tertio milliari procul Ravennâ extructum, nusquam se contulisse monasticæ disciplinæ candidatum Cassiodorum; quòd fieri non possit, ut in Monasterio, quod anno tantùm 545. excitatum, cujus basilicam anno 549. consecratam, in quo Monachos anno 595. in Canonicorum locu subrogatos novimus, Monasticæ militiæ nomen anno 538. vel 539. Claustri novus incola dederit.

Divin. litt. cap. 29.

Divin. litt. cap. 23.

§. 8. *Cur dictus sit Cassiodorus apud Romam floruisse.*

Cæterùm in dissolvendis nodis, quibus historias implicuère Scriptores quamplurimi, dissentientes à nobis, si quid & temporis, & laboris posuimus, lector benignus excusabit, dicam? an pergratum sibi fecisse nos æquus fatebitur; quippe qui lucem non modicam attulerimus iis, quæ tum apud Paulum Diaconum de gestis Longobardorum, tum apud Abbatem Urspergensem in Chronico ad annum 527. sat obscuris verborum ambagibus leguntur: *Cassiodorus*, inquiunt, *apud Romam tam sæculari, quam divinâ scientiâ claruit.* Quas quidem voces nolim sic intelligas, quasi Romæ Monachum egerit, aut Monasterium condiderit, quod, sicuti ex dictis liquet, erexit juxta Scyllacium: sed aut quantùm gloriæ non Romæ solùm, verùm etiam in Italia tota divitiatum contemptus, secessusque in solitudinem piissimo ac fortissimo transfugæ pepererit, indicare voluisse doctissimos viros: aut certè tempus, quo amplissimis fulgebat honoribus, scribebatque Regum nomine litteras elegantes, atque sermones habebat, eloquentiæ tum sacræ, tum profanæ testes, ab eis fuisse designatum, non incertus, non ambiguus interpres divinaverim.

§. 9. *Cassiodorus Monasterium extruxit patrio in solo propè Scyllacium.*

Igitur patrio in solo propè Scyllacium ibi Cœnobium extruxit M. Cassiodorus, ubi olim cùm Lucanis, & Brutiis esset præpositus, uno circiter ab urbe milliari versùs Scyllaceum sinum, ad Moscii montis radices, Vivaria jusserat effodi. Illud enim terræ spatium, quod à civitate ad mare protenditur, totum Senatoris possessionibus annumeratum fuisse laudatus author Italus tradit. Quin etiam illic hodie cernitur prædium oliàs Schiluano, nunc Scallati nuncupatum, subjacens Monasterio Vivariensi, cujus in fundo situm est; quare Monachis censum annuum incolæ persolvere quondam tenebantur, ut colligitur ex epistola D. Gregorii ad Joannem Episcopum Scyllaceum, quæ trigesima tertia est lib. 7. Registr. Indict. 1. Ibidem peramœnâ villâ, Castellesi appellata, visitur, quam Cassiodorus olim, nunc tenet clarus nobilitate civis Scyllacii, ex antiqua oriundus Gerondæ familia, quæ Arnaldum Gerondam Normannum, Rogerio Comiti quondam imprimis charum, auctorem agnoscit.

Lib. 12. Var. ep. 15.

§. 10. *Prædia, reditus, & situs Monasterii à Cassiodoro extructi.*

Cassiodorum & hoc, & aliis quæ ipsi hereditario jure obtigerant, Cœnobium Vivariense donasse prædiis probabile omnino est. Annuos certè reditus superbissimis, teste Fabro, ædificiis respondisse copiosissimos non dubitanter affirmaverim. Situm verò gratissimum exhibebant montis, marisque vicinia, & Pelenæ aquis irrigua planities. At ingenium soli Vivariensis tam docto, tam accurato exaravit calamo Cassiodorus ipse cap. 29. lib. de div. litt. ut illud quale sit, non legere magis, quàm ipsis oculis cernere liceat. Quare ne jam actum agere videar, sufficiat hic ex innumerabili laudum copia ea commemorare, quibus tanta ait fuisse loci felicis commoda, tantamque ubertatem, ut aliis, etiam perfectioribus Asceris posset non immerito invidiam facere; suos enim, postquam Vivariensia loca descripsit, sic alloquitur Monachos: *Ita fit*, inquit, *ut Monasterium vestrum potiùs quæratur ab aliis, quàm vos extranea loca desiderare possitis.*

Lib. divin. litt. cap. 29.

§. 11. *Monasterium Cassiodori cur Vivariense, & Castelliense appellatū.*

An cœnobium, quod subter montem, & cellulæ, quas supra eumdem Eremitis condidit Cassiodorus, unicum, vel duplex Monasterium cen-

seri queant, non immeritò forsan addubites. Nam utrique sententiæ favere Senator ipse videtur, dum modò his utitur verbis: *Monasterium Vivariense: Monasterium vestram: in Monasterio Vivariensi*; modò istis: *Monasteria sancta*. Abbatem de proprio claustro loquentem hic sequimur. Ac primò quidem unicum fuisse probant situs intra eosdem muros, precum Cœnobitas inter & Anachoretas communio, Cœnobitis facilis ad montem aditus, transitusque ad vitam Eremiticam. Duplex autem fuisse eorum à se invicem distantia, victus, colloquii, & Abbatum diversitas clarè demonstrant. Igitur si Monasterii vocabulum in arctiori sensu accipias, Vivariensia loca distingues: si verò in ampliori, confundes; quemadmodum aliàs de Benedictinorum, nunc autem de Montisserrati, & Camaldulensium Hispanorum solitudinibus dici potest. Hac ego de causa Cassiodori temporibus binomine fuisse ejus Monasterium reor, adeout quæ pars Vivariensis dicebatur, Cœnobitarum sedes esset; quæ Castelliensis, Eremitarum.

§. 12. *Quinam à fundatione usque ad hæc tempora Monasterium Vivariense incoluerint.*

Nec ingratum hic fore arbitror curioso lectori, quod ab Auctore Italo nuper accepimus, Cassiodori scilicet Monasterium ab ipso exordio, multisque pòst annis Benedictinos incoluisse; his successisse S. Basilii discipulos, quos inde tandem aut bellorum injuria, aut vicissitudo temporum, aut exitialis toti Calabriæ Maurorum, Saracenorumve incursiones expulêre. Attamen extat etiamnum antiquissima illa domus, D. Gregorii Thaumaturgi & illustri nobilis titulo, & sacris cineribus dives; sed miseram heu! rerum humanarum experta sortem, quæ nec stabilem, & inoffensum cursum diu retinere, nec semper indeficienti splendore clarere consueverunt.

§. 13. *An Cassiodorus Monasticam professionem emiserit in Monasterio à se constructo.*

Monachum fuisse Cassiodorum in eo, quod ædificaverat Monasterio unanimi tot Auctorum tum veterum, tum recentiorum, nec Catholicorum modò, sed & heterodoxorum, nempe Cuspiniani, Centuriatorumque consensu receptum est, ut mirari satis non possim quosdam hujus ævi criticos ea de re litem adhuc movere velle, maximè cùm Senator ipse suis in operibus passim de humili Monachi conditione glorietur. Ait enim, in Præfatione Psalmi 130: *Utinam boves simus, qui agrum Domini sulcis regularibus exaremus*. Et in libro de divinis litteris de Dionysio Exiguo loquens, *Nobiscum*, inquit, *orare consueverat &c.* Ex quibus non Monachi modò gestasse habitum, sed & regularis instituti præscriptas leges observasse Cassiodorus arguitur. Hinc ipse rectè vivendi disciplinam in Præfatione libri de Orthographia *conversionis suæ tempus* vocat. Quamobrem in veteribus Manuscriptis commentarii in Psalmos, & in historia Tripartita *Conversus, & Servus Dei* cognominatur.

cap. 23.

§. 14. *An Cassiodorus regulam S. Benedicti amplexus sit.*

Alumnis suis clarissimum & pietate & scientia virum accensuerat hactenus Benedictina familia; donec filio charissimo nil tale suspicantem matrem, nescio an sat consultò, orbare ausus est Cardinalis Baronius, scriptor alioqui consultissimus. Utrum ei proles erepta reddenda sit brevi dissertatione expendimus; quam, ne tanti viri rectè factorum intermitteretur series, in calcem hujus historiæ censuimus rejiciendam.

§. 15. *Cassiodorus regularis observantiæ tenacissimus.*

Quà micuerit sanctitate Cassiodorus, nemo, ut opinor, faciliùs demonstrare queat, quàm si primùm ostenderit, quantùm fuerit regularis disciplinæ tenax & religiosus cultor. Primus ad eam gradus est intimæ studium solitudinis: eam porrò sic coluit Senator, ut statim atque se à turbâ strepituque Aulicorum in otium contulit, ab omni prorsus mortalium consortio vixerit remotissimus. Id faciliùs ut assequeretur cùm Monasterium construeret, cavit imprimis, ne ulla sibi aut suis esset cum reliquis hominibus communionis societatisque necessitas. Quamobrem hortos omni genere cum olerum, tum arborum conseri jussit: vivaria, quæ pisce plurimo nunquam non abundarent, effodi: molendina exædificari, ut testatur capite 29. lib. de div. literis: *Habetis hortos irriguos, & piscosi amnis Pelenæ fluenta vicina, qui influit vobis arte moderatus, abicumque necessarias judicatur, & hortis vestris sufficiens, & molendinis*. Denique sagaci adeò providentia ea omnia, quibus vita cœnobitica indiget, ipsis Monasterii muris inclusit, ut nihil ibi ad commodam Monachorum habitationem poterit inposterum desiderari, nec ulli umquam extra claustra Vivariensia vagandi vel minima data sit occasio.

§. 16. *Cassiodorum Abbatem fuisse Vivariensis Monasterii.*

Quis primus Cœnobio Vivariensi præfuerit Archimandrita certò non scimus: illud unum scimus & ex Præfatione libri de Orthographia, & ex communi scriptorum ferè omnium consensione munus Abbatis aliquando gessisse Cassiodorum. Et verò tali honore dignior quis Vivariensium umquam esse potuit? Aut quæ virtus Abbati necessaria in anima Cassiodori, velut in solio Regina, non dominabatur? Prudentia in eo singularis eminebat, qua sicut Italiam ante, sic postea Cœnobium rexit: ardentissimum in eo erat perfectionis studium; totum quippe vitæ spatium sic transegit, ut seipso melior fieret in dies & sanctior, discipulisque ad continentiam, humilitatem, paupertatem facto magis, quàm voce commonstraret viam: comitas in alloquio, & obvia in omnes voluntas: fortitudo, qua severiorem nunquam patiebatur remitti disciplinam: cunctæ denique virtutes contendebant inter se pia quadam lite, quænam priùs, quænam augustiùs Cassiodori pectus exornavisset.

§. 17. *Maxima Cassiodori circa divinum officium sollicitudo.*

Incredibilis erat Abbatis Cassiodori circa divinum cultum sollicitudo, sedulitas, assiduitas. Nimirum ut nihil supremo rerum opifice nobilius esse probè judicabat vir religiosissimus: ita nihil ipsi opere Dei charius, nihil antiquius fuit. Eumdem ac D. Benedictus in Regula divini officii tam diurnis, quam nocturnis horis ordinem, eadem tempora constituerat, ut intelligitur ex ejus verbis in Psalmum 118. versu. *Septies in die, &c. Et si*, inquit, *ad litteram velimus advertere, septem illas significat vices, quibus se Monachorum pia devotio consolatur*, id est, * *Matutinos, Tertiam, Sextam, Nonam*, * *Lucernariam*, * *nocturnos*. Primam verò recitari solitam apud eos in choro testatur in Præfatione Psalterii: *Ipsi*, scilicet Psalmi, *nobis Primam diei horam dedicant*. Completorios denique sic designat: *Ipsi noctis adventu, ne mens nostra tenebretur efficiunt*. Hæc erat ultima diei hora, quam à D. Benedicto in occidente primitùs institutam fuisse Eminentiss. Cardin. Bona, pluresque alii, quorum adducit auctoritatem, an-

* id est *laudes*
* id est *Vesperas*.
* id est *vigilias nocturnas*

Cap. 10. de div. Psalm.

notarunt. Parum quidem non erat quòd tam præclaro Canonicas horas digessisset ordine: sed excitandi adhuc erant Monachi, ut summa cum festinatione statutis temporibus ad Oratorium occurrerent, id non verbis solùm & exemplis egregiè præstitit Cassiodorus, verumetiam ab eo cum aquatilia, tum solaria horologia *procurata sunt, ut milites Christi certissimis signis admoniti ad opus exercendum divinum, quasi tubis clangentibus evocarentur.* Huic Abbatis sui vigilantiæ respondebat summus Monachorum fervor; eos enim audivisses diu noctuque pari contentione mentis & oris Victori Christo lætum pæana decantare; eos Angelicæ reverentiæ æmula modestia divinæ astare Majestati conspexisses: *Silenti nocte humana vox prorumpit in musicam, verbisque arte modulatis ad illum redire facit, à quo pro salute humani generis divinum venit eloquium .... fit una vox psallentium, & cum Angelis Dei, quos audire non possumus, laudum verba miscemus.*

Lib. divin. litt. cap. 30.

Præfat. in Psalter.

§. 18. *Exercitia regularia Cassiodori, & Vivariensium.*

Orationi, quam esse vitiorum expultricem, indagatricem virtutum, severioris disciplinæ conservatricem, piarum cogitationum seminarium fertilissimum, contra dæmonum furentium impetus propugnaculum apprimè noverat Abbas eximius, eo studio cum Vivariensibus suis vacabat, ut quempiam ab ea neque utilitatis sive domesticæ, sive publicæ ratio, neque negotiorum incumbentium necessitas eximeret. Iam quicquid vacui temporis dabatur orationis, & officii divini penso perfunctis, id totum aut lectioni, aut exscribendis Antiquariorum more seu S. Scripturæ, seu Patrum libris, horologiis sua cuilibet exercitio spatia tribuentibus, impigri consecrabant; ea propter suas etiam se clepsydras & horologia construxisse testatur, cum ait:
„ Sed nec horarum modulos passi sumus vos ullatenùs ignorare, qui ad magnas utilitates humani generis noscuntur inventi. Quapropter horologium vobis unum, quod solis claritas indicet, præparasse cognoscor: alterum verò aquatile, quod die, noctuque horarum jugiter indicat quantitatem.

§ 19. *Quibus laboribus suos Monachos exerceret Cassiodorus.*

Eam vim, id momentum in scientiis positum esse ad tuenda, bonisque omnibus cumulanda Monasteria existimabat vir eruditissimus, ut nullum non discipulorum ad litterarum studium, propositis iis, quæ solent ex illo percipi commodis, admotis veluti calcaribus instigaret. Si qui fortè tarditatem ingenii prætendebant, monebat radicum amarissimarum fructus fore suavissimos; quod asperum & inamœnum putabant, sic esse dulce, sic jucundum, nihil ut dulcius, nihil ut jucundius votis quidem conceptis experi posset. *Tunc*, inquiebat, *salutaris assiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exterruit.* Quos autem natura finxerat hebetiores, quàm ut ea, quæ vulgo indocto arcana sunt, & suspensos animos tenent, possent umquam perscrutari; rudia saltem in obtusis ingeniis sic exprimi curabat litterarum lineamenta, *ut aliquâ scientia mediocritate suffulta*, rustičano postmodum operi juberet incumbere: *Quia nec ipsum esse a Monachis alienum* censebat *hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari.* Quid verò eum causæ impelleret ad amandandam procul à Cœnobitis otiositatem, aperit ipse hac præclarâ sententiâ: *Peccato profectò tolleretur locus, si otiosum tempus non haberet mens inquieta mortalium.* Et alibi: *Nolite amare desidiam, quam Domino cognoscitis odiosam.*

Lib. div. litt. cap. 28.

Ibidem.

Ibidem.

Lib. div. litt. cap. 16.

Lib. div. litt. cap. 32.

§. 20. *Cassiodorus Monachos suos Philosophiam docet, & litteras humaniores.*

Quæ recensuimus hactenus ea sunt, ut nullo dicendi genere, Tulliano licet, dignè satis exprimi queant. At quæ supersunt, humanæ mentis captum ita superant, ut vix mihi ipsi fidem habeam de Cassiodori tum ætate, tum dignitate. Quis enim sibi inducat animum senem Monachis pueris litterario in ludo collusisse? Abbatem tanta fama celebrem, scientias humaniores publicè docendas suscepisse? Virum multis assiduè occupationibus obrutum, quò facilior ad litteras fratribus sterneretur via, in Donatum Commentarios, libros de Orthographia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica emisisse in lucem, sociumque sibi in tradendis Philosophiæ præceptis Dionysium Exiguum adscivisse? Incredibilia sane nobis hæc viderentur, nisi quantùm suo in Monasterio Musis regnum semper esse voluerit vir de re litteraria meritissimus, nisi quantò pretiosiorem negotiis reliquis discipulorum profectum vir splendoris monastici studiosissimus semper habuerit, nosceremus.

§. 21. *Quid Dionysius exiguus Cassiodori socius in Monasterio Vivariensi egeris.*

Quoniam autem de Dionysio Exiguo, quem mutuæ necessitudinis Abbati Monachisque Vivariensibus junxerat nexus, fieri à nobis mentio cœpit, quali virtutis doctrinæque luce micuerit, non erit hîc abs re commemorare. Et quia Cassiodoro quicum plures annos vixit amicissimè, notissimus fuit; Viri clarissimi, qui fulgore scientiæ Catholicam Ecclesiam mirum in modum illustravit, veram, & veluti spirantem iconem Abbatis nostri scriptis expressam lectoris oculis objiciemus. Fuit, ait Cassiodorus, nostris temporibus Dionysius Monachus, Scytha natione: sed moribus omnino Romanus, in utraque linguâ valde doctissimus: reddens actionibus suis, quam in libris Domini legerat, æquitatem. Scripturas divinas tantâ curiositate discusserat, atque intellexerat, ut undecumque interrogatus fuisset, paratum haberet competens sine aliqua dilatione responsum. Qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo gloriosi magisterii plurimos annos vitam suam, Domino præstante, transegit..... Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas; ut in nullo se vel extremis famulis anteferret, cum dignus esset Regum sine dubitatione colloquiis.... Qui petitus à Stephano Episcopo Salonitano ex Græcis exemplaribus Canones Ecclesiasticos moribus suis pares, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ suæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur..... Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt Ecclesiasticæ convenire..... Fundebat lacrymas motus compunctione, cùm audiebat verba garrula lætitiæ..... Sed ut bona mentis infucatâ laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perseveranter adjunctus; & quicquid possunt legentes per diversos quærere, in illius scientia cognoscebatur fulgere..... Sed ille jam sæculi perversitate derelicta, præstante Domino, in Ecclesiæ pace susceptus, inter Dei famulos credendus est habere consortium.

Lib. div. litt. cap. 23.

Illustre hoc de amico suo testimonium vocibus claudit modestia & humilitate plenissimis: Pudet „ me de consorte dicere, quod in me nequeo „ reperire.

§. 22. *Cassiodorus S. scripturarum studiis suos exercit.*

At redeamus, si placet, ad lycæum Cassiodori, quod ipsius & Dionysii præceptionibus, velut limpidissimis gemini fontis aquis irriguum, quin magno Castelliensis domus, & totius orbis bono vernaret, revocari in dubium à nemine posse arbitror. Non alia de causa humaniores litteras Senator docebat Vivarienses, quàm ut iis exercitationibus præculti, & quibusdam, ut ita dixerim, sublati gradibus ad sacra Theologiæ adyta tandem pertingerent. *Verumtamen*, inquiebat, *nec sanctissimi Patres illud decreverant, ut sæcularium litterarum studia respuantur: quia non exinde minimùm ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur.* (*lib. div. litt. cap. 28.*) Hinc factum est, ut quantò caducis æterna, cælestia terrenis antecellunt, tantò diligentiorem operam divinis scripturis, quàm levioribus studiis impendi voluerit. Scholas sacras aperturum se olim, publicis dum adhuc implicaretur negotiis, promiserat, quemadmodum in altera hujus historiæ parte præfati sumus. Fidem jam liberat suam in Cœnobio, quam tum Romæ efferversentibus undique bellis non potuerat. Cavit ergo imprimis ne Ascetis Vivariensibus hac in parte ullatenus defuisse aliquando videatur; atque ut laboribus suis majori responderent assiduitate, & diligentià, monet eorum ope, si modò ad rerum divinarum notitiam curas omnes, omnia studia contulerint, discutiendas ignorantiæ tenebras; virtutem, ad cujus templum per ædem sapientiæ iter est, posterorum animis ingenerandam; gloriæ, quæ ex sapientia tanquam ex uberrimo fonte profluit, omnium mentibus inserendam cupiditatem.

§. 23. *Sacræ scripturæ studio incumbendi methodum suos docet Cassiodorus.*

Non ignorabat Cassiodorus quicquid peccarunt à tironibus in sacrarum litterarum studio, peccari ut plurimùm ordinis perturbatione; dum qui priùs libri legi debuerant, ii posteriùs: qui posteriùs, ii priùs pervolvuntur. Quare discipulis præcipit, *ut moderentur sapienter desideria sua, per ordinem quæ sunt legenda discentes.* (*Præf. in lib. de div. litt.*) Quam quidem methodum, quò servarent religiosius, librum de divinis litteris edidit. *Adhoc*, ait, *divina charitate probor esse compulsus, ut ad vicem magistri introductorios vobis libros, Domino præstante, conficerem; per quos, sicut æstimo, scripturarum divinarum series, & sæcularium litterarum compendiosa notitia Domini munere panderentur.* (*Ibidem.*) Addit *ascendendum quoque ad sacram scripturam per expositiones probabiles Patrum.* Unde non tantùm divinæ auctoritatis codices, quos ibidem novem in partes distinxit, proposuit pervolutandos: verumetiam quæ essent opera sanctorum Doctorum explanandis idonea indicavit. Et ne qua hæreticæ contagionis labes fidei puram integritatem inficeret, quibus in locis à vero deviaverint auctores, designavit; sic autem ab errorum Origenis scopulis eos avertit: *Quapropter in operibus ejusdem Origenis, quantùm transiens invenire prævalui loca, quæ contra regulas Patrum dicuntur, repudiatione signavi, ut decipere non prævaleat, qui tali signo in pravis sensibus cavendus esse monstratur.* (*lib. div. litt. cap. 1.*) Nec ob aliam quoque causam tantâ, quantâ potuit diligentiâ perlectam Epistolam ad Romanos, quæ tum omnium versabatur manibus, & Catholicos Doctores in partes agebat, quòd à Gelasio Papa scripta vulgò crederetur, nefariis Pelagianæ pravitatis purgavit opinionibus.

§. 24. *Præclaram instruit bibliothecam Cassiodorus.*

Libros, quibus opus esse ad planiorem scripturarum intelligentiam noverat, quosve aliis studiorum generibus, quæ contemplationi deditos viros non dedecerent, subsidio fore arbitrabatur, incredibili prorsus magnificentia providit Abbas noster, piè prodigus in procurandis necessariis, in emendis superfluis piè parcus. Nec eum sanè umquam aut certioribus, aut illustrioribus suum tum in discipulos, tum in Musas amorem declarasse indiciis puto, quàm dum Bibliothecam ingenti advectorum non ex Italia modò, sed & ex ipsis etiam remotissimis provinciis voluminum ditaret supellectile, sacris præsertim codicibus, sanctorum Patrum operibus, Interpretum scripturæ explanationibus, Orthographorum lucubrationibus adornaret; vel ipso, quo proprium cuilibet auctori assignabat locum, ordine mirabilem decoraret. Verùm, ut quas summatim attigi Senatoris in comparandis libris curas, persequar jam singillatim: ubi primùm rescivit factas à divo Hieronymo divinarum litterarum expositiones, misit, morâ nullâ, in diversa terrarum loca, qui & perquirerent diligentiùs, & citiùs afferrent: *Quos continuò de diversis partibus ubique direximus inquirendos, susceptaros nos esse divinâ miseratione confidimus.* (*lib. div. litt. cap. 8.*) Petri quoque Tripolitanæ provinciæ Abbatis in Epistolas D. Pauli commentarios ex Africa in Italiam ut comportarentur, effecit: *Qui vobis inter alios codices divina gratia suffragante de Africa parte mittendus est.* (*Idem.*) Ut intellexit regionum variarum lustratoribus, sedulis licet, non incidisse in manus librorum quorumdam scripturæ sacræ interpretationes, à Bellatore Presbytero, ut occurreret inopiæ tantæ, necnon & homilias Origenis in Esdram latinitate donatas ad se transmitteret supplex impetravit. Quinetiam Epiphanium quemdam virum doctissimum, sibique amicissimum, opus, quod sermone Græco in Cantica canticorum D. Epiphanius contexuerat, Romanam in linguam, & ad Bibliothecæ supplementum, & ad discipulorum usum transferret, exoravit.

§. 25. *Tabernaculi & templi Salomonis figura à Cassiodoro depicta.*

Annumerandam præclarissimis Cassiodoranæ Bibliothecæ ornamentis censeo elegantem templi, tabernaculique Salomonis iconem; *quæ depicta subtiliter*, ut ipse ait, *lineamentis propriis in pandecte latino corporis grandioris competenter aptaverat.* Nondum perierat Bedæ temporibus opus illud mirabile, quod à se visum, & sibi utile fuisse suis in libris de templo tabernaculoque Salomonis ultro confitetur (*lib. 1 de tabernac. c. 12.*): arbitrabatur nimirum venerabilis Doctor nihil figuris illis perfectius, nihil accuratius excogitari posse. *Hæc*, inquit, *ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter annotare curavimus: ita eum ab antiquis Judæis didicisse, neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non prius ipse verum esse cognovisset.* (*lib. de templo Salom. c. 16.*)

§. 26. *An Cassiodorus bibliothecas Romæ, & Ravennæ habuerit.*

Quemadmodum non in otio tantùm Vivariensi, sed & aulicos inter strepitus scientias excoluerat Cassiodorus: itaquin & Romæ & Ravennæ, dum Gothicum Regnum firmissimis fulciret præsidiis, Bibliothecam instruxerit, non ambigo. Romanæ mentionem ipse facit in tractatu de Musica. *In Bibliotheca*, inquit, *Romæ nos habuisse &c.* De Ravennate pariter dubitaturum ne-

minem reor, nisi fortè voluerit temerè omnino asserere, hac in urbe, id est, in ipsa Gothorum Regum sede, unde Theodorici, Athalarici, & successorum ætate, vel uno fere momento abesse Cassiodoro non licuit, musarum alumnum charissimum, nec non acerrimum fautorem musas tam longo temporis spatio neglexisse. Egressus tandem è Virigis Aula Senator, & in claustris jam absconditus Roma Ravennaque intactos à Barbaris codices invexit, quibus Vivariensem Bibliothecam locupletaret. Hinc Monachos monet, librum quemdam, cujus auctor Albinus, cui titulus de Musica, Româ in Cœnobium deferant, si modò *Gentili incursione non sublatum* repeterint.

lib. de Musica in fine. At subsistamus hìc paulisper, si placet, & singularem Abbatis in subministrandis Monasterio necessariis libris diligentiam intenti contemplemur. Quid enim ibi à Vivariensibus potuisset desiderari, cùm allatis modò verbis subdat? Si forsan hostiles manus non effugerit præfatus liber, *habere eos Gaudentium Mutiani Latinum; quem* *Ibidem.* *si sollicita intentione legant, hujus scientia* scilicet Musicæ, *ei atria patefacienda* pollicetur.

§. 27. *Cassiodorus suis demonstrat quantũ in S. scripturæ studio prosit oratio.* Quis jam Vivarienses fortunatos admodum non reputaverit, qui tam sancto Abbati patebant, tam eruditum magistrum audiebant, tam faciles sibi, ob immensam pene librorum copiam, ad scientias omnes, maximeque ad divinorum notitiam aditus patere gaudebant? Quis Cassiodorum ipsum non fatebitur discipulis olim meritò suos in colligendis undequaque voluminibus labores posuisse ob oculos his verbis: *Eia nunc, charis-* *lib. de divin. litt. cap. 33.* *simi, Fratres, festinato in scripturis sanctis proficere, quando me cognoscitis pro doctrina vestra copia adjutorio Dominica gratia tanta vobis & talia congregasse?* Quæ quidem voces mirum est quantùm Monachos ad sectandam magistram illam ac reginam disciplinarum Theologiam, penetrandosve abstrusos scripturarum sensus incenderint. Sibi tamen, ac fratribus suis periturum oleum, perituram operam vir humillimus existimabat, nisi quod naturæ viribus nimium erat & impervium, id orationis ope à *Deo scientiarum Domino* consequerentur. Hinc eos sic hortatur in ipso libri de divinis litteris limine: *Oremus, ut nobis aperiantur illa, quæ clausa sunt, & à le-* *Lib. div. litt. cap. 28.* *gendi studio nullatenus abscedamus.* Asserit alibi *perfectam sapientiam* non tam studio, quàm *actibus bonis, & orationibus assiduis* obtineri, retinerique obtentam.

Præf. divin. litter. Quoniam autem exempla efficacius esse solent ad quælibet incitamentum, proponebat iis Davidem, qui licet divinæ legis meditationi nunquam non intentus, nihilominus his cælum continuis pulsa- *Psal. 118. 73.* bat clamoribus: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Dicebat hominem quemdam imbecilliori præclusum ingenio, prece creberrima reclusisse sibi difficillimi scripturæ textus intelligentiam. Referebat alium, vel ipsorum alphabeti elementorum impetitum, frequenti oratione *In Præf. lib. div. litt.* codicem traditum, ut facillimè perlegeret, obtinuisse. *Quapropter*, inquiebat, *oremus ut nobis aperiantur illa, quæ clausa sunt.*

§. 28. *Docet S. scripturæ intelligentiam & labore simul, & oratione comparari.* Monebat tamen à Cœnobitis ante divinũ numen procumbentibus sic fundi preces non oportere, ut quæ postulassent, otiosis sibi annuenda crederent: Sapientiæ candidatis nulli operæ parcendum: paucoa admodum sine labore & velut dormientes pretiosissimo illo thesauro, pro arcanis, & inscrutabilibus mentis divinæ consiliis locupletatos fuisse: eos, si tantum munus decussatis, ut ajunt, brachiis cœlitùs accepturos se confiderent, temeritatis & inertiæ pœnas daturos magis, quàm vanis & audacioribus votis frulturos: *Legite, precor,* *Præfat. div. litt.* *assiduè*, verba ipsius sunt, *recurrite diligenter, mater est enim intelligentiæ frequens, & intenta meditatio.* Et ut hæc altiùs discipulorum infigat animis, præclaram hanc D. Hieronymi profert sententiam: *Ama lectionem scripturarum, & carnis* *Lib. div. litt. cap. 32.* *vitia non amabis.* Eo denique in opere nihil penitus prætermittendum sic eorum inculcat auribus, ut nihil antiquius, nihil magis ipsi cordi esse videatur. Ita enim Monachos suos iterum alloquitur: *Quapropter toto nisu, toto labore, to-* *lib. de divin. litt. cap. 28.* *tis desideriis exquiramus, ut ad tale tantumque munus, Domino largiente pervenire mereamur.*

§. 29. *Quantum Vivarienses Magistro Cassiodoro in S. scripturæ scientia profecerint.* Neque verò sua Cassiodorum spes fefellit; messuit enim tandem quod seminaverat: agnovit exultans eum in scientiis progressum fecisse Monachos suos, *ut illos divinarum, & humanarum litterarum cognitione pollere* fateatur; quæque ipse leviter ducto se inchoasse penicillo diceret, ut peritiore manu perficerent, rogaverit his magistri humilitatis non minus, quàm discipulorum eruditionis indicibus verbis: *Unde supplico, ut* *Lib. div. litt. cap. 15.* *quod nos legendo parum, explicare minus potuimus, vos copiosâ lectione saginati, tam de istis codicibus, quos dereliquimus, quam quos potueritis feliciter invenire, perfectius in Christi nomine compleatis.* Attamen veritus, ne spiritus illis forsitan immitteret altiores tanta rerum divinarum perceptio, docet quæ *absconduntur superbis, ea parvulis revelari*: *Nec in solis litteris positam* *Lib. div. litt. cap. 28.* *esse prudentiam: sed perfectam sapientiam dare Deum unicuique prout vult.*

§. 30. *Quantùm Cassiodorus Vivariensibus & totiEcclesiæ profuerit.* Sic noverat Abbas doctrinâ sanctitateque præ cæteris eximius pari pietatis & sciẽtiæ Cœnobitas exercere culturâ. Sic etiam Abbatis sui curis labore suo respondebant Vivarienses: sic veræ gloriæ, ad quam sua eos jam natura ferebat, viam hortatore atque impulsore Cassiodoro tam concito decurrebant gradu, ut in iis ad immortalitatem nominis, ad felicitatis æternitatem cuncta conspirarent. Neque id mirum quidem. Ecquis enim potentiores ad integritatem morum, & optimas artes Vivariensibus subdidisset stimulos, quam is qui frequenter apud eos de utilitate, de gloria Divinarum scripturarum intelligentiæ comite perorabat: *hoc enim nobis est salutare, proficuum,* *lib. de divin. litt. cap. 28.* *gloriosum, perpetuum, quod nulla mors, nulla mobilitas, nulla possit separare oblivio: sed illa suavitate patriæ cum Domino faciet æterna exultatione gaudere.* Ecquis illustrius præluxisset discipulis, quàm is, cujus virtus excelso loco sita, satis ipsa per se in omnium incurrebat oculos; cujus scientia singularis non clausis invidioso modio: sed è candelabro spectabilibus omnes qui erant tum in domo Castelliensi, tum in Ecclesiâ universa radiis illustrabat? Accenderat siquidem solem hunc spendidissimum Deus; ut & pullulantia in orbe universo vitiorum monstra, & renascentia semper in communem Christianorum omnium perniciem hæreticorum, veluti tot hydrarum capita, purâ luce detegeret, igneque consumeret actuosissimo.

§. 31. *Cassiodorus virum quosdam in descri-* Sed non singula hic narrari possunt; jamjamque vocat nos ad se, nec de laudibus suis silere diutius patitur Antiquariorum labor, quos jussit

bendis S. codicibus occupari jubet, eoſque juvat.

deſcribendis ſacris codicibus occupari; *ut manu hominibus prædicarent, digitis linguas aperirent, & contra dæmonis ſubreptiones calamo atramentoque pugnarent.* Fructum inde profectutum demonſtrans addit: *Scriptiones eorum toto orbe diſſeminandas, & in locis ſanctiſſimis legendas tam ingenti utilitate, eorum ut laborem recto ſi ſuſciperent animo, merces vix ulla poſſet æquare. Neque viciſſitudinem illam de tot bonis non poſſe percipere: ſi tamen non cupiditatis ambitu, ſed recto ſtudio talia noſcatur efficere.* Ut autem Antiquariis id genus operæ poſſet ex voto ſuccedere, voluit, ut qui divinis & humanis ingenium apprimè excoluerant litteris, ii ſcribentium opera diligenter expenderent, caſtigarentque, ſi quid fortè vitii nolentibus excidiſſet: *A paucis*, inquit, *doctiſque faciendum eſt, quod ſimplici, & minus eruditæ congregationi noſcitur eſſe præparandum. Iſtud quippe genus emendationis, ut arbitror, valde pulcherrimum eſt, & doctiſſimorum hominum negotium glorioſum.* Divinæ auctoritatis locutiones, dictioneſve Hebræas rebus aut perſonis convenientes, quibus linguæ ſuæ ſervanda eſt decora ſinceritas, aut majoris perſpicuitatis, aut cujuſlibet rei alterius obtentu nolebat immutari: *Corrumpi ſiquidem nequeunt, quæ, inſpirante Domino, dicta noſcuntur.* Unde facilè quis intelligat, qua veneratione, quo ſenſu pietatis ſacras paginas tractandas eſſe duxerit Caſſiodorus; quæ ut *ſuo fulgore niteant, non humano deſiderio carpendæ ſubjaceant*, par eſſe toto capite 15. libri de divinis litteris demonſtrat. Atque ut opera ſua juvaret diſcipulos, Commentarios ſcripſit in Donatum Grammaticum, ac librum de Orthographia, quorum ope ſic emendati prodirent codices, ut eos & tunc coætaneorum applauſus, & venturis temporibus lætitia poſterorum, & ſemper Reipublicæ Chriſtianæ compendium comitaretur.

Lib. divin. litt. cap. 30.

Lib. div. litt. cap. 15.

Ibidem.

Ibidem.

§. 32. *A suis exſcribendis Patrum operibus vacare præcipit.*

In exſcribendis etiam Patrum operibus totos eſſe voluit nonnullos Monachos, quibus viam, qua fauſtos ad exitus rea brevi perveniret, indigitavit. Sermones & homilias Sanctorum attentiori ſtudio præcepit perlegi, non ſecus ac contra hæreticos diſſertationes, in quibus ſi quid ad elucidanda obſcura divinæ ſcripturæ loca congruum occurreret, rogabat ut ſacris voluminibus attexere non dubitarent: *Sicut & nos*, inquit, *in libris Regum feciſſe cognoſcimus.* Deinde quàm fructuoſus, quàm glorioſus futurus ſit eorum labor verbis oſtendit pulcherrimis: *Conſiderate igitur qualis vobis cauſa commiſſa ſit, utilitas Chriſtianorum, theſaurus Eccleſiæ, lumen animarum.* Quamobrem monet, in id operis curioſam ſtudeant conferre ſedulitatem: *ne quis remaneat in veritate mendoſitas, in puritate falſitas, in integritate perverſitas litterarum.*

Lib. div. litt. cap. 15.

§. 33. *Caſſiodori cura in libris MSS. S. Scripturæ cooperiendis.* *Lib. div. litt. cap. 30.*

Hoc unum ſupererat oculatiſſimæ Abbatis noſtri providentiæ, ut codices MSS. quò diutius ſervarentur intacti, compingendos & cooperiendos curaret ornatu, quo poterat, comptiori: *His etiam addidimus in libris cooperiendis doctos artifices, ut ſacrarum litterarum pulchritudinem facies decora veſtiret.* Cujus in ſocietatem laboris, ut ipſe quoque veniret, tegumentorum formas ſolerti confecit induſtria: *Quibus multiplices ſpecies facturarum in uno codice depictas decenter expreſſerat, ut qualem mallet ſtudioſus tegumenti formam ipſe poſſet eligere.*

§. 34. *Caſſiodorus lucernas mirabiles concinnat.* *Lib. div. litt. cap. 30.*

Non abſque piaculo ſanè hìc taceremus lucernas illas non admiratione ſolùm, ſed æternis etiam laudibus digniſſimas, quas fratrum multam in noctem labores producentium vigiliis ſtupendo artificio concinnaverat: " Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas, conſervatrices " illuminantium flammarum, ipſas ſibi nutrien- " tes incendium, quæ humano miniſterio ceſſan- " te, prolixè cuſtodiant uberrimi luminis abun- " dantiſſimam claritatem; ubi olei pinguedo non " deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur. "

§. 35. *Caſſiodori Prudentia in operibus unicuique ſuorum indicendis.*

Fruſtra moraremur hìc in ejus, qua Vivarienſe Cœnobium regebatur, prudentiæ ejus, quo res quælibet aptè diſponebantur, ordinis contemplatione. Poſſumus admirari indefeſſam, quâ ſingulis pro cujuſque induſtria & viribus penſum indicebat Abbas ſapientiſſimus, prudentiam eloqui non poſſumus. Nullus reſolvebatur otio: fractus labore deficiebat nullus: nullius, cùm ſe ad Abbatis exemplum componeret, non fervebat opus: nullus cùm Abbatis præcepta ſequeretur, rem celeriter feliciterque non expediebat.

§. 36. *Quæ jejunia à Caſſiodoro, & Vivarienſibus obſervata.* *In Præfat. Comm. in Pſal.*

Non dubium, quin arctiſſima obſervatione jejunii viguerint apud Vivarienſes, diſciplinæ monaſticæ cuſtodes acerrimos; illaque haud infimum in regula locum tenuiſſe certiſſimum eſt ex ipſo Caſſiodoro, ubi de pſalmodia: *Ipſi*, videlicet pſalmi, *nobis Nonâ jejunia reſolvunt.* Quo quidem in loco de jejuniis, quæ vocant regularia, verba facit. Nam ea, quæ ſtatis diebus præſcribit Eccleſia, & religioſa devotione ſuſcipiebant Caſtellienſes, & ſancta ſcrupuloſitate ad Veſperam uſque ex veteri Chriſtianorum conſuetudine producebant.

Lib. div. litt. cap. 28.

Jam quid opus demonſtrare apud eos fuiſſe in more poſitam familiarem tunc omnibus Monachis perpetuam à carnibus abſtinentiam? Conſulite, ſi placet, ſupremas capitis 28 de divinis litteris paginas, ubi agitur de hortis agriſque colendis; monenturque Monachi, Æmiliani & Columellæ libros legant de educandis columbis, & curandis pecudibus: *Quæ*, inquit Caſſiodorus, *ægrotis præparantur.* Hinc facillimè, ut opinor, argueris ſanis, & bene habentibus uſu carnium prorſus fuiſſe interdictum.

Ibidem.

Inſuper à piſcium comeſtione abſtinuiſſe, vel certè iis rebus veſci non ita conſueviſſe, aliquis non incongruè forſan ex ſubjecta ibidem ſententia colligi poſſe putaverit; ait enim Senator: *Quale eſt languentes columbarum fœtibus enutrire, aut piſcibus alere.* Hanc tamen lectoris judicio permittimus conjecturam, ut ad ſollicitudinis, quam infirmis Monachis ſolebat Abbas impendere, commendationem animos orationemque convertamus.

§. 37. *Pietas Caſſiodori erga fratres infirmos.* *Lib. div. litt. cap. 31.*

Fratribus his valetudinarium curæ eſſe voluit, qui medicam probè callerent artem, tantaque erga infirmos charitate moverentur, ut ipſis nullum ſtudii, nullum pietatis officium deeſſet. Omnibus ægrotantium neceſſitatibus ſic hos medicos voluit ſubvenire, ut iis non facilis modò tolerabiliſque, ſed & dulcis ac jucundus morbus ipſe mirâ Monachorum ſedulitate redderetur. Atque ut ægris ſolatia omnia è Monaſterio ſuo & non aliunde ſuppeditarentur, ſtatuerat à fratribus infirmorum curæ deputatis non præſcribenda tantùm, verumetiam conficienda medicamenta; adeoque naturâ virtuteſque herbarum ab eis addiſcendas. Vetabat

tamen

tamen vir piissimus, à terrenis ad cælestia discipulorum animos semper erigere solitus: *Non ponerent in herbis spem, nec in humanis consiliis sospitatem. Nam quamvis Medicina legatur à Domino constituta: ipse tamen sanos efficit, qui vitam sine fine concedit.* Fovendis quoque ægris corporibus exædificaverat balnea: *Ubi fontium perspicuitas decenter illabebatur, quæ & potui gratissima cognoscebatur, & lavacris.*

Lib. div. litt. cap. 31. *Lib. div. litt. cap. 29.*

§. 38. *Pietas Cassiodori erga hospites, & peregrinos.* Qualiter autem pietatis & humanitatis officiis hospites & peregrinos exciperet vel id unum indicio est, quòd eos *ante omnia suscipi* præcepisset. Quibus sanandorum infirmorum fratrum, iis etiam hospitum curam ideo demandarat, ut si qui fortè præ asperitate itineris, aut quavis ægritudine deficerent, remediis statim recrearentur certissimis. Quæ ut alacriori offerrent animo, *ea, dum peregrinis præparantur, fieri cælestia dictitabat.*

Lib. div. litt. cap. 31. Ibid. cap. 32. Ibid. cap. 28.

§. 39. *Jubet suos contemplationi, & piis lectionibus vacare.* Quamvis sanctissima essent, quibus sub sancto Magistro Vivarienses distinebantur ministeria, quò tamen magis ac magis in via virtutis procederent, eos ita labore manuum exercebat, ut juberet certis etiam horis sacro vacare otio, in conspectu Domini cor in orationibus effundere, mentis arcana Deo cuncta perspicienti aperire, pios libros, Regulam præsertim, necnon & Collationes Cassiani, aliaque id genus volumina frequenti manu versare, quibus ad rectæ rationis normam mores componerent, pravos animi cohiberent affectus, & ad summum tandem perfectionis apicem citiùs ascenderent. *Cassianum Presbyterum*, inquit, *qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum sedulò legite, & libenter audite. Hic noxios motus animorum ita competenter insinuat, ut excessus suos hominem penè videre faciat, & vitare compellat, quos antea confusione caliginis ignorabat.* Et quia sagacem virum non latebant errores, in quos olim agens de libero arbitrio Cassianus impegerat, monebat seriò, ut *qui à beato Prospero jure culpatus est*, sub Victorianæ emendationis cautela legerent.

Lib. div. litt. cap. 29.

§. 40. *Quidam sub Cassiodoro à vita Cænobitico ad Eremiticam transibant.* *Comment. in Psal. 103. v. 17.* Jam quis negaverit Castellensium & florentissimam fuisse solitudinem, & vitam prope divinam? Numquid vivis eorum mores adumbrasse coloribus videtur Cassiodorus, dum præclarum „Monastices sic prosecutus est encomium: Cæ„lestis in terra vita, & imitatio fidelium An„gelorum, spiritualiter in carne vivere, & mun„di vitia non amare: vitam præsentem con„temnere, & futuræ beatitudinis gaudia sem„per exquirere: ad postremum ipsius templum „fieri, cujus imaginem conditio humana suscepit. Verùm plures miraturos non temerè suspicor eo candore morum eluxisse, eo flagrasse fervore mentis Vivarienses non paucos, ut ex Cœnobiticæ militiæ castris ad singularem Anachoretarum pugnam *contra spiritualia nequitiæ*, veluti emeriti transierint. Quorum vota cùm antea prospexisset Cassiodorus, cellas ad Eremitarum secessum in Castelli montis culmine jusserat ædifi„cari: Habetis, inquit, montis Castelli secreta „suavia, ut velut Anachoritæ, præstante Domi„no, feliciter esse possetis. Quapropter aptum „erit vobis eligere exercitatis, jamque proba„tissimis illud habitaculum, si prius in corde ve„stro fuerit præparatus ascensus.

Lib. div. litt. cap. 29.

§. 41. *Quos Cassiodorus Monachus libros ediderit.* Quam vitæ rationem cum Cœnobitis ut Monasterii Fundator, ut Abbas, ut Magister instituerit Cassiodorus hactenus expendimus: nunc verò à conversionis exordio, quid privatus egerit, quàm faustè, quàm diligenter animum contulerit ad sacrarum studia litterarum, consideremus. Primùm quidem Psalmographum commentario suscepit illustrandum: deinde libros edidit de divinis & humanis litteris; tum alia opera, quæ in Præfatione libri de Orthographia, hoc enumerat ordine: Post commenta Psalterii, ubi, præstante "Domino, conversionis meæ tempore primum "studium laboris impendi. 2. Deinde post in"stitutiones, quemadmodum divinæ & humanæ "debeant intelligi lectiones duobus libris, ut opi"nor, sufficienter impleris, ubi plus utilitatis in"venies, quàm decoris. 3. Post expositionem "Epistolæ, quæ scribitur ad Romanos, unde Pe"lagianæ hæreseos pravitates amovi, quod etiam "in reliquo commentario facere sequentes admo"nui. 4. Post codicem, in quo artes Donati cum "commentis suis, & librum de Etymologiis, & "alium librum Sacerdotis de Schematibus, Do"mino præstante, collegi; ut instructi simplices "fratres, ubi simile fuerit, similia dicta sine con"fusione percipiant. 5. Post librum quoque titu"lorum, quem de divina scriptura collectum, "Memorialem volui nuncupari; ut breviter cun"cta percurrant, qui legere prolixa fastidiunt. "6. Post complexiones in Epistolis Apostolorum, "& Actibus Apostolorum, & Apocalypsi, quasi "brevissimas explanationes decursas. 7. Ad a"mantissimos Orthographos discutiendos anno "ætatis meæ 93. Domino adjuvante, perveni. "

§. 42. *Quo ordine libros suos composuerit Cassiodorus.* Luculenta profectò hæc verba sunt & perspicua: an tamen, quem modò recensuimus, ordinem in operum editione sit secutus Cassiodorus, dubitandi ansam vel illud unum præbet, quòd in prioribus libris eorum faciat mentionem, quos longò pòst temporis tractu scripsisse se commemorat. Et certè in Præfatione commentarii in Psalmos librum de divinis litteris citat in hæc verba: *De cujus eloquentia modi multi Patres latini prolixinsque dixerunt, quorum nomina in libris introductoriis commemoranda perspeximus.* Meminit etiam libri de Geometria in versiculum illum Psalmi 96. *Illuxerunt fulgura: Quorum notitiam*. Inquit, *pleniorem in libris de Geometria disciplina diligens Lector invenies.* Et re quidem ipsa, quod eo loci adducit è Geometria, totum in libro, quem de hac disciplina composuit, reperitur juxta editionem nostram, in qua ad fidem Manuscriptorum restituimus ea, quæ in aliis desiderabantur. Tandem in libro de divinis litteris cap. 15. libri de Orthographia titulum profert: *Et extrinsecus huic libro titulum de Orthographia dedi.* Et cap. 30. *In libro sequestrato atque composito, qui inscribitur de Orthographia.* Quibus equidem citationibus adducimur, ut dicamus Cassiodorum, cùm ordinem notat, quo sua opera emisit in lucem, ad id temporis referri voluisse, quo singulis cœpit manum admovere, quæ procuidubio nondum erant absoluta, cùm ad alia se accingeret: unde rectè dici potest Psalterii commentarios eum inchoasse sub ipso Religionis ingressu, quos tandem extremâ in ætate perfecerit. Hinc in iis libros citandi nata occasio, quos longo interjecto spatio Senator edidit: aut saltem fatendum est institutam ab eo Præfationem, vel potiùs Prolegomena in Psalterium post completum opus commentarii, & eum interim de divinis litteris

scripsisse librum, quem adeo in eadem Præfatione, quominus laudaret, nihil in causa fuit. Quod spectat ad librum de Geometria non immeritò fortè asserere possumus, tum absolutum fuisse, cùm est interpreratus Psalmum 96. Idem judicium esto de libro Orthographiæ, quem in divin. litt. cap. 15. & 30. memoratum ab eo fuisse diximus. Nisi fortè malis Cassiodorum dum sua relegeret opera, prioribus libris tales posteriorum citationes inseruisse juvandæ lectorum memoriæ gratiâ. Cui quidem conjecturæ suffragari videtur auctor noster iis in locis, ubi de operibus suis ipse loquitur.

§. 43. *Quantus fuerit Cassiodori labor in S. scriptura libris elucidandis, exscribendis & mendositate purgandis.*

Utcumque se res habeat, assiduum Cassiodori laborem in scripturis sacris elucidandis, exscribendis, mendositate purgandis dignè quis explicet? Fatetur ipse se *in Psalterio, & in Prophetis, & Epistolis Apostolorum maximum studium laboris impendisse:* si quæras qua ratione? *quoniam*, inquit, *mihi visi sunt profundiorem abyssum commovere, & quasi arcem totius divinæ scripturæ, atque altitudinem gloriosam continere.* De brevissimis explanationibus Actuum Apostolorum & Apocalypseos à se editis agit in Præfatione libri de Orthographia, non secus ac de Memoriali scripturæ sacræ, quod, ut conjicio, compendiosa scripturæ fuit complexio, ut uno velut intuitu, tota pene oculis subjiceretur. Libris Paralipomenon novos præfixit titulos, veteribus amissis: *Quoniam titulos antiquos non reperi*, ita ille cap. 2. de divinis litteris, *novos ad similitudinem præcedentium locis singulis, ut æstimo, competenter impressi.* Nec laboris difficultas, nec frigus ætatis grandævæ remittebat ardens studium sacrorum codicum: aut obstabat, quominus sub ultimâ senectute sanctos libros factâ collatione cum Manuscriptis vetustioribus, incorruptæ integritati restitueret in Bibliotheca asservandos. *Quos ego*; verba sunt ipsius Cassiodori, *cunctos novem codices*, in tot enim volumina sacra Biblia partitus erat, *auctoritatis divinæ, ut senex potui, sub collatione priscorum codicum, amicis ante me legentibus, sedula lectione transivi.* Et ne quis mediocrem putet in his lucubrationibus ab Abbate nostro collocatam operam audiat quæ ibidem non superbè, sed sincerè subjungit. *Ubi*, inquit, *multum me laborasse, Domino juvante, profiteor; quatenus nec eloquio modificato deessem, nec libros sacros temeraria præsumptione lacerarem.*

Præf. lib. Divin. litt.

§ 44. *Cassiodorus S. scripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.*

Age verò tantis laboribus, tantis sudoribus nusquam frangebatur effœti senis invictus animus. Rursus in gratiam fratrum suorum curam omnem & diligentiam exhibuit in perquirendis sanctorum Patrum operibus; nam ut adductas in variis eorum libris sacræ scripturæ auctoritates discipulis suis designaret, singulas minio marginali notavit. Hæc ipse testatur cùm ait: *Quoniam aut senex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere prævalui, quibusdam codicibus Patrum præsentes notas minio designatas, quæ sunt indices codicum, singulis quibusque locis, ut arbitror, competenter impressi.* Quàm probè in scripturis versatus fuerit immortali memoria dignus Cassiodorus, vel eo solo probabis argumento, quòd ea ætate qua deficientis memoriæ resolvitur tenacitas, omnes sacrarum paginarum textus, qui singulis Patrum occurrebant in libris, suis feliciter assignaret locis, dum ei à Monachis legerentur. Ego quidem meditatum in lege Domini die ac nocte dixerim Cassiodorum; jureque voraverim Arcam non sensus expertem, qualem veteris Testamenti fuisse novimus: sed animatam, sed altissimæ rationis compotem, quæ non prisci tantùm, verumetiam novi fœderis libros in amplo memoriæ sinu reconditos complecteretur.

Lib. div. litt. cap. 26.

§. 45. *Quantum quatuor prima Concilia generalia veneratus sit.*

Cùm *universalia sanctaque Concilia fidei nostræ salutaria sacramenta solidasse, & in eis agnosci veræ religionis arcanum* probe sciret Cassiodorus, quatuor primorum *reverentiam*, Patrum exempla imitatus, *tanta laude concelebrabat, ut sanctæ auctoritati meritò judicaret comparandam.* Dolebat quidem attollere nonnunquam caput ex orci tenebris impatientes quietis homines, *qui putarent esse laudabile, si quid contra Antiquos saperent, & aliquid novi unde perire videantur, invenirent.* At gaudebat Synodos præfatas *tanta fidei nostræ lumina præstitisse, ut in nullum perversitatis scopulum, si tamen Domino protegente custodimur, cæcatis mentibus incidere debeamus.* Hinc ne quis Monachis errandi pateret locus, atque ut majoris apud ipsos ponderis esset Chalcedonensium Patrum auctoritas, illius Synodi *codicem* ἐγκύκλιον, *id est totius orbis Epistolarium*, aut Epistolas confirmationis Concilii Chalcedonensis, è Græca lingua in Latinam ab Epiphanio translatum Bibliothecæ inseruit. Hic si Baronio credimus per Encyclicum codicem, tomum illum intelligebat Epistolarum, procurante Leone Imperatore à quamplurimis ejus temporis Episcopis pro defensione Chalcedonensis Concilii conscriptarum.

Lib. div. litt. cap. 11.

Baron. ad an. 556.

§. 46. *Quid de quinto Concilio Oecumenico senserit.*

Neque hic prætermittendum putavimus quod de Abbate nostro Annalium scriptor annotat. Eum ait non secus ac Occidentales Episcopos, & postea Gregorium magnum de quinta Oecumenica Synodo prorsus tacuisse: Neque enim, inquit Baronius, ullum movere debet, si Cassiodorus recensens Oecumenicas Synodos de quinta nullam habuerit mentionem, quòd in ea non de fide, sed de personis sit actum. Quanti hoc argumentum sit momenti docti viri perpenderint. Ego sanè firmius quid ex Cassiodori scriptis excerpi posse censeo. Abbas quippe noster discipulos docet Origenem *eloquentissimas nimis in Octateuchum* edidisse *homilias*: at declinandos ejus errores, *quem* inquit, *multorum quidem Patrum sententia designat hæreticum..... & præsenti tempore à Vigilio Beatissimo Papa denuo constat esse damnatum.* Aut igitur ea Patrum auctoritas eadem est cum anathemate, quo quintum Concilium Origenem ejusque sectatores perculit, aut diversa. Si primum; gratis effictum est à Baronio Cassiodori de quinto Concilio silentium. Si secundum, validiùs arguere sic potuisset. Si Cassiodoro probaretur quinta Synodus; ad fugiendum Origenem non ob aliquorum tantùm Patrum opinionem, sed magis ob Oecumenici illius Concilii decreta Monachos fuisset adhortatus. Cùm itaque id, ut supponitur, non præstiterit, ab eo sicut & ab Occidentalibus quintam Synodum ab eo nec receptam, nec rejectam, sed prudenti silentio prætermissam fatearis necesse est.

Ibidem.

Lib. de div. litt. cap. 1.

Verùm non temeraria fortè conjectura niteretur, qui contenderet Cassiodorum per *multorum Patrum auctoritatem*, quintum Concilium intellexisse; hisque verbis usum esse ex industria, quòd eam Synodum nondum recepissent Occidentales,

quem tamen sciebat à Vigilio Papa jam approbatum.

Sed ut relinquamus tandem hæc omnia, quorum judicium esto apud Criticos; suspicienda certè summa Cassiodori in Romanam Sedem, & summos Pontifices observantia: suspiciendum studium, quo *omnino caveri* volebat eos, *quos provida damnarat Ecclesia*: suspiciendus, aut potiùs imitandus singularis ejus cultus erga sanctorum Patrum placita.

§. 47. *Assiduitas Cassiodori in pervolutandis SS. Patrum operibus.*

Sanè quàm assiduus in pervolutandis SS. Patrum operibus Abbas noster fuerit, haud ægrè perspecturos arbitror eos, qui tum Commentarium in Psalmos, tum librum de divinis litteris legerint accuratiùs; quique quàm prudenter dignoverit ubi aut amplectendæ, aut refugiendæ forent aliorum opiniones, intentâ mentis acie maturoque judicio perpenderint. Ex his purissimis fontibus sanæ illius orthodoxæque doctrinæ fluenta scaturiebant latissima, quibus Cassiodorus & sitientes Ecclesiæ campos irrigabat uberiùs, & protervos hæreticorum greges feliciùs præfocabat. Hinc eum non turpi aliqua paranymphi mendacis adulatione, non cœco aliquo Benedictini in fratrem suum amore, sed veritatis unius justitiæque studio impulsus Beda Venerabilis sacros inter Doctores reponere non dubitavit.

Comment. in Ezram tom. 4. pag. 379.

§. 48 *De Tripartita Cassiodori historia, & libro de Orthographia.*

Donatas ab Epiphanio amico linguâ Latinâ Græcas Socratis, Sozomeni, ac Theodoreti historias, in unum opus, veluti continuatam historiæ seriem in libros 12. divisam collegit patientissimus laboris Archimandrita, cùm jam inchoasset in Psalmos omnes Commentarium, necdum tamen aggressus fuisset librum de divinis litteris: ubi capite 17. sic habet: *Post historiam Eusebii apud Græcos, Socrates, Sozomenus, ac Theodoretus sequentia conscripserunt, quos à viro disertissimo Epiphanio in uno corpore duodecim libris fecimus, Deo juvante, transferri.* Cæterùm hunc librum, quamvis vel in ejus tantùm partibus ordinatè disponendis plurimùm desudaverit: cur tamen omiserit in recensione eorum, quos Monachus scripserat, non est in promptu; tribuendum id humilitati non immeritò fortè conjecero, quæ vetuit, quominus opus illud, quod aliorum potissimùm industria translatum in idioma Latinum fuerat, suis annumeraret.

Quò propiùs ad occasum accedebat magnum Ecclesiæ lumen, eò splendidiores virtutum longè latèque spargebat radios. Quare rogatus à nonnullis Monachorum suorum ut Orthographiæ leges, certasque regulas præscriberet, non erubuit, stupendo & humilitatis & charitatis exemplo, senex annorum 93. ad id operis manum admovere.

§. 49. *Abbatiali dignitate se abdicat Cassiodorus, & quid postea egerit?*

Neque minoribus, ut reor, humilem se tum probavit indiciis vir sanctissimus, cùm ætate provectiori jam penè attritus, dignitatem suam Abbatialem Chalcedonio & Geruntio commisit, quorum alter Eremitas, qui in montem Castelli secesserant, alter Cœnobitas regeret. Pastorali cura exoneratus senex, jugi cælestium rerum contemplatione animum liberiùs, suaviùsque reficiebat; à terrenis namque omnibus secretus ac liber divinis & æternis totum se dedit; cæloque jam maturus emeritus Christi miles futuræ beatitudinis in quietissimæ contemplationis otio gaudia prægustabat. Sed antequam ad optata præmia convolaret, summæ tandem, quam unicè coluerat ultima in fratres suos charitatis indicia patefecit; dum eos à quibus brevi abscessurum se prævidebat, supremis duxit adhortationibus commonefaciendos. Ac primùm quidem ad Abbates sibi subrogatos plenissimum tenerrimi amoris sermonem habuit: illos obtestatus, ea prudentiæ laude, eo pietatis studio creditas sibi oves pascant, ut æternæ beatitudinis præmia valeant tandem adipisci. Ultima hæc effata ab ipsius ore, si placet, excipiamus: *Vos autem sanctissimos viros Abbates Chalcedonium & Geruntium deprecor, ut sic cuncta disponatis, quatenus gregem vobis creditum, præstante Domino, ad beatitudinis dona perducere debeatis.* Postmodum rogat: *Peregrinum ante omnia suscipiant, eleemosynam dent, nudum vestiant, esurienti panem frangant: quoniam ille vere dicendus est consolator, qui miseros consolatur.* Tum monet, ne *Monasterii villici ad extarum pensionum pondere graventur, sed bonis moribus erudiantur. Illis ordo conversationis purissimus imponatur, frequenter ad Monasteria sancta conveniant, ut erubescant eorum se dici, & non de eorum institutione cognosci.* Tantum erat in religioso viro charitatis studium! Tanta de salute aliorum sollicitudo!

Lib. div. litt. cap. 32.

§. 50. *Postrema Cassiodori ad fratres suos verba.*

A Chalcedonio & Geruntio convertit orationem ad fratres, quâ illos ad pacem & concordiam, ad scripturæ sanctæ meditationem, ad Regulæ observationem, emollituris vel ferrea pectora vocibus adhortatur. Denique petit, ut nihil sibi in vicem beneficiorum, quibus cumulavit eos, dum possessiones, prædia, bona omnia, suos labores, seque ipsum totum consecravit, rependant: sed *pro me*, inquit, tantùm *Domino supplicare dignemini.* Atque sub finem libri de Orthographia: *Valete fratres, atque in orationibus vestris mei memores esse dignemini, quatenus sicut vos ab imperitorum numero sequestratos esse volui: ita nos virtus divina non patiatur cum nequissimis pœnali societate conjungi.*

Lib. div. litt. cap. 33.

§. 51. *Cassiodorus anno 562. ait Paschalis computi rationem.*

Opinantur nonnulli in quibus Baronius, & Bucelinus, Cassiodorum post absolutum de Orthographia tractatum, alium scripsisse ad Indictionem, Epactas, & ea omnia, quæ Paschalis computi rationem spectant, faciliùs indicanda perutilem. Et quidem mihi verisimile videtur eum id operis ad Monachorum suorum informationem pro anno 562. edidisse. Hoc Computum inter opera Cassiodori reponunt Editiones Parisienses, & Genevenses; & certè cui alteri tribui possit non videmus, cùm ante hunc annum Dionysius Exiguus, cui uni adscribendum videbatur, e vivis jam dudum excessisset.

§. 52. *Quo ætatis suæ, & Christi anno mortuus sit Cassiodorus.*

Ultimum hoc suum opusculum Cassiodorus anno ætatis 94. aut 95. publici juris fecit: quot verò annos superstes vixerit non constat. Varias variorum auctorum de illius morte sententias in prima parte retulimus §. 7. & 8.; eas hic vitandi fastidii, & prolixitatis causâ non repetimus. Quasdam addere modò sufficiat, quas ibi omisimus: nimirum anno ætatis ferè centesimo mortem cum vita commutasse scribit Baronius: immo non ante centesimum annum vitam clausit, si Baconi fides. Nec malè forsan putaverit aliquis doctissimum Cancellarium allusisse ad hæc Cassiodorii verba, de seipso loquentis in conclusione Psalmi centesimi: *Pudet enim dicere peccatis obnoxium, centenarii numeri fœcunditate provectum, &c.*

ad an. Chr. 562.

Histor. vitæ & mortis p. 134.

Neque clariùs patet, quo Christi anno extremum clauserit diem Senator. Augustinus Florentinus, Sixtus Senensis, Barrius, aut Cardinalis Sirletus, Trithemius, Joannes Ferrerius, Gesnerus, Possevinus, Caferrius, Bucelinus, Stengelius, Angelus à Nuce, & plures alii eum obiisse sentiunt anno 575. Baronius verò, & nonnulli quidam nihil ea de re certi pronuntiant, affirmant tantùm eum adhuc anno 562. vixisse. Neque nos quoque credimus aut mensem, aut annum mortis illius definiri posse.

§. 53. Cassiodorum sancto fine quievisse. Quin verò *sancto fine quieverit* Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, ut ore Baronii, Ugelli, & Bucelini loquar, nemo, ut puto, diffitebitur; cùm id, vel tacentibus nobis, clamet tum in vitam Monasticam, tum in sedem Romanam, tum in Ecclesiam universam amor, & veneratio: ad quarum utilitatem consiliis in omnibus, & factis tamquam ad dignissimum Catholico viro scopum semper collimabat: clamet in sacros codices, velut in totidem sancti Flaminis internuntios observantia singularis: clamet sana fides, quæ cunctis ejus in operibus candore lucet integerrimo: clamet spes firmissima, qua ut semper diffidebat sibi, sic in Deo semper confidebat: clamet ferventissima in Deum & proximum charitas: clament denique misericordia in pauperes, profunda in verbis, & scriptis humilitas: spontaneæ illæ afflictationes corporis, in quibus *omnem Monachis triumphum esse* frequens asserebat. *Comment. in Psal. 103. v. 17.* Tandem si Petro de Natalibus credimus: *Sepultus in miraculis vivit.* *Col. 280. edit. 1519.* Quòd si tamen huic scriptori fidem dare quis recusat, ea, quam Cassiodorus in terris duxit, vita, non levibus certè nos inducit argumentis, ut in cælis illum inter Beatos agere credamus; adeoque Alcuinum rectissimè illi, dum ejus auctoritatem citat, Sancti appellationem tribuisse; *Lib. 5. contra Felic. Urgel.* & nomen ipsius jam pridem in Vuitfordi Martyrologio, postea in Menologio Benedictino non immeritò scriptum *Bolandus 27. Martii.* *25. Septemb.* fuisse confiteamur.

Magni Aurelii Cassiodori Senatoris Vitæ finis.

DE MAGNI AURELII

CASSIODORI SENATORIS

VITA MONASTICA

DISSERTATIO.

NEmini profectò displicere debet genuinus ille pietatis ardor, & insita Monachorum animis in Ordinem suum pia propensio, quâ provehendis illius utilitatibus, & gloriæ certatim incumbunt: si tunc tamen non immodicè ferveant studia partium, si facessat ambitus, si exulet cupiditas, & præcipuè quæ scribentium summa sit religio, si nullus veritati fucus accedat. Verùm plerosque videas usque eo difficiles, & morosos, ut nihil auctoribus, qui sodalitio alicui, aut religioni nomen dedêre concedendum velint, dum domestica proponunt; quamvis auctoritas suo pondere gravis, & ratio suis librata momentis, quæ in causæ subsidium veniunt, secus eis suadeant. Solum scriptoris nomen, aut operis titulus eis nauseam parit, & eo terrentur, velut offendiculo veritatis. Quapropter ne Benedictinum me in Benedictina controversia versantem damnet nescio quis; sciat velim dissertationis hujus scopum non esse, ut quid novum accenseam Ordini meo, qui penè ad invidiam locuples & felix, nihil alienum, aut supposititium, nihil furto abreptum, aut precario concessum ambit. Litandum esse veritati, non cupiditati conscientia docet. Securus igitur & plagii suspicione liber thesim nobilissimam propono circa Monachatum Magni Aurelii Cassiodori Senatoris: num scilicet Benedictinam Regulam, quæ tum florebat, sit amplexus: vel aliud quoddam, putà Basilii, aut Equitii, aut alterius secutus sit institutum. Benedictinum fuisse constans fuit Veterum assertio. Primus omnium dissensit ab aliis Eminentissimus Cardinalis Baronius, & qui post ipsum purpuræ forsan fulgore perstricti, veritatis lucem aspicere minùs potuerunt. Non dubium quin aliqua utrimque militare sibi argumenta putent doctissimi pugiles. Nos hic nostra primùm subjiciemus, deinde audiemus Baronium, & sinceritati non minus quàm veritati, ut decet Religiosos viros, cautum volentes, non ea prætermittemus, quæ ejus opinioni utcumque suffragari videbuntur. Libratis eum in modum, ac seriò perpensis hinc inde rationum momentis, nihil hic a nobis de quæstione tam difficili definiendum esse putavimus, ut ipsi pronuntient cordati & æquiores viri, an citra injuriam deseri possit Baronius, & citra invidiam Benedictinum dogma defendi; ac ei tandem, quam meliorem judicaverit, celeberrimi problematis parti adhæreat Lector eruditus.

ARGUMENTUM PRIMUM.

UT Argumentum hoc, quod liti dirimendæ primum occurrit, votis succedat, quædam sunt præmittenda, ex quibus velut à conglobatis, ut inquiunt, Lector persuasum habeat quod intendimus.

Primò. Concedunt omnes, nec ipsi diffitentur Heterodoxi, Cassiodorum Aulæ sæcularis curas & dignitates pertæsum Monasticen professum esse, & cucullâ induisse ex allatis in ejus vita parte 2. §. 13.

Secundò. Hanc sæculi fugam, & Monasticæ professionis encœnium contigisse anno 538. aut sequenti, ut in ejusdem vitæ parte prima §. 60. à nobis seriò notatum.

Tertiò. Vixisse Cassiodorum ad annum 575. ut habet communis Chronologia, quam sequuntur Honorius Augustodunensis, Augustinus Florentinus, & alii quos sub finem vitæ Auctoris citatos à nobis invenies.

Quartò. Nec minùs certum est B. Benedictum anno 529. Cassinum migrasse, & in illius montis vertice suam sedem fixisse, & ibidem cœlo maturum obiisse anno 543. ex nobiliori Epocha.

Quintò. Ea fuit sanctissimi Patriarchæ vitæ fama, ea miraculorum gloria, is Regulæ genius & character, ea demum in ejus discipulis observantiæ regularis disciplina, ut sibi nomen apud omnes celeberrimum fecerit; nec in Italia solùm cui totus inclaruit, sed in Sicilia, Galliis, Hispaniis cæterisque nobilioribus Europæ partibus, dum in terris degeret, mirandum se præbuit, aut stupendum.

Sextò. Regulam suam, ipse dum adhuc viveret Legislator, promulgaverat, eamque Siculis per Placidum, per Maurum petentibus Gallis observandam tradiderat.

Septimò. Notandus famosissimus ille locus Epistolæ Abbatis Monasterii de Fundis ad Simplicium Cassinatem, qui tertius à B. Benedicto Cœnobium rexit, ejusque discipulus fuit: unde colligunt omnes, qui soli student veritati, quòd circa annum quingentesimum & sexagesimum Regula sancti Benedicti non solùm omnibus Italiæ provinciis innotuerat, sed etiam singulis earum Monasteriis imperabat: *Hinc factum est*, inquit Abbas Fundanus, *ut jam omnia Monasteria Campaniæ, Valeriæ, Tusciæ, Liguriæ, & aliarum provinciarum Italiæ certam & rectam Regulam vivendi, quam sanctissimus, & Deo acceptissimus Benedictus Magister tuus instituit servare decreverint, ut ju[x]ta illam viventes, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinare præsumant.* Hujus auctoritatem Epistolæ nemo jure vocaverit in dubium, quam probavit doctissimus Lucas Holstenius Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, visis priùs & seriò discussis vetustissimis Musæi Cassinensis

Chron. Cassin. pag. 355.

Chron. Cassin. pag. 356.

membranis, in quibus extat illud venerandum antiquitatis monimentum: quam etiam commendaot, & acerrimè propugoant Hugo Menardus, Hæftenus in suis disquisitionibus Monasticis, Angelus à Nuce in suo Monast. Cassioeosi, & quidam alii.

Octavò. Juverit etiam advertisse, priusquam Regula hæc Benedictina publici juris fieret, singulos Abbates peculiares ad libitum suis Monasteriis leges fixisse, ut monet Cassianus Instit. 2. cap. 2. *Tot propemodum typos & regalas vidimus usurpatas, quot etiam Monasteria Cellasque conspeximus.* Cui coosentit citatus Abbas de Fundis: *experientiâ compertum est multorum rectorum mores varias vivendi formas in Monasteriis peperisse.*

Vice coronidis adteximus Vivariense Cœnobium à Cassiodoro constructum fuisse prope Squillacium in Calabria, & Regno Neapolitano, in quo suum etiam Cassineose Monasterium erexerat D. Benedictus; cojus vita propè divina omnibus Italis notissima Senatorem oostrum sive apud Gothos fulgentem, sive apud Vivarienses absconditum latere noo potuit.

Ex his omnibus sincerè præmissis, & firmiter stante Fundani Abbatis sententia colligere liquet notissimum fuisse Cassiodoro S. Benedictum, audivisse vitam ejus sanctissimam & miracula, necnon & discipulorum pietatem, atque sanctimoniam; maximè cùm triginta & ampliùs aonis celeberrimi Legislatoris ætatem excesserit, noo ignorasse quo ambitu, quo mentis ardore, & quibus studiis Regula illius passim efflagitata ad alias nationes transvolarit; nec fieri potuisse, quin ea jam à tot Monasteriis accepta in Senatoris manus devenerit, eamque legerit. Quam igitur aliam vivendi regulam sibi, & suis Monachis delegisset vir quidem Christianè probus, sed hactenus Claustri oeophytus, & qui prima jaciebat Monasticæ perfectionis fundamenta, nisi Beoedictioam, quam cæteris omnibus excellentiorem, & præstantiorem esse tota fatebatur Italia; quamque omoes io Monastica disciplina exercitatiores ultrò amplexabantur. Num ergo aliis omnibus ad S. Benedicti Regulam currentibus, inqoit ejus synchronus Abbas Fundanus, ipsis etiam Abbatibus in novam hanc Ecclesiæ Regularis Matricem velut iteratò introeuntibus, & renascentibus, Cassiodorus solus hæsisset in veterum Cœnobiorum ruderibus, ex disjectis, & undequaque dispersis aliorum maceriis novam sibi molem excitaturus. Num aliis omnibus peculiares suas leges deserentibus, & Beoedictinas amplectentibus, derelictam ab aliis viam agressus fuisset vir prudentissimus: aut novam sibi paravisset vir modestissimus? Equidem non dubitaverim, quin succensus ille candidæ pietatis studio, Monasticæ perfectionis amantissimus, & fratrum profectui imprimis deditus, eam sibi & Cœnobitis suis proposuerit proficiendi methodum, & normam, quæ cæteris jam prævalebat; nec quispiam nisi planè divinans asserere queat, quòd exauctoratis omnium Italiæ Monasteriorum peculiaribus legibus in gratiam Benedictinæ, sola eam respuerit domus Vivariensis, nulli adhuc regulæ addicta.

Verùm urgeamus acriùs, si placet, majoremque, si fas est, huic argumeoto lucem afferamus. Cassiodoro Monasticeo professuro necessarium fuit tum Abbatem, tum Monachos eligere, sub quibus prima saltem tirocinia poneret vitæ claustralis. Nec enim homo hujus disciplinæ imperitus à magisterio studium aggrederetur humilitatis & obedientiæ: Superiorem ageret nondum oovitius: & aliis verbo prælucerer noodum prima artis elementa doctus: nec minùs à prudentiâ Senatoris, quàm à Monachorum moribus fuisset alienum, è solis sæcularibus novam statim institui congregationem, non permixtis saltem duobus aut tribus senioribus Mystis, quorum exemplo, & usu receos ille Vivarieosium cœtus erudiretur. Quem igitur Abbatem, quos Monachos accerseret, nisi Beoedictinos statim obvios, probatos, & ab exteris etiam undequaque quæsitos? Stat igitur, Baronii pace dixerim, Cassiodorum sicut cæteros Italiæ Cœnobiarchas, Benedicto nomen dedisse; nec aliam Vivarienses Monachos Regulam amplexos, quam Benedictinam.

ARGUMENTUM II.

DEsumitur illud ex eadem Regulæ Benedictinæ praxi, seu pari vivendi forma Vivariensibus Mooachis Benedictinis familiari, ex qoa non obscorè colligere licet eos diversis legibus noo vixisse. Quod ut demonstretur, illud inprimis occurrit, quod Regulæ primo cap. S. Benedictus duo tantùm probans Monachorum genera, Cœnobitarum, & Anachoretarum: primum instituendo præcipit, alterum exercitatis, & jam emeritæ militiæ veteranis consulit. At Magistri vestigiis sedulus inhærens Cassiodorus secretiores cellas in ambitu montis Castelli, qui muro Monasterii cingebatur, distinxit; ut quibus impulsus Dei, & conseosus Abbatis faveret, liceret beoe instructis fraterna ex acie ad singularem pugnam eremi descendere. Præmissis enim in capp. 29. & 32. libri divin. litt. iis, quæ fortissimum Cœnobitarum disponunt genus: sic pro Eremitis edicit: *Habetis montis Castelli secreta suavia, ubi velut Anachoreta, præstante Domino, feliciter esse possitis, &c. Quapropter aptam erit vobis eligere exercitatis, jamque probatissimis, illud habitaculum, si prius in corde vestro præparatus fuerit ascensus:* quod seosu verboque tenus Benedictinum est effatum.

2. Quo ad horas prandii, & cœnæ, quoad regularia, & alia severiora ab Ecclesiâ indicta jejunia consentit pariter cum Legislatore nostro Senator, ut perspicuum est ex collatione cap. 39. & 41. Regulæ Bened. cum præfat. Cassiodori io Psalmos, & cum iis quæ diximus in ejus vitæ part. 2. §. 36.

3. Par apud utrumque cura infirmorum, & de balneis in eorum subsidium construendis, penè verbis cohærens: *Balneorum usus*, inquit Benedictus cap. 36. Reg. *infirmis, quoties expedit, offeratur. Balnea quoque*, inquit alter cap. 29. lib. de div. litt. *congruenter ægris præparata corporibus jussimus ædificari;* nec minor utriusque providentia, quin potiùs idem statutum D. Benedicti cap. 36. Reg. & Cassiodori cap. 21. citati libri, ne à servitoribus negligantur ægrotantes.

4. Idem apud eos hospitalitatis cultus. Reg. S. Bened. cap. 60. Cass. lib. div. litt. cap. 28. & 32.

5. Mirabilem Bibliothecam instruxerat Cassiodorus, ut Monachi juxta D. Benedicti præceptum *acciperent omnes singulos codices de Bibliotheca.* Reg. S. Bened. cap. 48. Cass. lib. div. litt. cap. 8.

6. Et quod mireris monitum patris de candela jugiter ardente, sic integrum voluit filius obediens, ut perpetuæ lampadis usum Vivariensibus adinvenerit ex cap. 30. libri divin. litterarum. Reg. cap. 22.

7. Nec siluit Baronius ad annum 562 Cassiodorum sic suis cavisse ab omni sæcularium conturbernio, ut quicquid ad vitæ, & pietatis commoda auxilio foret, ipso contineretur Monasterio, & salva religione silentii, & otio contemplationis, cunctorum necessitatibus fratrum fieret satis. Quod exquisitæ sapientiæ digestum Benedictinæ debet Regulæ cap. 66. quæ jubet Monasterium sic construatur *ut omnia necessaria, id est aqua, molendinum, hortus, pistrinum, vel artes diversæ intra Monasterium exerceantur, ut non sit necessitas Monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum.* Nec prætereundum ita religiosè Cassiodorum huic mandato Legislatoris obtemperasse, ut libros qui de medicina, & re domestica, & alendarum avium, maximè columbarum cura dissererent propter infirmos, quibus solis sunt usui, à suis voluerit esse legendos.

Verùm hic forsan oppones non aliis sub legibus, quàm iis, quarũ modò mentio facta est, ut plurimùm cæteros vixisse Monachos, ut proinde certa non sit ex allatis ratio concludendi pro Benedictino Cassiodori Monachatu. Damus id quidem lubentissimè Cassiodorum nonnulla ex prælatis statutis D. Benedicto cum omnibus Monachis communia servasse; neque verò inde solummodo colligimus eum Benedictinis adscribi oportere: verùm cùm & communibus & propriis sancti Legislatoris placitis Senatorem paruisse ostenderimus, ipsum à tota Regula ne vel latum quidem unguem deflexisse inferendum meritò censemus. Adde quòd ea quæ communia diximus eodem sensu iisdemque penè ac Benedictus verbis sibi tribuerit Cassiodorus, ut ampliùs patebit ex argumento sequenti.

ARGUMENTUM III.

NOn solum ex iis, quæ Cassiodorus jam Monachus egit nobis asserere licet ipsum Benedicto vel viventi, vel proximè defuncto nomen dedisse: sed quæ ubique operum suorum ad Vivarienses passim scripsit, id certò demonstrant; videtur enim succincta sparsim in Benedictinam Regulam commentaria exarasse, quibus tacito Legislatoris nomine ejus loquendi tropos usurpat. Pauca delibabimus ex multis, quibus lectori citra tædium fiat satis.

Primùm occurrit officii, seu operis divini dispositio, diu noctuque peragendi, quam ad amussim Benedictinam, seu ad sexdecim integra Regulæ capita Senatorem concinnasse, probant ea, quæ scripsit in Præfatione Commentarii sui in Psalmos, & aliis locis, ut etiã ostendimus in ejus vitæ parte 2. §. 17.

2. Horæ canonicæ dicuntur opus divinum, ut à Benedicto Reg. cap. 43. sic à Cassiodoro lib. divin. litt. cap. 30. &c.

Reg. cap. 43. Cassiod. in Psal. 76.

3. Eadem apud utrumque nomenclaturâ ea pars officii, quam nos matutinos dicimus, *Vigilia nocturna* nominatur; & ut ad eas tempestivus, & facilis esset accessus, tinnientium horologiorum, & jugis luminis usu ingeniosè providit Cassiodorus: *Hæc ergo procurata sunt*, inquit cap. 30. lib. divin. litt. *ut milites Christi certissimis signis admoniti, ad opus exercendum divinum quasi tubis clangentibus evocentur.*

Benedicto ætate.

4. Convenit inter eruditos nullum in occidente ætate Benedicto superiorem in serie horarum canonicarum Completorii meminisse, & illius usum & formam occidentalibus Monachis præscripsisse, cujus ritum sanctissimo Patri debet etiam Romana Ecclesia, ut probè scribunt Bellarminus, Francolinus, Hugo Menardus, Cardinalis Bona, & alii ab eo citati cap. 10. de divina Psalmodia. Igitur haud dubium quin Benedictinam Regulam sequutus sit Senator, dum in prologo sui in Psalmos Commentarii, & in Psalmo 118. & maximè in conclusione Psal. 90. *Completorium post omnes actus diei, noctis adventu* jussit decantari.

5. Similis utriusque in manuum laboribus Monachis, ne otio torperent, præscribendis, similis in distribuendis unicuique secundum vires suas operibus cura & sollicitudo. Similibus ambo verbis inimicam animarum otiositatem & desidiam à claustris procul amandare contendunt. Reg. cap. 48. Cass. lib. div. litt. cap. 32. Reg. cap. 42. Cass. lib. div. litt. cap. 32.

6. Uterque pari veneratione Cassiani scripta coluit, suisque legenda proposuit: *Sedeant omnes*, inquit Benedictus Reg. cap. 42. *& legat unus collationes Patrum*, scriptas scilicet à Cassiano. *Cassianum Presbyterum*, ait Cassiodorus lib. div. litt. cap. 29. *sedulò legite, & libenter audite.* idest forsan audite, dum sedentibus aliis, ut præcipit Benedictus, Cassiani collationes unus coram legeret.

7. Cassiodorus Vivarienses obedientia præ cæteris virtutibus exerceri jussit, cujus ut religiosior esset observantia, eam ipsis penè verbis commendavit, quibus S. Benedictus ea, veluti tessera quadam, discipulos insigniri voluit. Reg. cap. 5. Cass. lib. div. litt. cap. 32.

8. Necminus persuadent Benedictinum Vivariensium institutum tot peculiares Benedicto loquendi formulæ, quibus sic studuit Cassiodorus ad suos scribens, ut penè in verba Magistri jurasse videatur: exemplo sit quod variis in locis lib. divin. litt. fratres suos vocet *milites Christi*, usu Regulæ familiari. Item, *sitque illa scala Iacob* &c. sed *gradus iste humilitatis* &c. *Vnde scalam illam Iacob pro parte aliqua* &c. *magna remunerationis est præmium sine aliquo murmure præceptis salutaribus obedire.* Item. *Quæ vilius comparari possunt*; Item, *ista cogitationes, dum sunt parvula percutiuntur in petram.* Ex quibus & aliis passim obviis facilis est conjectura nullatenus Benedicti Regulam sic Cassiodoro ad manum fuisse, nisi ex illius usu, & diutina lectione, quam in Congregatione sæpius iterandam præcipit illa cap. 66.

Cass. lib. div. litt. cap. 32. In Præfat. Psal. 119. Lib. div. litt. cap. 32. In Psal. 70. v. 15. In Psal. 136. v. 11. Prolog. Reg. cap. 7. 5. 53. 4.

Idem nec ineptè quidem probari potest ex hac Senatoris sententia, sic ad suos scribentis cap. 32. lib. divin. literar. *Tam regulas Patrum, quam proprii præceptoris jussa servate.* Per regulas quippe Patrum Benedictinam intelligi opinantur nec pauci, nec ignobiles viri, rati SS. Legislatorem Benedictum modestiæ causâ suum nomen genuino fœtui suppressisse, & Patrum nomine, quorum placitis multus adhæsit, posteritati nuncupasse. Vide Hugonem Menardum lib. de Orig. ordinis sancti Benedicti, Hæftenum in disquisit. Monast., & plures alios, ideo ita sentientes; quia, ut rectè notat S. Benedictus Abbas Anianæ in Præfatione concordiæ regularum, certum est *B. Benedictum suam à cæteris regulam assumpsisse.* Et ut in vita S. Martini de Vertano legitur: *Quam regulam, S. Benedicti, priorum Patrum decretis institutam à transalpinis regionibus ferunt ab ipso delatam.* Superflui esset laboris plura in hanc rem congerere; non enim diffiteri possunt eruditi Regulam hanc ipso etiam vivente Legislatore sic inscriptam, & à coætaneis auctoribus eo sub titulo laudatam; eam enim Gregorius inter magnos B. Benedicti

In Chron. S. Vvandregisili. Concil. Rothomag. sub Ansberto. Beda in vita S. Vvilfridi. In diplomate Theodorici in gratiam S. Mauri Monasterii.

discipulos maximus simpliciter & absolutè vocat Regulam Monachorum in lib. 2. Dialogorum. Sic etiam in antiquissimis cartis, Pontificum decretis, diplomatibus Regum, & Conciliis citatur, ubi *lex Monachorum*, *Regula sancta*, *Regula patrum*, *norma patrum*, nihil aliud sunt, nisi ipsa Regula Benedicti, quam ex melioribus & exquisitis Patrum sententiis confectam advertens Cassiodorus, non malè *Regulas Patrum* more cæterorum appellavit.

Quòd si pertinaciùs quidam reluctentur, & malint Senatorem ad omnes indiscriminatim, & universim regulas antiquorum Patrum memoratis verbis intendisse, quem obsidem dabunt suæ fidei, ut isthæc citra tanti viri injuriam posse asseri quis tutò credat? Nutaret certè, ne dicam penitus obrueretur Cassiodori prudentia sub tanta præceptorum mole, si constaret, virum discretione præcipuum tot importabilia onera suorum humeris alligasse, puta regulas Antonii, Pacomii, Macharii, Oresii Basilii, Cassiani, & id genus plurium; quas quidem Monachis indigitare utilissimum est, ad eas cogere nocivum; secus autem de Regula, quam ipse specialiter profiteris, à cujus imperiis totus pendeat Monachus necesse est.

Sed ut longiùs facessant, & fundiius ruant adversariorum responsa, vel unum adhuc urgere liceat, quo citra scrupulum quilibet facilè credat Cassiodorum *per Regulas Patrum* nullum alium Regularum codicem insinuasse, quàm Benedictinum. Certum est quam toties suis commendavit observantiæ regularis perfectionem eam esse, cujus usum vigere voluit in suo Monasterio Vivarensi; certis enim legibus, certis usibus non vagis, non temerè, aut perfunctoriè conceptis stare debet familia regularis. Sed ex ejusdem Senatoris scriptis, dictatis, & à nobis superiùs recensitis, maximeque ex Completorii, totiusque officii divini dispositione constat Vivariensis Monasterii usus alios non fuisse, quàm quos præscribit Regula S. Benedicti. Ad illas igitur observantias Benedictinæ Regulæ à se pridem propositas, ad illam, inquam, praxim cuique notam, in Italia universa receptam, suos hortatur Cassiodorus; quam ideo *Regulas Patrum* appellat, quòd alio tunc temporis non vocaretur nomine, sciretque à Legislatore compendiosè in sua Regula redactum, quicquid in immensa, variaque veterum Patrum suppellectili sparsum jacebat.

ARGUMENTUM IV.

Eruitur illud ex auctoritate scriptorum, qui asserunt Cassiodorum S. Benedicti discipulum, & regulam ejus professum, quos antequam proferamus in medium, notandum haud sine admiratione altum apud veteres de viro in sæculo, & in claustro vitâ & scriptis clarissimo silentiū. Jurgantur pene posterioris ævi auctores cum Procopio, Jornande Ravennate, & ipso etiam Isidoro Hispalensi, qui aut vix, aut jejunè nimis de Cassiodoro, & ejus vivendi ratione prolocuti sunt; quamvis ab ejus operibus non pauca mutuati fuerint. Verùm vix ullus nobis videtur conquerendi locus, si de Benedictino Cassiodori Monachatu, quem unicum inquirimus, sit sermo; non desunt enim qui sententiæ nostræ apertè suffragentur, & tamdiu synchronum testem citabimus, quamdiu integra stabit & invicta, superiùs allata Abbatis Fundani auctoritas. Secundus testis accedet Gabriel Vuarri lib. 3. de situ, & antiquitate Calabriæ circa finem: *Si tamen is*, inquit Paulus Æmilius Santorius in historia Monasterii Carbonensis pag. 14. *libri auctor fuerit, licet nomine ejus in lucem prodierit; nam multi, & fortasse non insulsè Guillelmi Cardinalis Sirleti præstantis doctrina, & exacta studiorum disciplina celebris ingenio ascribunt.* Is, inquam, auctor, quisquis tandem ille sit, qui antiquitates, seu res Calabriæ, & Squilacii, ubi situm Vivariense Cœnobium apprimè noverat, sic de Senatore loquitur. *Fuit Cassiodorus in sæcularibus disciplinis omnium suo sæculo facilè eruditissimus: sed sæculi honoribus contemptis, divi Benedicti Monachus factus, divinarum scripturarum scientia, atque etiam sanctitate effulsit.* Non aliter doctissimus Espencæus lib. 3. suarum digressionum pag. 345. ubi de Cancellariis eruditè disserit. Similia profert Jeronymus Faber 1. parte historiæ urbis Ravennæ, pag. 1370. in qua præter alia commemorat Cassiodorum gloriæ sæcularis fastidio nuntium mundo remisisse, & in schola S. Benedicti altiùs meruisse; exstructo suis somptibus, & magnificentiùs aucto Vivariensi Monasterio. Non absimilia legimus apud Jeronymum Platum lib. 2. cap. 32. de bono statu religionis. Et apud Sanderum in sua Bibliotheca MS. Belgica vetus codex S. Amandi in Flandria, ab ipso Sandero lectus, ut ipse testatur, hæc habet in titulo: *Magni Aurelii Cassiodori Senatoris, & postea Monachi Benedictini liber de Anima, & de ejus divinarum litterarum institutione liber primus tantùm.*

Claudent agmen, qui præire debuerant ipsi rerum Benedictinarum ex professo tractatores, qui Senatorem nostrum suo Ordini adscribendum unanimi consensu asseverant, multisque argumentis demonstrare contendunt. Ita Trithemius lib. 2. & 3. de viris illustribus Ord. S. Benedicti. Arnoldus Vuion lib. 5. de ligno vitæ cap. 5. Antonius Yepezius Abbas Vallisoletanus tom. 1. Chron. Stengelius, Bucelinus in Menologio & in Annalib. Benedictinis, & alii quos citant.

At forte suspecta fuerit Baronianis domesticorum scriptorum auctoritas: immo verò iis utpote ocularis testibus, & veritatem è fœcundo Bibliothecarum nostrarum sinu eruentibus major adhibenda fides, quàm extraneis, quibus nec Ordinis Benedictini patuêre scrinia, nec MSS. suppellex propemodum immensa. Nec ullus quidem sanæ mentis cœcâ umbratilis cujusdam gloriæ Ordinis sui libidine abreptos censuerit, tam curiosos hujusce rei discussores, & integerrimos opinionis suæ ob argumenta non contemnenda propugnatores. Quid plura? eorum qui Baronium ætate præcesserunt nemini dubia fuit umquam Benedictina Cassiodori professio, quem si qui Monachum simpliciter, & sine addito, ut ajunt, aliquando vocavêre, sicuti Paulus Diaconus, Honorius Augustodunensis, Sigibertus, Ordericus Vitalis, Robertus de Monte, Abbas Urspergensis, Otho Frisingensis, Gesnerus, Sixtus Senensis, & alii quamplurimi, eum hoc nomine Benedictinum fuisse significaverunt, vel quod nullus eorum ævo præter Benedicti discipulos Monachi gloriaretur appellatione: vel quòd non alio charactere tot viros illustres, quos Ordini nostro nemo invidet, suis in scriptis insigniverint. Eodem plane sensu anti-

quioribus

quibusdam MSS. codicibus Cassiodori in Psalmos titulus hic præfigitur, *Cassiodori jam Domino præstante Conversi Expositio &c.* Quid enim aliud, quæso, innuit Conversi vocabulum, nisi Benedictinam Regulam professum Monachum jam adultæ, vel provectæ ætatis, & chori muniis addictum; sicut Nutriti nomen nondum, aut vix puberem voto potiùs parentum, quàm suo sancti Benedicti cucullum induentem. Id enim apertè colligitur ex Gregorio Magno lib. 2. Dialog. capp. 17. & 18. & alibi. D. Lanfranco in Decretis pro ordine S. Benedicti, cap. 2. sect. 4. Inprimis autem ex D. Anselmo capite 78. lib. de Similitudinibus, qui inscribitur: De contentione inter Monachos nutritos, & conversos; apud quos omnes, & alios non paucos, idem est Conversus, qui Monachus Benedictinus. Stet igitur ratum, ac planè indubitatum suis semper alumnis à Benedictinorum ordine annumeratum Senatorem; donec huic eum tandem nostro sæculo eripere tentaverit Eminentiss. Cardinalis Baronius. At quo jure, videamus.

ARGUMENTUM BARONII, & alia quædam contra Benedictinum Cassiodori Monachatum objicienda expenduntur.

CErtum est ex superioribus momentis nulla veterum auctoritate ex albo Benedictinorum expunctum a Baronio Cassiodorum. Quibus ergo putas argumentis fretus doctissimus Annalista, tot à nobis hactenus allatis auctoritatibus, tot adductis rationibus contradicit? Nullo sanè, nisi unico, eoque, ut aiunt, negativo. Illius vim, si quam habet, non tantùm non minuemus; sed eam majoribus conjecturis augebimus in gratiam Eminentissimi Cardinalis; & ne quid candori desit, non silebimus ea, ad quæ forsan ipse non advertit, & quibus opinioni suæ utcumque blandiri potuisset. Sed ante omnia juvat eum ore proprio loquentem audire; sic igitur ille, ad ann. 494. *Sed quid insuper Cassiodorum pro animi arbitrio sub ejusdem S. Benedicti regulis Monachum referunt, cum agens ipse de Monachis à se collectis in Comment. de divinis Lect. on. cap. 29. & 32. nec ullam quidem, cùm in eo argumento versatur, S. Benedicti, vel regularum ipsius habuerit mentionem; quæ certè ante omnia ipsis Monachis ante oculos ponendæ erant?* Hæc omnia, nec plura profert Baronius, ut Senatorem cœtui Benedictinorum immeritò adscriptum ostendat. Siluit de Benedicto capp. illis 29. & 32. Abbas Vivariensis, inquit summus annalium scriptor, ubi nulla major eum laudandi, & regulas ejus allegandi sese præbebat occasio; non potuit igitur in ejus ordinem convolasse. Sed potuit, reponent alii, in aliis libris, quos hactenus latere, vel periisse certiùs constat, tanti patris, & ejus regulæ meminisse. Quid tum etiam si Baronio objiciamus alium Cardinalem non mediocris litteraturæ virum, ipsum item Bibliothecarium S. Romanæ Ecclesiæ, Guillelmum Sirletum doctrinæ famâ, & Auctorum sui sæculi testimonio celebrem, qui in historia Calabriæ Cassiodorum Benedictinis accenset.

Sed ut argumentum negativum vim obtinet nonnunquam, si suis libretur momentis; placet rationi Baronii nihil luminis denegare, & investigare quid tandem illud sit, quo prævio deflectere potuerit à via communi & aliorum consensu. Si Cassiodorus, inquit, S. Benedicti Regulam novisset, illius proculdubio meminisset in citatis supra capp. 29. & 32. Illud benevolè concedendum, si tunc nulla potuit suppetere excusatio silentii; puta quod cùm ea scriberet jam usitatissima esset Vivariensibus illius Regulæ observatio: ut proinde nulla fuerit ratio Senatori ad illius praxim adhortandi: sed illud unicum sibi superesse censuit, ut exemplo S. Patriarchæ emendicatis ex aliorum Patrum lectione subsidiis, suos instigaret ad perfectionis Evangelicæ culmen. Non dubium certè quin Benedictina Regula legeretur quàm frequentissimè, ut illa præscribit, in quotidianis Monachorum synaxibus, omnium manibus tereretur, & ab ipsis etiam Ordinis incunabulis, ut ferunt vetustissimæ nostræ membranæ, memoriter addisceretur. Quis igitur, amabo, post hæc Cassiodoro locus, aut quæ necessitas ad lectionem illius Regulæ Monachos invitandi, cogendi, trahendi? Siluit, inquam, Benedictum, qui privatim & coram jugiter audiebatur in Cœnobio Vivariensi, & alios solùm Cœnobiticæ palæstræ magistros, & partes indigitavit, ne quid opis & adminiculi deesset iis, quorum profectui nunquam non sedulus invigilabat.

Age verò non minùs incommoda videtur ipsi Baronio ejus argumentatio, & in ipsum retorquenda, qui consentit Senatorem Monachum fuisse, & Cœnobitas certæ regulæ sese subdidisse, priusquam in Benedictinam omnes convenirent. Ita enim ille: Si Cassiodorus fuisset Monachus S. Benedicti, ejus meminisset, aut saltem Regulæ quam promulgavit; & quidem capp. illis 29. & 32. Sed non meminit: igitur &c. Sic retorquemus: Si Cassiodorus fuisset Monachus, eo loci meminisset regulæ, cui se addixerat, & quam Vivarienses sequebantur. Sed non meminit. Igitur non fuit Monachus. Atqui ipsam Monasticen professam esse scribit Baronius. Igitur non usquequaque certa fides argumenti negativi; & eam utrobique periclitari æquum censeat Annalista. Non facilis quidem doctissimo Cardinali hujus nodi solutio; vel enim respondebit, nihil curæ & necessitatis fuisse Cassiodoro capitibus illis ullius regulæ meminisse, & sic convenimus: vel ibi sat superque suis insinuasse quam ipse regulam sectaretur. At hoc si ita esset, disertis verbis exprimere debuisset Baronius, quæ illa Vivariensium norma; & ex ejus observatione non abnutivo quidem argumento, sed positivo conficere Benedictinum non obtinuisse ut communem, & usualem, si dicere fas est, Cassiodorensis Monasterii canonem. Non minus enim lusisset syllogismo suo negativo, & dialectico cavillo, quàm qui probaturus sanctum Bonaventuram Benedictinum non fuisse, hoc solùm nobis objiceret Enthymema: Nulla apud eum Regulæ S. Benedicti mentio, ubi tamen commoda citatio videretur. Igitur certum illam amplexum non esse. Sed rem acu tetigisset hoc meliori effato. Regula Francisci alia est à Regula Benedicti; primam servavit Bonaventura; non igitur alteram. Sic certè indicare debuit Baronius quam regulam Cassiodorus sequeretur, siquidem ipsi constet, quod de illa disseruerit citatis capitibus 29. aut 32. Sed non potuit: unde recurrit primum allatæ responsionis membrum; nihil scilicet eo loci Senatorem movisse, ut de S. Benedicti Re-

gula nominatim ageret, quod iterum paucis demonstramus.

Illud unum videtur intendisse Cassiodorus toto in libro de divinis litteris, ut ad studium sacræ scripturæ Cœnobitas suos instrueret. Hinc ostendit quibus potissimùm libris legendis, & addiscendis impensiùs incumberent. Deinde circa medium capitis 28. providè monet, ut si quibus grave fuerit, aut invium penitus studium illud Scripturæ sacræ, hortis excolendis, serendis arboribus, aut alendis piscibus sese dedant, non inutili quidem opera, sed fratribus, hospitibus, & infirmis profutura. His porrò monitis absolvitur caput 28. Toto verò capite 29. primùm de facultatibus Monasterii Vivariensis non parcè disserit, & quæ ad necessaria & commoda vitæ multus contulerit, prudens recenset. Tum suos hortatur, ut caducis & terrenis omnibus valere jussis, cælestia seriò meditentur. Eaque ut animo prosequantur alacriori ducem indigitat Cassianum, quem pari encomio extulerat etiam S. Benedictus. Tertiò Legislatoris ejusdem insistens vestigiis, ejus licet suppresso nomine, cellarum mentionem facit, quas exstrui jusserat iis, quibus post exhaustos Cœnobiticæ vitæ labores factum jam eremi otium arrideret. Verùm quid iis in omnibus necesse habuit Cassiodorus commendare sancti Benedicti Regulam, iis præsertim Monachis, quos, pace Baronii dixerim, saltem hîc supponimus Benedictinos; quippe ne res ipsa quidem, quam prosequebatur, illud exigebat, aut ipse Monachorum fervor, quibus nihil tum erat antiquiùs, quàm Regulæ, omnium votis expetitæ, omnium linguis celebratæ, præceptis strictiùs inhærere. Quis enim dixerit quòd quoties Superior, aut Abbas verba facit ad suos de studiis, de labore, vel aliis regularibus exercitiis, toties regulam eis familiarem, usuque notissimam in memoriam cogatur revocare. Quasi verò tot Abbates sanctissimi, quos in D. Benedicti ordine meruisse certissimè constat, inter Benedictinos censendi non sint: quia in aliquâ ad suos parænesi nullam de Benedicto, ejusque regulâ fecêre mentionem. Fateor equidem si Cœnobium regularis observantiæ patiatur aliquid detrimenti, nullum tunc aut impendentibus, aut grassantibus jam malis præsentius fore remedium, quàm ipsius regulæ memoriam, in cujus verba publico sacramento sit juratum. Sed rebus integris, & dum illibatus, ut in Senatoris nostri Monasterio, perseverat disciplinæ vigor, supervacanea profectò est, ne dicam molesta, iterata fere singulis momentis ad regulæ observationem adhortatio. Certè cùm Vivariensibus Legislatoris sui legibus jam addictissimis alios Monasticæ perfectionis duces proponeret Cassiodorus, eorumque sensa depromeret; dum reconditos tam in sacris litteris, quàm in Patribus Orthodoxis divinæ Sapientiæ fores reseraret, licet ibi eorum Regulam siluerit, jure tamen merito & illis, & officio suo facere plusquam satis sibi videbatur.

Iniquiùs objicitur à Baronio caput 32. nec enim probat, cur in eo plura, quàm in superiori capite 29. de S. Benedicto ejusque institutis verba facere debuerit Cassiodorus; & quæ de priori capite 29. diximus, illius in posteriori silentium facilè apud omnes excusaret. Neque tamen S. Benedicti Regulâ ibi à Senatore prætermissam statim concessero, cùm nec levis sit, nec improbabilis superior conjectura, qua cuncti opinari liceat Cassiodorum sui præceptoris Benedicti non obscurè meminisse, vel primis illius capitis verbis, cum ait: *Tam Regulas Patrum, quam præceptoris proprii jussa servate.* Non enim audiendus esset is, qui Grammaticæ magis, quàm rationi serviens regularum nomine non unam, sed plures intelligi contenderet; nam Baronius ipse dum disputat de eadem regula, non semel eam regularum vocibus appellat.

Addimus denique quòd unicum Baronianæ opinionis fundamentum eam funditus evertat; illud enim quod unicè nobis opponit, si verum est de Regula Benedictina Cassiodori in lib. de div. litt. silentium, clamat illam fuisse Regulam Cœnobii Vivariensis. Quod hac ratiocinatione demonstramus. Notissima est Senatoris sollicitudo in conquirendis, & undique comparandis libris, quibus ferè ad miraculum crevit celeberrima Vivarii Bibliotheca: non minùs perspicuum quot votis, quot modis satageret, ut nihil suis deesset opis humanæ, quò assiduâ piorum codicum lectione Deo sublimiùs inhærerent. Tertiò supponimus ex præmissis ut indubitatum Regulam S. Benedicti suo merito, sua fama & celebritate Senatori commendatissimam fuisse. Quî igitur fieri posset, ut vir suorum salutis cupidissimus, dum cætera vestigat longiùs, ambit sollicitiùs, emit impensiùs, pietatis & perfectionis Monasticæ subsidia, hanc unam Regulam neglexerit omnibus numeris absolutam, probatissimam singulis, vicinam tandem, ipsique notissimam. Hanc siluit; esto, sed quam Vivarii parietes altiùs personabant.

SECUNDA OBJECTIO.

HAnc, & eas, quæ sequuntur à viro doctissimo, multisque titulis à nobis colendo propositas objectiones subjicimus in gratiam Cardinalis Baronii, ad quas forsan non advertit. Objicit igitur Cassiodorum S. Benedicti discipulum non fuisse, sed Cassiani, quòd ejus scripta Vivariensibus suis sedulò commendaverit.

Respondemus 1. Aptam omnino non videri hanc consecutionem: probavit Senator, & commendavit suis Monachis scripta Cassiani; igitur Regulam ejus, si quam evulgavit, amplexi sunt.

2. Pari quis luderet Enthymemate. Non minùs hortatur idem Cassiodorus eosdem Monachos indefesso labore vacent lectioni Patrum, puta Hieronymi, Augustini, Basilii, & cæterorum, & magis de illis, quàm de Cassiano perlegendis sic edixit: *Legite, sedulo legite, constanter legite:* Igitur Vivarienses Monachi regulas SS. Hieronymi, Basilii &c. solemni, & speciali votorum nuncupatione professi sunt.

3. Nonne parem de Cassiano legendo privatim & curam, ac in publicis conventùs synaxibus legem fixit S. Benedictus; quis tamen jure dixerit Benedictinos sub Collatoris Regulâ meruisse?

4. Si quid diligentiæ in laudando Cassiano posuit Cassiodorus, indicium illud est mentis pariter sentientis cum sapientissimo Legislatore Benedicto, qui Cassianum impensè coluit, eique legendo suos addixit, dum jubet capite 42. suæ Regulæ, ut *Sedeant omnes in unum; & legat unus Collationes Patrum*: & capite 73. *Nec non & Collationes Patrum.* Quem sequitur Abbas noster, dum monet libro de divinis litteris capite 29. *Cassia-*

num Presbyterum, qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum sedulò legite, & libenter audite.

Tandem respondemus scopum Senatoris eo loci non esse scripta Cassiani proponere, ut propriam aliquam vivendi normam: sed quædam menda doctrinæ illius discipulis suis detegere, ne offenderent incauti, præsertim in materia de auxiliis, & gratiâ Dei, Collatione 13. quam sanctus Prosper, & alii invictissimum victricis gratiæ defensorem Augustinum secuti, reprehensione dignam judicaverunt. Sic enim ait Cassiodorus: *Cassianum, qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum sedulò legite, & libenter audite; qui tamen de libero arbitrio à beato Prospero jure culpatus est. Unde monemus, ut talibus rebus excedentem sub cautelâ legere debeatis, &c.* Nec hìc tantùm se censorem exhibuit: sed quoties se se dedit occasio aliorum etiam auctorum nævos, aut scopulos toto de divinis litteris libro suis tantâ diligentiâ studuit indicare, ut si non unicus, saltem præcipuus hujus libri scopus esse videatur. Sed quid, amabò vos, in Regula S. Benedicti malè sanum, aut minus orthodoxum, quod animadversione Senatoris indigeret, ut tamquam rea citari, & coram eo judice sisti debuisset? Quid in opere, quod toties prima Sedes probavit, quod tot Pontifices, tot Sancti, & Ecclesia universa summis extulêre laudibus inveniri posset: cui censoriæ severitatis nota inureretur à Cassiodoro? Contra verò, cùm nihil in eo codice contineatur nisi laudabile, nisi sanctissimum, nisi divinum; quid mirum, si ubi Cassianum arguebat Cassiodorus, de S. Benedicto tacuerit.

Lib. div. litt. cap. 29.

Urget tamen, & nihil remittit vir doctissimus; ait enim, qui Benedictinus esse potuit Cassiodorus, cùm duos Abbates præter Benedictinæ Regulæ institutum Monasterio suo præfecerit, imitatus videlicet Africanos, qui sicut in Fulgentii vita legitur, sua duobus Abbatibus aliquando cœnobia subdidêre? Unde Senatorem, dum ad *servandas Patrum Regulas* adhortatur suos, non de Benedicti quidem Regulâ, sed de mixta quadã alia, quam ex variis ipsorum ordinis Monastici Legislatorum regulis excerpserit, loqui censendum est.

Lib. de div. litt. cap. 32.

Negamus Claustris Vivariensibus duos Abbates præfuisse, donec Chalcedonium, & Geruntium successores sibi senior Cassiodorus subrogaverit. Nec sanè quid tum fecerit alienum à Regula Benedictina video. Ut enim duos Abbates, sic duo Monasteria; unum Cœnobitarum, Anachoretarum alterum, apud Vivarienses fuisse planiùs atque apertiùs Senator ipse dicit, quam ut ab ullo in dubium adduci queat. Nam primò subjacentia Castelliensi monti Cœnobitarum claustra sic describit capite 29. de divinis litteris: *Invitat siquidem vos locus Vivariensis Monasterii, &c.* Deinde verò, si quibus fortè Anachoreticæ vitæ cupido mentem subierit, ejusmodi secessibus *Castelli montis secreta suavia* assignasse se testatur. Hæc ita cùm essent, & cùm Cœnobitæ, atque Anachoretæ vivendi ratione minùs conveniant, eorum curam non uni, sed duobus demandandam esse vir prudentissimus existimavit. Neque id quidem parum valet ad demonstrandum Benedictinum Cassiodori monachatum, cùm, ut jam monuimus, de gemino illo Monachorum genere, vel in ipso primo Regulæ suæ capite sanctissimus Legislator verba faciat; nec idem infrequens olim fuerit, aut etiamnum sit in quibusdam nostrorum Monasteriis. Unde colligas Cassiodorum haud Africanos longo intervallo à Vivariensibus septis dissitos sectatum fuisse, sed finitimos Europæos; nec transmarina, sed domestica Benedictinorum non in Italia modò, verumetiam in aliis regionibus jam notissimorum exempla quæsivisse. Quod vel ex ipso suprà laudato capite 29. discimus, ubi propositis ad imitationem vicinis Monachis (quos alios fuisse à Benedictinis nemo dixerit) Eremiticæ vitæ studio sic incendit discipulos: *Nam si vos in Monasterio Vivariensi, sicut credere dignum est, divina gratia suffragante, cœnobiorum consuetudo competenter erudiat, & aliquid sublimius defæcatos animos optare contingat, habetis montis Castelli secreta suavia, ut velut Anachoretæ, præstante Domino, feliciter esse possitis, &c.* Accedit, quod duodecim Sublacensibus Cœnobiis duodecim Abbates præposuerit quondã D. Benedictus; cùm inter ea tamen minus interesset spatii, quàm inter Cassiodorana; quandoquidem illorum tria sita in ejusdem montis cacumine unius fontis S. Legislatoris precibus impetrati, cæterarumque rerum communione gaudebant. An igitur Vivariense institutum pugnet cum Regula nostra viderit vir eruditissimus, maximè cùm hactenus satis, ut arbitror, ostenderimus nihil esse causæ, cur per *regulas Patrum* Regulam D. Benedicti Cassiodorum indicare voluisse diffiteamur. At unicum forsan inquies Senatoris temporibus Cœnobium fuit; tum quia iisdem ibi cuncta cingebantur muris; tum quia vocem hanc, *Monasterium*, suis ipse in scriptis usurpat. Esto, usurpet: at nonne hac etiam, *Monasteria*, utitur aliquando? Deinde quis novit, an non plura illa Sublacensium Cœnobia idem quoque caperet murorum ambitus? Denique si latiùs Monasterii nomen accipias, unicum: si arctius, duplex fuisse apud Castellienses affirmabimus, contendemusque nihil obstare, quominus duobus Abbatibus subdita duplex domus Benedictinæ pariter Regulæ totam sese mancipaverit.

Lib. div. litt. cap. 29.

Lib. div. litt. cap. 29.

TERTIA OBJECTIO.

Objicit iterum: Prophanis & humanioribus litteris ex Cassiodori imperio vacabant Vivarienses Monachi, ut satis patet ex libro de divinis litteris, quòd tamen in ipso Benedictini Ordinis exordio non legimus usitatum; & proinde aut regulæ suæ transiliisse leges: aut Benedictinum non fuisse Cassiodorum fatearis necesse est.

At quomodo primo Benedictinorum ævo ea studia non viguisse probabit vir doctissimus, cùm illius sæculi Annales ad nos usque minimè pervenisse non ignoret?

Deinde neutiquam concedendum, qui in ipso ordine præ cæteris crevit, & insigniter adolevit scientiarum humaniorum usum, ad illius etiam cunas primordia sua non referre. Verumenimverò quis crediderit, cùm ad S. Benedictum è latebris Sublacensibus vix emergentem conflueret nobilissima Romanorum pubes, eum tot adolescentes, & tot pueros, quos in Monasteria sua deinceps admittendos curavit, in summa politiorum litterarum ignoratione versari voluisse? Nisi fortè dixeris, quod tamen incredibile est, sapientissimum Legislatorem suis sacræ scripturæ studio sese totos darent tam accuratè præcepisse, ut vel ipsas

horas, vel ipsum modum, quo sacræ lectioni vacarent præscripserit: iisdem tamen aditum ad eas præclusisse, dum hos à primis studiorum elementis avocasset. Existimaverim equidem de S. Benedicto, omnium justorum spiritu pleno, eum meliùs judicaturum, qui dixerit sanctissimum illum virum primis de litteris ea statuisse, quæ de iis ab antiquis Patribus decreta fuisse commemorat Cassiodorus noster, dum ait: *Sanctissimi Patres*, quibus fortè & ipsum S. Benedictum annumeratum voluit, *decreverunt, ne sæcularium litterarum studia respuantur: quia non exinde minimum ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur.* Lib. div. litt. cap. 28.

Respondemus 3. quod dum Prioribus & Decanis educandos pueros committeret S. Benedictus, hos vellet sub iis præceptoribus non pietatis modò, sed etiam scientiarum tirocinia ponere. Nam teste Menardo cap. 75. Concord. Reg. Isidorus Hispalensis in regula sua (quæ quidem, ut ait idem auctor in Præfatione Concordantiæ, non multùm differt à Benedictina) jubet *virum sanctum, sapientem, atque ætate gravem parvulos studiis litterarum informare.* At, inquies, quis in primo Benedictinorum cœtu tot eximiis dotibus, quas Isidorus requirit, instructus fuit? Obvius statim adest celebris ille Gordianus litteris Græcis apprimè eruditus, qui vitam, & acta martyrii S. Placidi testis oculatus exaravit tantâ sermonis elegantiâ, ut ipsi Justiniano Imperatori admirationi esset, quod nec ipse diffitetur Baronius. Ejus itidem collega fuit Faustus Monachus à septimo ætatis anno S. Benedicti discipulus; is vitam sancti Mauri arte politissima conscripsit, quam vehementer approbavit ac laudavit summus Pontifex Bonifacius IV. Ex quo iterum, quod magis ad rem nostram pertinet, concludendum est non aliunde singularem illam scientiam hausisse Faustum, quàm ex uberrimis Monasteriorum fontibus, quos vel ab ineunte pueritia teneris adhuc labris delibaverat.

Respondemus 4. Quosdam ex hujusmodi pueris Monachos in Clerum à B. Benedicto primisque Ordinis nostri Abbatibus cooptatos fuisse, & ad sublimia Diaconatus, ac Presbyteratus decora provectos, quibus idcirco deesse non debuit litteratura illa omnis, quam dignitates tantæ jure suo postulant. At nullibi nisi in suis Cœnobiis prima illius doctrinæ elementa edoceri potuerunt.

His omnibus responsis coronidis vice adtexamus, si lubet, Bonifacii IV. Pontificis Maximi auctoritatem; pulchrè enim omnino asseverat quicquid sanctissimus Patriarcha Benedictus expressis verbis non prohibuit, illud officioso silentio permisisse. Sed si nulla S. Benedicti lege sancitur litterarum studium, nulla quoque proscribitur; immo Regulæ Benedictinæ decretis non obscurè congruere videtur. Cassiodorus itaque non modò non deflexit à Benedictinis statutis, dum suas Vivarii aperuit scholas: sed & illum ad eorum se normam religiosiùs composuisse non indubitanter affirmaverim.

OBJECTIO QUARTA.

Objicit tandem verisimillimum esse iisdem legibus Monachum vixisse Cassiodorum, quibus Dionysium Exiguum, quem opinatur Benedictinæ Regulæ non paruisse.

Facilis esset responsio, nec probatione forsan destituta, si diceretur hactenus esse controversum de Monachatu Dionysii, quem non infimæ notæ scriptores nobis concedunt: quâ stante sententiâ rueret objectio. Verùm quamvis non prævaleret opinio, quæ magnum Exiguum Benedictinis accenset, non ideo statim periret illa, quæ Senatorem inter eos annumerat, & objectioni fieret satis hoc modo.

1. Consentiunt omnes Dionysium alibi Monasticam vitam professum esse, quam Vivarii, nec ibi obiisse, sed Romæ; indeque Abbatem Romanum dictum esse. Sed ut erat laudatissima fama viri in omnium scientiarum genere versatissimi, voluisse Senatorem, pro suorum studiis impigrè sollicitum, ut ad se diverteret jure hospitii & necessitudinis, ac Vivariensi scholæ Magister præesset ad tempus. Hinc est quod eum collegam & *consortem* nominat, quem nimirum cathedræ studiorum, & curarum socium asciverat: *Qui mecum*, inquit, *Dialecticam legit*; & post pauca: *Pudet me de consorte dicere.* Lib. div. litt. cap. 23. Non insolens erat apud Monachos illa pro litteris confœderatio, qua instructiores scientiæ viros, vel ad se evocabant, Abbates: vel fortuitò advenientes rogabant subsistere tantisper; ut illa doctrinæ singularis, & variæ eruditionis fluenta in Monasteria uberiùs derivarent. Quod si ad doctrinæ cumulum accederet virtus eximia, tunc non solùm recipiebantur benevolè: sed, ut monet S. Benedictus cap. 61. Reg. ad emittenda stabilitatis vota invitabantur. His Benedictinæ Regulæ consiliis eruditus Senator Dionysium ad se accersivit, curavitque fratrum studiis præficiendum: sed tale litterarum commercium, scholæ præfectura, & quasi peregrina doctrinæ communicatio in advenis hujusmodi, atque hospitibus Magistris, qualis apud Vivarienses erat Dionysius, non eamdem regulæ professionem exigunt.

2. Respondetur planiùs (stante hypothesi de statu dubio Monachatus Dionysii Exigui) aliis illum vixisse legibus, quam Vivarienses, nihilque Cassiodorum, in ejus laudes aliàs abundè profusum, in eo notasse quod communem Monasterii ejus vitam saperet, quàm Synaxes ad orandum, quibus religiosiùs intererat: *Nobiscum*, inquit, *orare consueverat.* Lib. div. litt. cap. 23. Immo dum ejus vivendi modum, & mores prosequitur Senator plura recenset, quæ ab instituto Vivariensium prorsus abhorrebant; sic enim de Dionysio loquitur: *Castus nimiùm cùm alienas quotidie videret uxores: conviviis gratanter intererat: parvo quidem cibo, sed tamen escis communibus utebatur: non aspernabatur sæcularium conversationibus interesse* &c. A quibus omnibus quantùm abfuerit tum Cassiodorus, tum Vivarienses certò certiùs produnt ejus ad Monachos suos paræneses, & ea quæ de illorum solitudine & secessu, silentio & abstinentiis in Cassiodori vita fusiùs prosecuti sumus.

Hinc iterum ruit secunda objectio superiùs diluta, asserens Cassiodorum instituta Cassiani vel novisse, vel observasse. Nam si par fuit & idem observantiæ regularis typus Exiguo & Senatori; non solùm à Vivariensium usibus discrepavit uterque, quod de posteriore vix unus admiserit: sed neuter cum Cassiano consensit. Nihil enim apud Cassianum frequentiùs, quam strictioris abstinentiæ studium, silentii perpetua religio, intimi se-

cessus, rarissimum cum viris sæcularibus colloquiorum, cum feminis nullum. Quod quantùm fuerit à Dionysii moribus alienum, cùm Vivariciosium scholæ præesset, evidentiùs patet ex superioribus verbis Cassiodori.

Nullus inter objecta, vel objicienda recensuerit nuperi cujusdam scriptoris opinionem, ne dicam somnium, asserentis Encomiastici Augustiniani pag. 104. Cassiodorum inter Eremitas sancti Augustini solitarium delituisse. S. Aurelius, inquit, sive Magnus Aurelius Cassiodorus urbis Romæ Senator &c. Ad singula penè suæ fabulæ verba cespitavit. 1. putat illud Senatoris nomen honorarium esse, & quoddam ejus dignitatum insigne, nec verius proprium illius fuisse vocabulum. 2. Ipsum ad fasces Consulares assumptum fuisse dicit anno 510. cùm constet apud eruditos ex ipsis Consulum fastis, ejus Consulatum quatuor annis posteriorem fuisse. 3. Impingit graviùs cùm Heliodorum Cassiodoro socium adsciscit Orientalis peregrinationis, & Collegam Præfecturæ Constantinopolitanæ per octodecim annos; qui tamen Senator nusquam Constantinopoli egit. 4. Vivariense Cœnobium muris Ravennatensibus conjungit, quod in Squillacensi Calabriæ tractu Geographia constituit. 5. Cum Cassiodorum Eremitis suis adscribit, Possevinum Sixtum Senensem, &, quod mireris, ipsum Trithemium testes citare non veretur, quasi illius subscripserint opinioni, de qua altum apud duos priores silentium, & posterior Benedictinis Cassiodorum non semel nominatim attribuit. Plures viri alienis in messibus, vel meliùs in spatiis imaginariis, ut aiunt, abundè luxuriantis errores prosequi per otium lectoris nobis licere non credidimus.

CONCLUSIO.

Expensis ad trutinam superioribus momentis, & diligenter examinatis Baronii, aliorumque argumentis jam sit lectori liberum definire in quã partem ipse propendeat, an Benedictinam, an Cæsaris Baronii. Reddat quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Benedicti Benedicto, & quæ sunt Dei, Deo. Venerabundus igitur & pronus amplexetur eminentissimam doctissimi Cardinalis purpuram; fateatur virum esse omnium suffragiis dignissimum, & pro tot impensis laboribus ad Ecclesiæ decus & utilitatem immortalitatis laureâ coronandum. Verùm ex adverso non minoris obsequii vices veritati repensurus perpendat, an justè invideantur Cassiodoro natales Benedictini, quibus, ut vidimus, suffragantur Senatoris sub extremam B. Benedicti ætatem, & post ejus obitum vita & Monachatus: ipsa Benedictinæ regulæ celebritas, & ad eam amplectendam omnium concursus, Cassiodoro non ignotus: exemplum omnium Abbatum & Cœnobiorum Italiæ, eam ævo Cassiodori profitentium: par Vivariensium & Cassinensium vivendi ratio: familiares apud Senatorem Benedicti regulæ textus, & haud absimiles apud utrumque scribendi formulæ: consensus auctorum unanimis de Benedictina Cassiodori professione ad ætatem usque Baronii: tandem ad objecta, quæ sincerè fideliterque retulimus, nec levis, nec contemnenda responsio.

AUCTORUM TESTIMONIA
DE MAGNO AURELIO
CASSIODORO SENATORE.

SANCTUS BEDA VULGO VENERABILIS dictus. Lib. 2. in Ezram cap. 7.

Cassiodorus quondam Senator, repentè Ecclesiæ Doctor, qui dum in Expositione Psalmorum, quam egregiam fecit, diligenter intuitus est quid Ambrosius, quid Hilarius, quid Augustinus, quid Cyrillus, quid Joannes, quid cæteri fratres dixerunt, edoctum se procul dubio à senioribus Judæorum, id est confitentium, & laudantium probavit.

PAULUS WARNEFRIDUS DIACONUS Lib. 1. de gestis Longobardorum cap. 25.

Hujus, id est Justiniani, temporibus Cassiodorus apud urbem Romam tam sæculari, quam divina scientia claruit, qui inter cætera, quæ nobiliter scripsit, Psalmorum præcipuè occulta potentissimè reseravit. Hic primitus Consul, deinde Senator, ad postremum verò Monachus extitit.

HINCMARUS ARCHIEPISCOPUS REmensis. De diversa & multiplici Animæ ratione cap. 2.

Cassiodorus vir acerrimi ingenii, & insignis eruditionis in libro, quem de Anima conscripsit, Magistros sanctæ Ecclesiæ in hac re sicut & in aliis se sequi ostendit. *Plura iterum citat ex Commentariis Cassiodori in Psalmos capp. 25. & 33. De Prædestinatione.*

SIGEBERTUS GEMBLACENSIS de Scriptoribus Ecclesiasticis.

CAssiodorus Consul & Senator, postea Monachus & Abbas, fecit tractatus super Psalmos, & totum operis corpus per tria membra, per Psalmos scilicet quinquagenos divisit. Scripsit duos libros Institutionum, qualiter divinæ & humanæ lectiones debeant intelligi, & librum de Etymologiis, & alium librum Sacerdotis de Schematibus collegit. Scripsit librum Titulorum, quem de divina scriptura collectum, voluit nuncupari Memoriale; ut breviter percurrant, qui fastidiunt prolixa perlegere. Fecit Complexiones in Epistolis Apostolorum, & in Actibus Apostolorum, & in Apocalypsi, quæ sunt brevissima explanatione decursæ. Digessit etiam Catalogum Consulum Romanorum. Epiphanium Scholasticum, qui tres Theodoreti, Socratis, & Sozomeni historias de Græco in Latinum transtulit, in unam Tripartitam historiam redegit. Novissimè anno scilicet ætatis suæ 93. precatu fratrum suorum scripsit de Orthographia, cujus regulas de duodecim nominatissimis Grammaticis collegit, de Anima librum unum.

ROBERTUS DE MONTE. inter Opera Guiberti. pag. 718.

EGo, inquit, magis assentior Cassiodoro Senatori, & Monacho viro undecumque doctissimo, qui antiquitate temporis, ne dicam multiplici rerum scientia, ut pote Consul, & Apocrysarius Theodorici Regis Gothorum Bedam præcedere non dubitandus est.

HONORIUS AUGUSTODUNENSIS de Scriptor. Ecclesiast.

CAssiodorus ex Senatoribus Ravennæ Præfectus, arte Philosophus, professione Monachus exposuit magnificè Psalterium, & multa alia scripsit.

HELINANDUS ET VINCENTIUS Bellovacensis lib. 21. Speculi histor. quos citat, & sequitur S. Antoninus.

FLoruit Cassiodorus priùs Senator, postea Monachus, qui Theodorici Regis Italiæ fuit Cancellarius, & ex parte ejus multas fecit Epistolas ad diversas personas de negotiis curialibus..... Idem super Psalmos commentatus 150. tractatus fecit. Librum quoque de ratione Animæ eleganter composuit, & librum de Orthographia.

JORDANUS IN CHRONICO.

CAssiodorus Consul fuit, qui postea Conversus, & Monachus effectus Cœnobium construxit, & in sæculari divinaque litteratura clarus effulsit, Psalmos exposuit, libros Institutionum, & Chronica fecit, & Tripartitam historiam ordinavit.

PETRUS DE NATALIBUS pag. 280. Edit. 1519.

CAssiodorus Confessor ex Senatore Monachus, quondam Theodorici Regis Italiæ Cancellarius, natione Apulus, floruit tempore Childeberti Regis Francorum. Hic vitæ sanctitate admodum effulgens divina & humana litteratura pollens, nonnulla perutilia Ecclesiæ Dei digessit. Scripsit nempe librum de Trinitate, de Anima, de Amicitia, familiarium Epistolarum. De Orthographia, super Psalterio 150. tractatus super 150. Psalmos. Scripsit etiam historiam Tripartitam, & Justiniani primi temporibus humanitatis debitum solvit. Sepultus in miraculis vivit.

JOANNES TRITHEMIUS, libro 2. de viris illustr. Ord. S. Benedicti cap. 3.

CAssiodorus Theodorici Regis Italiæ quondam Cancellarius, ac deinde urbis Ravennæ Senator, vir in sæcularibus scripturis eruditissimus, Philosophus & Rhetor insignis, cùm S. Patris nostri famam, & religionem audisset, divino amore inspiratus sæculum contemnens, in uno Cœnobiorum ejus Monachus effectus est, in quo omnipotenti Deo ex toto corde servire cupiens, ad studium sacrarum scripturarum totum se contulit: in quibus tum scribendo adeo profecit, ut suo tempore vix haberet æqualem, in quo tanta utriusque litteraturæ abundaret scientia. Testantur hoc multa præclara, quæ scripsit opuscula: de quibus ego ad præsens tantùm reperi subjecta. In Psalterium totum opus egregium 150. tractatus. De ratione Animæ librum unum. Tripartitam historiam nostram fecit libris 12: in Cantica canticorum librum unum: De Institutione divinarum lectionum libros tres: Memoriale divinarum scripturarum librum unum: in Epistolas Pauli breves complexiones libros 14. in Actus Apostolorum librum unum: in Apocalypsim librum unum: Catalogum Romanorum Consulum lib. 1. De Grammatica, de Dialectica, de Rhetorica, de Philosophia, de Mathematica, de Geometria, de Astronomia, de Musica. Epistolarum ad diversos libros 28. Etymologiarum librum unum: de Tropis & Schematibus librum unum. Alia quoquè multa edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Hic post aliquot conversionis suæ annos Abbas electus est, & Monasterio multo tempore utiliter præfuit. Cum esset annorum nonaginta trium, rogatu fratrum scripsit de Orthographia elegantissimum librum, cujus regulas de duodecim nominatissimis collegit. Claruit autem circa annum Domini sexcentesimum. Plura vide apud eumdem lib. 1. de viris illustr. Ord. S. Benedicti cap. 6. & lib. 3. cap. 7. & lib. de scriptur. Eccles. pag. 241.

Trithemium sequuntur qui scriptorum Ecclesiasticorum Catalogos edidêre, & Bibliotecarii ferè omnes iisdem pene verbis, ut Joannes Ferrerius, Gesnerus, Sixtus Senensis, Bellarminus Possevinus, Philip. Labæus, Vossius, & alii.

EX EPISTOLA JOAN. COCHLEI ad Clariss. virum, & Deo dignum Martyrem Thomam Morum, data 3. idus Novemb. anni 1528.

INveni in Bibliotheca D. Srephani Chronicon Cassiodori, libellum quidem parvulum, sed Romana nobilitate insignem, eruditisque omnibus meritò desiderabilem..... Habet auctor iste eruditionis quidem ac pietatis suæ certissima in suis super Psalterium Commentariis testimonia: probitatis autem & prudentiæ, justitiæque ejus integritatem, ac omnimodum dignitatum fulgorem ex ea libris Epistolarum ejus planè cognoscet quisquis felix eorum librorum possessor est..... Auctor iste inter omnes Doctores Ecclesiasticos dignitatum sæcularium honore summa cum integritate, religiuneque, & pietate præfulsit. Quamvis enim Reges ejus essent Arriani: ipse tamen fidelissimè perpetuo tenore Catholicæ Ecclesiæ partes defendit, uti probant diversi ejus in re Theologica tractatus, & propria ejus verba, quæ in Præfectura ad Papam Joannem II. scripsit lib. 11. Epist. 3. Et quod adhuc mirabilius est, magisque pium ac religiosum, relicto tandem sæculo cum omnibus honoribus dignitatibusque Imperii, Monasticam vitam ita suscepit, ut Monasterium Vivariense non longè à Ravenna situm amplissimis censibus donaverit, variis ædificiis ornaverit, ac locupletissima instruxerit Bibliotheca. Id quod latiùs cognoscet, digniùsque mirabitur qui Introductorios ejus ad fratres Vivarienses legerit libros.

GABRIEL BARRIUS, VEL POTIUS Eminent. Cardinalis Sirletus, Vaticanæ Bibliothecæ Præpositus, de situ & antiquitate Calabriæ lib. 3. circa finem.

IN hac urbe Scyllaceo, sive Syllacio fuit Cassiodorus vir & doctrina, & sanctitate perspicuus.... Fuit in sæcularibus disciplinis omnium suo sæculo facilè eruditissimus: sed sæculi honoribus contemptis D. Benedicti Monachus factus divinarum scripturarum scientia, atque etiam sanctitate effulsit...... Scripsit Epistolarum libros &c. Claruit temporibus Justini usque ad Imperii Justini junioris finem. Obiit annum agens 96. à Christo nato 575. Functus est autem Romæ magnis ac summis honoribus, ac Magistratibus; nam fuit Senator, & Quæstor, & Consul, & Magister officii, & Præpositus officiorum Theodorici, & Athalarici Regum, & totius Italiæ Præfectus.

EMINENT. CARDINALIS BARONIUS anno Christi 562.

SEd ratio temporis à nobis exigit, ut doctissimum illum, & æquè sanctissimum virum, decus Romanæ nobilitatis, Præfecturis innumeris diutius illustratum, conveniamus Aurelium Cassiodorum, non otiosum illum quidem licet feriatum, degentem in Monasterio, quod extruxit: ubi velut in portu residens post naufragia Regum Gothorum, quorum Regna Præfecturâ Prætoriana curarat, Deo & litteris vacans, reliquum vitæ tempus ad obitum usque semper aliquem fertilissimi ingenii partum edens, effœtam licet annis, fœcundam frugibus senectutem ducebat. Scribebat hoc anno Paschalem Computum &c. *Et infra.* Si igitur qui vegetiorem ætatem in optima Regni gubernatione utiliter honorificèque consumpsit, nec in decrepita senectute labores ad res divinas conversos vel minimùm intermittens, in suo Monasterio tandem sancto fine quievit; ad Monasterii curam duobus præfectis Abbatibus viris sanctissimis, Chalcedonio scilicet, atque Geruntio, quorum alter Vivariensibus Cœnobitis, Castellensibus alter præesset, ibidem junctis Anachoretis.

GABRIEL BUCELINUS IN SUO MENOlogio Benedictino ad 7. Calend. Octob.

MAgnus Aurelius Cassiodorus nobilissimo ortus genere, eruditione rerum gerundarum dexteritate supra fidem, & omne præconium excelluit. Primùm Comitiva rerum privatarum, dein largitionum sacrarum insignitus est: insuper Præfecturis Siciliæ, utriusque Brutiorum atque Lucaniæ potitus: Patriciatus postea sublime conscendens, Palatinæ item Quæsturæ munere functus, crevit in Magistrum officiorum, mox Præfecti Prætorio grandi honore auctus, verticem denique dignitatum Urbis Consulatum meruit. Verùm admirabilis Patriarchæ nostri recens defuncti gloriosissima memoria, & recentissimis discipulorum exemplis solidissima nostrorum virtute & felicitate illectus, suscipiendeque habenda censuit, dummodo ad eam quoque dignitatem perveniret. Condito proin sumptibus propriis Vivariensi sive Castellensi Cœnobio, dum nostris in illud accitis familiariùs uteretur, solidioraque religiosis bona penitus agnosceret, paulòpost periturorum fastidio, æternorum desiderio cucullam & ipse indutus, & Monachum professus, inter prima & præcipua Ordinis decora primævo sanctissimi instituti flore ad miraculum effloruit. Et quantâ in sæculo majestate & gloria, tantâ in Cœnobio animi demissione exsplenduit. Eum Baronius doctissimum æque ac sanctissimum &c. Plura ibidem habet, & Annal. Beendictin. parte 1. ad an. Chr. 543. ubi præterea citat Antonium de Yepez, Petrum Opomerum, Possevinum, Carolum Stengelium &c.

EMINENT. CARDINALIS BONA in libro de divina Psalmodia, in notitia auctorum, & librorum.

CAssiodorus Senator, & Regi Theodorico ab Epistolis, postea Monachus, vir gravis, & solidè doctus, cujus sacræ, & profanæ lucubrationes plenæ sunt jucunditatis & gratiæ.

BOLLANDUS IN ACTIS SANCTORUM 17 Martii.

CAssiodorus Senator Theodorico & Athalarico Ostrogothorum Regibus in Italia charissimus, & scriptis inclytus anno 514. solus Con-

sulatum gessit, & 562 adhuc vivebat nonagenario major in suo prope Scyllitanam urbem in Calabria Monasterio, quod exstruxerat, & refertâ optimis libris Bibliothecâ ditaverat: qui Sanctum diceret, & Ecclesiastico cultu hac die proponeret venerandum primus repertus Vuitfordus in suo Martyrologio.

Præclara paucioribus licet verbis de Magni Aurelii Cassiodori tum sanctitate, tum doctrina habent Alcuinus lib. 5. contra Felicem Urgelit. Aymoinus de gestis Francorum cap. 9. Jonas Aurelianensis Epist. lib. 1. de cultu imagin. Otho Frising. Chronic. lib. 5 cap. 4. Ordericus Vitalis lib. 2. Eccles. histor. Augustinus Florentinus in Chron. Camald. lib. 5. cap. 5. Espencæus lib. 3. suarum digressi. pag. 345. Mauclerus de Monarchia Eccles. & sæcul. part. 4. lib. 9. cap. 2. & 3. Baconus in Histor. vitæ & mortis pag. 534. Ugellus tom. 9. fol. 586. Rubeus in Histor. Raven. pag. 1370. Et alii scriptores historici Italiæ, & Ravennæ.

M. AURELII CASSIODORI VITÆ SECTIONUM INDEX.

PARTIS PRIMÆ

PARTIS SECUNDÆ

11. Mo-

11. Monasterium Cassiodori cur Vivariense & Castelliense appelletur.
12. Quinam à fundatione usque ad hæc tempora Monasterium Vivariense incoluerint.
13. An Cassiodorus Monasticam professionem emiserit in Monasterio à se constructo.
14. An Cassiodorus Regulam S. Benedicti amplexus sit.
15. Cassiodorus regularis observantiæ tenacissimus.
16. Cassiodorum Abbatem fuisse Vivariensis Monasterii.
17. Maxima Cassiodori circa divinum officium sollicitudo.
18. Exercitia regularia Cassiodori, & Vivariensium.
19. Quibus laboribus suos Monachos exerceret Cassiodorus.
20. Cassiodorus Monachos suos Philosophiam docet, & litteras humaniores.
21. Quid Dionysius Exiguus Cassiodori socius in Monasterio Vivariensi egerit.
22. Cassiodorus S. Scripturarum studiis suos exercet.
23. Sacræ Scripturæ studio incumbendi methodum suos docet Cassiodorus.
24. Præclaram instruit Bibliothecam.
25. Tabernaculi, & Templi Salomonis figura à Cassiodoro depicta.
26. An Cassiodorus Bibliothecas Romæ & Ravennæ habuerit.
27. Cassiodorus suis demonstrat quantùm in sacræ Scripturæ studio prosit oratio.
28. Docet S. Scripturæ intelligentiam & labore & oratione comparari.
29. Quantùm Vivarienses Magistro Cassiodoro in S. Scripturæ scientia profecerint.
30. Quantùm Cassiodorus Vivariensibus, & toti Ecclesiæ profuerit
31. Cassiodorus suorum quosdam in describendis sacris codicibus occupari jubet, eosque juvat.
32. Alios exscribendis Patrum operibus vacare præcipit.
33. Cassiodori cura in libris S. Scripturæ cooperiendis.
34. Cassiodorus lucernas mirabiles concinnat.
35. Cassiodori prudentia in operibus unicuique suorum indicendis.
36. Quæ jejunia à Cassiodoro, & Vivariensibus observata.
37. Pietas Cassiodori erga fratres infirmos.
38. Pietas Cassiodori erga hospites & peregrinos.
39. Jubet suos contemplationi, & piis lectionibus vacare.
40. Quidam sub Cassiodoro Abbate à vita Cœnobitica ad Eremiticam transibant.
41. Quos Cassiodorus Monachus libros ediderit.
42. Quo ordine libros suos composuerit Cassiodorus.
43. Quantus fuerit Cassiodori labor in S. Scripturæ libris elucidandis, exscribendis & mendositate purgandis.
44. Cassiodorus S. Scripturæ textus in SS. Patrum libris minio marginali notat.
45. Quantùm quatuor prima Concilia veneratus sit.
46. Quid de quinto Concilio Oecumenico senserit.
47. Assiduitas Cassiodori in pervolutandis SS. Patrum operibus.
48. De Tripartita Cassiodori historia, & libro de Orthographia.
49. Abbatiali dignitate se abdicat.
50. Postrema Cassiodori ad fratres suos verba.
51. An Cassiodorus anno 562. ediderit Paschalis Computi rationem.
52. Quo ætatis suæ & Christi anno mortuus sit Cassiodorus
53. Cassiodorum sancto fine quievisse.

AUCTORES
A CASSIODORO SENATORE CITATI.

Littera *a.* primam columnam, *b.* secundam designat.

IN TOMO PRIMO.

IN TOMO SECUNDO.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

PRIVILEGE DV ROY.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre : A nos Amez & Feaux les Gens tenans nos Cours de Parlemens, Maistres des Requestes ordinaires de nôtre Hotel, Baillifs, Seneschaux, Prevosts, leurs Lieutenans, & tous autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra, SALUT. Nôtre cher & bien amé Dom JEAN GARET Prêtre, Religieux Benedictin de la Congregation de S. Maur, Nous a fait dire & remontrer qu'il a depuis quelques années travaillé à mettre en ordre les Oeuvres de Cassiodore, lesquels il desireroit de faire imprimer sous le titre de *Magni Aurelii Caßiodori Senatoris, viri Patricii, Consularis, & Vivariensis Abbatis opera omnia in duos tomos distributa, ad fidem Manuscriptorum codicum emendata & aucta, notis & observationibus illustrata, cum indicibus locupletißimis, quibus præmittitur illius vita, quæ nunc primum in lucem prodit, cum dissertatione de ejus Monachatu*; mais comme il craint qu'à son préjudice autres Imprimeurs que celuy qu'il a choisi pour cet effet, voulussent imprimer ledit Livre, & iceluy exposer en vente, il nous a tres-humblement supplié luy accorder nos Lettres sur ce nécessaires: A CES CAUSES, desirant favorablement traiter ledit Exposant, & luy faciliter le moyen de donner au Public un Ouvrage de cette considération, luy avons permis & octroyé, permettons & octroyons par ces presentes de faire imprimer par tel Libraire, en telle marge & caractére que bon luy semblera, ledit Livre, & iceluy faire vendre & debiter durant le temps de douze années, à commencer du jour & datte qu'il sera parachevé d'imprimer. Défendons expressément à tous Imprimeurs de nôtre Royaume, autre que celuy que l'Exposant aura choisi, & autres personnes de quelque qualité & condition qu'ils soient, de l'imprimer ou faire imprimer & mettre en vente durant ledit temps, sans le congé de l'Exposant ou de celuy qu'il aura choisi, sur peine de confiscation desdits Livres, de mil livres d'amende, & de tous dépens, dommages & intérests. Voulons en outre qu'en faisant mettre au commencement ou à la fin dudit Livre ces Presentes, ou un bref extrait d'icelles, qu'elles soient tenuës pour signifiées & venuës à la connoissance de tous, cessans & faisans cesser tous troubles & empeschemens quelconques, à la charge toutefois que l'Exposant sera tenu de mettre deux Exemplaires dudit Livre en nôtre Bibliotheque, & un en celle de nôtre trés cher & féal Chevalier le sieur le Tellier Chancelier de France, à peine de nullité des presentes: Mandons au premier nôtre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'execution des presentes tous Exploits requis & nécessaires, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, & autres Lettres à ce contraires; CAR tel est nôtre plaisir. DONNÉ à S. Germain en Laye le quinziéme jour du mois de Janvier l'an de grace mil six cens soixante dix neuf. Et de nôtre Régne le trente-sixiéme. Par le Roy en son Conseil. Signé JUNQUIERES, avec Paraphe. Et scellé du grand Sceau de cire jaune.

Registré sur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le 25 Janvier 1679. suivant l'Arrest de la Cour du Parlement du 8. Avril 1653. & celuy du Conseil Privé du Roy du 17 Février 1665. lequel enregistrement nous avons fait à la charge que ledit Livre sera debité par un Libraire ou Imprimeur suivant les Ordonnances.
Signé COUTEROT Syndic.

Et ledit R. P. D. JEAN GARET *a cedé son droit de Privilege à* LOÜIS BILLAINE, *&* la VEUFVE de JEAN DUPUIS, *suivant l'accord fait entr'eux.*

Les Exemplaires ont esté fournis.

Achevé d'imprimer le dernier Janvier 1679. à ROUEN, *par* ANTOINE MAURRY.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS

Viri Clarissimi & illustris, Exquæstoris Palatii, Exconsulis ordinarii, Exmagistri offic. Præfecti Prætorio, atque Patricii in duodecim Variarum Libros

PRÆFATIO.

Causa hunc librum scribendi.

CUM disertorum mihi gratiam, aut communibus fabulis, aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegissem, dicta mea, quæ in honoribus sæpe positus pro explicanda negotiorum qualitate profuderam, in unum corpus redigere suadebant: ut ventura posteritas, & laborum meorum molestias, quas pro generalitatis commodo sustinebam, & synceris conscientiæ a * inemptam dignosceret actionem. Dicebam dilectionem ipsorum mihi potiùs fore contrariam: ut * quod mihi modò propter desideria supplicantium putabatur acceptum, postea legentibus videretur insipidum. Addebam, debere illos b Flacci dicta recolere, qui monet, quid periculi vox præcipitata possit incurrere.

*Ed. syncera.

* MS. ineptam.

Quæ dictio agrestis.

Respondendi celeritatem cunctos videtis exigere, & creditis me impœnitenda proferre. Dictio semper agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non comitur, aut verborum minimè proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum est: solus ornatus est, qui discernit indoctos. Nonus annus ad scribendum relaxatur auctoribus, mihi nec horarum momenta præstantur: mox ut cœpero, clamoribus imminentur, & festinatione nimia ingeritur, ne cautiùs cœpta peragantur. Alter nos frequentiâ invidiosæ interpellationis exaggerat: alter miseriarum mole castigat: alii furiosa * intentionum seditione circumdant. Inter hæc cur requiriris dictationis eloquium, ubi vix copiam possumus habere sermonum? Ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desint alimonia civitatibus, quæ sopra omnia populi plus requirunt, studentes ventri, non auribus. Hinc est, quòd cogimur animo per cunctas ire provincias, & injuncta semper inquirere: quia non sufficit agenda militibus imperare, nisi hæc Judicis assiduitas videatur exigere. Nolite, quæso, noxiè nos amare. Declinanda est suasio, quæ plus habet periculi, quam decoris. Sed illi me potiùs tali disceptatione fatigabant. Præfectum te Prætorianæ sedis omnes noverunt: * cui dignitati occupationes publicæ, velut pedissequæ semper assistunt. Ab hac enim exercituales flagitantur expensæ: ab hac victus quæritur sine temporis consideratione populorum: huic etiam vel solum grave judiciorum pondus adjectum est. Cui ideo leges visæ sunt immensum onus imponere, dum ad ipsam, honoris gratiâ, malverunt pene omnia pertinere. Quod enim spatium possis publico labori surripere, quando in unum pectus confluit, quicquid utilitas generalitatis exposcit?

Cassiodorus Præfectus Prætorio, cum hunc librum digessit in ordinem.

*Ed. cum contra.

Populi student ventri, non auribus.

* MS. Aud. & Remig. quòd.

Addimus etiam, quòd frequenter Quæsturæ vicibus ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, & velut mediocribus fascibus insudanti,

Cassiodorus multoties Quæstor.

a inemptam dicit ea forma, qua redemptam laudem, in malam partem scilicet, infra lib. 5. Epist. 40. Et redemptam sententiam timere lib. 6. for. 9.

b Flacci, id est, Quinti Horatii Venusini, qui dicit: Et semel emissum volat irrevocabile verbum. Hæc ex MS. Rhemensi.

illa tibi de aliis honoribus Principes videntur imponere, quæ proprii Judices nequeunt explicare. Hæc autem facis nulla vendendo, sed exemplo proprii genitoris, à sperantibus accipis solos labores; sic petentibus præstandu gratis, sub continentiæ munere cuncta mercaris. Regum quinetiam gloriosa colloquia pro magna diei parte in bonum publicum te occupare noverunt; ut fastidium sit otiosis expectare, quæ tu continuo labore cognosceris sustinere. Verùm hoc magis tibi ad suffragium laudis potest proficere, si inter tanta & talia valueris legenda proferre: deinde quod rudes viros, & ad Rempublicam consciâ facundiâ præparatos, labor tuus sine aliqua offensione poterit edocere; & usum, quem tu inter altercantium pericula jactatus exerces, illos qui sunt in tranquillitate positi, contingit feliciùs adipisci. Proinde, quod saluâ fide, quâ frueris, dissimulare non poteris, tanta Regum beneficia si pateris ignorari, frustra maluisti benignâ festinatione concedi. Noli, quæsumus, in obscurum silentii revocare, qui te dicente meruerunt illustres dignitates accipere. Tu enim illos assumpsisti verâ laude describere, & quodammodo historico colore depingere. Quos si celebrandos posteris tradas, abstulisti, consuetudine Majorum, morientibus decenter interitum. Deinde mores pravos * corrigis auctoritate Rectoris, excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis; & adhuc dubitas edere, quod tantis utilitatibus probas posse congruere? Celas etiam, ut ita dixerim, speculum mentis tuæ, ubi te omnis ætas ventura possit inspicere. Contingit enim dissimilem filium plerumque generari: *a* oratio dispar moribus vix potest inveniri. Est ergo ista valde certior arbitrii proles; nam quod de arcano pectoris gignitur, auctoris sui posteritas veracius æstimatur. Dixisti etiam ad commendationem universitatis frequenter Reginis ac Regibus laudes. *b* Duodecim libris Gothorum historiam defloratis prosperitatibus condidisti. Cùm tibi in illis fuerit secundus eventus, quid ambigis, & hæc publico dare, qui jam cognosceris dicendi tirocinia posuisse?

Integritas Cassiodori.

* *MSS. regis.*

Oratio dispar moribus vix potest inveniri.

Cassiodorus 12 libris historiam Gothorum scripsit.

Victus sum, fateor, in verecundiam meam: nec obsistere tantis * prudentibus potui, cùm me viderem ex affectione culpari. Nunc ignoscite legentes, & si qua est incauta præsumptio, suadentibus potiùs imputate; quia mea judicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accusare. Et ideo, quod in Quæsturæ, Magisterii, ac Præfecturæ dignitatibus à me dictatum in diversis publicis actibus potui reperire, bissenâ librorum ordinatione composui; ut quamquam diversitate causarum legentis intentio concitetur, efficaciùs tamen rapiatur animus, cùm tendit ad terminum. Illud autem sustinere alios passi non sumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis impolitas & præcipites dictiones; quæ sic poscuntur ad subitum, ut vix vel scribi posse videantur. Cunctarum itaque dignitatum sexto & septimo libris formulas comprehendi; ut & mihi quamvis serò prospicerem, & sequentibus in angusto tempore subvenirem. * Ita, quæ dixi de præteritis, convenient & futuris: quia non de personis, sed de ipsis locis, quæ apta videbantur, explicui. Librorum verò titulum, operis Indicem, causarum præconem, totius orationis brevissimam vocem, VARIARUM nomine prænotavi: quia necesse nobis fuit, stilum non unum sumere, qui personas varias suscepimus admonere. Aliter enim multâ lectione satiatis, aliter mediocri gustatione suspensis, aliter à litterarum sapore jejunis, persuasionis causa loquendum est; ut interdum genus sit peritiæ vitare, quod doctis placeat. Proinde Majorum pulchra definitio est, Sic aptè dicere, ut audientibus possis concepta vota suadere. Neque enim tria genera dicendi incassum prudens definivit Antiquitas. Humile, quod commutione ipsa serpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumescit, nec parvitate tenuatur: sed inter utrumque positum, propriâ venustate ditatum, suis finibus continetur. Tertium genus, quod ad summum apicem disputationis exquisitis sensibus elevatur, videlicet, ut varietas personarum congruum sortiretur eloquium; & licet ab uno pectore proflueret, diversis tamen alveis emanaret: quando nullus eloquentis obtinet nomen, nisi qui trinâ istâ virtute succinctus, causis emergentibus, viriliter est paratus. Huc accedit, quòd modò Regibus, modò Potestatibus aulicis, modò loqui videamur humillimis: quibus alia contigit sub festinatione profundere, alia verò licuit cogitata proferre; ut meritò Variarum dicatur, quod tantâ diversitate conficitur. Sed utinam sicut ista regulès accepisse probamur antiquis, ita eadem promissæ resignent merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecundè promittimus, Mediocre non improbè pollicemur, Summum verò, quod propter nobilitatem sui est * in edito constitutum, nos attigisse non credimus. Veruntamen sileant præsumptiones illicitæ, qui legendi sumus. Incongruè namque nostras de nobis disputationes ingerimus, qui vestra potiùs judicia sustinemus.

* *Ed. precibus.*

Humilitas Cassiodori.

Cassiodorus duodecim Variarum libros scripsit.

* *MSS. Itaque dixi de præteritis, convenienter & futuris. Quare librum Variarum vocaverim.*

Tria genera dicendi Antiqui definierunt.

Nullus eloquens potest dici, nisi qui trina dicendi virtute succinctus.

* *MSS. in edictione, alii editione.*

a Vide Sidonium Apollin. lib. 7. Epist. 18. D. Ambrosium lib. 1. Offic. cap. 18. & Cassiod. infra lib. 5. Epist. 22.

b Hoc etiam testatur Jornandes in Proœmio Chronici; & ipse Cassiodorus infra lib. 12. Epist. 20.

MAGNI AVRELII CASSIODORI
Senatoris Variarum

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Anastasio Imperatori *a* Theodoricus Rex.

Rogat pacem certis de causis intermissam: laudat Imperatorem, & ad illum mittit Legatos, qui contentiones dirimant, & concordiam sua deinceps firmitati restituant.

Oportet nos, Clementissime Imperator, pacem quærere, qui causas iracundiæ cognoscimus non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad justa deprehenditur imparatus. Omni quippe Regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater: hæc Mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minimè quæsisse sentitur. Et ideo, Piissime Principum, potentiæ vestræ convenit & honori, ut concordiam vestram quærere debeamus, cujus adhuc amore proficimus. Vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus: vos totius Orbis salutare præsidium, quod cæteri Dominantes jure * suscipiunt, * quia in vobis singulare aliquid inesse cognoscunt; & nos maximè, qui divino auxilio in Republica vestra didicimus, quemadmodum Romanis æquabiliter imperare possimus. Regnum nostrum imitatio vestra est, forma boni propositi, unici exemplar imperii; qui quantùm vos sequimur, tantùm gentes alias anteimus. Hortamini me frequenter, ut diligam Senatum, leges Principum gratanter amplectar, ut cuncta Italiæ membra componam. Quomodo potestis ab augusta pace dividere, quem non optatis à vestris moribus discrepare? Additur etiam veneranda Romanæ urbis affectio, à qua segregari nequeunt, qui se nominis unitate junxerunt. Proinde *b* illum & illum legationis officio ad serenissimam pietatem vestram credidimus destinandos; ut sinceritas pacis, quæ causis emergentibus cognoscitur fuisse vitiata, detersis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque Respublicas, quarum semper unum corpus sub antiquis Principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere; quas non solum oportet inter se otiosâ dilectione conjungi, verumetiam decet mutuis viribus adjuvari. Romani Regni unum velle, una semper opinio sit. Quicquid & nos possumus, vestris præconiis applicetur. Quapropter salutationis honorificentiam præferentes, pronâ mente deposcimus, ne suspendatis à nobis mansuetudinis vestræ gloriosissimam charitatem, quam ego sperare debui, etiamsi aliis non videretur posse concedi. Cætera verò per latores præsentium pietati vestræ verbo suggerenda commisimus; ut nec epistolaris sermo redderetur extensior, nec aliquid pro utilitatibus nostris prætermisisse videremur.

Bona pacis enumerantur.

Anastasii Imper. laudes.

* *Alii, suspiciunt.*

* Ed Niv. & Accurs. *quare.*

Respublica Romana & Constantinop. sub antiquis Principibus unum corpus fuit.

a Baronius putat hanc Epistolam fuisse scriptam anno Christi 493. Consule eum tom. 6. Annal. Pag. 476. Editionis Antuerp.

Theodoricus Rex] Hic primus se regem dixit, cùm Odoacer ante eum se Imperatorem Romanum diceret, & ante Odoacrem Augustalis. Theodorici Regis Gothorum formam & habitum eleganter describit Sidonius Apollinaris lib. 1. epist. 2. Quomodo autem invaserit Italiam, vide Aimoin. de gestis Francorum lib. 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V. C. Cons. anno Christi 493. imperii Anastasii secundo. Hæc epistola videtur aliquot post annis scripta. *Gullielmus Forneriue.*

b Baronius existimat hos Legatos fuisse Faustum & Irenæum. Vide tom. 6. Annal. ad ann. Chr. 493. Pag. 477.

EPISTOLA SECUNDA.

* Theonio viro sublimi Theodoricus Rex.

* *Alii Theodonio viro Senatori. Alii Theodono Comiti vestis. Alii Theoni.*

Redarguit illum negligentiæ circa purpuram, quam singulis annis ad Aulam regiam mittere solebat, & originem, ac modum conficiendæ purpuræ describit.

Comitis Stephani insinuatione comperimus, Sacræ vestis * operam, quam nos voluimus necessariâ festinatione compleri, disrupto magis labore pendere: cui * cursum subtrahendo solemnem, abominandam potiùs inferre cognosceris tarditatem. Credimus enim aliquem provenisse neglectum, ut aut crines illi lactei, * carneo poculo bis terque satiati, pulcherrimâ nimùs ebrietate rubuerint, aut lanæ non hauserint * *a* adorandi muricis pretiosissimam qualitatem. Quapropter si perscrutator Hydruntini maris * infusa conchylia solemniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator *b* florentis semper purpuræ, ornator solii, aquarum copiâ resolutus imbrem aulicum flammeo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo sanguinea Regnantem discernit, Dominum conspicuum facit; & præstat humano generi, ne de aspectu Principis possit errari. Mirum est, substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exudare, qui solet vivis corporibus vulnere saucia-

* MS. Remig. *superiora.*

* Ed. *usum.*

Purpuræ & muricis descriptio & usus.

* *Forte caccabeo, fortè aheneo.*

* MS. Aud. *adornandi.*

* *Alii intusa, vel inrufa.*

tis vix effluere. Nam cùm sex pene mensibus marinæ deliciæ à vitali fuerint vigore separatæ, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimæ; scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horroris. Hic cum infectâ semel substantiâ perseverat, & nescit ante subtrahi, quàm vestis possit absumi. Quòd si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una vindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtraxit. In illis autem rubicundis fontibus cùm albentis comas serici doctus moderatot intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem: quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. Hæc si omnia constiterint, si in nulla parte prætermissa videatur esse solemnitas, miramur tua te pericula minimè cogitasse: dum * sacrilegus sit reatus negligentiæ, in tali veste peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiæ rusticorum? Tu quoque Comitivâ subvectus tantis jubes, tantâ te istius nominis præsumptione defendis; ut cùm regale opus crederis agere, in multis videatis tanquam tuis civibus imperare. Hoc ergo remissio tua negligit, quod te & in provincia subvexerat, & ad conspectum Principis honorabilem venire faciebat? Quòd si te facultatis tuæ adhuc ruta non deserit, si salutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portitore, cum *c* blatta, quam nostro cubiculo date annis singulis consuevisti, venire festina: quia jam non compulsorem ad te mittimus, sed ultorem, si aliquâ credideris ludificatione tardandum. Verùm talis tantaque res, quàm facili legitur inventa compendio? Cùm fame canis avida in *d* Tyrio litore projecta conchylia impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes, fecerunt Principibus *e* decus nobile de re, quæ substantiam noscitur habere mediocrem. *f* Eoa Tyros est Hydron Italica, aulicum profectò vestiarium, non antiqua custodiens, sed jugiter novella transmittens. Vide ergo, si quis te patiatur minùs implere, quod nos tam necessariè cognoscis expetere.

** Alii, dum sacrilegis sit reatus negligenter.*

Origo purpuræ.

a Continetur hîc purpuræ Principalis & muricis descriptio, & usus. qua de re vide Plin. lib. 9. cap. 35. Virgil. lib. 4. Eclog. & 4. Æneid. *Petrus Brossæus J. C.*

b Florentis-semper unica dictione, ut Lucretius lib. 1. Pag. 52. semperflorentis Homeri.

c Hujus rei meminit Achilles Statius lib. 2. de amor. Leuc. Et Cedrenus, & Pollucis Onomastic. lib. 1. Blatta est vermis lucifuga, quia lucem videre non potest, unde per noctem ambulat, à colore nuncupata, quæ comprehensa manum tingit; unde & blatteum dicimus, & inde blatta vestis est talis coloris. Hæc ex MS. Rhemensi.

d Tyrus urbs fuit Phœnices olim celeberrima, una ex iis quæ Tripolim efficiunt: olim insula, sed Alexandri operibus continenti conjuncta. Tyrus, inquit Plinius, quondam insula præalto mari, septingentis passibus divisa, nunc verò Alexandri etiam oppugnantis operibus continens, olim partu clara, urbibus genitis Lepti, Utica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque & purpura constat. Et hoc est quod author declarat. *Bross.*

Lib. 5. Nat. hist. cap. 19.

e In hanc rem vide Arnobium lib. 2. Pag. 517. Et Marium Victor. in Genes. lib. 2. Pag. 30.

f Hydron, quæ civitas est in Italia, apud quam conchylia reperiuntur, sicut & apud Tyrum. hæc MS. S. Rem. vide Ammianum Marcellin. lib. 14. Pag. 24.

EPISTOLA TERTIA.

Cassiodoro viro illustri atque Patricio Theodoricus Rex.

Summis laudibus illum extollit, & illi confert Patriciatus apicem, cùm jam fuisset Rector Lucaniæ & Brutiorum, ac Præfecturam Prætorianam gessisset.

QUamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile, nec desint probatæ conscientiæ fasces, cùm * generat animo dignitates (omnia siquidem bona suis sunt juncta cum fructibus, nec credi potest virtus, quæ sequestratur à præmio) tamen judicii nostri culmen excelsum est: quoniam qui à nobis provehitur, * præcipuus & plenus meritis æstimatur. Nam si æquabilis credendus est, quem justus elegerit: si temperantiâ præditus, quem moderatus ascivit: omnium profectò capax potest esse meritorum, qui judicem cunctarum meruit habere virtutum. *a* Quid enim majus quæritur, quàm ibi invenisse laudum testimonia, ubi gratificatio non potest esse suspecta? Regnantis quippe sententia judicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus * domini potestate munitus. Repetantur certè, quæ te nostris sensibus infuderunt; ut tui laboris fructum capias, cùm nostris animis singula suaviter inhæsisse cognoscas. In ipso quippe imperii nostri devotus exordio, cùm adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, & negligi * rudem dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deviasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratus es damna provinciæ, quæ meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica privataque commoda, inavarus arbiter æstimabas; & proprio censu neglecto, sine invidia lucri, morum divitias retulisti: excludens vel querelis * auditum, vel derogationibus locum; & unde vix solet reportari patientiæ silentium, voces tibi militaverunt laudantium. Novimus enim, testante * Tullio, Siculorum naturam, quàm sit facilis ad querelas, ut solitâ consuetudine possint Judices etiam de suspicionibus accusare. Sed non eo præconiorum fine contenti, Brutiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonum quod peregrina provincia meruisset, genitalis soli fortuna nesciret. At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde * amplificando debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti per cuncta Judicem totius erroris expertem, *b* nec invidiâ quempiam deprimens, nec gratiâ blandiente sublimans. Quod cùm ubique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum: ubi necesse est, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longæ contentiones exasperent. Oblectat igitur nos actus Præfecturæ recolere, totius Italiæ * notissimum bonum: ubi cuncta providâ ordinatione disponens, osten-

Proprie fruitur honore, quod est natura laudabile.

** Gr. Cujac. gerat.*

* MSS. *præcipuus plenus meritis.*

Præclarum à Principe laudari.

* Ed. Niv. *& Gamon. dominum.*

Cassiodorus summè laudatur à Theodorico.

* Nivel. *nomen.*

Cassiodorus Siculos Theodorico consiliat.

* Ed. *Accursy aditum.*

* *In Bruto.*

Cassiodorus Rector Lucaniæ & Brutiorum patriæ suæ.

* Ed. *applicando.*

Cassiodorus judex totius erroris expers.

Præfectura Cassiodori totius Italiæ notissimum bonum.

* Niv. *novissimum.*

disti quàm leve sit stipendia sub Judicis integritate dependere. Nullus graviter obtulit, quod sub æquitate persolvit: quia quicquid ex ordine tribuitur, dispendium non putatur. Fruere nunc bonis tuis, & utilitatem propriam, quam respectu publico contempsisti, recipe duplicatam. Hæc est enim vitæ gloriosa commoditas, dominos esse testes, cives habere laudantes. His igitur tot amplissimis laudibus incitati, Patriciatus tibi apicem justâ remuneratione conferimus; ut quod aliis est præmium, tibi sit retributio meritorum. Macte, summe vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem Dominantis animos impulisti, ut bonorum tuorum potiùs fateamur esse, quod cedimus. Sint hæc * divina perpetua, ut cùm hæc pro remuneratione tribuimus, ad meliora iterum tuis meritis exigamur.

Patriciatus apex Cassiodoro confertur, ut retributio meritorum.

** Ed. divino perpetrata auspicia.*

a Laudari omnes appetunt, quod reprehensibile non est, nisi finem recti in laudibus collocent, ut testatur Ovid. 1. de arte amandi. Juven. Satyr. 10. Persius Satyr. 1. Hic præclarum a principe laudari innuit author. *Bross.*

b Hæ sunt veri judicis partes retenim vel amore vel odio, vel pecunia corrumpitur. Extat judicis corrupti severa castigatio apud Ovid. lib. 1. Amor. *Bross.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat se Cassiodorum ad Patriciatus apicem pro meritorum remuneratione, & post administratas egregiè inferiores dignitates evexisse. Summè laudat Cassiodorum, ejus patrem, avum, Heliodorum, totamque ejus familiam.

Senatus Rom. dignitas.

Optamus quidem, Patres Conscripti, coronam vestram diversorum fascium flore depingi. Optamus, ut libertatis genius gratam videat turbam Senatus. Conventus siquidem talium, est dignitas Imperantium; & quicquid in vobis festiva gratulatione respicitur, nostris vere laudibus applicatur. Illod tamen maximè desideranter appetimus; ut collegium vestrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriæ reddunt, qui aulicâ potestate creverunt. Hos viros nostra perscrutatur intentio: iis morum thesauris gaudemus invenos, in quibus velut figuratis honorum vultibus, clèmentia nostræ serenitatis exprimitur. Hinc est, quod Cassiodoro illustri, & magnifico viro, præcipuâ in Republica claritate notissimo, Patriciatus dedimus pro remuneratione suggestum: ut per honorem magni nominis declarentur merita servientis. Qui non fragili felicitate provectus, fortunæ ludo ad apicem fascium repentinis successionibus evolavit: sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconii conscendit gradibus dignitatum. Primus enim, ut scitis, administrationis introitus Comitivæ Privatarum mole fundatus est: ubi non tirociniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, sed abstinentiæ firmato vestigio, imitando vixit exemplo. Qui mox deinde Sacrarum Largitionum honore suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provinciis redditam disciplinam, quid diverso generi hominum * momenta justitiæ infusa referamus? Vixit enim tantâ continentiâ, ut æquitatem & instituerer monitis, & doceret exemplis. Facilis enim recti persuasor est innocens Judex: sub cujus prædicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cujus in suggestu gremii complicem videt? Incassum personam fictæ severitatis * induit, cùm avarus pecuniæ ambitum dissuadet, cùm legibus parendum censet injustus. Non habet * distributionis gremium, cui auctoritatem libera conscientia non ministrat: quoniam excessus tunc sunt in formidine, cùm creduntur Judicibus displicere. Hic itaque sub præcedenti Rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit. Meministis enim, & adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione Prætoriano culmini locatus insederit, & evectus in excelsum, inde magis despexerit vitia * prospectorum. Nullo quippe, ut plerisque motis est, elatus favore Fortunæ, in cothurnum se magnæ potestatis erexit: sed æquitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit odiosam. Majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna cohibuit. Hic est enim probatæ conscientiæ gratissimus fructus, ut quamvis summa potuerit adipisci, judicetur tamen ab omnibus plus mereri. Junxit bene cum universorum gaudiis nostra compendia, ærario munificus, & justè solventibus gratiosus. Sensit tunc Respublica ex illo cœtu Romuleo innocentiæ virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quòd bonæ actionis exemplum sequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere. Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi fastidiosus, detestator criminis, amator æquitatis. Quidnam fuit illi difficile custodire, qui se à rebus alienis decreverat abstinere? Est enim invicti animi signum, famæ diligere commodum, & lucra potiùs odisse causarum. Verùm hæc in illo jure mirentur, qui patris atque avi mores nobilissimos nescierunt. Cassiodoros siquidem præcedentes fama concelebrat. Quod vocabulum etsi per alios videatur currere, proprium tamen ejus constat esse familiæ. Antiqua proles, laudata prosapies, cum togatis clari, inter viros fortes eximii: quando & valetudine membrorum, & corporis proceritate floruerunt. Pater enim hujus Candidati sub Valentiniano principe gessit a Tribuni, & Notarii laudabiliter dignitatem. Honor, qui tunc dabatur egregiis: dum ad imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri. Sed ut se pares animi solent semper * eligere, Patricio Aëtio pro juvanda Repub. magnâ fuit charitate sociatus; quem tunc b rerum dominus propter sapientiam sui, & gloriosos in Repub. labores, in omni consilii parte sequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpilione legationis est officio non irritè destinatus. Vidit intrepidus, quem timebat Imperium: facies illas terribiles & minaces, fretus * veritate, despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, Mundi dominatum videbatur expetere. Invenit Regem superbum, sed reliquit placatum; & calumniosas ejus allegationes tantâ veritate destruxit, ut voluisset gratiam quærere, cui expe-

Laudatur eximiè Cassiodorus ob præclara merita in dignitatibus administrandis.

** alii, monimenta.*

Facilis recti persuasor est innocens judex.

** alii, inducit.*

** Jur. distinctionis genus.*

Excessus tunc sunt in formidine, cum creduntur judicibus displicere.

** Alii, properorum.*

Pudet eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere.

Invicti animi signum.

Familia Cassiodori laudatur.

Notarii & Tribuni ad Imperiale secretum electi.

* Grut. & Cujac. *diligere.*

Pater Cassiodori ad Attilam legatus mittitur.

* Ed. Niv. & Gam. *auctoritate.*

dicebat pacem cum regno ditiſſimo non habere. Erigebat conſtantia ſua partes timentes: nec imbelles ſunt crediti, qui Legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit deſperatam. Cujus legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt gratanter excepta, quantum & videbatur optata. Mox honore illuſtratus, mox reddituum dona æquus arbiter offerebat. Sed ille potiùs nativâ moderatione ditiſſimus, dignitatem ſuſcipiens otioſam, in remunerationis locum expetiit amœniſſima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoſte ſecurum; triſtis ab obſequio ſuo reliquit, quem ſibi neceſſarium fuiſſe cognovit. Avus enim Caſſiodorus Illuſtratus honore cinctus, qui ejus generi non poterat abnegari, à Wandalorum incurſione Siciliam Brutioſque armorum defenſione liberavit; ut meritò primatum in illis provinciis haberet, quas à tam ſævo & repentino hoſte defendit. Debuit itaque virtutibus ejus Reſpub. quòd illas provincias tam vicinas Genſericus non invaſit, quem poſtea truculentum Roma ſuſtinuit. Hi autem & in partibus Orientis parentum laude viguerunt. Heliodorus enim, qui in illa Repub nobis videntibus Præfecturam bis novenis annis geſſit eximiè, eorum conſanguinitati probabatur adjungi. Genus in utroque Orbe præclarum, quod gemino Senatui decenter aptatum, tanquam duobus luminibus oculatum, puriſſimâ claritate radiavit. Quò enim ſe quævis nobilitas ultra diſtendit, quàm hæc, quæ in utroque Orbe clara eſſe promeruit? Vixit & ipſe in provincia honore Judicis, & ſecuritate privati: cunctis illis nobilitate potior, omnium ad ſe animos attrahebat; ut qui libertatis jure non poterant ſubdi, viderentur magis continuis beneficiis ſuaviter obligari. Tantâ quinetiam patrimonii ſui ubertate gloriatus eſt, ut inter reliqua bona equinis gregibus Principes vinceret, & donando ſæpius invidiam * nominis non haberet. Hinc eſt, quòd Candidatus noſter Gothorum ſemper armat exercitus; & bono inſtituto melior, quod à parentibus accepit, hereditariâ largitate cuſtodit. Quæ ideo per ordinem noſtra dignatio percucurrit; ut unuſquiſque intelligat, & parentum ſuorum apud nos laudes poſſe reparare, qui vivere præclaris elegerit inſtitutis. Et ideo, Patres Conſcripti, quia vobis eſt commodus honor bonorum, & judicium noſtrum veſter comitatur aſſenſus, proſpero auſpicio ſuſcipiatur ejus provectus, qui ſibi fecit gratiam patere cunctorum. Eſt enim potiùs viciſſitudo, quàm præmium; ut qui nos probabili actione coluerunt, reciproco favore gratulentur.

Avus Caſſiodori Illuſtratus honore cinctus Siciliam Brutioſque à Vandalorum incurſione armis ſuis liberavit.

Heliodorus ex Caſſiodori familia.

Nobilitas familiæ Caſſiodori in utroque orbe clara.

* *nominis deeſt in* MS. & D. Juret. *legit, hominis.*

a Tribuni & Notarii. Hæc officia duo ſæpe conjungi ſolent in conſtitutionibus Imperatorum, ut videre eſt in l. 4. Codice de advoc. diverſ. jud. in l. 1. Digeſtis de mand princip. l. neque. 61. Codice de decurion. in l. 1. C. Theod. qui à præb. apud Sidonium Apollinarem libro 5. epiſtol. 9 Amm. Marcell libro 20. laudat Procopium quemdam Tribunum ac Notarium. In quadam Novella Imper. Valentiniani de teſtamentis Cæſarius nominatur vir ſpectabilis Tribunus ac Notarius. *Broff.*

b Imperatores hoc titulo honeſtantur ſæpe in libris veterum, ut apud Plinium in epiſtolis in l. 3. D. de his quæ in teſtam. del. Sidonius in Panegyrico Major.

-mea Gallia rerum
Ignoratur adhuc dominis.

aliquando etiam rerum Domini pro Principibus uſurpantur. Solemus itidem alios quam Imperatores dominos vocare. Sueton. tamen in Auguſto narrat Auguſtum domini appellat onem maximè exhorruiſſe ut maledictum ac opprobrium, dominumque ſeſe poſthac appellari non paſſum fuiſſe. Idem fecerunt Tiberius & Severus. hinc Tertullianus. dicam planè Imperatorem Dominum, ſed more communi. & alibi, Domini vocem poteſtatis ſummæ nomen eſſe arguit. Jure civili domini appellatione continentur, qui habent proprietatem, l. rectè. D. de verb. ſignific. Verumtamen domini vox propriè non niſi in ſervos. Reperio autem Auguſti ævo & infra à liberis patres appellatos dominos, & à fratribus blandientibus fratres. Obvios quoſve dominos etiam appellabant, ut in Seneca videre eſt: quomodo obvios, ſi nomen non ſuccurrit, dominos ſalutamus. *Broff.*

EPISTOLA QUINTA.

Floriano Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet, ut ſtatuta Comitis Annæ de Mazene fundo ſerventur.

IN immenſum trahi non decet finita litigia. Quæ enim dabitur diſcordantibus pax, ſi nec legitimis ſententiis acquieſcant? Unus enim inter procellas humanas portus inſtructus eſt; quem ſi homines ſervilâ voluntate prætereunt, in undoſis jurgiis ſemper errabunt. Et ideo ſpectabilitati tuæ præſentibus affamur oraculis, quatenus ſi ita res ſe habet, ut à præſentibus * ſuſpicatur, & in Comitis Annæ judicio Mazenis fundi controverſia ſtatutis legitimis eſt deciſa, nec aliquâ probatur appellatione ſuſpenſa; quæ ſunt decreta, ſerventur. Quia ſicut nolumus oppreſſis negare judicium, ita irrationabilibus quereſſis non præbemus aſſenſum. Cogi enim debet ut ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Nam & medendi peritus invitum frequenter ſanat ægrotum: dum voluntas in recta gravibus paſſionibus non eſt, ſed potiùs illud appetitur, quod à ſalutis Judice gravare poſſe ſentitur.

* MS Remig & Ed. *ſupplicatur.*

Cogi debet ut ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Voluntas recta in gravibus paſſionibus non eſt.

EPISTOLA SEXTA.

a Agapito Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Scribit Româ mittat peritiſſimos Marmorarios Ravennam ad Baſilicam Herculis perficiendam.

DEcet Principem cura, quæ ad Rempublicam ſpectat augendam; & verè dignum eſt, Regem ædificiis palatia decorare. Abſit enim, ut ornatui cedamus Veterum, qui impares non ſumus beatitudine ſæculorum. Quapropter in Ravennate urbe baſilicæ Herculis amplum opus aggreſſi, cujus nomini Antiquitas congruè tribuit, quicquid in aula prædicabili admiratione fundavit, magnitudini tuæ ſtudioſiſſimè delegamus; ut ſecundum *a* Brevem ſubter annexum, de urbe nobis marmorarios peritiſſimos deſtineris, qui eximiè diviſa conjungant, & venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter * mentiantur. De arte veniat, quod vincat Naturam: diſcolorea cruſta marmorum gratiſſimâ picturarum varietate texantur. Quia illud eſt ſemper in pretium, quod ad decorem fuerit exquiſitum.

Dignum eſt Regem ædificiis palatia decorare.

Baſilica Herculis à Theodorico conſtructa.

* Ed. *metiantur.*

a MS. Aud. Agapito viro illuſtri Pontifici. MS. Rem. Agapito viro Senatori. DD. Grulard & Cujas Agapito viro illuſtri Præfecto urbis.

His sumptus subventionesque præstabis : ne quemquam nostrum gravet imperium, quod ad utilitatem volumus respicere singulorum.

a Brevem. Infra lib. 4. epist. 21. infrà scriptis brevibus definita : & lib. 2. epist. 30. pecunia quæ tibi data est, missis brevibus indicabis. lib. 2. Cod. Theod. de excus. artif. Artifices artium breri subdito comprehensarum. D. Hieronymus epist. ad Florentium, brevem subditum, eodem planè sensu usurpavit. Breves, l. 13. C. Theod. de indul. tribut. l. ult. C. de jur, fisc. Symmach. lib. 1. epist. 34. *Forner.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Felici Viro * Clarissimo Theodoricus Rex.

* Ed & DD. Gral. & Cujac. *Comiti.*

Illum jubet restituere Plutiani pupilli bona, quæ à Neoterio ejus fratre non tam comparaverat, quàm surripuerat, & illum reprehendit, quod successionem inter æquales æqualem non divisisset.

VEnantii tutoris Plutiani aditione cognovimus, in ea re, quâ non decuerat, actione versatum; ut eum, quem sumptu proprio juvare debuisses, dispendio proprietatis affligeres. Affinitatem quippe tuam * solatia debuerant impensa testari. Quale ergo videtur sanguine conjunctis, quod criminosum probaretur extraneis? Atque ideo præsenti jussione censemus, ut quicquid à Neoterio prodigâ voluntate lascivo, re non tam comparasse, quàm surripuisse cognoscis, * incorporanda militi nostro sine aliqua dilatione restituas: ne nos hujusmodi factum cogas legibus vindicare, qui nunc videmur omnia mansuetudine temperasse. Perire enim pupillo non patimur, quæ parentibus sub nostra laude dederamus. Gravissimum est enim per calumniam subtrahi, quod collatum est munificentiâ Principali. Reliqua verò, quæ te pro jugalis tuæ asseris portione contempto justitiæ tramite divisisse (si tamen appellanda divisio est, quam sub unius celebratam constat arbitrio) sic ad nostrum Comitatum festines occurrere; ut inter vos ea, quæ justitiæ conveniunt, ordinemus. Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit æqua successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommodis ingemiscant.

* MSS. *sola etiam.*

* MS. Aud. & Ed. Nivel. *incomparanda.*

Gravissimum est per calumniam subtrahi, quod collatum est munificentia Principis.

EPISTOLA OCTAVA.

Amabili Executori Theodoricus Rex.

Præcipit, ut bona Plutiani pupilli à fratre ejus Neoterio malè vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quòd si intercesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari.

COrdi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maximè, quos sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus, & metum nostrum pro parvulis, insolentibus opponamus. Fortuna minor Principem quærit: quia in vituperationem nostram cortuunt, quibus se publica vota subducunt. Venantii itaque tutoris Plutiani lacrymabili suggestione comperimus, Neoterium fratrem suum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hostili furore lacerasse. Quod nos pro rerum suarum acerbitate commovit: ne largitas nostra, quam velut titulum volumus stare pietatis, usurpata præsumptionibus videatur illicitis; & quia dubium non est, in repetitione minoris maximè submoveri dispendia tarditatis; ideo devotio tua, nostrâ jussione firmata, si nihil est, quod rationabiliter à pulsato possit opponi, postulatas res prædicto tutori faciat sine dilatione restitui. Aut si quid est, quod pro suis partibus intentio * retentoris objiciat, legali positione præcedente, ad nostrum venire deproperet Comitatum; ut allegationibus cognitis, pro consuetudine nostræ judicemus æquitatis.

Theodoricus protector pupillorum.

Quare fortuna minor Principem quærat.

* D. Grul. & Cujac. *retentatoris.*

EPISTOLA NONA.

Eustorgio Viro Venerabili Mediolanensi Episcopo Theodoricus Rex.

Dicit se Episcopum Augustanæ civitatis falsis criminibus à Clericis accusatum honori pristino restituisse, & remittit ad Eustorgium Clericos illos, ut eos debita pœna coerceat.

TUta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate Regnantium: nec dubio debet * rumore trahi, à quo debent non mutanda constitui. Fidem siquidem rerum à ratione colligimus, quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur. Atque ideo, quod beatitudini vestræ gratissimum esse confidimus, præsenti tenore declaramus, Augustanæ civitatis Episcopum, proditionis patriæ falsis criminationibus accusatum; qui à nobis honori pristino restitutus, jus habeat Episcopatus omne, quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria cogitatione præsumendum est, ubi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem. Quicquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores ejus legitimâ pœnâ percellere: sed quoniam & ipsi Clericatus nomine fungebantur, ad Sanctitatis vestræ judicium cuncta transmisimus ordinanda, cujus est æquitatem motibus talibus imponere, quem novimus traditionem Ecclesiasticam custodire.

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æqualitate regnantium.

* MSS. *ratione.*

Fides rerum à ratione colligitur.

Quicquid ex invidia dicitur, veritas non putatur.

EPISTOLA DECIMA.

Boethio viro Illuſtri atque Patricio Theodoricus Rex.

Scribit domeſticos Protectores Equitum & Peditum, qui Aulæ Regiæ jugiter excubant, conqueſtos eſſe ab Arcario Præfectorum ſe pro emolumentis ſolemnibus integri ponderis ſolidos non percipere, & in numero gravia diſpendia ſuſtinere. Ubi tractat de Arithmetica, de denario numero, de ſolido, de ſenario, uncia, & libra, quæ prohibet, quominus ullatenus imminuantur.

LIcet univerſis populis generalis ſit impendenda juſtitia, quæ ſic nominis ſui obtinet dignitatem, ſi æquabili moderatione per potiores currat & humiles; confidentiùs tamen illam expetunt, qui à palatii militia non recedunt. Otioſo enim gratuitè præſtatur aliquid munificentiâ Principali: conſuetudo autem quodam debito redditur fideliter obſequenti. Domeſtici * Patres equitum & peditum, qui noſtræ Aulæ videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri * doloribus ſolet) adunatâ nobis ſupplicatione conqueſti ſunt, ab illo *a* Arcario Præfectorum, pro emolumentis ſolemnibus, nec integri ponderis Solidos percipere, & in numero gravia ſe diſpendia ſuſtinere. Quapropter prudentia veſtra lectionibus erudita dogmaticis, ſceleſtam falſitatem à conſortio veritatis ejiciat: ne cui ſit appetibile, aliquid de illa integritate ſubducere. Hæc enim quæ appellatur Arithmetica, inter ambigua Mundi certiſſimâ ratione conſiſtit; quam cum cæleſtibus æqualiter novimus: evidens ordo, pulchra diſpoſitio, cognitio ſimplex, immobilis ſcientia, quæ & ſuperna continet, & terrena cuſtodit. Quid eſt enim, quod aut menſuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; & univerſa hinc pulchritudinem capiunt, quia ſub * modo ipſius eſſe noſcuntur. Juvat inſpicere, quemadmodum denarius numerus, more cæli, & in ſe revolvitur, & nunquam deficiens invenitur. Creſcit novâ conditione, per ſe redeundo, addita ſibi ſemper ipſa calculatio; ut cùm denarius non videatur excedi, ex modicis prævaleat majora complecti. Hoc ſæpe repetitum inflexis manualibus digitis, & erectis, redditur ſemper extenſum; & quantò ad principium ſuum ſupputatio * reducitur, tantò amplius indubitanter augetur. Quantitate oumerabili arena maris, guttæ pluviarum, ſtellæ lucidæ concluduntur. Auctori quippe ſuo omnis creatura ſub numero eſt; & quicquid ad exiſtentiam pervenit, à tali non poteſt conditione dimoveri. Et quoniam delectat nos ſecretiora hujus diſciplinæ cum ſcientibus loqui, pecuniæ ipſæ quamvis uſu celeberrimo viles eſſe videantur: animadvertendum eſt, quantâ tamen à Veteribus ratione collectæ ſunt. Sex enim millia denariorum Solidum eſſe voluerunt; ſcilicet ut radiantis metalli formata rotunditas *b* ætatem Mundi, quaſi Sol aureus convenienter includeret. *c* Senarium verò, quem nón immeritò perfectum docta Antiquitas definivit, unciæ, quî menſuræ primus gradus eſt, appellatione ſignavit; quam duodecies ſimilitudine menſium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. O inventa prudentium! O proviſa Majorum! Exquiſita res eſt, quæ & uſui humano neceſſaria diſtingueret, & tot arcana naturæ figuraliter contineret. Meritò ergo dicitur libra, quæ tantâ rerum eſt conſideratione trutinata. Talia igitur ſecreta violare, ſic certiſſima velle confundere, nonne veritatis ipſius videtur eſſe crudelis, ac fœda laceratio? Exerceantur * negotiatores in mercibus: emantur latè, quæ vendantur anguſtiùs: conſtet populis pondus, ac menſura probabilis: quia cuncta turbantur, ſi integritas cum fraudibus miſceatur. Mutilari certè non debet, quod laborantibus datur: ſed à quo fidelis actus exigitur, compenſatio imminuta præſtetur. Da certè ſolidum, & aufer inde ſi prævales: trade libram, & aliquid inde, ſi potes, imminue. Cuncta iſta nominibus ipſis conſtat eſſe proviſum, aut integra tribuis, aut non ipſa, quæ dicuntur, exſolvis. Non poteſtis omnino, non poteſtis, nomina integritatum dare, & ſceleſtas imminutiones efficere. Providete itaque, & ut Arbiter arcæ habeat juſtas *d* conſuetudines ſuas; & quod benemeritis impendimus, incorrupto munere conſequantur.

* D. Grul. & Cujac. protectores.
* Juret. laboribus.

Arcarius Præfectorum emolumenta militibus præſtabat.

Arithmetica laus

* Ed. modio.

Denarii numeri excellentia.

* MSS. & Ed. redditur.

Solidum ſex millia denariorum Antiqui eſſe voluerunt.

Senarium perfectum numerum unciarum appellatione ſignarunt.

Libram duodecim unciarum eſſe dixerunt.

Quare libra dicatur.

* MSS. & Accur. negotiationes.

Mutilari non debet quod laborantibus datur.

Arbiter arcæ.

a Fuerunt variæ arcæ, ut arca theatralis, cujus meminit Julianus Nov. 63. Arca Quæſtoria, & Arca Præfecti prætorio. l. 9. & ult. C. Theo. de indulg. deb. l. ven. C. de cur. pub. l. 6. C. de exact. trib. inde Arcarius Præfectorum. Fuit & Pontificalis Arcarius, qui arcam Pontificum olim curabat, cujus mentio habetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius. V. C. & Septimia Ammias conjux comparaverunt, ſibi menſulas duas & Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio ſuo, & libertis libertabuſque poſteriſque eorum armarium diſtegum, cum taberna & horrulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum H. S. L. M. I. N. Fuit & arca vinaria, ut teſtatur Symmachus in epiſtolis. l. 13. C. de ſuſcept. Hinc Arcarius ſervus, cui arcæ in qua domini pecunia condita eſt, procuratio commiſſa eſt, ideo qui actor aut diſpenſator. Scævola de fideicommiſſariis libertatibus, Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arca ſolvunt, qui pecuniam domo depromunt, ad diſcrimen ejus ſolutionis, quæ fit ex menſa argentariorum. l. 1. C. de iis quæ ex pub. rat. l. 4. C. de canon. largit. l. ult. Cod. de ſuſcep. Arcam Præfecti prætorio τράπεζαν ſive menſam vocant; & ideò non malè Sidonius, arcariis deputat pondera, quæ ſimul ac menſuræ ſusceptoribus omnibus tribuantur. l. penult. C. de deffenſ. civit. *Broff*

b Ætatem mundi. Ergo Caſſiodorus exiſtimat mundum ſex annorum millibus duraturum. Lactant. lib. 7. de divino præm. deridens Chaldæos: Sciant, inquit, Philoſophi, qui ab exordio mundi ſæculorum millia enumerant, nondum ſextum milleſimum annum eſſe concluſum: quo numero expleto, conſummationem fieri neceſſe eſt, & humanarum rerum ſtatum in melius reformari. Idem in divinas. inſtit. epitome. Nondum ſex millia completa ſunt, quo numero conſummato tum demum malum omne tolletur, ut regnet ſola juſtitia. Quæ ſententia Rabbi Heliæ exſtat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, & lib. Havoda Zara, in cap. Liphne edehen. Sex millia annorum erit mundus, & iterum deſtruetur. duo millia inanitatis, id eſt, ut Theologis placet, ante legem duo millia legis, duo millia dierum Meſſiæ. Galatinus lib. 4. cap. 10. Iſidorus ſub finem libri 6. Etymolog. cùm de diſcretione temporum & ſex mundi ætatibus ageret, diſputationem his tandem concluſit verbis, reſiduum ſextæ ætatis tempus ſoli Deo eſt cognitum. cui perlubenter aſſentior. *Fornet.*

c Senarium perfectum. Quia 1. 2. 3. faciunt 6. Vide Sever. Boëthii Arithmeticam, & Jordani de ſenarii numeri vi ac religione. Macrob. lib. 1. in ſomn. Scip. ſic

centenarium

centenarium numerum multis laudibus extulit Julian. epistola ad Serapionem Orig. Adamantius in Evangelium Joannis tomo 28. Qui naturas, inquit, numerorum investigarunt, primum quidem senarium definierunt perfectum, cùm ex suis ipsius constet partibus, & compositione duplali, ab unitate unius, & duorum, quod est tria: numerus primus, & in quem exiit duplicatio, dico autem duo: multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex. *Fornet.*

d Consuetudines. inf. lib. 3. epist. 25. & lib. 7. epist. 2. huc pertinet Nov. 43. l. Franciæ à Carolo Magno promulgata lib. 3. tit. 22. De teloneis. Placet nobis ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur. & lib. 4. tit. 24. De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa. & tit. 52. de Teloneis & Cispaticis, teneant id, ut ubi antiqua consuetudo fuit, exigantur: & ubi nova fuerint inventa, destruantur. Congruit. l. un. de auro coron. C. lib. 10. Nihil. Cod. Theod. de extraord. sine sord. mund. *Fornet.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Servato Duci Rhetiarum Theodoricus Rex.

Imperat, ut Mancipia à Breonibus militibus ablata, Maniario curet sine mora ulla restitui.

DEcet te honorem, quem geris nomine, moribus exhibere; ut per provinciam, cui præsides, nullam fieri violentiam patiaris: sed totum cogatur ad justum, unde nostrum floret imperium. Quapropter * Maniarii supplicatione commoti, præsentibus te affamur oraculis; ut si revera mancipia ejus Breones irrationabiliter cognoveris abstulisse, qui *a* militaribus officiis assueti, civilitatem premere dicuntur armati; & ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assiduè dimicantibus, difficile est morum custodire mensuram. Quapropter omni protervia remota, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplex odisse victoriam.

Justitiâ imperium floret.
** MSS. Maniaris.*
Assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram.

Coërcitio & adstrictio morum, usurpanda est in exercitu: propterea tria sunt, sine quibus non robur in exercitu, non ordo: continentia, modestia, & abstinentia: continentia in cibo, & venere, à quibus languor ac mollities: modestia in verbis, vestibus, & factis: abstinentia, ne Provinciales infestet, nec passim rapiat. *Broff.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Eugenito viro illustri Magistro Officiorum Theodoricus Rex.

Confert illi post administratam laudabiter Quæsturam, Magisteriam dignitatem, & hortatur eum ad meliora promerenda.

POmpa meritorum est Regale judicium: quia nescimus ista, nisi dignis impendere. Et quanquàm potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne, quod volumus: voluntatem tamen nostram de ratione metimur; ut illud magis æstimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Hinc est, quòd te litterati dogmatis studia laudabiliter exequentem, pridem ad Quæsturæ culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. * Quid enim *a* advocationis officio, si purè impendatur, ornatius,

Pompa meritorum est regale judicium, & quare.
Quid sit advocationis officium.
** MS Aud. Gr. & C. Quid enim dignius est ad off. si per eum impendatur ornatius, quo*

quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? In hoc campo exercitatus cursu meritorum, ad palmam nostri judicii pervenisti. Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat; & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Sume igitur Magisteriæ infulas dignitatis, usurus omnibus privilegiis, quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideò tanto judicio lætare suscepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore sensimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. Nati sunt fasces ex fascibus; & naturam retinentes fœtus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. Verùm te hæc remuneratio satietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias nostri laus inventa judicii. Desiderabilior quinimmo sit honestas, cùm pervenit ad præmium; & tunc fiat gratius labores anxios fuisse perpessum, cum te fructum eorum intelligis invenisse. Honores ergo, quos sumis ex chartis, redde de meritis. Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur; qui ab ipsius consilii penetralibus venis. Meministi, quoties apud nos laudati sint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo judicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. Esto *b* innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ. Absit à judicianis mentibus aliquid profanum. Pio Principi sub quodam sacerdotio serviatur.

Pio Principi sub quodam sacerdotio serviatur.

a Advocationis officio. Hoc est Advocati officium, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret, numquid poterit vita ejus si turpis est, obesse causæ suscepti? Persona enim Advocati nec obesse, nec prodesse poterit, inquit Augustinus. Qualis enim fuerit causa, sic & respondebitur ei. *Broff.*

b Innocentiæ templum, &c. Sic dixit lib. 6. form. 3. quoddam esse sacerdotium rectè agere Præfecturam Prætorianam. Et for. 19. ejusdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. 1. de Justitia & jure vocat Jurisconsultos Sacerdotes justitiæ: & ut Symmachus lib. 10. Ep. 54. & lib. 7. Ep. 58. *Juretus.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat se ad Magisterii munus Eugenitem subvexisse, qui maximus laudibus exornatur, quod Quæstoris officium benè exercuerit.

DIgnitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est: cùm ad expertum, compensatio meritorum; quorum alter debitor judicii, alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus, alios gratiâ promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas. Sed amoris vestri intuitu commonemur, quoties in vestrum cœtum ducitur, qui de gloriosis virtutibus æstimatur. Quicquid enim humani generis floris est, habere Curiam decet; quæ sicut arx decus est urbium, ita illa ornamentum est ordinum cæterorum. Atque ideo Eugeniten illustrem virum litterati dogmatis opinione fulgentem, Magisterii honore subveximus; ut gereret nomine, quam possidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officiosos labores igno-

Dignitas dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritorum.
Quicquid humani generis floris est, habere curiam decet.

EPISTOLA DECIMA.

Boethio viro Illustri atque Patricio Theodoricus Rex.

Scribit domesticos Protectores Equitum & Peditum, qui Aulæ Regiæ jugiter excubant, conquestos esse ab Arcario Præfectorum se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, & in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de Arithmeticâ, de denario numero, de solido, de senario, uncia, & libra, quæ prohibet, quominus ullatenus imminuantur.

LIcet universis populis generalis sit impendenda justitia, quæ sic nominis sui obtinet dignitatem, si æquabili moderatione per potiores currat & humiles; confidentiùs tamen illam experiunt, qui à palatii militia non recedunt. Otioso enim gratuitè præstatur aliquid munificentiâ Principali: consuetudo autem quodam debito redditur fideliter obsequenti. Domestici * Patres equitum & peditum, qui nostræ Aulæ videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri * doloribus solet) adunati nobis supplicatione conquesti sunt, ab illo *a* Arcario Præfectorum, pro emolumentis solemnibus, nec integri ponderis Solidos percipere, & in numero gravia se dispendia sustinere.

** D. Grul. & Cujac. protectores.*
** Juret. laboribus.*
Arcarius Præfectorum emolumenta militibus præstabat.

Quapropter prudentia vestra lectionibus erudita dogmaticis, scelestam falsitatem à consortio veritatis ejiciat: ne cui sit appetibile, aliquid de illa integritate subducere. Hæc enim quæ appellatur Arithmetica, inter ambigua Mundi certissimâ ratione consistit; quam cum cælestibus æqualiter novimus: evidens ordo, pulchra dispositio, cognitio simplex, immobilis scientia, quæ & superna continet, & terrena custodit. Quid est enim, quod aut mensuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; & universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub * modo ipsius esse noscuntur.

Arithmeticæ laus.
** Ed. modio.*

Juvat inspicere, quemadmodum denarius numerus, more cæli, & in se revolvitur, & nunquam deficiens invenitur. Crescit novâ conditione, per se redeundo, addita sibi semper ipsa calculatio; ut cùm denarius non videatur excedi, ex modicis prævaleat majora complecti. Hoc sæpe repetitum inflexis manualibus digitis, & erectis, redditur semper extensum; & quantò ad principium suum supputatio * reducitur, tantò amplius indubitanter augetur. Quantitate numerabili arena maris, guttæ pluviarum, stellæ lucidæ concluduntur. Auctori quippe suo omnis creatura sub numero est; & quicquid ad existentiam pervenit, à tali non potest conditione dimoveri.

Denarii numeri excellentia.
** MSS. & Ed. redditur.*

Et quoniam delectat nos secretiora hujus disciplinæ cum scientibus loqui, pecuniæ ipsæ quamvis usu celeberrimo viles esse videantur: animadvertendum est, quantâ tamen à Veteribus ratione collectæ sunt. Sex enim millia denariorum Solidum esse voluerunt; scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas *b* ætatem Mundi, quasi Sol aureus convenienter includeret. *c* Senarium verò, quem nón immeritò perfectum docta Antiquitas definivit, unciæ, qui mensuræ primus gradus est, appellatione signavit; quam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. O inventa prudentium! O provisa Majorum! Exquisita res est, quæ & usui humano necessaria distingueret, & tot arcana naturæ figuraliter contineret.

Solidum sex millia denariorum Antiqui esse voluerunt.
Senarium perfectum numerum unciarum appellatione signarunt.
Libram duodecim unciarum esse dixerunt.

Meritò ergo dicitur libra, quæ tantâ rerum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis, ac fœda laceratio? Exerceantur * negotiatores in mercibus: emantur latè, quæ vendantur angustiùs: constet populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. Mutilari certè non debet, quod laborantibus datur: sed à quo fidelis actus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Da certè solidum, & aufer inde si prævales: trade libram, & aliquid inde, si potes, imminue. Cuncta ista nominibus ipsis constat esse provisum, aut integra tribuis, aut non ipsa, quæ dicuntur, exolvis. Non potestis omnino, non potestis, nomina integritatum dare, & scelestas imminutiones efficere. Providete itaque, & ut Arbiter arcæ habeat justas *d* consuetudines suas; & quod benemeritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

Quare libra dicatur.
** MSS. & Accur. negotiationes.*
Mutilari non debet quod laborantibus datur.
Arbiter arcæ.

a Fuerunt variæ arcæ, ut arca theatralis, cujus meminit Julianus Nov. 63. Arca Quæstoria, & Arca Præfecti prætorio. l. 9. & ult. C. Theo. de indulg. deb. l. ven. C. de cur. pub. l. 6. C. de exact. trib. inde Arcarius Præfectorum. Fuit & Pontificialis Arcarius, qui arcam Pontificum olim curabat, cujus mentio habetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius. V. C. & Septimia Ammias conjux comparaverunt, sibi me nollas duas & Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio suo, & libertis libertabusque posterisque eorum armarium distegum, cum taberna & hortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc Inferet arcæ Pontificum H. S. L. M. I. N. Fuit & arca vinaria, ut testatur Symmachus in epistolis. l. 13. C. de suscept. Hinc Arcarius servus, cui arcæ in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est, idem qui actor aut dispensator. Scævola de fideicommissariis libertatibus, Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arca solvunt, qui pecuniam domo depromunt, ad discrimen ejus solutionis, quæ fit ex mensa argentariorum. l. 1. C. de iis quæ ex pub. rat. l. 4. C. de canon. largit. l. ult. Cod de suscep. Arcam Præfecti prætorio τραπέζαν sive mensam vocant; & ideò non malè Sidonius, arcariis depara ponde-ra, quæ simul ac mensuræ susceptoribus omnibus tribuuntur. l. penult. C. de defens. civit. *Broff*

b Ætatem mundi. Ergo Cassiodorus existimat mundum sex annorum millibus duraturum. Lactant. lib. 7. de divino præm. deridens Chaldæos: Sciant, inquit, Philosophi, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum: quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius reformari. Idem in divinar. instit. epitome. Nondum sex millia completa sunt, quo numero consummato tum demum malum omne tolletur, ut regnet sola justitia. Quæ sententia Rabbi Heliæ exstat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, & lib. Havoda Zara, in cap. Lipnue edehen. Sex millia annorum erit mundus, & iterum destruetur, duo millia inanitatis, id est, ut Theologis placet, ante legem duo millia legis, duo millia dierum Messiæ. Galatinus lib. 4. cap. 10. Isidorus sub finem libri 6. Etymolog. cùm de discretione temporum & sex mundi ætatibus ageret, disputationem his tandem conclusit verbis, residuum sextæ ætatis tempus soli Deo est cognitum. cui perlubenter assentior. *Fornet.*

c Senarium perfectum. Quia 1. 2. 3. faciunt 6. Vide Sever. Boëthii Arithmeticam, & Jordani de senarii numeri vi ac religione. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip sic

centenarium

centenarium numerum multis laudibus cotulit Julian. epistola ad Serapionem Orig. Adamantius in Evangelium Joannis tomo 28. Qui naturas, inquit, numerorum investigarunt, primum quidem senarium definierunt perfectum, cùm ex suis ipsius constet partibus, & compositione duplali, ab unitate unius, & duorum, quod est tria: numerus primus, & in quem exiit duplicatio, dico autem duo: multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex. *Fornier.*

d Consuetudines. inf. lib. 3. epist. 23. & lib. 7. epist. 2. huc pertinet Nov. 43. l. Franciæ à Carolo Magno promulgata lib. 3. tit. 12. De teloneis. Placet nobis ut antiqua & justa telonea à negotiatoribus exigantur. & lib. 4. tit. 24. De injustis occasionibus & consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa. & tit. 30. de Teloneis & Cispaticis, teneant id, ut ubi antiqua consuetudo fuit, exigantur: & ubi nova fuerint inventa, destruantur. Congruit. l. un. de auro coron. C. lib. 10. Nihil. Cod. Theod. de extraord. sive sord. mund. *Fornier.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Servato Duci Rhetiarum Theodoricus Rex.

Imperat, ut Mancipia à Breonibus militibus ablata, Maniario curet sine mora ulla restitui.

Justitiâ imper-ii floret.
** MSS. Momiarn.*

DEcet te honorem, quem geris nomine, moribus exhibere; ut per provinciam, cui præsides, nullam fieri violentiam patiaris: sed totum cogatur ad justum, unde nostrum floret imperium. Quapropter * Maniarii supplicatione commoti, præsentibus te affamur oraculis; ut si revera mancipia ejus Breones irrationabiliter cognoveris abstulisse, qui *a* militaribus officiis assueti, civilitatem premere dicuntur armati; & ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assiduè dimicantibus, difficile est morum custodire mensuram. Quapropter omni protervia remota, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplex odisse victoriam.

Assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram.

Coërcitio & adstrictio morum, usurpanda est in exercitu; propterea tria sunt, sine quibus non robur in exercitu, nonnisdo: continentia, modestia, & abstinentia: continentia in cibo, & venere, à quibus langnor ac mollities: modestia in verbis, vestibus, & factis: abstinentia, ne Provinciales infestet, nec passim rapiat. *Broff.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Eugenitio viro Illustri Magistro Officiorum Theodoricus Rex.

Confert illi post administratam laudabiter Quæsturam, Magisteriam dignitatem, & hortatur eum ad meliora promerenda.

Pompa meritorum est regale judicium, & quare.
Quod sit advocationis officium.
** MS. And. Gr. & C. Quid enim dign. ut est ad off. si per eum impendatur ornatum, qui*

POmpa meritorum est Regale judicium: quia nescimus ista, nisi dignis impendere. Et quamquàm potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne, quod volumus: voluntatem tamen nostram de ratione metimur; ut illud magis æstimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Hinc est, quòd te litterati dogmatis studia laudabiliter exequentem, pridem ad Quæsturæ culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. * Quid enim *a* advocationis officio, si purè impendatur, ornatius, quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? In hoc campo exercitatus cursu meritorum, ad palmam nostri judicii pervenisti. Nec tamen benignitas nostra unâ remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat; & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Sume igitur Magisteriæ infulas dignitatis, usurus omnibus privilegiis, quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideò tanto judicio lætare suscepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore fecerimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. Nati sunt fasces ex fascibus; & naturam retinentes foetus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. Verùm te hæc remuneratio satietare non expleat, nec det laboribus tuis ferias nostri laus inventa judicii. Desiderabilior quinimmo fit honestas, cùm pervenit ad præmium; & tunc fiat gratius labores anxios fuisse perpessum, cùm te fructum eorum intelligis invenisse. Honores ergo, quos sumis ex chartis, redde de meritis. Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur; qui ab ipsius consilii penetralibus venis. Meministi, quoties apud nos laudati sint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo judicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. Esto *b* innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ. Absit à judiciariis mentibus aliquid profanum. Pio Principi sub quodam sacerdotio serviatur.

Pio Principi sub quodam sacerdotio serviatur.

Advocationis officio. Hoc est Advocati officium, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret, numquid poterit vita ejus si turpis est, obesse causæ suscepti? Persona enim Advocati nec obesse, nec prodesse poterit, inquit Augustinus. Qualis enim fuerit causa, sic & respondebitur ei. *Broff.*

b Innocentiæ templum, &c. Sic dixit lib. 6. form. 3. quoddam esse sacerdotium rectè agere Præfecturam Prætorianam. Et for. 19. ejusdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. 1. de Justitia & jure vocat Jurisconsultos Sacerdotes justitiæ: & ut Symmachus lib. 10. Ep. 54. & lib. 7. Ep. 58. *Juretus.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Significat se ad Magisterii munus Eugenitem subvexisse, qui maximus laudibus exornatur, quod Quæstoris officium bene exercuerit.

DIgnitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est: à cùm ad expertum, compensatio meritorum; quorum alter debitor judicii, alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus; alios gratiâ promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas. Sed amoris vestri intuitu commonemur, quoties in vestrum cœtum ducitur, qui de gloriosis virtutibus æstimatur. Quicquid enim humani generis floris est, habere Curiam decet; quæ sicut arx decus est urbium, ita illa ornamentum est ordinum cæterorum. Atque ideo Eugeniten illustrem virum litterati dogmatis opinione fulgentem, Magisterii honore subveximus; ut gereret nomine, quam possidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officiosos labores igno-

Dignitas dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritorum.

Quicquid humani generis floris est, habere curiam decet.

ret, quos non vilitate mentis exercuit, sed patrocinii honore servavit? Dedimus itaque personam tantis honoribus parem; ut alterutro decore fulgentes, mutuâ se gratiâ qualitatis ornarent. Hic est, qui nostro pridem lateri veridicus Quæstor adhæsit, quem livoris nebula nulla fuscavit, nec malevolentiæ studio nocendi artes fellitis sensibus exquisivit: sincero pectoris arcano puritati nostræ patuit, & ad pietatem jussionum innocentiam suam præbuit. Animus enim dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potiùs explicat voluntates. Haberis certè evidens nostrum in hac parte judicium; ut post illius apicis culmen, ad alteram conscenderet dignitatem; nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse privatum: sereni Solis consuetudinibus æstimandus, qui licet susceptum diem peragat, alterum tamen eâdem gratiâ claritatis illuminat. Hunc ergo, P. C. tot meritis absolutè relucentem favor vester excipiat. Debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis vestræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitatur, & insonantium manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur; quantum inde homines stimulari posse credimus, quos ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus?

Animus dolosus non sequitur arbitrium imperantis.

a Hoc exemplo dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici; Coronam curiæ innumero flore velasti, nullum de honoribus tetigit desperatio, quem juverunt deprecantem bona conscientiæ, quibus conscius est Nazarius. Sensisti, Roma, te tandem arcem omnium gentium, & terrarum esse reginam, cum ex omnibus provinciis optimates viros curiæ tuæ pignoraveris, ut Senatus dignitas non tam nomine, quàm re esset illustrior, cum totius orbis flore constaret. Illud autem nono nittam, Heliogabalum adeo Senatum contempsisse, ut mancipia togata Senatores appellaret, teste Lampridio. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut genus Tertiarum, quod Cathaliensibus imperabatur, annis singulis persolvatur.

Libentes omnibus modis præbemus assensum, quoties a vox est justa poscentium: quia nec decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum. Et ideo præcelsa Magnificentia tua, quod à Chathaliensibus inferebatur, genus Tertiarum faciat annis singulis in tributaria summa persolui; nec post super hac parte patiantur supplices aliquam quæstionem. Quid enim interest, quo nomine possessor inferat, dummodo sine imminutione quod debetur, exoluat? Ita & illis suspectum Tertiarum nomen auferimus, & à nostra mansuetudine importunitates competentium submovemus.

Non decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum.

a Nota hic justè petentibus nihil esse recusandum. Idem Plaut. in Amphitr.

Justam rem & facilem esse oratam à vobis volo.
Nam justè à justis justus sum orator datus. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Festo viro illustri atque Patricio Theodoricus Rex.

Illi commendat tuitionem domus Patricii Agnelli ad Africam descendentis.

Gratum nobis est, quoties de Magnitudinis tuæ meritis æstimatio talis procedit, ut & infirmorum auxilium, & absentium credaris esse tuitio. Nam ideo & * Senator prior esse meruisti, ut te sequentibus pro justitiæ contemplatione præstares. Unde fit, ut bona nobis de te crescat opinio, gloriosæ actionis exemplo. Nulli enim propria res à discedente committitur, nisi de cujus bona conscientia judicatur. Idcirco præsenti jussione decernimus, ut domus Patricii Agnelli ad Africam descendentis, qui regnum petens alterius, nostris est utilitatibus serviturus, salvis legibus tua tuitione valletur: ne violentos cujusquam impetus subtractâ domini defensione patiatur. Perviæ sunt enim semper injuriis facultates absentium; & quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervadentis de resultatione terrere. Ideoque Celsitudo vestra, quam votum pium est habere vicinam, erigat humiles, eripiat opprimendos; &, quod potestatibus rarum est, proficias cunctis, qui universis celsior inveniris.

** MS. Senator.*

Perviæ sunt injuriis facultates absentium.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Juliano Comiti Patrimonii Theodoricus Rex.

Jubet, discutiat causam Apulorum conductorum frumenti, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata; & imperat (si ita res se habet) ut de reliquis primæ Indictionis habita moderatione detrahat.

Illud ampliùs nostris utilitatibus applicamus, quod misericordi humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc fit ditior, cùm remittit: & acquirit nobiles thesauros famæ, neglectâ vilitate pecuniæ. Hinc est, quòd consuetudinis nostræ humanitate commoniti, opem fessis, manum porrigimus oneratis; ut pietatis nostræ remedio surgant, qui fortunæ suæ acerbitate corruerant. Dudum siquidem conductores Apuli deploratâ nobis aditione conquesti sunt, frumenta sibi inimicorum surreptionibus concremata: postulantes, ne cogantur ad integram præstationem, quibus commerciorum sunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenita humanitate considerandum esse judicamus; ut quorum non possumus accusare * desidiam, relevandam potiùs æstimemus fortunam. Inde enim constitutas pensiones inferri volumus, unde constat subjectos cōmoda consecutos. Et ideo hanc causam Sublimitatem tuam jubemus diligenter inquirere; ut quantùm eos minus vendidisse constiterit, de reliquis primæ Indictionis habitâ moderatione detrahatis: ita tamen, ut nulla fraus nostris beneficiis inferatur: ne aliquâ negligentiâ reddaris obnoxius, qui semper nobis providâ intentione placuisti.

Regnantis facultas tunc fit ditior, cùm remittit.

** Accurs. desideria.*

Quia sicut nos tangunt supplicum damna, ita nobis eorum fructuosa debent esse compendia.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Universis Gothis, & Romanis Dertonæ consistentibus Theodoricus Rex.

Præcipit, castrum circa eos positum, dum pace fruuntur communiant, ac domos sibi in eo construant.

Res præliorum bene disponuntur, quoties in pace tractantur. Omnia subita probantur incauta.

Mens devota præliis non debet aliis cogitationibus occupari.

PUblicæ utilitatis ratione commoniti (quæ nos cura semper libenter oneravit) Castrum juxta vos positum præcepimus communiri: a quia res præliorum bene disponitur, quoties in pace tractatur. Munitio quippe tunc efficitur prævalida, si diutina fuerit excogitatione roborata. Omnia subita probantur incauta; & malè constructio loci tunc quæritur, quando jam pericula formidantur. Adde, quòd animus ipse non potest esse in audaciam pronus, qui diversa fuerit curâ sollicitus. Hanc meritò Expeditionem nominavere Majores: quia mens devota præliis, non debet aliis cogitationibus occupari. Quapropter amplectenda res est, quæ generalitatis consideratione præcipitur, sine moram fas est incurrere jussionem, quæ devotos maximè noscitur adjuvare. Et ideo præsenti auctoritate decernimus, ut domos vobis in prædicto castello alacriter construatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum; ut sicut nos vestris utilitatibus profutura censemus, ita tempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentiamus. Tunc enim accidit, ut & sumptus competentes nostris jam penatibus congregare velitis; & habitatio vobis non sit ingrata, quam propria potest commendare constructio. Quale est, rogo, in laribus propriis esse, cum durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? Ille imbribus pateat; vos tecta defendant: illum inedia consumat, vos copia provisa reficiat. Sic vobis tutissimè constitutis hostis, vester ante eventum certaminis fata patietur perditoris. Constat enim tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit. Nam quis eum providentiam habuisse putet, si tunc cœperit fabricis operam dare, aut penum condere, cum oporteat bella tractare?

Constat tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit.

a Constat ex hoc loco muniendæ esse castra tempore pacis, etenim necessaria sunt in longis obsidionibus castra vallo & fossis probè munita, ut ex Procopio lib. 2. de bello Gothorum liquet. *Bross.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Domitiano, & Uviliæ Theodoricus Rex.

Illis respondet, quòd debeant restitui prædia à præsumptoribus occupata, nisi aut contractus, aut præscriptio triginta annorum obuiet; & quòd fratris percussor sit in exilium deportandus.

Non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitate continere.

OPortet vos colere & observare justitiam, qui æquitatem populis dicere suscepistis; quando non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitatis regula continere: ne fiat exemplum pravum, qui electus ad * laudabile cognoscitur institutum. Et ideo ad interrogationem vestram curavimus præbere responsum: ne per dubitationem possitis errare, nisi (quod absit) velitis excedere. Si Romanum prædium (ex quo, Deo propitio * fontium fluenta transmisimus, ubi primùm Italiæ nos suscepit imperium) sine delegatoris cujusquam * pyctacio, præsumptor barbarus occupavit, eum priori domino submotâ dilatione restituat. Quòd si ante designatum tempus rem videtur ingressus, quoniam præscriptio probatur obviare tricennii, petitionem jubemus quiescere pulsatoris. Illa enim reduci in medium nolumus, quæ nostris temporibus præsumpta damnavimus: quia locus calumniandi non relinquitur, cùm longi temporis obscuritas præteritur. De percussore tantummodo, non etiam peremptore fratris, quanquam omnium communi lege damnetur, solumque sit parricidium, quod totius tragœdiam reatus exuperet: tamen humanitas nostra, quæ sibi etiam in sceleratis locum pietatis inquirit, præsenti auctoritate definit, ut hujusmodi a portenta provinciæ finibus abigantur. Nam quibus fuit exosa b societas parentum, civilium non merentur habere consortium; ne puri corporis jucunda serenitas nebulosis maculis polluatur.

* MS. *habile.*

* Ed. *Sioni.*

* Ed. Niv. & *Gam pecitione.*

Præscriptio triginta annorum jus dat ad prædium.

Percussor fratris in exilium relegatur, & quare.

a Cicero in verrem: scelus in ultimas terras deportandum. *Forn.*

b Gradus amicitiæ. Cicero de offic. 1. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Saturnino, & Verbusio Viris Illustribus Senatoribus Theodoricus Rex.

Præcipit, ut quicumque Gothorum fiscum detrectaverit implere, eum ad redhibitionis æquitatem compellant.

Æquitas Theodorici.

FIsci volumus legale custodire compendium: quia nostra clementia rebus propriis videtur esse contenta. Et sicut nullum gravare cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Indigentiam justè fugimus, quæ suadet excessus: dum perniciosa res est, in Imperante tenuitas. a Modus ubique laudandus est. Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideo vobis præsenti jussione præcipimus, ut Adrianæ civitatis Curialium insinuatione susceptâ, quicumque Gothorum Fiscum detrectat implere, eum ad æquitatem redhibitionis arctetis: ne tenuis de proprio cogatur exsolvere, quod constat idoneos indebitè detinere. Hac scilicet ratione servari, ut siquis contumaciæ vitio maluerit nostra jussa tardare, cum mulcta reddat, quæ debuit etiam non compulsus offerre; quatenus protervo spiritu indecenter erecta, impunita justis seculis non relinquatur audacia.

Indigentia suadet excessus.

Perniciosa res est in Imperante tenuitas.

a Ratio jubet, nequid nimis, sed omnia cum moderamine fiant, Cicero de Oratore, & de Senectute, lib. 1. Offic. Colum lib. 2. *Bross.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Albino & Albieno Viris illustribus, atque Patriciis Theodoricus Rex.

Illos commonet, ut in spectaculis patrocinium partis Prasini assumant, & ut de Hellandio & Thorodon, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis Prasini Pantomimus, confusione populi sublata, constituatur.

* Ed. fructus. Theodorici in Rempub. amor.

Beatitudo est temporum, lætitia populorum.

* MS. Aud. nisi.

* Ed. noster.

* Gr. & Cuj. bonorum.

* Ed. Theodoro.

Quam Musicam Majores appell. verius mutam.

LIcet inter gloriosas Reipublicæ curas, & Regalium sollicitudinum salutiferos * fluctus pars minima videatur, Principem de Spectaculis loqui: tamen pro amore Reipub. Romanæ non pigebit has quoque cogitationes intrare: quia undecumque præstare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus; præsertim cum beatitudo sit temporum, lætitia populorum. Illud enim, propitiante Deo, labores nostros asserit, quòd se otiosam generalitas esse cognoscit. Partis itaque Prasini insinuatâ petitione comperimus (quoniam hoc introductum est, ut populi de colore vocitentur) seditiones turbulentas à quibusdam scelestissimis incitari, & causam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupisse. Quod utique gaudii decoram non potest habere qualitatem, * si patrem non meruerit possidere communem. Et ideo dignum est clementiam nostram has quoque partes aspicere, ut ubique possit morum probitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, sed perniciosæ semen seditionis excludimus. Quapropter illustris Magnitudo vestra præsenti jussione commonita, patrocinium partis Prasini, quod gloriosæ recordationis pater * vester impendit, dignanter assumat. Putari enim non debet injuria, populos regere ac gubernare Romanus. Nam si * bonorum omnium causa pensetur, pro eorum utilitate delecti sunt, qui honores gloriosissimos accipere meruerunt. Convocatis ergo spectatoribus, de Hellandio & * Thodoron, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, *a* populi confusione sublatâ, constituatur à vobis Prasini Pantomimus: quatenus sumptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus, electis contulisse videamur. Hanc partem Musicæ disciplinæ Mutam nominavêre Majores, scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu possit agnosci.

a Populi jam his temporibus cœpere in qualibet civitate in factiones colorum Veneti scilicet & Prasini dividi. Colorum quidam nomina & fullonia, quorum gratia inter spectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus affigere non dubitant, per colores dissidentes, ait Procopius lib. 1. de bello Persico: seditionem Constantinopoli hinc natam describens, cujus meminit Justinianus sub finem Novel. 17. jubétque auctores seditionis, qui aufugerant, conquiri, & in urbem ut puniantur, adduci. Hujusce autem formulæ meminit infr. hujus lib. epist. 33. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Maximiano Viro illustri, & Andreæ Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut discutiant, num pecunia fabricis Urbis deputata, tota fuerit absque fraude in eas expensa.

Unicuique patria sua charior est.

PRovocandi sumus affectuosis civium studiis ad augmenta civitatis: quia nemo potest diligere, quod habitatores intelligit non amare. Unicuique patria sua charior est, dum supra omnia salvum fore quæritur, ubi ab ipsis cunabulis commoratur. Quapropter votis patibus invitemur ad dona; quatenus quod sponte tribuimus, duplicatâ gratia conferamus. Et ideo nulli grave sit, Romanis fabricis deputatæ pecuniæ reddere rationem, cùm pura conscientia desideret se probari: quando fructum laboris sui capit, dum ad nos prospera de se pervenire cognoscit. Quocirca præsenti decernimus jussione, Romanæ civitatis fabricas vos debere discutere, si labor operis concordat expensis: vel si apud aliquem constet residere pecuniam; quæ non sit fabricis expensa, deputatæ vel reddat erogandam. Quibus rationibus evidenter expressis, ad nos instructionem fidelissimam destinare; ut judicio nostro respondere videamini, qui estis ad indaginem veritatis electi. Nullum enim de largitate nostra fraudari velle credimus, quando in tali negotio, & de propriis facultatibus eum impendere posse judicamus. Aves ipsæ per aëra vagantes, proprios nidos amant: errantes feræ ad cubilia dumosa festinant: voluptuosi pisces campos liquidos transeuntes, cavernas suas studiosa indagatione perquirunt; cunctaque animalia ibi se norunt refugere, ubi longissimâ cupiunt ætate constare. Quid jam de Roma debeamus dicere, quam fas est ab ipsis liberis plus amari?

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Marcello Viro Senatori Advocato fisci Theodoricus Rex.

Illum ex Advocato privato creat Advocatum fisci.

Ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis.

Fides suaves affert fructus.

Officium Advocati fisci.

* Jur. exhonoras.

SOlida laus est Regiæ largitatis, quoties conveniunt indulta judiciis: nec sibi audet casus adscribere, quod bonæ dispositionis librat examen: quia ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis. Non enim de rudibus sententiam ferimus, sed de probatissimis judicamus. Polisti siquidem forensi cote multifariè prædicatus ingenium: nutristi facundiam exercitatione causarum: expertus es, quàm suaves Fides afferat fructus, ut etiam ipsa conciliet corda Regnantium. Hæc in te speculator virtutum noster sensus inspexit. His apud nos suffragiis placere meruisti, ut dignus existeres ad publicas causas, qui gessisti hactenus sub integritate privatas. Sume igitur Fisci nostri tuenda negotia, in utendis officii tui privilegiis decessorum exempla secuturus. Ita ergo per medium justitiæ tramitem moderatus incede; ut nec calumniâ innocentes graves, nec justis petitionibus retentatores * exoneres. Illa

enim vera lucra judicamus, quæ integritate suffragante percipimus. Non ergo quoties superes, sed quemadmodum vincas, inquiramus. Æquitatem nobis placiturus intende: non quæras de potestate nostra, sed potiùs de jure victorias: quando laudabiliùs à parte Fisci perditur, cùm justitia non habetur. Nam si dominus vincat, oppressionis invidia est: æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Non ergo parvo periculo causas dicimus: quando tunc fama nostra proficit, cùm se commoditas injusta subducit. Quapropter fit interdum causa mala Fisci, ut bonus Princeps esse videatur. Majori quippe compendio perdimus, quàm si nobis indebitè victoria suffragetur.

Laudabiliùs à parte fisci perditur, cum justitia non habetur.

Fama regis proficit, cùm se commoditas injusta subducit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

* Cæliano & Agapito Viris Illustribus, & Patriciis Theodoricus Rex.

* Gr. & Cuj. *Feliciano.*

Hi Judices eliguntur, ut litem Patriciorum virorum Festi & Symmachi contra Patricium Paulinum dirimant.

DEcet Regalis apicis curam, generalitatis custodire concordiam: quoniam ad laudem Regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. Quid est enim quod nos meliùs prædicet, quàm quietus populus, concors Senatus, totaque Respub. morum nostrorum honestate vestita? Hinc est, quod præsenti jussione decernimus, ut magnifici viri, atque Patricii Festus atque Symmachus, contra illustrem & patricium Paulinum in judicio vestro, quas se habere dicunt, exerant actiones. Quibus pro legum ratione susceptis, &, si juris ordo patitur, definitis; tunc Patricius Paulinus, quicquid adversum supra memoratos magnificos viros se habere causatur, pari sorte depromat. Nec tardari volumus in ejus quoque parte sententiam, dum velimus omnia inter eos esse decisa; nihilque aliud relinqui, nisi quod debetur affectui. Videre ergo tanti judicii arbitros vos electos: videte expectationem nostram, æquabilem flagitare justitiam: relaturi gratiæ uberrimum fructum, si præsens disceptatio, quos dignos credidit, non impares probet esse. Debet enim de talibus viris esse cura præcipua, qui dare possunt minoribus evidenter exempla. Nam qui inter pares summos viros litem negligit * absoluendam, hoc imitari reliquos sine dubitatione permittit.

Ad laudem regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur.

Quietus populus Regem prædicat.

* Ed. *abolendam.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Universis Gothis Theodoricus Rex.

Indicat se per Nandium Sajonem illos admonendos curasse, ut ad expeditionem Gallicanam 8. Calendar. Juliar. rebus omnibus necessariis sufficienter instructi properent, & seniores junioribus exemplo sint.

INnotescenda sunt magis Gothis, quàm suadenda certamina: quia bellicosæ stirpi est gaudium comprobari. Laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit. Et ideo, juvante Deo, quo auctore omnia prosperantur, pro communi utilitate exercitum ad Gallias constituimus destinare; ut simul & vos provectus occasionem habere possitis, & nos quæ præstitimus, meritis contulisse videamur. Latet enim sub otio laudabilis fortitudo; & dum se probandi non habet spatium, occulta est lux tota meritorum. Atque ideo per Nandium Saionem nostrum admonendum curavimus; ut ad expeditionem, in Dei nomine, more solito, armis, equis, rebusque omnibus necessariis sufficienter instructi, octavo die Cal. Juliarum proximè veniente, modis omnibus, Deo favente, moveatis; quatenus & parentum vestrorum in vobis ostendatis inesse virtutem, & nostram peragatis feliciter jussionem. Producite juvenes vestros in Martiam disciplinam. Sub vobis videant, quod posteris referre contendant. Nam quod in juventute non discitur, in matura ætate nescitur. Accipitres ipsi, quorum victus semper ex præda est, fœtus suos novitate marcentes nidis proturbant, ne molli otio consuescant: alis verberant immorantes: cogunt pullos teneros ad volatum; ut tales debeant existere, de quibus possit pietas materna præsumere. Vos autem, quos & natura erigit, & amor opinionis exacuit, studete tales filios relinquere, quales vos patres vestros constat habuisse.

Laborem non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit.

Quod in juventute non discitur, in matura ætate nescitur.

Accipitrum natura.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Sabiniano viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet portum Lucini, & portus junctos reparari, eorumque diligentiorem in posterum curam haberi.

NIl prodest initia rei solidare, si valebit præsumptio ordinata destruere. Illa sunt enim robusta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura custodit. Atque ideo * major in conservandis rebus, quàm in inveniendis adhibenda cautela est: quia de initiis prædicatio debetur invento: de custoditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum siquidem propter Romanæ mœnia civitatis, ubi studium nobis semper impendere, infatigabilis ambitus erit, portum Lucini deputatis redditibus reparari jussio nostra constituit; ut viginti quinque millia tegularum annuâ illatione præstentur: simul etiam portubus junctis, qui ad illa loca * antiquitùs pertinebant, & nunc diversorum usurpatione suggeruntur invasi. Cuncta ergo ad statutam præstationem facias sine dilatione revocari: quia licet nostra jussa pro sua reverentia in nullo violanda sint, ea tamen custodiri volumus maximè, quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitet, fabricarum miracula hac provisione servata, & pendenti saxo * formatas cameras tegularum tegmine custoditas? Ut antiqui principes nobis meritò debeant suas laudes, quorum fabricis dedimus *a* longissimam juventutem; ut pristina novitate reluceant, quæ jam fuerant veternosa senectute fuscata.

Illa sunt robusta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, & cura custodit.

* Ed. *non minor.*

* MSS. *antiquitate.*

* MSS. *tornatas.*

a Ætatem ædificiis tribui non est novum, etenim Mamertinus in Panegyrico Juliani dixit urbium mœnia renovata ab Imperatore induisse juventutem: pari quoque ratione, ornamenta urbium ac decora marmorum senium temporis sentire dicimus, ut videre est in l. 16. C. Theod. de oper. publ. ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti in l. 15. eod. tit. & Ovid.

Canescunt sarpi tecta relicta situ.

Ennodius Ticinensis epist. ad Boethium : Ædificia ejus sub negligentia consenescunt. & alio loco,

Abjurant priscam te Præsule tecta senectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur in l. 1. C. Theod. si cert. pet. & ætatem sivemque libri apud Gellium 1. & ætatem vino accedere apud Plin. lib. 23. cap. 1. Memini quoque legibus ætatem tribui, easque ab optimis auctoribus dici consenescere, languere, mori, & occidi. Constantinus in l. 15. C. Theod. de appell. jubet consenescere legem, quæ vetabat à Præfecti urbis sententia provocare. Ammianus Marcellinus lib. 16. de legibus sumptuariis loquens, Senescentes, ait, paulatim reparavit Sylla Dictator. Sic & Claudianus his verbis,

priscámque resumunt

Canitiem leges, emendatæque vetustas,

Accedúntque novæ.

Aulus Gellius, passus est enim leges istas de tam immodico supplicio sim atque senio emori. Eodem modo Cicero legum interitum, & bellum civile ac domesticum, & totum Urbis atque Imperii occasum appropinquare dixit. Eodem sensu ætas vinorum, apertum, sylvarum, & arborum, pro annis & diuturnitate legitur. Quod Aggenus Urbicus in Commentariis ad Julium Frontinum ad arbores transtulit. Alter è contrario, inquit, si aliter quæreremus similiter sine ferè culturæ comparationem accipiens, id est, si sylva, cujus sit ætatis pars cæsuræ, & ætas arborum ut solent relinqui, quas antemissas vocant, & sylvarum quoque ætates sint pares : si vineæ, similes erunt in comparatione, an ordines æquè distantes, an pari constitutione, & an simile genus vitium. Hæc ille. *Brosf.*

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Statuit, ut quæ dudum Ecclesiæ Versillæ Antistitus præstitit, valeant in perpetuum, & extraordinaria tributa, quæ à temporibus Cassiodori sunt soluta, non sentiat : vult tamen ea, quæ Ecclesiæ postea collata sunt bona, oneri solutionis subjaceant.

NEfas est, apud eos fidem beneficii prioris imminui, quibus alia convenit à nostra sæpius largitate præstari. Sed sicut quæ semel annuimus, rescindi in perpetuum non merentur: sic qui largitatem nostram moderatis precibus impetrarunt, nostrorum terminos præstitorum immodicâ non debent præsumptione transcendere. Unde quia religiosi studii reverentiâ commonemur, ut quæ dudum Ecclesiæ viri venerabilis Versillæ Antistitis præstitimus, valere in perpetuum censeamus; nunc quoque illustrem Magnificentiam tuam duximus admonendam, quatenus * superindictorum onera titulorum, præfata Ecclesia in ea summa non sentiat, quæ usque à magnifici viri Cassiodori Patricii, purâ nobis fide & integritate comperti, temporibus est soluta. Ea verò, quæ à tempore beneficii ad Ecclesiam vestram ab aliquibus est translata * possessio, commune cum universis * possessionib⁹ onus solutionis agnoscat, & illius subjaceat functioni, cujus nacta est jura dominii. Alioqui grata nobis augmenta eorú esse non possunt, qui fisci damno proficiunt. Sufficiat possessori compendium pensionis. Tributa sunt purpuræ, non lacernæ. Lucrum cum invidia periculum est ; quantò melius omnia moderata gerere, quæ nullus audeat accusare ?

* *id est extraordinariorum tributorum.*

* MSS. Gr. & Cuj. *professio*

* Gr. & Cuj. *possessoribus.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Specioso Theodoricus Rex.

Indicat populum partis Prasini, dum ad Curiam venirent, insidias à Theodorico Patricio, & Importuno Consule pertulisse, itaut unus occisus fuerit ; jubetque, prædictos viros illustres moneat, ut instructas personas ad judicium Cæliani & Agapiti mittant, qui hanc causam legibus dirimant.

SI exterarum Gentium mores sub lege moderamur : si juri Romano servit, quicquid sociatur Italiæ ; quantò magis decet ipsam civilitatis sedem legum reverentiam plus habere ; ut per moderationis exemplum luceat gratia dignitatum ? Ubi enim quæratur modestus animus, si fœdent violenta Patricios ? Populi itaque nobis partis Prasini petitione suggeritur, dum ad nostrum disponerent Comitatum venire, remedia consueta poscentes, se truculentas insidias à Patricio * Theodorico, & Importuno viro illustri Consule pertulisse, ita ut unus eorum defleatur extinctus. Quod nos ; si ita est, pro facti sui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor persequeretur armatus, quam forere civicus debuisset affectus. Sed quia conditio minorum Regnantis æquabiliter implorat auxilium, supra memoratos illustres admoneri præsenti jussione censemus ; ut ad Cæliani, atque Agapiti illustrium virorum adæquè judicium instructas destinare non differant, te instante, personas ; quatenus legibus examinata cognitio, eorum sententia terminetur. Sed ne forsitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præsumptionis hujus habenda discretio est. Teneatur ad culpam, quisquis transeunti reverentissimo Senatori injuriam protervus inflixit : si malè optavit, cùm benè loqui debuit. Mores autem graves in spectaculis quis requirat ? Ad Circum nesciunt convenire Catones. Quicquid illic gaudens populo dicitur, injuria non putatur. Locus est qui defendit excessum. Quorum garrulitas si patienter accipitur, ipsos quoque Principes ornare monstratur. Respondeant nobis certè ; qui talibus studiis occupantur, si tranquillos optant adversarios suos certè volunt eos esse victores, quando ad injurias tunc prosiliont, cùm se superatos turpiter erubescunt. Unde ergo irasci volunt, quod sine dubio se optasse cognoscunt ?

* MS. Rem. *Theodoro.*

Conditio minorum Regnantis æquabiliter implorat auxilium.

Ad circum nesciunt convenire Catones.

Hæc Epistola fuit scripta anno Christi 509. Importunus enim hoc anno erat Consul.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Universis Gothis & Romanis Theodoricus Rex.

Hac Epistola sancit, ut si quis cujuslibet generis saxa in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instaurationem urbium impendat.

DIgna est constructio civitatis, in qua se commendat cura Regalis : quia laus est tempo-

Laus est temporum reparatio urbium vetustarum; & quare.

rum reparatio urbium vetustarum: in quibus & ornatus pacis acquiritur, & bellorum necessitas præcavetur. Ideoque præsenti jussione profutura sancimus; ut siquis cujuslibet generis saxa, in agris suis * jacentia, muris habuerit profutura, libens animo sine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius possidebit, cùm hæc civitatis suæ utilitati indulserit. Quid enim est gratius, quàm videre crescere publicum decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? Et licet præstentur vilia, ad auctores suos magnâ sunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod majori utilitate recipitur. Et frequenter homo lucra sua complectitur, cùm necessariò pro temporis qualitate largitur.

* MS. Aud. jacentibus.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Universis Lucristanis super Sontium constitutis Theodoricus Rex.

Jubet, ut terrarum spatia, quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, à possessore vendicata debeant restitui.

NOn dubium est ad utilitatem Reipub. cursus custodiam pertinere, per quem nostris ordinationibus celerrimus præstatur effectus. Et ideo, velut necessariæ rei, major adhibenda cautela est; ut qui ad continuos excursus constituti sunt, turpi macie non tabescant: ne jejuna tenuitas laboribus præventa succumbat; & *a* incipiat iter fieri morosum, quod ad celeritatem constat esse inventum. Quapropter devotio vestra, præsenti jussione commonita, terrarum spatia, quæ * veredis antea licuerant *b* mutationibus suis, à possessore vendicata restituat; ut nec illis parvo spatio * inducantur damna, & istis recuperata sufficiant.

* Vide infra lib. 5. Ep. 5.
* MS. indicantur.

a Multa in hanc sententiam, lib. 8. C. Theod. tit. 5. constituuntur. Fern.

b Mutationes infr. lib. 4. epist. 47. postas vulgò vocant. Ammian. Marcellin. lib. 21. Maturè decessit, vectusque mutatione celere cursus publici transitus Alpibus Juliis, &c. Fornev.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Queritur apud illos, quòd servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innocuos, & sancit, ut si cujuspiam Senatoris famulus in ingenui cæde fuerit versatus, eum tradat herus legibus puniendum. Quòd si reum judicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio mulctandum.

ANimum nostrum, Patres Conscripti, Reipub. curis calentem, & diversarum gentium consilia perscrutantem, pulsavit sæpius querela populorum, orta quidem ex causis levibus, sed graves eructavit excessus. Deplorat enim pro spectaculorum voluptate, ad discrimina se ultima pervenisse; ut legum ratione calcatâ, desperatè persequeretur innoxios servilis furor armatus; & quod illis humanitas nostra lætitiæ causâ præstitit, in tristitiam audacia plectenda convertit. Quod nos clementiæ nostræ solitâ provisione comprimimus: ne paulatim sinendo, graviorem vindicare cogamur offensam. Benigni quippe Principis est, non tam delicta velle punire, quàm tollere: ne aut acriter vindicando, æstimetur nimius: aut leviter agendo, putetur improvidus. Atque ideo præsenti definitione sancimus, ut si cujuspiam Senatoris famulus in ingenui cæde fuerit fortasse versatus, eum tradat legibus imperitum; ut facti qualitate discussâ, proferatur jure valitura sententia. Si verò tanti facinoris reum malâ fide dominus judiciis præsentare distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio vulnerandum, & nostræ * ingratitudinis, quod multò gravius est, pericula subiturum. Sed ut honestatem omnium par libra componeret, & * civilitatis gratia reductis moribus conveniret, ad populum quoque præcepta nostra direximus, quæ vobis reserati libenter amplectimur; ut alterutrâ jussione pensatâ resarciatur civibus scissa concordia. Proinde nullum à spectaculorum gaudio removemus, sed seditionis semina radicitus amputamus. Intersit igitur inter splendorem vestrum, moresque mediocres: refugite tales familiares, qui sint injuriarum ministri; qui honori vestro nitantur adscribere, quod delinquunt; & dum levitates suas * asserere cupiunt, vestram Reverentiam implicare contendunt. Vos enim, quos semper gravitas decet, nolite truculenter insequi inania verba populorum. Si quid est fortè, quod pœnam mereatur admissum, in Præfecti Urbis notitiam deferatur; ut culpa legibus, non per præsumptam coerceatur injuriam. Quid enim discrepat à peccante, qui se per excessum nititur vindicare? Impœnitenda est ultio de cive, quæ de legibus venit; & excellentee videtur de pulsato triumphasse, qui victor pronuntiatur à judice. Inter ipsos quoque adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina; sed pugnis se quamlibet fervida lacessebat intentio; unde & *a* pugna nomen accepit. Postea *b* Belus ferreum gladium primus produxit, à quo & bellum placuit nominari. Consilium atrox, crudele præsidium, ferina concertatio. Nam & si datum illi est priùs inermem facilè vincere; tamen crimini applicandum est, quòd inde posteritas potuit interire. Non permittatis ergo à famulis vestris fieri in civibus, quod adhuc debet in hostibus accusari.

Benigni Principis est non tam delicta velle punire, quàm tollere, & quare.

* *id est indignationis.*

* MSS. & Ed. *Accursi. civitatis.*

* MSS. *exercere.*

Impœnitenda est ultio, quæ de legibus venit.

Unde pugna dicta. Belus ferreum gladium primus produxit, à quo bellum dictum.

a Unde & pugna. A pugno nempe. Caius pignus quoque à pugno appellatum scribit: quia res, quæ pignori dantur, manu capiuntur, l. 238. plebis de verb. signif. donatiò seu δῶρον, à doro, id est palmo, quia munera oblata manu caperentur, ut Victruvius Pollio lib. 2. c. 3. Plin. lib. 35. c. 14. quo allusum à Paulo videri possit in l. 31. senatus, de mort. caus. don. Forner.

b Belus. Quod Cassiodorus patri, Isidorus tribuit filio lib. 18. c. 1. Etymol. Primus bella intulit Ninus Assyriorum Rex. Suidas ἄρης propriè ὁ σίδηρος, μυωλεῖται δὲ καὶ τὸν πόλεμον quoniam in bello non verbis, sed facto opus est: ἐν γὰρ πολέμῳ χεῖρες, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ. Et Homerus, ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ. Eustathius in Homeric illud Iliad. π. χάλκεος ἄρης ὁ σίδηρος ἄρης. Vide Varronem & Festum in dict. duellum. Forner.

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Populo Romano Theodoricus Rex.

Edicit, ut ſi quis ex populo atroces injurias in quempiam Senatorum protulerit, noverit ſe à Præfecto Urbis pro qualitate facti plectendum; & præcipit, ut Pantomimi præfinitis locis artes ſuas exerceant.

Theodoricus onus expenſarum pro ſpectaculis ſubibat.

SPectacula voluptatum, lætitiam volumus eſſe populorum: nec erigere debet motus irarum, quod ad remiſſionem animi conſtat inventum. Ideo enim tot expenſarum onus ſubimus, ut conventus veſter non ſit ſeditionis ſtrepitus, ſed pacis ornatus. Mores peregrinos abiicite: Romana ſit vox plebis, quam delectet audiri. Convitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur. Hoc fuit certè, quod culpabatis in exteros. Nolite modò vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abieciſſe. Atque ideo * edictali programmate definimus, ut ſi atroces injurias in quempiam Senatorum vox injuſta præſumpſerit, noverit ſe à Præfecto Urbis legibus audiendum; ut pro facti qualitate diſcuſſâ, excipiat promulgatam jure ſententiam. Verùm ut omne ſemen diſcordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes ſuas exercere præcipimus; quod vos poterit inſtituere ad Præfectum Urbis data præceptio. Tantum eſt, ut animis compoſitis peragatis lætitiam civitatis. Nihil eſt enim, quod ſtudioſiùs vos ſervare cupimus quàm * veſtrorum Veterum diſciplinam; ut quod ab Antiquis laudabile ſemper habuiſtis, ſub nobis potiùs augeatis. a Soletis enim aera ipſa mellifluis implere clamoribus, & uno ſono dicere, quod ipſas quoque bellua ſdelectet audire: profertis voces organo dulciores; & ita ſub quadam harmonia citharæ concavum theatrum per vos reſonat, ut tonos poſſit quilibet credere * quàm clamores. Numquid inter iſta rixæ decent, aut inflammata contentio? Abiicite furores læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari poſſunt, cùm veſtri * favores ſuaviter audiuntur.

Convitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur.

* *Vide lib. ſeq. Epiſt. 14. 25.*

* Ed. Niv. *veterum.*

Populi in theatro clamare conſueverant.

* *ſubaudi, potiùs.*

* Ed. Niv. *fautores.*

a Acclamatio & plauſus erat ex arte, & Quiritium compoſitæ modulatæque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius, in Panegyrico. Et populus quidem Romanus dilectum principum ſervat, quantoque paulò antè concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat. *Broſſ.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Agapito Viro Illuſtri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Illum monet ſe ſcripſiſſe ad Senatum, & ad populum, jubetque ut ſi à quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confeſtim ille legum ſeveritate plectatur: ſi verò Senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, ſtatim mulctam excipiat. Decernit præterea, ut Helladius habeat æqualitatem menſtrui cum cæteris Pantomimis.

EXimiæ Urbis Præſulem, pacis convenit eſſe cuſtodem. Nam à quo melius moderatio debet ſperari, quàm cui potuit Roma committi? Illa enim mater omnium dignitatum, viros ſibi gaudet præſidere virtutum. Et ideo honori tuo debes animos exæquare; ut quod noſtris adeptus es beneficiis, tuis meritis inveniſſe credaris. Circumſpicere te decet, ne qua in ſpectaculis ſeditionum cauſa naſcatur; quia tuum præconium eſt, populus quietus. Sit inſultandi conſuetudo moderata; ut nec libertati pereat honeſta licentia, nec deſit moribus diſciplina. Quocirca ſicut noſtris oraculis & ampliſſimum ordinem docuimus, & plebem decrevimus admoneri, hoc tuam quoque Magnitudinem obſervare cenſemus; ut ſi à quoquam irrogata fuerit injuria Senatori, confeſtim loquax temeritas legum ſeveritate plectatur. Si verò Senator, civilitatis immemor, quemquam ingenuum nefariâ fecerit cæde vexari; protinus relatione tranſmiſſâ perennitatis noſtræ mulctam perculſus excipiat. Meminerint enim cuncti ſic ſpectaculorum ſtudia parteſque dividere, ut in patria debeant eſſe concordes; nec ad hoc voluptatum ſibi exhiberi certamina, ut exinde hoſtilis ira ferveſcat. Verùm, ne poſthac ulla poſſit iterum furioſa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populis præſtaturus, introeat: habiturus æqualitatem menſtrui cum cæteris * partium pantomimis. Illud etiam, quod crebras inter eos ſeditiones exagitat, præſenti juſſione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio ſaltare præcepimus, ſine utriuſque partis ſtudio, ſpectandi eis, ubi delegerint, libera ſit facultas. Si verò eorum lubrica voluntas in unius coloris favorem migraverit, ſtudia ſua populus tam in circo, quàm theatro habeat pro parte, quam diligit; ut is, qui præſumpſerit vetita, ipſe judicetur quæſiiſſe diſcordiam.

Roma mater omnium dignitatum.

* Niv. & Gam. Gr. & Cuj. *Praſini pantomimis.*

a Agapito. Eidem reſcripta eſt Epiſtola ſexta hujus lib. Præcipuè autem Theodoricus ſeditiones in ludis excitari ſolitas compeſci à Præfecto urb. voluit. Eodem ſpectat epiſt. 44. hujus lib. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Agapito Viro Illuſtri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præſenti ordinatione decernit, ut Pantomimo ab Albino & Albieno electo ſolitum menſtruum partis Praſini ſine imminutione tribuat.

NEſcit Serenitatis noſtræ ſemel prolatum turbare judicium; nec quod providâ diſpoſitione conſtituit, cujuſquam occaſionis ſurreptione * mutare. Dudum ſiquidem ad Albinum atque Albienum Patricios viros Præcepta nos dediſſe retinemus, ut pantomimum Praſini partis eligerent, qui præſtantiùs ſpectaculis conveniret. Quod nobis factum ſua relatione reſerarunt. Et ideo nunc præſenti auctoritate decernimus; ut quem à ſuprà memoratis magnificis viris electum eſſe conſtiterit, ei ſolitum menſtruum partis Praſini ſine imminutione tribuatis; ut quod

* *alii*, *mutavis.*

noſtra

* MSS. compulsionis.

nostra provisio, * confusionis tollendæ causâ constituit, non fiat seditionis occasio, sed quietis.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Jubet, ut per singula loca maritima commoneat, nè quisquam præsumat peregrinas naves antè frumentis onerare, quàm provincia, quod necessarium fuerit, retinuerint.

Copia frumentorum debet primùm prodesse provinciæ, ubi nascitur, & quare.

COpia frumentorum provinciæ debet primum prodesse, cui nascitur: quia justius est, ut incolis propria fœcunditas serviat, quàm peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhauriat. Alienis siquidem partibus debet impendi, quod superest; & tunc de exteris cogitandum, cùm se ratio propriæ necessitatis expleverit. Atque ideo illustris Magnificentia tua per loca singula, qui curam videntur habere littorum, faciat commoneri; ut non antè quispiam peregrinas naves frumentis oneret ad aliena littora transitura, quàm expensæ publicæ ad optatam possint copiam pervenire.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat se nonnihil commoveri, quòd frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per Cancellarium æstatis tempore consueverant deportari, Autumno adjecta nondum fuissent: & præcipit, ut hoc celerrimâ curet emendatione corrigi.

CUm siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet desævire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortivos messium fœtus non tam edidit, quam imperfectâ ubertate projecit: majori nunc studio quærenda sunt, quæ etiam in abundantia experi consueverunt. Et ideo frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per Cancellarium vestrum æstatis tempore consueverant destinari, nec Autumno venisse modis omnibus permovemur: cùm Solis reflexus Australia signa discurrens, naturæ * ordinem modificat, tumultuosas procellas aëris permistione * resuscitat; quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero *a* imbrium futurorum competenter nomina susceperunt. Quæ ergo talia mora, ut in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata navigia, cùm stellarum non mergentium lucidum sydus tendi carbasa festinanter invitet, & aëris sereni fides properantium nequeat vota terrere? Aut fortè incumbente Austro, remigiisque juvantibus meatus navium *b* Echeneis morsus inter undas liquidas alligavit: aut Indici maris conchæ simili potentiâ labiis suis navium dorsa fixerunt; quarum quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata possint elementa * compellere. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, & cursum non habet, cui ventus arridet: sine anchoris figitur, sine rudentibus alligatur; & tam parva animalia plus resistunt, quàm tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cùm subjecta unda præcipitet cursum, supra maris tergum navigium stare constat infixum: miroque modo natantia inconcussè retinentur, dum innumeris motibus unda rapiatur. Sed ut dicamus aliam piscis naturam, fortè nautæ prædictarum navium Torpedinis tactu segnissimè torpuerunt: à qua tantum infigentium dextræ prægravantur, ut per hastam quâ fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus vivæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se movere non possunt. Sed Echeneis illis, impedimentosa venalitas est; concharum morsus, insatiata cupiditas: torpedo, fraudulenta simulatio. Ipsi enim studio pravo faciunt moras, ut occasiones incurrere videantur adversas. Quod Magnitudo tua, cui specialiter convenit cogitare de talibus, celerrimâ faciat emendatione recorrigi: ne inopia non tam à sterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata esse videatur.

* Ed. ordine modificatur. Mensis septiber & sequitur ab imbribus dicti.

Echeneis naves alligat, sicut & cōcha Indici maris.

* MSS. & Ac. complere.

Quomodo Torpedo manum percutientis ita inficiat, ut obstupescat.

Præfecti Prætorio erat de vectigalibus cogitare.

a Imbrium nomina. Ut September, quasi septimus imber, October, November, ex Varrone, cui ab imbribus menses istos dictos placet. *Forn.*

b Echeneis Latinè Remora, παρὰ τὸ ἔχειν τὴν ναῦν. Plin. lib. 3. cap. 2. D. Giul. & Cujac.

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA

Thetiolo Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet illum in Pedonensi civitate Benedicti locum suscipere, & ejusdem filios civili tuitione vallare.

Utilitas personarum bonarum debet successione renovari.

UTilitas personarum bonarum debet successione renovari: ne defectu servientium patiatur aliquod res suspensa dispendium. Et ideo locum te jubemus quondam Benedicti in Pedonensi civitate ex nostra auctoritate suscipere; ut omnia vigilanti ordinatione procurans, nostræ gratiæ mercatia augmenta. Debes enim advertere, quam vicissitudinem reddere studeamus vivis, qui mortuorum fidem non possumus oblivisci. Illud etiam pietatis nostræ consuetudine commonemur, ut quoniam devotorum nobis memoria probata non deficit, antefati Benedicti quondam filios, qui sincerâ nobis cognoscitur devotione paruisse, civili facias tuitione vallari; quatenus defensionis præsentis commodo sublevati, securitatem sibi gaudeant paterna servitia contulisse. Prosit ergo generi, quod potuit unius devotione præstari: quia majora nos decet tribuere, quàm videamur à servientibus accepisse. * Hic æqualitas æquitas non est, sed pars nostra justissimè pensat, cùm reddendo plus fuerit onerata.

Majora decet Regem tribuere, quàm videatur à servientibus accepisse.

* Niv. Hæc.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Crispiano Theodoricus Rex.

Illum ab exilio revocat, si revera in adulterio deprehensum occiderit, & jubet, ut pecunia Agnello fidejussori Crispiani à Vicario

urbis, vel ejus officio extorta restituatur; illique Candacus tuitionem contra quoslibet impetus præstat.

Proclivior ad misericordiã via bonis mentibus semper patet.

QUamvis homicidii facinus primus detestetur auditus, & cruentam manum oculi refugiant judicantum; quia proclivior ad misericordiam via bonis mentibus semper patet: tamen justitiæ consideratione librandum est, qua cuique fiat injuria nefarium scelus, quod novâ infelicitate fortunæ commissum est: tunc erit detestatio cunctorum, si se servet innoxium. Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii nisus est jura violare? Feris insitum est, copulam suam extremâ concertatione defendere: dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros fœminas suas cornuali concertatione defendere: arietes pro suis ovibus capitaliter insævire: equos adjunctas sibi fœminas colaphis ac morsibus vendicare. Ita pro copulatis sibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patiatur a adulterium inultum relinquere, quod ad æternum suum dedecus cognoscitur * omisisse? Et ideo si oblatæ petitionis minimè sis veritate * fraudabilis, & genialis thori maculam deprehensi adulterii sanguine diluisti, nec sub prætextu cruentæ mentis causam pudoris intendis; ab exilio quod tibi constat inflictum, te præcipimus alienum: quoniam pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere. Ita tamen, ut si legitimus extiterit accusator, de facti tui qualitate noveris audiendum; ut si innoxios peremisti, crimen publicâ districtione resecetur. Si malè * initos complexus adulterorum morte divisisti, æstimetur potiùs vindicta, quàm culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generavit, & Agnello, ut asseris, fidejussori tuo à Vicario vel ejus Officio extortam constiterit fuisse pecuniam; nostrâ jussione * conventus, secundum leges ablata restituat. Nolumus enim ea in cujusquam prædam cadere, quæ nostra visa est sententia liberare. Pari modo contra incivilium impetus Candacis tibi tuitionem sub æquabili defensione præstamus; ut nec legibus te subtrahat, nec iterum contra jura publica laborare permittat.

Omnibus animantibus est inimicum, quod naturali lege damnatur.

* Ed. Niv. & Gam. commisisse.
* Ed. veritate fraudaris.

Pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere.

* MS. Aud. junctos.

* Accur. conviction

a Confer hunc locum cum l. Marito. D. ad l. Jul. de Adult. *Fornier.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

* Coioni Viro Senatori Theodoricus Rex.

* *alii Coinoni, alii Basono.*

Præcipit, ut bona Viriliani nepotis, quæ non modò non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimum restituat.

Non est beneficium quod præstatur invitis.

* Ed. *Hilarii.*

NOn est beneficium, quod præstatur invitis: nec cuiquam videtur utile, quod adversâ voluntate conceditur. Unde Spectabilitas tua * Viriliani adolescentis nepotis tui cognoscat nos querelis gravibus expetitos, quòd res patris ejus, non meliorandi causâ, sed deteriorandi voto detineas. Quapropter quicquid ex jure memorato te retentare cognoscis, sine aliqua dilatione restitue, ut res parentum propriâ voluntate disponat; quia & nobis congrua videtur esse persona, qui assumpta domini libertate proficiat. Pullos suos audaces Aquilæ tam diu procurato cibo nutriunt, donec paulatim à molli pluma recedentes, adultâ ætate pennescant: quibus ut constiterit firmus volatus, novellos ungues in prædam teneram consuescunt; nec indigent alieno labore vivere, quos potest captio propria satiare. Sic juvenes nostri, qui ad exercitum probantur idonei, indignum est, ut ad vitam suam disponendam dicantur infirmi; & putentur domum suam non regere, qui creduntur bella posse tractare. Gothis ætatem legitimam virtus facit; & qui valet hostem confodere, ab omni se jam debet vitio vindicare.

Gothis ætatẽ legitimam virtus militaris facit.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Festo Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Scribit Filagrium rogasse, ut ad Lares proprios reverteretur, filiosque fratris sui Romam studiorum causa misisse, & illum jubet eos sic in Urbe constituere, ut eis non liceat inde antè discedere, quàm secunda decernat jussione.

Hæc Epistola legitur etiam ferè tota lib. 4. Epist. 6.

RAtionabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius, quod die noctuque assiduâ deliberatione volvamus, nisi ut Rempub. nostram sicut arma protegunt, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Filagrius in Syracusana civitate consistens, palatii nostri longâ observatione dilatus, reverti se ad lares proprios supplicavit; qui studiorum causâ fratris filios ad Romanam exhibuit civitatem. Quos illustris Magnificentia tua ex nostra continens jussione, in supradicta Urbe constituat; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc a secundâ decernamus iterum jussione. Ita enim & illis ingenii provectus acquiritur, & nostræ utilitatis ratio custoditur. Non ergo sibi impositum putet, quod debuit esse votivum. b Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater: illa virtutum omnium latissimum templum: sentiatur plane, quod clarum est. Non enim sine gratia creditur, cui habitatio tanta præstatur: quibus mora potest esse proficua, dum interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus nisi hoc fecisset, c in * laribus propriis forsitan latuisset; cujus sapientiam hinc maximè Homeri nobile carmen asseruit, quòd multas civitates & populos circuivit: dum illi prudentiores sunt semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi. Natura siquidem humana sicut duris laboribus instruitur: ita per otia torpentia fatuatur.

Romæ encomium.

Ulysses unde ab Homero laudatus.

* Ac. laboribus.

Natura humana per otia fatuatur.

a Secunda jussione. Lib 2. seq. epist. 11. iterata jussione: quæ majoris momenti est. Justinian. Novell. 17. ἢ μὴν τὶ σεσήξεις ἐξ αὐτῶ πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς ἀναφέρεις, δευτέραν, ὑπὲρ τούτου ὁποτέραν ἡμετέραν προστάξεις. & Nov. 134. ὥστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν. Iterata enim eadem de re postulatio, & concessio obreptionis & erroris suspicionem amovet. Secundarium præceptum prioris liberalitatis, & iteratam supplica-

tionem vocat l. 2. l. 3. de incorporatione. C. Theod. lib. 10. tit. 9. *Fornet.*

6 Roma communis patria esse definitur. in l. 33. D. ad munic. & l. 4. D. de excus. tut. inde venustè Sidonius Apollinaris ait, in ea totius orbis civitate unica solos barbaros ac servos peregrinari. Annæus Seneca: Ab hac civitate discede, ait, quæ veluti communis patria dici potest: omnes urbes circumi: nulla est, ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non invenias. Apud Dionem Mecenas Cæsarem hortatur, ut omnibus sociis civitatem Romanam donet, quò hujus participes facti fideliores redderentur, itaque Romam incolentes eam solam verè urbem, suas autem patrias agros & pagos esse arbitrarentur. Cum igitur communis patria Roma sit, non est obscura ratio, cur Ulpianus scribat in l. 7. D. de interd. & releg. constitutum fuisse, eum, cui patria interdictum erat, etiam urbe abstinere debuisse; cujus quidem constitutionis author fuit Claudius, ut testatur Suetonius in ejus vita. Cicero contra Rullum: Roma communis patria omnium nostrûm. Fuit olim Roma communis patria Romanorum & Italorum ex lege Julia, hodie est omnium qui ditioni Romanæ subjecti sunt. Relegatus non potest Romæ morari, quia omnium est patria, ut ait Callistratus in l. relegatus. D. de interd. & releg. Novell. 78. vide Cujac. ad l. unic. C. de decur. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 21. Brisson. lib. 3. select. cap. 6. Dec. ad cap. meminimus. num. 16. extra de appell. Felin. ad cap. fin. col. pen. nu. 10. de foro compet. Rom. sing. 146. Consule quæ notavi ad epist. 2. lib. 11. infra. *Broff.*

c Sic legunt Justus Lipsius tom. 3. pag. 318. & D. *Juretus.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

*Ed. Accur. Assio. D. Gr. & Cuj. *Assum.*

* Assuin Viro illustri Comiti Theodoricus Rex.

Jubet, ut arma necessaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret.

ORdinatio nostra non debet per moram impediri, ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. Et ideo ante distribuenda sunt arma, quàm possit flagitare necessitas; ut cùm ea tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficiant. Ars enim bellandi, si non præluditur, cùm necessaria fuerit, non habetur. Proinde illustris Sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique se expediendi facultas obtulerit, pro nostra jussione arma necessaria procurabit: quia fida Reipub. salus est defensor armatus. Discat miles in otio, quod * perficere possit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione, confidunt. Gestiunt vituli certamina, quæ impleant ætate robusta: catuli in novellis venationibus ludunt. Focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus: cæterùm si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. Sic animi hominum, nisi priùs leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pavida sunt; & aliter timiditas non tollitur, nisi cùm rebus necessariis novitas abrogatur.

Ars bellandi si non præluditur, cum necessaria fuerit, non habetur. Fida Resp. salus est defensor armatus.

*Ed. *proficere.*

Primordia cuncta pavida sunt.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Agapito Viro illustri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Faustum adultum, filium illustris Fausti inter Referendos Curiæ annumeret.

PRæcipua vestri Ordinis cura cautiora nos facit proferre judicia; & admittendum reverendo cœtui, examinare cogit sollicitiùs honor Senatus, quem non solum volumus numero augeri civium, sed ornari maxima luce meritorum. *Recipiat alius ordo fortè mediocres; Senatus respuit eximiè non probatos. Quapropter unde meliùs nobilitati collegam quærimus, quàm de a vena nobilium, qui se promittat abhorrere moribus, quam refugit sanguine, vilitatem? Atque ideo illustris Magnificentia tua Fausto adulto, filio illustris Fausti, decernat attribui, quæ circa Referendos Curiæ priscus ordo * designavit. Hæc enim præcipientes nihil imminuimus sacro ordini de solita auctoritate judicii: quando gloria major est dignitatis spectare sententiam Procerum, post Regale judicium. Ornatus enim ipsorum est, si quæ solent illi deligere, nos jubemus; & si quod ab illis quotidie petitur, nos magnopere postulemus.

*MSS. & Ac. *Repetat.*

* *alii, dictavit.*

a Hæc vox sæpius reperitur in authoribus. Legimus enim vigere fraternam venam, & virorum bonorum fœcundam venam esse. Sic Macrobius venam Latinæ linguæ nuncupat; & Cicero venam Reipublicæ; Spartianus venam paternæ disciplinæ. Ennodius, vena linguarum: ita etiam venæ aquarum dicuntur à Sempronio in l. si in meo. ar. ff. D. de aqua & aqua pluv. arc. Alber. de Rof. in l. forma. §. salinæ C. de censib. Cœpola in l. inter publica. §. publica. de verb. signific. Paul. Castr. consil. 5. Venæ putei ab Ulpiano in l. fluminum. 24. §. etiam videamus. 12. D. de dam. infect. metallorum, lapidicinarum & fabrorum, in l. si usus fruct. 13. §. inde quæsitum. 5. D. de usufruct. & l. functi. 3. C. de metallariis. Sic vena lapidea vel ferrea Bart. in l. venditor. §. si constat. D. comm. prædior. Venæ quoque de arboribus dicuntur, ut testatur Plin. lib. 16. cap. 38. in quarumdam arborum carnibus pulpæ venæque sunt. Dicimus etiam venas auri & argenti, ut ex Cicerone lib. 2. de nat. Deor. liquet. Nos æris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus. *Broff.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Artemidoro Viro illustri Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Illi confertur Præfectura Urbis, & summis laudibus exornatur.

REmuneratio meritorum justum Dominantis prodit imperium: apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit. Nam si inopinata tribuimus, quemadmodum negare possumus, quod debemus? In *tutum apud nos omnis reponit devotio, quod meretur; & duplicem fructum metit, qui nobis se in aliquo paruisse cognoscit. Olim quidem quod esset dignitate pretiosius à nobis habere meruisti, ut Regio lateri dignus adhæreres. Differri te pertulit noster affectus: apud amantem provectus tui causam tardiùs impetrasti, ut post * sacræ amicitiæ genium ad honores ornatior pervenires. Cuncta siquidem, unde famam captat humanitas, in te * congeminata sederunt, patria, genus, instituta præclara. Quorum si unum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minùs genitalis soli fortunâ resplendes, quàm gloriâ stemmatis, & virtutis ornaris. Hinc est, quod nunc te per

Remuneratio meritorum justum Dominantis prodit imperium;

* Ac. *Intutum.*

* *id est Imperatoris.*

* Ed. Ac. *congemina.*

Id est, an. Chr. 510.

* Indictionem feliciter tertiam ad *a* Præfecturæ Urbanæ culmen erigimus: tribuentes tibi in ea civitate *b* fasces, ubi perpetui sunt honores. Quod nos, qui munera nostra verecundiùs æstimamus, certè fatebimur, multùm te meruisse de nostro judicio, ut illi cœtui præsidere possis, quem reverendum humano generi esse cognoscis. Numquid hoc est palatia regere, & domos proprias ordinare? Plerumque honor ex commendatis acquiritur; nec tale est cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. Illa, quæ potiora credimus, ad conservandum melioribus damus; & in quibus sustinere damna non patimur, fidelioribus profectò mentibus applicamus. Roma si habet parem, æstima nos & aliis similia credidisse: si verò singulare bonum est, judicem te præcipuè rei fecimus, quam augere semper optamus.

Præfectus urbis Senatui præsidet.

a Vide supra Epist. 32. & l. 1. D. offi. Præf. urb. *Forn.*

b Olim nonnisi Magistratus populi Romani, aut qui cum Imperio in provinciis, fascibus usi, quod ab Augusto originem sumpsit, cujus honori Senatus decrevit anno urbis 735. uti consulari potestate semper esset, fascibus duodecim uteretur, cùmque morem tenuerunt Principes, ita tamen ut laurum fascibus non adderent, nisi in victoria. Postea per adulationem irrupit, ut omnium Principum fasces semper laureati essent, eâque nota maximè distinctus a vulgo Princeps. Talis autem erat fascium figura. Detractis ex betulæ arbore virgis ita includebatur securis, ut acies ferri in summitate emineret, reliqua pars circumducto loco tegeretur: quod eo consilio a Majoribus excogitatum fuit, ut testatur Plutarchus in Problematibus, ut ostenderent Magistratuum iram in sumendo supplicio non debere esse præcipitem, eósque fasces habere, sed tamen ligatos, quique sine justa causa non debeant dissolui. Ponuntur aliquando fasces pro ipsis Magistratibus. Virgil. lib. 2. Georg. Liv. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. *Broff.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Illi significat se Artemidoro fasces urbanæ Præfecturæ indulsisse, & magnopere eum laudat, petitque, ut ipsius electionem suis confirmet suffragiis.

** Niv. germinum. Acc. gradium. Juret. præmium.*

SCitis, Patres Conscripti, nostrum esse * genium culmina dignitatum: scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in fascium honore præstare. Quicquid enim ab uno quoque suscipitur, Senatus est, qui meretur. Quid enim de vobis æstimemus, agnoscitis: quando viris longo labore comperris, hoc certè in præmium damus, ut vestri corporis mereantur esse participes. Hic est enim vir, qui genitalis soli relictâ dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licet esset clarus in patria, nostram tamen elegit subire fortunam, superans gratiæ magnitudine vim Naturæ: qui Principe Zenone, non tam benevolo, quàm affine gaudebat. Et quid in illa Repub. gratia non potuit obtinere parentis, quæ sic facillimè favet extraneis? Sed hæc omnia nimius despexit affectus; ut nos ipsi, pro quibus hæc fecisse cognoscitur, meritò stupere videamur in unius gratia tot desiderabilia fuisse contempta. Qui super hanc eximiam fidem solatia nobis suæ confabulationis adjecit; ut asperas nonnunquam Reipub. curas, quas emergentium rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret. Blandus alloquio, supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare præsumens. Qui tantâ se animi puritate clarificavit, ut cùm apud nos mereretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione lætissimam sibi militiam vendicaret; quatenus sub specie voluptatis * liberæ videretur velle servire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quinetiam mensam conviva geniatus * ornavit: ibi se nobis studens jungere, ubi certum est nos posse gaudere. Sed quid ultra de ejus moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit, quòd amorem nostrum jugiter habere promeruit? Non est majus meritum, quàm gratiam invenisse Regnantium. Nam quibus fas est de cunctis optimos quærere, videntur semper meritos elegisse. Atque ideò labores ejus remunerationе pensantes, Artemidoro illustri viro Urbanæ Præfecturæ fasces indulsimus. Huic ergo, P. C. tot ac talibus meritis prælucenti, favete linguis, favete collegiis. Erit vestræ quoque benevolentiæ laus, ut cum dignis charitatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

Laudes Artemidori.

** MSS. libenter. Quidam libere.*

** Ed. amavit.*

Non est majus meritum, quàm gratiam invenisse regnantium.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Populo Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Illum certiorem facit se Artemidoro Præfecturæ urbanæ fasces dedisse regendos, ut innoxii purissimum testem, & haberent, errantes justissimum paterentur ultorem.

CHaritatem vestri præcipuam nos habere, ex ipsa cura vos potestis agnoscere: pro quibus ita videmur esse solliciti, ut nihil admonitionis patiamur omitti. Cautela siquidem prodit affectum; & quæ studiosiùs diligimus, majori gratiâ custodimus. Hinc est, quòd viro illustri Artemidoro, diu nostris obsequiis erudito, Præfecturæ urbanæ dedimus fasces regendos; ut quia quorumdam illicitis seditionibus civilitas turbabatur, haberent & innoxii purissimum testem, & errantes justissimum paterentur ultorem. Quod nos, qui delectamur insontibus, in cunctorum notitiam duximus perferendum: ne quis inopinatâ districtione solitè præsumat excedere. Quocirca talia nos præfato viro delegasse noveritis, ut si quispiam incivilis extiterit, districtionem illico nostræ jussionis incurrat. Et quamquam Præfecturæ urbanæ hanc potestatem dederint leges: nos tamen specialiter delegavimus, ut confidentiùs fieret, quod duplex permisisset auctoritas. Audebit ergo seditiosos, & à disciplina publica deviantes, nostra auctoritate percellere. Quiescat concertantium fervor animorum. Bona pacis, quæ, Deo propitio, nostro labore meruistis, cur seditionibus fœdantur illicitis? Nunquam majori damno periclitati sunt mores, quàm cùm gravitas Romana culpatur. Reparet itaque honesta civitas moderationem suam. Pudor est degenerasse à prioribus: eo præsertim tempore, cùm talem Principem cognoscitis vos habere, qui præmia benemeritis, ultionem tribuat inquietis.

Cautela prodit affectum.

Pudor est degenerasse à prioribus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Boëthio Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Dicit se rogatum esse à Burgundionum Rege, ut horologia aquatile & solare ad ipsum transmitteret; Boëthiumque omnia Matheseos miracula apprimè callentem, ad hoc opus perficiendum invitat.

Plerumque res parvæ plus prævalent præstare, quàm magnæ possunt obtinere divitiæ.

SPernenda non sunt, quæ à vicinis Regibus præsumptionis gratiâ postulantur: dum plerumque res parvæ plus prævalent præstare, quàm magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamenta suavitatis imponunt. Sit ergo pro Repub. & cùm ludere videmur. Nam ideo voluptuosa quærimus, ut per ipsa, seria compleamus. Burgundionum itaque Dominus à nobis magnopere postulavit; ut horologium, quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod solis immensi comprehensâ illuminatione distinguitur, cum magistris eorum ei transmittere deberemus; quatenus inspectatis delectationibus perfruendo, quod nobis est quotidianum, illis videatur esse miraculum. Meritò siquidem respicere cupiunt, quod Legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multâ eruditione saginatum, ita nosse didicimus; ut artes, quas exercent, vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longè positus introisti: sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, quâ profunditate cum suis partibus Speculativa cogitetur: qua ratione Activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos Senatores, quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Itali. Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam *a* Archimedem Latialem Siculis reddidisti. Et quascumque disciplinas vel artes * facunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit. Quos tantâ verborum luculentiâ reddidisti claros, tantâ linguæ proprietate conspicuos; ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Matheseos januas introisti. Tu illam in Naturæ * penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti: cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est. Molitur ostendere, quod obstupescant homines evenisse; miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cùm ostentet ex oculis visionem. Facit aquas ex imo surgentes, præcipites cadere: ignem ponderibus currere: organa extraneis vocibus insonare: & peregrinis flatibus calamos complet, ut * Musica possint arte cantare. Videmus per eam defensiones jam nutantium civitatum subitò tali firmitate consurgere, ut machinamentorum auxiliis superior reddatur, qui * desperatus viribus invenitur. Madentes fabricæ in aqua marina siccantur: dura cùm fuerint, ingeniosâ dispositione solvuntur. Metalla mugiunt: Diomedis in ære grues buccinant: æneus anguis insibilat: aves simulatæ *b* fritiniunt; & quæ propriam vocem nesciunt * habere, dulcedinem probantur emittere cantilenæ. Parva de illa referimus, cui cœlum imitari fas est. Hæc enim fecit secundum solem in Archimedis sphæra decurrere: hæc alterum Zodiacum circulum humano consilio fabricavit. Hæc lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione monstravit; parvamque machinam gravidam mundo, cœlum gestabile, compendium rerum, speculum naturæ ad speciem ætheris incomprehensibili mobilitate volutavit. Sic astra, quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernimus. Stans quidam in illis transitus est; & quæ velocites currere verâ ratione cognoscis, se movere non respicis. Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cùm vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio destinate. Primum sit, ubi stylus diei index, per umbram exiguam horas consuevit ostendere. Radius itaque immobilis, & parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit; & fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent; & meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has & umbra demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta rotatio, si hoc & metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus, quæ dum se dicit ludere, naturæ prævalet secreta vulgare! *d* Secundum sit, ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens; quod ut nihil deberet astris, rationem cœli ad aquarum potiùs fluenta convertit: quorum motibus ostendit, quòd cœlum volvitur; & audaci præsumptione conceptâ, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit. Universæ disciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tantùm possint, nosse perquirit. Mechanisma solum est, quod illam ex contrariis appetit imitari; & si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. Hoc enim fecisse dignoscitur *c* Dædalum volare: hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua alligatione pendere. Hoc hodie facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est naturæ, occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens: ita pulchrè simulans, ut quod compositum non dubitatur, veritas æstimetur. Hæc, quia studiosiùs te legisse cognovimus, prædicta nobis horologia quantociùs transmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri, quod viderint; quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt? Et quando fuerint à stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

Boethius logmata Græcorum doctrinam fecit esse Romanam.

* Ed. *facilitas.*

Matheseos miracula perfectè noverat Boethius, & faciebat

* Jur. *penetrabilibus.*

Matheseos laudes.

* Ed. *mystica.* MSS. *muta*

* MS. R. *desperatus.*

* Ed. *ab ære dulcedinem.*

Archimedis sphæra.

Horologium solare.

Horologium aquatile.

Laus Mechanicorum operum.

Mechanicus socius naturæ.

a Archimedem Siculis reddidisti. Is fuit Syracusanus, de quo Cic. lib. 5. Tuscul. quæst. & Victruvius lib. 9. cap. 3. de Architectura. Cujus incredibile nec unquam intermissum studium Plutarchus commemorat,

an ſeni ſit adminiſtranda Reſp. *Forner.*

Juretus pro Latialem, putat legendum Lariatem.

b Juret. putat pro fritiniunt, legendum fringultiunt, ut apud Apuleium Pag. 140. Merulæ iſ Prediotis reſquis fringultiunt.

c Dædalum volare. Simile exemplum extat apud D. Proſperum de Promiſſ. & Prædict. Dei, parte 3. cap. 38. Et apud Ruffinum Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 7. cap. 25 Et apud Laonicum de Repub. Mahometi lib. 3. de rebus Turcicis. *Jur.*

d De horologio hydraulico ſcripſit Athenæus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

a Gundibado Regi Burgundionum Theodoricus Rex.

Horologia ſolare, & aquatile à Boëthio fabricata cum eorum diſpoſitoribus illi mittit.

Non eſt abjectum, quod poteſt explere deſiderium, & quare.

* D. Jur. legit præſtāriæ.

AMplectenda ſunt munera, quæ probantur omnimodis expetita: quando non eſt abjectum, quod poteſt explere deſiderium. Nam per quaſlibet pretioſas res ad illud tantùm tenditur, ut cupientis animus expleatur. Quapropter ſalutantes gratiâ conſuetâ, per harum *b* portitores illum & illum, oblectamenta * præſentiæ veſtræ, horologia cum ſuis diſpoſitoribus credidimus deſtinanda: unum, in quo humana ſolertia videtur colligi, quod totius cæli noſcitur ſpatia pervagari: aliud, ubi ſolis meatus *c* ſine ſole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Habetote in veſtra patria, quod aliquando vidiſtis in civitate Romana. Dignum eſt, ut bonis noſtris veſtra gratia perfruatur, quæ nobis etiam *d* affinitate conjungitur. Diſcat ſub vobis Burgundia res ſubtiliſſimas inſpicere, & Antiquorum inventa laudare: *e* * per quos propoſitum gentile deponit; & dum prudentiam Regis ſui reſpicit, jure facta ſapientium concupiſcit. Diſtinguat ſpatia diei actibus ſuis: horarum aptiſſimè momenta conſtituat. Ordo vitæ confuſus agitur, ſi talis diſcretio ſub veritate neſcietur. *f* Belluarum quippe ritus eſt, ex ventris eſurie horas ſentire, & non habere certum, quod conſtat humanis uſibus contributum.

* Ed. per vos.

Belluarum ritus eſt ex ventris eſurie horas ſentire.

a Gundibado. Al. Gundibaldo: al. apud Adonem Viconenſem. Is Gundibaldus paucis poſt temporibus victus eſt à Clodoveo Francorum rege, apud Greg. Turonen. lib. 2. cap. 32. huic Theod. mittit duo horologia, unum totius motionis cæleſtis, alterum horarum 46. *Forner*

b Nuncios ſæpe hoc nomine ſignificat. & lib. 8. epiſt. 8. lib. 10. epiſt. 8. nam ante chartæ uſum in dolatis ex ligno codicillis epiſtolarum eloquia ſcribebantur. Unde & portitores earum tabellarios vocaverunt, inquit Iſidor lib. 6. cap. 8. Etymol. l. 7. C. Th. Si cert. petatur de chirogr. portitores & bajuli pecuniæ, & gerulus litterarum, l. 23. omnes. & l. 31. quoniam. C. Th. de appel. l. 1. C. Th. ne quid public. lætit. Portitores alioqui ſunt telonarii, qui portum obſidentes, omnia ſciſcitarentur, ut ex eo vectigal acciperent, Non. Marcel. Donat. in Terent. Phormion. *Forner.*

c Loquitur de Clepſydra, quam Naſica Cenſor primus fecit Romanis teſte Cenſorino de divina natura. *Jur.*

d Nam Gundibaldus duxerat filiam Theodorici, Gregor. Turon. lib. 3. cap. 5. *Forner.*

e Per vos. Plane hic reſtitui debet, per quos, non autem per vos. Ut ſcilicet ad vocem præcedentem Antiquorum referat. Alia lectione per vos videtur lapſus per Pitheum in ſua præfatione ad libros Salviani de Providentia Dei, qui interpretatur de Gundibaldo Rege, & propoſitum gentis de fœdere & ſocietate inita cum Romanis Gothiſque ſucceſſoribus accipit. *Jeret.*

f Ammianus Marcellinus lib. 23. Pag. 322.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Secundus.

EPISTOLA PRIMA.

Piissimo Anastasio Imperatori Theodoricus Rex.

Renuntiat Felicem Gallum pro meritis hoc anno Consulem fuisse creatum.

Hæc Epistola scripta fuit anno Christi. 511.

ADmonet nos consuetudo solemnis dare Fastis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam Curiæ claritatem; ut per annorum numerum decurrat gratia dignitatum, & beneficiis Principum sacretur memoria sæculorum. *a* Felix à Consule sumat annus auspicium, portamque dierum tali nomine dicatus annus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim vobis credi possit optatius, quàm ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat, *b* & in venerando nominis Cœtu Senatum annumeret Gallicanum? Agnoscat Curia Transalpini sanguinis decus, quæ non semel coronam suam nobilitatis ejus flore vestivit. Novit inter reliquos fasces viros inde sumere Consulares, qui longo stemmate ducto per trabeas, lege temporum originarius est honorum. *Laus Felicis.* Nam quis bonorum indolem nesciat esse Felicem, qui primis auspiciis hinc prodidit meritum, quòd ad patriam visus est festinare virtutum. Bonum judicium est, secuta prosperitas: crevit cum libertate provectus; nec passi sumus eum ingloriùm relinquere, qui ad honorem Reipub. meruit pervenire. Dignus planè largitatibus nostris, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frænavit ætatem; &, quod rarum continentiæ bonum est, patre privatus, gravitatis factus est filius: cupiditatem inimicam sapientiæ subjugavit, vitiorum blanda contempsit, superbiæ vana calcavit. Ita superatis excessibus antè dare visus est de moribus Consulatum. Nos autem qui bonis redimimur institutis, quos probitas inspecta conciliat, *c* Curules infulas præstitimus Candidato; ut virtutum desideria possimus provocare per munera: quia non deficit rei studium, quæ præmium largius habet. Atque ideo vos, qui utriusque Reipub. bonis indiscretâ potestis gratia delectari, jungite favorem, adunate sententiam. Amborum judicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

a Formula 2. lib. 6. anni per Consules numerabantur.

Felix à Consule sumat annus auspicium. Constat ex hoc loco Consulum fuisse inchoare annum & pandere, ut liquet ex l. 2. C. Theod. ne quid publ. lætit. Salviano lib. 6. de providentia, multisque aliis. Sic novus annus dicebatur, primus annus imperii alicujus Imperatoris, ut ex Seneca colligere est. Quid actum sit in cœlo ante diem tertium idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. anno novo, initio sæculi felicissimi, volo memoriæ tradere. Est & novus annus pars illa anni, quæ novas fruges, novósque fructus parit. Tibullus:

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus.

Sic æstatem novi anni dixisse videtur Gellius, quòd æstas novas fruges afferat. Sæpenumero etiam usurpatur pro anni initio, ut novum ver, nova æstas, & æstatis initium. Ovidius,

Dic age, frigoribus quare novus incipit annus. *Broff.*

b D. Grul. & Cujas putant legendum: & in venerandi nominis cœtum annumeret Gallicanum.

MSS. Et in venerando nominis Cœtu annumeret Gallicanum.

c Curules infulæ. Infula fascia est in modum diadematis, à qua dependent vittæ ab utraque parte. Quidam infulas sacerdotum filamentum vocabant. Alii scribunt infulas filamenta alba esse, quibus templa ornabantur: & moris fuisse, ut nubentes, priusquam mariti domum ingrederentur, infulis postes ornarent. Hinc factum, ut ad omnem dignitatem referatur; quoniam quælibet dignitas habuit insignia sua. Erat & infula corona imperialis. l. fin. in fine. C. de quad. præs. hoc est diadema, quod Valerius vocat nobilem magis, quam felicem pannum, multis curis, sollicitudinibus, miseriisque refertum. Sunt etiam Infulæ Consulares, & Præfecti prætorio, ut l. 1. C. de Consul. l. fin. §. 1. C.

de decur. Item insulæ Magistri officiorum, l. 2. in fin. C. de primicer. Item sunt insulæ quædam signa, quibus distinguitur liber à servo, l. jubemus. C. de præp. sacr. cub. Sic honorum insulæ in l. 1. C. de temporib. appel. Imperiales insulæ in l. ult. C. de quadri. præscr. majoris administrationis insulæ in l. 1. C. ut omnes judices. *Bross.*

EPISTOLA SECUNDA.

Felici Viro illustri Consuli ordinario Theodoricus Rex.

Confertur illi Indictione 4. Consulis dignitas, multisque laudibus effertur.

AMamus beneficia nostra geminare, nec semel præstat largitas cullata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Decorum est namque Principis arbitria non hærere: quia commeodantur priora posterioribus donis, & firmatur omnis indubitata de repetitione sententia. Pridem tibi bonorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum; ut & anteriora tibi merito contulisse videamur, & in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas æstimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate prædicantur. Currat quinimmo honorum gratia per parentes: sub imperio boni Principis omnium fortuna proficiat. Nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, & præstare propositum? Hujus experimenta clementiæ * te retines approbasse, cùm soli genitalis fortunâ relictâ, velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasses. Excepit te noster affectus, *implevit beneficiis manus, fecitque esse votum, quòd nostrum expetiisses imperium. Sic enim decebat crescere, qui meliora visus est elegisse. Mutatur enim fortuna cum dominis; & in laude Regnantis proficit, quod subjectus acquirit. At tu parem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim honore ditatus, tantâ te maturitate tractabas, ut annos leves patereris esse sub pondere, quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ. Paternâ enim substantiâ locupletatus, quæ semper novos extollit heredes, conservasti divitias, cùm ad eas præter laboris studia pervenisses. Solet enim facilè labi, quod sine difficultate potuit inveniri. Auxisti patrimonium * vivacitatis instantia. Nam quod signum magis bonæ *dispensationis quæratur, ubi testis est Consulatus? In tanta facultate meruisti, ad quod vix eversis patrimoniis pervenitur. Privata parcitas *a* liberalitates publicas enutrivit. Transiisti gloriam patris dispositione laudabili; & quod ille assumere non valuit, de ejus opibus effecisti. Celsos currus nisi confidentia magna non appetit: dum generosi est animi optare, quod summum est. Audentes facit homines fiducia sui: quia se non patitur occulere, quem præcipitat natura prodire. Rediit per te Transalpinæ familiæ Consulatus, & arentes laurus viridi germine renovasti. Sacram Urbem aspice tuis votis candidatam. Tende igitur ad laudum celsa vestigia; ut priores tuos, quos honore reparas, virtute transcendas. Sume igitur per * Indictionem quartam Consulatus insignia: dignumque te tantorum desideriis præsenti comproba largitate. Hic profectò locus est, ubi præconium meretur effusio; & virtutis genus est, propriam substantiam non amare, ubi tantùm opinionis acquiritur, quantùm facultatibus abrogatur. Respice te supra omnium humeros, atque ora volitare; talemque te præbe, ut dignus genere, dignus Urbe, dignus nostro judicio, dignus trabeis æstimeris.

Sub imperio boni Principis omnium fortuna proficit.

* MSS. *tenere me approbasse.*

Mutatur fortuna cum dominis.

Solet facilè labi, quod sine difficultate potuit inveniri.

* Gr. & Cuj. *vicinitatis.*

* Ed. Ac. *dispositionis.*

Generosi est animi optare, quod summum est.

* *id est, an. Chr. 511.*

Virtutis genus est, propriam substantiam non amare.

a liberalitates publicas. paulò post effusionem nominat τὰς ὑπατείας, & missilia Consulum intelligit, & munera eorum sumptu edunitur populo, infra lib. 6. form. 1. l. 36. Publius, D. de cond. & demonstr. Quod postea Leonis & Zenonis constitutionibus prohibitum, & ad aquæductuum instaurationem translatum est, l. 2. 3. 4. C. de Consul. lib. 12. Martianus quoque Imperator spargi pecunias à Consulibus vetuit, Novel. 105. περὶ ὑπάτων. *Forn.*

b Privata parcitas. De erogationibus & sumptibus Consulum in ludos, & missilia loquitur author; qua de re vide Vopiscum in Aureliani vita: Dionem lib. 52. ubi de Valerio Asiatico loquitur. *Bross.*

EPISTOLA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Felix Gallus unà cum Patre plurimùm commendatur, ejusque ad Consulatum promotio Senatui renuntiatur.

GAudete, Patres Conscripti, vobis rediisse stipendia dignitatum: gaudete provincias longâ ætate desuetas viros vobis pendere Consulares, & de tali auspicio majora promittite. Solent enim initia portendere meliora, dum à parvis inchoant, quæ in sequentibus magnâ se admiratione sublimant. Jacebat nobilis origo sub *a* Gallicano justitio, & honoribus suis privata, peregrinabatur in patria. Tandem pressos divina levaverunt, Romam recepêre cum gloria, & Avorum antiquas laurus ab ornata Curiæ silva legerunt. Namquis possit negare generi munus, cujus habeatis velut in arce depositum? In ore quippe rumoris est, quondam Felicis adhuc vivere Consulatum: quia bona durare norunt post hominem; & quod gloriosè geritur, fine temporis non tenetur. Cujus ut antiquam prosapiam, satiati Veterum copia, transeamus; est adhuc in oculis omnium Candidati nobilissimus pater, qui prudentiæ facibus ita præluxit in Curia, ut haberetur meritò clarus inter tot lumina dignitatum. Litterarum quippe studiis dedicatus, perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit ætatem. Non primis, ut ajunt, labris eloquentiam consecutus, toto se Aonii fonte satiavit. Vehemens disputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum novellus sator, æquiparaverat prorsus meritis, quos lectitarat auctores. Commendavit etiam studiorum bona per benignitatis insignia: sciens imperitiam magis inflari aurâ superbiæ, quæ levibus flabris expunitur, quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium causas subtilissimè perscrutatus, Cecropii dogmatis Attico se melle saginavit. Digna planè scientia in qua mens honestissima conquiescat; quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui accidere

Quod gloriosè geritur, fine temporis non tenetur.

Imperitia magis inflatur aura superbiæ.

accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum: sola, cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipso meminisse vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat * occupatis. Nunc ad Candidatum oia convertite; ut paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tam pater imaginem dedisse corporis, quam signa judicetur transfudisse virtutis. Vixit enim inter vos, ut scitis, non consuetudine peregrina, sed gravitate Romana. Ab ipsis quippe primordiis honoribus aggregatus, patritiam suam (quod est certissimæ probitatis indicium) gloriosissimis viris æmulâ semper gravitate sociavit; ut post domesticæ virtutis exempla sumeret de publica auctoritate * sententiam. Et quanquam omnium gratiam indiscretâ fuerit electione sectatus (quod de magnis rarò eligi potest) tantùm se ornavit Patricii Paulini affectu; ut hinc daret mirabilis conscientiæ signum, quòd ad virum visus est festinare præcipuum. Præstat enim decus amicitia desiderata potiorum, quam societas bonorum morum callet infundere, dum affectione concordi parem sibi studet esse, quem diligit. Huic ergo, P.C. avitis bonis cum suis meritis relucenti, vestræ gratiæ præstate fulgorem. Non impar ad Curialium insignia venit, qui de speciosa stirpe descendit. Legit enim Roma frequenter fasces de *b* mœnibus Gallicanis: ne aut in damno suo præcipua contemneret, aut probata virtus * inhonora esset. Impleatur igitur nobilis Curia provincialibus bonis, cujus est proprium, quodcunque videtur esse præcipuum. Ipse quoque annus, temporum pater, quadrifariâ se diversitate componit; nec desiderium caperet, si novitatis gratiam non haberet. Favete ergo, P. C. augmento vestro, nostro judicio. Nam si Candidatus ornabitur, jam vobis proficit, quod meretur.

** MSS. & Ed. Niv. & Gam. oto patris.*

** MS. R. & Ed. constantiam.*

Præstat decus amicitia potiorum.

** MSS. inhonorasceret.*

Annus temporum pater.

a Videtur respicere ad tempora, quibus Maximus occupavit tyrannidem in Galliis. *Juret.*

b Vetus cod. de montibus Gall. fortè legi debet de nemoribus Gallicanis, ut figuratus sit sermo, velùt in lectio hujus epist. ubi dixit Curiæ silva. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

Ecdicio Viro Honesto Theodoricus Rex.

** Ed. Niv. & Gam. Benedicto.*

Confert Siliquatici vel Monopolii, quos anteà exercebat Antiochus, titulos, cum Sajonis adminiculo.

DElectamur vetustatis invento, & sequi regulas constitutas libenter amplectimur: quia locus surreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur. Et ideo supplicationum tuarum tenore comperto, præsenti auctoritate definimus, ut quicquid ad Antiochum, Siliquatici vel Monopolii titulos exercentem, nostra jussione pertinuit, ad te ratione simili transferatur, contra omnium calumniantium insidias, salva æquitate, præsenti auctoritate munitum: habiturum etiam adminicula Sajonis, quæ pro vendicandis titulis antefatis nostra tibi solemniter auctoritas deputavit: ita tamen, ut privatis minimè negotiis misceatur defensio tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo justitiæ sentiatur: quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfuisse.

Locus surreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur.

EPISTOLA QUINTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut triginta militibus in Augustanis clausuris constitutis, annonas easdem, quæ aliis tribuuntur, præstet.

CUm nostra humanitas locum munificentiæ videatur exquirere, & interdum personis minùs necessariis, amore clementiæ, sua desideria largiatur: quantò magis in utilitate Reipub. delectamur expendere, ubi quicquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur? Quapropter illustrem Magnificentiam tuam præsenti auctoritate præcipimus, sexaginta militibus in Augustanis *a* clusuris jugiter constitutis annonas, sicut aliis quoque decretæ sunt, sine aliqua dubitatione præstare; ut utilitas Reipub. grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuvatur. Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generali quiete finalibus locis noscitur insudare, & quasi à quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit: quia solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet.

Quicquid in utilitate Reipub. tribuitur, donantis utilitas duplicatur.

Solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet.

a sexaginta militibus in Augustanis clusuris v. lect. sex militibus Augustanis clausuris, l. 2. C. de off. Præf. Præt. Clausuris, & burgis, & l. 4. C. de off. Mag. off. l. ult. C. de off. mil. jud. & inscriptio epist. 19. hujus lib. 2. Sanè in Pandect. Florentin. carcere clusus est legend. l. 216. Verum, de verb. sign. Anton. Augustin. lib. 1. cap. 8. Emendation. *Forn.*

EPISTOLA SEXTA.

Agapito Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Legatus eligitur in Orientem mittendus.

DEliberationis nostræ consilium virorum prudentium requirit obsequium; ut utilitatis publicæ ratio sapientium ministerio compleatur. Et ideo illustris Magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoscat, Legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum judicantes, jussis præsentibus evocamus; ut & tibi de æstimatione nostra crescat ornatus, & nostris jussionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis Legatio virum sapientem requirat, cui provinciarum utilitas, totiusque regni status committitur *a* * vindicandus: nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare; & in conventu doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. Magna ars est, contra artifices loqui; & apud illos aliquid agere, qui se putant omnia prævidere. Lætare igitur tanto judicio; quando antè suscipis electionis donum, quàm tuum probare potuisses ingenium.

Omnis legatio virum sapientem requirit.

** Ed. Ac. judicamus.*

Magna ars est contra artifices loqui.

a Baronius putat hanc Epistolam fuisse scriptam an. Chri. 515. vide eum hoc anno tom. 6. pag. 615. Ed. t. Aut.

D

Mutia istorum verborum, judicare, indicare, vindicare, commutatio est. Seneca lib. 10. Controversiarum, ult. D. August. epist. 164. Sed & in libris juris frequens, l. 3. ad Syllan. l. 15. deferre. §. Veterani, D. de jur. fisc l. pen. ne de stat. defunct. l. ult. D. ad exhib. Florent. ad vindicandos al. judicandos, pro, indicandos conscios. Et Cod. Theodosiano, l. pen. de fid. testam. lib. 11. tit. 39. l. 12. indicare oritur: leg. vindicare, est enim sententia l. 11. Cogi. C. de petit. hered. *Forner.*

EPISTOLA SEPTIMA.

* Ed. *Sura.* * Sunæ Viro Comiti Theodoricus Rex.

Præcipit, ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum passim dirutos, & neglectos.

Non est sapientiæ, profutura contemnere. SIne uso jacere non decet, quod potest ad decorem crescere civitatis: quia non est sapientiæ, profutura contemnere. Et ideo illustris Magnificentia tua marmorum quadratos, qui passim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur injunctum, in fabricam murorum faciat deputari; ut redeat in *a* decorem publicum prisca constructio, & ornent aliquid saxa jacentia post ruinas. Ita tamen, ut metalla ipsa de locis publicis corruisse, apud te manifestâ ratione doceatur: quia sicut nolumus ornatum Urbis cujusquam præsumptione temeraria violari, ita privatis compendiis calumniam detestamur inferri.

a In decorem publicum prisca constructio. Eò pertinet l. 2. De ting. injunct. l. 7. D. de off. præf. urb. l. 4. C. de op. publ. l 4. l. 5. C. de ædif. priv. l. 1. §. si quis nemini, l. ult. D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. 10. epist. ad Trajan. de loco Balinei Prusensibus concedendo: nunc deformis ruinis consequeretur, ut fœdissima facies civitatis ornetur. Vide infra lib. 3. epist. 29. *Forner.*

EPISTOLA OCTAVA.

Severo Viro Venerabili Episcopo Theodoricus Rex.

Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos Provincialibus dispendium per exercitum passis distribuat.

Quæ debeat esse Episcoporum integritas. QUis melius ad æquitatis jura dirigitur, quàm qui Sacerdotio decoratur, qui amore justitiæ *a* personaliter nesciat judicare, & diligens cunctos in commune, locum non relinquat invidiæ? Proinde aptam considerantes vestris meritis actionem; significamus nos per Montanarium Sanctitati vestræ mille quingentos solidos destinasse, quos Provincialibus, prout quemque præsenti anno, exercitu nostro transeunte, dispendium pertulisse cognoveris, habitâ læsionis æstimatione, distribuas; ut nullus à nostra *b* munificentia reddatur alienus, quem sua damna gravaverunt. Nolumus enim sub confusione largiri, quod decet sub ratione distribui: ne quod necessariò nos transmisisse constat afflictis, superfluò tribuatur illæsis.

a Personaliter nesciat judicare. Sine personarum delectu; qui à D. Paulo 2. ad Rom. [illegible] dicitur: ut lex non in singulos, sed generaliter in omnes personas concipitur, l. 1. l. 7. jura. l. 8. neque. D. de legib. Quintil. decl. 254. Phil. de mundo: [illegible]. Et Leo initio Novel. 21. de lancia, & legum æqualitate perelegantet. Imperator Comnenus 1181. viros judiciis præfecit, quorum unus erat Episcopus, à quibus jusjurandum exegit, ut non habita personarum ratione incorrupte judicarent, [illegible]. Nicephorus Gregora lib. 9. hist. Rom. Philo Judæus [illegible] tertium judici præceptum tradit, [illegible]: id est, ut in res ipsas, quam in reos inquirat: easque à persona litigantium conetur abducere: veniatque in eorum, quos novit, oblivionem, necessariorum, amicorum, civium, rursus alienorum, inimicorum, exterorum, ne vel benevolentia, vel odio temerè justi, & æqui offendantur. *Forner.*

b Vide Baronium Annal. tom. 6. ad annum Christi 509. sub. cap. 22. *Juret.*

EPISTOLA NONA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Decernit, ut Sabinus Auriga supra solidum menstruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat.

INclinari precibus nostra novit humanitas, nec pro affectu pietatis fines potest justitiæ custodire. Benigni quippe Principis est, ad clementiæ commodum, transilire terminos æquitatum: quando sola est *a* misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant. *Misericordiæ omnes virtutes cedunt.* Dudum siquidem æstimatis meritis, Sabino aurigæ unum solidum dari menstruum feceramus. Nunc autem (quoniam * Histrio honesta nos supplicatione permovit: asserens, ut, qui lætitiæ publicæ minister existit, mendicitate tristissimâ non debeat ingravari) præsenti jussione decernimus, ut alterum solidum per mensem supra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties expensarum paginæ his titulis occantur: quia magnum nobis est commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conversatione largimur. * in MSS. leg. *Ystrio.* Acc. *Istorio.* *Theodorici liberalitas in pauperes*

a Vide Senecam lib. de Clementia. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA.

Speciosо Viro Devoto Comitiaco Theodoricus Rex.

Contractus ab Agapita factus, dum fuit à Marito separata, rescinditur, & quicquid bonorum alienum in dominium translatum, quamprimùm restituatur, jubet Theodoricus.

PRopositum Regale est, gravatis per injuriam subvenire; ut coërcitio pravi, justitiam faciat plus amari. Nec dissimulari potest, salvâ communione qua vivitur, ut *a* sollicitatores pu- *Coërcitio pravi justitiam facit plus amari.*

Quid sit Matrimonium.

blicos habeat *b* genialis thori reverenda societas, & illud humani generis procreabile *c* sacramentum sceleratâ temeritate profanetur. Agapitæ igitur spectabilis fœminæ supplicatione commoti (quæ * ab universis tentatum asserit suum secretum, ut etiam promitterent de nece mariti, à quo justè potiùs mererentur extingui) præsenti jussione decernimus, ut à tempore, quo jugalem copulam animo viciata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quicquid à retentatoribus constiterit possideri, sine ulla facias dilatione restitui: ne scelerati ad illusionem justitiæ fraudum suarum valeant compendia vendicare. Nimis enim absurdum est, ut quos pœna meruit consumere, etiam lucrum sibi valeant vendicare.

** Jur. fœnd à perversis.*

Contractus levitatis errore factus, firmus non est.

a Sollicitatores. Alienarum nuptiarum interpellatores, etsi effectu sceleris potiti non sunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniuntur. l. 1. D. extr. criminibus. Paul. l. 5. tit. 4. sen. 12. *Forn.*

b Genialis thori reverenda societas. De tuendo conjugii pudore Plutarch. ἐν παραγγ. γαμικοῖς: D. Basilius Orat. 7. in Hexaemer. Uxor dignitatis nomen, l. 13. si is, C. de capito. l. 29. quæ adulterum, C. ad l. Juliam, de adult. l. 49. item legatu quæ, de leg. 3. l. 41. probrum, de verb. sign. l. antep. C. de nat. lib. Afranios apud Non. Marcellum: suam majestatem, & nominis matronæ similitudinem. *Forn.*

c Sacramentum. D. Paul. μυστήριον ad Ephes. 5.

EPISTOLA UNDECIMA.

Provino Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Laudat conjugalem affectum, & Provino præcipit, ut casam Arecirctinam ipsi ab Agapita ratione postposita collatam, Basilio ejus marito reddat.

Affectus conjugalis laudatur, & quare.

Error matris transit ad filios.

INter cætera humani generis pondera conjugalis affectus curam sibi præcipuam vendicavit. Non immeritò, quia in honore esse meretur, unde reparatio posteritatis acquiritur. *a* Omne facinus auctores solos insequitur. Error matris transit ad filios; & novo infelicitatis eventu, fit dedecus proprium, scelus alienum. Ideo enim jura vel divina vel publica nexum conjugii tantâ cautelâ præcipiunt custodiri, ut crimen sit magnum conscientiæ, alienos affectus in reverentiam non habere. Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem suam de propriis penatibus à quibusdam vitio sollicitationis abductam: (dum sexus ille fœmineus ad mutabilitatis vitia patet;) quod etiam oblatâ nobis supra memoratæ conjugis suæ petitione firmavit: adjiciens eam, cùm in sacrosanctæ Ecclesiæ septa refugisset, ignorante marito, Magnitudini tuæ casam Arecirctinam ratione postpositâ contulisse. Unde nunc resipiscens, deplorat ingestam sibimet gravissimam nuditatem, factum suum ipsa condemnans; quippe ut pauper diviti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honestam non videntur commendare personam: quia illud vos potiùs decet acquirere, quod & famam vestram possit augere. Hinc etiam priùs præcepta dederamus, & nunc iteratâ jussione repetimus, ut suprascriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. *b* Alienatio enim rerum solidum desiderat habere judicium. Et certè in his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis culpis extantibus reliquit maritum?

Vide Epist. 40. lib. 4.

Sexus fœmineus ad mutabilitatis vitia patet.

Illud decet acquirere, quod famam possit augere.

Alienatio rerum solidum desiderat habere judicium.

a Omne facinus auctores suos insequitur. l. 22. Sancimus, C. de pœnis, l. 21. Crimen paternum, D. eod. Bion apud Plutarch. περὶ βραδέως τιμωρ. æquè absurdum esse ajebat innocentem filium ob delictum patris plectere, ac si ob paternum morbum filio bona valetudine utenti medicinam præscriberet. Excipitur læsæ majestatis crimen, l. 5. C. ad l. Jul. majest. quam abrogatam nego, etsi Budæo, Duareno, Balduino videatur secus: verùm singulare odium perduellionis communi juri, de quo tit. generali de pœnis, d. l. 22. derogavit, d. l. arg. l. 5. in toto, de reg. jur. *Forn.*

b Alienatio rerum solidum desiderat judicium, id est, προαίρεσιν: quasi dicat nemo errans facilè rei suæ dominium transfert, aut amittit, l. 35. si procurator, D. de acqui. rer. dom. l. 18. si ego, D. si cert. pet. l. antepen. D. de jur. & fact. ignor. Error autem judicio & consensui adversatur, l. 15. si per errorem, D. de jurisd. *Forn.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Comiti Siliquatariorum, & portus curas agenti Theodoricus Rex.

Præcipit, ne sinat ad exteras provincias laridum transmitti, sed in Italia ad usus proprios servetur.

SI desideriis nostris commercia peregrina famulantur: si prolato auro acquiritur externa devotio; quantò magis suis bonis abundare debet Italia, cùm nulla in parendo probetur sentire detrimenta? Et ideo speciem laridi nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitiâ Divinitate servetur: ne quod in nostris partibus conficitur, noxiâ negligentiâ deesse videatur. Cavete itaque ne culpis quamvis parva præbeatur occasio: scientes periculum gravissimum fore, si studeatis vel leviter injussa committere. In qualitate est, non in quantitate peccatum; mensuram siquidem non quærit injuria. *a* Imperium, si in parvo contemnitur, in omni parte violatur.

Mensuram non quærit injuria.

a Imperium si in parvo contemnitur, in omni parte violatur. Dignitates sunt individ. glo. in l. 7. D. comm. divid. Corn. Tac. l. 1. de Tib. C. Imperial. §. præterea, De prohib. feud. alien. per Frider. c. in apibus. 7. q. 1. c. majoris, extr. de præb. Qui autem hominis tetigit, totum hominis corpus affecisse injuria videtur, l. 21. vulgaris, D. de furt. *Fornet.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

* Frumarith Sajoni Theodoricus Rex.

** Ed. Fruinall.*

Imperat, ut Venantio Ulpiani nomine diem dicat, cui debitor publicus in quadringentis solidis fidejussionis se vinculo tradiderat.

COmmovemur quidem pietatis studio querelâ supplicum, sed eâ maximè, quæ versatur in dispendiis innocentium; ut quibus non fuerint in exigendo compendia, gravem subeant in reddendo jacturam. Quod nostri temporis

manifeſtum eſt non decere juſtitiam, ut alterius deſpectus *a* alterum gravet, & reatus ſit innoxiis de contemptibus alienis. Ulpianus ſiquidem flebili petitione ſuggeſſit, adminiſtrationis ſuæ tempore debitorem publicum in quadringentis ſolidis Venantio poſtulanti fidejuſſionis ſe vinculo tradidiſſe. Quo ſponſionem ſuam præſumptione truculentium ruſticorum deſpiciente complere, ſupplicem memoratus ſolidorum numerus oneravit. Ideoque prædictum Venantium, quem frequenter multorum ſcelerum pulſat invidia, notum ſolummodo querelis aſſiduis, in præſenti negotio decernimus conveniri; ut legaliter convictus, ea quæ promiſiſſe ſuggeritur, ſine aliqua mora tergiverſationis adimpleat. Quia meliùs ſemper legum pondere preſſa curatur audacia; & *b* dum metus talibus imponitur, peccandi licentia non præbetur.

Audacia legum pondere preſſa meliùs curatur.

a Alterum gravet. Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 33. Si quis ſuo, C. de inoff. teſt. quod in regulas juris à Bonifacio conjectum eſt, c. Non debet, de reg. jur. 6. *Forn.*

b Et dum metus talibus imponitur. Eadem ſententia inculcatur ab auctoribus, l. 16. aut facta §. l. 28. Capitalium, §. famoſos, de pœn. Acerbitas plerumque ulciſcendi malefici bene atque cautè vivendi diſciplina eſt. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell. lib. 20. cap. 1. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Symmacho Patricio Theodoricus Rex.

Exponit crimen cujuſdam Romuli, qui in patrem ſuum Martinum manus violentas injeciſſe dicebatur; & in illum, ſi modò reus fuerit, animaduertere pietatis eſſe genus indicat.

QUis poſſit accuſare jam reliqua, ſi pietatis nomina probantur eſſe crudelia? Negligitur levis reatus, cùm tragœdia criminis magna tonuerit: nec aliquis nititur, quod parvum eſt vindicare, ſi delicta ſumma reſpiciantur evadere. Inimicum trucem ratio ipſa profeſſionis oſtendit: iratum plerumque poteris invenire collegam: inobedientem verò filium declinare pœnas, non permittit humanitas. Ubi eſt illa naturæ vis, quæ amplexu copulæ deſtinatur ad poſteros? Ferarum catuli ſequuntur parentes: à ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant; propago viris propriæ ſervit origini, & diſcrepat homo à ſuo fuſus initio? Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam poſſunt obligare perſonam? Nutriuntur à parvulis, *a* ipſis laboratur, ipſis divitiæ conquiruntur; & cùm ſibi unuſquiſque credat abundare quod poſſidet, cùm à patribus adhuc quæritur, pro altera potiùs ætate peccatur. Proh dolor! Non * merebimur eorum affectum, pro quibus ſubire non recuſamus * exitium? Maria ipſa ſævis tempeſtatibus excitata genitoris cura non refugit; ut peregrinis mercibus acquirat, quod propriæ ſoboli derelinquat. Aves ipſæ, quarum vita ſemper in eſcis eſt, naturam ſuam extraneâ ſorde non maculant. *b* Ciconia, redeuntis anni jugiter nuntiatrix, ejiciens triſtitiam hyemis, lætitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cùm parentes eorum pennas ſenio coquente laxaverint, nec ad proprios cibos quærendos idonei potuerint inveniri, plumis ſuis genitorum membra frigida refoventes, eſcis corpora laſſa reficiunt; & donec in priſtinum vigorem ala grandæva redierit, pia viciſſitu line juvenes reddunt, quod à parentibus parvuli ſuſcepe-runt. Et ideo non immeritò longâ vitâ ſervantur, qui pietatis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos eſt, ova perdita per alterius matris damna ſarcire; ut *c* adoptione alienæ ſobolis incommoda ſuæ reparent orbitatis: ſed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice; * qui ut fuerint maternâ voce commoniti, ovorum ſuorum potiùs genitricem petunt, quamvis ab aliis, furtivis fœtibus, educentur. Quid ergo homines facere debebunt, quando & hanc pietatem *d* avibus ineſſe cognoſcunt? Romulum itaque, qui facti ſui acerbitate pollutus, nomen fœdat Romanum, ad veſtrum facite venire judicium; & ſi eum patri ſuo Martino manus injeciſſe conſtiterit, protinus legitimam ſentiat ultionem. Quia ideo elegimus mores veſtros, quia crudelibus parcere non poteſtis; quando genus pietatis eſt, in illos diſtringere, qui contra naturæ ordinem ſceleratis ſe docentur actionibus miſcuiſſe.

V. C. Forn. tonuerit.

Inobedientem filium declinare pœnas non permittit humanitas.

Amor parentum in filios.

* *Fd. merebimus.*

* *MSS. exitum.*

Ciconiarum pietas.

Perdicum natura.

Genus pietatis, in impios animaduertere.

* Hoc pertinet, quod eleganter ſcribit Philaſtrius in Præfat. libri de hæreſibus. *Juret.*

a Ipſis laboratur, &c. Simplicius apud Epictetum de cauſa, ortu, vi, & effectu patriæ poteſtatis apud Romanos uſurpatæ diſſerens, eandem propemodum, quam hic Caſſiodorus, expreſſit ſententiam his verbis: οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ῥωμαίων νόμοι πρὸς [illegible] τῆς φύσεως [illegible] κατεβάλοντο, [illegible] τοὺς πόνους [illegible] οἱ γονεῖς [illegible] τέκνων ποιοῦνται, [illegible] τοὺς παῖδας [illegible] [illegible] Quintil. declam. vet Quædam animalia, Resp. 278. & ſeq. Adoptione alien. Sob. & poſt eligimus mores veſtros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur a Stobæo, cap. 74. præſtantiores oportet judicare naturales adoptivis, θετοὺς δὲ παῖδας [illegible] [illegible] *Forn.*

b Ciconia. Ariſtot. Oeconom. [illegible] Quintil. declam. 387. aliique multi. *Forn.*

c Adoptione alienæ ſobolis. Theoph. de adopt. Corn. Tacit. Aul. Gell. lib. 5. cap. 19. Timotheus Epiſcopus, lib. 2. ad Eccleſiam Catholicam. Multi filios non habentes, quærunt, quibus ſubſtantiam propriæ facultatis addicant: id eſt, quibus umbratile aliquod propinquitatis nomen inſcribant, quos ſibi quaſi adoptatos imaginarii parentes filios faciant: & in locum eorum, qui non ſunt, pignorum perfidia generante ſuccedant, l. pen. C. de adopt. *Forner.*

d Sic ratiocinatur Tullius in Roſciana, & Lucian. epigram. [illegible] *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Venantio Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Confert illi Comitivam Domeſticorum tum ob merita patris, qui laudatur plurimùm; tum ob litterarum ſtudia, quibus ſe totum dederat ipſe Venantius.

PRovidentiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & *a* ex parentum vir-

Ex parentum virtutibus prolis judicatur ſucceſſus.

Bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt.

turibus prolis judicare successos: quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt; dum origo nescit deficere, quæ consuevit radicitus pullulare. Fertur etiam cursu perenni fontium vena vitalis; & hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini (nisi per accidentia fuerit fortè vitiatus) nesciat rivulis abnegari. Hinc est, quòd te magnifici patris meritis æstimatum Comitivæ Domesticorum vacantis honore provehimus; ut qui es clarus stemmate, splendeas dignitate. Quis enim* in te, quamvis futura, tamen certa non teneat, dum gloriosi patris recolat officiosos labores? Qui prudentiæ ratione flammatus, sic fuit ad repentina sollicitus, quasi per moram crederetur instructus. Præfecturam enim, sollicitudinum omnium nobilissimum pondus, quod vel solum fuisset expedire laudabile, juncta exercitus nostri cura disposuit: ut nec provinciis ordinario deesset, nec exercitui se provida sollicitudo subtraheret. Superavit cuncta infatigabilis & expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum nostrum, cuncta moderatus est, ut sic accipientibus satisfaceret, ne dantes locum querimoniis invenirent. Verùm ut de plurimis pauca sufficiant, probavit de se tantum; ut eligeretur ejus inexplorata posteritas. Inter hæc tamen generis ornamenta, quod maximum pulcherrimæ nobilitatis Indicium est, nec tuorum indiges suffragiis meritorum. Litterarum siquidem studia, quæ cunctis honoribus suo sunt digna suffragio, sedulus perscrutator assequeris, addens claritati generis ingenium suaviter eloquentis. Incumbe ergo talibus studiis, ama quæ in te remunerata cognoscis; ut nostra quoque judicia cum tuis provectibus tendas. Tantùm enim a nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoscis.

* Ed. vita.

Litterarum studia cunctis honoribus suo sunt digna suffragio.

* ... parentum virtutibus. Parentum virtutibus æstimamur. Vide supra lib. 1. Ep. 3. & lib. 3. Ep. 12. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex. *

Electio Venantii ad Comitivam Domesticorum vacantem indicatur Senatui, tum Patricius Liberius Venantii pater multis laudibus effertur.

STudii nostri est, Patres Conscripti, remunerationem recto conferre proposito, & bonæ indolis viros ad instituta meliora fructu impensæ benignitatis accendere. Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes: nec quisquam est, qui non ad morum summa nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conscientia teste laudatur. Hinc est, quòd illustrem Venantium, tam suis, quam paternis meritis lucentem, Comitivæ Domesticorum vacantis dignitate subveximus; ut natalium splendor infusa ornatior collatis redderetur honoribus. Retinetis enim, P. C. Patricium Liberium & in adversitate nostra fuisse laudabilem; qui sic Odoacris integerrimia parebat obsequiis, ut nostra pòst fuerit * dilectione dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. Non enim ad nos vilissimâ transfugæ * conditione migravit: nec proprii domini finxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. Expectavit integer divina judicia, nec passus est sibi Regem quærere, nisi Rectorem primitus perdidisset. Unde sic factum est, ut ei libenter daremus præmium, quia nostrum fideliter juvit inimicum; qui casu patrocinante contrario tantùm nobis reddebatur acceptus, quantò tunc cognosci poterat indevotus. Flexo jam pene Domino nullis est terroribus inclinatus: sustinuit immobilis ruinam Principis sui; nec novitas illum turbare potuit, * quam etiam ferocitas gentilis expavit. Prudenter est secutus communes casus; ut cùm divina judicia fixè sustineret, humanam gratiam commendatior inveniret. Probavimus hominis fidem: tristis ad jura nostra transivit, qui superatus animum convertit, non autem ut vinceretur, effecit. Cui mox ut Præfecturæ Prætorianæ concessimus dignitatem, credita sibi tantâ integritate disposuit, ut miraretur aliquis sic simpliciter devotum, quem tam * calidè noverat fuisse contrarium. Is igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis est genus, sub generalitatis gratia publica videtur procurasse compendia: censum non addendo, sed conservando protendens; dum illa, quæ consueverant malè dispergi, bene industria providente collegit. Sensimus auctas illationes, vos addita tributa nescistis. Ita utrumque sub admiratione perfectum est, ut & fiscus cresceret, & privata utilitas nulla damna perferret. Juvat nos referre, quemadmodum in * Tertiarum deputatione, Gothorum Romanorumque & possessiones junxerit & animos. Nam a cùm se homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur præstitisse concordiæ. Sic enim contigit, ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle conveniret. En factum novum & omnino laudabile, gratia dominorum de cespitis divisione conjuncta est: amicitiæ populis per damna crevere; & ex parte agri defensor acquisitus est, ut substantiæ securitas integra servaretur. Una lex illos & æquabilis disciplina complectitur. Necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos. Debet enim Romana Respublica & memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam præclaria tradidit studia charitatis. Perpendite, Patres Conscripti, si hanc sobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot eximia fecisse retinemus. Faveant superna dispositis; ut sicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus: ita crevisse meritis honoratas conscientias approbemus.

Præmiorum exempla nutriunt virtutes.

* Ed. dilectione.

* MSS. cognitione.

Theodoricus in inimicum benevolus.

* Ed. quem

Liberius Venantii pater eximiè laudatur.

* MSS. callide.

* Juret. thermarum.

Homines solent se de vicinitate collidere.

a Scitum est ex rerum communione inter socios discordias excitari, l. 77. cùm pater. §. dulcissimis. de leg. 2. Theophil. §. quædam. De actionibus: Ideò esse comparata judicia divisoria, ut communio, ex qua lites oriri soleant, tolleretur, ἐπὶ τούτῳ γὰρ συγκροτεῖται τὰ δικαστήρια ταῦτα, ἐπὶ τὸ τὴν κοινωνίαν καταπαῦσαι, τὴν ἀεὶ τὰς ἔριδας ἐμποιοῦσαν φιλονεικίας. l. ult.. C. comm. divid. lib. 24. cùm ampliùs. de reg. jur. l. 2. quand. & quibus quart. pars deb. C. lib. 10 Arist. l. 2. cap. 3. Politicôn. Mamertinus in Panegyric. quem Maximiano dixit elegantissimè: ubi obiter pro æmulationis stipulis, emendabis, stimulis. Plutarchus de Tuberonum familia in vita Marcel. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Honoratis Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus Tridentinæ civitatis Theodoricus Rex.

Declarat se exemisse Butilianum Presbyterum à fiscalis calculi solutione, & vetat quominus id, quod ei remisit, ab aliis exigatur.

MUnificentiam nostram nulli volumus extare damnosam: ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. Et ideo præsenti auctoritate cognoscite, pro sorte, quam Butiliano presbytero nostra largitate contulimus, * nullam debere persolvere fiscalis calculi functionem: sed in ea præstatione quanti se solidi comprehendunt, de Tertiarum Illationibus vobis noveritis esse relevandos. Nec inferri à quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, benemeriti munus innocentis contingat esse dispendium.

** forte nullo.*

Tertiarum illatio.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gudilæ Episcopo Theodoricus Rex.

Remittitur ad Episcopi Curiam causa inter Sarcenates municipes & Ecclesiam, quam quidem vult ab ipso dirimi, si à Sarcenatibus steterit æquitas: sin autem, jubet, ad Comitatum Principis instructa persona destinetur, quæ adversariorum contentionibus finem tandem queat imponere: si demum dubia causa videbitur, ait Episcopum ante controversiam justitiam potiùs cognoscere debere, quàm à judicio victum abscedere.

PRiscarum legum reverenda dictat auctoritas, ut nascendo Curialis nullo modo possit ab originis suæ muniis discrepare; nec in aliud Reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit sorte nascendi. Quòd si eos vel ad honores transire jura vetuerunt, quàm videtur esse contrarium, * Curialem Reipub. amissa turpiter libertate servire, & usque ad conditionem pervenisse postremam, quem vocavit Antiquitas * Minorem Senatum? Noverit itaque Reverentia vestra, * Sarsenates municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Unde * prudentia vestra, pro integritatis suæ proposito, examinatâ veritate, discutiat quæ veniunt in querelam; & si *a* desideria petitorum veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad Curiam suam remeare permittat. Si verò Clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum Comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quæ adversariorum debeat * intentionibus obviare. Quòd si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam justitiam magis ipse cognoscas, quàm de judicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publicè superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

**MSS. & Ed. Ac. Curiam ne.*

** Vide infra lib. 6 for. 3. lib. 9. Ep. 7.*

** Brisson. Farcinates.*

** Ed providentia.*

** id est contentionibus.*

a Desideriis petitorum. Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3. D. in integ. restit. l. pen. l. ult. C. si contra jus, vel utilit. publ. l. ult. C. de diver. rescrip. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Universis Gothis, & Romanis, & his, qui portubus, vel * clusuris præsunt Theodoricus Rex.

**MSS. claustra.*

Jubet, ut famuli, qui Stephanum dominum trucidaverant, & inhumatum projecerant, extremo plectantur supplicio.

CUncta quidem jure detestamur scelera, & omne quod iniquum est, clemens execratur auditus: sed ea maximè, quæ humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavêre censuram. Quis enim ferat, in *a* domesticis præsidiis locum fuisse periculis, & ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideo præsenti jussione mandamus, ut in famulos, qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, *b* inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt, legum districtione resecetis; quatenus qui exemplis provocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor! pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur * infestus, sed magis accipitrem, vitam plumigeràm avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere pereclitantibus nititur subvenire: & homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt! Ille non vult extinguere, quo poterat vesci: servi maluerunt occidere, qui eos superstes consueverat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potiùs sepulchro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

Pietas vulturis.

** alii, infestis.*

Ejusdem argumenti Epistola extat apud Sidonium Apolin. lib. 8. Ep. 11. Et Plinium lib. 3. Ep. 14. Et lucem sibi mutuò afferunt. *Jur.*

a Domesticis præsidiis. Ulpian. Cùm nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam dominis tam ab domesticis, quàm ab extraneis præstare servi cogantur: ideò senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione à familia necatorum habenda, l. 1. de Senatusconsul. Syllan. Seneca lib. 1. cap. 16. natur. quæst. Plin. 10 epistol. *Forn.*

b Inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt. Porrò veterum de sepulturæ cura leges & exempla commemorem? satis sit vel indice ostendisse tit. de relig. & sumpt. fun. l. penult. de cond. inst. Lactant. lib. 6. cap. 12. Agathius de bello Gothico lib. 2. sub finem. Val. Max. lib. 6. cap. 3. de severitate. Ælian. lib. 12. hist. var. de Alexand. Magno, & infrà hujus lib. epistol. 22. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

* Vuiligis Sajoni Theodoricus Rex.

**Ed. Vuiligis.*

Decernit, ut quas naves in Urbe Ravenna frumentis fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopiâ frugum laborantem, & in qua tunc erat Rex, transmittat.

OMnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere:

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere.

quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideo præsenti decernimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe sulcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas, ad nos usque perducas; quatenus alimonia publica tali provisione relevata, necessitatem inopiæ non debeat sustinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere. Nam quæ præsentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. Tunc enim observantium catervas Comitatus noster; & dum ad beneficia præstanda curritur, necessario populis copia postulatur.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Joanni Apparitori Theodoricus Rex.

Spei & Domitio paludes in Spoletino territoria eâ Rex concesserat conditione, ut si eorum opera exsiccaretur illuvies, liberata rura ipsis proficerent: sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni, ipsum conveniat, ut aut cœptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius.

GRave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius; & cui debet pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum; in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentiæ, ne videamur minùs profutura sanxisse. Dudum siquidem Spei & Domitio spectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat: ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus * prolutam absorbuerat. Jacebat tellus naufraga, palustri torpore confusa, & sub utroque jactata dispendio, nec aquarum puros liquores meruerat, & decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis tali conditione concessimus; ut si eorum operâ vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantùm * actorum Spei loquitur ingesta petitio, Domitii viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parcit expensis, ad initium revocatus est labor operantium; cùm jam in soli faciem paulatim mollities siccata duresceret, celatamque longi voracitate tellurem Sol insuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene cœpta invidâ destituantur ignaviâ. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderatâ executione conveniat, ut aut cœptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicanti portionem. Oportet enim, ut si ipse opera postulata nequit efficere, consortem beneficii, gloriam nostri temporis permittat implere.

* Ed. profusuram.

*MSS. auctorum.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Festo Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causâ remeare jubeat.

ÆQuum est, ut [a] commodet se Regalis pietas fati vulnere sauciatis; quia erigi plus merentur, quos sortis suæ adversa presserunt. Atque ideo Magnificentiæ tuæ præsenti auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare jubeatis: ne eorum desideriis abnegatis, [b] vulnus geminetur afflictis; &, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate detergimus, nunc miseris pias lacrymas denegare videamur. Insatiabilis quippe fletus est, qui humandis non sinitur corporibus interesse: dum semper fereum judicat, qui cineribus justa non præstat. Priamus quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? Rogavit furentem, supplicavit armato, vitamque suam exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est, filium genitori gratuitò non impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse.

Insatiabilis fletus est, qui humandis non sinitur corporibus interesse.

[a] Ut commodet se Regalis pietas. Conveniunt quæ à Jureconsultis de cadaveribus damnatorum sepeliendis disputantur lib. 48. Pandect. tit. ult. Arrianus in Epictetum lib. 1. cap. 9. De cura sepulturæ hujusce lib. epist. [illegible] *Forner.*

[b] Vulnus geminetur afflictis. Adversa fortunâ urgentibus non est calamitas novo dolore cumulanda. In eamdem sententiam l. 6. de jure dot. l. 34. Divus. de [illegible] præd. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Ampelio, Despotio, & Theodulo Viris Senatoribus Theodoricus Rex.

Figulinæ à Rege ipsis conceduntur, & Regia protectio contra improbos & dolosos promittitur.

DEcet nostri temporis disciplinam, ut qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventur. Nec dignum est, ut cujusquam lædat invidia nostris moribus ordinata. Quapropter figulinis Regia vobis auctoritate concessis operam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones posse traduci, à quibus injunctâ præsentiâ vix credimus explicari. Cessabit ergo circa vos improborum nefanda præsumptio, & obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se Principalis clementia objecerit.

Publicis utilitatibus servientes, superfluis oneribus non gravandi.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Dicit se Provincialium Judicum relatione ad Præfectum Prætorio directa comperisse, sic primæ Vectigalium illationis tempus elapsum, ut nihil aut parum à Senatoriis domibus constet illatum; atque ideo tenues oppressos, quos decuerat sublevari. Quare

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Honoratis Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus Tridentinæ civitatis Theodoricus Rex.

Declarat se exemisse Butilianum Presbyterum à fiscalis calculi solutione, & vetat quominus id, quod ei remisit, ab aliis exigatur.

MUnificentiam nostram nulli volumus extare damnosam: ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. Et ideo præsenti auctoritate cognoscite, pro sorte, quam Butiliano presbytero nostra largitate contulimus, * nullam debere persolvere fiscalis calculi functionem: sed in ea præstatione quanti se solidi comprehendunt, de Tertiarum Illationibus vobis noveritis esse relevandos. Nec inferri à quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, benemeriti munus innocentis contingat esse dispendium.

* forte nulli.

Tertiarum illatio.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gudilæ Episcopo Theodoricus Rex.

Remittitur ad Episcopi Curiam causa inter Sarcenates municipes & Ecclesiam, quam quidem vult ab ipso dirimi, si à Sarcenatibus steterit æquitas: sin autem, jubet, ad Comitatum Principis instructa persona destinetur, qua adversariorum contentionibus finem tandem queat imponere: si demum dubia causa videbitur, ait Episcopum ante controversiam justitiam potiùs cognoscere debere, quàm à judicio victum abscedere.

PRiscarum legum reverenda dictat auctoritas, ut nascendo Curialis nullo modo possit ab originis suæ muniis discrepare; nec in aliud Reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit sorte nascendi. Quòd si eos vel ad honores transire jura vetuerunt, quàm videtur esse contrarium, * Curialem Reipub. amissa turpiter libertate servire, & usque ad conditionem pervenisse postremam, quem vocavit Antiquitas * Minorem Senatum? Noverit itaque Reverentia vestra, * Sarsenates municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Unde * prudentia vestra, pro integritatis suæ proposito, examinatâ veritate, discutiat quæ veniunt in querelam; & si a desideria petitorum veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad Curiam suam remeare permittat. Si verò Clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum Comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quæ adversariorum debeat * intentionibus obviare. Quòd si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam justitiam magis ipse cognoscas, quàm de judicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publicè superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

* MSS. & Ed. Ac. Curionē.

* Vide infra lib 6 for. 3. lib. 9 Ep 7.

* Brisson. Farcinates.

* Ed providentia.

* id est contentionibus.

a Desideria petitorum. Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3. D. in integ. restit. l. pen. l. ult. C. si contra jus, vel utilit. publ. l. ult. C. de divat. rescrip. Fornet.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Universis Gothis, & Romanis, & his, qui portubus, vel * clusuris præsunt Theodoricus Rex.

* MSS. claustra.

Jubet, ut famuli, qui Stephanum dominum trucidaverant, & inhumatum projecerant, extremo plectantur supplicio.

CUncta quidem jure detestamur scelera, & omne quod iniquum est, clemens execratur auditus: sed ea maximè, quæ humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavêre censuram. Quis enim ferat, in a domesticis præsidiis locum fuisse periculis, & ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideo præsenti jussione mandamus, ut in famulos, qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, b inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt, legum districtione resecetis; quatenus qui exemplis provocantur pessimis, pœnis arceantur aspectis. Proh dolor! pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur * infestus, sed magis accipitrem, vitam plumigerùm avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire: & homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt! Ille non vult extinguere, quo poterat vesci: servi maluerunt occidere, qui eos superstites consueverat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potiùs sepulchro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

Pietas vulturis.

* alii, infestis.

Ejusdem argumenti Epistola extat apud Sidonium Apolin. lib. 8. Ep. 11. Et Plinium lib. 3. Ep. 14. Ex lucem sibi mutuò adferunt. Jur.

a Domesticis præsidiis. Ulpian. Cùm nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam dominis tam ab domesticis, quàm ab extraneis præstare servi cogantur: ideò senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione à familia necatorum habenda, l. 1. de Senatusconsul. Syllan. Seneca lib. 1. cap. 16. natur. quæst. Plin. in epistol. Forn.

b Inhumatam quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt. Porrò veterum de sepulturæ cura leges & exempla commemorem? satis sit vel indice ostendisse tit. de relig. & sumpt. fun. l. penult. de cond. inst. Lactant. lib. 6. cap. 12. Agathias de bello Gothico lib. 2. sub finem. Val. Max. lib. 6. cap. 3. de severitate. Ælian. lib. 12. hist. var. de Alexand. Magno, & infra hujus lib. epistol. 22. Forn.

EPISTOLA VIGESIMA.

* Vuiligis Sajoni Theodoricus Rex.

* Ed. Vuiligu.

Decernit, ut quas naves in Urbe Ravenna frumentis fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopiâ frugum laborantem, & in qua tunc erat Rex, transmittat.

OMnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere:

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere.

quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideo præsenti decernimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe sulcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas, ad nos usque perducas; quatenus alimonia publica tali provisione relevata, necessitatem inopiæ non debeat sustinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere. Nam quæ præsentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. Trahit enim observantium catervas Comitatus noster; & dum ad beneficia præstanda curritur, necessario populis copia postulatur.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Joanni Apparitori Theodoricus Rex.

Spei & Domitio paludes in Spoletino territorio eâ Rex concesserat conditione, ut si eorum operâ exsiccaretur illuvies, liberata rura ipsis proficerent: sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni, ipsum conveniat, ut aut cœptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius.

GRave nimis est, ut fructu laboris sui fraudetur industrius; & cui debet pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum; in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentiæ, ne videamur minus profutura sanxisse. Dudum siquidem Spei & Domitio spectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat: ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus * profuturam absorbuerat. Jacebat tellus naufraga, palustri torpore confusa, & sub utroque jactata dispendio, nec aquarum puros liquores meruerat, & decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis tali conditione concessimus; ut si eorum operâ vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantum * actorum Spei loquitur ingesta petitio, Domitii viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parcit expensis, ad initium revocatus est labor operantium; cum jam in soli faciem paulatim mollities siccata duresceret, celatamque longa voracitate tellurem Sol infusus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene cœpta invida destruantur ignavia. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut cœptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicanti portionem. Oportet enim, ut si ipse opera postulata nequit efficere, consortem beneficii gloriam nostri temporis permittat implere.

* Ed. profuturos.

*MSS. auctorum.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Festo Viro Illustri Patricio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat.

ÆQuum est, ut *a* commodet se Regalis pietas fati vulnere sauciatis: quia erigi plus merentur, quos sortis suæ adversa presserunt. Atque ideo Magnificentiæ tuæ præsenti auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare judicaris: ne eorum desideriis abnegatis, *b* vulnus geminetur afflictis; &, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate detergimus, nunc miseris pias lacrymas denegare videamur. Insatiabilis quippe fletus est, qui humandis non finitur corporibus interesse: dum semper ferreum judicat, qui cineribus justa non præstat. Priamus quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? Rogavit furentem, supplicavit armato, vitamque suam exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est, filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse.

Insatiabilis fletus est, qui humandis non finitur corporibus interesse.

a Ut commodet se Regalis pietas. Conveniunt quæ à Jureconsultis de cadaveribus damnatorum sepeliendis disputantur lib. 48. Pandect. tit. ult. Arrianus in Epictetum lib. 1. cap. 9. De cura sepulturæ hujusce lib. epist. 39. *Forner.*

b Vulnus geminetur afflictis. Adversa fortuna utentibus non est calamitas novo dolore cumulanda. In eamdem sententiam l. 6. de jure dot. l. 34. Digest. de off. præsid. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Ampelio, Despotio, & Theodulo Viris Senatoribus Theodoricus Rex.

Figlinæ à Rege ipsis conceduntur, & Regia protectio contra improbos & dolosos promittitur.

Publicis utilitatibus servientes, superfluis oneribus non gravandi.

DEcet nostri temporis disciplinam, ut qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventur. Nec dignum est, ut cujusquam lædat invidia nostris motibus ordinata. Quapropter figulinis Regia vobis auctoritate concessis operam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones posse traduci, à quibus injuncta præsentia vix credimus explicari. Cessabit ergo circa vos improborum nefanda præsumptio, & obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se Principalis clementia objecerit.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Dicit se Provincialium Judicum relatione ad Præfectum Prætorio directa comperisse, sic prima Vectigalium illationis tempus elapsum, ut nihil aut parum à Senatoriis domibus constet illatum; atque ideo tenues oppressos, quos decuerat sublevari. Quare

monet Senatum, sic omnia æquabiliter ordinet, ut quicquid unaquæque domus Senatoria profitetur, destinatis Procuratoribus per provincias trinâ illatione persolvat.

Senatus populis vivendi regulam præstitit. Quare Senatores dicti fuerint Patres.

CONstat Senatum populis vivendi regulam præstitisse. Nam quod ornat nomen Romanum, à vobis legitur institutum. Ad hoc Patres in illo principio nominati, ut quasi filiorum per vos possit vita componi. Vos enim devotionem provinciis, vos privatis jura decrevistis, & ad omnes justitiæ partes subditos parere libenter docuistis. Et ideo non decet inde signum resultationis exire, unde exemplum potuit * exultationis effulgere. Quod nostra clementia, cui cordi est rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perferendum: ne magis ignorantia nutriatur excessus, suo quorum conscientia error non potest esse perpetuus. Igitur * provincialium Judicum relatione, ad magnificum virum Præfectum Prætorii directa, comperimus, sic primæ transmissionis tempus exemptum, ut nihil, aut parum à Senatoriis domibus constet illatum: allegantes, per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decuerat sublevari. Fiet enim, ut exactorum nimietas, dum à potentibus contemnitur, in tenues conversa grassetur; & ille potiùs solvat aliena, qui est devotus ad propria: prætereà multò acerbiora jungentes, quòd pro sua quisque voluntate aliquid exigentibus dignetur objicere. Quæ tamen omnia detrimenta Curialibus dicuntur infligi; ut qui in usus publicos fuerant nostra provisione * reparati, contumacibus distrahantur injuriis. Atque ideo, P. C. qui parem nobiscum Reipub. debetis amorem, sic æquabiliter ordinate, ut quicquid unaquæque domus Senatoria profitetur, destinatis procuratoribus per provincias trinâ illatione persolvat. Aut certè, quod in locum beneficii solebatis expetere, arcæ Vicarianæ sedis, si id diligitis, universa completeme necesse sit Curiali per multiplicem & inefficacem conventionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius damna suscipere; eveniatque detestabilis casus, ut qui functionem propriam vix poterat sustinere devotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, salvâ civilitate, dissimulare non possumus; ut sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi, & illi magis pereant, qui Reipub. parere festinant. Hoc etiam nos edictali programmate in cunctorum noveritis Provincialium notitiam pertulisse, ut liberè prorumpat in publicum, qui se alienæ functionis pondere novit oppressum: relaturi à nobis justitiæ fructum, qui fessis novimus dare præsidium.

* Gr. & Cuj. moderationis.

* MSS. & Ed. Ac. provinciarum.

* Ed. Ac. reperti.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA,

SIVE.

Edictum Theodorici Regis.

Conqueritur Rex Possessores, sive Curiales esse oppressos, eo quòd indictam sibi summam non solvissent Primates: deinde si quisquam hac de causa gravatum se senserit, jubet, ut ad Regem querelas deferat.

Læsus animus vociferatione pascitur.

QUamvis sit querula vox doloris, nec se contineant imminuti, & læsus animus vociferatione pascatur: tamen liberior sermo promitur, * qui nostra auctoritate laxatur. Detestamur enim miseros premi: commovemur & non querentium malis: velociusque ad nos pervenit, quod dissimulatio patientis abscondit. Meritò, quando cunctorum nos respiciunt læsiones; dum illud pietati nostræ perire credimus, quod per mediocrium damna sentimus. Nuper itaque provincialium Judicum relatione comperimus, domos aliquas præpotentium suas non implere per ordinem functiones. Hinc fieri, ut dum illationis quantitas procurari quæritur, à tenuibus summa potior exigatur. Superbia deinde conductorum canonicos solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse projectos: nec universam siliquam, quam reddere consueverant, solemniter intulisse. Proinde factum est, ut Curiales, quibus nos volumus esse prospectum, imminentium sollicitudine coacti, gravia damna sentirent; &, si dici fas est, cùm alienis debitis sub truculentis * compulsoribus urgerentur, possessionum quoque suarum amissione privati sunt. Quod scelus ut debeat amputari, ad Reverentissimum quoque Senatum præcepta transmisimus, & nunc edictali programmate definimus, ut quisquis possessorum sive Curialium gravatum se senserit in aliena calculi functione, ad nostræ Serenitatis audientiam venire deproperet: sciturus, nobis priores excessus omnino displicuisse, cùm viderit profutura succedere. Patuit ergo vobis arbitrium justi Principis, quamvis multis semper declaretur indiciis. Nunc autem sub silentio patientiam doloris obducite, aut sub justitia iter vocis aperite. Jam in vobis erit hujus summa consilii, quibus adjacet eligere, quod vobis prospicitis expedire.

* Edit. si.

* Ed. Niv. & Gen. compulsoribus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Vetat quominus Apuliæ & Calabriæ negotiatores graventur imposterum, debitasque iis, qui has Principis jussiones infregerint, mulctas imponit. Tum sequitur Edictum de Aurariis.

NUllius compendiis delectamur injustis; nec ad animum nostræ pietatis perveniunt, quæ probitatis gratiâ deferuntur. Respublica siquidem jure semper æquitatis augetur; & cùm temperantia diligitur, velociter profutura succedunt. Atque ideo illustrem Magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ sive Calabriæ supplicatione permoti, duximus instruendam; ut frumenta, quæ per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem *a* interpretii nomine solidorum quantitas exigatur. Nam si coemptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta * modiatio fideliter distrahatur: eventum rei ratio fiscalis habitura est, quæ injustè videtur imposuisse quod respuit. Nimis enim iniquum est, ut ille patiatur dispendium, qui imperiâ fecit alienum. Pari conditione censentes de sextario quoque, quem negotiator ejus provinciæ videtur inferre: ne quis audeat damnata semper pretia protervus exigere. Et ut validiùs retundamus excessus, pœnam triginta librarum auri sedis vestræ

Respublica jure æquitatis augetur.

Theodoricus erga negotiatores beneficus.

* Ed. Niv. & Gam. moderatio.

Præfectis

Præfectis imponimus, si quis contra hæc saluberrima constituta ausu temerario venire tentaverit, Officium verò decem librarum auri dispendio se noverit esse feriendum, si inhibitas præsumpserit exequi jussiones. In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, ut si pensionem hujus tituli Siliquatario præstat, monopolium quoque negotiator exerceat. Si verò Siliquatarius hunc titulum negotiatoribus* judicat abrogandum, nullam ab eis exigat pensionem: quia satis absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In Aurariis denique priscus ordo servetur, & ad eos tantùm functio ipsa respiciat, quos huic titulo servire voluit Antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarii comprobantur, omnimodis facite custodiri: ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire dispendiis.

** Ed. indicat*

Absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis.

a Interpretii. Ea dictio exstat etiam in Cornelio Valenti de Suatiis, edita a Pithæo pag. 29. *Jar.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Universis Judæis Genuæ consistentibus Theodoricus Rex.

Permittit quidem illis Synagogam reficere, non verò ampliare, dummodo tamen tricennalis non obstet præscriptio.

Sicut exorati justum cupimus præbere consensum: ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus; in ea parte præcipuè, in qua divinæ reverentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur elati, Divinitatis gratiâ destituti; quapropter tegumen tantùm vetustis parietibus superimponere Synagogæ vestræ, præsenti vos auctoritate censemus: petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta Divalia permiserunt. Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Et noveritis vos severitatem minimè diffugere veteris Sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis verò parietibus cooperiendis, vel * fingendis, tantùm licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse præscriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus. a Religionem imperare non possumus: quia nemo cogitur, ut credat invitus.

** Ed. reficiendis.*

Nemo cogitur, ut credat invitus.

a Religionem imperare. Religio Christiana imperari non potest. Lactantius: Defendenda religio est non occidendo, sed monendo: non sævitiâ, sed patientiâ: non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur, & violabitur. Nihil tam voluntarium, quam religio, in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientiâ vel morte defendas: in qua fides conservata, & ipsi Deo grata est, & religioni addit auctoritatem. Lib. 5. Instit. cap. 20. Beda Histor. Anglic. lib. 1. cap. 26. Gregor. Nissen. cap. 38. Cathec. Tertul. Apoleg. cap. 23. Hilarius ad Constantium Augustum. D. Ambrosius Epist. 30. ad Valentin. Et præclarè Constantinus in veteribus actis Silvestri Papæ 1. apud Baronium tomo 3. ad annum Christi 324. *Jaret.* Justiniano Imperatori Theodahadus inf. lib. 10. epist. 26. Cum Divinitas diversas patiatur religiones esse: nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse voluntariè sacrificandum esse Domino: non cujusquam cogentis imperio. Tertullianus ad Scapulam in fi. Non est (inquit) religionis cogere religionem: quæ spontè suscipi debet, non vi. Clemens initio lib. 10. Recognit. ad Jacobum fratr. Dom. D. Bernardus in Cantica, serm. 66. Fides suadenda (inquit) non imponenda. *Fom.*

Porrò hujus Rescripti ad Judæos Genuenses emissi inscriptione admonitus conjicio in l. 8. de Judæis, ex Cod. Theodos. *Fom.* Et l. ult. Cap. de Judæis. Grul.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Stephano Viro Senatori, Comiti Primi Ordinis, & Exprincipi nostri Officii Theodoricus Rex.

Laudatur Stephanus, & confertur ei dignitas Spectabilitatis, seu Comitivæ Primi Ordinis, necnon & privilegia quædam præclara.

Tribuenda est justis laboribus compensatio præmiorum: quia exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos Civica corona testatur. Expectant etiam equos præmia sua; & tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardiùs detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum est hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiæ probatæ vestigium; & quod rarò in serviente provenit, permutatio judicum nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii quisquam invidus, cùm etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctis, cùm semper diligenda custodis, silentium in secretis, in actionibus efficaciam, in observationis labore frequentiam; & quod rarum continentiæ bonum crebra hominum vitia fecerunt, cùm multis præberes officia, nulli tuam operam venditabas. Vocabulum Principis nullâ sorde maculasti, servans dignitatem nominis exercitatione virtutis. Hinc est, quòd Spectabilitatis honorem, quem militiæ sudore detersis justa deputavit Antiquitas, præsenti tibi auctoritate conferimus; ut laboris tui tandem finitas excubias, remuneratione a Comitivæ Primi Ordinis, jam securus intelligas. Et quia gratiam Principis dignitas nuda non asserit; nec b beneficium dici potest, quod nulla utilitate sentitur: privilegia tibi quoque, quæ tribui scholæ tuæ Exprincipibus Divalia constituta voluerunt, simili munificentiâ condonamus. Nec quicquam in his debes metuere, quæ forsitan novellâ usurpatione tentantur. Ab omni ergo damno oneribusque sordidis jus te munivit antiquum. Sed quamquam præsenti remuneratione tibi digna solvamus, futuris tamen votis spem maximam pollicemur. Sed quoniam angusta sunt beneficia, quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia Principalis; ut quos dignos favore nostro credimus, eos quoque majori honore cumulemus. Verùm quia celari non decet Regium bonum, impetrata præsentia ad provincialis judicis facito notitiam pervenire; quatenus Spectabilitatem tuam decoratam nostro testimonio, universitatis corda cognoscant: tibique utpote mili-

Exprobrata militia creditur, quæ irremunerata transitur.

Quanta sit vis justitiæ.

Quæ sint semper diligenda.

Gratiam Principis dignitas nuda non asserit.

Angusta sunt beneficia quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur.

tiæ munere persoluto, cultus competens pro nostrorum temporum laude servetur.

a Vide l. ult. c. de a Judæis.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Adilæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Imperat, ut tueatur prædia & homines Mediolanensis Ecclesiæ intra Siciliam constitutos; vult tamen, ut causis publicis & privatis contra eos propositis quamprimùm respondeant.

Regnantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas.

Eustorgius Episcopus Mediolanensis.

* Ed. Niv. & Ga. hominibus.

Ecclesiasticos Divinitatis intuitu decet sublevari.

QUamvia nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia Regnantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas) tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus dum æquabilia præstantur, misericordia Divinitatis acquiritur. Et ideo beatissimi viri Eustorgii Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione permoti; præsentibus te affatibus admonemus, ut prædiis vel * hominibus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salvà civilitate præstare; nec à quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet Divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis & privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant: quia sicut nolumus eos ab aliquo prægravati; ita exceptos à tramite justitiæ non patimur inveniri.

Citat hanc Epistolam Baronius tom. 6. Annal. ad an. Chr. 504.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesiæ, qui pauperum servitio deputandus erat: quæ gratia Ravennati Ecclesiæ antea concessa fuerat.

Non præjudicat juri publico personalis exceptio.

Clementia non habet legem

* Ed. quem.

NOn præjudicat juri publico personalis exceptio: quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia Regalis arctari. Ita levia coërceatur gravissimis institutis: impatiens ambitio jure restænetur: clementia non habet legem; nec debet sub angustis terminis benigna sequi, * quam decet sine fine laudari. Defensores itaque sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesiæ pro expensis pauperum, quæ sub lucri exaggeratione funduntur, unum sibi ex negotiatoribus urbis suæ desiderant oportere præstari: qui emptoria functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere, quod suscipit. Hæc enim nos & Ravennati Ecclesiæ commemorant, motos rationabili allegatione, tribuisse: quod pietatis exemplum, ad suum quoque commodum supplicant transferendum. Ideo illustris & præcelsa Magnificentia tua (salva in aliis negotiationibus cómoditate publicâ, quæ ab universo corpore consuevit inferri) unum eis, quembisi visi fuerint eligere, deputabit; qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec a Monopolii, nec Siliquatici, nec Aurariæ aliquid pensionis impendat: vel quodlibet gravamen ex permissa nundinatione sustineat. Cur enim illud tardemus annuere, unde nulla possumus damna sentire?

a Qui ita commercium negotiationis. Siliquaticum & Monopolium erat mercatorum oneia. Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam: Monopolium ab eo exigitur, qui monopolium beneficio Principis exercet, quo tamen uti hodie non licet ex l. 1. C. de Monop. *Bross.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Dromonariis Theodoricus Rex.

Insinuat se Comiti sacrarum Largitionum præcepisse, ut in Hostiliensi loco Dromonarii constituantur, quibus fiscalem pecuniam attribuit pro excursibus cum veredariis per alveum Padi more solito faciendis.

Publicis debent utilitatibus insudare, qui nomen dedêre militiæ.

PUblicis debent utilitatibus insudare, qui nomen dedêre militiæ. Quid enim agat homo, si professo desit obsequio, ut nec commoda privata reperiat, nec gloriam strenuitatis acquirat? Et ideo Comiti Sacrarum Largitionum nostra præcepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis; quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alveum Padi more solito faciatis; ut diviso labore equis publicis debeat subveniri: quando a cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum vestrum non sentit injuriam, nec defectum patitur, quod unda potiùs currente portatur.

a Juret. putat hoc esse, quod vocatur ab aliis Evectio navalis.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut ad paludem decennonii, quam Patricius Decius exsiccandam postulabat, duo Senatores mittantur, qui spatium paludis siccis annotatum terminis, juris ipsius Decii faciant.

Nihil tam senatorium, quam utilitatibus publicis impendere affectũ.

* MS. Rem. & Ed. Ac. consedit.

GRata nobis est, Patres Conscripti, circa utilitates publicas impensa devotio: quia dum civium laudabiles animos comprobamus, locum justia beneficiia reperimus. Quid est enim tam Senatorium, quam si utilitatibus publicis impendat affectum, ut possit prodesse patriæ, cui natus est? Vir itaque magnificus atque Patricius Decius, glorioso circa Rempub. amore devinctus, ultro postulavit voto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostræ pietatis imponi. Paludem Decennonii, in hostis modum vicina vastantem, foveatum ore patefacto promisit absorbere: illam famosam sæculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentiæ quondam mare paludestre * possedit, cultisque locis inimicum superfundens unda

diluvium, terrenam gratiam silvestri pariter horrore confudit: nihil utile nutriens, sub liquore spoliatum fructibus est solum, postquam obnoxium cœpit esse paludibus. Et ideo miramur priscæ confidentiæ virum, ut quod diu virtus publica refugit, manus privata susceperit. Hunc ergo audacem laborem aggressurum se laudabili perfectione pollicitus est; ut pereunte damnoso gurgite, quæ fuerant amissa, ulteriùs non perirent. Unde nostræ super hac parte Serenitatis postulat jussiones; ut auctoritate publica subeat opus eximium, quod erit cunctis viantibus profuturum. Sed nos, P. C. quibus cordi est bonum desiderium juvare auxiliaribus constitutis, præsentibus decretis annuimus, ut ad loca ipsa Decennonii duos ex vestro corpore dirigatis: quibus arbitrantibus, quantùm spatii *restagnatis incursibus paludestris illuvies occupavit, fixis terminis annotetur; ut cùm ad perfectionem promissam pervenerit, liberatori suo reddita terra proficiat; nec quisquam inde aliquid præsumat attingere, quod tamdiu invadentibus aquis non potuit vendicare.

* Ed. Ac. negatu.

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Decio Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Concedit Decio paludis Decennonii dominium; tum decernit, ut si quis hunc laborem unà cum eo subeundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit.

JUstitiæ ratio est, ut laudabile desiderium sequatur prosperitas jussionum; & quod bona voluntate suscipitur, Regalibus quoque ordinationibus impleatur. Vobis itaque desideria justa poscentibus, præsenti auctoritate concedimus, ut stagnis Decennonii paludibusque siccatis, sine fisco possideas in solum rura revocata; nec ullam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas sub generalitatis testimonio absolvimus. Hinc etiam ad amplissimum Senatum præcepta transmisimus, ut definito nunc spatio ad tuum pulchrè transeat dominium, quod est à fœdis gurgitibus vendicatum. *a* Æquum est enim, ut unicuique proficiat labor suus; & sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis consequatur augmenta. Illud etiam, qui studio Reipub. semper invigilamus, aspeximus; ut si quis hunc laborem junctâ tecum societate subire delegerit, habitâ operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte, quam suscipit; ut nec solus immensis oneribus prægraveris, & animosiùs peragatur, quod sub collegii *b* adjuvatione suscipitur. Ita fiet, ut &c, quæ rebus maximis est amica, molesta careatur invidia. Quapropter gloriosis desideriis *gratanter insiste: ne opinioni tuæ grave sit in assumptis conatibus marcuisse. Intuere quippe omnium ora, atque oculos in te esse conversos: respice Serenitatis nostræ suspensa judicia ad effectum operis instituti. Quantâ vales animositate festina; ut dignus tantâ re emeruisse judiceris, qui jam nunc omnium admiratione laudaris.

Æquum est, ut unicuique proficiat labor suus.

Invidia maximis rebus est amica.

* Ed. novanter.

a Æquum est enim, ut unicuique proficiat labor suus. Augmentum patrimonii non sine labore quæritur. l. si defunctus. C. arbit. tit. quemadmodum & pecunia. l. quod si minor. §. Scævola. D. de minor. beneficia Ecclesiastica. cap. super. de rescript. honoris augmenta. l. contra publicam. C. de re milit. stipendia longo sudore. & fin. C. de omn. agr. des. *Bross.*

b Juret. legit adunatione. Ea vox frequens Cassiodoro, ut lib. 4. Ep. 33. & 36. & lib. 5. Ep. 3. & lib. 3. Ep. 6. adunatæ sententias.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Artemidoro Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expensa, sed substracta, resumatur, & mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendos quidem fatetur: ipsis tamen clementer indulget.

GAudemus in te nostra floruisse judicia: lætamur dignum Præsulem te Romanis arcibus extitisse, qui generosis animis amicum fraudibus non passus es velare secretum: ne vos aut delicti eo mplices facerent, aut securitas ad majora potiùs incitaret. Atque ideo universa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, & nunc Magnitudinis tuæ *a* discussione constitit *abjuratam, cùm nec reddita suo tempore, nec docetur expensa, sine aliqua dilatione resumatur, & vobis ordinantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Nefas est enim, ut in alios usus transeant, quæ sibi subtracta non immeritò Roma suspirat. Deberemus itaque celatores deputatæ pecuniæ immodica pœna percellere, qui in tali causa nostram munificentiam fraudaverunt. Sed affuit moderatrix, semper quæ nobis est juncta, clementia: ne indecorè facta plecti unus graviter incitante justitia. Sufficiat nobis cupiditatem non implesse, quod voluit. Nec major potest provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter *judicaverat possidere.

Secretum generosis animis amicum.

* MSS. adjuratam, a te abdicatam.

Clementia est Theoderico semper juncta.

* Ed. vendicaverat.

a Discussione. De cujus ratione præscribitur Imperatoris Zenonis constitutio, lib. 7. Cod. de ratiocin. oper. public. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Tancilæ Viro Senatori Theodoricus Rex.

Admonet, ut perquirat statuam æneam de civitate Comensi furto ereptam: promittens centum aureos ei, qui furta prodiderit.

ACerbum nimis est, nostris temporibus Antiquorum facta decrescere, qui ornatum urbium quotidie desideramus augere. Quocirca præsentibus te jussionibus admonemus, ut de Comensi civitate æneam statuam, quæ periisse suggeritur, omni animositate perquiras. *a* Spondeas etiam centum aureos, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit; quatenus promissio nostræ Serenitatis trepidos ad spem confessionis invitet; quod etiam, ad te destinata Edicta proloquuntur. Sed cùm hæc tamen jussa promulgaveris, si adhuc facinus secreta velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari: à quibus sub terrore perquire, quo ministro fueris perpetratum. Ab imperitis enim harum rerum statuæ facilis eversio non fuisset, nisi eam tentasset movere loco magistra præsumptio.

Ornatum urbium quotidie desiderabat augere Theodoricus.

a Furtum indicanti præmium proponitur, quod & jure fit. l. 16. solent, de præscr. verb. l. 13. si Ballistoram, C. de fidejuss. l. 4. l. 5. D. de cond. ob tur. caus. Et Athenis usitatum ex Suidæ collectaneis in Diagora, Melio, & Ammonio in dictione [illegible] manifestum est. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA, SIVE Edictum Theodorici Regis.

Promittit Rex centum aureos & criminis indulgentiam ei, qui furtum statua aneæ sponte retexerit. Tum minitatur mortem ei, qui celaverit culpam, & alieno indicio detectus fuerit.

Non parvum est nimiæ audaciæ, supplicii declinasse terrorē.

QUamvis ad proditionem sceleris relaxata nimis pœna sufficiat, nec parvum sit munus audaciæ, supplicii declinasse terrorem; addimus tamen præmium, quod habere innocentia solet. Non quia commissa placuerunt, sed delectat nos munificos esse in amore vindictæ. Quapropter præsentis Edicti unusquisque auctoritate cognoscat, centum se aureos largitate nostra promereri, si prodat, qui statuam de Comensi civitate rapuerit; & de suo facto (quod maximè nocens requirit) indulgentiam se noverit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus; & metalla, quæ invenire possumus pretiosiora, largimur: illud potiùs hac liberalitate redimentes, ne transeat in usum, quod constat esse prohibitum. Quis ergo tantâ stultitiæ cæcitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando & securitatem reperit, & præmium confessionis acquirit? Si quis autem dissimulandum fortè crediderit, eumque aliquo veritatis indicio Serenitas nostra detexerit, a ultimo se noverit discrimine rapiendum. Indignum est enim, ut qui respuunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

Indignum est, ut qui respuunt indulgentiam, detectis postea suffragetur humanitas.

a Ultimo discrimine. I. morte, quod ultimum supplicium, & animadversio ultima definitur, l. ult. de pœn. l. ult. de sepulc. viol. l. 31. omnes, C. de Episc. & Cler. ultima pœna, Suet. in Julio, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ, Harmenop. & Novell. 153. novissima exempla, Cornel. Taciti lib. 12. & 15. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Concedit Rex Spoletinis civibus ad exhibitionem Thermarum supra consuetudinem, aliam millenam.

* PRovectum regni nostri benignitas debet æmulari; ut tantùm humanitas relaxet dona, quantùm Respub. suscepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrum debeamus excitare propositum. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, successus, tenacitatis esset vitium angustâ largitate contentum. Atque ideo illustris Magnificentia tua præsenti auctoritate cognoscat, Spoletinis civibus ad exhibitionem * Thermarum supra consuetudinem, aliam millenam esse deputandam. Cupimus enim libenter impendere, quæ ad salubritatem civium novimus pertinere: quia laudes sunt nostrorum temporum, celebrata gaudia populorum.

* *Ed. Proventum.*

* *Accur. Termarum.*

Laudes sunt temporum Principis, celebrata gaudia populorũ.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Prohibet, ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per juge biennium ob solutionem fisci, & ob ea, quæ mutuò acceperant, vexentur.

OPes nostras cupimus thesauro pietatis augeri: execrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita. Molesta est illatio nostræ clementiæ, quæ defletur: quia quicquid sub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Urbis itaque Sipontinæ negotiatores hostium se asserunt depopulatione vastatos. Et quia egentium levamina nostras potiùs divitias æstimamus, illustris Magnificentia tua per hoc juge biennium nuncupatos nullâ faciat * coëmptione vexari. Sed quoniam lapsos nihil relevasse proficit, si onus aliud solutionis accedit: qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuasse pecuniam, Celsitudo tua faciat admoneri, ne in hoc biennii spatio quicquam de credita summa æstiment postulandum; quatenus sub induciis suptadictis & datam possint reparare pecuniam, & aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Quid enim proficit creditorem se urgere, quando incassum nititur nudatos exigere? Quibus magis prospicimus, si ad mutuata sustinendo pervenire faciamus.

Egentium levamina, suas æstimabat divitias Theodoricus.

* *Ed. Ac. cōmotione.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

* Aloisio Architecto Theodoricus Rex.

Significat Rex se cupere Aponum fontem, cujus varias virtutes graphicè describit, refici. Quod ut prosperè succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari: palatium quoque longa senectute quassatum reparari.

SI audita Veterum miracula ad laudem nostræ clementiæ volumus continere (quoniam augmenta Regalis gloriæ sunt, cùm sub nobis nulla decrescunt) quo studio convenit reparari, quod & nostris oculis frequenter constat offerri? Delectat enim salutiferi Aponi meminisse potentiam; ut intelligas, quo desiderio cupimus reficere, quod de memoria nostra nescit exire. Cæruleum fontem vidimus in formam dolii concavis hiatibus æstuantem, & fornaces anhelantium aquarum circumducto * tereti labio, naturæ probabili dispositione coronatas; quæ licet, more calidæ, nebulosos vapores exhalent: hanc tamen jucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperiunt, ut quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cùm non ignoret ardere. a Ore plenissimo, in sphæræ similitudine, supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt. Unde b latex tantâ quiete defluit, tantâ quasi stabilitate decurrit; ut cum non putes crescere, nisi quia inde aliquid rauco murmure sentis exire.

Augmenta regalis gloriæ sunt, cum sub rege nulla decrescunt.

Fons Aponus describitur.

* MS. Aud. *tenilabio.* Ed. Niv. & Gam. *tenulabio.*

Veniunt aquæ per algentes meatus tali fervore succensæ, ut post recurva spatia, quæ arte facta sunt longiora, * calores sint maximos redditura. O Magistri mirandum semper ingenium; ut naturæ furentis ardores ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctissimè moderatum & delectationem tribueret & salutem! Juvat videre secretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis indesinenter ardorem, & calorem venire decursu rivi, unde usualiter solebat extingui.

Ed. in calores maximè sunt reditura.

Quid sentiant de Elementis Philosophi.

Meritò dicunt Philosophi, Elementa sibi mutuis complexibus illigari, & mirabili conjungi fœderatione, quæ inter se contrariâ intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, qui mox ad thermarum ædificia decora pervenerunt, illis à cauribus unda descendens, & aëra suâ qualitate succendit, & tactu fit habilis, cùm recepta fuerit in lavacris: unde non tantùm deliciosa voluptas acquiritur, quantùm blanda medicina confertur. Scilicet sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diversos *c* dolores corporis attributa. Quæ ideo *d* Aponum Græca lingua beneficialis nominavit Antiquitas; ut causam tanti remedii æger cognosceret, cùm de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipsius bona, illud quoque stupendum esse didicimus, quòd una fluentorum natura diversis ministeriis videatur accommoda. Nam protinus *e* saxo suscipiente collisa inhalat primæ cellulæ sudatoriam qualitatem: deinde in solum mitigata descendens, minaci ardore deposito, suavi temperatione mollescit: mox in vicinum producta, cùm aliqua dilatione torpuerit, multò blandiùs intepescit: postremò ipso quoque tepore derelicto, in piscinam Neronianam frigida tantùm efficitur, quantùm prius ferbuisse sentitur. Non immeritò auctoria sui participans nomen, collega est cum viriditate gemmarum; ut ipsa quoque vitrei elementi colore perspicua, quasdam trementes undas quieta commoveat. Sed ut ipsum quoque lavacrum mundius redderetur, stupenda quadam continentiæ disciplina, in undam, quâ viri recreantur, si mulier descendat, incenditur: propterea quòd & ipsis altera exhibitio decora collata est; scilicet, ne ardentium aquarum fœcundissimum locum non crederent habuisse, unde plurima largiretur, si uterque sexus uno munere communiter uteretur. Hæc perennitas aquarum intelligendi præstat indicium, per ignea terræ venas occultis meatibus influentem deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatem. Nam si naturæ fuisset illud incendium, sine interitu substantiæ non fuisset * amissum. Sed aquæ materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum nativum facilè * recipit algorem. Præstat & aliud adjutorii genus vis illa medicabilis; nam juxta caput fontis scintillosi quemdam sibi meatum provida natura formavit. Hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus in absidis speciem perforatur, ægros suscipit interno humore defluentes: ubi dum fessi nimio languore consederint, vaporis illius delectatione recreari, & lassa viscera reficiunt, & humores noxiâ infusione * largatos, vitali ariditate constringunt; ut quasi aliquo desiderabili cibo refecti, valentiores queant protinus inveniri. Sic medicabili substantiæ venit à sulphure, quòd calet: à salsedine, quòd desiccat. Talia posteris non tradere, hoc est graviter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum soliditas innovetur; ut sive in thermis, sive in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconstrui. *f* Virgulta quoque noxiâ importunitate nascentia, evulsis cespitibus auferantur: ne radicum quidam capilli paulatim turgentes, fabricarum visceribus inserantur, & more vipereo prolem sibi fœcunditate contrariâ nutriant, unde se compago casura disrumpat. Palatium quoque longâ senectute quassatum, reparatione assidua corrobora. Spatium, quod inter ædem publicam, & caput igniti fontis interjacet, silvestri asperitate depurga. Rideat florenti gramine facies decora campestris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lætatur: miroque modo dum proximè salem generet sterilem, nutriat pariter & virores. Sed non his tantùm beneficiis Antenorea terra fœcunda est; infert & alia, quæ multò grandiùs obstupescas. Corda illa (ut ita dixerim) montium, in vicem secretarii, negotia contentiosa distinguunt. Nam si quis fortè pecus furatum pilis nativis solito more spoliare præsumpserit, undis ardentibus frequenter immersum, necesse est, ut antea decoquat, quàm emundare prævaleat. O verè secretarium jure reverendum: quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse judicium; & quod humana nequit altercatione dissolvi, fontium datum est æquitate definiri. Loquitur illic tacita natura, dum judicat, & sententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis ista conservare negligat, quamvis plurimâ tenacitate sordescat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi data est, si opus non poterit implere susceptum, quantum adhuc expendendum esse credideris, missis nobis Brevibus, indicabis: quia non gravamur expendere, ut tanta videamur * ruris amœna custodire.

Aponi fontis nomenclat. Et quare Aponus dicatur.

Ed. Ac. & Fot. amissi.

Ed. Ac. repetit.

Ed. Niv. & Gam. laxatos.

Ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum.

*MS. Rem. ruris amœna.

a Ore plenissimo fontis, infr. lib. 5. epist. ult. paulò pòst, caput fontis vocat: & Ulpian. l. 1. D. de aqu. quotid. & æstiu. *Forn.*

b Perennitas aquar. Ulpian. l. 1. § quamquam, de aqu. quotid. & æstiu. Theophr. de rerum divis. [illegible] exposuit. *Forn.*

c Dolores corporis attributa. Savaro ad Sidon. Apollin. lib. 5. Ep. 3. reponit ex fide veter. cod. dolos, & probat veteres sic loquutos. *Jur.*

d Aponum beneficialis nominavit Antiquitas. Si verum amamus, nullum homini majus à Deo donum concedi potest secunda corporis valetudine: ex qua motum conditio quadantenus temperatur, Ælianus de Socrate. Hinc [illegible], id est labore carens, à Julio Polluce Onomastici lib. [illegible] exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod summi beneficii, ac felicitatis loco ponitur, significat Cassiodorus. *Forner.*

e Unde Mart. 6. Fontes Aponi rudes puellis, D. Grill. & Cujac.

f Virgulta quoque noxia. Arborum radices fabricis inferunt ruinam, inf. lib. 7. form. 6. l. 1. C. de aquæ duct. l. 1. C. de interd. Harmenop. lib. 2. tit. 4. [illegible] &c. Locus huic similis, ac ferè geminus. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Boëthio Patricio Theodoricus Rex.

Dicit Regem Francorum Citharœdum magnis precibus expetiiſſe. Rogat Boëthium Muſicæ peritum, ut eum eligat. Multa de Muſica laude, tonis, modis &c. diſſerit.

CUm Rex Francorum, convivii noſtri famâ pellectus, à nobis Citharœdum magnis precibus expetiiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quòd te eruditionis Muſicæ peritum eſſe noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui diſciplinam ipſam in arduo collocatam potuiſtis attingere. Quid enim illa præſtantius, quæ cœli machinam ſonorâ dulcedine, & naturæ convenientiam ubique diſperſam virtutis ſuæ gratiâ comprehendit? Quicquid enim in conceptum alicujus modificationis exiſtit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchrè loquimur, convenienter movemur; quæ quoties ad aures noſtras diſciplinæ ſuæ lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, & operoſa delectatio. Hæc cùm de ſecreto naturæ, tamquam ſenſuum Regina, tropis ſuis ornata proceſſerit, reliquæ cogitationes exiliunt, omniaque facit ejici, ut ipſam ſolummodo delectet audiri. Triſtitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, cruentam ſævitiam efficit blandam, excitat * ignaviam, ſoporantemque languorem, vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem, * vitiatam turpi amore ad honeſtum ſtudium revocat caſtitatem, ſanat mentis tædium bonis cogitationibus ſemper adverſum, pernicioſa odia convertit ad auxiliatricem gratiam; & quod beatum genus curationis eſt, per dulciſſimas voluptates expellit animi paſſiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & ſolo audito ad quod vult deducit: quam tenere non prævalet verbo tacito manibus clamat, ſine ore loquitur, & per inſenſibilium obſequium prævalet ſenſuum exercere dominatum. Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui ſinguli provinciarum, ubi reperti ſunt, nominibus vocitantur. Miſeratio quippe divina localiter ſparſit gratiam, dum omnia ſua valde fecit eſſe laudanda. Dorius pudicitiæ largitor, & caſtitatis effector eſt. Phrygius pugnas excitat, & votum furoris inflammat. Aeolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumque jam placatis attribuit. Jaſtius intellectum obtuſis acuit, & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius contra nimias curas animæque tædia repertus, remiſſione reparat, & oblectatione corroborat. Hæc ad ſolutiones corruptibile ſæculum flecteos, honeſtum remedium turpe fecit eſſe commentum. Hic verò numerus quinarius trinâ diviſione conſiſtit. Omnis enim tonus habet ſummum, & imum: hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam ſine ſe eſſe non poſſunt, quæ alternâ ſibi viciſſitudine referuntur, utiliter inventum eſt, artificialem Muſicam, id eſt auctorum operationibus diverſis organis exquiſitam, modis quindecim contineri. His tetrabus aliquid majus adjiciens humana ſolertia, terris quamdam harmoniam doctiſſimâ inquiſitione collegit, quæ Diapaſon nominatur, ex omnibus ſcilicet congregata; ut virtutes, quas univerſum melos habere potuiſſet, hæc adunatio mirabilis contineret. Hinc Orpheus mutis animalibus efficaciter imperavit, vagoſque greges contemptis paſcuis ad audiendi epulas potiùs invitavit. Illo cantante amaverunt ſiccas Tritones terras: Galatea luſit in ſolidis: deſeruerunt urſi amabiles ſilvas: leones domeſtica tandem canneta reliquerunt: juxta prædonem ſuum præda gaudebat. In unum conventum contraria vota collecta ſunt; & fidem dicente lyra, omnia ſibi adverſa crediderunt. Amphion quoque Dircæus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidiſſe; ut cùm homines labore marcidos ad ſtudium perfectionis erigeret, ſaxa ipſa crederentur relictis rupibus adveniſſe. Muſæum etiam & artis Orphei filium, & naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat: dicens apud inferos in ſumma beatitudine conſtitutum, quod per Elyſios campos felices animas ſeptem chordarum pulſibus amœnabat: ſignificans ſummo præmio perfrui, cui diſciplinæ hujus contigerit ſuavitatibus epulari. Sed hæc omnia humano ſtudio per manualem Muſicam videntur effecta. Naturalis autem rythmus animatæ voci cognoſcitur attributus: qui tunc pulchrè melos cuſtodit, ſi aptè taceat, congruenter loquatur, & per accentus viam muſicis pedibus compoſitâ voce gradiatur. Inventa eſt quoque ad permovendos animos Oratorum fortis ac ſuavis oratio, ut criminoſis iraſcantur Judices, miſereantur errantibus; & quicquid poteſt eloquens efficere, ad hujus diſciplinæ non eſt dubium pertinere gloriam. Poëtis etiam, Terentiano teſtante, duo primùm metra principalia ſunt attributa, id eſt, Heroicum & Jambicum: unum quod erigeret, alterum quod placaret. Ex quibus ad oblectandum animos audientium diverſa progenita ſunt. Et ut in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiones gravida metra pepererunt. Sirenas in miraculum cantaſſe curioſa prodit Antiquitas; & quamvis navigantes fluctus abduceret, carbaſa ventus inflaret, eligebant ſuaviter decepti ſcopulos incurrere, ne tantam paterentur dulcedinem prætèrire. Quibus ſolus Ithacus evaſit, qui nautis ſollicitatorem protinus obſtruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitavit vir prudentiſſimus feliciſſimam ſurditatem, & quam vincere intelligendo non poterat, melius non advertendo ſuperabat. Se verò ſoliditati arboris conſtrictis nexibus illigavit; ut & famoſos cantus liberis auribus probare potuiſſet, & pericula dulciſonæ vocis unda rapiente vinctus evaderet. Verùm ut & nos talia exemplo ſapientis Ithaci tranſeamus, loquamur de illo lapſo e cœlo Pſalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animæ ſoſpitate compoſuit, ut his hymnis & mentis vulnera ſanarentur, & Divinitatis ſingularis gratia conquiratur. En quod ſæculum miretur & credat: pepulit Davidica lyra diabolum: ſonus ſpiritibus imperavit; & canente cithara ter Rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter poſſidebat. Nam licet hujus delectationis organa multa fuerint exquiſita, nihil tamen efficacius eſt inventum ad permovendos animos, quàm concavæ

Marginal notes (left): *Muſicæ laus.* — * MS. Aud. per D. Gr. & Cuj. *ignaviam ſoporantem humorem.* MS. Rem. *ſoporat languorem.* — * MS. Aud. *humatam.* — *Toni quinque præcipui in Muſica, & eorum proprietates.* — *Dorius.* — *Phrygius.* — *Æolius.* — *Jaſtius.* — *Lydius.* — *Quinque toni trina diviſione conſiſtunt.* — *Artificialis Muſica quindecim modis continetur.*

Marginal notes (right): *Mirabiles Muſicæ manualis effectus deſcribuntur.* — *Oratorum orationes ad quid inventæ.* — *Poëtis duo primùm metra principalia ſunt attributa, ex quibus diverſa prodierunt.* — *Sirenum cantus.* — *Ulyſſis contra Sirenum cantus prudentia.* — *Pſalterium à cœlo lapſum.* — *Davidicæ lyræ miracula.*

citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellatam existimamus chordam, quòd facilè corda moveat. Ubi tanta vocum collecta est sub diversitate concordia, ut vicina chorda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientiæ, ut rem insensualem sponte se movere faciat, quia ejus sociam constat agitatam. Hinc diversæ veniunt sine lingua voces: hinc variis sonis efficitur quidam suavissimus chorus, illa acuta nimia tensione, ista gravis aliquâ laxitate, hæc media tergo blandissimè temperato; ut homines se ad tantam perducere non prævaleant unitatem, in quantam ad socialem convenientiam ratione carentia pervenerunt. Ibi enim quicquid excellenter, quicquid ponderatim, quicquid raucè, quicquid purissimè, aliasque distantias sonat, quasi in unum ornatum constat esse collectum. Et ut diadema oculis varia luce gemmarum, sic cithara diversitate soni blanditur auditui. Musarum tela loquax, stamina verbosa, fila canentia, in quibus arguto plectro texitur, quod dulciter audiatur.

Unde chorda dicta, & quare una pulsatâ, altera commoveatur?

Hanc igitur ad imitationem variæ testudinis Mercurius dicitur invenisse, quam tanta utilitate procurantem Astronomi inter stellas requirendam esse putaverunt: persuadentes cœlestem esse musicam, quando lyræ formam comprehendere potuerūt inter sidera collocatam. Harmonia verò cœli humano sermone idoneè non potest explicari, quam ratio tantùm animo dedit, sed auribus natura non prodidit. Dicunt enim debere credi, ut beatitudo cœlestis illius oblectationibus perfruatur, quæ nec fine deficit, nec aliqua intermissione marcescit. In ipso quippe intellectu habitare referunt superna, ipsis deliciis cœlestia perfrui, & talibus contemplationibus inhærentia beatis jugiter delectationibus contineri. Bene quidem arbitrati, si causam cœlestis beatitudinis non in sonis, sed in Creatore posuissent: ubi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo tædio manens semper æternitas; & inspectio sola Divinitatis efficit, ut beatius esse nil possit. Hæc veraciter perennitatem præstat, hæc jucunditates accumulat; & sicut præter ipsam creatura non extat, ita sine ipsa incommutabilem lætitiam habere non prævalet. Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrina colloqui cum peritis) Citharœdum, quem à nobis diximus postulatum, sapientia vestra eligat præsenti tempore meliorem; facturus aliquid Orphei, cùm dulci sono Gentilium fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquabili compensatione referentur: qui & imperio nostro paretis, & quod vos clarificare possit, efficitis.

Mercurius dicitur citharam invenisse.

Beatitudo non in auditu harmoniæ, ut aliqui putaverunt, sed in Creatore, & ejus contemplatione ponenda.

a D. Juret. putat legendum cariosa, vel cana, ut infra lib. 3. Ep. 33. cana dictat antiquitas.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

a Luduin Regi Francorum Theodoricus Rex.

Gratulatur Clodovæo de Victoria reportata ex Alamannis: tum suadet clementiam erga illos, qui Italiæ finibus exterriti celabantur: tandem monet se binos Legatos cum Citharœdo expetito in Galliam misisse.

GLoriosa quidem vestræ virtutis b affinitate gratulamur, quòd gentem Francorum priscâ ætate residem, feliciter in nova prælia concitastis: & Alamannicos populos, causis fortioribus inclinatos, victrici dexterâ subdidistis. Sed quoniam semper in auctoribus perfidiæ resecabilis videtur excessus (quia & primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta) motus vestros in fessas reliquias temperate: quia jure gratiæ merentur evadere, quos ad c parentum vestrorum defensionem respicitis confugisse. Estote illis * remissi, qui nostris finibus celantur * exterriti. Memorabilis triumphus est, Alamannum acerrimum sic expavisse, ut tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat illum Regem cum gentis suæ superbia cecidisse: sufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim servitio subjugatam. Nam si cum reliquis confligis, adhuc cunctos superasse non crederis. In talibus causis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt. Is enim vincit assiduè, qui novit omnia temperare: dum jucunda prosperitas illis potiùs blanditur, qui austeritate nimiâ non rigescunt. Cede itaque suaviter genio nostro, quod sibi gentilitas communi remittere consuevit exemplo. Sic enim fit, ut & meis petitionibus satisfecisse videamini, nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscitis pertinere. Quocirca salutantes honore & affectione, quâ dignum est, illum & illum Legatos nostros ad Excellentiam vestram consuetâ charitate direximus; per quos & sospitatis vestræ indicium, & speratæ petitionis consequamur effectum. Quædam verò, quæ ad nos pro vestris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut cautiores effecti, optatâ possitis victoriâ constanter expleri. Vestra siquidem salus, nostra gloria est; & toties regnum Italiæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoscimus. Citharœdum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitum, qui d ore manibusque consonâ voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet. Quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicastis magnopere dirigendum.

In auctoribus perfidiæ resecabilis semper videtur excessus.

* MSS. remissius.

* Gr. Cuj. & Forn. externi.

Ille vincit assiduè, qui novit omnia temperare.

a Luduin. Sic Luduin dicitur infra lib. 5. Epist. 1. qui & Clodovæus. Vide Baronium tom. 6. Annal. ad an. Ch. 499. sub cap. 27. Pag. 194. Qui putat hanc Epistolam fuisse scriptam anno suprà citato. *Jur.*

Luduin, id est Clodovæo, quia Luduvicus dicebatur, inquit Herman. Contractus in Chronico: & ait victoriam Alemannorum, quam hic nunciat Theodoricus, circa annum Christi 508. Anastasiani verò imperii 18. contigisse, * Felice & Secundino Coss. *Fornen.*

b Affinitate. Nam Theodoricus, ut regni sui vires stabiliret, Adelphedam sororem Francorum Regi copulaverat. Matthæus Palmerius. *Forn.*

c Parentum vestrorum. Nam Theodoricus sororem Clodovæi in matrimonio habuit. Greg. Turon. *Forn.*

d Qui ore manibusque, &c. Inde loquacissimæ manus dictæ, & linguosi digiti, infra lib. 4. Epist. ultima *Juretus.*

* lege Venantio Juniore & Celere Coss.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Tertius.

EPISTOLA PRIMA.

Alarico Regi Vuisigothorum Theodoricus Rex.

Monet, nè in multitudine parentum confidat, nec bellum Regi Francorum indicat, donec Legatos ad illum dirigat, qui litem inter eos motam dirimant; & hanc ob rem ei mittit Legatos, qui etiam Gundibadum, & alios Reges conveniant.

QUamvis fortitudini vestræ confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo: quamvis Attilam potentem reminiscamini Visigothorum viribus inclinatum: tamen quia populorum ferocia corda longâ pace mollescunt, cavete subitò in aleam mittere, quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis est hominibus conflictus, si non sit assiduus; & nisi usu præsumatur, concertandi subitò fiducia non habetur. Absit, ut vobis aliquid indignatio cæca surripiat. Moderatio provida est, quæ gentes servat. Furor autem instantia plerumque præcipitat; & tunc utile solùm est ad arma concurrere, cùm locum apud adversarium justitia non potest invenire. Quapropter sustinete, donec ad Francorum Regem Legatos nostros dirigere debeamus, ut litem vestram amicorum debeant amputare judicia. Inter duos enim nobis affinitate conjunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inveniri. Non vos parentum fusus sanguis inflammat: non graviter urit occupata provincia: adhuc de verbis parva contentio est: facillimè transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. Objiciamus, quamvis cognato, cum nostris conjuratis eximias gentes. Justitia, quæ Reges efficit fortiores, citò convertit animos, qui contra se tales sentit armatos. Et ideo salutationis honorificentiam prælocuti, Legatos nostros illum & illum ad vos credimus esse dirigendos: qui vobis & mandata nostra sufficienter insinuent, & usque ad fratrem nostrum *b* Gundibadum, vel alios Reges, cum vestra voluntate deproperent: ne videamini eorum immissione laborare, qui malignè gaudent alieno certamine. Avertant enim Divina, ut supra vos iniquitas illa prævaleat. Commune malum, vestrum judicamus inimicum. Nam ille me jure sustinebit adversum, qui vobis nititur esse contrarius.

Ferocia populorum corda longâ pace mollescunt.

Furor instantia plerùmque præcipitat.

Justitia Reges efficit fortiores.

Baronius refert hanc Epistolam, & tres sequentes ad annum Christi 507. tomo 6. Annal. Pag. 583. Edit. Antuerp.

a Visigothorum, qui Aquitaniam tunc obtinebant. Clodovæus & Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus à Clodovæo victus est. Aimoin. Monach. lib. 1. cap. 20. *Fornet.*

EPISTOLA SECUNDA.

Gundibado Regi Burgundionum Theodoricus Rex.

Suadet Gundibado, Legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter, & Clodovæum restituat.

GRave malum est inter *a* charas regiasque personas, voluntates sibimet videre contrarias, & dissimulando spectare, ut de uno aliquid dolendum possit emergere. Non sine invidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non est unus ab alio segregatus: si quid in vobis

Principum dissidia sunt grave malũ.

a alii, caras.

vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. Nostrum est, Regios juvenes objectâ ratione moderari: quia illud in *nobis verè sentiunt displicere, qui dum malè cupiunt, audaciam suæ voluntatis retinere non possunt. Vereantur senes, quamvis sint floridâ ætate ferventes. Sciant, nos adversarios esse contrarietatibus suis; & illud velle persequi, ne ab utrisque possit excedi. Decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant pervenire. Et ideo illum & illum Legatos ad Fraternitatem tuam credimus destinandos; ut, si filio nostro Alarico visum fuerit, ad Regem Francorum cum conjuratis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus causa, quæ inter eos vertitur, amicis mediis rationabiliter abscidatur. Convenit enim tales tantosque Reges non inter se lamentabiles rixas quærere, ut de suis & nos possint casibus sauciare. Quapropter Fraternitas vestra, adhibito mecum studio, eorum nitatur reparare concordiam: quia nemo potest credere, sine nostro voto illos ad hæc prælia pervenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. Aliqua verò à præsentium gerulis litterarum sermone vobis commisimus intimanda; ut sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consuevit, Deo juvante, perficere, unde solet diligentissimè cogitare.

**alii, in vobis*

EPISTOLA TERTIA.

Herulorum, Guarnorum, Thoringorum Regibus Theodoricus Rex.

Hortatur, ut mittant Legatos unà cum suis, & Gundibadi ad Clodovaum; ut aut expeditionem in Vuisigothos cohibeat, & leges Gentium quærat: aut omnium passurum se incursum sciat.

SUperbiam Divinitati semper exosam persequi debet generalitatis assensus. Nam qui vult opinabilem gentem voluntariâ iniquitate subvertere, non disponit cæteris justa servare. Pessima consuetudo est, despicere veritatem. Credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare. Et ideo vos, quos conscientiæ virtus erigit, & consideratio detestabilis præsumptionis accendit, Legatos vestros, unà cum meis, & fratris nostri Gundibadi Regis, ad Francorum Regem *Luduin destinate; ut aut se de Vuisigotharum conflictu consideratâ æquitate suspendat, & leges gentium quærat: aut omnium patiatur incursum, qui tantorum arbitrium judicat esse temnendum. Quid quærit ultra, cui offertur absoluta justitia? Dicam plane, quod sentio: qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare. Sed melius est, ut inter initia perniciosa reprimatur assumptio; ut sine labore perficiatur omnium, quod certamen esse poterat singulorum. Recolite namque *Eurici senioris affectum, quantis vos juvit semper muneribus, quoties à vobis proximatum gentium imminentia bella suspendit. Reddite filio ejus gratiam, quam *tamen agnoscitis vestris militaribus attributam. Nam si tanto regno aliquid prævaluerit, vos aggredi sine dubitatione præsumet. Quapropter Excellentiam vestram epistolari sermone salutantes, per Legatos nostros illum & illum præsentium portitores, verbo vobis aliqua dicenda commisimus; ut vos, qui nostrum sequimini, Deo juvante, dispositum, unus complectatur assensus; & totis hoc agatis, ne in vestris provinciis dimicare possitis.

Pessima consuetudo est despicere veritatem.

**Ed. Ludovicum.*

Qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare.

**Ed. Henrici.*

**Ed. tamen.*

EPISTOLA QUARTA.

Luduin Regi Francorum Theodoricus Rex.

Hortatur, ne bellum adversus Alaricum paret, donec eorum controversia mediis amicis dirimatur; & minatur, à se, & ab amicis arma movenda in eum, qui hæc monita contempserit. Quapropter ad utrumque Legatos mittit.

ADeò inter Reges affinitatis jura, Divina coalescere voluerunt, ut per eorum placabilem animum proveniat quies optata populorum. Hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur affectibus? Sociantur proximitate domini, ut nationes divisæ simili debeant voluntate gloriari, & quasi per alveos quosdam concordiæ adunata se possint gentium vota conjungere. Quæ cum ita sint, miramur animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro Alarico Rege durissimum velitis subire conflictum; ut multi, qui vos metuunt, de vestra concertatione lætentur. Ambo estis summarum gentium Reges, ambo ætate florentes. Non leviter regna vestra quassatis, si datâ partibus libertate confligitis. Virtus vestra patriæ non fiat inopinata calamitas: quia grandis invidia est Regum, in causis levibus gravis ruina populorum. Dicam liberè, dicam affectuosè, quod sentio: Impatiens sensus est, ad primam legationem protinus arma commovere. A parentibus, quod quæritur, electis judicibus expetatur. Nam inter tales viros, & *illius gratum est dare, quos medios volueritis efficere. Quid de nobis vos ipsi æstimare poteritis, si nos intentiones vestras reliquisse cognosceretis? Absit ille conflictus, ubi unus ex vobis deleri poterit inclinatus. Abjicite ferrum, qui in meum pugnare vultis opprobrium. Jure patris vobis interminor, & amantis. Ille nos, & amicos nostros patietur adversos; qui talia monita (quod non opinamur) crediderit esse temnenda. Quapropter ad Excellentiam vestram illum, & illum Legatos nostros magnopere credidimus dirigendos: per quos etiam ad fratrem vestrum, filium nostrum, Regem Alaricum scripta nostra direximus; ut nullatenus inter vos scandala seminet aliena malignitas; sed in pace perseverantes, quæ sunt inter vos, mediis amicis, placabiliter finire debeatis. Per eos etiam & verbo vobis aliqua dicenda mandavimus; ut gentes, quæ sub parentibus vestris longâ pace floruerunt, subitâ non debeant concussione vastari. Illi enim credere debetis, quem vestris utilitatibus arridere cognoscitis: quoniam qui vult alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

Grandis invidia est Regum in causis levibus gravis ruina populorum.

**MS.R. illis.*

Qui vult alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

EPISTOLA QUINTA.

Importuno Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Laudatur cum patre & patruo Importunus, & ei ob præclara merita Patriciatus insignia conferuntur.

SI te aut nobilitas sola decoraret, aut meritorum tantùm laude polleres, conferendas fortissan dignitates dilatione probabili libraremus: ne magna vilescerent, cùm simul omnia funderentur. Nunc autem cùm te universa facto agmine comitentur, nec desit uni, quod prædicatur in pluribus; convenit justitiæ nostræ, ut cùm tu copiosa bona protuleris, ubertimè te repleat munificentia Principalis. Non enim erescendi vobis hic ordo, qui multis est: paulatim provehi, mediocris probamt esse virtutis; dum morosius agnoscitur, quod sub levitate * præparatur. Saltu quodam se tendit vestra prosperitas: solaque perfectio à vobis quæritur, cùm vobiscum multa nascantur. Elaboratæ sunt enim longâ ætate vestri generis dignitates, quæ notissimo quodam habitaculo Lares in vestra posuêre familia. Nam, ut prisca sæcula transeamus, quæ affatim viros sunt visa perferre præcipuos, gemino radias patris, ac patrui decore conspicuus; qui non solum ornamentum familiæ suæ, sed ipsi decus Senatui præstitêre: modernis sæculis moribus ornabantur antiquis: bonitate præditi, constantia gloriosi, in amicitia proni, ad odia sumenda difficiles. Ita, quod maximum felicitatis genus est, cùm multæ probarentur esse potentiæ, invidiam illos persequentium contigit non habere. Pendebant quinimmo circa eos anxia vota civitatis, erescens supra privatos publicus amor eorum. Senatus animum eorum sequebatur, turba propositum. Et necesse erat Romam velle, quod cuncti videbantur optare: miroque prosperitatis eventu firmum circa eos custodiebat arbitrium voluntas vaga populorum; quod inter cæteras dignitates munus judicamus esse præcipuum. Nam si paucorum amor justè jam gloria est, tantæ civitatis affectus quod potest habere præconium? Proinde sicut omnia ingrata videntur obscura, sic generaliter dilecta præclara sunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot etiam morum luce conspicuus, sume post Consulares fasces emeritos, Patriciatus insignia, tuarum munus plenarium dignitatum; & cani honoris infulis adultam cinge cæsariem, qui meritorum laude ætatis præjudicia superasti. Cur enim tardo evenirent præmia, cui tot generis suffragabantur exempla? Eligitur quippe in te nascendi laus, vivendi gloria; & cùm multa trahas ab Antiquis, meruisti placere de propriis. Ab ipso quippe vitæ principio, quod inter adulantium greges rarum solet esse, nobilibus studuisti fidem virtutibus exhibere. Atque ideo instituti tui firma vestigium; ut qui primævus gloriam consecutus es, florentibus annis gloriosis honoribus augearis. Inspice denique quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpæ genus est, non te fecisse quod summum est. De maturitate quippe tua multò debent venire meliora, qui in ætate tenerâ te novimus fecisse prædicanda. Confidimus enim nec tui generis institutum, nec nostrum circa te errare posse judicium.

Paulatim provehi, mediocris est virtutis.

* *Ed. Acc. præstatur.*

Sicut ingrata videntur obscura: sic dilecta præclara sunt.

EPISTOLA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Multis laudibus Senatum Romanum æquè ac Importunum extollit, quem ad Patriciatus dignitatem evexerat, Senatuique plurimùm commendat.

GRatum quidem nobis est, Patres Conscripti, personas novas ad honorum celsa * producere. Delectat peregrini germinis viros gremio libertatis inserere; ut variis frondescat Senatûs aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conventum, & lætam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multò nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipsa Curiæ claritate nascuntur: quia non sunt de vobis examina nostra sollicita, dum præjudicata bona transfunditis, qui merita cum luce præstatis. Origo ipsa jam gloria est: laus nobilitati connascitur. Idem vobis est dignitatis, quod vitæ principium. Senatus enim honor amplissimus vobiscum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus pervenitur. Hæc licet de vobis omnibus veraciter judiremus, ut * ordinis genium complectatur gratia Senatorum, maximè serenitatis nostræ luminibus Deciorum sanguis irradiat: qui tot annis continuis simul splendet claritate virtutis; & quamvis rara sit gloria, non agnoscitur in tam longo stemmate variata. Sæculis suis producit nobilis vena Primatios: nescit inde aliquid nasci mediocre: tot probati, quot geniti; &, quod difficilè provenit, electa frequentia. En pullulat ex uno germine quadrifarium decus, honor civium, gloria generis, augmentum Senatus; qui, quamvis fulgeant communione meritorum, invenies tamen quem possis laudare de propriis. Respicite certè juvenem, per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentem. Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vultum, & serenitate corporis nubila quoque mentis abstergit. Verùm hæc naturæ bona litterarum decoravit insignibus; ut * cote magistrarum artium detersis mentis penetralibus plus luceret. In libris Veterum Decios cognovit antiquos, nobilemque progeniem gloriosæ mortis beneficin viventem. Felicissimus profectò studiorum labor, cui priscorum carmen contigit discere per parentes, & de avita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre, quàm magno tunc spectaculo totius scholæ in eum convertebatur aspectus: quem, cùm audiret parentem, illa mox intendebat heredem quærens; ut quæ auctorem cognoverat dicere, per hujus posset similitudines approbare. Nam sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat: ita præclara de patribus egregiè * dicta confirmat. Creditum est de his omne, quod legitur, dum præconia Veterum præsens docuit vena virtutum (in auditorii officina ingeniorum flamma recalente.) His quidem formabatur exemplis: sed domesticis feliciùs producebatur imperiis. Subtracto enim solatio maritali, onus regendi mater gloriosa suscepit: quam nec ampla patrimonii cura, nec tot filiorum potuit turbare custodia. Aluit nutrimen-

* *MSS. perducere.*

Laus nobilitati connascitur.

* *Jur. fortè originis.*

Deciorum familiæ laudes.

Proditur animi natura per vultum.

* *MS. Aud. ut pote magnarum artium disertus, mentis penetralibus plus placeret.*

* *Alii, dona.*

tis, auxit patrimoniis, ornavit moribus ; & quot edidit familiæ juvenes, tot reddidit Curiæ Consulares. Hæc igitur æstimator morum noster sensus inspexit, qui etiam bonum domesticæ virtutis inquirit ; ut inter privata laudatis publica debeat ornamenta largiri. Atque ideo, P. C. illustri & magnifico viro Importuno Patriciatus culmen indulsimus ; ut vester cœtus sicut pullulat sorte nascendi, ita & fascibus possit augeri. Impendite parenti gratiam, adunate sententias : vestra est indoles, quam probamus. Habetis certè, quod vobis ingeniosa laude tribuatis, si amore necessitudinum publicum faciatis esse judicium ; & quod pro naturæ charitate dependitur, collatum nostris jussionibus æstimetur.

EPISTOLA SEPTIMA.

Januario Viro Venerabili, Episcopo Salonitano Theodoricus Rex.

Jubet, ut persolvat Joanni pretium sexaginta orcarum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat.

Justitia ab omnibus, sed maximè ab Ecclesiasticis colenda.

OMnes quidem justitiam colere & observare præcipimus : sed eos maximè, qui divinis honoribus eriguntur ; ut supernæ gratiæ fiant proximi, dum à terrena fuerint cupiditate longinqui. Joannes itaque flebili nos allegatione pulsavit, Sanctitatem vestram à se sexaginta orcas olei ad implenda luminaria suscepisse : quarum pretium sibi postulat oportere restitui. Bonum quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur adversum. Nam licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maximè necessaria est, quæ divinis obtutibus offeruntur : ne putemus ignorare Deum, unde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat. Et ideo, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione justitiæ, quam sanctâ lege prædicatis, facite, quæ justè debentur, sine tarditate restitui ; quatenus nullus ingemiscat, illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potiùs præstare juvamina. Quapropter studete, ut, qui non soletis pro magnis rebus excedere, non videamini (quod absit) in parvitate peccare.

Justitia in illis rebus maximè custodienda, quæ Deo offeruntur.

EPISTOLA OCTAVA.

Venantio Viro Senatori, Correctori Lucaniæ, & Brutiorum Theodoricus Rex.

Monet, ut tempora constituta exactionis Binorum, & Ternorum illi delegata compleat.

JUstitiæ ratio persuadet, ab unoquoque postulari, quod ei constat injungi ; & pecunias publicas instanter quærere, ne debitorem neglectus debeat ingravare. Nam si remissio in admonitionibus veniat, cunctos necesse est ut contemptus involvat. Et quodam modo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere. Utilis est ergo cura prædicere, quando & occasio subtrahitur delictis, & locus non datur illicitis. Quapropter illustris viri Comitis Sacrarum Largitionum suggestione comperimus, pridem tibi, secundùm morem veterem, exactionem a Binorum & Ternorum fuisse delegatam. Unde te præsentibus commonemus affatibus, ut secundùm Canonicariæ fidem tempora debeas constituta complere : ne quicquid dispendii assis publicus sustinuerit, de proprio exsolvere tu cogaris, à quo nec tantæ jussioni est habita reverentia, nec fides suæ promissionis impleta.

Quãdo e pietate crudelitas nascatur.

Exactio Binorum & ternorum.

a Binorum & Ternorum vide infra lib. 7. Form. 20. Form.

EPISTOLA NONA.

Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus Æstunis consistentibus Theodoricus Rex.

Jubet, ut columnas marmoreas, & lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent.

PRopositi quidem nostri est, nova construere, sed ampliùs vetusta servare : quia non minorem laudem de inventis, quàm de rebus possumus acquirere custoditis. Proinde moderna sine priorum imminutione desideramus erigere. Quicquid enim per alienum venit incommodum, nostræ justitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas, & lapides vetustatis invidia demolitos. Et quia indecorè jacentia servare nil proficit, ad ornatum debent surgere redivivum, antequàm dolorem monstrare ex memoria præcedentium sæculorum. Atque ideo præsenti auctoritate decernimus, ut, si vera fides est suggerentium, nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodum, supra memoratas platomas, vel columnas ad Ravennatem civitatem *contradas modis omnibus devehendas ; ut collapsis metallis obliterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima ; & quæ situ fuerant obscura, antiqui nitoris possint recipere qualitatem.

* Ed. Niv. & Gam. contrahatis.

EPISTOLA DECIMA.

Festo Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Jubet, ut marmora è domo Pinciana in Ravennatem urbem per catabulenses deferantur.

DEcet prudentiam vestram in augendis fabricis Regalibus obtemperare dispositis : quia nobilissimi civis est, patriæ suæ augmenta cogitare ; maximè cùm sit studii nostri illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendiis obedire. Atque ideo Magnitudini tuæ, præsenti admonitione declaramus, ut marmora, quæ de domo * Pinciana constat esse deposita, ad Ravennatem urbem per a catabulenses vestra ordinatione dirigantur. Subvectum verò direximus de præsenti : ne aut mora nostris ordinationibus proveniret, aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

Nobilissimi civis est, patriæ suæ augmenta cogitare.

* Ed. Niv. & Gam. Pincimana.

a Catabulenses. Vide Cod. Theod. lib. 14. tit. 3. Et infra lib. 4. Ep. 47. Sic dictos accipe a catabulo, quod erat

stabulum jumentorum publicæ utilitati inservientiam, ut indicat locus prisci auctoris de Pontificibus Roman. in vita Marcelli Papæ apud Baronium in notis ad Martyrol. Roman. die 16. Janu. *Juret.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Præfectura Urbana illi confertur, & præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur.

In ævum vivit, quod munificentia Regis indulserit.

OPtamus cunctum diem plenum beneficiis nostris excurrere: optamus ubique præstita nostra radiare: quia in ævum vivit, quod munificentia Principalis indulserit. Quid enim tam Regium, quàm fecisse felicem: & eò usque præstare, quò se erectus stupeat attigisse? Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant; & libertatis dominus jugiter potest crescere, si sibi subjectos studeat ampliare. Hoc mansuetudinis nostræ glorioso proposito, quem gratiâ generalitatis patrio fovemus affectu, per * indictionem quartam Præfecturæ Urbanæ infulas tibi copiosâ liberalitate largimur; ut paternis honoribus successio clara lætetur, & sub nobis possit proficere, quicquid meruit ad nostra sæcula pervenire. Circumspice itaque quàm magnum sit, primordiis tuis caram Romam posuisse commissi; ut in illo amplissimo cœtu Judicis videaris eminere suggestu, ubi est arduum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo, ut a meritis tuis exigere possis, quod nos præstitisse cognoscis. Avara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Quid erit suavius, quàm in illa turba summorum nobile protulisse judicium, ubi tot Patriciorum corda provocantur ad gratiam: ubi bonum factum celebretur ore sapientum? Nunquam majore laude * virtus agitur, quàm si rectè Roma tractetur. Quas divitias æstimes aptiores, quàm in oculis Senatus conscientiæ pretiosam gerere puritatem, & ante ipsum libertatis gremium nullis vitiis esse captivum? Videmus, reliqui fasces quâ gloriâ censeantur. Urbanus Præsul dignitas est honorum. Non patitur claritas illa committere, quod possit nobilis turba nescire. Locatus in medium cunctorum ad se trahit aspectum, & totius vitæ judicium promulgat fama populorum. Hæc te & animo concipere, & rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia litterarum: ubi cognovisti omne quod deceat, & ad usum vitæ gloriosæ animum, doctorum nimirum institutione, formasti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis est animi, ad vitia trahi. Ædificatus libris locum non relinquit Injuriis: ubi in teneris annis acquiritur, quod maturâ ætate servetur. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta Seniorum, admoneat lectionis auctoritas, deinde judicii nostri electio gloriosa; ut majora de nobis sumere possis, cùm te ea, quæ commisimus, implere cognoveris.

* *id est Anno 511.*

Præfectus Urbis Senatui præsidet.

* *Ae. virtutes.*

Indocilis est animi ad vitia trahi.

EPISTOLA DUODECIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Argolicum cum parentibus multis laudibus exornat, & approbatam à Senatu ejus in Præfectum Urbis electionem cupit.

AMamus, Patres Conscripti, dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. Publici enim decoris mater est mens Regentis; & quale fuerit Dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare naturam, quàm dissimilem sui Princeps possit formare Reimpub. Hinc est, quòd cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis: quia quicquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. Nam cùm omnia celsa mereamini, nostram invidiam tangit, si quid vobis fortasse defuerit. Proinde, quod felicibus sanciatur auspiciis, illustrem Argolicum Præfecturæ Urbanæ dignitate promovemus; ut & ille augeatur fascibus, & vobis tanti Judicis minimè subtrahatur ornatus. Scitis enim, sæpe ex hac familia viros enituisse præcipuos. Recordamini provecti Avum perfecti dogmatis honore ditatum, cujus * innoxiam facundiam fora mirata sunt. Studuit vero, cùm abundaret eloquio: sciens, *a* dicendi peritum debere esse puritate conspicuum. His meritis ad honorum celsa perductus, Largitiones Sacras fidâ protexit custodiâ: implens etiam doctrinâ, quam susceperat *b* Magisterii dignitatem; ita in utroque laudatus, ut in singulis crederetur esse præcipuus. Accedit etiam provecti nobilissimus Pater, qui Comitivæ Privatarum infulas nullius acerbitate calumniæ profanavit, qui affectans famæ commoda, pecuniæ neglexit augmenta; &, quod rarum virtutis exemplum est, his egit se temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. Principis enim propositum facit, aut negligere Judices, aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta * præmittens, credamus bona de nobili; quia laudabilis vena servat originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosâ transmissione promeruit. Favete ergo, P. C. vestris dignitatibus consecrato; ut ad majora virtutum desideria conscitetis, quos nos * munerum provocamus exemplis.

Mens regentis mater est publici decoris.

Facilius est errare naturam, quam dissimilem sui Princeps possit formare Reimpub.

* Ed *maximam.*

Dicendi peritus debet esse puritate conspicuus.

Principis propositum facit aut negligere judices, aut amare virtutes.

* Ed. *promittens.*

* MSS. *meritorum.*

a Eloquentia innocentia est. Apulejus Apolog. 1. Et lib. 8. Ep. 12. *Juret.*

b Magisteria dignitas De hac post lib. 10. epist. 33. Magister officiorum, qui militibus Prætorianis præficiebatur, Zosimus lib. histor. Cujacius in tres postremos Codicis libros. *Forn.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Sunhivado Viro Senatori Theodoricus Rex.

Illum laudat, & jubet, ut petat Samnium jurgia Romanorum cum Gothis compositurus.

LAborum tuorum longa servitia, & exploratæ fidei multa documenta hoc nobis judicium tradunt, ut qui tuos animos moderatus es, nunc

alienis moribus præferaris; & * præstes provinciæ disciplinam, qui privatus amasti continentiam. Is enim potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare. Samnitarum itaque supplicatione permoti, hoc remedio credimus laborantibus subveniri, si Spectabilitatem tuam juberemus ad * finienda jurgia proficisci. Unde nunc enitere, ut tam bono judicio laudabili respondeas instituto: aptumque nostris præbe mandatis, qui hactenus propriâ sponte placuisti. Intra itaque provinciam Samnii. Si quod negotium Romano cum Gothis est, aut Gotho emerserit aliquod cum Romanis, legum consideratione definies; nec permittimus indiscreto jure vivere, quos uno voto volumus vendicare. Censebis ergo in commune, quæ sunt amica justitiæ: quia nescit personas respicere, qui meram cogitat æquitatem.

* MS. Aud. pares.

Is potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare.

* Alias, finienda negotia.

Nescit personas respicere, qui meram cogitat æquitatem.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Aurigeni Viro Venerabili, Episcopo Theodoricus Rex.

Scribit Julianum conqueri uxorem suam, vel res à subditis Episcopi fuisse subtractas; & jubet, si modò res ita se habuerit, ut reus quamprimum plectatur.

QUamvis judicio vestro credamus omnia facinora displicere, maximè à vobis confidimus * execrandum, quod matrimonii genialis impugnat affectum. Quibus enim animis à continentibus accipitur, quod etiam laicorum detestatione damnatur? Julianus itaque nobis lacrymabili aditione conquestus est, uxorem suam, vel res à vestris hominibus injustâ usurpatione pervasas. Unde si veram petitionem supplicantis agnoscitis, nec se rationabiliter pulsatus absolvit, in auctorem facti sine tarditate aliqua resecate. Malum enim cùm perseverat, augetur; & remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio.

* MS. Aud. obsecrandum.

Malum cùm perseverat, augetur; & remedium in peccatum, accelerata correctio.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

a Theodahado Viro Senatori Theodoricus Rex.

Committitur ejus judicio examinandus, qui Sonæ judicium declinaverat.

INjuria quidem nostra est, læsa justitia: quia violationes earum rerum meritò ad nos trahimus, quas amamus. Unde illud maximè inultum esse non patimur, quod in contemptum nostræ jussionis constat admissum. Quæ enim præsumptio plectenda non audeat, si sacræ jussionis reverenda contemnat? Ideoque illum, quem dudum ad viri illustris Sonæ judicium decrevimus convenire, qui se * inveteratâ calliditate subtraxit, examini vestro committimus audiendum; ut finem detis jurgio plectibili machinatione dilato. Præstate itaque audientiæ curam, ut justitiæ vobis crescat opinio: quandò pro remedio causantium committuntur vobis ambigua jurgiorum.

* Ed. Ac. inventa.

a Theodahado. Hic postea regnum Gothorum adeptus est: ad quem extat Theodorici epist. 19. lib. seq. Fornr.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Mittitur in Gallias officio Vicarii Præfectorum functurus, & ei dantur plurima, & utilia monita.

FIrmum est judicium, cujus tenetur exemplum; nec locus ambiguitati relinquitur, ubi experimenta probabilia suffragantur. Exploravimus efficaciam tuam per diversos industriæ gradus: sed non imparem meruisti gratiam, variis actionibus æqualiter approbatus. Hinc est, quod præsenti tempore in a Gallias nobis, Deo auxiliante, * subjugatas, b Vicarium te Præfectorum nostra mittit auctoritas. Unde perpende, qualia de te videamur habere judicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credimus acquisitos. Chara est Principi gloria; & necesse est de illis ampliùs esse sollicitum, unde sibi triumphorum venisse sentit augmentum. Age igitur mandata, si cupis in te proficere nostra judicia: turbulenta non ames, avara declina; ut talem te Judicem provincia fessa suscipiat, qualem Romanum Principem transmisisse cognoscat. Desiderat viros egregios coacta cladibus suis. Effice, ut victam fuisse delectet. Nihil tale sentiat, quale patiebatur, cùm Romam quæreret. Abscedat omnis de calamitate tristitia. Sustinetur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere convenit, cùm ad sua vota pervenerit.

Firmum est judicium, cujus tenetur exemplum.

* Ed. subjectas. MS. R. substitutas.

Chara est Principi gloria.

a In Gallias. Theodoricus Gallias Francorum oppressione liberavit, Venantio & Importuno Coss. ut idem Cassiodorus noster in Fastis Consularibus scribit. Fornr.

b Vicarium te Præfectorum. Vicarius est, qui & in historia beati Apollinaris Martyris Judex atque Vicarius Præfecturæ nominatur, propterea quod ut atque l. 1. C. de off. vic. l. 1. C. de proxim. sacr. scrin. lib. 12. Imperatores pro Præfecto diœceses sibi creditas temperaret: & ideo Vicariam Præfecturam in inscriptione, l. 3. C. Theo. de sponsal. & l. 5. C. Theod. de fam. lib. & vicem Præfecti Prætorio agere in inscriptione, l. 1. Cod. Theo. de usuris dicitur. Brass.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Universis Provincialibus Galliarum Theodoricus Rex.

Denuntiat se Gemellum Vicarium Præfectorum ad regendam eorum provinciam misisse; & jubet, ut ejus mandatis obediant.

LIbenter parendum est Romanæ consuetudini, cui estis post longa tempora restituti: quia gratus ibi regressus est, ubi provectum vestros constat habuisse Majores. Atque ideo in antiquam libertatem, Deo præstante, revocati, vestimini a moribus * togatis, exuite barbariem, abjicite mentium crudelitatem: quia sub b æquitate nostri temporis, non vos decet vivere moribus alienis. Proinde de necessitatibus vestris innatâ nobis mansuetudine cogitantes, (quod feliciter dictum sit) spectabilem virum Gemellum Vicarium Præfectorum, fide nobis, & industriâ comproba-

* id est, Romanis.

tum, ad componendam provinciam credidimus dirigendum: ſperantes in nullo eum poſſe delinquere, qui nobis peccantes graviter intelligit diſplicere. Quapropter ordinationibus ejus ex noſtris juſſionibus obedite: quia eum credimus vobis profutura decernere. Recipite paulatim * veridicos mores. Non ſit novitas moleſta, quæ proba eſt. Quid enim poteſt eſſe felicius, quàm homines de ſolis legibus confidere, & caſus reliquos non timere? Jura publica certiſſima ſunt humanæ vitæ ſolatia, infirmorum auxilia, potentum fræna. Amate unde & ſecuritas venit, & conſcientia proficit. Gentilitas enim vivit ad libitum: ubi magis reperit mortem propriam, qui poteſt habere, quod placeat. Vos jam ſecuri oſtentate divitias parentum. Bona longo ſitu recondita, prodantur in lucem: quia tantùm quis nobilior eſt, quantùm & moribus probis, & luculentâ facultate reluxerit. Ideo enim vobis Præfecturæ Vicarium direximus, ut cum tanta dignitate & civilem videamur regulam deſtinaſſe. Fruamini, quod tantùm audiebatis. Intelligite homines non tam corporeâ vi, quàm ratione præferri; & illos meritò creſcere, qui poſſunt aliis juſta præſtare.

* *Edit. juridicos.*

Jura publica certiſſima ſunt humanæ vitæ ſolatia.

Tantùm quis nobilior eſt, quantùm & moribus probis, & luculentâ facultate reluxerit.

a Moribus Togaris. Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana fuit, l. 32. ſed etſi accepto, D. de jur. fiſc. Plin. lib. 4. epiſt. Audiſtine, Cic. pro Corn. Balbo. Carent uſu togæ peregrini, barbari, & ii, quibus aqua, & igni interdicitur. Paul. lib. 3. tit. 4. Cingulum Romanos cinxiſſe annotatum à Macrobio eſt lib. 6. cap. 5. Saturn. Et infra Caſſiod. in Formula Præfect. Urb. habitu re togatæ dignitatis ornavimus, ut indutus veſte Romuleâ jura debeas affectare Romana. *Forner.*

b Æquitate noſtri temporis. Solenne eſſe Principibus ſui ſæculi ſectam, felicitatem, mores, leges, laudes denique celebrare crebra in eorum conſtitutionibus mentio docet, ſup. lib. 1. epiſt. 6. Sæculi beatitudo. lib. 2. epiſt. 13. Noſtri temporis juſtitiam. Juſtinian. Secta noſtrorum temporum non patitur, l. ult. C. de pact. Obtrectatores noſtrorum temporum. l. un. C. Si quis Imp. mal. ad quam legem Græcus Scholiaſtes Baſilicon lib. 60. colligit eum, qui Principis ſæculum criminatur, Principi ipſi maledicere videri, quo de inſtituto aliquando in Selection. libris, quos propediem editos curabo, ediſſeram. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Jubet, ut Magno, qui ab hoſtium partibus ad natale ſolum remeaverat, bona ſine ulla mora reſtituantur.

MErentur bona, qui noſtram viſi ſunt elegiſſe clementiam; ut eos veraciter judicaſſe, per augmenta propria poſſimus oſtendere. Quòd ſi talibus publicâ decet proſpici largitate, quantò magis eos ſua dignum eſt poſſidere, quod commune munus probatur eſſe juſtitiæ? Spectabilis itaque Magnus, hoſtium converſatione damnatâ, quod natus eſt reminiſcens, ad Romanum repatriavit imperium: cujus abſentiâ contigiſſe dicitur, ut ejus potuiſſet perire ſubſtantia. Atque ideo præſenti juſſione ſancimus, quatenus tam in agris, quàm mancipiis urbanis, aut ruſticis, vel quicquid ſibi competens quolibet modo nunc amiſſum poterit probare, ſine aliqua tarditate recuperet: retinens ex noſtra auctoritate dominii jus omne, quod habuit; nec quæſtionem cum de rebus ſibi antiquâ poſſeſſione competentibus volumus ſuſtinere; cui propoſiti noſtri eſt etiam nova præſtare.

Sua quemque poſſidere, commune munus probatur eſſe juſtitiæ.

EPISTOLA DECIMA NONA, SIVE COMMONITORIUM.

Danieli Theodoricus Rex.

Illi Marmorario peritiſſimo conceditur facultas diſpenſandi arcas marmoreas in Urbe Ravenna ad ſepelienda defunctorum corpora.

DEcet, ut Palatio noſtro ſervientibus juſtis commodis conſulamus: quia fructuoſus debet eſſe labor publicus; ut quamvis obſequia nobis gratuita jure debeantur, ſervitia tamen per moderata compendia provocemus. Et ideo artis tuæ peritiâ delectati, quam in excavandis atque ornandis marmoribus diligenter exerces, præſenti auctoritate concedimus; ut, te rationabiliter ordinante, diſpenſentur arcæ, quæ in Ravennati urbe ad recondenda funera diſtrahuntur, quarum beneficio cadavera in ſupernis humata ſunt, lugentium non parva conſolatio: quoniam animæ tantùm de mundi converſatione diſcedunt, corpora verò dulces quondam ſuperſtites non relinquunt. Hinc quibuſdam veniunt ad pretium dolores, & miſerabili ſorte votorum creſcit mercantibus de humana morte compendium. Ita tamen, ut non ſit iniquitas ſub hac occaſione taxari: ne cogantur miſeri inter acerba luctuum, gravia plorare diſpendia facultatum; & nefandâ devotione conſtricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis perdere, aut dilecta corpora viliſſimis foveis potiùs dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poſcentium, quando ipſa * miſeratio pro emeotibus facit. Nam minùs debet lædi, cui ampliùs pro pietatis officio videtur imponi.

Fructuoſus debet eſſe labor publicus.

* *Ed. moderatio promerentibus.*

EPISTOLA VIGESIMA.

* Grimodæ Sajoni, & Ferrocincto Apparitori Theodoricus Rex.

* MS. Aud. *Tanvit'a.* MSS. R. *Grimoda.* Cuj. & Forn. *Trimila.*

Decernit, ut, ſi Fauſtus ea, quæ Caſtorius poſſidebat, vel titulis ingravavit, vel privatâ uſurpatione detinuit; mox ei prædium cum alio ejuſdem pretii, illis cogentibus, à pervaſore reddatur.

INter glorioſas Reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi noſtro eſt levamen humilium; ut contra potentiam ſuperborum noſtræ pietatis erigamus obſtaculum: nec liceat quicquam apud nos audaciæ, cujus eſt propoſiti, ſuperba calcare. Caſtorii igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diverſorum preſſit invidia, occaſionem præbuit ſalutaribus conſtitutis; ut plus valeret noſtræ pietatis auxilium, quàm iniqua calliditas improborum. Atque ideo præſenti auctoritate decernimus, ut ſi Præfectus vir magnificus Fauſtus ea, quæ Caſtorius poſſidebat, vel titulis ingravavit, vel privatâ uſurpatione detinuit, mox ei prædium, *a* cum alio ejuſdem meriti, vobis imminentibus, à pervaſore reddatur; ut crudelibus damnis afflicto, pietatis noſtræ remedio con-

ulamus. Si quis autem in hac præsumptione * medius invenitur; ut ad ea, quæ jussa sunt, idoneus nequeat inveniri, ad nos reducite vinculis illigatum; ut pœna possit satisfieri, cujus facinoris facultas non sufficit ultioni. Tali igitur confusione jam iniquæ mentis impetus conquiescat: ne non tam Castorium, quàm nostrum votum persecutus esse videatur. Quòd si posthac qualibet occasione sæpe memoratum Castorium notus ille artifex nocere tentaverit, quinquaginta librarum auri mulctâ protinus feriatur. Sitque major cruciatibus pœna, respicere illæsum, quem videre desideravit afflictum. En factum, quod cunctas protinus temperet ac corrigat Potestates, Prætorii Præfectus bacchari non est in humilis læsione permissus; & cui à nobis assurgitur, officiendi potestas miseris abrogatur. Hinc omnes intelligant, quo amore delectemur æquitatis; ut & potentiam nostrorum Judicum vestimus imminuere, quatenus bona conscientiæ possimus augere.

*Juret. fortè modicus.

Major cruciatibus pœna est conspicere illæsum, quem videre quis desideravit afflictum. Prætorii Præfecti Prætorio.

a Cum illo ejusdem meriti. Jure civili raptores in triplum teneri nemo nescit. In pervasorem, qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Constantini ad Batium constitutione, quæ extat apud Jul. Frontinum, de limitib. agror. &c. 4. C. fin. reg. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Fausto Viro Illustri Theodoricus Rex.

Illi quatuor mensium induciæ ad secessum ab Urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causâ conceduntur.

Humanæ consuetudinis mos est, ut variata plus * capiant; & quamvis in usum habeantur eximia, fastidium præstet omne, quod satiat. Proinde * sacris mœnibus jugiter immoranti disponendæ utilitatis propriæ causâ inducias tibi postulas debere concedi; non quòd habitatio tam clara pertædeat, sed quòd dulcior fiat renovata regressio. Atque ideo illustri Magnitudini tuæ secedendi ad provinciam quatuor mensium inducias pietas nostra largitur: ita ut expletis eisdem, ad penates proprios redire festines; quatenus habitatio Romana, quam multiplici volumus densare conventu, subtractis incolis, terrarum *a* opinatissima non tarescat. Hoc etiam & vobis aptissimum judicamus, quando Senator Romanus alibi possit dolere tardatus. Ubi est illa gratia parentum, ubi tanta mœnium possit respici pulchritudo? Piaculi genus est, absentem sibi Romam diutiùs facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare.

* Ed. Ac. & vet cod. For. *sapiant. Fastidium præstat omne, quod satiat.* * *id est Romanus.*

a Sic opinatissimam Rhodon vocat Florus lib. 1. cap. 7. ut ex V. C. restituit Pighius ad Valer. Max. lib. 4. cap. 8. Cujus tamen interpretationem dicit D. Juretus rejici debere.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Artemidoro Viro Illustri Theodoricus Rex.

Vocat illum ad Aulam, & ad consortium suum.

Congruit Comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus; ut & illorum expleatur votum, & obsequium nostrum ornent merita personarum. Proinde Magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis evocamus; ut qui longâ nobiscum ætate versatus es, præsentiæ nostræ dulcedine capiaris. Festinat enim ad Principem, qui vel solùm potest videre propitium. Nam cui * libet habere nostra *a* colloquia, munera credit esse divina. Quapropter non tardamus desiderium, cujus optamus aspectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter sustinemus.

Cur congruat comitatum regium viris nobilibus decorare.

* Ed. Ac. *Dicet. Cui libet habere Regia colloquia, munera credit esse divina.*

a Nostra colloquia. Colloqui cum Imperatore magnum quidpiam rex Theodoricus censet: ut & mensæ adhiberi, qua de re infrà pluribus, lib. 6. Form. 9. & nos nonnihil lib. 3. cap. 13. Select. attigimus. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Colosseo Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi committit regimen Pannoniæ Sirmiensis, & eum salutaribus ad hoc munus bene obeundum monitis imbuit.

Juvat probatis ordinanda mandare; siquidem & de talibus judicium gaudet eligentis, & eorum secura substantia est, quæ committitur approbatis. Nam ut optamus esse, * qui placeat: ita curamus, ut qui placuerit, enitescat. Proindè prosperis initiatus auspiciis ad *a* Sirmiensem Panniam, quondam sedem Gothorum, proficiscere, illustris cinguli dignitate præcinctus: commissamque tibi provinciam armis protege, jure compone; ut antiquos defensores recipere læta possit, quæ se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscit. Nosti quâ te nobis conversationis sinceritate commendes. Sola tibi placendi via est, si quæ gerimus, imiteris. *b* Æquitati fave, innocentiam animi virtute defende; ut inter nationum consuetudinem perversam, *c* Gothorum possis demonstrare justitiam: qui sic semper fuerunt in laudis medio constituti, ut & Romanorum prudentiam caperent, & virtutem gentium possiderent. Remove *d* consuetudines abominanter * inolitas: verbis ibi potiùs, non armis causa tractetur: non sit convitium negotium perdere, cùm * pro te abjurator alienâ furtum, non animam reddat: ne plus intentio civilis rapiat, quàm bella consumant. Scuta in hostes erigant, non in parentes. Et ne quem fortè ad mortem videatur præcipitarè paupertas, redde pro talibus gloriosum plané damnum. Lecturus à nobis gratiæ uberrimum fructum, si civile ibi potueris plantare propositum; & nostris verè judiciis dignum, si dispendium judex subeas, ut vitam periturus acquirat. Quapropter consuetudo nostra feris mentibus inseratur, donec truculentus animus velle vivere consuescat.

Cur juvet probatis ordinanda mandare.

* MS. Aud. *quod.*

Gothorum justitia.

* Alii, *inolitas.* Alii, *indutas.*

* Alii, *propriè abjurator alienis.*

a Sirmiensem Pannoniam. Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. Non paucæ Cæsarum constitutiones in Codice extant datæ Sirmii, ut earum subscriptio indicat. *Forn.*

b Æquitati fave. De Gothorum justitia vide Procop. de bello Gothorum. *Broff.*

c Gothorum possis demonstrare justitiam, Gothorum tamen gentem perfidam, at pudicam ait Salvian. lib. 7. de providentia: inter quos nulli scortatores, nulli impudici sint, nisi Romani. *Forn.*

d Consuetudines insolitas, infr. lib. 7. Form. 2. Et suprà lib. 2. epist. 10. Consuetudinis nomine intellige id, quod solet pendi, videlicet tributum. Solemnia vectigalia vocat l. 1. D. de muneríb. & honoríb. Justinian. τὰς συνήθεις εὐσεβείας Nov. 123. & 128. Form.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Universis Barbaris, & Romanis per Pannoniam constitutis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Colossæo obediant, & duellum execrentur, Gothorum exemplum secuti.

INstitutum suum providentia nostra non deserit, cùm subjectis semper intenta, profutura disponit; ut ad majorem * devotionem concitentur, qui sui curam nos habuisse cognoscunt. Hinc est, quòd Colossæo viro illustri, nomine viribusque præpotenti, gubernationem vestram, defensionemque commisimus; ut qui suæ hactenus multa dedit experimenta virtutis, augeatur potiùs in futuris. Atque ideo * a parentiam vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsente monstrate; quatenus in his, quæ pro regni nostri utilitate rationabiliter agenda præceperit, devotione probabili compleantur: quia fidem constantia probat; & ille integritatem propriæ asserit mentis, qui jugibus persistit obsequiis. Illud prætetea vos credimus admonendos, ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis. Res parva non vos ducat ad extrema discrimina. Acquiescite justitiæ, quâ mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem Judicem non habetis? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Pessimè contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriosè moriendum. Quid opus est homini lingua, si causam manus agat armata? Aut unde pax esse creditur, si sub civilitate pugnatur? Imitamini certè Gothos nostros, qui foris prælia, intus norunt exercere modestiam. Sic vos volumus vivere, quemadmodum parentes nostros, Domino præstante, cernitis floruisse.

** MS. Aud. dispositionem conferantur.*

** id est obedientiam Ed. Ac. patientiam.*

Fidem constantia probat.

Dissuadetur duellum.

Justitiâ mundus lætatur.

Causa jure, non vi decernenda.

a Parentiam, ut infr. lib. 7. Form. 27. l. 1. C. qui pro sua jurisd. jud. da poss. Parentiam autem paulò post, & obsequia pro eodem usurpavit. Nonnemo parentiam legit, d. l. un. ubi vulgò patientiam, ut hic mendosè prius scriptum Jacobi Cujacii εὐστοχία restituit lib. 1. cap. 6. observat. Form.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Simeoni Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi committit per Dalmatiam Siliquatici titulum; & jubet, ut ferrarias venas inquirat; ferrique utilitates describit.

AMamus publicis actionibus personas inferere morum probitate conspicuas; ut per obsequia fidelium nobis crescat utilitatis augmentum. Proinde * sinceritatem animi tui per præclara documenta noscentes, Siliquatici titulum, quem fide dominicatus jure dederamus discussione * Indictionis primæ, secundæ, vel tertiæ, per provinciam Dalmatiam ordinatio tibi nostra committit; ut quolibet damnum fraudis vestigio publicum te fuerit explorante repertum, procul dubio nostris ærariis inferatur: quia non tantùm lucra quærimus, quantùm mores subjectorum deprehendere festinamus. Præterea ferrarias venas prædictæ Dalmatiæ omniculo te veritatis jubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit terrena mollities, & igne decoquitur, ut in duritiem transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defensio patriæ venit: hinc agrorum utilitas procuratur, & in usus humanæ vitæ multiplici commoditate porrigitur. Auro ipsi imperat, & servire cogit locupletes pauperibus constanter armatis. Convenit itaque hanc speciem diligenti indagatione rimari, per quam & nobis lucra generantur, & hostibus procurantur exitia. Esto ergo de * antefata discussione sollicitus, & in publicis utilitatibus temperatus; ut nostrum rationabile compendium crescendi tibi possit procurare augmentum.

** MS. A. sinceritate animi tui præclara &c.*

** id est an. Chri. 508. 509. 510.*

Ferri utilitates.

** MS. A. antefatâ.*

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Osuni Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Jubet, ut solatia Simeoni ad ea, pro quibus in Pannoniam missus fuit, necessaria non neget.

QUamvìs prudentiæ tuæ sit, utilitati publicæ deputatis ferre præsidium: tamen admonitio nostra se cumulat, ut securiùs fiat, ubi se reverentia nostræ jussionis accommodat. Simeonem itaque virum clarissimum, cujus fides olim nobis est cognita, vel devotio comprobata, ad ordinationem Siliquatici, nec non Ferrariarum, ad provinciam Dalmatiam nostra ordinatione direximus. Cui expetita solatia non negetis; ut Sublimitas tua nobis commendatior fiat, cùm actibus se publicis præbere festinat.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Joanni Viro Senatori, Consulari Campaniæ Theodoricus Rex.

Illum variâ jam persecutione jactatum tuetur à Præfecto Prætorio, nec non & hortatur, ut officium Consularitatis summa cum fide obeat.

PRopositum est pietatis Regiæ, locum injustis odiis amputare, & potestatis armatæ supercilium cohibere reverentiâ jussionum. Infesta est siquidem humilibus Superioris offensa, cùm ad laudem trahitur, si vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde diu & variâ persecutione jactatus, ad pietatis nostræ remedia haud irritè convolasti: asserens eminentissimam Præfecturam tibimet esse terrori, ne privata in te odia * satiarentur per publicam disciplinam. Sed nos, qui donatas dignitates justitiæ parere cupimus, non dolori, contra illicitas præsumptiones nostrâ te tuitione vallamus; ut Regiæ Majestatis objectu ferventium furor animorum in suis cautibus elidatur; & de se magis sumat pœnas protervia, dum cohibetur innoxia. Tamdiu enim Judex dicitur, quamdiu & justus putatur: quis nomen quod ab æquitate sumitur, per superbiam non tenetur. Restat nunc, ut assumptum impleas Consularitatis officium, &

** Ed. sociarentur.*

Tamdiu Judex dicitur, quamdiu & justus putatur.

te

te utilitatibus publicis, quas egisse tuos constiterit decessores, sedulus ac devotus impendas; quantúmque à nobis protegeris, tantùm modestiæ parere festines. Nam si gaudio perfrueris, quòd à læsione tua Præfectos Prætorii remotos esse cognoscis, qui sub illo esse monstraris; quid se male agentem passurum esse cognoscis?

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Cassiodoro Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Illum multis laudibus ornatum ad Comitatum suum evocat.

Studentes virtuti Theodorico gratissimi.

GRatus est nobis eorum semper aspectus, qui nostris animis gloriosis actionibus insederunt: quoniam perpetuum obsidem dederunt amoris sui, qui apud nos probati sunt studere virtuti. Proinde Magnitudinem tuam, glorioso nobis servitio comprobatam, ad Comitatum jussis præsentibus evocamus; ut & ornatus de te Regalibus crescat obsequiis, & tu nostris conspectibus augearis. Convenit enim etiam te sequiri, qui nostra fecisti eximiè tempora prædicari. Ornasti de conscientiæ integritate Palatia: dedisti populis altam quietem. Hinc omnibus factus notior: * quia multi te positum in potestate nesciunt; præsentari autem tribunalibus Judicem sine aliquo damni terrore viderunt: pretiosior factus cunctis, quia nullo * præmio vendebaris. Quis talem non desideret videre, cui nos publicè constat gratiam retulisse? Nam qui alterum reprimere conati sumus, te etiam, Palatio teste, laudavimus. Tende gradus, accelera festinus adventum. Alacrem venire convenit, qui se à Principe sustineri posse cognoscit.

Cassiodori laudes.

* Gr. & Cuj. *quia qui notus in potestate te positum, nescit.* * MS. Aud. *valuit.* * Ed. Ac. *pretio.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Scribit se Paulino Patricio horrea vetustate destructa, ut ea readificet, & in proprios usus convertat, concessisse.

QUis nesciat nostrum esse commodum supplicantis ad quæstum; & illud bonis Principibus crescere, quod benigna possunt largitate præstare? Hoc sunt enim Regia dona, quod semina: sparsa, in segetem coalescunt: in unum coacta, depereunt. Optamus ergo, munera multis collata dividere, ut possint ubique nostra beneficia pullulare. Atque ideo illustris & magnifici viri Patricii Paulini * actorum supplicatione susceptâ, quæ habentur in subditis horrea longi temporis vetustate destructa (quibus illud, atque illud vocabulum præfixit Antiquitas) si nunc usui publico minimè necessaria esse monstrantur, nec aliqua ibidem est species, quæ ad fiscum pertinet congregata, præfato viro cum omnibus ad se pertinentibus absolutâ liberalitate concedimus; ut ædificandi, & ad posteros transmittendi assumptâ licentiâ, suis utilitatibus profutura disponat: quia confert magnum Reipub. munus, quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, in ea præsertim urbe, ubi cuncta dignum est constructa relucere: ne inter tot decora mœnium deformis appareat *a* ruina saxorum. In aliis quippe civitatibus minus ornentia sustinentur: in ea verò nec mediocre aliquid patimur, quæ mundi principaliter ore laudatur.

Hoc sunt dona Regia, quod semina.

* Alii, *auctorum*, alii, *actorum.*

Magnum Reip. munus confert, quisquis diruta suscepit reparanda.

a Deformis ruina. Deformitas ruinam ædificiorum ac murorum significat, ut inf. lib. 7. form. 6. in Comitiva formarum ostendimus. Virgil. 12. Æneid accendere bellum, deformare domum, id est, evertere, l. 23. L. a qua. tutores, C. de adm. tut. jubet tutorem deformatum pupilli ædificium reficere. Deformes ruinæ, l. 4. l. 5. C. de ædif. priva. Lamprid. Alexandro Severo, theatrum Marcelli reficere voluit multis civitatibus, quæ post terræ motus deformes erant, ad instaurationem operum & privatorum, & publicorum pecuniam ex vectigalibus dedit. l. 4. & l. 16. quicumque, C. de oper. publ. adde quæ infra in Comitiva fur. adnotavi. lib. 7. form. 7. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Jubet, ut Joannem in Cloacarum Romanarum reparatione adjuvet.

ROmanæ civitatis cura nostris sensibus semper invigilat. Quid est enim dignius, quod tractare debeamus, quàm ejus reparationem * erigere, quam ornatum constat nostræ Reipub. continere? Proinde illustris Sublimitas tua spectabilem virum Joannem nos direxisse cognoscat, propter splendidas Romanæ civitatis cloacas; quæ tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. Videas illic fluvios, quasi montibus concavis clausos, per ingentia * *a* ligna decurrere. Videas structis navibus per aquas rapidas non minimâ sollicitudine navigari: ne præcipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis, quanta in te sit, potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire? Et ideò supradicto Joanni officii nostri solatia vos præbere censemus: quoniam ordinationes nostras publicas volumus implere personas; privatas manus amoventes, quæ audaciùs merguntur illicitis.

* MS. Aud. & Vet. Forn. *eligere.*

Cloacæ Urbis Romæ mirabiles.

* MS. Aud. & Ed. *signa.* MS. Rem. *fagimina, fortè, flumina, ut notavit.* D. Cujas. Vide Ep. 38. lib. 5.

a D. Joret legit in V. C. ligna. Sic in ænigmate *Symphosii*, cap. In ligno vehitur medio, quæ ligna vehebat.

Per ingentia signa. Al. per ingentia ligna. suspicor legendum, stagna. arg. l. un. ut in fluminib. publ. navig. li. & l. 2. §. si quis cloacam. §. ideò, Ne quid in loco publ. & Salust. lib. 4. histor. apud Nonium, Mœnia oppidi stagnabant redundantibus cloacis adverso æstu maris. Stagnum enim Varroni, ac Festo dici placet, quòd in eo aqua stet. Sed & infrà lib. seq. epist. 50. liquida fluenta decurrere. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Scribit se misisse Joannem ad inquirendum in eos, qui aquas formarum ad proprium usum derivaverant, & etiam in eos, qui

ar, & plumbum ex ornatu mœnium abstulerant, & ut ipsi in his auxilio sit, admonet.

QUamvis universæ Reipub. nostræ infatigabilem curam desideremus impendere, &, Deo favente, ad statum pristinum studeamus cuncta revocare: tamen Romanæ civitatis sollicitiora nos augmenta constringunt: ubi quicquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. Pervenit itaque ad nostram conscientiam, suggestione multorum, quæ prava non potest dissimulare commissa, plura in præjudicio urbis Romanæ detestabiles præsumptores assumere; ut cui nos summum desideramus adhibere studium, dolum patiatur injustum. Quapropter ordinationes nostras ad vestram facimus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis vestræ dispendia displicere. Dicitur ergo, commodi curâ privati, *a* aquam formarum, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuisse derivatam. Turpe hoc, & miserabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi. Et quia non possumus admissi qualitatem ultra jura corrigere (ne dum fabricis prodesse volumus, legum culmina destruamus) si hujus nefandissimæ rei dominus Tricennii * præscriptione munitur, accepto pretio competenti suum vendat errorem; ut quod læsionem publicis præstat fabricis, non præsumatur ulterius: ne quod nunc sub largitate corrigimus, postea severissimè vindicemus. Si verò tale aliquid moderna præsumptione tentatum est, sine dubitatione tollatur. Unius enim desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, cui vel in causis justis tardè poterit obviari. Mancipia verò formarum servitio Principum provisione deputata, in privatorum cognovimus transiisse dominium. Æs præterea, non minimum pondus, & quod facillimum direptioni est mollissimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur esse sublata, quæ auctores suos sæculis consecrarunt. Æs enim Jonos Thessaliæ Rex, plumbum Midas Regnator Phrygiæ repererunt. Et quàm miserum est, ut unde famam providentiæ alii susceperunt, nos opinionem negligentiæ incurrisse videamur? Templa etiam, & loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, subversioni potiùs fuisse mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Joannem virum spectabilem electum nostrâ justitiâ ad hæc, quæ supra memoravimus, direximus inquirenda; ut cuncta suo ordine discussa, nobis relationis obsequio lucidentur; quatenus quid de singulis rebus, aut de præsumptoribus earum fieri oporteat, more nostræ justitiæ censeamus. Adhibere nunc studia, præstate solatia; ut inquisitionem, quam debueratis petere, gratâ videamini mente complere.

Tricennalis præscriptio.
* Ed. præsumptione.

Unius desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri.

Quinam æris & plumbi repertores.

a Aquam formarum. Emendo aquarum formam, ex l. 2. l. 6. omnis, de æquæduc. Cod. lib. 11. lib. 7. form. 6. In formula Comitivæ formarum Urbis. Formæ autem pro ædificio ac structura, l. 27. si pendentes, §. si quid cloacam, D. de usufruct. formam aquæductus, Ulpian. Harmenop. lib. 2. tit. 1. agens de ædificiis ex aliena exstructis materia, τὰ εἴδη vocat, περὶ τῶν ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης γενομένων εἰδῶν. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Scribit se Arelatensibus, qui Regis partibus faverant, & ob hoc obsidionem & penuriam pertulerant, per quartam Indictionem tributa relaxasse.

COnstat apud nos fidelium non perire servitia, sed in tristibus impensa recipere in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus perdurantes gloriosæ obsidionis penuriam pertulerunt, per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas: ita ut futuro tempore ad solitam redeant functionem; quatenus & nos benemeritis vicissitudinem reddidisse videamur, & ab illis, cùm res poposcerit, solita devotio non negetur. Satientur in libertate, qui pro nobis in angustiis esurire maluerunt. Sint læti, qui tristitiam fideliter pertulerunt. Non decet statim de tributis esse sollicitum, qui casum vix potuit declinare postremum. A quietis ista, non obsessis inquirimus. *a* Quid enim à domino agri exigas, quem eum non coluisse cognoscas? Pretiosum vectigal jam nobis dederunt suæ fidei. Injustum est, ut viles pecunias exigamus ab illis, qui gloriosas conscientias obtulerunt.

Anno Christi 511.

a Quid enim à domino agri exigas. Avidiores tributorum à Principe indictorum exactores D. Chrysostomus insectatur, qui ab agricolis ea, quæ ne terra quidem protulisset, flagitarent: eósque in comparatione reg. & monach. communes regionis hostes vocat: κοινούς τινας πολεμίους τῆς χώρας, ἃ μὴ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα δὲ τοὺς γεωργοὺς ἀπαιτοῦντας. Puteolanis semel c l M. modiorum donata a Symmachus lib. 1. epist. 39. Et Publicanos remissionem petentes tertia mercedis parte relevavit Jul. Cæsar, auctor Sueton. Huc pertinet l. 25. sed addes, §. vis major, D. locati. & lib. 4. epist. 7. infr. & quæ à Bartolo in hanc sententiam disseruntur, in l. 12. Cæterum, §. ult. D. de public. vect. & commiss. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Jubet, ut Armentarius, atque Superbus ejus filius iisdem, quibus Referendi Curiæ, privilegiis gaudeant.

GRatum nobis est, vota * nostra circa Sacri Ordinis augmenta proficere. Lætamur tales viros * emergere, qui Senatoriâ mereantur luce radiare; ut laude conspicuis deferatur gratia dignitatis. Curia namque disciplinis Veterum * patet: nec ei judicari potest extraneus, qui bonarum artium est alumnus. Atque ideo illustris Magnificentia tua in clarissimo Armentario, atque Superbo ejus filio ea faciat exhiberi, quæ circa *a* Referendos Curiæ cana dictat Antiquitas. Hic est enim præfatus Armentarius, qui & parentum bono, & suo nobis commendatur ingenio: exigens meritis, quam sperat precibus dignitatem. Nam quid dignius, si & Senatorio vestiatur honore togata professio? Ut in illa turba doctorum,

* Ed. vestra.
* Ac. eligere.
Curia disciplinis veterum patet.
* MS. Aud. places.
Armentarii laudes.

audeat liberam proferre sententiam; nec frænetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem jura facundiæ. Gloriosa est denique scientia litterarum; quia quod primum est, in homine mores purgat: quod secundum, verborum gratiam subministrat: ita utroque beneficio mirabiliter ornat & tacitos, & loquentes. Ducantur ergo ad penetralia libertatis laudati merito suo, ornati judicio nostro: habituri sine dubio gratissimum Senatum, quorum ars est, facere de irato benevolum, de suspecto placatum, de austero mitem, de adversante propitium. Quid ergo Patribus imponere non possit, qui *b* flectere animum judicantis evaluit?

Cur gloriosa sit scientia litterarum.

a Circa Referendos Curiæ. In vet. circa reverendos Cor. alii malunt, Referendarios: Referendos tamen legitur etiam lib. 1. epist. 41 Forte digamma Æolicum est, cujusmodi & illa in Etruscis Pandect. Ventorum Fi, pro ventorum vi, l. 9. si post, de peric. & comm. rei vend. Præfuerint, pro Præbuerint l. 3. de vacat. & excus muo. Advixæ, pro Adfixa, l. 52. librorum. § si quid igitur. De leg. 3. Provectæ, pro Profectæ. l. 35. ex facto, in fin. De hæred. instit. Et ea quæ Donat. in Terentii Andriam adnotavit, Dasus, Sersus, Corsus, pro Davus servus, corvus. Quintil. lib. 1. cap. 13. ita hic Referendos, pro reverendos eodem Æolum more scriptum fuerit. Viderint qui in istis minutis oculatiores ingeniosiorem regularum laudem capiunt. *Forn.*

Non sunt confundendi Referendi Curiæ seu Senatus cum Referendariis Aulæ, quorum aliorumque formulæ extant lib. 6. Form 16. 17. *Jaret.*

b Qui flectere animum judicantis evaluit. Quanta sit eloquentiæ vis, testantur Virgil. lib. 1. Æneid. Lucanus ad Pisonem, Ovid. 13. Metam. Val. Flac. lib. 4. *Broff.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Massiliensibus Theodoricus Rex.

Scribit se Comitem Marabadum ad eos protegendos misisse, & præcipit, ut ipsi libentibus animis obediant.

PRopositi nostri est, probatas fortitudine & moderatione personas ad ordinationem vestram defensionemque dirigere; ut & Provincialium ratio sublevetur, & utilitas publica bonis Præsidentibus augeatur. Proinde Comitem Marabadum, nobis æquitate compertum, ad Massiliensem civitatem credidimus dirigendum; ut quicquid ad securitatem vestram vel utilitatem pertinet, Deo juvante, perficiat: memorque gratiæ nostræ, curam possit habere justitiæ; minoribus solatium ferat: insolentibus * severitatem suæ districtionis objiciat: nullum denique opprimi iniquâ præsumptione patiatur: sed omnes coëgat ad justum, unde nostrum semper floret imperium. Quapropter designato viro in his, quæ vobis pro publica utilitate præceperit, libentibus animis obedite; ut fides vestra, quæ jam prioribus monstratur exemplis, subsequentibus quoque declaretur indiciis; quia gratius est obsequium, quod devotione perpeti custoditur. Nos autem reddere cogitamus locum vicissitudini, qui impensa servitia non possumus oblivisci.

** Ac. securitatem*

Justitiâ floret imperium.

Gratius est obsequium, quod devotione perpeti custoditur.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Romulo Theodoricus Rex.

Confirmat quicquid ipsi ejusque matri ex Regio Edicto Liberius per pictatium concesserat.

LIberalitatem nostram, firmam decet tenere constantiam: quia inconcussum debet esse Principis votum, nec pro studio malignorum convelli, quod nostra noscitur præceptione firmari. Atque ideo præsenti jussione censemus, ut quicquid ex nostra ordinatione Patricium Liberium tibi, matrique tuæ * per pictatium constiterit deputasse, in suo robore debeat permanere; nec à quoquam metuas irrationabilem quæstionem, qui nostri beneficii possides firmitatem.

Inconcussum debet esse Principis votum.

** id est per tabellam, vel scriptum.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Arigerno Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Imperat, admoneat Venantium, ut instructam personam ad Aulam mittat, qua rationibus Firmini ante Judices à Rege designatos valeat respondere.

PIetatis nostræ propositum est, miserandis flentibus audientiam non negare, maximè cum moris nostri sit, ad leges cuncta remittere; ut & conquerens mereatur effectum, & pulsatus nullum se queratur sustinuisse præjudicium. Proinde * Firminus contra magnificum virum Patricium Venantium se dicit habere negotium, & frequenter ab eo ejus propositiones fuisse contemptas. Et quia *a* in causis semper est suspecta potentia, dum velle creditur, quod posse judicatur, antefatum servatâ reverentiâ à te præcipimus admoneri; ut sub sponsione legitima instructam personam ad Comitatum nostrum dirigere se promittat, qui apud delegatos * motu nostro judices ejus intentionibus valeat præbere responsum. * Actor hic pœnam suæ recepturus audaciæ, si contra magnificum virum habuerit falsitatis eventum.

** Ed. Firmidi.*

In causis semper est suspecta potentia.

** MS. Audimento. Ac. motu vestro judices*

** Alii, Auctor*

a In causis suspecta potentia, Cicero in Exordio orationis pro Quinctio. *Jaret.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Petro Episcopo Theodoricus Rex.

Jubet, ut partem facultatis, quam detinebat, Germano restituat, si legitimus filius sit Thomatis; quod si facere renuat, causam vult ad Aulam vocari.

SI in alienis causis Beatitudinem vestram convenit adhiberi, ut per vos jurgantium strepitus conquiescat; quantò magis ad vos remitti debet, quod vos spectat auctores? Atque ideo Sanctitas vestra à Germano nos aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam Thomatis: dicens partem facultatis patris sui à vobis detineri, sibimet legibus compe-

* Alii, probatur.

venisem. Quæ petitio, si veritate fulcitur, & genitoris ejus substantiam probat sibi jure competere, supplicanti, considerata justitia, quam monetis, sine observationis longæ dispendio, debita tribuantur: quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet judicibus terminari, à quo est spectanda magis, quàm imponenda justitia. Quòd si hanc causam sub æquitate vestrum minimè definit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim doceris voces pauperum non debere neglig:, quas potest justitia comitari.

Causæ Sacerdotum à Sacerdotibus debent terminari.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Vuandil Theodoricus Rex.

Præcipit, ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiatur.

QUamvis pietatis nostræ constet esse votum, ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maximè tamen bene * geri optamus in regionibus Gallicanis: ubi & recens vastatio non portat injuriam, & ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. Principis siquidem opinionem longè latéque disseminat subjectorum custodita securitas; & ubi exercitus dirigitur, non gravandi, sed defendendi causa potiùs æstimetur. Atque ideo præsenti auctoritate delegamus, ut in Avenione, * in qua resides, nulla fieri violentia patiaris. Vivat noster exercitus civiliter cum Romanis: prosit eis destinata defensio; nec aliquid illos à nostris sinatis pati, quos ab hostili nitimur oppressione liberari.

* Ed. Niv. & Gam. agere.

Principis opinionem longè latéque disseminat subjectorum securitas.

* Ed. Niv. & Gam. quam regis.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Felici Viro Illustri, Consuli Theodoricus Rex.

Jubet, ut Aurigis Mediolanensibus illa, quæ mos priscus indulserat, largiatur.

ÆQuitatis ratio persuadet, ut exercentibus lætitiam publicam consuetudinem servemus antiquam, præsertim à Consule venientem, cujus constat esse propositi, ut debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, & aliud Senatorem velle complere. Quocirca sub opinione munifici, parcum non decet inveniri: quia inumbrat famam publicam in Consule tenacitatis obscuritas. Quapropter illustris Magnitudo tua à Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat, illa sibi vestris temporibus fuisse subtracta, quæ mos priscus indulserat, cùm præstante tempore munificentia sit pro lege. Proinde si nullo mendacio asserta * vitiantur, Sublimitatem vestram sequi convenit vetustatem, quæ suo quodam privilegio, velut debita, quæ donantur exposcit. Nec licet negari, quod te cognoscis sub antiquitate largiri.

Consul ex liberalitate debet laudari.

Inumbrat famam publicam in Consule tenacitatis obscuritas.

* MS. Aud. juvantur.

Hæc Epistola videtur scripta an Ch. 511. Felix enim hoc anno erat Consul.

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Universis Provincialibus in Gallia constitutis Theodoricus Rex.

Provincialibus Galliæ hostiliter vastatis habitâ ratione læsionis relaxat tributa: ea tamen lege, ut ex eo, quod intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferant.

QUamvis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, & diversas regni partes consuetâ sedulitate respiceret; festinè tamen remedia vestræ utilitatis aspeximus: quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare; nec possumus æstimare jucundum, quod ingratâ fuerit dilatione suspensum. Nam excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cùm medicina differtur. Vobis itaque hostili ferocitate vastatis pro qualitate læsionis per * indictionem quartam relaxatam agnoscite tributariam functionem: quia non gratulamur exigere, quod tristis noscitur solutor offerre. Ita tamen, ut de illis, quæ constat intacta, exercituales juventur expensæ: quia illos in totum devotio non debet deserere, quos pro se laborare cognoscit. Invalidus est siquidem jejunus defensor: nec animus ministrat audaciam, cùm virtus corporeo fuerit robore destituta.

Excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur.

* id est Anno Christi 512.

Invalidus est jejunus defensor.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut triticum ad bellicas impensas in castella supra Druentiam constituta è Massiliensibus horreis communi sumptu devehatur.

TOlerabile fit omne, quod æquabili ordinatione disponitur: quia divisum onus sub communione, subjectos certum est non gravare. Pars enim extrema ad unumquemque redit, cùm summa universos incluserit. Tritici itaque speciem, quam ob exercituales expensas, nostra providentia de Italia destinavit, ne fatigata provincia hujusmodi præbitione læderetur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus horreis constat esse portandam. Quapropter jubemus, ut studium devehendi supradictæ speciei communiter subeatur; quatenus celeriter possit fieri, quod universitatis studio videtur assumi.

Tolerabile fit omne, quod æquabili ordinatione disponitur, & quare.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Universis Provincialibus in Gallia constitutis Theodoricus Rex.

Renuntiat se misisse ex Italia bellicas expensas militibus, ne Galliæ nimis graventur.

NOn occurritur sub Principe benigno remedia postulare subjectos: quoniam

Qui re sub Principe benigno remedia vix postulent subjecti.

supplicationem præcedit humanitas; & miro modo posteriora fiunt vota, quàm præstita. Nuper siquidem moti justitia, jusseramus ut pars aliqua illæsa provinciæ Gothis nostris alimonia reperta præstaret. Sed quia licet Principem semper humaniora censere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum) & ut nec nimiâ possessores illatione gravarentur, ex Italia destinavimus exercitales expensas; ut ad defensionem vestram directus exercitus nostris humanitatibus aleretur, solumque auxilium provinciæ de tam magna congregatione sentirent. Ducibus etiam ac Præpositis sufficientem transmisimus pecuniæ quantitatem; ut eorum *b* præbendæ, quæ non potuerunt convehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio comparari: quia delectui nostro nec illa volumus imponere, quæ vos potuistis (ut arbitramur) offerre.

Varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum.

a Non occurritur sub Principe benigno. Latinus Pacatus in vita Theodosii refert, tam certa fuisse illius beneficia, ut tum accepta viderentur, cum sponderet: quia vota hominum non fatigaret, nec adhiberet muneribus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius & Honorius in l. 2. C. Theod. de infirm. his quæ sub tyr. ubi profitetur sese ultro deferre beneficia inopinantibus. *Broff.*

b Præbendæ, id est militaris annona. Ulpian. ejus meminit e qui præbenda exercitui conduxerunt, ff. inviti de testib. T. Livius lib. 2. belli secundi Punici, Gell. l. 15. c. 4. Plaut. Persa, Ædiles præbendæ locaverunt. Cæterùm, tribuenda, quod more solito tribuerentur, ut & præbenda, dixit Symmachus lib. 1. epist. 6. & 8. Eo nomine beneficia ecclesiastica significantur, tit. de præbend. & dig. & tit. de concess. præbend. & can. si quis dator, can. ex multis. 1. q. 3. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Unigis Spatario Theodoricus Rex.

Jubet, ut, cùm Exercitus Gallias intraverit, mancipia ad alios deficientia prioribus dominis restituantur.

DElectamur jure Romano vivere, quos armis cupimus vendicare; nec minor nobis cura est rerum moralium, quàm potest esse bellorum. Quid enim proficit Barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus? Quapropter cùm, Deo propitio, Gallias exercitus noster intraverit, si qua *a* mancipia servitium declinantia, ad alios se, quàm quibus * videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis jubemus sine aliqua dubietate restitui: quia confundi non decent jura, imperante justitia; nec potest abjecto favere servitio libertatis defensor. Aliorum fortè Regum prælia captarum civitatum aut prædas appetunt, aut ruinas: nobis propositum est, Deo juvante, sic vincere, ut subjecti se doleant, nostrum dominium tardiùs acquisisse.

* Ed. Niv. & Gam. *debebantur.*

Confundi non debent jura imperante justitia.

a Si qua mancipia servitium declinantia. Fugitivi servi, si se ad alios, quàm quibus debebantur competere, contulerint, prioribus dominis restitui jubet hic Theodoricus. Præterea requirendi fugitivos servos potestas dominis conceditur in l. requirendi. C. de ser. fug. Quanta autem sit servorum improbitas, testantur Veteres, quibus suspecta fuerunt servorum ingenia: illisque ingenitas esse fraudes crediderunt. Hinc Terentius,

Ne faceres quod vulgus servorum solet, dolis ut me deluderes.

apud Salvianum de providentia Dei, vitia ad servos relegata, eisque adscripta legimus, & animos serviles jam per se malos dominorum nequitiâ fieri pejores. Sic l. 3. C. de liber. & eor. lib. dixit, recipere nequitiam servilis ingenii. Et Arnobius petulantia amoris flammam servilibus obumbrare fallaciis. Sic etiam Tacitus. Suspecta, ait, Majoribus nostris fuerunt ingenia servorum, etiam cùm in agris, aut domibus iisdem nascerentur, charitatemque dominorum statim acciperent. Vetus extat proverbium, tot nos habere hostes, quot servos, ut est apud Senecam. *Broff.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Universis Possessoribus Arelatensibus Theodoricus Rex.

Scribit se certam pecuniæ summam; & alimonias ipsis ad murorum Arelatensium, turriumque vetustarum reparationem misisse.

QUamvis primum sit, læsos incolas refovere, & in hominibus magis signum pietatis ostendere: tamen utrumque humanitas nostra conjungit; ut & largitatis remedio civibus consulamus, & ad cultum reducere antiqua mœnia festinemus. Sic enim fiet, ut fortuna urbis, quæ in civibus erigitur, fabricarum quoque decore monstretur. Pro reparatione itaque murorum Arelatensium, vel turrium vetustarum certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque, quæ vestras relevare videantur expensas, fecimus præparari; ut vobis destinentur, cùm *a* tempus navigationis arriserit. Relevate nunc animos, & de nostra * promissione recreati, futuræ copiæ spem tenentes, divino favore, habetote fiduciam: quia non minus est quod nostris verbis, quàm quod horreis continetur.

* Ed. *provisione.*

Fidelitas Theodorici in promissis.

a Tempus navigationis. Tempore hyemis navigatio periculosa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius lib. 4. cap. 39. l. 6. Civitas, C. de off. rect. prov. Cic. lib. 2. epist. 6. ad Q. Fratr. Adhuc mare clausum fuisse scio, sed quosdam tamen venisse Ostiâ dicebant. Hinc lucem mutuatur species à Scævola tractata l. 122. qui Romæ, §. Callimachus, de verb. oblig. *Farner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Arigerno Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi ortam pro quadam domo inter defensores Romanæ Ecclesiæ, & Judæos litem discutiendam committit.

JUstitiæ nostræ convenit, ut de indultis beneficiis calumnias fieri non sinamus; & quicquid pravâ interpretatione regitur, fugatâ *a* mendacii nube revelemus. Defensores itaque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conquesti sunt, beatæ recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Urbe positam ab Eufrasio Acolyto instrumentis factis solemniter comparasse; quam per annorum longa curricula Ecclesiam Romanam quieto jure suggerunt possedisse, & in usus alienos transtulisse securitate dominii. Nunc autem existere Samareæ superstitionis populum improbâ fronte duratum, qui Synagogam ibidem

* MSS. [illegible]

Judæi vocantur Samareæ superstitionis populus.

* Forn. & Grut. in hos.

fuisse iniquis conatibus mentiatur; cùm * ad humanos usus habitacula longè aliter formata doceantur, quàm potest esse memorata constructio. Quapropter Magnitudo tua, conscientiæ suæ probatâ justitiâ, causam diligenti examinatione discutiat. Et si vera cognoverit, quæ veniunt in querelam, consideratâ æquitate definiat. Nam si humanis actibus sunt calumniæ summovendæ, quantò magis credimus emendanda, quæ contumeliam Divinitatis tangere judicamus?

* *a* Mendacii nube. Sic Valer. lib. 3. nube infamiæ castitatem obscurare. Paulinus epistol. ad Severum, curarum terrestrium nube circundari. Virgil. lib. 10. Æneid. belli nubem. Sic Paulus Orosius, belli nebulas in magna malorum nubila coituras. *Bross.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Adeodato Theodoricus Rex.

Mutat pœnam accerbissimam, quâ ob raptum Valerianæ puellæ adultæ, à Lucaniæ Brutiorumque Correctore fuerat condemnatus, in exilium sex mensium, post quod patriæ rebusque omnibus restituitur; tum indicit pœnam trium librarum auri ejusmodi statuti violatoribus: tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bonâ fide interfuerant.

Cur delinquentis reatus materia sit gloriæ Principis.
* *Ac. pietatem.*

MAteria est gloriæ Principalis, delinquentis reatus: quia nisi culparum occasiones emergerent, locum * pietas non haberet. Quid enim salubris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat? Arida siccitas madentis pluviæ beneficium exoptat. Salutiferis medentium manibus nisi infirma valetudo non indiget. Sic dum imbecillitati succumbitur, convenienter remedia tribuuntur. Quapropter casibus asperis præstandum est sub justitiæ laude moderamen: ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam. Datis itaque precibus allegasti, viri spectabilis Venantii, Lucaniæ & Brutiorum * Præsulis, odiorum te acerbitate compressum, custodiæ longo situ laborantem, in confessionem raptus adultæ puellæ Valerianæ fuisse compulsum; ut gratius fuerit spem citæ mortis expetere, quàm tormentorum crudelia sustinere. Inter supremas enim anhelantis angustias, votum est potiùs perire, quàm vivere: quia detestabilis sensus pœnarum excludit dulcissimæ salutis affectum. Illud etiam, quod minimè justitia pateretur, adjiciens, defensorum tibi patrocinia sæpiùs postulanti fuisse subtracta, cùm adversarii florentes ingenio etiam innocentem te possent legum laqueis obligare. Quæ supplicatio cùm efficaciter animum nostræ pietatis intraret, paulatimque ad misericordiæ jura deflecteret; occurrit Brutiorum Præsulis missa relatio, quæ privatam allegationem tragœdiæ suæ voce compressit: negando credi contra fidem publicam fallaciter supplicanti. Ideoque asperitatem pœnæ nostra lenitate mollimus: Statuentes, ut ex die prolati oraculi, sex mensium patiaris exilium. Ita ut nulli post constituta nostra sub qualibet interpretatione tibi liceat objicere crimen infamiæ: quando fas est Principi maculosas notas vitiatæ

* *Juret. id est, Correctoris.*

Cur inter supremas anhelantis angustias, votum est potiùs perire, quàm vivere.

Non est credendum contra fidem publicam fallaciter supplicanti.

opinionis abstergere. Sed hoc exacto tempore patriæ rebusque omnibus * reformato, jus tibi sit liberum omne, quod primitus: quia nulla te ingemiscere probri adustione censemus, quem temporali volumus exilio detineri. Pœnam trium librarum auri nihilominus comminantes, si quis aut obviando, aut aliter intelligendo, præsens nostrum violare tentaverit constitutum. Sed quoniam hæc statuta ad innocentes nolumus usque procedi, ne sua cuique minimè videatur ignorantia profuisse; præsenti auctoritate eos à formidine liberamus, quos utpote nescientes, in eadem causa quolibet loco, vel tempore interfuisse constiterit. Similis enim videtur absentis, qui conscientiam criminosi non habet.

* *Alii deformato.*

Similis videtur absentis, qui conscientiam criminosi non habet.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEPTIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex

Scribit se Jovino Collegæ occisori, eò quod intra septa Ecclesiæ refugisset, pœnam capitis exilio in Vulcanias insulas, quæ describuntur, commutasse.

a IN partem pietatis recidit mitigata districtio: & sub beneficio * punit, qui pœnam debitam moderatione consideratâ palpaverit. Jovinum Curialem, quem Corrector Lucaniæ Brutiorumque humani nobis suggerit *b* sanguinis effusione pollutum, ob hoc quod mutuæ contentionis ardoribus excitatus, rixam verborum usque ad nefarium collegæ deduxit interitum: sed conscius facti sui e intra Ecclesiæ septa refugiens, declinare se credidit præscriptam legibus ultionem, *c* Vulcaniæ insulæ perpetuâ relegatione damnamus; ut & sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus evadat in totum, qui innocenti non credidit esse parcendum. Careat proinde patrio foco, cum exitiabili victurus incendio: ubi viscera terræ non deficiunt, cùm tot sæculis jugiter consumantur. Flamma siquidem ista terrena, quæ alicujus corporis imminutione nutritur, si non absumit, extinguitur: ardet continuè inter undas medias montis quantitas indefecta; nec imminuit, quod resolvi posse sentitur; scilicet quia naturæ inextricabilis potentia tantùm crementi cautibus reponit, quantùm illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum saxa incolumia permanerent, si semper ignis adunata decoqueret? Potentia siquidem divina sic de contrariis rebus miraculum facit esse perpetuum, ut palam consumpta occultissimis instauret augmentis, quæ vult temporibus stare diuturnis. Verùm cùm & alii montes motibus vaporatis exæstuent, nullus simili appellatione censetur æstimandus: quia graviùs succenditur, qui Vulcani nomine nuncupatur. Mittatur ergo reus capitis in locum prædictum vivus. Careat quo utimur mundo, de quo alterum crudeli fugavit exitio: quando superstes recipit, quod eventu mortis inflixit: Salamandræ secuturus exemplum, quæ plerumque degit in ignibus. Tanto enim naturali frigore constringitur, ut flammis ardentibus temperetur. Subtile ac parvum animal, lubricis lumbricis associum, flavo colore vestitum. Vitam præstat soli, qui mortalia cuncta consumit. Memorant antiquo ævi pristini * servatores, hanc insulam ante

In partem pietatis recidit moderata districtio.
* *Ed. Niv. & Gam. præstat*

Homicida in Ecclesiam refugiens mitatur pœna capitis in exilium.
Vulcaniæ insulæ describuntur, & quare ignis perpetuus viscera terræ non consumat.

Cur salamandra in ignibus degat. Ejus descriptio.

* *Juret. fortè scrutatores, vel observatores.*

aliquot annos, undarum rupto terrore *d* ignitus erupisse, cùm Hannibal apud Prusiam Bithyniæ Regem veneno secum ipse pugnavit: ne tantus dux ad Romanorum ludibria perveniret. Plus inde mirabile, ut mona tantâ flammarum congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus; & ardor ibi indesinenter viveret, quem tanta unda videbatur obruere.

a In patrem. Casu facta cædes indulgetur: consultæ non fit gratia. Imò excepta semper intelligitur, quia capite vindicatur. l. 1. l. 3. l. 4. l. 7 l. 8. Cod. Theod de indulgentiis criminum. *Forn.*

b Humani sanguinis effusione pollutum. Præclarè Lactant. lib. 1. & in epitome divin. instit. Plat. lib 9. de legib. Phil. de legib. specialibus. Porphyrius περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Imperatores Gratian. Valent. & Theo cùm cæteris reis vinctis crimina condonarent, exceperunt eum, qui parricidali furore rapius sanguine proprio manum tinxit, & qui cujusque hominis cæde maculatus est. l. 6. Paschalis, tit. 38. de indulgentiis, C. Theod. lib. 9. *Forner.*

c Intra Ecclesiæ septa refugiens. C. Theod. lib. 9. tit. 47. de his, qui ad Ecclesias confugiunt. lib. 1. C. Theod. tit. 12. Luithprandus lib. 1. c. 9. lib. 3. c. 4. c 6. extr. de immu. Eccles. Sozomenus lib. 8. c. 7. Socrates lib. 13. c. 5. *Forner.*

d D. Juret. fortè imitùs, ut annotavit Lipsius apud Gellium lib. 27. cap. 10. Et Apulejus pag. 165. Sic Cassiodori Epist. 50 lib. 4 ait Vesuvium montem exæstuarum mittere fluvios pulvereos.

e Vulcaniæ insulæ, Vulcania olla dicitur apud S. Gregor. dialog. lib. 4. cap. 30. *Juret.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA OCTAVA.

Universis Gothis, & Romanis circa Verucam castellum consistentibus Theodoricus Rex.

Scribit se mandasse Leodifrido Sajoni, ut eo impulsore in Veruca castello, quod describitur, ipsi sibi domicilia construant.

Lætitia debet esse cunctorū provida jussio Dominantiū.

LÆtitia debet esse cunctorum, provida jussio Dominantium: quando illud, quod vos debuistis expetere, nos videtis offerre. Quid est enim gratius, quàm humanis rebus cautelam semper adhibere, quæ aut sit necessaria, aut non gravat esse superfluam? Et ideo Leodifrido Sajoni nostro præsenti delegavimus jussione, ut ejus instantia in Veruca castello vobis domicilia construatis; quod à positione sui congruum nomen accepit. Est enim in mediis campis tumulus saxeus in rotunditate consurgens, qui proceris lateribus silvis erasus, totus mons quasi una turris efficitur: cujus ima graciliora sunt, quàm cacumina, & in mollissimi fungi modo superiùs extenditur, cùm inferiori parte tenuetur. Agger * sine pugna, obsessio secura: ubi nec adversarius quicquam præsumat, nec inclusus aliquid expavescat. Hunc Athesis, inter fluvios honorus, amœni gurgitis puritate præterfluit, causam præstans muniminis & decoris: castrum pene in mundo singulare, tenens claustra provinciæ; quod ideo probatur magis esse præcipuum, quia feris gentibus constat objectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem securitatem, cui desiderium non sit habitare, quàm vel externos delectat invisere? Et quamquam, Deo juvante, nostris temporibus provinciam securam credamus: tamen prudentiæ nihilominus est cavere, etiam quæ non putantur emergere, *a* Munitio tractanda est semper in otio: quia tunc malè quæritur, quando necessaria judicatur. Mergi, quibus nomen est ex facto, cohabitatores piscium, aquatiles volucres, futuras tempestates naturaliter prævidentes, sicca petunt, stagna derelinquunt. Delphini, fluctus pelagi metuentes, vadosis littoribus immorantur. Echini, qui sunt mella carnalia, costatilis teneritudo, croceæ deliciæ divitis maris, dum futuras tempestates agnoverint, loca mutare cupientes (quia illis pro levitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos, quibus pares possint esse, complexi, quadam anchorarum ponderatione librati, scopulos petunt, quos fluctibus vexandos esse non credant. Aves ipsæ adventu hyemis patrias mutant. Feræ pro qualitate temporis cubilia quærunt. Hominum sollicitudo non debet providere, quod potest in adversitate requirere? Non est in mundo, * unde humanæ res mutabilitate quatiuntur; & ideo providentia dicitur, ut quæ sunt futura tractentur.

Veruca castellum describitur.

* Ed. Niv. & Ga. sub.

Athesis inter fluvios honorus.

Prudentia est cavere etiam quæ non putantur emergere.

Munitio tractanda est semper in otio, & quare.

Mergorum, delphinorum & echinorum industria cùm tempestates sentiūt proximas.

Homines debent providere, quæ possunt in adversitate requirere.

* Ed. Niv. Ga. Gr. & Cuj. unde. MS. R. in mundo unum.

a Munitio in otio fiat. Senec. lib. 2. epist. 18. In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, & contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur: Miles in media pace decurrit sine ullo hoste, vallum jacit, & supervacuo labore lassatur, ut sufficere necessario possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. Isocrates monet spontaneos esse labores adeundos, ut ardentiùs perferamus. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA NONA.

Honoratis Possessoribus, Defensoribus, & Curialibus Catanensis civitatis Theodoricus Rex.

Permittit, ut saxis ex Amphitheatro longa vetustate collapsis ad muros urbis reparandos utantur.

OPtabilis nobis est & grata devotio, quæ bonam præcesserit jussionem; & meritò acceptum redditur, si id quod possumus imperare, poscatur. Felicitas enim Regnantis est, famulantes amare quod expedit: quando nobis labor cogitationis aufertur, dum subditi sibi profutura disponunt. Atque ideo suggestionis vestræ tenore comperto, quam charitate civicâ in communiendis mœnibus suscepistis, absolutam hujus rei vobis censemus esse licentiam: nec quicquam de hac re vereamini, unde gratiæ nostræ expectare præmia mox debetis. Vestra enim munitio nostra est nihilominus fortitudo; & quicquid vos ab incerto eripit, famam nostræ defensionis extendit. Saxa ergo, quæ suggeritis de Amphitheatro longâ vetustate collapsa, nec aliquid ornatui publico jam prodesse, nisi solas turpes ruinas ostendere, licentiam vobis eorum in usus duntaxat publicos damus; ut in murorum faciem surgat, quod non potest prodesse, si jaceat. Quocirca perficite confidenter, quicquid cautio ad munimen, quicquid ornatus expetit ad decorem: tantùm nobis scituri gratum fore, quod facitis, quantùm exinde gratia se vestræ civitatis extulerit.

Felicitas Regnantis est famulantes amare quod expedit, & quare.

Munitio urbium fortitudo est Principis.

EPISTOLA QUINQUAGESIMA.

Provincialibus Noricis Theodoricus Rex.

Decernit, ut Alemannorum boves itineris lon-

ginquitate, & labore fracti, Noricorum bovibus commutentur.

Quæ ordinatio gratè suscipienda.

GRatè suscipienda est ordinatio, quæ dantem juvat, & accipientem pro temporis necessitate lætificat. Nam quis putare possit onus, ubi majus mereiur in commutatione compendium? Et ideo præsentibus decernimus constitutis, ut Alemannorum boves, qui videntur pretiosiores propter corporis granditatem, sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari vobiscum liceat, minores quidem membris, sed idoneos ad labores; ut & illorum profectio sanioribus animalibus adjuvetur, & vestri agri armentis grandioribus instruantur. Ita fit, ut illi acquirant viribus robustos, vos formâ conspicuos; & quòd ratò solet emergere, in una mercatione utrique videamini desiderata compendia percepisse.

EPISTOLA QUINQUAGESIMA PRIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Scribit Thomatem aurigam frequenter in spectaculis victorem, cui justas annonas largitus fuerat, menstruâ largitate esse solidandum; tum de spectaculis, & Augusti Imper. Circo fusè loquitur.

Rara histrionum constantia, honestumque votum.

QUantùm histrionibus rara constantia, honestumque votum, tantò pretiosior est, cùm in eis probabilis monstratur affectus. Charum est enim homini reperisse, ubi aliquid se laudabile non putaverat invenire. Dudum siquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus advenienti, annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec ejus artem probaremus, & animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noscitur obtinere, ejusque voluntas, patriâ derelictâ, nostri sedes fovere delegit Imperii, menstruâ eum duximus largitate solidandum: ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegisse cognovimus. Is enim frequenter victor per diversorū ora volitavit, plus vectus favore, quàm curribus. Suscepit partem populi protinus inclinatā, & quos ipse fecerat tristes, laboravit iterū reddere lætiores: modò agitatores arte superās: modò equorū *a* velocitate transcendens. *a* Frequentia palmarū eum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconiū videtur esse ad talia crimina pervenire. Necesse est enim ad perversitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non potest applicari.

Quid sit spectaculum.

Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse * ludibrium.

** Ac. lubrici.*

Qui spectacula primus ediderit.

Primus enim hoc apud Elidem Asiæ civitatem Ænomaus fertur edidisse: quod postea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis, ruraliter ostentavit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tetendit Augustus; ut immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur.

Circus Augusti Imp. describitur.

Bissena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. Hæc ab *b* hermulis funibus demissis subitâ æqualitate panduntur: docentes totum illic, ut putabatur, consilio geri, ubi *c* imago capitis cognoscitur operari. Colores autem in vicem temporum quadrifariâ divisione funduntur: prasinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roseus æstati flammeæ, albus pruinoso autumno dicatus est; ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signetur. Sic factum, ut naturæ ministeria spectaculorum compositâ imaginatione luderentur. Biga quasi lunæ, quadriga solis imitatione reperta est. Equi desultorii, per quos Circensium ministri missos denuntiant exituros, luciferi præcursorias velocitates imitantur. Sic accidit, ut dum se colere astra putarent, religionem suam ludicrâ similitudine profanarent. *d* Alba linea non longè ab ostiis in utrumque podium, quasi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum semper properè conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare. *e* Septem metis certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipsæ verò metæ secundùm zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis, & Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc *f* delphini æquorei aquas interfluunt. Obeliscorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem sublevantur: sed potior soli, inferior lunæ dicatus est: ubi sacra Priscorum Chaldaicis signis, quasi litteris indicantur. Spina infelicium captivorum sortem designat: ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes, laborum suorum gaudia perceperunt. *g* Mappa verò, quæ signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem; cùm Nero prandium protenderet, & celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis * postulati.

Unde provenerit, ut mappa signū des Circensibus.

** Alii, postulandi, alii, postulanti.*

Hinc tractum est, ut *h* ostensâ mappâ certa videatur esse promissio Circensium futurorum. *i* Circus, a circuitu dicitur. Circenses, quasi circenenses: propterea quòd apud Antiquitatem rudem, quæ nec dum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses & flumina locis virentibus agerentur.

Unde indi Circēses dicti.

Nec vacat, quod viginti quatuor *l* missibus conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum, quòd metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur: quando actus ipse, multis superstitionibus gravidus, ovi exemplo, geniturum se aliquid profitetur. Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos avium matribus aptaverunt. Cætera Circi Romani longum est sermone decurrere, dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. Hoc tantùm dicimus omnimodis stupendum, quòd illic, supra cætera spectacula, fervor animorum inconsultâ * gravitate rapiatur.

** Fur. forsà pravitate. Vide Cypr. lib. de spectac.*

Transit prasinus, pars populi mœret: præcedit venetus, & potior turba civitatis affligitur: nihil proficientes, ferventer insultant: nihil patientes, graviter vulnerantur; & ad inanes contentiones sic descenditur, tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur. Quod meritò creditur dicatum numerosæ superstitioni, ubi ab honestis moribus sic constat excidi.

Quare Theodoricus foveret spectacula.

Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abjicere. Paucos enim

ratio

ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potiùs turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Nam quicquid æstimat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex judicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus desiderata gaudia continere.

Populus quicquid æstimat voluptuosum, hoc ad beatitudinem temporum judicat applicandum.

a Velocitate transcendens. Aurigæ ut celeriores equos redderent, Magicis artibus utebantur, ut colligere est ex Hieronymo, Hilario, Arnobio lib. 1. & ex l. 9. cap. de Malefic. *Jur.*

a Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum. Laudatur hic nobilis auriga, quòd modò agitatores arte superaret, & modò equorum velocitate transcenderet: quo loco notandum est mirificè placuisse in spectaculis equorum celeritatem, adeo ut narret Capitolinus Verum Imperatorem volucri equo Prasino aureum simulachrum fecisse; quinetiam multi ex agitatoribus adversariorum equos dæmoniacis imprecationibus impediebant, ut suos ad cursum faciliùs impellerent. Optimè Arnobius de Magorum artibus loquens: Quis enim hos nesciat familiarium dirumpere charitates, aut sine clavibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare. Ac Ammianus Marcellinus scribit Apronianum Præfectum Urbis, capitali animadversione damnasse Hilarium aurigam convictum ac confessum, quòd dum pubescentem filium suum venefico tradidisse docendi artium nefariarum secreta legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis juvaretur internis. *Broff.*

b Hæc ab hermulis. Vide Joseph. Scaliger. Lect. Ausonii. cap. 14. *Juret.*

c Imago capitis. Lorichius lib. 1. de laudib. justitiæ, Pag. 75. Et Isidorus Etymolog. lib. 18. cap. de coloribus equorum. Et cap. de desultoribus. Et cap. de obelisco. Vide Suetonium cap. 7. Et Plinium lib. 9. Epist. 6. *Juret.*

d Albalinea. Plinius lib. 35. cap. 17. Et Seneca lib. 10. Epist. 109. *Jur.*

d Albalinea. Albam lineam vocat author, quod Martialis cretatam mappam nominat. Vide Cedrenum in historiæ compendio: ibi enim confirmantur & illustrantur, quæ ab auctore de mappæ origine dicuntur. *Broff.*

e Septem metis. Vide Suetonium in Claudio cap. 21. Et Isidor. Etym. lib. 18. cap. 30. Et cap. 37. de septem spatiis. *Jur.*

f Delphini æquoreis. Alciatus Paren. lib. 5. cap. 17. *Juret.*

g Mappam vocat Circensium spectaculum, quæ quidem vox legitur in Novellis Græcis: meminit Suetonius in Augusto, c. 41. ubi loquitur de aurigatione, deque Circo maximo, atque adeo de equis certantibus in Circensibus, & mappa, quam magistratus olim mittebant, signi videlicet dandi gratia. Figuratè etiam equorum certatio Circensis mappa per Sinecdochen vocata est, & ita non modò apud Justinianum, sed apud Juvenalem Satyr. 11. quoque accipitur, cum ait, ludos Circenses, qui & magni dicti sunt, & Megalenses, intelligens,

Interea Megalesiacæ spectacula mappæ,

& apud Senecam cap. 30. de ira. lib. 3. quo loco ursos leonesque mappa protrahat. *Broff.*

g Mappa, Vide Nov. de Consulibus. *Grul. & Cuj.*

h Ostensa mappa. Id etiam refert Tertull. lib. de spectac. cap. de munere. Servius in lib. Æneid. Et Isidor. lib. 18. cap. 24. & cap. 41. *Jur.*

i Circus a circuitu dicitur. Circus locus erat publicus, ὅπου μάλιστα, ut est apud Herodianum lib. 2. hist. τὸ πλῆθος πάντων ἐκκλησιάζει, in quo populus ludos spectans considebat. Virgil. lib. 5. Æneid.

—mediàque in valle theatri
Circus erat.

Fuerunt autem tres Circi Romæ. Circus maximus inter Palatium, & Aventinum, Circus Flaminius, qui & Apollinaris, & Circus Neronis in Vaticano. *Broff*

l Missus, us. Erat cursus septem curriculorum solemnis confectus ab agitatoribus in ludo Circensi. Onuph. Panuin.

Missibus ex V. C. legendum est. Sic Cassiodorus in Chronico sub Philippo 24. Imp. Æmiliano & Aquilino Cons. Varro de re rustica lib. 1. cap. 2. *Jur.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA SECUNDA.

Consulari Viro Illustri Theodoricus Rex.

Præcipit, ut eligat Agrimensorem, qui contentionem inter Leontium, atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat.

SIcut invidiosâ nimis interpellantium suggestione comperimus, inter Leontium atque Paschasium spectabiles viros finalis orta contentio est: ita ut terminos casarum suarum non legibus, sed viribus crederent vindicandos. Unde miramur tantâ animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis constructis, aliisque signis evidentibus constat esse definitum. Quid isti facerent, si in Ægyptiacis partibus possiderent: ubi Nili fluminis superveniente diluvio, indicia finium vastissimus gurges abradit, & indiscreta terræ facies redditur, ubi omnia limus tegere comprobatur? Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. Hoc enim per geometricas formas, & a gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum litteris omnis sermo conclusus est. Geometriam quippe, ut est hominum genus nimis acutissimum atque sollicitum, Chaldæi primùm invenisse memorantur: qui rationem ipsius disciplinæ generaliter colligentes, & in astronomicis rebus, & in musicis, & in mechanicis, & in architecticis, & in medicinam, & ad artem logisticam, vel quicquid potest formis generalibus contineri, aptam esse docuerunt; ut sine ea nihil horum possit ad agnitionem verissimam pervenire. Hanc pòst Ægyptii, non dissimiliter animi fervore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ singulis annis votivâ inundatione patiuntur, ad dimensionem terræ, & recuperandas formas finium transtulerunt; ut fieret arte distinctum, quod litigiosæ confusioni videbatur obnoxium. Quapropter Agrimensorem peritissimum, cui ab arte nomen est, vestra nihilominus adhibeat Magnitudo; ut jam omnia, quæ manifestâ ratione distincta sunt, per evidentia debeat documenta monstrare. Nam si hoc egit illa disciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certâ distingueret; quantò magis iste monstrare debet omnia, quæ jam probantur suis finibus terminata? Augusti siquidem temporibus Orbis Romanus agris divisus, censuque descriptus est; ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. Hoc auctor Hyrummetricus redegit ad dogma conscriptum; quatenus studiosus legendo possit agnoscere, quod deberet oculis absolutè monstrare. Videant artis hujus periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. Nam disciplinæ illæ, toto Orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmeticam dicis, auditoriis vacat. Geometria, cùm tantùm de cœlestibus disputat, tantùm studiosis exponitur. Astronomia & Musica discuntur ad scientiam solam: Agrimensori verò finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscindatur. Judex est itaque artis suæ, forum ipsius agri deser-

Chaldæi Geometriæ primi inventores, & ad omnes artes eam esse aptam docuerunt.

Augusti temporibus Orbis Romanus agris divisus, censuque est descriptus.

Geometria aliis artibus præfertur.

ti sunt: fanaticum credis, quem tortuosis semitis ambulare conspexeris. Indicia siquidem rerum inter silvas asperas & dumeta perquirit: non ambulat jure communi: via illi est sua lectio: ostendit, quod dicit: probat, quod didicit: gressibus suis concertantium jura discernit; & *b* more vastissimi fluminis, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate nostra suffulti talem eligite, post quem partes erubescant impudenti fronte litigare; quatenus possessorum jura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

a Tam Editiones, quàm Manuscripti habent Grammaticam, sed error est; legendum enim Gromaticam, quo nomine inscripsit olim librum Hyginus, ut testatur Volaterranus Urba. Comment. lib. 16. & lib. 30. Est autem vox propria Agrimensorum. Vide Nonium Marcellum in verbo Grumus, & Grumæ. Juret. Hanc lectionem emendavit etiam Vossius de arte Gramm. pag. 3.

b More vastissimi fluminis. Et contra flumina vice censitorum funguntur, l. 30. ergo, alluvio, De acq. dom. *Forner.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA TERTIA.

Aproniano Viro Illustri, Comiti Privatarum Theodoricus Rex.

Præcipit, ut si Aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, compererit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis relevet, eique jungat Mechanicum, qui eum operâ suâ juvet.

Magnitudinis vestræ relatione comperimus, *a* Aquilegium Romam venisse de partibus Africanis, ubi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas possit dare *venatiles; ut beneficio suo habitare faciat loca, nimiâ sterilitate siccata. Hoc nobis fuisse gratum cognosce; quatenus industria illa Majorum libris exposita, nostris temporibus veniret approbanda. Signis quippe virentium herbarum, ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter undarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longè subest, ubertas quorumdam germinum semper arridet; ut est juncus aquatilis, canna levis, rubus validus, salix *lenta, populus virens, & reliqua arborum genera, quæ tamen ultra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt & alia hujus artis indicia, cùm nocte adveniente lana sicca in terram ponitur jam provisam, & rudi cacabo tecta relinquitur: tunc si aquæ proximitas adfuerit, manè humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magistri loca sulliciti, & ubi supra terram minutissimarum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facilè quod quæritur inveniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quemdam tenuissimum fumum, qui quantâ fuerit altitudine porrectus ad summum, tantò in imum latices latere cognoscunt; ut hoc sit mirabile, quòd per hæc aliaque signa diversa mensura definita prædicitur, quantâ profunditate quæsita monstretur. Prædicunt etiam *b* sapores aquarum, ut nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis necessariaque inhonorè contemni. Hanc scientiam sequentibus pulchrè tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus; qui non solum de subterraneis fluentis, sed de ipso quoque ore fontium sollicitè tractaverunt. Dicunt enim aquas, quæ ad Orientem Austrúmque prorumpunt, dulces atque perspicuas esse, & pro sua levitate saluberrimas inveniri: in Septentrionem verò, atque Occidentem quæcumque manant, probari quidem nimis frigidas, sed crassitudine suæ gravitatis incommodas. Atque ideo; si videris memorato illi sapientia vestra & codicum lectione; & usu rerum quæ fuit prædicta constare, competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiamque relevabis: accepturus mercedes, cui artis suæ dona præstiterit. Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, sitque fontibus gaudens, & formarum inundatione ditissima: reperiuntur tamen plurima suburbana, quæ hanc videantur desiderare peritiam. Et meritò continetur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. Huic tamen mechanicus omnino jungendus est, ut undas, quas iste reperit, ille levet; & arte subire faciat, quod ascendere non prævalet per naturam. Habeatur ergo & iste inter reliquarum artium magistros: ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non potuerit Romana civitas continere.

* id est, aquas fluentes è vena perpetua. Jur. alii, vernatiles.

* MSS. Gr. & Cuj. læta.

Vide Sidonium Apollin. Ep. 11. lib. 9 circa fin. Jur.

Qui de subterraneis aquis & fontibus tractaverunt.

a Aquilegium. Legendum Aquilegem. Vocantur enim Aquileges a Seneca Natur. quæst. lib. 3. cap. 15. a Plinio lib. 10. Epist. 38. *Jur.*

b Sapores aquarum. De sapore aquæ Victruvius lib. 8. cap. 1. quo in lib. & Seneca lib. 3. natur. quæst. multa de aquis, quæ nunc prudens omitto, disputantur. *Forner.*

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Quartus.

EPISTOLA PRIMA.

* MSS *Hermafrido.*

* Herminafrido Regi Thoringorum Theodoricus Rex.

Dat illi in matrimonium neptem ſuam, quæ laudatur; & renuntiat ſe equos, quorum pulchritudo deſcribitur, necnon & alia munera ab eo miſſa libenter accepiſſe.

*Ac. neptem.

DEſiderantes vos noſtris aggregare parentibus, *neptis charo pignori, propitiâ Deitate, ſociamus; ut qui de Regia ſtirpe deſcenditis, nunc etiam longius claritate Imperialis ſanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domûs, augmenta generis, ſolatia fidelis conſilii, dulcedinem ſuaviſſimam conjugalem; quæ & dominatum jure vobiſcum impleat, & nationem veſtram meliore inſtitutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutrivit Italia *a* litteris doctam, moribus eruditam, decoram non ſolùm genere, quantùm & fœmineâ dignitate; ut non minùs patria veſtra iſtius ſplendeat moribus, quàm ſuis triumphis. Quapropter ſalutantes vos gratiâ competenti, indicamus nos venientibus Legatis veſtris inpretiabilis quidem rei, ſed more gentium ſuſcepiſſe pretia deſtinata, equos *b* argenteo colore veſtitos, quales decuit eſſe nuptiales. Quorum pectora vel crura ſphæris carneis decenter ornantur: coſtæ in quamdam latitudinem porriguntur: alvus in brevitate conſtringitur: caput cervinam reddit effigiem, imitantes velocitatem, cujus videntur habere ſimilitudinem. Hi ſunt ſub pinguedine nimia manſueti, magna mole celerrimi, aſpectibus jucundi, uſibus gratiores; incedunt enim molliter, ſeſſores ſuos inſanis feſtinationibus non fatigant: quieſcitur potius in ipſis, quàm laboretur; & compoſiti delectabili moderatione, agilitate norunt continua perdurare. Verùm hunc, quamvis nobiliſſimum gregem, belluaſque morigeras, vel alia quæ direxiſtis eximia, victa cognoſcitis: quando omnia jure ſuperat, quæ decus Regiæ poteſtatis exornat. Deſtinavimus & nos quidem, quæ Principalis ordo poſcebat: ſed nihil majus perſolvimus, quàm quòd vos tantæ fœminæ decori copulavimus. Adſint veſtro Divina conjugio; ut ſicut nos cauſa junxit affectionis: ita & poſteros noſtros obliget gratia parentalis.

Equorum optimorum deſcriptio.

a Litteris doctam. Uxoris dotes; doctrina, mores, forma, genus, dignitas: ſed principem locum eruditioni tribuit. Solebant autem Veteres, puellas erudire: Livius lib. 3. de Virginia, Plin. lib. 1. epiſt. 17. Athen. lib. 13. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων. Plutarch. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Galieni Imp. tempore puellæ, & viduæ Plotini philoſophi ſcholam diſciplinæ causâ frequentabant: cujus inſtituti meminerunt Julian. lib. 4. Ubi pupil. educ. Gordian. lib. 15. ſi patruo, C. de neg. geſt. *Forn.*

b argenteo. Ut luteus color nuptiis dicatus fuit, ſicut ex Catullo & Apuleio eximiæ doctrinæ vir Turneb. probat. lib. 18. cap. 2. Adverſar. ita & argenteus ſeu candidus, ut ex hoc loco conſtat: Apuleio lib. 7. de Aſino: Valer. Max. lib. 2. cap. 1: Plutarch. in Problem. Unde in luctu interdicebatur, Paul. lib. 1 ſent. tit. ult. Qui luget, inquit, abſtinere debet à conviviis, ornamentis, & alba veſte. Æſchines oratione contrà Creſiph. exprobrat Demoſtheni, quòd triduò poſt filiæ unicæ obitum λευκὴν ἔχων τὰ λευκὰ ſacrificarit. *Forn.*

EPISTOLA SECUNDA.

Regi Herulorum Theodoricus Rex.

Adoptat eum in filium per arma, & dat illi equos, enſes, clypeos, & reliqua bellorum inſtrumenta.

Per arma fieri filium grande inter gentes, præconium, & quare.

a PEr arma fieri poſſe filium, grande inter gentes conſtat eſſe præconium: quia non eſt

dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent: quando vinculo animi obligantur extranei; & tanta in hoc actu vis est, ut priùs se velint mori, quàm aliquid asperum patribus videantur infligi. Et ideo more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus; ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theodorici sententiâ comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibique profutura. Ille à te devotionem petit, qui te magis defensare disponit: probat tuum animum, & opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cujus gente tu potiùs formideris. Nota sunt enim Herulis Gothorum, Deo juvante, solatia. Nos arma tibi dedimus: gentes autem olim virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratiâ competenti, reliqua per illum, & illum Legatos nostros patrio sermone mandamus, qui vobis litteras nostras evidenter exponant, & ad confirmandam gratiam quæ sunt dicenda subjungant.

Quomodo fieret hæc adoptio.

a Per arma Infr. lib. 8. epist. 1. & 9. de qua re ne quidquam hic amplius adnotem, impedior doctissimi viri Pithœi, sagacissimi rerum antiquarum perscrutatoris, diligentiâ: qui hunc ritum lib. 1. Advers. exsecutus est. Sic investitura fiebat baculi & annuli traditione, cap. 4. de concess. præben. sic manumissio apud Longobardos per sagittam, Paul. Diacon. lib. 1. de gest. Longobard. Sed hæc alias fortasse fusiùs. *Forn.*

EPISTOLA TERTIA.

a Senario Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Illi confertur dignitas Comitivæ patrimonii, & summopere laudatur.

AD ornatum Palatii credimus pertinere, aptas dignitatibus personas eligere; quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet; ut quoties Procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta judicia habuisse. Moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. Facile est qualemcunque sibi deligere: multis autem electum * vivere decet. Cape igitur * per Indictionem quartam illustris b Comitivæ nostri patrimonii dignitatem, quam tibi non immeritò tribuit Regalis auctoritas. Diu namque nostris ordinationibus geminum mutuatus obsequium, & consilii particeps eras, & disposita laudabili assumptione complebas. Subiisti sæpe arduæ legationis officium: restitisti Regibus non impar assertor, coactus justitiam nostram & illis ostendere, qui rationem vix poterant crudâ obstinatione sentire. Non te terruit contentionibus inflammata Regalis auctoritas: subjugasti quinimmo audaciam veritati, & obsequutus ordinationibus nostris in conscientiam suam Barbaros perculisti. Quid studium tuum longâ lucubratione sollicitum, & continui laboris inculpabile referamus obsequium? Usus es sub exceptionis officio eloquentis ingenio; favebat ipse sui delectatus auditor, dum meliora taceres, * cùm recitare cœpisses. Pronuntiatio tua nostrum delectabat arbitrium: quia tantùm dictantium reficiebas animum, quantum se lassare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitæ laudabilis, quòd arcana nostra morum probitate claudebas, multorum conscius, nec tamen, cùm plura nosses, elatus. Collegis gratiâ, Superioribus humilitate placuisti. Sic omnium pro te factus est unus animus ex magna diversitate sociatus. Carpes certè probatæ institutionis gratissimum fructum: quando provectus tuus ita potuit omnes lætos efficere, ut universi in te judicent sua desideria profecisse. Tuere igitur hanc virtutum amabilem, præclaramque constantiam; nostræque domûs auctoritate subnixus, tantò studiosiùs gratiam quære, quantum te locum beneficiis respicis invenisse. Tende itaque adhuc bonis actibus * tuos ad potiora successus: sciens gratiam nostram in illo semper augeri, qui se dignum adepto culmine desiderat inveniri.

De claritate servientium crescit fama dominorum.

Moribus debet esse conspicuus, qui datur imitandus.

* Ed. videre.

* An. Ch. 512.

forte, quidem.

* MSS. tuis ad potiores voces suscipientque à te nostram, optanea male &c.

a Senario. Hunc mox dicit sæpe subiisse arduæ legationis officium, & Regibus restitisse. Unde arbitror illum esse Senarium, de quo in prisco carmine seu elogio, quod extat veter. Epigram. lib. 3. Pag. 108. Ad hunc etiam scribit Epist. 7. hujus libri. *Jur.*

b Illustris Comitivæ. In illo vetusto elogio Senarii dicitur: Aulica quippe Comes rexi patrimonia clarus. *Jur.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui urbis Romæ Theodoricus Rex.

Renuntiat se illustrem virum Senarium ad Comitivam patrimonii subvexisse, qui multis laudibus effertur.

GLoriosum quidem nobis est, Patres Conscripti, honores passim impendere: sed laudabilius benemeritis digna præstare. Quicquid enim talibus tribuimus, pro generali potiùs utilitate largimur. Cunctis siquidem proficit recti tenax provectus; nec locus relinquitur injuriæ, cùm ad bonos pervenit regula disciplinæ. Hoc itaque præclaro desiderio illustrem virum Senarium Comitivæ patrimonii dignitate subveximus, qui venalitatis obscura animi claritate refugiat, qui calumnia non lætetur, nec patrimonii auctoritate suffultus, de nostro sibi faciat terroris compendium: sed jus æquabile possit tenere cum cæteris, unde nobis placere respicit servientes. Hæc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipso quippe adolescentiæ flore Palatia nostra meritis maturus intravit; & quod robustas quoque fatigat ætates, nullo deceptus novitatis errore, ad Imperantis conversus arbitrium, effectum bonarum præstitit jussionum. Nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter etiam in legationis honorem electus, cujus multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. Non enim unius loci vir debet dici, à quo multa videntur impleri. Sed hæc ampliùs commendabat * humilitas, quæ tam clara, quàm rara est. a Novum est enim, sub amore Principis custodire modestiam: quia b gaudia semper animos inquietant; modus etiam rarò

Cunctis proficit recti tenax provectus.

* Ac. militas. Humilitas tam clara, quàm rara est.

lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus intervenit, *b* Garrula res est lætitia; nec enim præ gaudio potest spiritus contineri. Verùm inter hæc stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet; ut hæreas qua parte sit ditior, cùm copiosiùs utraque possideat. Habent ergo sigillatim distributa præconium, juncta miraculum. Quapropter, P. C. assurgat primævis introeuntibus * cana libertas. Nihil de genio vestro subtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. * Parentes publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet: incipiens mercatur gratiam, provectus favorem.

*id est Curia, seu Senatus. Jur.

*id est Senatores. Jur.

a Novum est enim. γνῶμα perpulchra. Notum est, sub amore Principis custodire modestiam, pro eo quod dicetemus, arduum est eos, qui apud Principem plurimùm possunt, se moderatè summisséque gerere. Novum, id est magnum, tit. de publ. judic. nova pœna, pro atroci Servius Honorat. in illud Virgil. Pollio & ipse facit nova carmina: & in illud, Quis novus hic nostris, &c. Galenus apud Hippocrat. καινός, interpretatur μεγάλως, vel σφοδρῶς, vel ἰσχυρῶς, id est, generose, valde, vehementer. *Forn.*

b Garrula res est lætitia. Huic sententiæ suffragatur Symmach. lib. 1. epist. 7. Quippe lætitia, inquit, loquax res est, atque ostentatrix sui, adeò ut magnæ parti hominum nulla ab hac cautio sit. Idem epist. seq. * In serenis frontibus animorum indicia perlegam: non enim se capit exundantis lætitiæ magnitudo, sed dedignata pectorum latebras ita multa, & candida foris prominet, ut intelligatur non ingentior esse, quam verior. Apuleius lib. 3. Florid. Nam nunc lætitia facundiæ obstrepit, & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mavult imprætentiarum gaudere, quam prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. *Forn.*

*His locus non est Symmachi, sed Nazarii in Paneg. ut D. Juretus dicit se observasse ad Symm. lib. 1. Ep. 31.

b Quod autem hic dicitur garrulam esse lætitiam, congruit iis, quæ leguntur in Panegyrico Pacati: ait enim in eundem hominem non posse eodem tempore gaudium, & silentium convenire. Plinius quoque scribit inesse gaudio vim cogendi. Manca est sine sermone hilaritas, & simul tebrum mœroris est occultare, quòd gaudeas, & afflictionis mutatio vocem in lætitia non habere. Prætermittendum non est, quod M. Cato in oratione pro Rhodiensibus affirmat, res secundas lætitia transvorsum nos trudere à rectè consulendo atque intelligendo. Apuleius verò Florid. lib. 3. lætitiam obstrepere ait facundiæ, & cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus proverbium relatum à D. Hieronymo, nimirum eloquentiam rem, non esse tristem. *Broff.*

EPISTOLA QUINTA.

Amabili Viro Devoto, Comiti Theodoricus Rex.

Statuit, ut omnes navicularii Campaniæ, Lucaniæ, sive Thusciæ fidejussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias fame laborantes devehendas, pretioque distribuendas.

NUllum decet nostras gravanter suscipere jussiones, quæ magis utilitates noscuntur extollere devotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognovimus caritatem, ad quam negotiatio semper prompta festinat, ut empta largiùs angustiore pretio distrahantur. Sic evenit, ut & venditoribus satisfiat, & illis provisio nostra subveniat. Atque ideò Devotio tua præsenti auctoritate cognoscat, omnes navicularios Campaniæ, Lucaniæ, sive Thusciæ fidejussoribus idoneis se debere committere, ut cum victualibus speciebus tantùm proficiscantur ad Gallias: habituri licentiam distrahendi, sicut inter emptorem venditoremque convenerit. *a* Grande commodum est, cum indigentibus pacisci: *b* quando fames totum solet contemnere, ut suam necessitatem possit * expellere. Nam cum ambitioni suæ serviat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad saturatos cum mercibus ire certamen est: suo autem pretium poscit arbitrio, qui victualia potest ferre jejunis.

Grande commodum est, cum indigentibus pacisci, & quare.

*MSS. explere.

a Grande commodum. Hic pretia rerum variantur, L. 63. pretia, ad l. Falcid. commerciorum mater necessitas, l. 1. de contr. empt. *Forn.*

b Quando fames totum solet contemnere, &c. Famis tempore omnia cariùs venduntur: imò & liberi a parentibus distrahuntur. Valentin. Novell. 11. Notum est, inquit, proximè obscœnissimam famem per totam Italiam desævisse, coactosque homines filios, & parentes vendere, ut discrimen instantis mortis effugerent. Paul. lib. 5. tit. 1. sentent. l. 2. de patrib. qui fi. distr. Annibale Casilinum oppidum obsidente, Strabo lib. 5. testatur, ὡς τῶν λιμῷ διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μυὸς, imò murem ea in obsidione 20. nummis vænisse, refertur a Plinio lib. 8. cap. 57. Val. Max. lib. 7. cap. 6. Vide epist. 27. lib. 12. infrà. *Forn.*

EPISTOLA SEXTA.

Symmacho Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Jubet, ut filios Valeriani, quos pater studiorum causâ Romam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis antè exire, quàm decreverit.

RAtionabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius, quod die noctuque assiduâ deliberatione volvamus, nisi ut *a* Rempub. nostrâ sicut arma protegunt, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracusana civitate consistens, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui *b* studiorum causâ liberos suos ad Romanam civitatem deduxit. Quos illustris Magnificentia tua, ex nostra continens jussione, in supradicta urbe faciat commorari; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur * affatus. Ita enim & illis studiorum provectus acquiritur, & nostræ jussionis reverentia custoditur. Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ fœcunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Sentiatur planè, quod * charum est; non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstatur.

*MS. Aud. effatus.

Urbis Romæ encomium.

*Ed. clarum.

a Rempub. nostram sicut arma, &c. Et Justin. proœmio instit. & l. un. C. de relig. & sumpt. fun. Synesius ad Pæonium ὑπὲρ τοῦ δώρου. Athenis fuit Eleaticum gymnasium, ubi pari litterarum, & armorum cura studioque exercerentur, διδασκάλων, λόγων τε ἅμα καὶ ὅπλων ὁμιλίας ἐπιμελεῖσθαι. *Forn.*

b Studiorum causa liberos. Fuêre olim domicilia litterarum omnium optimarum Athenæ, Rhodus, Roma, Berythus, Constantinopolis, Alexandria. *Forner.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Senario Viro Illustri, Comiti privatarum Theodoricus Rex.

Monet, eos, qui è Sicilia frumentum in Gallias devehebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet, ut, quod periit triticum, ne reputetur.

Pietas Theodorici.

PRopositum nostræ pietatis est, injustè periclitantium sublevare fortunas: quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. Iniquum est enim, ut hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur; & illud imputetur periclitanti, unde tarò datur evadere. Atque ideo Sublimitas tua *a* prosecutores frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrymabili nos aditione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promovissent in pelagus, adversis flatibus fuisse susceptum: ubi fatiscente compage trabium, omnia vis undarum absorbuit; nec quicquam miseris de aquarum nimietate, nisi solas lacrymas restitisse. Unde illustris Sublimitas tua, præsenti auctoritate commonita, *b* modiationem tritici, quam sub hac sorte periisse probaverint, supradictis prosecutoribus sine aliqua faciat eunctatione reputari. Crudelitatis enim genus est, ultra *c* naufragium velle desævire; & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania * elementa cessisse.

Iniquum est, ut hominis vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur.

* MS. A. & Ed. Niv. & Gam. *pericula.*

a Prosecutores frumentorum. Sic etiam dicuntur prosecutores equorum in l. 1. C. de tract. & stat. prosecutores publicarum functionum, l. 9. C. de curs. publ. prosecutores reorum in l. solent. D. de custod. reor. *Brass.*

b Modiationem tritici. Modiatio, modius. Epiphanius ἀντὶ τοῦ μοδίου. l. ult. C. de naufrag. lib. 11. l. 32. cum Navarchorum. de navicularis lib. 13. C. Th. l. 16. cùm non frumentum, C. de usur. Calculus modiationis d. l. ult. ubi obiter observa, lacunam dispendii eo sensu dici ab Honorio, & Theod. quo lacuna ærarii. Symmacho lib. 1. epist. 19. Gellio famæ lacuna, lib. 11. c. 3. Ciceroni Verrina 4. μοδισμὸς longè aliud in legibus navalibus Justiniani. *Forn.*

b Modiationem tritici. Hic locus pertinet ad l. super naufragiorum, 6. C. de naufrag. hæc enim vult, ut si navicularioruin culpa navigandi opportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne naviculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Sciendum tamen est, quod naufragio periit, sine navicularii culpa, à fisco accepto ferri, nec navicularii periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem attinet, reperitur sæpissimè in jure, ut in supradicta lege, & in l. 1. Cod. de ann. civil. & aliis multis. Malè quidam modiationem pensitationem esse frumentum, cùm potiùs sit mensura: perperam quoque alii modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia. *Brass.*

c Ultra naufragium velle desævire. Humana sententia: cui non absimile illud Ulpiani videtur, Si labes facta sit, omnémque fructum tulerit, damnum coloni non esse: ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur. Nam vis divina, quam θεοῦ βίαν, vel, ut apud Harmenopulum est, *θεομηνίαν* vocant, non debet conductori esse damnosa, si plusquàm tolerabile est, læsi fuerint fructus. l. 11. ex conducto §. si vis. l. 25. si merces. D. locat. & cond. Naufragiorum legibus hæc quoque adscribitur, Naufragia ad publicanos pertinento l. 1. C. Theod. de naufrag. lib. 13. tit. 8. Quod petantiquum esse ex Hermogene, & Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miserorum fiscus luctuosum lucrum captet. d. l. 1. l. 2. l. 5. l. 11. C. Justinianeo, de naufrag. intra anni spatium naufragus remedium ex indulgentia consequitur. Hoc addit l. pen. ut confestim, & levato velo ejusmodi causæ cognoscantur. *Forn.*

d Immania elementa. Noster Cassiod. infrà hoc lib. ep. 19. de nautis, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent undare naufragia. Seneca lib. 7. Controvers. 1. O maria, justiora judiciis! ô meliores procellæ patre, &c. *Forn.*

EPISTOLA OCTAVA.

Honoratis Possessoribus, & Curialibus * Forolivensibus Theodoricus Rex. * Ed. *Forojuliensibus.*

Decernit, ut accepto pretio, è patria sua trabes ad Alsuanum sine ulla mora devehant.

GRave videri non debet, quod nostra ordinatione censetur: quia novimus æstimare, quod vos oporret implere. A nobis quippe potestis rationabiliter custodiri, quibus profecistis non gravati. Proinde Devotioni vestræ præsenti auctoritate decernimus, ut accepto pretio competenti, de locis vestris ad Alsuanum trabes sine aliqua dilatione devehatis; quatenus & nostra ordinatio sortiri possit effectum, & perceptis mercedibus nec vos videamini sustinere dispendium.

EPISTOLA NONA.

* Osuin Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex. * Ed. *Osuin.*

Constituit, ut si qui Maurentio, & Paulæ patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad Curiam Regiam mittat.

INnocentiæ professio est, nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur. Maurentius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum se injuriis testantur exponi: quorum *a* adolescentia pervia videtur incommodis, cùm facile possit surripi vel juvenibus destitutis. Et ideo nostrum merentur præsidium, à quibus se calliditas non abstinet improborum. Proinde Sublimitas vestra tenorem præsentis jussionis agnoscens, suprà memoratos adultos, si quis jurgantium pulsare maluerit, ad nostrum Comitatum noverit dirigendos: ubi & innocentia perfugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.

Adolescentia pervia incommodis.

a Adolescentia pervia videtur incommodis. Circumscriptio adolescentum Lætoria lege prohibita, Cicer. 3. Offic. & de nat. Deor. Jul. Capitolin. in Antonio Philosopho, l. 2. C. Theod. De donat. lib. tit. 12. Insidiæ fiunt adolescentibus, l. 1. de Minoribus. *Forner.*

EPISTOLA DECIMA.

Joanni Viro Senatori, Consulari Campaniæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut Edictum promulget in eos, qui sponte ad pignorandi se studia contulerint; & jubet, ut quisquis, quod repetere debuisset, pignorandi gratia fortassis invaserit, voce juris amittat. Quòd si quis solvendo non sit, in eum vult fustibus animadverti.

Furentes justa non sentiunt. Quare leges repertæ.

MS. A. per jura litigia non terminentur.

FOedum est inter jura publica privatis odiis licentiam dare: nec ad arbitrium proprium judicandus est inconsultus fervor animorum. Iniquum quippe nimis est, quod delectat iratum. Furentes justa non sentiunt: quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc est, quòd legum reperta est sacra reverentia; ut *a* nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim à bellica confusione pax tranquilla distabit, si * per vim litigia terminentur? Provincialium igitur Campaniæ, atque Samnii suggestione comperimus, nonnullos neglectâ temporum disciplinâ, *b* ad pignorandi se studia transtulisse, & quasi edicto misso, per vulgus licentiam crevisse vitiorum. His multò acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum * persuasionis errorem. Dividuntur causæ germanis: *c* filius obligationibus paternis, si non sit heres, exuitur: uxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula, non tenetur; & audacia solutionem trahit extraneos, cùm absolvant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit; nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatis tenore comperto Spectabilitas vestra ad cunctorum faciat notitiam pervenire; ut quisquis quod repetere debuisset, pignorandi studio fortassis invaserit, * voce juris amittat; nec liceat cuiquam sua sponte, nisi obligatum forsitan, pignus auferre. Si verò alterum pro altero, quod nefas dictu est, pignorare maluerit; in duplum, cui vim fecit, direpta restituat: quis scelera damna plus cohibent; & sola detrimenta cogitant, qui pudoris fecêre jacturam. Quem verò ab hac * redhibitione fœdum patrocinium tenuitatis excusat, pro admissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. Non enim patimur impunitum, quod nolumus esse permissum.

Nemo alterius debitum exsolvere cogendus.

* lege persuasionis, Juret.

Filius obligationibus paternis, si non est heres, exuitur.

* MSS. vocem.

Scelera damna plus cohibent.

* Alii, redhibitione.

a Nihil manu, χειρὶ τοῦτο, id est, vi, Pompon. l. 2. de orig. jur. Omnia manu Regis gubernabuntur. Florent. manu a Regibus, manuse, liber; manuum legibus Paulus, adversus extraneos homines, si quid manu commiserint. Quod genus dicendi qui minus perspexerunt, ausi sunt integræ Pandectarum Florentinarum lectioni substituere, modò, manus: modò, in alium: modò, malum. Et in Photii Nomocanone, tit. 9. cap. 7. Si Episcopus adversus collegam συνεπισκοπος actionem habens non agat; sed cum illo tractet, χειρὶ πράξει, id est manu, & vi agat. Malè Henricus Agyleus, χειροτονεῖ conatus emendare, frustra, ut ex Concilii Carthagin. can. 121. & Justiniani Novell. 123. convincitur. Vis omnis legibus infesta, cum insuper habito Magistratus imperio privati sibi jus ipsi dicunt, l. non est singulis, de reg. jur. ἀναρχίαν ἄστεων vocat Harmenop. lib. 3. Epitom. tit. 5. ἀνάρχως, Justinian. le. Rustic. tit. 1. l. 6. *Forner.*

b Ad pignorandi. Pignorationes, & quas Repræsalias dicunt, prohibet Theodoricus, & Zeno l. un. ut nullus ex vicanis pro alienis vicaneorum debitis teneatur. lib. 11. C. Justinianus Novell. 52. & 134. & vim omnem à Repub. abesse jubet, ut non manu, sed actione experiatur. Idque juri nostro consentaneum est, l. extat, & l. pen. quod met. caus. l. 9. negantes. C. de oblig. & act. *For.*

c Filius obligationibus paternis, si non sit heres, exuitur. al. alligationibus &c. Scribit verò Sextus Empyricus lib. 1. cap. 14. in fin. Pyrrhon. hypothes. legem esse apud Romanos, ut qui paternis bona renunciat, non persolvat patris nomina: Apud Rhodios autem, dissolvere æs alienum paternum compellatur. Quamvis non omnis filius est heres, nec statim invitus obstringitur æri alieno à patre conflato: a cujus hereditate (quod hodie licet) abstinuerit, tot. tractatu de jur. del. l. nec cùm à matre, C. de rei vindic. l. 15. æris, l. 24. si pater, C. de donat. c. non omnis, 32. q. 2. Quare Alexander Pontifex Rom. quod indistinctè rescribit, filium patris debita exsolvere teneri, c. 1. de solut. id non simpliciter de filio, sed secundùm ea, quæ sæpius contingunt, de filio hereditatem tantùm patris adeunte accipiendum est, arg. l. 4. 5 6. de legib. Ut plurimùm existit heres patris; cujus hereditas tacita quadam natura liberis addicitur. l. 11. in suis, de lib. & posthum. l. 7. cùm ratio D. de bon. damn. *Forner.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Senatio Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Remittit ad eum causam inter Possessores Volienses, atque Curiales diligenti examine discutiendam, necnon & finiendam.

Spes est certa remedii, vota supplicum ad prudentius remisisse judicium.

SPes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse judicium; ut per ordinationis beneficium confusionis abrogetur incertum. Proinde Magnitudo tua, cujus ordinationi videtur subjacere provincia, inter possessores Volienses, atque Curiales causam diligenti examinatione discutiat; quatenus inter eos sopiatur querela, à vobis patefacta justitia. Non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, à quo post alios Judices debuisset audiri.

EPISTOLA DUODECIMA.

Marabado Viro Illustri, Comiti, & Gemelle Viro Senatori Theodoricus Rex.

Illis committit causam inter Archotamiam, & Ætheriam nurum ejus juxta leges audiendam; ut mediis sacrosanctis Evangeliis cum tribus honoratis Jurisperitis sententiam secundùm prisci juris formam proferant.

Observata justitia semper auget principes.

PRopositi nostri est, ut provincias nobis, Deo auxiliante, subjectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus: quia semper auget Principes observata justitia; & quantùm probabili institutione vivitur, tantùm summis adhuc provectibus aggregatur. Archotamia itaque illustris fœmina flebiliter ingemiscens, nepotis sui calamitatem tali conquestione deploravit (dum semper *a* aviæ cura tenerior est suorum) asserens Ætheriam nurum suam, mariti postpositâ dilectione, cuidam se Liberio jugali fœdere sociasse; & cùm ornatior cupit novis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates evertere: allegans ditatam filiorum spoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui desideria supplicum consuevimus remittere ad statuta Divalium sanctionum; ut nec insinuationem supplicum renuamus, nec adversarii negotium credulâ facilitate damnemus. Sublimitatis vestræ judicio hanc causam legibus committimus audiendam; ut omni incivilitate summotâ, mediis sacrosanctis Evangeliis, cum tribus honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quicquid prisci juris forma constituit inter

considerata disciplina nostri temporis profecratis. Quia non decet per vim eos aliquid agere, qui ad nostra meruerunt regimina pervenire.

a Aviæ cura tenerior. Ea vis est στοργῆς φυσικῆς πρὸς τὰ τέκνα, ut parentes malint liberis, quàm sibi bene esse: & amor à natura hominibus insitus descendat magis, quam ascendat, l. 19. Institutus. D. quod met. caus. l. pen. §. de uno, D. de rit. nupt. propter propagationem scilicet tuendam studio educandæ prolis immortalitatem quamdam generis humani natura commenta videtur, Aristot. in Oeconom. κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον ὃ ἔστι αἰεὶ μετέχει, καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῆς διαδοχῆς τὸ ἀεὶ εἶναι τυγχάνει, καὶ αἱ τῶν γενῶν τύχαι εἰς τὸ τὸ πᾶσι συντείνει. Quod Theophil. tit. de jure nat. adumbravit, ἀφ' οὗ, ὁρῶντες τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν παιδοποιΐας, καὶ τῆς πρὸς τὰ τεχθέντα στοργῆς τε, καὶ ἀνατροφῆς, καὶ διαδοχῆς τὴν ἀθανασίαν ταύτης ἐμηχανήσατο. Val Max. de censoria nota: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligaverunt. *Forn.*

a Aviæ cura. Sic loquutus est Sidonius Apollinaris: Roscia te salutat cura communis, quæ in aviæ, amitarumque indulgentissimo sinu, (quod raro contingit nepotibus aliis) & cum severitate nutritur, qua tamen teneritudo non infirmatur a[illegible], sed instituitur ingenium: & alibi, Filiam unicam parvam post obitum uxoris relictam solatio cœlibatus alit teneritudine avita, materna diligentia, paterna benignitate. *Broff.*

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Senario Viro Illustri, Comiti Privatarum Theodoricus Rex.

Illi insinuat se decrevisse, ut Colosseo ad Sirmiensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veterem annonæ præbeantur.

Laborantibus emolumenta deesse non oportet, & quare.

EMolumenta deesse laborantibus non oportet, ut & bonæ spei aditus aperiatur, & desudantium querela justâ compensatione claudatur. Atque ideo providentiam nostram, quæ omnes Reipub. partes sub cælesti favore circumspicit, ordinasse cognosce; ut Colosseo viro illustri pro laboribus & meritis ad Syrmiensem Pannoniam destinato, juxta consuetudinem veterem victualia præbeantur; quatenus dum memorato viro necessaria fuerint præparata, locus injustis præsumptionibus abrogetur. Disciplinam siquidem non potest servare *a* jejunus exercitus, dum quod deest, semper præsumit armatus. *b* Habeat quod emat: ne cogatur cogitare, quod auferat. *c* Necessitas moderamen non diligit: nec potest imperari multis, quod nequeunt custodire paucissimi.

Disciplinam non potest servare jejunus exercitus.

Necessitas moderamen non diligit.

a Jejunus exercitus. En, cur tam multa annonæ militari nostris legibus jure quodam singulari constituta sint, de quibus alias. *Forn.*

a Ad bellum gerendum tria sunt necessaria, ut puta apparatus pecuniæ, commeatuum, armorum; estque annona adeo necessaria, ut qui frumentum, necessariúque commeatum non præparat, vincatur sine ferro, & in eo culpare hodiernam incuriam possumus, cùm ferè mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos; nam ut cum Imperatore loquar, miles non timet nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonula. *Broff.*

b Habeat quod emat. Miserrima omnino castrensis fames quid designarit in Spendianis militibus Polybius, & Porphyrius περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, lib. 2. quid Numantinis, Val. Max. lib. 7. cap. 6. Quid Romanis Livius lib. 4. & Ammian. Marcellin. quid Hierosolymitanis Euseb. 3. cap. 4. Eccl. histor. Joseph. Antiquit. lib. 9. cap. 4. idem de bello Judaico, lib. 6. cap. ult. & lib. 7. cap. 6. Vide lib. 12. epist. 5. *Forn.*

c Necessitas moderamen non diligit. Quanta sit necessitatis vis ac potestas declarant authores, nam ut loquitur Horatius: omnia rapit

æqua lege necessitas,
Sortitur insignes, & imos,
Omne capax movet urna nomen.

Præterea idem anteambulatricem fortunæ dicit esse necessitatem, fortunæ dominatum, & potentiam constituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, ut impedire possit. Clavos etiam trabales pereleganti fictione & conceptione ibidem tribuit necessitati, quibus omnia figat, firmetque, & retineat. *Broff.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gesilæ Sajoni Theodoricus Rex.

Jubet, ut cogat Gothos in Thuscia utraque commorantes, debita vectigalia exolvere, & contumaces puniat.

MAgni peccati genus est, alienis debitis alterum prægravare; ut quod potest exigi, non mereatur audiri. *a* Sua quemque damna respiciant, & is solvat tributum, qui possessionis noscitur habere compendium. Atque ideo præsenti tibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum sive Thuscias utrasque residentes, te imminente cogantur exolvere debitas functiones. In ipsis enim initiis comprimendus excessus est: ne fœda imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo jussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casas ejus appositis titulis fisci nostri juribus vindicabis; ut qui justè noluit parva solvere, rationabiliter videatur maxima perdidisse. Qui enim debent ad fiscum celeriùs esse devoti, nisi qui capiunt commoda donativi? Quando ampliùs de nostra humanitate recipiunt, quàm stipendii jure præstetur. Nam si liberalitatis nostræ causa tractetur, nos potiùs voluntaria tributa solvimus, qui fortunas omnium sublevamus.

Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravare.

In ipsis initiis excessus est comprimendus.

a Sua quæmque. Nam tributi & vectigalis nomine, prædia ipsa, & possessores conveniuntur, l. 7. Imperatores, D. de publican. Demosthen. adversus Timocratem ait tributa non à corporibus, sed a possessionibus, seu fundis deberi, τὰς εἰσφορὰς τὰ κτήματα, οὐ τὰ σώματα ἐποίησεν. τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰσφέρομεν. l. 1. & 3. C. si propter publ. pens. & tit sine censu, vel reliq. fund. comp. non poss. Legem de publicanis & vectigalibus non adversus homines, sed adversus rem scriptam esse docet Quintil. declam. 341. Salvian. lib. 5. de providentia. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Benenato Viro Senatori Theodoricus Rex.

Statuit, ut viginti unum Dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet.

ILlustris & magnifici viri Comitis Patrimonii suggestione comperimus, *a* Dromonarios viginti

ginti & unum de constituto numero mortis incommodo fuisse subtractos. Unde providentiam nostram, cujus est proprium, quod casu subducitur, reparare consilio, hoc statuisse cognosce; ut supradictos Dromonarios probare sine aliqua dubitatione festines: qui tamen ad hoc opus possint idonei reperiri. Remigum enim labor operosus valentes animo & viribus quærit, ut confidentia mentis procellis obviare possit undosis. Quid enim audentius, quàm illud infidum ac vastissimum mare intrare parvo navigio, quod eluctari facit desperationis sola præsumptio? Quapropter jussis te nostris hanc cautelam convenit adhibere, ut querelam de congregatis debilibus non facias, cùm * nos robustissimos quæsisse cognoscas.

* Imp. mc.

a Comperimus Dromonarios. Dromones navigia celerrima quasi cursoria à Justiniano vocantur in l. 4. C. de off. præf. præt. aff. quos celones Latini appellant à celeritate, ut testatur Nonius, Milites, inquit, constituas, qui possit & ipsum trajectum servare, & omnia quæcumque in partibus Hispaniæ vel Galliæ, sive Francorum aguntur, viro spectabili duce denuntiare: in quo trajecto etiam Dromones quantos provideris, ordinari facias. Isidor. 19. Etymol. *Broff.*

a Dromones erant navigia celerrima, & expediti cursus, quorum meminit infra lib. 5. epist. 16. & 17. quæ alibi naves cursoriæ vocantur, ut apud Sidon. Apoll. lib. 1. Epist. 5. Inde igitur Dromonarii dicti, qui erant Remiges Dromonum. *Jur.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Renuntiat se Arigerno Comiti, quem ob præclarè gesta laudat, Romanæ Urbis disciplinam commisisse; & ut illi pareant omnes, jubet.

UTilitatis publicæ causa, quam noster animus semper spectat, virum illustrem Comitem Arigernum, civem pene vestrum, dudum ad Gallias æstimavimus dirigendum; ut ejus maturitate consilii titubantium potuissent corda firmari. Novitatem quippe sollicitam prudentes convenit habere rectores; ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, sic currat instituta devotio. His rebus ad nostra vota compositis, & gloriam civilitatis retulit; & quod inter vos didicit diligenter ostendens, bellorum insignia reportavit. Quem desideratum, sicut putamus, cœtui vestro reddidimus; ut qui vobis longâ ætate placuit, nunc gratior fiat, cùm eum adjecta bona commendant. Quapropter disciplinæ se præfati viri Romanus ordo restituat, ut quod quietis amore præcipitur, devotis animis impleatur; quatenus & excessibus tollatur licentia, & quod optamus maximè, locum nequeat invenire vindicta. Si qua etiam per ejus absentiam culpa provenerit, inter vos justitiæ consideratione corrigite, sicut nobilitati vestræ convenit agere, cui semper probitas placet: quoniam nos specialiter injunxisse cognoscite, ut error, qui ab auctoribus suis minimè fuerit emendatus, legum districtione resecetur. Pareatur ergo, P. C. viro multis temporibus jam probato, cujus necesse est prædicanda sequi, qui se hactenus sub vestra omnium laude tractavit, & in tanta frequentia nullius reperit adversa judicia.

Novitatem sollicitã prudentes convenit habere rectores.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Idæ Viro sublimi, Duci Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Ecclesiæ Narbonensis possessiones ab aliquibus pervasoribus occupatas, restituendas curet.

DEfinitam rem ab antiquo Rege, quam tamen constat rationabiliter esse decretam, nullà volumus ambiguitate titubare: quia decet firmum esse, quod commendatur probabili jussione. Cur enim priora quassemus, ubi nihil est, quod corrigere debeamus? Atque ideo præsenti tibi auctoritate præcipimus, ut possessiones Narbonensis Ecclesiæ, secundum præcelsæ recordationis Alarici præcepta, à quibuslibet pervasoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione restitui: quoniam * versari nolumus in Ecclesiæ dispendio præsumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora, sedare confusa. Esto contra talia omnino sollicitus, ut qui es bello clarus, civilitate quoque reddaris eximius. Sic & arma tua, Deo juvante, corroboras, si justitiam mediocribus servare contendas. Improbis enim potuisse resistere, non prævales excusare: quando omnes tibi libenter cedunt, quem gloriosum in bellorum certamine cognoverunt. Ignavus fortè audacibus jubere nil possit: nemo plus præsumentibus imperat, quàm quem sua facta commendant.

Decet firmũ esse, quod commendatur probabili jussione.

* MSS. *adversari.*

Pietas Theodorici erga Ecclesiæ bona.

Nemo plus præsumentibus imperat, quàm quem sua facta commendant.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Annæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Decernit, ut diligenter inquirat, num Laurentius Presbyter effossis mortuorum sepulcris thesauros invenerit.

COnsuetudo est nostræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere; ut cum judices delegamus prædictos tractatu maturo, locum prava nequeat invenire surreptio. Dudum siquidem ad nos multorum suggestione pervenit, Laurentium Presbyterum effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutatum, concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viventibus quieta prædicare. a Non abstinuisse perhibetur tam crudeli contagio piis dicatas consecrationibus manus, aurum execrabili quæsisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam, vel sub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare; ut si veritati dicta perspexeris convenire, hominis ambitum eo tantùm fine concludas, ne possit aurum supprimere, quod eum non licuit invenire. b Scelus enim, quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum, majori pondere credimus vindicandum.

Manus Presbyterorum piis consecrationibus dicatæ.

a Non abstinuisse perhibetur. Nota sepulcrorum ossa eruere nefas fuisse; testantur Veteres, & Horat. Ode 16. Epod. Virg. 4. Æn. *Broff.*

b Scelus enim quod nos &c. Sic in legibus Vuisigothorum lib. 4. tit. 6. Deo potiùs vindicanda relinquimus, quam nostro rescindenda judicio desinimus. *Jur.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Scribit se remisisse ad præsens tempus solutionem siliquatici in frumentis, vino, & oleo, ut copiam possit præstare provinciis.

Siliquatici præstatio.

DEcet Principalem providentiam fessa refovere, ut asperitatem casuum mitiget lenitas jussionum. Non enim sentitur incommodum, si quod per adversitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit sublevatum. Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis provida definivit Antiquitas, in frumentis, vino, & oleo dari præsenti tempore non jubemus; ut hæc remissio solutionis copiam possit præstare provinciis, & respirent aliquatenus fessi præsentis salubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largiùs, cui solita dispendia subtrahuntur? Portus nostros navis veniens non pavescat; ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quàm solent nudare naufragia. Sit hoc forsitan sub quiete tolerandum: nunc autem, dum Provincialibus præstare cupimus, mercium dominis interim consulamus.

Nautas frequenter plus affligũt damna exigentium, quàm solent nudare naufragia.

EPISTOLA VIGESIMA.

Geberich Viro Senatori Theodoricus Rex.

Decernit, ut unum jugum Ecclesiæ Constantii Episcopi pietate Principum collatum, & ab usurpatoribus detentum, restituatur.

SI desideramus locum beneficiis invenire, ut titulos possimus nostræ pietatis erigere; quantò magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri: maximè quando & illud conscientiæ nostræ reponitur, quod de fisco sub antiqua solemnitate præstatur? Proinde viri venerabilis Episcopi Constantii supplicatione comperimus, sacrosanctæ Ecclesiæ ipsius unum jugum, veterum Principum pietate collatum, & nunc quorumdam usurpatione violenta retineri. Sed quia nos uti nullum volumus fraudibus suis, præsertim cùm in dispendio pauperum detestabili mente versentur, præsenti auctoritate decernimus, ut ea quæ retro Principum constiterint humanitate deputata, supra memorata Ecclesia sine aliqua imminutione percipiat; manente pœna etiam pervasori, qui & Veterum dona, & Ecclesiæ probatur violasse compendia.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Gemello Viro Senatori Theodoricus Rex.

Admonet, ut sit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id exigente.

QUamvis efficaciam tuam insistere credamus injunctis, & studiose deflectere, quæ nobis cognoveris displicere: tamen sollicitum admonitio nostra non deserit, ut instructior reddaris, dum infra scriptis Brevibus definita susceperis. Proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cùm necessitas temporis excuset onera jussionis. Esto itaque ad injuncta sollicitus: quia licet sit semper adhibenda, maximè tamen utilis est in necessitate custodia. Parebis ergo commonitus, ut sic possis cum Provincialibus agere, quemadmodum nos eis respicis velle præstare; quatenus securus de nostra gratia consequaris, quicquid sollicitus de pravo studio habere contempseris.

Necessitas temporis excusat onera jussionis. Custodia in necessitate utilis.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Narrat se ab eo accepisse Basilium, atque Prætextatum magicarum artium fuisse accusatos; & decernit, ut quinque Senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno Comite, hanc causam juris ordine custodito examinet, & si reos compererint, legum districtione plectant.

Intolerabilis excessus, qui supernæ Majestatis affectat injuriã.

a INtolerabilis excessus est, qui supernæ Majestatis affectat injuriam, & oblitus pietatis, crudelia sectatur erroris. Quem enim speravit veniæ locum, qui reverendum contempsit Auctorem? Abscedat ritus de medio jam profanus: conticescat b pœnale murmur animarum. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Magnitudinis itaque tuæ relatione comperimus, * Basilium, atque Prætextatum, artis sinistræ jamdiu contagione pollutos, in accusationem rui examinis personarum intentione deductos. Super qua te nostram te asseris c spectare sententiam; ut confidentius fiat, quod pietatis nostræ mandat auctoritas. Sed nos, qui nescimus à legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere justitiam, præsenti auctoritate decernimus, ut e quinque Senatoribus, id est, magnificis, & Patriciis viris, Symmacho, Decio, Volusiano, atque Cæliano, necnon illustri viro Maximiano, hanc causam legitimâ examinatione pensetis. Et per omnia juris ordine custodito, si crimen, quod intenditur, fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum districtione plectatur; ut rei abditi atque secreti, per hoc vindictæ genus à culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non potest incerta notitia. De qua re illustri viro Comiti Arigerno præcepta direximus; ut, omnium violentia defensione summotâ, si se occulunt, ad judicium protrahat d impetitos, & vobiscum in hac causa residens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges sinat evadere criminosos.

Versar. non licet in magicis artibus temporibus Christianis.

** Vide Baron. ad an. Christi 504.*

a Intolerabilis excessus. Tota hæc epistola est de arte magica, & in magos dandos esse judices declarat, quoniam, inquit, versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Cùm autem magi apud Persas potissimùm Deorum cultui vacare solerent, in tantum postea aucta est eorum vanitas, ut non solum ob-

servatione siderum futura prædicare, sed artibus quibusdam & maleficiis & scire se omnia, & facere posse profiterentur. *Broff.*

b Pœnale murmur. Justinianus Novell. 125. γοητείας dicit, id est magicos susurros, interprete Juliano, qui fiunt manibus accitis. l. 6. C. de malefic. & mathem. Aurelius Prudentius lib. 1. contra Symmachi relationem,

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque sepulcrales scite incantare favillas.

Cedrenus de Apollonii Tyanei præstigiis pag. 33. γοητείαν ab ejulatu ad sepulchra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γόων, ἢ θρήνων τῶν περὶ τοὺς τάφους γινομένων, infrà lib. 9. ep. 18. *Forner.*

c Spectare. Pro expectare: ut contra, expectant, pro spectant, l. 3. C. de red. act. Paul. lib. 1. tit. 9. lib. 5. tit. 6. senten. *Forner.*

c. Quinque Senatoribus. Theodoricus hoc loco jubet Argolicum Præfectum Urbi quinque Senatoribus adhibitis, de crimine Basilii atque Prætextati cognoscere, qui artis sinistræ, id est magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam, & Valens in l. 10. C. Theo. de maleficis, quia ex ordine Senatorio maleficiorum invidia quidam stringebantur, ideo illa negotia urbanæ Præfecturæ discutienda remittere sese inquiunt: quòd si quando ejusmodi quæstio incideret, quæ commodè definiri à Præfecto Urbi non posset, ad Principem recurrendum erat, ut liquet ex d. l. 10. C. de maleficis. lex autem ultima. Cod. Theod. de jurisd. omn. judicum, nominatim cavet, Præfectum Urbi non posse cognoscere de causa criminali Senatoris, nisi adhibuerit in consilium quinque Senatores non electos, sed sorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius judicio electi judicent & addit id jampridem statutum fuisse. Sane l. 13. cod. C. Theod. de accus. ostendit etiam quinquevirali judicio finiri apud Præfectum Urbi crimen institutum adversus Senatorem, vetátque spectatos judices sponte delectos adhiberi, sed tantùm sorte ductos. *Broff.*

d Impetitos, id est, accusatos: nam Epistola sequenti ait, impeti accusatione. Et lib. 9. Epist. 33. Et lib. 14. de accusat. C. Th. *Jan.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Arigerno Viro Illustri, Comiti Theodoricus Rex.

Præcipit, ut Basilium & Prætextatum magicæ artis insimulatos, & fuga elapsos quærat, & repertos ad judicium Quinquevirale ducat, quo causam curet discuti, & finiri.

QUamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanæ civitatis in omnibus custodiri: tamen in eis maximè studiosior esse debes, quæ nostrâ tibi auctoritate delegata cognoscis; ut circa te augeat gratiam custodita justitia, & augmenta sumas nostri judicii, qui nobis hactenus de integritate placuisti. Præfectus igitur Urbis suâ nobis relatione declaravit, Basilium, atque Prætextatum magicis artibus involutos, impeti accusatione multorum, quos elapsos intimat mentis alienatione custodum. Eos te præcipimus obicumque repertos ad judicium Quinquevirale ducere, quod in præsenti negotio nostra delegavit auctoritas, ubi te residere censemus; ut violentâ omnium defensione summotâ, hanc causam discuti facias legibus, & finiri. Et si rei criminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam juris definita sanxerunt. Si verò innocentia eorum detestabili pulsatur invidiâ, opprimi eos nullâ ratione patiaris: quia in omnibus causis, consideratione divina, illud fieri volumus, quod opinionem nostræ pietatis accumulat.

Hanc Epistolam & præcedentem citat Card. Baronius tom. 6. Annal. ad An. Chr. 504.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

* Elpidio Diacono Theodoricus Rex. * Alii, Helpidio.

Concedit facultatem ædificandi quibusdam in locis Spoletinæ civitatis jam vetustate confectis, modò publico usui non deserviant.

IN lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur; & de ipso munere magis acquiritur, cùm optimis digna præstantur. *In lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur.* Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina civitate, quæ jam longo situ squalor vetustatis obnupserat, splendorem reparationis expetere; ut rebus antiquitate confusis novitatis facies adulta reddatur; & beneficio tuo rediviva consurgant, quæ annositate inclinata corruerant. Quod nos, respectu meritorum tuorum, & impensi longâ sedulitate servitii, libenti animo duximus annuendum; ut & votis justa poscentium tribuatur effectus, & civitati reparationis crescat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robur præsenti humanitate largimur, ut porticum cum areola post Turasii thermas, si tamen *a* publico usui non deservit, absolutâ liberalitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potiùs præmia, quàm donantur. *In licentiam reparationis accipiuntur potiùs præmia, quàm donantur.* Hac igitur auctoritate suffultus, in supradictis locis ædificandi sume fiduciam; nec aliquam imposterum metuas quæstionem, cùm te & civitatis tueatur utilitas, & Principis reverenda voluntas.

a Publico. Cum hac tamen exceptione, Si publico usui non deservit, addit & alteram, Ne vicino quoque officiat ædificatum opus. l. 2. D. ne quid in loco publico. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Statuit, ut Petrus genere clarus, & Senatoriæ dignitatis Candidatus, voti sui compos fiat secundum priscam consuetudinem.

COnstat eum de se præsumere, qui ad Sacri Ordinis cupit fastigia pervenire. Merita enim suggerunt bonæ* appetentiæ nisus, & in qualitate desiderii potest mens honesta cognosci. ** Edi. apparentiæ.* *In qualitate desiderii potest mens honesta cognosci.* Quis enim palæstricæ artis ignarus in stadium luctaturos introeat? Aut quis certamini misceatur, quod virtutis conscientia non suadet? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo professio est, collegium desiderasse summorum: *Præconiorum professio est, collegium desiderasse summorum.* bonumque de se judicium tradit, qui celsæ gradus expetit dignitatis. His ergo desideriis pietas se nostra libenter indulget, qui etiam in spem erigimus vota marcentia; ut dum provectus quæritur, probitatis studia plus amentur. Proinde illustris Magnificentia tua Petrum, parentum luce conspicuum, suaque gravitate jam Senatorem, in album Sacri Ordinis secundum priscam consuetudinem curet

referri; ut & tanto cœtui proficiat numerus, & Candidato de Sacro Ordine crescat ornatus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Universis Massiliæ constitutis Theodoricus Rex.

Confirmat immunitatem à Principibus illorum regioni collatam, & promittit se eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis censum præsentis anni.

Servare terminos ignorat humanitas.

LIbenti animo antiqua circa vos beneficia custodimus, cùm nova utilitatibus vestris præstare cupiamus. Servare quippe terminos ignorat humanitas; & novellis decet blandiri beneficiis, post longa tempora restituris. Proinde immunitatem vobis, quam regionem vestram constat Principum privilegio consecutam, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novæ præsumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vendicari. *a* Censum præterea præsentis anni relaxat vobis munificentia Principalis; ut & illa possitis accipere, quæ vos non contigit postulasse. Ipsa est enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, novit considerare fatigatos.

Quæ sit perfecta pietas.

a Censum præterea præsentis anni, &c. Concedit Theodoricus Massiliensibus census immunitatem: quando autem cœperit census, non satis constat: alii enim à Julio Cæsare putant, alii ab Augusto, & meliùs meo judicio, ut testantur Florus ac Livius: idque accidisse septimo Augusti Consulatu ex Dione discimus. Hujus autem census duplex modus: videntur enim tributum & in capita contulisse, & in agros, lacus, pecudes, aliasque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. 16. videre est; in agros; apud Jurisconsultos tit. de censibus. *Bross.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Tezutzat Sajoni Theodoricus Rex.

Illi committit Petri tuitionem, quam ab Amara Sajone, eo quòd Petrum voluisset occidere, aufert; & jubet, ut quicquid commodi à Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga inflicta ad judicium Comitis Dudæ veniat audiendus.

DEtestabilis est quidem omnis injuria, & quicquid contra leges admittitur, justâ execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremũ, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & majus reatui pondus est, inopinata deceptio. Vir spectabilis itaque Petrus admirandâ nobis sorte conquestus est, Saionis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulsimus, in se potiùs fuisse grassatam; ita ut ictum gladii in se demersum aliquatenus postium retardaret objectio: subjecta est vulneri manus, quæ ut in totum truncata non caderet, januarum percussa robora præstiterunt: ubi * lassato impetu corusca ferri acies corporis extrema perstrinxit. O execrabilem casum! Impugnavit hominem auxilium suum, ut solatii prosperitate subtractâ crevit ex defensione necessitas. His multò acerbiora subjungens, ut quasi læsio veniret ad pretium, ita scelus proprium enormi exactione taxatum est. Atque ideo justè in illos pietatis nostræ ira consurgit, qui benigna * jussa in truculenta ministeria mutaverunt. Nam quæ erunt refugia supplicantibus, si & nostra beneficia vulnerabunt? Proinde præsenti jussione censemus, ut quicquid suprascriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus à te constrictus, in duplo ei cogatur exolvere: quia sub pœna restitui dignum est, quod improbâ temeritate constat extortum. De plaga verò, quam educto gladio temerarius præsumptor inflixit, ad judicium Comitis Dudæ sæpe dictus Saio te compellente veniat audiendus; ut secundum edictorum seriem, quæ malè commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. *a* Tuitionem verò postulanti contra inciviles impetus ex nostra jussione salvâ civilitate præstabis, non exemplo accusati, sed consideratione decenter electi.

Majus reatui pondus est, inopinata deceptio.

* *Jur. laxato.*

* *Jor. legit. jura.*

Sub pœna restitui dignum est, quod improbâ temeritate constat extortum.

a Tuitionem. Nostrates, *sauve garde*, vocant, de qua infrà quoque lib. 7. form. 39. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Dudæ Viro Senatori, Comiti Theodoricus Rex.

Illum constituit Judicem causæ Sajonis Amaræ, qui vulneraverat Petrum.

COnscientiam probamus, cui judicanda committimus: quia dignus est inter alios sequenda decernere, qui sibi modom visus est legitimæ conversationis imponere. Petrus itaque vir spectabilis Amaram Saionem nostrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus est, educto gladio se asserit vulnerasse, defensoremque fecisse, quod vix inimicus potuisset audere. Hoc te & legitimâ volumus disceptatione cognoscere, & probabili sententiâ terminare; quatenus nullus tentare ausus sit, quod nobis displicere cognoscit.

Theodoricus eorum conscientiâ probabat, quibus judicanda committebat.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Argolico Viro Illustri, Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Reprehendit eum, quòd mandata Principis, proprio commodo ductus nondum expleverit: atque decernit, ut jussa sine mora facessat.

SI loci vestri cogitaretur auctoritas: si * reverentiæ cura Romanæ; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præsenti tempore potuistis *a* culmini urbano tam proprium, quàm Senatus crementa cogitare, quando famæ Præsulis proficit, quod Ordo Sacer acquirit? Sed quantùm viri clarissimi Armentarii testatur missa suggestio, in contrarium fœdo ambitu de mora quæritis commoda, cujus vos optare debuisse constat augmenta. Quid enim ampliùs esse possit incongruum, quàm nostris jussionibus expeditis supplicantium vota suspendere, & post sacræ præceptionis affatum, si dici fas est, adhuc

* Aliqui legunt, *Reverentia curiæ Romanæ.*

Regium suspendisse judicium? Sed nos, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potiùs jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præsenti auctoritate decernimus, ut jussionibus nostris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

Non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus.

a Culmen urbanum. Præfecturæ urbanæ dignitas omnes urbanos Magistratus superabat. l. 3. C. de off. præf. urb. Symmach. lib. 1. epist. 22. Urbanum Præsulem, noster Cassiod. superioris lib. epist. 11. dignitatem honorum vocat: de quo infrà quoque lib. 6. form. 4. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA.

Albino Viro Illustri, Patricio Theodoricus Rex.

Illi conceditur Curbæ porticûs licentia, ut super eam possit novas fabricas construere, dummodo utilitati publicæ non officiant, aut decori.

Decet cunctos patriæ suæ augmenta cogitare.

DEcet quidem cunctos patriæ suæ augmenta cogitare, sed eos maximè, quos Respub. sibi summis honoribus obligavit: quia ratio rerum est, ut eum necesse sit plus debere, qui visus est majora suscipere. Porrectâ itaque supplicatione testatus es, * Curbæ porticus, quæ juxta domum Palmatam posita, forum in modum areæ decenter includit, superimponendis fabricis licentiam condonari; ut & privatarum ædium habitatio protendatur, & antiquis mœnibus novitatis crescat aspectus. Ita fit, ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia sustineri: quia facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtractâ custodiâ; & citò a vetustatis decoctione resolvitur, quod hominum præsentia non tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum surgentium componi, facultatem concedimus postulatam: ita tamen, si res petita aut utilitati publicæ non officit, aut decori. Quapropter rebus speratis securus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus suum laudet auctorem. Nulla enim res est, per quam meliùs possit agnosci & prudentis ingenium, & largitatis effectus.

* Niv. & Gam. *Curiæ.*

Facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtractâ custodiâ.

a Vetustatis decoctione. Omnia tempus depascitur, ædificia quoque, Vitruvius lib. 1. c. 8. Plin. 36. cap. 6. l. 15. si quando. 2. C. de oper. public. l. 58. domus, de leg. 1. Paulinus in 10. Natali Felicis. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Æmiliano Viro Venerabili, Episcopo Theodoricus Rex.

Illum hortatur, ut perficiat aquæductum, quem auctoritate Regis susceperat reficiendum.

AD finem debet perducere, quæ prudentum intentio visa est suscepisse: quia sicut perfecta laudem pariunt, ita & vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse. Quapropter Sanctitas vestra à tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius, quàm ut sitienti plebi provideat aquas sanctissimus ille Sacerdos; & humana providentia satiet, quos etiam miraculis pascere debuisset? Imitaris enim antiquissimum Mosen, qui Israëlitico populo longâ ariditate siccato, de saxi sterilitate a copiosos latices eduxit; & ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat sicca durities. Tu autem si fontes irriguos saxorum * constructione deducis, hoc labore tuo præstas populis, quod ille miraculis.

Moysi miraculum.

* Ed. Niv. & Gam. *constitutione.*

a Copiosos latices eduxit. Psal. 113. Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Significat se accepisse res Tuphæ proscripti apud Joannem sub emissione chirographi fuisse depositas; & præcipit, ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, & nisi liberè eas restituerint, ipsi veniant ad Consularem Campaniæ juxta leges audiendi.

CUm in omnibus causis velimus justitiam custodiri (quia regni decus est æquitatis affectus) in eis maximè, quæ fisci nostri nomine proponuntur: ne quemquam detestabilis calumnia in invidiam Regnantis affligat. Patimur enim superari salvâ æquitate per leges, ut inter arma semper possimus esse victores. Nam quem licenter subjectus superat, non debellat adversus. Marini itaque relatione comperimus, res Tuphæ apud Joannem quondam sub emissione chirographi fuisse depositas. Et quia nobis competere manifestum est, a quod ad proscriptum poterat pertinere; ideo præsenti auctoritate præcipimus, ut uxorem supradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui si * intestata injustè se retinere cognoscunt, æquitatis consideratione restituant: * minúsve, competenti sponsione præmissâ, ad Consularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus positis, te imminente, quod forma continet sanctionum Divalium, censeatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur: ne alienæ accusationis invidiam, b tuam facere videaris offensam.

Regni decus est æquitatis affectus.

Proscriptorum bona fisco applicabantur.

* Ed. *interversa.*

* id est, *sin minus.*

a Quod ad proscriptum poterat pertinere. Proscriptorum bona fisco applicantur. Authent. bona damnatorum. C. de bon. proscrip. *Broff.*

b Tuam facere offensam. Ut judex malè judicando, litem suam facere dicitur. Publius Mimus. Amici vitia si feras, facis tua. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Universis Judæis Genuæ constitutis Theodoricus Rex.

Confirmat privilegia, quæ eis leges indulserant.

Custodia legum civilitatis est indicium.

CUstodia legum, civilitatis est indicium; & reverentia priorum Principum, nostræ quoque testatur devotionis exemplum. Quid enim melius, quàm plebem sub præcepto degere velle justitiæ, ut conventus multorum disciplinabilium sit *a* adunatio voluntatum? Hæc enim populos ab agresti vita in humanæ conversationis regulam congregavit. Hæc ratio à feritate divisit: ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi consilio Divina voluerunt. Oblata itaque supplicatione deposcitis privilegia vobis debere servari, quæ Judaicis institutis legum provida decrevit Antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui jura Veterum ad nostram cupimus reverentiam custodiri. Atque ideo præsenti auctoritate censemus, ut quæcumque legum statuta monuerunt, circa vos illibata serventur; quatenus quod ad * civilitatis usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur.

** MSS. civitate.*

a Adunatio. Gellius lib. 2. cap. 29. adunare messem, tractum à Græco, qui eodem sensu ἀθροίζειν & συναθροίζειν vocant, l. 30. Rerum, D. de usucap. unita corpora, Senecæ lib. 2. cap. 2. nat. quæst. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Dudæ Sajoni Theodoricus Rex.

Decernit, ut loca adeat, ubi thesauri latent, &, si inventi fuerint, fisco addicat publico.

PRudentiæ mos est, in humanos usus terris abdita talenta revocare, commerciumque viventium non dicere mortuorum: quia & nobis in fossa pereunt, & illis in nulla parte profutura *linquuntur. Metallorum quippe ambitus solatia sunt hominum. Nam divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu, crescit ad pretium, quando & apud vivos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderatâ jussione decernimus, ut ad illum locum, in quo latere plurima suggeruntur, sub publica testificatione convenias; & si aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua indagatione detectum, compendio publico fideliter vindicabis: ita tamen, ut abstineatis manus à cineribus mortuorum: quia nolumus lucra quæri, quæ per funesta possunt scelera reperiri. Ædificia regant cineres, columnæ, vel marmora ornent sepulchra; talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulchris justè detrahitur, ubi dominus non habetur: immo culpæ genus est, inutiliter * abditis relinquere mortuorum, unde se vita potest sustentare viventium. Non est enim cupiditas eripere, quæ *a* nullus se dominus ingemiscat amisisse. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus Rex Scythiæ reperisse, & humano usui summâ laude tradidisse. Quod nos in contrarium negligere non debemus: ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inventa cum vituperatione videantur esse neglecta.

** Alii, locantur.*

Apud vivos sepultæ sunt, quæ tenacium manibus includuntur.

** Cor. Gam. abdita.*

Non est cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amisisse.

Qui primi inventores auri & argenti.

a Nullus se dominus ingemiscat amisisse. A jure tractum. Thesaurus enim, favente Paulo, est vetus quædam depositio pecuniæ; cujus non extat memoria, ut jam dominium non habeat: sic enim fit ejus, qui invenit, quod non alterius sit: alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ condiderit sub terra, non est thesaurus: cujus etiam furtum fit. L. 31. nunquam, D. de acqui. rer. dom. Scævola lib. 1. responsor. à tutore pupilli domum mercatus ad ejus refectionem fabrum induxit. Is pecuniam invenit: quæritur ad quem pertineat. Respondit Scævola: Si non thesauri fuerunt, sed pecunia fortè perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus ejus eam esse, cujus fuerat, l. 67. a tutore. D. de rei vindic. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Actoribus Albini Theodoricus Rex.

Permittit, ut bona Albini, si per ætatem liceat, salvisque justitiâ, & legibus in integrum restituantur, in quibus per pravos contractus gravia passus erat dispendia.

Quare Minores non possint liberè contrahere.

COnsultò provida decrevit Antiquitas, *a* Minores contractus liberos non habere; ut & *b* insidiantium laquei frustrarentur, & lapsis ætas lubrica subveniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia; essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptitium luctaretur effectum. Et ideo priscæ consuetudinis supplicatione porrectâ suggeritis, patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potiùs aggregasse dispendia: dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit; & nunc id tempus ætatis agere, quo lapsis possimus per ignorantiam subvenire: allegantes, ut quod jura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, si petitio vestra à veritate non deviat, & intra annorum spatia deget, quibus hoc beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est, quod jure contrà referatur; patronum vestrum solemniter causâ cognitâ in integrum restitui, nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen, ut omnia secundum justitiam legesque peragantur: quia sic supplicantibus consulere volumus, ut eorum adversarios per injustitiam non gravemus.

Pueritia contraria gerit, quæ profutura putavit.

a Minores contractus liberos non habent: Dion Chrysost. περὶ κτησίας τοῖς νεωτέροις ἐπιτρέπειν [illegible] νόμος [illegible] [illegible], ὡς [illegible]. *Forn.*

a Minores contractus liberos. Hæc narrat Ulpian. lib. 11. ad Edictum. ubi ait infirmum esse hujusmodi ætatum consilium, multis captionibus suppositum, multùm insidiis expositum: ideo auxilium eis Prætor edicto pollicitus est, & adversus captiones opitulationem. *Broff.*

b Insidiantium laquei. Insidiæ pro dolo, l. ult. C. de re milit. lib. 12. l. pen. ff. de jur. dot. l. antepen. C. de dol. ubi quod antè, indiciis, legebatur passim, meritò in insidiis, docti viri mutant. Ideóque probanda est l. pen. C. de dol. Joan. Fabri lectio, qui quod postea aliis placere video, non ex indiciis, sed insidiis legit: quod libri manuscripti confirmant, & consimiles juris loci l. ult. C. de re milit. in fin. D. de jure dot. Hinc insidiæ fortunæ, l. ult. C. de necess. her. inst. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat se Provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per 3. Indictionem relaxasse, quorum fata transiens exercitus vastaverat.

Providentissimi est Principis graviter imminutis tributa relinquere.

PRovidentissimi Principis est, graviter imminutis relinquere tributariam functionem; ut redivivis studiis ad implenda solemnia recreentur, qui pressi damnorum acerbitate defecerant. Nam si fessis minimè relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus. Melius est enim præsentia damna contemnere, quàm exiguo quæstu perpetua commoda non habere. Atque ideo illustris Magnificentia tua Provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum * per tertiam Indictionem nos relaxasse cognoscat; quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frumenti adunatione proruperit: præteriens tamen istorum culta vastavit. Radit enim semper fluvius alveum suum; & licet molliter egrediens vicina fœcundet: illud tamen reddit sterile, quò collectus influxerit. Unde necesse fuit, civica vastatione dejectis porrigere dexteram salutarem, nec ingrati dicant se periisse solos pro defensione cunctorum: misceantur potiùs lætitiæ, qui viam Italiæ defensoribus præstiterunt. Tributa enim non debent tristes exigi, per quos tributarios feliciter acquisivi. Dicat pro illis noster animus, quod Regi non potest imputare subjectus. Emimus nostro dispendio prosperitatem Gothorum: nos necessaria præbuimus, ut hostis vinceretur illæsus.

* id est, an. Chr 510.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Theodagundæ Illustri Fœminæ Theodoricus Rex.

Notum facit Renatum conquestum esse, cùm judicium contra Inquilinam meruisset, nondum tamen adversarii cessare calumniam; & jubet, ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modò Inquilina jure non provocaverit.

DEcet prudentiæ nostræ curam subjectorum negotiis adhibere custodiam: quia nobis ordinantibus illa fieri debent, quæ Regiam possunt demonstrare præsentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum à te abjicias omne vitiosum; & illa sola diligere possis, quæ & nos amare cognoscis. Proavorum forsitan oblitterentur exempla, si longi generis minùs facta recolantur; similes autem filii patrum præconia mox sequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est, nobis delegantibus cognitores judicatum se contra Inquilinam nomine post longa temporis intervalla meruisse; & excubiis damnisque confecto vestram tandem prospexisse justitiam: nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam, dum redivivis litibus teouitatem insequitur supplicantis; ut non tam *a* vincendi votum, quàm adversarii videatur quæsiisse detrimentum. Quapropter si nobis jubentibus judicata cognosciis, nec constat adversarium provocasse legaliter, finitum jure negotium in sua facias firmitate manere; ne longa quæstio litigantium non tam augeat patrimonia, quàm evertat; & quod fit ambitu lucri, causa videatur esse dispendii.

Similes filii patrum præconia mox sequuntur.

a Vincendi votum. Papinian. Videtur, inquit, heredi succurri debere, cùm animus litigantis, & obtinendi votum hanc opinionem admittat, l. 11. in ratione, ad l. Falcid. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Significat Gravasianos, atque Pontonates conquestos esse se à Januario, & Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque, ut nihil aliud solvant, quàm quod Odoacris tempore consueverant.

CUm omnes Reipublicæ nostræ partes æquabiliter desideremus augeri; crementa tamen fiscalium tributorum justissimo sunt pensanda judicio: quia servientium imminutio est hujus illationis accessio; quantùmque pars illa proficit, tantùm se hæc à firmitate subducit. Sed à nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas: ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse. Proinde illustris Magnitudo tua Gravasianos, atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat, à Januario sed & Probo discussoribus, iniquis se oneribus ingravatos; cùm sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur. Repugnante siquidem natura, quælibet cedit industria: nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adjuvare. Ibi potest census addi, ubi cultura profecerit. Inde & varia tributa, quia non est agrorum una fœcunditas. Atque ideo consuetudinem eis pristinam censemus esse revocandam; ut sicut Odoacris tempore tributa solverunt, ita & nunc ab eis publicis utilitatibus serviatur; & si quid amplius probatur adjectum, consideratione defectarum virium submovemus. Nolumus enim tale aliquid indici, quod sit necesse removeri.

Excludenda est fisci dispendiosa semper enormitas, & quare.

Repugnante natura quælibet cedit industria.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Theodahado Viro Illustri Theodoricus Rex.

Scribit Domitianum expostulasse, quòd possessiones ejus summa cum injuria fuerint occupatæ; & præcipit, ut, imminente Duda Sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favere crediderit, instructam personam mitti ad Aulam imperat, quò partibus utrimque auditis justa feratur sententia.

INter cæteras, quibus humanum genus sollicitatur, illecebras, præcipuè vitanda est alienarum rerum turpis ambitio: quia in immensum ja-

Vitanda est alienarum rerum turpis ambitio.

ctata rapitur, ſi juſtitiæ ponderibus non prematur. a Avaritiam ſiquidem radicem eſſe omnium malorum & lectio divina teſtatur, quæ tali ſorte * punita eſt, ut cùm multa rapiat, ſemper egeat: * quam propter vicinitatem generis noſtri ſic in animis veſtris coaleſcere nolumus, ut illi nec initia concedamus. Quid enim faciunt ſordes animorum in ſplendore natalium? Illud te potiùs decet eligere, quod nos poſſit ornare. Amali ſanguinis virum non decet vulgare deſiderium: quia genus ſuum conſpicit eſſe purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconii, in quo adhuc non debemus eſſe diſtricti. Domitius itaque vir ſpectabilis datâ nobis ſupplicatione conqueſtus eſt, poſſeſſiones juris ſui, id eſt illam, atque illam, ab hominibus veſtris neglectis legibus fuiſſe pervaſas, dum civiliter oportuerit recipi, ſi jure videatur expoſci. Sed quia de vobis non patimur diutiùs obſcura jactari, qui generis claritate fulgetis; præſenti auctoritate cenſemus, ut imminente Duda Sajone noſtro, ſi momenti b tempora ſuffragantur, occupata nuper cum omnibus, quæ direpta ſunt, ſupplicanti faciatis ſine aliqua dilatione reſtitui. Et ſi quid partibus veſtris de legibus creditis poſſe competere, inſtructam perſonam ad noſtrum Comitatum deſtinare vos convenit; ut intentionibus partium ſub æquitate diſcuſſis, feratur ſententia, quam juris dictat auctoritas. Generoſos quippe viros omnia convenit ſub moderata civilitate peragere: quia tantùm potentibus læſionis creſcit invidia, quantùm premi poſſe creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

Avaritia talis ſorte punita eſt, ut cum multa rapiat, ſemper egeat.
*MSS porta.
*MS. R. & A. Quapropter &c. volumus.
Amali ſanguinis virum non decet vulgare deſiderium, & quare.
Generoſos viros omnia convenit ſub moderatione peragere.

a Avaritiam ſiquidem radicem eſſe omnium malorum. Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 2. Stil. Petron. arbiter. Lucan. lib. 3. & 7. Propert. 1. 7. 13. Tibull. 1. 10. Mart. lib. 12 Juven. Satyr. 14. Ovid. 1. Faſt. Horat. Satyr. 1. Serm. *Broff.*

b Tempora ſuffragantur. Interdicta enim ſunt annalia, Anianus in tit. 6 lib. 5. ſentent. Paul. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Actoribus Probini Theodoricus Rex.

Monet ſe jamdiu præcepiſſe, ut Baſilio poſſeſſio Areciretina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur: modò jubet, ut Baſilius ipſe novis emptorum rationibus quamprimùm reſpondeat.

DIſtrictiùs aliqua jubere compellimur amore juſtitiæ, dum circa minores fortunas clementiora ſunt noſtri pectoris inſtituta. Trahit enim ad miſericordiam, qui potuit ſubdi; & hoc habet beneficium mediocritatis ſuæ, ut probatione ſalvâ interim moveat ad dolorem: quia * crudelitas ſublevat humiles, premit invidia potiores. Datis itaque precibus allegatis Baſilium virum ſpectabilem noſtra dudum præcepta meruiſſe, ut poſſeſſio Areciretina, quam patronus veſter à conjuge ejus Agapita juris fuerat ſolemnitate mercatus, poſtpoſitâ dilatione cum documentis omnibus prædicto conjugi redderetur, dum à ſuis penetralibus ſollicitatam lacrymabili quæſtione quereretur uxorem: addentes more noſtræ juſtitiæ poſtea fuiſſe præceptum, ut ſi patroni veſtri de cauſæ qualitate præſumerent, ad noſtrum Comitatum ocyùs deſtinarent; ut quæ ratione convenire poterant, velut à juſtitiæ fontibus emanarent. Quapropter ſi nullo mendacio vitiantur aſſerta, per officium noſtræ ſedis Baſilium decernimus admoneri; ut ſi nihil eſt, quod pro ſuis partibus poſſit opponere, quominus in hac cauſa pulſetur, veſtris intentionibus reſponſurus occurrat, ſeu ad Comitatum venire, ſeu in competenti foro jurgare maluerit: quia nullis neceſſitatem longinquitatis imponimus, niſi qui ſuis hoc commodis expedire cognoſcunt. In locum ſiquidem beneficii noſtram præſentiam damus; & ideo non decet invitis imponi, quod meretur optari.

** Ed. Niv. & Ac. credulitas.*
Crudelitas ſublevat humiles. Invidia premit potiores. Epiſt. 10. lib. 6.
Curia Theoderici juſtitiæ fons.
In locum beneficii præſentiam ſuam dabat Theodoricus.

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Joanni Archiatro Theodoricus Rex.

Declarat ſe abolere ſententiam à Vicario Urbis Romæ contra eum artificio Viviani promulgatam, & eum reddit patriæ, rebuſque omnibus, communitque eum impoſterum tuitione Albini Patricii.

PRopoſitum Regale eſt preſſis labe fortunæ pietatis remedio ſubvenire, & acerbos caſus injuriæ meliore ſorte mutare. Datâ ſiquidem ſupplicatione conqueteris, virum ſpectabilem Vivianum legum artificio, quo * callet, elatum, perſonam tuam objectis criminationibus inſecutum; & eò uſque perventum, ut indefenſus contra juris ordinem Vicarii urbis Romæ ſententia damnareris: nunc autem religioſæ mentis affectu odia mundana damnaſſe, auctorique ſuo tuum diſplicuiſſe periculum. Et ideo, ſi nullis impugnationibus enervantur aſſerta, læſionem non patimur miſeris inhærere, quam ſuis conſtiterit machinatoribus diſplicere. Quapropter in abolitum miſſa ſententia, quæ à Vicario urbis Romæ ſuper hac parte noſcitur promulgata, a patriæ te rebuſque omnibus noſtra reddit auctoritas; nec ullo tempore calumniam ſuper hac parte formides. Sed ne cujuſquam forſitan plectenda * temeritas in te impetus reparare poſſit audaciæ, Patricii Albini, ſalvis legibus, tuitio te deputata communiet: quia nihil fieri volumus incivile, cujus quotidianus labor eſt pro generali quiete tractare.

** Cor. Gath. calet.*
** Gr. & Caſ. ſeveritas. Jur. ferid. ſcævitas.*

a Patriæ te rebuſque omnibus. Sententiam paſſi reſtitutio: lib. ſuper. epiſt. 46. exemplum famæ reſtitutæ fuit. Antoninus, Reſtituo te in integrum provinciæ tuæ: & adjecit: ut autem ſcias quid ſit in integrum reſtituere, honoribus, & ordini tuo, & cæteris omnibus reſtituo, l. 1. C. de ſent. paſſ. & reſtit. Julianus Imper. Zenonem medicum religionis cauſa exulantem revocans, ita reſcripſit, καὶ νῦν ἐπάνιθι ὅπως, καὶ τὸ πρέπον ἔχων ἀξίωμα. Ammian. Marcell. lib. 29. Illi verò exilio & pecuniariis afflicti diſpendiis paulò poſtea reddita ſibi militia ſunt revocati, dignitatibus integris, & ſplendore. *Forn.*

EPISTOLA

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Argolico Præfecto Urbis Theodoricus Rex.

Jubet, ut restituantur Marciano atque Maximo filiis Volusiani turris Circi, atque locus Amphitheatri, quæ sibi erepta, dum deflenda morti patris vacarent, conquerebantur.

Sub parente publico genitoris minimè sentiri debet amissio.

BEne Principalis clementia suscipit, quos pietas paterna destituit: quia sub *a* parente publico genitoris minimè sentiri debet amissio. Ad nos siquidem jure recurrit infantia destituta, quibus universorum hominum proficiunt incrementa. Clarissimorum igitur adultorum Marciani, atque Maximi nos querela pulsavit, cùm Paschalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati, & in ipso lætitiæ tempore soli cogerentur tristitiam sustinere, utilitatem suam pio neglexisse contemptu, cùm vel firmæ ætati inter lacrymas ista cogitare, genus videretur insaniæ. Cessat enim lucri ambitus, cùm vacatur ad planctus; nec mens quodlibet aliud capit, cùm eam qualitas pietatis impleverit. Hac crudeli surreptione captatâ turrem Circi, atque locum Amphitheatri illustris recordationis patris eorum detestabili ambitu à vestris suggerunt fascibus expetitum. Quorum insidiatorem non humanitatis ullus revocavit affectus, non similis terruit casus: gravavit infantiam, cui non subvenire, meritò pudoris æstimatur esse jactura. Sed nos, qui regulas Veterum, qui servamus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus; ut si quondam Patricius atque magnificus vir Volusianus pater supplicum commemorata loca communi jure possedit, filiis perire non debeant; præsertim cùm *b* germen Senatorium novis cupiamus beneficiis enutrire, non inter ipsa initia spem adultæ ætatis aliquâ læsione comprimere. Atque ideo illustris Magnificentia tua, si quid tale factum esse meminit, illico noverit corrigendum: ne venerandum examen Senatorii ordinis iniquâ præsumptione temeretur.

Cessat lucri ambitus, cùm vacatur ad planctus.

Infantia non subvenire, pudoris æstimatur esse jactura.

a Quia sub parente publico. Theodoricus Rex sese parentem publicum esse asserit, & aliquoties Principes dicuntur esse nati bono Reipublicæ, & Imperatorem ad salutem publicam genitum legimus; ideo Seneca vocat Principes & Reges, tutores status publici. Ammianus Marcellinus scribit a salute Principis, velut filo pendere statum rerum orbis, nihilque aliud esse imperium, nisi curam salutis alienæ. Nec abs re Christiani orabant pro Magistratibus, Principibusque etiam paganis, ut refert Tertullian. in Apolog. & Arnobius; quoniam salus Principis, privatorum quoque salus est. Vide Senecam, lib. 2. de tranquil. vitæ, cap. S. Mamertinum in Genethliaco, Paul. in l. 3. D. de off. præf. vigil. ait salutem Reipublicæ tueri nulli magis convenire, nec alium sufficere ei rei, quàm Cæsarem. *Sroff.*

b Germen Senatorium. Senatorum veluti paternarum laudum heredes eximio quodam nobilitatis honore censebantur, l. 6. l. 7. Senatoris, l. 9. filios, D. de Senatoribus l. 39. exemplo, C. de decor. multa Bud. l. ult. D. de Senatoribus. nonnihil etiam nos notavimus, l. 1. cap. 22. select. *Forner.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Decernit, ut inquirat in eos, qui seditionem commoverant, & Judæorum Synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat.

URbis Romanæ celebris opinio suo conservanda est nihilominus instituto; nec vitia peregrina capit, quæ semper se de morum probitate jactavit. Levitates quippe seditionum, & ambire propriæ civitatis incendium, non est velle Romanum. Ideoque in auctoribus facti legum est servanda districtio: ne detestabilis aspectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illustris itaque Comitis Arigerni suggestione comperimus, Judæorum querelâ se fuisse pulsatum, quòd in dominorum cæde proruperit servilis audacia: in quibus cùm fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio Synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, *a* culpas hominum fabricarum excidio vindicantes: dum si quis Judæorum probaretur excedere, ipse debuisset injuriæ subjacere, non autem justum fuit ad seditionum fœda concurri, aut ad fabricarum incendia festinari. Sed nos, quibus, Deo propitiante, cordi est perperam commissa dirigere, ut cunctis possit placatis moribus convenire, præsenti auctoritate decernimus; ut causam supra memoratam legitimâ discussione noscatis, & in auctoribus paucis quos potueritis hujus incendii reos reperire, habitâ districtione resecetis: quia nolumus aliquid detestabile fieri, unde Romana gravitas debeat accusari. Illud pari ratione censentes, ut si aliquid sibi contra Judæos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum judicium veniat audiendus; ut quem reatus involverit, censura condemnet. Hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce, ut intentiones vanissimæ populorum usque ad eversiones pervenerint fabricarum, ubi totum pulchrè volumus esse compositum.

Roma vitia peregrina non capit.

a Culpas hominum. Sententia eadem ab Honorio & Arcadio usurpata: Sicut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, &c. l. 3. C. de pagan. & sacrif. & templ. non esse in innocentia ædificia, sed civium reos animadvertendum. Exstat Belisarii epistola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta statim ab incœpto mœnium excidio hostis abstinuit, Procopius lib. 3. de bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes solo adæquantur, vel certè fisco vindicantur, veluti perduellium, tyrannorum, falsæ monetæ artificum, cæterorúmque, quorum culpa gravior, aut contumacia in exemplum ædificiorum eversione vindicantur: aut cùm id publica utilitas videtur postulare, l. 24. D. de pœn. l. 20. si is cum quo, D. comm. divid. l. 2. § si quis omnino, l. ult. D. ne quid in loco publ. l. 11. fidei commissa, §. quis illiciti, D. de leg. 3. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

Antonio Viro Venerabili, Polensi Episcopo Theodoricus Rex.

Scribit Stephanum conquestum casam sui juris à subditis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet, ut restituat supplicanti. Quòd si quid occupatoribus suffragetur, vult instructam personam mitti ad Aulam, ubi negotium finiatur.

Invidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentiæ jura servanda.

INvidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentiæ jura servanda: quia nescio quid admissum grave creditur, ubi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem flebili aditione conquestus est, casam sui juris ante decessorem, prædecessoremque * vestrum longâ ætate possessam, ante hos fere novem menses ab hominibus Ecclesiæ, cui præsidetis, despecto civilitatis ordine fuisse pervasam. Quod *a* si ita factum esse cognoscitis, eam justitiæ consideratione *b* momenti jure restituite supplicanti. Decet enim à vobis corrigi, quod à vestris familiaribus non debuisset admitti. Verumtamen si partibus vestris in causa possessionis momentaria, vel *c* principali justitiam adesse cognoscitis, tractato prius diligenter, inspectoque negotio (quia *d* Sacerdotem non decet protendere improbam litem) instructam legibus ad Comitatum nostrum destinate personam: ubi qualitas negotii agnosci debeat, & finiri. Quapropter Sanctitatis vestræ animus non gravetur, nec se fallacibus verbis doleat accusatum: multò major est opinio purgata, quàm si desinentibus querelis non fuerit impetita.

*Alii, nostrum.

Sacerdotem non decet protendere improbam litem.

Multò major est opinio purgata, quàm si non fuisset impetita.

a Si ita factum. Omnes in integrum restitutiones causa cognita à Prætore promittebantur, ut Modest. scribit, scilicet ut justitiam earum examinet, an veræ sint, &c. l. 3. D. de in integr. restit. suprà epist. 40. hujus lib. *Forner.*

b Momenti jure, suprà hujus lib. epist. 40. *For.*

c Principali, id est, proprietatis, ut vocatur à sancto Gregorio Magno lib. 7. Indict. 2. cap. 43. 44. 100. 101. quod de jure dicit Symmach. lib. 2. Ep. 41. Vide lib. 10. de Judic. C. *Jur.*

d Sacerdotem. Sacerdotes improbè litigare non modò decet, sed vix etiam litigare, nisi per procuratores, qui Apocrisiarii nominantur. Novell. 123. nec fidejubere, pro aliis postulare, &c. c. 1. de fidejuss. ἐγγύας διδόντας, can. 20. Apostol. Synesii epist. 121. Optatus Afer lib. 1. Photius Nomocanone, tit. 8. c. 13. *For.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUINTA.

Comitibus, Defensoribus, & Curialibus Ticinensis civitatis Theodoricus Rex.

Jubet, ut præstent Herulis navem usque ad urbem Ravennam, & annonas pro diebus quinque.

AD Comitatum supplices Herulos, auctore Deo, nostris venire jussimus constitutis, quibus navis est præbenda subvectio: ne in patria nostra adhuc provinciæ suæ laborare videantur inopia. Itaque præsenti jussione commoniti, & navis eis usum usque ad Ravennatem urbem, & annonas dierum quinque sine aliqua dilatione præstate, nec aliquid eis necessarium deesse faciatis; quatenus provinciam se deseruisse jejunam de copiæ inventione cognoscant, sitque illis uberior peregrina terra, quàm patria.

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEXTA.

Marabado Viro Illustri Theodoricus Rex.

Indicat Liberium suggessisse conjugem suam in judicio fuisse prægravatam. Quod si ita est, permittit; ut aut ab electis arbitris causa discutiatur: aut ad Aulam judicandæ partes veniant.

COnvenit, pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere: quia subjectorū animi relevantur, quoties mœrentium querela cōponitur. Vir spectabilis itaque Liberius dolendâ nobis aditione suggessit, conjugem suam in vestro judicio contra juris ordinem prægravatam. Quod si ita est, remotis præjudiciis, apud arbitros, quos partium consensus elegerit, te imminente, causa legibus audiatur. Quòd si illic finis negotii nequiverit inveniri, per instructas personas, si tamen ipsæ venire non eligunt, nostro Comitatui concurrendi licentiam partibus non negamus: ubi nec redemptio sit forte suspecta, nec * insidiosa possit nocere calumnia.

Subjectorum animi relevantur, quoties mœrentium querela componitur.

* Niv. & Ga. *invidiosa.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SEPTIMA.

* Gudisal Sajoni Theodoricus Rex.

* Ed. *Godiscalco.*

Significat se accepisse à Legatis suis Veredos frequentiori cursu fatigari; & quos in utilitatem publicam jusserat custodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit, ut nullum Gothum, vel Romanum exire Roma patiatur, nisi quem Præfectus Prætorio, & Magister Officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis, quibus hæc cura mandata est, assumpserit, centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; ut etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat.

ASsiduâ sollicitudine refovenda sunt, quæ continuis exercitiis subjacere noscuntur. * Quemadmodum enim subjecti veredorum necessario sufficiant laboribus, si, permittatur excedi? Incitamentum siquidem improbæ præsumptionis est, neglecta custodia. Legatorum itaque nostrorum suggestione comperimus, cursuales equos frequenti usurpatione fatigari; & quos nos necessitatibus publicis cupimus custodiri, in usum cognovimus privatæ voluntatis assumi. Atque ideo in urbe Roma ordinatione Præfecti Prætorio, & Magistri Officiorum, quousque utilitas publica suaserit, te residere censemus; ut nullum Gothorum, vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi quos prædictarum dignitatum vices Agentes fortè dimiserint. Et quod nobis frequenter usurpatum esse suggeritur, si quis invitis his, quibus hæc

Assidua sollicitudine refovenda, quæ continuis exercitiis subjacent.

* Gr. & Cuj. *quæ ad modum subvecti veredorum necessario sufficiat . . excedi. Vide Ep. 5. lib. 5.*

cura mandata est, *a* veredos præsumere fortassis assumpserit, cujuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum equum centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; non quòd tanti est unius æstimanda jumenti læsio, sed quia grandi damno reprimenda est importuna præsumptio. Nullum præterea Sajonum discursus facare patiaris: sed ad causam, quam directus fuerit, uno tantùm itinere permittatur accedere, vel redire. Quibus in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia. Parhipporum quinetiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare * Mittendarios volumus, non migrare censemus. Inertiam suam prodit, quisquis secum multa portaverit: nec cogitat de celeritate, qui delicatâ se maluerit conversatione tractare. Grues denique pelagus transituræ, parvos lapillos uncis pedibus amplectuntur; ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. Hoc imitari nequeunt, qui se ad publicas necessitates electos esse cognoscunt? Et ideo quinquaginta solidorum mulctam jam non veredarius, sed * catabulensis incurrat, quisquis ultra centum libras *b* parhippum crediderit onerandum. His autem, qui suprascriptarum dignitatum vicibus in Urbe præsunt, te observare præcipimus; quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tuâ supradictâ condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices Agentes *c* mancipibus mutationum volumus applicari; ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum. Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur adversitate prosperitas: & homines cùm lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tuæ majora committere debeamus.

** id est Exactores tributorum. Vel, Palatinos milites*

Grues industria cùm pelagus transeunt.

** id est stabularius. vide Epist. 10 lib. 3.*

Mundanis rebus frequenter nascitur de adversitate prosperitas.

a Veredos. Veredi dicuntur equi cursûs velocissimi, qualibus Antiqui utebantur in venatione, Martial. lib. 14.

Stragula succincti venator sume veredi:
Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Veredis etiam utuntur Principum tabellarii, qui mutatis per stationes equis, quàm velocissimè, quò instituerunt, perveniunt, qui inde etiam veredarii appellati sunt. Jul. Firmicus lib. 3. Regum nuntios, veredariosque reddent: in qua etiam significatione vocem eamdem usurpavit Procopii interpres, lib. 2. belli Persici. Hinc Martialis:

Parciùs utaris moneo rapiente veredo,
Prisce, nec in lepores tam violentus eas. *Broß.*

b Parhippum, iuss. lib. sequ. epist. 5. Julian. epist. ad Ætium, l. 14. qui contrà. eod. tit. Cod Theod. *For.*

c Mancipibus, al. Mancipes cursus publici, & mancipes clabularii cursus, l. 15. mancip. l. 25. ad procurationem, l. 26. cursus, l. 35. à nullo, l. 62. usurpationem, C. Th. de cursu public. Ammian. Marcellin. lib. 20. & suprà lib. 1. ep. 29.

EPISTOLA QUADRAGESIMA OCTAVA.

Eusebio Viro Illustri Theodoricus Rex.

Permittit, ut per octo menses in Lucaniam secedat, postea Romam rediturus.

POst tumultuosæ Urbis sollicitudines tædiosas, & observationum molestias ingravantes, Magnitudo tua provinciali desiderat amœnitate recreari: asserens, occupationum tibi causas præsentibus emersisse temporibus, quibus expeditis rurali desideras suavitate gaudere. Et quia vera illa securitas est, quæ nostris jussionibus datur; cùm tempus tibi fuerit occupationis * emensum, octo mensium inducias in Lucaniæ dulces *a* recessus nostrâ auctoritate concedimus; ut ex illo tempore supputentur, cùm te egredi ex Urbe divino favore contigerit. Quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conventui nobilium, & dignâ tuis moribus conversatione reddendus.

Vera securitas Regiis jussionibus datur.

** Ac. emersum.*

a recessus. Juret legit secessus, ut dixit ed Symmach. lib. 1. Ep. 29. secedendi inducias supra lib. 3. Ep. 21.

EPISTOLA QUADRAGESIMA NONA.

Universis Provincialibus, & Capillatis, Defensoribus, & Curialibus in Suavia consistentibus Theodoricus Rex.

Insinuat se Rectorem eorum provinciæ creasse Fridibadum.

DIstrictio semper subtrahi non debet Regiæ jussionis; ut & audaces metus comprimat, & laceratos spes futura refoveat. Plerumque enim denuntiata comminatio plus efficit, quàm pœna componit. Et ideo, Deo auspice, Fridibadum locis vestris præesse censuimus, qui abactores animalium legitimâ * severitate coërceat, homicidia resecet, furta condemnet, quietosque vos à sceleratis ausibus reddat, quos nunc præsumptio iniqua dilacerat. Vivite compositi, vivite bonis moribus instituti, nullum natio, *b* nullum promeritus honor excuset. Necesse est vindictæ subjaceat, qui pravis moribus obsecundat.

Plerumque denuntiata comminatio plus efficit, quàm pœna componit.

** Ac. securitate.*

** Ac. ratio.*

Necesse est vindictæ subjaceat, qui pravis moribus obsecundat.

a Capillatis. Capillati dicebantur gens quædam e Gothorum numero, eratque id nomen magnum, & honorificum, testatur Jornandes in Chronico. cap. 11. Vide Savaronem ad Sidon. Apollin. lib. 1. Ep. 2. *Jur.*

b Nullum natio. Fornerius vult hic legi ratio ex uno V. C. sed non rectè. Nationis enim nomine auctor intelligit Gothos illos, qui speciali nomine dicebantur Capillati, de quibus in inscriptione hujus Epistolæ. Et illi volebant sibi plus cæteris licere, ut arbitror, hic infra lib. 5. Ep. 39. quacumque Gente sint editi. *Jur.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA.

Fausto Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut mittat virum probatæ fidei ad Nolanum, sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendio vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantùm damni passus fuerit possessor, tanto tributariæ functionis onere sublevetur. Mirè describitur Vesuvii montis incendium.

CAmpani Vesuvii montis hostilitate vastati, clementiæ nostræ supplices lacrymas profuderunt; ut agrorum fructibus enudati, *a* subleventur onere tributariæ functionis. Quod fieri debere nostra meritò pietas acquiescit. Sed quia nobis dubia est uniuscujusque indiscussa calamitas, Magnitudinem vestram ad Nolanum, sive Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus destina-

Dubia est nobis cujusque indiscussa calamitas.

re, ubi necessitas ipsa domestica quadam læsione grassatur; ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, subleveturª; quatenus * mensuratæ conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur læsionis.

** Ga. mensurata.*

Vesuvii montis exarsuri signa.

Laborat enim hoc uno malo terris desflorata provincia: quæ ne perfectâ beatitudine frueretur, hujus timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus est eventus ille terribilis: præmittit signa gravia, ut tolerabiliùs sustineantur adversa. Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, ut excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aëra loci illius exhalatione teterrimâ, & per totam pene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commovetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit. Et quid Campania pati possit agnoscitur, quando malum ejus in Orbis alia parte sentitur. Videas illic quasi quosdam fluvios ire pulvereos, & arenam sterilem impetu fervente velut liquida *b* fluenta decurrere. Stupeas subitò usque ad arborum cacumina dursa intumuisse camporum, & luctuoso subito calore vastata, quæ lætissima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas; quæ licet diuturnâ fuerint adustione siccatæ, in varios fœtus suscepta germina mox producunt, & magnâ quadam celeritate reparant, quæ paulò antè vastaverant. Quæ est ista singularis exceptio, unum montem sic infremere, ut tot *c* mundi partes probetur aëris permutatione terrere, & sic suam substantiam ubique dispergere, ut non videatur *d* damna sentire? Longè lateque pulveres rotat; vicinis autem quasdam moles eructuat; & tot sæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat, tam ingentes glebas usque in plana deductas, de tam profundis hiatibus ebulliisse, & spiritu quodam efflante montis ore consputas, quasi leves paleas fuisse projectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere; hujus incendia pene mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod testimonio potest universitatis agnosci? Quapropter, ut dictum est, talem eligat vestra prudentia, qui & remedia læsis conferat, & locum surreptionibus non relinquat.

a Subleventur onere tributariæ. De tributorum remissione & reliquorum condonatione ob calamitatem non uno loco actum est. Cæterùm hic notanda sunt montis exarsuri signa, quibus non absimilia describit Plin. l. 6. epist. 16. & 20. *Forn.*

b Fluenta decurrere, sup. l. 3. epist. 31. stagna decurrere. *Forn.*

c Vide Baronium tom. 6. Annal. ad annum Christi 471. Pag. 297. ubi reprehendit Bodinum ista ridentem. *Juret.*

d Damna sentire. i. diminutionem. Paul. l. 5. de damno. inf. Gellius damna lunæ & aucta, pro diminutione & augmento, l. 20. cap. 7. *Forn.*

EPISTOLA QUINQUAGESIMA PRIMA.

Symmacho Patricio Theodoricus Rex.

Illum laudat ob multiplices & præclarissimas fabricas, quas in Urbe, & suburbanis construendas curaverat; & petit, ut theatrum Pompeii ruinosum sumptibus Regis roboret, reparetque. Quod theatrum, & quæ in eo aguntur, describuntur.

CUm privatis fabricis ita studueris, ut in laribus propriis quædam mœnia fecisse videaris; dignum est, ut Romam, quam domuum pulchritudine decorasti, in suis miraculis continere noscaris: fundator egregius fabricarum, earumque comptor eximius: quia utrumque de prudentia venit, & aptè disponere, & extantia competenter ornare. Notum est enim, quantâ laude in suburbanis suis Romam traxeris; ut quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra urbem esse non sentiat, nisi cùm se & agrorum amœnitatibus interesse cognoscat. Antiquorum diligentissimus imitator, Modernorum nobilissimus institutor, mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui & in suis sensibus ornatissimus invenitur. Et ideo theatri fabricam magnâ se mole solventem, consilio vestro credimus esse roborandam; ut quod ab auctoribus vestris in ornatum patriæ constat esse concessum, non videatur sub melioribus Posteris imminutum. Quid non solvas, ô senectus, quæ tam robusta quassasti? Montes faciliùs cedere putarentur, quàm soliditas illa quateretur: quando & moles ipsa sic tota de cautibus fuit, ut præter artem additam, & ipsa quoque naturalis esse crederetur. Hæc potuissemus fortè negligere, si nos contigisset talia non videre: caveas illas saxis pendentibus apsidatas, ita juncturis absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut cryptas magis excelsi montis crederes, quàm aliquid fabricatum esse judicares. Fecerunt Antiqui locum tantis populis parem, ut haberent singulare spectaculum, qui mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis sermo probatur esse cum docto, libet repetere, cur Antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidisse. Cùm agricultores feriatis diebus sacra diversis numinibus per lucos vicosque celebrarent, Athenienses primùm agreste principium in urbanum spectaculum collegerunt: Theatrum Græco vocabulo visorium nominantes, quòd eminus astantibus turba conveniens sine aliquo impedimento videatur. Frons autem theatri scena dicitur, ab umbra luci densissima, ubi à pastoribus inchoante verno diversis sonis carmina cantabantur. Ibi actus musicus, & prudentissimi sæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum est, ut honestissimæ disciplinæ improborum consortia fugientes, verecundâ se exinde consideratione subtraherent. Tragœdia ex vocis vastitate nominatur; quæ concavis repercussionibus roborata, talem sonum videtur efficere, ut pene ab homine non credatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes: quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. Comœdia à pagis dicta est. Comus enim pagus vocatur: ubi rustici gestientes, humanos actus lætissimis carminibus irridebant. His sunt additæ horcistarum *a* loquacissimæ manus, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita, quam Musa Polymnia reperisse narratur: ostendens homines posse & sine oris affatu suum velle declarare. *a* Musæ verò Eoa lingua quasi ὁμοῦσαι dicuntur, quòd invicem sicut virtutes necessariæ sibi esse videantur. His levium pennarum acumina ideo in fronte pinguntur, quoniam

Nemo in fabricis diligens agnoscitur, nisi qui est in suis sensibus ornatissimus invenitur.

Theatrum Romæ describitur.

Theatrorum origo.

Quid significet theatrũ.

Frons theatri scena dicitur & quare.

Unde Tragœdia dicta.

Unde Comœdia

Musæ unde dictæ.

Pantomimus à multifaria imitatione nomen est.

earum sensus celeri cogitatione subvectus teralissimas intuetur. *b* Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen est, cùm primùm in scenam plausibus invitatus advenerit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit; & per signa composita, quasi quibusdam litteris, edocet intuentis aspectum; in illaque leguntur apices rerum; & non scribendo facit, quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat, & Venerem; fœminam præsentat, & marem; Regem facit, & militem; senem reddit, & juvenem; ut in uno credas esse multos, tam variâ imitatione discretos. Mimus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tantâ Philistionis cautelâ repertus est, ut ejus actus poneretur in litteris; quatenus mundum curis edacibus æstuantem lætissimis sententiis * temperaret. Quid acetabulorum tinnitus? Quid dulcissimi soni referam variâ percussione modulamen? Quod tantâ gratiâ jucunditatis accipitur, ut inter reliquos sensus auditum sibi ad munus summum tunc homines æstiment fuisse collatum; ut ætas subsequens miscens * lubrica Priscorum inventa traxit ad vitia; & quod honestæ causâ delectationis repertum est, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, sicut cæteras culturas, ad suam Rempub. utiliter trahentes, ædificium altâ cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt. Unde non immeritò creditur, *c* Pompejus hinc potiùs Magnus fuisse vocitatus. Et ideo sive masculis pilis contineri, sive talis fabrica refectionis studio potuerit innovari, expensas vobis de nostro Cubiculo curavimus destinare; ut & vobis acquiratur tam boni operis fama, & nostris temporibus videatur Antiquitas decentiùs innovata.

* Cuj. & Forn. reparet.

* Jur. ludicra.

Unde Pompejus dictus sit Magnus.

a Loquacissimas manus vide lib. de div. lit. cap. 30. Et D. Cyprianum lib. contra spectacula: Homo fractus omnibus membris, & vir ultra muliebrem mollitiem dissolutus, cui sit ars manibus verba expedire. Et ibid. In articulo sonos frangens loqui digitis elaborat, ingratus artifici, qui linguam dedit. Vide etiam supra. lib. 1. Epist. 20. *Juret.*

a Musæ, quasi ὁμοῦσαι, aliis placet Musas appellatas ἀπὸ τοῦ μαίεσθαι, id est à quærendo, quod per ipsas sicut Antiqui voluerunt, vis carminis & modulatio quæreretur. Cassiodorus noster de musica ex Clemente Alexandrino. Etymologici magni auctor. μοῦσαι τινὲς φασὶ μουσικὰς εἶναι αὐτάς. ὁ γὰρ μουσικὸς ἐστιν ἐπιστήμων τῆς μυστηρίων, ὡς δὲ ἄλλοι μάθε τὰς [illegible]. μῶ γὰρ καὶ μαῖθαι, τὸ ζητεῖ. &c. vide totum locum. *Fibre.*

b Pantomimo igitur. S. Augustinus lib. 2 de doctr. Christ. cap. 25. refert, saltante Pantomimo moris fuisse, ut præcu prænuntiaret populo, quid suis motibus vellet significari. Vide Claud. Paneg. Theod. de spectaculis: Qui nutu manibusque linguarum &c. Veros & incertus auctor in Epigrammate de Pantomimo: Tot linguæ, quot membra viro mirabilis ars est, qui facit articulos ore silente loqui. *Jurec*

c Pompejus.... Magnus. Servius P. Danielis in illud lib. 1. Æneid. à Magno demissum nomen Iülo. Sicut Alexander (ait) sicut Pompejus. Græci enim omne magnificum, magnum vocant, ut mater magna, dii magni. Lampridius in Alexand. Sever. scribit nomen Magni acceptum ad Alexandro post magna gesta; & à Pompejo post magnos triumphos, & fuisse rejectum ad Alexandro Severo Imp. cùm Senatus Rom. ei offerret. De Pompejo sciteè Ovidius lib. 1. Testor magne, tuum nomen totum est mensura tuarum. Sed te qui vicit nomine major erat. Caligula Cn. Pompejo stirpis antiquæ magni nomen ademit, ait Suetonius. *Jures.*

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Quintus.

EPISTOLA PRIMA.

Regi Vuandalorum Theodoricus Rex.

Scribit se lubentißimè excepisse arma ab eo missa, & per Legatos suos in remunerationis locum alia ei confert dona.

Allàs, gentili. *Spatharum datarum descriptio.*

CUm piceis, tymbribus & pueros geniali candore luceotes, & spathas nobis etiam arma desecantes vestra fraternitas destinavit, ferro quàm auri pretio ditiores. Splendet illic claritas expolita, ut intuentium facies fideli puritate restituant: quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, ut noo limis compositæ, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum media pulchris alveis excavata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis: ubi tanta varietatis umbra * conclu lit, ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc vestra cotis diligenter emundat: hoc vester splendidissimus pulvis ita industriosè detergit; ut speculum quoddam virorum faciat ferream lucem; qui ideo patriæ vestræ, naturâ largiente, concessus est, ut hujus rei opinionem nobis faciat singularem. Enses, qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani, qui tantâ elegantiâ fabrilia visus est excolere, ut quod ejus manibus formabatur, noo opus mortalium, sed crederetur esse divinum. Proinde per illum, & illum Legatos nostros solveotes debitæ salutationis affectum, arma vestra libeoter nos accepisse declaramus, quæ bonæ pacis studia transmiserunt: vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes, quæ tantùm vobis reddantur accepta, quantùm nobis vestra fuêre gratissima. Præstent Divina concordiam; ut hæc inter nos gratâ mente facientes, gentium nostrarum velle jungamus, & invicem sollicitis mutuis possimus utilitatibus obligari.

* Cor. Gar. colludit.

Vulcani peritia in fabrili arte.

EPISTOLA SECUNDA.

Hæstis Theodoricus Rex.

Notum facit se libenter accepisse per eorum Legatos succinum, quod unde oriatur, describit.

ILlo, & illo Legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus; ut in Oceani littoribus constituti, cum nostra mente jungamini: suavis oobis admodum, & grata petitio, ut ad vos perveniret fama nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisistis ambienter ignotum. Nam ioter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupiisse. Et ideo salutatione vos affectuosâ requirentes, indicamus succina, quæ à vobis per harum portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos Oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut & vestrorum relatio continebat, exportat: sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patriâ vestrâ offerente suscipitis. Hæc, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceaoi ex arboris succo defluens, uode & succinum dicitur, paulatim solis ardore * coalescere. Fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modò croceo colore rubens, modò flammea claritate pinguescens; ut cùm in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, vestris littoribus tradatur exposita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino puteris notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde

* Forn. calescere.

requirite nos sæpius per vias, quas amor vester aperuit: quia semper profuit divitum Regum acquisita concordia; qui dum parvo munere leniuntur, majore semper compensatione prospiciunt. Aliqua vobis etiam per Legatos vestros verbo mandavimus; per quos, quæ grata esse debeant, nos destinasse declaramus.

Semper profuit divitum Regum acquisita concordia.

EPISTOLA TERTIA.

Honorato Viro Illustri, Quæstori Theodoricus Rex.

Confert illi Quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, potiebatur; & ambo maximopere laudantur.

USu quidem provenit, benemeritos dona nostra suscipere: sed in jure hereditatis Principis tibi beneficia vendicasti. Honorem fratris adipisceris, quia sapientia quoque germanus es. Ab eisdem bonis non repellimus, quem similem comprobamus. Eant nunc parentes, ac liberi, & bonarum artium studia incitamento similitudinis æmulentur. Novam in re fecimus legem, parentes in administratione succedere. Hic provectus non adimitur, sed & mutatur: quia licet persona subrogata sit, familiæ tamen non deficit, quod gratissimus germanus acquirit. * O verè vestris meritis electi, & auspicio nominis honorati! Præsentiunt quædam parentes, positis in prole vocabulis; & ut venturarum rerum cursus ex alto est imperio Divinitatis, cogitatio præsagantis instruitur; loqui datur, quod nos sensisse nescimus: sed post casum reminiscimur, quod ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur omine decoratus evaluit: evaluit, inquam, ac se honoribus Palatinis, judicio nostro laudatus, immiscuit: dignitatem sumens, quam solemus dare prudentibus. Hoc planè supra cæteros adipiscens, quod potuit emergere post electos. Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportunè tacitus, necessariè copiosus, curarum nostrarum eximium levamen; & cùm potestatis nostræ gratia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus se potiùs exæquabat. Vivit apud nos recordatio bonorum: quia fides hominis nescit cum morte deficere. Secreta nostra, quasi oblivisceretur, occuluit: jussa, quasi scriberet, per ordinem retinuit: sive avaritia serviens, & gratiam nostram summa cupiditate perquirens. Divertimus quidem ad benemeriti laudes, sed compendio sermonis assumpti, cùm illum referimus, te docemus. Fuit nimirum gratus, quòd apud nos, & post fata esse non desinit. Tristes quærimus, quem nos amisisse dolemus. Sed acerbum casum mitigat, quòd ei vicariâ virtute succedis: quia nemo perdidisse se sentit, quod in alterum invenisse cognoscit. Non extranea seceris exempla, cui domestica suppetunt tam magna preconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te est. Adunent se merita, quando se junxere sic nomina. Nam de te justiùs credimus meliora, qui sequeris: quia semper est diligentior imitator prioris, quando te præcedentis bona licet eligere, & nova cumulare. Atque ideo ab Indictione tertia Quæsturæ te dignitate subvehimus, facimusque nostri consilii claritate vivere Honoratum; ut esse nunc incipias, quod antè vocabaris. Age nunc inhærendo justitiæ; ut qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

Consanguinei in administratione non succedebant sibi invicem.

Forn. Omnes natura meritis electi. *Præsentiunt quædam parentes, positis in prole vocabulis.*

Fides hominis nescit cum morte deficere.

Semper est diligentior imitator prioris.

Anno Chri. 510. vel 525.

EPISTOLA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Declarat se elegisse in Quæstorem Honoratum fratrem Decorati; qui ambo, postquam præclara de Quæstura dixit, laudantur; &, ut Honoratum cœtui ascribant suo, petit.

CErtum est, Patres Conscripti, prudentibus viris vestrum florere consilium: sed & hoc probatur egregium, quòd vobis permiscetur dignitas litterarum. a Omnes enim, quos ad Quæsturæ culmen evehimus, doctissimos æstimamus: quales legum interpretes, & consilii nostri decet esse participes. Dignitas, quæ nec divitiis, nec solis natalibus invenitur: sed tantùm eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia. Nam licèt in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum felix portio: jam tam nostræ cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curæ volvuntur, agnoscit. Æstimate quid de illo debeat judicari, qui tanti particeps sit secreti. Ab ipso legum peritia postulatur: illuc vota confluunt supplicantium; & quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum civilitatis nostræ fama reponitur. Quæstore justo innocentum conscientia sit secura, improborum tantùm vota redduntur anxia; & cùm malis surripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. Unicuique propria jura custodit, pecuniæ continens, æquitatis profusus, nesciens decipere, promptissimus subvenire: ingenio Principis servit, quod universa superat: illius ore loqui cogitur, cui nullus similis invenitur. Hunc locum viris vacuum, virtutibus plenum qui sub nostra potuit expedire præsentia, nonne vobis dignus est esse collega? Scitis enim qua glorietur stirpe provectus. Meministis enim Decoratum b advocationis laboribus insudantem, qua se unicuique bonorum probitate conjunxerit. Causis vestris fidelis orator affuit, necessariis rebus assistens, judicantis portavit animum ad subsellia cognitorum: cui meritò frequens palma contigit, quia sapienter allegandа tractavit. Pudoris enim sustinere jacturam nesciunt, qui se priùs judice corriguntur. Inferior gradu præstabat viris Consularibus se patronum; & cùm honoribus vestris impar haberetur, Patricius ei dictus est in celeberrima cognitione * susceptus. Nimis rarum est, P. C. solidum loqui, & cui multa necesse est dicere, titubantia non proferre. Hoc in Decorato certissimum fuit: hoc & ante nostra judicia vos probastis. Quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit? Legibus profectò minus indiguit, qui ejus solatia non quæsivit. Iam non de morte festinata conquerimur: ex hujus fœcunda pullulavit stirpe germanus. Nam qui priùs fratris umbra tegebatur, illo naturæ lege subducto, famæ suæ comas peraperta distendit. Bona siquidem geminis justè * præcnx

Quæstura & Quæstoris laudes.

Quæst. o justo innocentum conscientia sit secura.

Pudoris sustinere jacturam nesciunt, qui se priùs judice corriguntur.

Nimis rarum est solidum loqui.

* id est *clitis.*

* Forn. & Cor. Gam. *prædecessore.*

intulit, qui [c] nascendi ordine primus evaluit: sed fœtura nobilis fructum, quem in decessore perdidit, in successore servavit. Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus, qui Virgiliano carmine semper enascitur: Hoc enim avulso, non deficit alter aureus, & simili frondescit virga metallo. Nutrivit quippe & hic advocatione facundiam: opinionem Romanæ urbis cedens fratri, Spoletinorum se maluit miscere negotiis: res tantum dura, quantùm à vestra prudentia cognoscitur segregata. Inter bene moratos enim asseruisse justa, facillimum fuit: Provincialibus autem, se vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur juris suasisse modestiam, ubi ipsi quoque Judices improbá plerumque cupiditate rapiuntur; & quantùm sibi inter mediocritatem videntur esse præcipui, tantum animo non sinunt suis voluntatibus obviari. Inter talia leges vindicare difficile est, & magnæ persuasionis vis ad propositum recti venalitatem revocare judicantis. Sumite ergo, P. C. libenter nostra judicia, & Honoratum Quæsturæ culmine provectum gremium vestrum gratanter excipiat. Dignus est enim à vobis diligi, qui par tantis honoribus meruit reperiri.

[a] Quæstoris officium describitur, de quo etiam lib. seq. form. 5. lib. 8. epist. 13. & 14. *Forn.*

[b] Advocationis labor, l. 9. motis, de pœnis, l. t. in 6. de offic. Præf. urb. Plin. lib. 1. epist. 21. Advocatio, seu advocatia, species quædam est seu fundi, seu commodi, quam vulgò pensionem dicimus, in usib. feud. tit. de pace tenend. Si quis advocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium. Ac Theodorus quidem Balsamon duo Advocatorum genera constituit, unum eorum qui stationem in foro haberent, & tesseras frumentarias ab Imperatore acciperent: alterum eorum, qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio advocationis versarentur, tit. 8. Nomocan. Photii. cap. 13. *Forner*

[c] Nascendi ordine primus, honoratiores sunt, & chariores primogeniti. Philo Judæus in Agrippæ oratione ad Caium, Plutarch. in vit. 10. Rhetorum. Hinc Procopius de bello Persico, lib. 1. Cabadem natu majorem, ætatis gratia, lex vocabat. Idem de bello Vandalico, lib. 3. Gizericus senex decedens testamentum condidit: in quo mandavit Vandalis, ut per manus ejus regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, & ex iis, qui ætate præcederent. *Forner.*

EPISTOLA QUINTA.

Mannilæ Sajoni Theodoricus Rex.

Docet, quid in munere Sajonis ab eo gerendum sit, vel non.

LAudabile est in illa parte geminare custodiam, quam constat Reipub. necessitatibus exquisitam. Per hanc enim & legationum utilitas, & ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc & aulicis potestatibus per varias jussiones ministrat effectum: hæc crebris illationibus nostrum ditat ærarium; ut pene quicquid in Repub. geritur cursuali ministerio compleatur. Deret proinde semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. Atque ideo Præfecti Prætorio, & Magistri Officiorum, ubi pro publica utilitate delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam præsumptionem tali te præcipimus districtione resecare, ut sive Gothus sit, aut Romanus, qui sine nostra, vel eorum, quorum interest, evectione veredum præsumit attingere, per unum equum centum statim solidos à te cogatur exolvere; & de illis quoque pari severitate censemus, qui supra evectionum numerum cursuales equos usurpare præsumunt. [a] Parhippis quinetiam non ultra quam centum libras jubemus imponi. Nimis enim absurdum est, ut à quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur. * Avis ipsa onere gravata pigrescit. Carinæ, quæ labores non sentiunt, repletæ graviùs moventur. Quid quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? Si quis autem à modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriatur. Quam summam protinus exactam, sicut jam anteriobus edictis constitutum est, per officium Magisteriæ dignitatis cursui proficere debere censemus; justum est enim, ut cogatur illa vendere, unde publicum equum malè noscitur onerasse: sit nuditatibus expeditus, qui voluntate noluit esse celerrimus. Præterea commonemus, ut Præpositorum commoda non præsumas, nec quicquid eos potestatis habere reverenda sanxit Antiquitas, aliqua usurpatione * degenies. Nos enim per te geminare volumus custodiam, non antiquæ consuetudinis removere cautelam.

Decet semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum.

* Gr. & Cuj. Naves.

* Gr. & Cuj. & Ed. deneges.

[a] Parhippus. lib. 4. Ep. 47.

[a] Degenies. Aliqui sic legunt. Vox enim genius, & geniatus crebra Cassiodoro, inde dictum puto degeniare pro dehonestare, diminuere. Degeniatus infra Ep. 10. lib. 12. *Jur.*

EPISTOLA SEXTA.

Stabulario Comitiaco Theodoricus Rex.

Jubet, ut universas facultates Thomatis, qui ob certa domûs Regiæ prædia duodecim millia solidorum debebat, fisco applicet, reddendas ipsi, si modò intra Calend. Sept. solverit; sin minùs, Joanni tradendas, qui præfatam summam illaturum se ærario promiserat.

SUscipienda precatio est, quæ publicis utilitatibus non repugnat: & amplectenda desideria privatorum, quæ sic remedium quærunt, ut nobis non videantur generare dispendium. Viri itaque clarissimi Joannis querela cõperimus, Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, & nunc decem millia solidorú reliquatorem nostris utilitatibus extitisse, & per diversas ludificationes non implere debitam quantitatem; quod apud nos quoque Procerum nostrorum suggestione perclaruit. Ideoque causam tali credimus remedio muniendam, ut universam substantiam supradicti Thomatis sub hac conditione [a] fixis titulis juri publico debeas applicare; quatenus si intra Cal. Septembrium diem, quod rationabiliter exponitur, à Thomate minimè fuerit exolutum, prædicta substantia Joanni viro clarissimo contradatur, qui ejus debitum luere nostro promisit ærario. Quòd si obligationem suam prædictus Thomas solvere intra præfinitum tempus fortasse potuerit, universa ei, quæ sublata sunt, illibata reddantur: ita ut nec fiscus noster sustine-

Suscipienda precatio, quæ publicis utilitatibus non repugnat.

re

re videatur incommoda, & nos cognoscamur subjectis solitam præstitisse justitiam. Possemus enim adhuc ultra differre, si quid prodesset negligentissimum sustinere, quem per tam longum temporis spatium semper invenimus imparatum.

a Fixis titulis juri, &c. Ut enim Athenis signata prædia, oppignerata dicebantur, libera verò ἄσιγα: Harpocration in dictione ὅρος, & in ἄσιγον χωρίον: Polluci lib. 3. Onomastici: ita affixi fundo privato tituli Principis (panonceaux, Gallicè) rem fisco vindicatam arguunt. Hic & epistola proximè sequenti, & infrà lib. 9. epistola 15. *Forn.*

a Fixis titulis juri publico debeas applicare. Pro intellectu hujus loci vide, quæ notavi ad lib. 9 epist. 16. quibus libet adscribere hæc Augustini verba de iis, qui titulos Potentiorum suis prædiis affigunt. Ne domum, inquit, ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, & frontem domûs suæ de titulo alieno muniri; ut cùm titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab invasione. *Broff.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Joanni Viro Clarissimo, Arcario Theodoricus Rex.

Illi tradit Thomatis bona, dummodò decem millia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra Calend. Sept. satisfaciat.

Decet eorum vota in tutum reddere, qui malunt utilitates publicas continere; nec patimur de damno proprio esse sollicitos, qui nos à dispendiis fecêre securos. Tua igitur suggestione comperimus, per illam Indictionem patrimonii nostri prædia in Apulia provincia constituta, id est illud, atque illud, honesto viro Thomati **a* libellario titulo commisisse: sed eum malè administrando suscepta, usque ad decem millia solidorum de Indictionibus illa, atque illa reliquatorem publicis rationibus extitisse: qui à Proceribus nostris frequenter admonitus, debita reddere detestabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua imposterum quæstio nasceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem, sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi prædia supradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc est, quòd desiderium tuum justâ ratione conceptum præsenti jussione firmamus. Primùm, ut nullâ ex hac re nomine publico metuas quæstionem: deinde sub hac conditione tibi universam substantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore possidebat, cùm nostris rationibus obnoxius esse jam cœperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem nostro nomine fixis titulis fecimus vendicari. Hoc tantùm humanitatis intuitu relaxantes, ut usque ad Cal. Septembrium spatium habeat reddendi debitam quantitatem; * minusve, cùm ad supradictam diem tu pecuniam viro illustri Comiti patrimonii nostri, quæ debetur, intuleris, facultas ejus universa, sicut diximus, tuis compendiis applicetur. Quod triste non credimus esse perdenti: quando nec ex toto videtur amittere, quod te * generum suum cognoscit acquirere. Nam quod poteras adipisci jure successionis, conditione à te possidetur emptoris.

* Id est, contractu.

* pro, sin minus, ut Ep. 32. lib. 4.

* Cot. Gam. germanum.

a Libellario titulo. Libellario nomine, lib. 1. tit. 5. Quibus mod. feud. amitt. nomine libelli: & lib. 2. tit. 55. de prohibita feud. alien. per Frider. An quia brevi libello & scriptura contraheretur, ut perpetua, l. 1. versic. scriptura interveniente, C. de jur emphit. Leo, Novell. 13. ἐπὶ τῆς ὀλιγωραν ἐμφυτεύσεων. συγγραφὴ αὐτης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἐκτείνει ἐν, ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως χάρτας. *Forn.*

EPISTOLA OCTAVA.

Anastasio Consulari Theodoricus Rex.

Decernit, ut è Faventina civitate quadratos lapides Ravennam sine cujusquam damno devehendos curet.

Convenit Sublimitatem tuam nostris jussionibus obedientiæ tribuere sedulam firmitatem; quatenus ad effectum trahatur, quod salubri ordinatione disponitur. Moderatè siquidem novit injuncta sibi complere prudentia, & sine *a* ingratitudinis nævo delegata explicabili procurare consilio. Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te præcipimus destinare; ut sine cujusquam concussione vel damno *b* quadrati ad Ravennatem urbem ex nostra jussione devehantur; quatenus & nostro desiderio gratulemur impleto, & querulis vociferandi amputetur occasio.

Moderatè novit injuncta sibi complere prudentia.

a Ingratitudinis nævo. Eleganter: quamvis in quibusdam, vitio, scriptum, ut Cic. ad Attic. ingrati crimen dixit. *Forn.*

a Ingratitudinis nævo. Eodem modo Sidonius Apollinaris nævum crudelitatis, ac suspicionis nævum dixit, & Honorius in l. 16. C. Theod. de agent. in reb. nævum excusationis, & Valentinianus Novell. de 30. annor. præsc. Sic & D. Ambrosius nævum erroris. *Broff.*

b Quadrati. Marmorum quadratos vocat, ut supra lib. 2. Epist. 7. pro lapidibus scilicet. Hinc artifices Quadratarii leguntur in lib. 1. de excusationibus artificum, Cod Theodos Pag. 418. Et in lib. 1. Cod. Justin. eod. tit. Vetusta historia quatuor Coronatorum: Et cœperunt artifices Quadratarii incidere lapidem ad collysium columnæ. *Fur.*

EPISTOLA NONA.

Possessoribus Feltrinis Theodoricus Rex.

Jubet, ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant.

Necessitas publica multorum debet devotione compleri: quia non decet paucos suscipere, quod constat plurimis expedire: ne Regia jussa tepefacta lentescant, dum res utilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione civitatem construi nostra præcepit auctoritas. Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis sustinere non potest, hoc sollicitudo nostra prospexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum *a* omnes in commune subeatis, qui vicinitate jungimini; quatenus accommodato *b* solatio securius impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognoscitur. Hac conditione scilicet definita, ut nullus ab his oneribus excusetur, unde nec *c* divina domus excipitur.

Necessitas publica multorum debet devotione compleri.

a Omnes in commune. A jure civili sumptum: quo vicini, ac cives pro viribus in operis publici exstructionem, vel restaurationem conferunt. l. 11. Omnes. C. de operibus publ. l. qui ea vico, D. ad municip. & de in-

L.

col. Et quidem inſtructè ſublata etiam Eccleſiaſticorum immunitate, l. 6. ad portus, C. de operis publ. l. ad extructionem, C. de ſacroſ. Eccleſ. Novell. 133. *Forn.*

b Solatio. Supra lib. 3. epiſt. 26. pro mercede ac ſalario, l. 13. venditor, ſi. D. commun. præd. l. 33. a tutoribus fin. de adm. tut. l. 3. l. 5. C. de advoc. diu. jud. l. 32. eum oavarchorum, C. Theod. de navicul. ſolatiis pro mercedula præſtitis, &c. Aliter ac vulgò, pro παραμυθία ſolet accipi, §. fœminæ, de adopt. l. 6. D. de jure dot. l. 2. Cod. Theod. ſi petitionis ſocius ſive hered. deceſſ. *Forn.*

c Nec divina domos excipitur. L. 7. ad inſtructiones, C. de ſacroſanct. Eccleſ. Harmenop. l. 2. tit. 5. *Forner.*

e Hic intelligitur Principis domus. Vide quæ dixit D. Juretus ad Symmachum lib. 5. Epiſt. 64.

EPISTOLA DECIMA.

Verano Sajoni Theodoricus Rex.

Præcipit, ut à tranſeuntibus Gepidis, quos ad Galliæ cuſtodiam mittebat, Venetias, atque Liguriam nihil damni pati ſinat; ideoque omnia neceſſaria eis ſuppeditentur.

CUm, Deo juvante, pro defenſione generali feliciſſimus producatur exercitus; providendum eſt, ne aut ipſi penuriâ inconſultâ fatigentur: aut (quod dici nefas eſt) vaſtationem noſtræ videantur provinciæ ſuſtinere. Primus enim proſperitatis gradus eſt, ſuis non eſſe damnoſum; ut pro quorum compendio laboramos, eorum non videamur afflixiſſe fortunas. Et ideo devotioni tuæ præſenti auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias cuſtodiæ cauſâ properare, per Venetiam, atque Liguriam ſub omni facias moderatione tranſire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occaſio, per unamquamque hebdomadam ſumptus eis tres ſolidos largitas noſtra direxit; ut illis cum Provincialibus noſtris non rapiendi votum, ſed commercii ſit facultas. Illud planè pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia noſtra concedit; ut ſi aut eorum carpenta itinere longiore quaſſantur, aut animalia attrita langueſcunt, te cuſtode atque mediante, cum poſſeſſoribus ſine aliqua oppreſſione mutentur; ut qui daturi ſunt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis ſanis animalibus acquieſcant: quia incerta eſt vita eorum, qui nimia fatigatione laſſantur. Ita fit, ut nec illis deſit ſubvectio neceſſaria, & nullus ſe læſum tali permutatione cognoſcat.

Primus proſperitatis gradus eſt, ſuis non eſſe damnoſum.

a Commercii facultas. Id eſt frumenti, Ulpiano, emendi, vendendique invicem jus, frag. tit. 19. Theophil. §. 1. de inutilibus ſtipulat. κομμέρκιον γάρ ἐστι τὸ δύνασθαι πραγματεύειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία, l. 1. §. eam, D. quæ res pign. Nam quod Paulus negotiandi cauſa dixit, l. 12. ſenatus, de contrah. empt. Ulpian. in eodem verſans argumento, commercii, & promercii nomine denotat, l. 41. Cætera, de leg. 1. Martianus & Alexander negotiandi quoque verbo in eamdem rem utuntur, l. ult. D. de damo. inf. l. 2. C. de ædif. privat. quod ipſum Græci interpretes πραγματείας χάριν, & δι' ἐμπορείας, & ἐπὶ τῷ πραγματεύεσθαι expoſuerunt, lib. 19. Baſilicôn. *Forner.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Gepidis ad Gallias deſtinatis Theodoricus Rex.

Proficiſcentibus in Gallias Gepidis tres ſolidos in auro per hebdomadam concedit.

FUerat quidem diſpoſitionis noſtræ, ut vobis *a* iter agentibus annonas juberemus expendi: ſed ne ſpecies ipſæ aut corruptæ, aut difficilè præberentur, in auro vobis tres ſolidos per hebdomadam eligimus deſtinare; ut & manſiones vobis, prout herbarum copia ſuppetit, poſſitis eligere; & quod vobis eſt aptum magis, emere debeatis. Nam & poſſeſſorem hæc res occurrere facit, ſi vos neceſſaria comparare cognoſcit. Movete feliciter: ite moderati. Tale ſit iter veſtrum, quale debet eſſe, qui laborant pro ſalute cunctorum.

a Iter agentibus. L. 1. D. furti adverſ. naut. caup. ſtab. l. 5. C. de metat. & epidem. Quo tamen in loco interageos, vir doctus teſtituit. *Forner.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Theodahado Viro Illuſtri Theodoricus Rex.

Jubet, ut Palentiana Maſſa heredibus Argolici, & Amandiani erepta, reſtituatur: ſi tamen invaſoribus quid faverit, præcipit, ut ad Curiam veniant, jus ſuum defenſuri.

SI juſtitiam colere univerſos, & amare præcipimus; quantò magis eos, qui noſtra proximitate gloriantur, quos omnia decet ſub laude gerere, ut Regiæ poſſint fulgorem conſanguinitatis oſtendere? Hæc eſt enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata: quia pulchrum eſt commodum famæ, fœda neglexiſſe lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illuſtris, & Amandiani viri clariſſimi heredes ſupplici nobis aditione conqueſti ſunt, Palentianam maſſam, quam eis pro compenſatione largitas noſtra tranſfuderat, ut caſæ Arbitanæ amiſſionem hac commoditate ſolaretur, ab hominibus veſtris, nullis cauſis extantibus, indecenter invaſam; & inde creviſſe culpandæ ſurreptionis vitium, unde dari debuit glorioſæ moderationis exemplum. Quapropter ſi nullo mendacio aſſerta vitiantur, Magnitudo veſtra, quæ ſunt ablata, reſtituat; & ſi quid vobis credidis poſſe competere, ad Comitatum noſtrum inſtructam jure perſonam modis omnibus deſtinate; ut civiliter * plantata cauſatio finem de legibus ſortiatur. Ibi enim quicquid geritur, invidiæ tuæ potiùs applicatur; & majora detrimenta famæ ſuſcipis, dum talia non vitare contendis: hic autem confligunt cauſæ juribus ſuis; & ſine derogatione quilibet mediocris addicitur, quando juſtitia teſte ſuperatur.

Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata.

Pulchrum eſt commodum famæ, fœda neglexiſſe lucra pecuniæ.

* Cor. Gam. placata.

EPISTOLA DECIMATERTIA.

Eutropio, & Acretio Theodoricus Rex.

Monet, ut annonas constitutas exercitui præbeant, ne ejus direptioni pateant Provinciales.

STudium vestrum Reipub. gratâ mente debetis impendere: quia nos agnovistis benemeritis multa præstare. Nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cùm tamen pro vobis omnia jubeamus. Atque ideo præsenti jussione vos credidimus admonendos, ut annonas constitutas exercitui præbere debeatis; quatenus nec illi negligantur adverso voto, nec Provinciales perniciosa debeat gravare direptio. Commodiùs enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quàm si cuncta fuerit vastare permissus. Ignorat modum servare præsumptio; nec potest sub modo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. Quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam: ne qua pars prædictam possit sustinere * violentiam.

Commodiùs sub expensarum lege tenetur exercitus.

Ignorat modũ servare præsumptio.

* Alii, *molestiam.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Severiano Viro Illustri Theodoricus Rex.

Præficit eum tributis unicuique pro possessionum diversitate imponendis; & jubet, ut perquirat, num Judices ob frequentiorem per Provincias discursum incolis illicita dispendia irrogaverint.

JUstitiæ ratio persuadet excedentes reprimere; ut ad cunctos possit quietis suavitas pervenire. Nam quemadmodum æquabilitas agitur, si vires mediocrium consurgere non sinantur? Provincialium itaque nostrorum sæpius querela comperimus, possessores idoneos Suaviæ non solùm casarum suarum tributariam functionem in tenuem * relisisse fortunam: verumetiam scelerato commercio aliquid exinde suis passim applicare compendiis; ut functio publica commoditas fit privata. Hoc quidem per plurimos desideravimus corrigi: sed hactenus in tuam laudem videtur potuisse differri; quatenus fides haberetur acceptior, quando post multos neglectus studium vestrum efficacissimè comprobatis. Atque ideo prudentiâ, qua notus es, universum possessorem consideratâ justitia te jubemus inspicere, & æquabilitatem tributi hac ratione moderari; ut quæ sub aliis facta est omnium redemptione cassata, pro possessionum atque hominum qualitate assis publicus imponatur. Sic enim & justitia perficitur, & vires nostrorum Provincialium sublevantur. Eos autem, quos sine jussione nostra censum imposuisse constiterit, & pro libito suo quorumdam onera in alios projecerunt, legum severitas insequatur; ut omnia illis detrimenta sarciant, quibus incompetenter damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, ut inter Defensores, Curiales, & Possessores illatorum ratio vestigetur; & quicquid ab * octava Indictione nuper exempta super tributarium solidum se possessor probaverit intulisse, nec nostro ærario constat illatum, aut in expensis necessariis, quæ in provincia factæ sunt, justâ ratione non claruerit erogatum, iniqua præsumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æstimes negligendam, ut si hoc, quod Tabularius à cubiculo nostro suscepit, rationabiliter non docetur expensum; ab injusto retentatore reddatur. Quid enim tam absurdum, nisi ut liberalitas nostra, quàm universis proficere volumus, nunc à paucis furtivo compendio opprimatur? Judices quoque provinciæ, vel Curiales, atque Defensores tam de cursu, quàm de aliis rebus illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia. Quod te perquirere, & sub ratione legum emendare censemus. Antiqui Barbari, qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœdere sociari, quolibet titulo prædia quæsiverint, fiscum possessi cespitis persolvere, ac super indictitiis oneribus parere cogantur. Judex verò Romanus propter expensas Provincialium, quæ gravare pauperes suggeruntur, per annum in unumquodque municipium semel accedat: cui non ampliùs, quàm triduanæ præbeantur annonæ, sicut legum cauta tribuerunt. Majores enim nostri discursus Judicum non oneri, sed compendio Provincialibus esse voluerunt. Domestici Comitis Gothorum, necnon & Vicedomini aliqua dicuntur Provincialibus * concinnatis terroribus abstulisse. Quibus * justitia vestra in examinationem deductis, quicquid super hac parte iniquè gestum esse cognoverit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. His ergo ac talibus, quæ ad utilitatem publicam vel Provinciales pertinent, sub omni ratione discussis, ea te per omnia volumus agere, quæ nostræ mansuetudini non debeant displicere. Illud sanè providentia nostra respexit, ut omnibus à te sollicita atque æquabili in lagatione compertis, a * polyptychis jubeantur adscribi; quatenus & testimonia fidei vestræ clareant, & nulla posthac, quæ b abrogari volumus, semina fraudis iterentur.

* D. Grul. & Cuj. pro *rejecisse.*

* id est, anno *Chr.* 515.

* Alii, *continnatis.*

* Alii, *instantia nostra.*

* id est, *libris censualibus, & publicarũ rationum, Sirmondus.*

a Polyptychis. Infrà hoc lib. epist. 36. & 39. Andr. Alciatus lib. 2. cap. 26. parerg. Greg. lib. 7. epist. 40. & lib. 12. epist 30. *Forn.*

b Quia abrogari volumus semina fraudis. Ob eam olim causam tabulæ tributorum publicitùs incidebantur. cent. 6. cap. 34. & 40. cent. 1. cap. 72. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Universis Possessoribus in Suaviâ constitutis Theodoricus Rex.

Scribit se ad eos misisse Severinum cum Edictis, ut oppressos tributorum pondere relevet.

LIcet cunctis laborantibus Comitatus noster concedat, Deo auxiliante, justitiam; & hinc remedia subjectis ad reliquas regni partes, quasi à vivo fonte descendant: tamen frequenti aditione permoti, ingeniosa pietate reperimus & æquitatem vobis concedere, & fatigationem longi itineris abrogare: quia dulciora sunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur. Misimus itaque illustrem, & magnificum Severinum nostris institutionibus eruditum; ut hoc apud vos gereret, quod nobis semper placuisse cognovit. Vidit enim, quàm honorabilis apud nos justus

Dulciora sunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur.

Justus apud Theodoricum honorabilis habebatur.

habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia nostræ Serenitatis arrideat. Exercet profectò, quod nos gratanter æstimat accipere; nec potest amari rapacitas continenti Principi nullâ * redemptinne placitura. Præsumenter ergo conveniat ad eum læsorum tumultus: speret remedium qualibet pressus injuria. Difficultatem vobis querelæ submovemus, dum in ipsis cunabulis scelera commissa resecantur; sine aliqua formidine alieni tributi sarcina gravatus exclamet, accepturus remedium, quod de legibus habet. Sic enim confidimus: quia per eos, quos instituta nostra componunt, innocentibus detrimenta non veniant. Qualia verò pro quiete vestra, vel æqualitate tributorum disponenda censuimus, *a* nracula nostra, quæ dedimus ad supradictum virum illustrem Severinum, vulgara declarabunt; ut unusquisque unde supplicare debeat, evidenter agnoscat.

* Cuj. Gr. & For. *ratione.*

a Oracula, lib. 1. C. Theod. de rei vindic. & l. 2. de episc. aud. & l. 1. si per obrept. & l. 5 de hæret l. 18. de med. eod. Superba Principum de seipsis oratio: qualis & illa, ad orationem æternitatis nostræ, l 3. C. Theod. de fabric. l. 2. C. eod. Sed nec ferenda ista, nostris altaribus suggestio offerebatur, l. ult. de relationibus. C. Theod. Novel. Anthem. de mulier. quæ se serv. Valentin. Novell. 2. de testam. l. 8. quicunque, C. Theod. numen nostrum, l. un. Cod. Theod. de imaginibus, quasi non mortali hominum conditione ac lege, sed singulari, divinóque jure Imperatores censeantur. *Forn.*

Æternitatem, altaria, & numen Principum notavit D. Juret. ad Symmachum lib. 4. Ep. 54.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Præcipit, ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones construendos, & idoneum nautarum numerum classibus serviturum colligat.

QUamvis utilia Reipub. nostrâ semper consuetudine censeamus; & ob id omnibus possint esse gratissima, quæ jubemus, quia cunctis profutura noscuntur: tractandum tamen est, ut Principis desiderium nulli existere debeat onerosum. Nam si præclarè cogitata, non bene agantur, ingrata sunt: illud autem solummodo perfectum dicitur, quod de voluntate simul, & actione laudatur. Cùm nostrum igitur animum frequens cura pulsatet, naves Italiam non habere, ubi tanta lignorum copia suffragatur; ut aliis quoque provinciis expetita transmittat, Deo nobis inspirante, decrevimus, mille interim *a* dromones fabricandos assumere; qui & frumenta publica possint convehere, & adversis navibus, si necesse fuerit, obviare. Sed tantæ rei quem desideramus effectum, Magnitudinis vestræ sollicitudine credimus esse procurandum. Ideoque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et sicubi cupressos aut pinos repereris in vicinitate littoris, datn competenti pretin dominis consulatur. Hæc enim tantum sunt, quæ ad taxationem vocentur. Cætera vilitate sui non indigent æstimari. Sed ne provisio nostra in mediis conatibus deserta languescat, nautarum te jubemus sub hac moderatione jam nunc competentem numerum, Deitate juvante, procurare. Et si is, qui nobis necessarius æstimatur, servus fuerit alienus; aut conducet eum classibus serviturum: aut si hoc ipse magis elegerit, accepto pretio rationabili, publico cedat sui jura dominii. Si verò libertate gaudet electus, quinos solidos donativum, & annonam se noverit accipere competentem. Eo modo & illi tractandi sunt, qui à suis dominis exuuntur: quando libertatis genus est, servire Rectori. Frequenter enim laborum patientes existunt, quibus districti domini colla presserunt: ita tamen, ut supradicti nautæ * artharum nomine pro hominum qualitate binos aut trinos solidos à nostra debeant sede percipere; quatenus unusquisque cùm fuerit admonitus, paratus debeat inveniri. Piscatores verò non jubemus in hac definitione concludi, quia dolenter amittitur, qui ad procurandas delicias possidetur: quando & altera consuetudo est ventis sævientibus occurrere, & littora piscosa sulcare.

Illud perfectum dicitur, quod de voluntate simul, & actione laudatur.

Libertatis genus est servire Regi.

* Ed. *curarum.*

a Dromones naves sunt, ut Ethicus Hister scribit lib. 5. Harum ut ad rem frumentariam aptatum meminit hic Cassiodorus, à quibus & dromonarii, naviculagii dicti. Et Procopius lib. 3. de bello Gothico: Isidor. lib. 9. Etymol. cap. 1. Dromones longas naves vocat; quæ, quoniam fugæ cursuique opportuniores sunt, ἀπὸ τοῦ δρόμου dictæ videntur, quasi cursuariæ. Jul. Pollux Onomast. ad Commod. Imp. holcadas vocavit: Fulgentius verò δρομάδιον lembum: sed & Moschopulo θωὸν ναῦς usitatâ etiam nautis Ligerim nostrum accolentibus voce, Thoüe, ἀπὸ τὸ θεῖν. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Illum laudat ob subitam navium constructionem; & jubet, ut eas Ravennam mittat, aliasque curet fabricandas; tum prohibet, quominùs nautis piscatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum suis præcludant sepibus.

ALacriter incumbendum est inchoatis, cùm jam vicinitas perfectionis arriserit: quando spes effectus tædium laboris excludit, & magnum genus incitamenti, credere desiderata compleri. Dudum igitur Magnitudini vestræ, ex Italiæ littoribus officia jussimus præparare nautarum; ut dromones, quos industria fabricare valuisset, manus remigum provisa susciperet. Sed tu judicio nostro, electionique respondens ostendisti, quàm fuerit indubitata perfectio, efficacissimis impetrasse, quod quæritur. Renuntias *a* illico completum, quod vix credi poterat inchoatum; ut pene quanta velocitate navigari solet, constructio navium tantâ sit celeritate completa. Nec solùm verba narrata sunt: obtulisti oculis nostris subitò classeam sylvam hominum, domos aquatiles, exercituales pedes, qui nullo labore deficiant, sed inconcussos homines ad destinata perducant: trireme vehiculum remorum tantùm numerum prodens, sed hominum facies diligenter abscondens. Hinc primùm instituisse legimus Argonautas. Quod & armatis aptum, & congruum probatur esse commerciis; ut qui peregrinas classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis provin-

Spes effectus tædium laborum excludit.

Argonautæ primi triremes instituerunt.

ciis & terrorem pariter, & decorem. Ornasti Rempub. tua institutione reparatam. Noo babet, quod oobis Græcus imputet, aut Afer insoltet. Illud apud nos invidi vigere respiciunt, unde illi per magna pretia sna vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta procurare, vela præcipuè alas navium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænnntia mercium, auxilia quieta nautarum: quorum beneficio conficiunt otiosi, quod à celerrimis avibus vix probatur impleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cùm per maria Apochran filium suum audaci fœmina pietate perquireret. Ita dum materna charitas snum desiderium festinat explere, mundò visa est ignota reserare. Atque ideo, divino nobis auxilio suffragante, cujus virtutis est hominum vota perficere, proxima die Iduum Juniarom ad urbem Ravennatem congregaoo navium cuncta cooveniat; quatenus res de vicino fine gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, juvante Deo, cupimus ampliari; si qua ligna fabricis eorum necessaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo obsistente jubemus abscidi: quia sine præjudicio dominorum operi tantùm præsenti volumus injuncta coocedi. Mittat Padus noster indigenas pelago naves; & abies, quæ fluentis amnicis nutrita surrexit, marinarum superare cumulos discat undarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri suggestione comperimus: ne quis in fluminibus navigeris, diversis territoriis meantibus, id est in Mincio, Ollio, Ansere, Arno, Tiberi, audeat *b* fluminum alveos piscandi studio turpissimâ sepe concludere; & quæ sunt præsumpta, protinus auferantur. Pateat amnis in navium cursus: sufficiat humano desiderio consuetis artibus delicias quærere, non * artificio rustico libertatem fluminis impedire: ne, quod dici nefas est, utilitaò publicæ voluptas privata obstitisse videatur.

Isis prima navibus vela suspendit.

Divinæ virtutis est vota hominũ perficere.

Fluminum alvei liberi esse debent.

* *Ac. commento.*

a Tale est, quod ait Imperator Constant. lib. 7. de operibus publicis. Codex Theodos. Monendi sunt judices &c. *Jur.*

b Libertatem fluminis impedire. Prodita sunt in hanc rem a Prætoribus interdicta, ne impediatur navigatio: Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias: Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, quo statio, iterve navigio deterior sit. L. 1 D. de fluminibus. Item, ut in flumine publico navigare liceat, lib. 43. tit 13. & 14. Pandect. Sed & veterum Prætorum de retandis fluminibus locandis edicta refert, & interpretatur Aulus Gell. lib. 11. cap. 17. Cui respondet institutum Ligeris alvei purgandi, quod Aurelianenses accolæ, balizer la riviere de Loire. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Uviliæ Viro Illustri, Comiti Patrimonii Theodoricus Rex.

Scribit se jussisse, ut nautæ quærerentur, & Ravennam mitterentur; tum præcipit, ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis Regalibus inveniantur, abscindere ea liceat.

UTilitas publica sicut ad conservationem respicit omnium, ita debet perfici studio, ac labore cunctorum: quia magnæ laudis occasiò est, si in causa communi aliquid siogulariter videatur impleri. Facit enim unde commendetur & reliquis, qui tamen & sibi se profuisse cognoscit. Pridem igitur nos jussisse meministi, ut per domum nostram navigandi quærerentur artifices. Quos, Deo auxiliante, provisos ad Ravennatem urbem die Iduum Juniarom præcipimus incuoctanter occurrere; ut adventus eorum constructioni navium oportunè videatur offerri: ne res divisæ generare sibi videantur aliquam tarditatem; & parum sit unam perficere, nisi contingat utramque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna fabricandis apta dromonibus in prædiis Regalibus potuerint inveoiri, artificibus huic operi à magnifico viro Abundaotio Præfecto Prætorio deputatis abscindeodi sit permissa licentia. *a* Volumus enim hoc exemplum à oostris prædiis inchoare; ut nulli gravis sit jussio, quæ constringit & Principem.

Gravis non est jussio, quæ constringit & Principem.

a Volumus hoc exemplum à nostris prædiis inchoare, ut nulli gravior sit jussio, quæ constringit & Principem, L. 4. C. de legibus. Legem statuens, legi se subjicere debet. Seneca de legum latoribus. epist. 91. Ausonius ex Pitthaco, Pareto legi, quisquis legem sanxeris. Quamvis Princeps sit solutus legibus, L. Princeps, D. de legibus. Dion. lib. 53. λέλυνται δὲ τῶν νόμων, inquit, τοῦτ' ἐστιν, ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως εἰσι, καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. Quare Theodahadus Rex infrà lib. 10. epist. 16. Cùm possimus, inquit, omnia, sola nobis credimus licere laudanda. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Gudinando Sajoni Theodoricus Rex.

Jubet, ut collecti nautæ Ravennam citiùs mittantur.

MAjora sibi facit credi, quisquis efficaciter injuncta peregerit: quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optimè comprobatur; & *a* bonestum suffragium est secundi judicii, documentum prioris. Atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantii Præfecti Prætorio, atque Vviliæ Comiòs Patrimonii ad illam provinciam te jubemus excurrere; ut tam de domo Regia, quàm in locis aliis habitantes secundum priora præcepta provisos nautas ad urbem Ravennatem die Iduum Juniarum, Deo auxiliante, festinare compellas; quatenus nulla tarditas tam præclaris jussiooibus afferatur. Cave ergo; ne te venalitas maculet, aut neglectus turpis iovolvat; & tam magnæ rei supra te ruenòs pondere comprimaris, si tanòs ac talibus rebus impar extiteris.

Majora sibi facit credi, quisquis efficaciter injuncta peregerit.

a Honestum suffragium est, L. non omnes, §. a barbaris, D. de re milit. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Avilfo Sajoni Theodoricus Rex.

Statuit, ut ad ripam Padi cum artificibus accedat, ad ligna dromonibus apta concidenda, absque tamen possessorum damno. Et jubet, ut auferantur sepes à fluminibus Mincio, Ollio, Ansere, Tiberi, & Arno, quò alvei tractus liber sit navium excursibus.

PEr utramque ripam Padi reperiri ligna comperimus fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi præſenti juſſione delegamus, ut ſecundum ordinationem magnificorum virorum Abundantii Præfecti Prætorio, atque Vviliæ Comitis Patrimonii ad loca deſignata cum artificibus incunctanter accedas; & ſive in domo regia, ſeu in privata reperta fuerint, ſine aliqua facies tarditate procurari: quia nulli grave credimus præbere, quod, Deo auxiliante, pro communi utilitate præparatur.

Nulli grave præbetur, quod pro communi utilitate præparatur.

Verùm ita volumus te injuncta peragere, ut nihil ad lædendum poſſeſſorem ſtudioſè videatur inquiri: ſed tantùm quæ ſunt neceſſaria utilitatis noſtræ cauſâ præſumantur. Non exquiratur aliquid à domino, quod poſtea publico non dicatur acceptum. Ligna ſilveſtria jubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abſcidi. Talia nobis proſunt, qualia noſtros gravare non poſſunt. Quæ ſi cauſa præſens non exquireret, ille ſe crederet non habere. In Mincio, Ollio, Auſere, Tiberi, & Arno fluminibus comperimus quoſdam ſepibus curſum fluminis, quantùm ad navigandi ſtudium pertinet, inciſiſſe. Quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii Præfecti Prætorio modis omnibus amputare; nec tale aliquid permittatis quemquam ultra præſumere, ſed *a* inviolati alvei tractus navium relinquatur excurſibus. Scimus enim retibus, non ſepibus eſſe piſcandum. Nam hinc quoque deteſtabilis aviditas proditur; ut ſibi tantùm feſtinet includere, quantùm ad multos poterat pervenire.

a Inviolati alvei tractus navium relinquatur excurſibus. Retibus, non ſepibus eſſe piſcandum, flumina purganda eſſe & Juriſconſulti præcipiunt lib. 43. D. tit. ne quid in flumine publ. l. un. C. lib. 10. tit. 29 de Alexandrinis Primatibus. Congruit huic loco, quòd Aul. quoque Gellius in veterum Prætorum edictis, quid ſignificet flumina retanda publicè redempta habere, interpretatur purgare à retis, id eſt, arboribus, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum extarent: appellata autem eſſe quaſi à retibus, quòd prætereuntes naves impedirent, & quaſi irretirent. Hæc ille lib. 11. cap. 17. noct. Attic. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Capuano Viro Senatori Theodoricus Rex.

Multis laudibus illum evehit, ipſique Decuriarum Recturam confert; &, quæ ſit hæc dignitas, exponit.

SI te tironem noſtra judicia delegiſſent: ſi ad examinis trutinam veniſſes incognitus, æſtimaremus monendum, quali te prudentia, quo decore tractares: ſed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exercere meruiſti militia litterarum. Æſtimas enim qua te debeas modeſtia continere, qui alieni negotii viſus es vota peregiſſe. Nam ſi te Judicis ſuſpicio * ſæva tetigiſſet, laudando juſtitiam leni ac penetrabili remedio ejus animum corrigebas: obtinens ſuavi perſuaſione, quod Superiori non potuiſſes imponere.

** Jur. ſcæva, id eſt ſiniſtra, & perverſa.*

Quis ergo dubitet illa te diligere, quæ conſtat voce publica ſuaſiſſe? Profeſſa bona non habentur ambigua; nec cujuſquam acquieſcit ingenium, ubi quod ipſe potuit emeritus proſequi, ab aliis tamquam rudis videatur edoceri. Prolati documenti fidem fieri legitima voce poſcebas: examinans, ſi retinerent incorruptam ſcrinia veritatem. *a* Judex nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere.

Profeſſa bona non habentur ambigua.

Age, ne tua tibi objiciatur oratio: quia pondus eſt pudoris graviſſimi, propria voce convinci. Sume igitur, auctore Deo, Recturam Decuriarum, humanorum actuum veriſſimum teſtem, ſecuritatem poſſidentium, publicæ fidei ſplendidiſſimum templum. Unde tantùm tibi laudis acquiritur, * quantorum illic utilitas incorrupta ſervatur.

Pondus eſt pudoris graviſſimi, propria voce convinci.

Rectoris Decuriarum munus.

** Alii, quoniam eorum. Cor. Gam. quantum eorum.*

Vivat tibi perpetuis ſæculis decedentium voluntas: tranſeant in poſteros judicia parentum: ſcriniis tuis ſervetur omnium quies. Alii honores habeant & terribiles faſces: tibi vitæ humanæ gratiſſimi videntur militare cuſtodes; ibi enim abſolutiones ſunt hominum, vincla cauſarum, catena litium, carcer furoris. De quo veriùs diceret vates Mantuanus: Clauduntur litis portæ, furor impius intus incluſus, fremit horridus ore cruento. Decuriales igitur, habita meritorum æſtimatione, deligito: quia non decet tantæ Urbis appellare, quod vile eſt. Majoris etiam natu utere (cùm fuerit neceſſe) ſententiâ, factus tot Patribus ſenior, tantis tacentibus vox Senatus. Vide quid dignitatis acceperis, ut inter tot eloquentes viros ſis dicendi primarius, quos etiam nobis profitemur eſſe reverendos. Aſſume ergo concedere, quæ jubemus: præſtare, quæ credimus; ut illis aperias januas Curiæ, quos noſtra electio Aulam juſſerit libertatis intrare.

a Judex nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere. Notandum eſt collegium Decurialium in urbe Roma fuiſſe, qui S. C. acta, auctoritates Senatus excipiebant, perſcribebant, complebant, ſcrinia Senatûs ſervabant, viri ſcribendi dicendique periti, quibus præfuit Rector, quem Judicem Auctor appellat, quoniam judicabat inter Decuriales, & alios, ideo l. 1 C. de Decurialibus, ait eum, qui velit cum Decuriali agere de auferendo privilegio, & jure veteri conceſſo, Judicem decuriæ adire debere. *Broſſ.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Indicat ſe elegiſſe in Rectorem Decuriarum Capuanum præclaris virtutibus exornatum.

LIcet cautè ſemper eligendus ſit, qui vobis mittitur approbandus (quia ipſe magis traditur examini, cujus ſententia noſcitur prolata penſari) illas tamen prudentibus viris ſociari cupimus dignitates, quæ Romanis * arcibus quaſi gemmæ nobiles affiguntur.

** Gr. & Cuj. artibus.*

Ubi enim digniùs eloquens, quàm in civitate proficiat litterarum, ut ibi declaret meritum, ubi nutrivit ingenium? Aptum eſt omne bonum locis ſuis; & laudabilia quæque ſordeſcunt, niſi congrua ſede potiantur.

Laudabilia quæque ſordeſcunt, niſi congrua ſede potiantur.

Requirit pugna validas manus: deſiderat navigium pectus animoſum; ſic ſcrinia veſtra fidele propoſitum: ſic Curia facunda diſertum. Multa ergo deliberatione penſandus eſſe creditur, qui quotidie veſtris ſenſibus offeratur. Capuanum igitur ſpectabilem virum æſtimatio noſtra reſpexit, qui Curiæ veſtræ ſententiam majoris natu auctoritate facundus ediceret, & Senatus ſcrinia conſcientiæ puritate ſervaret; ut actus illos mundo cele-

berrimos sua reddat integritate laudandos. Magnum munus est, Patres Conscripti, ad integritatem deligi; nec mediocriter probatur conscientia, cui est veritas commissa sæculorum. Nam si prædicatur testis, qui in præsenti negotio vera dixerit; qua laude censeri poterit, qui cunctis temporibus certa transmittit? Sed quamvis alumni vestri habeatis cuncta notissima: juvat magis illa repetere, quæ omnium consensus possit agnoscere. Adest semper electa quædam sermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, utitur perspicuitate facundiæ, qualem de pura conscientia decet emanare. Est enim quoddam speculum morum agentis oratio; nec majus potest esse mentis testimonium, quàm qualitas inspecta verborum. Nam ut ejus propria describamus, patitur in simplicibus rebus linguæ retinacula his cò tamen * torrentior, cum perorat; & hoc illi ad gratiam datum est providente natura, ut quem præ foribus hæsitantem videras, eloquentem in certaminibus obstupescas. Illa verò memoria, quæ Oratorum thesaurus jure vocitatur, tantâ in eum firmitate consedit, ut semel audita scripto apud eum putes esse recondita. Magnum beneficium, oblivionis nescire defectum; & quædam similitudo verè cœlestium est, tempore decursa semper habere præsentia. Quæ nunc ideò declaramus, ut cognoscatis subjectorum gratas nos habere virtutes; & judicium nostrum non per casuale votum, sed per electionis studium doceamus esse conceptum. His ergo, P. C. Capuanum bonis dotatum, à præsenti Indictione Decuriatum Rectorem esse præcipimus, majoris etiam natu auctoritate subvehimus; ut qui se morum canâ maturitate tractavit, quod est amplissimum reverentiæ genus, in vestro Ordine ætatis honore gratuletur. Augebit eloquentiam officio meliore ditatus: quoniam multum facundior est, qui sententiam dictat, quàm ille qui supplicat. Libertas verba nutrit; metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipse longè dissimilis; ut qui pridem assistebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat vestræ Curiæ Consulares.

Magnum munus est ad integritatem deligi.

Est quoddam speculum morum, agentis oratio.

* Alii, correctior.

Memoria Oratorum thesaurus.

Libertas verba nutrit. Metus frequenter verba intercipit

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Jubet, ut Sagittariis ad Comitem Julianum destinatis annonas, & navigia præbeat.

* TAtanem Sajonem nostrum cum sagittariis ad illustrem virum Comitem Julianum æstimavimus esse dirigendum; ut majus sumeret robur duplicatus exercitus. Ostentent juvenes nostri bellis, quod in gymnasio didicêre virtutis. Schola Martia mittat examina: pugnaturus ludo, qui se exercere consuevit in otio. Atque ideo illustrem Magnitudinem tuam eis annonas, & navigia secundum consuetudinem præbere censemus; quatenus (juvante Deo) quò directi sunt, debeant pervenire. Vestræ enim sollicitudini damus nostrarum efficaciam jussionum: quia nullatenus destitui posse creditur, quod, Deo juvante, tuis ordinationibus inchoatur.

* Gr. & Cuj. Tannem.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Epiphanio Viro Senatori, Consulari Provinciæ Dalmatiæ Theodoricus Rex.

Monet, ut bona Joannæ, quæ intestata, & nullis affinibus superstitibus decessisse perhibebatur, fisco Regio applicet; dummodò tamen rem ita se habere compererit.

JOanna Andreæ quondam jugali suo successisse legis munere perhibetur; quæ intestata, nullis existentibus proximis, luce dicitur esse privata. Cujus substantia à diversis nullo legitimo jure suffultis usurpatione voluntariâ suggeritur possideri. Et quia *a* caduca bona fisco nostro competere legum cauta decreverunt; ideo te præsentibus oraculis admonemus, ut hujus rei veritate discussâ, si revera, ut ad nos perlatum est, nullus ei aut testamento heres extitit, aut proximitatis jure successit, fisci nostri eam facias compendiis aggregari: quando innocentiæ nostræ professio est, justa compendia non negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit invenire. Rogari enim in talibus causis, non fraudari Principem decet: quia negligentiæ vitium est, præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare. Si quid autem contrà reperceris, quietos dominos habere patieris: quia magis illa nostra sunt patrimonia, quæ à subjectis legitimè possidentur.

Caduca bona fisco Regio competunt.

Negligentiæ vitium est præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare.

a Caduca bona fisco nostro competere. Ex jure, quo ἀδέσποτα, & ἀκληρονόμητα Principis fisco cedunt, ut thesauri, ut vacantia bona, quæ heredem non inveniunt, vel indignis relicta aut incapacibus auferuntur. Ulpian. fragm. tit. 17. & 18. l. un. C. de cad. toll. Plinius Panegyrico ad Trajan. Sup. lib. 6. form. 5. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Bacaudæ Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Concedit illi in perpetuum Mediolanensis Tribunatûs curam.

FEssos annos munificentia nostra corroborat: dum ætatem occiduam penuriæ non facit detrimenta sentire. Juvenum siquidem virtus præsumptione laboris animatur: sola senum vita est, quietis invenisse remedia. Atque ideo tua supplicatione permoti, designati *a* Tribunatus curam in Mediolanensi urbe diligentissimè peragendam, ad te decrevimus pertinere. Ita ut, quod est in Reipub. militia novum, donec vixeris, nunquam tibi successorem tribuat cujusquam plectenda præsumptio; quatenus in exhibendis voluptatibus officii hujus cura mansuetudinis nostræ beneficio jugiter perfruatis: habens in utroque, quod tuam consoletur ætatem, loci commodum, & lætitiam voluptatum.

Juvenum virtus præsumptione laboris animatur. Sola senum vita est, quietis invenisse remedia.

a D. Juret. existimat hæc intelligenda esse de Tribuno voluptatum, cujus mentio est infra lib. 6. for. 19. & lib. 7. for. 10.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Universis Gothis per Picenum, & Samnium constitutis Theodoricus Rex.

Præcipit, ut 8. Iduum Juniarum ad Aulam, sine ullo Provincialium damno, Regalia dona accepturi veniant.

QUamvis munificentia nostra sit omnibus ubique gratissima; multò tamen acceptiora credimus, quæ nostri præsentiâ conferuntur: quia majora de conspectu Principis populi sumunt, quàm de largitate beneficia consequuntur. Nam pene similis est mortuo, qui à suo Dominante nescitur; nec sub aliquo honore vivit, quem Regis sui notitia non defendit. Et ideo præsenti jussione mandamus, ut octavo Iduum Juniarum die, Deo auxiliante, ad præsentiam nostram venire debeatis, qui solemniter *a* Regalia dona suscipitis, si venire protinus festinatis. Illud tamen necessariò commonentes, ut venientium nullus provenire possit excessus, nec *b* possessorum segetes, aut prata vasteris: sed sub omni continentia properantes, de custodita disciplina grata nobis esse vestra occursio possit: quia ideo exercituales gratanter subimus expensas, ut ab armatis custodiatur intacta civilitas.

Pene similis est mortuo, qui à suo Dominante nescitur.

a Vide Loitprandum lib. 8. cap. 5. Hæc autem dona conferebantur Kalendis Januariis. Niceph. lib. 10. cap. 23. Sozom. lib. 5. cap. 17. Ambros. serm. 14. *Jur.*

b Nec possessorum segetes, nec prata vasteris. Transitus militum sit innocens, néve fruges lædat. Itaque quod de jure servitutis hastæ rectæ illæsis fructibus ferendæ à Paulo scriptum est, l. 7. qui sella. D. de serv. rust. præd. quidam tractum à Regibus suspicantur, qui extero exercitui commeare ditionis suæ regionem per aliquam permittunt. Unde Lysander Laconum Dux apud Plutarchum videns Boeotos incertæ fidei, cùm per eorum agros transiret, sciscitatus est, utrùm rectis, an inclinatis hastis transiret. Sed ego puto Jurisconsultum de privato jure, non Imperatorio sensisse, l. 13. item quæritur, §. exercitu. l. 15. ex conducto, versi. exercitus præteriens per lasciviam. D. locat. Idem Justinianus Novel. 130. περὶ παρόδου στρατιωτῶν constituerat: cujus auspiciis, ac legibus Belisarius rexit exercitum. Nam cùm militum quidam in agros discurrentes, fructus attingerent, eos ignominia notatos convocans, sic est allocutus: Vim afferre, & ex alienis pasci turpe semper, ac probrosum videtur, quòd injustum in ipso fertur. Auctor Procop. lib. 4. de bello Vandalico. Infr. lib. 12. epist. 5. *Forner*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Guduim Sajoni Theodoricus Rex.

Imperat, Millenarios provinciæ Piceni, & Samnii commoneat, ut ad Aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bello rerum rationem reddituri citiùs properent.

COnsuetudine liberalitatis Regiæ commonemur, ut Gothis nostris debeamus *a* solemnia dona largiri. Et ideo devotio tua Millenarios provinciæ Piceni, & Samnii sine aliqua dilatione commoneat; ut eos, qui annis singulis nostræ mansuetudinis præmia consequuntur, pro accipiendo donativo ad Comitatum faciat incunctanter occurrere; quatenus qui bene nobis meriti fuerint, majore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim necesse est vivat, qui suam præsentiam novit Principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos sub hac occasione *b* singulorum facta perquirere; *c* ut nulli possit perire, quod fecit in acie. Nam si semper consuetudinarias res * expectet exercitus, virtutem non potest amare neglectus. Trepidus discat ad Judicem venire, qui se non meminit audacter aliquid egisse; ut meliùs possit hostibus violentus insurgere, qui nostræ maluit imputationis vulnera declinare.

Inculpabiliter necesse est vivat, qui suam præsentiam novit principibus offerendam. Bonos laus, malos querela comitatur.

* Gr. Caj. Niv. Ga. expeditor.

a Solemnia dona, & annua munera, infra epist. 42 hujus lib. 5. *Forner.*

b Singulorum facta perquirere. Idem tribuit Alexandro Mammeæ filio Lampridius. *Forn.*

c Singulorum facta perquirere; ut nulli possit perire, quod facit in acie. Regia munera hæc donativa, præter stipendia consueta, militibus in præmium fortitudinis cedebant: nec temerè, neque passim omnibus citra delictum. Fuit sub Justiniano Quæstor præmiorum Agathias lib. 3. de bello Goth. In exercitu, inquit, nec Ducis, nec Præfecti munere fungebatur: nec miles quidem. Quæstor alioquin, & Regiæ pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendium pendebantur; nam alteri erat hæc cura demandata: sed quæ ex Imperatoris ærario ad exercitum, his & in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent. Qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeò, ut arcanorum esset inter cæteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimùm & fidei Principum dictæ viderentur habere, cùm illi placerent: quod hic Cassiodorus quoque subindicare videtur, dum ait singulorum facta, &c. quasi esset in castris quidam explorator industriæ, & fortitudinis cujusque militum: cujus renuntiatio apud Principem valeret ad militis strenui commendationem. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA

Catino Viro Illustri Theodoricus Rex.

Illum accersit ad Comitatum suum, utpote virum illustrem, sibique necessarium.

HAbent hoc gloriosum præjudicium bonarum merita personarum, ut otio torpescere non sinantur, qui probis actionibus innotescunt. Et ideo tam desiderio vestro satisfacientes, quàm quòd vos necessarios esse credidimus, jussis præsentibus evocamus; quatenus & viris nobilibus obsequia nostra decorentur, & quæ utilia nobis credimus, per te expedire possimus.

Otio torpere non sinantur, qui probis actionibus innotescunt.

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Neudi Viro Illustri Theodoricus Rex.

Jubet, ut non trahatur Ocerus cæcus in servitutem, si probavisse se esse ingenuum reperiatur.

MOvit nos quidem Oceri fusa precatio, sed magis miserabiliorem reddidit virum luminis sui ademptus ornatus: quia necesse est, ut ampliùs permoveat visa, quàm audita calamitas. Is enim perpetuâ nocte superstes ad remedia nostra mutuari luminis beneficio festinavit; ut quem videre non poterat, saltem clementiæ suavitate sentiret.

Permovet magis visa, quàm audita calamitas.

Clamat enim sibi Gudila, vel Oppane incognitam suo generi conditionem servitutis imponi, cùm pridem sub libertate nostros fuerit secutus exercitus. Mirari sumus talem in famulatum trahi, qui à vero domino debuisset expelli. Novus ambitus est * talem quærere, quem possis horrere; servumque dicere, cui debeas divinâ consideratione servire. Adjiciens etiam hujusmodi calumnias Pithiæ Comitis celebratæ opininnis viri sibi examinatione summotas. Nonc autem infirmitatis suæ mole compressum, manu vindicare oon posse, quæ patrona fortibus probatur assistere. Sed nos, quorum est proprium inter pares ac dispares æquabilem justitiam custodire, præsenti jussione decernimus; ut si in judicio suprà memorati quondam Pithiæ se probavit ingenuum, calumniantes protinus amoveatis; nec audeant ulteriùs necessitatibus alienis illudere, quos semel convictos decuerat sua vota damnare.

*Juret. cavcum.

Manus fortium patrona.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Gudui Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Præcipit, ut à Costulâ, atque Dailâ Gothorum libertate gaudentibus onera servilia amoveantur.

QUos Duces eligimus, eis simul & æquitatis momenta jure delegamus: quia non tantùm armis, quantùm judiciis nos effici cupimus clarintes. Costula igitur, atque Daila cùm, Deo propitio, Gothorum nostrorum libertare lætentur, onera sibi servilia à vobis causantur injungi; quæ nec ipsus deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas sit imponi. Quod si ita gestum esse cognnscis, sine aliqua dilatinne facias amoveri: ne ad nos exinde ulteriùs querela revocetur, & incipiat gravis esse animo nostro in Ducem revoluta causatio, quem magis oportet talia peragere, quæ nos delectet audire.

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Decorato Viro Devoto Theodoricus Rex.

Decernit, ut Marcus Presbyter, Andræas, & alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit.

THomas vir clarissimus inter Apuliam, Calabriamque provincias de Siliquatici titulo Indictionum octavæ, nonæ, undecimæ, primæ, secundæ, & quintædecimæ, quas ad cnnductionem suam pertinuisse commemorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem * retinere conqoeritur. Et quia utilitatem publicam diuturnâ non convenit ludificatione differri; ideo devotin tua præsentia decreta suscipiens, Marcum Presbyterum, Andræam, & Simeooium, vel reliquos, quos brevis subter annexus eloquitur, servatâ in omnibus civilitate conveniat; ut si eos non per calumniam, sed manifestos revera fisco constiterit esse debitores, summam, quæ rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persolvant. Providendum est enim, ne spiritus contumacium personarum publicis rationibus aliquod videatur afferre dispendium. Qui verò minùs intentata cognoscunt, ad judicium competens te imminente conveniant; ut quod æquitati congruit, utrarumque partium allegatione recognita, salvis legibus impleatur.

* D. Grul. & Cuj. *debere*, alii, *redhibere*.

Utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri.

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Brandilæ Theodoricus Rex.

Admonet, ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissimè percussisse uxorem Patzenis dicebatur: si tamen accusatam falsò eam esse crediderit Brandila, vult, ut ad Aulam cum uxore veniat causam dicturus.

ADiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conquestio: qui cùm esset in expeditinne felicissima constitutus, à Procula conjuge tua uxorem suam asseruit trinâ fuisse cæde laceratam; ita ut snlo beneficio desperatinnis evaderet, cùm nnn plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera est, in fœmina quàm maximè mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præsentibus admonemus, ut si factum evidenter agnoscis, delatam querimoniam, pudori tuo consulens, *a* maritali districtione redarguas; quatenus ex eadem causa ad nos querela josta nno redeat; & legibus noveris resecari posse, quod te oportuerat domesticâ districtione corrigere. Quòd si mendacium magis petitoris accusans causam dicere fortasse volueris, summotn dilationis nbstaculo, ad Cnmitatum nostium cum sopradicta conjuge tua incunctanter occurre: exceptutâ ant de iniqua præsumptione vindictam, aut de *b* mulieris improbitate victoriam.

Maritus uxorem excedentem corrigere debet.

a Maritali districtione. l. un. C. Theod. de emend. propinq. Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum de communi sententia coërcerent auctor fuit Tiberius. Suetonius in ipsius vita cap. 35. *Forner.*

b De mulieris improbitate. Fœminis ad scelera vires esse ait Fabius Quintil. declam. 2. l. ult. C. Theod. ad leg. Corn. de sicar. mitior enim circa eas debet esse sententia; quas pro infirmitate sexûs minùs ausuras esse confidimus. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Vvilitancho Duci Theodoricus Rex.

Jubet, ut discutiat causam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat; & si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat.

GRavis est Patzenis clementiæ nostræ sensibus intimata conquestio: qui se in expeditione Gallica constituto, in eùm Brandilam prosiluisse testatur excessum, ut uxorem ejus Reginam proprio sociandam duceret esse conjugio; & in injuriam nostrorum temporum *a* adulterium simulatâ matrimonii fuerit lege commissum. Hæc nos, si vera sint, traosire nequaquam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, si tunc sceleri subjacebit; cùm pro nmnium salute

Turturum continentia proponitur impudicis mulieribus.

pugnaverit? Respicite, impudicæ, gementium turturum castissimum genus; quod si à copula sua fuerit casu intercedente divisum, perpetuâ se abstinentiæ lege constringit: gratiam conjunctionis non repetit, quam reliquit: fidem servat, dum laudem pudoris ignoret; & moribus studere deprehenditur, quod nulla viduitatis conversatione gloriatur. Mulierum se, proh dolor! vota continere nequeunt, quibus castitatem ratio persuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt profectò mores, si nec illis comparari possunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideo Sublimitas tua impetitos ad suum faciat examen occurrere; & rerum veritate discussa, sicut jura nostra præcipiunt, in adulteros maritorum favore resecetur: quia defensorem Reipub. redire noluerunt, qui scelerata præsumptione conjuncti sunt. Confundi sine dubio desideraverunt omnia, qui tentaverunt legibus inimica. Sed melius est, *b* paucorum damno malorum corrigatur intentio: quia omne matrimonium, quod absit, incertum relinquitur, si in tanta reverentia sine aliquo terrore peccetur.

Confundi desiderant omnia, qui tentant legibus inimica.

a Adulterium simulata matrimonii lege commissum fuit. Quæ fuerint olim adulterii pœnæ paucis demonstrabo. Romuli lege, matronâ ejus culpæ reâ, marito permissâ, cognatisque, ii, uti visum, mulctabant, ac puniebant etiam morte: etenim jure ipso, mulier, quæ per sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, ut prolca in patris. In eas, quæ factis Bacchanalibus incestu usæ, cognati, maritique intra domos animadvertebant, aiunt Livius, & Valerius. Vide Valer. Max. lib. 6. cap. 3. Plin. lib. 14. cap. 13. Tertull. in Apolog. cap. 6. Præterea adulteræ domo exactæ, & dote privatæ, ut Plautus in Amphitr. indicat. Valer. lib. 8. cap. 11. Quòd si mariti cognatique dissimulabant, hoc est (ut cum Livio loquar) idoneus in privato supplicii exactor nemo erat: nonnarò publico judicio persequebantur id crimen Magistratus, & præsertim Ædiles. Postea sequuta est lex Julia, quam tulit Augustus, qui adulteros morte, aut fuga punivit, ita ut capitale crimen esset, ut ex Arnobio lib. 4. & Salvian. libr. 6. constat. Quam adulterii pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus epistola ad Ethelbaldum Anglorum Regem. In antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo, vel maritata sub conjuge sit adulterata, manu propria strangulatam cremant, aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ, & de villa in villam millæ occurrunt novæ flagellantes, & cultellis pungunt, donec interimant. *Broff.*

b Paucorum damno. Statuerunt Veteres, auctore in Cluentiana Cicerone, ut si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod δεκατεύειν dicebant. Livius lib. 2. & lib. 28. Polybius lib. 6. Sueton. & Dion in Augusto: Xiphilin. in Galba: Capitolin. in Opilio Macrino: Tertul. ad Scapulam: decimanda Carthago. Bene igitur cum paucorum supplicio reliqui sapiunt cives, exemplo alieni mali commonefacti, l. 16. aut facta, D. de pœn. Gel. lib. 16. cap. 14. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Theodoricus Rex.

Sancit, ut Frontosum absque mora adigat ad solutionem pecuniæ publicæ, quam decoxerat, & quam multoties redditurum se promiserat.

FRontosum, sui nominis testem, frequenti nobis insinuatione suggestum est pecuniæ publicæ decoxisse non minimam quantitatem; quem à diversis Judicibus fecimus justâ examinatione perquiri: ne forsitan, ut assolet, eum non veritas, sed * infamaret invidia. Ille omnia confessus, reddere se posse constituit, si ei largæ præberentur induciæ: quibus frequenter emensis, immemor promissionis suæ ad constituta semper imparatus occurrit. Fugere siquidem nescius, sed suæ sponsionis ignarus: obliviosus, cùm relinquitur: trepidus, cum tenetur. Mutat verba, variat constituta; nec in una dicti sui qualitate contentus, diversis imaginibus immutatur. Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureo tantùm capite, & reliquis membris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc quoties humanos aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimiâ timiditate confusa, colores suos multifariâ qualitate commutat; ut modò veneta, modò blattea, modò prasina, modò possit cyanea reperiri. Unde mirum est, in una superficie tot diversa conspicere. Quam non immeritò Pandiæ gemmæ dicimus esse consimilem, in qua unius se fulgor non potest continere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. Nam quod modò videris, mox aliud ibi, si ampliùs intuearis, advertis: sic mutatum credis, quod neminem eripuisse cognoscis. His permutationibus æstimatis mens Frontosi simillima reperitur, quæ dicti sui non habet fidem; quæ tot varietates continet, quot verba protulerit: *a* Protei fabulis jure sociandus, qui subitò comprehensus, substantiæ suæ formam omnimodis non habebat. Nam ut celaret hominem, aut leo frendebat, aut sibilabat anguis, aut in undas liquidas solvebatur. Et quia sic notus est, cùm facies ad tuum venire judicium, primùm agito, ne promittat: cave, ne constituat: quia levissimi animi mos est, polliceri facilè, quæ non disponit implere. Quicquid autem persolvere consideratâ æquitate potuerit, constrictus sine aliqua dilatione jam reddat: quia post tot falsitates, argutiæ suæ reputare poterit, quòd se frequenter illusisse cognoscit.

* *Alii, infirmaret.*

De Chamæleonte.

De Pandia gemma.

Fabulæ quid de Proteo dixerint.

Levissimi animi mos est polliceri facilè, quæ non disponit implere.

a Vide Horatium lib. 2. Satyr. 3. *Juret.*

EPSTOLA TRIGESIMA QUINTA.

Luvirit Comiti, & Ampelio Theodoricus Rex.

Monet se ex Hispania frumentorum copiam, ad penuriam Romanorum sublevandam, devehi jussisse: eam tamen Naucleros in Africam deportasse, & vendidisse; quibus ideo mille triginta octo solidorum mulctam imponit.

CUm pro incerti temporis eventu Romanas ædes inopia facie castigata pulsaret, & quamvis rara, tamen tam pulchræ civitati videretur esse fœdissima; æquum judicavimus Hispaniæ triticeas illi copias exhibere; ut antiquum vectigal sub nobis felicior Roma reciperet. Jussis siquidem nostris viri spectabilis Marciani laude digna servivit industria. Sed parum diligenter impleta sunt, quæ constat optimè fuisse procurata. Hi enim, qui por-

tanda susceperant, morarum tædia non ferentes, destinatum frumentum in Africæ partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. Quod quamvis inultum minimè transire debuisset (ut amor proprii commodi tot populorum jejuna vota suspenderet) tamen quia nobis insitum est, culpas remittere, quas possimus cautâ ordinatione corrigere; Catellum, & Servandum viros strenuos esse credidimus dirigendos; ut quia naucleri ducentos octoginta solidos in triticum, & in naulis septingentos quinquaginta octo solidos accepisse perhibentur, si apud vos facti veritas innotescit, in summam ratione collecta, ab eis mille triginta octo solidorum quantitas inferatur; ut qui vindictam remisimus, damna minimè sentiamus. In qua parte ita se Sublimitas vestra diligenter impendat; ut & justitiæ & publicis utilitatibus satisfecisse videatur.

Vide Symmachum lib. 10. Ep. 50. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

Starcedio Viro Sublimi Theodoricus Rex.

Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellicâ eximit; & permittit, ut deinceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exigat.

CONtinuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causaris attulisse membrorum; ut qui antè bellicis fueras aptus insignibus, nunc vel ad otiosam vitam vix idoneus approberis: expetens, ut ad expeditiones felicissimas non cogaris, à quibus non voto, sed necessitate subduceris. Atque ideo allegationibus tuis diutiùs perquisitis, & ad rerum fidem deductis, otium tibi non * ignobile præsenti jussione largimur: quia non est ignaviæ culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus; ita te donativo præsenti auctoritate privamus; quia non est æquum, ut, cùm de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. Fruere igitur secura vita, adversorum insidiis nostro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit desertoris opprobrium: quando illi, quos contigerit à militia morbi causa suspendi, ex prioribus factis habendi sunt jure reverendi. *a* Nec enim dignus est à quoquam redargui, qui nostro judicio meretur absolvi.

* Gr. & Cuj *ignorabile. Non est ignaviæ culpa, quam excusat calamitas.*

a Nec enim dignus est à quoquam redargui, qui nostro judicio meretur absolvi. Fas est maculosas notas vitiatæ Principis opinionis abstergere. Sic l. 4. C. ad S.C. Tertullian. ait maculas remitti imperiali beneficio, sed tamen Principis indulgentia quos liberat, notat. l. 5. C. de gener. abol. cui addo locum Suetonii in Claudio cap. 16. *Boss.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Judæis Mediolanensibus Theodoricus Rex.

Conservat jura eorum Synagogæ olim concessa; dummodò juribus Ecclesiæ non noceant.

LIbenter annuimus, quæ sine legum injuria postulantur: maximè cùm pro servanda civilitate nec illis sunt neganda beneficia justitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discant rerum bonarum suavissimum saporem; ut qui humanam justitiam nituntur quærere, sollicitiùs incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, &, quæ ad Synagogam vestram pertinent, perhibetis jura rescindi; opitulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio; quatenus nullus Ecclesiasticus, quæ Synagogæ vestræ jure competunt, violentia intercedente pervadat, nec vestris se causis importunâ acerbitate permisceat: sed ut religionis cultu, ita & actuum sint conversatione discreti: hac tamen moderatione Principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Ecclesiæ jus vel religiosas personas cæteras legibus pertinere constiterit, inciviliter attrectare tenteris. Tricennalis autem humano generi patrona præscriptio, eo quo cunctis, vobis jure servabitur: nec * conventionalia vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispendia; ut hac pietatis nostræ defensione muniti, petitio vestra ab illicitis se libertatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ nostræ consuetudine, quæ rogastis. Sed quid, Judæe, supplicans temporalem quietem quæris, si æternam requiem invenire non possis?

* Ed. Acc. *commodatum.*

a In legibus Wisigothorum lib. 10. Tit. 2. Art. 4. scribitur tricennalem præscriptionem sic constare inoleviſse in negotiis actionum: ut jam non quasi ex institutione humana, sed veluti ex ipsa rerum proceſſione nata videatur. Et paulò post additur: Ne contra hunc numerum in quo veritas perfectæ completur ætatis, attentet commoveri vox cujuscumque petitionis. Vide supra lib. 3. Ep. 31. & lib. 1. Ep. 18. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Universis Possessoribus Theodoricus Rex.

Jubet, ut arbores Signino alveo innascentes radicitus amputentur.

ADmonet nos formarum cura præcipua, ut quæ possunt noxiè crescere, debeamus celeriùs amputare; quatenus & soliditas aquæductus, Deo auxiliante, incorrupta servetur, & vobis leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligantur, & robora. Ista enim, quæ modò facili avulsionne dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. Atque ideo sociatâ debetis properatione contendere, ut præsenti diligentia futuri laboris evadatis incommoda. Hæc est enim *civilis eversio, sine oppugnatione dissidium, aries, ut ita dixerim, fabricatum. Quapropter omnem silutam, quæ parietibus inimica consurgit, de Ravennate forma jubemus radicitus amputari; ut Signini alvei reparata constructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit à fontibus suscipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum: tunc piscinæ vitreis fontibus fluctuabunt: tunc erit quæ diluat aqua, non inquinet; post quam lavari continuò non sit necesse. Additur etiam, quòd si ad potandum unda suavis influxerit, omnia nostro victui redduntur accepta; quando humanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perspicuitas non habe-

* D. Grul. & Cuj. *curilis.* Juret. *fortè subtilis.*

tur. Nam si lavari cupimus purissimis liquoribus; quantò magis satiari talibus festinamus? Quæ si nunc futura tractentur, nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

Nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Ampelio, & Liveriæ Theodoricus Rex.

Mittit eos in Hispaniam, ut reprimant auctoritate legum tum homicidas; tum exigentes assem publicum, qui per gravamina ponderum Possessorum patrimonia premebant; tum denique omnes in malis & furtivis actibus versatos.

DEcet provincias regno nostro, Deo auxiliante, subjectas, legibus & bonis moribus ordinari: quia illa vita verè hominum est, quæ juris ordine continetur. Nam belluarum ritus est, sub casu vivere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improvisâ temeritate succumbunt. Agrum suum denique à dumosis sentibus do[...]us purgat agricola: quia laus excolentis est, si agreste solum dulcissimis fructibus amœnetur. Sic quies suavissima populi, & tranquilla dispositio regionum, præconium probant esse Regnantium. Multorum itaque querela comperimus, in provincia Hispaniæ, quod summum inter mortales crimen est, vitas hominum vaga præsumptione populari, & levium occasione causarum subire multos interitum. Sic malâ pace quasi ludo corruunt, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Dehinc non polyptychis publicis, ut moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur Provincialium subjacere fortunæ. Quod genus evidentis est prædæ, pro illius voluntate date, qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Cui rei nos Regali providētia succurrere cupiētes, Sublimitatem vestram per universam Hispaniam loco muneris credidimus destinandam; ut sub ordinationis vestræ novitate, inveteratæ possit consuetudini nil licere. Verùm ut more medicorum sævioribus morbis accelerata remedia tribuamus; inde curationis nostræ fiat initium, ubi magis noscitur esse periculum. Homicidii scelus legum jubemus auctoritate resecari: sed quantùm vehementior pœna est, tantò ejus rei debet inquisitio plùs haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula sustinere. Pereant itaque soli nocentes in correctione multorum: quando & hoc pietatis genus est, coërcere infantiam criminis, ne juvenescat augmentis. Exigentes verò assem publicum per gravamina ponderum premere dicuntur patrimonia possessorum; ut non tam exactio, quàm præda esse videatur. Sed ut totius fraudis abrogetur occasio, ad libram Cubiculi nostri, quæ vobis in præsenti data est, universas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium, quàm præsumptoribus liceat in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare; ut quod est justitiæ propriè datum, hoc per fraudes noscatur esse corruptum? Conductores domus Regiæ, quacumque gente sint editi, ad liquidum veritate discussâ, tantùm decernimus solvere, quantùm nostra prædia constiterit pensitare. Et ne cuiquam labor suus videatur ingratus, salaria eis, pro qualitate locatæ rei, vestrâ volumus æquitate constitui. Non enim nostra, sed illorum * rura dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eveniat pensionis. Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attentè jubemus exquirere, atque statutum numerum pro jurium qualitate definire: quia contra fraudes utile remedium est, nosse quod inferatur. Monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transiisse compendium. Qua præsumptione sublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. Telonei quinetiam canonem nulla faciatis usurpatione confundi: sed modum rebus utillimum, quem præstare debeat, imponentes, commerciandi licentiam æquabili ratione revocate: ne se tendat in vagum ambitiosa enormitas exigentium. Actus præterea Læti, cujus conscientia summa pulsatur invidia, sub consueta nobis censemus æquitate perquiri; ut nec fraus astutis machinationibus occulatur, nec innocentia falsis criminationibus ingravetur. Quoscumque verò in furtivis actionibus reperiris fuisse versatos, pro fortunarum quantitate suppressâ, reddant vestra æstimatione pecuniam. Quòd si hæc per alios dispersa esse constiterit; & illi nihilominus teneantur obnoxii, qui scientes passi sunt in tali actione misceri. Complices enim extiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. a Præbendarum tenor ascriptus, quem nostra diversis largitur humanitas, Provincialibus suggeritur intolerabilis causa esse damnorum: quando & in species exigitur, & impudenter ejus pretium postulatur. Detestabilis cupiditatis ista sunt documenta, competentia sibi distrahere, & ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum; ut & nostra constituta prætereant, & tributariorum, qui fovendi sunt, videantur afflixisse substantiam. Sint igitur præfixo modo contenti, sive ibidem positi, sive hinc nihilominus destinati: habeant liberum arbitrium, unum tantùm de duobus expetere, dummodo geminatâ exactione fortunas alienas non debeant ingravare. Exactorum quoque licentiâ fertur ampliùs à Provincialibus extorqueri, quàm nostro Cubiculo constat inferri. Quod diligenti examinatione discussum, ad hunc vos modum functiones publicas revocare decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus constat illatas. b Paraveredorum itaque subvectiones exigere eos, qui habent veredos adscriptos, Provincialium querela comperimus, quod nullum penitus sinatis præsumere: quando per turpissimos quæstus & possessor atteritur, & commeantium celeritas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad damnosam tuitionem queruntur inventum, tam de privata possessione, quàm publica funditus volumus amoveri: quia non est defensio, quæ præstatur invitis: suspectum est, quod patiuntur nolentes. Nam hoc est revera beneficium, si sine murmure feratur acceptum. Serviria igitur, quæ Gothis in civitate positis superfluè præstabantur, decernimus amoveri. Non enim decet ab ingenuis famulatum quærere, quos misimus pro libertate pugnare.

Illa vita verè hominum est, quæ juris ordine continetur. Belluarum ritus est sub casu vivere. Quies populi & regionum tranquilla dispositio præconium probatur esse Regnantium.

Pietatis genus est coërcere infantiã criminis, ne juvenescat augmentis.

* Ed. Ac. *jura.*

Transmarinorum Canõ.

Monetarii.

Telonei canõ.

Complices sunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris.

Præbendariã tenor.

Quæ sint cupiditatis malæ documenta.

Quod nimis improbũ, nimis videtur absurdum.

Non est defensio, quæ præstatur invitis.

Suspectum est, quod patiuntur nolentes.

a Præbendarum, al. præbendorum. l. 19. Inviti, de testib. Plaut. in Persa, Præbenda Ædiles locaverunt, Aul.

Gell. lib. 15. cap. 4. Symmach. lib. 2. epist. 19. eadémque forma tribuenda dixit, ut præbenda, quæ more solito tribuebantur, lib. 1. epist. 6. & 28. *Forn.*

b Paraveredorum, Paraveredorum meminit & inf. lib. 11. epist. 14. & l. 2. l. 22. C. de curs. pub. l. 2. C. de præpos. sacr. cub. *Forn.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA.

Cypriano Comiti Sacrarum Largitionum Theodoricus Rex.

Illi confert Sacrarum Largitionum Comitivam, multisque laudibus eum exornat.

QUamvis ultra desideria supplicum frequenter nos præstitisse beneficia gaudeamus; &, quod est difficillimum, humanæ ambitionis interdum vota superemus: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos meritò fecisse gloriamur. Diu quippe trutinandus est, cui traduntur examina: talisque debet à Principe deligi, qualis ab ipsa potest lege dictari. Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur; & gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate sordescunt. Sic bona merita splendidis dignitatibus sociata, * alternis præconiis adjuvantur; & unius rei facies de addita venustate pulchrescit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi, aut loquaci famæ credidimus, qui nobis spectantibus sæpe placuisti. Interpellantium siquidem confusas querelas distinctâ nimis ac lucidâ relatione narrabas. Et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant; & ne favoris alicujus putaretur excessus, desideria supplicum ipsis præsentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria convenerunt; &, quod difficillimum gratiæ genus est, alternæ parti indiscretâ laude placuisti: quæ res ipsos Oratores quoque postponit. Nam cùm illis sit propositum diu tractata unius partis vota dicere; tibi semper necesse fuit repentinum negotium utroque latere declarare. Addirur etiam Regalis præsentiæ * gravissimum pondus: sub quo te ita facilè contigit expeditum; ut quod illi vix possunt artificiosis schematibus à Judicibus obtinere, tu probareris à Principe potis allegationibus impetrare. Erat nimirum Serenitatis nostræ in bonum publicum parata sententia: quia nullam tarditatem in cognoscendo negotio sustinebat. Mox enim à te narrata causa conspecta est; & cur tardaret negotii finis, cùm tu suggestionem lucidâ brevitate concluderes? Didicisti, ut credimus, judicare nostris serviendo judiciis. Ita, quod efficacissimum discipulatus genus est, agendo potiùs instructus es, quàm legendo. Talibus igitur institutis edoctus, Eoæ sumpsisti legationis officium, missus ad summæ quidem peritiæ viros: sed nulla inter eos confusus es trepidatione: quia nihil tibi post nos potuit esse mirabile. Instructus enim trifariis linguis, non tibi Græcia quod novum ostentaret invenit; nec ipsâ, qua nimiùm prævalet, te transcendit argutiâ. Accessit meritis tuis cunctis laudibus pretiosior fides, quam Divina diligunt, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas unde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis * infirmitas non abesset? Hæc inter socios amicitiam servat: hæc dominis pura integritate famulatur: hæc supernæ Majestati reverentiam piæ credulitatis impendit; &, si beneficium tantæ rei latiùs quæris, incommutabilis fidei est omne, quod bene vivitur. Sume igitur per * Indictionem tertiam *a* Sacrarum Largitionum, Deo propitio, dignitatem. Utere congruis tuis natalibus institutis. Meruisti hactenus, ut honorum fastigia crederemus: age nunc, ut tibi gratiæ nostræ celsiora nihilominus conferamus.

Diu trutinandus est, cui traduntur examina.

* *Ga. alterius præmiis.*

* *Niv. gratissimum.*

Laus fidei.

* *Niv. mentis firmitas non adesset.*

* *Anno Chr. 510. vel 509.*

a Sacrarum. Officium Comitis Sacrarum Largitionum describit Claudianus in panegyr. Mallii.

H nc sacræ mandantur opes, orbisque tributa,
Possessi quicquid fluviis evolvitur auri;
Quicquid luce procul venas rimata sequaces,
Abdita pallentis fodit solertia Bessi.

Hujus frequens mentio fit in Cod. Theod. & Justin. *Brosf.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodoricus Rex.

Indicat se Cyprianum meritis propriis, & natalium splendore fulgentem ad Sacrarum Largitionum Comitivam evexisse.

LIcet Candidatos vobis frequenter genuerit munificentia Principalis, & *a* fœcunda indulgentia nostra vobis altera sit natura; habetis nunc profectò virum, quem & nos elegisse deceat, & vos suscepisse conveniat. Cui sicut fortunatum fuit à nobis eligi: ita laudabile erit, vestro cœtui honorum lege sociari. Hoc tamen Curiæ feliciùs provenit, quòd nobis & impositus tiro militat: illa vero non recipit, nisi qui jam dignus honoribus potuerit inveniri. Convenienter ergo Ordo vester æstimatur eximius, qui semper est de probatissimis congregatus. Non enim illic profanis reseratur introitus: sed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suscipite itaque collegam, quem Palatia nostra longâ examinatione probaverunt: qui Regiis ita intrepidus militavit affatibus, ut jussa nostra sæpe nobis spectantibus, atque laudantibus explicaret. Cognoscitis profectò quæ loquimur. Quis enim vestrûm à Cypriani devotione fuit innotus est? Nam qui solatia ejus petiit, mox beneficia nostra suscepit. Obtinuit ille sæpius invectationibus nostris, quod in consistoriis agi solebat antiquis. Si quando enim relevare libuit animum Reipub. curâ fatigatum, equina exercitia petebamus; ut ipsa varietate rerum soliditas se corporis vigorque recrearet: tunc nobis causas multiplices relator delectabilis ingerebat: eratque ejus infastidita suggestio, sub Judicis animo tædioso. Ita dum causas præstitui benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus beneficiorum aviditate succensus. His igitur adhæsit obsequiis Candidatus, qui sic militavit animo nostro, ut nulla eum gravaret offensio. Irascebamur sæpe causis improbis, nec tamen displicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdum negotium, cujus placebat assertor; & impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratiæ momenta possedit. Gloriatur etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen Palatinas electus. Qui multò ampliùs crescere potuit, nisi fides sub aridissima remunerationis sterilitate jacuis-

Laus Romani Senatus.

Magna abundantiæ laudis est, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruisse.

set. Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui si tamen non ditavit, *b* innotuit: quia magnæ abundantiæ laudis est, in penuria Reipub. vel mediocria munera meruisse. Vicit ipse Majores suos felicitate sæculorum; &, quòd ampliùs evectus est, nostris est temporibus applicandum. Talis quippe est in subjectis mensura provectuum, qualis fuerit & distantia dominorum. Quapropter, P. C. prædictum Cyprianum suis meritis & natalium splendore fulgentem, ad Sacrarum Largitionum culmen eveximus; ut & vester augeatur numerus, & incitetur devotio servientium. Æstimate, Reverendissimi Patres, quid de vestro Ordine censeremus: quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione prædicamus.

a Fœcunda indulgentia. Nam Senatorum filii nascebantur Senatores, Lib. Si quis Senatorium. Cod. Theod. lib. 6. Tit. 2. *Jures.*

b Innotuit activè posuit pro notum fecit, ut S. Gregorius Magnus lib. 7. Reg. Indict. 2. cap. 113. & 114. Sic supra dixit Cassiodorus innotescenda lib. 1. Ep. 24. *Jures.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA SECUNDA.

Maximo Viro Illustri, Consuli Theodoricus Rex.

Feritas spectaculorum, Amphitheatrum Titi, & ludi, qui in eo edebantur, describuntur; hortaturque Consulem ad præmia pugnantibus munificentiùs largienda.

Spectaculorum feritas describitur.

SI Consulatem munificentiam provocant, qui perunctâ corporum flexibilitate luctantur: si organo canentibus redditur vicissitudo præmiorum: si venit ad pretium delectabilis cantilena; quo munere venator explendus est, qui ut spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. *a* Voluptatem præstat sanguine suo, & infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat evadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire. Sola est ergo in fallendo præsumptio, unicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire. Adhuc superstite homine perit corpus; & antequam cadaver efficiatur, truculenter absumitur. Captus esca fit hosti suo, & illum (proh dolor!) satiat, quem se perimere posse suspirat.

Spectacula in honorem Dianæ reperta.

Spectaculum tantùm fabricis clarum, sed actione deterrimum, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptionis errorem, illam desiderasse colere, quæ hominum morte placabatur! Primùm sibi per lucos & silvas agrestium populorum * nota, & venationibus dedita: hanc triplicem Deam falsa imaginatione finxerunt, ipsam in cœlo Lunam, ipsam in silvis Dianam, ipsam apud Inferos Proserpinam esse firmantes.

** Ed. Ac. vetita.*

Diana triformis.

Sed solùm Erebi potentem non improbè forsitan æstimarunt: quando tali falsitate decepti, in profundas vivi tenebras cum suis erroribus intraverunt.

Spectaculorum ludum Athenienses primum ad suam civitatem perduxere.

Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (ut ita dixerim) feritatem, Athenienses primùm ad civitatis suæ perduxêre culturam, justitia permittente divina, ut ad illusionem spectaculi perveniret, quod falsæ religionis ambitus invenisset. Hoc Titi potentia Principalis divitiarum profuso flumine cogitavit ædificium fieri, unde caput urbium potuisset.

Amphitheatrum Romanum Titi magnificentia fabricatum.

Cùm Theatrum, quod est hemisphærium, Græcè dicatur, Amphitheatrum quasi in unum juncta duo visoria, rectè constat esse nominatum: * ovi specie ejus arenam concludens, ut concurrentibus aptum daretur spatium; & spectantes omnia faciliùs viderent, dum quædam prolixa rotunditas universa collegerat.

** Ed. Qui speciem ejus arena concludens.*

Ludi theatrales expugnantur.

Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas. Primus fragili ligno confisus currit ad ora belluarum; & illud, quod cupit evadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se cursu festinat & prædator, & præda; nec aliter tutus esse potest, nisi huic, quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre saltu corporis elevato quasi vestes levissimæ supinata membra jaciuntur, & quidam arcus corporeus supra belluam librans, dum moras discedendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic accidit, ut ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi: alter angulis in quadrifaria mundi distributione compositis, * notabili facilitate præsumens, non discedendo fugit, non se longiùs faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora vitet ursorum: ille in tenuem regulam * ventre suspensus invitat exitiabilem feram; & nisi periclitatus fuerit, nil, unde vivere possit, acquirit: alter se gestabili muro cannarum contra sævissimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui subitò in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur; & cùm nusquam discesserit, ejus corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario revolutus in sphæram naturalibus defenditur aculeis; sic iste consutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum: alii tribus, ut ita dixerim, dispositis, * ostiolis paratam in se rabiem provocare præsumunt: in patenti area cancellosis se postibus occulentes, modò facies, modò terga monstrantes; ut mirum sit evadere, quos ita respicis per leonum ungues dentesque volitare: alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, ut periculis auferatur. Sic hæc machina ad infidi mundi formata qualitatem, istos spe refovet, illos timore discruciat: omnibus tamen vicissim, ut decipere possit, arridet. Longum est per tot periculorum casus sermonibus evagari. Sed aptè jungendum est, quod ait de Inferis Mantuanus: Quis scelerum comprehendere formas? quis omnia pœnarum percurrere nomina possit? Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, ut hæc miseris faciatis esse votiva.

** Gr. & Cuj. roborabili.*

** Alii, ventre.*

** Alii, hostiolis.*

Violenta compulsio est solemnia dona subtrahere, & mortes detestabiles imperare.

Aliquâ violenta compulsio est, solemnia dona subtrahere, & mortes detestabiles imperare. Et ideo quicquid in longam consuetudinem antiquâ liberalitate pervenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti: quia homicidii reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus! Si esset ullus æquitatis intuitus, tantæ divitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

a Voluptatem præstat, &c. Venationem, & spectacula, in quibus homines cum feris decertabant, vocat ludum crudelem, & sanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, spectaculorum editiones, & alia ejus generis, voluptates appellari constat, quod confirmat Vopiscus in Aureliano: Sequentibus diebus datæ sunt populo voluptates ludorum Scenico-

rum, ludorum Circensium, venationum, gladiatorum, naumachiæ. Et Tertullianus his verbis: Nam & omnes illæ prophanæ spectaculorum sæcularium voluptates ex rebus Dei constant. Sic Lactantius spectacula damnans, voluptatis voce sæpenumero utitur. l. 1. C. de Spect. l. 1. C. de expens. ludorum. Trebellius Pollio in Galienis duobus. Ne diutiùs, inquit, theatro & Circo addicta Resp. per voluptatum deperiret illecebras. Salvianus de providentia Dei ait nihil esse criminum vel flagitiorum, quod non esset in spectaculis, ubi homines lacerarentur cum circumspicientium voluptate. Hinc Prudentius contra Symmacham, cùm ad abroganda spectacula Honorium cohortatur.

Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari:
Nullus in orbe cadat, cujus sit pœna voluptas. *Broff.*

EPISTOLA QUADRAGESIMA TERTIA.

Transmundo Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Laudat sororem suam, quam Transmundo in matrimonium dederat; & conqueritur, quòd ipse Gesalecum Regno propter perfidiam expulsum benignè exceperit, atque in exteras plagas cum divitiis transmiserit.

QUamvis à diversis Regibus expetiti pro solidanda concordia aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inspirante, conjunximus: nulli tamen æstimamus nos aliquid simile contulisse, quàm quòd germanam nostram, generis Amali singulare præconium, vestrum fecimus esse conjugium: fœminam prudentiæ vestræ parem, quæ non tantùm reverenda Regno, quantùm mirabilis possit esse consilio. Sed stupeo vos his beneficiis obligatos Gesalecum, qui nostris inimicis, dum à nobis foveretur, adjunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, ut qui ad vos viribus destitutus, privatusque fortunis venerat, subitâ pecuniæ ubertate completus, ad gentes exteras probetur transmissus; qui quamvis, Deo juvante, lædere nil possit, tamen animum vestræ cogitationis aperuit. Quid expectent extraneorum jura, si sic meretur affinitas? Nam si causa misericordiæ susceptus est in Regno vestro, teneri debuit: * si nostro propter excessus pulsus est, non oportuerat cum divitiis ad aliena Regna trāsmitti; quæ ne vobis redderentur infesta, nostra fecerunt absolutè certamina. Ubi est, quòd tantâ lectione saginatus, alios solebas docere de moribus? Hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, utique vobis non potuisset accidere: quia nec fratrem permiserat lædi, nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. Atque ideo per illum, & illum Legatos nostros salutantes honorificentia competenti, petimus, ut hanc injustitiam deliberatio vestra pertractet: ne parentum vestrorum animus evidentibus causis excitatus, cogitet aliquid tentare, quod pacem videatur irrumpere. Graviter siquidem dolet injuria, quæ contigerit insperata; & si inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. Quædam verò per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut æstimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, providentia vestra reponat: quia non est leve, prudentes viros in pacis constituta peccare.

Graviter dolet injuria, quæ contingerit insperata.

Non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare.

EPISTOLA QUADRAGESIMA QUARTA.

a Transmundo Regi Vvandalorum Theodoricus Rex.

Scribit se excusationem ejus, purgationemque ob Gelaseci susceptionem libenti animo accepisse; & remittit munera ab eo sibi oblata.

OStendisti, Prudentissime Regum, post erroris eventum sapientibus subvenire posse consilium; nec pertinaciæ vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligastis animum meum, tantâ vos in melius celeritate mutando. Nam cùm Rex satisfacit, quælibet dura dissolvit: quia sic est in Principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia. Nuper vobis objecimus Gesaleci quondam Regis dolosâ meditatione discessum: sed vos nobilitatis vestræ memores, & honoris, actum rei nobis sub veritate declarastis. Unde non fuit sic vituperabile, * hominem pravis suspicionibus locum dedisse, quantùm gloriosum est Dominantem tam celerrimè se potuisse purgare. Ille enim, qui minùs poterat cogi, animæ non passus est arcana violare. Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte, reddentes, sinceram purgationem purâ mente suscepimus: sed auri transmissi munera non tenemus; ut & ipsi intelligatis, causam per justitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas. Fecimus utrique Regalia. Sic nos superavimus tyrannicam cupiditatem, sicut & vos vicisse constat errorem. Redeant ad Cubiculum vestrum munera, quorum tantùm oblatio videtur esse gratissima. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiæ præmium: patiatur aliquando repulsam, quod semper avaris Regibus imperabat. Eat nunc actus iste per gentes, charum parentem non excusasse culpam, & læsos animos respuisse pecuniam. Ita, quod per bella solebat quæri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. Intelligant parentes tales fuisse, qui studio avaritiæ causas sibi nequiverint excitare. Omnia siquidem superavit affectus: tunc cœpit peritio magis desinere, quando pulsatus objecta non passus est abnegare. Recipite igitur munera sensibus suscepta, non manibus. Suavius nobis fuit ista reddere, quàm multò grandia suscepisse. Estote nunc ad similia cauti, ad ventura solliciti: quia instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis. Quapropter illo, & illo Legatis vestris redeuntibus plenissimè reddimus salutationis affectum: optantes, ut sospitatem vestram Divina concedant, cujus nobis animos validissimè cognoscimus esse sociatos.

Pertinacia vitiū amant soli bruti homines.

Cum Rex satisfacit, quælibet dura dissolvit.

Humilitas in Principibus gloriosa.

Jactantia in mediocribus odiosa.

* Ed. Ac. hominum.

Negligatur aurum, ubi electum est conscientiæ præmium.

Instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis.

a Ex Nicephoro lib. 17. Eccles. histor. cap. 13. Transmundus forma eximia, & animo magno vir ad Theodoricum Gotthorum Regem legatione missa Amalafuntham ejus germanam in matrimonium petens impetravit, & præterea mille dedit armatos, & quinque hominum millia, quæ satellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto Hilderichus Honorici ex Genserico prognati filius regnavit, vir mitis, & non, ut hic Transmundus, Arrianus, & Christianorum virorum persecutor. Ad hunc Hildericum Athalaricus scribit infra lib. 9. epist. 1. *Forn.*

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Sextus.

FORMULA CONSULATUS.

I.

PRiscorum judicio qualis sit Consulatus, hinc omnino datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias solus meruit habere *a* palmatas vestes, quas felicitas dabat : præmia vincentium, nomen annotum ; compensatio sola, cui debebantur omnia. Statum Reipub. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac liberos hujus consilia vindicabant ; & tot magnis debitis sola erat hujus retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inventa ad generale gaudium. Per illam nimirum status Imperii jugiter crevit : illam semper felix Roma suscepit : meritò *ptidem genus habebatur imperii : meritò supra omnes cives poterat, qui ab hoste patriam vendicabat : utilitates publicas sub æquitate disponens, jus dicebat etiam capiti : sed tutò illi commissa est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. Hinc est, quòd etiam fasces, atque secures tantæ potestati præceptæ sunt illigari; ut cùm tardiùs solverentur, moram deliberationis acciperent, si de cæde, aut nece hominis aliquid censuissent : ita ut cùm omnia ejus traderentur arbitrio, ne insolesceret animo, Consul dictus est, à consulendo. Hinc tanta largitas profluebat, ut illa dextra, quæ sanguinem copiosè fuderat hostium, vitæ auxilium civibus manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis explebat. In * augmentum etiam publicæ gloriæ solvebat famulos jugo servili, qui libertatem tantæ dederat civitati. Sed nunc sumitis ista feliciùs : quando nos habemus labores Consulum, & vos gaudia dignitatum. Palmatæ siquidem vestræ, nostræ probantur esse victoriæ ; & *b* prosperrimæ conditionis eventu vos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cùm nos securitatem demus per bella Romanis. Atque ideo per illam Indictionem *c* Consulatus te decoramus insignibus. Pinge vastos humeros vario colore palmatæ ; validam manum victoriali scipione nobilita : lares proprios etiam calceis auratis egredere : sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus enisus ascende ; ut in otio subjectus merearis, quod nos per maximos labores assumimus imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella nescitis : nos, juvante Deo, regimus, nos consulimus, & *d* vestrum nomen annum designat. Vicistis felicitate Principes, qui & honores summos geritis, & dominationis tædia non habetis. Quapropter erige confidentiam mentis tuæ. Consules esse magnanimos decet. Opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decrevisti. Hinc est enim, quòd alios Judices etiam non rogantes evehimus : Consules autem sperantes tantummodo promovemus ; ut soli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. Alioqui onera essent potiùs, non honores, si supra vires aliquid imponeremus invitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic est ambitus, qui probatur. Esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris feliciter imitandus.

Margin: * Alii, *quidem.*

Margin: *Consul à consulendo dictus.*

Margin: * Alii, *argumentum.*

Margin: *Consules esse magnanimos decet.*

a Solus meruit habere palmatas vestes, &c. Ex his verbis apparet habuisse Consules prætextas & palmatas vestes, quæ Capitolinæ dicebantur : & cùm Imperatores cuipiam Consulatum decreverant, ad eum tale aliquid datis litteris adscribebant : Te manet Capitolia palmata : quod ex Vopisco probo. Vide Lazium cap. 4. lib. 9. Comment. *Broff.*

a Vide Festum & Servium. Grul. & Cuj.

Vide Mamertinum initio Panegyrici. Pag. 174. *Juretus.*

b Prosperrimæ conditionis eventu. Solebant illi, qui Consulatum inierant, manumissiones expedire, servis imponere vindictam, eósque ad libertatem perducere. Idcóque factum puto, ut Ulpianus lib. 2. de officio Consulis,

Consulis, de manumissionibus tractaverit, officiúmque Consulis esse dixerit, consilium præbere manumittere volentibus. De Citeensium editione, deque manumissionibus, quæ à Consulibus statim atque Magistratum inierant, expediebantur, Ammianus quædam memoriæ prodidit libr. 22. Eodem pertinet Sidonii Apollinaris carmen in Panegyrico ad Anthemium, in fine: & Claudiani in 4. Consulatu Honorii. *Broff*

d Consulatus insignibus. Insignia magistratus, παράσημα, qualia Justinianus Novell. 24. de Prætore Pisidiæ describit, δίφρον τε ἐξ ἀργύρου, ἢ πέλεκυν, ἢ ῥάβδους, &c. *Forn.*

e Et vestrum nomen annum designat. Nominibus Consolum Roman. anni numerabantur, infra lib. 9. ep. 29. Justinian. Novell. 105. ὄνομα τῷ χρόνῳ γενήσεται. Seneca lib. 3. cap. 31. de ira: Dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium Consulem: a me numerari voluit annum, sed deest mihi sacerdotium. Pacatus Panegyristes Theodosio seniori, Consul quis creatur, habiturus est nomen annus. Apuleius Apologia 2. ad Claud. Maximum Proconsulem: signa, quæ impressa sunt recognoscat, Consules legat, annos computet. In veteri lapide,

Ter vice qui facta discinxit jurgia Judex.
Consul & æterno decoravit nomine fastos.

Hinc editæ rationes cum die & Consule, l. 1. l. 4 si quis ex. §. si initium, D de edendo. Libellis accusatorio dies & Consules exprimebantur, l. 3. de accus. Leges inter Cod. constitutiones sine die, & Consule promulgatæ. Ut mihi non sit dubium, quin Lactantius lib. 6. Consules his verbis intelligat: Qui ad gerendos, inquit, magistratus vitæ suæ operam convertunt, ut fastos signent, & annis imponant nomen. *Forn.*

f Augmentum Consulatus, servorum manumissio est, l. un. De offic. Consul. l. 5 & l. 20. si rogatus, de manumiss. vindic. Sunt autem octo hîc obiter observanda, à Cassiodoro accuratiùs, quàm usquam à quoquam notata Consulatus argumenta: 1. fastis dare nomen: 2. fasces & secures habere: 3. manumittere. 4. vestis palmata: 5. victorialis scipio: 6. aurati calcei: 7. sella curulis: 8. denique missilia, quæ hoc versu significantur: Ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. De quibus sup. lib 2. epist. 2. egimus. Insignia Consolatuatis, ac potestatis dicuntur initio lib. 6. Cod. Theod. *Forn*

Sic Ammian. Marcell. lib. 22. Mamertino Consule Kal. Januariis ludos edente, manumittendis ex more inductis per admissionum proximum. Claudianus in Eutropio lib. 1.

Libertatemque daturus,
Quam nondum metuit, scandit sublime tribunal.

Sic in lib. 3. Heracliani. Cod. Theodos. de infir. his quæ sub tyran. *Jur.*

FORMULA *a* PATRICIATUS.

II.

* Gr. & Cui. Patriciorum.

Patriciatus dignitas perpetua, & est quoddam sacerdotium.

SI antiquitatis ordinem perscrutemur. originem dignitatum, * Patriciorum familia Jovi noscitur fuisse dicata; ut summi Dei (sicut putavêre) cultura locum primarium possideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, & nomen ipsum Patribus magna se vicinitate jungebat; superstitione derelicta, ad vestrum cœtum felici conditione migravit: quia Pontificalis laus conscientiæ Senatui rectè poterat convenire. Sic ex Augurali familia Reges quoque legis institutos, non injuriâ: quia decuit à tali proposito venire, qui publica poterat jura tractare. Hinc est, quòd & honor ipse cinctus est, cùm vacaret, nihil jurisdictionis habens, & judicantis cingulum non deponens: in quo felicitas perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur. Nam mox ut datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit coævus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit antè deserere, quàm de mundo homines contingat exire. Credo ad similitudinem Pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam; qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vitæ munera derelinquunt. Additur, quòd leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in sacris positus, cùm hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter à Principe caveatur. Quod constat ratione probabili constitutum; ut qui amplissimum genium pretiosæ libertatis acceperat, vilissimam conditionem cum subditis non haberet. Præfectorios, & aliarum dignitatum viros præcedit, *b* uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis constat assumi. Proinde necessariò laudatam intellige dignitatem: ne aut nos parum dedisse videamur: aut tu negligentiùs tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaveris. Quapropter ab illa Indictione nostro munere sublevatus, Patriciatus culmen ascende, quod quidam juridicorum *c* à Patribus dictum esse voluerunt: facturus omnia, quæ tantam reverentiam decent. Nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc, quod expectes, si te probabiliter tractare contendas.

a Patriciatus summus honos, ut Curia, sic patria potestate liberat. Hic, & §. filius familias, tit. Quib. mod. jus patr. pot. solu. l. ult. C. de decur. lib. 10. l. ult. de Consul. lib. 12. Cod. infrà lib. 8. epist. 21. & lib. 10. epist. 7. *Forn.*

a Vide Baronium in Notationibus ad diem 29. Augusti in Martyrol. Rom. *Juret*

b Uni tantum cedens fulgori: intelligit Consulatum. Vide Symmachum lib. 4. Ep. 8. *Juret*

c A Patribus, Suidas, πατρίκιος, ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ; Justin. d. §. filiosfam. d. l. ult. C. de Consulib. *Forn.*

FORMULA PRÆFECTI PRÆTORIO.

III.

Bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium.

Joseph Patriarcha primus Præfectus Prætorio creatus.

SI honoris alicujus est origo laudabilis: si bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium: tali auctore Præfectura Prætoriana gloriatur, qui & mundo prudentissimus, & Divinitati maximè probatus acceptus. Nam cùm Pharao Rex Ægyptios de periculo futuræ famis inauditis somniis urgeretur, nec visionem tantam humanum posset revelare consilium, Joseph vir beatus inventus est, qui & futura veraciter prædiceret, & periclitanti populo prudentissimè subveniret. Ipse primùm hujus dignitatis infulas consecravit: *a* ipse carpentum reverendus ascendit: ad hoc gloriæ culmen evectus, ut per sapientiam conferret populis, quod præstare non potuerat potentia Dominantis. Ab illo namque Patriarcha, & nunc Pater appellatur Imperii: ipsum hodieque resonat *b* vox præconis, instruens Judicem, ne se patiatur esse dissimilem. Meritò, ut cui tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter admoneri. Quædam enim huic dignitati & nobiscum jura communia sunt. Exhibet enim sine præscriptione longinquos, magna quantitate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, evectiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum Judicum punit, *c* verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cujus est vel ipse sermo judicium? Pene est, ut leges possit condere, quando ejus reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus Palatium nostra consuetudine frequenter adoratur; & tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est æqualis. Vice Sacra ubique ju-

N

dicat. Nullus ei miles de fori ſui auctoritate præſcribit, excepto Officiali Magiſtri militum: credo, ut vel illis aliquid Antiquitas cederet, qui videbantur pro Repub. bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati ſunt legibus Minor Senatus. In officio ſuo jus retinet ſingulare, & talibus tantiſque noſcitur jubere, quos etiam provinciarum non audeant Judices in aliqua parte contemnere. Officium planè geniatum, efficax, inſtructum, & tota animi firmitate prævalidum; qui ſic peragent juſſa, ut nullis moteni ut dilationibus imperata. Militia perfunctis Tribunorum & Notariorum honorem tribuit; & milites ſuos illis exæquat, qui inter Proceres mixti noſtris * conſpectibus obſecundant. *d* Gratanter implemus, quæ ille conſtituit; cujus reverentia & nos ita conſtringimur, ut ſine dubitatione faciamus, quæ illum decreviſſe cognoſcimus. Non immeritò, quando Palatium ſua proviſione ſuſtentat, ſervientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque Judicibus ipſis facit, Legatos gentium voraces explet ordinationibus ſuis, & licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab iſta totum pene geritur, quicquid in Imperio noſtro æquabili moderatione tractatur. Hanc denique curatum omnium pulcherrimam molem (quod proſperum nobis, utile Reipub. ſit) ab illa Indictione tuis humeris decenter imponimus; quam tu & ingenii virtute ſuſtineas, & ſumma fide tractare contendas. Quæ quantùm diverſis ſollicitudinibus conſtringitur, tantò magis laudes ampliſſimas dignitas hæc triumphat. Et ideo tantum lumen gloriæ fit actionibus veſtris, ut & in Palatio noſtro fulgeat, & in provinciarum longinquitate relucear. Par tibi ſit cum poteſtate prudentia: conſcientiæ tuæ quadrifaria virtus aſſideat. Tribunal tuum ideo tam excelſum factum eſſe noveris, ut locatus ibi nihil humile abjectumque cogitares. Conſidera quid debeas dicere, quod à tantis excipitur. Monimenta publica talia contineant, quæ ſe legiſſe nullus erubeſcat. Præſul mirabilis partem non habet cum delictis: quia niſi aliquid egregium aſſiduè fecerit, culpam vel otioſus incurrit. Nam ſi prædictus auctor ſanctiſſimus ille recolatur, quoddam ſacerdotium eſt Præfecturæ Prætorianæ competenter agere dignitatem.

** Gr. & Cuj. juſſionibus.*

Præſul mirabilis partem non habet cum delictis.

a Ipſe carpentum reverendus aſcendit. Præfecti Prætorio carpentis uſi ſunt, eaque aſcendere poterant, ut etiam Præfecti Urbis, qui mos Sacerdotibus ſacris antiquitus conceſſus, ut ex Suetonio in Claudio cap. 11. conſtat, matri carpentum, quo per Circum duceretur; & in Caligula, cap. 15. Matri Circenſes carpentúmque inſtituit, quo in pompa traduceretur. Matronæ quoque vulgò carpentis utebantur ad ſacra, ſicut teſtatur Ovid. lib. 1. Faſt.

Nam priùs Auſonias matres carpenta vehebant;
Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.

ſed poſtea hic mos in deſuetudinem abiit. *Broſſ.*

b Vox præconis, infrà lib. 11. epiſt. 3. quæ in judiciis tum publicis, tum privatis adhibebatur. l. 5. de jur. immunit. l. pen. de integr. reſtit. l. ult. C. de feriis. Quimil. lib. 6. c. 4. Euſeb. lib. 4. Eccl. hiſt cap. 15. Agathias judicium abs Juſtiniano inſtitutum deſcribens lib. 4. de bello Gothico ait: inſtruens judicem. Donatus in Terentianum Phormionem act. 1. ſcena 2. Demoſthen. pro Cteſiphonte. Lucianus in Bis accuſato: qua de re aliis fortè pluribus. *Forn.*

c Verbo ſententiam dicit. Inter jura, & poteſtatis Præfecti Prætorio inſignia, ne ex ſcripto ſententiam ferat, l. 2. C. de ſent. ex brevic. recit. Quod cæteris Judicibus non eſt permiſſum, qui ex tabella litigantibus ſententiam edebant. Symmachus lib. 1. epiſt. 27. l. 34. & ult. C. de præd. dec. l. ult. C. de princip. agent. in reb. l. in ſacris, C. de prox. ſacr. ſcrin. 12. ſed opportuniore aliquando loco nos id proſequemur. *Forner.*

d Gratanter implemus quæ ille conſtituit. Præfectis Prætorio datam fuiſſe pleniorem licentiam ad diſciplinæ publicæ emendationem Juriſconſultus. l. 1. D. de off. Præf. Præt. auctor eſt. Tempore Conſtantii Imperatoris omnes caſtrenſes, ordinariæque poteſtates, ut honorum omnium apicem priſcæ reverentiæ more Præfectos ſemper ſuſpexère Prætorianos, ut Ammian. Marcellin. lib. 21. tradit. Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antellare Valentinianus, Valens, & Gratianus in l. 1. C. de officio Vicarii definiunt; & meritò: etenim Præfectura Prætoriana quidam principatus quondam Imperii erat, attamen ſine purpura. Et in eo diſcrimen Principis & Præfecti ſtatuebatur, quòd ſacram purpuram, & Imperatorias inſulas non geſtaret. Deinde Præfectis Prætorio rerum ſumma commiſſa fuit propter loci dignitatem, ut teſtantur Imperatores Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius in l. quilibet. 40. C. de decur. lib. 10. Partes Imperii etiam vocantur, ut teſtatur Author. Qui autem plura de authoritate, munere, & dignitate Præfecti Prætorio ſcire voluerit, conſulat Dion. lib. 52. Suetonium in Galba cap. 14. in Tito, cap. 6. *Broſſ.*

FORMULA PRÆFECTURÆ URBANÆ.

IIII.

CUm de dignitate commiſſa laus ſemper Judicis æſtimetur; & potior habendus eſt, quàm ſint illi, quibus præeſſe cognoſcitur; nemo ampliùs videtur erigi, quàm cui potuit Roma committi. Grande eſt quidem Procerem eſſe: ſed multò grandius de Proceribus judicare. *a* Senatus ille mirabili opinione glorioſus probatur habere Præſulem, quem mundus ſuſcipit jura condentem. Eoque fit, ut illi nitantur in Senatu poteſtate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias cauſas. Verùm hæc quoque modeſtia cognoſcitur eſſe prædicanda; ut * optent ſe legibus teneri, quæ ab ipſis ſciuntur poſſe conſtitui. Quæ res pro parte nobis abſolutè communis eſt: ſed hac ſola ratione diſcreti, quòd alteri ſubdi non poſſumus, qui Judices non habemus. Reſpice tot doctos viros, & conſidera quale ſit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam formidare. De talibus diſceptas, quos tibi cognoſcis eſſe potiores. Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te Judicem honoratæ congregationis agnoſcant. Conſides ſupra omnes ſcilicet Conſulares: ſententiam primus dicis; & in illa libertatis aula reverendus aſpiceris, in qua commiſſos habere mundi Primatios approbaris. Quis jam de obſcuro * vitio cogitare poſſit, qui ſe inter morum lumina tot eſſe cognoſcit? Vis odium non recipere? Studium à te gratificationis exclude. Publicum amorem neceſſe eſt habeas, ſi ſecretius nil promittas. Erit nimirum magnum, & ſingulare præconium, ſi Judices non accipiant, ubi ſunt, qui multùm dare contendant. * Ditioni tuæ non ſolùm Roma commiſſa eſt (quamvis in illa contineantur univerſa) verumetiam intra centeſimum poteſtatem te protendere antiqua jura voluerunt: ne tantæ civitatis Judicē muralis agger includeret, cùm Roma omnia poſſideret. Tu etiam ex deſignatis lege provinciis, ab appellatione cognoſcis. Advocati tibi militant eruditi: quando in illa patria difficile non eſt Oratores implere, ubi Magiſtros eloquentiæ contingit ſemper audire. Carpento veheris per nobilem plebem: publica te vota comitantur: favores gratiſſimi con-

De dignitate commiſſa laus ſemper Judicis æſtimatur.

** Ed. Niv. & Ga. oporteret.*

Rex alteri ſubdi non poteſt.

** Gr. & Cuſſ. [illegible] nomen.*

In quo ſiturm ſit ſingulare Judicū præconium.

** D. Juret. legit Dicationi, ut Ep. 7. lib. 11. Et Adictioni.*

sona tecum voce procedunt. Bene age, quia te veniente licet populis conticere. Habes copiose, unde tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, si merceca diversæ sub nulla venalitate vendantur: si exhibitio salubriter accensa thermarum, tapinarum ardoribus non tepescat: si spectaculum, quod præbetur voluptati, non sit causa litigii. Suaviter enim cogit gratum esse populum, quisquis in certaminibus partium declinat injustum. *Vis veritatis.* Tanta est enim vis gloriosæ veritatis, ut etiam in rebus scenicis æquitas desideretur. Admonitionum igitur ordine decurso, per Indictionem illam habitu te togatæ dignitatis ornamus; ut *b* indutus veste Romulea, jura debeas affectare Romana. Nam si isti *c* dignitati par fueris, nihil est quod à nobis minimè consequaris. Ad omnia enim tali suffragio eris nihilominus dignus, si actionem tuam laudet Senatus. Perfecta enim rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse Summates. *Perfecta rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse Summates.*

a Senatus ille mirabili opinione gloriosus. Epictetus cùm ab Hadriano Imperatore interrogaretur quid esset Senatus; ornamentum, dixit, urbis, splendor civium. Sic legati à Pyrrho interrogati quid de Romanis sentirent, responderunt urbem sibi templum visam: Senatum verò Regum consessum. Quidam cum vocarunt recti bonique præceptorem: alii mundi lumina. Probus apud Vopiscum ait Romanos Senatores mundi Principes esse, tales semper fuisse, & inposterum futuros. Petronius in Satyrico vocat Senatum recti bonique præceptorem. Prudent. lib. 1. in Symmachum, mundi lumina. Sic Ammianus Marcellinus, ubi de Constantio Romam ingresso ait: Cùmque Urbi appropinquaret, ait, Senatus officia, reverendasque patriæ stirpis effigies ore sereno contemplans, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus, in unum coactam multitudinem Regum, sed asylum mundi totius adesse æstimabat. Cicero Senatum principem salutis, publicæque mentis appellat. Vide Majorian. Novell. 5. de ritu imperii sui. Virgil. 6. Æneid. l. 74. C. Theod. de Decurio. Quintil. declam. 329. *Broff.*

b Indutus veste Romulea. Togam intelligit, qua Romani cives utebantur, l. 32. sed etsi accepto, de jur. fis. quo allusum lib. 3 epist. 17. Vestimini moribus togatis: exuite barbariem. Notatur Antonius à Dione lib. 50. [illegible]. Tertullianus de pallio: Salvian. lib. 4. de Providentia: Claudian. in Ruffinum.

Barbariem revocat.
Nec pudet Ausonios currus & jura regentem
Sumere deformes ritus, vestemque Getarum,
Insignémque habitum Latii mutare, togæque.

Toga advocatorum l. 5 C. de advoc. divers. judic.

c Præfecturæ urbanæ familia, quæ hic dicitur, Ulpiano sunt Stationarii: l. 1. de off. præf. urb. *Forn.*

FORMULA QUÆSTURÆ.

V.

SI tantùm claræ sunt dignitates, quantùm nostris* affatibus perfruuntur: si præsentia frequens prodit Dominantis affectum; nullus ita Judicum potest esse gloriosus, quàm ille, qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. Aliis enim pecuniæ publicæ committimus procurationem: aliis causas concedimus audiendas: aliis* patrimonii nostri jura delegamus; Quæsturam toto corde recipimus, quam nostræ linguæ vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus necessariò familiariter applicatur; ut propriè dicere possit, quod nos sentire cognoscit: arbitrium suæ voluntatis deponit; & ita mentis nostræ velle suscipit, ut à nobis magis putetur exiisse, quod loquitur. O quàm arduum est, subjectum verba Dominantis assumere, loqui posse, quod nostrum credatur, & provecti in publicum decorem gloriosam facere felicitatem! Considerate quid ponderis habeatis pariter, & decoris. *a* Si quid dubitamus, à Quæstore requirimus: qui est *b* thesaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus semper ad subitum; & (ut ait Tullius magister eloquentiæ) nihil præstabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quò velit, unde autem velit deducere. Nam si Oratoris est proprium graviter & ornatè dicere ut possit animos Judicum commovere; quantò facundior debet esse, qui ore Principis populos noscitur admonere, ut recta diligant, perversa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accusent? Ut prorsus feriata sit districtio, ubi prævalet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentissimus Antiquorum, mores alienos corrigat, & suos debita integritate custodiat. Talem denique oportet esse Quæstorem, qualem portare Principis decet imaginem. Nam si nos (ut assolet) causam gestis audire contingat; quæ auctoritas erit linguæ, quæ sub oculis Regale genium possit implere? Adesse debet scientia juris, cautela sermonis; ut nemo debeat reprehendere, quod Principem constiterit censuisse. Opus etit præterea firmitas animi, ut à justitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate servanda & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri. Sed vide, ut tantùm doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas. Aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærant: tua verò dignitas Principi consilia subministrat. Atque ideo prudentiæ, vel eloquentiæ tuæ fama provocati, Quæsturam tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genitricem omnium dignitatum, continentiæ domicilium, virtutum omnium sedem, per illam Indictionem, Deo præstante, concedimus; ut sic agas, quemadmodum te parem rebus prædictis esse contendas. Ad te enim provinciæ sua vota transmittunt: à te Senatus juris quærit auxilium: à te docti probantur expetere, quod noverunt; & necesse tibi est omnibus sufficere, quantos à nobis contigerit legum remedia postulare. Sed cùm hæc omnia feceris, nullis elationibus efferatis, nulla mordearis invidia, alienis calamitatibus non læteris: quia quod odiosum est Principi, non potest convenire Quæstori. Exerce potestatem Principis, conditione subjecti. Sic ore* vero glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis judicibus redditurum: ubi aut culpabilis vicissitudinem recipit, aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

**Gr. Cuj & Cus. N. affatibus.*
**Alii, merimonii.*
Quæstura vox linguæ Principis.
Definitiones Quæstoris.
Definitiones Quæsturæ.
**Alii, nostro.*

a Si quid dubitamus, à Quæstore requirimus. Ad Quæstoris officium pertinet orationes Imperatorum, & cætera Senatui nota facere, quod constat ex Suetonio in August. cap. 65. in Nerone cap. 15. & in Tito cap. 6. Ælio Spartiano in Hadriano, statim in principio. Cornelio Tacito lib. 16 quod designare voluit Sidonius Appollinaris in Panegyrico Major.

—cujus dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet & Quæstore diserto.
Pollens.

Ulpianus etiam in l. 1. D. de off. Quæstor refert Candidatos solis Principum libris in Senatu legendis vacasse. *Broff.*

b Thesaurus famæ publicæ, armarium legum. Quæstor sacri Palatii petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat; & ut hoc loco omne ejus officium paucis exequar, leges dictabat, precésque ac responsa subnotabat, ut constat ex notitia Romani Imperii, & Nov. 53. & 124. l. ult. C. de divers. rescr. Symmachus ad

Auson. Quæstor es, memini: consilii Regalis particeps, scio: precum arbiter, legum conditor, recognosco; & alio loco: Te magis Quæsturæ honos, & condendarum sanctionum usus exercuit. Procop. lib. 2. de bello Persico. His de causis justitiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ, & armarium legum, ut in Nov. Valent. de homic. cas. fact. Denique is planè est Quæstor, quem in Aula Cancellarium appellamus. Ad Quæstorem etiam pertinebant memoriales, hoc est leges, & rescripta excipiebant, & implebant, id est perscribebant, aut perscribi curabant. *Broff.*

FORMULA MAGISTERIÆ DIGNITATIS.

VI.

REverendum honorem sumit, quisquis Magistri nomen acceperit: quia hoc vocabulum semper de peritia venit; & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus æstimandum. Ad eum nimirum Palatii pertinet disciplina: ipse insolentium *a* scholarum mores procellosos moderationis suæ terminis prosperè disserenat. Tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur; & ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum. Sic nominis sui gravitate perfunctus, ornat actibus Principatum. Per eum Senator veniens nostris præsentatur obtutibus: admonet trepidum: componit loquentem: sua quinetiam verba solet inserere, ut nos decenter omnia debeamus audire. Aspectus Regi haud irritus, promissor collocutionis nostræ, gloriosus dunator aulici consistorii, quasi quidam lucifer; nam sicut ille venturum diem promittit: sic iste desiderantibus vultus nostræ serenitatis attribuit. Causarum præterea maximum pondus in ejus * audientiæ finibus optima securitate reponimus; ut ejus curis fidelibus sublevati, utilitatibus publicis vivaciùs occupemur. *b* Veredorum quinetiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiæ suæ districtione custodit; ut sollicitudines nostras, quas consilio juvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem Reipub. * nostræ ordinatur humanitas; & nolentes redeunt, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis Legatorum, quamvis festinantium, prænuntiatur adventus: per eum * nominis nostri destinatur evectio; & isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. His etiam laboribus æstimatis potestatem maximam huic decrevit Antiquitas; ut nemo Judicum per provincias fasces assumeret, nisi hoc & ipse fieri decrevisset. Subdidit ejus arbitrio aliena judicia, ut ad ipsum rediret, quod alter visus est præstitisse. Molestias quidem non habet exigendæ pecuniæ, sed apertè bono fruitur potestatis * adeptæ: credo, ut ex diversis titulis destoraretur dignitas, ad levamen Principis instituta. Peræquatores etiam victualium rerum in urbe Regia propria voluntate constituit, & tam necessariæ rei Judicem facit. Ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus præstat ornatum: quando tales viros copiæ publicæ præficit, ut plebs querula seditionem nesciat habere satiata. Officium verò ejus tanta genii prærogativa decoratur, ut militiæ perfunctus muneribus, ornetur nomine Principatûs; miroquè modo inter Prætorianas cohortes, & Urbanæ Præfecturæ milites videantur invenisse primatum, à quibus tibi humile solvebatur obsequium. Sic in favore magni honoris injustitia quædam à legibus venit, dum alienis excubiis præponitur, qui alibi militasse declaratur. Adjutor etiam Magistri nostris præsentatur obtutibus; ut vicaria sorte beneficii eligamus ejus præsidium, qui nobis præstat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot insignibus opulentam, per Indictionem illam, gubernandam tibi, congruâ gravitate, committimus; ut omnia quæ gesseris, Magister fecisse videaris: quia nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) à tanta maturitate peccetur.

* Ac. audacia

* Cor. Gam. ista.

* Jur. legit. nominis.

Grul. & Cu. indempta.

a Vide leges sub titulo de privilegiis scholarum. *Juretus.*

b Veredorum oportunam velocitatem. Evectiones dantur à Principe, vel à Præfecto Prætorio, vel Magistro officiorum: ad eos refertur si quid minùs legitimè in usurpando cursu publico factum sit. l. 3. C. de cursu publico: idcirco non mirum, si evectiones dant; Præsidibus autem dandarum evectionum facultas non est, ut Nov. Major. de cursu publico, nisi publicarum functionum prosecutoribus. *Broff.*

FORMULA COMITIVÆ SACRARUM Largitionum.

VII.

GRata sunt omnino nomina, quæ designant protinus actiones: quando tota ambiguitas audienti tollitur, ubi in vocabulo concluditur, quid geratur. Donis enim præsidere Regalibus Comitivam Sacrarum Largitionum indicia rerum verba testantur. Quod verè decorum, verè fuit omnimodis exquisitum, in donorum Regalium parte sequestratam facere dignitatem, & alterius honorem dicere, dum nos constet dona conferre. Actus innocens, pietatis officium, illud semper ingerere, unde se fama Principis possit augere. Regalibus magna profectò felicitas militare donis, & dignitatem habere de publica largitate. Alii Judices obtemperant residuis virtutibus Regnatoris: hæc sola est, quæ tantummodo serviat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipsam districtum geritur, nil severum fortè censetur: sed tunc obsequitur, quando pro nobis vota funduntur. Supplicum per te fortunas erigimus, Cal. Januariis affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua est. Verùm hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultûs nostri metallis usualibus imprimatur; monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere. O magna inventa prudentum! O laudabilia instituta Majorum! ut & imago Principum subjectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilate non desinunt pro salute cunctorum. Sed huic (ut ita dixerim) muneratriæ dignitati, præconem largitatis nostræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque Primiceriatûs adjungimus; ut per te demus honores, per quem & nostræ pecuniæ conferimus largitates. Meritò, quando & simili gratia utraque præstantur, & ab uno debuerunt Judice geri, quæ parili videntur laude conjungi. Parum est autem, quòd provinciarum Judices tuæ subjaceant dignitati: ipsis quoque Proceribus chartarum confirmas officium; dum perfectum non creditur, nisi à te fuerit pro solemnitate completum. Vestis quoque Sacra tibi antiquitùs noscitur fuisse commissa; ut quicquid ad splendorem Regum pertinet, tuis non minùs ordinationibus obediret. Curas quoque littorum adventitiâ lucri provisione committis. Negotiato-

Grata sunt nomina, quæ designant protinus actiones.

Vota pro salute Principis Cal. Januar.

Moneta à monendo. Gr.

res, quos humanæ vitæ constat necessarios, huic potestati manifestum est esse subjectos. Nam quicquid in vestibus, quicquid in ære, quicquid in argento, quicquid in geminis ambitio humana potest habere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundat; & ad judicium tuum confluunt, qui de extremis mundi partibus advenêre. Salis quoque commercium, inter vestes sericas, & pretiosissimam margaritam, non ineptè tibi deputavit Antiquitas; ut sapientiam tuam evidenter ostenderet, cui talis species deputata serviret. Quapropter per illam Indictionem Comitivæ Sacrarum, & Primiceriatus tibi conferimus dignitates; ut multis laudibus decorari possis, qui honorum numerositate præcingeris. Utere igitur solemniter titulis tuis; & si quid tibi de antiquo privilegio usus abstulit, plurima certè, quæ vindicare debeas, dereliquit: quando duarum dignitatum gloriosa quidem cura, sed & laboriosa custodia est, quæ tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excoluntur.

FORMULA COMITIVÆ PRIVATARUM.

VIII.

Comitiva Privatarum, sicut nominis ipsius sonitus insonare vocabulum, per * Rationalium curam, quondam Principum privatam fertur gubernasse substantiam. Et quia Judicis fastigium exercere non poterat inter homines extremis conditionibus inclinatos; alios quoque titulos provida deliberatione suscepit: ne dignitas Latialis causam tantum videretur habere cum famulis: sed actibus urbanis tunc se feliciùs occupavit, postquàm agrestium causas decenter amisit. Quid enim priùs facerent inter servos jura publica, qui *a* personam legibus non habebant? Non ibi advocatus aderat: non se partes solemni actione pulsabant. Erat secretarium * impolita seditione confusum; & appellabatur abusivè judicium, ubi non allegabantur à partibus dicta prudentium. Utitur nunc dignitas liberorum causis; & legitimus Præsul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis disceptare posse sentitur. Primùm tibi contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quasi patenti publico, decreta custodia est: ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reverentiam non haberet. Gravitas enim publica proximitatis sanctitatem, & conjunctionis gratiam, habitâ æstimatione, discrevit: quia longè aliud debemus proximitati naturæ, quàm corporali possumus indulgere licentiæ. Contra hos eligeris unicos, & continens inquisitor; ut dum talia probra persequeris, consequaris præconia castitatis. *b* Defunctorum quinetiam sacram quietem æquabilia jura tuæ conscientiæ commiserunt ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret: ne quis columnarum decorem irreligiosâ temeritate præsumeret: ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, sceleratâ perscrutatione detegeret: ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadavera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstratur. Vide quæ tibi commissa sunt, castitas viventium, & securitas mortuorum. Habes quoque per provincias de perpetuario jure tributorum non minimam quantitatem. *c* Canonicarios dirigis, Possessores admones, & cum aliis Judicibus non modica jura partiris, caduca bona non sinis esse vacantia. Ita quod usurpatio potuit invadere, tu fiscum nostrum facis justis compendiis obtinere. Proximos defunctorum nobis *d* legaliter anteponis: quia in hoc casu Principis persona post omnes est: sed hinc optamus non acquirere, dummodo sint, qui relicta debeant possidere. *e* Depositivæ quoque pecuniæ, quæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicantur ærariis; ut qui sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno siquidem inventa perdit, qui propria non amittit. Proinde (quod felicibus applicetur auspiciis) per Indictionem illam Comitivæ Privatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem esse decreverunt; est enim & ipsa aulica potestas Palatio nostro jure reverenda, quam tu facies ultra terminos suos crescere, si susceptam continenter egeris dignitatem.

* Cor Gam. rationalis cu.

* Gr. impolluta.

Ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse mōstratur.

Sine damno inventa perdit, qui propria non amittit.

a Personam non habent. Servi personam non habent: ideóque à Theophilo, initio tit. de stipul. serv. ἀπρόσωποι nominantur: de quibus D'ou, περὶ ἀπειρίας, & l. un. C. si per vim, vel alio modo. Basil. δουλείας vocat ἀτιμίας, *Forn.*

b Defunctorum sup. lib. 4. epist. 18. Constantius l. 3. & l. 4. ædes ac domum defunctorum vocat sepulcra, tit. de sepulchr. viol. C. Theod. Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, l. 2. vers. cum Pontificibus, eod. tit. l. 50. hereditas. D. de petit. hered. l. ult. de mort. inf. hic sacram quietem vocat. Vide Sueton. in Domitiano c. 17. 2. Tull. de legib. 10. epist. *Forn.*

c Vide infra lib. 12. Ep. 13. Hi sunt, qui Canonem publicum exigebant. *Jur.*

d Legaliter in successionibus ab intestato fiscus novissimum locum occupat, & agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus postponitur, tit. de hered. decurion. Cod. Inde Harmenop. cæterique Græci juris interpretes aptè, vacantia bona ἀδέσποτα καὶ ἀκληρονόμητα defiount. *Forn.*

e Depositivæ, vet. repositivæ: utrumque rectè, sed tamen prius arridet magis, ex l. 31. Nunquam, D. de acq. rer. dom. Ubi à Paulo thesaurus definitur, vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non exstet memoria, ut jam dominum non habeat, & inventori conceditur. Hic verò fisco applicatur, præter juris disciplinam §. Thesauros, de rer. divis. Instit. l. 3. in fin. D. de jure fisci, l. un. C. de thesauris. Sanè Plato initio lib. 11. de legibus, thesauros tollendos esse negat. Porrò securitatis causâ in monumentis ac sepulchris pecuniæ credebantur, ut hinc, & ex Bonuchi Terentianæ prologo constat: quod postea vetitum fuit: exstatque titulus lib. 45 Basilic. Ne pecuniam cum mortuis sepelire liceat, οὐκ ἔξεστι σὺν τῷ τεθνεῶτι χρήματα. Sed & quod in d. l. un. legitur, condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia, seu monilia, hujus formulæ descriptioni consentaneum est; sic enim & Poeta:

Auxiliúmque viæ veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus & auri.

& Homeri scholiastes Iliad. 3. κειμήλια exposuit ἀρχαῖα καὶ ἀπόθετα χρήματα, opes abditas & reconditas. *Forn.*

e Depositivæ quoque pecuniæ. Hic dicitur Comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remunerationum, vel munerationum, l. 2. C. de commeatu. l. palatinos. C. de palat. sacr. larg. l. 41. C. Theod. de appellat. is etiam dicitur præsidere donis imperialibus, & per eum erigi supplicum fortunas, & Kal. Januariis affatim largitiones fieri: quique largitionum dies notatur in l. laudabile. C. de adu. div. jud. & à Nicephoro cap. 23. lib. 10. *Broff.*

FORMULA COMITIVÆ PATRIMONII.

IX.

ANtiquæ consuetudinis ratio persuadet, chartis nostris illos imbuere, qui longè positi transmissas accipiunt dignitates; ut quos non poteramus præsentes instruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonii nostri curas * Regalis defloravit electio, non tam destinatis præceptionibus instruimus, quam usu serenissimæ collocutionis erudimus. Confabulationes siquidem nostræ erunt tibi instrumenta justitiæ: quando illud gratum nobis esse perspexeris, quod & divinis potest convenire mandatis. Patrimonium siquidem nostrum pro sublevandis privatorum fortunis tibi credidimus, non premendis. Nam si tranquillitatis nostræ velis consideratationem, quoddam Regiæ domûs famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe utilitates improbus dominus quoquo modo nititur vindicare; cæterùm qui bonæ famæ studere cognoscitur, suo semper judicio plus gravatur. Insolens libertatis genus est rusticorum, qui adeo sibi putant licere voluntaria, quoniam ad nostram dicuntur pertinere substantiam. Esto igitur illis cum erecta potestate moderatus. Temperamentum simul damus, cui posse concedimus. Considera, suscepta dignitas quo debeat splendore tractari, per quam supra cæteros Judices familiaritatem Principis habere meruisti. Nam sicut sol ortus corporum colores fugata nocte detegit: ita se morum tuorum qualitas, assiduè viso Principe, non celabit. Mens tua & oculis nostris patebit & auribus. In vultu, & in voce cognoscimus servientium mores. Si facies tranquilla, si vox moderata suggesserit, credimus esse probatissimas causas. Quicquid enim turbulenter dicitur, justitiam non putamus. Quapropter pensabit loqui tuum Dominantis examen: quando nequeunt proprias regere voluntates, qui suos possunt proferre sermones. Speculum siquidem cordis hominum verba sunt: dum * illud moribus placere creditur, quod ipse sibi ad agendum legisse monstratur. Superbus quinetiam *a* varicatis gressibus patet. Iracundus luminum fervore declaratur. Subdolus terrenum semper amat aspectum. Leves inconstantia prodit oculorum. Avarus obuncis unguibus explanatur. Et ideo ad quas provecti estis, studete virtutibus: quia nemo potest Principem fallere, qui etiam rerum naturalium causas in vobis optimè probatur inquirere. Quapropter ad Comitivam patrimonii nostri te per Indictionem illam (Deo juvante) promovemus; ut Inavarum Judicem Palatia nostra testentur, quem nos judicavimus esse promovendum. Quid enim magis cupias, quàm si te linguas nobilium laudare cognoscas? Alibi fortè Judices formidentur injusti: hic ubi remedium præsens petitur, redempta sententia non timetur. Querimonias possessorum sine venali protractione * discinge. Omne siquidem justum celeritatis commodo transit ad beneficium; & quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Possessiones nostræ, vel quia sunt immobiles, non egrediantur terminos constitutos: ne conditione contraria quod non potest moveri, malis moribus contingat extendi. Trade etiam militibus tuis quam sectari delegeris animi castitatem. Quomodo ille justus potest dici, sub quo non prohibeatur excedi? Utere igitur, auctore Deo, concesso tibi feliciter privilegio dignitatis. Incitet te ad bonorum desiderium, sæpissime quod videtis: quia in his quæ feceris, judex & testis ero. Nam & si epulas sollicita ordinatione disponas, non solùm nostro Palatio clarus, sed & gentibus necesse est reddaris eximius. Legati pene ex tota orbis parte venientes, cùm nostris cœperint interesse conviviis, admirantur copiosè repertum, quod in patria sua norunt esse rarissimum. Stupent etiam abundantiam unius mensæ tantas servientium turbas posse satiare; ut judicent consumpta recrescere, unde tanta probantur exire. Habent nimirum in sua patria, quod loquantur, dum parentibus suis dicere gestiunt, quæ viderunt. Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus nostris apparatibus invenitur. Adde, quòd tempora nostræ lætitiæ secretaria tua sunt, cùm pectus redditur curis alienum; & tunc tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis adimitur. Merito, ut qui es judex tanti apparatus, & epularum, *b* * deliniitus cibis tibi animus concedatur.

** Gr. Coj. & Foro. legalis.*

Qui bonæ famæ studet, suo semper judicio plus gravatur.

Speculum cordis hominum verba sunt.

** Gr. Niv. & Ga. illico.*

** Gr. & Coj. distringe. Niv. & Ga. distingue.*

** Gr. delicatissimus Cor. Niv. delicatissimus.*

a Varicatis gressibus, id est, dolosè: unde prævaricatores, l. a.12. Prævaricatores, de verb. sign. l. 1. ad S. C. Turpill. Plin. lib. 18. cap. 9. Arator, inquit, nisi incurvus prævaricatur. Inde translatum id nomen in forum: ibi itaque caveatur ubi inventum est. Ulpianus tamen ex Labeone in l. 1. de Prævaricatoribus à varia concertatione nomen tractum ait: quæ notatio defendi posset, quia varii, dolosi nominantur, l. 1. D. de dolo, i [illegible] à Græcis vertitur, tit. 1. lib. 60. Basilic. *Forn.*

b Deliniitus, vet. delicatissimus. Obiter notandus mos, quo Regum conviviis Legati adhibebantur: quod perhonorificum fuit. Ammian. Marcell. lib. 15. honoreque mensæ Regalis adeò antepositus aliis Pacatus Panegyristes: Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est. Qu. Curtius lib. 8. Præcipuus honor habebatur, quòd licebat sedentibus vesci cum Rege. Valer. Max. lib. 5. cap. 1. de Paulo loquens: Nec indignum incolæ honore. *Forner.*

FORMULA, QUA PER CODICILLOS Vacantes Proceres fiant.

X.

PEriclitarentur graviter boni mores, si aut solis divitibus, aut corpore valentibus præstarentur tantummodo dignitates: dum multos invenias excubias Palatii refugere, qui magis possint laudabili conversatione fulgere. Multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum: multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur; & fit plerumque ut sapientes inremunerati jaceant, si semper homines ad honores Comitatensi observatione perveniant. Rarum est uni multa confluere, cùm omnibus debeat Regnantis pietas subvenire. Quid si ad expensas Consulatus pauper nobilis expavescat? quid si sapientia clarus Præfecturæ nequeat sustinere molestias? quid si pondera Quæsturæ affluens lingua formidet? quid si reliqui fasces molestiarum tædio vitentur fortè, quàm meritis? Nonne si à magnis viris talia fugiantur inverecundiâ nostræ mansuetudinis, quamdam repulsam suscipiunt dignitates? Quantò justius bono Principi inremuneratum nihil relinquere, quod facit natura laudabile? Sapientia est, quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit.

Sapientia est quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit.

Prudentia rebus omnibus præponitur, cùm est in homine.

Sola est prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in homine feliciter invenitur. Sit apud nos & fortunis integerrimus Consularis: sint & sine longo labore Primates: habeant exercitia præmia sua: sed & iste honorabilis locus sit, qui tantùm meritis comparatur. Neque enim absurdè leges sacratissimæ censuerunt, eos, quos bonæ opinionis fama commendat, Codicillis Vacantibus tales quærere summitates. Quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus conscia non celaret. Animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. Hoc & validissimus ad labores, hoc & imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes sub diversitate prædicantur, quos hujus nomen honoris amplectitur; & magis nescio quid amplius meriti extorsisse creditur,* qui rem laborantium otiosus meruisse sentitur. Atque ideo præsentibus Codicillis ab illa Indictione illud tibi propitia Divinitate defende; ut considerata ratione præsentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, ut illi modis omnibus præferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus affuerunt. Necesse est enim, ut unum * cedat meritum duobus,* evictum. Alioqui omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minimè præferantur otiosis. Consequantur illa, qui possunt; nec nobis desint ista, quæ credimus. Sic utraque gratia concitati, & illi ad Palatia nostra festinare poterunt, & vos optati honoris gaudia comitantur.

* Gr. Cuj. Niv. & Ga. quod.

* Ed. Ac. Niv. & Ga. credat.

* Ac. evectis.

FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

XI.

Constat felicem esse Rempub. quæ multis civibus resplendet ornata. Nam sicut cælum stellis redditur clarum: sic relucent urbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus: sed quia modestior efficitur, à quo conversationis ordo melior postulatur. Quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad laudes electam esse cognoscit? Illum siquidem honores glorificant, quem commendat & vita. Nam malo instituto vivere, nec Principi fas est: quando & de illo populus occultè potest dicere, cui mores suos publicè nullus ausus est imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis Comitivæ Domesticorum Illustratum Vacantem; ut & tuis civibus decoratus appareas; &, quod est dulcissimum mentibus bonis, jugiter propriis utilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius, quàm agrum colere, & in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum suavi horrea labore cumulantur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conversationis associa dignitatem (nam utraque sibi conjuncta sunt, unum pendet ex altero; non coalescunt sparsa semina, nisi etiam terræ qualitas fuerit operata) habiturus messem de nostra gratia copiosam, si à te judicia nostra cognoverimus optimè fuisse tractata.

Illum honores glorificant, quem commendat & vita.

FORMULA COMITIVÆ PRIMI ORDINIS.

XII.

Magnum quidem multis, & inter vices videtur esse geniatum, publicæ utilitati probis actionibus occupari. Sed quantò felicius honorem splendidum sumere, & cogitationum molestias non habere? Interdum enim assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates: dum imbecillitas humana citò solet sustinere fastidia; & quod priùs ambiisse creditur, postea vitare velle sentitur. Sed hoc multò præstantius adesse conspectibus Regiis, & abesse molestiis: gratiam habere loci, & vitare contumelias actionis. Dulce est aliquid sic mereri, ut nulla possit anxietate turbari: dùm multò gratius redditur, ubi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. Hunc igitur honorem tibi respicis otiosa remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiqua noscitur provisione collatus; ut Rectores provinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima se debere. Consiliarii quoque Præfectorum conscientia clari, dictatione præcipui, qui in illo actu amplissimæ Præfecturæ sic videntur exercere facundiam, ut ad utilitates publicas expediendas, alteram credas esse Quæsturam. Unde frequenter & nos Judices assumimus, quia eos doctissimos comprobamus. Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce: quando * Præfecti viri pro tot laudabilibus institutis hujusmodi inveniunt præmia dignitatis; & meritò cum tanta pompa ceditur, quæ Senatorii quoque ordinis splendore censetur. Spectabilitas clara, & Consistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, * inter proceres advocatur: otiosi cinguli honore præcincta dignitas, quæ nullum novit offendere, nullum cognoscitur ingravare, & super omnia bona concitare nescit invidiam. Quocirca provocati moribus tuis, Comitivam tibi Primi Ordinis ab illa Indictione majestatis favore largimur; ut Consistorium nostrum sicut togatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes: quando vicinus honor est illustribus, dum alter medius non habetur. Delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplum & honorabilem facis, si te moderata consideratione tractaveris. Admoneat te certè, quòd suscepta dignitas Primi Ordinis appellatione censetur: utique, quia te sequuntur omnes, qui Spectabilitatis honore decorantur. Sed vide, ne quis te præcedat opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui grave pondus invidiæ est, splendere cinguli claritate, & morum lampade non lucere.

* Gr. & Cuj. prefectis.

* Alii, regentur.

Grave pondus invidiæ est splendere cinguli claritate, & moribus non lucere.

FORMULA MAGISTRI SCRINII, ET Comitivæ Primi Ordinis, quæ danda est Comitiaco, quando permilitat.

XIII.

Si honor frequenter defertur otiosis: si interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendum aliquid personæ tantùm gratia suffragatur; quo studio remunerandi sunt, qui ad agonis sui præmia pervenerunt? Considerandum, quali labore servitum est, & sic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum mensura de contrario venit: dum tale obedientibus dari debet donum, quale indevotis potuit esse periculum. Grandia sunt, quæ sustinent excubantes personas, contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam æqualitatis imponunt. Ita quod à Judicibus breviter dicitur, ab ipsis efficacia famulante cópletur. Notum est, quæ pericula sustineant, cùm

ad causas mittuntur alienas. Si segniùs agat, petitor queritur; si districtè, pulsatus vociferatur. Sic inter utrumque diversum rara laus est invenisse præconium. Dignitatum pace dicamus, facilius est laudatum Judicem reperire, quàm militem injuncta sine offensione complere. Aliud est enim tantùm dicere legitima: aliud ad terminum deduxisse justitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur, sed multò gloriosius statuta complentur. Verba tantùm diriguntur à Præsulibus, à militibus autem postulatur effectus. Post omnia periculis subduntur, si constricti aliquid verisimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contristare nisi sunt, ipsos postea impensos Judices pertulerunt. Offendunt enim frequenter ignari, quibus sunt postea parituri; & dum causis alienis fidem custodiunt, interdum pericula propriæ salutis incurrunt. Verùm inter hæc militem evasisse laudatum, nonne justè videtur esse miraculum? Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, ut nimio labore torpentes * indictis compensationibus excitemus. Utere igitur confidenter quicquid veteranis munifica jura tribuerunt: nulli sordido subjiciendus oneri, qui te purissima conversatione tractasti. Comitivam quoque tibi Primi Ordinis, quam tali militia perfunctis cana deputavit Antiquitas, secundum statuta Divalia vindicabis. Hæc quidem Priscorum beneficio consequeris: sed nostri nominis contra inciviles impetus, & conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris; ut officium, quod nostris jussionibus speciali sollicitudine famulatum est, amplius aliquid à militibus cæteris promereri potuisse videatur. Mulcta quoque * tot librarum auri percellendum esse censemus, si quis statuta nostra qualibet crediderit occasione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod dolosa fuerit machinatione tentatum.

Frequenter nocuit aliis ipsa integritas actionis.

* Gr. & Cuj. *inanibus.*

* i. l est, *decem*, Gr. & Cuj.

FORMULA DE REFERENDIS in Senatu.

XIV.

OPtamus quidem Curiam Senatûs amplissimi naturali fœcunditate compleri, sobolemque ejus tantûm crescere, ut, quod difficilimum aviditatis genus est, parentum videatur vota satiare. Sed minus amantis est, non amplius quærere, unde tantum numerum possit augere. Agricola diligens præveniendo adjuvat imbrem cœlestem, & antè rigat plantaria, quàm pluvias mereantur optatas. Arborum quinetiam fœtus meliorare contendens, diversi germinis fœturas instituit; ut multiplicatâ dulcedine fructuum, hortis suis conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundissimas laudes incinctum Graium desideramus includere; ut germen alienum amplexu gratiæ colligatum, Curiæ moribus inolescat. Sed hæc cultura longè dissimilis est. Arboribus enim, quod melius putatur, inseritur; ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potiùs suavitate dulcescant: vobis autem, ut agrestia proficiant, offeruntur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, soli tamen præsentatus obscurus est. Hinc est, quòd ad illum Ordinem nihil potest eximium deferri, nisi quod per ipsum probatur augeri. Et ideo illum natalium splendore conspicuum, & ingenii calore prudenter accensum, Senatûs lumen excipiat. Hactenus fuit suis meritis clarus: sed jam erit de vestra perspicuitate prælucidus. Pandite Curiam, suscipite Candidatum. Jam Senatui prædestinatus est, cui nos contulimus Laticlaviam dignitatem. Benignos esse necesse est publicos Patres: quia hoc vocabulum non tantùm suo debet germini, quantùm studio votoque generali.

Laticlavia dignitas.

FORMULA VICARII URBIS ROMÆ.

XV.

VIces agentium mos est, sic Judicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis; & quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem Vicarius diceris, & tua privilegia non relinquis: quando propria est jurisdictio, quæ datur à Principe. Habes enim cum Præfectis aliquam portionem: partes apud te sub Prætoriana advocatione confligunt. a Vice sacra sententiam dicis; &, quod maximæ fidei signum est, b in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. Additur, quòd nec salutari te sine chlamyde jura voluerunt: scilicet, ut sub veste militari semper visus, nunquam crederetis esse privatus. Sed hæc omnia ad Præfecturæ gloriam judicamus esse concessa; ut qui tantæ sedis Vicarium diceret, umbratile nil videret. Considera qualia de te præstes, qui tanta auctoritate subveheris. Exuendus à crimine non * nudetur ab innoxia facultate. Nam quid tibi debere possit, si * minimis suis imputet, quod evasit? Ad similitudinem quippe Summorum, carpento veheris. Intra quadragesimum sanctissimæ Urbis jura custodis. Præterite ludos edis, in vicem Consulis in honorem positus, dignitatemque Senatoris acquiris; & illa tibi panduntur atria, quæ Summatibus probantur esse collata. Hinc est, quòd in Aula libertatis locum patrium tenes; & ibi mereris consessum, ubi est vel intrasse præconium. Ipsi quinetiam Senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur à te necessaria postulare. Habes, quod præstes potioribus te; nec immeritò inter præcipuos censendus es, qui aut juvare potes, aut lædere Consulares. Erige animos sub qualitate modestiæ. Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas. Nihil abjectum est, quod in Repub. geritur, nisi malis fuerit moribus fortè vitiatum. Nam si humilium privatorum placet æqualitas, quantò magis grata est in potestatis culmine custodita, quæ difficilem modum servat, dum ad suum velle festinat? Proinde Vicariæ tibi dignitatem Serenitatis nostræ æstimatione conferimus; quam sic Romæ geras, ut conscientiam tuam tanta civitate facias esse dignissimam. Usurus omnibus privilegiis, quæ tuos decessores habuisse constiterit: quia sicut à vobis Antiquorum instituta deposcimus, ita & dignitati vestræ vetera non negamus.

* Alii, *videtur.*

Qui solvendus est crimine, ne priventur bonis.

* Cor. Gam. *meritis.*

Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium voluntas.

a Vice sacra sententiam dicis. Suprà hoc lib. form. 6. sacra. 1 princip., l. 35. si quis aliquid, 2. D. de pœnis. sacra vice judicans, form. 3. lib. 6 Vice sacra judicavit Præfectus Prætorio, supra for. 3. Vicarius urbis, form. 15. *Fornet.*

b In

§ In inscriptionibus. Id est, accusationibus, C. Theod. lib. 9. tit. 1. De accus. & inscrip. Nemo ad crimen deferendum admittitur, nisi qui solemnia accusationis impleat, & sese ad pœnam, quæ calumniantibus impendet, obstringat, l. 7. C. de cal. l. 11. §. quidam, ad l. Jul. de adult. l. 3. D. de accus. l. 1. C. ad Turpill. inscriptionis vinculi, l. 12. & ult. nullus, C. de accus. l. ult. C. Theod. de exhib. vel transmit. reis. l. pen. & ult. C. de accusat. l. ult. D. de privat. delict. Exemplum l. 3. D. de accus. & apud Lucianum, glos. Basilic lib. 60. tit. 42. *Fornet.*

ᶜ Intra quadragesimum. Quadragesimum lapidem, seu milliarum intelligit. *Forn.*

FORMULA NOTARIORUM.

XVI.

NOn est dubium ornare subjectos Principis secretum: dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne, quod agimus: sed multa non sunt ante scienda, nisi cùm fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tantò plus debent occuli, quantò amplius desiderantur agnosci. Regis consilium solos decet scire gravissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum; ut quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. Nam sollicitis inquisitoribus sæpe & vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat: quia in placida mente Regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus institutum, venatrix bonæ conversationis, sollicitudo nostra respexit, ab illa Indictione Notarium te nostrum esse censemus; ut ordine decurso militiæ, ad Primiceriatus feliciter pervenias summitatem. Honor, qui efficit Senatorem, cui Patrum aula reseratur, non injuriâ; nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, justè videtur & Curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus; ut si quo modo ad Illustratum, vel Vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui Codicillariis Illustratibus probantur ornari. Unde absolutè colligitur, Primiceriatus meritis datum uti; ut in uno eodemque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita. Animari debes igitur ad labores: quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent invenisse Summitates.

Regis consilium solos decet scire gravissimos.

Innocentia cuncta commendat.

ᵃ FORMULA REFERENDARIORUM.

XVII.

QUamvis tantùm sit clara quæque dignitas, quantùm eam præsentiæ nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter acquirit) nemo tamen sermones nostros tantùm meretur, quàm qui ᵃ Referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur: per eum interpellantium vota cognoscimus; & ipsis responsa reddimus, ut negotia * compedita solvamus. Magnum est in hoc agone Principali servire prudentiæ, & ad subitum sic dolores alienos asserere, ut conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minimè tantis clamoribus impediri? Necesse habet à turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare, & distinctiùs referre, quàm potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, & verum dicere: non tantùm interpellator formidat negotii sui casum, quantùm sustinet iste in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotii dominus timoris patrocinio potest sua verba convertere; referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ verò nostræ tantâ memoriæ cautelâ tenendæ sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. Nobis plerumque audientibus nostra dicturus es; & difficili conditione constrictus, judicio nostro subjaces, dum alienas causas explanare contendis. Quapropter Referendarium te electio nostra constituit: sed tu puritatem conscientiæ, & veritatem linguæ nostris jussionibus adhibeto. Eruditionem verò mirabilem collocutio tibi nostra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet esse imperitos: quando in vicem eoris ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Quapropter illa cunctis jussisse nos referre, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostra sic probatis, si justa redicitis. Amate quod nos glorificat. Sit velle vestrum, quale videtis nostrum esse propositum. * Ad summum tales vos esse cupimus, ut etiam per vos Judices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus; ut sicut vobiscum familiariter miscemus affatus: ita & nostra opinio specialiter à vobis mereatur affectum.

Tantùm est quæque dignitas, quantùm eam Regis præsentia illuminat.

** Cod. Gam. expedita.*

** Juret. legit. Ad summam.*

ᵃ Formula Referendariorum. Referendarii sunt, qui supplicum desideria Principi referunt, & exponunt, jussiones Principis Judicibus insinuant. Novell. 10. 113. 124. ac nonnunquam, ut Sigebertus scribit in Chronico, publicas conscriptiones annullo seu sigillo Regia confirmant. *Bross.*

FORMULA PRÆFECTI ANNONÆ.

XVIII.

SI ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, ut tantò quis honorabilis habeatur, quantò civibus profuisse cognoscitur: is certè debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani populi probatur electus. Tui siquidem studii est, ut sacratissimæ Urbi præparetur annona, ubique redundet panis copia, & tam magnus populus tanquam unâ mensa satietur. Per officinas pistorum cibosque discurris, pensum & munditiam panis exigis; nec vile judicas esse, unde te possit Roma laudare: meritò, quando gloria singularis est, illius civitatis affectus. Et ne quod agis, aliquid pateretur extremum, carpentum Præfecti Urbis mixtâ glorificatione conscendis. Tu illi in spectaculis conjunctissimus inveniris; ut plebs, quam industria tua satiat, in suam reverentiam te honoratum esse cognoscat. Nam si querela panis, ut assolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvis; & per te prospicitur, ne quid à populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius fertur, copiæ quantitate provisa, usque ad rerum pervenisse fastigia: quia meritò singularis est amor populi, cùm potuit à penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumque populorum. Hinc unicè semper amatus est, & in gratia civium, ora-

Tantò quis honorabilis habetur, quantò civibus profuisse cognoscitur.

Singularis est amor populi, cùm potuit à penuria liberari.

** Ac. malorum.*

nium vicit facta* Majorum: qui ne aliquando *b* inhonorè diceretur, cum omninis taxatione vocabatur & Magnus. Hoc te exemplum invitet ad prospera: quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem provocet abjectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuæ pistorum jura famulata sunt, quæ per diversas mundi partes possessione latissimâ tendebantur: ne inopia faciente vilesceret, quod Romanæ copiæ laudabili famulatione serviret. Suarii quoque, Romanæ copiæ causa reperti, tuo deputari videntur examini. Gloriare privilegiis acquisitis. Tribunal tuum non est inter minimas dignitates: quando & Romana gratia frueris, & provinciis jussa transmittis. Sed ut actionis ipsius in totum merita perscrutemur, triticeas quidem copias Præfectura Prætoriana procurat. Sed non minor laus est, dispensationem probabilem facere, quàm frumenta colligere: quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla servetur. Sic Ceres frumenta dicitur i venisse: Pan autem primus conspersas fruges coxisse perhibetur; unde & nomine ejus panis est appellatus. Ita & illa prædicata est, quæ reperit; & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit. Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quæ semper est amica sapientiæ, Præfecturam Annonæ per illam Indictionem nostra tibi electione deferimus.

Ceres frumenta invenit. Pan autem primus coxit, unde & panis dictus est.

Industria semper est amica sapientiæ.

Considera nunc, quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in civitatis damno committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. In fraudulentos distringe: panis pondera æquus examinator intende: sollicitiùs auro penserur, unde à Quiritibus vivitur: quia gratior nobis est lætitia faventis populi Romani, quàm copia pretiosissimi metalli. Intuere certè quod loquimur. Quid habes melius quod optes, quàm illius populi gratiam quærere, quam nos etiam constat optare?

a Qui ad copiam Romani. Copias vocat alimenta & annonas, ut in l. 4. C. Theod. de oper. pub. in l. 20 D. de compens. & apud Valer. lib. 5. cap. 1. Inde copiari magno commeatu, prædâque ingenti apud Agellium lib. 17. c. 2. & Nonium Marcellum: quod verbum castrense est, nec facilè apud alios reperitur. *Bross.*

b D. Jaret. putat legendum unica lectione inhonorè, ut supra lib. 3. Ep. 33. Et infra lib. 9. Ep. 24. Et Mamertin. Paneg. 198.

FORMULA COMITIS ARCHIATRORUM.

XIX.

Artis Medicæ laus.

INter utilissimas artes, quas ad sustentandam humanæ fragilitatis indigentiam Divina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quàm quod potest auxiliaris Medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit. Ipsa contra dolores pro nostra imbecillitate confligit; & ibi nos nititur sublevare, ubi nullæ divitiæ, nulla potest dignitas subvenire. Causarum periti palmares habentur, cùm magna negotia defenderint singulorum: sed quantò gloriosius est expellere, quod mortem videbatur inferre; & salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare? Ars, quæ in homine plus invenit, quàm in se ipse cognoscit. Periclitantia confirmat, quassata corroborat, & futurorum præscia valetudini non cedit, cùm se æger præsenti debilitate turbaverit: amplius intelligens, quàm videtur: plus credens * actioni, quàm oculis; ut ab ignorantibus pene præsagium putetur, quod ratione colligitur. Huic peritiæ deesse judicem, nonne humanarum rerum probatur oblivio? Et cùm lasciviæ voluptates recipiant Tribunum, hoc non meretur habere Primatum? Habeant itaque Præsulem, quibus nostram committimus sospitatem. Sciant se huic reddere rationem, qui operandam suscipiunt humanam salutem. Non quod ad casum fecerit, sed quod legerit, ars dicatur: alioqui periculis potiùs exponimur, si vagis voluntatibus subjacemus. Unde si hæsitatum fuerit, mox * quæratur. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: ubi quicquid horum excreverit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc est, quòd sicut aptis cibis valetudo fessa recreatur: sic venenum est, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque Medici pro incolumitate omnium; & post scholas magistrum vacent, libris delectentur antiquis. Nullus justius assiduè legit, quàm qui de humana salute tractaverit. Deponite medendi artifices *a* noxias ægrotantium contentiones; ut cùm vobis non vultis cedere, inventa vestra invicem videamini dissipare. Habetis quem sine invidia interrogare possitis. Omnis prudens consilium quærit: dum ille magis studiosior agnoscitur, qui cautior frequenti interrogatione monstratur. In ipsis quippe artis hujus initiis quodam sacerdotii genere *b* sacramenta vos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam, & amare puritatem. Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiæ animas imponitur obligare. Et ideo diligentiùs exquirite, quæ curent saucios, corroborent imbecilles. Nam videro, si quod delictum lapsus excuset. Homicidii crimen est, in hominis salute peccare. Sed credimus jam ista sufficere, quando facimus, qui vos debeat admonere. Quapropter à præsenti tempore *c* Comitivæ Archiatrorum honore decorare; ut inter salutis magistros solus habearis eximius; & omnes judicio tuo cedant, qui se ambitu mutuæ contentionis excruciant. Esto arbiter artis egregiæ, eorumque *d* discinge conflictus, quos judicare solus solebat * effectus. In ipsis ægros curas, si contentiones noxias prudenter abscidis. Magnum munus est, subditos habere prudentes; & inter illos honorabilem fieri, quos reverentur cæteri. *e* Visitatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debilium, spes certa fessorum. Requirant rudes, quos visitant, ægrotantes, si dolor cessavit, si somnus affuerit. De suo vero languore te ægrotus interroget, audiatque à te veriùs, quod ipse patitur. Habetis & vos certè verissimos testes, quos interrogare possitis. Perito siquidem Archiatro venarum pulsus enuntiat, quid intus natura patiatur. Offeruntur etiam oculis urinæ; ut facilius sit vocem clamantis non advertere, quàm hujusmodi minimè signa sentire. Indulge te quoque Palatio nostro: habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis solet pretiis comparari. Nam licet alii subjecto jure serviant: tu rerum Domino studio præstantis observa. Fas est tibi nos fatigare jejuniis: fas est contra nostrum sentire desiderium; & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia salutis excruciet. Talem tibi denique li-

** Ac. lectioni.*

Tribunus voluptatum.

** Ac. quærat ur. Obscura nimis est hominum salus.*

Omnis prudens consilium quærit.

Homicidii crimen est in hominis salute peccare.

** Jaret. putat legendum discingue.*

** Niv. & Ga. affectus.*

centiam nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in cæteros.

a Contentiones noxias. Vide Sidon. Apollin. lib. 2. Ep. 12. *Juret.*

b Sacramenta. Intelligit ὅρκον Hippocratis, quo nihil sanctius & castius, integrius nihil. *Forn.*

b Vide D. Hieronymum Epist. ad Nepotianum de vita Clericorum in fine. *Juret.*

c Comitivæ Archiatrorum. Cum plures Archiatrorum ordines essent, in singulis erant, qui cæteros anteirent, & hi Comites Archiatrorum vocabantur: de quorum eligendorum forma & auctoritate hoc loco scribit Cassiodorus nec unum fuisse Comitem, sed tot, quot ordines Archiatrorum erant. Cognat. obser. lib. cap. 15.

d Discinge. Verius distingue. Minus scitè. Idem mendum insederat hactenus, l. 6. sicut, Cod. Theod. de legitim. hered. pendentium negotiorum fata distingunt, pro, discingunt, ut supr. hoc lib. form. 9. querimonias possessorum sine vænali protractione discingue: in manuscriptis membranis, distingue. Sic jurgium discingere, l. 4. C. Theod. fin. regund. l. 64. non ignoramus. C. Theod. de appell. l. s. l 5. C. eod. quor. appell. non recip. causam sine dilatione discingere. *Forn.*

Discingere negotium. D. Juretus dicit se notasse ad Alcim. Avit. lib. 2. num. 34. & ad Symmac. lib. 10. Epist. 32.

e Visitatio tua. Hi περιοδευταὶ à Modestino dicuntur, l. 6. de excus. tut. & περιερχόμενοι, Lucas vocat Actuum Apostolorum cap. 19. circuibant enim & obambulabant urbes Medici, ut ex lege Hippocratis colligitur, τὰς πόλιας φοιτέοντες μὴ λόγῳ μοῦνον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰητροὶ νομίζωνται. Sic philosophi se frequentes, atque utiles per eamdem studiorum sectam contendentibus præbere, l. 8. in honoribus, D. de vacat. mun. Suidas in δημοσιεύων: Nomocan. tit. 1. cap. 34. *Forn.*

FORMULA CONSULARITATIS.

XX.

QUamvis dignitatem tuam à Consulibus descendere nominis ipsius videantur testimonia declarare: tamen & insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambigere, te de illius lampadis claritate lucere. Secures enim, & fasces, quos * illi dicavit genio Antiquitas, tuis videntur faleris deputata; ut jurisdictio concessa, vel tacita possit admonere provincias. Sed quale tibi debet esse, quod curules inclytas probatur ornare? Vultus quinetiam Regnantium geniata obsequii pompa præmittit; ut non solum summi Judicis, sed & Dominorum reverentia cumulatus orneris. O magnæ temperationis inventum! De nomine Consulis promitteris clementissimus, & de Principum imagine metuendus. In aliquibus adhuc provinciis ornatus penulâ, carpenti etiam subvectione decoraris; ut multis declaretur indiciis, per expressas imagines rerum vices te præcelsæ genere dignitatis. Considera magnum esse quod suscipis, & nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui auctor multa conferendo prædicatur. Tu age, ne ullis cupiditatibus accuseris; ut si dare non prævales, certè te moderari velle festines. Proximus enim habetur donanti, de quo potest dici, abstinens est jugiter alieni. Certè fœdissimæ contrarietatis vitium est, studere furtis, & habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos, quod vocaris. Non te profectò meritis imparem facis, si turpissimæ ambitionis delicta calcaveris. Nam errores noxios vincere, est vitia maculosa superare; & iste revera editus est de moribus Consulatus. Nec enim superfluè prudentissimi Veterum talia rebus nomina imposuerunt: dum continentiæ magnæ Præsulem provinciis mitterent Consularem. Triumpha jura publica, largire justitiam, & ex fortiori parte imitari prævales, quem nominis proximitate contingis. Pecuniis potest indigere* mediocris; morum talenta non potest non habere, qui justus est. Non pavescas largas Consulum manus. Habent & boni pauperes divitias suas. Illud ergo à te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quantò melius triumphare ex animi thesauro, unde nunquam nascitur pœnitudo? Quia nec tenuis efficeris, cùm plura concedis: quinimmo tantùm locupletior redderis, quantùm te * bona conscientiæ sparsisse cognoscis. Quapropter opinionis tuæ laude pellecti, per illam Indictionem in illa provincia Consularitatis te præcipimus agere dignitatem; ut tibi non sit acceptum, quod legibus probatur inimicum. Illa magis dilige, quæ æquitatis jura commendant. Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, & tunc verè diceris Consularis. Sed ut omnia æquabili moderatione pensentur, institue pecunias non quærere, & agnoscis munera tibi copiosa provenire. Hanc enim conditionem humanis actibus Divina posuerunt; ut ille magis possit ditescere, qui lucra turpia nescit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene agunt: quia necesse est, ut dum parumper malorum ambitio contemnitur, superno munere plus donetur.

* Iur legit, illum.

Proximus habetur donanti, de quo potest dici, abstinens est jugiter suum.

* Ac. mediocribus.

Habent & boni pauperes divitias suas.

* Alii, bene.

Ille magis potest ditescere, qui lucra turpia nescit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene agunt.

FORMULA RECTORIS PROVINCIÆ.

XXI.

OMnino providè decrevit Antiquitas Judices ad provinciam mitti; ne possit ad nos veniendo mediocritas ingravari. Quis enim latronum ferret audaciam, si longè positam cognoscerent disciplinam? Absolutè poterat vis permissa grassari, si conquerens tardiùs crederetur audiri. Sed quantò melius in ipsis cunabulis adhuc mollia reprimere, quàm indurata crimina vindicare? In compendium mittimus mala, si præsentia facimus esse judicia. Quis enim audeat peccare, cùm supra cervices suas districtionem cognoverit imminere? Et ideo te illi provinciæ Rectorem per illam Indictionem nostra mittit electio; ut revera corrigere nitaris, quos tibi commissos esse cognoscis. Chlamydis tuæ proculdubio inter alia clavos intende, quos scias non inaniter positos. * Hinc fit, ut cùm publicum agentes *a* purpuram cernerent, de vigore semper Principis admonerent. Geniatus indutus, vestis gratiosa, quam filio suo.* Priapo Venus dicitur texuisse; ut eximiæ pulchritudinis matrem singulariter ornatus filius testaretur. Respice, quantùm dederint leges; & ad mensurā te potestatis extende. *b* Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio. Constat esse tuæ fidei commissum Principi renuntiare, quod in provinciis probatur emergere. Tu etiam Senatorem ibidem residentem juberis audire; tu in Præfectorum militem cum ipsius tantùm conscientia vindicare. Tuum nomen in subscriptionibus jusserunt honoratis Provincialibus anteferri. Quid de te æstimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuisse postponi. Additur, quòd à Principe *c* frater vocaris; ut nobilitate pretiosi nominis à vilitate criminum tolleneris. Cogi-

In compendium mittimus mala, si præsentia facimus esse judicia.

* Gr. & Cuj. missi, ut.

* Gr. & Cuj. Priamo.

ta tantorum hominum tibi commissas esse fortunas. Fama erunt nostri temporis tui mores. Esto *vitæ continens, ut possis in alios esse Judex. Prima æquitas est, à se Præsules inchoare; ut debeant criminosi metuere, quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem: quando agentem malè nisi bonis moribus non æstimat displicere. Suos actus nullus damnat in altero: quia natura est humani animi, ut nitatur potiùs vindicare, quod se cognoverit admisisse. O quale est, liberum tribunalibus insidere: non esse obnoxium reo suo! ne incipiat potior fieri, qué redemit: timeat districtum, timeat continentem, non audiat blandum. Da, ut possit rigidam formidare senteotiam. Avari Judices nesciunt, quantum delinquunt; nam cùm vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata. Quaptopter esto sollicitus, ut bonæ actionis tuæ laudes potiùs audiamus. A nobis confidenter exigis, quod remittis: quia tantùm de remuneratione tua cogitamus, quantùm te pecunias non quæsisse cognovimus.

**Gr. & Cuj. inte.*

Prima æquitas est, à se Præsules inchoare.

Agentem malè nisi bonis moribus non æstimat displicere.

Suos actus nullus damnat in altero.

Judices cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata.

a Purpuram cernerent, de vigore Principis admonerent. Vulcarius Gallicanus in Avidio Cassio: Ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. Herodian. lib. 1. ὁ βασιλείας ὑπεδέξατο πορφύρα, me ex alvo prodeuntem purpura Imperatoria suscepit. Idem lib. 2. τὴν βασίλειον πορφύραν vocat: ubi ait Nigrum à Syriaco exercitu Imperatorem factum, amictúmque purpura, & reliquo Augusti apparatu. Lamprid. in Alexandro, de Ulpiano, Quem sæpe a militum ira objectu purpuræ defendit. Peplum Imperatorum dixit Trebellius Pollio in Saturnino 31. tyranno. *Forn*

b Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio. Judicum, vel Præsidum munus erat tributorum exactione incumbere. l. in fiscalibus. C. de exact. trib. Nov. 161. idem & Catholicorum munus est, & ex constitutione Augusti jam ab initio Proconsulum. Dio lib. 53. *Broff*

c Frater vocaris. Fratris nomen amicitiæ causa positum, Symmach. lib. 2. epist. 21. 45. 67. & 71. Non potest esse amicitia tam felix, quæ imitetur fraternitatem. Quintil. declam. 321. hinc, opinor, l. 58. Nemo, D de her. instit. l. 63 Verùm. pro socio jus quodammodo fraternitatis in se habet. Eos quoque qui in Magistratu essent, amicos a Principibus quibus merebant, quod & nunc in usu est, dictos observavi. l. 1. C. si [illegible] incip. ita veo. l. ult. D. de off. præf. vigil. l. 11. si in vita, C. de nup. l. 1. D. de appell. l. 17. divi, D de jure patron. sic Ulpianum Alexander noo ætate, ut Glossularius censet, sed observantia & dignitate, amicum nuncupavit, l. 4. C. de contrah. & comm. stipul. Jul. Firmicus Maternus, lib. 8. cap. 27 Matheseos, erunt advocati optimi, & Regum amici. Noo secus hic frater Principis sumitur. Nec enim epistolis, cautionibus, restationibus fraternitas contrahitur, l. 13. non epistolis, C. de prob. Huc referenda est l. 58. nemo fin. de hered. instit. L. 63 verum. fin. pro soc. Nec aliorsum, opinor, Theobaldum fratrem Amalasuentha, nec hanc ille sororem dixit, quam quòd essent consortes Imperii, inf. lib. 10. epist. 1. 2. 3. *Fornerr.*

FORMULA COMITIVÆ SYRACUSANÆ.

XXII.

Regalis est providentiæ, tales Judicum personas eligere; ut ad Comitatum necessitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim tale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati possit expensas: dum commodius sit causam perdere, quàm aliquid per talia dispendia conquisisse. *a* Non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes: quia gravatur apud nos actio Præsulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse non creditur, cui tanti laboris tædia subeuntur. Et ideo majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur. Proinde per Indictionem illam, Comitivam tibi Syracosanæ civitatis, propitia Divinitate, concedimus; ut omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præstitisse cognoscis. De proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficilè veniri posse sentimus. Habes, quæ te decorare debeant, si tu tamen ibi conscientia defæcatus veneris. Militum tibi numerus nostris servit expensis. Redderis inter arma geniatus: processio tua procinctualis ornatus est. Exercitu uteris pacato, nec pericula belli subis, & armorum pompà decoraris. Verùm inter hæc civilem cogita disciplinam. Non permittas milites esse possessoribus insolentes. Annonas suas sub moderatione percipiant: causis non misceantur extraneis. Pro securitate se omnium cognoscat electum, qui se gloriatur habere armatum. Privilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec jubemus excedi. Sufficiat tibi tantùm gerere, quantùm decessores tuos constiterit rationabiliter effecisse.

Majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur.

a Non enim querelas. Ut in provincia lites dirimantur, ne necesse sit ad Comitatum Principis accedere, iisdem propemodum verbis Majoranus Novell. de indulgentiis, reliquorum utitur: Nec de longinquis provinciæ regionibus cum magno sumptuum expensarú nq d detrimento ad Comitatum nostrum venire audeat ille, qui queritur: cui sub durum patientiæ gemitum tolerabilior videtur deprædatio sævientis, quàm sub magno observationis incommodo sustinendas impetrandæ ultionis eventus. Et infra noster Cassiodor. lib. 9 epist 20. Justin. Novell. 17. de mand. Princip. §. si tibi, præcipuè, ut lites quanta poterunt celeritate definiant. Valentin. Novell. 4. Providere decet, ne Provinciales tenues homines defensoris inopia, ad requirenda auditoria sumptuos venire cogantur. Novell. Marcian. 1. cavetur, Neminem exhiberi de provincia ad Comitatum, nisi ad relationem Judicis, à quo fuerit appellatum: Occurrit, inquit, quòd duro possint longi temporis intervallo, & enormibus sumptibus legitimo egentes auxilio liberari: videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium infinitas, non solùm à finitimis provinciis, verùm extremo orbis limite confluentes, & adversum suos adversarios conquerentes. Quod profectò nullatenus accidisset, si in locis integritas, vel severitas Judicum floruisset. *Fornet.*

FORMULA COMITIVÆ NEAPOLITANÆ.

XXIII.

Inter cætera Vetustatis inventa, & ordinatarum rerum obstupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur efferri, quòd diversarum civitatum decora facies aptis administrationibus videtur ornari; ut & conventus nobilium concursione celebri colligatur, & causarum nodi juris disceptatione solvantur. Unde nos quoque non minorem gloriam habere cognoscimus, qui facta Veterum annuis solemnitatibus innovamus. Nam quid prodesset inventum, si non fuisset jugiter custoditum? Exeunt à nobis dignitates relucentes, quasi *à sole radii; ut in orbis nostri parte resplendeat custodita justitia. Ideo enim tot emolumentorum commoda serimus, ut securitatem Provincialium colligamus. Messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recorda-

**Ed. à solis radiis.*

ri, nisi ut subjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. Et ideo ad Comitivam te Neapolitanam per illam Indictionem libenter adducimus; ut civilia negotia æquus trutinator examines: tantúmque famam tuam habita maturitate custodias, quantùm te illi populo vel in levi culpa facilè displicere cognoscas. Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis terrenisque deliciis; ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus misceatis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit. Consîdis * geoianum tribunal: sed tot testes pateris, quot se agmina circumdare cognoscis. Præterea litiora usque ad præfinitum locum data jussione custodis. Tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præstas ementibus de pretio suo; & gratiæ tuæ proficit, quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclata fastigia optimum esse Judicem decet: quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis: dum per ora fertur populi, quod à Judice contigeris actitari. Habet ultionem suam hominum frequentia, si * loquar adversa; & de Judice judicium esse creditur, quod multis adstipulationibus personatur. Contra, quid melius, quàm illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui favore multorum, & illas voces accipere, quas & clementes dominos delectat audire? Nos sibi proficiendi materiam damus: tuum est sic agere, ut sua beneficia Principem delectet augere.

* Niv. & Ga. gemmatum.

* Alii, loquantur.

FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS, & Curialibus civitatis Neapolitanæ.

XXIV.

TRibuta quidem nobis annuâ devotione persolvitis: sed nos majore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates; ut vos ab incurrsantium pravitate defendant, qui nostris jussionibus obsecundant. Erit nostrum gaudium, vestra quies: suave lucrum, si nesciatis incommodum. Degite moribus compositis, ut vivatis legibus feriatis. Quid opus est quemquam facere, unde pœnas possit incurrere? Quærat Judex in vos causas, & non inveniat. Ratio motus vestros componat, qui rationales vos esse cognoscitis. Improbis judicem, testem bonis moribus destinamus; ut nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitimæ conversationis accusat. Atque ideo illi nos Comitivam Neapolitanæ civitatis per illam Indictionem dedisse declaramus; ut nostrâ gubernatione laudatus; alteram mereatur de nostro judicio dignitatem. Cui vos convenit prudenter obedire: quia utrumque laudabile est, ut bonus populus Judicem benignum faciat, & mansuetus Judex gratissimum populum æquabili ratione componat.

FORMULA MILITIBUS.

XXV.

OMnes * apparitiones decet habere Judices suos. Nam cui Præsul adimitur, & militia denegatur. Sed nos, quibus cordi est, locis suis universos ordines continere, indicamus illi Comitivam Neapolitanam, Deo juvante, largitos; ut Judicibus annuâ successione reparatis, vobis solemnitas non pereat actionis. Quapropter designato viro præstare competenter obsequium; ut sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere: ita & vos parendi debeatis priscam regulam custodire.

* Cor Gam. *apparitores. Cui Præsul adimitur, & militia denegatur.*

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Septimus.

a FORMULA COMITIVÆ PROVINCIÆ.

I.

QUamvis omnium dignitatum officia à manu secludantur armata; & *b* civilibus vestibus videantur induti, qui districtionem publicam docentur operari: tua tamen dignitas à terroribus ornatur, quæ *c* gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo judicio fueris evectus, quando aliis vigorem fascium videamus esse creditum; tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato; ut & noxii nimiùm metuerent, & *d* læsi de optata ultione gauderent. Alioqui culparentur Priores, si temperata omnia non fecissent. Sed cùm te intelligas ad moderamen electum, humanum facilè non concupiscas exitium. Reus qui dicitur, & probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro salute multorum. Arma ista juris sunt, non furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta; ut plus terror corrigat, quàm pœna consumat. Non enim cogitur ferro succidere robustam, qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. Civilis est pavor iste, non bellicus, quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. Habes etiam & ferrum, nihilominus incruentum. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. Cunctator esse debet, qui judicat de salute. Alia sententia potest corrigi: *e* de vita transactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant. Innocentia tantùm læta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quæ legum disciplina transmisit. Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius * contemnitur, ubi aurum suscipitur. Tu te inermem reddis, si à virili animo cupiditate recesseris. Quocirca per Indictionem illam Comitivæ tibi in illa provincia tribuimus dignitatem; ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potiùs laudabilis exequaris; nec quicquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quæ & sine potestate defenditur; ut tunc probetur fuisse justus, quando ei quæ mavult objicere possit inimicus. Nec tamen spes vestra velut fastidiata deseritur; nam si bene provinciarum administrationibus præsidetis, honores vos amplissimos sperare leges meritò censuerunt. Unde jam videtur pene debitum, quod vobis à tanta auctoritate ultro noscitur fuisse * promissum.

Cunctator esse debet, qui judicat de salute.

* Niv. Gam. *conditur. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur.*

Ipsa est recta administratio, quæ sine potestate defenditur.

* Gr. & Cuj. Cor. Niv. & Gam. *provisum.*

a Formula Comitivæ. In notitia Imperii Rom. nominantur Comes Africæ, Asiæ, Ponticæ, Thraciæ: Comes rei militaris per Ægyptum: Comes Tingitanæ: Comes littoris Saxonici: Comes Isauriæ, &c. *Fornei.*

b Civilibus vestibus. Præscriptum fuit vestium genus, lib. 4. tit. 10. Cod. Theod. De habitu, quo uti oportet intra Urbem, l. 1. Nullus Senatorum habitum sibi vendicet militarem, sed chlamydum terrore deposito, quieta colobotum, ac penularum induat vestimenta. Cùm autem vel conventus, &c. togatum eundem interesse jubemus. Nempe hic habitus est civilis, quo intra Urbem, & extra castra Magistratuum uti constitutum erat, cujus mentio in antiqua fori Trajani inscriptione est: Statuam poni habitu civili in foro divi Trajani pecunia publica censuit. Huc pertinet l. 7 iisdem, C. de advoc. div. jud. *Forn.*

c Gladio bellico. Hinc Præsidis provinciæ, & Comitis discretionem notare licet. Præsides enim provinciarum non erant Magistratus militares. *Forn*

d Læsi de optata ultione gauderent. Humanum est, ut doloris remedium sit inimici dolor: hinc vindictæ solatium Callistrato, l. 28. Capitalium, §. famosos, de pœnis: Apuleio lib. 3. & lib. 5. Metamorph. ultionis solatium. Plin. lib. 3. epist. 14. diffugiunt servi, quorum magna pars comprehensa est, cæteri requiruntur: ipse paucis diebus ægrè refocillatus non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Quintil. declam. 381. nihil dulcius est ultione læsæ. Senec. 1. de clement. cap 21. Ultio duas res præstare solet, aut sola-

tium affert ei, qui accepit injuriam, aut in reliquum securitatem. *Forn.*

e De vita translata non patitur immutari. Aurea, & Cassiodoro digna, & ab aliis auctoribus tractata sententia. Juvenal. Satyr. 6.

meruit quo crimine servus
Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi.

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est. l. 20. si vindicari C. de pœn. l. 5. de pen. Cic. pro Rosc. Amer. Arist. problem. ἔλαττον ἁμάρτημα ἂν εἴη τοῦ ἀδικοῦντος ἀποψηφίσασθαι, ὡς μὴ ἀδικεῖ, ἢ τοῦ μὴ ἀδικοῦντος καταψηφίσασθαι, ὡς ἀδικεῖ. Quod si in alterutram partem peccandum sit, longè æquius fuerit nocentem absolvere, quàm damnare ac perdere innocentem. Illud quidem peccatum est: hoc verò etiam impietas: ut ex Antiphonte Stobæus gnomolog. cap. 44. εἰ δέοι τι ἐξαμαρτεῖν, τὸ ἀδίκως ἀπολῦσαι ὁσιώτερον, ἢ τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι, τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημα μόνον, τὸ δ' ἀσέβημα ἐστὶν. Cujus sententiæ insigne est apud Ælian. exemplum lib. Var. hist. 14. de Ptolemæo & Berenice, &c. *Forner.*

FORMULA, PRÆSIDATUS.

II.

Provinciarū dignitates annuā successione reparantur, & quare. Dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur.

PRudenter omnimodis inspexit Antiquitas, provinciarum dignitates annuâ successione reparari; ut nec diutinâ potestate unus insolesceret, & multorum provectus gaudia reperirent. Sufficit enim unicuique discessisse laudatum: quia dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. Illa enim vel in brevitate declinare mirabile est: dum frequenter & his surripiunt, qui à fascibus sub velocitate discedunt. Annus universus & ad declaranda conscientiæ bona sufficit, & faciliùs se ab errore custodit. Sit in vestro proposito administrationem unius anni suscipere: nostrum est, merentibus tempus augere: quia non facilè removere cupimus, quos justos esse sentimus. Idcirco conversationis tuæ moribus invitati, per illam Indictionem Præsidatum tibi in illa provincia, propitiâ Divinitate, concedimus; ut sic debeas agere, quemadmodum nobis possessor gratias cum tributis videatur exolvere. Decessorum bona exempla sequere: à vitiosorum te imitatione disjunge: non putetur omnis *a* consuetudo probabilis. Cautum debet reddere non sequacem error alienus. Prodit stultitiæ culpans, qui sequitur accusatum. Sed illud meliùs eligitur, unde * Præsidentis opinio sub administratione laudatur. Respice quantis sit provincia plena nobilibus. Habes qui & bene loqui de te debeant, & derogare præsumant: quia nulla potestas est, quæ qualitatem famæ suæ de ore hominum possit auferre. Contraque, fructus est, opinione prædicabili per confines ire provincias; & ibi invenire verissimam laudem, ubi non imperas potestate. Additur, quòd irremuneratum non relinquimus, si te egisse probabiliter audiamus. Horre vitium, & Principis mereris affectum. Voluntatem Regiam in legibus habes: illis obtempera, & nostra cognosceris implere mandata.

Cautum debet reddere non sequacē error alienus.

** Gr. & Cuj. præcedentem Nulla potestas est, quæ qualitatem famæ de ore hominum possit auferre.*

Voluntas Regis in legibus est.

a Consuetudo, idest tributum, τὰ τέλη. Sup. lib. 1 epist. 10. Theodericus Boëthio rescribens: Arbiter Arcæ habeat consuetudines justas: rursus lib. 3. epist. 23. Remove consuetudines abominanter inolitas. Julianus Misopogone τὰ τέλη τῶν εἰσφορῶν τιμωνεῖ, consuetorum vectigalium quinta. Idem epistola ult. τελῶνας τῷ τὰ τέλη. Nam consuetudo in exactionibus & tributis maximè spectanda est, l. 11. Quoniam, C. Theod. de exact. lib. 13. Ærarium, de annona & tribut. C. Theod. lib. 13. Imperatores, in fin. D. de pollicitation. & in vectigalib. l. 4. l. 9. Locatio, § pen. D. de public. *Forner.*

FORMULA COMITIVÆ GOTHORUM Per singulas Provincias.

III.

CUm, Deo juvante, sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos: ne qua inter consortes, ut assolet, indisciplinatio nasceretur, necessarium duximus illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos Comitem destinare qui secundum edicta nostra inter duos Gothos litem debet amputare: si quod etiam inter Gothum & Romanum natum fuerit fortassè negotium, adhibito sibi *a* prudente Romano certamen possit æquabili ratione discingere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per provincias dirigimus, cognitores; ut unicuique sua jura serventur, & sub diversitate Judicum una justitia complectatur universos. Sic pace communi utræque nationes Divinitate propitiâ, dulci otio perfruantur. Scitote autem unam nobis in omnibus æquabiliter esse charitatem: sed ille se animo nostro ampliùs commendare poterit, qui leges moderatâ voluntate dilexerit. Non amamus aliquid incivile: scelestam superbiam cum suis detestamur auctoribus. Violentos nostra pietas execratur. In causa possint jura, non brachia. Nam cur eligant quærere violenta, qui præsentia probantur habere judicia? Ideo enim emolumenta Judicibus damus: ideo tot officia diversis largitatibus continemus, ut inter vos non sinamus crescere, quod possit ad odium pertinere. Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum esse constat Imperium. Audiat uterque populus, quod amamus. Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini: ita sint & charitate conjuncti. Vos autem, Romani, magno studio Gothos diligere debetis, qui & in pace numerosos vobis populos faciunt, & universam Rempublicam per bella defendunt. Itaque destinato à nobis Judici vos convenit obedire; ut quicquid pro conservandis legibus censuerit, modis omnibus impleatis; quatenus & nostro imperio, & vestræ utilitati satisfecisse videamini.

In causa possint jura, non brachia.

a Adhibito prudente Ro. idest, Jurisconsulto, qui non patietur ad arma & rixam procedere, quos possit sua jurisdictione componere, l. 13. si cujus, vers. cur. gman, D. de usufru. Nam ut subjicit: In causa possint jura, non brachia: idest, vis non adhibeatur in disceptatione à litigantibus, ut apud Græcos χειρῶν νόμος, sic Latinis manus. Pompon. omnia manu à Regibus gubernabantur, l. 2. de orig. juris, Paul. 5. sent. tit. 31. qui custodiam militi prosequenti magna manu excusserint, capite puniuntur. *Forn.*

FORMULA DUCATUS RHÆTIARUM.

IV.

QUamvis spectabilitatis honor unus esse videatur; nec in his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri: tamen rerum qualitate perpensa multùm his creditum videtur, quibus confinales populi deputantur: quia non est tale pacatis re-

gionibus jus dicere, quale suspectis gentibus assidere: ubi non tantùm vitia, quantùm bella suspecta sunt; nec solùm vox præconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat. Rhætiæ namque munimina sunt Italiæ, & claustra provinciæ.

Quare Rhætiæ dictæ.

Quæ non immeritò sic appellata esse judicamus: quando contra feras & agrestissimas gentes, velut quædam plagarum obstacula disponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, & transmissis jaculis sauciatur furibunda præsumptio. Sic gentilis impetus, vestra venatio est; & ludo geritis,

*Jurei legit, vos.

quod * vos assiduè feliciter egisse sentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam Indictionem, Ducatum tibi credimus Rhætiarum; ut milites & in pace regas, & cum eis fines nostros solemni alacritate circumeas: quia non parvam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitas Regni nostri tua creditur sollicitudine custodiri. Ita tamen, ut milites tibi commissi vivant cum Provincialibus jure civili; nec insolescat animus, qui se sentit armatum: quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare Romanis. Quos ideo constat appositos, ut intus vita felicior secura libertate carpatur. Quapropter nostro responde judicio, fide nobis & industria placiturus; ut nec gentiles sine discussione suscipias,

* Gr. Cuj. & Foro. agentes.

nec nostros * ad gentes sub incuriositate transmittas. Ad necessitatem siquidem rariùs venitur armorum, ubi suscepta surreptio custodiri posse sentitur. Privilegia verò dignitatis tuæ nostris tibi jussionibus vindicabis.

a FORMULA CURÆ PALATII.

V.

AUla nostra sicut ognoscitur peritis dispositionibus instituta; ita doctorum in ea diligens debet esse cautela: quando pulchritudo illa mirabilis, si subinde non reficitur, senectute obrepente viriatur. Hæc nostra sunt oblectamenta, potentiæ Imperii decora facies, testimonium præconiale regnorum: hæc Legatis sub admiratione monstrantur; & primâ fronte talis dominus esse creditur, quale ejus habitaculum comprobatur.

* Gr. & Cuj. voluntas.

Et ideo magna * voluptas est prudentissimæ mentis, pulcherrimâ jugiter habitatione gaudere, & inter publicas curas animum fessum reficere dulcedine fabricarum.

Cyclopes primum fabricas condidere.

Quas primùm Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulysse singularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata; ut quod tantis ac talibus institutoribus inventum est, æmulatrix posteritas in suum commodum custodiret. Hinc est,

*Jurei legit, Spectabilitatem.

quòd * Sublimitatem tuam ab illa Indictione curam Palatii nostri suscipere debere censemus; ut & antiqua in nitorem pristinum contineas, & nova simili antiquitate producas. Quia sicut decorum corpus uno convenit colore vestiri: ità nitor Palatii similis debet per universa *b* membra diffundi. Ad quæ sic poteris idoneus inveniri, si frequenter Geometram legas Euclidem: si schemata ejus mirabili varietate descripta, in tuæ mentis contemplatione condideris; ut in hora commonito famuletur tibi copiosa notitia. Archimedes quoque subtilissimus exquisitor cum Metrobio tibi semper assistant; ut ad nova reddaris paratissimus. Non enim tibi minima cura delegatur, quando animum nostrum fabricandi studio cupidissimum artis tuæ ministerio probaris explere. Nam sicubi aut civitatem reficimus, aut castellorum volumus fundare novitatem, vel si construendi nobis Prætorii amœnitas blandiatur; *c* te ordinante ad oculos perducitur, quod nobis cogitantibus invenitur. Decorum magisterium, propositum omnino gloriosum, in tam longas ætates mittere, unde te debeat posteritas admirata laudare. Quicquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut æris fusor, aut camerarum rotator, aut gypsoplastes, aut *d* musivarius ignorat, te prudenter interrogat; & tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne possit aliquid habere confusum. Vide ergo quanta debes nosse, qui possit tantos instruere. Recipis certè bonæ dispensationis tuæ uberrimum fructum, cùm tu de illorum labore laudaris, si ab eis diligenter facta monstraveris. Quapropter quicquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere Veterum sola distet novitas fabricarum. Sed hæc possibilia facis, si dona nostra nulla cupiditate suppresseris. Efficaciter enim imperat artifici, qui eum competenti non patitur commoditate fraudari.

Manus larga artium nutrit ingenia.

Manus larga artium nutrit ingenia: quando qui de victu non cogitat, perficere jussa festinat. Illud quoque considera, qua gratificatione tracteris; ut *e* aureâ virgâ decoratus, inter obsequia numerosa, ante pedes Regios primos videaris incedere; vel ut ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi Palatia commisisse.

a Formula Curæ Palatii. Sidon. Apoll. cap. 13. Pag. 348. Vide quæ ibi dicit Savaro. Vigilius Papa in Epistola, quæ extat Tom. 4. Concil Pag. 164. Sed & Justinum Exconsulem & Cura Palatii: ad cujus loci oram Editor notavit legendum fortè ex curia Palatii. Sed fallitur: nam restituendum dico Exconsulem & Cura Palatii. In Appendice Gregor. Turon. Histor. Franc. lib. 11. cap. 8. Curam Palatii gerebat. *Jaret.*

b Palatii membra, membrum ædificii pro parte domus; l. 13. si ita, §. Idem quæri, D. de manu. testam. l. 32. Ebtoram, §. pleod. de leg. 3. Plin. lib. 2. epist. 17. Apulejus lib. 3. de asino. Cic. lib. 3. ad Qu. Fratr. epist. 1. nec habere poterat adjuncta cubicula, & ejusmodi membra. Quare non dissimulandum est Græcos paulò angustiùs videri membrum ἀντρῶνα exposuisse, d. §. Idem quæri. *Forn.*

c Te ordinante, te præeunte, ex tuo præscripto: formulas enim & ideas, & typos, & schemata, & ichnographias futurarum fabricarum faciebat & pingebat architectus. *Forn.*

d Musivarius, à Musivario opere, quod sectilibus, parvisque varii coloris crustis constat, formas, & imagines rerum effingent. Ælius Spartian. in Pescennio. D. Augustin. lib. 16. de civit. Dei, c. 8. Gulliel. Philander in Vitruvii lib. 7. c. 1. Musivum interpretatur, quod nunc Mosaicum dictitant: cujus artifices hic, & lib. 10. Cod. tit. de excu. artif. Musivarii nominantur. *Forn.*

e Aurea virga. Qui in Aula posteriorum Imperii Rom. Principum curæ Palatii honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos incessisse tradit hoc loco Cassiodorus. Pet. Fabr. Agon. lib. 1. Gomes lib. 1. cap. 3. *Jur.*

a FORMULA COMITIVÆ FORMARUM Urbis.

VI.

QUamvis Romuleæ fabricæ collatæ sibi vix possint præcipuæ reperiri (quia totum ad admirationem

mirationem noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse fundatum) tamen interesse arbitramur, quod utilitas necessaria gratificat, & quod pulchritudinis tantùm causa commendat. Tres jam Forum vel sub assiduitate videre miraculum est. Capitolia celsa conscendere, hoc est humana ingenia superata vidisse. Sed numquid per ea vivitur, aut corporis salus aliqua inde delectatione recreatur? *b* In Formis autem Romanis utrumque præcipuum est, ut fabrica sit mirabilis, & aquarum salubritas singularis. Quod enim illuc flumina, quasi * constructis montibus perducuntur, naturales credas alveos soliditates saxorum: quando tantus impetus fluminis, tot sæculis firmiter potuit sustineri. Cavati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur; & opus illud Veterum non destruitur, si industria suffragante servetur. Respiciamus certè, aquarum copia quantum Romanis mœnibus præstat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quædam æquora non haberet? Currit aqua Virgo sub delectatione purissima; quæ ideo sic appellata creditur, quod nullis sordibus polluatur. Nam cùm aliæ pluviarum nimietate terrenâ commixtione violentur, hæc aërem perpetuo serenum purissimè labens unda mentitur. Quis possit talia sermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam fastigii molem sic ad Aventini caput esse perductam, ut cùm ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum, quasi imam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus crescens per campos jacentes superducto diluvio aëre sereno turbulentus exæstuat: sed quantò pulchrius est, Claudiam Romanam per tot siccas montium summitates lavacris ac domibus liquores purissimos fistularum uberibus emisisse; & ita æqualiter fluere, ut nunquam se possit desiderata subducere? Ille enim dum recedit, limus est: dum venit insperatè, diluvium. Quis ergo famosum Nilum Urbis nostræ fluminibus non æstimet esse superatum? Quando ille incolas suos aut veniendo terret, aut recedendo destituit. Verùm hæc non superfluâ commemoratione narravimus; ut possis advertere, qualis à te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re per Indictionem illam, Comitivam tibi Formarum sub magna deliberatione credidimus; ut summo studio nitaris efficere, quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias *c* arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemus radicitus amputari: quia nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur. Si quid autem conficiente senio fuerit demolitum, pervigili * celeritate reparetur: ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendii. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaveris: tantùmque apud nos proficis, quantùm te illi * studuisse probaveris. Agat ergo peritia, fidesque tua, ut & constructio fabricæ illibata permaneat, & aquæ distributio nullâ se custodum venalitate subducat.

* Cor. Ga. obstructis.

Fons Claudia cum Nilo comparatur.

Nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur

* Ed. Niv. & Ga. claritate

* Cor. Niv. & Ga. studiosè.

a Comitivæ formarum Urbis, id est, aquæductuum. De eo dicitur, qui curator ædificiis præficitur, unde deformitas ædificiorum, & deformes ruinæ. Sueton. in Nerone: deformitate veterum ædificiorum offensus, & angustiis, flexurisque viarum, l. 22. lex quæ tutores, C. de admin. tut. l. 1. D. de sign. injunctis. l. 7. præses, de off. præs. Cassiod. supra lib. 3. epist. 29. in fin. ne inter tot decora mœnium, deformis appareat ruina saxorum. Et in pragmatica Justiniani sanctione, quæ veteri Juliani Novellarum conversioni additur: Reparationi formarum, &c. sic ὑδ... Harmenopulo ædificatum est, libro 1. ... *Forner.*

b Formis. Formæ aquarum, lib. 1. de aquæduct. Cod. libro undecimo, ubi malè Alciat. formarum: formæ enim aquæductuum extructionem, ædificiumque significant, l. 27. si pendentes. §. si quid cloacarii, D. de usufr. leg. 41. idem Julianus, vulgò l. 38. Cùm servus, §. idem vult, vers. heres, de leg. 1. pro æquæ forma. *Forn.*

b In formis. In constitutionibus Principum legimus formas aquarum, ut in l. 6. C. de aquæd. nov. 7. de mand. Princip. *Brosf.*

c Arbores quæ inferunt fabricar. ruinas. Arboreis ædificiis noxiæ, l. 1. C. de interd. lib. 2. epist. 39. *Forn.*

FORMULA PRÆFECTI VIGILUM Urbis Romæ.

VII.

QUamvis nomen tuum *a* ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut possis implere, quod diceris: tamen providentiæ nostræ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque suaviter invitemus. Quid est tibi pulchrius, quàm in illa Urbe operam naviter impendere, diligentiæ tuæ ubi tales testes videntur assistere? Cautela quidem tua, mox ut adhibita fuerit, per Patriciorum, & Consulum ora discurrit: vix te contigit aliquid sollicitè facere, & audis Proceres cum admiratione laudare. Mediocrem dignitatem regis, & in summa opinione versaris. Custos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis. Quapropter circa fures sollicitus esto; quos etsi tibi leges punire minimè præcipiunt: tamen eos ludagandi licentiam contulerunt; credo ut quamvis essent raptores detestabiles: tamen, quia dicebantur Romani, majori eos subderent dignitati. Utere igitur per Indictionem illam Præfecturæ Vigilum dignitate. Horror tibi pœnarum ademptus est, non potestas; nam lex à quo voluit malos capi, ipsum censuit plus timeri. Eris securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus; cui fallere insidiantes fas est, & decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna est, quæ miro modo si non cernitur, tunc * timetur. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris, quos omnibus illudere posse cognoscis. Præstigii genus est, quod agitis; ut latronum versutias irretire possitis. Facilius enim æstimamus sphingis ænigmata comprehendi potuisse, quàm raptoris fugacem præsentiam reperire. Ille circumspectus ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more venti nullo loco cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis avibus: nox tibi pandat aspectus; & sicut illæ reperiunt in obscuris cibum: ita tu possis invenire præconium. Esto nunc ad injuncta sollicitus. Venalitas tibi non adimat, quod concedit industria. Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri: nullus tamen actus est, qui possit abscondi. Privilegia quoque tua, vel officii deputari ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis: quia necesse est, in tam magna civitate per diversos Judices agi, quod ab uno non potest explicari.

* Alii, tenetur.

a Ad civitatis te vigilias debeat excitare. Præfecti vi-

gilum nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenerit culmini suæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur, l. præfecti. C. de off. Præf vigil ideo dicitur obscurus judex, arbiter silentiosus, incendiariorum & furum indagator. Eleganter author furta cum facere insutibus, dum illos noctu circumvenit. Harmenop. tit. de dignit. §. 3. refert officium Præfecti vigilum ad incendia arcenda institutum, & de incendiariis, effractoribus, furibus, & receptatoribus cognoscere. *Broff.*

FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS Ravennatis.

VIII.

QUamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris (quia non potuit Antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione censere: ne splendorem, quem summis dabat, alterios vilitate pollueret) tamen hinc intelligitur, quid sentire Majorum potuisset auctoritas: quando Præfectos Vigilibus appellare voluêre, qui pro generali quiete discurrunt. Tibi enim commissa est fortunarum securitas, civitatis ornatus, utilitas omnium; scilicet, ut circa domesticos grassatores bellum pacatum gereres, si quem civium lædendum esse sentires. Custodi fortunas omnium. Securus somnus te vigilante carpitur, & molestia nulla sentitur. In pace positus sumis de nocturno fure victorias. Tuis laureis manè civitas defensa lætatur; quæ dum captos respicit, tunc se occulto hoste caruisse cognoscit. Quotidie triumphas, si bene vigilas. Et cum rara sit gloria bellici certaminis, tibi jugiter latronibus famulatur inventis. O ducatum nimia civium affectione susceptum! Assumes prædones inquirere, quos per se Dominus non valet invenire; & duplici ratione beneficus aut futura furta prohibes, aut commissa concludis. Nonne ista quædam est ineffabilis gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire? Meritò tibi gloriosum nomen Præfecti prudens Antiquitas deputavit: quia istud facere non poterat, nisi qui cives à suis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non parvo constat munere sublevatum: * quando & ipsis momenti jura dilatata sunt, qui pro securitate civium militare noscuntur. Quæ cùm ita sint, Præfecturam tibi Vigilum per illam Indictionem, delectati tua opinione concedimus; ita ut & curam hujus dignitatis, & privilegia tibi competentia modis omnibus exequaris. Sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus: tamen quia de effusione humani sanguinis agitur, nil subitum aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequere, qui damnas audaciam: continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicturi: quoniam quicquid non discutitur, justitia non putatur. Convictis verò atque confessis, quæ sunt decreta, serventur: quando crudele nil efficit, qui sequitur leges.

Quædam ineffabilis est gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire.

* *Hunc locū explicat, Cuj. in Paratil. Cod. lib. 8. tit. 5*

Quicquid non discutitur, justitia non putatur. Crudele nil efficit qui sequitur leges.

FORMULA COMITIVÆ PORTUS URBIS Romæ.

IX.

DEliciosa magis, quàm laboriosa militia est, in portu Romano Comitivæ gerere dignitatem. Illic enim copiosus navium prospectatur adventus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diversarum provinciarum merce transmittit; & inter tot spectacula dulcium rerum commodum tuum est, venientes evasisse periculum. His primùm faucibus Romanæ deliciæ sentiuntur; & undis Tyberinis quasi per alveum vadunt, quæ ad commercia civitatis ascendunt. Bene inventa dignitas, quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius potest agi, quàm unde probatur populus ille satiari? O inventa Majorum! O exquisita prudentum! Ut quia longiùs à littore Roma videbatur posita, inde magis esse inciperet, ubi decorum ingressum navium possideret. Duo quippe Tyberini alvei meatus * ornatissimas civitates, tamquam duo lumina susceperunt: ne vacaret à gratia, quod tantæ urbi ministrabat expensas. Eximia ergo res tibi committitur, si moderatè peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientes justè tractaveris. Avara manus portum claudit; & cùm digitos attrahit, navium simul vela concludit. Meritò enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ sibi dispendiosa esse cognoscunt. Quapropter adversus ibi ventus est, immoderata præsumptio. Nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Unusquisque pro solemnitate commonitus offerat voluntarium munus. Xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit, qui nimiùm quærit; & sibi * ipsi mittit vitæ munera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua non solùm te abstinere, verumetiam cohibere præsumentium manus: quia non est leve in illa ubertate delinquere, quam decet cunctos indesinenter optare. Quocirca per Indictionem illam Comitivæ Portus te honore decoramus; ut sicut dignitas dulces delicias administrat: ita & tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

* *Scilicet, Portum, & Ostiam. Jur.*

Avara manus portum claudit; & cùm digitos attrahit, navium simul vela concludit.

Placidū mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat.

A paucis accipit, qui nimium quærit.

* *Gr. & Cuj. ipse vitæ munera.*

FORMULA TRIBUNI VOLUPTATUM.

X.

QUamvis * artes * ludicræ honestis moribus sint remotæ, & histrionum vita vaga videatur efferri posse licentiâ: tamen moderatrix providit Antiquitas, ut in totum non effluerent, cùm & ipsæ Judicem sustinerent. Administranda est enim sub quadam disciplina exhibitio voluptatum. Teneat scenicos si non verus, vel umbratilis ordo judicii. Temperentur & hæc legum qualitate negotia, quasi honestas imperet inhonestis; & quibusdam regulis vivant, qui viam rectæ conversationis ignorant. Student enim illi non tantùm jucunditati suæ, quantùm alienæ lætitiæ; & conditione perversa cùm dominatum suis corporibus tradunt, servire potiùs animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridicâ * conversatione tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor est positus. Nam sicut illi ætates tenerais adhibitâ cautelâ custodiunt: sic à te voluptates fervidæ impensâ maturitate frænandæ sunt. Age bonis institutis, quod nimiâ prudentiâ constat invenisse Majores. Leve desiderium, etsi verecondia non cohibet, districtio pronuntiata modificet. Agantur spectacula suis consuetudinibus ordinata: quia nec illi possunt invenire gratiam, nisi imitati fuerint aliquam disciplinam. Quapro-

* *Alii, lubrica.*

Artes ludicræ honestis moribus sunt remotæ.

Teneat scenicos si non verus, vel umbratilis ordo judicii.

* *Gr. Cuj. Niv. Gubernatione.*

pter *b* Tribunum te Voluptatum per illam Indictionem nostra facit electio; ut omnia sic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adjungas: ne quod ad lætitiam constat inventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuisse transmissum. Cum fama dimittuntis salvâ tuâ opinione versare. Castitatem dilige, cui subjacent prostitutæ; ut magnâ laude dicatur: virtutibus studuit, qui voluptatibus miscebatur. Optamus enim, ut per ludicram administrationem ad seriam pervenias dignitatem.

a Artes ludicræ. Sic enim artes ludicras vocat lib. ultim. Cod. Theod. de Majuma Pag. 469. Idem nævus apud Isidorum Ethym. lib. 18. cap. 16. ubi de spectaculis loquens: hæc & lubrica (ait) nuncupat, quòd in ludis gerantur aut in scenis; corrige & pone, hæc & ludicra. Columella in Præfat. lib. 1. de re Rustica Pag. 4. nam sina ludicris artibus &c. Sic Cornel. Tacitus lib. 13. Ann. & Circense ludicrum edebat. Et Val. Max. lib. 2. cap. 4. de spect. Exempl. 4. Ammian. Marc. lib. 14. Pag. 19. & 21. Salvianus de Gubern. Dei. Et infra hac formula 10. vocat ludicram administrationem. Juret. Hac de re tractat Pet. Fab. Agon. lib. 1. cap. 1.

b Tribunus voluptatum. Hinc constat Romæ fuisse Tribunum voluptatum, quod & reperio in l. ult. C. Theo. tit. de scenic. Diogenianum voluptatum Tribunum nuncupatl. Nescio an huc rectè accommodari possit, quod a Suetonio scribitur in vita Tiberii, cap. 42. Tiberium scilicet novum instituisse officium à voluptatibus, præposito equite Romano T. Cæsonio Prisco, l. 1. C. de expensis ludorum. l. 5. C. Theod. de Scenic l. 29. & 32. C. Theod. de Prætoribus. *Bros.*

FORMULA DEFENSORIS CUJUSLIBET Civitatis.

XI.

SI ad cujuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui consilio & gravitate laudetur; quantò præstantior esse debet, qui suscipit negotia civitatis? Nam si periculum est unum decipere, quod erit, imparem tantorum judicio extitisse? *Causa multorum bene acta nobilitat, & quare.* Causa enim multorum bene acta nobilitat: quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desideriis adesse sentitur. Defensorem te itaque illius civitatis per Indictionem illam, civium tuorum supplicatione permota, nostra concedit auctoritas; ut nil venale, nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercia civibus secundum temporum qualitatem, æquabili moderatione dispone. Definita serva, quæ jusseris: quia non est labor vendendi summas includere, nisi statuta pretia castissimè custodire. Imples enim re vera boni defensoris officium, si cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec caritate consumi.

FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

XII.

QUamvis per se honorabilis habeatur, qui vel minimam sollicitudinem civitati propriæ videtur impendere; & inter suos magna reverentia perfruatur, qui cives se amare professus est: tamen indubitatus honor est, qui nostrâ electione confertur: quia præditus bonis institutis creditur, cui aliquid Principis auctoritate delegatur. *Præditus bonis institutis creditur, cui aliquid Principis auctoritate delegatur.* Et ideo ab Indictione illa, illius civitatis curam ad te volumus pertinere; ut laudabiles ordines Curiæ sapienter gubernes: moderata pretia ab ipsis, quorum interest, facias custodiri. Non sit merces in potestate sola vendentium: æquabilitas grata custodiatur in omnibus. Opulentissima siquidem & hinc gratia civium colligitur, si pretia sub moderatione serventur; ut verè Curatoris impleas officium, cùm tibi sollicitudo fuerit de utilitate cunctorum. *Gratia civium colligitur, si pretia sub moderatione serventur.* *a* Consuetudines autem tibi ex nostra auctoritate defende, quas in eodem loco tuos constat habuisse Majores.

a Consuetudines. Aliàs vectigalia & tributa, hic prò annonis; quinetiam in formula ad commendandos Comiti Principes, utrumque conjunctim, annonis & consuetudinibus scriptum est Form. hujus libri 25. sub finem. *Fern.*

FORMULA COMITIVÆ ROMANÆ.

XIII.

SI clausis domibus ac munitis insidiari solet nequissimum votum; quantò magis in Romanâ civitate videtur illici, qui in plateis pretiosum reperit, quod possit auferri? Nam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautelâ servandi, quasi & curâ videntur affixi: ubi, si esset humanis rebus ullà consideratio, Romanam pulchritudinem non vigiliæ, sed sola deberet reverentia custodire. Quid dicamus marmora metallis & arte pretiosa; quæ si vacet eripere, rara manus est, quæ possit à talibus abstinere? Ibi sunt exposita; quæ facere potuerunt divitiæ generales, & labor mundi. Quem inter ista deceat esse negligentem? Quis in causa tali patitur esse venalis, quando gravissimum damnum potest fieri in pulchritudine singulari? Quare per Indictionem illam Comitivæ Romanæ cum privilegiis & justis commodis suis, tibi concedimus dignitatem; ut fideli studio, magnoque nisu quæras improbas manus: & insidiantes aut privatorum fortunis, aut mœnibus ad tuum facias venire judicium; & rei veritate discussâ congruam subeant de legibus ultionem. Quis justè tales persequitur publicus dolor, qui decorum Veterum fœdant detruncatione membrorum, faciuntque illa in monumentis publicis, quæ debent pati. Officium tuum & milites consuetos noctibus potiùs invigilare compelle: in die autem civitas seipsa custodit. Vigilans enim studio non indiget alieno. Furta quidem persuadent: sed tunc præsumptus facilè capitur, cùm custos minimè supervenire sentitur. Statuæ nec in toto mutæ sunt: quando à furibus percussæ, custodes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam devotione laudabili sentiamus; ut cui nunc laboriosos fasces injungimus, securos honores postea conferamus.

FORMULA COMITIVÆ RAVENNATIS.

XIV.

SI æstimanda est dignitas ex labore, si laudabilis sollicitudo actuum publicorum parit gratiam liberaliter servienti: summa gratificatione locus tuus habendus est, qui suis necessitatibus probatur adimere nostris ordinationibus tarditatem. Quis enim nesciat, quantam copiam navium leviter procures admonitus? A dignitatibus

Palatii nostri vix in evectionibus scribitur, & jam à te summâ celeritate compleatur. Nam inter dimissorum festinationes anxias vix sufficit alter advertere, quod te vivaciter contingit implere. Negotiatorum operas consuetas nec minuas exigas, nec vænalitate derelinquas. Sit modus, qui non potest gravare laborantes; ut cùm res querelosas sine querimoniis egeris, majora de nostro examine merearis. Proinde Comitivam Ravennatem per illam Indictionem tibi Serenitas nostra concedit; ut dignitatis tuæ privilegia subeas & labores. Officium tuum æquitatis consideratione moderare. Semper enim & præstandi & lædendi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantùm administratio tua inter mediocres agitur, tantâ debet æqualitate trutinari: quia illum potiùs expedit tenere mensuram, qui defectam noscitur gubernare substantiam. Idonei damna vix sentiunt; tenues autem levi dispendio vulnerantur: quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.

Semper & præstandi & lædendi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur.

Idonei damna vix sentiunt tenues autem levi dispendio vulnerantur.

FORMULA AD PRÆFECTUM URBIS de Architecto publicorum.

X.V.

ROmanæ fabricæ decus convenit peritum habere custodem; ut illa mirabilis silva mœnium diligentiâ subveniente servetur, & moderna facies operis * affabris dispositionibus construatur. Hoc enim studio largitas nostra concedit, ut & facta Veterum exclusis defectibus innovemus, & nova vetustatis gloria vestiamus. Proinde illum illustris Magnitudo tua Romanis arcibus ab illa Indictione datum architectum esse cognoscat. Et quia justis commodis studia constat artium nutrienda, ad eum volumus pertinere quicquid decessores ejus constat rationabiliter consecutos. Videbit profectò meliora, quàm legit: pulchriora, quàm cogitare potuit, statuas illas auctorum suorum, scilicet, adhuc signa retinentes; ut quamdiu laudabilium personarum opinio superesset, tamdiu & similitudinem vivæ substantiæ imago corporis custodiret: conspiciet expressas in ære venas: nisu quosdam musculos tumentes: nervos quasi gradu tensos; & sic hominem fusum in diversas similitudines, ut credas potiùs esse generatum. Has primùm Thusci in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas pene parem populum Urbi dedit, quàm natura procreavit. Mirabitur formis equinis signa etiam inesse fervoris. Crispatis enim naribus, ac rotundis, constrictis membris, auribus remulsis, credet forsitan cursus appetere, cùm se metalla noverit non movere. Quid dicamus columnarum junceam proceritatem? Moles illas sublimissimas fabricarum, quasi quibusdam erectis hastilibus contineri, & substantiæ qualitate concavis canalibus excavatas, ut magis ipsas æstimes fuisse transfusas: ceris judices factum, quod metallis durissimis videas expolitum: marmorum juncturas, venas dicas esse genitales: ubi dum falluntur oculi, laus probatur crevisse miraculis. Ferunt prisci sæculi narratores, fabricarum a septem tantùm terris attributa miracula. Ephesi Dianæ templum. Regis Mausoli pulcherrimum monumentum, à quo & Mausolea dicta sunt. Rhodi Solis æneum signum, quod Colossus vocatur. Jovis Olympici simulachrum, quod Phidias primus artificum summâ elegantiâ ebore, auroque formavit. Cyri Medorum Regis domus, quam Memnon arte prodigâ illigatis auro lapidibus fabricavit. Babyloniæ muri, quos Semiramis Regina latere cocto, sulphure, ferroque construxit. Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nullâ parte respicitur. Sed quis illa ulteriùs præcipua putabit, cùm in una Urbe tot stupenda conspexerit? Habuerunt honorem, quia præcesserunt tempore; & in rudi sæculo quicquid emersisset novum, per ora hominum jure ferebatur eximium. Nunc autem potest esse veridicum, si universa Roma dicatur esse miraculum. Quapropter talia virum peritissimum suscipere decet: ne inter illa nimis ingeniosa Priscorum ipse videatur esse metallicus; & intelligere non possit, quæ in illis artifex Antiquitas, ut sentirentur, effecit. Et ideo det operam libris Antiquorum, instructionibus vacet: ne quid ab illis sciat minùs, in quorum locum cognoscitur subrogatus.

** Jur. fortè, affabre.*

Justis commodis studia artium nutrienda.

Thusci fusilium primi inventores.

Septem fabricarum miracula.

Universa Roma potest dici miraculum.

a Septem tantùm. De Olympii Jovis Agno & fanis. Vide Petr. Fabr. Agon. lib. 1. *Bres.*

FORMULA COMITIVÆ INSULÆ Curitanæ, & Celsinæ.

XVI.

COnstat plerumque benè posse agi, ubi non defuerit persona monitoris. Omnia enim sine priore confusa sunt; & dum unusquisque secundum voluntatem suam cogitat vivere, regulam cognoscitur omittere disciplinæ. Itaque antiquæ consuetudinis morem secuti, Curritanæ, & Celsinæ insulis te Judicem, per illam Indictionem, nostra cedit auctoritas. Justum est enim, ut qui à reliquorum hominum sunt conversatione divisi, ad habitationes eorum vadat, qui eos probabili ratione componat; ne quædam sit necessitas injustitiæ, communes actus longè positos ignorasse. Habetis igitur supradictum, qui inter vos emergentes causas & audire debeat, & finire. Et si quid etiam fuerit à nostra pietate decretum, eodem commonente, peragite: quia erroribus locus tollitur, quando vobis, cui debeatis obedire, declaratur. Quem credimus ita bonis actibus studere, ut augmenta nostræ gratiæ possit accipere. Necesse est enim, ut à nobis remunerationem sumat, si vobis, quæ sunt profutura, disponat.

Omnia sine priore confusa sunt.

FORMULA DE PRÆPOSITO CALCIS.

XVII.

GLoriosum opus est servienti, unde Romana civitas probatur ornari: dum tantùm quis apud nos proficit, quantùm prodesse Urbi proprio labore constiterit. Dubium non est coctilem calcem, quæ est nivibus concolor, spongiis levior, instrumentum esse maximum fabricarum. Hæc quantùm ignis adustione solvitur, tantùm exinde patientium firmitas roboratur: petra solubilis, saxea mollities, arenarius lapis; qui tunc potiùs accenditur, quando aquis copiosissimis irrigatur: sine quo nec saxa fixa sunt, nec arenarum minuta solidantur. Et ideo majus studium meretur accipere; quod primum locum in Romanis

mœnibus noscitur obtinere. Quocirca industriam tuam, multorum sermone celebratam, ad coctionem distributionemque calcis, ab Indictione illa, nostra præponit auctoritas; ut tam publicis, quàm privatis fabricis abundè procurata sufficiat; & ad ædificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse, quod quæritur. Privilegia verò loci tui nostris jussionibus rationabiliter vendicabis; ut majora mereri possis, si bene tibi delegata compleveris.

FORMULA DE ARMORUM Factoribus.

XVIII.

Arma bene construere, est salutem velle omnium custodire, & quare.

** Cuj. Gam. deprehēdere.*

Utilitas armorum.

Phoroneus Junoni primus arma dicitur obtulisse.

COnsidera quod suscipis, & intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene construere, est salutem velle omnium custodire: quia prima facie ipsis terretur Inimicus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. Atque ideo ab Indictione illa militibus te & fabrisannorum, invitati morum tuorum opinione, præfecimus; ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere posse cognoscis. Securitas te nostræ non inducat absentiæ. Quicquid feceris nos videmus, qui usu ipso subtilissimæ perquisitionis & errores artificum possumus primâ fronte * reprehendere, & laudabiliter operata judicare. Vide ergo, quâ diligentiâ, quo studio sit faciendum, quod ad nostrum venturum constat examen. Age itaque, ut nulla te vænalitas, nulla culpa demergat: quia venale esse non potest, quod in tali causa delinquitur: ne inde puniaris, de qua parte peccaveris. Opus quod mortem generat & salutem, interitus peccantium, custodia bonorum, contra improbos necessarium semper auxilium. Hoc primum Phoroneus Junoni dicitur obtulisse; ut inventum suum numinis, ut putabat, auspicio consecraret. Hæc in bello necessaria, in pace decora sunt. Hæc denique imbecilles fragilesque mortales cunctis belluis efficit fortiores.

FORMULA AD PRÆFECTUM Prætorio de armorum factoribus.

XIX.

Proditionis instar est exercitus subtrahere, quem eum consiat armare

** Cuj. Niv. ex victualiū summa.*

MUltorum insinuatione comperimus, illum probis moribus institutum commissa sibi posse fideliter expedire. Idcirco illustris Magnitudo vestra nos eum elegisse cognoscat; ut & militibus præsit secundum morem pristinum, & artificibus jubere possit armorum; quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri possit offensio. Quia licet ubique culpa lædat: hic tamen graviter percutit, si bellorum instrumenta neglexerit. Proditionis quippe instar est, exercitui subtrahere, quod eum constat armare. Quibus consuetudines suas providentia vestra deputabit; ut dum illis * victualium lex tollitur, necessaria vivaciùs exigantur.

FORMULA BINORUM, ET TERNORUM, si per Judicem agantur.

XX.

AD genium dignitatis tuæ credimus pertinere, si competentia tibi videamur injungere: quia tantò quis gratior redditur, quantò parendi causas ampliùs suscepisse monstratur. Et ideo a Binorum & Ternorum titulos, quos à Provincialibus exigi prisca decrevit auctoritas, per illam Indictionem, Officio tuo procurante, ad scrinia Comitis Sacrarum Largitionum transmittere maturabis; ita ut omnis quantitas intra Cal. Martiarum diem solemniter impleatur: ne de proprio reddere cogaris, quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigisset injuriam, si alter eos titulos videretur exigere, quos ad te præceperunt leges sanctissimæ pertinere.

a Binorum & ternorum titulos. De exactione binorum & ternorum supra lib. 3. epist. 8. & infra duab. seq. formulis. F.er.

FORMULA BINORUM, ET TERNORUM, si per Officium agantur.

XXI.

QUamvis prisca consuetudo Binorum & Ternorum exactionem ad te jusserit pertinere: tamen ne te multiplex occupatio prægravaret, & impedimenta tibi faceret sollicitudo geminata, illum & illum Scriniarios officii nostri duximus destinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere; quatenus cum eorum solatio intra Cal. Martiarum diem ad illustrem virum illum Comitem Sacrarum Largitionum solemnis quantitas deferatur: ne opinionis publicæ reus efficiaris, si Largitiones Sacras per moram aliquam putaveris esse tardandas. Ita ut te excipiendum esse non æstimes, quem nos credidimus adjuvandum. Nam si quid minus fuerit, quàm oportebat, illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

FORMULA a COMMONITORII ILLI, & illi Scriniariis.

XXII.

Similis discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur.

NOn dubitamus esse gratissimum, quando quis commonetur officium implere susceptum: quia illud est potiùs grave, si miles vivat otiosè, cui quæstus est actio sua: honor, Principalis injunctio. Similis enim discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per Indictionem illam, ad illam vos provinciam jubemus accedere; ut cum Judice, vel ejus Officio, intra diem Cal. Martiarum, quæ de Binis & Ternis quantitas solemniter postulatur, ad Comitis Sacrarum Largitionum scrinia, postpositâ dilatione, dirigatis: sic tamen, ut nec ærarium nostrum aliquid minùs à consuetudine percipiat, nec possessor supra modum possessionis exolvat. Et non dubitetis commotionis nostræ vos periculum sustinere, si quid actum contra priscum ordinem poterimus agnoscere.

a Commonitorii. Vincentius Litinenſis adverſus prophanas: Oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet paraſſe ſufficiet. Eodem verbo utitur Auguſtinus Epiſt. 129. & 158. Symmachus pro eodem monitorium uſurpat. For. ad lib 4. tit. 4. l. 2.

FORMULA VICARII PORTUS.

XXIII.

BEneficia noſtra gratiæ tuæ ſpecialiter damus, ſi te agere commiſſa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus jaces, ſi & populos peregrinos prudenter excipias, & noſtrorum commercia moderatâ æqualitate componas. Nam licet ubique neceſſaria ſit prudentia, in hac potiùs actione videtur accommoda: quando inter duos populos naſcuntur ſemper certamina, niſi fuerit juſtitia cuſtodita. Quapropter arte placandi ſunt, qui mores affectant ſimillimos ventis; quorum niſi priùs animi temperentur, in contemptum maximum nativâ facilitate proſiliunt. Qua de re modeſtiæ tuæ famâ provocati, curas illius portus per illam Indictionem te habere cenſemus; ut omnia ad tuum titulum pertinentia ſic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. In parvis enim diſcitur, cui potiora præſtentur.

Inter duos populos naſcuntur ſemper certamina, niſi fuerit juſtitia cuſtodita.

In parvis diſcimur, cui potiora præſtentur.

FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

XXIV.

MAgna inter collegas ſuos prærogativa decoratur, quiſquis gerit militiam nomine Principatus. Cognoſcitur enim agere locum primarium: quando in rebus humanis magna pars *ominum aſſerit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo, ſine quo nec ſecretarii præſtatur acceſſus, nec * poſtulationis pompa peragitur; totuſque ille judicii genius ita tibi legibus probatur creditus, ut ſine te nequeat eſſe perfectus. Comiti quidem provinciarum poteſtas data eſt, ſed tibi Judex ipſe commiſſus eſt. Tu * a vitem tenes improbis minantem: tu diſciplinam inter jura cuſtodis: tibi inſolentiam perorantis fas eſt diſcingere, quam Præſuli non licet vindicare: geſta quinetiam totius actus te ſubſcribente complentur; & conſenſus tuus quæritur, poſtquam voluntas Judicis explicatur. Age, ut qui talibus præponeris, ea impleſſe merito ſentiaris. Itaque per Indictionem illam, ad illam te provinciam jubemus excurrere; ut mixtus Judicis officio competentia loco tuo peragas; & qui Princeps à nobis egrederis, nullis vilitatibus accuſeris. Reverentiſſimum enim te omnibus facis, ſi quod de nomine tuo creditur, & in moribus ſentiatur.

** Alii, hominum.*

Grut. & Cuj. oſculationis.

** Alii, vitam.*

a Legendam vitem tenet. Sic enim Centurionum militarium. Vitis legitur pro indicio poteſtatis, eamque illi geſtabant, de qua D. in titul. de re militari. Juvenal. Satyr. 7. Plinius lib. 14. cap. 1. Spartianus in Adriano: Vitem nulli niſi robuſto & bonæ famæ dedit. Vide Euſeb. Hiſtor. Eccleſ. lib. 7. cap. 14. Juret. Vide etiam Pithoeum ſubciſ. lib. 1. cap. 15.

FORMULA AD COMMENDANDOS Comiti Principes.

XXV.

INvitat nos conſuetudo ſolemnis, & vobis ornatum officii dirigere, & priſtinos ordines excubantium cuſtodire. Noſtra enim laus eſt, ſi vos Romana militia comitetur: quando talibus miniſtris poteſtis agere, quod videtur priſcis ſanctionibus convenire. Sic enim Gothos noſtros, Deo juvante, produximus; ut & armis ſint inſtructi, & æquitate compoſiti. Hoc eſt, quod reliquæ gentes habere non poſſunt: hoc eſt, quod vos efficit ſingulares, ſi aſſueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio noſtro, illum atque illum ad vos credimus eſſe dirigendos: ut ſecundum priſcam conſuetudinem qui tuis juſſionibus obſecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conſervandis annonis, & conſuetudinibus ſuis ex noſtra juſſione præſtabis. Debet enim à te diligi, qui à nobis meruit deſtinari.

FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM Civitatum.

XXVI.

SÆculi hujus honor humanæ mentis eſt manifeſta probatio: quia libertas animi voluntatem propriam ſemper oſtendit; dum ſe contemnit occulere, qui ſibi alios cognoverit ſubjacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio eſt, quæ arbitrium provectionis ſuæ intra terminum moderationis includit; & ſic peragit dignitatis breviſſimum ſpatium, ut univerſis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum Judices ad blanda deſcendite. Labotioſum quidem, ſed non eſt impoſſibile juſtitiam ſuadere mortalibus: quam ita cunctorum ſenſibus beneficium Divinitatis attribuit; ut & qui neſciunt jura, rationem tamen veritatis agnoſcant. Neceſſe eſt enim, ut quod à natura conceditur, ſummonente iterum eadem ſuaviter audiatur. Et ideo non laboretis populis imponere, quod eos conſtat ex propria voluntate ſentire. Facilè enim ſequuntur veſtigia verbi alieni, qui ſe poſſe credunt monitore compelli. Propterea per illam Indictionem in illa civitate Comitivæ honorem Secundi Ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur; ut & cives commiſſos æquitate regas, & publicarum ordinationum juſſiones conſtanter adimpleas; quatenus tibi meliora præſtemus, quando te probabiliter egiſſe præſentia ſentiemus.

Libertas animi voluntatem propriam ſemper oſtendit.

Non eſt impoſſibile juſtitiam ſuadere mortalibus.

Facilè ſequuntur veſtigia verbi alieni, qui ſe poſſe credunt monitore cōpelli.

FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS, & Curialibus.

XXVII.

UTile eſt unum ſemper eligere, cui reliqui debeant obedire: quia ſi voluntas diverſorum vaga relinquitur, confuſio, culparum amica, generatur. Itaque civitatis veſtræ Comitivam per Indictionem illam nos illi largitos fuiſſe noveritis, cui ſaluberrimam a patientiam commodate; ut cauſis veſtris ferat remedium, & juſſionibus

Confuſio culparū amica.

publicis procuret effectum : sciturī, quòd si quis se probabili devotione tractaverit, similia de nostris finibus haud irritè postulabit.

a Patientiam. L. 1. Cod. qui pro sua jurisd. & suprà lib. 3. epist. 14. Forn.

FORMULA PRINCIPIS MILITUM Comitivæ.

XXVIII.

GRatum vobis esse confidimus, quando militiæ nostræ Judices destinamus: quia tunc ordines nostros agitis, quoties vobis non defuerit præsentia judicantis. Relativa ista intellectui sunt nomina: si Præsulem ademeris, militem non relinquis; apparitio enim tollitur, quoties qui jubere poterat, abrogatur. Vobis ergo * aptum credimus, dum ad vos dirigimus dignitates, & tamdiu vos militare facimus, donec Judices destinamus; nec istud leve credatis beneficium, ut cùm vos scitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per Indictionem illam, illum Comitem militiæ vestræ cognoscite destinatum. Quem ita actutum esse putamus tam in caussis publicis, quàm privatis, ut eum laus optata comitetur. Cui devotionem justissimam commodantes, his quæ vobis præceperit, solemniter obedite: quia Reverentiam nostram honoratam esse credimus, si bene habitos nostros Judices sentiamus.

Si Præsulem ademeris, militem non relinquis

* Gr. & Cuj. *altum credimus.*

FORMULA DE CUSTODIENDIS Portis civitatis.

XXIX.

NUllatenus de ejus fide dubitatur, qui ad custodiam civitatis eligitur: quia probatæ conscientiæ constat esse credendum, qui fuerit pro securitate multorum. Atque ideo curam portæ illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus; ut improborum non pateat adventibus, & bonorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris: si iterum jugiter pandatur, murorum nil prodest habere munimina. Sit ergo utrumque moderatum; ut & custodiæ nocturnæ satisfacias, & incompetenter eam claudere non præsumas. Eris nimirum via civium, & ingressus mercium singularum, amicus simul copiæ, quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus civitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præesse monstraris. Quod te oportet sine querela perficere; ut in parvis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

Nullatenus de ejus fide dubitatur, qui ad custodiam civitatis eligitur.

FORMULA TRIBUNATUS Provinciarum.

XXX.

ÆQuitati convenit, ut unusquisque ad fructuoso militiæ emenso tempore debeat pervenire, & laboris recipiat præmium pro compensatione meritorum. Unde quia priscæ consuetudinis ratio persuadet, ut à nobis debeat designari, qui à vobis Tribunus esse mereatur; ideo hac auctoritate censemus, ut ille quem locus videtur exposcere, vobis in supradicto honore præsideat; quatenus cùm ad tempus venerit constitutum; optato honore potiatur. Divina sunt ista judicia, non humana; ut quem superna ad tempus debitum voluerunt perducere, meritò videatur & laboris sui præmia suscepisse. Excubiarum suarum igitur competentia privilegia consequatur: quia nullum emolumento consueto fraudari desideramus, quem sine culpis ad Primatum venire cognoscimus. Quapropter illi, pro utilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam * potestatem Judicis habent Priores, quando ab ipsis requiritur, si quid à vobis insolentiùs excedatur.

* Cuj. Cor. Niv. & Gam. *arcent.*

FORMULA PRINCIPATUS URBIS Romæ.

XXXI.

CUm in urbe Roma plurima fieri censeamus, & necesse sit ibi potestatem esse Comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri; nostro more prospeximus, ut quia principem Cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum Vicarii nomine in urbe Romana solemniter debeas continere; quatenus & ille Primatus sui laboribus perfruatur, & tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam Comitiacorum ad Comitatum judicaveris esse dirigendos; consulens obsequio nostro, tuo subjacebit arbitrio. Eos autem, quos retinendos putaveris, indultâ securitate potiantur. Ita tamen, ut vicissim omnia moderetis; quatenus nec excubantes continuus labor atterat, nec segnes iterum rubigo otii fugienda consumat.

FORMULA, QUA MONETA Committitur.

XXXII.

OMnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri: quia totum vitiosum geritur, ubi conscientiæ puritas non habetur: tamen omnino monetæ debet integritas quæri, ubi & vultus noster imprimitur, & generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie; & quam subjectus corde venerari debet, manu sacrilegâ violare festinet? Additur, quòd venalitas cuncta * dissolvit, si victualia metalla vitiantur: quando necesse est respui, quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patiatur unius esse commodum dispendia scelesta cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium? Sit mundum, quod ad formam nostræ Serenitatis adducitur. Claritas Regia nil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur; multò justius metallorum puritate Principalis gratia custoditur. Auri flamma nullâ injuriâ permixtionis albescat: argenti color gratia candoris arrideat: æris rubor in nativa qualitate permaneat. Nam si unum lædere legibus putatur esse damnandum; quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numerositatem peccaverit? Pondus quinetiam constitutum denariis præ-

Totum vitiosum geritur, ubi conscientiæ puritas non habetur.

* Grul. Cuj. Niv. & Gam. *dissolvitur.*

Claritas Regia nihil admittit infectum.

cipimus debere servari, qui olim tam penso, quàm numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trahens, compendium & dispendium pulchrè vocitavit Antiquitas. Pecunia enim à pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus feculentâ permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur redire vilitatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa Indictione per juge quinquennium monetæ curam habere præcipimus, quam Servius Rex in ære primum impressisse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites quæri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris: ita irremuneratum non relinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

Pecunia à pecudis tergo, Gallis auctoribus nominata.

Servius monetam primus impressit in ære.

FORMULA LEGATORUM GENTIUM Diversarum.

XXXIII.

QUis dubitet utilitatis publicæ interesse rationi; ut quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris molestiam sustinere: quando nec vobis motarum detrimenta faciunt, & illi se bene habitos fuisse cognoscunt? Atque ideo humanitatem subter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis Legatis sine aliqua tarditate præstabitis; quatenus ad sedes suas irremunerati non debeant pervenire: quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo, quàm quælibet munerum magnitudo.

Festinantibus gratior est celeritas in redeundo, quàm quælibet munerum magnitudo.

FORMULA EVOCATORIA, QUAM Princeps dirigit.

XXXIV.

NOn dubitamus ultronea gratè suscipi, quæ in locum moneris solent postulata conferri: quia domini recordatio concedit semper augmenta; nec possunt esse Principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad Comitatum nostrum jussis te præsentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo otii delectatione postpositâ, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera; ut & tibi aspectum nostrum gratum fuisse judicemus, cùm te festinasse cognoscimus. Desiderat enim Aula nostra præsentiam bonorum; dum nescio quo pacto quicquid Regali sapientiæ gratum esse cognoscitur, & divino judicio comprobatur: quia ille, qui corda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.

Non possunt esse Principis vacua gratificationis judicia.

FORMULA EVOCATORIA, QUÆ Petenti conceditur.

XXXV.

MAnifestatio est conscientiæ bonæ, præsentiam justi Principis expetisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt: quia illi tantùm possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. Sic præsentiam Principis ambiunt, qui de cordis sinceritate præsumunt. Hinc est, quòd veniendi tibi ad Comitatum fiduciam gratâ mente largimur: ne honor evocationis, qui pro nostra gloria constat inventus, ad injuriam convertatur, dum aliquâ fuerit dilatione tardatus. Invitamus quinimmo desideria venientium: quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregemus.

Præsentiam Principis ambiunt, qui de cordis puritate præsumunt.

FORMULA COMMEATALIS.

XXXVI.

NEmo dubitat homines sua varietate recreari: quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si assiduè sumatur, horrescit: serena ipsa, quamvis magnopere desiderentur, jugiter adepta sordescunt; non immeritò, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates. Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione refoveri, copiam tot mensium in supradicta provincia concedimus immorandi (quia pene reclusus advertitur, cui mutare solum, liberum non videtur) ita tamen, ut cùm promeritas inducias, Domino juvante, transegeris, ad urbanas sedes redire festines. Nam si tædium est continuatim vivere in urbis celebritate, quantò magis in agris diutina tempora peregisse? Libenter ergo damus inducias discedendi, non ut debeat Roma deseri, sed ut magis commendetur absenti.

Homines sua varietate recreantur, & quare.

Pene reclusus advertitur, cui mutare solum, liberum non videtur.

FORMULA SPECTABILITATIS.

XXXVII.

OPtamus nobis, Deo auxiliante, subjectos variâ dignitatum prærogativâ gloriari: desideramus probabile genus hominum impressâ gratiâ dignitatis ornare; ut laudabiliùs unusquisque possit vivere, cùm se honores reverendos cognoverit accepisse. Sic enim & ad virtutis studia decenter ascenditur, & à bonis civibus Respub. plus amatur. Atque ideo te Spectabilitatis nitore decoramus; ut sententiam tuam in conventibus publicis spectandam esse cognoscas, cùm inter nobiles decorus assederis; ut si hæc prædicabili conversatione tractaveris, in futurum præmiis melioribus augearis.

FORMULA CLARISSIMATUS.

XXXVIII.

COnstat jucundum esse rerum bonarum saporem, & utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos studium providæ liberalitatis infundimus; ut major sit cultus morum, dum crescunt desideria præmiorum. Clarissimatus igitur honorem, ornamenta judicii nostri, Regia tibi largitur auctoritas; quòd præbeat & exactæ vitæ testimonium, & futuræ prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obscurum agere patiaris, qui Clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vitæ testimonium est, non tam clarum, quàm clarissimum dici: quando pene totum de illo optimum creditur, qui tanti fulgoris superlativo nomine vocitatur.

Utilis est ambitus laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Major est cultus morũ, dum crescunt desideria præmiorum.

FORMULA

FORMULA TUITIONIS.

XXXIX.

SUperfluum quidem videtur, tuitionem specialiter à Principe petere, cujus est propositi universos communiter vindicare. Sed quia securitatem tuam quorumdam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omnibus præstare cupimus, supplicanti potissimùm conferamus. Atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendiis sauciatum, in castra defensionis nostræ clementer excipimus; ut cùm adversariis tuis, non ut hactenus, campestri certamine, sed murali videaris protectione contendere. Ita fiet, ut truculentis viribus pressus, reddaris auxiliis Regalibus exæquatus. Quapropter *a* tuitionem tibi nostri nominis, quasi validissimam turrem contra inciviles impetus, & conventionalia detrimenta, nostra concedit auctoritas: ita tamen, ne his præsumptionibus sublevatus, civile respuas præbere responsum; & tu videaris insolens calcare jura publica, quem primitus detestanda premebat audacia. Et quia ministros efficaces nostra debet habere præceptio; nec
Non decet Principem loqui, quòd non videatur posse compleri. Nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi. decet Principem loqui, quod non videatur posse compleri, præsentis beneficii jussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facilè te fides, & diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi; dum præstans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur nostrâ clementiâ: beneficio lætare suscepto. Nam si ulteriùs à quoquam sub incivilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

a Tuitionem nostri nominis. Hæc est formula tuitionis, id est, securitatis ἀσφαλείας de qua sup. lib 4. epist. 27. in fin. & l. 6. illicitas, §. ne potentiores, D. de offic. præsid. l. 1. §. quies, D. de off. præf. urb. Exemplum apud Livium, lib. 3. de Thrasybulo. *Forn.*

FORMULA DE MATRIMONIO Confirmandu, & *a* liberis legitimè constituendis.

XL.

ÆTernum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum; nec plus est conveniens Regi, quàm ut humanæ præstet origini. In lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos: ne antè gravamen districtionis incurrat, quàm gaudia supernæ lucis inveniat. Oblatâ itaque supplicatione depromis, mulierem, quam
** Cod. Ga. placidus.* tibi * placitus illigavit amplexus, beneficio nostro jugali honestate debere sociari; ut ex ea liberi nati nomen nanciscantur heredum. Nam cùm spontanea copula animantia cuncta consociet, dignumque videatur esse, quod placuit; durum est libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam, quæ, sicut jure præcipitur, honestate non fuisse probatur æqualis, legitimam tibi fieri censemus uxorem; & filios ex eadem conjuge, sive qui suscepti sunt, sive qui suscipiendi, heredum volumus jura sortiri; ut sub nulla dubietate diligas, quos tibi absolutè successores futuros esse cognoscas. Natura enim tibi præstitit filios: sed nos tali securitate facimus esse charissimos.

Vide D. Ambrosium lib. 1. de Abraham. cap. 3. *Fur.*
a Liberis legitimè constituendis. Ergo hæc formula derogat l. 1. C. de natur. lib. qua vetat Constantinus id per rescriptum peti. *Forn.*

FORMULA ÆTATIS VENIÆ.

XLI.

GLoriosa supplicatio est, quæ veniam quærit *Gloriosa supplicatio est, quæ veniam quærit ætatis, & quiete.*
ætatis: quando se gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intulisse. Minor nascendo, grandævus cupis esse consilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium contemnit annorum. Quapropter oblatâ supplicatione depromis, ut cùm tibi sit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquantur ambiguæ: ne infirmetur jure, quod non potest utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus: quia nullas se captare velle profitetur insidias, quisquis habere *a* liberos contractus constanter affectat. Atque ideo, si *b* id tempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi jura voluerunt, nos quoque probabilibus desideriis licentiam non negamus; ut in foro competenti ea, quæ in his causis reverenda legum dictat Antiquitas, solemniter actitentur. Ita ut in alienandis rusticis, vel urbanis prædiis constitutionum servetur auctoritas: ne cum opinioni præstare volumus, utilitatem publicam lædere videamur. Cape igitur nostro beneficio potiorem annis ætatem; & quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ locum denegat actionis: quando multò gravior est culpa, quam suæ promissionis impugnat auctoritatis. *Multò gravior est culpa, quam suæ promissionis impugnat auctoritas.*

a Liberos contractus non habent minores, sup. lib. 4. epist. 9. Insidias hic, ut illic quoque dolum vocat. l. pen. C. de dolo. l. 8. si voluntate, C. de resc. vend. Dolos ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ex insidiis perspicuis probari convenit, l. pen. C. de dolo: sed & hac de re sup. epist. 31. lib. 4. *Forn.*
b Id tempus, nempe in maribus vigesimi anni metæ: in fœminis octavi & decimi, Constantini constitutione definiuntur, l. 2. C. de iis qui ven. ætat. impetr. quam ætatem, hic, acerbam maturitatem, eleganter vocat. ut Ulpian. in l. 2. versic. maturios, l. 3. versi. quasi ambitiosa, D. de minor. & Philostrat. lib. 1. de vita Apollonii Tyanei videtur aliquando maturius adolescentes suæ tutelæ fieri solitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, l. 3. Cod. eod. unde usu quoque Gallorum clausula solemnis in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgò, bail à gouvernement) adjicitur, à la charge de n'aliener les immeubles. Cujus exceptionis vis hac quoque formula excipitur, versic. ita ut in alienandis, &c. Athenis adolescentes in Lexiarchico commentario relati ac censiti suæ tutelæ efficiebantur, ut scribit Pollux: túmque iis administrandi patrimonii jus erat. Suidas εἰς ἐξέω [illegible] [illegible] hujus moris meminit & Æschines [illegible] [illegible] τῶν νόμων. Sed de adolescentibus ætatis veniam Principis indulgentia consecutis, alio loco cautum est pluribus agere. *Fornes.*

Q

FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, Ut ipse spondere debeat, qui Sajonem meretur.

XLII.

FRequenter Sajones, quos à nobis credidimus piâ voluntate concedi, querelis maximis cognovimus ingravatos. Corruptum est (proh dolor) beneficium nostrum, crevitque potiùs de medicina calamitas; dum ad alios usus Potentium malignitate translati sunt, quàm eos nostra remedia transtulerunt. Unde nobis necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare: ne dum pietatis studium ad æqualia beneficia trahitur, surreptionum iniquissima patiamur. Atque ideo edictali programmate definimus, ut quicumque contra violentas insidias propter ineluctabiles necessitates suas mereri desiderat fortem Sajonem, officio nostro pœnali se vinculo cautionis astringat; ut si præcepta nostræ jussionis immissione plectibili Sajus, quem meretur, excesserit, & ipse pœnæ nomine det auri libras tot, & satisfacere promittat quæcumque ejus adversarius potuerit tam commodi, quàm itineris sustinere detrimenta. Nos enim cùm reprimere inciviles animos volumus, prægravare innocentiam non debemos. Sajus autem, qui sua voluntate modum præceptionis excesserit, donativis se noverit exuendum, & gratiæ nostræ (quod est damnis omnibus gravius) incurrere posse periculum; nec sibi ulteriùs esse credendum, si jussionis nostræ, cujus executor esse debuit, temerator extiterit.

FORMULA PROBATORIÆ Chartariorum.

XLIII.

Militia bene geritur, quæ probatis imponitur.

COnstat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi: quando ipse secum potest revolvere, quod Judex eum potuit admonere; maximè cùm ad patrimonia diuinæ talis domus mereatur accedere, ut cupiditate detestabili non possit accendi. Deinde cum splendidissimum officium censoriâ quadam gravitate relucear; & turpe sit illis misceri, qui dignis moribus non possunt approbari: congruum videtur tales quærere, qui in nullo debeant displicere. Atque ideo Tribuni *a* Chartariorum suggestione comperta, penes quem officii est digna reverentia, ab illo die Chartarii te volumus nomen adipisci; ut qui nobis bene acturus promitteris, documentis laudabilibus approberis. Avaritiam declina: longiùs fuge iniqua compendia. Multò meliùs proficitur, si bonis moribus serviatur.

Turpe est illis misceri, qui dignis moribus non possunt approbari.

Multò meliùs proficitur, si bonis moribus serviatur.

a Cartharii meminit lib. 9. Ep. 3. hujusque mentio fit in veteri inscriptione Nemausensi. *Jur.*

FORMULA DE *a* COMPETITORIBUS.

XLIV.

NEscio quid grande de se videtur promittere, qui loca desiderat publica possidere. Hoc enim ita fieri decet, si *b* res squalida in meliorem loci faciem transferatur; & revocetur ad ornatum, quod pridem videbatur jacere incultum. Atque ideo desideranti tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora: si tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque, ut per te sumat decorem, quod neglectum incuria vetustate jacuerat; quatenus boni civis laudem invenire merearis, si faciem tuæ civitatis ornaveris; securus etiam ad posteros transmissurus, quod proprio fuerit labore compositum. Quia tanto firmiùs unusquisque possidebit, quantò se, auctoresque suos ampliùs expendisse probaverit.

a Hodie sublata est competitio, l. 2. C. de petit. bon. subl. lib. 10. tit. 12. *Forn.*

b Si res squalida in meliorem loci faciem transferatur. Intelligit Auctor opera publica, vel quæ ad Rempublicam, vel civitatem pertinent, ut videre est in l. si quando, C. de oper. pub. *Broff.*

FORMULA, QUA CENSUS *a* RELEVETUR ei, qui unam *b* casam possidet prægravatam.

XLV.

CUm de agri utilitate vivatur, & omnibus inde certum sit justum venire compendium, tributum illud possessionis in illa provincia constitutæ ita quereris onerosum, ut universas tibi voraverit facultates lacus ille vastissimus functionis; & quod aliunde magno labore potest colligi, per illam videatur assumi, cujus utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus compulsoribus redditur, quàm à sedulo præstetur. Quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si dominium hujus * rutis amiseris, cui jugis sterilitas de compulsoribus venit: ne conditione miserabili servias necessitati, cujus dominus esse meruisti. Sed quia hoc genus beneficii præstari mediocribus leges sacratissimæ censuerunt, ut qui pro unius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius commoditate sublevatur, moderatione habitâ ei debeat subveniri: Magnitudinis nostræ, cui cordi est cogitare justitiam, præsenti auctoritate decernimus, ut si ita est, tot solidos tributa in supradictæ possessionis, datis præceptionibus ad eos, quorum interest, ita faciatis de *c* vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri: sed per sæcula sine errore servetur, quod una communi summa concluditur.

* Alii, [illegible]

a Relevetur. Hodie vetita est petitio relevationis, vel translationis, vel adæquationis, &c. lib. 10. Cod. tit. 28. de collat. donatorum vel relevatorum, &c. *Forn.*

b Casam, l. 4. D. de censib. & tit. Codice de censitoribus, & peræquat. Novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de malè obita legat. scribit vacationem a muneribus pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) concessam fuisse, ut rem domesticam curarent. Basilii Porphyrogenetis constitutio recensetur à Cedreno, & lib. 1. juris Orientalis, qua pauperum, qui minùs solvendo essent, tributum à locupletioribus exigeretur, quod allilengium vocabatur: de quo aliàs pluribus. Totius autem hujus epistolæ argumentum convenit disputationi, l. 4. D. de censib. *Forn.*

c Vasaria publica hic sunt archivorum, ac censûs tabulæ, ut in l. 12. loca, de censitoribus, & peræquat. C. Theo. quibus singulorum civium facultates describebantur; id est, ut Theophili definitionem sequar, tit. de libert. [Greek, illegible] : alioqui Vasarium est pecunia, quæ publicè datur Magistratibus in provincias euntibus, ut equos, mulos, vasa, & suppellectilem, cæteráque quæ Magistratus instrumentum implerent, quod publico sumptu compararent. Meminit Cic. in Pison. Sestertium centies & octogies, quod quasi vasarii nomi-

ne, in venditione mei capitis ex æratio tibi suburbana Romæ in quæstu reliquisti. Hujus moris idem meminit 2. in Rull. & 5. in Verrem. Sueton. in Augusto: Lampridius in Alexand. Budæus de asse, lib. 3. Forn.

FORMULA QUA CONSOBRINA Legitima fiat uxor.

XLVI.

Institutio divinarum legum humano juri ministrat exordium.

INstitutio divinarum legum humano juri ministrat exordium: quando in illis capitibus legitur præceptum, quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Moses divinâ institutione formatus, Israelitico populo inter alia definivit, *b* ut concubitus suos à vicinitate pii sanguinis abstinerent; ne & se in proximitatem redeundo polluerent, & dilatationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longiùs pudicam observantiam Posteris transmiserunt: reservantes Principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes tariùs posse præsumi, quod à Principe jusserant postulari. Admiramur inventum, & temperiem rerum stupendâ consideratione laudamus, hoc ad Principis fuisse remissum judicium; ut qui populorum mores regebat, ipse & moderata concupiscentiæ fræna laxaret. Et ideo supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi illa tantùm consobrini sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbatis, matrimonio tuo decernimus esse sociandam, nullamque vobis exinde jubemus fieri quæstionem: quando & leges nostrâ permitti voluntate consentiunt, & vota vestra præsentis auctoritatis beneficio firmaverunt. Erunt vobis itaque, Deo favente, posteri solemniter heredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio: quando quicquid à nobis fieri præcipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

Vide S. Augustinum de Civit. Dei lib. 15. cap. 16. Et S. Ambrosium lib. 8. Ep. 66. Juret.

a Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, l. 1. C. si nuptiæ ex rescripto petantur, Forn.

b Ut concubitus. Ratio vitandarum inter consobrinos seu patrueles nuptiarum 1 de quo D. Augustin. lib. 15. cap. 16. de civit. Dei: quas inter consobrinos jus civile olim permiserat, l. 23. Uxor, in fi. l. seq. D. de cond. instit. l. pen. de rit. nup. l. 19. celebrandis, C. de nupt. §. duorum, eod. t. Inst. Quintilian. proœmio, lib. 6. de filii obitu querens: tene Consolari nuper adeptione ad omnium spes honorum patris admotum, te avunculo Prætori generum destinatum? Consobrinorum nuptias vetuit Theodos. d. c. 16. l. 3. C. Theod. de incest. nup. Ambros. epist. 66. & lib. 3. Cod. Theod. si nuptiæ ex resc. pet. Cujas lib. 1. tit. 4. Institut. Harmenop. lib. 6. tit. 4. Unde accidit, ut apud Theophil. d. §. duorum, ἐφιέμεναι quibusdam exemplaribus legatur, cùm ab archetypo Latino absit negatio. Fornet.

FORMULA, AD PRÆFECTUM, Ut sub decreto curiali prædia vendat.

XLVII.

PAtitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cùm lædere putatur, consulat; & cùm consulere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam *a* venena ipsa si juvare probantur, accepta sunt. E contra, refugienda est suavitas mellis, quæ inferre dignoscitur læsiones. Finis ergo sapientis est, amare quod expedit; sic nec igitur votum respicit, qui prodesse contendit. Prædia quidem Curialium non facilè *b* distrahi prudens definivit Antiquitas; ut ad necessitates publicas meliùs *efficerent, si substantiæ juvamina plus haberent. Sed in hac iterum parte prospexit, ut si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, rerum suarum distractio subveniret. Nam quid prodest, si quispiam videtur idoneus, & fieri non possit à contractis nexibus absolutus? *c* Egenti similis est, qui reddere nequit alienum: nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur *d* *à debito. Sed quamvis hoc vestræ potestati fuerit legum auctoritate concessum: tamen, ne quam carissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiæ vestræ præsenti jussione permittimus, ut aliquis veritate discussa, si aliter solvi nequeat, distracta ligamina prædii sui, quod propria voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi; ita ut reddat debitum, quod probatur esse contractum: ne vitio voracitatis imbutus, facultates suas absorbere videatur esse permissus. Constet apud vos probabilis causa damnorum: quoniam illis volumus subveniri, qui duris necessitatibus probantur astringi; utrumque enim potest esse culpabile, aut malis moribus fræna laxare, aut justas iterum querelas excludere. Quapropter providè vobis permisit Antiquitas de illa causa decernere, cui est utile Curiam custodire. A quibus enim munia poterunt sustineri, si civitatum *e* nervi passim videantur abscidi?

Finis sapientis est amare quod expedit.

Prædia Curialium facilè non debent distrahi, & quare.

* Gr. & Cuj. sufficerent

Egenti similis est, qui reddere nequit alienum.

* Alii, additum.

Alii, addictum.

a Venena juvare. Veneni verbum medium est: ideòque qui venenum dicit, adjicere debet, an bonum, an malum: nam & medicamenta venena sunt: quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum est, mutat, l. 236. qui venenum, de verb. sign. Forn.

b Distrahi. Decurionum seu Curialium prædia sine decreto & causæ cognitione alienare non licuit, tit. 33. lib. 10. Cod. nostri Cassiodorus lib. 9. epist. 2. Prædia, inquit, Curialium, unde maximè mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione pervadat: quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Justinian. Novell. 101. Causa prohibitionis subjungitur, ut ad necessitates publicas meliùs sufficerent: sic enim emendandum censeo, cùm priùs perperam scriberetur, efficerent, si substantiæ juvamina plus haberent. Fornet.

c Egenti similis. Bona etenim cujusque intelliguntur, quæ deducto ære alieno supersunt. l. Subsignatum, de verb. sign. l. 72. Mulier, de jur. dot. l. 11. non possunt, de jur. fisc. l. 69. Usufruct. D. ad l. Falcid. Quintilian. declam. 335. Harpocration in dict. ἀνεπίφαμος. Forn.

d Additum. In veteri quidem manusc. legitur, à debito, quod antequam consuluissem, addictum ipse emendaram; an rectiùs, alii viderint: mihi certè non omnino conjectura displicebat: & liberare dominum addictum, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet creditori obnoxius est, ὑπόδικος, ut & Gordianus ait, quasi cliens, l. 3. C. de Novat. Forn.

e Nervi. Curiales, nervi civitatum epist. 1. infra lib. 9. & in Majoriani Novell. ubi non servos, sed nervos legendum. Novell. 5. Fornet.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Octavus.

EPISTOLA PRIMA.

Justiniano Imperatori Athalaricus Rex.

Petit ejus gratiam & amicitiam iisdem interpositis conditionibus, quibus cum Theoderico priores Imperatores societatem inierant.

JUstè possem reprehendi, clementissime Principum, si pacem vestram quærerem tepidè, quam parentes meos constat ardentiùs expetiisse: aut in qua parte dignus heres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos Majorum purpuratus tantùm ordo clarificat: non sic Regia sella sublimat, quantùm longè latéque potens gratia vestra nobilitat. Omnia enim Regno nostro perfectè constare credimus, si hanc nobis minimè deesse sentimus. Sed & pietati vestræ præconiale est diligere, quorum patres contigit vos amasse. Nemo enim creditur impendisse Veteribus puritatem innocuam, nisi qui eorū stirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum sepultis: ira perire noverit cum protervis: gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosiùs tractandus est, qui ad Regni causas innocens invenitur. Perpendite, quid à vobis mereatur successor bonorum. Vos avum nostrum in vestra civitate celsis Curulibus extulistis: vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decorastis. Desiderio quoque concordiæ factus est per arma filius, quamvis vobis penè videbatur æquævus. Hoc nomen adolescenti congruentiùs dabitis, qualia nostris senioribus præstitistis. In parentelæ locum * noster jam transire debet affectus; nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto: quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus Regiam hereditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem Rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur Principis longævi habere: pueritia tuitionem gratiæ consequatur; & non in totum à parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis Regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitis, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad Serenitatem vestram illum, & illum Legatos nostros æstimavimus esse dirigendos; ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo nostro inclitos decessores vestros constat habuisse. Aliquid fortsitan, & ampliùs mereor sinceritatis; cujus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam verò per suprascriptos Legatos nostros serenissimis sensibus verbo intimanda commisimus, quæ clementiæ vestræ more ad effectum facite pervenire.

Claudantur odia cum sepultis. Gratia non debet occumbere cum dilectis.

* *Ac. nostrū.*

EPISTOLA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eum reddit certiorem se Regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse; & mittit ad eum Sigismerem Comitem cum aliis, qui ipsius nomine sacramenta præstent.

PLenissimum gaudium constat esse, Patres Conscripti, cognoscere Dominantis exortum; ut qui creditur universos posse protegere, audiatur ad Regni culmina pervenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit; & tanta fit alacritas animi, quanta fuerit & consideratio rei.

Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit.

Nam si prudentes viros * erigunt commoda prædicta sodalium: si amicorum relevat sospitas nuntiata; quantâ exultatione suscipi debet, omnium Rectorem feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non Reipub. damna lucrata sunt: sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire decuit civilitatis Auctorem? Magnum profectò * felicitatis genus, obtinere sine contentionibus principatum; & in illa Repub. adolescentem Dominum fieri, ubi multos constat maturis moribus inveniri. Non enim potest cuilibet ætati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. Prælata est ergo spes nostra cunctorum meritis; & certius fuit de nobis credi, quàm quod de aliis potuit approbari; non injuriâ: quoniam quævis claritas generis Amalis cedit; & sicut qui ex vobis nascitur, origo Senatoria nuncupatur: ita qui ex hac familia progreditur, Regno dignissimus approbatur. Probata sunt præsenti facto, quæ loquimur. Nam cùm domni avi nostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatio urgeretur extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam Regnum, quàm vestem crederes esse mutatam. Tot proceres manu consilioque gloriosi nullum murmur, ut assolet, miscuerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt Principis sui judicia, ut voluntatem ibi potiùs agnosceres contiuxisse divinam. Quapropter necessarium duximus, propitio Deo, de ortu Regni nostri vos facere certiores: *a* quia dilatatum, * quàm mutatum videtur Imperium, cùm transit ad posteros; nam quodammodo ipse putatur vivere, cujus vobis progenies cognoscitur imperare. Hæc habuerunt vestra vota: hæc illius fuit indubitata sententia; ut heredem bonorum suorum relinqueret, qui beneficia ejus in vobis possit augere. Amore Principum constat inventum, ut simulachris æneis fides servaretur imaginis; quatenus ventura progenies Auctorem videret, qui sibi Rempub. multis beneficiis obligasset. Sed quantò verior est, qui vivit in posteris, per quos plerumque & forma corporis redditur, & vigor animi protelatur? Et ideo nobilitatis vestræ fidem majore nunc studio debetis ostendere; quatenus & priora munera meritis videantur esse collata; & futura indubitanter eis præstemus, quos præteritorum immemores fuisse minimè senserimus. Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum, ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet; & voluntatem suam, quam puris pectoribus offerebant, *b* juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos secuturos esse minimè dubitamus tempore, non amore; nam à vobis potuit inchoari, quod præventi longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos Patres tantò ampliùs posse diligere, quantò majores honores à cæteris ordinibus visi sunt accepisse. Sed ut primordia nostra, & circa vos benignitatem possitis agnoscere (quia decet Curiam vestrâ beneficiis introire) illustrem * Sigismerem, Comitem nostrum vobis cum his qui directi sunt, fecimus sacramenta præstare: quia inviolabiliter servare cupimus, quod publicè à auctoritate promisimus. Si qua autem à nobis postulanda credicis, quæ vestræ securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite commoniti; quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. Promissio potiùs est ista, quàm commonitio; nam qui reverendum Senatum supplicare præcipit, quod impetrare possit nihilominus compromittit. Nunc vestrum est tale aliquid sperare, quod communem Remp. possit augere.

Marginal notes: * Ed. Ac. *exigant.* — * Ed. *fidelitatis.* — *Quævis claritas generis Amalis cedit.* — *Dilatatum potius, quàm mutatum imperium, cum transit ad posteros.* — * Jur. subaudi, *mag.* — * Edit. Ac. *Sigismem.* — *Rex jurat Senatui.*

a Quia dilatatum, quàm mutatum videtur imperium. Est autem notanda phrasis, qua subaudiatur dictio magis, ut apud Græcos μᾶλλον: infrà lib. 11. epist. 8. & epist. 35. lib. seq. Pindar. Nemeis ὑπνώσω ... Tertullian exhortatione ad castitatem. Puto nobis non licere nascentem necare, quàm & natum. Ammian. Marcellin. lib. 31. concito, quam consideratio civium attulit perterritus est. utrobique magis, vel quidpiam significationis comparativæ subintelligitur, quod Hellenismum vel Judaismum redoleat; quale illud est, functionem recipitur per solutionem, quam specie, l. 2. si cert. pet. & meritis liberos, quàm pactionibus adstringi placuit, Paul. lib. 4. sentent. tit. 1. & nihil est gratum his præstari posse, quam libertatem. l. 19. de fideicomm. libert. l. 2. fin. de judic. l. 7. si hominem, §. 1. depositi. Anton. Augustinus lib. 4. cap. 8. emend. primus omnium admonuit. *Fornier.*

b Juris etiam jurandi religione firmarent. Jurabant Senatores, jurabat populus Principi, & vicissim ipse Princeps populo ac Senatui statim post susceptas Imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, & ad hæc usque tempora in Principibus nostris inaugurandis observatum scimus. *Brof.*

EPISTOLA TERTIA.

Populo Romano Athalaricus Rex.

Theodoricum Regem præclaris laudibus extollit, & renuntiat Populo Romano ad solium se fuisse communibus Gothorum Romanorumque suffragiis evectum, atque per Legatos se justitiam servaturum pollicetur.

SI vos externus heres Imperii suscepisset; dubitare forsitan poteratis, ne quos prior dilexerat, invidendo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cùm successor ampliùs laudari nititur, præcedentis famæ * lentatur. Nunc verò persona tantùm, non est autem vobis gratia commutata: quando rectè vobiscum agi credimus, si avi veneranda judicia subsequamur. Nostræ siquidem opinionis interest; ut quos ille benignissimè tuitus est, nos etiam statuta constantia, & beneficiorum ubertate pascamus. Minùs cogitant, qui obscuris Principibus, & versatis in mediocri * actione succedunt. Nos talis præcessit, ut exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter quod, auspice Deo, dictum sit, gloriosi domni avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum, Romanorumque in Regnum nostrum suavissimus consensus accederet; & ne adversis rebus aliqua possit remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt, se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tanquam si vel illis domnus suus noster fatali forte non videretur subtractus: ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. Quòd si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub * obtestatione divina vobis fecimus polliceri, Justitiam nos & æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, custodire, & Gothis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divisum, nisi quòd illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt; vos autem civitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad * condictio-

Marginal notes: * Alii, *letatur*, alii, *lædatur.* — * Ed. Niv. & Ac. *natione.* Gam. *nomine.* — * Edit. Acc. *obtestatione.* Forn. *attestatione.* *Æquabilis clementia populos nutrit.* — * MS. A. *conditionem.*

nem clementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum; ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint, quos beatus noster auctor enutrivit. Ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. *a* Jurat vobis, per quem juratis; nec potest ab illo quisquam falli, quo invocato non licet impunè mentiri. Erigite nunc animos, & Deo propitio, meliora semper optate; ut sicut à charitate potestatem Regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo placitam sequentibus temporibus exequamur.

Trajani exemplum.

Deo non licet impunè mentiri.

a Jurat vobis per quem juratis. Pro intellectu hujus loci vide quæ in superiori epistola annotavimus, quibus adjungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum Principi, & à Principe Consulatum ineunte præstitum pertinentia: Accedis ad Consulis sellam, adigendum te præbes in verba Principibus ignota, nisi cùm jurare cogerent alios; & paulò post: quin etiam sedens stanti præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset. Ex quibus apparet post vota jurari solitum Imperatori à Magistratibus, a Senatoribus, à populo ipso. *B. ess.*

EPISTOLA QUARTA.

Universis Romanis per Italiam, & Dalmatias constitutis Athalaricus Rex.

Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro munimine adepti Regni suscepisse; & petit, ut eadem præstent.

HOnorabile credimus indicare, quod fama potuistis teste cognoscere. Jure siquidem de se bene arbitrabitur æstimatum, qui Regium meretur alloquium: quia dignitas est subjecti affatus meruisse Dominantis, in ea præsertim causa, in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. Nam qui audit mutatum, novum nihilominus formidat imperium. Et revera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi, quàm quòd de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Divinitate propitia dictum sit, glorioso domno avo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum, quàm Romanorum præsentium pro munimine * indepti regni sacramenta suscepimus, quod vos quoque facturos esse libentissimè judicamus; ut qui fideles parentibus nostris extitistis, nobis quoque simili devotione pareatis. Suavius enim diligit heredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentiæ nostræ jam nunc integritas innotescat, jurisjurandi vobis fecimus religione promitti, quod & nostrum possit declarare propositum, & spem debeat munire cunctorum.

Dignitas est subjecti affatus meruisse Dominantis.

* MS. A. incepti.

Suavius diligit heredem, qui beneficiorum recordatur auctorem.

EPISTOLA QUINTA.

Universis Gothis per Italiam constitutis Athalaricus Rex.

Significat se, Theodorico adhuc superstite, omnium Sacramenta in Regia civitate recepisse; & hortatur, ut eorum exemplum sequantur; necnon per Comitem sis interposito Sacramento fidem spondet.

VOluissemus quidem domni avi nostri longævæ vitæ gaudia nuntiare: sed quoniam diligentibus dura conditione subtractus est, nos heredes Regni sui, Deo sibi imperante, substituit; ut successione sanguinis sui beneficia, vobis à se collata, faceret esse perpetua: dum nos illa & augere & tueri cupimus, quæ ab illo facta esse cognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite in Regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut unum crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos sequentes exemplum, pari devotione peragite: ne quid à præsentibus minus fecisse videamini, à quibus creditur totum similiter posse compleri. Illum verò Comitem vobis fecimus juratâ voce promittere; ut sicut nobis vestrum animum devotissimè proditis, sic optata de nostris sensibus audiatis. Recipite itaque prosperum vobis semper nomen, Amalorum regalem prosapiem, blatteum germen, infantiam purpuratam: per quos, Deo juvante, parentes nostri decenter evecti sunt, & inter tam prolixum ordinem Regum susceperunt semper augmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ Majores nostros dignanter adjuvit, nunc quoque gratiam suæ dignationis impendere; ut & nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulcissimos offeratis, qui sub nostris parentibus copiosa virtutum laude floruistis.

EPISTOLA SEXTA.

Liberio Præfecto Galliarum Athalaricus Rex.

Renuntiat se à Theodorico, dum adhuc viveret, Regno donatum; sibique Gothos Romanosque fidem sub jurisjurandi religione promisisse. Tum petit, ut qui versantur in Galliis, illos imitentur.

SCimus animum vestrum de obitu gloriosæ memoriæ domni avi nostri acerbo dolore fatigari; dum omnia bona graviter deflentur amissa. Plus enim * queritur, dum dominus desiderabilis abrogatur. Expedit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari: quia vix sentitur amissus, cui non succedit extraneus. Sic enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum esset & post fata providus, ut regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. In sellam Regni sui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores protinus æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt: ita ut sub jurisjurandi religione promitterent, fidem se Regno nostro devoto animo servaturos. Quod ad illustris Magnitudinis vestræ notitiam credimus perferendum; ut ab his, qui in Galliis Regno pietatis nostræ devoti sunt, simile professatur exemplum; & sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici: ita pari conditione teneantur astricti.

Omnia bona graviter deflentur amissa.

* Edit. quæritur.

EPISTOLA SEPTIMA.

Universis Provincialibus per Galliam constitutis Athalaricus Rex.

Hortatur, ut Gothi Romanis, & Romani Gothis vicissim jurent se fidem Regi præstituros.

LIcet gloriosæ memoriæ domini avi nostri pro excellentibus meritis tristis vobis videatur occasus: tamen quia ille humanâ conditione decubuit, ad continuandam gubernationem, quam singulariter gesserat, nos reliquit: ne damnum boni Principis sentiretis, cujus vobis noscitur regnare progenies: Nullus enim apud nos perdit, * quòd illi paruit; sed duplici largitate munifici & illius debita reddimus, & futuris obsequiis beneficia ingenitâ pietate mutuamus. Atque ideo fidem pristinam majori nunc vos convenit devotione monstrare: quia bene prospicit rebus futuris, qui Regnantium servit initiis: dum ipse & in reliquum perseverare creditur, qui primordia fovere sentitur. Indicamus autem, favore divino cùm ad regni culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cessisse, ut unum loqui crederes, quod generalitas insonabat; nec putaretur humanum, quòd tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. Unde vos quoque prædicta convenit imitari, ut Gothi Romanis præbeant jusjurandum, & Romani Gothis sacramento confirment, se unanimiter Regno nostro esse devotos; quatenus & nobis vestra sinceritas laudabiliter innotescat, & ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. Eat inter vos legalis missa tranquillitas: potior minori non sit infestus. Habetote animum pacatum, qui bellum non habetis externum: quia primùm inde nobis placere poteritis, si vobis hac ratione * prospicitis.

* Alii, qui.

Bene prospicit rebus futuris, qui Regnantium servit initiis.

* Ed. Niv. Gam. Grut. & Cuj. prospiciatis.

EPISTOLA OCTAVA.

Victorino Viro Venerabili, Episcopo Athalaricus Rex.

Renuntiat se Theodorico mortuo successisse. Tum ipsius orationibus se commendans, petit, ut Provinciales cunctos ad fidem Principi servandam cohortetur.

DE fide, atque constantia tales sunt commonendæ personæ, quæ desideriis humanis diversâ sorte quatiuntur. Vos autem, quos sapientia firmos efficit, & mens religiosa consolidat, a ad Provincialium potiùs convenit adunationes animari: quia justè debitor fit alieni arbitrii, qui à pluribus meretur audiri. Quapropter salutantes veneratione quâ dignum est, quod vobis quidem mœrorem possit indicere, transitum gloriosæ memoriæ domini avi nostri cum dolore maximo nuntiamus. Sed inde potest vestra tristitia temperari, quia nos in sede Regni sui, Divinitate propitiâ, collocavit; ut in totum desiderio vestro non videatur ereptus, qui vobis consurgit in successione reparatus. Favete nunc orationibus sacris, nostris libenter auspiciis; ut Rex cælestis humana nobis regna confirmet, gentes externas atterat, peccata absolvat, consolidet & conservet propitius, quod parentibus nostris dignatus est præstare gloriosus. Quapropter Sanctitas vestra Provinciales cunctos admoneat, ut inter se concordiam habentes, Regno nostro per omnia debeant esse purissimi. Cupimus enim in subjectis fidem reperiri, quam largâ possimus pietate munerari.

Justè debitor fit alieni arbitrii, qui à pluribus meretur audiri.

a Ad Provincialium potiùs convenit adunationes animari Aul. Gellius lib. 2. c. 29. veniant, operamque mutuam dent, & messem hanc nobis adunent. Quamquam nonnullis in libris (adjuvent) scriptum sed, perperam, legatur. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

* Tulum Viro Patricio Athalaricus Rex.

* Alii, Thulum.

Illi confertur Patriciatus dignitas, præclarisque laudibus una cum Gensemundo exornatur.

LIcet ad regendos populos idoneos efficiant, quos ad augustum culmen Divina provexerint (quando nec ætas impedit, ubi sese potentia cælestis infundit) tamen ad relevandam florentissimæ nostræ ætatis sollicitudinem, visum est te virum prudentissimum convenienter adhibere, quem constat etiam domini avi nostri tractatibus jugiter, & laudabiliter adhæsisse. Quòd si dignum fuit hoc illum talem tantum que facere; quantò magis nobis convenit solatium quærere, * quo pro adolescentiæ flore decenter adhuc possumus * indigere? Magna est enim infinitaque prudentia, quam nemo sic assequitur, ut eam non necessariè, & per alios quærere videatur. Senes ipsi consiliis sapientiam discunt, & à maturis in commune quæritur, quod pro omnium utilitate tractatur. Solatium eruditum frequenter sibi adhibent maturi Reges, & hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt. Quòd si longævi domini subjectorum ingeniis adjuvantur, consultè relaxamus ætatis nostræ breves ferias; ut suis incrementis devota prosperiùs, robustior ad Imperii pondera sustinenda consurgat. Atque ideo te, cum favore divino, suggestu præsentalis Patriciatus evehimus; ut pro Repub. nostra tractantem sedes celsa sublimet: ne sententia salutaris, cui decet humiliter parere, à loco videatur venisse communi. Hic est honor, qui & armis convenit, & in pace resplendet. Hunc illa dives Græcia, quæ multa gloriosissimo domino avo nostro debuit, gratificata persolvit: velavit fortes humeros chlamydum vestis: pinxit suras sericis calceus iste Romanus; & dignanter * visus est accipere, quod se cognoscebat assumere per honorem. Crescebat visendi studium Eois populis Heroëm nostrum: dum, nescio quo pacto, in eum qui bellicosus creditur, civilia plus amantur. Hac igitur honoris remuneratione contentus, pro cæteris partibus indefessâ devotione laboravit; & præstare cum suis parentibus Principi dignabatur obsequium, qui tantorum Regum fuerat stirpe procreatus. Sic se magnorum beneficia semper extollunt; ut & quibus imperare nequeunt, jura ve-

Ætati non impedit, ubi sese potentia cælestis infundit.

* Ed. Ab. quod.

* Ed. Ac intelligere.

Prudentia ab aliis quærenda.

Reges meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt.

* Gr. & Cuj. jussus.

In eum qui bellicosus creditur, civilia plus amantur.

* Gr. Cuj. *Diligit memor mense sui. Morta statis jura nesciunt, qui beneficiis non tenentur.*

nerationis imponant.* Diligunt omnes ſui provectus ſemper auctorem; & mortalitatis jura neſciunt, qui beneficiis non tenentur. Sed longum eſt de ejus gloria ſufficienter loqui, quem ſingularem gentibus ſæcula fœcunda genuerunt. Ipſius te labor inſtituit, ut nos totiùs laborare deb. amus. Tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat; &, quod apud ſapientes Reges ſingulare munus eſt, ille ſollicitus ad omnia ſe urè tibi pectoris pandebat arcana. Tu tamen nullos reſponſis ludebas ambiguis. Amaſti in audiendo patientiam, in ſuggeſtione veritatem: ſæpe quæ ad eum falſo pervenerant, *a* recti ſtudio corrigebas; &, quod ratum confidentiæ genus eſt, interdum reſiſtebas contra vota Principis, ſed pro opinione Rectoris. Patiebatur enim invictus ille præliis pro ſua fama ſuperari; & dulcis erat juſto Principi rationabilis contrarietas obſequentis. Ama nunc ſublimior juſtitiam, quam ſerviens diligebas. Oſtende te illius eſſe diſcipulum, qui nunquam laboravit incaſſum: junctus Amalo generi, nobiliſſima tibi facta * conſocia. Omne ſiquidem bonum Regia ſuadere debet affinitas. Acturus es conſueta prudentia, ut laude morum faſtigium contigiſſe videaris excelſum. Extat generis Gothicæ hujus probitatis exemplum; Genſemundus ille toto Orbe cantabilis, ſolum armis filius factus, tantâ ſe Amalis devotione conjunxit, ut heredibus eorum curioſum exhiberet famulatum, quamvis ipſe peteretur ad Regnum. Impendebat aliis meritum ſuum, & moderatiſſimus omnium, quod ipſi conferri poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum noſtrorum fama concelebrat: vivit ſemper relationibus, qui quandoque mori ura contempſit. Sic quamdiu nomen ſupereſt Gothorum, fertur ejus cunctorum atteſtatione præconium. Unde fas eſt de te meliora credere, quem noſtri conſtat generis affinitate gaudere.

* Alii, conſortia. *Omne bonum Regia debet ſuadere affinitas. Genſemundus per arma filius factus, & ejus integritas.*

a Sic D. Ambroſius de Theodoſio: Dilexi virum, qui magis arguentem, quam adulantem probaret. Sic Ammian. Marcell. Pag. 55. 259. Et 341. Sueton. in Octav. cap. 56. Et in Tiber. cap. 31. Epiphanius apud Ennodium: Nemo ut Eccleſiæ Principem admunere timeat ſi probet errantem. *Sic* infra Epiſt. 13. Vide ſupra lib. 8. form. 5. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eximia facinora Tulum exponit, & ſcribit ſe eum ad Patriciatus culmen evexiſſe.

HAbetis, Patres Côſcripti, unde glorioſo Principi gratiam referre debeatis: quando præcelſo viro Tulum, & noſtrâ affinitate fulgenti, veſtri Ordinis contulimus dignitatem. Auctus eſt enim pacis genius de ferri radiantis ornatu; nec diſcincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Antè vobis contulimus honores, ſed nunc ipſam ereximus dignitatem. Per omnes eſt nimirum ſplendor refuſus, quem præſens poteſt habere Patricius; quando illa eſt natura puriſſimi luminis, quæ relucet & proximis. Sed quamvis ſit vobis notiſſimus Candidatus, qui domni avi noſtri tam claris ac diuturnis adhæſit obſequiis: tamen juvat illa repetere, quæ conſtat ad Inſtitutoris ejus gloriam pertinere. Primùm, quod inter nationes eximium eſt, Gothorum nobiliſſimâ ſtirpe gloriatur, qui mox ut inter parentes infantiam reliquit, ſtatim rudes annos ad ſacri Cubiculi ſecreta portavit: agens non ut ætas, ſed ut locus potius expetebat. Nam licet omnia Regum obſequia ſub cautela peraganda ſint; illic tantò timoris ampliùs acquiritur, quantò proximus plus habetur. *a* Arduum nimis eſt, meruiſſe Principis ſecretum, ubi ſi quid cognoſcitur prodi, vel ab alio formidatur. Has procellas moderator ſui ſine offenſione tranſmiſit; charus Summatibus, Collegis ſemper acceptus; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur eſſe præſagium, gratiam meruiſſe cunctorum. Cujus ut cœpit ætas adoleſcere, teneríque anni in robuſtam gentis audaciam conſurgere, ad expeditionem directus eſt *b* Sirmienſem; ut quod ab illo Mario viro didicerat verbis, in camporum libertate monſtraret. Egit de Hunnis inter alios triumphum, & emeritam laudem primis congreſſibus auſpicatus, neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tales mittunt noſtra conabula bellatores: ſic paratæ ſunt manus, ubi exercetur animus. Nutritus in otioſo ſervitio laborioſos ſubegit; & quod exercitatione non didicit, * virtus manus propria complevit. Rediit ſubitò ad Principem veteranus, egreſſus primævus; ut non pacatis obſequiis, ſed armis ſemper ſtuduiſſe crederetur. Hoc rimator ille actuum, & honorum remunerator inſpiciens, vigorem illi Regiæ domus virtutis contemplatione commiſit; ut quem ingeniosum bella probaverant, fortiſſimi Regis conſiliis miſceretur: ad invenienda ſubtilis, ad implenda robuſtus, ad celanda cautiſſimus. Egit locum merito publici ſecreti. Cum ipſo prælia, cum ipſo negotiorum æquabilia diſponebat; & in tantam ſe ſimilitudinem ejus cogitationis adjunxerat, ut cauſis recognitis, quod ille velle poterat, iſte ſuâ ſponte peragebat. Defenſorem omnium ſuis tractatibus adjuvabat; & miniſtrando conſilium, regebat ipſe Rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, ubi jam inter Duces directus, & prudentiam ſuam bellis, & pericula promptiſſimus ingerebat. *c* Arelate eſt civitas ſupra undas Rhodani conſtituta, quæ in Orientis proſpectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorſa tranſmittit. Hanc & hoſtibus capere, & noſtris defendere neceſſarium fuit. Quapropter excitata ſunt Gothorum Francorumque validiſſima ſæpe ſtatæ certamina. Affuit illic dubiis rebus audacia Candidati: ubi tantâ cum globis hoſtium concertatione pugnavit; ut & inimicos à ſuis deſideriis amoveret, & vulnera factorum ſuorum ſigna ſuſciperet: vulnera, inquam, opinio inſeparabilis, ſine aſſertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præſens periculum ingerant: reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim aſtipulatoribus corpus illæſum: quærit alios, qui viſa divulgent: de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali teſtimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit; nec ſemper tutus fuit, qui cum oſmetoſo hoſte contendit. Unius forſitan ictus ſolerter * eluditur: qui multis reſtitit, à parte, qua non credidit, vulnus excipit; quæ in tantum ei ſunt glorioſa, quantùm tunc habuêre periculi. Juvat igitur fortiſſimi viri narrare quietum felicitatis exemplum: quia non eſt in Duce perfecta laus aſſerere ſemper anxios labores. Mittitur igitur, Franco, & Burgundo

Omnia Regū obſequia ſub cautela peraganda.

Tulū de Hunnis triumphū egit, vicit etiam Bulgares.

* MS. A. Bo. Ac. virtus, cona.

Arelatenſis pugna.

Vulnera in præliis ſuſcepta, glorioſa.

* Ed. *eliditur.*

Non eſt in Duce perfecta laus aſſerere ſemper anxios labores.

gundio decertantibus, rursus ad Gallias tuendas: ne quid* adversa manus præsumeret, quod noster exercitus impensis laboribus vindicasset. Adquisivit Reipub. Romanæ aliis contendentibus absque ulla fatigatione provinciam; & factum est quietum commodum nostrum, ubi non habuimus bellicâ contentione periculum. Triumphus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria. Tantùm ergo ejus gloriæ debemus, quantùm utilitatis accepimus; quem & ille arbiter rerum largitione redituum judicavit esse prosequendum; ut ibi fieret dominus possessionum, ubi utilitati publicæ procuravit augmentum. Aquilienses quoque tempestates inter ejus prospera jure memorantur: quia discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum relinquunt. Cùm ventis sævientibus furentem pelagum spuma testaretur undarum, dio jactatum navigium tumens fluctus absorbuit, nullum relinquens forti viro solatium, nisi tantùm remigia brachiorum. Tunc iste nautis pereuntibus cum charo pignore solus evasit. Ibi amor piissimi Regis, ibi meritum probatum est periclitantis: quando Regnator ille vix litori constitutus, ut eum exitio prævaleret eripere, undas iterum desiderabat intrare. Tunc ejus pericula formidavit, qui saluti propriæ timere nescivit. Nonne vobis, P. C. asperis casibus divinitùs videtur exemptus, cui præsens parabatur eventus? Hunc itaque virum, bellis exercitatum, felicitate clarum, prudentia comprobatum, quod Deo auspice dictum sit, ad Patriciatus * præsentalis culmen eveximus. Favete nunc auspiciis Candidati, & viris nostris libertatis atria reserate. Convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

MS. A. adversarius.

Discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum relinquunt.

* *Ac. præsentale.*

d Arduum nimis est, meruisse Principis secretum, ubi siquid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Silentium omnino servandum in consilio, quod vim habere vis aut usum. Alexander cùm arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum annulum ori ejus admovit; quisque sibi id factum putet, & simul in consilium lectus est, os sibi clausum à Principe significatum. Is Persarum mos fuit, ut nemo consiliorum conscius esset, præter Optimates taciturnos & fidos: sicut & apud Romanos. Notabile illud de Eumene Rege, qui cum Romam venisset, & Regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset, in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curiâ Regem scire quisquam potuit: bello denique perfecto quæque dicta ab Rege, quæque responsa essent emanavêre. Mira & diuturna silentii fides. *Broff.*

a Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. supra lib. 3. Ep. 23. *Fur.*

c Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta. Arelatem Gallulam Romam vocat Ausonius, quòd esset & celeberrimum & opportunissimum emporium: quibus commoditatibus invitatus Constantinus tyrannos, qui tempore Honorii Junioris Imperatur in Britanniis declaratus fuit, Arelate fixit sedem Imperii sui, statuitque Constantinam urbem vocari. Extat autem ejusdem Imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Josep. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausonianarum lectionum libris. *Broff*

d Sine assertore præconium, propria lingua virtutis. Vocat auctor vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum solis litteris vocem tribuimus, & dicimus sidera clamare, & aves loqui fata: quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Juliano Imperatore loquentis: Si nocturna lumina, inquit, inter quæ lucubrabat, potuissent voce ulla testari, profectò ostenderent inter hunc & quosdam Principes multùm interesse, quem norant voluptatibus ne ad necessitatem quidem indulsisse naturæ. *Broff.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Senatui Urbis Romæ Tulum Vir Illustris Patricius.

Hortatur Senatores, ut Regi gratias referant, quòd ab eo ad Patriciatus honorem promotus fuerit.

Confido, Patres Conscripti, quòd agendas optimo Regi gratias, omnium vestrum studia debeant concitari: quando provectum meum excogitatum noscitis pro utilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum est, quod necessariè fuisset optandum. Omnibus quippe utile est judicia Principum sequi: sed ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena. Retinetis me Senatus semper fovisse cœtum: sed nunc maximè, cùm vestrum videor intrare collegium. Assumptio dignitatis Ordinis* vestri nobis gratiam duplicavit: quando me inter eos esse sentio, à quibus me amari posse confido. Accedit etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quòd Patticiorum * genius per nos constat erectus: quando nemo gentilium in vobis putavit objectum, quod in me respicit honoratum. In expetendis quoque honoribus apud gloriosæ memoriæ Theodoricum principem Regum mea vobis sæpe vota conjunxi; ut quadam præscientia talia videar præmisisse, ad quos me cum gloria decebat intrare. Confidentiùs illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur. Sæpe Consules, sæpe Patricios, sæpe Præfectos habitâ intercessione promovi; vobis impetrare contendens, quod mihi arduè potuissem optare. Congaudete omne, P. C. meis auspiciis, qui vestris favi semper honoribus. Vultis scire, qua vos affectione complectar? Insertus stirpe Regiâ vocabulum vobiscum volui habere commune. Vivite, Deo propitio, securi; &, quod est felicissimum * suavitatis genus, exultate cum liberis vestris. Studete, sicut semper, prædicari moribus Romanis, & bonorum actuum formam sub alta quiete perquirite. Interest nostræ gloriæ, ut quorum numerum auximus, eos propitiâ Divinitate tueamur.

Omnibus utile est judicia Principum sequi.

* *Ac. bene.*

* *Ac. genus … erectum.*

Confidentiùs illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur.

* *Gr & Cuj. felicitatis.*

EPISTOLA DUODECIMA.

* Aratori Viro Illustri Athalaricus Rex.

MS. A. oratori.

Plurimùm eum, patremque laudat ob eloquentiam; & illum Comitivæ Domesticorum honore decorat.

Perfectionem necessariarum rerum completam esse judicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificum Patricium armatæ Reipub. parti providimus: ita & de sociando ei litterarum peritissimo consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur; ut, nullo defectu impediente meritorum, provisa Reipub. utilitas explicetur. Alii sunt honores, qui se ordinariâ provisione componunt: de generali autem securitate sollicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet. Neque enim adhuc minùs proba-

Decet tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur.

tus agnoſceris, licet primævus veneris ad honores. Advocationis te campus exercuit: te judicii noſtri culmen elegit. Nam ita intra te fuit quamvis ampla profeſſio litterarum, ut tuum ibi conſeneſcere non pateremur ingenium. Auſpicatus es * militem, cùm implere potueris * cognitorem; & quamvis traheret de eloquentia pro defenſione dicere: ſuadebat tamen æquitas judicanda proferre. Probatum eſt, quid utilitatis habeat moribus armata facundia. Nam ſicut perniciosum eſt doctos prava ſuadere: ſic ſalutare munus, cùm veritatis terminos diſertitudo neſcit excedere. Sed ut merita tua exemplis potiùs laudabilibus aſſeramus, juvat repetere pompoſam legationem, quam non communibus verbis, ſed torrenti eloquentiæ flumine peregiſti. Directus enim de partibus Dalmatiarum ad dominum avum noſtrum, ſic neceſſitates Provincialium, ſic utilitates publicas allegabas; ut apud illum magna cautela ſollicitum, & copioſus eſſes, & faſtidia non moveres. Abundantia ſiquidem verba cum ſuaviſſimo lepore deſluebant; & cùm finem faceres, adhuc dicere quærebaris: movendo, delectando implebas magis veri oratoris niſum, cùm jam cauſidici deſeruiſſes officium. Genitoris quinetiam tui facundia & moribus adjuvaris, cujus te eloquium inſtruere potuit, etiamſi libris Veterum non vacaſſes. Erat enim, ut ſcimus, egregiè litteris eruditus. Et ut aliquid ſtudioſè exquiſitum dicere videamur, has primùm, ut frequentior tradit opinio, Mercurius * repertor artium multarum volatu Strymoniarum avium collegiſſe memoratur. Nam & hodie grues, cùm claſſe conſociant, alphabeti formas, naturâ imbuente, deſcribunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus conſonantibuſque congruenter admixtis, viam ſenſualem reperit, per quam alta petens, ad penetralia prudentiæ mens poſſit velociſſima pervenire. Hinc * Hellenus, auctor Græcorum plura dixit eximiè, virtutem ejus compoſitionemque ſubtiliſſimâ narratione deſcribens; ut in ipſo initio poſſit agnoſci magnarum copia litterarum. Sed ut ad propoſitum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendiſſe credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutriſti. O beatum magiſtrum, feliciſſimumque diſcipulum, qui affectuosè didicit, quod aliis doctorum terror extorſit! Romanum denique eloquium non ſuis regionibus inveniſti; & ibi te Tulliana lectio diſertum reddidit, ubi quondam a Gallica lingua reſonavit. Ubi ſunt, qui litteras Latinas Romæ, non etiam alibi aſſerunt eſſe diſcendas? Evaſerat Cecilius pondus verecundiæ, ſi hunc provectum ſæcula priora genuiſſent. Soluta eſt quippe vis illa ſententiæ: mittit & Liguria Tullios ſuos. Cognoſce quid ex meritis tuis æſtimavimus, quando illius conſilio te vides eſſe ſociatum, qui noſtri Imperii tractat arcanum. Hinc eſt, quòd te Comitivæ Domeſticorum illuſtrium honore decoramus; ut meritò majora de noſtris debeas ſperare judiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. Grande tibi negotium vides eſſe commiſſum: quicquid egeris generalitas ſentit. Nam qui poteſt in univerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit excedere.

*Jur. id eſt, Advocatum.
* Jur. id eſt, Judicem.

Arator legatus quondam miſſus ad Theodoricū.

Mercurius repertor artium multarum.
* Ed. *Reparator*

* Ed. *Hellen. Hellenus plura dixit eximiè.*

Qui poteſt in univerſitate peccare, glorioſus nimis eſt, ſi neſcit excedere.

a De eloquentia Gallorum veterum Juret. dixiſſe obſervaſſe ad Symmach. lib. 9. Ep. 88.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Ambroſio Viro Quæſtori Athalaricus Rex.

Multis laudibus eum effert; eo quòd multas dignitates ſub Theodorico ſapienter adminiſtraverit. Tum Quæſturam illi confert.

Securus celſa conſcendit, qui ſe in paulò minoribus approbavit; & certo procedit veſtigio, qui gradatim deſiderio potitur accepto. Sine merito ſiquidem remuneratum putatur omne, quod ſubitum eſt: nec * inexplorati ſuſpicionem refugit, quod repente provenerit. Contrà, omnia deliberata ſunt robuſta; & totum bonis actibus obtinuiſſe creditur, qui poſt documenta laudatæ militiæ promovetur. Dudum inter gymnaſia litterarum adſcitus ab illo inſpectore meritorum, qui judiciis ſuis etiam futura prædicebat, Privatarum Largitionum faſcibus præfuiſti: ſuſcipiens patrocinium meritorum, ita gratiam Dominantis auxiſti, ut tibi ſæpe committeretur, quod dignitas non haberet. Quòd ſi laudabile eſt, vel mediocribus eſſe honoribus parem; quantò præſtantius viciſſe moribus Aulicam dignitatem? Hæc cùm tu ſub tanto Judice laudata peregeres, gratiam quoque loci alterius inveniſti. Dictationibus enim probatis adhibitus, cùm ſit offenſionibus alter expulſus; & ita ſuſpenſum honorem tuum ſuſtinebat ingenium, ut Palatio non ſineres deeſſe Judicem, cujus ad tempus abrogatam cognovimus dignitatem. Non ſunt imparia tempora noſtra tranſactis. Habemus ſequaces æmuluſque Priſcorum. Ecce iterum ad Quæſturam * commeans evenit ingenio. Redde nunc Plinium, & ſume Trajanum. Habes magna, quæ dicas, ſi & tu ſimili oratione reſplendeas. Fama temporum de legitima, atque eloquenti juſſione generatur. Omnia ſiquidem bona cumulat lingua diſerta; & quod à nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur. Eſto nobis ad bona ſuggerenda promptiſſimus, & adverſus improbitatem malè præſumentium conſtanter erectus. Dicet jam auribus noſtris, quod eſt omnino pro nobis. Bonus Princeps ille eſt, cui licet pro juſtitia loqui; & contrà, tyrannicæ feritatis indicium, audire nolle conſtituta veterum ſanctionum. Renovamus certè dictum illud celeberrimum Trajani: Sume a * dicationem, ſi bonus fuero, pro Repub. et me: ſi malus, pro Repub. in me. Sed vide, quid à te quæramus: quando nec nobis aliquid injuſtum licere permittimus. Decreta ergo noſtra Priſcorum reſonent conſtituta, quæ tantam ſuavitatem laudis inveniunt, quantum ſaporem vetuſtatis aſſumunt. Præjudicia, quæ nos horremus, in aliis non amamus. Obligamus te certè generalitati, dum abſoluè præcipimus jura ſervari. Quod ideo nunc dicimus, ut opportunè omnibus in te conſuluiſſe videamur. Decet enim præmonere, ne te jam tardiùs poſt aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla ſequere, & nobilitatis tuæ memor incede. Illi dignè ad vitia generis ſui redeunt, qui contemptibili ſtirpe naſcuntur. His igitur in bonum publicum prædictis, per * quintam feliciter Indictionem Quæſturæ tibi inſignia, Deo præſtante,

Securus celſa conſcendit, qui ſe in paulò minoribus approbavit.

* MS A. *inexploratum.*

Omnia deliberata ſunt robuſta.

* Gr. & Cuſ. *cum immenſo evenit.*

Omnia bona cumulat lingua diſerta.

Differentia inter bonum Principem, & Tyrannum

Dictum præclarum Trajani.

* Alii, *dictationem.*

Illi dignè ad vitia generis ſui redeunt, qui contemptibili ſtirpe naſcuntur

Anno Chriſti 527

Quid ſit Quæſtura.

concedimus : honorem prudentium, *b* fonteiò omnium dignitatum : quando exinde procedit, quod indulgentiæ nostræ largitate manaverit. Age, ut qui ad consilium nostrum asciferis, prudentia cunctis & gravitate præminere noscaris. Nam quid tibi conveniat, vides. *c* Vox legum diceris, dum * nos jura condimus. Incumbe nunc probitati, vel fidei ; ut sicut te prius honor dignum fecit alteri ; ita secundus tertiæ faciat dignitati.

* Ed. *nostra.*

a Legendum dicationem, quæ vox infra lib. 11. Ep. 7. & 9. Hinc lucem capit illud Sidonii Apollin. in Panegyr. Majorian. in fine : Cui teste Senatu
In se etiam tractum commiserat Ulpias enlem.
Vide Nicephor. lib. 3. cap. 23. Plinium in Panegyr. 358. *Juret.*

b Quæsturæ insignia, fontem omnium dignitatum. Quæstoris partes hæ erant sub Imperatoribus: Ille leges condebat, & veritatem precum rimabatur, ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, ut videre est in l. 1. C. de petit. bon. subl. & in l. ult. C. de diverf. rescr. Novell Valentin. de homic. casu. aut vol. fact. *Broff.*

c Vox legum diceris, dum nostra jura condimus. Sidonius Apollinaris in Panegyr. Majorian. sub finem :
--cujus dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet & Quæstore diserto
Polleat.
Et noster Cassiodorus lib. 6. in form. Quæstoræ: Quantò facundior debet esse, qui ore Principis populos noscitur admonere ! Notum est etiam Quæstorum opera usos Imperatores, cùm orationes, aut quid aliud in Senatu recitarent, ut ex Suetonio liquet in Augusto cap. 65. in Tito cap. 6. in Nerone cap. 15. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Eximiâ laude Ambrosium exornat, & nuntiat se illum Quæsturæ dignitate insignivisse.

Plus cogitantur omnino, quæ cauta sunt.

ACcipite, P. C. judicium, quod judicia nostra protulerunt : quando plus cogitantur omnino, quæ cauta sunt: quia talis subsecutio creditur, quale primordium venisse sentitur. Nemo enim futurum putat esse diligentem, quem in ipsa novitate opinionis suæ non videt esse custodem. Providus institutor si hortum suum fœcundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quæ sollicitis fuerant culta laboribus; quantò magis Regnum decet inter initia pacis amœnitate componi, ne habere speciem agri videatur inculti ? Et ideo beneficiis nostris quasi quamdam januam cogitavimus dare Quæstorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter exirent. Sunt vobis certè de Candidato nota, quando & moderna, quæ loquimur. Nam cùm transitum gloriosæ memoriæ domni avi nostri subjectorum anxia corda lugerent (bonum quippe amissum dum quæritur, plus amatur) per eum vobis & nostri auspicii, & vestræ securitatis optata patuerunt. Intelligite quali nos æquitate constringimus in futuris, ut ipse nobis legum fieret custos, qui conservandæ justitiæ fuerat promissor effectus. Affuit mandatis * Regalibus eloquens & decorus ornator : permulcens etiam inspectus, quos gratissimos reddebat auditus. Tales enim decet esse aulicos viros, ut naturæ bona indicio frontis aperiant, & possint agnosci de moribus, cùm videntur. Tacens enim plerumque despicabilis est, si eum tantùm linguâ nobilitat ; semper autem in honore manet, si cujus est tranquillus animus, eum quoque serenissimus commendet aspectus. Hoc denique facto testamur copiam nos habere prudentium, quando talis eligitur, qui ex utraque parte laudetur. Eloquentiæ verò bona ineptum est in Quæstore prædicare, cùm ad hoc specialiter probetur ascitus ; ut opinionem temporum commendet qualitate dictorum. Aliis enim Judicibus provinciarum committitur exactio : aliis privati ærarii custodia delegatur ; huic autem aulicæ famæ insignia reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis adeo, P. C. æstimavimus esse repetendum ; ut tales nos quærere credatis, quales & nostræ laudi, & vestræ securitati expediat inveniri. Agnoscite docti bonum Principis votum : confidite de beneficiis, qui litterarum probamini habere notitiam. Segnissimi est torpere, cùm se ad provectum cognoscat rerum dominos invitasse. Quapropter, P. C. illustrem Ambrosium Quæsturæ culmine decoratum favor vestræ benignitatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, qui à vestro Ordine jam in prima dignitate meruit approbari.

Bonum amissum, dum quæritur, plus amatur.

* MS. A. *legalibus.*

Quales decet esse aulicos viros.

Quæstoris officium.

Segnissimi est torpere, cùm se ad provectum cognoscat rerum dominos invitasse.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit sibi gratissimum fuisse, quòd Pontificem elegerint eum, quem Theodoricus designaverat.

GRatissimum nostro profitemur animo, quòd gloriosi domni avi nostri respondistis in Episcopatus electione judicio. Oportebat enim arbitrio boni Principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans quamvis in aliena religione, talem visus est Pontificem delegisse, ut nulli meritò debeat displicere ; ut agnoscatis illum hoc optasse præcipuè, quatenus bonis Sacerdotibus Ecclesiarum omnium Religio pullularet. Recepistis itaque virum, & divina gratia probabiliter institutum, & Regali examinatione laudatum. Nullus adhuc pristina contentione teneatur. Pudorem non habet victi, cujus votum cõtingit à Principe superari. Ille quinimmo suum efficit ; qui eum sub puritate dilexerit. Nam quæ sit causa doloris, quando hoc & in isto reperit, quod alteri in partem ductus optaverit ? * Civica sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio, clamoribus, non doloribus res ista peragitur. Nam etsi persona summota sit : nihil tamen à fidelibus amittitur, cùm optatum Sacerdotium possidetur. Quapropter redeunte Legato vestro, illustri viro Publiano, rationabile duximus, ad cœtum vestrum salutationis apices destinare. Magna enim jucunditate perfruimur, quoties cum nostris Proceribus verba miscemus. Et hoc quoque suavissimum vobis minimè dubitamus, si quod illius fecistis imperio, nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

Optabat præcipuè Theodoricus, ut Religio bonis Sacerdotibus abundaret.

Pudorem non habet victi, cujus votum contingit à Principe superari.

* Ed. *crimea.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Opilioni Comiti Sacrarum Athalaricus Rex.

Summis laudibus eum cum fratre extollit, & illi Comitivam Sacrarum Largitionum concedit.

SOlent quidem venientes ad aulicas dignitates diurnâ exploratione tritunari, ne imperiale judicium aliquid probare videatur ambiguum: quoniam gloria Regni est reperisse Judices exquisitos. Sed tam frequens est familiæ vestræ felicissimus provectus, tam in multis personis declarata prudentia; ut licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil fecisse videatur incertum. Similitudinem suorum felix vena custodit: quando pudet delinquere, qui similia nequeunt in suo genere reperire. Hinc est, quòd melius agnoscitur elegisse nobilem, quàm fecisse felicem: quia iste commonitus, per Veterum se facta custodit; ille exemplum non habet, nisi quod fecerit. Quapropter securè tibi credimus, quod toties tuo generi commissum fuisse gaudemus. Pater his fascibus præfuit: sed & frater eadem resplenduit claritate. Ipsa quodammodo dignitas in penaribus vestris larem posuit, & domesticum factum est publicum decus. Nam militiæ ordinem sub fraterna laude didicisti; cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus socium, & consiliorum participatione germanum, ad te potiùs pertinere dijudicans, quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille felicior, astu quædam negligens præsumptione tui: quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obsequium, & præsentium temporum antiqua concordia. Bene talibus sensibus judicium creditur, qui servare mores naturaliter sentiuntur. Quòd si amœni secessus, & provinciale otium fortè libuissent; ad te catervæ causantium, & anxia currebant vota læsorum. Boni Judicis inter eos assumebas officium; & futurorum quodam urgente præsagio, quod à nobis accipere poteras, meritorum assumptione peragebas. Meminimus etiam, quâ nobis in primordiis Regni nostri devotione servieris, quando maximè necessarium fidelium habetur obsequium. Nam cùm post * transitum divæ memoriæ domni avi nostri anxia populorum vota trepidarent, & de tanti regni adhuc incerto herede subjectorum se corda perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti; & sapientiæ tuæ allocutione firmati mœrorem, quem de occasu conceperant, ortu nostri Imperii in gaudia commutabant. Innovatio Regis sine aliqua confusione transivit; & sollicitudo tua præstitit, quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus institutis, ab * Indictione feliciter sexta Sacrarum Largitionum Comitivam, propitiâ tibi Divinitate, concedimus. Usurus es omnibus privilegiis, atque emolumentis, quæ ad tuos decessores pertinuisse noscuntur. Absit enim, ut aliquâ calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis suæ firmitate consistunt. Fuit enim tempus, cùm per delatores vexarentur & Judices. Deponite jam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus vestrarum utimini dignitatum; nam quod vobis per decessores, prædecessoresque nostros temporibus domni avi nostri consuetudo longa dedit, indulgentia quoque nostra custodit. Conferimus tibi honorem germani, sed tu fidem ejus imitare servitii. Nam si illum sequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ * constantiæ, qui sub tanto Principe & sine culpa paruit, & justitiam laudatus exercuit. Promptum est enim æstimare quid gesserit: quando sub ingrato successore Palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non est moribus sequi posse germanum: quia & in conversationis fructu plerumque consentiunt, qui unius semine procreantur.

Gloria regni est reperisse Judices exquisitos.

Similitudinē suorum felix vena custodit.

Melius agnoscitur elegisse nobilem, quàm fecisse felicem, & quare.

* Jaret. id est, *mortem.*

* *Anno Christi 528.*

* Ac. *conscientiæ.*

In conversationis fructu plerūque consentiunt, qui unius semine procreantur.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Multùm laudat Opilionem, patrem, & fratrem ipsius; & petit, ut faveant promotioni ejus ad Comitivam Sacrarum Largitionum.

TAnta est, Patres Conscripti, in Candidato copia meritorum, ut vereamur, ne tardiùs putetur electus, quàm non sit judicio comprobatus. Nam cùm divæ memoriæ avus noster optimos viros exquireret, nobis eum irremuneratum prosperior fortuna servavit. Illi paruit, illi multâ officiositate servivit, & à domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. Credo dilata est compensatio meriti, ut nobis * aptior fieret causa præstandi. Conveniat enim se pietas nostra lege naturæ. Condignum est ab herede solvi, quod collatum constat auctori. Cur enim munificentia nostra eum differret, cùm eum proficere consuetudo suæ nobilitatis urgeret? Pater huic manu clarus, ac summa fuit morum nobilitate conspicuus; quem nec ferventia bella respuerunt, cùm tranquilla oria prædicarent: corpore validus, amicitia robustus, ævi antiquitatem gestabat, * abjectis sæculi vitiis, ditatos claris honoribus. His temporibus habitus est eximius, cùm Princeps non esset erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cùm vicina resplendeat luce germani; cujus non dicam proximitati, sed vel amicitiæ conjunctum fuisse, potest esse laudabile? Hujus virtutibus ita se sociavit atque connexuit, ut hoc potius sit incertum, qui magis ex altero prædicetur. Amicitiis ille præstat fidem: sed magnam promissis debet iste constantiam. Ille quoque avaritia vacuus; & iste à cupiditatibus probatur alienus. Hinc est, quòd norunt Regibus servare fidem: quia nesciunt vel inter æquales exercere perfidiam. Ibi enim mores faciliùs probantur, ubi natura sub libertate monstratur. Quomodo ergo sub puritate non serviant dominis suis, qui nesciunt illusisse collegis? His laudibus electus à conjuge, Basilianæ sociatus fertur esse familiæ; quod plerumque evenit à meritis, conjungi posse nobilibus. Inspicite in eo, si placet, etiam familiarem vitam: quia sæpiùs Majoribus nostris viros industrios hæc signa prodiderunt. Res huic privata tanto fuit moderamine disposita, ut nec aliquâ tenacitate sorderet, nec iterum nimiâ effusione laberetur. Gentiles victu, Romanos sibi judiciis obligabat; & unde ingra-

* Edit. Acc. *apertior. Condignum est ab herede solvi, quod collatum constat auctori.*

* MS. Aud. *abjectis sæculis Odoacris.*

Ibi mores faciliùs probantur, ubi natura sub libertate monstratur.

situdo dignitatibus plerumque venit, iste discerpando sibi amicitiam colligebat. Videte, quid faciat nobilis natura. Ex Judicibus oatus arbitrum agebat; quod nisi ex motum probitate nulla potest contingere ratione. Nam fascibus obedire, plerumque potestatis necessitas cogit: parere Judici privato, sola sententiarum probitas facit. Unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius Judex: quando ad audientiam ooo eligitur, oisi qui justus esse motibus æstimatur. Quapropter, P. C. favete vestris alumnis, & nostris favete judiciis. Secundò ad vestram Curiam venit, qui ex Senatore natus est, & aulicis dignitatibus probatur honoratus.

Fascibus obedire plerumque potestatis necessitas cogit: parere judicio privato, sola sententiarum probitas facit.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Felici Viro Illustri, Quæstori Athalaricus Rex.

Eum & amplissimis laudibus celebrat, & Quæsturâ donat.

PRofessionem constat esse justitiæ, legum peritos Judices ordinare: quia vix potest negligere, qui novit æquitatem; nec facilè erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. Dudum te forensibus oegotiis insudantem oculus Imperialis aspexit; nec latere potuit, quâ fide susecpta peregeris, quâ luculentiâ tractata peroraveris. Æquo gradu eloquentia tua atque conscientia pariter incedebant: oullus a susceptus, quod amplius desideraret, habuit: nullus Judicum, quod in te corrigere posset, invenit. Accessit enim venustas oris, & castitas animi. Juvenem te solus decor ostendit: ab ore primævo cana verba manaverunt. Contendit flos ætatis, & maturitas mentis: sed potiùs illa superavit, quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus munera nomini, & meritis tuis; ut arcana Regia fidelis accipias, & vir eloquens litteratam reperias dignitatem. Nunc causas gloriosè judica, quas laudabiliter perorabas: assideat tibi propria & exercitata doctrina. Modò est felix & certa conditio negotiorum: quando ille sententiam dicit, qui oon potest ignorare, quod eligit. Non enim decet Judicem ministrum esse voluntatis alterius; ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundaot. Certè si in aliis tolerandum utcumqoe, nimis in Quæstore pudendum est; ut qui eligitur ad Principis consilium, solatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per * sextam Iodictionem Quæsturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor imperitis opprobrium est. Nam sicut conscientia læta est, quæ provehitur meritis: ita sub reatu jacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis. Habes priscos viros, quos te deceat imitari. Præcede fama, quem sequeris dignitate. Nam si te privata vita virtutibus exercuit; quantò melius provecta declarabit? Suscepisti nomen ex meritis: custodi, ut semper læteris veritate vocabuli. Nam cùm omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita; nimis absurdum est portare nomen alienum, & aliud dici, quàm possit in moribus inveniri. Verùm hæc bonæ conscientiæ dicta sufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

Non facilè erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit.

Non decet Judicem ministrum esse voluntatis alterius.

* *Anno Christi 525.*

Conscientia læta est, quæ provehitur meritis.

Dubitari de illo creditur, qui pluribus admonetur.

a Nullus susceptus. Suscepti nomine Clientem intellige. De quo verbo dicit Juret, se observasse in notis ad Symmach. lib. 5. Ep. 39.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, & scribit se eum Quæstorem elegisse.

LIcet cœtus vester * geotino splendore semper irradietur: clarior tamen redditur, quoties augetur lumine dignitatû. Nam cœlum ipsum stellis copiosissimis plus refulget, & de oumerosa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorem. Naturæ siquidem insitum est, ut bonorum copia plus delectet. Prata deniqoe floribus pingontur inoumeris: laudatur pinguis arvi densior seges. Aotiquitas vos fecit nobiles haberi: oos Senatum volumus etiam de numerositate prædicari. Hinc est, quòd vobis aggregare cupimus, quem reperimus ubicumque præcipuû. Nam licet apud vos seminarium sit Senatus: tamen & de oostra indulgentia nascitor, qui vestris cœtibos applicetur. Alumnos cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates; Quæstura aotem verè mater Senatoris est: quoniam ex prudeotia venit. Quid enim dignius, quàm Curiæ participem fieri, qui adhæsit consilio Principali? Sed quia prudenti viro oon sufficit generaliter conclusa laudatio, ejus oota propriaque tangamos. Quæstorem oostrum, P. C. cognoscite eloquentia priùs exercitata placuisse, & sic * advocationis suæ crebras egisse victorias, ut meritò sibi eum electio triumphalis ascivesit; quatenus palmis felicibus ioauguratus vobis daret omina laurearum. Ad Forense gymnasium primâ ætate deductus, studuit semper integritaoi mentis; & nobilissimus pudore, castitatem corporis sub nimio labore transegit. Orator facundus, gravissimus patronos, susceptas causas suis præcooiis adjuvabat: quaodo credi noo poterat negotium improbabile, cui talis videbatur assistere. Nonne prætermittere hunc virum esset publicum damnum? Quid enim aut nobis, aut vobis debet esse acceptius, quàm vestro conjungi lateri, qui ioter leges meruit approbari? Amare namque eas potest, per quas doctus enituit: dum affectat unusquisque gloriam suam; nec oblivisci potest animus, ex qua nobis parte fuerit sociatus. Creditis fortè, Principes Viri, novam in hunc impetratamque apparuisse prudeotiam. Origo ejus hereditarias sibi litteras vendicavit, cujus pater ita in Mediolanensi foro resplenduit, ut æterno fructu è Tulliano cespite pullularet. Proinde quamvis sit vel inter mediocres difficillimum placendi genus: tamen advocationis laudem inter Primarios eloquentiæ frequenter meruit ioveniri. Is contra Magnum Olybrium stetit: is palmarum Eugenetis linguæ ubertate sufficit; & illis par extitit, quos singulares Roma cognovit. Quid enim generosius, quàm tot litterarum Proceres habuisse Majores? Nam si inveteratæ, & per genus ductæ divitiæ nobiles faciunt; multò magis præstantior est, cujus origo thesauris prudentiæ locuples inveoitur. Quapropter, P.C. favete nostro judicio, ac suis meritis Candidato: quando

* *Ac & Forma gemino.*

Naturæ insitum est, ut bonorum copia plus delectet.

* *Ac. Nit. assiduis.*

Affectat unusquisque gloriam suam.

* MS Gr. & Cuj. *sic.*

* si collegæ manum clementiæ porrigitis, vos potius sublevatis.

EPISTOLA VIGESIMA.

Albieno Viro Illustri, Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Scribit se Præfectum Prætorio propter improbitatem Præfecturâ amovisse, & in ejus locum suffecisse Albienum, qui summopere prædicatur.

Contrariis rebus plerumque medicina succedit.

ASsertio meritotum est, potuisse elegi post improbitatem Judicis a cusati: quaodo excessus præcedentium non corrigitur, nisi cùm successor optimus invenitur. Contrariis rebus plerumque medicina succedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferum tunc recedit. Nubila ipsa ventorum spiratione terguntur; & Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam Australis aura turbaverit. Sic nos decessorem tuum summovimus amore generalitatis; ut tu saluberrimus advenires. Contraria prioribus imitare, & laudanda peregisti. Ille calumniis odiosus: tu stude, ut justitia reddaris acceptus. Rapax ille; tu continens. Bonorum omnium brevis est definitio, vitare quæ fecit: quoniam verè illaudanda sunt, quæ suo judicio comprobavit. Respice denique in illo odium publicum; & tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant, quanti illius acerbitatem actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis: quando post illum professæ malitiæ virum, vel à malis abstinuisse laudabile est. Nam quale erit, si beneficia provinciis tribuas, quæ hactenus non habebant? Bonum insolitum plus amatur; & sequenti gaudio confert dulcedinem temporum præmissa tristitia. Atque ideo Præfecturæ tibi fasces per sextam feliciter Indictionem, Deo auxiliante, conferimus: quæ quantò fuit hactenus læsione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis; siquidem sauciata tuâ curâ refovenda sunt. Non tuis, non alienis manibus quisquam gravetur. Nam ultra omnes impietates est * nocere læsos, qui sanare creditur vulneratos. Redeat ad nomen antiquum Præfectura illa Prætorii, toto orbe laudabilis. Cujus si principium quæramus, per Joseph à beneficiis inchoavit. Nec immeritò à legibus nostris pater provinciarum, pater etiam prædicatur Imperii: quia sic justè, sic providè agi voluerunt, ut non districtum Judicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent. Justis, ac debitis compendiis nostrum per te crescat ærarium. Lucra renuimus, quæ legum cauta profanant: pecunias illas volumus, quibus libra justitiæ suffragatur. Ædes nostras nequitiam non patimur introire: quia nec * privatâ intromittere possumus, quam publicâ voce damnamus. Audite, Judices, quid amemus: nolite aliud in malum publicum suspicari. Nam cui vos per iniquas provisiones creditis esse placituros, cùm nos cognoscatis sola illa diligere, quæ possunt justitiæ monitis convenire? Vestris jam moribus peccatis, si post ista delinquitis. Sed illi fortè talia gesserint, qui ad dignitates suis parentibus incognitas pervenerunt: tu post patris Præfecturam laudabilem, aliquid, quod meliùs prædicetur, adjunge: quia diligentior semper esse debet, qui sequitur; dum bona parentum probabiliter & imitari cupimus, & vincere festinamus. Accedit etiam tuis laudibus, quòd dictis prudentum probaris imbutus. Grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse. Jus tortè prætereat, qui jura nescivit; totum à te legitimum quæritur, cujus origo indocta fuisse nescitur. Æquales tibi sunt libri Veterum, & actiones parentum. Præsta opinioni tuæ, præsta nostro judicio; ut impar non sis meritis, quorum æquasti per nostra beneficia dignitates.

Bonum insolitum plus amatur

Anno Christi 528.

* Gr. & Cuj. *necare.* *Ultra omnes impietates est necare læsos, qui sanare creditur vulneratos.* *Præfectura Prætoria à Joseph inchoavit.*

* MS. & Gr. *privatim introducere.*

Grave est sapienti offendere, ubi alterum reperit incidisse.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Cypriano Viro Patricio Athalaricus Rex.

Illum ob egregia bellicæ virtutis facinora, & ob filios bene institutos, Regique oblatos laudat. Tum Patriciatus dignitatem ei confert.

Natura bonorum non expenditur, cùm refertur.

LIcet propriis frequenter honoribus, & germani tui fueris dignitate laudatus: tamen quia natura bonorum non expenditur, cùm refertur, quasi ad judicium revertimur, de quo jam præconia multa sonuerunt. Testificatum est de te, quicquid de fidelibus, quicquid de benemeritis debuit æstimari. Sed dignè laudum, cùm voluerit, novitates emittit, qui se actionis probitate complevit. Natura perennis fontis est gloriæ vena laudabilis; nam sicut ille a fluendo non expenditur: sic nec ista celebri sermone siccatur. Quòd & si transacta taceantur, nova probaris suggerere quæ dicantur, qui cum ætate crescis semper & meritis. Cursus annorum laudis tibi procurat augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude juvenescis. Meritò tibi prolixior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur. Habuisti sub divæ memoriæ domno avo nostro in utraque parte laudatas semper excubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat præsumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit & renitentes Barbaros aggredi, & conversos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero, quàm labore juvisti. Posteà verò, quod non minus ipsis certaminibus fuit, Referendarii officium laboriosis contentionibus exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercitualia, vel pacata servitia. Quis enim non ageret bellum, qui illi potuit competens exhibere responsum? Qui tantam firmitatem animi semper exegit: tantam verborum in asserenda veritate constantiam; ut meritò se vicisse diceret hostem, qui illo præsente vitare valuisset errorem. Hinc fuit, quòd ejus obsequia reddiderunt prudentes: quia cautela semper adhibita erigit sensum; & dum culpam quis formidat incurrere, sapientibus se nititur aggregare. Contulit etiam dignitatem Sacrarum Largitionum, hoc est laborum tuorum * aptissimum munus; quam sic casta, sic moderata mente peregisti, ut majora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna præmia suscepisses. Per

Prolixior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur.

Cautela semper adhibita erigit sensum.

* *Re. apertissimum.*

hæc te florida juventus exercuit: sed nostris temporibus ætas matura servavit. Consilio quidem plurimùm vales, nec *b* fractus tamen ætate cognosceris. Sic enim adeptus es senectutis bona, ut ejus non subires incommoda. Hæc sunt, quæ in te æstimamus * augenda; ut sicut es conscientia præditus, reddaris quoque honore reverendus. Sunt enim beneficiis nostris consentanea, & vitæ superna judicia: quando talium filiorum pater effectus, natura ipsa videris esse Patricius. Quorum bona vernantia non est absurdum referri: quando educantium felicior laus est, de filiorum probitate laudari. Primum, quòd non minimæ laudis præstat initium, infantia eorum nota est Palatio. Sic fœtus tui more aquilæ se probantes, Regales oculos ab ipsis pene cunabulis pertulerunt. Relucent etiam gratia gentili, nec cessant armorum imbui fortibus institutis. Pueri stirpis Romanæ nostra lingua loquuntur: eximiè indicantes exhibere se nobis futuram fidem, quorum jam videntur affectasse sermonem. Habemus, unde tibi, felix pater, præmium debeat referri, qui & filiorum tuorum nobis animos obtulisti. Quapropter multis laboribus, multaque fide & constantia comprobato, Patriciatus tibi, Deo auspice, conferimus dignitatem: honorem quidem celsum, sed qui tuis meritis probetur esse æqualis. Fruere igitur probatissimis institutis; ut cùm bona tua geminaveris, nostris interim beneficiis augearis.

* Ac. agenda.

Educantium felicior laus est, de filiorū probitate laudari.

a Fluendo siccatur. Basil. de Eleemosyna: ut putei quò sæpiùs hauriuntur, eorum aquæ purius fluunt, [illegible], [illegible]. *Fornr.*

b Nec fractus tamen ætate. D. Hieronymus c. presbyterorum, c. seq. Non enim in homine ætas, sed virtus spectanda est. Menander, [illegible]. Quam sententiam adumbrans in Catone Majore Cicero, non cani, inquit, non rugæ repente auctoritatem adferunt: sed rectè acta ætas auctoritatis fructus præbet extremos. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Post enumeratas Cypriani, filiorumque ejus laudes scribit se illum ad Patriciatus honorem evexisse; &, ut electioni ejus faveant, hortatur.

SI favore vestro dignus est, qui vel semel Regale potuit impetrare judicium; quid, P. C. vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties à nobis dignitates acceperit? Certantes in stadio numerosior corona glorificat: Olympicos * currus frequens palma nobilitat: sic vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique provectu potest esse cunctatio, dum multi falluot Principis animum: quando facile est illudere, cui semper votum est præstitisse. Sed talem mentis exhibuit constantiam, tantum bonorum habuit propositum, ut semper in se provocaverit Regium munus. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuisse mereri, per quod homines constat ornari. Hos etiam intrare in nostram Curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum; sed cùm magna susceperint, iterùm majora promerentur. Ornant quoque tales & nostra judicia: quoniam bene priùs electus creditur, qui sæpius approbatur. Natura ipsa boni adhibita perseverantia pretiatur: quia minus est laudanda incipere, quàm bonorum propositum custodire. Similes habuistis olim, P. C. Decios, similes Vetustas prædicat fuisse Corvinos. Neque enim hic vir, de quo nobis sermo est, nostrum sibi tantummodo * conciliavit arbitrium: ab uno quippe Principe provehi, videtur fortè gratiosum; jam & sub altero meruisse provectum, apud utrosque integrum constat fuisse judicium. Cunctos ergo sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc provectus sui auctorem meruit, ut nos augmentatores dignissimè reperiret. Ille in eum fundamenta posuit honorum: nos culmen construximus dignitatum. Et ideo, P. C. tot laboribus, tot laudibus clarificato illustri viro Cypriano suggestum quoque Patriciatus addidimus: ne major esset meritis suis, quàm honoribus nostris. Favete nunc collegæ, quem sæpe decorastis extraneum. Securus ad vos redit, qui jam honores suos in libertatis Aula reposuit. Habet etiam unde nobis reddatur acceptior: quando tales Curiæ vestræ alumnos protulit, de quibus quamvis avidus pater tamen propria vota superavit, non infantia trepidos, non ad respondendum, ut licebat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregiè, maturis viris communione miscentur. Sic cùm nobis noti sunt, in ipso ætatis primordio adolescentiam transierunt. Præstet divina Majestas; ut sicut de patre eorum munificentiæ nostræ extulimus: sic & in eis pietatis nostræ titulos augeamus.

* Ac. cursus.

Vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. Facilè est illudere, cui semper votum est præstitisse. Hæc est certa gloria, frequenter potuisse mereri, per quod homines constat ornari.

Natura boni adhibita perseverantia pretiatur.

* Juret. V. C. *reconciliavit.*

Cunctos sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Bergantino Viro Illustri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Præcipit, ut massas quasdam, quæ ex facultatibus matris Theodahado, quem eximiè laudat, obtigerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat.

LIcet munificentiam Regis quotidie deceat cum sole relucere, & jugiter aliquid facere, quo possit largitas Principis apparere: huic tamen conscientiæ debitum solvitur, quoties parentibus sub æquitate præstatur. Lucrantur Principes dona sua; & hoc verè thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. Absit enim, ut negemus affini, quod solemus custodire subjectis: quando qui nobis sanguine conjungitur, plus meretur; nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub Judice gratioso. Atque ideo illustrem Magnitudinem tuam præcelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter annexas, tot solidos pensitantes, ex patrimonio quondam magnificæ fœminæ matris ipsius, præcipimus reformari, ejus feliciter dominio plenissimè vindicandas; cujus successionis integrum jus in ea, quâ præcipimus parte, largimur. De cujus fide ac sinceritate præsumimus, ut sequenti tempore reliqua supra memorati * *a* matrimonii cum omni adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare possimus, qui etiam meliora suis

Lucrantur Principes dona sua.

Non potest fraudari proprio desiderio, qui militat sub Judice gratioso.

* Alii, *patrimonii.*

Theodahadi laus.

obtinere possit obsequiis, vel si non probaretur affinis? Vir, quem nobilitatis suæ nulla inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis, quid à nobis mereatur intendite: quoniam ad gloriam nostram trahimus, qui eum proximum confitemur. Quapropter æquissimæ jussioni opera * navanter impendite, * dilectisque sedis vestræ Chartariis designatas * massas auctoribus ejus, sine aliqua dilatione contradite; ut summa nobis charitate sociatus, gratia præsentis muneris reddatur acceptior.

* Juret. enavanter.
* Gr. directis.
* Gr. assertoribus.

a Patrimonii cum omni adjecta. Quo nomine bona, quæ liberis à matre ubvenerint, interdum significari Fr. Connanus lib. 8. cap. 3. notat, aliique ex Seneca, Valer. Maximo, & Suetonio contendunt. Plutarchus contrà non levi ratione disputat ἐν φιλαδελφίᾳ παραμοῖς: cui hujus loci lectio (patrimonii) duorum manuscriptorum codicum auctoritate confirmata suffragatur. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Clero Ecclesiæ Romanæ Athalaricus Rex.

Remittit ad Papæ judicium eos, qui Clerico Romano litem intenderint. Qui Sanctæ Sedis auctoritatem contempserit, eum vult & causâ cadere, & decem librarum auri mulctâ pauperibus erogandâ puniri.

TAntò Divinitati plurima debemus, quantò à cæteris mortalibus majora suscepimus. Nam quid simile rependat Deo, qui potitur Imperio? Sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idoneè: ipsi tamen gratia redditur, dum in servientibus honoratur. Itaque flebili aditione causamini, hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, ut si quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientem aliqua crederet actione pulsandum, ad supradictæ civitatis Antistitem negotium suum dicturus occurreret: ne Clerus vester forensibus litibus profanatus, * negotiis potiùs sæcularibus occupetur: addentes, Diaconum quoque vestrum ad contumeliam religionis tantâ executionis acerbitate compulsum, ut Sajus eum propriæ custodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quinetiam Romanæ Ecclesiæ pro levibus causis asseritis criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenita reverentia, quam nostro debemus Auctori, displicuisse profitemur; ut qui pridem sacris meruerant inservire ministeriis, conventionis irreverenter nefariis injuriis subjacerent. Sed aliorum plectenda subreptio nobis obtulit plenissimæ laudis eventum; ut causa contingeret præstandi, quæ nos cœlestibus commendaret auxiliis. Atque ideo considerantes Apostolicæ Sedis honorem, & consulentes desideriis supplicantium, præsenti auctoritate moderato ordine definimus; ut si quispiam ad Romanum Clerum aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad beatissimi Papæ judicium priùs conveniat audiendus; ut aut ipse inter utrosque more suæ Sanctitatis agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam; & si fortè, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitoris elusum, tunc ad sæcularia fora jurgaturus occurrat, quando suas petitiones probaverit à supradictæ Sedis Præsule fuisse contemptas. Quòd si quis extiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit judicio sacrilegâ mente damnatus, qui reverentiam tantæ Sedi exhibere contemnat, & aliquid de nostris affatibus crediderit promerendum; ante alicujus conventionis effectum decem librarum auri dispendio feriatur, quæ à Palatinis Sacrarum Largitionum protinus exactæ, per manus sæpe memorati Antistitis pauperibus erogentur: carensque impetratis, negotii quoque sui amissione mulctetur. Dignus est enim duplici pœna percelli, qui & divinam reverentiam, & nostra jussa temeravit. Sed interim vos, quos judicia nostra venerantur, Ecclesiasticis vivite institutis. Magnum scelus est, crimen admittere, quos nec conversationem decet habere sæcularem; professio vestra vita cælestis est. Nolite ad mortalium vota humilia, & errores descendere. Mundani coërceantur humano jure: vos sanctis moribus obedite.

Gratia Deo redditur, dum in servientibus honoratur.

* MS Gr. Cuj. & Fornesicu.

Causæ Cleri Romani ad summi Pontificis judicium remittuntur.

Professio Clericorum vita cælestis est.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Joanni Viro Illustri, Referendario Athalaricus Rex.

Confirmat munificentiam Tulum, quâ domum in Castro Lucullano positam Joanni concesserat.

VAlde dignum est, in eis aliena servare, quibus nos oportet propria dona conferre. Quid enim de illa munificentia possis ambigere, quando à nobis te intelligis mereri, quod à nostris decessoribus accepisti? Profitemur itaque alterius quidem donum, sed nostrum esse judicium; & modernam Principis mentem prævenisse tantùm velocissimam largitatem. Hinc est, quòd * divæ memoriæ avum nostræ Clementiæ domum in Castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatum, constat voluisse largiri. Cujus dispositionem secutus Patricius * Tulum, posteaquàm illi nostra est liberalitate concessa, præfatam domum actu legitimo in tua optimè jura transmisit. Quapropter Serenitas nostra vel inchoatæ voluntatis desiderium, vel Tulum plenissimæ donationis effectum præsenti auctoritate corroboramus; ut sæpe dicta domus *. Patriciæ recordationis Agnelli, in Lucullano Castro posita, cùm omnibus ad se pertinentibus in tua vel heredum tuorum possessione permanear; & quicquid de hac facere malueris, habebis liberam potestatem: cujuslibet vel privati nominis, vel publici posthac inquietudinem summoventes: ubi & si quid esset quolibet casu, qualibet inquisitione forsitan ambiguum, hujus auctoritatis nostræ judicio constat explosum. Fruere, juvante Deo, rebus propriis, ex nostra quoque auctoritate solidatis. Alii enim tibi jura legitima præstiterunt: nos possessionis quietem, & cunctis sæculis securam conferimus firmitatem. Sed ne quis forsitan tam egregiæ voluntatis nostræ invidus temerator existat; jubemus eum, qui ex hac re quolibet tempore vel fisci nomine, vel privati movere tentaverit aliquam quæstionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris domum superiùs

* Juret. V. C. divinæ.

* Superiùs Ep. 9. & 10.

* Niv. Ga. Gr. & Cuj. paternæ.

superiùs designatam, pœnæ nomine auri libras centum, & frustratum suis ausibus, infamatumque discedere. Hunc enim voluntatis suæ meretur invenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quæsiisse judicium.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Universis Reatinis, & Nursinis Athalaricus Rex.

Præficit illis Quidilanem, & jubet, ut ipsi obediant.

GLoriosus dominus avus noster desideria vestra cognoscens, Quidilanem Sibuæ filium a Priorem vobis quidem facere disponebat: sed quia interveniente mortali conditione nequivit cogitata complere; necesse nobis est, ejus vota perficere, ne tantus vir ex aliquo inaniter judicetur bona potuisse sentire. Atque ideo præsenti auctoritate præcipimus, ut eum Priorem feliciter habere debeatis; & quæ ordinaverit pro disciplina servanda, ubi nostra maximè utilitas continetur, in omnibus obedire debeatis: quia sic domini avi nostri estis moribus instituti, ut & leges libenter audiatis, & Judices. Hoc est enim, quod nostrum comit Imperium: quod opinionem nostram inter gentes amplificat, si talia geratis, quæ & nobis accepta, & Divinitati possunt esse gratissima. Robustiùs enim inimici nostri vincuntur moribus bonis: quia quos superna protegunt, felices adversarios habere non possunt. Pugnatis enim efficaciter foris, dum in sedibus vestris justitiam fovere contenditis. Ista enim duo mutuá se amplexatione consociant: qui æquitatem coluerit, fructum victoriæ possidebit. Nam quæ necessitas ad injusta compellat, cùm vos & sortes alant propriæ, & munera nostra, Domino adjuvante, ditificent? Nam & si cui aliquid expetendum est, speret* de munificentia Principis, quàm de præsumptione virtutis. Quia vobis proficit, quod Romani quieti sunt, qui dum æraria nostra ditant, vestra donativa multiplicant.

Quos superna protegunt, felices adversarios habere non possunt.

* Subaudi, *potiùs*. Jur.

a Cuspinianus in Austriaca historia. Prior Imperii Romani. Et Abdias Babylon. lib. 1. de Zachæo. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Dumerit Sajoni, & Florentiano Viro Devoto, Comitiaco Athalaricus Rex.

Præcipit, ut percurrant Faventinum territorium, &, si quem Gothorum, aut Romanorum incolas vexasse repererint, is, habitâ damni ratione, & mulctâ affligatur, & pœnâ.

SEveritas publica sicut ab innocentibus vacat; ita necesse est, ut in sceleratis operam suæ districtionis impendat: quia non semper unum merentur judicium diversa merita personarum. Morbi ipsi dissimilibus succis sanantur herbarum: aliis cibi, aliis ferrum optatam revocat sospitatem; & pro qualitate passionis præceptum merentur artificis. Et ideo devotio vestra per Faventinum territorium incunctanter excurrat; & si quos Gothorum atque Romanorum in direptionibus Possessorum se miscuisse repererit, secundum facti æstimationem & damnis affligantur, & pœnis: quia graviùs plectendi sunt, qui nec admonitionibus justis, nec judiciis Principis obediendũ esse crediderunt: quando major ambitus est dominis nobis velle servire; ut commendati bonis initiis reliquam vitam securitatis munere perfruantur.

Non semper unum merentur judicium diversa merita personarum.

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Cunigasto Viro Illustri Athalaricus Rex.

Decernit, ut Tancanem, qui Constantii & Venerii agellum Fabricutam nomine abstulerat, quique eos servituti addixerat, suo jubeat adesse judicio, ut juri consentaneam subeat sententiam.

PErmovit Serenitatem nostram Constantii, atque Venerii dolenda conquestio, quâ sibi à Tancane juris proprii agellum, quod Fabricula nominatur, cum suo peculio causantur ablatum: adjicientes, ne rerum suarum repetitionibus imminerent, liberis sibi conditionem ultimæ servitutis imponi. Atque ideo Magnitudo tua, decretis obsecuta præsentibus, prætatum suo jubeat adesse judicio: ubi omni inter partes veritate discussâ, juri consentaneam, & amicam vestris moribus proferre sententiam. Quia sicut grave est de suo dominos jure cedere: ita nostris est sæculis inimicum, servitutis jugo libera colla deprimere. Momenti jure si cōpetunt, a primitus reddantur invasa: ita tamen, ut persona legitima disceptationibus non desistat. Cesset violenta præsumptio, ut causa Judicis cognoscatur arbitrio; & aut* convictos servos cum rebus sibi competentibus possideat: aut probatos liberos indemnes, atque integros derelinquat. Sufficit enim, quòd ei relaxamus pœnam, qui facere præsumpsit injuriam.

* Ed. *conjunctos*.

a Primitus reddantur invasa. Translatitia juris sententia est, dejectum vi de rei suæ possessione, seu spoliatum ante omnia restitui oportere, l. 1. C. si per vim vel alio modo, l. 7. si quis ad se. C. ad l. Jul. de vi publ. cap. 7. conquerente, de restit. spol. *Fornerr.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Honoratis Possessoribus, & Curialibus Parmensis civitatis Athalaricus Rex.

Jubet, ut cloacarum urbis ora pandant, & ut hoc opus Genesius urgeat.

DIgnum est, ut libenti animo faciatis, quæ juberi pro urbis vestræ utilitate cognoscitis; nam quod proprio sumptu decuit aggredi, compendiosè vobis constat offerri. Civitatem siquidem vestram diutinâ siccitate laborantem, Juvante Deo, dominus avus noster saluberrimâ undâ rigavit. Cui nunc studio vestro cloacarum ora pandantur: ne sordium objectione tardata, reciprocans unda vestris ædibus illidatur; & quas debuit abluere, easdem vobis cogatur inferre. Cui operi, quamquam vos urgere debeat civicus

amor, virum spectabilem Genesium præcipimus imminere; ut nos ad meliora provoceris, si quæ jussimus, gratanter efficiris.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Genesio Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Præcipit, ut cogat Parmenses Municipes, antiquos cuniculos ita diligenter emundare, ut aquam influentem nihil impediat.

* Juret. intellige, aquæductum.

AMore civitatis vestræ antiqui operis * formam domnus quidem avus noster largitate Regia construxit. Sed nihil prodest aquarum copias urbibus immisisse, nisi nunc provideatur cloacarum opportuna digestio: more vitæ humanæ, cujus ita salubritas continetur, si quod ore quis suscipit, alia parte corporis relaxatus effuderit. Et ideo Sublimitas tua Parmenses municipes faciet huic operi * gnaviter insistere; quatenus antiquos cuniculos, sive subterraneos, sive qui junguntur marginibus platearum, diligenter * emundent; ut cùm solemniter optatus vobis liquor influxerit, nulla * adjecti lætaminis objectione tardetur: quia gratiam unda non habet, nisi quæ jugiter influit, & visa semper abscedit. Illa enim, quæ * pulchrè rivis exercitata ridet, quàm deformis est in lacunis? Palus enim nec visu grata, nec jumentis accommoda. Elementum pulcherrimum quidem, sed cùm in naturali puritate servatur. Sine hac agri squalent, urbes * anhelâ siccitate fatigantur; a ut meritò antiqua prudentia, quos à civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punierit. Quapropter tam utilimæ rei omnium debet studere consensus: quia civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur.

* Ed. noviter.
* Alii, emendent.
* MS. & Ac. abjecti.
Gratiam unda non habet, nisi quæ jugiter influit.
* Juret. legit, publicè.
* Juret. legit, anhelant.
Civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur.

a Ut meritò antiqua prudentia, quos à civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punierit. Lucianus in Alexandro seu Pseudomant. de præstigiatoris oraculis, [illegible] id est, hujusmodi hominem neque tecto quisquam excipiebat, neque igni aquâve impertiebat: verùm erat illi solum alio vertendum, tanquam impio deorúmque contemptori. Feralia in Christianos edicta recensens Victor Uticensis lib. 3. de persecutione Wandalica, addit, ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstaret. *Forner.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Severo Vico Spectabili Athalaricus Rex.

Provinciam Brutiorum describit; & jubet, ut tam Provinciales, quàm Curiales fidejussoribus datis, pœnâque interpositâ promittant se majori anni parte in civitatibus, quas incolere maluerint, mansuros.

CUm te Præfectorum consiliis laudabiliter inhærentem omnia didicisse credamus, quæ ad Reipub. statum pertinent componendum: maximè cognovisti litteris eruditus pulchram esse faciem civitatum, quæ populorum probantur habere conventum. Sic enim & in illis splendet libertatis ornatus, & nostris ordinationibus necessarius servit effectus. Feris datum est, agros silvasque quærere: hominibus autem focos patrios supra cuncta diligere. Aves ipsæ gregatim volant, quæ innoxiâ voluntate miscescunt. Canori turdi amant sui generis densitatem. Strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes; & quicquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contrà, animosi accipitres, aquilæ venatrices, & supra omnes alites acutiùs intuentes, volatus solitarios concupiscunt: quia rapaces insidiæ innoxia conventicula non requirunt. Ambiunt enim aliquid soli agere, qui prædam cum altero non desiderant invenire. Sic mortalium voluntas plerumque detestabilis est, quæ conspectum hominum probatur effugere; nec potest de illo aliquid veraciter credi, cujus vitæ testis non potest inveniri. Redeant Possessores, & Curiales Brutii in civitatibus suis. Coloni sunt, qui agros jugiter colunt. Patiantur se à rusticitate divisos, quibus & honores dedimus, & actiones publicas probabili æstimatione commisimus: in ea præsertim regione, ubi affatim veniunt inelaboratæ * delitiæ. Ceres ibi multâ fœcunditate luxuriat: Pallas etiam non minimâ * largitate congaudet: plana rident pascuis fœcundis, erecta vindemiis: abundat multifariis animalium gregibus, sed equinis maximè gloriatur armentis; meritò, quando ardenti tempore tale est vernum silvarum, ut nec muscarum aculeis animalia fatigentur, & herbarum semper virentium satietatibus expleantur. Videas per cacumina montium rivos ire purissimos; & quasi ex edito profluant, sic per Alpium summa decurrunt. Additur, quòd utroque latere copiosa marinâ possidet frequentatione commercia, ut & propriis fructibus affluenter exuberet, & peregrino penu vicinitate littorum compleantur. a Vivunt illic rustici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia præpotentium; ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolere, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere? Quid prodest tantos viros latere litteris defæcatos? Pueri liberalium scholarum conventum quærunt; & mox ut foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habitatione nesciri: proficiunt, ut dediscant: erudiuntur, ut negligant; & cùm agros diligunt, se amare non norunt. Quærat eruditus, ubi possit existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se novit esse laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. Nam quale desiderium est, civium frequentiam deserere, cùm aliquas quoque aviù conversationi humanæ se videamus velle miscere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomela suspendit, & inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis est nobili filios in desolationibus educare, cùm frequentationi humanæ videat alites sua pignora commisisse. Redeant igitur civitates in pristinum decus: nullus amœnitatem ruris præponat mœnibus Antiquorum. Quomodo potest in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vastetur) assumi? Cui enim minùs grata nobilium videatur occursio? Cui non affectuosum

Quicquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat.
Non potest de illo veraciter credi, cujus vitæ testis non potest inveniri.
Brutiorum provincia describitur.
* MS. divitiæ
* Juret. subaudi, vini.
Virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur.

sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes invisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balneas ire cum sociis, prandia mutuis apparatibus exhibere? Caret profectò omnibus his, qui vitam suam vult semper habere cum famulis. Sed ne ulteriùs in eamdem consuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejussoribus tam Possessores, quàm Curiales, sub æstimatione virium, pœna interposita promittant anni parte majore se in civitatibus manere, quas habitare delegerint. Sic fiat, ut eis nec ornatus desit civium, nec * voluptas denegetur agrorum.

**Jur. voluntas.*

a Vivunt. Lege Plinium lib. 1. Ep. 3. Et Sidon. Apollin. lib. 8. Ep. 8. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Fontem Arethusæ depingit; & jubet, ut eos, qui equos Nimfadii abstulerunt, & perquirat, & puniat.

Font Arethusa.

CUm Nimfadius vir sublimis pro causis suis ad Comitatum sacratissimum festinaret, itineris longinquitate confectus, animalia fessa reparare contendens, ad fontem Arethusæ in Scyllatino territorio constitutæ elegit ponere mansionem; eo quòd ipsa & loca & pascuorum ubertate fœcunda sint, & inundatione aquarum pulchrescant. Est enim, ut dicitur, sub pede collium supra maris arenam fertilis campus: ubi fons vastus egrediens, cannis cingentibus in coronæ speciem riparum suarum ora contexit: amœnus admodum & arundineis umbris, & aquarum ipsarum virtute mirabilis. Nam cùm ibi tacitus homo, & studiosè silentiosus advenerit, aquas fontis irrigui reperit sic quietas, ut in morem stagni non tam currere, quàm stare videantur. At ubi concrepans tussis emissa fuerit, aut sermo clarior fortasse sonuerit, nescio quâ vi statim aquæ ibidem concitatæ prosiliunt: os illius gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut putes aquam rigentem succensæ ollæ suscepisse fervorem: silenti homini tacita, loquenti strepitu & fragore respondens; ut stupescas sic subitò perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Nova vis, inaudita proprietas, aquas voce hominum commoveri, & quasi appellatæ respondeant; ita ut hominum sermonibus provocatæ, nescio quid immurmurent. Credas ibi aliquod animal prostratum somno quiescere, quod excitatum magno strepitu tibi respondeat. Legitur quidem, nonnullos fontium variis scaturire miraculis; ut aliqui potati animalibus reddant varium colorem; alter greges albos efficiat; quidam in saxeam duritiam suscepta ligna convertant. Sed has causas nulla ratio comprehendit: quia supra intellectum humanum esse cognoscitur, quod tantùm rebus naturalibus applicatur. Sed ut ad querelam supplicantis citò redeamus; hic cùm mansionem supradictus Nimfadius habuisset, insidiis rusticorum abactos sibi asserit caballos: quod temporum nostrorum habere non decet disciplinam, ut delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod vivacitatem tuam diligenti censemus examinatione discutere, quæ & de Palatio nostro auctoritatem, & de legibus visa est justitiam collegisse; ut, more ipsius fontis, scelus quod actum est, videaris ulcisci. Perquirantur fontes summo silentio: reneantur in suis laribus quieti; ut dum mox * insecutor increpuerit, eorum corda turbentur: in voces prosiliant, & sic terribili murmuratione confundantur. Sic aquas suas omina sibi judicent dedisse pœnarum. Sit ergo in eis competens vindicta, ut loca sint pervia: invitet posita disciplina studium commeantium: ne latronum excessibus vitetur tale miraculum, quod semper lætificate cognoscitur inquisitum.

**Jur. con[illegible]tor.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Severo Viro Spectabili Athalaricus Rex.

Decernit, ut pridie natalis S. Cypriani unà cum Possessoribus, & Conductoribus diversarum massarum ad Lucaniæ conventum Leucotheam nomine conveniat, ad reprimendam quorumdam rusticorum audaciam, qui negotiatores bonis spoliabant. Tum describit locum, fontisque Marciliani virtutes, & miracula.

Sicut incognita velle nosse prudentia est: ita comperta dissimulare dementia est.

SIcut incognita velle nosse, prudentis est; ità comperta dissimulare, dementia est; eo præsertim tempore, cùm noxia res ad correctionem possit celerrimam pervenire. Frequenti siquidem probatione didicimus, Lucaniæ conventu, qui priscâ superstitione Leucothea nomen accepit, quòd ibi sit aqua nimio candore perspicua, præsumptionibus illicitis rusticorum facultates negotiantium hostili direptione sæpe laceratas; ut qui ad natale sancti Cypriani religiosissimè venerant peragendum, mercimoniisque suis faciem civilitatis ornare, egentes turpiter inanesque discederent. Hoc nos simplici ac facili remedio credidimus corrigendum; ut Spectabilitas vestra prædicto tempore unà cum Possessoribus, atque Conductoribus diversarum massarum, ad quietem convenientium, anticipata debeat cautelà procurare; ut atrocis facti reos inveniat, quos pœna consumat. Quòd si aliquis rusticorum, vel cujuslibet loci homo, causas nefandæ litis attulerit, inter ipsa initia comprehensus fustuariæ subdatur protinus ultioni: & pompatus mala * nota corrigat, qui priùs occultum facinus excitare tentabat. Est enim conventus iste & nimiâ celebritate festivus, & circumjectis provinciis valde proficuus. Quicquid enim præcipuum aut industriosa mittit Campania, aut opulenti Brutii, aut Calabri peculiosi, aut Apuli idonei, vel ipsa potest habere provincia, in ornatum pulcherrimæ illius venalitatis exponitur; ut meritò tam ingentem copiam judices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis a stationibus latissimos campos, & de amœnis frondibus intextas subitò momentaneas domos, populorum cantantium, lætantiumque discursum. Ubi licet non conspicias operam mœnium, videas tamen opinatissimæ civitatis ornatum. Præsto sunt pueri ac puellæ, diverso sexu atque ætate conspicui, quos non facit captivitas esse sub pretio, sed libertas; hos meritò b parentes vendunt, quoniam de ipsa

Lucaniæ conventus ad natale S. Cypriani.

**MS. ver[illegible]*

famulatione proficiunt. Dubium quippe non est, servos posse meliorari, qui de labore agrorum ad urbana servitia transferuntur. Quid vestes referam innumerâ varietate discretas? Quid diversi generis animalia * nitore pinguissima? Ubi tali cuncta taxatione proponuntur, ut quilibet emptor fastidiosissimus inveniatur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, si cuncta probabilis disciplina componit. Est enim & locus ipse camporum amœnitate distensus, suburbanum quoddam * Consilinatis antiquissimæ civitatis; qui à conditore sanctorum fontium Marcilianum nomen accepit. Hic erumpit aquarum perspicua & dulcis ubertas: ubi in modum naturalis antri abfidis fabricata concavitas sic perspicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum, quem non dubitas esse plenissimum. Hic perlucidus usque ad fundum patet, ut aspectibus tuis aërem potiùs apparere judices, non liquorem. Æmulatur serenum diem aqua subtilissima; nam quicquid in imo geritur inoffensâ * aëris claritate monstratur. Colludunt illic gregatim lætissimi pisces, qui ad manus * poscentium sic intrepidi veniunt, tamquam se noverint non esse capiendos; nam qui tale aliquid præsumpsit efficere, mox pœnam Divinitatis cognoscitur excepisse. Longa sunt, illius fontis memoranda describere. Veniamus ad illud singulare munus, sanctumque miraculum. Nam cùm die sacratæ noctis precem *c* baptismatis cœperit Sacerdos effundere, & de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens, aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit. Erigitur brutum elementum sponte sua, & quadam devotione solemnì præparat se miraculis, ut sanctificatio Majestatis possit ostendi. Nam cùm fons ipse quinque gradus regat, eosque tantùm sub tranquilitate possideat, aliis duobus cernitur crescere, quos nunquam præter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendumque miraculum, fluenta labentia sic ad humanos sermones vel stare, vel crescere, ut eis credas audiendi studium minimè defuisse. Fiat * venerabilis omnium sermone fons iste cælestis. * Habet & Lucania Jordanem suum. Ille exemplum baptismatis præstitit; hic sacrum * ministerium annuâ devotione custodit. Quapropter & reverentia loci, & utilitas rei dare debet populis sanctissimam pacem: quia cunctorum judicio sceleratissimus habendus est, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis, & proponantur ista, quæ diximus; ut cùm inulta esse minime creduntur, excedendi licentia non quæratur.

* Alii, *nitere.*

* Jur. fortè, *Consilini. Fons Marcilianus describitur.*

* MS. Grul. & Cuj. *oculis*

* MS. & Forn. *pascentium*

* Jur. *memorabilis.*

* MS. *habeat.*

* Jur. *mysterium.*

a Stationibus. Officinæ ac pergulæ nundinatum significantur. Quid enim aliud his verbis, mercimoniis, ac momentaneas domos, Athalaricus innuit, nisi pergulas? l. 19. heres, de indic. l. 5. in fin. D. de iis qui dejec. *Forn.*

b Parentes vendunt. C. de patrib. qui fil. distr. Hieremiæ cap. 5. populus fame oppressus in hæc verba prorupit: filii nostri & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus & vivamus. Quod & tempore Maximini Imperatoris accidisse testatur Euseb. Ovid. 8. Metamorph.

— & tandem demisso in viscera censu
Filia restabat, non isto digna parente,
Hanc quoque vendit inops. *Forner.*

c Baptismatis. Similia narrat de fontibus miraculose repleri solitis tempore Paschali pro baptizandis Paschasius Episcopus Lilibetanus in Epistola ad Leonem Papam primum, quæ extat Tom. 2. Concil. inter Epist. Leonis. Adde quæ de fontibus Hisp. refert Gregor. Turon. *Juret.*

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Nonus.

EPISTOLA PRIMA.

Hilderico Regi Vuandalorum Athalaricus Rex.

Conqueritur de nece Amalaftrida ab Hilderico illata. Tum mittit Legatos, apud quos crimen excuset. Quòd si renuerit, bellum ipsi minitatur.

DUrissimâ nimis sorte constringimur, ut quos antè dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus; quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monimenta cogitare. Quis enim nesciat, divæ recordationis Amalafridam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum; & quam habuistis pridem Dominam, passi non estis vivere * nec privatam? Hæc si contra fas parentelæ gravis esse videbatur; remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetiistis. Parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem conjunctio Regis, nefandis ausibus in ejus vos interitum misceretis. Quid tantùm mali à suo conjuge relicta promeruit? Si successio debebatur alteri; numquid fœmina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quinimmo haberi debuit, quæ vobis regna transtulit. Nam & hoc nobilitati vestræ fuisset adjectum, si inter Hasditigorum stirpem retinuissetis Amali sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potiùs opprobrium intelligunt fuisse tentatum. Nam qui Dominæ alienæ gentis intulit necem, omnino ejus parentum visus est despexisse virtutem: quando nemo, quod * resecandum credit, putat esse tentandum. Et morali ideo ratione commoniti, per illum & illum Legatos nostros verbis priùs à vobis expetimus æquitatem: exspectantes, qualis excusatio tantis casibus afferatur. Nam etsi quodlibet negotium in tali persona fuisset enatum, nobis debuit intimari; ut & nostro judicio periret, quæ se pessimis actibus miscuisset. Restat, ut naturalis ejus fingatur occasus. Impossibilia non dicimus: nova non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius causæ absoluta probatio: sine bello, sine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod si creditis esse temnendum, nec vos ad rationabilia responsa componitis; conditione initæ pacis absolvimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc superna Majestas scelus qualibet arte commissum, quæ ad se clamare profitetur fraterni sanguinis cædem impiam.

* Ac. nunc.

* Gr. & Cujacius recensendum. Forn. recusandum.

II.

Edictum Athalarici Regis.

Protegit Curiales ab omni injuria, indictâ Vexatoribus, aut decem librarum aurî mulctâ, aut corporeâ pœnâ.

QUi Reipub. statum, & generale cupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus: quia non est salus in corpore, nisi quam & membra potuerint obtinere. Injuriâ unius loci compago tota concutitur; & tanta convenientiæ vis est, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Respub. siquidem non est unius civitatis cura, sed totius Regni provisa custodia. Quapropter si quid ex ipsa minuitur, in origine dispendia sentiuntur. Minùs enim habere necesse est, cui aliquid perit. Et ideo diversarum civitatum pervigil nos cura sollicitat: ne permissa longiùs mala, nostra possint gravare Palatia. Arbor, quam florere vides, quam sum-

Non est salus in corpore, nisi quam & membra potuerint obtinere.

Quid sit Respub.

mâ conspicis viriditate lætari, subterraneo succo fœcunditatis animatur: reddens in superficiem, quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat læsionis. Sic Regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cùm undique summovetur effrænata licentia; nec datur ausus menti malignæ sub abominabili libertate peccare.

Curiales à Cura dicti.

Curiales, quibus à provida sollicitudine nomen est, gravissimâ dicuntur infestatione quassari; ut quicquid eis honoris causâ delegatur, ad injuriam potiùs videatur esse perductum. O nefarium scelus, importabile malum! Quando debuit Reipub. serviendo proficere, tunc libertatem suam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programmate definimus, ut si quis *versatus fuerit in injuria, aut in dispendio Curialis: vel aliquid ei (præterquàm jussum fuerit à nobis, vel ab aulicis, quorum interest, Potestatibus) imponere fortasse præsumpserit, aut decem librarum auri dispendio feriatur, ipsi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum: aut, si facultas vindictæ non sufficit, per fustuaria supplicia laceretur; & reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis: ita tamen, ut quæ pro publica utilitate fuerint delegata, ingenuâ sollicitudine compleantur: quando plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus sustinere.

** Ed. vexatus*

a Prædia Curialium, unde maximè mediocribus parantur insidiæ, nullus *b* illicitâ emptione pervadat: quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Circa Sajonum, & militantum molestias Judicum protegantur auxilio. Ab ipsis quoque moderatoribus eos nostra vindicavit auctoritas; quantò graviùs plectendus est, si ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum? Erigite colla depressi: sublevate animos malorum sarcinis ingravati: date studium recuperare, quæ vos malè cognoscitis amisisse. Unicuique civi urbs sua Respub. est. Administrate civitatum sub consentanea voluntate justitiam. Ordines vestri æquabiliter vivant. Nolite gravare mediocres: ne vos meritò opprimere possint potiores. Pœna ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit, quod in alterum protervus exercuit. Vivite justè, vivite continenter: quia vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire. Grues moralem noverunt exercere concordiam; inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. Sic honor *nullis adimitur, dum omnia sub communione servantur. His etiam volatus vicariâ æqualitate disponitur: ultima fit prima; & quæ primatum tenuit, esse posterior non recusat. Sic quadam communione sociatæ sibi sine Regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. Voluntariè serviendo liberæ sunt, & invicem se diligendo muniuntur. Quarum morem scriptores rerum naturalium contuentes, politiam quamdam inter ipsas esse commemorant, quas civico affectu vivere cognoverunt. Has si vos imitemini, omnes à vobis pravitatum calumnias excludiris. Nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges potestatem in civibus vestris. Non enim incassum vobis Curiam concessit Antiquitas, non inaniter appellavit minorem Senatum: *c* nervos quoque vocitans, ac viscera civitatum. Quid in ista appellatione non habeatis vel potentiæ, vel honoris? Nam qui Senatui comparatur, à nullo genio claritatis excluditur.

Contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit.

Unicuique civi sua urbs Respub. est.

Pœna peccati.

Vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire.

Gruum [illegible]

** MS. nullus.*

Curiales, minor Senatus, nervi, ac viscera civitatum vocabantur.

a Prædia Curialium. Venditio prædiorum Curalium non valet, nisi fiat causa probata apud acta Præsidis, l. 2. C. de off. ejus qui vic. al. jud. obt. vel Præfecti Prætorio ex Nov. Majoriani de Curialibus. Qui prædium curiale emit, sine decreto Curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel meliorationes. Æquum igitur est, ut qui ad eam emptionem accesserit, pretium amittat & sumptus. *Brof.*

b Illicita emptione. Idem epist. ult. lib. 7. Justinian. Novell. 103. vetat [illegible] *Forn.*

c Nervos civitatum. Nervi civitatum Curiales ex Novell. Majoriani de Curialibus. *Juret.*

EPISTOLA TERTIA.

Bergantino Viro Illustri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Jubet, ut Chartarium mittat ad Massam Rusticianam, in cujus visceribus aurum latet, & illud curet effodi. Tum Aurificum industriam describit.

SI labor omnis assiduus adeo diversos exigit fructos, ut aurum argentumque solita *commutatione mereetur; cur non ipsa diligenter exquirimus, propter quæ poscere alia videbamur? Italia dives inferat nobis & aureos fructus. Omnis *proventus acquiritur, ubi metallum fulvidum reperitur. Nam quid necesse est terram multiplici fœcunditate lassari, si ipsa magis pretia in ea potuerint inveniri? Frumenta vobis usualiter natura, industria suffragante, concedit: passim se vina profundunt: metallum rarò proditur, ut studiosiùs expetatur. Quipropter ad massam *juris nostri Rusticianam, in Brutiorum provincia constitutam, Magnitudinem tuam jubemus Chartarium destinare; & si (ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fœcunda est, officinis solemniter *institutis montium viscera perquirantur: intretur beneficio artis in penetrale telluris; & velut in thesauris suis natura locuples inquiratur. *Cameris enim ingeniosâ præsumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis antè patuerunt. Sic ambitio nil relinquit absconditum, nec ubi interdum sustinere possit extremum. Intrant homines caligines profundas: vivunt sine supernis: exulant à sole; & dum sub terris compendia quærunt, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Est aliquando illis ruina via sua; & reditus procurare nequeunt, qui pedibus suis semitas operosis manibus effecerunt. Sed quibus cautior ars, vita felicior est: intrant egentes, exeunt opulenti: sine furto divitias rapiunt: optatis thesauris sine invidia perfruuntur; & soli sunt hominum, qui absque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim, ut supernæ luci fuerint restituti, minuta quæque graviora discernentibus aquis à genitrice terra separant; ac fictilibus recondita, vastâ fornace decoquunt, donec solvantur utiliter in liquorem. Rivos quoque de flamma venientes tanto igne

** Ac. commutatione.*

** Ac proventus.*

Omnis proventus acquiritur, ubi aurum reperitur.

** Ac. turis.*

** Gr. & Cuj. officiis solemniter.*

** Ac. cavernis.*

Ambitio nil relinquit absconditum.

Effossorum auri descriptio.

Vincitur natura, dum eam meliorat industria.

depurgant, quousque pulchritudinem sui prodant, quam terrena viscera, ne caperentur, absconderant. Vincitur natura, dum eam meliorat industria. Pulchrior est, dum arserit: potior, dum decoxerit: quia tantùm crescit ad pretia, quanta fuerit sinceritate mundata. Origo quidem nobilis, sed de flamma suscipit vim coloris; ut magis credas inde nasci, cujus similitudine videtur ornari. Sed cùm auro tribuat splendidum ruborem, argento confert albissimam lucem; ut mirum sit, unam substantiam tradere, quod rebus dissimilibus possit aptari. Proinde quicquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoscitis, ordinatio vestra perficiat; ut & terra Brutiorum ex se tributum, quod dare possit, inveniat, quæ fructibus copiosa luxuriat. Decet enim, ut inter tanta bona, nec illa desint, quæ putantur esse præcipua. Cur enim jaceat sine * usu, quod honestum potest esse compendium? Aurum siquidem per bella quærere, nefas est: per maria, periculum: per falsitates, opprobrium: in sua verò natura, justitia. Honesta verò sunt lucra, per quæ nemo læditur; & bene acquiritur, quod à nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum jugiter leguntur effodere, atque hujus metalli inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi; scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est; & non est vituperandum, quod nulla fuerit voluntate lascivum. Sint ergo sedula operatione continui quæstus, invidiam non pavescant: quod ars dicitur, à crimine liberatur.

* Ed. Niv. Ga. Gr. & Cuj. enim.

Honesta sunt lucra, per quæ nemo læditur.

Gryphes aurum jugiter effodere leguntur.

Omnis actus in qualitate propositi est.

Quod ars dicitur, à crimine liberatur.

EPISTOLA QUARTA.

Abundantio Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Decernit, ut Agenantiam uxorem Campaniani, & liberos ex albo Curialium expungat, & in Possessorum numero collocet.

Felix querela, quando leges pietate superantur.

FElix querela est, quando leges pietate superantur; & beata conditio subjectorum, si cognoscant illum aliis misertum, quem & sibi optant esse propitium. Neque enim ob aliud Curiales leges sacratissimæ ligaverunt, nisi ut cùm illos soli Principes absolverent, indulgentiæ præconia reperirent; hoc est, ubi dominus adversum sua judicia amabili concertatione dissentit: quando & ipsius quædam justitia est, ut qui pius dicitur, districtionis termino minimè teneatur. Nam & iste quidam rationabilis ordo est, militiâ tandem solvere, qui impares laboribus probantur existere. Curialis enim, si nulla valetudine corporis continetur, ad solas deceptiones apponitur; & tum adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inveniri? Similis quippe est absenti, à quo non potuerint imperata compleri. Deinde dum Curia multiplici numerositate lætetur, non videtur perculsa damnis paucos perdidisse de plurimis. Quapropter illustris Magnificentia tua Agenantiam uxorem Campaniani viri disertissimi, in Lucania provincia constitutam, filiosque eorum de albo Curiæ suæ faciat diligenter abradi; ut ventura posteritas nesciat fuisse, quod vetatur * abigere: quia calumnia non præsumitur, ubi aliqua probatio non habetur. Proinde in Possessorum numero potiùs collocentur: a passuri nihilominus molestias, quas ipsi aliis ingerebant. Ad tributa enim solita turbabantur: faciem compulsoris horrebant (à Potestatibus jussa priùs venisse nesciebant) & votiva ignorantia fatigati, formidare delegata incipient, per quæ antea timebantur. Nam & ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando perpetiuntur inter illos otiosi vivere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. * Alioqui non paterentur suò illis esse, quos se cognoscebant malis actibus incitasse. Fruantur ergo beneficio Principalis: vivant remissa pace tranquilli, qui fuerunt in actionum suarum qualitate compositi.

Rationabilis ordo est militia solvere, qui impar laboribus probatur existere.

* Jur. fortè objicere MS. obigere.

Calumnia non præsumitur, ubi aliqua probatio non habetur.

* Niv. & Ga. aliqui.

a Passuri nihilominus molestias. Hoc ideo dicit, quia Curiales tractabant tributa, & ab illis distributiorum forma procedebat, ut Juret. dicit se notasse ad Symmach. lib. 9. Ep. 10.

EPISTOLA QUINTA.

Episcopis, & Honoratis Athalaricus Rex.

Constituit, ut qui in annonæ caritate frumenta abdiderunt, illa moderato pretio vendant.

POssessorum territorii vestri querela comperimus, supra temporis necessitatem quorumdam civium suorum execrabilem sustinere sævitiam: dum primo tempore panicii speciem coëmptam in propriam redegere substantiam: spectantes caritatem mediocribus gravem, ut parciùs reponentibus detestabilem inferant nuditatem: quando homines in famis periculo constituti rogantes offerunt, quos se spoliare posse cognoscunt. In necessitate siquidem penuriæ, pretii nulla contentio est: dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate perelli. Hæc igitur vota damnantes, præsentes direximus portitores; ut sive a in gradu, sive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantùm sibi unusquisque dominus, vel familiæ suæ retineat, quantùm se expendere posse cognoscit: reliquum periclitantibus vendat, præsentibus scilicet harum gerulis, qui ad eam rem destinati esse noscuntur: moderatâ tamen pretii quantitate, qua eum constiterit à suis Provincialibus comparasse; ut nec nimiùm gravetur qui emit, & aliquo compendio foveatur ille, qui distrahit. Quapropter libentibus animis implete, quæ jussa sunt: quia vobis debetis in hac parte consulere invicem: ne dum caritatem nimiam quæritis, scelestum vobis aliquid potiùs (quod absit) opteris. Ne quis ergo venditionem sibi impositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri: sed illud boni ingenii magis esse, si non festinet excedere. Vendat itaque sub justa ratione, qui distrahit. Si consentit, operatur laudem suam: si discrepat, nostrum facit esse præconium: quando bonum est jubentis, si justitia imponatur invitis.

Caritas mediocribus gravis.

In necessitate penuriæ, pretii nulla contentio est.

* sub gradi lis.

Libertas in crimine non requiritur.

Bonum est jubentis, si justitia imponatur invitis.

a Sive in gradu. Panis gradilis, de gradibus dari solitus civibus sine pretio, ut ex singulis ferè legibus tit. 17. lib. 14. C. Theod. ostenditur. Prudentius libro priore contra Symmach. Cujacius ad tit. de conditis in publ. horr. lib. 10. Cod. Porro

EPISTOLA SEXTA.

Primiscrinio Athalaricus Rex.

Permittit, ut ad balneum Bajanum sanitatis causâ se conferat: militiæ tamen emolumenta per id tempus percepturum.

CUm diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis asseris graviter sauciatum, ut nec ad famam militiæ percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te præcipiti festinasse: metuens, ne per absentiam tui ab ipsis pene faucibus dulcissimus tibi fructus videatur auferri: postulans etiam, ut algentis corporis necessitate constrictus, Bajani lavacri siccitate laxeris. Dignum planè, quod inter præmia summa præstemus; ut sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicantibus salutem. Quapropter & à vinculo te emolumentitii terroris absolvimus, & prædicti lavacri munere sublevamus; ut primùm mentis gaudio recreatus, faciliùs membrorum recipias sospitatem. Naturalis siquidem cura est, ægris dare lætitiam; nam fac invalidum gaudere, sanatus est. Perge igitur ad amœnos recessus: perge ad solem, ut ita dixerim, clariorem: ubi; salubritate aëris temperatâ, terris blandior est natura. Illic miraculis altâ cogitatione perpensis, cum arcanis mundi mens humana colloquitur; nec admirari desinit, quæ ibi agi posse cognoscit: primùm Nerei fluenta marinis deliciis esse completa: tot portus naturæ prudentia terrenis finibus intermissos: tot insulas nobilea amplexu pelagi dotatas: deinde immissum Averno stagneum mare, ubi ad voluptatem hominum vita * tegitur ostreorum; industrisque mortalium fieri, ut res alibi fortuita, ibi semper appareat copiosa. Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt? Quantis spatiis in visceribus æquoris terra promota est? Dextrâ lævâque greges piscium ludunt. Clauduntur alibi industriosis parietibus copiosæ deliciæ: captivi teneantur aquatiles greges; hic ubique sub libertate vivaria sunt. Adde, quòd tam amœna est suscepta piscatio, ut ante epulosum convivium intuentium pascat aspectum. Magnum est enim gaudium desiderata cepisse: sed in hujusmodi rebus gratior est plerumque amœnitas oculi, quàm utilitas captionis. Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Bajana præstantur. His itaque rebus deliciosâ exercitatione saginati, ad pulcherrima lavacra contenditis, quæ sunt & miraculis plena, & salutis qualitate pretiosa. Nam etsi hominum curâ fabricata noscuntur, naturalibus certè ministeriis exhibentur. Fornaces ibi non robora convecta succendunt: cessante flamma, ibi perpetuus calor operatur: illic globi fumiferi nesciuntur: aura est purissima, quæ ministrat vapores, sudores provocat dulciter anhelos; & tantò à communibus balneis salubrior invenitur, quantùm ab humana industria celsior est natura. Videas illic undas perpetuis fumare gurgitibus, quæ ita videntur lavantium explere desideria, ut humano credas studio temperatas. Cedat Corallici pelagi laudata semper opinio: assurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? Bajanis littoribus nil potest esse præstantius: ubi contingit & dulcissimis deliciis vesci, & impretiabili munere sanitatis expleri. Fruere igitur bonis nihilominus expetitis. Nostris beneficiis ad tua emolumenta pervenies. Bajanis remediis consequere rem salutis.

Bajanum balneum describitur.

Naturalis cura est, ægris dare lætitiam.

** MS. regitur. Cuj. & Gr. gignitur.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Reparato Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Multis laudibus patrem, socerumque ejus extollit. Tum illi Præfecturam Urbanam confert.

POst parentum claras administrationes bene consetuntur posteris eminentissimæ dignitates; dum nullus acquiescit ingenium jacere intra æstimationem suorum: quandoquidem honestus ambitus est, quos sequimur tempore, velle præconiis antire. Additur etiam, quòd priscorum dogmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. Nam quantò se unusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse; tantò ampliùs grandiora præsumit appetere. Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui Respub. sensit Romana diligentiam. Comitivæ siquidem Largitionum præsidens, functus etiam vicibus Præfectorum, Prætorianam egit integerrimè dignitatem: Curiam reparans, pauperibus ablata restituens; & quamvis liberalibus studiis fuerit impolitus, placere non omisit industrius: quoniam naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accedentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum est ad tuarum notitiam litterarum. Doctrina siquidem quos ab imperitis discernit, sapientibus amica societate conjungit: cui perfacile est ornare generosum, a quæ etiam ex obscuro nobilem facit. Crescit quoque præclaris meritis tuis, quòd in affinitatis gratiam te talis elegit, quem semper contigit de judicii sui integritate prædicari: moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus, & amicorum conversatione, & suâ fecit probitate laudari. Qualem ergo suo sanguini æstimandus est sociasse, qui nunquam improbum vel communioni suæ decrevit adjungere. Et ideo licet primævus venias ad honorem, post tanti viri judicium ineptum est te dicere non probatum. Nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis placidas aures præbemus; cur magis in genere suo eorum judicia non sequamur, ubi semper studiosè sibi prospicitur, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per Indictionem illam Urbanæ tibi tribuimus infulas dignitatis; ut sicut in illo ordine primus, ita habearis & meritorum laude præcipuus. Penè siquidem terrarum oculis habetur, quod in illa civitate peragitur. Quem jam sibi Judex placatum faciat, si illum Senatum tantæ benignitatis offendat? Quid sit maturitatis, quid prudentiæ, in ordinis ipsius æstimatione cognoscis; cujus primæva germina mox ut adoleverint, Patres vocantur. Adolescentia illic inchoat à maturitate consilii: tractant juvenes cum modestia * senum: ubi morum pondus in flore permittitur, quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habitâ moderatione tractabis,

ut

Honestus ambitus est, quos sequimur tempore, velle præconiis antire.

Doctrina ex obscuro nobilem facit.

Senatus Romani laus.

Quod gestum Romæ, patet omnibus.

** Alii, senilis.*

et cùm tot Proceres ad Curiam vocas [a], dignam ante illos sententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum est, tale aliquid inter illos dicere, quod nequeat tantis prudentibus displicere. Ideoque non unius dignitatis vir æstimandus est, qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre judicium. Nam si gratum est vel sub raritate prædicari; quid illi gaudii provenire possit, quem tot nobilium vota laudaverint? Justitiam dilige: oppressis te dignanter impende: redde laudes Posteris tuis, quas tu à * Majoribus accepisti.

* V. C. melioribus. Jur.

a Vide Tiraquelium lib. de nobilitate cap. 5. ubi probat doctrinâ effici nobiles. Jur.

EPISTOLA OCTAVA.

* Osuin Viro Illustri, Comiti Athalaricus Rex.

* Ed. Osum.

Mittitur denuò ad Dalmatiarum, atque Suaviæ provincias regendas.

PRopositi nostri est, honestos labores palmâ remunerationis ornare; ut vicissitudine, quâ provecti gaudent, desides mordeantur; sibique imputare possint, quòd clementissimis temporibus judicii nostri præmia non merentur. Atque ideo illustrem Magnitudinem tuam, Deo juvante, ad Dalmatiarum atque Suaviæ provincias iterum credidimus destinandam; ut quicquid pro utilitatibus nostris esse cognosces, æquabili ordinatione disponas, populumque nobis devotum per tuam justitiam facias esse gratissimum: quia dominorum laudibus applicatur, cùm se probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras: memor esto quæ feceris, & non indiges admoneri. Quid est enim, quòd de tua quisquam debeat actione dubitare, quando ipsis provinciis adhuc propria bona redolere cognoscis? Quodammodo jam debitum est illi velle præstare, apud quem scis te fuisse laudabilem. Obedientibus enim justè indulgetur animus; & quos scimus memores bonorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. Ætas quidem tua provecta est: sed actus quoque maturior. Quid enim nunc surripere valeat, in quo nec juventus reprehensibilis fuit? Sed hæc in domni avi nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, ut temporibus nostris reservasse videaris, quicquid probitatis addideris.

Dominorum laudibus applicatur, cùm se probabiliter tractat electus.

Obedientibus justè indulgetur animus.

EPISTOLA NONA.

Universis Gothis, & Romanis Athalaricus Rex.

Significat se misisse ad Dalmatias regendas Comitem Osuin, & Severinum, quibus ut obediant, imperat.

PEr provincias nobis, Deo præstante, concessas tales viros cupimus destinare, qui sint armis præditi, & justitia gloriosi; ut absit à vobis & extranearum gentium metus, & calumniosis non patiaris insidiis: quia non minus est malum bellicum vitasse, quàm sæva discussionis evadere. Ipsa est enim vera securitas, quæ de nulla judicis impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auspice dictum sit, illustrem Comitem Osuin, & Palatio nostro clarum, & provinciis longâ conversatione notissimum, Dalmatiis decernimus præsidere. Cui pro utilitate nostra jubenti, parere procurate: quoniam tantam ejus estis justitiam frequenter experti, ut & sine Regia jussione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui justus est; nam etsi terrore * minimè potestatis erigitur, æquitate tamen suadente semper auditur. Simul etiam & virum illustrem Severinum ad vos æstimavimus dirigendum; ut compositi consonâ voluntate possint vobis laudanda præcipere. Nam si disparibus calamis convenit unum melos * efficere; multò magis viris prudentissimis aptum est justa * concordi voce suadere. Verùm ut primordia nostra à præstitis inchoarent, clementissimumque Dominum in ipso regni limine sentiretis, per * quartam Indictionem, quod à vobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum Comitem patrimonii nostri nunc jussimus removere. Hoc etiam insuper vobis concedentes, cùm (Deo propitio) supradictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus, tales homines destinare, per quos possimus evidenter agnoscere, quemadmodum in futurum census doceatur impositus; ut si gravatos vos esse cognoscimus, pro parte vobis qua visum fuerit, consideratâ æquitate, relevemus. Ita fit, ut habeatis spem & futuri beneficii, qui estis jam pro parte remedia consecuti. Quapropter servire vos convenit utilitatibus nostris: quando ea, quæ magis sperare precibus potuistis, ultro contulit munificentia Principalis. Sic enim tradente clementissimo nobis auctore didicimus, ut à subjectorum beneficiis non vacemus. Disciplina videlicet imperandi est, amare quod multis expedit: quoniam Respub. nimiùm soliditatis accipit, si tributariorum facultas illæsa constiterit.

Ipsa est vera securitas, quæ de nulla judicis iniquitate formidat.

Habet proprium jus ille, qui justus est.

* Jur. legit, minimæ.

* MS. Gr. Cuj. edicere.

* Ed. cordia.

* anno Christi 526.

Disciplina imperandi est, amare quod multis expedit.

EPISTOLA DECIMA.

Universis Possessoribus, Defensoribus Syracusanæ civitatis, vel Universis Provincialibus Athalaricus Rex.

Relaxat, quæ illis præter consuetudinem imposita fuerunt tributa: concessa facultate iis, qui à Censitoribus vexati fuerint, apud Principem conquerendi.

DUdum quidem vobis ortum nostri imperii æstimavimus nuntiandum: nunc decet subsequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum; ut quibus fuit gratissimus noster exortus, sit illis Regalis animus in aliqua parte munificus. Crescere nobiscum, Deo præstante, cuncta desideramus: quia verè ille noster est census, quem lætus possessor exsoluit. Proinde subtrahimus pecuniæ, quod augmentetur gloriæ; & avari ad laudes, profusè optimus sublevare cultores. Pridem divæ memoriæ domnus avus de suis beneficiis magna præsumens (quia longa quies & culturam agris præstitit, & populos ampliavit) intra Siciliam provinciam sub consueta prudentiæ suæ moderatione censum statuit efflagitari; ut vobis cresceret

devotio, quibus ſe facultas extenderat. Sed illius prædicanda juſtitia locum noſtræ benignitati præparavit; ut quod ei offerri juſtè potuit, nos clementi animo, quaſi illata ſtipendia, donaremus; & quodam præſagio mentis divinæ fecit etiam pium, cui parabat Imperium. Atque ideo per * quartam feliciter Indictionem quicquid à vobis ſupra conſuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel conſtat exactum, liberalitas noſtra cõceſſit. Quod etſi juſtè potuiſtis pendere, gloriam vos potius noſtræ largitati jubemus inferre. Sed ut latiùs extendatur noſtra clementia, ſuavemque Dominum impenſis beneficiis ſentiatis, quicquid à * diſcuſſoribus novi cenſus per quintam Indictionem probatur adſixum, ad veſtram eos fecimus deferre notitiam; ut quod rationabile fuerit æſtimatum, libentibus animis perferatis: quia nullum lædit obſervata juſtitia. Sed ne credatis per ordinatorum tantum arbitrium vos gravari: ſi quis eſt, qui de eorum facto æſtimet conquerendum, ad remedia noſtræ pietatis occurrat; ut judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulſimus. Nam & glorioſæ recordationis dominus avus noſter de eorum commotus fuerat tarditato; ut erat altæ prudentiæ perſcrutator: æſtimans eos tamdiu in provincia non ſine noſtro gravamine reſidere, quos repetitâ juſſione cenſuerat jam redire. Sed nos, quos decet implere quicquid ille ſub æquitate diſpoſuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modò largitati noſtræ proſperrimum votum, & fidele ſervitium. Habetis Principem, qui vobiſcum beneficiis probatur exortus; & quod ſubjectis dulcius eſt, augetur ingenio benevolo cum ætatis augmento. In quam rem Quidilanem Sajonem noſtrum credimus dirigendũ, per quem vobis juſſa proſperrima, Deo largiente, pandãtur.

* id eſt, anno Chriſt. 525.

* Alii, diſcurſoribus.

* anno Chri. 527.

Nullum lædit obſervata juſtitia.

EPISTOLA UNDECIMA.

Gildiæ Viro Sublimi, Comiti Syracuſanæ civitatis Athalaricus Rex.

Prohibet, quominus quicquid tributorum per Victorem, & Vvitigiſclum de 4. Indictione eſt adjectum, à Poſſeſſoribus exigant.

AD Victorem, & Vvitigiſclum ſpectabiles viros, Siciliæ provinciæ Cenſitores præcepta noſtra direximus; ut quicquid Poſſeſſoribus tributariæ functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta Indictione non exigant: quia gravis eſt ejus rei illatio, cujus adhuc juſtitia non probatur. De ordinationibus verò eorum nobis fecimus inſtructiones deferri; ut ſi æſtimatis viribus quicquid æqualitate ſit diſpoſitum, debeat permanere moderatum. Sin verò aliquem contra rationem conſtat eſſe prægravatum, noſtro relevetur arbitrio: ita tamen, ut ſi aliquid per * quartam Indictionem probatur illatum, Poſſeſſoribus ſine aliqua imminutione reddatur: quia ſine querela ſuſcipi debet onus impoſitum, quod longis temporibus conſtat eſſe * portandum. Nunc, quod reſtat, Provinciales vos convenit admonere; ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia ſentiamus; & quod debetur Principi, grato animo videatur exolvi.

Gravis eſt eius rei illatio, cuius adhuc juſtitia non probatur.

* anno Chriſt. 526.

Sine querela ſuſcipi debet onus impoſitum, quod longis temporibus conſtat eſſe ſolvendum.

* Gr. & Cuj. *ſolvendum.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Victori & Vvitigiſclo Viris Spectabilibus Athalaricus Rex.

Jubet, ut ſi quid ſuper tributarium ſolidum per 4. Indictionem a Provincialibus exegerint, ſine aliqua imminutione reddant.

TArditas veſtra apud glorioſæ memoriæ dominum avum noſtrum meritò vos fecit eſſe ſuſpectos, quos etiam * ſecundis præceptionibus credidit admonendos; ut relicto tandem Provincialium gravamine ad ejus deberetis juſtitiam feſtinare; & nunc quoque ſuſpicionis maximæ fecit augmentum, ut nec ad initia noſtra voluiſſetis occurrere, quod libera conſcientia potuiſſet optare. Et ideo præſenti auctoritate cenſemus; ut ſi quid ſuper tributarium ſolidum per * quartam Indictionem à Provincialibus exegiſtis, ſine aliqua eis imminutione reddatis: quia ſupra veterem cenſum nulla Indictionis prædictæ eos volumus damna ſentire. Hoc etiam addendum eſſe credidimus, quoniam amore clementiæ errores nolumus invenire: ne coacti potiùs reſecemus, quod ſalva juſtitia diſſimulare non poſſumus; ut ſi aliquem ſtudio læſiſtis pravo, veſtro magis emendetis arbitrio: quia hoc eſt propria delicta corrigere, quod & non facere. Et ne forſitan credatis longinquitatis difficultate latere, quæ geſta ſunt, Siculis fiduciam vos dedimus ſubſequendi. Videte nunc, ſi voces poſſitis ferre querulas, quas etiam noſtra * invitavit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet eſſe. Jam ſuo vitio videtur accuſari, qui ſpontaneâ noluit voluntate corrigi.

* Ed. ſtrictis.

* anno Chriſt. 526.

Hoc eſt propria delicta corrigere, quod & non facere.

* Gr. Niv. Ga. *vitavit.*

Suo vitio videtur accuſari, qui ſpontanea voluntate noluit corrigi.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Vviliæ Viro Illuſtri, Comiti Patrimonii Athalaricus Rex.

Præcipit, ut Domeſticis, qui Comitibus provinciarum obſequuntur, ſupra ducentos ſolidos, & decem annonas curet quinquaginta ſolidos annuos adjungi, Regis rationibus imputandos.

MAgnitudinis tuæ ſuggeſtione comperimus de Domeſticorum exceſſibus, qui deſtinatis Comitibus obſequuntur, Provinciales damnis plurimis ingravatos; quod credimus emolumentorum parvitate nutritum: quia ſub quadam excuſatione peccare creditur, cui neceſſaria non præbentur. Et ideo ſpeciali beneficio generalia compendia largientes, Magnitudini tuæ præſenti auctoritate præcipimus, ut ſupra ducentos ſolidos, & decem annonas, quas hactenus acceperunt, à quinta feliciter Indictione quinquaginta eis ſolidos annuos faciatis incunctanter adjungi, qui noſtris rationibus debeant imputari; ut dum mater criminum neceſſitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem juſſionum noſtrarum improbus temerator extiterit, ut aliquo caſu

Sub quadam excuſatione peccare creditur, cui non neceſſaria non præbentur.

Neceſſitas mater criminum.

in damnis Provincialium, aut præjudiciis implicetur, emolumentis careat universis: quia ille dignus est præmia consequi, qui parere cognoscitur æquitati. Ideo enim à nobis accipit, ne ab aliis quærat. Nostrum dare, nobilitas est: dona Regalia quamvis parva sublimant: quia simul & meritorum gratiam repperisse creditur, qui Principali munere sublevatur.

Dona Regia quamvis parva sublimant, & quare.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gildiæ Viro Sublimi, Comiti Syracusanæ civitatis Athalaricus Rex.

Decernit, ut quicquid à Provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restituatur, aut reficiendis mœnibus impendatur. Tum reprehendit eum, quod substantias mortuorum sine aliqua discretione justitiæ nomine fisci caduci vindicaret. Insuper dicit Provinciales conqueri se conventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit, ut Edicta a Theoderico pro componendis Siculorum moribus promulgata ita custodiantur, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit.

PRovincialium Siculorum nobis est suggestione declaratum quædam à tua potestate fieri, unde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leviter accepimus: quia ipsi vindicari præterita noluerunt. Constat enim esse dubium, quod concedit adversarius; & percelli non potest jure, cui mavult querulus ignoscere. Sed ut suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus; observanda jugiter præsenti jussione decernimus, ut nec isti aliquid de futuro metuant: nec tu per ignorantiam, quæ dicuntur, incurras. Prima fronte pro reparatione murorum pecuniæ diversis Provincialibus dicuntur extortæ: cùm tamen nulla exinde surrexerit promissa constructio. Hoc si constat admissum; aut muri exinde pro eorum munimine construantur: aut unusquisque recipiat, quod ei probatur incompetenter ereptum. Nimis enim absurdum est, spondere munitiones, & dare civibus execrabiles vastitates. Quorumdam etiam substantias mortuorum; sine aliqua discretione justitiæ, fisci nomine caduci te perhibent titulo vendicare: cùm ibi hoc tantùm de peregrinis videatur esse commissum, quibus nullus heres aut testamentarios, aut legitimus invenitur. Nefas est enim, ut quod à nobis præcipitur, à te nostro nomine per injuriam vendicetur. Præterea conventionibus se gravari omnimodis ingemiscunt; ut ad judicium deducendi penè tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti dispendia sustinere. Vocatio enim Judicis spes justitiæ debet esse, non mulcta. Nam ipse justè suspectus redditur, ante cujus audientiam gravamina sentiuntur. Unde censemus, ut si vestra conveniunt decreta pulsatos, tantum commodi percipiat executor, quantùm gloriosus domnus avus noster pro honoribus personarum debere Sajones accipere, expressâ quantitate, constituit. Commodum enim debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui * nominis non habebit. Si verò tua jussione conventio destinatur, dumtaxat in illis causis atque personis, ubi te misceri Edicta voluerunt, mediam portionem executor accipiat, quam de præceptis Regiis sumere potuisset: quia non potest convenire justitiæ, ut tantùm à te directo tribuatur, quantùm pro reverentia nostræ jussionis offertur. Si quis autem saluberrimi constituti temerator extiterit, in quadruplum jubemus ablata restitui; ut quod delectatione cupiditatis * admittitur, asperitate dispendii vindicetur. Edicta verò gloriosi domni avi nostri, vel universa præcepta, quæ ad Siciliam pro * commonendis universorum moribus destinavit, sub tanta volumus obedientia custodiri, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis belluinis * moribus excitatus munimen tentaverit irrumpere jussionum. Duorum negotia Romanorum, etiam his invitis, ad tuum diceris vocare judicium; quæ, si cognoscis facta, ulteriùs non præsumas: ne dum vis judicium incompetenter quærere, reatum potiùs videaris invenire. Memor enim priùs debes esse Edicti, qui inter alios mavis à te sequenda cognoscitur. Alioqui tota tibi decernendi auctoritas tollitur, si à te illa regula minimè custoditur. Ordinariis Judicibus administrationum suarum potestas illibata servetur. Cognitores suos legitima turba comitetur. Observationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus est, civilitas custodita. Tota ad vos fama confluit, si vobis * rarus litigator observet. Vos armis jura defendite: Romanos sinite legum pace litigare. Navigiis vecta commercia te suggerunt occupare, & ambitu cupiditatis exosæ solum antiqua pretia definire; quod non creditur à suspicione longinquum, etiamsi non fit actione vicinum. Quapropter si rumorem hujusmodi vitare festinas, Episcopus civitatis, & populus conscientiæ tuæ testes assistant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione constitui: quia non est delectatio commercii, quæ jubetur invitis. Quocirca Sublimitatem tuam jussis præsentibus credimus admonendam: quia excedere nolumus, quos amamus; nec aliquid de talibus sinistrum patimur dici, per quos aliorum mores putamus esse corrigendos.

Constat esse dubium, quod concedit adversarius.

Vocatio Judicis spes justitiæ debet esse, non mulcta.

Commodum debet esse cum modo.

* Jur. *omnis.*

* MS. & Ac. *quirititur.*

* Ed. *commovendis.* Jur. fortè, *componendis.*

* Ed. *moribus.*

Tota ad judices fama confluit, si eos rarus litigator observet.

* Niv. Gem. Gr. & Cup. *rarius.*

Non est delectatio commercii, quæ jubetur invitis.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Joanni Papæ Athalaricus Rex.

Decreta promulgat saluberrima in Simoniacos juxta antiqua Senatusconsulta.

SI antiquis Principibus studium fuit leges exquirere; ut subjecti populi delectabili tranquillitate fruerentur: multò præstantius est talia decernere, quæ possint sacris regulis convenire. Absint enim *b* à nostro sæculo damnosa compendia. Illud tantùm verè possumus lucrum dicere, quod constat divina judicia non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Ecclesiæ Romanæ flebili allegatione pervenit, cùm Apostolicæ sedi peteretur Antistes, quosdam nefariâ machinatione necessitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promissionibus ingravasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni

Bona Ecclesiæ facultates pauperum vocantur.

publicæ viderentur exposita. Hoc quantùm fuit crudele committi, tantò gloriosum est adhibità pietate resecari. Atque ideo Sanctitas vestra statuisse nos præsenti definitione cognoscat, quod etiam ad universos Patriarchas, atque Metropolitanas Ecclesias volumus pertinere; ut à c tempore sanctissimi Papæ Bonifacii, cùm de talibus prohibendis suffragiis P. C. Senatuconsulta nobilitatis suæ memores côdiderunt: Quicumque in Episcopatu obtinendo sive per se, sive per aliam quamcumque personam aliquid promisisse declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus efficetur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem: verumetiam si aut repetendum, aut quod acceptum est non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus protinus habeatur: accepta restituens compulsione Judicis competentis. Justissimæ siquidem leges, ut bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quicquid in illo Senatus decretum est consulto, præcipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquo modo per d interpositas quascumque personas sceleslis contractibus miscuerunt. Et quia omnia debent sub ratione moderari; nec possunt dici justa, quæ nimia sunt; cùm de Apostolici consecratione Pontificis intentio fortasse * pervenerit, & ad Palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum cum collectione chartarum censemus accipere. A quibus tamen minùs omnes idoneos rei ipsius consideratione removemus; quia de Ecclesiastico munere pauperibus est potiùs consulendum. Alios verò Patriarchas, quando in Comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus, atque personis intra duo millia solidorum jubemus expendere. In civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non ampliùs quam quingentos solidos se distributores esse cognoscant. Reliquos accipientes, & Edicti præsentis, & Senatusconsulti nuper habiti pœna constringat: sed & dantes Canonum severitas persequatur. Vos autem, qui Patriarcharum honore reliquis præsidetis Ecclesiis, * quoniam constitutio nostra ab illicita promissione liberavit, restat ut bona imitantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio dignos Majestate Pontifices offeratis. Iniquum est enim, ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divinâ consideratione perclusimus. Quapropter si quis Apostolicæ Præsulem Ecclesiæ, vel Patriarcharum Episcopum, sive per se, sive per parentes, aut servientium quascumque personas aliqua e suffragii crediderit ambitione promovendum, & ipsum reddere accepta definimus, & quod est Canonibus statutum, cum modis omnibus esse passurum. Si quis verò quæ dederit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare, ab heredibus, vel pro heredibus ejus Ecclesia repetat, cujus suffragio Antistes deprehenditur ordinatus: notâ infamiæ nihilominus superstites inurente. Reliquos quoque Ordines sub eadem fieri districtione præcipimus. Quòd si forsitan dolosæ machinationis invento sacramentis personâ intercedentibus fuerit obligata, ut salvo statu animæ commissam iniquitatem neque approbare possit, neque audeat accusare; damus licentiam quibuslibet honestis personis in singulis quibusque civitatibus apud Judices competentes hoc crimen deferre; & quicquid ex ea potuerit probatione recolligi, ut * ad probationem insequentes animemus, tertiam partem judicatæ rei * ille percipiat, qui tale facinus voluerit publicare. Reliqua ipsis Ecclesiis proficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad usus bonos convertere, quæ voluit perversitas inimica fraudare. Quiescat igitur malignantium prava cupiditas. Quò tendunt, qui à fonte præclusi sunt? Recolatur, & timeatur Simonis justa damnatio, qui emendum credidit totius largitatis Auctorem. Orate igitur pro nobis, Edicta nostra custodientes: quia divinis noscitur convenire mysteriis. Sed quò faciliùs Principis votum universorum mentibus innotescat, hoc Senatui, hoc populis per Præfectum Urbis præcipimus intimari; ut generalitas agnoscat nos illos persequi, qui Majestati divinæ potiùs viderentur adversi. Vos quoque hoc universis, quos Deo propitio regitis, Episcopis intimare: neque sit alienus à culpa, qui potuit agnoscere constituta.

Justitiæ leges, ut bonis aperiunt, ita & antoni malis moribus actionem.

Non possunt dici justa, quæ nimia sunt.

* V. C. provenerit. Joc.

De Ecclesiastico munere pauperibus est potiùs consulendum.

* Ac. quem.

Suffragia pro beneficiis Ecclesiast. nullo modo ambienda.

* Alii, approbatione.

* Ac. illum.

Simonia damnanda.

Non est alienus à culpa, qui potuit agnoscere constituta.

a Joanni Papæ. Hujus nominis secundo, cujus ad Justinianum Imp. epistola, ac Justiniani ad ipsum extat in l. ult. inter claras, C. de summ. Trin. & fid. Cathol. de quo infrà hoc lib. epist. 17. & lib. 11. epist. 2. Papæ Bonifacii secundi prædecessoris scilicet sui. *Forn.*

b A nostro sæculo. L. ult. C. de pact. suprà lib. 2. epist. 5. lib. 2. epist. 23. lib. 8. epist. 28. *Forn.*

c A tempore. Vide l. 31. Quemquam. C. de Episc. & Cler. Novel. quo oportet Episcopum eligere cap. 9. Platinam in Canone Pag. 88. & in Bonifac. 3. Pag. 75. *Jurern.*

d Interpositas personas. Quarum interventu fraudes sæpe fiunt, l. 18. deferre, l. 49. in fraudem, § conductor, l. 46. confertur, §. quod a præside, de jure fisci, l. un. de mulieribus, quæ se prop. serv. junx. l. un. Cod. de cont. jud. l. 9 quamvis, de reb. cor. Cicero in Cluent. de Avillo se Asinium simulante: qui supposita, inquit, persona falsum testamentum obsignandum curavit, Novel. 124. *ἀπὸ διαζομένων*. Quod enim plerique per se ipsi verentur, id per alios non verentur efficere ut Stolo, qui cùm legem rogasset, ne quis plusquam 500. jugera possideret, supposita filii emancipati persona, mille possidere inventus sua ipsius lege damnatus est. Varro lib. 1. cap. 2. de re rustica. A. Gellius lib. 21. c. 1. Plin. lib. 18. c. 3. *Forn.*

e Suffragii ambitione. Justinianus cùm sine suffragio, id est pecunia ac sordibus, magistratus deferri prohiberet, Novel. 8. gravissimè adjecit, nundinationem magistratuum, omnium scelerum fontem esse, iniquitatis principium ac finem, ἀγοράζειν τὰς ἀρχὰς πάντων εἶναι τῶν πονηρῶν ἀρχὴν τε καὶ τέλος: quantò magis ambitum largitionum, & sordes Ecclesiasticorum munerum ex sacerdotiorum collatione fugere necesse est? Concilium Chalcedonense, εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι τὴν ἄπρατον χάριν, &c. Qui pretio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, &c. c. si quis Episcopus, c. sanctorum, & c. ex multis, 1. q. 3. Hanc venalitatem etiam Anthemius detestatur, l. si quemquam, C. de Episc. & Cler. Extant & Pontificum de simonia constitutiones lib. 5. Decretal. Eodem pertinet sequens Athalarici ad Salvantium epist. 16. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Salvantio Viro Illustri, Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Jubet, ut Edictum suum & Senatusconsulta de abigenda Simonia tabulis marmoreis incidantur, & ante atrium Basilicæ sancti Petri collocentur.

Quare grata sunt profutura vulgare.

GRata res est cuncta profutura vulgare; ut generale fiat gaudium, quod potuit esse votivum. Alioqui lætionis causa * noscitur, si beneficia potiùs occulantur. Dudum siquidem Senatus amplissimus à splendore suo cupiens maculam fœdissimæ suspicionis abradere, providâ deliberatione constituit, ut in beatissimi Papæ consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, pœnâ etiam constitutâ, qui talia præsumere tentavisset e non injuriâ, quia tunc electi verè meritum quæritur, cùm pecunia non amatur. Quod nos laudantes, & augentes inventum, ad beatissimum Papam direximus constituta, quæ his antè lata præfulgent; ut ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus ambitus auferatur. *a* Hoc vos ad notitiam Senatus, & Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere; quatenus cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium studio custodiri. Verùm ut Principale beneficium & præsentibus hæreat sæculis, & futuris, tam Definita nostra, quàm Senatusconsulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, & *b* ante atrium beati Petri Apostoli in testimonium publicum collocari. Dignus enim locus est, qui & gloriosam mercedem nostram, & Senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noscamus impleta, quæ jussimus. Incertum enim videtur habere, quod præcipit, cui rerum effectus tardiùs innotescit.

* Gr. & Cuj. *majestatis*

Electi Pontificis meritum quæritur, cùm pecunia non amatur.

nostrorum relatione cognovimus, illum & illum Romanos pro sola suspicione seditionis tam longæ custodiæ pœna maceratos, ut cuncta civitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit; ut eis nec dierum festivitas, nec ulla (quæ apud * nos est gratissima) nominis sui dignitas subveniret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit; ut qui in judicio convicti minimè feruntur, debita malis tormenta, cruciatusque pertulerint. Et ideo Magnitudinem tuam jussis præsentibus admonemus, ut quocumque loci reperire potueris eos, absolvere non moreris. Quos etiamsi aliquo reatu involutos esse claruerit, intercessionibus supradictis eos jam à metu liberos esse censemus. Si verò innocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus querelis eorum liberam vocem; ut justis legibus vindicent, quod iniquis ausibus pertulerunt: quia nolumus innocentes à Judicibus deprimi, quos ad eorum præsidia constat elevari. Revocentur nunc ad lætitiam pristinam Romani: nec nobis credant placere posse, nisi qui eos eligunt modestâ æqualitate tractare. Intelligant parentes nostros pro sua quiete laboriosa subiisse pericula: nos autem multis expensis agere, ut illi debeant garrulâ exultatione gaudere. Nam etsi quid iniquè vel acerbè hactenus pertulerant, non credant à nostra mansuetudine negligendum; qui nec nobis otia damus, ut illi securâ pace, ac tranquillâ lætitiâ perfruantur: citò sentiant, quia nos amare non possumus, quos illi pro suis excessibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare possunt, qui suis civibus displicere meruerunt; & dum tempus habuissent amoris publicis, egerunt unde justè debeant * execrari?

* MS. *vestra*

Judices ad innocentium præsidia, sunt elevati.

* MS. A. *ex secari.*

a Hoc vos ad notitiam. Hic obiter animadversione digna duco, quòd Senatusconsulta ad diuturnitatem marmoreis tabulis incidi jussit Athalaricus, ut olim æreis, l. 2. de orig. jur. Plato in Minoë refert, Talum Regem Cretæ pagos quotannis lustrantem leges æneis tabulis cælatas circumtulisse, indéque Ærei nomen ei inditum γὰρ ἐν χαλκοῖς γραμματείοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῦς ἐκλήθη. Alterum, quòd in edito & conspicuo loco, nempe atrio beati Petri collocentur, quò cuique pateant, & de plano legantur. Sic idem Plato lib. 11. de legib. præcipit rerum venalium leges medio in foro columnæ affigi, [illegible] τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demosthen. Philipp. 3. γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων ἀνέθηκαν ... εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν. *Fornet.*

b Ante atrium. Leges olim in atriis Ecclesiæ locabantur, Cujas in lib. 1. feud. tit. 17. Et lib. 5. Capit. Car. Mag. tit. Quomodo. Sic Rector Ecclesiæ. Vide Novell. 8. Justiniani in fine. *Juret.*

a Mundi caput. Theodoretus 10 epistol. ad Roman. ait Magistratus publicanos, & [illegible], tributorum exactores, provinciarum præsides à Roma mittere, ut quæ Romæ fiunt, omnibus nota esse debeant. Hinc Justinianus in præfatione Pandectis præfixa, de conceptione Digestorum tradit, consuetudinem Romanæ urbis sequendam ab omnibus civitatibus: quia Roma caput orbis terrarum, ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης, ut scribit Athenæus: orbis compendium, & communis omnium patria, l. 33. Roma, D. ad municip. Romanæ tamen civitatis ita demum sequi oportet, si non sit corruptum exemplum. Et ut eleganter Proculus: Non tam spectandum quid Romæ factum sit, quam quod fieri debeat, l. 12. sed licet, D. de offic. præsid. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Salvantio Viro Illustri, Præfecto Urbis Athalaricus Rex.

Decernit, ut liberet quosdam, nobiles Romanos, qui pro sola seditionis exorta suspicione in carcere detinebantur; & permittit eis, ut se justis legibus vindicent.

SI Principes antiqui mœnia Romana in populorum exquisivêre lætitiam, ne cives illis merito singulares aliquid commune cum cæteris possiderent; nefas est inter tot rerum jucunda nos longam sustinere tristitiam: quia exultatio civitatis illius generale votum est; dum necesse est lætari reliqua, si *a* mundi caput gaudere proveniat. Apostolici siquidem Papæ Joannis, & Procerum

XVIII.

Edictum Athalarici Regis.

1. Contra pervasores bonorum alienorum. 2. Contra affigentes titulos nomine publico. 3. Contra obtinentes callidè & perversè sententiam Principum. 4. Contra dividentes aliena matrimonia. 5. Contra adulteros. 6. Contra eos, qui duabus uxoribus copulabantur. 7. Contra Concubinarios, & Concubinas. 8. Contra eos, qui terrore donationes extorquebant. 9. Contra maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos, qui in una causa secundò à Judicibus ordinariis provocabant. 12. Contra violatores Edictorum tam ipsius, quàm Theodorici.

Quare Edicta generalia promulgetur.

PRovidè decrevit Antiquitas universitatem
Edictis generalibus admoneri, per quæ &
delictum omne corrigitur, & excedentis vere-
cundia non gravatur. Cuncti enim sibi æstimant
dici, ubi nullum constat exponi; & similis fit in-
nocenti, quem contigerit sub communione pur-
gari. Hinc & nostra verè pietas custoditur, dum
feriato gladio nascitur metus, & provenit sine
cruore correctio. Commovemur enim placati:
minamur otiosi; & clementer irascimur, quando
vitia sula damnamus. Diu est, quòd diversorum
querelæ nostris auribus crebris susurrationibus
insonarunt, quosdam civilitate despectâ affectare
vivere belluinâ sævitiâ: dum regressi ad agreste
principium, jus humanum sibi æstimant feraliter
odiosum. Quos nunc aptè judicavimus compri-
mendos; ut eo tempore inimica bonis moribus
crimina persequamur, quo hostibus Reipub. di-
vinâ virtute resistimus. Utrumque quidem no-
xium, utrumque pellendum: sed tantò gravius
grassantur vitia, quantò magis probantur interna.
Unum recumbit in altero. Faciliùs quippe ini-
micorum acies cadunt, si * nostro ævo delicta sub-
1 ducimus. Primùm humano generi noxiam per-
vasionem (sub qua nec dici potest civilitas, nec
haberi) severitate legum, & nostra indignatione
damnamus: statuentes, ut Sanctio divi Valenti-
niani adversum eos diu pessimè neglecta consur-
gat, a qui prædia urbana vel rustica, despecto
juris ordine, per se suosque præsumpserint, ex-
pulso possessore, violenter intrare; nec aliquid de
ejus districtione detestabili volumus temperatio-
ne mitigari: insuper addentes, ut si quis ingenuo-
rum ad satisfaciendum legi superiùs definitæ ido-
neus non habetur, deportationis protinus subja-
ceat ultioni: quia plus debuit cogitare jura publi-
ca, qui se noverat alibi non posse sustinere vin-
dictam. Judices igitur competentes, ad quos
potest admissum facinus pertinere, si, invasorem
cùm possint amovere, pertulerint tenere præsum-
pta, & adepti cinguli honore priventur, & fisco
nostro tantùm fiant obnoxii, quantùm præsum-
ptor potuisset addici: in auctoribus tamen faci-
noris manentibus constitutis. Quòd si quis in
tantam raptatus amentiam, tyrannico spiritu juri
publico parere neglexerit, viribusque * præpo-
tens destinati officii spreverit paucitatem, rela-
tione Judicis nostris auribus notabilis ingeratur;
ut indultâ executione Sajonum, ultionem sen-
tiat vigoris Regii, qui obedire noluit cognito-
2 ri. Et quia summis Principibus juris com-
munione vivendum est: si quis, b legum ordine
prætermisso, nomine publico titulos præsumpse-
rit affigere, in tantum possidenti fiat obnoxius,
quantum Sanctio superiùs memorata testatur. Me-
ritò enim & sacrilegii pœna percellitur, qui iniquo
c pervasionis pondere ausus est Majestatem Regii
nominis ingravare. Litis quoque expensas judi-
cio superatus exolvat: quòd hinc dantur fomen-
ta detestabilis jurgii, cùm improbi vincuntur il-
læsi; nec dolet calumniantibus pudoris damnum,
3 si evaserint dispendia facultatum. Si quis autem
de nostris scriniis aliquid crediderit promoven-
dum, adversario suo quantùm ad causam ejus
pertinet, de * consecuta serie jussionum nihil
æstimet supprimendum: ni fecerit, careat im-
petratis: vel si aliquod ex eo agere tentaverit, ni-
hilominus habeatur infirmum: quia illos solos
volumus uti beneficiis nostris, quos non cognos-
cimus studere versutiis. Qui fusione plectendâ
matrimonia dividere nititur aliena, ipsius conju-
gium habeatur illicitum; ut magis contigisse sen-
tiat sibi, quod in altero malignus exercere tenta-
vit. Si verò pro conjunctionibus charitate priva-
tur, futurum matrimonium illi jure denegamus:
quia non meretur jugalis reverentiæ præmia con-
sequi, qui in genialis thori ausus est divisione
grassari. Sed ne aliquos hujus sceleris reos ultio
nostra derelinquat, illos quos spes non habet
præsentis conjugii, vel futuri, si quid in alienos
thalamos dolosa machinatione præsumpserint,
facultatum suarum mediâ portione priventur,
statim fisci juribus applicandâ. Si verò prohiben-
te paupertate in aliquorum substantia nequierit
vindicari, pœna relegentur exilii: ne, quod dictu
nefas est, ideo videantur comminationem juris
publici evadere: quia vilissimæ noscuntur subja-
cere fortunæ. Sed hæc de sollicitatoribus affectus
alieni pietas nostra decrevit. Cæterum in adulte- 4
ris tori districtissimè volumus custodiri, quicquid
Divali potuit commonitione decerni. Uno tem- 6
pore duabus nemo copuletur uxoribus: quia se
noverit rerum suarum amissione plectendum.
Nam aut libido est, & rectè perfrui non finitur:
aut cupiditas, & jure nuditate damnatur. Si quis 7
autem superfluâ turpique cupidine conjugali ho-
nestate despectâ, ad concubinæ elegerit venire
complexus; si ingenua fuerit, jugo servitutis cum
filiis suis modis omnibus addicatur uxori; ut illi
se per honesta judicia sentiat subdi, cui * per illici-
tam libidinem credidit posse præponi. Quòd si
ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta pœna
sanguinis, matronali subjaceat ultioni; ut illam
patiatur Judicem, quam formidare debuisset ab-
sentem. Donationes nullius terror extorqueat: 8
nullus acquirere per fraudem, vel execrabilem
lasciviam concupiscat. Sola enim honestas meri-
tò capit lucrum de legibus. In allegationem justis-
simæ largitatis illam districtionem volumus cu-
stodiri, quam pro veritate sollicitè legalis sanxit
Antiquitas. Sic enim, ut ipsa testatur, & fraudi
non patebit occasio, & veritati major crescit au-
ctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri fir-
mum, quod ipse conditor, non implendo quæ
leges vel jura præcipiunt, fecit incertum. c Male- 9
ficos quoque, vel eos, qui ab eorum nefariis arti-
bus aliquid crediderint expetendum, legum se-
veritas insequatur: quia impium est, nos illis
esse remissos, quos cælestis pietas non patitur im-
punitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem Vitæ
relinquere, & sequi potiùs mortis auctorem?
Turpis actus ex toto sit a Judicibus alienus. Nemo
faciat, quod jura condemnant: quia decretali
pœna plectendi sunt, qui se prohibitis excessi-
bus miscuerunt. Quid enim in aliis damnent, si
ipsi se inhonestâ contagione commaculent? Sit
etiam sub divitibus tuta mediocritas. A cædis tem- 10
peretur insania. Nam præsumptio manuum, actus
probatur esse bellorum, maximè in eis, quos cui-
tionis nostræ munit auctoritas. Si quis autem
contrà facere improba præsumptione tentaverit,
violator nostræ jussionis habeatur. Appellari à 11
subjecto Judicibus ordinariis in una causa secun-
dò non patimur: ne quod ad remedium repertum
est innocentis, asylum quodammodo videatur
esse criminosis. Si quis verò vetita iterare tenta-
verit, negotio privatus abscedat. Sed ne pauca 12
tangentes, reliqua credamur noluisse servari.

Tantò graviùs grassantur vitia, quantò magis probantur interna.

Faciliùs inimicorū acies cadunt, si nostro ævo delicta subducimus.

Valentiniani Sanctio contra pervasorem bonorum.

Judices si invasorem sustineant, eadem pœnâ plectuntur.

* *Ac. præpostere.*

Summis Principibus juris communione vivendū est.

Dantur fomenta detestabilis jurgii, cùm improbi vincuntur illæsi.

* *MS & Ac. conjuncta.*

* *Ac. pollicitum.*

Sola honestas meritò capit lucrum de legibus.

Impium est nos illis esse remissos, quos cælestis pietas non patitur impunitos.

omnia Edicta tam nostra, quàm domni avi nostri, quæ sunt venerabili deliberatione firmata, & usualia jura publica, sub omni censemus districtionis robore custodiri; quæ tanto munimine se tegunt, ut nostra quoque jurisjurandi interpositione cingantur. Quid per multa discurrimus? Legum usualis regula, & præceptorum nostrorum probitas ubique servetur.

a Qui prædia. Vide L. si quis in tantam Cod Theod. de vi. §. 68. Gr. & Cuj.

b Si quis legom ordine prætermisso, nomine publico titulos præsumpserit affigere. Solius fisci est titulos, alienis prædiis imponere: nec licet privato, vel suis rebus potentiorum, alienisve propriis, aut publicos imponere titulos, imprimere signa, suspendere regia vela, sive, ut Ambrosius loquitur, cortinas regias: qua de re extant multi loci in Novellis & in Codice: quinetiam Ecclesiæ titulorum impositio interdicitur Synodo à Gregorio Mauricii Augusti tempore habita: à fisco igitur solo jure imponuntur, videlicet testato, publicis personis præsentibus & solemni juris ordine servato. Gregorius etiam in quadam epistola queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderet, ac titulos imponeret indicta causa. *Boss.*

c Pervasionis. Pervadere, suprà lib. 2. epist. 15. & aliàs sæpe. Pervasionis actio. l. 5. l. 6. C. Theod. de denunt. & edit. rescript. Novell Valentin. 12. de Epis. aud. Idem mendum ex cap. 25. lib. 5. Etymologiarum pridem sustuleramus, quod tamen in recentissima editione repetitum, persuasio, pro pervasio, scriptum vidimus. Quid, quod & aliis auctorum libris insidet? Victruvius lib. 9. cap. 4. fin. singulis mensibus sol signa persuadens (pro, pervadens) auget & minuit dierum & horarum spatia. Salvianus Massiliensis Episcopus lib. 4. de providentia, ubi divitum rapinas increpat, persuasionibus præpotentum, &c Idémque lib. 5. bis eodem verbo citra mendum utitur, pervasoribus & pervasionibus. Euseb. quoque Emissenus Humil. 11. de Pascha pervasorem derelinquit, remanet prædæ deceptus, & raptor orbatus. *Forn*

d Maleficos. Constantinus: Cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat. l. 5. C. de malef. & mathem. de quibus libro 4 epist. 22. *Forn.*

e Vide Novell. Theod. Titul. 44. Ne decïani &c. Et Justiniani Instit. Titul. de pœna temerè litigantium. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit se Edictum duodecim capitum edidisse; & jubet, ut in Senatu recitetur, & à Præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur.

LAudabilium jussionum causas plerumque præbet vituperabilis excessus alienus; & miro modo momenta justitiæ de iniquitatis occasione nascuntur. Silet enim æquitas, si culpa non vociferetur admissa; & feriatum quiescit Principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela provocatum. Conquerentium siquidem vocibus adacti, & frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoniti, necessaria quædam Romanæ quieti edictali programmate duodecim capitibus, sicut jus civile legitur institutum, in ævum servanda conscripsimus: quæ custodita residuum jus non debilitare, sed potiùs corroborare videantur. *a* Hæc in cœtus vestri splendore recitentur, & *b* per triginta dies Præfectus Urbis locis celeberrimis faciat solemni more proponi; ut nostra civilitate recognita, spes truculentis motibus auferatur. Nam quâ confidentiâ protervus assumat, quod Principis agnoverit damnasse clementiam? Redeat amor omnibus disciplinæ, per quam & parva coalescunt, & potiora servantur. Ideo enim exercitus nostros, juvante Deo, crebris expeditionibus * commovemus; ut universitatem compositam vivere legibus sentiamus. Reddatur hæc animo nostro vicissitudo præmiorum; ut quem Reipub. utilitatibus cognoscitis occupatum, rarissimâ querelarum * aditione pulsetur. Teneant Judices legitimas districtiones: votum *c* fœdissimæ venalitatis abjiciant. Metus cuncta componit, si reus crimen in judicante non invenit.

Silet æquitas, si culpa non vociferetur admissa.

Jus civile duodecim capitibus institutum.

* Gr. Cuj & Ga. commovemus.

* Ed. editione.

Metus cuncta componit, si reus crimen in judicante non invenit.

a Hæc in cœtus vestri. Superioris Edicti in Senatu recitatio, ex Rom. instituto, quo leges & constitutiones Imperatorum in Senatu recitatæ confirmabantur, l. 8. humanum, C. de legibus & S. C. quem morem nos alias fusius exponemus. *Forn.*

b Per triginta dies. Triginta diebus proposita pendebant Edicta, seu leges Principum: ut Epist. sequenti. Exemplum apud Josephum Antiq. lib. 19. cap. 5. *Jur.*

c Fœdissimæ venalitatis. Sordes ministeriorum judicum magistratuúmque his formulis graviter à Cassiodoro identidem exagitatas legimus apud Philonem Judæum, de officio judicis disserentem. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA.

Ad Universos Judices provinciarum Athalaricus Rex.

Sancit, ut Edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemni recitetur.

CUm vos provinciis nostris, juvante Deo, annuâ reparatione præstemus; nec desinit judicia per universos fines Italiæ distributa, intelligimus de inopia justitiæ copiam venire causarum. Culpa siquidem vestræ probatur esse negligentiæ, quoties à nobis coguntur homines legum beneficia postulare. *a* Nam quis eligeret tam longè petere, quod in suis videret sedibus advenisse? Sed ut vobis versutas excusationes, & *b* duras necessitates Provincialibus tolleremus, de aliquibus casibus hactenus pessimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione censuimus; ut & vobis cresceret confidentia rectè judicandi, & paulatim audacia maligna possit imminui. Quod more solemni per conventus publicos triginta dierum facite proponi; ut jure condemnatus habeatur, qui post hæc remedia manere præsumpserit desperatus.

De inopia justitiæ copia causarum venit.

a Nam quis eligeret tam longè petere. Romanis Imperatoribus semper maximæ curæ fuit, ne litigantes in longinquis auditoriis consectandis vexarentur sumptibus & labore. Eóque referre possum, quæ scribit Justinianus Novell. 17. §. si tibi. & Novell. 23. § illud. quibus adde Valentinianum Novel. 10. tit. de conf. & Marcianum Nov. 1. temin. exhib. Majorianum Nov. 14. de indulg. releg. *Broff*

b Duras necessitates provincialibus. Ne provinciales cogerentur ad comitatum Principis jus petere, cavetur etiam Form. 22. lib. 6. & Novell. Justin. 17. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Præcipit, ut Professores Grammaticæ, Eloquentiæ, & Juris constituta emolumenta sine aliqua imminutione percipiant.

Filiorum causas jure ad patrum cognoscimus remisisse personas; ut ipsi de illorum provectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est vos inde posse minùs esse sollicitos, unde & generi vestro crescit ornatus, & cœtui provenit assiduâ lectione consilium. Nuper siquidem, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorumdam susurratione cognovimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere; & aliquorum nundinatione fieri, ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter, cùm manifestum sit præmium artes nutrire, nefas judicavimus, doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potiùs ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim Grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiæ; quæ cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio. Hæc in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Nam sicut Musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos: ita dispositis congruenter accentibus metrum novit decantare Grammaticus. Est Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis Antiquorum nos cognoscitur juvare consiliis. Hac non utuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoscitur singularis. Arma enim & reliquæ gentes habent: sola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc Oratorū pugna civilis juris classicum canit: hinc eruditos Proceres nobilissima disertitudo commendat; &, ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur, inde est. Qua de re, P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem, propitiâ Divinitate, largimur; ut *a* successor scholæ liberalium litterarum tam Grammaticus, quàm Orator, nec non & juris expositor, commoda sui decessoris ab eis, quorum interest, sine aliqua imminutione percipiat; & semel primi Ordinis vestri, ac reliqui Senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis à quolibet patiatur improbam quæstionem: sed vobis ordinantibus atque custodientibus emolumentorum suorum securitate potiatur, Præfecto Urbis nihilominus constituta servante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox ut sex menses expleti fuerint, statutæ summæ consequantur prædicti magistri mediam portionem: residua verò anni tempora cum annonarum debita redhibitione claudantur: ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est vel horarum aliquo vacasse momento. In tantum enim quæ sunt decreta, volumus firmissimè custodiri; ut si quis cujus interest, differendam putaverit hanc quasi debitam functionem, procurato more usurarum dispendia ipse patiatur: quia justa commoda laudabiliter * laborantibus, plectendâ cupiditate, subtraxit. Nam si opes nostras scenicis pro *b* populi oblectatione largimur, & ea studiosissimè consequuntur qui adeo necessarii non habentur; quantò magis illis sine dilatione præbenda sunt, per quos & honesti mores proveniunt, & Palatio nostro facunda nutriuntur ingenia. Hæc autem præsentibus litterarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari; ut sicut nos agnoscunt de suis commodis esse sollicitos, ita à se provectus adolescentium enixiùs noverint nos exigendos. Cesset nunc illa satyris doctoribus querulis usurpata sententia: quia *c* duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hospitium: unde nunc meritò, uni sollicitudini jugiter inhærentes, toto vigore animi *d* ad bonarum artium studia transferantur.

Præmium artes nutriunt.

Grammaticæ laudes.

* MS. *commorantibus.*

* Ed. *collectione.*

a Vide Justiniani Pragmat. Sanction. post Novellam Juliani super. cap. 22. *Gr & Cuj.*

b Populi collectione, v. oblectatione. Honesta collectio est, ducto à voluptate ad morum cultum argumento, quo utitur Demosthenes Olynth. 2. Dum Atheniensibus auctor est, ut spectaculorum voluptate posthabita, utilitati magis serviatur, & pecuniæ theatrales in usus militares transferantur: θεωρικὰ χρήματα κελεύει γίνεσθαι τὰ στρατιωτικά, Libanius. *Forn.*

c Duabus curis ingenium non debet occupari. Quintil. lib. 10. cap. 3. Neque enim bona fide simul se intendere animus totum potest, & quocumque respexerit, desinit intueri quod propositum erat: ob eamque causam vetat Justinianus Imperator, ne simul quis pluribus militiis det nomen, & cingulum cingulo conjungat, l. 5. qui militare poss. C. lib. 12. Justinian. sanxit, ne quis duobus magistratibus assideret, & utriusque judicii curam gereret, l. ult. C. de assess. T. Livius lib. 9. de bell. Macedon. veterem Roman. legem ostendit, duos simul magistratus, præsertim curules, ne quis capere possit, neque gerere: nec decet plures magistratus ab uno geri, cùm unicum ab uno optimè perficiatur opus. φαῦλον εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν. ἓν γὰρ ὑφ' ἑνὸς ἔργον ἄριστ' ἀποτελεῖται. Aristot. lib. 2. c. 10. Politic. Quod ita interpretandum censeo: Cum animus in diversa negotia distrahitur: alioqui nihil vetat pluribus studiis intendi, dum unius cura ad alterum muniat viam, ut juris civilis scientiam foro, judiciisque exercendis non mediocriter conducere: contràque usum forensem veræ germanæque legum cognitioni in plurimùm conferre quotidie sic experimur, ut alteram sine alterius præsidio suos fines vix tueri posse arbitremur. *Forn.*

d Ad bonarum artium studia. Hac de re vide l. 1. de var. & ext. cogn. Senec. lib. 13. epist. 89. Plin. procem. lib. 14. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Paulino Viro Clarissimo, Consuli Athalaricus Rex.

Præclaris laudibus Paulinum, ejusque familiam exornat. Tum Consulatus ei confert insignia.

Indiscreti hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberent. Sed cùm utraque suis finibus, propriaque terminatione claudantur; de illo nefas

Indiscreti hominum mores vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet.

nefas est ambigi, qui meruit eligi judicio Principali. Non enim quicquam aut odio decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio nostra de meritis venit; & tantò quis Regali animo proximatur, quantò bonis studiis societate conjungitur. Non vereamini absentes, nec sitis de Principis ignoratione solliciti. Latere potest fortisan vulgare hominum genus; nesciri non potest proles Senatus: quando bene noti sunt, qui meritis afferuntur; & abundè cognoscitur, quisquis famâ teste laudatur. Quapropter te longissimè constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit, & vidit meritum, quod non habebatur occultum. Propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio: facieos fidem generis *a* morum pondere, non ætate. Neque enim fas erat, ut quem familia tanta produxerat, sententia nostra in eo corrigendum aliquid inveniret. Semen generis morum fructibus reddidisti. Nihil vobis ætas longa subduxit. Antiquos in te Decios Roma cognovit; Decios, inquam, priscis sæculis honoratam prosapiem, libertatis auxilium, Curiæ decus, Romani nominis singulare præconium: cui specialiter adscriptum est, quod immanissimum hostem statu Reipub. periclitante evasit; & in tanta virorum fortium multitudine solus inventus est, qui patriam plus amasset. Hæc nos exempla summonendo semper accendunt: quia *b* magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum; dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per * Indictionem duodecimam sume insignia Consulatus: honorem quidem arduum, sed familiæ vestræ domesticum. Vos enim complevistis paginam Consularem: *c* vos crebrò nominat cursus annorum; & dum copia plurimum soleat habere fastidium, vestrum nomen repetitum semper efficitur gloriosum. Huic denique generi Superna faverunt, præstando desideriis patrum *d* felicia * germina masculorum. Hinc est, quòd in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis judices, quos parentes. O temporum singulare præconium! Curia Romana completur pene vestra familia: ecce verè nunc omnium dicendum est corpus, quando constat vicinì sibi generis societate permixtum. Sed non remittas animos confidentiâ tuorum; nec credas posse sufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur heres bonorum: quando sine cessatione compellitur, qui Majorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias Senioribus tuis: sequens ætas cum aliqua opinabili novitate succedat. Nam si gloriosum est posteris avitas extendere facultates; quantò præstantius est hereditarias augere virtutes? Mores tuos domesticos conversatione laudavimus: sed majus aliquid nunc decet publicis exhibere conspectibus, unde sibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quisquam vindicet, nec magister assumat.

Tantò quis Regali animo proximatur, quantò bonis studiis societate conjungitur.

Abundè cognoscitur, quisquis fama teste laudatur.

Deciorum familiæ laus.

Laus parentum verecundiæ est stimulus.

* *Anno Christi 534.*

* Ed. *genera.*

Heres bonorum Majorum virtutibus sine cessatione compellitur.

a Morum pondere, non ætate. Virtutis enim, quàm ætatis cursus celerior; auctore M. Tullio 5. Phil. Nec enim cani, non rugæ repentè auctoritatem adferre possunt: sed honestè acta superior ætas auctoritatis fructus præbet extremos; ut idem in Catone Majore. Itaque D. Hieronymus Presbyterorum nomen non ab ætatis senio, sed morum gravitate & maturitate tractum ait. *Forner.*

b Magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum, γνώμη Virgiliana similis:

Et pater Æneas, & avunculus excitet Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem suum Athalaricus intelligit. *Forn.*

c Vos crebrò nominat cursus annorum. Per Consules anni Rom. numerabantur: Athenis per Eponymos, Jul. Pollux lib. 8. Onomast. οἱ δ' ἐπωνύμοις ὄντες, καὶ αὐτῶν ἐνιαυτοὶ ἀριθμοῦνται: Novel. περὶ τῶν ὑπάτων & Novell. 47. l. 3. D. de accusat. & suprà lib. 6. in formula Consulatus, nomen annorum, &c. *Forner.*

d Felicia germina masculorum. Leges Voconiæ, Salicæ mares fœminis prætulerunt, & jus Roman. l. in multis, de statu homin. Hoc Menander columen familiæ vocat.

e εἶναι γὰρ οἶμαι παῖδας εἶναι ἄρρενας. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat Consulem; & petit, ut ejus electioni faveant.

QUid, Patres Conscripti, de vobis judicemus, expendite; cùm ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros, quos nunquam vidimus, eligamus, non fastidio negligentiæ, sed honorabili præsumptione naturæ. Ad examen veniant, quæ putantur incerta. Nam quis de illa te æstimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas nostra complectitur: sed tales veritatis testimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, sed sequitur incorrupta sententia. Nam sicut idem Curiæ corpus est vobis: ita in unum laudabili proposito convenitis. Vos ergo dilexisse, judicium est: unde libertatis augmentum, & nostri Imperii crescit ornatus. Rerum causæ semper in semine sunt: fructus editus prodit auctores; & quicquid à Divinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc est, quòd Patricium Venantium sub admiratione pensemus, & fœcunda prole gaudentem, & tot Consulatibus patrem. Educavit enim liberos nullâ discretione laudandos, pondere moderationis æquales, ingenii vivacitate consimiles, & morum societate verè germanos; quorum infantiam bonis artibus enutritam, juventutem quoque armis exercuit: formans animum litteris, membra gymnasiis: tradens amicis exhibere constantiam, Dominis fidem; & quicquid in illo viro gratia divina concessit, integrâ perfectione transmissum cernas in posteros. Jactent se alii possessione locupleti, summumque putent bonum solas esse divitias. In hac autem domo non tantùm patrimoniis, sed & virtutibus aditur hereditas. Hoc est profectò, quod verè divites facit: quando nullum melius potest esse compendium, quàm laudibus successisse Majorum. Probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, & inusitatâ laude mirabilis, nulli gravis tot protulit Consulates. Recipiat hæc audiens fructum bonorum: agnoscat se præconem habere quem Dominum; & inter tot lumina Procerum singulariter fuisse laudatum. Nam si homines ornat semel accepisse Palmatam; quid ille censendus est, qui tot meretur in filiis Consulatus? Et ideo, P. C. alumnum vestrum Paulinum * laureâ dignitate vestimus; ut juventus ejus, quæ fulget meritis, trabeâ quoque resplendeat triumphali. Hunc honorem De-

Ad examen veniunt, quæ putantur incerta.

Rerum causæ semper in semine sunt.

Laus Patricii Venantii patris Paulini.

Nullum melius potest esse compendium, quàm laudibus successisse Majorum.

* MS. *aurea.*

ciorum familia non miratur : quia eorum plena sunt atria fascibus laureatis. Aliis rara dignitas ista contingit, in hoc decursu generis pene nascitur Consularis. Favete ergo, Patres Conscripti, nostris muneribus, & vestro nihilominus Candidato. Nam licet nuncupemini omnibus generaliter Patres, huic etiam estis specialiter & parentes. Nomen vestrum à curæ similitudine derivatum, fidelissimâ rerum * appellatione confirmat: non *b* translatitia usitatione vocabuli, sed honorâ sorte nascendi. Cedant vobis hanc felicitatem Divina perpetuam ; ut licet gratiam præsteris exoticis, prole vestra vivaciùs gaudeatis.

* Ac applicatione.

a Liberos æquales, consimiles, &c. Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, l. 39. & 40. hi enim, D. de ædil. edict. Plin lib. 7. cap. 12. de M. Antonio trium viro. Martial. lib. 9.

Quæ nova tam similes genuit tibi Leda ministros, &c.

l. 22. proinde, ad l. Aquil. *Forn.*

b Non translatitia usitatione vocabuli. Translatitiam usitationem, vulgarem & assuetam, & quasi neglectam vocat. Sic Plinius lib. 7. cap. 5. Translatitium in Ægypto est. lib. 28. cap. 2. Si mensa adsit nullum ponere, translatitium videmus : etiam quia multas religiones pollere manifestum est. Sic etiam nostri Jurisconsulti l. 55. Si patroni. D. ad S. C. Trebell. Sed nec illud translatitie omittendum est l. 1. D. de jur. patron. non translatitiè exequi debet. l 1 D. ad S.C. Turpill. Prævaricator est, qui translatitiè munere accusandi fungitur, id est, negligenter, non verè, nec honâ fide accusatoris partes implet. *Bross.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Senatori Præfecto Prætorio Athalaricus Rex.

Enumerat dignitates, quas Cassiodorus summo cum honore & integritate sub Theodorico, ipsoque Athalarico gesserat. Tum illi eximiis laudibus cumulato Præfecturam Prætorianam confert.

SI te voluntas nostra adhuc latentem, aut in honorum forsitan invenisset, gauderemus quidem repertum, sed bene dubitaremus actuum: quia spes magis, quàm fructus in novo est. Sed cùm domni avi nostri innumeris provectibus, magnoque judicio glorieris; inconveniens res est disceptationi subdere, quem vix possumus sub admiratione prædicare. Tanti quippe non examinanda, sed veneranda sententia est: quia non potest de factis ejus ambigi, cùm & nos ab ipso cognoscamur electi; qui divinæ supplicationi semper assiduus, exegit meritis, ut illa faceret, quæ superna gratia custodiret. Nam quem ille virum aut exercitibus præficiens, cum victoria non recepit: aut Judicem * cingens, non justissimum comprobavit ? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum; nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus: miroque sapientiæ studio non habebat dubium, quod veraciter prævidebat esse venturum. Denique ex te probare possumus eximium Principis institutum: quem primævum recipiens ad Quæstoris officium, mox reperit conscientiâ præditum, & legum eruditione maturum. Fuisti nimirum summa temporum laus ; ut illum sic ad omnia sollicitum inoffensâ redderes famulatione securum, dum molem tantam Regalis ingenii facundiæ tuæ

Spes magis, quàm fructus in novo est.

Theodorici Regis audes.

* MS. Niv & Gain angens. Jun. fortè, augens.

Cassiodorus à Theodorico factus Quæstor, & quàm mirabiliter in eo munere se gesserit.

viribus sustineres. Te in dictationibus amœnum, te ad justitiam rigidum, te habuit à cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipsius nullâ *a* abominabili taxatione vendebas; ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minimè pretio subjaceret. Hinc est, quòd videbaris æquissimo Principi gloriosâ dilectione sociatus : quia eras à vitiis probabili sequestratione divisus. Interpellantium te ponderibus sapientissimus arbiter onerabat ; tantúmque de animi tui cognitâ disceptatione præsumpsit, ut in beneficii locum tuum præstaret æstuantibus sine aliqua cunctatione judicium. Quoties ille te grandævis Proceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxerat ? Erat planè, quòd in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, & contra vitia cupiditatis obstructum : dum nescio quo pacto rara est in hominibus manus clausa, & aperta justitia. Veniamus ad Magisteriam dignitatem, quam non pecuniæ *a* dignitate, sed morum noscetis suffragio consecutus : quo loco positus semper Quæstoribus assuisti, Nam cùm opus esset eloquio defæcato, causa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris à benigno Principe, quod se tibi noverat minimè commisisse ; & quadam gratia præjudiciali vacabat alios * laborare, ut te sententiæ suæ copiosâ laude compleret. Non enim proprios fines sub te ulla dignitas custodivit ; quando conscientiæ tuæ constat creditum, quòd à multis fuit Proceribus sincerissimè peragendum. Nescivit quisquam de te submurmurare contraria, cùm tamen de Principali gratia sustineres invidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis : adversi tui sæpe locuti sunt conficti, quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri, dum generalibus odiis veretur exponi. Egisti rerum Domino Judicem familiarem, & internum Procerem. Nam cùm esset publicâ curâ vacuatus, sententias prudentum à tuis fabulis exigebat; ut factis propriis se æquaret Antiquis. Stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula rimator acutissimus inquirebat ; ut rerum naturis diligentiùs perscrutatis, quidam purpuratus videretur esse Philosophus. Longa sunt, si cuncta proferamus : quin potiùs ad beneficia nostra convertimur ; ut quod ab illo cognoscebatur deberi, ab herede Imperii tibi sentias justè persolvi. Quapropter, juvante Deo, quo Auctore omnia prosperantur, ab *Indictione duodecima in Præfecturæ Prætorianæ te suggestu, atque insignibus collocamus; ut probatum Judicem sine metu provinciæ suscipiant, quas hactenus improborum cognovimus actione fatigatas. Sed quamvis habeas paternam Præfecturam Italico orbe prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus : vetera moribus tuis, & omnium * vota complesti. Percurre, juvante Deo, gloriæ campum, quem semper à te novimus expetitum. Nam si te continentem (ut credimus) & dignitas ista probaverit, hoc est sæculi ambitiosa superasse. * Solitus es quidem justa non vendere : sed nunc oportet impensiùs læsis per injuriam subvenire. Invigilet incorruptibilis sensus adversus malè consuetas manus : excludatur undique studium fraudulentum : quia hoc dignum est per Judicem provenire sincerum. Diutiùs quidem differendo pro te cunctorum vota lassavimus ; ut benevolentiam in te

Rara est in hominibus manus clausa, & aperta justitia.

Theodoricus Magisteriam dignitatem Cassiodoro contulit, & quàm laudabiliter illam administraverit.

* MS. Grol. & Caj. laborare.

Qualibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profiteri.

Doctrina Cassiodori.

Anno Christi 514.

* Alii, voto.

* MS. sollicitus.

probaremus generalitatis, & cunctis desiderabilior advenires. Habet hoc enim humana conditio, ut celerius adepta fastidio sint: dum omne pretiosum vilescit oblatum; & contrà dulciùs accipitur, quod sub aliqua dilatione præstatur. Sed non fuimus tantummodò de tuorum temporum laude contenti; perquire omnia ad titulos Præfecturæ Prætorianæ pertinentia, quæ aliorum visa est fraudare cupiditas. Non liceat cuiquam gloriari furtis, aut præjudiciis suis. Lumen te immisimus rebus celatis: quando nec prudentiæ tuæ quisquam poterit illudere, nec fidem aliqua oblatione lentare. Constitue & huic regulam dignitati, qui anteactis fascibus mirabilis continentiæ exempla præbuisti. Nam licet omnes pene honores summos æqualiter egeris: habes tamen proposita conscientiæ bona, ubi nullam decet esse mensuram. Hîc enim decorum est, terminum non habere: hîc honesta probatur ambitio, cujus etiam & nimietas placet. Omne siquidem prædicandum quantò profusiùs quæritur, tantò gloriosiùs invenitur.

Omne pretiosum vilescit oblatum.

Cassiodorus lumen immissum rebus celatis.

Bona conscientiæ terminum non habent.

Omne prædicandum quantò profusiùs quæritur, tantò gloriosiùs invenitur.

a Abominabili taxatione vend. Novell. 8. & supra hoc lib. epist. 15. & 16. *Forn*

b Non pecuniæ dignitate. Vet, dignitate, oset mei-dom, fortè indignitate. Sic alicubi dicit Seneca, ad dignitates venisti per indigna. *Foret.*

c Purpuratus Philosophus. Infra epist. seq. Purpuratæ laudes. lib. 8. epistol. 5. infantiam, purpuratam. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Senatui Urbis Romæ Athalaricus Rex.

Scribit se Cassiodoro, quem magnopere commendat, Præfecturam Prætorianam concessisse.

Laudes Cassiodori.

CUmulavimus quidem, Patres Conscripti, beneficiis nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum magnis honoribus Senatorem: cujus si merita consideretis, debemus omne, quod solvimus. Quà enim compensatione commendandus est, qui aures Dominantium luculentâ sæpius prædicatione complevit? Dignitates sibi creditas eximia gravitate tractavit; & nisus est tempora facere, quæ meritò laudarentur in Principe. Trahebat Regnantis animum veritas, & disertitudo dictorum: cui sic omnia retulit, ut miraretur ipse, qui fecit. Allegavit solus, quod omnes juvaret; & dum purpuratas auditori suo fecerat laudes, gratiosum vobis nostrum fecit Imperium. Commendat enim suam gentem, qui oratione placabili permulcet Regiam summitatem: quando ex vobis & alter talis creditur, à quo similia postulentur. Patrem quoque Clementiæ nostræ in ipsa Curia libertatis qua disertitudine devotus asseruit? Recolitis, quemadmodum facta ejus orator nobis excolebat: virtutes ipsius plus mirabiles faciens, quàm honores. In absoluto datur probare, quod dicimus. Æstimate, P. C. quali gratia potuistis ab illo respici, à quorum se corpore sic videbat ornari. Gloriosis quippe Dominis gratiosa sunt præconia, quàm tributa: quia stipendium & tyranno penditur; prædicatio autem nisi bono Principi non debetur. Quid, præconiales viri, credistis his tantùm fuisse contentum, ut Dominos niteretur laudare superstites, à quibus dum vicissitudo præmiorum fortitan quæritur, laboris tædia non vitantur. Tetendit se etiam in antiquam prosapiem nostram: lectione discens, quod vix Majorum notitia cana retinebat. Iste Reges Gothorum longa oblivione celatos, latibulo vetustatis eduxit. Iste Amalos cum generis sui claritate restituit: evidenter ostendens in decimam septimam progeniem stirpem nos habere Regalem. Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam: colligens quasi in unam coronam germen floridum, quod per librorum campos passim fuerat antè dispersum. Perpendite, quantùm vos in nostra laude dilexerit, qui vestri Principis nationem docuit ab antiquitate mirabilem; ut sicut fuistis à Majoribus vestris semper nobiles æstimati: ita vobis vetusta antiqua progenies imperaret. Credimus, P. C. & si adhuc referre volumus, beneficia cullata superantur. Nostris quoque principiis quanto se labore concessit, cùm novitas Regni multa posceret ordinari? Erat solus ad universa sufficiens. Ipsum dictatio publica, ipsum consilia nostra poscebant; & labore ejus actum est, ne laboraret Imperium. Reperimus eum quidem Magistrum, sed implevit nobis Quæstoris officium; & mercedes justissima devotione persolvens, cautelam, quam ab auctore nostro didicerat, libenter heredis utilitatibus exhibebat. Verùm his aliquid majus adjiciens, primordia Regni nostri & armis juvit, & litteris. Nam dum curæ litorum Regias cogitationes incesserent, subitò à litterarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum sumpsit intrepidus: cui quia defuit hostis, moribus triumphavit eximiis. Nam deputatos Gothos propriis pavit expensis; ut nec Provinciales percelleret, nec fiscum nostrum expensarum oneribus ingravaret. Arma ejus nulla possessorum damna senserunt. Fuit nimirum provinciarum verissimus custos. Nam ille defensor propriè dicendus est, qui tuetur innoxiè. Mox autem, ut tempus clausit navium commeatum, bellique cura resoluta est, ingenium suum legum potiùs ductor exercuit: * sanans sine damno litigantium, quod antè sub pretio constabat esse laceratum. Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimos fuisse ducatum; qui plus de sua disciplina, quàm per arma laudati sunt: non injuriâ, quia hostem congredi varius semper eventus est: indubitata verò gloria, morum custodiisse mensuram. Quid ergo? numquid tali actione præsumens aliqua se elatione jactavit; dum est familiare hominibus extolli, cùm bene de se cognoverint æstimari? Nonne tanta se communione tractavit, ut Principis sibi gratiam ad beneficia tantùm crederet esse concessam? Benevolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi graviter lacessitus irasci. Qui cùm sit justitia rigidus, ad remissiones irarum non perdurat austerus: suarum rerum distributor egregius; & dum nesciat aliena quærere, novit propria largus offerre. Hos igitur mores lectio divina solidavit: quando * semper bene geritur, si cælestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio: hinc sapientia

Commendat suam gentem, qui oratione placabili Regem permulcet.

Cassiodori eloquentia.

Stipendium & tyranno penditur: prædicatio autem nisi bono Principi non debetur.

Cassiodorus Gothorum historiam composuit.

Cassiodorus primordia regni Athalarici & armis juvit, & litteris.

Ille defensor propriè dicendus, qui tuetur innoxiè.

* Niv. & Ga. *sanans sine litigantium.* Ac. *sanans sine litigantium.*

Cassiodorus Metello & Catoni comparatur.

Indubitata est gloria, morum semper custodisse mensuram.

Semper bene geritur, si cælestis metus humanis motibus opponatur.

* Ed. *sape.*

Ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cœlestis.
* *Anno Christi 534.*
* Ac. omnes oonficiatione.

veritatis ſapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cœleſtis. Huic ergn, Patres Conſcripti, Deo auſpice, à * duodecima Indictione Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem; ut querelas * nunes infidelium nundinatione collectas, Deo præſtante, ſua integritate componat: faciatque tam nimiùm deſideratus, ut cunctis poſſit eſſe beneficus. Aſſint Superna diſpoſitis; ut quem nos probavimus longà converſatione prudentem, proſperrimus ſibi, fidelissimus nobis, utilis Reipublicæ debeat inveniri; & relinquat poſteris famam, per quam glorioſam ſæculis ſuam faciat eſſe familiam.

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Decimus.

EPISTOLA PRIMA.

Justiniano Imperatori * Amalasuntha Regina.

* MS. *Amalasuinda. Alii, Amalasuentha.*

Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadum adscivisse, & misisse Legatos, qui pacis prorogationem petant.

A Deò, clementissime Principum, vobis amore inhæsimus, ut distulerimus hactenus indicare *b* filii nostri gloriosæ recordationis occasum: ne amantis læderemus animum post tristia nuntiorum: sed nunc, juvante Deo, qui consuevit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram deferre notitiam, de quibus nobiscum positi, participatâ exultatione gaudeatis. Juvat enim divina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad sceptra virum nobis fraternâ *c* proximitate conjunctum, qui Regiam dignitatem communi nobiscum consilii robore sustineret; ut & ille avorum suorum *d* purpureo decore fulgeret, & animos nostros solatium prudentis erigeret. Jungite nunc vota felicia; ut, sicut nos in imperio pietatis vestræ omnia fieri prospera desideranter * expetimus, ita nobis favere vestram benevolentiam comprobemus. Peracto itaque nuntio, quod vobis pro ingenita clementia credimus esse votivum, addimus etiam gratissimæ legationis officium; ut pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi retineris esse collatam, adjectione quoque temporum protelctis. Nam licet concordia Principum semper deceat, vestra tamen absolutè me nobilitat: quoniam ille redditur amplius excelsus, qui vestræ gloriæ fuerit unanimitate conjunctus. Sed quoniam epistolarum brevitate universa sufficienter nequeunt expediri: salutantes reverentiâ competenti, quædam Legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus, quæ consuetudine vestræ Serenitatis libenter accipite; ut ab omnibus evidenter possit agnosci, quod justè nobis probamus de vestra mansuetudine polliceri. Convenit enim de vobis indubitanter præsumi: quando & nos pro desiderio vestro in his, quos commendastis, talia facimus, qualia vos sperasse cognovimus.

Juvat divina munera diligentibus confiteri.

* *Ac. experimur.*

Concordia Principum semper decet.

a Amalasuntha Gothorum Regina, Theodorici filia, Amalarici mater, cujus virtutes & animi magnitudinem Procopius commemorat lib. 1. de bello Gothico, & lib. 1. de bello Vvandalico: ex quibus libris multa ad sequentium formularum cognitionem sumi possunt, quæ mihi subsecivo studio hæc festinantiùs annotanti colligere non licuit. *Forn.*

b Filii nostri Athalarici Regis, in quo educando magnam curam mater adhibuisse dicitur: corruptus tamen fuit postmodum ab æqualibus. Obiit anno Christi * 532. cùm regnasset annos * decem. *Forn.*

* *lege* 534.
* *lege.* octo.

c Proximitate conjunctum. Theodadahum consobrinum, regni socium: qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem ut solus regnaret, mox eam incarcerem detrusit, deinde occidi jussit, & regnum annis quinque obtinuit. Procopius lib. 1. de bello Gothico: Matthæus Palmerius in Chronicis, & Herman. Contractus. *Forn.*

d Purpureo. A Regibus ortu. Aurel Prudentius priore in Symmachum libro, de cultu Adriani & catamiti ejus:

> ... nunc divi Principis illum
> Purpureo in gremio spoliatum sorte virili.

Theodahadus enim regia stirpe ortus erat, nempe Theodorici ex sorore Amalafreda nepos, Procop. lib. 1. de Bello Gothico. Verba Purpurea. Parysatis filia Cyri, & Artaxerxis mater jubebat eum, qui Regem liberius esset allocuturus, verbis nitidioribus & gravibus uteretur. Plutarchus Apophtheg. ἐκέλευεν τὸν βασιλεῖ μέλλοντα μετὰ παῤῥησίας διαλέγεσθαι, βυσσίνοις χρῆσθαι ῥήμασι. Purpuratum filium dixit libri sequentis epist. 1. Crebrum & huic auctori familiare epithetum, cùm quid illustre regiùmque significet; ut & Ennodio in Panegyrico, quem Theodroico Regi dixit: Usus, inquit, in

norum fidem meritorum veste purpurea. Et sub finem: Utinam aurei bona seculi purpuratum ex te Regem amplificet. Utinam heres regni in tuis finibus ludat, &c. Imp. lib. 9. epist. 24. & lib. 10. epist. 1. Procopius sub finem lib. 2. de bello Gothorum. Theudibaldum communi omnium Gothorum consensu ex Verona accitum, & ad se venientem statim veste purpurea donavit, Regemque eum adstantium acclamatione & plausu creavit. Plin. lib. 22. Coccum Imperatoriis dicatum paludamentis scribit: qua veste & duces exercituum prius usos Plutarchus in Crasso ait. *Forner.*

EPISTOLA SECUNDA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Significat se ab Amalasuntha in socium Regni assumptum; & petit, ut judicio suo faveat.

a NOvis Regibus mos est per diversas gentes provectus sui gaudia nuntiare; ut acquirant affectum Principis externi de ipsa communione regnandi. Quod facienti mihi, piissime Imperator, multò melius Divina tribuerunt: quoniam vestram gratiam securus expeto, quam præcellentissimam dominam sororem nostram vobis pepigisse cognosco. Ab ejus enim judicio me nullatenus deviare certissimum est, quæ tanta sapientiæ luce resplendet, ut & propria regna mirabili dispositione componat, & promissam cunctis gratiam robustâ firmitate custodiat. Ideo enim me curarum suarum fecit esse socium, quatenus & ego illos desiderem habere reverendos, quos sibi ipsa fecit esse pacificos: prudentiæ suæ more dijudicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe simile nil haberent. Neque enim nova est ista dilectio; nam si Decessorum * nostrorum facta recolatis, agnoscitis quamdam esse consuetudinis legem, cum illo Imperio amicitiam b Amalos semper habuisse. Quæ tantò certior, quantò vetustior: quia c facilè mutari non potest, quod per longa sæcula custoditur. Suscipite itaque affectuosis mentibus & nostra primordia, & domnæ sororis nostræ, cui singulariter studetis, judicio favete. Nam si me similiter diligitis, Regem quodammodo pariter efficitis. Sed quoniam nos ampliùs loqui desideria novitatis exposcunt, & litterarius sermo narrare plurimum non patitur; ideo tantis meritis (sicut dignum est) salutationis honore completo, harum portitoribus Legatis nostris aliqua pietati vestræ delegavimus intimanda: quia nemo utiliùs tractat, quàm qui vestræ mansuetudini committere sua vota deliberat.

Laus Amalasunthæ.

* MS. *vestrorum.*

Facilè mutari non potest, quod per longa sæcula custoditur.

a Novis Regibus mos est. Hunc morem testatur l. ult. tit. ult. lib. 12. Cod. Philostratus lib. 5. de Apollonii vita, de Neronis in canendo victoria εὐαγγέλια θύειν, eo sensu οἱ εὐαγγελίζοντες τὰς χαρὰς dicuntur à Theodoreto in Epistolam Pauli ad Romanos. *Forn.*

b Amalos epistola ult. lib. superioris: lib. 8. epist. 5. & epist. seq. *Forn.*

c Facilè mutari non potest. Certè non debet. l. 32. de quibus l. seq. de legibus. Nam in rebus novis constituendis evidens utilitas esse debet, ut recedatur ab eo jure, quod diu æquum visum est, l. 2. de const. princip. Concilii Nicæni cap. 6. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω. Locorum satis nota lex. *Forn.*

EPISTOLA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Amalasuntha Regina.

Denuntiat se in societatem Regni Theodahadum multis virtutibus, multâ sapientiâ exornatum vocasse; & petit, ut hac de causa gratias Deo referant.

POst flebilem filii nostri divæ recordationis occasum, vicit animum piæ matris generalitatis affectio; ut non mœroris sui causas, sed vestra potiùs augmenta cogitaret. Quæsivimus, Regales curas quo solatio fulciremus. Sed Auctor ille castitatis & misericordiæ singularis, qui nobis primævum subtracturus erat filium, maturi fratris reservavit affectum. Elegimus, Deo auspice, consortem Regni * felicissimum Theodahadum; ut quæ hactenus Reipub. molem solitariâ cogitatione pertulimus, nunc utilitates omnium junctis consiliis exequamur; quatenus in tractatibus duo, in sententiis unus esse videamur. Astra ipsa cœli mutuo reguntur auxilio, & vicario labore participata mundum suis luminibus administrant. Ipsi quoque homini duplices manus, socias aures, oculos geminos Divina tribuerunt; ut robustiùs perageretur officium, quod duorum fuerat societate complendum. Exultate, P. C. & factum nostrum supernis commendate virtutibus. Nihil reprehensibile desideramus agere, quæ cum consilio alterius cuncta delegimus ordinare. Communio siquidem Regni mores asserit: quando placabilis esse justè creditur, qui potestatis suæ habere participem comprobatur. Reseravimus itaque Deo juvante, Palatia viro nostri generis claritate conspicuo, qui Amalorum stirpe progenitus, Regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in adversis, moderatus in prosperis; &, quod difficillimum potestatis genus est, olim rector sui. Accessit his bonis desiderabilis a eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximiè reddit ornatam. Ibi prudens invenit, unde sapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos sub æqualitate componat; nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam litterarum non augeat gloriosa notitia. Accipite, quod majus generalitatis vota meruerunt. Princeps vester etiam Ecclesiasticis est b litteris eruditus: à quibus semper quicquid est pro * homine commonemur, judicare rectè, bonum sapere, Divina venerari, futura cogitare judicia. Necesse est enim, ut sequatur justitiæ vestigium, qui de sua sententia causam se credit esse dicturum. Viderim quæ lectio acuat ingenium, divina semper efficere nititur pium. Veniamus ad illam privatæ Ecclesiæ largissimam frugalitatem, quæ tantam procurabat donis abundantiam, conviviis copiam, ut considerato ejus antiquo studio nihil novi habere videatur in Regno. In hospitalitate promptus, in miseratione piissimus; sic cùm multa expenderet, census ejus cælesti remuneratione crescebat. Talem universitas debuit optare, qualem nos probamur elegisse; qui rationabiliter disponens propria, non appetat aliena. Tollitur enim necessitas Principibus excedendi, quoties assueverint propria moderari. Laudata

* *Vide Baron. tom. 7. Annal. Pag. 126.*

Communio regni mores asserit Theodahadi laus.

Difficillimum potestatis genus exercere rector sui. Litterarum bona.

* Ed. *honore.*

Lectio divina semper efficere nititur pium.

Tollitur Principibus necessitas excedendi, quoties assueverint propria moderari.

Nimium non placet, etiam quod bonum putatur.

nimirum sententia, quæ rerum præcipit modum: quia nimium non placet, etiam quod bonum putatur. Gaudete nunc, P. C. & supernæ gratiæ pro nobis vota persolvite: quando talem mecum constitui Principem, qui & de nostra æquitate bona faciendo propria suæ pietatis ostendat. Hunc enim & Majorum suorum commonet virtus, & *d* avunculus efficaciter excitat Theodoricus.

a Eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximiè reddit ornatam. In consilium libenter admittendi sunt litterati: sed qui non sint hoc tantùm munere præditi; etenim qui solâ & nudâ istâ litterarum cognitione se jactant, valde repellendi sunt, nec doctissimi plerumque semper ad Rempublicam apti. Necesse est adsint aliæ animi dotes, nempe ut sint fidi, sive vitâ probi, prudentes universè & distinctè, ætate grandes, sortis utriusque gnari; & ut Mithridates de se ait, Mihi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi. *Brosf.*

b Litteris eruditus. Procop. lib. 1. scribit Theodatum, seu Theodahadum litterarum Latinarum, & Platonicorum dogmatum peritum fuisse: nullam Theologiæ cognitionem tribuit: disciplinæ militaris expertem & pecuniarum cogendarum, & possessionum accumulandarum studiosum. *Forn.*

c Majorum suorum. Ad vitæ decora domesticæ laudis exempla provocare debeat. l. un. C. Theod. de emend. propinq. *Forn.*

d Avunculus. Alludit ad illud Virgilii:

Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector. *Jaret.*

EPISTOLA QUARTA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se ab Amalasuntha, quæ multis laudibus extollitur ad societatem Imperii provectum.

DIvina nobis beneficia, Patres Conscripti, provenisse feliciter nuntiamus, Dominam rerum toto orbe gloriosam, consortem me Regni sui larga pietate fecisse; ut nec illi deesset fidele solatium, & nobis avitum congruè præstaret Imperium. Suscipiatur gratissimè, quod generalitatem constat * optasse. Referentur nunc sine metu vota cunctorum; ut unde periculum pertuli, inde me universitas cognoscat ornari. Præsumpsistis enim me inconscio susurrare, quod palam non poteratis assumere. Quantùm vobis debeam hinc datur intelligi, ut illud mihi festinatè divinitùs evenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc nobis est potiùs novum, quàm vobis incognitum. Magnæ ergo gratiæ complectum debet accipi, quod velociter, quàm oportebat, videatur aperiri. Sed si quid de vobis meremur, cùm tamen plurimùm apud vos valere nostram gloriam confidamus, domnæ & sororis nostræ gloriosas laudes jugiter personate: quæ magnitudinem Imperii sui nostra voluit participatione roborari; ut tanquam in duobus luminibus unus esset aspectus, & concordem sensum nemo crederet segregatum. Sic sunt enim simul, quos & gratia jungit, & parentela conciliat. Arduum sibi hoc forsitan æstiment impares mores. Difficile est illos aliter vivere, qui sibi possunt bonarum cogitationum similitudine convenire. Consilium quippe * mutare detrectat improvidus: sapientiam verò ille quærit in altero, penes quem est scientiæ magnitudo. Sed inter diversa munera, quæ nobis cum Regia Majestate Divina tribuerunt, illud amplius permulcet animum nostrum, quòd nos sapientissima Domina trutinâ magnæ disceptationis elegit: cujus priùs ideo justitiam pertuli, ut priùs ad ejus provectionis gratiam pervenirem. Causas enim, ut scitis, jure communi nos fecit dicere cum privatis. O animi nobilitas singularis! En æquitas mirabilis, quam mundus loquatur. Non dubitavit parentem priùs juri publico subdere, quem paulòpòst voluit ipsis quoque legibus anteferre. Exploravit conscientiam, cui erat Regni traditura censuram; ut & illa Domina cognosceretur esse cunctorum, & me probatum perducere dignaretur ad Regnum. Quando his muneribus, quando solvamus tantæ gratiæ quæ debemus; ut quæ cum parvulo filio imperavit sola, nunc mecum delegerit regnare sociata? In ipsa est enim decus regnorum omnium: in ipsa nostræ originis flos honorum. Quicquid fulgemus, ab ejus claritate suscipimus: quando non solùm parentibus laudem contulit, sed ipsum quoque genus humanitatis ornavit. Quis possit sufficienter edicere, quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Discerent profectò nova Philosophi, si viverent; & minora libris suis fatetentur condita, quàm huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad loquendum summâ moderatione gravissima. Hæc est Regalis proculdubio virtus, celeriùs necessaria sentire, & tardiùs in verba prorumpere. Nescit enim pœnitenda loqui, qui proferenda priùs suo tradidit examini. Hinc est, quòd ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magnâ ubertate diffunditur: cujus ingenium ita paratum reperitur ad subitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum Regina Austri venisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis: hic Principes audiant, quod sub admiratione cognoscant. Paucis verbis sensus clauditur infinitus; & summâ facilitate componitur, quod ab aliis nunc sub longa deliberatione formatur. Beata Respub. quæ tantæ Dominæ gubernatione gloriatur. Minus fuit, ut generalitas sub libertate serviret: additum est tantis meritis, ut ei subderetur & reverentia Principalis. Hoc enim obsequio dignissimè dominamur. Nam cùm tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obsecundo. Sub tali siquidem monitore Regni pondere non gravamur: dum si quid sit pro novitate incognitum, fiet nobis ejus instructione certissimum. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. Agnoscite, Principes Viri, sapientissimæ esse Dominæ quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut interrogando meliùs sentimus, aut ejus imitatione proficimus. Vivite nunc felices: Vivite, Deo auxiliante, concordes; & æmulamini gratiam, quàm Regiam cognoscitis tenere concordiam.

* Ac. emasse.

Consilium mutare detrectat improvidus.
* Ac. imitari.
Sapientiam ille quærit in altero, penes quem est scientia magnitudo.

Amalasuntha laudes.

Hæc est Regalis virtus, celeriùs necessaria sentire, & tardiùs in verba prorumpere.

Nescit pœnitenda loqui, qui proferenda priùs suo tradidit examini.

Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri.

EPISTOLA QUINTA.

Theodosio *a* homini suo Theodahadus Rex.

Vetat, quominus domestici sui ullatenus insolescant; præcipitque, ut modestiâ & legum custodiâ reliquis exemplo sint.

POtestatis nostræ censuram, rerum volumus esse modestiam; ut quantùm Divina benefi-

cia percepimus, tantùm æquabilia plus amemus. Privata siquidem studia à nostro animo probantur exclusa: quia generalis Dominus custos factus sum, Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo præsenti jussione præcipimus, ut quicumque ad domum nostram noscitur pertinere, & curæ tuæ probatur esse commissus, nullis præsomptionibus insolescat: quia solus dicendus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. Augete famam nostram per patientiam vestram. Si quis habuerit cum altero fortè negotium, ad communia jura descendite: fora vos tueantur, non iniqua præsumptio. A domesticis inchoare volumus disciplinam; ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Mutavimus cum dignitate propositum; & si antè justa districtè defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent Principes: sed quicquid divino auxilio regimus, nostrum propriè confitemur. Estote ergo circa eos, qui juri nostro antè fuêre subjecti, omnino solliciti: nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me vestra potiùs perveniat, quàm aliqua querela procedat: quia bona conscientia tunc verè imperat, cùm generaliter præstare festinat.

Modestia Theodahadi in initio regni.

Domum exceptam non habent Principes.

Bona conscientia tunc verè imperat, cùm generaliter præstare festinat.

a Homini suo, id est, domestico & clienti, l. 4. C. de dignit. l. pen. C. Theod. de censitorib. peræquat. & inspect. l. 1. de conductorib. & hominib. domus Augustæ. C. Theod. l. 5. de reparat. appell. C. eod. *Forn.*

desiderantibus loqui, & res communes oratione ita disertè dicere, quas etiâ prudentes se mirentur audiisse? In hac te cognovimus arte prævalidum; ut & suadere possis suaviter, & suggestionibus tuis nescias maligna miscere. Atque ideo a Quæsturæ tibi fasces per * decimam tertiam Indictionem, propitia Divinitate, concedimus; b ut * faties generalitatis votum, Juridicorum sequendo judicium. Totum te legibus, totum te responsis trade prudentium. Sic nobis optimè * famularis, si Priscorum servias constitutis. Considera in verbis tuis laudem positam Principalem. Fama nostra est, quod loqueris: conscientia sine dubitatione, quod sentis. Intellige quantum sit, quod à te exigatur, cui opinio nostra committitur. Hæc subjectos nostros amplectitur: hæc per gentes exteras pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoscimur. Decreta nostra tradunt civitatibus, provinciisque sermones. Judicare de nobis possunt, qui etiam nostris jussionibus obsequuntur. Summo ergo studio constat esse servandum, quod de nobis potest ferre judicium.

* *Anno Christi 535.*

* *Niv. & Gas. facias.*

* *Ed. consimularis.*

a De Quæstoris officio, & eloquentia suprà lib. 6. form. 5. lib. 8. epist. 13, & 14. *Forn.*

b Ut faties generalitatis votum. Hinc constat, quæ fuerint partes Quæstoris sub Imperatoribus; ille enim condebat leges, & veritatem precum rimabatur; ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, quod liquet ex l. 2. Cod. de petit. bon. subl. vide Symmach. lib. 1. epist. 8. lib. 4. epist. 50. lib. 5. epist. 54. & quæ notavimus ad form. 5. lib. 6. supra. *Bross.*

EPISTOLA SEXTA.

Patricio Viro Illustri, Quæstori Theodahadus Rex.

Plurimùm eum laudat, eumque ad Quæsturam evehit.

NEcessarium probatur Reipub. personas dignitatibus aptas eligere; ut cui justitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax est ab homine exigere, quod agnoscitur non habere: contrà, confidenter quæritur, quod inesse sentitur. Et ideo primùm nobis placuit tuos mores inspicere, sine quibus possunt quælibet optima displicere. Ornamentum enim bonorum omnium est sincera benignitas; quæ non est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. Ordinem serva nostri judicii; ut sicut hæc prima quæsivimus, ita te custodire justitiam præ omnibus sentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluenta perquirere; quam licet singulariter diligamus, moribus tamen justè postponimus. In illis enim vita cognoscitur: hîc tantum lingua laudatur: sed in te valde decorum, quia utrumque nosceris habere sociatum. Æqualiter enim splendes actionis merito, & dictionis eloquio; ut justè possit intelligi per te voluntas Principis expediri. Nam inter cæteras artes Oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum esse fateamur. Quicquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore profertur. Repetiat quamvis magna Philosophus; quid proderit sentire, si laudabiliter non possit * extollere? Naturale est, invenire: sed facundi, decenter asserere. Quale est enim cunctis

Inefficax est ab homine requirere, quod agnoscitur non habere.

Ornamentum bonorum omnium est sincera benignitas.

Ars Oratoria ornamentum omnium litterarum.

* *Ac. extolere.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti Quæstoris dignitatem contulisse.

POst primordia nostri Imperii vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit P. C. causa sermonis; ut Judicem nos cognoscatis elegisse, cujus * nos lingua possit ornare. Quæstor enim eloquens Reipub. decus est, qui & vota nostra optimè videatur edicere, & Antiquorum jura firmo consilio custodire. Hic est enim Patricius suis jam vocabulis honoratus. Nam perpetuâ fruitur laude, cui est honor in nomine; cujus affluentem facundiam a studia Romana genuerunt: ostentans meritò de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defæcatus sermo latinus est: inde discuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vina, balsama, & olentia thura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suavius nil sit auditum. Sic bonis artibus eruditus, mox est forensibus aptatus excubiis; ut Oratores, quos longâ meditatione perceperat, consimili declamatione monstraret. Notum est etiam, quantâ cum collegis suis moderatione contendit. Certaminibus ejus modestia semper affuit: dicendi calore raptatus, studuit laudabilibus inventis; non, quod plerique faciunt, b vacavit injuriis; qui sic peroravit causas sub tranquillitate, ut mores proprios semper assereret. Contendisse siquidem, non litigasse repertus est. Alienam enim causam faciebat suam gloriam,

* *Ed. vos. Quæstoris officium.*

Perpetuâ fruitur laude, cui est honor in nomine.

Roma tradit eloquium.

Patricii laudes.

gloriam. Nam sic cognitus est vincere, ut probaretur contrarium animum non læsisse. Talem itaque virum non decuit diutiùs justitiam petere, sed docere: quia judiciaria virtus est, linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam custodire. Cognoscite, P. C. quid fieri velimus: quando in Judicibus primùm mores elegimus, in ea magis dignitate, quæ jura consuevit edicere. Non enim temporibus nostris potestate Regiâ est armata Quæstura: sed legibus probatur esse composita. Velle nostrum antiquorum Principum est voluntas, quos in tantum desideramus imitari, quantùm illi justitiam sunt secuti. Illa est enim reverenda Priorum auctoritas, quæ à recto tramite non declinat. Sequendi enim necessitatem relinquit posteris, qui justitiam suis miscuerit constitutis. Et ideo, P. C. per * decimamtertiam Indictionem Illustri Patricio Quæsturæ contulimus dignitatem; ut qui est clarus nomine, magnificus etiam sit honore. Fovete in eum nostra judicia; ut quod nos præstitimus, vobis placitum nihilominus sentiatur.

Judiciaria virtus est linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam custodire.

Illa est reverenda Priorum auctoritas, quæ à recto tramite non declinat.

* *Anno Christi 535.*

a Studia Romana. Hic de Romana eloquentiâ loquitur: & quidem tum inclinante Latini sermonis dignitate haberi in pretio cœperunt, qui Latinè scirent. Constat jam inde ab eo tempore, certè Imperii Justinianæi ætate contractus, qui a tabellionibus perscriberentur, conceptos eo ferè sermone, quo nunc vulgus Italiæ utitur: ut constat ex instrumento Bibliothecæ Regiæ, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipso transegit, quod Ravennæ scriptum est anno Justinianæi Imperii 38. indictione vi. cujus exemplum à me descriptum in lariario servo. *Forn.*

b Vacavit injuriis. Laudatur hic Quæstor, ex eo quòd in agendis, & perorandis causis ab injuriis sibi omnino temperaverit: turpissimus enim est conviciandi mos, ut testatur Valentinianus Imper. in l. quisquis. C. de post. Præterea orationes non sunt conviciis implendæ. Vide Am. Marcellinum lib. 30. *Broff.*

Advocati in perorandis causis temperare sibi debent à conviciis. Vide l. 6. C de postulando. Notas ad Symmach. lib. 9. epist. 28. *Juret.*

EPISTOLA OCTAVA.

a Justiniano Augusto Amalasuntha Regina.

Rogat, ut marmora, vel alia necessaria, quæ Calogenitus comparaverat, jubeat ad Reginam transmitti.

ITa nos gratia vestræ pietatis oblectat, ut quicquid ad decorem nostrum potest proficere, libenter à vestris velimus partibus postulare: quia talia * vobis Divina tribuerunt, ut & vos ejus affluenter muneribus abunderis; & sperantibus benigno animo, quæ sunt necessaria, concedatis. Et ideo mansuetudinem vestram reverenter salutans, harum portitorem illum ad Excellentiæ vestræ beneficia destinavi; ut marmora, vel alia necessaria, quæ quondam Calogenitum comparare feceramus, per * præsentium portitorem ad nos pervenire, Domino favente, jubeatis; ut cognoscamus nos à pietate vestra reverà diligi, quorum facitis vota compleri. Vestra enim gloria est noster ornatus: quando vos præstitisse cognoscitur, quod nostris laudibus applicatur. Decet enim, ut & b orbis iste Romanus juvamine vestro resplendeat, quem amor vestræ Serenitatis illustrat.

* MS. & Ac. *nobis.*

* Ac. *piam.*

a Justiniano. Amalasuntha cogitavit ab Italia Constantinopolim usque adire Justinianum Imp. Procop. lib. 1. de bello Gothico. *Forn.*

b Orbis iste Romanus. L. 17. in orbe Romano, De statu hom. Plin. lib. 17. c. 12. lib. 33. cap. 4. nisi priùs in orbe Romana, legebatur, d. l. 17. quod editio Florentina arguit: & jam Alciat. lib. 2. cap. 18. Dispunct. annotarat, cui & hic locus suffragatur, & l. 2. C. de Eunuchis. *Forn.*

EPISTOLA NONA.

Justiniano Augusto Theodahadus Rex.

Petit, ut sinat in Italiam transferri, quæ Calogenitus emerat.

ÆQuum est, Sapientissime Imperator, ut illa nobis libenti animo faciatis impendi, ad quæ si essemus desides, à vestra potiùs clementia deberemus hortari. Vobis enim gratum esse non dubium est, quicquid per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri: quia laudibus vestris jure proficit, quando videtur crescere, quod ad nostræ Reipub. potest gloriam pertinere. Quapropter exhibens Principatui vestro reverentissimum salutationis affectum, harum portitorem ad illa direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus fuerat destinatus; ut, & si persona rebus humanis subtracta est, beneficia tamen vestra ad nos, Deo juvante, perveniant: ne cassetur desiderium, quod convenienter est de vestra præsumptione * securum.

* Ed. *securi.*

EPISTOLA DECIMA.

a Theodoræ Augustæ Amalasuntha Regina.

Rogat, ut de sospitate sua per Legatos, quos ad Justinianum miserat, admoneat.

DUm propositi nostri sit illa quærere, quæ probantur ad gloriam pii Principis pertinere: dignum est vos sermone venerari, quos bonis omnibus constat semper augeri. Cōcordia non est sola præsentium: quinimmo illi se meliùs respiciunt, qui animi charitate se conjungunt. Atque ideo reddens augustæ Reverentiæ salutationis affectum, spero, ut redeuntibus Legatis nostris, quos ad clementissimum & gloriosissimum Principem destinavimus, de vestra nos faciatis sospitate gaudere: quia prospera vestra ita nobis grata videntur, ut propria; & necesse est sospitatem desideranter suscipere, quam nos jugiter constat optare.

a Theodoræ Augustæ. Justiniani conjugi, de cujus fortitudine animi Procopius meminit. Ad eamdem scribitur infrà epist. 20. 21. 23. hujus libri. *Forn.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Maximo Viro Illustri, Domestico Theodahadus Rex.

Maximum ex Aniciorum familia, quæ multis ornatur encomiis, oriundum, & uxori Regiæ stirpis matrimonio junctum ad Primiceriatum, sive Domesticatum promovet.

Quicquid à subjectis proficitur, Regnantium laudibus applicatur.

SI gloria est bonorum Principum, incognitas honoribus clarificare personas (dum quicquid à subjectis proficitur, Regnantium laudibus applicatur) quantò nobis præstantius est, nobilissimæ familiæ reddere, quod eam cognoscimus etiam nascendi sorte meruisse? Sic enim justitiam sequimur, si bonis heredibus parentum præmia non negemus. Decet enim etiam priores suus vincere, qui ad nostra meruerunt tempora pervenire. Anicios quidem pene Principibus pares ætas prisca progenuit: quorum nominis dignitas ad te sanguinis fonte perducta, collectis viribus hilarior instaurata rutilavit. Quis ergo relinqueret in posteris minùs * honoros, quos tamdiu constat fuisse præcipuos? *a* Accensarentur sæcula, si talis potuisset latere familia. Atque utinam nobis Marios, vel Corvinos annosior vita servasset, vix satiaretur Principis votum, si nos cõtingeret personas illas talium possidere meritorum. Quemadmodum nunc profectò negligamus inventa, qui desideramus habere præterita? Atque ideo (quod feliciter dictum sit) Primiceriatus, qui & Domesticatus nominatur, ab * Indictione decimaquarta tibi conferimus dignitatem. Usurus es omnibus titulis, qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis natalibus videatur inferior: cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicior; cujus tempore meruisti conjugem Regiæ stirpis accipere, quam in * tuis curulibus nec præsumpsisses optare. Age nunc, ut sicut tibi est votivus, ita nobis reddatur acceptus. Considera quid merueris, & dignum te nostra affinitate tractabis. Nam qui familiæ Regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera mansuetudini detur: nunc omnibus communio benigna præbeatur; ut talem probemur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. Humilis age rem gloriæ: quia de modestia laus sumitur: de elatione odium concitatur. Provectibus quidem proxima est indubitanter invidia: sed tolerantia meliùs vincitur, quæ contentione semper augetur. Supra cæteras enim virtutes amicam sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, sustinendo potiùs, quàm vindicando laudaberis. Itam vince, benigna dilige, cave, ne major videatur esse felicitas moribus tuis: sed qui nostro jungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. Laudati sunt hactenus parentes tui: sed tantâ non sunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non est ultrà quod crescat. Quicquid præconialiter egeris, *b* proprio matrimonio dignissimus æstimaris.

Aniciorum familia laudatur.

* Ed. honoris

Anno Christi 535.

* Gr. & Cej. tuis, et, n. atu.

Qui familiæ Regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur.

De modestia laus sumitur, de elatione odium concitatur.

Provectibus proxima est indubitanter invidia.

Patientia sapientibus amica.

a Accusirentur sæcula. Disciplina temporum, & sæculi felicitas à Principibus prædicatur, lib. 2. epist. 5. lib. 2. epist. 13. lib. 4. epist. 10. hoc lib. epist. 18. & aliàs sæpenumero. *Forner.*

a Accusarentur sæcula. Plinius non multùm dissimilia protulit in Panegyrico de sui sæculi felicitate agens: Salva est omnibus vita, ait, & dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe sub Principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantùm ea conscientia merces, sed etiam præmia sunt. *Bryss.*

b Proprio matrimonio. Vetere & eleganti loquendi more, propria uxor: Serv. Honoratus in illud Virgil. lib. 1. & 4. Æneid.

Connubio jungam stabili, propriámque dicabo.

Hersiliæ precatio apud Aul. Gell. lib. 13. c. 22. Ut liceat nuptiis propriis, & prosperis uti: nec enim uxor ad tempus, sed in perpetuæ vitæ consuetudinem ducitur. l. 1. de rit. nupt. §. 1. de patriæ potest. institut. cap. ult. Extrà de cond. appos. *Forn.*

Vide D. Hieronym. lib. 2. in Jovinian. nulla apud eos conjux propria est &c. Et Alcim. Avitum lib. 2. *Juret.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se Maximo olim Consuli Primiceriatus seu Domesticatus dignitatem, & uxorem Regiæ stirpis concessisse; & petit, ut has nuptias lætitiâ profusâ celebrent.

NE quis nos, Patres Conscripti, in honoribus dandis non æstimet habuisse rationem, quòd post insignia Consulatus minora magis posteriùs conferamus. Quinimmo suaserunt nobis merita Candidati, ne jam maturus nulla videretur sumere, qui primævus emerita cognoscitur accepisse. Avari quippe Principis erat, in uno honore spatia vitæ tam magna concludere, & ideo magis nihil præstare, quia priùs cognoscitur summa meruisse: quin potiùs omnia promiscuè concedamus. Nulla dignitas minor est, cùm bene geritur: quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ. Hæc autem tunc sunt gradibus distincta, cùm diversis fuerint distributa. Nam honorem suum semper æqualiter retinet, quicquid probè gesserit Consularis. Sic minorum fluminum vocabula major amnis absorbet; & quamvis plurima fluenta Tiberis vester accipiat: tamen à proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum sit, illustri viro atque magnifico Patricio Maximo Primiceriatus, qui & Domesticatus nominatur, à * quartadecima Indictione gerendam tribuimus dignitatem; ut mediocritas honoris merito cresceret Præsidentis. Neque enim fas est humile dici, quod gerit Anicius: familia toto orbe prædicata, quæ verè dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. Sed his bonis addimus, Patres Conscripti, ut nostræ affinitati præcelsæ clara familiæ vestræ gratia misceatur. Verùm hanc gloriam non sibi tantùm potest unus assumere, quam nos probamur Romano nomini contulisse. Reddite affectui meo plenissimam charitatem. Plus est amandus à Domino, qui parentis nomen dignatus est præstare subjecto. Sed æquum est, Patres Conscripti, ut charus existat, per quem vobis tam felicia contigerunt. Exultate generaliter, & has nuptias lætitiâ profusâ celebrate. Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum. Quæ preces à me exigere potuerunt, quod meus animus spontaneâ deliberatione concessit; ut vestri Ordinis viros parentes verè appellare possimus, qui nobis affinitatis claritate jungendi sunt?

Nulla dignitas minor est, cùm bene geritur.

Reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ.

* *Anno Christi 536.*

Aniciana familia toto orbe celebratur; & quare nobilis dicatur.

Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Senatores reprehendit, quòd plebis levitati, & vanis suspicionibus in ipsis regni ejus primordiis non occurrerint.

POstquam venerabiles viros Episcopos agnitâ legatione remisimus; nec petitionibus vestris, quamvis essent quædam reprehensibilia,

noster animus obviasset: venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc ineptâ sollicitudine laborare; & id agere, ut nisi nostræ mansuetudinis interesset, pericula sibi potiùs certa ex dubiis suspicionibus concitaret. Unde æstimate, cui debeat populorum inanis levitas imputari, nisi vestro Ordini, à quo debuerant cuncta componi. Per vestram siquidem sapientiam admoneri provincias oportuit universas; ut talia probarentur assumere, quæ Principis primordia viderentur ornare. Verùm quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, & alieni facti jure invidiam sustinet, quæ peccatis præstat exemplum. Sed gratias Divinitati referimus, quæ dona sua vestris potiùs ornavit excessibus. Ecce priùs culpas ignoscimus, quàm devotiones aliquas sentiamus. Nil debemus, & solvimus: antè benefici sumus, ut postea gratissimos invenire possimus. Sed licet in hac parte nostræ modestiæ gravitas asseratur: nolumus tamen nos tantùm prædicari, nisi ut & devotionis Romanæ benignitas possit ostendi. Plus enim vestrâ opinione pascimur, quàm si de nostra semper tranquillitate lætaremur. Amovete suspiciones ab Ordine vestro semper extraneas. a Non decet Senatum corrigi, qui debet alios paternâ exhortatione moderari. Nam ex quibus habebunt gentium mores, si parentes publicos minores contigerit inveniri? Sufficiunt hæc nobilibus, sufficiunt ista verecundis, ut ad studium perfectæ devotionis incitemus, quos paululum de prava suspicione culpavimus. Nos enim, quòd præsentiam vestram expetivimus, non vexationis injuriam, sed utilitatis vestræ causas profundâ cogitatione tractavimus; ut illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. Certè munus est videre Principem. Hoc à vobis pro Reipub. utilitate volumus fieri, quod præmiis solebat optari. Sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cùm res poposcerit, aliquos ad nos præcipimus evocari; ut nec Roma suis civibus denudetur, & nostra consilia viris prudentibus adjuventur. Redite ergo in pristinam devotionem, ut sollicitudines meæ, quas pro generalitate sustineo, vestro potiùs adjuventur ingenio: quia hoc vobis semper insitum fuit, Principibus vestris votum puritatis offerre; nec parere necessitate terroris, sed potiùs amore Dominantis. Reliqua per illum harum portitorem verbo dicenda commisimus; ut summotis cogitationibus ambiguis, nostris admonitionibus credere debeatis.

Non decet Senatum corrigi, & quare.

Certè munus est videre Principem.

a Non decet Senatum corrigi. Ordo Senatorum carere omni vitio debet l. 74. C. Theod. de Decur. Qui vitiis anteactæ vitæ opprobriis laborent, amplissimo Ordine indigni judicamur: quia famosis dignitatum portæ non patent. Vide Cornel. Tacit. lib. 11. Annal. *Bross.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Populo Romano Theodahadus Rex.

Populum ad fidem Regi servandam, & ad abjiciendam vanam suspicionem hortatur.

Licet vobis sit insitum Dominos vestros purâ mente diligere, & obsequiis id agere, ut Regnantis animum possitis habere placabilem: hoc tamen Majorum vestrorum semper proprium fuit, ut tamquam membra capiti, ita suis Principibus viderentur adjungi. Quam enim vicissitudinem reddat, qui maximo labore defenditur; cujus per dies singulos civilitas custoditur, nisi ut illos diligat supra omnia, per quos habere probatur * universa? Absit enim à temporibus nostris, ut in vobis aliquid tale reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneum. Fides vestra, quæ vos hactenus asseruit, modò potiùs evidenter * ostendat. Non * varium, non dolosum, nec seditionibus plenum populum decet esse Romanum. Mali mores vestro nomini probantur adversi. Sed hoc quoque mirabile est, quòd gravitatem vestram cogimur admonere, quam constat semper sponte sapuisse. Nullæ vos ineptæ suspiciones, nulla timoris umbra deterreat: Habetis Principem, qui pietatis studio optet in vobis invenire, quod diligat. Hostibus vestris, non defensoribus obvietis. Invitare, non excludere debuistis auxilium. Sed sensus iste fortassis eorum est, qui minùs probantur intelligere, quæ generaliter poterant expedire. Ad vestrum potius redite consilium. Numquid vos nova gentis facies ulla deterruit? Cur expavistis, quos parentes hactenus nominastis? Qui relictis familiis ad vos venire properabant, de vestra erant potiùs securitate sollicit? Quando, rogo, talis ab illo vicissitudo recepta est, cui salutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, scire debuistis; quia die noctuque incessanter optamus, ut quod parentum nostrorum temporibus constat enutritum, sub nobis potiùs divinis auxiliis augeatur. Ubi enim fama Regnantis erit, si vos (quod absit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minimè videtis assùmere. Immo magis, si quis aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat, quoniam sublevare cupimus, quos intendere probis moribus invenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicenda commisimus; ut nostrum circa vos in omni parte animum propitium sentientes, jugibus (sicut oportet) obsequiis, & oratione sincera devoti esse debeatis.

* Ac. *ammissa.*

* Nir. & Ga. *ostendamur*
* Ed. *vanum.*
Mali mores nomini Romano probantur adversi.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Ei commendat quemdam pro Ecclesiæ Ravennatis negotio Constantinopolim missum.

Constat desiderium nostræ voluntatis expleri, quoties ad Pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari: quia semper felici gaudio repletur, qui vobiscum sincera mente colloquitur. Et ideo salutans Clementiam vestram honorificentiâ competenti, harum portitorem pro negotio Ravennatis Ecclesiæ venientem gratissimâ vobis petitione commendo: quando talis offertur causa præstandi, ubi merces videatur acquiri, quam vos facere semper exoptant, qui Serenitatem vestram florere desiderant. Non est enim dubium meliora recipere, quos contingit justa præstare.

Non est dubium meliora recipere, quos contingit justa præstare.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se misisse aliquos ad sacramenta Senatui præstanda.

IMperiosa nimiùm res est, Patres Conscripti, pietas nostra: quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cùm (Deo præstante) possimus omnia, sola nobis licere credimus laudanda. Cognoscitis, prudentes viri, verba, quæ loquimur: vel nunc clementiam, quam vobis antè promittere debuistis, agnoscite. Ecce nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. Sic est à Principe gravis vincenda suspicio: sic curare debuit, qui noxius esse non voluit. Postulata siquidem sacramenta vobis ab illo, atque illo præstari nostra decrevit auctoritas; quod bene imperaturo non est difficile persuasu: quia sic vobis securitatem dedimus, ut nihil nostro proposito addere videremur. Talia siquidem, qualia promittimus, eramus acturi: quia Deo debemus ista, non homini. Nam qui per lectiones sacras antiqua Regna cucurrimus; quid aliud optare possumus, nisi quod Divinitati in aliis placuisse sentimus? Ipse enim remunerator est bonorum omnium Deus; nam quicquid in subjectos pietatis efficimus, illum nobis repensare sine dubio judicamus. Quapropter conscientiam fidelem adepta securitate monstrate: quia post talia redditur clementiæ nostræ potiùs, quàm offertur affectus.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

Populo Romano Theodahadus Rex.

Scribit se aliquos Romam misisse, qui Regis fidem obligent.

COgnoscite, Quirites, quali vos Princeps vester firmitate dilexerit, ut tentatus asperis rebus non vos pateretur esse sollicitos: nec voluimus ampliùs vota vestra differri, quos semper optamus in summa Reip. celebritate lætari. Vestra enim securitas noster ornatus est; & hoc verè gratanter accipimus, cùm gaudia vos habere sentimus. Quapropter flexi petitionibus vestris per illum, atque illum præstari vobis sacramenta censuimus, ut Regis vestri animum non habeatis incognitum: nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifestè teneatur, quod creditis in Principe. Æstimate, quid vobis benignitatis videatur impendi: quando ille jurat, qui non potest cogi. Scimus enim pro remedio nos datos esse cunctorum: non despicimus sanare subjectos; & ideo licet culmini nostro videretur incongruum: libenter acquievimus facere, quod generalitatem probamus optasse. Intelligite, quantùm vobis imponere vester videatur affectus: fide vobis constringimur, qui vel solo verbo promissa servare sacris lectionibus admonemur. Ostendite nunc devotionem vestram: supernæ Majestati jugiter supplicate, ut tranquilla tempora, quæ vos habere cupimus, cælesti munere concedantur.

Reges pro remedio cunctorum dati.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Senatui Urbis Romæ Theodahadus Rex.

Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, & ei Vaccenem Majorem domus Regiæ præfecisse.

REmedium, quod pro vobis, Patres Conscripti, pia mente * tractavimus, non sinimus vobis fieri acerbâ suspicione contrarium: quia læsionis instar est occultè consulere, & aliud velle monstrare. Cognoscite itaque arma nostra pro salute vestra potiùs destinata; ut qui vos tentaverint appetere, divino auxilio manus eis Gothorum debeat obviare. Nam si insidias gregis strenuus pastor excludit: si paterfamilias diligens decipientibus locum surreptionis intercipit; quâ nos convenit cautelâ Romam defendere, quam constat in mundo simile nihil habere? Summa non mittuntur in casu: quia probatur minùs diligere, qui negligit adversa tractare. Sed ne in aliquo vobis gravis existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato, ordinante illo, annonas fecimus secundum forum rerum venalium * computari; ut & illis tolleretur necessitas excedendi, & vobis auferretur causa dispendii. His etiam præfecimus Majorem domus nostræ Vaccenem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset jure reverendus; cujus exemplo & excessus vitarent, & fortitudinis instrumenta perquirerent. Quos tamen locis aptis præcipimus immorari; ut foris sit armata defensio, intus vobis tranquilla civilitas. Intelligite, quid excogitaverit consolatorium Principis pro vobis ingenium: defensio vos obsidet, ne manus inimica circumdet; & à periculis excepimus, quos nostrorum sanguine vindicamus. Absit enim, ut *a* nostris temporibus Urbs illa muris videatur protegi, quam constat gentibus vel sola opinione fuisse terrori. Ita enim de divino speramus auxilio, ut quæ semper fuit libera, nullius inclusionis decoletetur injuria.

** Ed. transmisimus.*

Læsionis instar est occultè consulere, & aliud velle monstrare.

Summa non mittuntur in casu.

** Ed. comparari.*

a Nostris temporibus. Identidem hoc inculcatum satis indicat, quanta fuerit Principibus cura famæ sui sæculi, supra epist. 11. hujus lib. epist. 5. lib. 1. epist. 13. lib. 7. & lib. 4. epist. 12. *Forn.*

EPISTOLA DECIMA NONA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Laudat Imperatorem: petit pacis conservationem; & remittit Constantinopolim Petrum Legatum, adjuncto ei suo Legato.

1

GRatias Divinitati referimus, cui est Regum semper accepta tranquillitas, quòd provectum nostrum Clementiæ vestræ gratissimum esse declarastis. Constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad Regni culmina pervenisse. Sic decuit suscipi, qui se per vos præsumpsit augeri. Præstate igitur mundo vestræ benignitatis exemplum; ut detur intelligi, quantùm promoveatur, qui se purâ vobis affectione commodat. Non enim rixas

Justinianus laudatur.

Injusta certamina bonis moribus inimica.

viles per Regna requiritis: non vos injusta certamina, quæ sunt bonis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos cóstat appetere, nisi quòd opinionem vestram possit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati abjicere potentis, quam pro ingenita pietate, & iracundis gentibus consuevistis imponere? Bona quidem vestræ concordiæ non tacemus. Totum creditur eximium, quicquid vobis fuerit prædicabili charitate sociatum. Sed & vobis, gloriosi Principes, cùm sitis absolutè mirabiles, aliquid tamen additur, cùm vos omnia Regna venerantur. Nam commune est cunctis, in suis Imperiis prædicari: sed illud est omnimodis singulare, in extranea gente laudes proprias invenire: quia ibi sunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas. Diligeris quidem, piissime Imperator, in propriis Regnis: sed quantò præstantius in Italiæ partibus plus amari, unde nomen Romanum per orbem terrarum constat esse diffusum? Oportet ergo nostram pacem servari, quæ vobis contulit gloriosa exordia vocabuli. Sed ut sacris affatibus ordine respondere videamur, reverentissima salutatione decursa, piis sensibus indicamus, beatissimum Papam urbis Romæ, vel amplissimum Senatum nostra præceptione commonitos, ut vir eloquentissimus Petrus Legatus Serenitatis vestræ, & doctrina summus, & conscientiæ claritate præcipuus, sine aliqua dilatione competentia responsa reciperet, nec contra voluntatem vestram moras incongruas sustineret: quia totum illud desideramus efficere, quod vestro nequeat judicio displicere: quando & pietatem vestram hoc studere cognoscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus. Cui virum venerabilem illum, Legatum nostrum, adjungendum esse credidimus; ut non per occasionem legationis vestræ, sed propria potiùs destinatione, nostra possitis vota cognoscere.

Ibi sunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas.

EPISTOLA VIGESIMA.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina.

Gratias agit de Legato, & Epistolis ejus; scribitque se curasse, ut Papa, Senatusque illi per litteras respondeant. Tum dicit se ad illam misisse Legatum multis virtutibus & doctrinâ præditum.

Litteras Pietatis vestræ gratiâ, quâ desiderata semper sumuntur, accepi; & colloquia oris vestri, muneribus omnibus celsiora, reverentissimâ gratulatione promerui: cuncta mihi de tam sereno animo promittens: quando quicquid optare potui, in tam benigna collocutione suscepi. Hortamini enim, ut quicquid expetendum à triumphali Principe domno jugali nostro credimus, vestris antè sensibus ingeramus. Quis jam dubitet ad effectum pervenire, quod talis potestas dignabitur allegare? Antè quidem de causarum nostrarum æquitate præsumpsimus: sed nunc ampliùs de vestra promissione lætamur. Non enim poterunt vota nostra differri, quando interest, quæ merentur audiri. Nunc implete promissa; ut rem tenere faciatis, cui spem certissimam contulistis. Additum est etiam gaudio meo, quòd talem virum vestra Serenitas destinavit, qualem & tanta gloria debuit mittere, & vestra decet obsequia retinere. Dubium enim non est, illam mores * dare, cui * observatur assiduè: dum constat defæcari animum, bonis præceptionibus institutum. Hinc est, quod vestra reverentia commoniti, duximus ordinandum, ut sive beatissimus Papa, sive Senatus amplissimus sine aliqua dilatione respondeant, quod ab eis expetendum esse judicastis: ne gloria vestra minùs reverenda putetur, cui studium dilationis opponitur: sed potiùs de celeritate facti votiva gratia possit augeri. Nam & de illa persona, de qua ad nos aliquid verbo titillante pervenit, hoc ordinatum esse cognoscite, quod vestris credidimus animis convenire. Desiderium enim nostrum tale est, ut interveniente gratiâ non minùs in Regno nostro, quàm in vestro jubeatis Imperio. Significamus itaque, supradictum antè nos à venerabili viro Papa egredi fecisse, quàm vester Legatus harum portitor de urbe Roma potuisset exire: ne aliquid accederet, quod vestris animis obviaret. Quapropter salutantes veneratione, quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum, & moribus doctrinaque pollentem; sanctitatis etiam honore reverendum ad vestram Clementiam legationis officio peculiariter curavimus destinandum: quia gratas vobis illas credimus esse personas, quas divinis ministeriis judicamus acceptas.

* Ed. refinere.
* Jur. forte observatur.
Defæcatur animus bonis præceptionibus institutus.

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina.

Indicat se & Theodahadum gratiam ejus enixiùs quærere; & rogat, ut in gloria ejus societatem veniant.

Æstimare te convenit, Augustarum prudentissima, quantis cupiam nisibus gratiam vestram quærere, & domnus jugalis meus magno studio desiderat obtinere. Nam licet hoc illi sit omnimodis charum: mihi tamen cognoscitur esse præcipuum: quando me tantæ Dominæ ita potest amor erigere, ut supra Regnum cognoscat majus aliquid invenire. Quid enim gratius, quam si gloriæ vestræ videar charitatis participatione sociari; ut quia vos abundè fulgetis, nobis libenter de proprio splendore mutuemini: cùm damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri? Fovere desideria nostra, quæ cognosciris sinceritate præcipua. Gratia vestra per omnia nos Regna commendet. Debetis enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fulgere. Quapropter, Serenitati vestræ reverentiam salutationis impertiens, affectuosâ me animis vestris præsumptione commendo: sperans, ut sic omnia mirabilis prudentia vestra componat, quatenus fiducia, quæ nobis de animo vestro data est, uberiùs augeatur. Nam cùm nullam inter Romana Regna deceat esse discordiam: emersit tamen & qualitas rei, quæ nos efficere chariores vestræ debeat æquitati.

Damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Pacem ab eo petit per Legatum sacerdotio clarum, & doctrinæ laude conspicuum.

REtinetis, sapientissime Principum, & per Legatos nostros, & per virum disertissimum Petrum, quem nuper ad nos vestra Pietas destinavit, quo studio concordiam augustæ Serenitatis optemus. Et nunc iterum per illum virum sanctissimum eadem credidimus esse repetenda; ut vera atque affectuosa judicetia, quæ frequenter expetita cognoscitis. Pacem siquidem sub omni sinceritate petimus, qui causas certaminis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, sic composita, sic decora, ut eam tantis votis meritò quæsisse videamur. Absit autem, ut quod nobis committitur, debeat ingravare. * Pro nobis potiùs tractate, quod convenit. Trahitur enim ad benevola, cui causa creditur rationabiliter ordinanda: nec potest utilitatem propriam anteferre, cui magis decorum est credenti profutura præstare. Considerate etiam, Principes docti, & abavi vestri historica monimenta recolite, quantùm decessores vestri studuerint de suo jure relinquere, ut eis parentum nostrorum fœdera provenirent. Æstimare, quâ gratiâ debent oblata suscipi, quæ consueverant postulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ vestræ potiùs proficit, quod demonstrare contendimus: quando nunc illi vestram gratiam ultro quærunt, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. Associentur amicitia gratuita vestris animia, quos priùs vobis largitatis studio jungebatia: ne bona tantùm illorum temporum fuisse credantur, quæ vos & copiosa benignitate vincitis, & affluenti munere superaris. Atque ideo salutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, sacerdorio clarum, doctrinæ laude conspicuum, legationis nostræ ad Pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute divina, quòd & suis meritis vobis abundè placeat, & desideria probæ petitionis obtineat: sperantes, ut eum cum * effectu rerum celeriùs recipere debeamus. Sed quia epistolaris series continere non poterat universa, aliqua factis sensibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio diffusa chartarum.

* Gr. Niv. & Ga. vobis. Trahitur ad benevola, cui causa creditur ordinanda.

* Ed. affectu.

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina.

Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus Legatum, & per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque Imperium rogat.

SUscipientes Legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum, &c, quod est ipsis dignitatibus honorabilius, vestris obsequiis inhærentem, optata nobis augustæ gratiæ [a] monumenta fulserunt; ut per eum disceremus, acceptum vobis esse, quod in hac Repub. constat evenisse. Ostendistis vos diligere, quicquid ad justitiam cognoscitur pertinere: quando per divinam providentiam omni suspicione detersâ, desiderabilis potest unanimitas permanere. Nonne est potiùs, quod Regna conjungat promissio fixa, & votiva concordia. Et ideo illum virum venerabilem, vestris conspectibus verè dignissimum, Legatum nostrum ad vos specialiter credidimus esse dirigendum; ut vobis annuentibus, serenissimi jugalis nostri pacis gratia solidetur; quatenus generalitas evidenter agnoscat, meritò venisse nos ad suavitatem fœderis per tale vinculum charitatis. Et quia semel bene inita, nulla debent contrariâ occasione suspendi: si quid est, quod difficultate sui nobis non oportet imponi, sapientiæ vestræ moderatione mitigetur; ut affectum, quem circa Regnum vestrum habere cœpimus, jugibus studiis augeamus. Quapropter exigite vestræ sapientiæ firmitatem, & hanc vobis palmam concordiæ specialiter vindicate; ut si ut clementissimi Imperatoris fama in præliis inclita dicitur: ita in pacis studio opinio vestra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos & frequenter videat harum portitor, quem direxi; quatenus effectum possit celerem promereri, qui ad præsumptam gratiam visus est destinari. Speramus enim justa, non gravia: cùm tamen nihil videatur impossibile, quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

Semel benè inita, nulla debent contrariâ occasione suspendi.

[a] Gratiæ monumenta, fortè momenta: ut infra lib. 11 Ep. 23. dixit. momenta integritatis. Et supra lib. 1. Ep. 4 & 19. momenta justitiæ. Et lib. 4. Ep. momenta æquitatis. Et Ep. 41. momenta gratiæ. Sic apud Symmach. lib. 3. Ep. 4. meriti augusta momenta, pro quo sola Editio Frobenii monumenta habet. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Justiniano Imperatori Gudelina Regina.

Indicat se ei scripsisse per Theodahadi Legatum, ut rediens afferat litteras Imperatoris incolumitatis & gratiæ erga ipsam Gudelinam & maritum testes.

VEniente viro sapientissimo Petro, ita nos amor vestræ Serenitatis explevit, ut vidisse nos æstimemus, cujus colloquia benignè suscepimus. Quis enim tanta affabilitate suscepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium jure ab omnibus commendationis suæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, Legatum domni jugalis nostri, ad vos specialiter directum, salutiferos apices curavimus destinandos; ut recurrens vestræ Serenitatis affatus, & de optata incolumitate lætificet, & de firmissimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio causarum bene disponitur ordo, & nostræ tranquillitatis geminata crescit affectio. Suscipiamus ergo vestri animi bona: quia hoc est verè Regale propositum gloriosè vivere amore cunctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo suggerenda commisimus, quæ pro ingenita mansuetudine & libenter accipite, & efficaciter, Deo auxiliante, præstare.

Hoc est Regale propositum gloriosè vivere amore cunctorum.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Significat se accepisse litteras Imperatoris ab Heracleano, quibus statim respondet: nuntians se pro ejus voto ad Papam scripsisse.

*Gr. Cuj. & For. *Eracleanum.*

PEr venerabilem virum * Heracleanum Presbyterum augusta nobis pagina vestræ Serenitatis illuxit: gratiam sermonis benignè tribuens, & aptè munera salutationis impertiens; ut revera magnum sit beneficium, tam suave Principis meruisse colloquium. Cui reddimus, quantâ valemus charitate, responsum: optantes, ut & sospitatem vestram sæpiùs nos audire contingat, & Regni vestri felicitas semper accrescat: quia tale votum nos decet habere, quod gloriam salutemque vestram jugiter possit extendere. Significamus etiam pro vestro voto ad Papam urbis Romæ nos litteras destinasse, ut præsentium gerulo litterarum sine aliqua dilatione respondeat; quatenus qui à vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam consequatur. Nostri enim voti est, causas emergere, in quibus possimus vestris desideriis obedire: quia sic nos ad reddendam dilectionem efficaciter commonemus, si vobis in aliqua parte pareamus.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Justiniano Imperatori Theodahadus Rex.

Dicit se jussisse Senatorem Præfectum Prætorio ad prædium quarumdam Monialium accedere; ut, si quid ei injuria aquarum intulerit illuvies, tributa abroget. Tum respondet iis, quæ de Veranilda scripserat.

INtelligimus Serenitatis vestræ gratiam muneribus omnibus ditiorem: quando illa nos hortamini facere, quæ ad mercedem nostram possint omnimodis pertinere. Tale siquidem votum semper amantis est, ut causas nos misericordiæ velitis agere, quæ nos divinæ possint commendare potentiæ. Et ideo significamus gloriæ vestræ, monasterium famularum Dei, quod vobis insinuatum est, tributorum gravi sorte laborare, eoquòd ager ejus nimiâ inundatione perfusus, sterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit; ad virum eminentissimum Senatorem Præfectum Prætorio dedisse nos nihilominus jussionem; ut ejus ordinatio provida ad prædium, de quo querela est, diligens inspector accedat; & rebus moderatâ inquisitione trutinatis, quicquid gravaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur: ita ut competens atque sufficiens dominis remanere possit utilitas: quia verè nobis lucrum pretiosissimum judicamus, quod pro mansuetudinis * vestræ voluntate concedimus. Veranildæ quoque causa, unde vestra Serenitas me commonere dignata est, quamvis ante longum tempus sub parentum nostrorum regno contigerit: tamen necesse nobis fuit negotium de propria largitate componere; ut tali facto eam non pœniteret, mutatâ religione. Earum siquidem rerum judicium non præsumimus, unde mandatum specialiter non habemus. Nam *a* cùm Divinitas patiatur diversas religiones esse, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse nos, voluntariè sacrificandum esse Domino, non cujusquam cogentis imperio. Quod qui aliter facere tentaverit, evidenter cœlestibus jussionibus obviavit. Meritò ergo Pietas vestra invitat nos ad talia, quæ nobis præcipiunt divina mandata. *Domino voluntariè sacrificandum, non cujusquam cogentis imperio.*

* Ed. *nostræ.*

a Cùm Divinitas patiatur diversas religiones esse, nos unam non audemus imponere. Nemo invitùs ad religionem compellendus, quæ sponte suscipienda sit, non vi, supra lib. 2. epist. 27. Theodoricus universis Judæis, Religionem, inquit, imperare non possumus: quia nemo cogitur, ut credat invitus. Athenagoras in legatione pro Christianis ad Impp. Commodum & Antoninum statim à principio. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Senatori Præfecto Prætorio Theodahadus Rex.

Jubet, ut Ligurum, Venetorumque inopiæ succurrat.

NOn *a* dare, sed reddere videtur expensas, quisquis tributariis aliquo remedio subvenire festinat. Quid enim justius est, quàm petenti conferre, quod intelligitur ipse laborasse? Ad misericordiam forsitan pertinent otiosi: cultor agri ad futuram famem deseritur, nisi ei, cùm necesse fuerit, subvenitur. *Quid justius quam petenti conferre, quod intelligitur ipse laborasse.* Quapropter industriosæ Liguriæ, devotisque Venetiis copia subtracta dicitur esse de campis, sed nunc pascatur in horreis: quia nimis impium est, plenissimis cellis vacuos esurire cultores. *Nimis impium est plenissimis cellis vacuos esurire cultores.* Atque ideo illustris Magnitudo tua, quorum dignitas ad hoc legitur instituta, ut de repositis copiis populum saturare possetis, Liguribus, quos tamen indigere cognoscitis, tertiam portionem ex horreis Ticinensibus, atque Dertonensibus per solidum * viginti quinque modios distrahi censitote. Venetis autem ex Tarvisino, atque Tridentino horreis ad definitam superiùs quantitatem item dari facite tertiam portionem; ut miserata Divinitas copiam largiri possit, quam homines in se exercuisse cognoscit. Et ideo tales viros his distributionibus adhibete; ut indulgentia nostra maximè ad illos perveniat, qui suis viribus pasci minimè potuerunt.

*Cuj. & For. *quindecim.*

a Dare, reddere, discrimen hoc nos lib. 3. c. 15 Select. tractavimus. *Forner.*

EPISTOLA VIGESIMA OCTAVA.

Senatori Præfecto Prætorio Theodahadus Rex.

Confirmat quicquid Cassiodorus circa Arcarios prorogatores tritici, vini, & casei, Macellarios &c, in urbibus Roma, Ravenna, Ticino, & Placentia constituerat. Tum vetat sub gravi pœna, ne quis intra quinquennium ipsis succedat. Denique jubet, ut ob sterilitatis damna, pretia rerum temperet.

DEcet Regiam justitiam custodire, quod à Judicibus bene agentibus fuerit ordinatum: maximè quorum conscientia sic nota est, ut nihil incautè, nihil venalitatis studio fecisse videantur. Et ideo arcarios prorogatores tritici, vini, & casei, macellarios, vinarios, capitularios horreariorum, & tabernariorum, fœneratios, & cellaritas, qui ad urbem Romanam, vel ad mansionem pertinent Ravennatem, sed & eos, qui ripam Ticinensem, & Placentinam, sive per alia loca quicumque publicos titulos administrare noscuntur, quos à vobis comperimus ordinatos, cujus judicia sic libenter amplectimur, sic servari desideramus, tamquam à nobis facta esse credantur; nec sinimus contra illos cujusquam prævalere malitiam, qui vestro judicio administrationes publicas susceperunt. Quapropter in designatis titulis ambitio, inimica semper justitiæ, conquiescat: consuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus invidiæ: non liceat cuiquam intra quinquennium prædictis velle succedere, si tamen vestra inquisitione eos nulla culpa respuerit. Sint ergo intrepidi, qui vestra voluntate vel sunt, vel fuerunt ordinati: procurent sibi necessaria securi. Non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendaverit probitas actionis. Propter sterilitatem quoque præsentis temporis de singulis speciebus, prout Eminentiæ vestræ rationabiliter visum fuerit, pretia facite temperari; ut hi, quibus commissum est exercere singulos apparatus, de injusto gravamine non querantur. Sed quoniam humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi, is qui à nobis titulis ordinatis, sive suffragiis, sive patronorum precibus * nisus fuerit cuiquam succedere, statim triginta librarum auri mulcta feriatur, à vobis nihilominus exigenda. Quòd si ad hoc damnum idoneus non potuerit inveniri, *a* corporali supplicio pœnam luat, qui non potuerit in supradicta percussione sufficere; & frustretur actibus suis, pœna etiam innrendus infamiæ, qui contra interdicta nostra aliqua tergiversatione venire tentaverit. Nihil enim securum, nihil poterit stabile reperiri, si semper invidentium vota ad illicitas accedere permittantur insidias. Quod Magnitudo vestra in omnium faciat pervenire notitiam: ne quis per ignorantiam se existimet excusandum, quòd non intellexerit fuisse prohibitum.

Ambitio justitiæ inimica.

Bene agentibus invidiæ consuetudinaria.

Humana ambitio nisi per metum damni non possit inhiberi.

* *Ed.* visus.

a Corporali supplicio pœnam luat. L. 1. de in jus voc. supra lib. 4. epist. 10. in fi. & sup. lib. 9. epist. 2. Si facultas, inquit, vindictæ non sufficiat per fustuaria supplicia laceretur. Item eod. lib. 9. epist. 18. in Edicto Athalarici Regis. *Forn.*

EPISTOLA VIGESIMA NONA.

Vuinvstado Comiti Theodahadus Rex.

Concedit illi facultatem aquas Bormias petendi ad sanandam podagram, quæ graphicè describitur.

CUm gentis tuæ honoranda nobilitas, & magnæ fidei documenta suasissent, ut tibi urbem Ticinum, quam per bella defenderas, gubernandam pace crederemus: limosæ podagræ subitâ inundatione * complutus, aquas Bormias potiùs siccativas, salutares huic specialiter passioni, velle te petere postulasti. Desiderium tuum remediali jussione sanamus; ut sospitatem, quam meritò in te quærimus, jussionis beneficio compleamus. Absit enim, ut bellicosum virum tyrannis gravissimæ calamitatis exarmet, quæ miro modo membra virentia infusione pœnalis humoris cogit arescere, nodosque mobiles replet marmoreo tumore crescentes; cùm norit alia cuncta vacuare juncturæ. Petit concavas lacunas, ubi palustri statione pigrescens, saxa perficit de liquore; & quæ ad decorem inflexionis natura laxaverat, in turpissimum rigorem soliditate peregrinâ constringit. Hæc passio insanabilis, & sanitas passibilis ligat solutos, contrahit nervos, & decrescere facit corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Constantibus membris proceritatis mensura perit, & minor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Subtrahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus vivum est, nec movetur; & intra insensibilia redactum, sum non proprio voto, sed motu fertur alieno. Hæc viva mors supra omnia tormenta sana dicitur; & meliùs habere fertur, qui evasisse causas tanti periculi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit reliquias fortiores; & novo infelicitatis exemplo, passio videtur abscedere, & æger non desinit ægrotare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando solvuntur: ista autem vincula sunt, quæ cùm semel potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dissolvere. Infelicia signa relinquit abscedens; & more gentium barbararum hospitium corporis occupatum, suis indiciis violenta defendit: ne ubi ferox ista cœpit succedere, adversa illuc iterum sanitas audeat fortassis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contrarium, illis maximè, qui armorum exercitatione floruerunt: ne membra illa durissima languoris decoctione mollescant; & qui ab hoste foris superari minimè potuerunt, ab interna potiùs contrarietate vincantur. Perge igitur, auctore Deo, gressibus tuis ad locum prædictum. Absit enim, ut bellator noster ambulet passibus alienis. Equino dorso, non humana subvectione portetur: quia viro forti grave est sic vivere, ut nec * vitam inertem possit implere. Quæ ideo tibi exaggeratâ narratione retulimus, ut ad studium sanitatis votivâ nimis cupiditate rapiaris. Utere igitur aquis illis, primùm potu delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus siccativis: ubi meritò indomabilis cervix illa passionis flectitur, quando interna plurimâ effusione mundantur, exteriora attractiva virtute libera fiunt, & velut duobus auxiliis congregatis in medium missa superatur. Amentur illic munera concessa divinitus. Contra illam humani generis debellatricem data sunt opportuna munimina lavacrorum; & quam non edomat juge decennium, non mille potionum mollit introitus, voluptuosis illic remediis effugatur. Præstent optatum Divina beneficium, ut famam loci verissimam tuâ potius salubritate noscamus, quem nobis desiderabile est evadere, quicquid adimit corpoream sospitatem.

* MS. completus.

Podagræ descriptio.

* *Ed.* mortem possit.

EPISTOLA TRIGESIMA.

Honorio Præfecto Urbis Theodahadus Rex.

Jubet, ut labantes elephantes æneos pristino statui & firmitati restituat. Tum elephantes & eorum proprietates mirificè depingit.

Relationis

Ed. dicavit.

Relationis vestræ tenore comperimus, in via Sacra, quam multis superstitionibus * dicavit Antiquitas, elephantes æneos vicinâ omnimodis ruinâ titubare; & qui solent in carnali substantia supra millenos annos vivere, occasum videantur proximum in simulachris æreis sustinere. His providentia vestra reddi faciat propriam longævitatem, uncis ferreis hiantia membra solidando: alvum quoque demissam subdito pariete corroboret: ne illa magnitudo mirabilis solvatur turpiter in ruinam. Nam & vivis ipse casus adversus est; qui dum ingeniis cubationis arte hominum succisis arboribus ingentia membra commiserint, toto pondere supinati, nequeunt propriis viribus surgere, quos semel contigerit corruisse; scilicet, quia *a* pedes eorum nullis articulis inflectuntur: sed in modum columnarum rigentes atque incurvabiles jugiter perseverant. Ibi tantâ mole prostrati sunt, ut eos magis metallicos possis credere, cùm se vivos aspicias non movere. Jacent superstites similitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos esse non dubites; & more cadentium fabricarum, nesciunt locum sponte relinquere, quem suis membris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutissimis par est: quando beneficium non habet naturæ, quod ultima videntur animalia meruisse. Humano solatio consurgunt, cujus arte jacuerant. Bellua tamen gressibus suis restituta, novit memor esse beneficii: in magistrum quippe recipit, quem sibi subvenisse cognoscit: ad ipsius arbitrium gressus movet: ipsius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare, quem cunctorum intelligit Rectorem esse: * cui si tyrannus appareat, inflexa permanet; nec imponi potest belluæ hoc & malis pendere, quod à se novit bonis Principibus exhibere. In vicem manus promuscidem tendit, & magistro profutura gratanter accipit: quia se ipsius cura vivere posse cognoscit. Est enim (ut ita dixerim) prælicitæ belluæ nasuta manus, per quam data suscipit, & ori suo voranda transmittit. Nam cùm sit altum animal, brevissimâ cervice compositum est; ut quod cibo ex humo non prævalebat carpere, hoc se ministerio videretur posse satiare. Tentando solum cautus semper incedit: retinens initio captivationis suæ fuisse sibi noxiam ruinam. Flatum suum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promuscidis in modum pluviæ imbrem postulatus effundit; & sic agnoscit, quod patitur; & ut libens faciat, quod rogatur. Mutu corporis à diversis postulat, quod magistro porrigat; & nutritoris compendia, sua putat alimenta. Quòd si aliquis præbere contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluvionem egerere, ut in ejus penatibus quidam fluvius videatur intrasse: contemptum vindicans de fœtore. Nam & læsus servat offensam; & longo post tempore reddere dicitur, à quo injuriatus esse sentitur. Oculi quidem parvi, sed graviter se moventes. Credas aliquid regium ejus intendisse conspectum. Despicit scurriliter ludentes: honestum aliquid gratanter attendit; & advertis rectè judicare, cui levia cognoveris displicere. Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur (à qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit) quæ in tantam duritiam solidatur, ut putes esse ossеam cutem. Hæc nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum Reges hanc belluam ad bella traxerunt, quæ & nullis ictibus pulsata cederet, & adversarios sua mole terreret. Quapropter habere eorum formas gratissimum est; ut qui vivam substantiam non viderunt, * opinatum animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire: quando Romanæ dignitatis est, artificum ingeniis in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse.

Elephantis ruina.

Elephantis gratitudo.

* *Ac. qui.*

Elephantis ingenium.

Elephas memor injuriæ.

Elephantum in bello usus.

* *id est, celebre.*

a Pedes eorum. Falsum hoc esse scribit P. Gillius in descriptione Elephanti, quæ adjuncta Æliani libris de animalibus in Editione Guil. Rovillii Lugduni anno 1565. Pag. 500. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA PRIMA.

Universis Gothis Vitigis Rex.

Scribit se ab exercitu, more Majorum, Regem fuisse creatum.

Quamvis omnis provectus ad Divinitatis est munera referendus; nec aliquid constat bonum, nisi quod ab ipsa dignoscitur esse collatum: tamen quàm maximè causa Regiæ dignitatis supernis est applicanda judiciis: quia ipse nihilominus ordinavit, cui suos populos parere cognoscit. Unde Auctori nostro Christo gratias humillimâ satisfactione referentes, indicamus parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios, *a* more Majorum scuto supposito, Regalem nobis contulisse, præstante Deo, dignitatem; ut honorem arma darent, cujus opinionem bella pepererant. Non enim in cubilis angustiis, sed in campis latè patentibus electum me esse noveritis: nec inter blandientium delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quæsitus; ut tali fremitu concitatus desiderio virtutis ingenitæ Regem sibi Martium Geticus populus inveniret. Quamdiu enim fortes viri, inter bella ferventia nutriti, Principem ferre poterant non probatum; ut de ejus fama laboraret, quamvis de propria virtute præsumeret? Necesse est enim, talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere Rectorem. Nam, sicut audire potuistis, parentum periculis evocatus adveneram communem cum omnibus subire fortunam: sed illi Ducem me sibi esse non passi sunt, qui exercitatum Regem quærere videbantur. Quapropter primùm divinæ gratiæ, deinde Gothorum favete judiciis: quia me Regem omnes facitis, qui unanimiter vota confertis. Deponite nunc damnorum metum: dispendiorum suspiciones abjicite: nihil sub nobis asperum formideritis. Amare novimus viros fortes, quæ sæpius bella peregimus. Additur, quòd unicuique * virtutum vestrarum testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari: quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi. * Arma Gothorum nullâ permistionum mearum varietate frangenda sunt. Ad gentis utilitatem respiciet omne, quod agimus: privatim nec nos amabimus. Hoc sequi promittimus, quod ornet Regium nomen. Postremò nostrum per

Omnis provectus ad Divinitatis munera referendus.

Necesse est talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruerit habere Rectorem.

* *MS. virorum vestrorum.*

* *Ed. Amisi, &c. frangendi.*

omnia pollicemur Imperium, quale Gothos habere deceat post inclitum Theodoricum: vir ad Regni curas singulariter & pulchrè compositus; ut meritò unusquisque Principum tantum præclarus intelligatur, quantùm consilia ipsius amare dignoscitur. Idcirco parens ipsius debet credi, qui ejus facta potuerit imitari. Et ideo pro Regni nostri utilitate estote solliciti, de interna conversatione, Deo juvante, securi.

a More Majorum scuto supposito. Sic Ado Viennensis in ætate sexta: Sed Francis consentiens more gentis impositus clypeo Rex constitutus est, sic ille. Sed & Romani, & Barbari quem Imperatorem faciebant, cum in altum tollebant, ut liquet ex Jornande in Chronico cap. 60. ubi alia testimonia notavi. Ea autem levatio suppositis scutis fiebat, ut hinc colligere liquet. Vide Lorippum. *Jures.*

EPISTOLA TRIGESIMA SECUNDA.

Justiniano Imperatori Vitigis Rex.

Exponit calamitates, quas Italia propter bella sustinebat. Tum per Legatos pacem ab Imperatore petit.

QUanta sit nobis, Clementissime Imperator, gratiæ vestræ votiva suavitas, hinc omnino datur intelligi, ut post tot gravissimas læsiones, & tantà effusione sanguinis perpetratas, sic videamur pacem vestram quærere, tamquam nos nemo vestrorum putetur antè læsisse. Pertulimus talia, qualia & ipsos offendere possent, qui fecerunt insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. Et ne pro parvitate sui negligi potuisset, non in provinciis tantùm, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. Æstimate, quos dolores abjicimus, ut vestram justitiam reperire possimus. Talis res effecta est, quam *a* Mundus loquatur: quæ sic à vobis meretur componi, ut æquitatem vestram generalitas debeat admirari. Nam si vindicta Regis Theodohadi quæritur, mereor diligi: si commendatio divæ memoriæ Amalasunthæ Reginæ præ oculis habetur, ejus debet filia cogitari, quam * nisus vestrorum omnium perducere decuisset ad Regnum; ut cunctæ gentes potuissent agnoscere, vicissitudinem vos gratiæ * tanto pignori reddidisse. Illud etenim vos debuit permovere, quòd distributione mirabili ante Regni fastigia invicem nos Divinitas vestram fecit habere notitiam; ut amoris causam tribueret, quibus aspectus * gratiam contulisset. Quali enim reverentia Principem colere potui, quem adhuc in illa positum fortuna suspexi? Sed potestis & nunc omnia reintegrare, quæ facta sunt: quando non est difficile illum in affectu retinere, qui gratiam constat desideranter expetere. Et ideo salutantes Clementiam vestam honorificentiâ competenti, indicamus nos Legatos nostros illum atque illum ad Serenitatis vestræ sapientiam destinasse; ut omnia more vestro cogitetis; quatenus utræque Respub. restauratâ concordiâ perseverent; & quod temporibus retro Principum laudabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio divinis auxiliis augeatur. Reliqua verò per Legatos prædictos Serenitati vestræ verbo insinuanda commisimus; ut & aliqua epistolaris brevitas perstringeret, & causas nostras suggerentes pleniùs intimarent.

* Niv. & Ga. *jussis.*
* Ac. *tantæ,*
* Ed. *gratia.*

Hujus epistolæ argumentum nascito. ex victoria Justiniani adversus Gothos, historiis testata satis: à quo Vuitigis pacem per Legatos petit. *Forn.*

a Mundus. Hic erat dux exercitus Justiniani, & vicit Dalmatas, & Salonem urbem cepit. In qua tamen victoria ipse cum Mauricio filio occisus est, à Gotho fugiente percussus. Procopius lib. 1. de bello Gothico, Matthæus Palmerius in Chronic. Leonardus Aretin. de bello Italico adversus Gothos lib. 1. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA TERTIA.

Magistro Officiorum Vitigis Rex.

Rogat, ut Imperatorem inducat ad pacem Italiæ concedendam.

ILlum, & illum Legatos nostros ad serenissimum Principem dirigentes, congruum fuit, Magnitudini vestræ per eos salutiferos apices destinare; ut in omni parte vestra beneficia mereantur, cùm nostræ deportarent collocutionis affectum. Et ideo epistolarem gratiam vestris meritis exhibentes, speramus, ut apud clementissimi Imperatoris animos eis vestra prudentia suffragetur: quia sic sunt justa, quæ petimus, ut omnium sapientium mereantur adnisum. Facilè enim à vobis debet corrigi, quod non decuisset admitti. Sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare: quia dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatas. Refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum Reipub. vestræ vidi, qui tot nobilium corda Procerum cognovi, non me desidero à piissimi Principis gratia dividere, si in me velit, quæ sunt justa, cogitare. Nam si alter offensam meruit: ego debeo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. Vestros animos sum secutus: præmia mihi fuerant reddenda, non læsio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla petitus sunt imputanda; atque ideo sepultum sit odium cum morte peccantis. Nam etsi de vobis aliquid minus fortè mereamur: Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus ubique concutitur. Pauca dixisse Sapientiæ vestræ sufficiat: quia in alto pectore protenditur, quod consideratum semper augetur.

Dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatas.

In alto pectore protenditur, quod consideratum semper augetur.

EPISTOLA TRIGESIMA QUARTA.

Episcopis suis Vitigis Rex.

Petit, ut & Legatos, quos ad Imperatorem misit, adjuvent, & pro ipso preces Deo fundant.

SI Sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus: quantò magis illis, quos amabili veneratione conspeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus incognitum. Visorum major semper affectus est: dum gratissimè retinetur, qui assiduo & soavi sermone conjungitur. Et ideo per harum portitores, Legatos nostros, quos ad serenissimum Principem destinavimus, Sanctitati vestræ præsentamus debitæ venerationis obsequium: sperantes, ut pro nobis orare dignemini, & ubi usus exegerit, solatia vestra reperiant: quia necesse est, ut bene velitis, quos vobis religione junctos esse cognoscitis.

Visorum major semper affectus est.

EPISTOLA TRIGESIMA QUINTA.

[a] Præfecto Thessalonicensi Vitigis Rex.

[a] Ed. Patricio viro Quæstori.

Petit, ut Legati ad Imperatorem missi nullam moram patiantur.

ILlum, & illum Legatos nostros ad serenissimum Principem, Deo favente, direximus, per quos necesse fuit Magnitudini vestræ reddere salutationis affectum: quando honori vestro & sapientiæ debetur, ut vobiscum collocutionis gratia perfruamur. Speramus autem ab Excellentia vestra, ut moram non debeant sustinere, quos nos sub celeritate prospicitis destinasse; quatenus vestris beneficiis applicemus, si eos remota tardicate pervenire cognoscimus.

MAGNI AURELII

CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Undecimus.

PRÆFATIO.

Præfationis auxilium ex contrarietate nascitur plerumque actionum.

PRæfationis auxilium ex contrarietate nascitur plerumque actionum: quando illud opitulatur scriptori, quod potuit impedire cogitantem. Quæ res etsi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit: quia quod constat otiosos debere, nemo potest occupatos exigere. Quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, opprobrium est; cujus etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid præstabit ad effectum ducta probatio: quando & occupati fuisse credimur, & malè scribere minimè debuisse judicamur. Nam multò satius est vitiosa tenebris occulere, quàm culpanda præsumptâ importunitate vulgare. Verùm hoc mihi objicere poterit otiosus, si verbum improvidâ celeritate projeci, si sensum de medio sumptum non ornaverim venustate sermonum, si præcepto Veterum non reddiderim propria personarum: occupatus autem, qui rapitur diversitate causarum, cui jugiter incumbit responsum reddere, & alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit. Facilè enim absolutor est alieni conscius sui: neque in illis semper valemus, quæ interdum posse judicamur. Argutum inventum lætum fundit ingenium: tepentia dicta mens concipit occupata. Aliquando acutum jugiter decet esse compositum: quia dicendi ars in nostra sita potestate cognoscitur: alacritas mentis divinis tantùm muneribus applicatur. Remanet itaque ad excusandum brevitas insperata librorum, quam nemo purgat diutiùs, nisi qui bene creditur esse dicturus. Sed ne quis fortitan possit offendi, quòd in Prætoriano culmine constitutus, sic omnimodis actiosu pauca dictaverim; accipiat viri prudentissimi Felicis præsumptionè factum, cujus participatus sum in omni causa consilium. Etenim vir primùm est morum sinceritate defæcatus, scientiâ juris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis juvenis, altercator suavis, mensuratus eloquens; qui necessitates publicas eleganter implendo, ad favorabilem opinionem suo potiùs labore perduxit. Alioqui tantis causarum molibus oneratus, aut impar esse potui, aut fortè arrogans invenirii. Sed melius, quòd ejus fatigatione recreatus sic Regalibus cursis affui, ut non potuissem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de Præfecturæ actione subjunxi; ut qui decem libris ore Regio sum locutus, ex persona propria non haberer incognitus: quia nimis absurdum est in adepta dignitate conticescere, qui pro aliis videbamur plura dixisse. Sed postquàm duodecim libris opusculum nostrum desiderato fine concluseram, de Animæ substantia, vel de virtutibus ejus amici me disserere coëgerunt; ut per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. Modò parcite diserti, favete potiùs inchoantes; nam si nihil mereor eloquentiæ munere, considerandus sum potiùs ex officiosissimo labore; qui tantis Reipub. necessitatibus occupatus, sic vacare potui sub orientibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. Nam ipse quoque a fons eloquentiæ, cùm dicere peteretur, fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid jam aliis accidere poterit, si tanta laus facundiæ auctorem visa est beneficia postulare? Ægrescit profectò ingenium, nisi jugi lectione reparetur. Citò expenduntur horrea, quæ assiduâ non fuerint adjectione fulcita. Thesaurus ipse quàm facilè profunditur, si nullis ite-

Facilè absolutor est alieni, conscius sui.

Argutum inventum lætū fundis ingenium.

Felicis commendatio.

Ægrescit ingenium, nisi jugi lectione reparetur.

rum pecuniis compleatur? Sic humanus sensus, cùm alieno non * farcitur invento, citò potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est; quod nihilominus marcidum redditur, si à matre lectione carpatur. Illic enim potest esse lætissimum, unde docetur & natum: quando omnia in origine sua plenissimè vivunt, quæ needum à naturalibus * finibus auferuntur. Proinde veniæ magna pars est, si scribimus non vacantes: si legimus non legentes. Sed jam removeamur ab excusationis voto: ne magis offendat nimis affectata defensio.

* *Fotu farcitur.*

* *Ed. finibus.*

a Fons eloquentiæ. Cicero servum manumisit, quòd dilata in crastinum comitia renuntiasset: adeo paratus meditatúsque tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. Forne.

EPISTOLA PRIMA.

Senatui Urbis Romæ Senator Præfectus Prætorio.

Pluribus laudat Amalasuntham, & parentes, & filium ejus Athalaricum. Tum rogat Senatores, ut Principibus gratias pro collata ipsi Præfectura Prætoriana referant.

COmmendatis mihi, Patres Conscripti, provectum meum, si vobis intelligo fuisse votivum. Credo enim evenisse prosperrimè, quod tot felices constat optasse. Desideria quippe vêstra bonorum omnium probantur auspicia: quando nemo potest talium favore suscipi, nisi quem Divinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obsequium. Natura rerum est amare collegam. Laudes quinimmo vestras extollitis, si honorem, qui Senatori datus est, erigatis. Sollicitudo Patrum ad publicas me utilitates instanter impellat; ut vestro magis imputetur præconio, cùm tali meruero placere patrono. Secunda mihi est cura, vobis me commendare post Principem: quia illud vos amare confidimus, quod & rerum Dominos jubere sentimus. Primùm, ut hoc putemus utile, quod honestum; ut nostros actus quasi pedissequa semper justitia comitetur; & quod à continenti Principe non emimus, nulli turpiter vendiremus. Audistis, Principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignitatis culmi a laudatus ingressus. Hæc non audemus falsa dicere: sed confitemur esse potiora. Nam talia judicia non invenerunt merita, sed fecerunt. Neque enim nos inde jactamus, qui intelligimus Dominos nostros humilia voluisse sustollere: ne videantur immeritis tam ingentia præstitisse. Rapiunt nos prædicandi temporis bona; & velut longâ ariditate sitientes, ad haustum dulcissimi saporis invitant. O sæculi beata fortuna! sub Principe feriato matris regnat affectio; per quam totum sic peragitur, ut generalis nos regere charitas sentiatur. Huic gloriosum præstat obsequium, cui omnia serviunt; & mirabili temperamento concordiæ, antequàm possit populos regere, suis jam cœpit motibus imperare. Hoc est profectò difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum. Rarum omnino bonum est, Dominum triumphare de moribus,

Natura rerum est, amare collegam.

Laus Athalarici.

Hoc est difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum.

& hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modestia pervenire. Gaudeamus, P. C. & supernæ Majestati gratias supplici devotione referamus: quando nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro Principi, qui in annis puerilibus didicit servire pietati. Sed hoc miraculum utrinsque moribus demus; nam tantus est genius maternus, cui etiam jure Princeps servire debuisset extraneus. Hanc enim dignissimè omnia Regna venerantur: quam videre, reverentia est: loquentem audire, miraculum. Quâ enim linguâ non probatur esse doctissima? Atticæ facundiæ claritate diserta est: Romani eloquii pompa resplendet: nativi sermonis ubertate gloriatur: excellit cunctos in propriis, cùm sit æqualiter ubique mirabilis. Nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est; quid de tali sapientia poterit æstimari, quæ tot genera eloquii inoffensa exercitatione custodit? Hinc venit diversis nationibus necessarium, magnumque præsidium, quòd apud aures prudentissimæ Dominæ nullus eget interprete. Non enim aut Legatus moram, aut interpellans aliquam sustinet de mediatoris tarditate jacturam: quando uterque & genuinis verbis auditur, & patriotica responsione componitur. Jungitur his rebus quasi diadema eximium, impretiabilis notitia litterarum; per quam dùm Veterum prudentia discitur, Regalis dignitas semper augetur. Sed cùm tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico sic tacita est, ut credatur otiosa. Pacis litigia nodosa dissolvit: bella ferventia sub quiete disponit: silentiosè gerit publicum bonum. Non audis prædici, quod palam videtur assumi; & temperamento mirabili dissimulando peragit, quod accelerandum esse cognoscit. Quid tale Antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum prosapia gloriosam, purpurato filio studuisse percepimus; cujus dum remissè administrat Imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Norum denique sibi amissione Illyrici comparavit; factaque est conjunctio Regnantis, divisio dolenda provinciis. Militem quoque nimiâ quiete dissolvit. Pertulit à matre protectus, quod vix pati potuit destitutus. Sub hac autem Domina, quæ tot Reges habuit, quot parentes (juvante Deo) noster exercitus terret externos; qui provida dispositione libratus, nec assiduis bellis atteritur, nec iterum longa pace mollitur. In ipsis quoque primordiis (quando semper novitas incerta tentatur) contra Orientis Principis votum, Romanum fecit esse Danubium. Notum est, quæ pertulerint invasores; quæ ideo prætermittenda dijudico: ne genius socialis Principis verecundiam sustineat perditoris. Quid enim de * vestris partibus senserit, hinc datur intelligi: quando pacem contulit læsus, quam aliis concedere noluit exoratus. Additur, quòd tantis nos legationibus tam rarò requisitus ornavit; & singularis illa potentia, ut Italicos Dominos erigeret, reverentiam Eoi culminis inclinavit. Franci etiam, tot barbarorum victoriis præpotentes, quàm ingenti expeditione turbati sunt? Lacessiri metuerunt cum nostris inire certamen, qui præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt. Sed quamvis superba natio declinaverit conflictum: vitare tamen proprii Regis nequivit interitum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in trium-

Amalasuntha encomium.

Placidia mundi opinione celebrata.

* *Ac. nostris partibus.*

Franci præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt.

phum Principum noſtrorum languoris potiùs pugna ſuperatus occubuit: ordinatione, credo, divina, ne nos aut affinium bella polluerent, aut * juſtè productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Macte procinctus Gothorum omni felicitate jucundior, qui hoſtem Regalem capite cædis, & nobis nec unius ultimi facta ſubducis. Burgundio quinetiam ut ſua reciperet, devotus effectus eſt: reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. Elegit quippe integer obedire, quàm * imminutus obſiſtere: tutiùs tunc defendit Regnum, quando arma depoſuit. Recuperavit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam te, Domina, laude multiplici, cui divino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis: quando adverſos Reipub. aut cæleſti felicitate vincis, aut tuis imperiis ſpontaneâ largitate conjungis. Exultate Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum, quod omnes loquantur. Ecce (præſtante Deo) felix Domina, quod habet eximium uterque ſexus, implevit; nam & glorioſum Regem nobis edidit, & latiſſimum Imperium animi fortitudine vindicavit. Hæc quantùm ad arma pertinent, utcumque referuntur. Nam ſi pietatis ejus velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ, centumque ora ſufficere: cui par eſt quidem æquitas, & voluntas: ſed major benignitas, quàm poteſtas. Dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. Scitis, quanta bona noſtro Ordini, cæleſti benignitate largita eſt: nihil eſt dubium, ubi eſt teſtis Senatus. Afflictos ſtatu meliore reſtituit: illæſos ſublimavit honoribus; & ſigillatim bona tribuit, quos ſub univerſali munimine cuſtodivit. Ea, quæ aſſerimus, jam creverunt. Reſpicite namque Patricium Liberium Præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communione gratiſſimum, meritis clarum, forma conſpicuum, ſed vulneribus pulchriorem, laborum ſuorum munera conſecutum; ut nec Præfecturam, quam bene geſſit, amitteret; & eximium virum honor geminatus ornaret confeſſus meritum, cui ſolus non ſufficit ad præmium. Accepit enim & præſentaneam dignitatem: ne de Repub. benemeritus, diu abſens putaretur ingratus. O admiranda benevolentia Dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, ut donatis faſcibus & patrimonium judicaret addendum; quod ſic ab univerſis gratanter acceptum eſt, ut in munere ejus cuncti ſe potiùs crederent eſſe ditatos: quando quicquid digno creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit & Philoſophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore Dominæ beneficus ſermo, & manens ſub ſecuritate promiſſio. Non ſunt nobis, P. C. minùs probata, quæ loquimur: verus teſtis eſt, qui laudat expertus. Cognoviſtis enim, quæ contra me vota conflixerunt; non aurum, non magnæ valuêre preces: tentata ſunt univerſa, ut probaretur ſapientiſſimæ Dominæ glorioſa conſtantia. Ordo flagitat dictionis Auguſtarum veterum pompam modernâ comparatione diſcentere. Sed quemadmodum illi ſufficere poterunt exempla fœminea, cui virorum laus cedit univerſa? Hanc ſi parentum cohors illa Regalis aſpiceret, tamquam in ſpeculum puriſſimum ſua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Oſtrogotha patientia, Athala manſuetudine, Munitarius æquitate, Unimundus forma, Thoriſmuth caſtitate, Unalamer fide, Theudimer pietate, patientiâ (ut jam vidiſtis) inclitus pater. Cognoſcerent hic profectò univerſi ſigillatim propria, ſed feliciter faterentur eſſe ſuperata: quando unius præconium cum turba ſe jure non poteſt æquare virtutum. Æſtimate, quale eis eſſet de tali herede gaudium, quæ merita potuit tranſire cunctorum. Quæratis forſitan ſequeſtratim Principis bona: abundè prædicat ſobolem, qui ejus laudat auctorem. [a] Deinde retinetis facundiſſimi Symmachi eximium dictum: Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia. Subvenite, P. C. & agendo pro me communibus Dominis gratias debitum meum veſtra ſatisfactione perſolvite. Nam ſicut unus ſatiare non valet omnium vota: ita multi unius poſſunt complere diſpoſita.

Margin: * Ac. juſta. — * Ac. imminutus. — *Nihil eſt dubium, ubi eſt teſtis Senatus.* — *Liberii Laudes.* — *Quicquid digno creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur.* — *Verus teſtis eſt, qui laudat expertus.* — *Abundè prædicat ſobolem, qui ejus laudat auctorem.*

[a] Deinde retinetis facundiſſimi Symmachi &c. Hæc verba non extant in libris Quinti Symmachi hodie editis. *Jan.*

EPISTOLA SECUNDA.

Joanni Papæ Senator Præfectus Prætorio.

Petit, ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur.

SUpplicandum vobis eſt, beatiſſime Pater, ut lætitiam, quam per vos (Deo largiente) percepimus, cuſtodiri nobis veſtris orationibus ſentiamus. Quis enim dubitet proſperitatem noſtram veſtris meritis applicandam: quando honorem adipiſcimur, quia Domino diligi non meremur; & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus? Eccleſiaſticis ſiquidem jejuniis fames eſt excluſa popularis: decoris lacrymis triſtitia fœda diſceſſit; & per ſanctos viros acceleratum eſt, ne traheretur diutiùs, quod gravabat. Et ideo ſalutans officioſitate, qua dignum eſt, precor, ut vivaciùs oretis pro ſalute Regnantium; quatenus eorum vitam cœleſtis Princeps faciat eſſe longævam, Romanæ Reipub. hoſtes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, neceſſariam nobis copiam de abundantiæ ſuæ horreis largiatur: mihique filio veſtro intelligentiæ ſenſus aperiat; ut quæ verè ſunt utilia, ſequar; quæ vitanda, refugiam. Vigor ille rationabilis animæ nobis conſilium præſtet: facies veritatis albeſcat, ne mentem noſtram innubilet caligo corporea: ſequamur quod intus eſt, ne foris à nobis ſimus: inſtruat quod de vera ſapientia ſapit: illuminet quod cœleſti claritate reſplendet. Talem denique Judicem excipiat publicus actus, qualem filium Catholica * mittit Eccleſia. In ſuis nos etiam muneribus virtus ſancta cuſtodiat: quia graviores inſidias antiqui adverſarii tunc ſubimus, quando ejus dona ſuſcipimus. Nolite in me tantùm rejicere civitatis illius curam, quæ potiùs veſtra laude ſecura eſt. Vos enim ſpeculatores Chriſtiano populo præſidetis: vos patris nomine univerſa diligitis. Securitas ergo plebis ad veſtram reſpicit famam, cui divinitùs eſt commiſſa cuſtodia. Quapropter nos decet cuſtodire aliqua: ſed vos omnia. Paſcitis quidem ſpiritualiter commiſſum vobis gregem: tamen nec iſta poteſtis negligere, quæ corporis videntur ſuſtan-

Margin: *Jejuniorum virtus.* — * Gr. & Cuſ. mittit. — *Graviores diaboli inſidias tunc ſubimus, quando Dei dona ſuſcipimus.* — *Laus Joannis ſummi Pontificis.*

tiam continere. Nam ficut homo conftat ex dualitate: ita boni patris eft, utraque refovere. Primùm penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus fanctis amovere. Si quid tamen (quod abfit) acciderit; tunc bene neceffitas excluditur, quando contra eam fub * ubertate tractatur. Monete me, quæ fum gerenda follicitè. Bene agere vel correptus exopto: quia difficiliùs errat ovis, quæ voces defiderat audire paftoris; nec facilè efficitur vitiofus, cui admonitor infiftit affiduus. Sum quidem Judex Palatinus: fed vefter non definam effe difcipulus. Nam tunc ifta rectè gerimus, fi à veftris regulis minimè difcedamus. Sed cùm me à vobis defiderem & moneri confiliis, & orationibus adjuvari; jam vobis eft applicandum, fi quid in me fuerit aliter, quàm optabatur, inventum. *a* Sedes illa toto orbe mirabilis proprios tegat affectione cultores; quæ licet generalis mundo fit præftita: vobis etiam cognofcitur & localiter attributa. Tenemus aliquid fanctorum Apoftolorum proprium, fi peccatis dividentibus non reddatur alienum: quando *b* confeffiones illas, quas videre univerfitas appetit, Roma felicior in fuis * finibus habere prometuit. Nil ergo timemus talibus Patronis, fi oratio non defiftat Antiftitis. Arduum eft quidem multorum defideriis fatisfacere: fed novit Divinitas magna præftare. Ipfa retundat invidos: ipfa nobis faciat cives cœlefti afpiratione gratiffimos; & fupplicationibus veftris tempora tribuat, quibus fuperna gratia prædicetur indulta.

Penuriam temporis delicta promerentur.

* Gr. & For. veritate Jur. potat legendum, *libertate.*

Non facilè efficitur vitiofus, cui admonitor infiftit affiduus

Sedes Romana toto orbe miranda.

* Ed. *finibus*

a Sedes illa toto orbe mirabilis. Romam intelligit, quàm legum domicilium, gymnafium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, & patriam libertatis Sidonius appellat. Hieronymus etiam in quadam epiftola miratur Gaditanum quemdam Titi Livii folo nomine & gloria potiùs commotum fuiffe, quam Romanæ urbis fplendore, cùm Romam pergeret. Nunc verò nominis fui deceptrix jacet, nihilque aliud eft quàm fuæ vetuftatis priftinæ fpurcum cadaver. *Broff.*

b Confeffiones illas (Petri & Pauli.) Confeffionis nomine vocabant partem Ecclefiæ, ubi conditæ reliquiæ corporum Sanctorum fub altari, non autem ipfam integram Ecclefiam, ut notat Baronius Comment. in Martyrol. Rom. fub die 6 Julii. Sic accipit claves confeffionis S. Petri Aimoinus hiftor. Franc. lib. 4. cap. 84. Adde locum Ennodii apud Baron. tom. 6. Pag. 601. *Juret.*

EPISTOLA TERTIA.

* Diverfis Epifcopis Senator Præfectus Prætorio.

* Ed. *univerfis.*

Commendat fe illorum precibus; & petit, ut jejunium pro falute Principum, & pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur, ut vitia cuncta à populo procul amandent.

Patrum inftitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur.

Non proderit judicem aliis effe perfpicuum, fi fibi potiùs reddatur obfcurus.

CORporalium patrum naturalis mos eft, de filiorum provectione gaudere: dum eorum inftitutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem fpiritales parentes, qui auctorem rerum illuminatâ mente confpicitis, pro me fanctæ Trinitati fedulò fupplicate, ut fplendere latè faciat in medio pofitum candelabrum; quatenus nec mihi interior defit vifus, & de me aliis pandatur afpectus. Numquid proderit Judicem aliis effe perfpicuum, fi fibi potiùs reddatur obfcurus? Dignitatem confcientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus eft. Faciat inoffenfum Judicem; ne damnet errantem. Sit nobis profperrimè præfens; ut infaufta vitia reddantur abfentia. Amorem fuum tribuat, ut peccandi ambitum miferatus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuofa & probabili petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino fupplicetis, qui vitam Principum noftrorum florenti Regno protendat, hoftes Reipub. defenfor imminuat, donet quieta tempora, & ad laudem fui nominis copiofa; faciatque rerum omnium tranquillitatem, * & me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quò faciliùs veftra quoque exaudiatur oratio, eftote circa eos, quos deftinamus, * attoniti. Quod nefcimus, nobis non debet imputari. Actus eorum teftimonia veftra profequantur; ut aut laudatus gratiam, aut accufatus apud vos invenire poffit offenfam. Neque enim vobis imputare poterunt, fi delinquunt: quando non jubentur malè dare, ut perperam cogantur accipere. Orphanis, viduifque contra fævos impetus * Deo placita præftate folatia: ita tamen, ne (quod accidit *a* per nimiam pietatem) dum miferis fubvenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam fi aliquid offendit fortè diftrictum; talia date cunctis monita, ut jura poffitis reddere feriata. Excludite, Sanctiffimi, inter immundos fpiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta removete, depopulatricem humani generis luxuriam à veftro populo fegregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, fi ejus perfuafiones de humanis cordibus auferatis. Epifcopus doceat, ne judex poffit invenire, quod puniat. Adminiftratio vobis innocentiæ data eft. Nam fi prædicatio veftra non definat; neceffe eft, ut pœnalis actio conquiefcat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo; quatenus actus noftri Sanctorum orationibus adjuventur, qui minùs in humana poteftate præfumimus. Familiariter etiam mihi fuadere, quod juftum eft. Non fum callidus * abjurator; quod generaliter debeo, incoactus exolvo. Rependo etiam Sanctitati veftræ honorificæ falutationis officium, textumque epiftolæ affectuofo fine concludo, ut in mente veftra dulciora remaneant: quia bene fibi animus pofteriora commendat.

* Alii, *ut.*

* Ac. *attenti.*

* Ed. *debetis placita &c.*

Luxuria humani generis depopulatrix.

Epifcopis adminiftratio innocentiæ datur.

* Ed. *adjurator* MS. *arbitrator.*

a Per nimiam pietatem. Hoc fenfu vetuftus auctor, fed incertus homil. 14. in Matth. cap. 6. (qui falsò vulgò tribuitur S. Chrifoftomo) Mifericordia fane vera eft mifericordia, fi fic facta fuerit, ut juftitia per eam non contemnatur: fi autem contemptâ juftitiâ mifericordia obfervetur, ipfa mifericordia non eft mifericordia, fed fatuitas. *Juret.*

EPISTOLA QUARTA.

Ambrofio Viro Illuftri, Agenti vices Senator Præfectus Prætorio.

Admonet, ut officium fibi commiffum fideliter exequatur.

SEcurè vobis, Deo juvante, opinionem noftram credimus, cujus confcientiam per caufarum varios ufus longâ ætate probavimus. Nam fi in *a* advocationis ftudio juftitiæ claritate fulfi-

Crescit in illo meritum, cui majus datur officium.

stis; quid nunc, provecti ad consilia nostra, facietis? Crescit enim in illo meritum, cui majus datur officium: quando jam habendus est in Judicum partem, qui meruit aulicis Potestatibus assidere. Ornentur ergo subsellia, cujus ore fora tonuerunt. Absens adhære nostro lateri, pleniorem laudem inde sumpturus: quia integrum tibi reputabitur, quod bene ordinaveris solus. Hanc coràm positus mecum curam participaveris & gloriam: nunc autem tibi tantum cognitut debere, quicquid inde (præstante Deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi observare censemus, quod nostris jussionibus obsecundat: præceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus justissimè designatis præcipimus obediri; quatenus & tibi sit pro publicâ utilitate mittendi fiducia, & nullus te contemnendi sumat audaciam. Si quos etiam fidejussoribus committere necessarium æstimaveris, confidenter assume: quia illud magis relevare potest animum nostrum, si aliquid per vos cognoscamus impletum. Præsenti enim sola verba præstares: nunc autem facta potiùs debentur absenti. Consilium quippe tantæ sedis, ingens est proculdubio fama meritorum. Sed considera, quid exigatur, cui tale nomen imponitur. Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis, quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitandus est, ubi alter offendit. Sed hoc vos monere mea potiùs curiositas, quàm vestri diffidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (juvante Deo) famæ nostræ, & Reipub. utilia esse judicamus.

Scopulus vitandus est, ubi alter offendit.

a In advocationis studio. Advocatorum actiones cùm finiuntur, tunc incipiunt dignitates, ait S. Sidon. Apoll. lib. 1. Ep. 11. *Jures.*

EPISTOLA QUINTA.

Ambrosio Viro Illustri, vices Agenti Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut Populo Romano penuriâ laboranti quamprimùm succurrat.

Ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur.

GAudere vos quidem in eis credo, quæ charitatem vestram optasse dijudico; nam ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitiæ fructum, quæ venustate felicior est, in suavissimi saporis emanasse dulcedinem: si priùs Romanæ civitatis copiam per eos, quorum interest, tamquam munus eximium nostris hospitiis affectatis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille, antiquis delectationibus assuetus, beatissimis Regnantium temporibus, explosis necessitatibus, perfruatur. Procul enim sit, ut aliquo illius civitatis esuriente satiemur. Illorum (quod absit) indigentia, nostra penuria est. Quid plura? læti esse non possumus, nisi & illos gaudentes communiter audiamus. Atque ideo tantâ vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrori, sed deliciis videatur esse propositus. Ponderatio justa servetur. Vincant copiæ mentium desideria. Non putatur abundare, quod quæritur. Fugite scelerata lucra: vitate nefanda compendia. Quicquid ibi malè præsumitur, in mei animi læsione grassatur. Nemo putet veniale, quod in ista tentaverit parte præsumere. In nobis faciliùs consentimus excedi, quàm Romanorum utilitates patiamur imminui: non ut favorem, plausumque popularem, sed ut (juvante Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Cives siquidem omnes fovendi sunt: sed Romani aliquid plus merentur. Urbs ornata tot eximiis Senatoribus, beata tam nobilibus populis, laudes debet nostrorum Principum personare, quas homo nationis exteræ se miretur audiisse. Nam justè se illic extollit lætitia popularis, quæ Dominos cognoscitur habere victores. Quapropter impendendum est quicquid fides, quicquid magna potest exhibere cautela: quia illud verè nostrum est commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Læsentur præsentibus gaudiis, qui erant de nostra actione suspensi: illorum me desideria, illorum me vota juverunt. Et hoc mihi apud rerum Dominos profuit, quod ab eis universaliter audiebatur optari. Agite nunc, ut amor iste, juvante Domino, perseveret: quia eos ampliùs in reliquum credo facere, quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. Abundantiam nunc petamus communibus votis: supernæ misericordiæ humiles supplicemus, ut primùm nobis salutem Dominorum clementia divina concedat. Cæterùm proventum, quem præstiterit, non negligentia diminuit, non venalitas ulla subducit. Fidem meam promitto: sed cum ipsis Divinitatis dona sustineo; cautelam offero: turpia fraudulentissimæ nundinationis excludo. Ipsi autem in Domino de promerita ubertate glorientur.

Benignitas Cassiodori erga populum Romanum penuria laborantem.

EPISTOLA SEXTA.

Joanni Cancellario Senator Præfectus Prætoris.

Joannes à Cassiodoro creatur Cancellarius, & quid in hac dignitate agendum, admonetur.

QUamvis statutis gradibus omnis militia peragatur; & tempora sibi custodiant, qui Judicum jussionibus obsecundant: tuus honor cognoscitur solemni ordine non teneri, qui suis Primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obsequia, qui te præire noscuntur; & reflexâ conditione justitiæ, illis reverendus aspiceris, quos subsequi posse monstraris. Hanc inæquabilem æquitatem, speciale decretum, singulare beneficium sub aspectu Judicis agis; nec potest rationabiliter culpari, quòd impugnante ordine videatur assumi. Nullus tibi de temporis qualitate præscribit. Transgressio matriculæ actio tua est; & solus confidenter negligis, quod aliis servare * contendis. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur: dum crederis omnes industria, fideque superare, quem nos constat elegisse. Nemo enim sequentem probat, nisi quem sibi laudanda virtus associat: quando vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præjudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam, à * duodecima Indictione cancellorum tibi decus attribuit; ut Consistorii nostri secreta fideli integrita-

* MS. contemnis.

Vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere.

* Anno Christi 534.

te custodias. Per te præsentandus accedat: per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat: jussa nostra sine studio venalitatis expedias; omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiam. Actus enim tui Judicis opinio est; & sicut penetrale *a* domus de foribus potest congruenter intelligi: sic mens Præsulis de te probatur agnosci, non injuriâ: quia talem unusquisque ad responsa sua videntur eligere, qualem se *cunctos decreverit æstimare. Vestes ipsæ, quæ nostris corporibus applicantur, nonne nos deformare possunt, si aliqua inquinamenta sordescant? Quanta verò gratia nos decorare videntur, cùm laudabili puritate nituerint? Sic miles ad secreta Judicis proximatus, Præsulis sui * famam aut ornat, aut maculat. In nobis siquidem peccant, qui alios maculant; & dum spolium * observantis ambitur, fama Præsidentis exuitur. Considera, si negligere debemus, unde nos culpari posse cognoscimus. Ultra *b* * clementes est, qui ulcisci non appetit, quem grassatum in suo dedecore comprehendit. Respice, quo nomine nuncuperis. Latere non potest, quod *c* inter cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, claustra patentia, fenestratas januas; & quamvis studiosè claudas, necesse est, ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris obtutibus: si intus ingrediaris, observantium non potes declinare conspectus. Vide, quò te Antiquitas voluerit collocari: undique conspiceris, qui in illa claritate versaris. Proinde ad nostra monita aures animumque converte: fige menti omnia, quæ jubemus: non te, tanquam *d* vacuam fistulam, dicta pereexeant, quæ tamdiu plena conspicitur, quamdiu in eam undæ influere posse noscuntur. Esto potius conceptaculum, quod audita custodias, quod suscepta non fundas: quia nihil proderit, si auribus tuis transitura placeant, & in cordis finibus se omnia non defigant.

* Gr. Niv. & Gam. *cunctos æstimari.*

* MS. & Ac. *formam. Miles ad secreta Judicis proximatus, Præsulis sui famam, aut ornat, aut maculat.*

* Ed. *observantis.*

* Gr. Cuj. & Forn. *dementes.*

a Domus de foribus. Lib. 1, cap. 2. Nazarii in Panegyrico, Pag. 106. S. Ambros. lib. 2 de Virginibus: Bona domus in ipso vestibulo debet agnosci. Sic Apuleius Et Hieronym. Epist. ad Marcellin. & Anapsych. Quos cùm legeris, & vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. *Juret.*

b Clementes. Vet. dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate cl. cum d. ut alias eodem mendi genere laborat Gellius lib. 5. cap. 14. in nomine servi Androdi à leone agniti, qui ferè Androclus apud Ælianum: & Nemesianus, divos lenè jacentes, pro clivos. Describit enim Capitolii ascensum, in quo & clivos fuisse constat vel ex Alpheno. l. 52. si ex plagis, §. in clivo ad l. Aquiliam. Simile peccatum apud Græcos in χαλαβία, pro χαδίνια, & χαλινια, pro χαδίνια Hartungus deprehendit. *Forn*

c Inter cancellos egeris. Glossæ antiquæ caula, Cancelli ante Judicem extra caula, foris versus atria. *Juretus.*

d Vacuam fistulam dicta pereexeant. Simile illud Comici:
Plenus rimarum sum: hac atque illac perfluo. *Forn.*

EPISTOLA SEPTIMA.

Universis Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit admoneantur Tributarii, ut trina illatione, & temporibus constitutis vectigalia solita persolvant.

Justissimè quæritur, quod annuâ devotione præstatur: quando sub quodam gaudio constat inferri, quod solvitur lege naturali. Stipendium namque est, quod subjectum facit munificum dici; & offerentis nomen accipit, qui se, quod penditur, debere cognoscit. Quàm * lautum est intrepidum foro assistere, publicum non timere, & inter devotos laudabilem collocari, qui pudorem non sinitur habere compulsi? Inhonorum est enim omne, quod * cogitur; nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributa: contrà, quàm libero dignum est compulsoribus nihil debere? Ille solus delectabilis ager est domino, in quo supervenire non timetur exactor. *a* Meritò ergo testimonium solutionis securitas dicitur, de qua non solùm animus, sed substantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum sit, * Indictione duodecima per diœcesim dicationis tuæ solemni moderamine custodito, possessorem te Officiumque tuum præcipimus admonere; ut trina illatione devotus, *b* constitutis temporibus suam compleat functionem: ita ut cesset *c* venalis illa dilatio, quæ non ad tributariorum compendia, sed fraudis ambitu cognoscitur exquisita. Nam qui se hujusmodi onera sublevare dicunt, aliud majus pondus abominabilis nundinationis imponunt. Absit à nostris temporibus detestabilis, & fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur, exsolvat; nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter sicut fiscalia onera nullâ occasione volumus aggravari: ita constitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri; quatenus & possessorum devotio gratissima Dominis innotescat, & tarditatis involuta confusio nostris * rationibus auferatur. Unde singulis quibusque temporibus solemni more factos Breves ad scrinia nostra transmittite, sicut te & prisca legum, & nostræ jussionis præsens commonere videtur auctoritas: ne si aliquid horum æstimaveris negligendum, tu tibi absolutè facias esse periculum. Veruntamen, ut justissimarum præceptionum diligentior procuretur affectus, illum atque illum, præcedentibus meritis comprobatos, tibi Officioque tuo imminere; ut nihil possit nocere negligentia, ubi adhibetur sollicitudo geminata. Unde continenter agite, si provectum vestrum magis desideratis extendere. Impia lucra sint à vobis omnimodis aliena: vos possessorem devotum redditis, si fraudulentis non gravetur incommodis. De æquitate potiùs, quàm de rapacitate proficitur. Semper metuit injusta præsumptio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Habebunt nos bene agentes, in quo possumus, auditores. Remuneratorem enim illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero. Agite ergo, laudes ad me potiùs vestri perveniant, quàm querelæ. Majus commodum non quæratis, quàm si nihil venditis. Illa tantùm sequenda sunt lucra, quæ potest possessor lætus offerre, & miles solemniter securus accipere. Non censor, sed laudator vester esse desidero. Cavete ergo, ne reddatur infestus, qui vobis cupit esse beneficus. Nam graviùs semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

Sub quodam gaudio constat inferri, quod solvitur lege naturali

* Ed. *cautum.*

Inhonorum est omne, quod cogitur.

* Ed. *agitur.*

* Anno Christi 534.

* Ed. *stationibus.*

De æquitate potiùs, quàm de rapacitate proficitur.

Semper metuit injusta præsumptio.

Quid acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur?

Graviùs semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

a Meritò testimonium solutionis securitas dicitur.

Apocha ſecuritas dicitur. Petronius in Satyrico : Redde mihi apodixim defunctoriam, id eſt remiſſionem ſenilis ætatis. Sidonius contra tributa ſecuritatibus, &c. *Broſſ.*

b Conſtitutis temporibus. Omnes illationes fiſco tribus penſionibus ſolvebantur, nempe quarto quoque menſe, C. de apoch. lib. 10. tit. 25. *Forner.*

c Venalis dilatio. Venales moras, infrà hoc lib. epiſt. 35. & l. 33. ſi bene, D. de uſuris. *Forn.*

VIII.

Edictum per Provincias Senator Præfectus Prætorio.

Multa, & præclara præbet monita ; & promittit ſe Judicem integerrimum futurum.

PRiſcorum *a* mos fuit nova jura decernere ; ut ſuccedenti populo aliquid, quod omiſſum videbatur, adjungerent : nunc autem ſufficiens laus conſcientiæ eſt, Veterum decreta ſervare. Erat antè genus hominum ſub hac novitate ſollicitum, dum regulam vitæ ſuæ in aliena cognoſcerent voluntate pendere : modò verò unuſquiſque novit fixum, quod ab Antiquis pleniſſimè non dubitat conſtitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, ſi non deſit voluntas eximia. Quid *b* præconum voces? Quid periculoſas ſententias Præſulum erectis auribus ſuſtinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui ſibi ſe judicem intelligit conſtitutum. Studete cuncti actibus bonis, & formidanda neſcitis. Nolite inardeſcere ad præſumptiones illicitas : amate vivere quieti : tranſigite ſemper innoxii. Quid litibus honeſta confunditis? Cur facitis, quæ mox timere poſſitis? Si quæritis lucra, vitate potiùs damnoſa litigia. Si quod tamen emerſerit civile certamen, legibus patriis eſtote contenti. Nullus ad ſeditioſa conſurgat : nullus ad violenta confugiat. Furoris genus eſt, in ſæculo pacato turbulento ſtudere propoſito. Sed quia vobis de Judicibus, etſi non verus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta poteſtas trahit potiùs ad timorem) quantùm ad meum propoſitum pertinet, juvante Deo, rerumque Dominis regnantibus, omnia vobis juſta, omnia moderata promittite. Primùm, quod maximè Judicem dehoneſtat, nundinatio à me fœda neſcietur. Non enim *c* verba mea, more veſtium, ſuſpenſa venduntur. Sperari à vobis aliquid ſola ſpecierum indigentia faciet, non malitioſa venalitas : ubi tamen erit, quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus, quod ematur : nec ad taxationem trahimus, quæ neceſſaria non habentur. Eſtote tantùm ad conſueta ſolliciti, de novitate ſecuri : quia illud ſolum nobis judicavimus eſſe commodum, ſi vos, juvante Domino, ſervemus illæſos. Non vos quiſquam militum pro ſua voluntate concutiet : non exactor adjectitiis gravabit incommodis : non ſolùm noſtras, ſed & Officii innoxias cuſtodivimus manus. Alioqui inutile bonum eſt Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbuiſſe. Neque enim ſic à nobis egrediuntur ; ut ea, quæ paſſi fuerint, aliis meritò feciſſe videantur. Imminuta ſunt enim veſtro amore ſuffragia, quæ hactenus omnium detrimento creſcebant. Oſtendimus in nobis, Deo juvante, continentiam ; ut eam militibus ſine pudore imperare poſſimus. Non enim poteſt auctoritatem habere ſermo, qui non juvatur exemplo : dum iniquum ſit bona præcipere, & talia non feciſſe. Ordinatio igitur noſtra utilitatem publicam tantummodo reſpiciet, non furta privata. Scimus, quæ pro nobis vota fuderitis, quà fuiſtis anxietate ſuſpenſi. Deforme nobis eſt talia facere, ut minùs poſſitis in veſtra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures noſtræ ad ſuſcipienda deſideria ſupplicantium : auctor cauſæ ſuis nos oculis ſub libertate viſurus eſt : non redempta, ſed propria lingua loquetur. Vobis enim nec ſervitus imperabit ; nec à nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique noſtra nullus turpis actus intravit : nemo à nobis, quàm venerat, minùs locupletior rediit. Neſcivit domeſticum penetrale à ſubſelliis diſcrepare. Judicem me obſervans inveniet, quocumque reſpexerit. Verecundiæ memores, juvante Deo, ſic agere nos optamus, quemadmodum à rerum Dominis mandata ſuſcepimus. Vos ad omnia juſta eſtote devoti ; ut me provinciarum *d* patrem faciatis eſſe, quàm Judicem : quia iterum graviùs iraſcitur, qui minimè de probitatum actione penſatur. Nam ſi præbuiſtis læſionibus obſequium, quid illi impendere debetis, quem vobis magnoperè ſtudere cognoſcitis? *e* Solemnia commoda ſedis veſtræ laborantibus militibus non negentur : quia ipſe præbet viam excedendi, qui non patitur juſta perſolvi. Præceptis etiam noſtris obedientiam æquabili moderatione præſtate. Compellat rationabiliter proprius animus : ne vos urgeat terror armatus. Odium ſibi excitat, qui juſtis reſultat imperiis. Quem jam coëgero, non amabo. Sic enim cuncta, quæ agenda ſunt, volumus explicari ; ut vos nullo compulſore faciamus imminui. Servari vobis cupimus conceſſa pridem Dominorum beneficia, nulla abominabili præſumptione diſtracta. Honorem noſtrum ſola vos optamus gratulatione ſentire ; & Regnantibus bona petere, qui veſtra deſideria * niſi ſunt præſtitiſſe. Vivite nunc adepta ſecuritate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuiſtis voluntariis ſponſionibus obligare. Nam qui dubitat ſub Dei confidentia juſta promittere, vult habere liberum, quod non eſt pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, ſpeculum cordis, imaginem voluntatis ; ut quibus non ſum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potiùs parte conſpicite, quâ latent præſentes. Non eſt vobis damnum abſentiæ meæ : utiliùs eſt Judicem mente noſſe, quàm corpore.

Propriæ vitæ imponit modum, qui ſibi ſe judicem intelligit conſtitutum.

Furoris genus eſt in ſæculo pacato turbulento ſtudere propoſito.

Inexperta poteſtas trahit potiùs ad timorem.

Nundinatio Judicem maximè dehoneſtat.

Inutile bonū eſt Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbere.

Non poteſt auctoritatem habere ſermo, qui non juvatur exemplo.

Ipſe præbet viam excedendi, qui non patitur juſta perſolvi.

Odium ſibi excitat, qui juſtis reſultat imperiis.

* Ed. viſi.

Utilius eſt Judicem mente noſſe, quàm corpore.

a Priſcorum mos fuit. Sic Ulpianus ait Proconſulem edictum ejus aliquam ſui commendationem continens mittere debere, &c. l. 4. de offic. Proconſ. *Forn.*

b Præconum voces. Suprà lib. 6. form. 3. l. ult. C. de feriis. *Forner.*

c Verba mea more veſtium ſuſpenſa venduntur. Imp. Conſtantinus : Non ſit venale Judicis verbum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium, l. 1. de offic. rect. provin. C. Theod. quidam verbum pro velum : nihil temerè mutem : arg. l. 5. C. de naufrag. l. 6. Cod. Theod. eod. tit. Vide infrà hoc lib. 12. epiſt. 32. Officii innoxias manus τῶν ἔξωθεν, manus puræ. Seneca lib. 7. Controv. Novel. 8. καθαρὰς χεῖρας. *Forn.*

d Patrem faciatis, quàm judicem. Quàm, ſine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam ſimile ſuppleatur. ſup. lib. 8. epiſt. 2. & lib. 9. epiſt. 25. *Forn.*

e Solemnia commoda. Id eſt ſalaria : l. Commodis, de re judi. Victorius in Præfatione lib. 1. & infra hoc lib. epiſt. 33. *Forner.*

EPISTOLA NONA.

Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut diligant justitiam, eamque à subditis suis observari curent.

Mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertimuit.

SCiens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propositi nostri votum edictali tenore promisimus: ne, juvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid formidare venturum: dum semper gravius æstimatur emergere, quod timetur. Absit à nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cùm intraverit pectus * apta suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his jussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa Dominos felices; ut, sicut nos nullum contrariâ voluimus cogitatione suspendere: ita se & illi devotus debeant piè regnantibus exhibere. Sponsiones autem * nostras vos veras efficitis, si Provincialibus æquabiliter præsideris. Diligite justitiam; quæ vos & amabiles faciat, & gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quàm magnum est in tantorum conspectu facere, quod omnium possint ora prædicare? Judicium, quasi juridicium, cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cùm viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum, ut boni mores Provincialibus dentur: sed auditas auferatur. De remediis potiùs, quàm de læsione tractetur. Grave malum est, quicquam ad largienda juris beneficia fieri, & mixtum læsionibus inveniri. Sic agite, ut cùm justitia probata quæritur, annus vester brevis esse videatur. Honores potiùs vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si Provincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium Judicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium, quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiæ puritate tractetis. Obviate malis, fovete nihilominus innocentes. Si quis tamen est, qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod justum est: aut petitorem protinus cum vestra relatione transmittite: aut * si viribus deseritur veniendi, negotium destinatâ relatione declaretur: quando & evectiones publicas accepistis, & nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa summota est: quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere, aut certè nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

Gravius semper emergere æstimatur, quod timetur.

Reo jam vicinus est, qui malus putatur.

* Ed. acta.

* Ed. vestras.

Præsulem agere non decet, quod alter accuset.

Dici non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda.

* Ed. Ac. juribus.

* a Vide Apuleium lib. 1. Florid. ubi Proconsulem Africæ alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuò liceret frui. Quid nobis cum istis Proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus, & festinantibus mensibus? O celeres hominum dies: O Præsidum optimorum cita pericula! Juret.

EPISTOLA DECIMA.

Beato Viro Clarissimo, Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Significat Regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam; & jubet, ut ei necessaria quæque suppeditet.

CUm rerum Domini clementia de famuli sui * Davi salute cogitaret (cujus votum est de cunctorum sospitate lætari) remedia Lactarii montis eum jussit expetere; ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui crebra tussi retonans anhelo pectore membra tenuavit: dum ministeria naturæ, nimiâ concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum aptè non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; &, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aëris salubritas cum pinguis arvi fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissimâ qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus Medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas instaurat; & fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præster origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, & instar ejus, cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cùm exprimatur in vasis. Quade re annonas deputatas, subventionemque necessariam præbere venienti; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparetur ejus juventus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuosè bibite, quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

* Alii, David.

Felicitatis genus est inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

XI.

Edictum de pretiis custodiendis Ravennæ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta Edicti violatoribus pecuniariâ, corporeâve pœna.

* Niv & Ga. *emptoris. Quare venalitas victualium rerum t̃poris debeat subjacere rationi.*

VEnalitas *a* victualium rerum * temporia debet subjacere rationi; ut neque in vllitate caritas, nec in caritate vilitas expetatur: sed æqualitate perpensa & murmur ementibus, & gravamen querulis negotiatoribus auferatur. Atque ideo tiurinatis omnibus, & ad liquidum calculatione collecta, diversarum specierum pretia subter affiximus; ut omni ambiguitate summota, definitarum rerum debeat manere custodia. Siquis autem vendentium non servaverit, quæ præsentia edicti tenor eloquitur; per singulos excessus sex solidorum mulctam à se noverit exigendam, & *b* fustuario posse subjacere supplicio; quatenus eum & damni metus terreat, & prædicta pœna vehementer affligat.

a Venalitas. Hoc suprà in formula defensoris & curatoris Reipubl. l. 6. form. 18. & l. 7. form. 11. & 12. Pretia justa rebus venalibus statuantur, Novell. 122. edict. 6. Justiniani: supra lib. 9. epist. 5. c. 1. extra de empt. & vend. Cedrenus in Theophilo Imperatore: Athenæus lib. 6 Dipnosophist. c. 2. de piscium venditorib. Moschopulus & Suidas in ὀψοπώλαις. *Forn.*

b Fustuario supplicio. Hujus mentio in jure crebra, l. 7. saccularii, ff. de extr. criminib. Novell. Majoriani, Papinian. respons. tit. 14. & tit. 21. l. 5. C. Theod. de Episc. & Cler. Paulus l b. 5. sent. tit. 4. & tit. 21. Et supra lib 9. epist. 2. lib. 4. epist. 10. lib. 2. epist ult. l. 2. tit. ult. C. qui ad Eccles. confug. Adrianus Papa apud Gratianum: Qui in alterius famam, inquit, publicè, scripturam aut verba contumeliosa confinxerit, flagelletur, can. 1. 5. q 1. renovat legem xii. tab. quæ famosi libelli auctorem fustuario puniri jubebat. Cornut. in Persii. Satyr. 1. *Forner.*

XII.

Edictum pretiorum per Flaminiam.

Statuit, ut ab hospitibus exigantur tantùm pretia per militem suum, cives, & Episcopum loci definita. Qui secus fecerit, in eum sex solidorum mulctam, & fustuarium supplicium decernit.

SI otiosi populi urbium singularum sub pretiorum justitia continentur; quantò magis debet laborantibus subveniri, ne utilitas commeantium saucietur discrimine fortuitorum? Et ideo susceptio transeuntium requies debet esse curatum: ne quod ad levamen inventum esse constat, detestabile potiùs gravamen infligat. Recipiatur hospes ad pretia definita: iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam: quoniam turpis * accusatio est, terrere enormitate pretii, & susceptione blandiri. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere; utrosque enim constat aliena velle diripere, & considerationem justitiæ non habere. Nescitis, quanta possitis acquirere moderati? Ultro ad commoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. Nullus ergo se æstimet, quod est familiare semper absentium, longinquitatis oblivione defendi: quando ad nos veniunt quotidie qui vestra mercimonia patiuntur. Cavete potiùs damna multorum, qui lucrorum aviditates appetitis. Sex enim solidorum dispendium se noverit sustinere, & laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quàm miles noster in rem directus pretia, cum civibus atque Episcopis locorum, habita deliberatione, censuerit.

* Ac occupatio Niv. & Gam. *aucupatio. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere.*

Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus: ne obsessa potiùs videantur itinera esse latronum.

EPISTOLA DECIMA TERTIA.

Justiniano Imperatori Senatus Urbis Romæ.

Rogat, ut Regi pacem concedat. Quod ut faciliùs assequatur, Romæ, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli preces suis adjungit.

HOnestum nimis & necessarium videtur esse negotium, pro securitate Romanæ Reipub. pio Principi supplicare: quia convenit à vobis expeti, quod nostræ possit proficere libertati. Nam inter cætera bona, quæ vobis singulariter Divina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quàm quod vos cognoscitis ubique posse præstare. Rogamus ergo, clementissime Imperator, & de gremio Curiæ duplices tendimus manus, ut pacem vestram nostro Regi simillimam præbeatis: nec nos patiamini abominabiles fieri, qui semper de vestra concordia videbamur accepti. Romanum siquidem nomen vos commendatis, si nostris Dominis benigna conceditis. Gratia vestra nos erigit ac tuetur; & hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentimus. Quietem ergo Italiæ fœdera vestra componant: quia tunc amari possumus, si per vos dilectio votiva copuletur. Cui rei si nostræ preces adhuc non videntur posse sufficere, æstimate patriam nostram in hæc precatoria verba prorumpere: Si tibi aliquando grata fui, ama, piissime Principum, defensores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant esse concordes: ne incipiant talia in me facere, quæ à votis tuis cognoverint discrepare. Non mihi sis causa crudelis exitii, qui semper vitæ gaudia præstitisti. Ecce alumnos meos sub tua pace geminavi: ecce civibus ornata resplendui. Si me lædi pateris, ubi jam nomen tuæ pietatis ostendis? Quid enim pro me nitaris ampliùs agere, cujus religio, quæ tua est, cognoscitur sic florere? Senatus meus honoribus crescit, facultatibus indesinenter augetur. Noli per discordiam dissipare, quod deberes per bella defendere. Habui multos Reges: sed neminem hujusmodi * litteratum: habui prudentes viros: sed nullum sic doctrina & pietate pollentem. Diligo Amalum, meis uberibus enutritum, virum fortem, mea conversatione compositum, Romanis prudentia charum, gentibus virtute reverendum. Junge quinimmo vota, participate consilia; ut tuæ gloriæ proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. Noli me sic quærere, ut non valeas invenire. Tua sum nihilominus charitate, * si nullum facias mea membra lacerare. Nam si Libya meruit per te recipere libertatem; crudele est me amittere, quam semper visa sum possidere. Impera motibus iracundiæ Triumphator egregie. Plus est, quod generali voce petitur, quàm si vester animus cujuslibet ingratitudinis offensione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat Senatores. Quod si adhuc minus est, beatorum Apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. Nam qui securitatem Romanam sæpe defendisse probantur ab hostibus; quid erit, quod eorum meri-

* Ed. *litteratum.*

* Ag. *sed* Niv. & Gam. *sin.*

tis vester non tribuat Principatus? Sed ut omnia Reverentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, Legatum piissimi Regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus porrigendas; ut tam * multi debeant efficere, quæ vel singuli poterunt apud pios animos obtinere.

* Alii, *multa.*

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gaudioso Cancellario Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Describit Comum civitatem, & indicat Regem ejus incolas munere perpetuo affecisse.

Comum civitas describitur.

DUm multis itineribus Como civitas expetatur, ita se possessores paravetedorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu ipsi potiùs atterantur. Quibus indultu Regali beneficium præcipimus jugiter custoditi: ne urbs illa, positione sua libenter habitabilis, rarescat incolis frequentiâ læsionis. Est enim post montium devia, & laci purissimi vastitatem, quasi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet munimen claustrale probetur esse provinciæ, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestria culta transmittit, & amœnis vectationibus apta, & victualibus copiis indulgenter accommoda: à fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris amœnitate perfruitur; ut & animus recreabili delectatione satietur, & piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Meritò ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur compta muneribus. Hic profectò lacus est nimis amplissimæ vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decenter imitatus, spumei littoris albore depingitur. Circa quem conveniunt in coronæ speciem excelsorum montium pulcherrimæ summitates: cujus ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ silvæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondosæ vineæ latus montis ascendunt. Apex autem ipse, quasi quibusdam capillis, castanearum densitate crispatus, ornante natura depingitur. Hinc rivi niveo candore relucentes in aream laci altitudine præcipitante descendunt. Hujus finibus ab Austro veniens *a* Addua fluvius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare devolvitur; qui tanto impetu vastissimi æquoris undas incidit, ut nomen retinens & colorem in Septentrionem obesiore alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fusciorem in aquis albentibus esse descriptam; miroque modo influentis discolor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit: sed ratio ipsa vulgatiter paret, ut torrentes præcipites limosâ fæce corrupti, vitreo sint æquori discolores. Hoc autem jure putabitur stupendum, quòd simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum videas ire celerrimum; ut amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis ondis non videas colore posse miscere. Quapropter incolis harū rerū jure participetur: quādo amœnia omnia delicata sunt ad labores; & facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueverunt. Fruantur ergo munere Regali perpetuo; ut sicut gaudent nativis epulis: ita eos exultare faciat munificentia Principalis.

Amœna omnia delicata sunt ad labores.

a Addua fluvius. Fluvius est in Insubribus, qui per medium Larium lacum fertur, ita ut aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus,

Addua quo scillas spumosior incitat undas,

bonos pisces nutrit, & potissimùm Tinulos. vide Plin. lib. 2. cap. 103. Bross.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Notum facit Regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse; & ut Regi gratias referant, hortatur.

Subvenire semper amandis est.

Bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio.

REgale muneris impetratum gaudium debet esse cunctorum; ut provocetis ad meliora, cùm de nobis concessa probaveritis esse gratissima. Nam si subvenire semper amandis est; cujusmodi vos æstimatos intelligitis, quos relevatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiam longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio) gloriosissimi Domini, devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate solita, destinaverunt; ut judicio vestro, quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur: ne quod afflictis datum est, usurpet illæsus: sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina præmente corruerant. Astensis autem civitas, quæ supra cæteras suggeritur ingravata, dispositionis vestræ justitia maximè sublevetur; ut secundum modum dispendii commoditate beneficii perfruatur. Sumite pietatis stipendium tributarii, & Dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod consueveratis inferre. Sed ut beneficia Dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur; celeriùs relatio vestra nos instruat, quid unicuique de hac summa relaxandum esse judiceris; ut tantum de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. Quapropter piissimis Dominis votis salutaribus reddite, quæ debetis; ut ratio vestra supplicando peragat, quod se in ipso universitas recepisse cognoscat.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Promittit se perpensurum querelas de libris & mensuris delatas, & si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit, ut ad apparatum exercitus necessaria quæque cuncti festim & libenter procurent.

Apocha securitas dicitur. Petronius in Satyrico: Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, &c. *Bross.*

b Constitutis temporibus. Omnes illationes fisco tribus pensionibus solvebantur, nempe quarto quoque mense, C. de apoch. lib. 10. tit. 22. *Forner.*

c Venalis dilatio. Venales moras, infrà hoc lib. epist. 35. & l. 33. si bene, D. de usuris. *Forn.*

VIII.

Edictum per Provincias Senator Præfectus Prætorio.

Multa, & præclara præbet monita; & promittit se Judicem integerrimum futurum.

PRiscorum *a* mos fuit nova jura decernere; ut succedenti populo aliquid, quod omissum videbatur, adjungerent: nunc autem sufficiens laus conscientiæ est, Veterum decreta servare. Erat antè genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitæ suæ in aliena cognoscerent voluntate pendere: modò verò unusquisque novit fixum, quod ab Antiquis plenissimè non dubitat constitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, si non desit voluntas eximia. Quid *b* præconum voces? Quid periculosas sententias Præsulum erectis auribus sustinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Studere cuncti actibus bonis, & formidanda nescitis. Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas: amate vivere quieti: transigite semper innoxii. Quid litibus honesta confunditis? Cur facitis, quæ mox timere possitis? Si quæritis lucra, vitate potiùs damnosa litigia. Si quod tamen emerserit civile certamen, legibus patriis estote contenti. Nullus ad seditiosa consurgat: nullus ad violenta confugiat. Furoris genus est, in sæculo pacato turbulento studere proposito. Sed quia vobis de Judicibus, etsi non vetus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta potestas trahit potiùs ad timorem) quantùm ad meum propositum pertinet, juvante Deo, rerumque Dominis regnatoribus, omnia vobis justa, omnia moderata promittite. Primùm, quod maximè Judicem dehonestat, nundinatio à me fœda nescietur. Non enim *c* verba mea, more vestium, suspensa venduntur. Sperari à vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas: ubi tamen erit, quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus, quod ematur: nec ad taxationem trahimus, quæ necessaria non habentur. Estote tantùm ad consueta solliciti, de novitate securi: quia illud solum nobis judicavimus esse commodum, si vos, juvante Domino, servemus illæsos. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet: non exactor adjectitiis gravabit incommodis: non solùm nostras, sed & Officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbuisse. Neque enim sic à nobis egrediuntur; ut ea, quæ passi fuerint, aliis meritò fecisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo juvante, continentiam; ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo: dum iniquum sit bona præcipere, & talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata. Scimus, quæ pro nobis vota fuderitis, quâ fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia facere, ut minùs possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium: auctor causæ suis nos oculis sub libertate visurus est: non redempta, sed propria lingua loquetur. Vobis enim nec servitus imperabit; nec à nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique nostra nullus turpis actus intravit: nemo à nobis, quàm venerat, minùs locupletior rediit. Nescivit domesticum penetrale à subselliis discrepare. Judicem me observans inveniet, quocumque respexerit. Verecundiæ memores, juvante Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum à rerum Dominis mandata suscepimus. Vos ad omnia justa estote devoti; ut me provinciarum *d* patrem factiatis esse, quàm Judicem: quia iterum graviùs irascitur, qui minimè de probitatum actione pensatur. Nam si præbuistis læsionibus obsequium; quid illi impendere deberis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? *e* Solemnia commoda sedis vestræ laborantibus militibus non negentur: quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi. Præceptis etiam nostris obedientiam æquabili moderatione præstate. Compellat rationabiliter proprius animus: ne vos urgeat terror armatus. Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis. Quem jam coëgero, non amabo. Sic enim cuncta, quæ agenda sunt, volumus explicari; ut vos nullo compulsore faciamus imminui. Servari vobis cupimus concessa pridem Dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire; & Regnantibus bona petere, qui vestra desideria* nisi sunt præstitisse. Vivite nunc adepta securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsionibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia justa promittere, vult habere liberum, quod non est pollicitus immutare. Tenere igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non sum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potiùs parte conspicite, quâ latent præsentes. Non est vobis damnum absentiæ meæ: utilius est Judicem mente nosse, quàm corpore.

Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum.

Furoris genus est in sæculo pacato turbulento studere proposito.

Inexperta potestas trahit potiùs ad timorem.

Nundinatio Judicem maximè dehonestat.

Inutile bonum est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbere.

Non potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo.

Ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi.

Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis.

* Ed. visi

Utilius est Judicem mente nosse, quàm corpore.

a Priscorum mos fuit. Sic Ulpianus ait Proconsulem edictum ejus aliquam sui commendationem continens mittere debere, &c. l. 4. de offic. Procons. *Forn.*

b Præconum voces. Suprà lib. 6. form. 3. l. ult. C. de feriis. *Forner.*

c Verba mea more vestium suspensa venduntur. Imp. Constantinus: Non sit venale Judicis verbum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, l. 1. de offic. rect. provin. C. Theod. quidam verbum pro velum: nihil temerè mutem: arg. l. 5. C. de naufrag. l. 6. Cod. Theod. eod. tit. Vide infrà hoc lib. 11. epist. 32. Officii innoxias manus τὰς ἀδώρους, manus puræ. Seneca lib. 7. Controv. Novel. 8. καθαρὰς χεῖρας. *Forn.*

d Patrem faciatis, quàm judicem. Quàm, sine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam simile suppleatur. sup. lib. 8. epist. 1. & lib. 9. epist. 25. *Forn.*

e Solemnia commoda. Id est salaria: l. Commodis, de re judi. Victruvius in Præfatione lib. 1. & infra hoc lib. epist. 33. *Forner.*

EPISTOLA NONA.

Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut diligant justitiam, eamque à subditis suis observari curent.

SCiens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propositi nostri votum edictali tenore promisimus: ne, juvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid formidare venturum: dum semper gravius æstimatur emergere, quod timetur. Absit à nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cùm intraverit pectus * apta suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his jussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa Dominos felices; ut, sicut nos nullum contrariâ voluimus cogitatione suspendere: ita se & illi devotos debeant piè regnantibus exhibere. Sponsiones autem * nostras vos veras efficitis, si Provincialibus æquabiliter præsideris. Diligite justitiam, quæ vos & amabiles faciat, & gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quàm magnum est in tantorum conspectu facere, quod omnium possint ora prædicare? Judicium, quasi juridicium, cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cùm viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum, ut boni mores Provincialibus dentur: sed nuditas auferatur. De remediis potiùs, quàm de læsione tractetur. Grave malum est, quicquam ad largienda juris beneficia fieri, & mixtum læsionibus inveniri. Sic agite, ut cùm justitia probata quæritur, annus vester brevis esse videatur. Honores potiùs vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si Provincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium Judicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium, quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiæ puritate tracteris. Obviate malis, fovete nihilominus innocentes. Si quis tamen est, qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod justum est: aut peritorem protinus eum vestra relatione transmittite: aut * si viribus deseritur veniendi, negotium destinatâ relatione declaretur: quando & evectiones publicas accepistis, & nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa summota est: quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere, aut certè nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

Mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit.

Gravius semper emergere æstimatur, quod timetur.

Reo jam vicinus est, qui malus putatur.

* Ed. alta.

* Ed. vestras.

Præsulem agere non decet, quod alter accuset.

Dici non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda.

* Ed. Ac. juribus.

*a Vide Apuleium lib. 1. Florid. ubi Proconsulem Africæ alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuò liceret frui. Quid nobis cum istis Proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus, & festinantibus mensibus? O celeres hominum dies! O Præsidum optimorum citata pericula! Juret.

EPISTOLA DECIMA.

Beato Viro Clarissimo, Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Significat Regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam; & jubet, ut ei necessaria quæque suppeditet.

CUm rerum Domini clementia de famuli sui * Davi salute cogitaret (cujus votum est de cunctorum sospitate lætari) remedia Lactarii montis eum jussit expetere; ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui crebra tussi retonans anhelo pectore membra tenuavit: dum ministeria naturæ, nimiâ concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum aptè non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; &, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aëris salubritas cum pinguis arvi fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissimâ qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus Medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas instaurat; & fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, & instar ejus, cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cùm exprimatur in vasis. Quade re annonas deputatas, subventionemque necessariam præbere venienti; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparetur ejus juventus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuosè bibite, quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

* Alii, Davidi.

Felicitatis genus est inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

XI.

Edictum de pretiis custodiendis Ravennæ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta Edicti violatoribus pecuniariâ, corporeâve pœnâ.

Apocha securitas dicitur. Petronius in Satyrico : Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, &c. *Brosf.*

b Constitutis temporibus. Omnes illationes fisco tribus pensionibus solvebantur, nempe quarto quoque mense, C. de apoch. lib. 10. tit. 22. *Forner.*

c Venalis dilatio. Venales moras, infra hoc lib. epist. 35. & l. 33. si bene, D. de usuris. *Forn.*

VIII.

Edictum per Provincias Senator Præfectus Prætorio.

Multa, & præclara præbet monita ; & promittit se Judicem integerrimum futurum.

PRiscorum *a* mos fuit nova jura decernere ; ut succedenti popolo aliquid, quod omissum videbatur, adjungerent : nunc autem sufficiens laus conscientiæ est, Veterum decreta servare. Erat antè genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitæ suæ in aliena cognoscerent voluntate pendere : modò verò unusquisque novit fixum, quod ab Antiquis plenissimè non dubitat constitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, si non desit voluntas eximia. Quid *b* præconum voces? Quid periculosas sententias Præsulum erectis auribus sustinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Studete cuncti actibus bonis, & formidanda nescitis. Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas : amate vivere quieti : transigite semper innoxii. Quid litibus honesta confuoditis? Cur facitis, quæ mox timere possitis? Si quæritis lucra, vitate potius damnosa litigia. Si quod tamen emerserit civile certamen, legibus patriis estote contenti. Nullus ad seditiosa consurgat : nullus ad violenta confugiat. Furoris genus est, in sæculo pacato turbulento studere proposito. Sed quia vobis de Judicibus, etsi non verus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta potestas trahit potiùs ad timorem) quantùm ad meum propositum pertinet, juvante Deo, rerumque Dominis regnantibus, omnia vobis justa, omnia moderata promittite. Primùm, quod maximè Judicem dehonestat, nundinatio à me fœda nescietur. Non enim *c* verba mea, more vestium, suspensa venduntur. Sperari à vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas : ubi tamen erit, quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus, quod ematur : nec ad taxationem trahimus, quæ necessaria non habentur. Estote tantùm ad consueta solliciti, de novitate securi : quia illud solum nobis judicavimus esse commodum, si vos, juvante Domino, servemus illæsos. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet : non exactor adjectitiis gravabit incommodis : non solùm nostras, sed & Officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbuisse. Neque enim sic à nobis egrediuntur ; ut ea, quæ passi fuerint, aliis meritò fecisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo juvante, continentiam ; ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo : dum iniquum sit bona præcipere, & talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam rantummodo respiciet, non furta privata. Scimus, quæ pro nobis vota fuderitis, quà fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia tacere, ut minùs possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium : auctor causæ suis nos oculis sub libertate visurus est : non redempta, sed propria lingua loquetur. Vobis enim nec servitus imperabit ; nec à nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique nostra nullus turpis actus intravit : nemo à nobis, quàm venerat, minùs locupletior rediit. Nescivit domesticum penetrale à subselliis discrepare. Judicem me observans inveniet, quocumque respexerit. Verecundiæ memores, juvante Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum à rerum Dominis mandata suscepimus. Vos ad omnia justa estote devoti ; ut me provinciarum *d* patrem satis esse, quàm Judicem : quia iterum graviùs irascitur, qui minimè de probitatum actiune pensatur. Nam si præbuistis læsionibus obsequium; quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? *e* Solemnia commoda sedis vestræ laborantibus militibus non negentur : quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi. Præceptis etiam nostris obedientiam æquabili moderatione præstate. Compellat rationabiliter proprius animus : ne vos urgeat terror armatus. Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis. Quem jam coëgero, non amabo. Sic enim cuncta, quæ agenda sunt, volumus explicari ; ut vos nullo compulsore faciamus imminui. Servari vobis cupimus concessa pridem Dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire ; & Regnantibus bona petere, qui vestra desideria * nisi sunt præstitisse. Vivite nunc adepta securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsionibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia justa promittere, vult habere liberum, quod non est pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis ; ut quibus non sum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potiùs parte conspicite, quâ latent præsentes. Non est vobis damnum absentiæ meæ : utilius est Judicem mente nosse, quàm corpore.

Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum.

Furoris genus est in sæculo pacato turbulento studere proposito.

Inexperta potestas trahit potiùs ad timorem.

Nundinatio Judicem maximè dehonestat.

Inutile bonū est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbere.

Non potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo.

Ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi.

Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis.

* Ed. visi

Utilius est Judicem mente nosse, quàm corpore.

a Priscorum mos fuit. Sic Ulpianus ait Proconsulem edictum ejus aliquam sui commendationem continens mittere debere, &c. l. 4. de offic. Proconsf. *Forn.*

b Præconum voces. Suprà lib. 6. form. 3. l. ult. C. de feriis. *Forner.*

c Verba mea more vestium suspensa venduntur. Imp. Constantinus : Non sit vænale Judicis verbum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, l. 1 de offic. rect. provin. C. Theod. quidam verbum pro velum : nihil temerè mutem : arg. l. 5. C. de naufrag. l. 6. Cod. Theod. eod. tit. Vidè infrà hoc lib. 11. epist. 32. Officii innoxias manus τὰς ἐξουσίας, manus puræ. Seneca lib. 7. Controv. Novel. 8. καθαρὰς χεῖρας. *Forn.*

d Patrem faciatis, quàm judicem. Quàm, sine comparationis particola, ut magis, vel quidpiam simile suppleatur. sup. lib. 8. epist. 2. & lib. 9. epist. 25. *Forn.*

e Solemnia commoda. Id est salaria : l. Commodis, de re judi. Victruvius in Præfatione lib. 2. & infra hoc lib. epist. 33. *Forner.*

EPISTOLA NONA.

Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut diligant justitiam, eamque à subditis suis observari curent.

Mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit.

Gravius semper emergere æstimatur, quod timetur.

Reo jam vicinus est, qui malus putatur.

* Ed. acta.

* Ed. vestras.

SCiens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propositi nostri votum edictali tenore promisimus: ne, juvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid formidare venturum: dum semper gravius æstimatur emergere, quod timetur. Absit à nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cùm intraverit pectus * apta suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his jussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa Dominos felices; ut, sicut nos nullum contrariâ volumus cogitatione suspendere: ita se & illi devotos debeant piè regnantibus exhibere. Sponsiones autem * nostras vos veras efficitis, si Provincialibus æquabiliter præsideritis. Diligite justitiam; quæ vos & amabiles faciat, & gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quàm magnum est in tantorum conspectu facere, quod omnium possint ora prædicare? Judicium, quasi juridicium, cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cùm viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum, ut boni mores Provincialibus dentur: sed nuditas auferatur. De remediis potiùs, quàm de læsione tractetur. Grave malum est, quicquam ad largienda juris beneficia fieri, & mixtum læsionibus inveniri. Sic agite, ut cùm justitia probata quæritur, annus vester brevis esse videatur. Honores potiùs vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si Provincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium Judicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium, quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiæ puritate tractetis. Obviate malis, fovete nihilominus innocentes. Si quis tamen est, qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod justum est: aut petitorem protinus cum vestra relatione transmittite: aut * si viribus deseritur veniendi, negotium destinatâ relatione declaretur: quando & evectiones publicas accepistis, & nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa summota est: quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere; aut certè nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

Præsulem agere non decet, quod alter accuset.

Dici non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda.

* Ed. Ac. juribus.

· a Vide Apuleium lib. 1. Florid. ubi Proconsulem Africæ alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuò liceret frui. Quid nobis cum istis Proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus, & festinantibus mensibus? O celeres bonorum dies! O Præsidum optimorum citata pericula! Juret.

EPISTOLA DECIMA.

Beato Viro Clarissimo, Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Significat Regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam; & jubet, ut ei necessaria quæque suppeditet.

* Alii, Dativi.

CUm rerum Domini clementia de famuli sui * Davi salute cogitaret (cujus votum est de cunctorum sospitate lætari) remedia Lactarii montis eum jussit expetere; ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui crebra tussi retonans anhelo pectore membra tenuavit: dum ministeria naturæ, nimiâ concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum aptè non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; &, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aëris salubritas cum pinguis arvi fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissimâ qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit; ut quibus Medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas instaurat; & fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, & instar ejus, cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cùm exprimatur in vasis. Qua de re annonas deputatas, subventionemque necessariam præbere venienti; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparetur ejus juventus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuosè bibite, quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

Felicitatis genus est indè curari, undè libens animo æger possit expleri.

X I.

Edictum de pretiis custodiendis Ravennæ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta Edicti violatoribus pecuniariâ, corporeâve pœnâ.

Apocha securitas dicitur. Petronius in Satyrico: Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, &c. *Broff.*

b Constitutis temporibus. Omnes illationes fisco tribus pensionibus solvebantur, nempe quarto quoque mense, C. de apoch. lib. 10. tit. 22. *Forner.*

c Venalis dilatio. Venales moras, infrà hoc lib. epist. 35. & l. 33. si bene, D. de usuris. *Forn.*

VIII.

Edictum per Provincias Senatus Præfectus Prætorio.

Multa, & præclara præbet monita; & promittit se Judicem integerrimum futurum.

PRiscorum *a* mos fuit nova jura decernere; ut succedenti populo aliquid, quod omissum videbatur, adjungerent: nunc autem sufficiens laus conscientiæ est, Veterum decreta servare. Erat antè genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitæ suæ in aliena cognoscerent voluntate pendere: modò verò unusquisque novit fixum, quod ab Antiquis plenissimè non dubitat constitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, si non desit voluntas eximia. Quid *b* præconum voces? Quid periculosas sententias Præsulum erectis auribus sustinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Studete cuncti actibus bonis, & formidanda nescitis. Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas: amate vivere quieti: transigite semper innoxii. Quid litibus honesta confunditis? Cur facitis, quæ mox timere possitis? Si quæritis lucra, vitate potiùs damnosa litigia. Si quod tamen emerserit civile certamen, legibus patriis estote contenti. Nullus ad seditiosa consurgat: nullus ad violenta confugiat. Furoris genus est, in sæculo pacato turbulento studere proposito. Sed quia vobis de Judicibus, etsi non vetus, tamen oritur rationabilis metus (dum inexperta potestas trahit potiùs ad timorem) quantùm ad meum propositum pertinet, juvante Deo, rerumque Dominis regnantibus, omnia vobis justa, omnia moderata promitite. Primùm, quod maximè Judicem dehonestat, nundinatio à me fœda nescietur. Non enim *c* verba mea, more vestium, suspensa venduntur. Sperari à vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas: ubi tamen erit, quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus, quod ematur: nec ad taxationem trahimus, quæ necessaria non habentur. Estote tantùm ad consueta sollicitii, de novitate securi: quia illud solum nobis judicavimus esse commodum, si vos, juvante Domino, servemus illæsos. Non vos quisquam militum pro sua voluntate concutiet: non exactor adjectitiis gravabit incommodis: non solùm nostras, sed & Officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbuisse. Nequaquam enim sic à nobis egrediuntur; ut ea, quæ passi fuerint, aliis meritò fecisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo juvante, continentiam; ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo: dum iniquum sit bona præcipere, & talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non furta privata. Scimus, quæ pro nobis vota fuderitis, quà fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia facere, ut minùs possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium: auctor causæ suis nos oculis sub libertate visurus est: non redempta, sed propria lingua loquetur. Vobis enim nec servitus imperabit; nec à nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique nostra nullus turpis actus intravit: nemo à nobis, quàm venerat, minùs locupletior rediit. Nescivit domesticum penetrale à subselliis discrepare. Judicem me observans inveniet, quocumque respexerit. Verecundiæ memores, juvante Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum à rerum Dominis mandata suscepimus. Vos ad omnia justa estote devoti; ut me provincialium *d* patrem faciatis esse, quàm Judicem: quia iterum graviùs irascitur, qui minimè de probitatum actione pensatur. Nam si præbuistis læsionibus obsequium; quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? *e* Solemnia commoda sedis vestræ laborantibus militibus non negentur: quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi. Præceptis etiam nostris obedientiam æquabili moderatione præstate. Compellat rationabiliter proprius animus: ne vos urgeat terror armatus. Odium sibi excitat, qui justis resultat imperiis. Quem jam coëgero, non amabo. Sic enim cuncta, quæ agenda sunt, volumus explicari; ut vos nullo compulsore faciamus imminui. Servari vobis cupimus concessa pridem Dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire; & Regnantibus bona petere, qui vestra desideria * nisi sunt præstitisse. Vivite nunc adepta securitate gaudentes. Quem sua non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsionibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia justa promittere, vult habere liberum, quod non est pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non sum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potiùs parte conspicite, quâ latent præsentes. Non est vobis damnum absentiæ meæ: utilius est Judicem mente nosse, quàm corpore.

Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum.

Furoris genus est in sæculo pacato turbulento studere proposito.

Inexperta potestas trahit potiùs ad timorem.

Nundinatio Judicem maximè dehonestat.

Inutile bonum est Judicem non accipere, & multis accipiendi licentiam præbere.

Non potest auctoritatem habere sermo, qui non juvatur exemplo.

Ipse præbet viam excedendi, qui non patitur justa persolvi.

Odium sibi excitant, qui justis resultant imperiis.

* Ed. visi

Utilius est Judicem mente nosse, quàm corpore.

a Priscorum mos fuit. Sic Ulpianus ait Proconsulem edictum ejus aliquam sui commendationem continens mittere debere, &c. l. 4. de offic. Proconf. *Forn.*

b Præconum voces. Suprà lib. 6. form. 3. l. ult. C. de feriis. *Forner.*

c Verba mea more vestium suspensa venduntur. Imp. Constantinus: Non sit venale Judicis verbum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, l. 1 de offic. rect. provin. C. Theod. quidam verbum pro velum: nihil temerè mutem: arg. l. 5. C. de naufrag. l. 6. Cod. Theod. eod. tit. Vidè infrà hoc lib. 12. epist. 32. Officii innoxias manus τὰς ἐξόχους, manus puræ. Seneca lib. 7. Controv. Novel. 8. καθαρὰς χεῖρας. *Forn.*

d Patrem faciatis, quàm judicem. Quàm, sine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam simile suppleatur. sup. lib. 8. epist. 1. & lib. 9. epist. 25. *Forn.*

e Solemnia commoda. Id est salaria: l. Commodis, de re judi. Victruvius in Præfatione lib. 1. & infra hoc lib. epist. 33. *Forner.*

EPISTOLA NONA.

Judicibus Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Hortatur, ut diligant justitiam, eamque à subditis suis observari curent.

Mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit.

SCiens ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti (dum mens humana facilè suspicatur de quolibet illa, quæ pertulit) propositi nostri votum edictali tenore promisimus: ne, juvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid formidare venturum: dum semper gravius æstimatur emergere, quod timetur. Absit à nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cùm intraverit pectus * apta suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima propositum faciat destinata. Aptum est enim ab his jussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa Dominos felices; ut, sicut nos nullum contrariâ voluimus cogitatione suspendere: ita se & illi devotos debeant piè regnantibus exhibere. Sponsiones autem * nostras vos veras efficitis, si Provincialibus æquabiliter præsideris. Diligite justitiam, quæ vos & amabiles faciat, & gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quàm magnum est in tantorum conspectu facere, quod omnium possint ora prædicare? Judicium, quasi juridicium, cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, cùm viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studere ergo nobiscum, ut boni mores Provincialibus dentur: sed nuditas auferatur. De remediis potiùs, quàm de læsione tractetur. Grave malum est, quicquam ad largienda juris beneficia fieri, & mixtum læsionibus inveniri. Sic agite, ut cùm justitia probata quæritur, annus vester brevis esse videatur. Honores potiùs vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si Provincialium vobis vota socieris. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium Judicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium, quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiæ puritate tractetis. Obviate malis, fovete nihilominus innocentes. Si quis tamen est, qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod justum est: aut petitorem protinus cum vestra relatione transmittite: aut * si viribus deseritur veniendi, negotium destinatâ relatione declaretur: quando & evectiones publicas accepistis, & nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa summora est: quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere; aut certè nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

Gravius semper emergere æstimatur, quod timetur.

Reo jam vicinus est, qui malus putatur.

* Ed. *acta.*

* Ed. *vestras.*

Præsulem agere non decet, quod alter accuset.

Dici non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda.

* Ed. Ac. *juribus.*

*a Vide Apuleium lib. 2. Florid. ubi Proconsulem Africæ alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuò liceret tui. Quid nobis cum istis Proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus, & festinantibus mensibus? O celeres hominum dies! O Præsidum optimorum citata pericula! *Foret.*

EPISTOLA DECIMA.

Beato Viro Clarissimo, Cancellario Senator Præfectus Prætorio.

Significat Regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam; & jubet, ut ei necessaria quæque suppeditet.

CUm rerum Domini clementia de famuli sui * Davi salute cogitaret (cujus votum est de cunctorum sospitate lætari) remedia Lactarii montis eum jussit expetere; ut cui medela humana nil profuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui crebra tussi retonans anhelo pectore membra tenuavit: dum ministeria naturæ, nimiâ concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis cuutributas, dum aptè non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In dies singulos substantia viva deficit; &, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aëris salubritas cum pinguis arvi fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissimâ qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus Medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas instaurat; & fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, & instar ejus, cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cùm exprimatur in vasis. Qua de re annonas deputatas, subventionemque necessariam præbere venienti; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparetur ejus juventus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuosè bibire, quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

* Alii, *Davidi.*

Felicitatis genus est inde curari, unde libens animo æger possit expleri.

X I.

Edictum de pretiis custodiendis Ravennæ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statutâ Edicti violatoribus pecuniariâ, corporeâve pœnâ.

tis vestes non tribuat Principatus? Sed ut omnia Reverentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, Legatum piissimi Regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus porrigendas; ut tam * multi debeant efficere, quæ vel singuli poterunt apud pios animos obtinere.

* Alii, multæ.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Gaudioso Cancellario Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Describit Comum civitatem, & indicat Regem ejus incolas munere perpetuo affecisse.

DUm multis itineribus Como civitas expetatur, ita se possessores paraveredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu ipsi potiùs atterantur. Quibos indultu Regali beneficium præcipimus jugiter custodiri: ne urbs illa, positione sua libenter habitabilis, rarescat incolis frequentiâ læsionis. Est enim post montium devia, & laci purissimi vastitatem, quasi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet munimen claustrale probetur esse provinciæ, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestria culta transmittit, & amœnis vectationibus apta, & victualibus copiis indulgenter accommoda: à fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris amœnitate perfruitur; ut & animus recreabili delectatione satietur, & piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Meritò ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur comta muneribus. Hic profectò lacus est nimis amplissimæ vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decenter imitatus, spumei littoris albore depingitur. Circa quem conveniunt in coronæ speciem excelsorum montium pulcherrimæ summitates: cujus ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ silvæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondosæ vineæ latus montis ascendunt. Apex autem ipse, quasi quibusdam capillis, castanearum densitate crispatus, ornante natura depingitur. Hinc rivi niveo candore relucentes in aream laci altitudine præcipitante descendunt. Hujus finibus ab Austro veniens a Addua fluvius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare devolvitur; qui tanto impetu vastissimi æquoris undas incidit, ut nomen retinens & colorem in Septentrionem obesiore alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fusciorem in aquis albentibus esse descriptam; miroque modo influentis discolor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit: sed ratio ipsa vulgariter patet, ut torrentes præcipites limosâ fæce corrupti, vitreo sint æquori discolores. Hoc autem jure putabitur stupendum, quòd simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum videas ire celerrimum; ut amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis undis non videas colore posse miscere. Quapropter incolis harū rerū jure parcitur: quādo amœna omnia delicata sunt ad labores; & facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueverunt. Fruantur ergo munere Regali perpetuo; ut sicut gaudent nativis epulis: ita eos exultare faciat munificentia Principalis.

Comum civitas describitur.

Amœna omnia delicata sunt ad labores.

a Addua fluvius. Fluvius est in Insubribus, qui per medium Larium lacum fertur, ita ut aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus,

Addua quo scissas spumosior incitat undas,

bonos pisces nutrit, & potissimùm Timulos. vide Plin. lib. 2. cap. 103. *Bross.*

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Notum facit Regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse; & ut Regi gratias referant, hortatur.

REgale muneris impetratum gaudium debet esse cunctorum; ut provocetis ad meliora, cùm de nobis concessa probaveritis esse gratissima. Nam si subvenire semper amantis est; cujusmodi vos æstimatos intelligitis, quos relevatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiam longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio) gloriosissimi Domini, devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate solita, destinaverunt; ut judicio vestro, quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur: ne quod afflictis datum est, usurpet illæsus: sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina præmente corruerant. Astensis autem civitas, quæ supra cæteras suggeritur ingravata, dispositionis vestræ justitia maximè sublevetur; ut secundum modum dispendii commoditate beneficii perfruatur. Sumite pietatis stipendium tributarii, & Dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod consueveratis inferre. Sed ut beneficis Dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur; celeriùs relatio vestra nos instruat, quid unicuique de hac summa relaxandum esse judicetis; ut tantum de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgaverit. Quapropter piissimis Dominis votis salutaribus reddite, quæ debetis; ut ratio vestra supplicando peragat, quod se in ipso universitas recepisse cognoscat.

Subvenire semper amantis est.

Bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio.

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

Liguribus Senator Præfectus Prætorio.

Promittit se perpensurum querelas de libra & mensuris delatas; & si quem in fraude versatum compererit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit, ut ad apparatum exercitus necessaria quæque confestim & libenter procurent.

* Ac. quos &c. consentdere.

STudiosè nos oportet erigere, quos statuit Regalis pietas sublevare; nam * quibus Dominorum clementia voluit condescendere, convenit etiam his subjectos de propria dignitate præstare. Nuper mihi gratias retulistis, quòd tam spem vobis bonorum, quàm fructum aliquem contulissem. Invitastis me ad beneficia: quia magna suscepistis gratulatione promissa. Absolvimus votum Judicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur à libra faciemus: quia ubi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo Judicis inchoare. Hinc est, quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingravatos. Et ideo nostra cura providebit, ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas: quia grave scelus esse judicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere. Milites etiam sedis nostræ, necnon Exactores, atque Susceptores, à quibus gravia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conveniri; ut deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inveniri, sine aliqua dilatione persolvant: quia hoc nostris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatum florentissimi exercitus vota convertite: universa sine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si gratanter quæ sunt jussa completis. Lætus obediat, quem causa generalitatis invitat. Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita. Nam quod pro rerum necessitate præcipitur, inde prudentium animus non gravatur.

Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita.

XVII.

PROMOTIONES OFFICII PRÆTORIANI, Quæ Natale Domini fiunt.

SI hodierno die Redemptionis invenimus vitale remedium: si cœlesti beneficio panditur spes salutis: convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudii deferre medicinam; ut superna bona, quæ periclitanti mundo collata sunt, generaliter sentiantur. Alioqui piaculum quoddam est, inter tristes velle gaudere; & humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum. Contrà, quantò se meliùs excitat de communione lætitia? Quantum incitamentum magnæ alacritatis est, plurimos videre gaudentes? Hinc est, quòd sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt: quoniam omnes à cunctis casibus suis indivisos esse voluerunt. Quapropter unusquisque juxta matriculæ seriem tua designatione vulgetur; ut quem loci ordo postulat, gradus promotionis accedat. Egrediatur unus, ut anteponat universos. Totam sequentium seriem ad provectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

Humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum.

Sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt, & quare.

XVIII.

DE CORNICULARIO, QUI egreditur.

AMplectenda est promotionum grata solemnitas, quæ benemeritorum solvit excubias: quia tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis. Et ideo Antianum, qui Prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis, inter Tribunos, & Notarios ad adorandos aspectus properet Principales; ut juxta consuetudinem præsentatus, Spectabilitatis decoretur insignibus.

Tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis.

XIX.

DE CORNICULARIO, QUI ACCEDIT.

OPtatus ad optata perveniens, sui nominis sortiatur effectum. Et ideo supradictum, assiduis laboribus comprobatum, Corniculariorum sumere censemus officium; ut jure inter Primates assistat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX.

DE PRIMISCRINIO, QUI EGREDITUR.

OLim quidem efficaciter peragens imperata, meruisti multorum bona judicia: sed nunc & divino favore commendatus erigeris, quando militiæ laboribus perfunctus esse monstraris. Quapropter Spectabilitatis honore suffultus, inter Tribunos, & Notarios [a] venerandam purpuram adoraturus accede; ut per sacros aspectus Principis tuæ subsistat firmitas dignitatis.

[a] Venerandam purpuram adoraturus accede. Pro intellectu hujus loci, vide quæ notavi ad epist. 31. infra hoc eodem libro. *Bross.*

XXI.

DE PRIMISCRINIO, QUI ACCEDIT.

DIfferri non patimur merita fidelium; ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ sunt justa laboribus; ut provectu priorum invitemus corda sequentium. Atque ideo Andreas, qui Prætorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsequutus, gradum feliciter Primiscriniatus ascendat; ut locum, quem versutia nescivit exquirere, se gaudeat probis moribus invenisse.

XXII.

DE SCRINIARIO ACTORUM.

JUstè potentiora consequitur, qui de commissa sibi negotii perfectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ series fecit accedere, nostra auctoritas quoque actorum Scriniarii curam præcepit obtinere.

XXIII.

DE CURA EPISTOLARUM.

COnstantiniani merita licet plures asserant, adstipulatio quoque nostra commendat. Tanta est etenim in eo sinceritas mentis, ut &, Judice teste, mereatur laudari. Hic itaque epistolarum Canonicarum curam provectus accipiat; ut

amplius momenta suæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam sibi respicit esse commissam.

XXIV.

DE SCRINIARIO CURÆ MILITARIS.

*Ed decenter.

Convenienter honoris præstat augmentum probitas actionis; nec decet differri, quem * frequenter efficacem contigit approbari. Hinc est, quòd Lucillum Scriniarium Curæ Militaris esse præcipimus: exhibiturus obsequium, cui se meritò non dubitat attributum.

XXV.

DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

Decet nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiæ meretur assiduus. Sicut enim æquum est, desidiosis laborantium præmia denegare: ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patricius Exceptorum Primicerium se à nobis noverit institutum; ut ad tale perductus officium, placuisse suarum merita gaudeat actionum.

XXVI.

DE SEXTO SCHOLARIO.

Uni acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse judicium.

Dignus est nostro judicio promoveri, qui à multis Præsulibus meruit approbari. Uni enim acceptum fuisse, interdum gratia est: multis placuisse, judicium. Justus igitur locum Sexti Scholaris se noverit consecutum: inventurus militiæ præmium, cùm se actibus studuerit sociare fidelibus.

XXVII.

DE PRÆROGATIVARIO.

Quis Joannem non æstimet meritò esse promovendum, qui nostro judicio Cancellorum olim sumpserit officium; & tunc jam prærogativam conscientiæ meruit, quando secreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio & ordinis & honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. Hunc igitur prærogativarium sententia nostra confirmat, ut gradus potiùs emeriti devotioribus animis publicè pareat jussioni.

XXVIII.

DE COMMENTARIENSI.

Juvat benemeritorum votis beneficiis respondere vicariis; ut devotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliodorus Commentariensium fruatur officio. Dignè siquidem ejus integritati committimus, quæ custodienda esse censemus.

XXIX.

DE REGENDARIO.

Æquitati videtur accommodum, si efficaci actione laudatis digna moribus vi. issitudo præstetur. Habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis * militarem noscitur promovere fortunam. Hinc est, quòd Cartherium Regendarii locum feliciter obtinere censemus; ut spè futuri provectus, avidiùs Prætorianis possit inhærere laboribus.

* Ac. ad m't....perhonore.

XXX.

DE PRIMICERIO DEPUTATORUM,
Et de primicerio Augustalium.

Dignum est, ut sequatur vota fidelium fructus laborum; & superior gradus excipiat, quos gestarum integritas effecta commendat. Hinc est, quòd Ursum Primicerium Deputatorum, atque Beatum Augustalium esse censemus; ut qui ad majora provecti tenduntur officia, prædicanda conscientiæ sequantur exempla.

XXXI.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM,
qui egreditur.

Decet palmæ præmia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti: quia diutinus labor sibi vendicat, quod inexperta vix potest invenire nobilitas. Et ideo, quoniam Urbicus Primiceriatus sui noscitur tempora peregisse, *a* inter Domesticos & Protectores sacram purpuram adoraturus accedat; ut venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubiis se gaudeat liberatum.

a Inter Domesticos & Protectores sacram purpuram adoraturus accedat. Differentiam esse inter Domesticos, & Protectores constat. Nam hi armatam militiam subeuntes, non solùm defendendi corporis sui, verumetiam protegendi lateris nostri sollicitudinem ostiuntur: unde etiam Protectorum nomen sortiti sunt, & sunt in acie. Alii, ut indicio nominis apparet, familiariùs militant, & sunt domestici Protectores. Sed ex iis alii fuère bipedes, alii equites, ut alii Comites domesticorum equitum, alii Comites domesticorum peditum: viri illustres, à quibus domestici regebantur, cùm eis licitum erat attingere, ac adorare purpuram Principis. l. 2. C. de Fabricens. l. 1. C. de domesticis. In salutandis etiam & osculandis Vicariis Præfect. Prætorio, ac multò magis Præsidibus admittantur: quæ omnia summi honoris loco tribuuntur, & sic in l. 109. C. Theod. de decur. osculum his in provincia judicantium, & consessus indultus sit. *Brof.*

XXXII.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM,
qui accedit.

Adest militaribus obsequiis integritas judicantis: quia gratanter exolvit, quod deberi justè cognoscit. Quapropter Pierius Primicerium Singulariorum se nostra auctoritate cognoscat effectum. Si qua sunt talia, fiducialiter suggerantur: quia non est hæsitationis metus, *a* ubi non est Judicis venalis auditus.

a Ubi non est Judicis venalis auditus. Meritò quis addubitet, num rectiùs aliquantò legatur, aditus, arg. l. 1. Cod. Theod. de off. rect. provinc. non sit venale judicis velum, non ingressus redemptio. Tullius in Ver-

rem: ut adeas, tantùm dabis. Salvianus Massiliensis lib. 3. de providentia: Intra januas non modò illustrium, sed etiam Præsidum aut Præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut Judex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit: ita ut si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia, atque existimationis suæ labe mulctetur. Valentin. & Valens Impp. apertis foribus intrò vocatis omnibus, &c. l. 2. C. Theod. de off. Rect. provinc. l. 9. quisquis, Cod. Theod. de hæretic. aperiat forum, &c. Nolim tamen ab antiqua & edita lectione auditus, facile recedere. Nam aures præbere dicitur Judex, Martian. Novell. 2. lib. 3. neminem exhiberi de provinc. integras adeuntibus aures præbere. Contrà, aures obseratæ, Valer. Maxim. lib. 7. cap. 3. *Forner.*

XXXIII.

DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

* MOras intercipit, quem præstandi consuetudo constringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innatâ benevolentiâ cómovetur. Neque enim decet, ut nostrorum factorú dissimiles esse debeamus: dum oporteat crescere numerositate remedii, cui administrationis tempora videntur augeri. Et ideo de præsenti vobis Delegatorios nostra largitur humanitas; ut tunc habeatis commoda præmii, quando estis & sudoris terminum consecuti. Non vos anxia mora suspendimus, nec cruciabili dilatione fatigamus. Unus sit finis sollicitudinis, & laboris. Nam differendum quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

* MS. *horas.*

Plus ille ad beneficia cōpellitur, qui innatâ benevolentiâ commovetur.

XXXIV.

ANTIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

PEtitionem tuam terinebit officium, donec consensum sequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia uni incautè creditur, quod est à plurimis asserendum. Ite omnes provecti. Estote cuncti feliciter approbati. Nil sustinuistis dubium, dum omne Judicium habeatur incertum. Sola nos alpha complectitur, ubi ea littera non timetur. Sic enim unusquisque proprio usus est voto, tamquam de alieno non pependisset arbitrio.

Uni incautè creditur, quod est à plurimis asserendum

XXXV.

DELEGATORIA.

SI Olympiaci curtus agitator rapit præmia post labores: si ferarum certamen inhonestum velociter solet coronare victores: quam celeritatem remunerationis merebitur, à quo laudabiliter militiæ sacramenta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officii post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum; qui crebris actionibus excubando, ideo Principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit? Observabit enim jugiter Imperialibus jussis; & ut reverentiàm Prætorianæ sedis * extolleret, tunc ad ejus venit obsequium, quando vocabulum cœpit habere præcipuum. Tales ergo tardare, piaculum est: quia post palmam nemo dilatus est. Votivum non potest dici, quod tristis suscipit. Gravamina nulla metuant absoluti: ne portus hoc ingerat liberis, quod facere potuit procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa provincia, ex illatione tertia, fiscalium tributorum solidos, quos Principi * Augustorum provida deputavit Antiquitas, sine aliqua dilatione persolvat, quos noveris * tertiædecimæ Indictionis rationibus imputandos. Sed cave a venales moras: declina damnosa fastidia; ut qui desideras similia consequi, exemplum tibi non videaris intulisse dispendii. Quapropter poscentem * ratione submoveas, si te actionis tuæ qualitate * constringas. Honorabiles quidem à cunctis habendi sunt Veterani: sed ab his maximè, qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo præstas, quod parcis alteri: quando indemnitas prioris lucrum potius fit sequentis.

* Ac. *excelleret.*

Post palmam nemo dilatus est.

Votivum non potest dici, quod tristis suscipit.

* id est, *agentium in rebus.*

* *Anno Christi 535.*

* Gr. *mo.*

* Ac. *constringas.*

a Cave venales moras. Venalem dilationem suprà hoc lib. epist. 7. Venalitas studii, Majoriani Novell. 7. de bon. caduc. *Forn.*

EPISTOLA TRIGESIMA SEXTA.

* Anatholio Cancellario provinciæ Samnii Senator Præfectus Prætorio.

* Ed. *Anathoiico.*

Decernit, ut septingenti solidi dentur ei, qui laudabiliter Cornicularii est perfunctus officio; & suam ipse integritatem commendat.

QUi laboriosas excubias, & officia magnæ sedulitatis invenit, rationabiliter & temporis definita constituit; ut quod erat sub vitæ termino positum, præmium non haberet incertum. Alioqui quis sufficere semper, & spectare posset, cùm se mortalibus lux ipsa subduceret? Qua de re sub incerta vita, certa militia est. Nec habet, quod possit metuere, qui ad designatum tempus inoffense meruit pervenire. Astra ipsa, ut Astronomi volunt, licet assiduâ repetitione volvantur, cursus sui definita custodiunt. Nequit esse ambiguum, quod fine proprio tenetur inclusum. Saturnus annis triginta constituta sibi cœli spatia pervagatur. Stella Jovis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat. Martis sidus, ignea celeritate raptatum, decem & octo mensibus deputata sibi discurrit. Sol anni spatio Zodiaci circuli Signa prætervolat. Astrum Veneris mensibus quindecim spatia concessa transcendit. Mercurius, velocitate succinctus, tredecim mensibus proposita sibi intervalla prætervehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit; quod anni spatio Sol aureus circumactus impleverit. Meritò ergo laboris finem mortales inveniunt: quando, ut Philosophi dicunt, & ipsa quæ deficere nequeunt nisi cum mundo, cursus sui terminos rationabiliter acceperunt: hac tamen intervenienre distantia, quod illa opus suum finiunt, ut ad principium redeant: humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat. Et ideo illi qui inculpabiliter Cornicularii est perfunctus officio, septingentos solidos, quos & longæva consuetudo deputavit, per illam Indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrade: quia non potest dubitare de præmio, quem vera Principis commendat assertio. Præfuit enim cornibus Secretarii Prætoriani, unde ei nomen est derivatum: laudatis actionibus comprobatus: eo ministrante * caliculum, scripsimus

Sub incerta vita, certa militia est.

Nequit esse ambiguum, quod fine proprio tenetur inclusum.

Humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat.

* Gr. Cos. Niv. & Ga. *calculum.*

scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati sumus, cui leges favebant; negavimus, cui justitia non promisit. Nemo tristis extitit de victoria sua: quia salvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret superior, non redemit. Nostis omne, quod loquimur; neque enim in cubiculis nostris secretaria nostra peracta sunt. Quod egimus, cohortes noverunt. Fuimus nimirum ad nocendum privati, ad præstandum Judices. Districtio nostra in verbis est habita; & in factis sensa benignitas. Irascebamur placati: minabamur innoxii; & ne potuissemus lædere, terrorem videbamur inferre. Habetis, ut solebatis dicere, castissimum Judicem: relinquam vos integerrimos testes.

EPISTOLA TRIGESIMA SEPTIMA.

Lucino Viro Clarissimo, Cancellario Campaniæ, Senatos Præfectus Prætorio.

Statuit, ut Primiscrinio, officio jam perfuncto, solidos ex canone provinciæ Campaniæ solemniter tribuat.

BEne antiquà moderatione provisum est, ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundans: ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. Nam cui officio remuneratio solveretur, si Prætorianis laboribus præmia tardarentur? Quicquid enim pene in Repub. geritur, eorum strenuitate completus; &, quod difficillimum serviendi genus est (sic enim cogitur omnia implere, ut non permittatur excedere) exercitibus paret, armatis obtemperat; & inde reportat gratiam, ubi invenire potest alter offensam. Quid publicas * rationes per difficiles minutias referamus esse collectas, quas magna subtilitate compositas & ab illis exigunt, quos offendere non præsumunt? Eorum est etiam sudoribus applicandum, quòd victuales expensæ, longè quidem positæ, sed tamquam in urbe Regia natæ, sine querela Provincialium congregantur: quia dum suis temporibus aliquid aptè quæritur, danti dispendium non putatur. Actus ipsorum, nostra gloria est, opinio temporum, virtus explicabilis jussionum; & quicquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum justè provisionibus applicamus. Splendescunt usu ipso laboribus attributi, qui reddunt homines semper instructos: labores, inquam, violenti magistri, solliciti pædagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forensibus litteris; alter qualibet disciplina doceatur: ille tamen instructior redditur, qui actu continuæ devotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore solvendum est, quod merentur; ut & sibi aliquando accipiat, qui semper Reipub. utilitatibus acquirebat. Quocirca illi Primiscrinio, jam militiæ labore perfuncto, ex canone provinciæ Campaniæ, tertiæ illationis tot solidos solemniter te dare censemus; ut & ille justis laboribus perfruatur; & posteri ejus exemplum liberæ famulationis accipiant, cùm eum pro sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

*MS & Ac. rationes.

Labores reddunt homines semper instructos.

EPISTOLA TRIGESIMA OCTAVA.

Joanni Canonicario Thusciæ Senatos Præfectus Prætorio.

Describit modum conficiendæ chartæ, necnon ejus utilitatem. Tum præcipit, ut cuidam præscriptam pecuniæ summam è Thuscia provincia deportatam largiatur.

MOderatrix rerum omnium diligenter * consideravit Antiquitas; ut, quoniam erat plurimis per nostra scrinia consulendum, a copia non deesset procurata chartarum; quatenus cùm Judices multis profutura decernerent, odiosas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus supplicantibus datum est: ne avarè constringerentur ad commodum, pro quibus à largitate publica constabat acceptum. Ademptus est impudentissimus exactionibus locus: specialiter à damnis exemit, propter quos Principis humanitas dedit. Pulchrum planè opus Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset. Surgit Nilotica silva sine ramis, nemus sine frondibus, aquarum seges, paludum pulchra cæsaries, virgultis mollior, herbis durior, nescio qua vacuitate plena, & plenitudine vacua, bibula teneritudine spongeum lignum: cui more pomi robur in cortice est, mollities in medullis, proceritas levis, sed ipsa se continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura nascitur, quàm illud, ubi prudentum sensa servantur? Periclitabantur ante hoc dicta sapientum, cogitata Majorum. Nam quemadmodum velocites potuisset scribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirum moras calor animi sustinebat; & cùm differebantur verba, tepescere cogebantur ingenia. Hinc & Priscorum opuscula libros appellavit Antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. Erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitis; & in veternosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. Gravatis manibus paucis memoriam commonebat; nec invitabatur plura dicere, cui se talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis consentaneum fuit; quoniam b rude principium tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia sequentium. Invitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, ubi exceptionis subtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copiosa semper assistit; &, quò fiat habilis, in se revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Junctura sine rimis, continuitas de minutiis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quæ nigredinem suscipit ad decorem: ubi apicibus elevatis fœcundissima verborum * plantata seges fructum mentibus toties suavissimum reddit, quoties desiderium lectoris invenerit: humanorum actuum servans fidele testimonium, præteritorum loquax, oblivionis inimica. Nam memoria nostra etsi causas retinet, verba commutat: illic autem securè reponitur, quod semper æqualiter audiatur. Quapropter deputatam summam tot solidorum de

* Ed. desideravit.

* Grul. Cuj. Niv. & Ga. plantatur.

A a

Thuscia provincia illi ex illatione tertia te præbere censemus, * tertiam de decimæ Indictionis rationibus computandam; quatenus scrinium publicum integritatem fidei suæ laudabili debeat perpetuitate servare; quod defectum inter mortalia nesciens, annua cumulatione semper augescit: nova jugiter accipiens, & vetusta custodiens.

* Gr. & Cuj. *tertiæ decimæ … imputandam.*

a Vide Isidor. Etym. lib. 6. cap. 10 Ovid. lib. Metam ubi de Daphne. S. Hieronym. ad Niceam. Alcim. Avit. pag. 31. & Cassiod. in Præfat. lib. de Artib. pag. 558. *Juret.*

b Rude principium. Rudia esse rerum omnium principia probat Seneca Epist. 96. Ælianus Variarum Historiar. lib. 10. ubi de pictura. Et Apuleius lib. 1. Florid. Panegyr. Maxim. p. 270. *Juret.*

EPISTOLA TRIGESIMA NONA.

Vitaliano Viro Clarissimo, Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut assem publicum, quem Lucani & Brutii loco suum & boum singulis annis Urbi pendebant, solvendum curet. Tum recenset bona, quibus patriam suam cumulaverat.

Romanæ urbis laus.

APparet quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia provisa satiaret; quatenus circumjectæ provinciæ peregrinorum victui sufficerent, cùm illis ubertas advecta servaret. Nam quàm brevi numero esse poterat, qui mundi regimina possidebat? Testantur enim turbas civium amplissima spatia murorum, spectaculorum distensus amplexus; mirabilis magnitudo thermarum, & illa universitas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum, nisi fuerit usuale, necessarium non habetur: quando nec ornatui potest proficere, nec parti aliæ convenire. Denique hæc, quasi vestimenta pretiosa corporum, ita sunt indicia civitatum: dum nullus acquiescit superflua facere, quæ se novit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit, ut montuosa Lucania sues penderet: hinc ut Brutii boum pecus indigena ubertate præstarent. Fuit nimirum utrumque mirabile; ut & provinciæ tantæ civitati sufficerent, & sic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis gloriosum, Romam pascere: sed quanto dispendio videbatur posse constare, adducere tam multis * itinetibus, quæ darentur ad pondus: dum quæ probantur decrescere, nullus poterat imputare? Redactum est ad pretium, ubi pati non poterat detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus sauciatur. Intelligant provinciæ bona sua. Nam si antiqui eorum fuerunt ad dispendia devoti; cur isti non sint ad compendia solvenda munifici? Et ideo ambos titulos in assem publicum jam redactos diligentia tua statutis illationibus procuravit: ne meis temporibus negligentes esse videantur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt. Nam licet & alias provincias studuerim reficere: nihil tamen in * aliis actum est, quod voluerim vindicare. Senserunt me Judicem suum, & quibus privatus ab avis, atavisque profui, vivacius nisus sum meis

* MS. & Ac. *itineribus.*

* Ac. & Cor. Gam. *illis.*

fascibus adjuvare; ut me agnoscerent retinere affectum patriæ, quos in meis provectibus sentiebam propensâ exultatione gaudere. Pareant ergo non compulsione aliqua, sed amore: quando & hanc summam illis minui, quæ solebat offerri. Nam cùm mille ducenti solidi annuis præstationibus solverentur, ad mille eos Regia largitate revocavi; ut exultarent gaudiorum crementis de oneribus imminutis.

Lucania & Brutii patria Cassiodori.

XL.

a INDULGENTIA.

Senator multos in carceribus detentos pietate ductus liberat.

QUamvis nomen ipsum Judicis dicatum videatur esse justitiæ; & totius anni orbitam æquitatis jubeamur ambulare vestigiis: his tamen diebus in domicilium pietatis jure deflectimus; ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Ex hac enim virtute suavissimos fructus legimus, & remittendo aliis nobis parcimus. Nam *b* qui periculosè justi sumus, sub securitate semper ignoscimus. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, & tunc verè Judices sumus. Macte Indulgentia, quæ solvis & præsol es. Tu patrona humani generis: tu afflictis rebus * medica singularis. Quis tuo non egeat munere, cùm sit peccare commune? Ab universis necessariò peteris: quando sub te spes vitæ sumitur, quæ sub justitia non habetur. Nam dum tribus aliis sororibus cœlesti gratia perfruaris, & amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamvis & ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt: quando te humano generi salutiferam esse cognoscunt. Sed quid tantum de terrena conversatione dicamus? Pietas est, quæ regit & cœlos. O si tecum liceret longis temporibus habitare! Totus excluderetur reatus; & parcendo fieret, ut * Pateæ tollerentur. Sed providentissimè tanta res sacris solùm temporibus videtur esse concessa; ut gratiùs mundus acciperet, unde pro rerum novitate gauderet. Quapropter abstine noxiam lictor securim, cui licet impunè facere, quod in aliis cognosceris vindicare: ama paulisper ferrum splendidum, non cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo suscipiat: illud potiùs recondе, quod solebat includere. Auditoria feralium vocum meliore sorte mutescant. Sic revera nomen custodis, sine mortibus alienis. Quid semper Inferis laboras? Aliquando & Superis milita. Otium tibi clemens actus indicit. Qui justitiæ inexorabili excubat, necesse est, ut eum pietas benigna discingat. Et ideo *c* cella gemituum, tristitiæ domus, apud Superos Plutonis hospitium, locus perpetuâ nocte cæcatus, tandem infusione lucis albescat: in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, à Supernis probatur abscissus. Primùm pedor ille, collega catenarum, abominabili mœrore discruciat: auditum alieni gemitus, & lamenta conturbant: gustum jejunia longa debilitant: *d* tactum pondera prementia defatigant: lumina diutinis tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium: multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur. Nunc ergo reos de Averno tuo

Pietatis encomium.

* Ed. *medicina.*

* Alii, *Parcæ tollerentur.*

Carceris definitiones & tormenta.

Multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur.

victuros emitte: redeant ad Superos, qui ex magna parte Inferos pertulerunt: atria sua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lacrymarum quondam tristes incolas perdat. Non sunt inde, qui læti sunt: qui tunc profectò habebit gratiam, si desertus appareat. Exite inclusi, vicinâ morte semper pallentes: redite ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant: nihil amplius optatâ morte passuri, nisi quòd adhuc poteratis occidi. Sed vos, qui nullâ debetis ambitione jam decipi, delicta relinquite cum catenis, dierum beneficiis absoluti. Vivite nunc honestè, qui didicistis superstites mori. Cognoscite, quàm beneficialis sit bona conversatio; altera contulit teterrimum carcerem: hæc novit splendidam tribuere libertatem; ista præstabit, ut velitis vivere: illa dedit, ut eligeretis jam perire. Si leges astringunt, ulteriùs vos nullus includit. Secreta pavescite: ad forum sine trepidatione venite. Illa justè refugitis, per quæ tristia pertulistis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odisse debetis, quod vos tradidit neci. Pecora ipsa vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt: itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. Tenaces laqueos avis capta declinat: hærentem viscum alis suspecta non insidet. Pisceus lupus arenis se mollibus, ut plumbari lini insidias evadat, immergit: cujus ut superducta retia ejus tergum frustra dirasferint, alacer in undas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. Scarus esca pellectus, cùm junceum carcerem cœperit introire, mox ut ad se exitium suum invitatum fuisse cognoverit, in caudam labitur, paulatim se ab angusto subducens. Quem si alter ejusdem generis cognoverit irretitum, extrema ejus mordicùs trahit; ut qui sibi captus non potest subvenire, alterius solatio probetur evadere. Sic & Sauri argutum piscium genus, à velocitate nominati, cùm se in insidias nexuosas impulerint, quasi quibusdam funibus æquabiliter illigati, totis nisibus trahentes retrorsum, socios conantur liberare captivos. Plura sunt, si talia perquirantur. Omnia enim, quæ possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriæ non haberent. Ad te claustrorum magistrum verba revocemus. Patere penale secretarium tuum innocenter esse secretum. Torqueris quidem, quòd nullus affligitur: à communibus gaudiis mœstus exciperis, dum tibi soli non parcitur venia generali, lividæ invidiæ comparandus. Sustine de omnium securitate jacturam, qui habuisti de multorum afflictione lætitiam. Sed ut tuos quoque genitus consolemur, illos tibi tantummodo vendica, quos lex pietatis gratia non relaxat: ne cùm truculentis parceret, asperrima facinora levigaret. Solvamus ergo cuncta, sæcularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculosos nexus, quos festinet evadere. Claustra reos dimittant: nos vincula improbæ cogitationis absolvant.

Pecora vitare norunt, quæ se læsisse cognoscunt.

Patitur omnis homo periculosos nexus.

a Indulgentia. Exstat Cod. Theod. lib. 9. tit. 39. de indulgentiis. Hic autem propter fa… Paschatis dies lætitiam, & l. 3. 4. 6. Cod. Theod. religio anniversariæ observationis vocatur, l. 7. Et ob Rempub. tyrannide liberatam, l. ult. sed & ob partum Crispi & Helenæ Constantinus indulsit, l. 1. eod. tit. *Forn.*

b Qui periculosè justi sumus, sub securitate semper ignoscimus. Ait Plutarchus justitiam virginem incorruptam, pudicam seu verecundam, temperantem ac acrilem esse oportere. Præterea justitiæ comitem pudicitiam assignat Juven. lib. 2. Satyr. Hoc est verecundiam, quasi timere debeat Princeps, qui justus est & politicus, non ut accipiat, sed ut inferat aliquod subditis malum, incommodum, injuriam. Verecundia itaque justitiæ comes dicitur, quasi vereri ac metuere Principem oporteat, ne cui subditorum temerè falsa ex causa, & contra jus pœnam infligat; præsertim cùm sub securitate etiam ignoscatur, & justus esse nisi periculosè nemo possit. *Broff.*

c Cella gemituum, &c. Carcer in media primum urbe, foro imminens ædificatus est, ut testatur Livius; in quo barathrum fuit, quo ad ultimum supplicium sontes damnati detrudebantur, quod Tullianum nuncupabatur: qua de re vide Dion. lib. 46. Est locus, inquit Salustius, in carcere, qui Tullianus appellatur, ubi paululum ascenderis, ad lævam circiter 12. pedes humi depressus, eum muniunt undique parietes; atque insuper camera lapideis fornicibus juncta, sed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis ejus facies est. *Broff.*

d Tactum pondera. De his lib. 9. C. Theod. de Exactorib. Et apud Aul. Gellium lib. 20. cap. 1. Alia erant pondera lapidum, quibus aggravati Martyres erant, ut ait Baron. in diem 16. Septemb. in Martyr. Roman. *Juret.*

MAGNI AURELII CASSIODORI SENATORIS VARIARUM

Liber Duodecimus.

EPISTOLA PRIMA.

Diversis Cancellariis provinciarum singularum Senator Præfectus Prætorio.

Electis à Præfecto Prætorio Cancellariis, & in diversas provincias missis salutaria monita ad munus bene gerendum, & præcipuè ad avaritiam fugiendam traduntur.

NEscio quis magnus esse creditur, qui de penetralibus Judicis destinatur: quoniam tantò plus æstimatur quis amare justitiam, quantò ab illo frequentius constat auditam. Per milites suos Judex intelligitur; & sicut a discipuli magistri scientiam produnt: sic nos obsequentium mores aperiunt. Præceps non putatur observasse moderato: avarus patuisse non advertitur continenti: stultus prudentibus serviisse non creditur. Periclitamur, fateor, in actionibus vestris, si vos malâ intentione tractetis; &, quod nulli accidit vestrûm, alienum vitium, nostrum celebratur opprobrium. Sustinemus tales casus, quales nos in alios judicare non possumus; & lex, qua fruuntur cuncti, in nobis non potest custodiri. Sed habemus iterum ex alia parte solatium, quòd vestra bona nostra creduntur esse mandata; & nobis otiosis acquiritur, quicquid gloriæ vestris laboribus expeditur. Si te enim aliquis sapienter agere videat, statim famam tui præceptoris exaltat: dum tale institutum fuisse creditur, qualia gesta nihilominus sentiuntur. Una est sententia plebis, tales esse Judices, quales nos contigerit approbari. Et ideo magnopere cavendum est, ne ille de vobis incipiat judicare, cujus vos opinionem contigerit antè lacerasse. Ulciscitur pœnis quod misistis in fabulis; * & tormentis vestris compensat, quod populus vulneratus exaggerat. Quàm periculosum est pati Judicem rationabiliter iratum; & illum de fortunis tuis decernere, quem te constat graviter irritasse! Quapropter stude magis, ut nostra potius voce lauderis: quia sicut te potest Judicis vel sermo deprimere: ita prosperrima sententia sublevare. Perge igitur per illam Indictionem, juvante Deo, ad illam provinciam, Cancellorum pompa decoratus, & gloriosâ gravitate præcinctus. Absens a cogita præsentis pudorem. Nam quid debeas tentare * vile, qui militas sub honore? Fasces tibi Judicum parent; & dum jussa Prætorianæ sedis portare crederis, ipsam quodammodo potestatem reverendus assumis. Edicta nostra * tu primus observa: ostende bonam te intendentibus viam. Nam cujus est Judicis custodire mandata, si milites nostra videantur negligere constituta? Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta: quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum: arma suscipit ex talentis; & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat. Proinde ad utilitates publicas esto sollicitus: injuncta morali compulsione procura. Plus agit inculcator rationis, quàm possit exercere terribilis. Persona tua refugium sit oppresso, infirmi defensio, præsidium aliqua calamitate concluso. Sic enim propriè nostros Cancellos agitis, si læsorum impia claustra solveris.

Margin notes: *Per milites suos Judex cognoscitur.* — * *Ac, ut tormentis vestris compescat.* — *Quàm periculosum est pati Judicem rationabiliter iratum.* — * *Cor. Gar. vide.* — * *Ed. impressum.* — *Avaritia regina procacium vitiorum.* — *Plus agit inculcator rationis, quàm possit exercere terribilis.*

a Et sicut discipuli magistri scientiam produnt. In hanc rem bellè Salvianus de Provid. Dei Pag. 97. Ennodius Pag. 327. *Juret.*

EPISTOLA SECUNDA.

Universis Judicibus provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Invitat Judices ad suiipsius imitationem. Tum præcipit, & Possessorem admoneant, ut tributa Indictionis 13. devota mente, temporibusque statutis persolvantur; & fidelem expensarum notitiam ad scrinia Prætoriana dirigant.

GRatias Divinitati refero: quia & Provinciales fecerunt, quæ monui; & ego complevi omnia, quæ promisi. Nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutum: nec ego pertuli Tributarios indevotos. Habemus utrique, quod in nobis diligere debeamus; illi repererunt affectuosos Judices: nos acquisivimus integerrimos præcones. Agamus itaque, Deo præstante, quod cœpimus. Possessor mihi publicas pecunias libens inferat: ego illi in conventus justitiæ tributa persolvam. Vobis autem commodè repetitur, quod veraciter actum esse sentitur: quandò de rebus præteritis spes magna redditur in futuris. Probastis enim, quia nullum coëgimus dare, quod non debuisset offerre. Non publicis, non privatis à me quisquam damnis afflictus est. Discussorum terrores fecimus ignorari. Nec extraordinaria quæsivimus, qui cuncta geri legibus optabamus. Sed nec vos sitis in ea parte dissimiles. Præsoles imitatores esse dignitatis nostræ, jura voluerunt: quibus pene eamdem, quam nobis, jurisdictionem per provincias contulerunt. Nullum repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui participatione sublimat: minorem se ille solus facit, qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur? Nullam gloriam recipit, qui dives vocatur: contrà omni laude decoratur, qui justus edicitur. Desideremus potiùs, quod nos pretiosiores locupleribus facit. Fasces accipimus, ut graves esse debeamus. Tribunalia conscendimus, ut morum gradibus evehamur. Nil vile, nil cupidum Judices decet. Claras enim suas maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescunt. Alioqui expedit non videri, quàm cunctorum irrisione signari. Omnes ergo, qui * gremiorum celsa petimus, vitiorum humilia deseramus. Sit in nobis frons libera; ut aliorum possimus emendare peccata. Æquat crimen omne, quos inquinat; & ideo dissimilis ab accusato debet esse, qui judicat. Hæc nos annuo sermone convenit loqui: quia bonarum rerum nulla satietas est. Fateor aviditatem desiderii mei: a cupio me vobiscum velle prædicari. Veniamus nunc ad consueta: quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse solemnia. Quapropter, quod feliciter dictum sit, te, Officiumque tuum, cum Dei juvamine, possessorem præcipimus admonere, ut tributa * Indictioois tertiædecimæ devota mente persolvant; quatenus rimæ illationis moderamine custodito; debitam Reipub. inferant functionem. Tempora exactionum statuta serventur: ita tamen, ut nullus sub immaturæ compulsionis injuria se ingemiscat exactum; nec iterum sub turpi venalitate induciarum largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi major fit causa dispendii: quando irritè suspenditur, quod nullis protractionibus evitatur. b Expensarum quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus comprehensam, consuetudine custodita, ad scrinia nostra dirigere maturabis; ut totius erroris detersâ caligine, publici ratiocinii possit claritas apparere. Nam si aliter facias, te damna respiciunt, quæ per neglectum tuum publicis utilitatibus ingeruntur. Et ut faciliùs possis, Deo auxiliante, quæ sunt statuta perficere, illum, atque illum sedis nostræ milites tibi Officioque vestro consuetudinariè præcipimus imminere; quatenus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum. Cave ergo, ne te imparem nostris præstes admonitis: quia nimis fœdum est, ut à quo laudanda reposcimus, resecanda potiùs approbemus.

De rebus præteritis spes magna redditur in futuris.

Nullum repudiat sequenda justitia.

Omni laude decoratur, qui justus edicitur.

Nil vile, nil cupidum Judices decet.

* Ed. *præmiorum.*

Dissimilis ab accusato debet esse, qui judicat.

* *Anno Christi* 535.

Dilatio tributi major fit causa dispendii.

a Cupio me vobiscum velle prædicari. Vide Plinium in Panegyr. Pag. 317 Voto, quæ semper esse. *Jur.*

b Expensarum fidelem notitiam quaternis mensibus. Hinc quadrimenstrui Breves, qui de singulis pensionibus conficiuntur a Chartulariis, & ad Officium Palatinum aut Præfectum Prætorio transmittuntur. Constat enim tribus pensionibus anni cujusque indictiones solvi. l. alt. C. de annon. & trib. l. 15. & 16. C. Theod. eod. tit. & inde singularum pensionum Breves quadrimenstrui sunt, ut hoc loco videre est. Hæc autem authoris verba Accursius usurpavit in l. 1. C. de apochis publicis: & Majorianus Novella de ind. rel. *Bross.*

EPISTOLA TERTIA.

Universis Sajonibus, qui sunt Cancellariis deputati, Senator Præfectus Prætorio.

Quomodo Sajones Cancellariis deputatos officio suo fungi oporteat, admonet.

OPortet quidem cuncta sub tranquillitate peragi, quemadmodum possit bonis moribus convenire. Sed tanta est in Reipub. de morum varietate diversitas, ut nemo valeat legem defendere, nisi terror videatur aliqua temperare. Ægris non una causa salutis est; alter cibis reficitur: alter per abstinentiæ beneficia tenuatur; hic lavacra mollia: ille ferrum quærit ad vulnera; & varium poscit remedium diversa qualitas passionum: sic qui populis præesse cognoscitur, non uno consilio * præditus invenitur. Feroces districtione premendi sunt, mansueti civiliter admonendi: dolosi cautè, simplices sub lenitate tractandi sunt. Et ideo ubique probatur esse necessaria prudentia: quoniam rebus omnibus adhibita videtur accommoda. Quapropter devotionem tuam solatiis illius viri clarissimi Cancellarii nostri solemni more deputamus; ut contra nullum alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad forum trahe, qui justa non recipit: sub continentia irascere, sub maturitate distringe. Timeri te ampliùs volumus, quàm probari: quia maximè illud vigori tuo reputabitur, si nullius præsumptione peccetur. Cogitetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio. Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris, devia non requiris. Caret culpa, qui imperata perfecerit. In executore illud est pessimum; si Judi-

Ægris non una causa salutis.

Qui populis præesse cognoscitur, non uno consilio præditus invenitur.

* MS. *prædi-tur.*

Prudentia ubique probatur esse necessaria.

Caret culpa, qui imperata perfecerit.

cis relinquat arbitrium. Non inde jactaria, quod tibi non potest obviari: nec assumere superbiam velis, quia te multorum humilitas pertimescit. Viri fortes semper in pace modesti sunt: & justitiam nimis diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt. Quam gratum est, si inter parentes reversus, querelarum non reportes opprobrium: sed ita te cognoscant egisse, quemadmodum diligentes probantur optare? Nos etiam gratanter excipimus cum laude venientem; & otio vacare non sinimus, quem probabiliter egisse sentimus. His etiam & rerum Dominus majora credit, quos bona conscientia utilitates suas egisse probaverit. Quanta sunt, quæ possunt tollere sapientes? Nemo amplius acquirit, quam qui se bona conversatione tractaverit.

Viri fortes semper in pace modestissimi.

Nemo amplius acquirit, quam qui se bona conversatione tractaverit.

EPISTOLA QUARTA.

Canonicario Venetiarum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut pisces exquisitos, & vinum Acinaticium, quod pluribus laudatur, mensæ Regis provideat.

MEnsæ Regalis apparatus ditissimus, non parvus Reipub. probatur ornatus: quia tanta Dominus possidere creditur, quantis novitatibus epulatur. Privati est habere, quod locus continet: in Principali convivio hoc profectò decet exquiri, quod visum debeat admirari. Destinet carpam Danubius, à Rheno veniat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat acernias, sapori pisces de diversis finibus afferantur. Sic decet Regem pascere, ut à Legatis gentium credatur pene omnia possidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter fœcunda nutrit Italia: ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsisse. Comitis itaque Patrimonii relatione declaratum est, acinaticium, cui nomen ex acino est, enthecis aulicis fuisse tenuatum. Et quia cunctæ * dignitates invicem sibi debent necessaria ministrare, quæ probantur ad rerum Dominos pertinere, ad possessores Veronenses, ubi ejus rei cura præcipua est, vos jubemus accedere; quatenus accepto pretio competenti, nullus tardet vendere, quod Principali gratiæ deberet offerre. Digna planè species, de qua se jactet Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifariâ se diligentiæ subtilitate commendet, & a vina sua aut odoribus condiat, aut marinis permixtionibus insaporet: sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim merum & colore regium, & sapore præcipuum; ut blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores ejus à purpura credantur expressi. Dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur: tactus ejus densitate pinguescit; ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre, quàm singularia esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecia naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio: tunc fatuos humores exudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hyemis tempus aperiat; miroque modo incipit esse novum, quando cellia omnibus reperitur antiquum. Hyemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: defervet primùm in origine sua; & cùm potuerit adolescere, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injuriosè tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur: sed quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Defluit, dum aqua durescit: fœcunda est, cùm omnis agrorum fructus abscedit. Distillat gemmis comparem liquorem: jucundum nescio quid illacrymat; & præter quòd ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis ejus est pulchritudo. Hoc quantociùs perquisitum, & competentibus pretiis aggregatum, Chartariis, qui in rem directi sunt, tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quòd lacteo poculo relucescit: quando plus est mirabile, quod potueritis difficiliùs invenire. Albedo ibi decora est, & serena puritas; ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: aspectus dispar, & similis in utroque suavitas. Nam quod acutè sapit, quod citò reficit, commune illis intelligitur: sed magna est distantia, quæ videtur. Istud intueris rubore lætum: illud conspicis candore festivum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima: quando in ambobus esse cognoscitur, quod pariter * expectatur.

Mensæ Regalis apparatus dicitur non parvus Reipublicæ ornatus, & quare.

Vinum acinaticum laudatur.

* Ac. civitates.

* Ed. expetatur.

a Vina sua aut odoribus condiat. Notandum hic est Veteres frequenter usos fuisse vino odoribus condito, teste Athenæo lib. 2. cap. 2. Ælian. lib. 12. hist. Eunap. Sardian. in Jamblico. & Arnob. lib. 5. *Bross.*

EPISTOLA QUINTA.

* Valeriano Viro Sublimi Senator Præfectus Prætorio.

* MS. A. Valerio.

Significat Regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet, ut populi à Judicibus, à Ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat, quominus ulla domus, ne sua quidem aut Regia, ab alendis copiis eximatur.

GEneraliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. Sed gratificante naturâ illis ampliùs debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur: dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. Nam modestiam collegis impendimus: reverentiam patribus exhibemus: civibus debemus communem gratiam, sed affectum filiis singularem; & tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum, eo præsertim tempore, cùm ejus videamur periculis subvenire. Plus enim eos diligere credimur, quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad de-

Qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur.

Non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum.

fensionem Reipub. noscitur destinatus, Lucaniæ, Bruttiorumque dicitur culta vastasse, & abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam & illis dare, & istis sumere pro temporis qualitate necesse est; pretia, quæ antiquus ordo constituit, ex jussione rerum Domini cognoscite temperata; ut multò arctius, quàm vendere solebatis, in assem publicum præbita debeant imputari; quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse solliciti. Evasistis exigentium manus: tributa vobis præsens adimit apparatus. Sed quò faciliùs instrueretur vestra notitia, imputationum summas infra scriptis Brevibus credidimus exprimendas; ut nemo vobis vendat beneficium, quod publicâ noscitis largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicium votum est, quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis ausibus efferantur; & contra vos incipiant erigi; quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex Regis jussione singulos conductores massarum, & possessores validos admonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem: ne non tantùm festinent bellis prodesse, quantùm quiete confundere. Arripiant ferrum, sed unde agros excolant: sumant cuspides, boum stimulos, non furoris. Defensorum maxima laus est, si cùm illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere. Sit Judicibus vigor ex legibus: subsellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro judicium, quod semper expavit. Adulter [a] gremium Judicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat: quia tunc libertas gaudet, si talia non lætentur. Sic enim prosperrimè geri non sentietis bellum, si vobis sit communiter de civilitate consilium. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores: insequimini persequentes. Est vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. In annonis verò reputandis esto sollicitus: ne aliquem cujusquam possit fraudare versutia. Rectoribus autem exercitus à rerum Dominis sub meâ præsentia cognoscite delegatum; ut dum à vobis necessariò fuerint commoniti, gravatis per injuriam debeat subveniri. Custodiant nihilominus disciplinam, unde robustiùs armatur semper exercitus. Additum est etiam beneficii genus, ut à præsenti devotione præceptis Regis nec divina domus videatur excepta: sed totum communiter sustineatur, quod pro generalitate censetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus vestris studiosè consurgite, & sub omni cautela necessaria providete; ut prosit revera nobilissimæ patriæ talia volumina prætulisse. Quieta enim regere, & ex usu administrare provincias, homines vel mediocres intelligentiæ possunt: sed hoc opus, hic labor est, illud magis regere, quod se relictum non potest continere. Cessat enim nautarum in tranquillitate peritia; nec nomen præstat artifici, nisi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, ubi & famam sapientum possitis acquirere, & in omni parte vos laudabiliter, juvante Domino, custodire. Meos autem ultra cæteros minimè commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod nostris [*] laribus desideramus evenire. Mihi enim propria cura dilapsa est, postquam generalem cœpi cogitare custodiam. Opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi Judicem velle, quàm potest generalitas sustinere.

Omnia pacata Judices reddunt, si duces scelerum comprimunt.

Disciplinâ robustiùs semper armatur exercitus.

Non præstat nomen artifici, nisi fuerit magna vis periculi.

[*] Ed. laboribus.

Magnæ injustitiæ genus est, aliud sibi Judicem velle quàm potest generalitas sustinere.

[a] Gremium Judicis. Juret. putat legendum genium, ut lib. 1. Ep. 4. licet dixerit gremium Curiæ lib. xi. Ep. 13.

Hac formula tributum remittitur ob transitum militum, quem innocentem esse debere constituitur Novell. 130. ut ob eamdem caussam privatis conductoribus pensiones jure nostro remittuntur, l. 15. ex conducto. §. si vis. §. si exercitus prætereuns. D. locat. & cond. sup. lib. 5. epist. 26. Forn.

EPISTOLA SEXTA.

Universis Præfecturæ titulos administrantibus Senator Præfectus Prætorio.

Minatur pœnas Judicibus iniquis; & hortatur bonos, ut publicis utilitatibus indefessi consulant.

QUamvis abundè sufficiant, quæ rerum Domini ingenitâ pietate præceperunt: interminationes tamen importunis & fatuis adhibitâ districtione geminamus; ut qui nequeunt erubescere, saltem se contineant per timorem. Quis enim de sua præsumptione gratuletur, quando famam perditurus est, qui interdicta tentaverit? [*] Retundatur ambitio cæca cupientium: protervæ refrænetur audacia: qui lucrum de malo quærit, pœna proposita terreatur: qui honorem per nefanda desiderat, amissa potiùs opinione turbetur. Additur etiam, quòd nostris temporibus scaleratæ pecuniæ non valebunt; nec culpam suam redimit, qui reum se esse cognoscit. Iniquis fraudibus non patebit occasio: perfecimus, ut non vendimus excedentes. Ubi jam malè capientes spem habebitis: quando vobis & rerum Domini, & vestri Judices comminantur? Vos tamen, quos ad publicas administrationes pervenire nostra fecit electio, de actionum honestate confidite: quia vos nulla venalitas excludit, si probitas continuerit actionis. Publicis utilitatibus servite fixi: quando vos nulla privata damna concutient. Reddite hanc vicissitudinem judicio meo; ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari. Præfixum itaque tempus à rerum Domini noveritis esse servandum ità tamen, ut ea, quæ vobis pro publica utilitate decreta sunt, providere ac solvere debeatis.

[*] Ac. retundatur.

EPISTOLA SEPTIMA

Canonicario Venetiarum Senator Præfectus Prætorio.

Indicat Regem fiscum 15. Indictionis aliquibus incursante Suevorum vastatis relaxasse.

SUb clementia boni Principis nihil constat licere fortuitis: quando sinistros casus corri-

Sub clementia boni Principis nihil constat licere fortuitis.

gunt, qui præstare prosperrimè * consueverunt. Nam quemadmodum ferret nudus sævam barbariem, & districtum Principem: quando spoliatus jure negat, quod affluens inferre didicerat? Atque ideo illi vel illi, Suevorum incursione vastatis, fiscum decimæquintæ * Indictionis Serenitas Regalis indulsit; sicut te poterit instruere relecta præceptio. Unde obedientiam commendantes à supradictis possessoribus de prædiis, quæ tamen cognoveris esse vastata, præsentis Indictionis tributa non exigas: reliqua verò solemni compulsione procura; ut constitutis temporibus Arcario nostro residuam suppleas quantitatem. Cave ergo, ne gravior fias hostibus, si adhuc nudare velis exutos: chlamydes non pavescant, qui arma timuerunt: rapinas non sentiant post prædones. Validas contra te apochas invenerunt: invictas securitates illis dedit calamitas sua: violentus abstulit, quod quærebas. Cui nihil videtur relictum, à tributis constat esse liberatum.

* MS. & Ac. consuerunt.

* Anno Christi 537.

Cui nihil videtur relictum, à tributis constat esse liberatũ.

EPISTOLA OCTAVA.

Consulari Provinciæ Liguriæ Senator Præfectus Prætorio.

Eximit casas quorundam à fisco publico Exactoribus tributorum persolvendo, dummodo suis ipsi manibus illum Regias in arcas tempore præscripto deferant.

NOvum genus videtur esse compendii, postulantes acquirere, & præstantes nulla damna sentire. Nam sic accipitur ab uno, ut perire non possit ab altero: donatur sine dispendio: ceditur sine imminutione; & nomen habet munificentiæ, * quod jura Domini nescit exire. Quapropter ille casarum suarum fiscum in illa provincia constitutarum, quas Brevis subter conscriptus eloquitur, exactorum suggerit enormitate vexari: desiderans sine aliqua imminutione publicæ utilitatis, inferre se debere nostris Arcariis debitam functionem. Quod nos, qui nullorum damnis studere cognoscimur, dummodo fisco competentia rationabili satisfactione solvantur, libenter annuimus: quia hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare. Qua de re Spectabilitas tua commoniti Curialibus, vel Compulsoribus, necnon & his, quorum interesse cognoscit, ab illa Indictione prædictis casis exactionem facies sub hac conditione removeri; ut si intra illas Calendas summa, quæ competit, non fuerit Arcario persoluta, intra provinciam solemnis exactio peragatur. Minusve fidem suæ promissionis Arcariorum apochis probaverit esse completam, ab omni inquietudine Compulsorum designata prædia liberentur: quia illa magis debent eligi, quæ sine suspicione damni libenti animo probantur offerri. Grata enim nobis est sine instantia Compulsoris exactio; & hoc devotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque utinam possessor ultroneus & nobis necessitatem morarum tolleret, & sibi damna competentibus illationibus abrogaret. Ipse enim imminentem necessarium facit, qui solemnia præbere distulerit.

* Ac. qui.

Hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare.

Ipse imminentem necessarium facit, qui solemnia præbere distulerit.

EPISTOLA NONA.

Paschasio Præfecto annonæ Senator Præfectus Prætorio.

Significat Afrum aliquem ambiisse facultates relictas à quodam nullis filiis aut heredibus superstitibus mortuo; quem jubet more solemni in illas introduci.

PIetate plenum est, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare; & non tantùm consanguineos ad substantiæ lucra * mittere, quantùm ipsos quoque advenas invitare. Hereditas, quæ est sine proximis, absque parentela successio, solaque fides generis est, patrios sonare sermones. Afer enim sic experit beneficia, ut sibi olim doceat fuisse concessa: donum sine accipientis nomine, præter personam largitas: quia primùm collatum est genti, ut postea petentium vocabulum potuisset affigi. Hinc est, quòd jure quodam postulant hereditates alienas; & illis tantùm videtur competere, quod Romanus non potest in causis similibus obtinere. Beneficium tale non habuerunt in patria sua: sed hîc omnes sub hac conditione parentes sunt: universa natio, quantùm ad successionis beneficium, una familia est. Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione discutiat; & si revera ille, quem suggerit de hac luce transiisse, filios non reliquit, nec ab alio constat rationabiliter possideri, introductionem memoratæ rei officium vestrum celebret ex more; quatenus antiqua pietas Regnantium præsentium reparet beneficia Dominorum; & possit pro illis supplicare, sub quibus se magis intelligit votiva meruisse. Resumat facultatem, quam se suspiraverat amisisse. Peregrinum se ultra dicere non potuit, qui optata * rura conquirit. Habeat possessorum similem dignitatem; & jam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat se ad hoc perductum, ut daret, quod utique nisi habenti non probatur emergere; cæteris dominis in hac tantùm sorte deterior: quoniam alienare nequit, quod possidere prævaluit. Sed & hoc quoque magna credimus æquitate repertum, ut qui loco succedit pignoris, substantiam suam * affectu patris jure servet extraneis. Miseratione pastus, nunc pascat & alios: felix illi contigit & prædicanda captivitas, Romana civitate perfrui, & Afrorum privilegiis potuisse misceri.

Pietate plenum est, peregrinam gentẽ publicis beneficiis obligare.

* MS. Cus. & Gr. permittere.

* Ac. jura.

* Grul. Cus. Niv. & Gar. effectum.

EPISTOLA DECIMA.

Diversis Cancellariis Provinciarum Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, ut summam futuræ Indictionis sine mora ulla exigant. Si secus fecerint, minatur se eos rigidiùs tractaturum.

RAtionum publicarum reliquiæ infaustæ sunt ægritudini comparandæ, quæ * gravant & debilitant, nisi sub celeritate discedant. Reatus quidam est, esse sub debito; nec liber potest ve-

racites

* Ed. gravantum debilitãt.

Reatus quidam est esse sub debito.

Prudens se ipse compellit. *Qui venales moras quærunt, tributi onera duplicant.* *Gravius percutit*, qui blandiendo grassatur.*

raciter dici, qui probatur obnoxius reperiri. Prudens se ipse compellit: minùs cautus est, qui urgetur ab altero. Nam quid egit totius anni suscepta compulsio? Summa futuræ Indictionis, & quantitas exigatur. Parcendo, non parcitis: exonerando, prægravatis; & dum venales moras quæritis, tributi onera duplicatis. Relinquite tandem crudelem misericordiam, beneficia tota detestatione fellita. Graviùs percutit, qui blandiendo grassatur; & sub indulgentia lædit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit. Et ideo desinite aliquando possessorum damna mercari: quia totum constricti per incommoda redditis, quod iniquis dilationibus abstulistis. Post ista enim non vos credatis verbis iterum commoneri, sed irremissibili exactione compelli. Quapropter si ad illum diem Arcario nostro, quæ de provinciis solemniter postulantur, dispunctis rationibus, non aut per te intuleris, aut destinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddes, quæ te malè distulisse cognoscis: quia nimis iniquum est, ut aliis publicus sub tua negligentia jaceat; & * Arcariis mutuatam pecuniam publicis utilitatibus incessanter expendas.

* *Ed. Arcarius.*

EPISTOLA UNDECIMA.

Petro Viro Clarissimo, Erogatori obsoniorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut obsonia Populo Romano à Rege concessa absque fraude distribuat.

Mutat qualibet largitates rapientium manus.

PRobatæ debet esse conscientiæ, qui Principalia beneficia præponitur erogare: ne aliqua cupiditatis sorte deliceetur, quod à tanta liberalitate profunditur. Motant enim quaslibet largitates rapientium manus. Et sicut fontis puritas per limosa corrumpitur: sic affluentia boni Regis avaris distributionibus immutatur. Aurum ipsum, cùm solvitur in liquorem, nisi mundissimo caliculo suscipiatur, inficitur: quando puritatem sui illa sola custodiunt, quæ nulla sordium admixtione fuscantur. Quàm gratum per niveos caliculos rivulos videre currentes, & ipsam quodammodo naturæ liberam videre puritatem, quando nullis maculis injuriata turpatur! Sic dona rerum Domini nullâ debent pollutione fuscari: sed sicut ab ipso exeunt copiosa; ita debent ad Romanos pervenire purissima. Nam licet omnis fraus gravis esse videatur: illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe grassatur: turba, quæ vivit quieta: populus, qui nescitur, nisi cum lætus est: clamor sine seditione: strepitus furoris nescius; quibus sola contentio est, paupertatem fugere, & divitias non amare. Nesciunt enim esse lucripetes, nec aliqua se negationis calliditate discruciant: vivunt fortunâ mediocrium, & conscientia divitum. Nonne piaculum est talibus rapere, qui nesciunt aliena fraudare? Quapropter obsonia Romano populo distribuenda ab illa Indictione, propitia tibi Divinitate concedimus; ut sine aliqua diminutione percipere possit, quod Regia largitate promeruit. Cave, ne quod illi meruerunt, alter accipiat; & tu à gratia nostra peregrinus reddaris, si à civico amore discesseris. Non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet jura nascendo. Honorandum semper est, quod nomen gentibus dedit; quando potior in humanis rebus redditur, de cujus aliquid claritate præstatur. Munera ista Quiritum sunt. Non subripiat locum liberi fortuna servilis. In majestatem Romani populi peccat, qui sanguinis illius puritatem famulorum societate commaculat.

Omnis fraus gravis est

Laus Populi Romani.

Vide quæ de donationibus Tiberii Principis scribit Dion. lib. 57. pag. 787. *Juret.*

EPISTOLA DUODECIMA.

Anastasio Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Laudat imprimis vinum Palmatianum, necnon Silanum caseum; & jubet, ut utrumque ad Aulam Regiam mittendum sollicitiùs perquirat.

CUm apud rerum Dominum solemni more pranderemus, & diversæ provinciæ de suis deliciis laudarentur, ad vina Brutiorum & Silani casei suavitatem, currente, ut assolet, sermone perventum est; quod herbarum beneficio tanta ibi naturæ jucunditate conficitur, ut non credas deesse mellis gustum, quem nulla conspicis qualitate permixtum. Manat illic leviter provocatum lac uberibus fistulosis, & quasi in alios ventres naturæ ubertate collectum, non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrentibus * influescit. Redolet suavis & varius odor herbarum, naribus agnoscitur pecudum pastus, qui flagrans virtute diversa, thuris sentitur inspirare similia. Huic tanta pinguedo sociatur, ut arbitreris simul decurrere Palladium liquorem; nisi quòd ab illa prasina viriditate niveo candore discernitur. Tunc cadis latè patentibus copia illa mirabilis læto * nimium pastore suscepta, cùm admixtione coaguli in callosam cœperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur; quæ subterraneis horreis aliquantulum congregata, diuturnam casei facit esse substantiam. Hoc quantocius superimpositum navigiis destinabis; ut desideriis Regalibus parvo munere satisfecisse videamur. Vinum quoque, quod laudare cupiens, *a* * Palmatianum nominavit Antiquitas, non stipsi asperum, sed gratum suavitate perquire. Nam licet inter vina Brutia videatur extremum: factum tamen est penè generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur & *b* * Gazeto par, & Sabino simile, & magnis odoribus singulare. Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicavit: hoc & in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia Majorum aliquid appellasse videatur improprium. Est enim suavi pinguedine molliter * crassum, vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum; quod ita redolet ore ructatum, ut meritò illi à palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccat, lassum reficit pectus; & quod vix prævalet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat infectus. Sed provide, ut supradictas species exactas debeas destinare: quia falli non possumus, qui hoc patriotica * veritate retinemus. Ad præsens enim de cellariis nostris quæ desiderabantur obtulimus. Tu autem tuo periculo dissimilia facis, quorum jam judicia teneri posse cognoscis.

* *Ac. influescit.*

* *Alii, nimirum.*

* *Fom. & Cor. Gam. Palmatianum, vel, Ravennatum.*

* *Cuj. Gazet.*

* *Gr. Cuj. Niv. & Gam. fatum.*

* *MS. varietate.*

a Palmatiarum nominavit Antiquitas. Vide in hunc locum Baronium Tom. 8. ad an. Chr 591. Pag. 21. *Jur.*
b Gazeto par. Gazeti vini mentio fit a Gregor. Turon. lib. de Gloria Confess. cap. 5. & 6a Sidon. Apoll. in carmine 17 ad Ommatium:
Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna.
Hoc autem dictum à regione Gaza, scilicet Palestinæ, ut scribit Isidorus Origin. lib. 20. cap. 3. *Juret.*

XIII.

Edictum.

In eos, qui munera Regis collata Ecclesiis subripuerant.

USu contineri debet omnium largitas impensa Dominorum: quando necesse est universitati proficere, quod illos impulsu Divinitatis probatum fuerit effecisse. Pietas siquidem Principum totum custodit Imperium; & dum illis vicissitudo digna redditur, incolumia Reipub. membra servantur. Dudum siquidem Imperialia constituta per Brutios, atque Lucaniam sacrosanctas Ecclesias aliqua munerum devotione juverunt. Sed ut est sacrilegis mentibus familiare, & in ipsa quoque reverentia divina peccare, nonnullam exinde partem Numerariorum nomine Canonicarii subtrahebant: facientes laicum commodum substantiam Clericorum. Quod sedis nostræ Numerarii execratione detestabili respuentes, nunquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impiæ defraudaverunt. Quid adhuc minimè audacia humana tentabis, si & ibi furta porrigis, ubi te minimè latere posse cognoscis? Ut illudas oculis fortasse mortalibus, quamvia iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio: quanta ergo cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod Divinitas non possit advertere? Sed ne similis ulteriùs grassetur fortè præsumptio, aut divinam patientiam frequens provocare possit excessus; edictali programmate definimus, ut qui in hac fuerit ulteriùs fraude versatus, & militia careat, & compendium propriæ facultatis amittat. Graviore siquidem pœna plectendus est, qui usque ad injuriam divinam suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona Regnantium: possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in Regali posita largitate pervaditur? Possessio ejus, Principis munus est. Quemadmodum præsumat subjectus contingere, quod Deo respicit humilitatem Dominantis offerre? Additur, quòd talibus non dare, tulisse est; & meritò, quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra: horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere, quod possit collecta dispergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit; & paupertatem potiùs ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

Pietas Principum totum custodit Imperium.

Quanta cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod Divinitas nō possit advertere?

Qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit.

Ultra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici.

Addendo perdit, qui retinendo collegerit.

EPISTOLA DECIMA QUARTA.

Anastasio Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Describit Rhegiensem regionem, & prohibet, quominus laridum, & triticum ab ea deinceps coëmptionis nomine postulentur.

RHegienses cives, ultimi Brutiorum, quos à Siciliæ corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit (divisio enim ῥῆξιν Græca lingua vocitatur) iniquâ suggerunt se exactorum præsumptione fatigari: implorantes non aurium, sed oculorum nostrorum nota remedia, qui possumus scire, territorium eorum quod petitur non habere. Est enim montanis lapillis terra tarissima, arida pascuis, sed undosa vindemiis: segetibus adversa, sed olivis accommoda; & ideo cultura ejus omnis in sarculis est: quia superficies ipsius sicca nutrire non valet supernè nascentia. Tergore illic ager nudus, industria potiùs, quàm natura vestitur. Nam Palladiæ silvæ viriditate contegitur, qui in solo aridissimus approbatur. Talibus enim locis illa proficiunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrale descendunt. Segetes rigantur, ut vivant; & conditione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta seges est, quæ manu * colligitur? Rarò illic ab area venit humeris gravatus agricola; ut non messes in horreis colligantur: sed vix possit aliquos cophinos de summa ubertate complere. In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum: quia olus illic omne saporum est marina irroratione respersum. Quod humana industria fieri consuevit, hoc cùm nutriretur, accepit. Contra Maronis autem sententiam intyborum illic fibræ dulcissimæ sunt, quæ præcinctæ foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: unde in morem * nitri aliquid decerptum frangitur, dum à fœcundo cespite segregatur. His victualibus, si vis nosse, regio illa fœcunda est; nam & marinis deliciis copiosa jucunditate perfruitur: quia ibi mare Supernum ac Infernum, insertis frontibus adunatum, delicias utriusque pelagi in unam congregationem sinus sui volubilitate perducit. Necesse est enim illic & pisces properare, ubi constat & undam posse desluere. a Exonmiston quoque inter pisces regium genus, compar murenis corpore, vel colore distans, naribus setosis, colostrea delicatâ teneritudine præditum, oleoso ac suavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cùm spumis fluctuantibus inter aëris confinia cœperit enatare, nescit ad cubilia redire, quæ deserit: credo, aut immemor reversionis, aut teneritudine summa mollitus: nequit undis elevantibus contraria obluctatione demergere: fertur velut corpus exanime, nullis nisibus periculum, nulla arte devitans; & hinc viribus destitutus, redire non creditur: quia nec fugere posse sentitur. Hic planè tantæ dulcedinis esse dignoscitur, ut ei nemo piscium comparetur. Hæc sunt in littore Rhegino, quæ diximus; quod non alio referente cognovimus, etsi visuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici species nullis temporibus coëmptionis nomine inde decernimus postulari: quia nimis calumniosè petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde sufficere debet defensio veritatis, & testimonium Judicis: quia nimis execrabile malum est, si cùm aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat. Additur etiam, quòd tantis commeantium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuisset, vel quod apud ipsam nasci * posse constaret.

* Ac. colitur.

* Ac. vitri.

Nimis execrabile malū est, si cùm aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat.

* Grut. Cuj. Niv. Gam. non posse.

a Exormiston quoque, &c. Est piscis genus ita à Græcis illis qui ultimam oram Græciæ in Italia accolebant, vocatum: quia fundum maris deserere solet, ut in summum enatet, quod dicitur propriè de navi sublatis anchoris, & contra, cum est fundata anchoris, dicitur ὁρμίζεσθαι. Broß.

EPISTOLA DECIMA QUINTA.

Maximo Viro Clarissimo, Cancellario Lucaniæ, & Brutiorum Senator Præfectus Prætorio.

Describit urbem Scyllacium patriam suam, & vivaria, quæ ad pedem Moscii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, annonis, & pulveraticis Judicum edicit.

Ulysses conditor Scyllacii.

SCyllacium prima urbium Brutiorum, quam Trojæ destructor Ulysses creditur condidisse, irrationabiliter dicitur præsumentium nimietate vexari; quod nobis præsidentibus non oportuisset assumi: quia læsiones ejus cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Civitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum botryonis pendet in collibus; non quòd difficili ascensione turgescat: sed ut voluptuosè campos virentes, & cærula maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auroram: sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum: propria illic luminis claritate resplendet; ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua: aëris quoque temperatione dotata, apricas hyemes, refrigeratas sentit æstates; & sine aliquo mœrore transigitur, ubi infesta tempora non timentur. Hinc & homo sensu liberior est: quia temperies cuncta moderatur. Patria siquidem fervens leves efficit & acutos: frigida tardos, & subdolos: sola temperata est, quæ mores hominum sua qualitate componit. Hinc est, quòd Antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quæ aëris puritate peruncta, lucidissimos sensus ad contemplativam partem felici largitate præparavit. Numquid enim tale est corpori aquas cœnosas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? Sic animæ vigor oneratur, dum spiritu graviore comprimitur. Subjacemus enim necessariò talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur; & iterum naturaliter ad serena gaudemus: quia cœlestis animæ substantia ad infecta quæque & purissima lætatur. Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dum possidet vicina, quæ nos fecimus, claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Moscii montis saxorum visceribus excavatis fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus. Ubi agmen piscium, sub libera captivitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obtutus. Currunt avidi ad manus hominum; & antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas; & dum habet in potestatem quod capiat, frequenter evenit, ut repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchrè laborantium non admittitur in civitate sedentibus. Cernuntur affatim copiosæ vindemiæ: arearum pinguis tritura conspicitur: olivarum quoque virentium vultus apetitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum est de urbe cuncta conspicere. Hoc quia modò non habet muros, civitatem credis ruralem, villam judicare possis urbanam; & inter utrumque posita, copiosa noscitur laude ditata. Hanc dum frequenter invisere desiderant commeantes: dum tædia laboris refugere cupiunt, amœnitate civitatis in paraveredorum, & annonarum præbitione propriis cives fatigantur expensis. Quapropter ne lædat urbem amœnitas sua, aut res præconii fiat causa dispendii, paravedorum & annonarum præbitionem, secundum evectiones concessas, in assem publicum constituimus imputari: pulveratica quoque Judicis funditus amputantes, trium tantùm etiam dierum Præsulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus, suis expensis facta tarditate vecturæ. Leges enim administrantes, remedio, non oneri esse voluerunt. Qua de re æquitatis intuitu * civitas vestra relevare judicatum est, quod tibi refecimus, non remissum. Vive juvante Deo, justitia sæculi, & securitatis gaudio singulari. Alii dicant Insulas: ego habitationes tuas appellem potiùs Fortunatas.

Temperies cuncta moderatur.

Antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, & quare.

Quando animæ vigor oneretur.

Cassiodorus ad pedē Moscii montis vivaria construxit.

Pulveratica.

* *Fortè, civitatem vestrā.*

a Animæ vigor oneratur. Locorum situs ingenia hominum format, ait Curtius Rufus lib. 7. & lib. 8. Vide Stobæ. serm. 99. pag. 317. Cicer. lib. 2. de Nat. Deor. *Juret.*

EPISTOLA DECIMA SEXTA.

* Canonicario.

* *MS Aud. Canonicario.*

Jubet, subditos sibi admoneat, ut tributa consueta libenter exolvant: nullus statuta pondera excedat: mittat ipse quarto quoque mense ad Prætoriana scrinia fidelem expensarum notitiam.

TEmpus admonet humanis rebus indesinenter accommodum (dum res nobis etiam asperas captatâ semper opinione conciliat) ut illationum fiscalium curam annua festivitate reparemus: quando Reipub. ordo tali consistere cernitur instituto. Et meritò votivum sistere cernitur, quod pro cunctorum utilitate præstatur. Diligenda sunt ista, unde Respub. videtur esse firmissima. Quæ dum redeunte censu reficitur, status sui firmissimo robore continetur. Quapropter magna est quolibet tempore monstrata devotio: sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur. Præbeant igitur possessores stipendia, suæ gratiæ profutura. Debitum siquidem, quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri; ut fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per * Indictionem primam in diœcesi tua possessorem te præcipimus admonere, ut, trina illatione servata, assem tributarium devotus exolvat; quatenus nec aliquis se sub immatura compulsione ingemiscat exactum; nec iterum remissione lentata quisquam se dicat esse præteritum. Nullus quantitatem justæ ponderationis excedat, sitque libra justissima: modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. Expensarum quoque fidelem notitiam per quaternos menses ad scrinia nostra solemniter destinabis; ut totius erroris obscuritate detersa, rationibus publicis veritas elucescat. Sed quò faciliùs possit, Deo juvante, quæ sunt instituta complere, illum atque illum sedis nostræ milites, tibi officioque tuo periculorum suorum me-

Diligēda sunt ista, unde Resp. videtur esse firmissima.

Debitū quod non potest evitari, prona debet mente sēper offerri.

* *Anno Christi 538.*

Modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi.

mores præcipimus imminere; quatenus quod agnoſcis juſſum, inculpabiliter ſortiatur effectum. Cave ergo, ne te aut improbæ redemptionis, aut torpentis deſidiæ culpa reſpiciat; & quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

EPISTOLA DECIMA SEPTIMA.

* MS. *Athalaricus Rex.*

Joanni Siliquatario Ravennati * Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, poſſeſſores moneat, ut juxta montem Caprarium, & loca circa muros jacentia, fovearum ingentia ora pandant.

Munitio civitatum ſpes eſt certa cunctorum.

MUnitio civitatum ſpes eſt certa cunctorum: quando in pace ab exteris gentibus diſcitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena eſt enim diverſis gentibus hominum habitatio urbium ſingularum. Quis novit, cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoſcere, quod futuris hoſtibus gratum non ſit audire. Quapropter ex noſtra juſſione poſſeſſores admonere curabis, ut juxta montem Capratium, & loca circumjecta muris, fovearum ingentia ora * pandantur; taliſque ibi pateat hiatus, ut nullus relinquatur introitus. Cur nefandi homines perſcrutamini acceſſus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingreſſus? Neſcio quid videmini tegere, qui palam non deſideratis intrare. Conſcientia recta vias publicas tenet, * obviorũ collocutione gratulatur; & cùm diverſos gratanter inquirit, laboris tædio non gravatur. Amicum eſt autem crimini, velle neſciri; & qui vias ſuas occulit, conſcientiam prodit. Proinde in uſus generales itinera priſca revocentur: ne, dum compendium laboris quærunt, vitæ diſpendia patiantur. Ille enim jure habendus eſt hoſtis, qui munimina nititur violare civitatis.

* Ac. *condantur.*

Conſcientia recta vias publicas tenet.

* Ed. *plurimorum.*

Amicum eſt crimini, velle neſciri.

EPISTOLA DECIMA OCTAVA.

Conſtantiniano Viro Experientiſſimo Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut iter Flaminiæ reficiat: paraveredorum præſcriptum procuret numerum: congreget ſine poſſeſſorum diſpendio annonas: cibos, qui menſis Regiis parantur, ſedulò perquirat.

REgios apparatus ſicut negligentibus affert periculum, ſic ſtrenuè laborantibus præſtat ornatum: quia præmium eſt vitæ, Domino videnti ſervire: cui nec culpa celari, nec bonum poſſit abſcondi. Quàm gratum eſt, ſine offenſione aliqua iter agere deſtinatum: videre judicia diligentiæ: dubia ſine timore tranſire: greſſu facili montuoſa conſcendere: in pontibus contrabium non tremere: viamque ſic conficere, ut omnia probentur animo conveniſſe? Militiam veſtram tranſcenditis, ſi rerum Domino placere poſſitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus provectus eſt, ſi mereamini ad ejus placidos venire conſpectus. Quocirca iter Flaminiæ, rivis ſulcantibus exaratum, hiantes ripas latiſſimâ pontium interjectione conjungite: oppreſſas margines platearum aſperrimis ſilvis enudate: paraveredorum aſcriptus numerus procuretur cum electa qualitate membrorum: annonarum deſignatarum copia ſine aliquo poſſeſſorum diſpendio congregetur. Quia ſic omnia grata redditis, ſi in nulla parte peccetis. Res una ſubtracta cuncta deformat; & totum deeſſe creditur, ubi vel minima querelæ aſperitas commovetur. Species præterea, quæ menſis Regiis apparantur, exactas tota ſedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui ſatisfacere, ſi vos contigerit in ipſa Dominorum * paſtione peccare. Pareant Provinciales admoniti: civitates ſingulæ declarata Brevibus ſubminiſtrent. Nam quoties læto Principi occurritur, efficaciter beneficia poſtulantur. Cogitate etiam, quòd præſens facta veſtra dijudico: aut gratias vobis Domini gaudens reddo: aut commonitionem Principis iratus attribuo. Agite ergo, ne mihi imputetur veſter exceſſus: quia cunctis de vobis ſatisfacio, quod culpis veſtris offendero. Perſolvat mihi potiùs gratiam univerſus exercitus. Magna vobis erit gloria, & me ſecurum reddere, & tantorum bona judicia meruiſſe.

Præmium eſt vitæ, Domino videnti ſervire.

Res una ſubtracta cuncta deformat.

* MS. & Ac. *paſſione.*

Quoties læto Principi occurritur, efficaciter beneficia poſtulantur.

EPISTOLA DECIMA NONA.

Maximo Vicario Urbis Romæ Senator Præfectus Prætorio.

Commonet, ut omnia ad Regem ſolemniter excipiendum neceſſaria paret.

ADventum quidem Regium ex ipſa poteſtis cognoſcere frequentia commeantium: quia neceſſe eſt, ut res magna competẽtia præmittat ſemper indicia. Venturum diem Lucifer demõſtrat exortus: ſerena ſecutura favens ventus oſtendit: imminentia bona quadam animi præſagitione dignoſcimus; & difficilè magna res geritur, quæ ſignorum præcurſione minimè declaretur. Verumtamen & vos neceſſariò commonemus, ut pôtis junctione Tyberinos fluctus ſolemniter veſtiatis; quatenus tranſitum præbeat interimulum, fixum concatenatione navigium, & de ſuo ſitu celerem nobis præſtet excurſum. Non moveatur pigris funibus, ut ſolebat: non manibus trahentium moles tanta torpeſcat: celeritatem potiùs fixa conferat, quam ſe movens antea non præbebat. Ambulent commeantium greges: profectò non navigiis inciſa nos unda deportet. Sic decet Dominum ſuſcipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. Tabularum fortiter junctura conſtricta ſoliditatem debet præbere neceſſariam; ut pavorem undas dubitantium terrena ſimilitudine poſſit auferre. Optetur quinimmo longior fuiſſe, cùm tranſitur innocuè. Cancellorum tutamen dextra lævaque decenter aptetur. Proſper datur tranſitus, cùm fuerit caſus aſper excluſus. Vide, quemadmodum reliqua ad te pertinentia præpares, qui te occurſurum eſſe cognoſcis. Quale eſt enim in tanta frequentia non potuiſſe culpari? Univerſos affligit, qui Regi aliquid neceſſarium ſubtrahit: quia, dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contriſtat, ſi probetur offenſus. Adde, quòd ſic præclarum eſt ſub tanta Se-

Neceſſe eſt, ut res magna cõpetentia præmittat ſemper indicia.

Univerſos affligit, qui Regi aliquid neceſſarium ſubtrahit.

natorum occursione laudari, Principem sic suscipere, ut omnes intelligant nil deesse: antè ipsum quoque Dominum venire lætum, quàm aliqua trepidatione confusum. Insperatum bonum est, si is, ad quem deceptionis pertinet periculum, sibi gratiæ procuret augmentum. In quam rem illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi Officioque tuo debeat imminere; quatenus nobis omnia parata renuntiet: quia committi non potest casui, quod nostro periculo constat ascribi.

EPISTOLA VIGESIMA.

Thomati, & Petro Viris Clarissimis, Arcariis Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut reddant Actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasa sacra, quæ Agapitus Papa ad Orientem Legatus missus pro pecunia accepta Arcariis Regiis oppigneraverat.

Retinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, urbis Romæ Papam, cùm ad Orientis Principem legationis gratia mitteretur, jussione Regia datis pignoribus, à vobis tot libras auri facto pictatio solemniter accepisse; ut cui providus Dominator jussit, ad subitum ejus etiam urgeret excessum. Primùm quidem benignè præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit: sed quantò gloriosius fecit, etiam illud largiri, quod cum gratiarum actione potuisset offerri? Victa est sine damno necessitas: manus Papæ dabat, quod ejus substantia non habebat; & illud iter est indemne redditum, quod donis constat expletum. Quale, rogo, videbatur Antistitem petentibus Ecclesiam, & Ecclesiam nulla detrimenta sentire? Distributor fuit potiùs, quàm donator: quia necesse est illi applicari, de cujus facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium Principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, & Regia jussione securi, Sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri Apostoli sine aliqua dilatione refundite; ut lucrosè reddita, celeriter* impetrata videantur: optata referantur manibus Levitarum ministeria toto orbe narranda: donetur, quod proprium fuit: quoniam justè per largitatem recipit, quod Sacerdos legibus obligavit. Superatum est exemplum, quod in historia nostra magnâ intentione retulimus. Nam cùm Rex Alaricus urbis Romæ deprædatione satiatus, Apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit; ut cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus, devotione largissimâ deleret excessum. Sed quid mirum, si a reverenda Sanctorum diripere noluit, qui tantâ se Urbis vastatione ditavit? Rex autem noster religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præstetur oratio: quandò læta concedi posse credimus, cùm retributionem bonis actibus postulamus.

* MS. impetrare videantur optata.

a Reverenda Sanctorum. Simili loquutione dixit, sacræ jussionis reverenda lib. 3. Epist. 15. Et stupenda meritorum lib. 4. Epist. 4. *Jur.*

EPISTOLA VIGESIMA PRIMA.

Deusdedit Scribæ Ravennati Senator Præfectus Prætorio.

Officium Scribarum, & utilitatem describit.

Scribarum officium securitas solet esse cunctorum: quando jus omnium ejus sollicitudine custoditur. Alios enim depopulantur incendia: alios nudat furtiva subreptio: nonnullis negligentia perit, quod diligens auctor acquirit: sed fide publica robustissimè reparatur, quicquid à privatis* amittitur. Diligentior est in alienis, quàm potest esse cura de propriis: non admonitus facit, quod vix rogatus impleret; & requisitus non potest negare, quod is, cujus interest, se fatetur* amisisse. Armarium ipsius fortuna cunctorum est; & meritò refugium omnium dicitur, ubi universorum securitas invenitur. Ad paterna transit officia, si incorruptè sit veritas custodita. Nam sicut diligens genitor servat, quod otiosus successor inveniat: sic arbiter artium nullum patitur propria utilitate fraudari. Et ideo tantæ rei jugiter præcipimus esse custodem; ut qui hactenus de integritate placuisti, nulla debeas varietate fuscari. Vide, quòd tibi committitur antiqua fides; & quotidiana diligentia dirimis jurgantium litem. Apud cunctos Præsules de tua cura litigatur; & tu potiùs judicas, qui causarum vincula dissolvis. Hoc honorabile decus, indisputabile testimonium, vox antiqua chartarum, cum de tuis adytis incorrupta processerit, cognitores reverenter excipiunt: litigantes quamvis improbi, coacti tamen* obediunt. Et cùm fas sit promulgatam sententiam suspendi, tibi non licet obviari. Quocirca non habeat venale propositum. Tinea documentorum est, oblatio maligna redimentis; dum quærunt consumere, quod se cognoverunt impedire. Pascat te *editio decora veritatis: facilius tua habeatur integritas. Da petentibus, quæ olim facta sunt. Translator esto, non conditor antiquorum gestorum. Exemplar, velut annulum, ceris imprime; ut sicut vultus expressa non possunt signa refugere: ita manus tua ab authentico nequeat discrepare. Quòd si te aliquis iniqua subreptione traduxerit, quemadmodum in alia causa tibi acquiescat credi, quem scit potuisse corrumpi? Impugnat te fraude sua; & facilè convincit, quem in una parte decepit. Ama justitiam, de qua nemo queritur; ut etiam iratus testimonium salubre possit dicere, qui te incassum voluit deviare. Publicum est omne, quod feceris: dum aut laudatus gratiam, aut accusatus invenire possis offensam.

Scribarum officium securitas solet esse cunctorum.

* MS. admittitur.

* MS. admisisse.

* fortè, obaudiunt *Juret.*

Tinea documentorum est, oblatio maligna redimentis.

* Gr. & Cuj. editio.

De justitia nemo queritur.

EPISTOLA VIGESIMA SECUNDA.

Provincialibus Istriæ Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut tributum in Vino, oleo, & tritico, quibus hoc anno provincia abundabat, sol-

vant; & mittit Laurentium cum pecunia ad majorem ejusmodi rerum numerum comparandum, Ravennamque devehendum. Tum illam provinciam accuratè depingit.

EXpensæ publicæ diversâ temporum varietate titubantes, hac ratione se poterunt continere, si proventum locorum sequatur salubritas jussionum. Illic enim facilis est procuratio, ubi fuerit fructus uberior. Nam si * indicatur, quod sterilitas jejuna denegavit; tunc & provincia læditur, & effectus optabilis non habetur. Commeantium igitur attestatione didicimus, Istriam provinciam à tribus egregiis fructibus sub laude nominatam, divino munere gravidam, vini, olei, vel tritici præsenti anno fœcunditate gratulari. Et ideo memoratas species in tot solidos date pro tributaria functione, qui vobis de præsenti * prima Indictione reputentur; reliqua verò propter solemnes expensas relinquimus devotæ provinciæ. Sed quoniam nobis in majore summa sunt quærenda, quæ diximus, tot solidos etiam de arca nostra transmisimus; ut res necessariæ sine vestro dispendio ubertimè debeant congregari. Frequenter enim, dum extraneis urgemini vendere, soletis damna sentire: eo præsertim tempore, cùm vobis peregrinus emptor ereptus est; & rarum est aurum capere, quando mercatores cognoscitis non adesse. Quantò verò melius est parere Dominis, quàm præstare longinquis; & debita fructibus solvere, quàm emtorum fastidia sustinere? Prodimus etiam amore justitiæ, quod nobis suggerere poteratis: quia in pretio lædere non debemus, unde naulorum præbitionibus non gravamur. Est enim proxima vobis regio supra sinum maris Ionii constituta, olivis referta, segetibus ornata, vite copiosa: ubi quasi tribus uberibus, egregia ubertate largitis, omnis fructus optabili fœcunditate profluxit. Quæ non immeritò dicitur Ravennæ Campania, urbis Regiæ cella penaria, voluptuosa nimis & deliciosa digressio, fruitur in Septentrione progressa cœli admiranda temperie. Habet & quasdam, non absurdè dixerim, Bajas suas: ubi undosum mare terrenas concavitates ingrediens, in faciem decoram stagni æqualitate deponitur. Hæc loca & garismatia plura nutriunt, & piscium ubertate gloriantur. Avernus ibi non unus est. Numerosæ conspiciuntur piscinæ Neptuniæ: quibus, etiam cessante industria, passim ostrea nascuntur injussa. Sic nec studium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. Prætoria longè lateque lucentia in margaritarum speciem putes esse disposita; ut hinc appareat qualia fuerint illius provinciæ Majorum judicia, quam tantis fabricis constat ornatam. Additur etiam illi littori ordo pulcherrimus insularum, qui amabili utilitate dispositus, & à periculis vindicat naves, & ditat magna ubertate cultores. Reficit planè Comitatenses excubias, Italiæ ornat Imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis; & quod illic nascitur, pene totum in urbe * Regia possidetur. Præster nunc copias suas sponte, magis devota provincia amplius pateat, dum speratur: quando gratissimè faciebat, dum minime quæreretur. Sed ne aliqua jussionibus nostris dubietas nasceretur, Laurentium virum experientissimum, & magnis nobis in Reipub. laboribus comprobatum cum præsenti auctoritate direximus; ut secundum Breves subter annexos incunctanter expediat, quod sibi pro expensis publicis injunctum esse cognoscit. Nunc procurate, quæ jussa sunt. Vos enim facitis devotum militem, cùm libenter suscipitis jussionem. Pretia verò vobis moderata sequenti jussione declarabimus, cùm nobis gerulus præsentium nativitatis modum missâ relatione suggesserit. Taxari enim aliquid non potest justè, nisi copia rei evidenter potuerit indagari. Inæqualis quippe est arbiter, qui sententiam mittit * in casum; & mali sibi probatur conscius, qui est indeliberata dicturus.

* Juret. legit, *indicetur.*

* *Anno Christi 538.*

* Ac. *præcigna.*

Inæqualis est arbiter qui sententiam mittit in casum.

* MS. *incassum.*

EPISTOLA VIGESIMA TERTIA.

Laurentio Viro Experientissimo Senator Præfectus Prætorio.

Præcipit, ut Istriam provinciam vinum, oleum, triticumque empturus petat.

DEliberatio Judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere; ut facilè possit impleri, quod sub sterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet se potest expedire persona: electis opus est militibus, cùm fuerit necessitatis impulsus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus, nobisque tali devotione gratissimam, ad Istriam provinciam jubemus excurrere; ut in tot solidos vini, olei, vel tritici species de tributario solido debeas procurare: in aliis verò tot sulidis, quos à nostro Arcario percepisti, tam à negotiatoribus, quàm à possessoribus emere maturabis, sicut te à Numerariis instruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiscreta forte placuisti. Admoneat te prioris conversationis exemplum: quia nimis grave est emeritum delinquere, quem tironem nullatenus constat errasse. Qualis autem supradictarum specierum ubertas se optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione significa; ut nos habito modo constituere debeamus, quod nec Provinciales lædat, nec publicas gravare possit expensas.

Deliberatio Judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere. Electis opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus.

EPISTOLA VIGESIMA QUARTA.

Tribunis Maritimorum Senator Præfectus Prætorio.

Jubet, ut naves parent ad vinum, & oleum ex Istria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione, & nautarum labore, præcipuè in salinis exercendis, disserit.

DAtâ pridem jussione censuimus, ut Istria vini, & olei species, quarum præsenti anno copia indulta perfruitur, ad Ravennatem feliciter dirigeret mansionem. Sed vos, qui numerosa navigia in ejus confinio possidetis, pari devotionis gratia providete; ut quod illa parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare. Similis erit quippe utrisque gratia perfectionis:

quando unum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. Estote ergo promptissimi ad vicina, qui sæpe spatia transmittitis infinita. Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam navigatis. Accedit etiam commodis vestris, quòd vobis aliud iter aperitur perpetuâ securitate tranquillum. Nam cùm ventis sævientibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amœnissima fluviorum. Carinæ vestræ flatus asperos non pavescunt: terram cum summa felicitate contingunt; & perire nesciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur eminus quasi per prata ferri, cùm eorum contingit alveum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ stare rudentibus consueverunt; & conditione mutata pedibus juvant homines naves suas: vectrices sine labore trahunt; & pro favore velorum utuntur passu prosperiore nautarum. Juvat referre, quemadmodum habitationes vestras sitas esse prospeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab Austro Ravennam, Padumque contingunt, ab Oriente jucunditate Ionii littoris perfruuntur: ubi alternus æstus egrediens, modò claudit, modò aperit faciem reciprocâ inundatione camporum. Hic vobis aquatilium avium more domus est. Nam qui nunc terrestris, modò cernitur insularis; ut illic magis æstimes esse Cycladas, ubi subitò locorum facies respicis immutatas. Earum quippe similitudine per æquora longè patentia domicilia videntur sparsa, quæ natura protulit, sed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic congregata soliditas aggregatur; & marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi: scilicet quando vadosum littus moles ejicere nescit undarum; & sine viribus fertur, quod altitudinis auxilio non juvatur. Habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur. Paupertas ibi cum divitibus sub æqualitate convivit. Unus cibus omnes reficit: habitatio similis universa concludit: nesciunt de penatibus invidere; & sub hac mensura degentes evadunt vitium, cui mundum constat esse obnoxium. In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis: inde vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis, & quæ non facitis, possidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti vestræ omnis * fluctus addictus est. Potest aurum aliquis minùs quærere: nemo est, qui salem non desideret invenire; meritò, quando isti * debet omnis cibus, quòd potest esse gratissimus. Proinde naves, quas more animalium vestris parietibus illigastis, diligenti cura reficite; ut cùm vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere tentaverit, festinetis excurrere; quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aëris compendium vobis eligere potestis itineris.

* MS. fructus.

* Forte debetur... qui.

EPISTOLA VIGESIMA QUINTA.

Ambrosio Viro Illustri, Agenti vices Senator Præfectus Prætorio.

Ex quibusdam signis futuram inopiam colligit: cui ut occurratur, jubet, veterum frugum ingens copia congregetur.

PLerumque solliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur: quia sæpe portendunt aliqua, quæ consuetudini probantur adversa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur: sed quicquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium. Suspenduntur homines, cùm sua Reges constituta mutaverint: si aliter induti procedant, quàm eorum usus inoleverat. Quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum, à sideribus aliquid venire videatur obscurum? Nam sicut certa securitas est, suis vicibus tempora notare currentia: sic magnâ curiositate complemur, cùm mutari talia sentiuntur. Quale est, rogo, stellarum primatium conspicere, & ejus solita lumina non videre? Lunam, noctis decus, intueri orbe suo plenam, & naturali splendore vacuatam? Cernimus adhuc cuncti quasi venetum solem: miramur media die umbras corpora non habere; & vigorem illum fortissimi caloris usque ad extremæ tepiditatis inertiam pervenisse; quod non eclipsis momentaneo defectu, sed totius pene anni agi nihilominus cõstat excursu. Qualis ergo timor est diutiùs sustinere, quod vel in summa solet populos celeritate terrere? Habuimus itaque sine procellis hyemem, sine temperie vernum, sine ardoribus æstatem. Unde jam speretur posse venire temperies: quando menses, qui fructus decoquere poterant, Boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, si terra æstivis mensibus non calescat? Quid germen aperiat, si * matrem pluviam non resumat? Duo hæc elementis omnibus probamus adversa, rigorem perpetuum, & contrariam siccitatem. Mutaverunt se tempora non * mutando; & quod mixtis imbribus solebat effici, ex ariditate sola non potest obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut & venturis mensibus provisa sufficiant. Reponatur omne, quod ad victum quæritur. Facilè privatus necessaria reperit, cùm se publicus apparatus expleverit. Sed ne te præsens causa magnâ hæsitatione discruciet, ad considerationem revertere naturalium rerum, & fit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim constat divina ordinatione dispositum: sic astra præsentis in domiciliis suis mutuis administrationibus convenerunt, ut supra solitum hyems sicca redderetur, & frigida. Hinc aër nivibus nimio rigore densatus, ardore solis in nulla raritate perductus est: sed in assumpta crassitudine perdurans, & caloribus ejus obstitit, & aspectum humanæ fragilitatis elusit. Media enim quæ sunt, nostris dominantur obtutibus; & per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cœlum terramque elementi more pervagatur, dum contigerit esse purum, & solis claritate respersum, vestros veraciter pandit aspectus: si verò aliqua fuerit permixtione congregatum; tunc tensu quasi quodam corio, nec colores proprios, nec calores pervenire facit astrorum. Quod etiam aliis seculis aëre nubilo pro tempore frequenter efficitur.

Nihil in mundo sine causa geritur.

* MS. Niv. & Ga. materna.

* Niv. & Ga. mutanda.

Hinc est, quòd diutiùs radii siderum insolito colore fuscati sunt: quòd novum frigus messor expavit: quòd accessu temporis poma duruerunt: quòd uvarum senectus acerba est. Sed si hoc divinæ providentiæ tradatur, satagere non debemus, quando ipsius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen sine dubio terrenis fructibus adversarium esse cognoscimus, ubi alimonia consueta nutriri lege propria non videmus. Proinde agat sollicitudo vestra, ne nos unius anni sterilitas turbare videatur: dum sic ab illo primo administratore dignitatis nostræ provisum est, ut præcedens copia sequentem valuisset mitigare penuriam.

EPISTOLA VIGESIMA SEXTA.

Paulo Viro Strenuo Senator Præfectus Prætorio.

Succurrit libenter, & gratis Venetis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo, & annonas concedendo.

Utilitas publica compendiosa pietate frequenter servatur.

FRequenter utilitas publica compendiosa pietate servatur: quando illud magis acquirit, quod bonorum intercessione remiserit. Veniens itaque vir venerabilis Augustinus, vita clarus & nomine, Venetum nobis necessitates flebili allegatione declaravit, non vini, non tritici, non panici species apud ipsos fuisse procreatas: asserens ad tantam penuriam Provincialium pervenisse fortunas, ut vitæ pericula sustinere possint, nisi eis pietas Regalis solità humanitate prospexerit. Quod nobis crudele visum est, aliquid à petentibus postulare; & illud sperare, quo provincia cognoscitur indigere. A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum & triticum, quod nos in apparatu exercitus, ex Concordiense, Aquileiense, & Forojuliense civitatibus colligere feceramus, præsenti auctoritate remittimus: carnes tantùm, sicut Brevis vobis datus continet, exinde providentes. Hinc enim, cùm necesse fuerit, sufficientem tritici speciem destinamus. Et quoniam in Istria vinum abundè natum esse comperimus, exinde, quantùm de supradictis civitatibus speratum est, postulare, sicut in foro rerum venalium reperitur; quatenus nec ipsi lædi possint, cùm eis pretia justa servantur. Quapropter præsentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam; ut dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. Noveritis enim gravi vos subjici posse vindictæ, si quid interdictum est dari, à vobis videatur acceptum.

Ab indigentibus solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit.

EPISTOLA VIGESIMA SEPTIMA.

Datio Episcopo Mediolanensi Senator Præfectus Prætorio.

Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum.

*Ac. verum.

MInùs prodest * bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere. Auget enim beneficium voluntas recta justorum; & quicquid sine fraude geritur, hoc verè donantis meritis applicatur. Decet enim, ut munificentiam Principalem sacerdotalis puritas exequatur. Nam cui est studium, bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. Et ideo Sanctitatem vestram petimus (cujus propositi est divinis inservire mandatis) ut de horreis Ticinensibus, & Dertonensibus panici speciem, sicut à Principe jussum est, tertiam portionem esurienti populo ad viginti quinque modios per solidum distrahi sub nostra ordinatione faciatis: ne cujusquam venalitate ad illos perveniat, qui se de proprio videntur posse transigere. Accipiat minùs habens indulgentiam Principalem. Egentibus * jussum est, non divitibus, subvenire. Fundit potiùs, qui mittit in plenum; nam illud potiùs reconditur, quod vasis vacuis congregatur. Quapropter Sanctitas vestra miserationis officiis non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur; siquidem aliena desideria fideliter gerere, hoc est bona propria perfecisse. Ad quam rem, Deo juvante, procurandam, illum atque illum curavimus destinare: qui Sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant, sed tantummodo vobis obedire contendant. Solidi verò quanti ex supradicta quantitate panici potuerint congregari, vestra nobis relatione declarate; ut apud * Arcarium reconditi ad suprà memoratam speciem reparandam, futuris reserventur, Deo auxiliante, temporibus: more vestis redivivæ, cujus adunatio per fila resolvitur, ut in novam faciem splendida potiùs decore texatur.

Augeri beneficium voluntate recta justorum.

* Nv. & Ca. visum.

Totum Episcopo dignum est, ubi pietas invenitur.

* Ac. arcarium.

a Datio Episcopo Mediolanensi. Hoc scriptum est post Consulatum Belisarii: quo tempore adversus Vvitigem Gothorum Regem (cujus aliquot suprà lib. 10. exstant rescripta) Belisarius Romam vi obtinens resistebat. Nam eo anno tanta per universum fames fuit, ut Datius Episcopus Mediolanensis relatione sua hoc evidenter curaverit, quasdam mulieres in Liguriæ partibus ex familia Ecclesiæ suæ proprios filios præ nimia famè comedisse. Hæc ex libro Pontificali in vita Sylverii Papæ, quæ extat secundo tomo Conciliorum, item ex Paulo Diacono lib. 17. *Fornier.*

XXVIII.

Edictum.

Indicat Liguribus victoriam è Burgundionibus reportatam, & fugam Alemannorum. Deinde dicit Regem ob inopiam eis relaxasse dimidiam tributi partem, & horrea sua ad eos sublevandos aperuisse.

QUis nescit providentiam divinam usibus nostris aliqua velle subducere, ut humanum possit animum comprobare? Nam si nullum penitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data est provinciis in Regis nostri laude penuria: steriles facti sunt agri, ut ubertas Domini possit agnosci. Minùs esset acceptissimum donum, nisi præcessisset incommodum. Gaudete, provinciæ, malisque vestris potiùs gratiam referte: quando talem probatis animum Principis, ut nullis cedat adversis. En pietas mirabilis, quæ ubique nostris repugnat incommodis. Nam cùm se feritas gentilis prioris temporis animasset, Æmilia, & Liguria vestra, sicut vos rei ne-

Providentia divina usibus nostris aliqua subducit, & quare.

re necesse est, Burgundionum incursione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtivum, subitò præsentis Imperii tanquam solis ortus fama radiavit. Expugnatum se hostis sua præsumptione congemuit: quando illum cognovit nominatæ gentis esse Rectorem, quem sub militis nomine probaverat esse singularem. Quoties se optavit de suis finibus non exire Burgundio, ne Principe nostro pugnaret adverso; cujus licet præsentiam relevatus evaserit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit? Nam mox ut Gothi ad belli studium gemina se fortitudine contulerunt; ita prospera concertatione cæsa est rebellium manus, quasi inde nudos, hinc stare contigisset armatos: divini æquitate judicii, ut in ipsis campis prædo corrueret, quos vastare præsumpsit. Exulta adversariorum cadaveribus ornata provincia: acervum vide funerum, quem inimicorum vitio constat effectum. Nunc meliùs culta Liguria, cui negato fructu segetis, messis provenit hostilis. Nam etsi tributa tua minùs potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtulisti. His additur Alemannorum nuper fugata subreptio, quæ in primis conatibus suis sic probatur oppressa, ut simul adventum suum junxisset, & exitum, quasi salutaris ferri exsecatione purgata; quatenus & malè præsumentium vindicaretur excessus, & subjectorum non omnino grassaretur interitus. Possem quidem vobis dinumerare, quanta in aliis locis hostium turba ceciderit: sed more humani animi ad vestra felicia festinantes, illud nos tantùm dicere cupitis, quod ad vos specialiter pertinere sentitis. Redeamus ergo ad suave principium: quando quos defendit à belli clade, nec inopiæ patitur pericula sustinere. Nam qui perculit hostem provinciæ, & famem jussit exire. O certamen toto orbe prædicandum! Contra indigentiam sævam gloriosi Principis pugnat humanitas; cujus verè castra sunt horrea referta, quæ si claudere voluisset, tunc importabilis intrasset inimica: sed quia magis aperuit, sævientem adversariam mox fugavit. Nescio, quæ Principis nostri bella mundus potiùs admiretur: ego tamen dicam, quod sentio. In usum est viris fortibus, feliciter egisse pugnas: sed supra humanitatem virtutem esse constat, vicisse penuriam. Verùm cùm his tantis ac talibus bonis nulla potuissent supplicum vota sufficere, adhuc & dimidiam relaxare pertulit fiscalis calculi functionem: ne tristes in aliqua parte faceret, quibus tot felicia præstitisset. Joseph legimus contra famem funestam emendi quidem tritici dedisse lætitiam: sed tale posuisse pretium, ut suæ subventionis avidus, se potiùs venderet alimonis mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miseris vivere, quibus acerba subventio libertatem suam videbatur adimere: ubi non minoris ingemuit liberatus, quàm potuit flere captivus? Credo virum sanctum hac necessitate constrictum, ut & avaro Principi satisfaceret, & periclitanti populo subveniret. Pace tanti patria dixerim, quantò præstantius est, libertate salva frumentum vendere, & propter indigentiam tributa laxare? Gratis constat ista venalitas, quando & unde emátis cessit, & pretium quod vos oblectet, imposuit. Vendit itaque largitas publica vicenos quinos modios, dum possessor invenire non possit, ad denos ordinem rerum sæculi mutavit humanitas: nos jubemus vile distrahere, cùm esuriens paratus sit cariùs comparare. O novum prædicationis eventum! Affectu damni negotiatio provenit; & votum est vendenti magis perdere, ut quæstum comparans valeat invenire. Talia profectò Regem decet tractare commercia: talem convenit nundinationem exercere pietatem; ut tunc minùs acquiescat accipere, quando emptor plurima præcipitatur offerre. Libet referre, qualis in vobis sit Dominantis affectus: quia & primò cessit, quantùm sufficere credidit, & nunc iterum postulata geminavit. Verecundum vobis erat aliquid sperare post dona, cùm se adhuc ad beneficia Principis reservaret humanitas: non audita despexit, quando ipse visa testatus est. Felix illa calamitas, quæ prius miserantem reperit testem; ut post districtum Judicem non haberet. Gaude igitur assuete jam bono Ligur, in usu tuo * secunda venerunt; nam collatos tibi Ægyptios magna prosperitate vicisti: evadis tempora necessitatis, & libertatis præmia non amittis: immo illo tempore securus es ab hoste redditus, quando & de famis periculo cognosceris esse liberatus. Adhuc te prædictum ornat exemplum: adhuc est, in qua parte superetur. Legitur enim Joseph fratribus suis tantùm saccis occulta pretia reddidisse. Quid mirum, si, natura compellente proximis suis humanior visus est extitisse? Hic autem cunctis largè vendidit: functionem debitam reliquit; & plus iste generaliter contulit tributariis, quàm ille solis visus est præstitisse germanis. Breviter dicantur effusa; hinc bona sua discat universitas: quando non Regibus comparantur nostra sæcula, sed Prophetis. Sed ne diutiùs beneficiorum Regalium cupidos occupemus, præcepta nostra ad eos, quorum interest, manasse cognoscite; ut secundum tenorem jussionis ad vos perveniat munificentia Principalis.

* MS. & Al. sæcula.

Explicit Liber duodecimus Variarum.

CASSIODORI SENATORIS, SERVI DEI

IN HISTORIAM ECCLESIASTICAM, quam Tripartitam vocant, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, per Epiphanium Scholasticum versis excerptam, & in compendium à se redactam

PRÆFATIO.

Utiliter nimis in capite libri præfatio ponitur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim commodius, quàm priùs per eam aliquid discere: ne dictio possit inopinata confundere? Hæc igitur historia Ecclesiastica, quæ cunctis Christianis valde necessaria comprobatur, à tribus Græcis auctoribus mirabiliter constat esse conscripta; uno scilicet Theodoreto, venerabili Episcopo, & duobus disertissimis viris, Sozomeno, & Socrate; quos nos per Epiphanium Scholasticum Latino condentes eloquio, necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius stili tractum, Domino juvante, perducere, & de tribus auctoribus unam facere dictionem. Sciendum planè, quòd prædicti scriptores à temporibus divæ memoriæ Principis Constantini usque ad augustæ recordationis Theodosii junioris, quæ sunt gesta, digesserint. Nos autem eorum electis operibus, & unumquemque cautâ mente tractantes, cognovimus, non æqualiter omnes de unaquaque re luculenter ac subtiliter explanasse: sed modò hunc, modò alterum aliam partem meliùs expediisse. Et ideo judicavimus de singulis * doctoribus deflorata colligere, & cum auctoris sui nomine in ordinē collocare. Legat ergo intrepidus, qui ad hæc opuscula (Domino donante) pervenerit; multùm utilitatis atque notitiæ lucraturus, si quæ posita sunt per hos duodecim libros, memoriæ suæ sollicitâ mente condiderit. Præterea, ne quempiam res indistincta turbaret, per universum textum hujus operis titulos cognoscat appositos; ut suis locis exigere possit, quod sub numero competenti prædictum esse cognoscit.

Hæc historia, quæ gesta sunt à Constantino usque ad Theodosium juniorem, ostendit.

* MS. Lyr. & Santheod. de doctoribus. Ed. dictatoribus.

Cassiodori Senatoris, jam Domino præstante conversi, explicit Præfatio.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

* Pag. 393. A.

*Oratio allocutoria * Sozomeni ad Theodosium Imperatorem.*

Aiunt antiquis Principibus diligentiam studiumque fuisse, ut eis amatores quidem ornamentum, purpuram atque coronam, & his similia præparatent: librorum verò habentes intentionem, circa quasdam fabulas occupati, conscriptiones agerent, quæ audientium corda mulcerent: porrò bella sectantes, ut sagittam opportunè dirigerent, bestiam prosternerent, lanceam benè jacularentur, aut equum decenter ascenderent. Præsentabant enim singuli Regalibus eorum, studentes rebus illis, quæ forent gratissima Dominanti. Alius itaque lapides pretiosos difficilè compertos offerebat: alter tincturam purpuream: clariora plurimi poëmata, aut diversas conscriptiones insinuabant: alius bona cingula, aut optimum armorum * pendebat usum. Maxima verò & Imperialis putabatur hujus popularis virtutis pars illa, ad quam tunc amantis intentio declinabat. De pietate autem (quæ est verus Imperii ornatus) nulli studiosè quodammodo sermo fuit. Sed tu, ô potentissime Theodosi (ut complexivè dicam) cunctam superasti, Deo juvante, virtutem. Purpura siquidem, & corona, quà videris propter inspicientes (quia est Majestatis signum) circundari, pietatem tibi, & clementiam intrinsecus semper enutriunt. Unde conscriptores, & Præfecti, ac reliqui subjectorum circa te tuósque laborant actus. Disceptator autem positus, judéxque librorum, non camerato eloquio caperis, aut qualibet figura furtum pateris veritatis: sed perfectè metiris utrumque, sermonem proprium aptans causæ: figuram quoque dictionis, & partes, & ordinem, & congruentiam, & eloquium, & compositionem, & collectiones, & sensum, & historiam profundè discutiens. Compensas autem recitantibus & tuo judicio, & favoribus opportunis, necnon aureis imaginibus, & positione simulachrorum, & donis, & honoribus universis. Qualem verò te circa recitantes præbes, tales dudum fuerunt * judices circa dulciloquum Homerum; aut * Alevadæ circa Simonidem: aut Dionysius Siciliæ tyrannus circa Platonem Socratis discipulum: aut Philippus Macedo circa Theopompum historiographum: aut Severus Cæsar circa Oppianum, qui metris genera piscium, & naturas, captionemque narravit. Cretæ siquidem mille numismata carmini compensantes Homerico, & tamquam de excellentissima largitate gloriantes, in publica statua munera conscripserunt. Alevadæ autem, & Dionysius, & Philippus nequaquam animo parciores fuêre Cretensibus, de superba se republica philosophiáque jactantibus; qui velociter illorum statuam imitari potuerant, nisi opere fuissent minores in munere. Severus autem pro metrico poëmate per versum uno aureo donans Oppianum, tantum præbuit de largitate miraculum, ut aurea carmina Oppiani hactenus apud plurimos nominentur. Hæc dona fuerunt olim amantium litteras, & doctrinam. Tu verò, potentissime Principum, nullo priorum excellentia minor inveniris, largitatibus tuis circa dictiones exhibitis. Sed mihi videris non incongruè talia facere. Nam cùm omnes vir-

* Ed. pendebat.

Pietas est verus ornatus Imperii.

Judicium Theodosii de libris.

Liberalitas Theodosii in doctos.

* Ed. Nisi judices Cretes.

* Alii, Alevas.

Cretenses mille numismatibus carmen homericum compensarunt. Par liberalitas Alevadarum, Dionysii, & Philippi.

Oppiani singulos versus Severus Cæs. singulis aureis remuneravit.

tutibus evieeris, studiosè ad crementum semper quæ tua sunt evehis: quoniam rerum olim gestarum apud Romanos, & Græcos veritatem integerrimè cognovisti. Aiunt etenim te per diem quidem exerceri annis & corpore: subjectorumque negotia disceptare: judicare simul & agere, modò seorsum, modò communiter quæ sunt agenda considerare: noctibus divinis libris incumbere. Fertur autem tibi ad eorum scientiam ministrare candelabrum arte mechanica factum, & sponte fundens oleum in lucernam; ut nullus circa Regalia constitutus in laboribus tuis cogatur affligi, & naturæ vim faciat somno repugnans. Sic equidem clemens, & mansuetus circa proximos, & maximè circa omnes existis, cœlestem Regem tuum imitando patronum, cui gratum est *super justos, & injustos pluere: & solem facere oriri*; & alia simul invidia recedente largiri. Per multam verò doctrinam audio te etiam lapidum scire naturas, potestatesque radicum, effectusque curarum non minus Salomone David filio, magis autem potior es virtutibus. Ille siquidem factus libidinis servus, pietatem non custodivit ad terminum, quæ illi causa fuerat bonorum, & sapientiæ. Tu verò, ô potentissime, negligentiæ objiciens rationem, videris non solùm hominibus justè, sed etiam corporis & animæ passionibus imperare. Si autem oportet & hoc dici, audio te etiam totius cibi vel poculi desideria superare; & neque poma dulcia, neque aliud quicquam speciosum appetere, nisi quantum ad tactum convenit, & solummodo sapori congruerit: primò tamen benedicere omnium Creatorem. Sitim verò, æstum, & frigus tete consuetus, quotidianis exercitationibus jam ipsam continentiæ putaris habere naturam. Dudum siquidem in Ponto civitatem Heracleam ab Hercule nominatam videre festinans, & laborantem longo tempore * sublevare, in æstatis ardore per Bithyniam faciebas iter. Sole verò circa diem medium vehementer urente, videns te quidam iter agentium sudore multo, simul & pulvere squalentem, quasi præstaturus occurrens, obtulit tibi poculum valdè perspicuum, & velut radiis emicantem, suavissimum quemdam in eum potum mittens, & aquâ perfundens frigidâ. Tu verò, ô potentissime, sumens, laudasti quidem pro sua magnanimitate virũ, & largitate Principali post paululũ cumulasti: sed cunctis militibus ad illius poculi claritatem nimis inhiantibus, & beatificantibus qui esset bibiturus eum, rursus ei poculum reddidisti, præcipiens, ut quo vellet, uteretur eo. Unde mihi justè videtur tuis virtutibus soperatum etiam Alexandrum, de quo narratur ab eis, qui opera illius admirantur, quia ei, dum per inaquosa loca properaret cum Macedonibus, diligens quidam miles aquam inveniens, hausit, & obtulit ei: ille verò non bibit, sed corpus infudit. Ut ergo absolutè dicatur, omnium priorum Principum Principiorem, si dici fas est, te vocare debemus secundùm Homerum. Alios etenim Reges nihil dignum habuisse comperimus: alios autem ornasse unà, aut duabus rebus Imperium. Tu autem, ô serenissime, omnes simul virtutes amplectens, universos dignosceris vicisse pietate, clementia, fortitudine, castitate, justitia, largitate, atque magnanimitate dignitati Imperiali conveniente. Sine sanguine autem & purum à cæde, super omnium priscorum, tuum cuncti gloriantur Imperium. Res studiosas enim delectatione subjectos præcipis edoceri; favorémque & reverentiam circa tuum amorem, & communem utilitatem cunctis ostendere. Quapropter omnium horum causa necessarium videtur mihi, Ecclesiasticam historiam conscribenti, te primitus alloqui. Cui namque potiùs hoc adscribam, multorum ac venerabilium virtutes utique narraturus, & ea, quæ circa Catholicam Ecclesiam provenerunt, vel per quantas ipsa transiens tempestates, ad tuos, parentumque tuorum portus accesserit? Age nunc omnia sciens, omnemque virtutem habens, & præcipuè pietatem, quam principem esse sapientiæ sermo divinus docet. Suscipe à me hanc scripturam, & libenter examina; tuæque integritatis adjectiones, & detractiones adhibens, tuis laboribus eam purga. Indubitanter enim quodcumque tibi placuerit, utile legentibus, clarumque videbitur: nec quilibet reprehendet, quod tu quoque probaveris. Procedit autem mea conscriptio * à tertio Consulatu Crispi, & Constantini Cæsarum usque ad septimumdecimum tuum; visumque est mihi benè se habere in novem decisiones opus omne dividere. Continebit autem primus & secundus tomus ea, quæ sub Principe Constantino Ecclesiæ provenerunt. Tertius autem & quartus, quæ sub ejus filiis. Quintus & sextus, quæ sub Juliano consobrino filiorum maximi Constantini, & Joviniano, nec non Valentiniano, & Valente gesta noscuntur. Septimus & octavus nobis aperiet tomus, quæ sub Gratiano & Valentiniano fratribus acta sunt usque ad tempora imperii jucundissimi avi tui Theodosii: quando scilicet vester, clementissime Principum, sacratissimus pater Arcadius paterno succedens Imperio, unà cum piissimo patruo tuo Honorio Romanum orbem gubernare sortitus est. Nonum verò librum Christiano ac venerabili vestro apici dedicavi, quem Deus sempiternè custodiet magnanimitate inconvertibili hostibus prævalentem, & habentem sub pedibus universos, & ad filiorum filios pium Imperium dirigentem, annuente Christo, cum quo & Deo Patri gloria unà cum sancto Spiritu in sæcula sæculorum, Amen.

Theodosii juvenilia exercitia. — *Candelabrum Theodosii.* — *Theodosii mansuetudo.* — *Matth. 5. 45.* — *Theodosii scientia multiplex.* — *Theodosius Salomoni præfertur.* — *Temperantia Theodosii, & patientia.* — *Heraclea.* — * *A. S. Lyr exercitum probare.* — *Alexandro Magno præfertur Theodosius.* — *Hortatur studiorum Theodosium.* — *Pietas Theodosii.* — * *id est, ab anno Ch. 323. usque ad 419. Tomi novem operis Sozomeni.*

CAPUT SECUNDUM.

Cur Gentiles faciliùs, quàm Hebræi fidem Christi susceperint.

Sozomen. lib. 1. cap. 1. pag. 398. A.

COgitatio mihi aliquando provenit, cur, putas, aliis quidem hominibus velocior fuit circa Domini verbum fides, * Hebræis autem incredibilis; cùm ab initio divina mandata perceperint etiam de Christi præsentia, & quomodo hæc forent, antequam fierent, didicerint per Prophetas. Abraham etenim Princeps eorum generis, & circumcisionis existens, inspector & conviva Filii Dei esse promeruit. Isaac ejus filius, imitatione sacrificii honoratus est, typo crucis à patre vinctus, & oblatus altari, sicuti contigit & in Christi passione fieri, ut aiunt qui scripturas sacras integerrimè collegerunt. Jacob autem expectationem gentium in eo nunc existentem, nec non & tempus quo venit, prænuntiavit: ubi ait tunc deficere Duces Hebræorum ex genere Judæ Principis ejus Tribus. Significabat autem principa-

* *Ed. Proben.* *Hebræis incredibiles.* — *Figura & phesiæ prænuntiantes Incarnationem* — *Gen. 18.* — *Gen. 22.* — *Gen. 49. 10.*

tum Herodis, qui cùm Idumæus esset genere paterno, Arabs autem à matre, commissa est ei gens Judæorum à Senatu Romano, & Cæsare simul Augusto. Sed etiam quidam aliorum Prophetarum clarè Christi generationem prophetaverunt, & illum sacrum ineffabilémque conceptum, & Matrem post partum Virginem permanentem, & genus, & patriam: alii verò Passionem, & Resurrectionem à mortuis, & Ascensionem in cœlos, & eventum singulatum præsignaverunt rerum. Sed hæc quidem eos non ignorasse scire poteris, qui sacris litteris incumbit. Josephus autem Matthathiæ filius, atque sacerdos, vir apud Judæos nobilissimus, necnon & apud Romanos dignissimus veris testis de veritate Christi. Vocare namque eum virum non audet, tamquam factorem insignium operum, magistrumque sermonum veracium: Christum verò apertè nominat, & pœnæ crucis adjudicatum, & tertia die apparuisse vivum, & alia infinita miracula de eo à Prophetis sanctis non ignorata esse prædicta: sed etiam multos tunc extitisse, quos elegit Græcos, atque Judæos, & in ejus permanere dilectione, atque gentem ab eo nominatam nequaquam defecisse testatur. Et mihi videtur, quoniam hæc referens, quasi clamare videtur, operibus Deum esse Christum, rerum miraculis obstupescens. Cùm autem hoc dixisset, etiam medius ipse transcurrit: in nullo tamen contradicens credentibus in eum, potiúsque consentiens. Hæc igitur cogitanti mihi, dignè mirabile visum est. Hebræos etiam ante alios homines ad Christianitatem non potuisse converti. Nam licet Sibylla, & alia responsa apud Gentiles, ea quæ in Christo erant ventura prædixerint: non tamen ob hoc omnes Græci de incredulitate culpandi sunt. Pauci namque, qui videbantur eruditiores, præcipuè hujusmodi prophetias intellexerunt, plerumque metricas existentes, & disertioribus verbis prolatas ad populum. Erat itaque, sicut mihi videtur, supernæ providentiæ, ut ad concordiam futurorum non solùm propriis prophetiæ ventura committerentur, sed etiam ex parte gentilibus; veluti si quis melodiæ compositor, propter utilitatem peregrini soni alias chordas plectru discurrat, aut super eas, quæ sunt, alias adjiciat. Hebræi siquidem pluribus & manifestioribus prophetiis utentes, in præsentia Christi miriores sunt inventi, quàm Græci. Sed neque hoc extra rationem videbitur, cur ex aliis gentibus tantùm Ecclesia crediderit. Primùm quidem, quoniam Deo gratum est, ex miraculis nasci mutationes in divinis, maximisque negotiis. Deinde quia non fortuitis virtutibus Præsulum ejus ab initio desperata reperitus esse religio. Nam licet linguam ad elocutionem, aut pulchritudinem sermonis disertam non habuerint, neque verbis aut probationibus philosophicis uterentur: ad suadendum tamen non ob hoc minus studium fuit eis: sed exuti substantiis, & bona propria contemnentes atque nudati, & velut in aliis corporibus plurima pessimaque tormenta suscipientes, & neque civitatum populis submissi, neque judicum blandimentis illecti, neque terroribus fortè deterriti, clarum fecerunt universis, quoniam pro maximis præmiis hujusmodi certamina sustinerent. Quapropter neque suasione verborum opus erat, dum per domos & civitates ad credendum res ipsæ compellerent, quæ nequaquam primitùs videbantur auditæ.

Josephus Antiq. lib. 18. cap. 6.

CAPUT TERTIUM.

Quæ fuerit intentio Sozomeni historiam conscribendi, & ex quibus priorum gesta collegerit.

Sozom. lib. 1. cap. 1. Pag. 400. E.

TAnta ergo divina atque mirabili mutatione in orbe terrarum facta, ita ut & prior religio, & leges patriæ spernerentur, crudele nimis erat Calydonium quidem aprum, & Marathonium taurum, & alia his similia per provincias & civitates facta, aut fabulis divulgata, tanto nobilitari studio, ut multi Græcorum, & probatissimi conscriptores circa talia laborassent, scribendi habentes ingenium: me verò vim meæ non inferre naturæ, & historiæ Ecclesiasticæ gesta narrare. Reor enim quoniam argumento rei hujus non ab hominibus instituto, conscriptor quoque inopinabiliter apparebit non inops Deo. Nisus sum etenim primò quidem hoc opus ab origine mundi * dirigere: sed considerans quoniam & alii talia fecerunt usque ad tempus suum, id est, Clemens, & Egesippus sapientissimi, successionem sequentes Apostolorum, Africanusque conscriptos, & Eusebius cognomine Pamphili, vir in divinis scripturis, & Græcorum Poëtis atque Rhetoribus perscrutator eruditissimus: tunc ego quæcumque in Ecclesiis contigerunt post Christi Ascensionem ad cœlos, usque ad Licinii dejectionem colligens, in duobus redegi libris: nunc autem, favente Deo, quæ postea provenerunt, aperire tentabo. Quocirca memorabo causas, quibus interfui, & à scientibus aut contemplantibus eas audivi, tam in nostra, quàm ante nostram generationem gestas. Cæterorum verò explanabo notitiam ex legibus positis causâ religionis, & ex Conciliis per tempora constitutis, ac novitatibus factis, & Imperialibus, atque Sacerdotum epistolis, quarum aliæ quidem hactenus in Palatiis, Ecclesiisque custodiuntur, aliæ verò passim apud diligentes inveniuntur. * Quarumdam rationem potiùs complecti in hoc opere meliùs approbavi propter magnitudinem lectionis; ut sensus earum breviter indicetur: nisi fortè quædam venire possint in dubium, pro quibus apud multos est diversa sententia. Tunc enim, si quamlibet scripturam invenire potuero, propter probationem veritatis eam ponere non omitto. Ut autem nullus ignoratione rerum accuset mendacem esse conscriptionem, contrarias legendo forsan epistolas; sciendum est quoniam occasione dogmatis Ariani, & eorum qui postea sunt oborti, discordantes inter alterutros. Præsules Ecclesiarum, singuli de quibus studebant, suis consectatoribus scribebant, & per Concilia congregati decernebant quæ vellent; & sibi contraria sapientes, per absentiam se sæpe damnabant; & per tempora Principes, ac Proceres eorum, quà poterant virtute flectebant, & sibimet unanimes faciebant, ut eorum consensu recta colere putarentur. Alii siquidem istis, alii verò faventes illis, collectionem fecerunt epistolarum pro hæresi propria directarum, & eas sibi contrarias reliquerunt. Porrò nobis difficile valdè fuit, ut inveniremus omnia, quæ de talibus provenerunt. Quia verò præcipua cura veritatis habenda est, propter historiæ puritatem, necessarium mihi visum est etiam litteras hujusmodi, ut fuit

** El. digerere.*

Ecclesiastici scriptores.

** MS. Quarumdam ratione.*

Quælibet factio conabatur Principes in suam trahere sententiam.

possibile, perscrutari. Si igitur etiam seditiones Ecclesiasticas inter alterutros gestas de Præsulatu, vel de honore primatus, propriæ hæreseos explanavero, non grave aut malæ voluntatis esse videatur. Primò namque, sicut dictum est, conscriptorem omnia decet veritati postponere, deinde dogma Ecclesiæ Catholicæ veracissimè declarare. Quod scilicet invenitur sæpe quidem adversariorum insidiis impetitum: & tamen tamquam divinitus roboratum in propria mansisse virtute, & universas Ecclesias, & populos ad suam traxisse veritatem. Cùm itaque vellem, si tamen *liceret, ea sola conscribere, quæ ad meam videbantur notitiam pervenisse de Ecclesia in Romano Imperio constituta: placuit tamen, quantùm valuero, ut etiam apud Persas, & Barbaros quæ sunt gesta de religione, conscribam. Non autem absurdum erit ab historia Ecclesiastica, si in hoc opere etiam illi referantur, qui quondam patres & præceptores fuerunt Monachorum: aut qui post eos per successiones utiles visi sunt, sicut audivimus, atque probavimus. Non enim aut nos ingrati esse videbimur, taciturnitati tradentes virtutem eorum: aut illi exortes erunt hujus historiæ, qui tantæ philosophiæ exempla reliquerunt, quibus utentes posteri, beatissimo & felicissimo fine potientur. Sed hæc quidem sermo procedens, ut potuerit, observabit. Convertar nunc ad narrationem rerum, cooperatorem invocans Deum. Hinc enim habebit præsens scriptura principium.

Conscriptorem decet omnia veritati postponere.

* Ed. *decrevi.*

CAPUT QUARTUM.

A quo tempore historia fecit initium, & quomodo Constantino signum crucis ostenditur, & qui Imperatores & Cæsares per idem fuêre tempus.

SOZOM. *lib. 1. cap. 2. pag. 403. A.*

CRispo & Constantino Cæsaribus atque Consulibus, Romanæ quidem Ecclesiæ Sylvestrius præsidebat, Alexandrinæ autem Alexander, & Hierosolymorum Macarius, Antiochiæ verò quæ est apud * Orontem post Romanum nondum quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore, hi qui in Nicæa collecti sunt, sapientia & eloquiis admirantes Eustathium, dignum approbaverunt sedi Apostolicæ præsidere; & cùm esset Episcopus vicinæ Berœæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani Orientales quidem usque ad terminos Ægypti circa Libyam commorantes, non præsumebant apertè in Ecclesias convenire, cùm Licinius favorem, quem in eos habuerat, permutasset. Sed neque per Occidentem Helladici, vel Macedones, & Illyrici liceoter in religione durabant propter Constantinum, qui Princeps erat in his partibus Romanorum. Huic enim viro & alia quidem plurima postea provenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma venerari; præcipuè tamen propter signum, quod ei divinitus ostensum est.

Sylvester Romæ, Alexander Alexandriæ, Macarius Hierosolymis præerāt.

* Ed. Frob. *Orientem*

Anno D. 322.

Eustathius Antiochiæ præerat.

Licinius & Constantinus persequuntur Christianos.

Anno D. 325.

ET quoniam ad hæc venimus, paulò latius aliquid referamus. Cùm Diocletianus, & Maximianus Hercolios privatam elegissent vitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperaverat, tenens Italiam, duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & Severum in Italia; tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatur Imperator primo anno CCLXXI. Olympiadis, XXVII. die Julii mensis. Romæ verò à Prætorianis militibus Maxentius Maximiani Herculii filius Imperator instituitur. Hinc ejus pater imperandi cupidine voluit filium regno privare, quod facere nequivit. Post hæc autem Tarso Ciliciæ mortuus est. Porrò Severus Romæ contra Maxentium veniens, militum proditione peremptus est. Maximinus autem Galerius instituens Licinium Augustum, moritur. Proinde Maxentius Romæ velut tyrannus habebatur: adulteria impudenter exercens, & eorum viros occidens. Quem volens Constantinus opprimere, & Romanos à cladibus liberare, cogitabat quem in bello Deum haberet auxilio: sciens nihil prodesse deos, quos Diocletianus venerabatur, & quia potiùs ejus pater, Paganorum contempta religione, feliciter advixisset.

SOCRATES. *lib. 1. cap. 2. pag. 5. D.*

Diocletianus & Maximianus.

Maximinus. Anno Ch. 306

Maxentius.

Anno Ch. 310

IN his ergo sollicitudinibus constitutus, in somno vidit crucis signum cœlo splendidè collocatum: mirantique visionem, adstiterunt Angeli dicentes: O Constantine, in hoc vince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumque monstrasse crucis, ac præcepisse, ut figuram similem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ jura conquireret. Eusebius itaque Pamphili cum jurejurando ipsum Imperatorem dicentem audiisse se refert: quia circa meridiem, declinante jam sole, crucis signum ex lumine factum, & scripturam consertam ei dicentem, IN HOC VINCE, vidisset ipse, & milites, qui cum eo tunc essent. Pergenti namque aliquò per iter cum exercitu, hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox supervenit, & dormienti Christus apparuit cum signo, quod viditin cœlo, jussitque ut fieret ejus signi figuratio, quæ foret auxilium in congressionibus præliorum.

SOZOMEN. *lib. 1. cap. 3. pag. 403. D. An. Dom. 319.*

Apparet Constantino signū crucis, & ipse Christus.

CAPUT QUINTUM.

Quomodo Constantinus Christianum dogma cognoverit; & de miraculis crucis; & morte Maxentii.

SOZOMEN. *lib. 1. cap. 3. pag. 404. B.*

CUmque jam opus non esset interprete, sed apertè Imperatori monstratum fuisset, quid de Deo credere conveniret, mox die facta Sacerdotes Christi convocans, de dogmate consulebat. At illi sacros libros offerentes, de Christo loquebantur, suaque dicta ex propheticis comprobabant. Signum verò quod apparuerat ei, dicebant trophæum esse victoriæ adversus infernum, quam victoriam ascendens in cœlos egit CHRISTUS, crucifixus & mortuus, & tertia die resurgens, secundum quod sperandum esse dixerunt: quia post hujus vitæ terminum circa finem sæculi præsentis, omnes homines resurgant, & immortales existant: alii quidem ad præmia tenunt, quibus bene vixerunt: alii ad supplicia, eo quòd ab eis mala sint gesta. Esse tamen etiam in delictis, quæ committuntur hic, occasionem salutis, purificationemque peccati: nondum initiatis quidem baptismatis adeptionem secundum Ecclesiasticam legem

Sacerdotes Constantinū mysteria fidei edocent.

initiatis autem custodiam, ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorum sanctorumque virorum est, docebant quoque purificationem secundam ex pœnitentia constitutam; clementem enim esse Deum, & veniam tribuere delinquentibus, si pœnitentiam agentes, studeant eam operibus roborare. Hæc Sacerdotibus explanantibus, admiratus Imperator prophetias de Christo ita promissas, jussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum Crucis transformare signum, quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quòd Imperatorem præcedere, & adorari id à militibus moris esset. Unde præcipuè Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Romani in signum mutasse Crucis; ut frequenti visione atque cura desuescerent à priori more subjecti; & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore uteretur adversus hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maximè laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent; quorum opus erat, ut vicibus humeris veherent illud, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quidam, eo quòd aliquando ferens hoc signum, repente hostibus invadentibus, expavisset, dedissetque illud alteri devehendum; cumque se de prælio subtraxisset, & jacula declinasset, subitò percussus interiit: ille verò, qui sacrum susceperat trophæum, multis se jaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo; à signifero autem inter pericula protinus evolabant. Dicitur autem neque alium umquam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpessum.

Labarum.

Signiferi.

Socrates. lib. 1. cap. 2. pag. 7. B. Milvius pons. Maxentii & Diocletiani mors. An. Dom. 315

Congressus ergo circa pontem Milvium vicit, in flumine necato Maxentio. Erat enim annus septimus Imperii Constantini. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est.

CAPUT SEXTUM.

De derogatione Paganorum.

Sozomen. lib. 1. cap. 5. pag. 406. A. Crispus Constantini Filius. An. Dom. 316

Non autem ignoro, quia Græci referunt Constantinum, eo quòd aliquos genere proximos occidisset, & cooperator extitisset in nece filii sui Crispi, pœnitentia ductum, de purificatione consuluisse Philosophum Sopatrum, qui tempore illo præerat in sede Plotini; illumque respondisse nullam esse in hujusmodi delictis purgationem: Constantinum verò hac interdictione turbatum, invenisse Episcopos, qui pœnitentia, seu baptismate promitterent eum ab universo posse purgari delicto: tunc gavisum in illis, qui dixerant quod volebat: admiratumque dogma: factum deinde Christianum, & ad sui similitudinem deduxisse subjectos. Mihi autem videntur hæc ficta ab eis, qui student religioni Christianæ detrahere. Crispus etenim, propter quem dicunt Constantinum egisse purgatione, xx. anno Imperii paterni defunctus est. Qui cùm adhuc viveret, multas cum eo pro Christianis posuit leges; secundo quippe loco honoratus Imperii, & Cæsar existens; sicut etiam nunc Principum nomina, & tempora legibus subjecta testantur. Sopatrum verò non est credibile ad colloquium Constantini venire potuisse, in sola Oceani circa Rhenum parte regnantis: propter intentionem verò contra Maxentium habitam degebat in Italia. Tunc Romana Respublica turbabatur; & non erat facilè, ut Britanni & Galli convenirent cum illis tunc, apud quos constat Christiana religione Constantinum participatum, nisi dum contra Maxentium castrametaretur, & transiret ad Romam. Testes autem sunt rursus horum tempora, necnon & leges, quas pro religione sanxit. Ut autem concedamus facilè potuisse Principem loqui Sopatro, aut per epistolam suam consuluisse pro quibus vellet: non est tamen verisimile ignorasse Philosophum, quia Hercules Alcmenæ purgatus Athenis est post filii necem in Cereris sacris: & quia post Hyphiti necem, peregrinum & amicum injustè peremit. Cùm igitur Græci in hujusmodi delictis purgationem annuntient, sufficiant quæ dicta sunt, & accusent de mendacio eos, qui Sopatrum contraria Constantino respondisse finxerunt. Non enim credo hæc ignorasse tunc nobilissimum apud Græcos eruditione litterarum.

An. Dom. 319

CAPUT SEPTIMUM.

De Constantio patre Constantini.

Sozomen. lib. 1. cap. 6. pag. 407. B.

Igitur Ecclesiæ sub regimine Constantini alacriter agebant, & quotidianis diebus augebantur, favente & unanime Principe, * & multis eas beneficiis elevante; quas etiam priùs inconcussas Dominus à periculis turbisque servavit. Nam cùm persecutiones diversas Ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur, solus Constantius Constantini pater licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique aliquod tale eum miraculum, & memoria dignum egisse cognovi. Is enim probare volens quosdam in suo Palatio Christianos, si boni & solidi essent viri, evocans universos præcepit dicens; ut si quidem venirent ad sacrificandum, & ejus colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent: si verò refugerent, egrederentur de Palatio gratias agentes, quòd minimè punirentur. Cumque in utroque apparuissent, alii quidem desertores religionis, alii verò divina præsentibus præponentes, deliberavit eis amicis & consiliariis uti, qui in melioribus fideles constanter permanserant; alios autem velut effœminatos aversatus, expulit à suo colloquio: credens nunquam eos circa Principem devotos fore, qui fuerint Dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio non videbatur contra legem, quempiam esse Christianum apud eos, qui ultra Italiam, Galliasque, & Britanniam, & qui circa Pyrenæum habitabant montem usque ad Oceanum Hesperium. Cùm verò Constantinus in ejus successisset Imperium, potiùs res Ecclesiæ efflorueruñt. Maxentio enim Herculii filio perempto, cum ejus pars Constantino cessisset, jam licenter in religione vigebant, qui circa Tyberim fluvium, & Eridanum (quem Padum Provinciales appellant) commorantur, & qui circa Aquilam commanebant; in quem locum sermo fertur advectam navigio Argo, & ad Tyrrhenum pelagus fuisse perductam. Argonautæ enim ventum validum declinantes, non eodem

** Ed. multis ejus beneficiis elevatas.*

Constantii ratio in deexploranda Christianorum constantia.

Argonautæ.

dem navigio in regressione sunt usi: sed transeuntes mare, quod super Scythas est, per hæc flumina venerunt ad terminos Italorum; & hic hyemantes condiderunt civitatem, quæ nuncupatur Æmonia. Æstate verò superveniente, cooperantibus eis Provincialibus, ferè quadringents stadia arte mechanica trahentes Argo per terram ad fluvium Aquilam deduxerunt, qui permiscetur Eridano. Eridanus autem fauces habet in Italicum mare. Post prælium itaque, Cibalæ, Dardanii, & Macedones, & qui circa Istrum tunc morabantur, necnon & Hellas, & Illyriorum gens omnis sub Constantino redacta est.

CAPUT OCTAVUM.

Sozomen. lib. 1. cap. 7. Pag. 408. D.

Quomodo Licinius fugatus, & Christianos fuerit persecutus, & novissimè victus.

Licinius Cæs. adversus Christianos.

PORrò Licinius hinc fugatus, cùm priùs sectator fuisset dogmatis Christiani, mutatâ voluntate, plurimos Sacerdotum in suæ partis afflixit Imperio, multos quidem & aliorum, præcipuè tamen de collegio militari. Nimis enim Christianis erat infensus propter Constantini bellum: æstimans eum posse contristari propter calamitatem suæ religionis. Simul etiam arbitratus, quia orarent, & studerent redigi sub illius solius Imperio. Super hæc autem pugnaturus denuò contra Constantinum, spem victoriæ habebat per divinationes, & sacrificia, & seductus ab aliquibus promittentibus quia bello vinceret Constantinum, in paganitatem conversus est. Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum divinationem Mileti Geminique Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse dæmonium per hos Homeri versus:

Anno Dom. 325.

O senex, valde te juvenes pugnatores observant,
Tuáque vita soluta est, sæváque te senectus excipiet.

Ex plurimis ergo rebus visum mihi est dogma Christianorum divinâ providentiâ constitisse, tantúque processisse cremento, maximè tamen ex persecutione Gentilium futuro. Namque Licinio persequente Ecclesias in suo Imperio constitutas, bellum in Bithynia factum est, quo novissimè pugnaverunt inter alterutros ipse & Constantinus. Tantóque divino suffragiu adjutus est Constantinus, ut per terram & per mare vinceret inimicos; & amissis Licinius pedestribus, & navalibus, semetipsum in Nicomediam transtulit, privatusque Thessalonicæ aliquanto tempore permansit, ibique peremptus est. Vir ergo primordiis Imperii sui, præliis, aliisque rebus valde provectus, & sororis Constantini nuptiis honoratus, hujusmodi fine defunctus est.

Licinius perimitur. Anno Dom. 329.

CAPUT NONUM.

Sozomen. lib. 1. cap. 8. Pag. 409 D.

De legibus quas Constantinus pro Christianis posuit, & de mutatione rituum Paganorum, Christianorumque provectu, & de victoriis ejus, & veneratione religionis.

Commendat Constantinus religionem Christianam.

COnstantinus igitur cùm ad eum solum, omne Romanum pervenisset Imperium, edictis publicis usus est, ut Orientales subjecti impavidè religionem colerent Christi, & diligenter Divinitati ministrarent. Divinitatem quippe solam eam crederent, quæ & revera esset, & sufficienter haberet omni tempore potestatem: & quoniam qui talibus studerent, omnia bona eis uberrimè accederent; & quæcumque adversa paterent, cum meliori potiùs spe fruerentur; qui vero circa Deum delinquerent, communiter & seorsum in bellis & in pace omnia eis difficilia provenirent. Gratiasque referens, non sibimet arrogans, adjecit in eam legem dicens: quia ministrum opportunum eum habere dignatus fuerit Deus sui consilii, & à Britannico mari usque ad loca Orientis adduxerit eum, quatenus sugeretur Christiana religio; & qui propter Dei culturam durabiliter permanserunt in confessionibus martyrii, clariores ejus honoribus apparerent. Hæc igitur concionatus, & alia multa dicens, per quæ credebat subjectos ad cultum religionis adducere, infirma esse sancivit, quæ contra religionem fuerant cogitata, vel gesta sub persecutoribus Ecclesiarum, remissionemque cunctos habere decrevit, qui propter confessionem Christi migrare in insulas, aut alibi præter voluntatem propriam commorari jussi sunt, aut in metallis *affligi, aut publicis operibus, aut mulieribus, aut lanificiis ministrare, aut dari curiis cùm Curiales primitus non fuissent. Eos autem, quos infames illi fecerant, ab infamia relaxavit. Militia verò privatos, in sua voluntate reliquit, utrum esse in schemate quo fuerant, an certè cum honorabili quiete liberam vellent habere vacationem. Cumque omnes ad priorem libertatem, & consuetos honores revocasset, etiam substantiis reformavit universos. Si qui verò morte damnati, substantia quoque nudati sunt, præcepit proximis genere eorum deferendas hereditates; nullo autem horum existente, unamquamque provincialem Ecclesiam ad jus hereditatis accedere; & sive apud privatum, sive apud publicum de tali substantia esset aliquid ablatum, restitueret. Eis autem qui ex ærario publico aliquid comparaverant, aut donationes acceperant, secundum possibilem decentemque modum se providere promisit. Hæc igitur, sicuti dictum est, Imperatori placuerant, & lege firmata sunt, insigniterque omnia decenti fine completa. Christiani verò tunc omnes Romanorum dignitates administrabant; & de cætero cunctis sacrificare negabatur, immolationibusque aut divinationibus non erat locus: sed nec idola dedicare, aut celebritates paganas agere jam licebat. Plurima verò etiam per civitates gentium, de antiqua consuetudine mutabantur. Ab illo denique tempore apud Ægyptios nequaquam secundum priores solemnitates in paganorum templa cubitus, sed in Ecclesias magis offertur, quo significatur crementum aquæ Niliacæ. Apud Romanos autem tunc primùm monomachorum spectacula sunt remota. Apud Phœnices verò, qui in Libano vel Heliopoli commorantur, fas ulteriùs non fuit virgines fornicari, antequàm legitimis jungerentur viris, nempe post turpitudinem experimenti primi nefandæ permixtionis. Sanctæ verò domus, quæ quidem magnitudinem videbantur habere sufficientem, corrigebantur. Aliæ verò cremento altitudinis, & latitudinis augebantur. Alibi autem cùm non essent, à fundamentis ædificatæ fulgebant. Pecunias verò ex Regiis thesauris Impe-

Exulantes Christiani revocantur.

* *Ed. affig.*

Ab infamia liberantur.

In militiam recipiuntur.

Restituuntur Christianis ablata patrimonia, & honores.

Christiani ad Rempub. & dignitates recepti.

Monomachia vetita Romæ.

Templa Christianorum resarcita, vel aucta, vel ædificata.

rator affluentiùs impendebat: scribens per singulas civitates Episcopis, atque Præsidibus populorum, ut Sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem ejus Imperio, etiam religio valde florebat; & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc novissimè causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Istrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem habebat Romanos sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa atque somnia, quanta Dei providentia tegeretur. Qui cùm superasset omnia bella, quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in ejus religionis studio magis magisque ferverbat: hanc solam veram fatendam esse, & salutarem existimare subjectos jubens. Ex terra verò subdita sibi, ex unaquaque civitate detrahens, * publicum certumque vectigal Ecclesiis provincialibus Clero que distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sancivit. Assuesceos autem milites, ut, sicut ipse, Deum colerent, signo Crucis eorum arma signabat. In Regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar Ecclesiæ circumferebat, dum adversus hostes castrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro lumine privarentur, quo * decerer laudari Deum, & orationes offerri. Sequebantur autem pariter Sacerdotes & Diaconi tabernaculo servientes, qui secundum legem Ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium; & Sacerdotes atque Diaconos distributos habebant. Die verò, qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem Soli distribuunt, & * qui ante septimum est, sancivit à judiciis aliisque causis universos habere vacationem, & in eo tantùm orationibus occupari. Honorabat autem Dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ Crucis habebat, tam pro iis, quæ ei prosperè provenerant ejus auxilio in præliis contra adversarios institutis, quàm pro indicio, quod ei divinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis, quod primitùs apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. In figurationibus autem solidorum, & in imaginibus hoc signum jussit inscribi semper, & figurari; ut testantur hactenus ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamen in legislationibus studebat placare Divinitatem. Apparet enim luxuriosas & valdè fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas; sicut ex ipsis, quas posuit, legibus invenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cùm partes esse Ecclesiasticæ videantur historiæ.

Sarmatæ victi, & Gothi fœdere juncti cum Constantino.

An. Dom. 333.

* *Ed publico, certum &c.*

* MSS. *decerneret laudare...offerre.*

Numeri.

Dies Dominicus.

* *id est diem Veneris.*

Supplicium crucis sublatum.

Veneris illicitæ artes prohibitæ.

Sozomen. lib. 1 cap. 9 Pag. 413 B

Apud Romanos dudum fuit lex, à XXV. anno non habentes uxores prohibens à privilegiis habentium conjuges: sed & alia multa jubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet proximitate generis consisterent: qui verò filius non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerunt autem has leges Antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemque terram subjectam; & quia non multò ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum judicavit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus; cùm natura semper superna distributione diminutionem suscipiat, & augmentum. Et legem populo proposuit universo, quatenus æqualibus privilegiis fruerentur, qui sine conjugibus & liberis erant, quibus illi, qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam ampliùs habere sancivit eos, qui in continentiæ virginitate degebant: licentiam eis præbens masculis fœminisque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum opus esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Hujus enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreverũt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii Principis circa religionem fuit: quia ubique administrantium sententias imperfectas esse voluit, & ad Episcopos per appellationem refugiendum esse sancivit, si qui vellent civiles Judices refutare: firmam verò illorum judicans sententiam potiùs quàm Judicum aliorum, &, tamqoam ab Imperatore prolatam, ab omnibus observandam, & inconvertibiles esse terminos Synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum, qui in Ecclesiis manumittuntur. Cum propter subtilitatem legum etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres posuit leges: decernens omnes in Ecclesiis manumissos sub testimonio Sacerdorum, per hanc piam adinventionem Romana civilitate frui; cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hanc studens sanè in omnibus honorabat religionem; erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Abrogata vetus pœna in cælibes.

Constantinus permisit cælibibus conscribere testamentum, licet ætate minores essent.

Ad Episcopos provocare permisit.

Libertas sub testimonio Sacerdotum conferebatur.

CAPUT DECIMUM.

De diversis Confessoribus, eorumque conversatione.

Sozomen. lib. 1. cap. 10 pag. 414. C.

Itaque persecutionibus jam cessantibus, adhuc multi Confessorum superstites Ecclesias exornabant; ut fuit Osius Cordubæ Pontifex, & Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus, qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quem aiunt plurima miracula operatum Deum, dæmonesque subjecisse, variarumque passionum condonasse ei sanitates. Ferunt autem, quòd Paphnutius, & Maximus ex illis Confessoribus fuerunt, quos Maximinus Imperator in metallis ad opera exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens, & sinistras suras incidens.

Mira quædã de Spiridione.

SOZOMEN. *lib. 1. cap. 11. pag. 415. A.*

Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum Episcopum, ad cujus virtutem demonstrandam sufficere poto, quæ hactenus de eo servatur opinio. Quanta per eum divino præsidio gesta sint, plura quidem novêre Provinciales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire, non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens uxorem & filios, sed non propterea in rebus divinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, & cùm rapere niterentur, subitò vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem invenisse ligatos eos, & solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potiùs ea rapere, & noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arietem; laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet justè poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem nomine Irenen quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ sumens depositum, sub terra recondidit, ubi cautè credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec invenisset; flebat, capillosque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille, qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, & cursim veniens ad sepulchrum, vocavit ex nomine puellam. Quâ respondente, de causa depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reversus, & inveniens ubi puella significaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus, qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat: sed solùm cubiculum demonstrabat, invitans petentes, ut quantùm opus habebant tollerent; & denuò revocarent, quantùm se noverant abstulisse. Quidam verò dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem jussisset reponere in cubiculo, quod fuerat exinde mutuatus; ad injustitiam ille conversus, & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat: sed auferens debitum, quasi reddidisset, abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, datâ potestate ut ipse sibi metiretur, quantùm opus haberet. Vacuum verò eumdem inveniens locum, & hoc oculata fide cognoscens, Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est, ô homo, quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potiùs apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non privaberis quibus eges, sed rursus accedens invenies. Sic igitur ille captus est, & quod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, & Ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios Episcopos convenisse, & inter eos hunc fuisse Spiridionem, & Triphyllium Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapientia præditum, necnon * legibus eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphylio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, & ambula*, cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii supercilio præsumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum; cùm esset venerandus, & operibus gloriosus, simulque senex ævo, atque Sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptionem fuerit, hinc apparet. Instante jam Quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueverat cum suis continuare jejunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge, inquit suæ filia, lava peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixisset, nec panem esse nec * ἄλευρα (quarum rerum solebant nihil habere reconditum propter jejunium) orans primum, veniamque petens, filiæ jussit ut porcinas carnes, quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat ut unà cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnia enim munda mundis*, sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant.

Triphyllius. * *Ed. Beryti legibus &c. Collectam vocat conventũ Christianorũ Matth. 9. 6.*

Spiridion comedit carnes porcinas in Quadragesima.

* *hoc est, Farinas.*

Christiani hominis libertas Tit. 1. 15.

CAPUT UNDECIMUM.

De diversis Monachis, & eorum institutione.

SOZOMEN. *lib. 1 cap. 12. Pag. 417. D.*

PRæcipuè verò insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, & dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & Dialecticæ artis studia despicit, tamquàm sit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad rectè vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia docet omnino, quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litaniis placat indubicanter. Animæ verò puritate, & bonorum actuum conversatione, ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque contemnens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolutè hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem, necessitatemque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur: non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur: sed potiùs gloriatur in talibus

Monachorũ, hoc est, eremitarum philosophia. Dialecticæ.

Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem in omni vita meditatur; & quantùm naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum, velut in transitu utens præsentibus: neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quàm opus est in præsenti providere forsan urgetur. Semper autem simplicitatem, & exercitium hujus instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, & ad felicem terminum omni vivacitate festinat. Timore divino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec usque ad vocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exolvere. In brevi comprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriam subdit: justitia punit injustitiam, & veritate mendacium. Disciplina rerum omnium mensoras participatur: cum proximis in unanimitate & communione consistit: amicorum provida est, atque peregrinorum: quæ propria sunt, communia facit egentium, & tuetur utilia singulorum; neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apportans. Ad verum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusque consiliis, ornato ac vano eloquio remotis, erudiens, atque curans veluti quibusdam medicaminibus audientes, cum honore & reverentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, itaque privata. Nam cùm sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis devincit & animæ. Hujus itaque elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Elias Propheta, & Baptista Joannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle positum philosophatos. Habitaculum verò eorum, & cibos, & conversationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorum Monachos esse conspicimus. Scribit enim, inchoantes eos philosophiam, cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque abrenuntiare permixtionibus, & extrà muros in solitariis agris, & hortis inhabitare. Domos autem eis esse sacraria, quæ apud nos monasteria nuncupantur, & in eis conversatione solitariâ honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis & hymnis placare Divinitatem, & ante solis occasum non gustare cibum; alios autem per tres dies & amplius, certisque diebus in pavimento habere cubilia, vino semper & sanguinem habentibus abstinere, cibum eis esse panis, & salis, & hyssopi, & potum aquæ. Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperte, quia hi, qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Judaicè viverent, eorumque constituta servarent. Apud alios enim non invenitur hujus vitæ conversatio. Unde conjicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia.

Philo Hebræus lib. de vita contemp.

Alii verò dicunt huic causam fuisse conversationi persecutiones, quæ religionis causa per tempora provenerunt. Et quoniam fugientes in montibus, & vallibus, desertisque morabantur, ad modum se vitæ hujus assueverunt. Sed sive Ægyptii, sive alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reverentiam atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc in conversationem usque perduxit Antonius maximus Monachorum; quem tunc in desertis Ægypti morantem propter gloriam virtutis ejus, Imperator Constantinus amicum fecerat, litteris honorabat; &, ut pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere, ortus in insigni vico, in loco Heracliæ apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donavit agros convicaneis suis: aliam verò substantiam disponens, pretium pauperibus erogavit: studiosi existimans esse philosophi, non solùm semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficuè. Junctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur universorum: probans bonam vitam suavem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primò difficilis. Modos adinveniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innovabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem: sacræ verò sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim ejus esca solus panis, & sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos & ampliùs dies sine cibo manebat. Vigilabat, ut ita dicatur, semper quidem jugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: si verò somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pavimento jacens, solamque terram stractum * refectionis habens: olei siquidem unctionem, lavacrorum atque similium usum modis omnibus devitabat: ne humectatione sua in molliciem corpus immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Litteras verò neque sciebat, neque * mirabatur, sed potiùs mentem bonam tanquam seniorem litterarum: quarum tamen inventorem jure laudabat. Fuit autem præcipuè clementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certarivè quæstiones inferrent: tamen more solito sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferebat, loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque motes veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus divinâ providentiâ redundans, se futura præscite non æstimabat esse virtutem; & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat; quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem, in cultura Dei, & legum ejus observatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat ut purgaret animam, quò posset respicere, & futurorum notitiam possidere, Dei videlicet præscientia declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene victurum semper operari præcipiebat, ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum, quæ gessit die noctuque: si quid autem indecens ageret, conscriberet; ut de cætero parceret in delicto semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta competisset: simul etiam metuens, ne per conscriptionis iudicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus, & maximè pro solatiis oppressorum. Quis etenim alter sic ferventissimè fuit studiosus, quorum gratiâ sæpe veniebat ad civitatem? Plurimi namque vi compellente coge-

SOZOMEN. lib. 1. cap. 13. pag. 420. B.

Antonii Magni vita. An. Dom. 334

* MS. vestiebatur.

* MS. Lyt. meditabatur.

bant eum legatione fungi apud judices & magistratus; quorum singuli vel videre eum judicabant nimis egregium, loquentem audire, & præcipienti parere gloriosum. Qui cùm talis esset, studebat tamen ignorari, & latere per eremum. Si verò necessitate faciente venisset in civitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuò revertebatur. Pisces namque dicebat per humectam nutriri substantiam; Monachis autem ornatum * ferre solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu tabefiunt: sic gloria Monachorum ad urbes accedendo fœdatur. Obedientem verò se gratumque conspicientibus exhibebat. Studebatque, ut neque haberet tumentem superbamque naturam, nec putaretur hujusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus; ut tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos igitur atque probatissimos habuit auditores, quorum alii quidem in Ægypto, & Libya, alii verò in Palæstina, & Syria, & Arabia claruerunt; & unusquisque eorum non minùs se quàm doctor, apud quos est commoratus, exercuit; multosque docuit, & ad similem virtutem philosophiamque perduxit; ita ut quorumdam hic labor esset circuire per civitates & provincias, vel per agros, & diligenter Antonii discipulos, eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inveniri facilè, quibus erat studium diligentissimum suam vitam latere, & non sicut nunc plurimi hominum elati per gloriam, semetipsos expompant, & cunctia insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus, Antonii, alii quidem multi, necnon & Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt cùm rusticus esset, bona specie conjugem habuisse, & eam in ipso facinore adulterii deprehensam tacitè subrisisse, & jurejurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam; & repente discessit ad eremum apud Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientem valde fuisse. Denique cùm jam senex esset, & ad vitam * monachicam perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo invenit eum inferiorem, perfectæque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii testimonium, & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsoque doctore superiorem, atque ad affligendos, & expellendos dæmones præparatum.

** Ed. V. fore, Monachi ne vagentur per urbes.*

Paulus Simplex.

** Ed. Monachicæ.*

SOZOMEN. lib 1. cap. 14. pag. 425.

Ammonius Ægyptius.

Circa hoc itaque tempus philosophabatur & Ammonius Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset expertus. In principio namque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem, ô mulier, nostræ usque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere ex sacris edocebat litteris, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo laudaverat, dividi autem ab eo grave judicabat, in alio cubili dormiens, annis decem & octo cum ea mansit, neque tunc à monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimavit non esse justum tantum virum domi celari propter se, sed oportere potiùs seorsum utrumque philosophari, & ob hoc supplicavit viro. At ille gratias agens Deo pro hujusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum Scyti ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philosophatus est: annis singulis visitans secundò mulierem. Hujus itaque sacratissimi principis horum monasteriorum, multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt; plurimaque & veneranda per eum provenerunt, quæ præcipuè apud Ægyptios Monachos perfectéque servantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere Monachorum: sed à me illi memorandi sunt, qui ad nos usque pervenerunt. Contigit igitur huic viro, & Theodoro ejus discipulo euntibus aliquem transire fluvium, quem dicunt Lycum. Ne verò se alterutrum nudos viderent, jussit * Ammonius, ut recederet Theodorus ab aqua; cumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente divina virtute translatus est ad ulteriorem ripam. Transiens verò Theodorus aquam, & videns nec vestem ejus nec pedes infusos, supplicabat seni, ut ei causam rei depromeret. Cumque ille dicere recusaret, ille verò non aliter se propeaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo vivente rem fore dictutum, confessus est quod evenit. Proximum verò miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Injusti parentes alicujus à cane rabido percussum filium, & penè mortuum obtulerunt ei, & ejulantes deprecabantur ut sanaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, meà curatione: sed vos si vultis reddere bovem, quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur; quod etiam contigit. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit à puero. Quando igitur Ammonius iste moriebatur, dicitur Antonium vidisse animam ejus in cœlum ferri, divinis Potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam; consulentibusque eis, qui circa eum erant, causam hujus miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam aërem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cujuspiam respiceret visionem. Cumque venientes postea quidam de Scyti nuntiassent horam visionis Antonii, & convenisset cum transitu illius viri, beatificaverunt ambos: illum quidem, quia ad manifesta bona transiisset: illum verò, quia tantam à longè meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positorum, quo degebat alterutrum. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audivi probatissimè philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe divina gratia repletus, ad curationes passionum, & miracula rerum & operum, ita ut ipsi Constantino propter virtutem vitæ esset amicus. Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarius, qui in suspicionem venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autem necessariis ejus Eutychianum, ut pro eo apud Principem legatione fungeretur: Prius, inquit, providendum est, ut is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum custodes direxisse: rogans ut eum ab hujusmodi necessitate relevarent. Qui cùm hoc facere noluissent, sponte januæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ repente sunt disruptæ. Postea verò ad

Quis Theodorus Ammonii discipulus.

** Alias Amm.*

Eutychianus.

rator affluentiùs impendebat: scribens per singulas civitates Episcopis, atque Præsidibus populorum, ut Sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem ejus Imperio, etiam religio valde flurebat; & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc novissimè causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Istrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem habebat Romanos sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa atque somnia, quanta Dei providentia regeretur. Qui cùm superasset omnia bella, quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in ejus religionis studio magis magisque fervebat: hanc solam veram fatendam esse, & salutarem existimare subjectos jubens. Ex terra verò subdita sibi, ex unaquaque civitate detrahens, * publicum certumque vectigal Ecclesiis provincialibus Cleroque distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sancivit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, Deum colerent, signo Crucis eorum arma signabat. In Regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar Ecclesiæ circumferebat, dum adversus hostes castrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro lumine privarentur, quo * decerent laudari Deum, & orationes offerri. Sequebantur autem pariter Sacerdotes & Diaconi tabernaculo servientes, qui secundum legem Ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium; & Sacerdotes atque Diaconos distributos habebant. Die verò, qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem Soli distribuunt, & * qui ante septimum est, sancivit à judiciis aliisque causis universos habere vacationem, & in eo tantum orationibus occupari. Honorabat autem Dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ Crucis habebat, tam pro iis, quæ ei prosperè provenerant ejus auxilio in præliis contra adversarios institutis, quàm pro indicio, quod ei divinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis, quod primitùs apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. In figurationibus autem solidorum, & in imaginibus hoc signum jussit inscribi semper, & figurari; ut testantur hactenus ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamen in legislationibus studebat placare Divinitatem. Apparet enim luxuriosas & valdè fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas; sicut ex ipsis, quas posuit, legibus invenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cùm partes esse Ecclesiasticæ videantur historiæ.

Sarmatiæ victi, & Gothi fœdere juncti cum Constantino.

An. Dom. 333.

* *Ed publica, certum &c.*

* *MSS. decernerer laudare... offerre.*

Numeri.

Dies Dominicus.

* *Id est diem Veneris.*

Supplicium crucis sublatum.

Veneris illicitæ artes prohibitæ.

Sozomen. lib. 1 Cap 9 Pag. 413 B

Apud Romanos dudum fuit lex, à XXV. anno non habentes uxores prohibens à privilegiis habentium conjuges; sed & alia multa jubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet proximitate generis consisterent: qui verò filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerunt autem has leges Antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemque terram subjectam; & quia non multò ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum judicavit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus; cùm natura semper superna distributione diminutionem suscipiat, & augmentum. Et legem populo proposuit universo, quatenus æqualibus privilegiis fruerentur, qui sine conjugibus & liberis erant, quibus illi, qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam ampliùs habere sancivit eos, qui in continentiæ virginitate degebant: licentiam eis præbens masculis fœminisque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum opus esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Hujus enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sextu ætatis curriculo decreverūt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii Principis circa religionem fuit: quia ubique administrantium sententias imperfectas esse voluit, & ad Episcopos per appellationem refugiendum esse sancivit, si qui vellent civiles Judices refutare: firmam verò illorum judicans sententiam potius quàm Judicum aliorum, &, tamquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus observandam, & inconvertibiles esse terminos Synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum, qui in Ecclesiis manumittuntur. Cum propter subtilitatem legum etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres posuit leges: decernens omnes in Ecclesiis manumissus sub testimonio Sacerdotum, per hanc piam adinventionem Romana civilitate frui; cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hanc studens sanè in omnibus honorabat religionem; erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Abrogata vetus pœna in cœlibes.

Constantinus permisit cœlibibus condere testamentum, licet ætate minores essent.

Ad Episcopos provocare permisit.

Libertas sub testimonio Sacerdotum conferebatur.

CAPUT DECIMUM.

De diversis Confessoribus, eorumque conversatione.

Sozomen. lib. 1. cap. 10 pag. 414. C.

ITaque persecutionibus jam cessantibus, adhuc multi Confessorum superstites Ecclesias exornabant; ut fuit Osius Cordubæ Pontifex, & Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus, qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quem aiunt plurima miracula operatum Deum, dæmonesque subjecisse, variarumque passionum condonasse ei sanitates. Ferunt autem, quòd Paphnutius, & Maximus ex illis Confessoribus fuerunt, quos Maximinus Imperator in metallis ad opera exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens, & sinistras suras incidens.

Mira quædã de Spiridione.

SOZOMEN. *lib. 1. cap. 11. pag. 415. A.*

Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum Episcopum, ad cujus virtutem demonstrandam sufficere puto, quæ hactenus de eo servatur opinio. Quanta per eum divino præsidio gesta sint, plura quidem novêre Provinciales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire, non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens uxorem & filios, sed non propterea in rebus divinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, & cùm rapere niterentur, subitò vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem invenisse ligatos eos, & solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potiùs ea rapere, & noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arietem; laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet justè poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem nomine Irenen quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ sumens depositum, sub terra recondidit, ubi cautè credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec invenisset; flebat, capillosque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille, qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, & cursim veniens ad sepulchrum, vocavit ex nomine puellam. Quâ respondente, de causa depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reversus, & inveniens ubi puella significaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus, qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat: sed solùm cubiculum demonstrabat, invitans potentes, ut quantùm opus habebant tollerent; & denuò revocarent, quantùm se noverant abstulisse. Quidam verò dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem jussisset reponere in cubiculo, quod fuerat exinde mutuatus; ad injustitiam ille conversus, & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat: sed auferens debitum, quasi reddidisset, abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, datâ potestate ut ipse sibi metiretur, quantùm opus haberet. Vacuum verò eumdem inveniens locum, & hoc oculata fide cognoscens, Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est, ô homo, quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potiùs apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non privaberis quibus eges, sed rursus accedens invenies. Sic igitur ille captus est, & quod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, & Ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios Episcopos convenisse, & inter eos hunc fuisse Spiridionem, & Triphyllium Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapientia præditum, necnon * legibus eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphyllio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, & ambula*, cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii supercilio præsumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum; cùm esset venerandus, & operibus gloriosus, simulque senex ævo, atque Sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptionem fuerit, hinc apparet. Instante jam Quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueverat cum suis continuare jejunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge, inquit suæ filia, lava peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixisset, nec panem esse nec * ἄλφιτα (quarum rerum solebant nihil habere recónditum propter jejunium) orans primum, veniamque petens, filiæ jussit ut porcinas carnes, quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat ut unà cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnia* enim *munda mundis*, sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridion edicta sufficiant.

Triphyllium.
** Ed. Beryti legibus &c.*
Collectam vocat conventũ Christianorũ.
Matth. 9. 6.

Spiridion comedit carnes porcinas in Quadragesima.

* hoc est, *Farinas.*

Christiani hominis libertas
Tit. 1. 15.

CAPUT UNDECIMUM.

De diversis Monachis, & eorum institutione.

SOZOMEN. *lib. 1 cap. 12. Pag. 417. D.*

PRæcipuè verò insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, & dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & Dialecticæ artis studia despicit, tamquàm sit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad rectè vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia docet omnino, quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litaniis placat indubitanter. Animæ verò puritate, & bonorum actuum conversatione, ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque contemnens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolutè hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem, necessitatemque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur, non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur: sed potiùs gloriatur in talibus.

Monachorũ, hoc est, eremitarum philosophia.
Dialectice;

rator affluentiùs impendebat: scribens per singulas civitates Episcopis, atque Præsidibus populorum, ut Sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus cito perficeretur opus. Lætanti siquidem ejus Imperio, etiam religio valde florebat; & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc novissimè causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Istrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem habebat Romanos sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa atque somnia, quanta Dei providentia regeretur. Qui cum superasset omnia bella, quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in ejus religionis studio magis magisque fervebat: hanc solam veram fatendam esse, & salutarem existimare subjectos jubens. Ex terra verò subdita sibi, ex unaquaque civitate detrahens, * publicum certumque vectigal Ecclesiis provincialibus Cleroque distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sancivit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, Deum colerent, signo Crucis eorum arma signabat. In Regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar Ecclesiæ circumferebat, dum adversus hostes castrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro lumine privarentur, quo * decerer laudari Deum, & orationes offerri. Sequebantur autem pariter Sacerdotes & Diaconi tabernaculo servientes, qui secundum legem Ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem; Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium; & Sacerdotes atque Diaconos distributos habebant. Die verò, qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem Soli distribuunt, & * qui ante septimum est, sancivit à judiciis aliisque causis universos habere vacationem, & in eo tantùm orationibus occupari. Honorabat autem Dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ Crucis habebat, tam pro iis, quæ ei prosperè provenerant ejus auxilio in præliis contra adversarios institutis, quàm pro indicio, quod ei divinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis, quod primitùs apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. In figurationibus autem solidorum, & in imaginibus hoc signum jussit inscribi semper, & figurari; ut testantur hactenus ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamen in legislationibus studebat placare Divinitatem. Apparet enim luxuriosas & valdè fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas; sicut ex ipsis, quas posuit, legibus invenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cùm partes esse Ecclesiasticæ videantur historiæ.

Sarmatæ victi, & Gothi fœdere juncti cum Constantino.

An. Dom. 333.

** Ed publico, certum &c.*

** MSS. decerneret laudare... offerri.*

Numeri.

Dies Dominicus.

** Id est diem Veneris.*

Supplicium crucis sublatum.

Veneris illicitæ artes prohibitæ.

Apud Romanos dudum fuit lex, à XXV. anno non habentes uxores prohibens à privilegiis habentium conjuges; sed & alia multa jubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet proximitate generis consisterent: qui verò filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerunt autem has leges Antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemque terram subjectam; & quia non multò ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum judicavit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus; cùm natura semper superna distributione diminutionem suscipiat, & augmentum. Et legem populo proposuit universo, quatenus æqualibus privilegiis foverentur, qui sine conjugibus & liberis erant, quibus illi, qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam ampliùs habere sancivit eos, qui in continentiæ virginitate degebant: licentiam eis præbens masculis fœminisque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum opus esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Hujus enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreverũt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii Principis circa religionem fuit: quia ubique administrantium sententias imperfectas esse voluit, & ad Episcopos per appellationem refugiendum esse sancivit, si qui vellent civiles Judices refutare: firmam verò illorum judicans sententiam potiùs quàm Judicum aliorum, &, tamquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus observandam, & inconvertibiles esse terminos Synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum, qui in Ecclesiis manumittuntur. Cum propter subtilitatem legum etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres posuit leges: decernens omnes in Ecclesiis manumissos sub testimonio Sacerdotum, per hanc piam adinventionem Romana civilitate frui; cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hanc studens sanè in omnibus honorabat religionem; erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Sozomen. lib. 1 cap. 9 pag. 413 B.

Abrogata vetus pœna in cælibes.

Constantinus permisit cælibibus condere testamentum, licet ætate minores essent.

Ad Episcopos provocare permisit.

Libertas sub testimonio Sacerdotum conferebatur.

CAPUT DECIMUM.

De diversis Confessoribus, eorumque conversatione.

Sozomen. lib. 1. cap. 10 pag. 414. C.

Itaque persecutionibus jam cessantibus, adhuc multi Confessorum superstites Ecclesias exornabant; ut fuit Osius Cordubæ Pontifex, & Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus, qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quem aiunt plurima miracula operatum Deum, dæmonesque subjecisse, variatumque passionum condonasse ei sanitates. Ferunt autem, quòd Paphnutius, & Maximus ex illis Confessoribus fuerunt, quos Maximinus Imperator in metallis ad opera exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens, & sinistras suras incidens.

Mira quædã de Spiridione.

SOZOMEN. *lib. 1. cap. 11. pag. 415. A.*

Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum Episcopum, ad cujus virtutem demonstrandam sufficere puto, quæ hactenus de eo servatur opinio. Quanta per eum divino præsidio gesta sint, plura quidem novêre Provinciales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire, non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens uxorem & filios, sed non propterea in rebus divinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, & cùm rapere niterentur, subitò vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem invenisse ligatos eos, & solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potiùs ea rapere, & noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arietem; laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet justè poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem nomine Irenen quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ sumens depositum, sub terra recondidit, ubi cautè credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec invenisset; flebat, capillosque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille, qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, & cursim veniens ad sepulchrum, vocavit ex nomine puellam. Quâ respondente, de causa depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reversus, & inveniens ubi puella significaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus, qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat: sed solùm cubiculum demonstrabat, invitans petentes, ut quantùm opus habebant tollerent; & denuò revocarent, quantùm se noverant abstulisse. Quidam verò dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem jussisset reponere in cubiculo, quod fuerat exinde mutuatus; ad injustitiam ille conversus, & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat: sed auferens debitum, quasi reddidisset, abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum. datâ potestate ut ipse sibi metiretur, quantùm opus haberet. Vacuum verò eumdem inveniens locum, & hoc oculata fide cognoscens, Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est, ô homo, quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potiùs apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non privaberis quibus eges, sed rursus accedens invenies. Sic igitur ille captus est, & quod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, & Ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios Episcopos convenisse, & inter eos hunc fuisse Spiridionem, & Triphyllium Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapientia præditum, necnon * legibus eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphyllio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, & ambula*, cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii supercilio præsumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum; cùm esset venerandus, & operibus gloriosus, simulque senex ævo, atque Sacerdotis officio. Qualis autem circa peregrinorum susceptionem fuerit, hinc apparet. Instante jam Quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueverat cum suis continuare jejunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge, inquit suæ filia, lava peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixisset, nec panem esse nec * [illegible] (quarum rerum solebant nihil habere reconditum propter jejunium) orans primum, veniamque petens, filiæ jussit ut porcinas carnes, quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat ut unà cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnia enim munda mundis*, sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant.

Triphyllius.
* *Ed. Beryti legibus &c. Collectam vocãs conventũ Christianorũ*
Matth. 9. 6.

Spiridion comedit carnes porcinas in Quadragesima.

* hoc est, *Farinas.*

Christiani hominis libertas
Tit. 1. 15.

CAPUT UNDECIMUM.

De diversis Monachis, & eorum institutione.

SOZOMEN. *lib. 1 cap. 12. Pag. 417. D.*

PRæcipuè verò insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, & dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & Dialecticæ artis studia despicit, tamquàm sit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad rectè vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia docet omnino, quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litaniis placat indubitanter. Animæ verò puritate, & bonorum actuum conversatione, ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque contemnens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolutè hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem, necessitatemque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur, non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur: sed potiùs gloriatur in talibus,

Monachorũ, hoc est, eremitarum philosophia.
Dialectica.

rator affluentiùs impendebat: scribens per singulas civitates Episcopis, atque Præsidibus populorum, ut Sacerdotes, sicuti vellent, juberent; isti autem jubentibus obedirent, quatenus citò perficeretur opus. Lætanti siquidem ejus Imperio, etiam religio valde florebat; & in tantum etiam post bellum contra Licinium gestum felicissimus fuit in præliis adversus alienigenas præparatis, ut etiam Sarmatas vinceret, & qui vocantur Gothi, tunc novissimè causa gratiæ apud eum fœdera celebrarent. Hæc autem gens habitabat tunc quidem trans fluvium Istrum. Cumque esset in bellis prona, & multitudine atque magnitudine corporum armis semper exercitata, aliis quidem barbaris prævalebat; solos autem habebat Romanos sibimet repugnantes. Fertur enim etiam & hoc prælio demonstratum Constantino per signa atque somnia, quanta Dei providentia regeretur. Qui cùm superasset omnia bella, quæ sub eo sunt gesta, veluti repensans Christo, in ejus religionis studio magis magisque fervebat: hanc solam veram fatendam esse, & salutarem existimare subjectos jubens. Ex terra verò subdita sibi, ex unaquaque civitate detrahens, * publicum certumque vectigal Ecclesiis provincialibus Cleroque distribuit, & donationem validam in perpetuum esse sancivit. Assuescens autem milites, ut, sicut ipse, Deum colerent, signo Crucis eorum arma signabat. In Regalibus quoque oratorium fabricatus, etiam tabernaculum ad instar Ecclesiæ circumferebat, dum adversus hostes castrametaretur; quatenus nec in itinere degens ipse, vel exercitus sacro lumine privarentur, quo * deceret laudari Deum, & orationes offerri. Sequebantur autem pariter Sacerdotes & Diaconi tabernaculo servientes, qui secundum legem Ecclesiasticam sacrorum ordines adimplebant. Ex illo autem, Romanorum cohortes, quæ nunc Numeri nuncupantur, singulæ fecerunt tabernaculum proprium; & Sacerdotes atque Diaconos distributos habebant. Die verò, qui Dominicus vocatur, quem Hebræi primum vocant, Græci autem Soli distribuunt, & * qui ante septimum est, sancivit à judiciis aliisque causis universos habere vacationem, & in eo tantùm orationibus occupari. Honorabat autem Dominicum diem, quia in eo Christus resurrexit à mortuis: alium verò, quia in eo fuerat crucifixus. Maximam namque culturam sacratissimæ Crucis habebat, tam pro iis, quæ ei prosperè provenerant ejus auxilio in præliis contra adversarios institutis, quàm pro indicio, quod ei divinitus pro ea videbatur ostensum. Denique supplicium crucis, quod primitùs apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. In figurationibus autem solidorum, & in imaginibus hoc signum jussit inscribi semper, & figurari; ut testantur hactenus ejus imagines hoc schemate decoratæ. In omnibus siquidem rebus, præcipuè tamen in legislationibus studebat placare Divinitatem. Apparet enim luxuriosas & valdè fatuas permixtiones ante eum non prohibitas, tunc fuisse correctas; sicut ex ipsis, quas posuit, legibus invenitur. Sed nunc quæ ad honorem & statum religionis ab eo sancita sunt, pandere necessarium est, cùm partes esse Ecclesiasticæ videantur historiæ.

Sarmatæ victi, & Gothi fœdere juncti cum Constantino.

An. Dom. 331.

* Ed *publica, certum &c.*

* MSS. *decernere laudare.. offerre.*

Numeri.

Dies Dominicus.

* Id est *diem Veneris.*

Supplicium crucis sublatum.

Veneris illicitæ artes prohibitæ.

SOZOMEN. *lib. 1 Cap. 9 Pag. 413 B.*

Apud Romanos dudum fuit lex, à XXV. anno non habentes uxores prohibens à privilegiis habentium conjuges; sed & alia multa jubens, ut nihil de testamento lucrarentur, licet proximitate generis consisterent: qui verò filios non habuissent, medietatem relictorum sibimet amittebant. Posuerunt autem has leges Antiqui, volentes Romam esse populosam, omnemque terram subjectam; & quia non multò ante has leges plurimos in civilibus bellis amiserant. Videns igitur Imperator idcirco malè tractari eos, qui propter Deum virginitati & sine liberis esse studebant, fatuum judicavit diligentia & studio hominum videri eorum augeri genus; cùm natura semper superna distributione diminutionem suscipiat, & augmentum. Et legem populo proposuit universo, quatenus æqualibus privilegiis fruerentur, qui sine conjugibus & liberis erant, quibus illi, qui hæc se habere gaudebant. Sed etiam ampliùs habere sancivit eos, qui in continentiæ virginitate degebant: licentiam eis præbens masculis fœminisque licet ætate minoribus, testamentum facere contra communem legem. Omnes enim bene cogitare judicavit, quorum opus esset Deum placare semper, & philosophiæ veraci vacare. Hujus enim rei causa & antiqui Romanorum licenter testari virgines Vestales etiam sexto ætatis curriculo decreverūt. Judicium itaque maximum reverentiæ pii Principis circa religionem fuit: quia ubique administrantium sententias imperfectas esse voluit, & ad Episcopos per appellationem refugiendum esse sancivit, si qui vellent civiles Judices refutare: firmam verò illorum judicans sententiam potius quàm Judicum aliorum, &, tamquam ab Imperatore prolatam, ab omnibus observandam, & inconvertibiles esse terminos Synodales. Illud quoque nos relinquere dignum non est, quod pro utilitate sancitum est eorum, qui in Ecclesiis manumittuntur. Cum propter subtilitatem legum etiam inviti possessores difficultatem paterentur circa dationem melioris libertatis, quam civilitatem Romanam vocant, tres posuit leges: decernens omnes in Ecclesiis manumissos sub testimonio Sacerdotum, per hanc piam adinventionem Romana civilitate frui; cujus indicium præsens etiam tempus servat. Nam moris erat de libertate leges scriptas in manumissionibus anteponi. Constantinus igitur hanc studens sanè in omnibus honorabat religionem; erat quippe & per semetipsam gloriosa propter virtutem plurimorum tunc in ea pollentium.

Abrogata vetus pœna in cælibes.

Constantinus permisit cælibibus condere testamentum, licet ætate minores essent.

Ad Episcopos provocare permisit.

Libertas sub testimonio Sacerdotum conferebatur.

CAPUT DECIMUM.

De diversis Confessoribus, eorumque conversatione.

SOZOMEN. *lib. 1. cap. 10 pag. 414. C.*

Itaque persecutionibus jam cessantibus, adhuc multi Confessorum superstites Ecclesias exornabant; ut fuit Osius Cordubæ Pontifex, & Amphion Epiphaneiæ Ciliciæ, & Maximus, qui post Macarium Hierosolymorum tenuit Præsulatum, & Paphnutius Ægyptius, per quem aiunt plurima miracula operatum Deum, dæmonesque subjecisse, variarumque passionum condonasse ei sanitates. Ferunt autem, quòd Paphnutius, & Maximus ex illis Confessoribus fuerunt, quos Maximinus Imperator in metallis ad opera exercenda damnavit, oculos eorum dextros evellens, & sinistras suras incidens.

Mira qualitas de Spiridione.

SOZOMEN. lib. 1. cap. 11. pag. 415. A.

Secundum eos autem fuisse percepimus Spiridionem Tremithuntis Cypriorum Episcopum, ad cujus virtutem demonstrandam sufficere puto, quæ hactenus de eo servatur opinio. Quanta per eum divino præsidio gesta sint, plura quidem novère Provinciales; ego autem quæ ad nos valuerunt pervenire, non tacebo. Fuit enim iste rusticus habens uxorem & filios, sed non propterea in rebus divinis minor. Aiunt autem aliquando per noctem venisse malignos viros ad caulas ovium ejus, & cùm rapere niterentur, subitò vinctos nullo ligante fures. Tunc illum die facta venientem invenisse ligatos eos, & solvisse quidem ab invisibilibus vinculis, culpasse tamen & dixisse: Cur fratres dum licuisset quæ desiderabatis accipere, elegistis potiùs ea rapere, & noctem ducere jugiter infelicem? Tum miseratus eorum, magis autem ad meliora eos erudiens, ait: Abite hinc sumentes arietem; laborastis quippe vigiliis, & decet vos sine querimoniis recedere ab ovibus meis. Quod quidem quilibet justè poterit admirari. Nihilominus etiam illud mirandum. Apud filiam ejus virginem nomine Ireneo quidam notus ejus speciem aliquam deposuerat; quæ sumens depositum, sub terra recondidit, ubi cautè credidit custodiri. Contigit interea mori puellam nihil confessam patri. Venit homo depositum repetens, ignorante Spiridione quid loqueretur. Cumque in tota domo requisisset, nec invenisset; flebat, capillosque vellebat, & morti vicinus esse videbatur ille, qui deposuerat. Hæc Spiridion fieri videns, & cursim veniens ad sepulchrum, vocavit ex nomine puellam. Quâ respondente, de causa depositi requisivit. Et dum ab ea didicisset, reversus, & inveniens ubi puella significaverat, reddidit homini quod petebat. Quoniam quidem ad hunc veni sermonem, non est incongruum etiam istud adducere. Mos erat huic Spiridioni ex fructibus, qui nascebantur ei, alios quidem pauperibus erogare, alios autem gratis mutuare volentibus. Sed neque per se dabat, neque per se recipiebat; sed solùm cubiculum demonstrabat, invitans petentes, ut quantùm opus habebant tollerent; & denuò revocarent, quantùm se noverant abstulisse. Quidam verò dum mutuum percepisset, reversus est post aliquantum quod tulerat redditurus. Quem dum secundum consuetudinem jussisset reponere in cubiculo, quod fuerat exinde mutuatus; ad injustitiam ille conversus, & credens latere Spiridionem, non reddidit quod debebat: sed auferens debitum, quasi reddidisset, abscessit. Quod tamen longo tempore non erat ignorandum. Post certum namque tempus venit, rursum petens ab eo mutuum. At ille misit eum ad horreum, datâ potestate ut ipse sibi metiretur, quantùm opus haberet. Vacuum verò eumdem inveniens locum, & hoc oculata fide cognoscens, Spiridioni nuntiavit. Ille respondit ei: Mirum est, ô homo, quod loqueris. Quomodo tibi soli visum est horreum necessariis defecisse? Sed considera potiùs apud temetipsum, ne fortè mutuatus alia vice quod debueras, primitus non solveris. Si enim hoc non est, indubitanter non privaberis quibus eges, sed rursus accedens invenies. Sic igitur ille captus est, & quod ei deliquerat indicavit. Dignum est igitur hujus sacratissimi viri mirari puritatem, & Ecclesiastici ordinis valde custodiam. Dicitur itaque quodam tempore pro aliqua utilitate in unum Cyprios Episcopos convenisse, & inter eos hunc fuisse Spiridionem, & Triphyllium Ledrensem Episcopum, virum eloquio & sapientia præditum, necnon * legibus eruditum. Cum itaque collecta celebraretur, injunctum est Triphylio ut faceret sermonem ad populum. Cumque ille locus venisset ad medium, *Tolle lectum tuum, & ambula*, cubile dixit pro lecto, mutans nomen; Spiridion autem indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali: Tu melior es, inquit, eo qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii supercilio præsumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum; cùm esset venerandus, & operibus gloriosus, simulque senex ævo, atque Sacerdotis officio. Qualia autem circa peregrinorum susceptionem fuerit, hinc apparet. Instante jam Quadragesima, quidam ex itinere venit ad eum, quibus diebus consueverat cum suis continuare jejunia, & die certo comedere, medios dies sine cibo consistens. Videns itaque peregrinum valde defectum: Perge, inquit suæ filia, lava peregrini pedes, & cibos appone. Cumque virgo dixisset, nec panem esse nec * ἄλφιτα (quarum rerum solebant nihil habere reconditum propter jejunium) orans primum, veniamque petens, filiæ jussit ut porcinas carnes, quas domi salitas habebat, coqueret. Quibus coctis, sedens cum peregrino positis carnibus comedebat, & rogabat ut unà cum eo ederet peregrinus. Quo refutante, Christianumque se profitente: Propterea magis, inquit, refutare non debes: *Omnia enim munda mundis*, sicut sermo divinus edocuit. Hæc quidem de Spiridione dicta sufficiant.

Triphyllius.

* *Ed. Beryti legibus &c.*

Collectam vocat conventũ Christianorũ.

Matth. 9. 6.

Spiridion comedit carnes porcinas in Quadragesima.

* hoc est, *Farinas.*

Christiani hominis libertas.

Tit. 1. 15.

CAPUT UNDECIMUM.

De diversis Monachis, & eorum institutione.

SOZOMEN. lib. 1 cap. 12. Pag. 417. D.

PRæcipuè verò insignissimam Ecclesiam demonstraverunt, & dogma dilataverunt vitæ virtutibus, qui conversatione monachica illo tempore fruebantur. Utilissima namque res ad homines venit à Deo ista philosophia, quæ multarum doctrinarum & Dialecticæ artis studia despicit, tamquàm sit minuta, & melioris operis tempus impediat, atque ad rectè vivendum nihil ostendat. Hæc ergo philosophia conversatione miranda, naturali simplicique prudentia docet omnino, quæ nequitiam perimant, & operentur utilia. Non enim prædicat virtutem, sed magis exercet: nihilo pendens humanam gloriam, viriliterque resistens passionibus animæ, & neque naturæ necessitatibus se subdit, nec corporis infirmitati succumbit. Divinæ mentis virtutem habens, semper contemplatur omnium Creatorem, & eum nocte dieque colens, orationibus & litaniis placat indubitanter. Animæ verò puritate, & bonorum actuum conversatione, ad ministeria se divina componens, purgationes aspersionesque contemnens, solas pollutiones peccata putans, extrinsecus irruentes casus exuperat, & omnium absolutè hujusmodi dominatur. Non per stabilitatem, necessitatemque vitæ qualibet voluntate mutatur: non mala patiens ulciscitur, non languore aut indigentia necessariorum compressa mordetur: sed potiùs gloriatur in talibus.

Monachorũ, hoc est, eremitarum philosophia.

Dialectica.

Patientiam, mansuetudinem, mediocritatem in omni vita meditatur; & quantùm naturæ humanæ possibile est, Deo esse vicinum, velut in transitu utens præsentibus: neque circa possessionem rerum occupata constringitur, neque ultra quàm opus est in præsenti providere forsan urgetur. Semper autem simplicitatem, & exercitium hujus instructionis laudans, beatitudinem contemplatur æternam, & ad felicem terminum omni vivacitate festinat. Timore divino sine intermissione suspirans, turpiloquia respuens, & nec usque ad vocem emittere patiens, quorum actiones suis actibus noscitur exolvere. In brevi comprehendens necessaria naturæ, & cogens corpus mediocribus indigere, castitati luxuriam subdit: justitia punit injustitiam, & veritate mendacium. Disciplina rerum omnium mensuras participatur: cum proximis in unanimitate & communione consistit: amicorum provida est, atque peregrinorum: quæ propria sunt, communia facit egentium, & tuetur utilia singulorum; neque gaudentibus importuna, & tribulatis remedium consolationis apportans. Ad verum bonum diligentiam suam semper extendens, sermonibus castis sapientibusque consiliis, ornato ac vano eloquio remotis, erudiens, atque curans veluti quibusdam medicaminibus audientes, cum honore & reverentia dispositiones suas celebrans, contentione, certaminibus, itaque privata. Nam cùm sit rationalis, omnem motum irrationalem fugit, generaliter passiones corporis devincit & animæ. Hujus itaque elegantissimæ philosophiæ princeps quidem fuit, sicuti quidam dicunt, Elias Propheta, & Baptista Joannes. Philo autem Pythagoricus suis temporibus refert undique egregios Hebræorum in quodam prædio circa stagnum Mariam in colle positum philosophatos. Habita culum verò eorum, & cibos, & conversationem talem introducit, qualem & nos nunc apud Ægyptiorum Monachos esse conspicimus. Scribit enim, inchoantes eos philosophiam, cedere omnibus sibi competentibus rebus, cunctisque abrenuntiare permixtionibus, & extra muros in solitariis agris, & hortis inhabitare. Domos autem eis esse sacraria, quæ apud nos monasteria nuncupantur, & in eis conversatione solitariâ honesta celebrare mysteria, diligenterque psalmis & hymnis placare Divinitatem, & ante solis occasum non gustare cibum; alios autem per tres dies & amplius, certisque diebus in pavimento habere cubilia, vino semper & sanguinem habentibus abstinere, cibum eis esse panis, & salis, & hyssopi, & potum aquæ. Mulieres eis cohabitare, seniores virgines propter amorem philosophiæ spontanea voluntate nuptiis abstinentes. Et Philo quidem hoc modo referens, videtur aperte, quia hi, qui ex Hebræis secundum eum Christiani sunt facti, adhuc Judaicè viverent, eorumque constituta servarent. Apud alios enim non invenitur hujus vitæ conversatio. Unde conjicio ex illo apud Ægyptios hanc philosophiam habuisse principia.

Philo Hebræus lib. de vita contēp.

Alii verò dicunt huic causam fuisse conversationi persecutiones, quæ religionis causa per tempora provenerunt. Et quoniam fugientes in montibus, & vallibus, desertisque morabantur, ad modum se vitæ hujus assueverunt. Sed sive Ægyptii, sive alii quidam huic ab initio philosophiæ præfuerunt: illud tamen apud omnes constat, quia ad summam reverentiam atque perfectionem, moribus exercitationibusque decentibus, hanc in conversationem usque perduxit Antonius maximus Monachorum; quem tunc in desertis Ægypti morantem propter gloriam virtutis ejus, Imperator Constantinus amicum fecerat, litteris honorabat; &, ut pro quibus vellet ei rescriberet, expetebat. Fuit autem iste vir Ægyptius genere, ortus in insigni vico, in loco Heracliæ apud Ægyptios constituto. Is puer relictus orphanus, paternos donavit agros convicaneis suis: aliam verò substantiam disponens, pretium pauperibus erogavit: studiosi existimans esse philosophi, non solùm semetipsum spoliare pecuniis, sed eas dispensare proficuè. Junctus autem studiosis secundum se viris, virtutes zelabatur universorum: probans bonam vitam suavem fieri ipsa consuetudine, licet fuerit primò difficilis. Modos adinveniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat. Tanquam semper incipiens aliquid innovabat, afflictionibus corporis puniendo libidinem: sacræ verò sapientiæ voluntate passionibus animæ repugnando. Erat enim ejus esca solus panis, & sal, potus aqua, prandiique tempus solis occasus. Frequenter enim duos & ampliùs dies sine cibo manebat. Vigilabat, ut ita dicatur, semper quidem jugi nocte, & orationibus contingebat quidem diem: si vero somnus incumberet, stando paululum dormiebat, plerumque pavimento jacens, solamque terram stractum * refectionis habens: olei siquidem unctionem, lavacrorum atque similium usum modis omnibus devitabat: ne humectatione sua in molliciem corpus immutaret. Aiunt enim neque nudum eum aliquando visum. Litteras verò neque sciebat, neque * mirabatur, sed potiùs mentem bonam tanquam seniorem litterarum: quarum tamen inventorem jure laudabat. Fuit autem præcipuè clementissimus, castus, fortis, gratus colloquentibus, sine ulla tristitia. Et licet qui cum illo disputarent, certativè quæstiones inferrent: tamen more solito sapienter & disciplinabiliter crescentem sedabat sæpe contentionem, & ad mensuram debitam protinus transferebat, loquentiumque sibi strepitum temperabat, eorumque mores veluti quadam regula componebat. Tantis itaque virtutibus divinâ providentiâ redundans, se futura præscire non æstimabat esse virtutem; & propterea nec laborandum inaniter circa talia suadebat: quando nec ignorantem futura pœnæ succumbere, nec scientem propterea sanctum esse declarabat. Veram namque beatitudinem, in cultura Dei, & legum ejus observatione dicebat. Si cui autem hæc esset cura, docebat ut purgaret animam, quò posset respicere, & futurorum notitiam possidere, Dei videlicet præscientia declarante. Vacare autem nec ipse patiebatur, & bene victurum semper operari præcipiebat, ac semetipsum discutere, & secum ponere rationem eorum, quæ gessit die noctuque: si quid autem indecens ageret, conscriberet; ut de cætero parceret in delicto semetipsum scilicet erubescens, si plurima sui delicta competisset: simul etiam metuens, ne per conscriptionis indicium fieret aliis manifestus. Erat enim laboriosus, & maximè postulatiis oppressorum. Quis etenim alter sic ferventissimè fuit studiosus, quorum gratiâ sæpe veniebat ad civitates? Plurimi namque vi compellente coge-

Sozomen. lib. 1. cap. 13. pag. 420. 8.

Antonii Monachi vita. An. Dom. 334

* MS. refectionibus.

* MS. Lyr. meditabatur.

bant eum legatione fungi apud judices & magistratus; quorum singuli vel videre eum judicabant nimis egregium, loquutorem audire, & præcipienti parere gloriosum. Qui cùm talis esset, studebat tamen ignorari, & latere per eremum. Si verò necessitate faciente venisset in civitatem, disposito negotio pro quo venerat, ad desertum continuò revertebatur. Pisces namque dicebat per humectam nutriri substantiam; Monachis autem ornatum * ferre solitariam vitam. Et sicut illi terræ tactu tabefiunt: sic gloria Monachorum ad urbes accedendo fœdatur. Obedientem verò se gratumque cnospicientibus exhibebat. Studebatque, ut neque haberet tumentem superbamque naturam, nec putaretur hujusmodi. Sed hæc quidem pauca virtutum Antonii dicere sum compulsus; ut tanti viri per hæc exempla consideremus philosophiam. Plurimos igitur atque probatissimos habuit auditores, quorum alii quidem in Ægypto, & Libya, alii verò in Palæstina, & Syria, & Arabia claruerunt; & unusquisque eorum non minùs se quàm doctor, apud quos est commoratus, exercuit; multosque docuit, & ad similem virtutem philosophiamque perduxit; ita ut quorumdam hic labor esset circuire per civitatea & provincias, vel per agros, & diligenter Antonii discipulos, eorumque requirere successores. Sed quomodo poterant inveniri facilè, quibus erat studium diligentissimum suam vitam latere, & non sicut nunc plurimi hominum elati per gloriam, semetipsos expompant, & cunctis insinuant? Fuerunt itaque probatissimi discipuli, quos percepimus, Antonii, alii quidem multi, necnon & Paulus appellatione Simplex. Hunc aiunt cùm rusticus esset, bona specie conjugem habuisse, & eam in ipso facinore adulterii deprehensam tacitè subrisisse, & jurejurando firmasse nunquam se cum ea esse miscendum. Tum ad adulterum: Habe, inquit, eam; & repente discessit ad eremum apud Antonium. Dicunt enim eum mansuetissimum & patientem valde fuisse. Denique cùm jam senex esset, & ad vitam * monachicam perdurationis insuetus, omnibus eum Antonius experimentis exercens, in nullo invenit eum inferiorem, perfectæque eum philosophiæ esse testatus, seorsum præcepit habitare, tanquam non egentem doctore. Confirmabat autem Deus Antonii testimonium, & operibus ostendebat virum esse gloriosum, ipsoque doctore superiorem, atque ad affligendus, & expellendos dæmones præparatum.

** Ed. V. fore, Monachi ne vagentur per urbes.*

Paulus Simplex.

** Ed. Monachica.*

Sozomen. lib. 1. cap. 14. pag. 423.

Ammonius Ægyptius.

Circa hoc itaque tempus philosophabatur & Ammonius Ægyptius, de quo sermo fertur, quia cogentibus parentibus duxisset uxorem, nec tamen eam fuisset expertus. In principio namque nuptiarum sponsam tanquam sponsus in thalamo percipiens, & solus cum ea remanens, ait: Nuptiæ quidem, ô mulier, nostræ usque ad hoc celebratæ sunt tempus. Et quale bonum sit posse virginem permanere ex sacris edocebat litteris, ac seorsum solus manere tentabat. Sed quoniam de virginitate quidem sermones virgo laudaverat, dividi autem ab eo grave judicabat, in alio cubili dormiens, annis decem & octo cum ea mansit, neque tunc à monachica abstinentia se suspendens. Interea mulier viri zelata virtutem, æstimavit non esse justum tantum virum domi celari propter se, sed oportere potiùs seorsum utrumque philosophari, & ob hoc supplicavit viro. At ille gratias agens Deo pro hujusmodi cogitatione mulieris: Tu quidem, inquit, hanc habe domum, ego mihi aliam fabricabo. Et in meridianam partem deserti stagni Mariæ veniens circa locum Scyri ad montem qui dicitur Nitriæ, duobus & viginti annis ibi philosophatus est: annis singulis visitans secundò mulierem. Hujus itaque sacratissimi principis horum monasteriorum, multi fuerunt dignique discipuli, sicut successiones ostendunt; plurimaque & veneranda per eum provenerunt, quæ præcipuè apud Ægyptios Monachos perfectèque servantur. Nam cum maxima diligentia per successionem traditionis alterutræ curant virtutes antiquorum memoriæ tradere Monachorum: sed à me illi memorandi sunt, qui ad nos usque pervenerunt. Contigit igitur huic viro, & Theodoro ejus discipulo euntibus aliquem transire fluvium, quem dicunt Lycum. Ne verò se alterutrum nudos viderent, jussit * Ammonius, ut recederet Theodorus ab aqua; cumque etiam semetipsum erubesceret nudum intueri, repente divina virtute translatus est ad ulteriorem ripam. Transiens verò Theodorus aquam, & videns nec vestem ejus nec pedes infusos, supplicabat seni, ut ei causam rei depromeret. Cumque ille dicere refutaret, ille verò non aliter se properaturum nisi cognosceret, promittente Theodoro nulli se eo vivente rem fore dicturum, confessus est quod evenit. Proximum verò miraculum huic quoque rei contigit quod narrabo. Injusti parentes alicujus à cane rabido percussum filium, & penè mortuum obtulerunt ei, & ejulantes deprecabantur ut sanaretur. Tum ille ad eos: Non eget, inquit, meâ curatione: sed vos si vultis reddere bovem, quem rapuistis dominis suis, ægrotus repente sanabitur; quod etiam contigit. Nam ut restitutus est bos, passio mox recessit à puero. Quando igitur Ammonius iste moriebatur, dicitur Antonium vidisse animam ejus in cœlum ferri, divinis Potestatibus cum psalmodia præcedentibus eam; consulentibusque eis, qui circa eum erant, causam hujus miraculi non abscondit. Sciebant enim quoniam ætem intento obtutu respiciens, cum stupore miraculi cujuspiam respiceret visionem. Cumque venientes postea quidam de Scyri nuntiassent horam visionis Antonii, & convenisset cum transitu illius viri, beatificaverunt ambus: illum quidem, quia ad manifesta bona transiisset; illum verò, quia tantam à longè meruisset cernere visionem. Multorum enim dierum iter est locorum medio positorum, quo degebat alteruter. Et hæc quidem ita relata sunt. In hoc itaque præsulatu audivi probatissimè philosophatum Eutychianum, qui in Bithynia circa Olympum morabatur. Erat quippe divina gratia repletus, ad curationes passionum, & miracula rerum & operum, ita ut ipsi Constantino propter virtutem vitæ esset amicus. Illo siquidem tempore vinctus quidam spatarius, qui in suspicionem venerat quasi assumpta tyrannide, fugit, & requisitus circa Olympum comprehensus est. Rogantibus autem necessariis ejus Eutychianum, ut pro eo apud Principem legatione fungeretur: Prius, inquit, providendum est, ut is homo liberetur à vinculis, ne crudeliter constrictus intereat. Tunc dicitur ad vinculorum custodes direxisse: rogans ut eum ab hujusmodi necessitate relevarent. Qui cùm hoc facere noluissent, sponte januæ clausæ reseratæ, & vincti catenæ repente sunt disruptæ. Postea verò ad

Quis Theodorus Ammonii discipulus.

** Alias Anton.*

Eutychianus.

hoc.

Principem veniens Byzantii tunc degentem, paratissimè beneficium promeruit, quod poposcit. Non enim poterat Constantinus ejus petitionibus denegare, cùm ei summi honoris cumulum exhiberet. Hæc itaque breviter à nobis dicta de Monachis, qui tunc clarè philosophati sunt, sufficiant. Cui verò de his subtilior cura fuerit, quæreos inveniet plurimorum vitas hic non esse scriptas.

CAPUT DUODECIMUM.

THEODORETUS lib. 1. cap. 2. p. 6. C.

Quomodo contra Ecclesiam Arius sit exortus.

ET licet ita per omnia floreret Ecclesia, non tamen pertulit inimicus, elevatam simul atque splendentem valde respiciens: sed malevola cœpit tractare consilia, contendens gubernatam à Domino & universorum Creatore submergere. Videbat itaque Paganorum errore se fuisse nudatum, captaque varia dæmonum machinamenta, & creaturam à plurimis jam non adorari, sed Creatori hymnos decenter offerri. Ea gratia jam non apertè contra Dominum & Salvatorem nostrum excitabat bellum: sed viros inveniens Christianus quidem se vocabulo profitentes, sed amore honoris, & vanæ gloriæ reductos ad servitutem, organum eos suæ machinationis habuit, per quos plurimos ad pristinum reduxit errorem: non quidem creaturam rursus adorari præcipiens, sed ipsum Creatorem & mundi Opificem, coæquatum astruens creaturæ. Ubi autem hoc principium, & quemadmodum hæc inimicus zizania

Alexandria.

seminaverit, enarrabo. Alexandria civitas est maxima, & hominum multitudine copiosa, non Ægyptiorum solummodo, sed etiam Thebæorum, & Libycorum circa Ægyptum obtinens

An. Dom. 310
Petrus Alex martyr.

principatum. In hujus itaque civitatis Præsulatu, post Petrum illum inclytum propugnatorem, qui sub impiis tyrannis Diocletiano & Maximiano novissimè Imperium sponte deponentibus, martyrii coronam susceperat, successit Achillas. Is

Achillas.

enim sub illo egregio Petro Arium ordinatum Diaconum, captumque in Meletii novitatibus, & ab Ecclesia pulsum, rogatus à fidelibus, & denuo suscipiens, ministrare præcepit. Post Achil-

An. Dom. 322
Alexander.
Arius Presbyter præerat scholæ Ecclesiasticæ apud Alexandriã.

lam verò Alexander fortissimus Evangelici dogmatis prædicator ordinatur Episcopus. Hoc tempore Arius in ordine quidem Presbyterorum erat, expositionemque divinarum scripturarum videbatur habere commissam. Videns autem Alexandrum Pontificatus gubernacula suscepisse, eventum temporis non portavit: sed & mordacitate compulsus, litis quærebat initium. Porrò laudabilem videns viri conversationem, nequaquam calumnias contexere prævalebat: verumtamen quiescere illum prohibebat invidia. Hunc igitur inveniens inimicus veritatis, per eum nisus est in Ecclesiam excitare tempestatem. Apostolicis enim Alexandri doctrinis instabat apertè resistere. Et ille quidem divina sequens eloquia, æqui honoris cum Patre, & eamdem substantiam habere cum Deo Genitore Filium prædicabat. Arius autem è diverso veritati repugnans, creaturam Filium, facturamque dicebat, adjiciens; Erat aliquando, quando non erat; & alia quæ ex illius litteris indicantur insana. Hæc ergo non solum in Ecclesia persistebat docens, sed etiam in extraneis conventibus atque conciliis: & domos circumicos, quibuscumque poterat, suadebat.

SOZOMEN. lib. 1. cap. 15. pag. 416. C.

Reprehendens autem quidam hujusmodi viros, Alexandrum quoque culpabat, tamquam non utiliter sileret, dum contra dogma fierent novitates. At ille meliùs arbitratus esse de dubiis sermonem ex utraque parte proponendum; ut non videretur ex necessitate, sed potius ex satisfactione certamen * ablatum: Judex cum clero

** Ed. Prob. & Niv. allatum.*

residens, ad altercationem deduxit utramque partem. Ut autem evenire solet circa certamina verborum, utrique superare nitebantur. Arius tamen nullatenus adquiescere volebat, quia consubstantialis Filius, & coæternus est Patri.

THEODORETUS lib. 1. cap. 2. p. 7. D.

Alexander autem Apostolicorum dogmatum prædicatur, priùs quidem eum revocare admonitionibus, & consiliis nitebatur. Cum verò eum superbire vidisset, & apertè impietatis facinora prædicare, ex ordine sacerdotali removit. Audierat enim clamantem divinam legem: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Hoc itaque tempore Romanæ quidem

Matth. 5. 24.

Sylvester.

Ecclesiæ Sylvestrius retinacula gubernabat, Melchiadi succedens, qui post Marcellinum clarificatum in persecutione gentilium susceperat jura Pontificatus. Antiochiæ verò post tyrannum

Vitalis Antiochiæ

Ecclesiæ inchoante pace, Vitalis Præsul extabat. Qui etiam antiquam ex multis temporibus destructam à tyrannis ædificavit Ecclesiam. Post quem

An Dom. 314
Philogonius.

Philogonius Pontificatum sumens, & reliqua ædificii superaddidit, & zelum pietatis Licinii temporibus demonstravit. In Hierosylimis autem

An. Dom 316
Macarius Hierosol.
Alexander Constantinop.

post Hermonem Macarius ordinatus est, vir nomine suo dignus, & omnibus bonis ornatus. Eodemque tempore Constantinopoli Alexander Pontificatum sacri ministerii possidebat, Apostolicis donationibus valdè clarus. Tunc igitur Alexander Alexandrinus, videns Arium amoris judiciarii aculeo stimulari, & multos ad blasphemias deceptos erigere, conciliaque propria celebrare, Ecclesiarum Præsulibus ejus blasphemiam suis litteris indicavit.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SOCRATES. lib. 1. cap. 5. Edit. Christoph. & Vales. cap. 6. pag. 10. A.

Epistola Alexandri Pontificis Alexandrini ad universas Ecclesias adversus Arium.

DILECTISSIMIS ATQUE CHARISSIMIS ubique Catholicæ Ecclesiæ comministris, Alexander in Domino Salutem.

DUM unum Catholicæ sit corpus Ecclesiæ, mandato existente in sacris scripturis, ut servetur vinculum unanimitatis & pacis, consequens est debere nos scribere, & alterutris quæ apud singulos aguntur, insinuare; ut sive patitur, sive gaudet unum membrum, compatiamur aut

1. Cor. 12. 26.

congaudeamus adinvicem. In nostra igitur parochia nunc ingressi sunt viri iniqui, & CHRISTO rebelles, docentes apostasiam, quam rectè quilibet præcurrere suspicetur Antichristo. Et volui quidem hoc taciturnitati contradere, si quomodo inter solos apostatas consumeretur hoc malum, & non loca alia penetrando simplicium sordidaret auditus. Sed quoniam Eusebius nunc Nicomediæ, putans in se consistere causas Ecclesiæ,

Eusebius Nicomediensis.

quia cùm reliquisse Beryriorum civitatem, & concupiisset Nicomediensem Ecclesiam, non est in eo ultio subsecuta: patrocinatur etiam his apostatis, & scribere ubique molitos est: commendans eos, si quo modo trahat aliquos ignorantes ad hanc pessimam hæresim, & Christo rebellem. Ideoque necessarium judicavi, sciens quod in lege conscriptum est, ulteriùs non tacere, sed vobis omnibus indicare; quatenus etiam vos sciatis apostatas, & eorum hæresis verba nequissima caveatis. Si ergo scripserit vobis Eusebius, nec recipiatis eum, nec ejus scripta suscipiatis. Antiquam enim calliditatem tempore compressam nunc per istos renovare volens, fingit quidem se quasi pro istis scribere: opere verò demonstrat, quia pro semetipso talibus studere festinat. Apostatæ verò sunt isti, Arius, & Achillas. Cum eis autem apostataverunt hi, Aithalis, Carponius, alter Arius, Sarmatius, Euzoius, Lucius, Julius, Menas, & Helladius, Gaius, Secundus, & Theonas, qui Episcopi aliquaodo sunt dicti. Ea verò, quæ opinantes loquuntur, hujusmodi sunt:

Arii doctrina.

Non semper, inquiunt, Deus Pater fuit: non semper fuit Dei Verbum: sed fuit, quando Deus Pater non fuit. Dei autem Verbum ex non existentibus factum est. Existens enim Deus, non existentem ex non existente fecit. Quapropter fuit aliquando, quando oon fuit. Creatura est enim & factura Filius, neque similis est Patri secundum substantiam, neque verus est, neque vera Sapientia ejus est, neque verum naturaliter Patris Verbum est, sed unus quidem creaturarum & facturarum est. Abusivè autem dicitur Verbum, & Sapientia, factus & ipse, & existens in proprio Dei Verbo, & in Dei Sapientia, in qua & omnia, & ipsum fecit Deus. Unde & convertibilis est, & mutabilis per naturam, sicut & universa rationalia. Peregrinum enim, & extraneum, & remotum est Verbum à Paterna substantia, & invisibilis est Filio Pater. Non enim perfectè & integrè novit Pilius Patrem, neque eum perfectè videre potest. Nam nec substantiam suam novit Filius, sicut est. Propter nos enim factus est, ut nos per eum tamquam per instrumentum crearet Deus; & nequaquam substitisset, nisi nos Deus facere voluisset. Requisivit ergo quidam eos: si potest Dei Verbum converti, sicut diabolus est conversus? Et nequaquam dicere timuerunt, utique potest, tamquam natura convertibilis existens: factus, aiunt, & convertibilis est. Hæc itaque dicentes, id est, Arius, & qui cum eo sunt; & in his impudenter instantes ipsos, & sequaces eorum. Nus quidem eos cum Episcopis Ægypti, & Libyarum penè centum convenientes, anathematizavimus. Qui verò circa Eusebium, susceperunt, miscere studentes veritati mendacium, & impietatem pietati sociare: sed non prævalebunt.

2. Cor. 6. 14.

Vincet enim veritas, nec ulla *communio est luci cum tenebris, neque concordia Christo cum Belial.* Quis etenim talia audivit aliquando? Aut quis nunc hæc audiens verba, non metuet, aut aures continuò non obturabit, ne sordibus talium verborum ejus polluatur auditus?

Joan. 1. 1.

Quis audiens dicentem Joannem: *In principio erat Verbum*, non reprehendat istos dicentes: Fuit aliquando quando non fuit?

Joan. 1. 18. & 3.

Aut quis audiens in Evangelio: *Unigenitum Filium*; & : *Per ipsum omnia facta sunt*, non odio habebit dicentes, quia unus creaturarum est Filius? Quomodo ergo potest esse unus horum, quæ per eum facta noscuntur? Aut quomodo Unigenitus, qui omnibus se undum illos connumeratur? Quomodò etiam ex non existentibus erit, Patre dicente:

Psal. 44. 2.

Eructavit cor meum Verbum bonum; & iterum:

Psal. 109. 3.

Ex utero ante luciferum genui te? Aut quomodo dissimilis Patri substaotià, cùm sit imago perfecta, & splendor Patris, qui dicit:

Joan. 14. 9.

Qui me videt, videt & Patrem? Quomodo si Verbum, & Sapientia Dei est Filius, fuit aliquando, quando non fuit? Simile est enim, ac si dicant sine Verbo, & sine Sapicotia fuisse aliquando Deum. Vel quomodo est & convertibilis, & mutabilis, qui dicit per se:

Joan. 14. 10.

Ego in Patre, & Pater in me; & iterum:

Joan. 10. 30.

Ego, & Pater unum sumus? Per Prophetam verò:

Malac. 3. 6.

Videte, inquit, *me, videte, quia ego sum, & non mutabor.* Nam licet in eo verbo sit dictum illud Apostoli, quia factus est homo, tamen mutatus non est, sed sicut dixit Apostolus:

Hebr. 13. 8.

Jesus Christus heri, & hodie, ipse & in sæcula. Quæ causa, putas, suasit eis, ut dicerent: quia propter nos est factus, cùm Paulus scribat,

Rom. 11. 36.

propter quem omnia & per quem omnia? Unde verò blasphement, quia nescit perfectè Filius Patrem, mirandum non est. Nam semel habentes propositum rebellandi CHRISTO, repercutiunt etiam vocem ejus, dicentis:

Joan. 10. 15.

Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem. Si ergo ex parte Pater novit Filium, palàm est, quia & Filius non perfectè novit Patrem. Si autem hoc dicere impium est (novit enim perfectè Filium Pater) palàm est, quia sicut novit Pater suum Verbum, sic & Verbum novit proprium Patrem; & aliter non est. Hæc dicentes, & revolventes scripturas sanctas, frequenter convicimus eos: & rursum tamquam chamæleontes mutabantur: studentes ad semetipsos trahere quod scriptum est:

Prov. 18. 3.

Cùm venerit impius in profundum malorum, spernet. Multæ siquidem ante eos hæreses fuerunt, quæ plus quàm decet præsumentes, corruerunt in imprudentiam suam. Isti verò per omnia verba sua nitentes erigi ad interneciunem Divinitatis Verbi, per hæc illas hæreses firmare potiùs conati sunt, Antichristo facti propinquiores; quapropter & abdicati & anathematizati sunt ab Ecclesia. Contristamur itaque pro eorum perditione, & maximè quia & ipsi aliquando quæ Ecclesiæ sunt audierunt, & nunc ab ea prorsus exiliunt: non tamē admiramur. Hoc enim & Hymenæus, & Philetus passi sunt, & ante eos Judas; qui cùm esset secutus Salvatorem, postea proditor factus est, & apostata. Sed de his quidem ipsis non sumus ignari. Dominus enim prædixit:

Luc. 21. 8.

Videte, ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, & tempus propè est. & multos errare facient: ne ergo eatis post eos. Discens enim hæc à Salvatore nostro Paulus, dixit:

1. Timot. 4. 1.

Quia novissimis temporibus apostatabunt quidam à fide sana, attendentes ad spiritus erroris, doctrinasque dæmonum, quæ veritatem aversantur. Domino siquidem & Salvatore nostro Jesu Christo per semetipsum pronuntiante, & per Apostolum designante de talibus, consequenter nos per nosipsos audientes impietatem eorum anathematizavimus eos, sicut prædiximus: ostendentes eos extraneos à fide, Ecclesiaque Catholica. Indicavimus autem hæc vobis, dilectissimi atque charissimi comministri: ne quos eorum, si fortè tentaverint etiam ad vos venire, suscipiatis, neque Eusebio, vel cuilibet aliorum

scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tamquam Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores totis viribus aversemur; & neque Ave hujusmodi dicamus hominibus, ne forte etiam peccatis eorum communicate videamur, sicut beatus Joannes ait. Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

2. Joan. v. 11.

Theodoretus *lib. 1. c. 3 pag. 8. C.*

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos Episcopum, missam ejus epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clare omnia ejus ostendat: ne quis suspicetur hæc me ficte conscribere; & post eam ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus utique narratio eget historiæ; quatenus de scripturæ veritate testentur, & aperte quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

CAPUT DECIMUM QUARTUM

Theodoretus *lib. 1. c. 4. pag. 8. D.*

Ejusdem ad Alexandrum Episcopum Constantinopoleos.

CHARISSIMO FRATRI ET UNANIMI Alexandro, Alexander in Domino Salutem.

APpetitus potentiæ hominum pessimorum, avaritiæque propositus, veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes Ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reverentia resilientes, conculcant judicii Dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit * patientiæ ac reverentiæ vestræ significare, ut ab hujusmodi caveatis: ne quis forte præsumat eorum in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, vel litteris falsitate compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem fidem putamque respicientibus. Arius igitur, & Achillas conjuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multo deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem. Isti vero dignam illius negotiationem * respicientes, nequaquam juri Ecclesiæ subjacere pertulerunt: sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christum agentes, & contra nos, pravisque libinibus exercentur. Qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt sibimet officinam: Divinitatem & æqualitatem cum Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnesque ejus salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur. Quippe Divinitatis ejus rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud Patrem, penitus evitantes, Paganorum & Judæorum impiam de Christo sententiam confirmant; & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, omnes quidem quas contra nos possunt derisiones afferre negotiantur: seditionesque nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas seducunt, quàm ipsi communi Christianitati derogantes; dum eorum juvenculæ omnes circumeunt vicos: insuper inerumpibilem Christi tunicam, quam milites dividere noluerunt, isti scindere nunc præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nefanda conamina, eo quòd laterent tardius agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia adorante Christi Divinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus uti, & adversum nos machinari, qui apud unanimes comministros nostros figuram pacis, & unitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta festinant, & litteras ab eis manifestas, & indubitatas exigunt; ut relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam unanimes habentes eadem secum decernentes Episcopos. Non enim, quæ apud nos male docuerunt, & egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus, & quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus vero & pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem suam quemlibet incautum: non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes in Ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quòd neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, ô charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit Filius Dei; & postea factus est, qui prius non fuerat talis factus: quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium, & irrationalium creaturis miscere volentes & Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis, malitiæque capabilem, cùm ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibúsque palàm designatur inconvertibilitas Verbi, & Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri Dei filii, sicut & ille. Scriptum est enim: *Filios genui & exaltavi.* Cùmque allatum fuerit eis quod sequitur, Id est: *Ipsi autem spreverunt me*, quod naturale non est Salvatoris, cùm naturæ sit immutabilis, omni reverētia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum: sed cùm sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus præscientia, & præcontemplatione, quia eum non esset spretutus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existentē, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cùm & si Paulus vel Petrus ad hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus vesanæ doctrinæ,

Margin notes: * Ed. *patienti reverentiæ.* — *Arius. Achillas. Colluthus.* — * MS. Lyr. *respuentes.* — *Joan. 19.* — *Isai. 1. 2.*

næ, etiam divinas litteras revolventes, proposuimus illud, quod in Psalmis de Christo dictum est: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* (Psal. 44. 8.) Quia verò Filius Dei neque ex non existentibus factus est, neque fuit aliquando, quando non fuit, sufficit nos erudire Joannes Evangelista, scribens de eo: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris.* (Joan. 1. 18.) Providente quippe Deo, ut ostenderet alterutris indivisas res, nominavit Patrem & Filium existentem in sinu Patris. Sed quia inter hæc, quæ ex non existentibus facta sunt, Verbum Dei nequaquam connumerarat: *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt.* (Joan. 1. 3.) Propriam namque ejus substantiam designavit, dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* (Ibid. v. 1. 2.) Si enim per ipsum omnia facta sunt, quumodo qui creaturis, ut essent, donavit, ipse aliquando non fuit? Non enim ulla ratio est, ut, qui facit, ejus naturæ sit, cujus illa, quæ fiunt. Si ipse quidem erat in principio, omnia verò per ipsum facta sunt, ex non extantibus fecit: & contrarium videtur his quæ ex non substantibus facta sunt, hoc quod extat, & valde discretum. Inter Patrem siquidem, & Filium nullum demonstratur esse spatium, nec usque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mundus, novellam habet substantiæ recentemque nativitatem à Patre per Filium, hujusmodi utique sustantialitatem cunctis accipientibus. Altiùs igitur adhuc contemplatus Verbi Divinitatem, & creaturarum universam intelligentiam transcendentem beatissimus Joannes genituram ejus nec facturam dicere voluit, nec per elementa syllabarum Factorem ingenitum. Unus enim est ingenitus Pater. Sed quia excedit Evangelistarum, puto quia & Angelorum perceptionem, & transcendit universa Unigeniti Filii inefabilis substantia. Non ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: *Altiora te ne quæsieris, & difficiliora te noli examinare.* (Eccles. 3. 22.) Nam sicut aliarum plurimarum, & hujus notitia humanæ perceptioni celata est, quale est apud Paulum: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* (1. Cor. 2. 9.) Sed etiam stellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enumerare, neque arenam maris: & guttas pluviæ quis enumerabit? (Genes. 15. 5. & Eccli. 1. 2.) Quis ergo audeat * interiùs perscrutari subsistentiam Verbi Dei, nisi fortè vesanus sit? (* Ed. exterius.) De qua Propheticus spiritus dicit: *Generationem ejus quis enarrabit?* (Isai. 53. 8.) Nam & ipse Salvator noster præstare volens omnibus in hoc mundo columnis, hujus notitiam ab eis exonerare festinavit: significans ultra naturam esse omnium rerum hanc animadversionem, soli verò Patri tantum adjacere hujus scientiæ sacramentum: *Nullus*, inquit, *novit quis est Filius, nisi Pater: & Patrem nemo novit, nisi Filius.* (Matth. 11. 27.) Non ergo reor ignorare sapientes, quia vesanum est sapere, ex non existentibus factum Filium, cùm utique non habeat temporale principium, quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si tempori inesse oporteret hoc, quod ajunt: Erat, quando non erat, aut spatio sæculi cujuscumque; & si verum est, quia omnia per ipsum facta sunt; palàm est, quia omne sæculum, & tempus, & spatia, & aliquando, inter quæ reperitur (quod aiunt) fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile eum, qui & tempora fecit, & momenta; inter quæ est illud: fuit, quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicujus, eumdem dicere posteriorem illius genitura, cujus causa est. Præcedit enim secundum eos Sapientia Dei, quæ creavit universa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum Filium à Patre, mentiente secundum eos scriptura, quæ dicit, *Primogenitum* eum esse *universæ creaturæ.* (Coloss. 1. 15.) Consona siquidem istis clamat & magniloquus Paulus, dicens de eo: *Quem posuit heredem omnium, per quem fecit & sæcula.* (Hebr. 1. 2.) Sed etiam in ipso creata sunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terra, visibilia & invisibilia, sive Principatus, sive Potestates, sive Dominationes, sive Sedes, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cùm ergo impia esse monstretur argumentatio, quâ dicunt ex non existentibus factum Filium, necesse est Patrem semper esse Patrem. Est enim Pater semper Filio præsente, propter quem appellatur Pater: semper Filio, sibi præsente semper est Pater perfectus, & sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans Unigenitum Filium. Quid autem ampliùs sit scelestum, quàm dicere non fuisse aliquando Sapientiam Dei, quæ dicit: *Ego eram apud eum * cohabitans, ego eram, cui adgaudebat:* (Prov. 8. 30. * Ed. Nis & Fr. in coaptans.) aut dicere virtutem Dei aliquando non extitisse? Aut Verbum ejus accepisse principium: aut alia ex quibus Filius agnoscitur, & figuratur Pater? Nam qui *splendorem gloriæ* non dicit extare, unà perimit & principale lumen, cujus splendor est. (Hebr. 1. 3.) Si autem & imago Dei non fuit semper, patet quia nec cujus imago est: sed etiam cùm non est figura subsistentiæ Dei, unà perimitur & ille, qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Salvatoris nostri, nullam habens commixtionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim ineffabilis ejus subsistentia incomparabili excellentia transcendere probatur universa, quibus ipse donavit ut sint: ita & filietas ejus naturalis existens Paternæ Divinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis, qui per eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim inconvertibilis existens, natura perfectus est, & in omnibus nihil egens: hi verò in utroque mutabilitati subditi egent ejus auxilio. In quo enim proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus veritas augeretur? Aut Deus Verbum quomodo potest meliorari, cùm sit vita, verumque lumen? Si autem hoc est, quantò magis vecors est dicere Sapientiam aliquando aut Dei Virtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Verbum, & per hoc rationem obscuratam, aut vero lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: *Quæ communio luci ad tenebras? aut quæ concordia Christi cum Belial?* (2. Cor. 6. 15.) Necnon & Salomone clamante, impossibile est vel usque ad opinionem invenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? (Prov. 30. 19.) Porrò creaturæ ejus homines, & Angeli benedictionem ejus acceperunt, virtutibus contendentes proficere, mandatisque legitimis, quatenus non peccarent,

Dominus verò noster naturaliter Filius Patris existeus, ab omnibus adoratur. Illi deponentes spiritum servitutis, ex bonis operibus & provectu spiritum filiationis accipientes, per naturalem Filium adjuri, fiunt & ipsi adoptionis filii. Istius autem proptiam & naturalem præcipuamque filiationem Paulus etiam de Deo manifestavit, dicens: Rom. 8. 32. *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis*, id est, qui natura non sumus filii, tradidit illum. Ad distinctionem namque non propriorum, illum proprium esse Filium dixit. In Matth. 3. 17. Evangelio autem: *Hic est Filius*, inquit, *meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. In psalmis Psal. 2. 7. verò Salvator ait: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu*: Germanitatem naturæ declarans, significat non esse ejus naturales quoslibet alios Psal. 109. 3 filios præter istum. Quid etiam, quod ait: *Ex utero ante luciferum genui te?* Nonne clarè demonstrat naturalem Paternæ generationis filiationem, quaio non morum diligentia, & exercitatione provectus, sed proprietate naturæ sortitus est? Unde & intransgressibilem habet filiationem Unigenitus Patris. Rationabilium verò filiationem non eis naturaliter existentem, sed opportunitate morum, & dono Dei etiam mutabilem ratio novit. Genes. 6. 2. *Videntes enim*, inquit, *filii Dei filias hominum, acceperunt sibi uxores ex* Isai. 1. 2. *ipsis*. Et iterum: *Filios genui, & exaltavi, ipsi verò spreverunt me*, per Isaiam Deum dixisse didicimus. Multa dicturus, dilectissimi, transeo; onerosum esse putans, pluribus verbis unanimes admonere doctores. Vos ipsi enim estis eruditi divinitus, non ignorantes, quia doctrina, quæ nuper contra pietatem surrexit Ecclesiasticam, Hebionis est, & Artemonis, & zelus Pauli Samosateni de Antiochia, synodali conventu omnium Episcoporum ab Ecclesia pulsi. Cui succedens Luciaous, extra synagogas mansit trium Episcoporum plurimo tempore. (Hebion. Artemon. Paulus Samosatenus. Lucianus.) Quorum impietatis fæcem sorbentes isti, nunc nobis, ex non existentibus illorum plantationes absconsas pullulare fecerunt Arius, & Achillas, & cum illis concilium malignantium; & nescio quomodo in Syria tres ordinati Episcopi, eo quòd consenserint eis, & ad pejora flammati sint. De quibus sententia in vestra sit probatione reposita, qui salutarem Passionis humilitatem, & exinanitionem, & voluntariam paupertatem, & voces, quas propter nos Salvator suscepit, memoria retinetis. Igitur ad ostensionem supernæ & antiquæ Divinitatis ejus hæc congruunt, significativisque sermonibus naturalis ejus gloria, & imperium, & apud Patrem mansio clariùs explicatur. Quale Joan. 10. 30. est illud: *Ego & Pater unum sumus*, non Patrem semetipsum appellans, neque substantialiter duas naturas, quæ est una, declarans: sed quia Paternam servandi plenitudinem Filius habet perfectam naturam, per omnia & similitudinem Patris gerens, & immutabilis ejus imago existens, atque principalis causæ expressa figuratio. Unde etiam tunc Philippo cupienti videre Patrem, Dominus sine invidia se demonstrat. Nam cùm diceret: Joan. 14. 8. 9. *Ostende nobis Patrem*; ait: *Qui videt me, videt & Patrem*: tamquam per speculum sine macula, & animarum per divinam ejus imaginem contemplaretur Patrem; quem similiter in Psal. 35. 10 Psalmis sanctissimi viri canunt, dicentes: *In lumine tuo videbimus lumen*. Quapropter & qui honorat Patrem, honorat & Filium: & qui honorat Filium, honorat & Patrem, & rectè. Omnis namque vox impia, quæ in Filio dici præsumitur, ad Patrem quoque refertur. Sed mirum non est, quod scripturus sum, ô charissimi, si falsas adversùm me derogationes, & contra piissimum nostrum populum delatas insinuo. Hi enim, qui contra Deitatem Filii Dei castra constituunt, neque contra nos ingratas calumnias exercere formidant: quoniam nec priscorum quempiam dignantur sibimet comparare, neque præceptoribus se, à quibus nos ab infantia eruditi sumus, æquare patiuntur; neque comministrorum quemquam nunc ubicumque consistentium in mensura sapientiæ reputant, quasi soli sapientes, & nihil commune habentes, atque novorum dogmatum inventores, & quibus solis revelata sunt, quæ à nullo altero sub sole intellecta noscuntur. O scelesta superbia, immensa vesania, vanæ gloriæ furor, ac sapientia Satanæ, in animas eorum nequissimas vehementer insiliens! Non deterruit eos antiquarum scripturarum Deo amabilium explanatio: non comministrorum consors reverentia de Christo ferocitatem eorum mansuefecit; quorum scelesta opera nec dæmones ferre patiuntur, quando vocem blasphemam contra Filium Dei promere non præsumunt. Hæc igitur jacula secundum præsentem virtutem dirigantur adversus eos, qui * erudita materia contra Christum exacuuntur ad bellum, & adversus pietatem ejus calumnias inferre contendunt. (* Ed. inerudita.) Aiunt enim nos adversantes fabulas, ex quibus inventum est dici, ex non extantibus, impiam & non scriptam contra Christum blasphemiam prædicare, id est, duo ingenita: ipsi potiùs duorum alterum necessariò esse oportere dicentes inerudite, aut ex non extantibus Filium esse sapiendum, aut indubitanter dicere ingenita duo. Ignorantes imperiti, quia multùm est inter Patrem ingenitū, & ea quæ ab eo ex non extantibus sunt creata rationabilia & irrationabilia; quorum media existens natura unigenita, per quam universa ex non extantibus fecit Pater Dei Verbi, ex ipso vero Patre nativitatem habet, sicut & ipse Dominus alicubi testatus est, dicens: 1. Joan. 5. 1. *Qui diligit Patrem, diligit Filium, qui ex eo natus est*. De quibus nos ita credimus, sicut Apostolicæ placet Ecclesiæ, in unum ingenitum Patrem, nullam habentem causam, ut esset, inconvertibilem, & immutabilem, semper idem, & similiter se habentem, nec provectum, nec imminutionem recipientem, Legis, & Prophetarum, Evangeliorumque datorem, Patriarcharum, & Apostolorum Dominum, omniumque sanctorum; & in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei Unigenitum, natum non ex non extante, sed ex extante Patre, non secundum corporum similitudines incisionibus, aut divisionum effluxionibus, sicuti Sabellio, & Valentino placet: (Sabellius. Valentinus.) sed ineffabiliter & inenarrabiliter secundum eum qui dixit, sicut suprà posuimus: Isai. 53. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* * Subsistentiâ videlicet ejus omni creatæ naturæ imperscrutabili existente, sicut & ipse Pater imperscrutabilis est, eo quòd non capiat rationalium natura scientiam, quâ Pater genuit Filium. (* MS. Theod. Substantia.) Quod quidem non à me convenit * dicere viro spiritu veritatis impleto; erudiente quippe nos Christi voce, quâ dicit: (* Ed. Niv. & Frob. discere viros) Matth. 11. 27 *Nullus novit quis est Pater, nisi Filius: & nullus novit quis est Filius, nisi Pater*; & asserente eum inconvertibilem, & immutabilem se sicut Pa-

trem, nihil egentem, perfectum Filium, æqualémque Patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis Patris; & omnino imaginem convenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate ejus, cujus imago est, sicut [Joan. 14. 28.] ipse Dominus docuit, dicens: *Pater meus major me est*; secundum quod semper etiam esse Filium [Hebr. 1. 3.] ex Patre credimus. *Splendor* enim *est gloriæ*, & *figura* paternæ * *substantiæ*. [* Ed. V. *subsistentiæ*.] Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti sumat, sicuti putant, qui sensus animæ cæcatos habent. Nam neque erat, neque semper, neque ante sæcula, idem est quod ingenitum. Sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc, quod dicimus ingenitum, sicut & vos æstimare credo, & de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum * declarandum. [* Ed. Niv. & Frob. *declarantium*] Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiva: dignè tamen ipsius Unigeniti Divinitatem, & veluti dicam antiquitatem nequaquam significare valentia, cùm sancti videlicet viri secundum suam unusquisque virtutem sacramentum hoc aperire conati sint: veniam poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus, quod pertingere prævaluimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quicumque viri & ad majus innituntur eloquium, illud [1. Cor. 13. 9.] quod ait: *Ex parte cognoscimus*, jam putantes esse destructum; palàm est, quia multùm spe sua deficiunt. Igitur erat, & semper, & ante sæcula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem Patri propria dignitas est * servanda, [* MS. Lyr. *conferenda*.] nullam dicentes ei causam fuisse, ut esset: Filio verò congruus distribuatur honor. Sine principio enim à Patre sciamus ejus esse nativitatem, culturam ei, sicut prædiximus, tribuentes piè, atque cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante sæcula, prædicantes; Divinitatem quippe ejus perscrutantes, sed imagini, & perscrutationi Patris perfectam æqualitatem per omnia devoventes. Proprium verò solùm dicentes Patris, quòd ingenitus est, eùm & [Joan. 14. 28.] ipse Salvator dixerit: *Pater meus major me est*. In hac itaque pia de Patre, Filioque sententia, sicut nos divinæ scripturæ docent, unum Spiritum sanctum confitemur, qui teplevit & veteris Testamenti sanctos homines, & novi sacratissimos præceptores: in unam & solam Catholicam & Apostolicam semper Ecclesiam, quæ & invincibilis est, licet omnis mundus adversus eam pugnet, & victrix totius adversæ impietatis existens, securos nos faciente Patrefamilias ejus, [Joan. 16. 33.] cùm clamat: *Habete fiduciam: Ego vici mundum*. Hoc novimus actum post Resurrectionem à mortuis, quorum primitiæ factus est Dominus noster Jesus Christus carne vera indutus, & non putativè ex Dei genitrice Maria; qui in novissimis temporibus pro damnatione peccati ad humanum genus adveniens, crucifixus, & mortuus est: sed non propterea Divinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Majestatis. Hæc igitur ex parte in hac epistola figuravi: onerosum credens singula sub scrupulositate conscribere, eo quòd sciam sanctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ Ecclesiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volentes nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant: nos tamen spem non aversamur nostram. Horum igitur adversarii, id est, Arius, & Achillas, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab Ecclesia sunt procul expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: *Quicumque vobis annuntiaverit præter id, quod accepistis, anathema sit, licet Angelum de cœlo se esse fingat.* [Galat. 1. 8. 9.] Sed etiam si quis aliis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & doctrinâ, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate nullus vestrum suscipiat: aut habere patiatur ea, quæ ab eis vel dicuntur, vel conscribuntur. Cuncta enim velut Magi homines mentiuntur: quia veritatem loqui non possunt. Circumeunt denique civitates, nihil studentes aliud, nisi in amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta, vel blandimenta litteras dent, & accipiant; ut errare faciant per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo, qui contra Christum tanta præsumunt, quique Christianitati tam publicè derogaverunt, qui inter judicia persecutiones nobis, quantùm in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentum * Nativitatis Christi enervare moliuntur, [* Ed. V. *Christianitatis*.] aversamini, dilectissimi; & unanimes atque concertatores nobiscum contra eorum vesanam estote præsumptionem, ad similitudinem comministrorum nostrorum, qui indignati sunt, & adversus eos mihi scripserunt, & in tomo, quem etiam vobis direxi per filium meum * Archidiaconum [* Aliàs, *Apionem Diaconum*.] subscripserunt, tam totius Ægypti, & Thebaidis, quàm Libyæ, & Pentapolis, Syriæ, Pamphiliæ, Asiæ, Cappadociæ Sacerdotes, aliarumque provinciarum, ad quorum instar etiam vos confido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis existentibus, etiam hoc inventum est utile medicamen: quia convertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris Sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutate ad invicem fraternitatem, quæ apud vos est. Valete vos in Domino opto, charissimi. Sunt autem, qui anathematizati sunt, ex Presbyteris quidem Arius, ex Diaconibus autem Achillas, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Julius, Menas, alter Arius, & Helladius.

Consona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præsuli civitatis, & Eustathio, qui tunc Berœensem gubernabat Ecclesiam, & aliis Apostolicorum dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est; scripsit enim & ipse concordibus suis. Quia verò nihil falsi contra eum scripsit sacratissimus Alexander, ipse Arius litteris suis scriptis ad Nicomediensem Eusebium protestatus est. Quam epistolam inserere non omittam, ut communicatores impietatis ejus ignorantibus possim facere manifestos.

scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tamquam Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores totis viribus aversemur; & neque Ave hujusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum communicare videamur, sicut beatus Joannes ait. Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

2. Joan. v. 15.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos Episcopum, missam ejus epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clarè omnia ejus ostendat: ne quis suspicetur hæc me fictè conscribere; & post eam ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus utique narratio eget historiæ; quatenus de scripturæ veritate testentur, & apertè quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleus Alexandro.

THEODORETUS lib. 1. c. 3 pag. 8. C.

CAPUT DECIMUM QUARTUM

Ejusdem ad Alexandrum Episcopum Constantinopoleos.

THEODORETUS lib. 1. c. 4. pag. 8. D.

CHARISSIMO FRATRI ET UNANIMI Alexandro, Alexander in Domino Salutem.

APpetitus potentiæ hominum pessimorum, avaritiæque propositus, veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes Ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reverentia resilientes, conculcant judicii Dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit * patientiæ ac reverentiæ vestræ significare, ut ab hujusmodi caveatis: ne quis fortè præsumat eorum in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, vel litteris falsitate compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem fidem putamque respicientibus. Arius igitur, & Achillas conjuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multò deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem. Isti vero dignam illius negotiationem * respicientes, nequaquam juri Ecclesiæ subjacere pertulerunt: sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christum agentes, & contra nos, pravisque libitibus exercentur. Qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt sibimet officioam: Divinitatem & æqualitatem cum Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnesque ejus salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur. Quippe Divinitatis ejus rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principiu habuit apud Patrem, penitus evitantes, Paganorum & Judæorum impiam de Christo sententiam confirmant; & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, omnes quidem quas contra nos possunt derisiones afferre negotiantur: seditionesque nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas seducunt, quàm ipsi communi Christianitati derogantes; dum eorum juvenculæ omnes circumeunt vicos: insuper inerumpibilem Christi tunicam, quam milites dividere noluerunt, isti scindere nunc præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nefanda conamina, eo quòd laterent tardiùs agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia adorante Christi Divinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus uti, & adversum nos machinari, qui apud unanimes comministros nostros figuram pacis, & unitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta festinant, & litteras ab eis manifestas, & indubitatas exigunt; ut relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam unanimes habentes eademsecum decernentes Episcopos. Non enim, quæ apud nos malè duxerunt, & egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus, & quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus verò & pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem suam quemlibet incautum: non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes in Ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quòd neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, ô charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit Filius Dei; & postea factus est, qui priùs non fuerat talis factus: quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium, & irrationalium creaturis miscere volentes & Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis, malitiæque capabilem, cùm ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibúsque palàm designatur inconvertibilitas Verbi, & Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri Dei filii, sicut & ille. Scriptum est enim: *Filios genui & exaltavi.* Cùmque allatum fuerit eis quod sequitur, id est: *Ipsi autem spreverunt me*, quod naturale non est Salvatoris, cùm naturæ sit immutabilis, omni reverẽtia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum: sed cùm sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus præscientia, & præcontemplatione, quia eum non esset spreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existentẽ, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cùm & si Paulus vel Petrus ad hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus vesanæ doctri-

Margin notes: * Ed. patienti reverentiæ. — Arius. Achillas. Colluthus. — * MS. Lyr. respuentes. — Joan. 19. — Isai. 1. 2.

næ,

næ, etiam divinas litteras revolventes, proposuimus illud, quod in Psalmis de Christo dictum est: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Quia verò Filius Dei neque ex non existentibus factus est, neque fuit aliquando, quando non fuit, sufficit nos erudire Joannes Evangelista, scribens de eo: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris.* Providente quippe Deo, ut ostenderet alterutris indivisas res, nominavit Patrem & Filium existentem in sinu Patris. Sed quia inter hæc, quæ ex non existentibus facta sunt, Verbum Dei nequaquam connumeratur: *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt.* Propriam namque ejus substantiam designavit, dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomodo qui creaturis, ut essent, donavit, ipse aliquando non fuit? Non enim ulla ratio est, ut, qui facit, ejus naturæ sit, cujus illa, quæ fiunt. Si ipse quidem erat in principio, omnia verò per ipsum facta sunt, ex non extantibus fecit: & contrarium viderur his quæ ex non substantibus facta sunt, hoc quod extat, & valde discretum. Inter Patrem siquidem, & Filium nullum demonstratur esse spatium, nec usque ad aliquam cogitationem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non extantibus autem creatus mundus, novellam habet substantiæ recentemque nativitatem à Patre per Filium, hujusmodi utique sustantialitatem cunctis accipientibus. Altiùs igitur adhuc contemplatus Verbi Divinitatem, & creaturarum universam intelligentiam transcendentem beatissimus Joannes genituram ejus nec facturam dicere voluit, nec per elementa syllabarum Factorem ingenitum. Unus enim est ingenitus Pater. Sed quia excedit Evangelistarum, puto quia & Angelorum perceptionem, & transcendit universa Unigeniti Filii ineffabilis substantia. Non ergo reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid interrogare præsumant, propter quod dictum est: *Altiora te ne quæsieris, & difficiliora te noli examinare.* Nam sicut aliarum plurimarum, & hujus notitia humanæ perceptioni celata est, quale est apud Paulum: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Sed etiam stellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enumerare, neque arenam maris: & guttas pluviæ quis enumerabit? Quis ergo audeat * interiùs perscrutari subsistentiam Verbi Dei, nisi fortè vesanus sit? De qua Propheticus spiritus dicit: *Generationem ejus quis enarrabit?* Nam & ipse Salvator noster præstare volens omnibus in hoc mundo columnis, hujus notitiam ab eis exonerare festinavit: significans ultra naturam esse omnium rerum hanc animadversionem, soli verò Patri tantum adjacere hujus scientiæ sacramentum: *Nullus*, inquit, *novit quis est Filius, nisi Pater: & Patrem nemo novit, nisi Filius.* Non ergo reos ignorare sapientes, quia vesanum est sapere, ex non existentibus factum Filium, cùm utique non habeat temporale principium, quod ostenditur ex non existentibus factum. Nam si tempori inesse oporteret hoc, quod ajunt: Erat, quando non erat, aut spatio sæculi cujuscumque; & si verum est, quia omnia per ipsum facta sunt; palàm est, quia omne sæculum, & tempus, & spatia, & aliquando, inter quæ reperitur (quod aiunt) fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et quomodo non est incredibile eum, qui & tempora fecit, & momenta, inter quæ est illud: fuit, quando non fuit, dicere aliquando non fuisse? Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum qui causa est alicujus, eumdem dicere posteriorem illius genituræ, cujus causa est. Præcedit enim secundum eos Sapientia Dei, quæ creavit universa, illud spatium, in quo dicunt nondum factum Filium à Patre, mentiente secundum eos scriptura, quæ dicit, *Primogenitum eum esse universæ creaturæ.* Consona siquidem istis clamat & magniloquus Paulus, dicens de eo: *Quem posuit heredem omnium, per quem fecit & sæcula.* Sed etiam in ipso creata sunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terra, visibilia & invisibilia, sive Principatus, sive Potestates, sive Dominationes, sive Sedes, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cum ergo impia esse monstretur argumentatio, quâ dicunt ex non existentibus factum Filium, necesse est Patrem semper esse Patrem. Est enim Pater semper Filio præsente, propter quem appellatur Pater: semper Filio, sibi præsente semper est Pater perfectus, & sine defectione consistens, non temporaliter, neque ex spatio, neque ex non existentibus generans Unigenitum Filium. Quid autem ampliùs sit scelestum, quàm dicere non fuisse aliquando Sapientiam Dei, quæ dicit: *Ego eram apud eum * cohabitans, ego eram, cui adgaudebat:* aut dicere virtutem Dei aliquando non extitisse? Aut Verbum ejus accepisse principium: aut alia ex quibus Filius agnoscitur, & figuratur Pater? Nam qui *splendorem gloriæ* non dicit extare, unà perimit & principale lumen, cujus splendor est. Si autem & imago Dei non fuit semper, patet quia nec cujus imago est: sed etiam cùm non est figura subsistentiæ Dei, unà perimitur & ille, qui in omnibus ab eo figuratur. Ex quo apparet filietas Salvatoris nostri, nullam habens commixtionem ad cæterorum filietatem. Quemadmodum enim Ineffabilis ejus subsistentia incomparabili excellentia transcendere probatur universa, quibus ipsa donavit ut sint: ita & filietas ejus naturalis existens Paternæ Divinitatis, ineffabili sublimitate differt ab eis, qui per eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim inconvertibilis existens, natura perfectus est, & in omnibus nihil egens: hi verò in utroque mutabilitati subditi egent ejus auxilio. In quo enim proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus veritas augeretur? Aut Deus Verbum quomodo potest meliorari, cùm sit vita, verumque lumen? Si autem hoc est, quantò magis vecors est dicere Sapientiam aliquando aut Dei Virtutem fuisse infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Verbum, & per hoc rationem obscuratam, aut vero lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicente: *Quæ communio luci ad tenebras? aut quæ concordia Christi cum Belial?* Necnon & Salomone clamante, Impossibile est vel usque ad opinionem invenire vias serpentis super petram, quæ secundum Paulum Christus est? Porrò creaturæ ejus homines, & Angeli benedictionem ejus acceperunt, virtutibus contendentes proficere, mandatisque legitimis, quatenus non peccarent.

Psal. 44. 8. — Joan. 1. 18. — Joan. 1. 3. — Ibid. v. 1. 2. — Eccles. 3. 22. — 1. Cor. 2. 9. — Genes. 15. 5. & Eccli 1. 2. — * Ed. exterius. — Isai. 53. 8. — Matth. 11. 27. — Coloss. 1. 15. — Hebr. 1. 2. — Prov. 8. 30. — * Ed. Nic. & Ir. in coaptans. — Hebr. 1. 3. — 2. Cor. 6. 15. — Prov. 30. 19.

scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tamquam Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores totis viribus aversemur; & neque Ave hujusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum communicare videamur, sicut beatus Joannes ait. Salutate fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

2. Joan. v. 11.

THEODORETUS *lib. 1. c. 3. pag. 8. C.*

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos Episcopum, missam ejus epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clarè omnia ejus ostendat: ne quis suspicetur hæc me fictè conscribere; & post eam ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus utique narratio eget historiæ; quatenus de scripturæ veritate testentur, & apertè quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

CAPUT DECIMUM QUARTUM

THEODORETUS *lib. 1. c. 4. pag. 8. D.*

Ejusdem ad Alexandrum Episcopum Constantinopoleos.

CHARISSIMO FRATRI ET UNANIMI Alexandro, Alexander in Domino Salutem.

APpetitus potentiæ hominum pessimorum, avaritiæque propositus, veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes Ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reverentia resilientes, conculcant judicii Dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit * patientiæ ac reverentiæ vestræ significare, ut ab hujusmodi caveatis: ne quis fortè præsumat eorum in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, vel litteris falsitate compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem fidem puramque respicientibus. Arius igitur, & Acnillas conjuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multò deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem. Isti verò dignam illius negotiationem * respicientes, nequaquam juri Ecclesiæ subjacere pertulerunt: sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christum agentes, & contra nos, pravisque libinibus exercentur. Qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt sibimet officinam: Divinitatem & æqualitatem cum Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnesque ejus salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur. Quippe Divinitatis ejus rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud Patrem, penitus evitantes, Paganorum & Judæorum impiam de Christo sententiam confirmant; & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, omnes quidem quas contra nos possunt derisiones afferre negotiantur: seditionésque nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas seducunt, quàm ipsi communi Christianitati derogantes; dum eorum juvenculæ omnes circumeunt vicos: insuper inerumpibilem Christi tunicam, quam milites dividere noluerunt, isti scindere nunc præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nefanda conamina, eo quòd laterent tardiùs agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia adorante Christi Divinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus uti, & adversum nos machinari, qui apud unanimes comministros nostros figuram pacis, & unitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta festinant, & litteras ab eis manifestas, & indubitatas exigunt; ut relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tamquam unanimes habentes eademsecum decernentes Episcopos. Non enim, quæ apud nos malè docuerunt, & egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus, & quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus verò & pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem suam quemlibet incautum: non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes in Ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quòd neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo seguis, ô charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit Filius Dei; & postea factus est, qui priùs non fuerat talis factus: quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium, & irrationalium creaturis miscere volentes & Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis, malitiæque capabilem, cùm ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibúsque palàm designatur inconvertibilitas Verbi, & Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri Dei filii, sicut & ille. Scriptum est enim: *Filios genui & exaltavi.* Cùmque allatum fuerit eis quod sequitur, id est: *Ipsi autem spreverunt me*, quod naturale non est Salvatoris, cùm naturæ sit immutabilis, omni reverétia spoliantes semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum: sed cùm sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus præscientia, & præcontemplatione, quia eum non esset spreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existenté, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cùm & si Paulus vel Petrus ad hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus vesanæ doctrinæ,

Margin notes: * *Ed. patienti reverentiæ.* — *Arius. Achillas. Colluthus.* — * *MS. Lyr. respuentes.* — *Joan. 19.* — *Isai. 1. 2.*

næ, etiam divinas litteras revolventes, propo-
suimus illud, quod in Psalmis de Christo dictum
Psal. 44. 8. est: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem:*
propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ
consortibus tuis. Quia verò Filius Dei neque ex
non existentibus factus est, neque fuit aliquan-
do, quando non fuit, sufficit nos erudire Joan-
Joan. 1. 18. nes Evangelista, scribens de eo: *Unigenitus Fi-*
lius, qui est in sinu Patris. Providente quippe
Deo, ut ostenderet alterutris indivisas res, no-
minavit Patrem & Filium existentem in sinu Pa-
tris. Sed quia inter hæc, quæ ex non existenti-
bus facta sunt, Verbum Dei nequaquam connu-
Joan. 1. 3. meratur: *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt.*
Propriam namque ejus substantiam designavit,
dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat*
apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in
Ibid. v. 1. 2. *principio apud Deum. Omnia per ipsum facta*
sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum
est. Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomo-
do qui creaturis, ut essent, donavit, ipse aliquando
non fuit? Non enim ulla ratio est, ut, qui facit,
ejus naturæ sit, cujus illa, quæ fiunt Si ipse qui-
dem erat in principio, omnia verò per ipsum
facta sunt, ex non extantibus fecit: & contra-
rium videtur his quæ ex non substantibus facta
sunt, hoc quod extat, & valde discretum. Inter
Patrem siquidem, & Filium nullum demonstra-
tur esse spatium, nec usque ad aliquam cogitatio-
nem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non
extantibus autem creatus mundus, novellam ha-
bet substantiæ recentemque nativitatem à Patre
per Filium, hujusmodi utique sustantialitatem
cunctis accipientibus. Altiùs igitur adhuc con-
templatus Verbi Divinitatem, & creaturarum
universam intelligentiam transcendentem beatis-
simus Joannes genituram ejus nec facturam dice-
re voluit, nec per elementa syllabarum Factorem
ingenitum. Unus enim est ingenitus Pater. Sed
quia excedit Evangelistarum, puto quia & An-
gelorum perceptionem, & transcendit universa
Unigeniti Filii ineffabilis substantia. Non ergo
reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid
interrogare præsumant, propter quod dictum
Ecclef. 3 22. est: *Altiora te ne quæsieris, & difficiliora te noli*
examinare. Nam sicut aliarum plurimarum, &
hujus notitia humanæ perceptioni celata est,
1. Cor. 2. 9 quale est apud Paulum: *Quæ oculus non vidit,*
nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit,
Genes. 15 5. & Eccli. 1. 2. *quæ præparavit Deus diligentibus se.* Sed etiam
stellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enu-
merare, neque arenam maris: & guttas pluviæ
* Ed. exterius. quis enumerabit? Quis ergo audeat * interiùs
perscrutari subsistentiam Verbi Dei, nisi fortè
vesanus sit? De qua Propheticus spiritus dicit:
Isai. 53. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* Nam & ipse
Salvator noster præstare volens omnibus in hoc
mundo columnis, hujus notitiam ab eis exone-
rare festinavit: significans ultra naturam esse om-
nium rerum hanc animadversionem, soli verò Pa-
tri tantum adjacere hujus scientiæ sacramentum:
Matth. 11. 27. *Nullus*, inquit, *novit quis est Filius, nisi Pater:*
& Patrem nemo novit, nisi Filius. Non ergo
reor ignorare sapientes, quia vesanum est sape-
re, ex non existentibus factum Filium, cùm uti-
que non habeat temporale principium, quod
ostenditur ex non existentibus factum. Nam si
tempori inesse oporteret hoc, quod ajunt: Erat,
quandu non erat, aut spatio sæculi cujuscumque;
& si verum est, quia omnia per ipsum facta sunt;
palàm est, quia omne sæculum, & tempus, & spatia,
& aliquando, inter quæ reperitur (quod aiunt)
fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et
quomodo non est incredibile eum, qui & tem-
pora fecit, & momenta; inter quæ est illud fuit,
quando non fuit, dicere aliquando non fuisse?
Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum
qui causa est alicujus, eumdem dicere posterio-
rem illius genitura, cujus causa est. Præcedit
enim secundum eos Sapientia Dei, quæ creavit
universa, illud spatium, in quo dicunt nondum
factum Filium à Patre, mentiente secundum eos
scriptura, quæ dicit, *Primogenitum eum esse* Coloss. 1. 15.
universæ creaturæ. Consona siquidem istis cla-
mat & magniloquus Paulus, dicens de eo: *Quem* Hebr. 1. 2.
posuit heredem omnium, per quem fecit & sæcu-
la. Sed etiam in ipso creata sunt omnia, quæ in
cœlis, & quæ in terra, visibilia & invisibilia, si-
ve Principatus, sive Potestates, sive Domina-
tiones, sive Sedes, omnia per ipsum, & in
ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cùm
ergo impia esse monstretur argumentatio, quâ
dicunt ex non existentibus factum Filium, ne-
cesse est Patrem semper esse Patrem. Est enim
Pater semper Filio præsente, propter quem ap-
pellatur Pater: semper Filio, sibi præsente sem-
per est Pater perfectus, & sine defectione con-
sistens, non temporaliter, neque ex spatio, ne-
que ex non existentibus generans Unigenitum
Filium. Quid autem ampliùs sit scelestum, quàm
dicere non fuisse aliquando Sapientiam Dei, quæ
dicit: *Ego eram apud eum * cohabitans, ego eram,* Prov. 8. 30.
cui adgaudebas: aut dicere virtutem Dei aliquan- * Ed. Nic. & Fr. h. coaptans.
do non extitisse? Aut Verbum ejus accepisse prin-
cipium: aut alia ex quibus Filius agnoscitur, &
figuratur Pater? Nam qui *splendorem gloriæ* non Hebr. 1. 3.
dicit extare, unà perimit & principale lumen,
cujus splendor est. Si autem & imago Dei non
fuit semper, patet quia nec cujus imago est: sed
etiam cùm non est figura subsistentiæ Dei, unà
perimitur & ille, qui in omnibus ab eo figuratur.
Ex quo apparet filietas Salvatoris nostri, nullam
habens commixtionem ad cæterorum filietatem.
Quemadmodum enim Ineffabilis ejus subsisten-
tia incomparabili excellentia transcendere pro-
batur universa, quibus ipse donavit ut sint: ita
& filietas ejus naturalis existens Paternæ Divini-
tatis, ineffabili sublimitate differt ab eis, qui per
eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim
inconvertibilis existens, natura perfectus est, &
in omnibus nihil egens: hi verò in utroque mu-
tabilitati subditi egent ejus auxilio. In quo enim
proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus
veritas augeretur? Aut Deus Verbum quomodo
potest meliorari, cùm sit vita, verumque lumen?
Si autem hoc est, quantò magis vecors est dicere
Sapientiam aliquando aut Dei Virtutem fuisse
infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Ver-
bum, & per hoc rationem obscuratam, aut vero
lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicen-
te: *Quæ communio luci ad tenebras? aut quæ* 2. Cor. 6. 15.
concordia Christi cum Belial? Necnon & Salo- Prov. 30. 19.
mone clamante, impossibile est vel usque ad opi-
nionem invenire vias serpentis super petram, quæ
secundum Paulum Christus est? Porrò creaturæ
ejus homines, & Angeli benedictionem ejus ac-
ceperunt, virtutibus contendentes proficere,
mandatisque legitimis, quatenus non peccarent.

scribenti pro eis obediatis. Decet enim nos tamquam Christianos, ut omnes contra Christum loquentes & sapientes, quasi Deo rebelles, & animarum corruptores totis viribus aversemur; & neque Ave hujusmodi dicamus hominibus, ne fortè etiam peccatis eorum communicare videamur, sicut beatus Joannes ait. Salutare fratres qui apud vos sunt. Salutant vos qui nobiscum sunt.

2. Joan. v. 11.

Non solum autem hanc, sed etiam ad Alexandrum Constantinopoleos Episcopum, missam ejus epistolam, huic operi inserere non omittam, quæ clarè omnia ejus ostendat: ne quis suspicetur hæc me fictè conscribere; & post eam ipsius Arii, & cæteras quoque epistolas, quibus utique narratio eget historiæ; quatenus de scripturæ veritate testentur, & apertè quæ gesta sunt perdoceant. Scripsit enim Alexandrinus hæc Constantinopoleos Alexandro.

THEODORETUS lib. 1. c. 3. pag. 8. C.

CAPUT DECIMUM QUARTUM

Ejusdem ad Alexandrum Episcopum Constantinopoleos.

THEODORETUS lib. 1. c. 4. pag. 8. D.

CHARISSIMO FRATRI ET UNANIMI Alexandro, Alexander in Domino Salutem.

APpetitus potentiæ hominum pessimorum, avaritiæque propositus, veritati, quæ creditur esse præcipua, solet insidiari, per varias scilicet occasiones resistentes Ecclesiasticæ pietati. Impulsi namque malevoli, diabolo in eis operante, ad propositam sibi libidinem, & ab omni reverentia resilientes, conculcant judicii Dei timorem. De quibus mihi necessarium fuit * patientiæ ac reverentiæ vestræ significare, ut ab hujusmodi caveatis: ne quis fortè præsumat eorum in parochias vestras accedere, vel per se, vel per alios. Valent enim Magi ad seducendum figmentis uti, vel litteris falsitate compositis, quæ possunt facere præstigium simplicem fidem puramque respicientibus. Arius igitur, & Achillas conjuratione nuper facta, Colluthi superbiam, & multò deterius illo secuti sunt. Ille namque hos ipsos culpans, pessimæ voluntati suæ invenit occasionem. Isti vero dignam illius negotiationem * respicientes, nequaquam juri Ecclesiæ subjacere pertulerunt: sed speluncas sibimet latronum ædificantes, incessabilia in eis conciliabula celebrant, noctibus & diebus contra Christum agentes, & contra nos, pravisque libinibus exercentur. Qui omnem piam & Apostolicam accusantes gloriam, Judaico schemate Christo rebellantes instituerunt sibimet officinam: Divinitatem & æqualitatem cum Patre Salvatoris nostri Jesu Christi negantes, omnesque ejus salutaris dispensationis & humilitatis propter nos habitæ voces decerpentes, prolatione harum impietatis suæ prædicationem exercere nituntur. Quippe Divinitatis ejus rationem & ineffabilis gloriæ, quam à principio habuit apud Patrem, penitus evitantes, Paganorum & Judæorum impiam de Christo sententiam confirmant; & laudem propriam (ut assolet) aucupantes, omnes quidem quas contra nos possunt derisiones afferre negotiantur: seditionesque nobis quotidie ac persecutiones instituunt, tam jurgia proponentes per aditiones mulierum impudentium, quas seducunt, quàm ipsi communi Christianitati derogantes; dum eorum juvenculæ omnes circumeunt vicos: insuper inerumpibilem Christi tunicam, quam milites dividere noluerunt, isti scindere nunc præsumunt. Et nos quidem vitam ipsorum & nefanda conamina, eo quòd laterent tardiùs agnoscentes, nunc generali decreto ab Ecclesia adorante Christi Divinitatem eos expulimus. Conati tamen sunt illi discursionibus uti, & adversum nos machinari, qui apud unanimes comministros nostros figuram pacis, & unitatis dignitatem se exercere fingunt. Quod autem verum est, abripere quosdam eorum ad pestem propriam per boniloquia ficta festinant, & litteras ab eis manifestas, & indubitatas exigunt; ut relegentes eas seductis à se personis, sine pœnitentia eos in delictis suis faciant remanere, tanquam unanimes habentes eadem secum decernentes Episcopos. Non enim, quæ apud nos malè docuerunt, & egerunt, ea fatentur, propter quæ etiam sunt expulsi: sed hæc aut taciturnitati contradunt, aut fictis ea ratiocinationibus, & quibusdam obumbrationibus sepiunt: verisimilibus verò & pomposis corruptibilem doctrinam suam velantes eloquiis, attrahunt in deceptionem suam quemlibet incautum: non abstinentes etiam apud omnes nostræ pietati calumniari. Unde contigit quosdam eorum litteris subscribentes in Ecclesiam suscipi, maximo (sicuti reor) imminente periculo, præsumentibus talia comministris, eo quòd neque Apostolica hoc regula patiatur, & effundunt super eos diabolicam efficaciam contra Christum. Quapropter in nullo segnis, ô charissimi, ad insinuandam vobis perfidiam eorum, memetipsum erexi. Dicunt enim, quia fuit aliquando, quando non fuit Filius Dei; & postea factus est, qui priùs non fuerat talis factus: quia & aliquando factus est, qualem & omnem hominem esse contingit. Cuncta enim, inquiunt, Deus ex non existentibus fecit, omnium rationalium, & irrationalium creaturis miscere volentes & Filium Dei. Quibus verbis consequenter aiunt eum mutabilis esse naturæ, virtutis, malitiæque capabilem, cùm ex non existentibus esse dicatur; divinas quippe scripturas, quibus ostenditur eum semper esse, perimentes, quibúsque palàm designatur inconvertibilitas Verbi, & Sapientia, atque Divinitas, quæ sunt Christus. Possumus ergo, inquiunt isti polluti, & nos fieri Dei filii, sicut & ille. Scriptum est enim: *Filios genui & exaltavi.* Cùmque allatum fuerit eis quod sequitur, Id est: *Ipsi autem spreverunt me*, quod naturale non est Salvatoris, cùm naturæ sit immutabilis, omni reverétia spoliantea semetipsos, aiunt: Nec aliquam habet proprietatem ad Deum: sed cùm sit ipse natura mutabilis, scivit de illo Deus præscientia, & præcontemplatione, quia eum non esset spreturus, eligendus foret ex omnibus. Non enim, inquiunt, natura quasi præcipuum inter alios filios aliquid habet. Nam nec naturaliter filius Dei est, nec aliquam habet ad Deum proprietatem, quando etiam ipsum naturæ mutabilis existenté, propter moderationem, diligentiam, & virtutem, non mutatum ad deterius, elegit Deus; cùm & si Paulus vel Petrus ad hoc pervenissent, nihil Jesus potuerat ab horum filiatione differre. Propter reprobationem igitur hujus vesanæ doctri-

næ,

Margin notes: * Ed patientiæ reverentiæ. — Arius. Achillas. Colluthus. — * MS. Lyr. respuentes. — Joan. 19. — Isai. 1. 2.

næ, etiam divinas litteras revolventes, propo-
suimus illud, quod in Psalmis de Christo dictum
Psal. 44. 8. est: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem:
propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ
consortibus tuis.* Quia verò Filius Dei neque ex
non existentibus factus est, neque fuit aliquan-
do, quando non fuit, sufficit nos erudire Joan-
Joan. 1. 18. nes Evangelista, scribens de eo: *Unigenitus Fi-
lius, qui est in sinu Patris.* Providente quippe
Deo, ut ostenderet alterutris indivisas res, no-
minavit Patrem & Filium existentem in sinu Pa-
tris. Sed quia inter hæc, quæ ex non existenti-
bus facta sunt, Verbum Dei nequaquam connu-
Joan. 5. 3. meratur: *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt.*
Propriam namque ejus substantiam designavit,
dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat
apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in
Ibid. v. 1. 2. principio apud Deum. Omnia per ipsum facta
sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum
est.* Si enim per ipsum omnia facta sunt, quomo-
do qui creaturis, ut essent, donavit, ipse aliquando
non fuit? Non enim ulla ratio est, ut, qui facit,
ejus naturæ sit, cujus illa, quæ fiunt. Si ipse qui-
dem erat in principio, omnia verò per ipsum
facta sunt, ex non extantibus fecit: & contra-
rium videtur his quæ ex non substantibus facta
sunt, hoc quod extat, & valde discretum. Inter
Patrem siquidem, & Filium nullum demonstra-
tur esse spatium, nec usquead aliquam cogitatio-
nem hoc animæ phantasia percipiente. Ex non
extantibus autem creatus mundus, novellam ha-
bet substantiæ recentemque nativitatem à Patre
per Filium, hujusmodi utique sustantialitatem
cunctis accipientibus. Altiùs igitur adhuc con-
templatus Verbi Divinitatem, & creaturarum
universam intelligentiam transcendentem beatis-
simus Joannes genituram ejus nec facturam dice-
re voluit, nec per elementa syllabarum Factorem
ingenitum. Unus enim est ingenitus Pater. Sed
quia excedit Evangelistarum, puto quia & An-
gelorum perceptionem, & transcendit universa
Unigeniti Filii ineffabilis substantia. Non ergo
reor, quia de pietate cogitantes, de hac aliquid
interrogare præsumant, propter quod dictum
Eccles. 3. 22. est: *Altiora te ne quæsieris, & difficiliora te noli
examinare.* Nam sicut aliarum plurimarum, &
hujus notitia humanæ perceptioni celata est,
1. Cor. 2. 9 quale est apud Paulum: *Quæ oculus non vidit,
nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit,
Genes. 15. 5. quæ præparavit Deus diligentibus se.* Sed etiam
& Eccli. 1. 2. stellas, inquit Deus ad Abraham, non potes enu-
merare, neque arenam maris: & guttas pluviæ
* Ed. exte-
rius. quis enumerabit? Quis ergo audeat * interiùs
perscrutari subsistentiam Verbi Dei, nisi fortè
vesanus sit? De qua Prophericus spiritus dicit:
Isai. 53. 8. *Generationem ejus quis enarrabit?* Nam & ipse
Salvator noster præstare volens omnibus in hoc
mundo columnis, hujus notitiam ab eis exone-
rare festinavit: significans ultra naturam esse om-
nium rerum hanc animadversionem, soli verò Pa-
tri tantum adjacere hujus scientiæ sacramentum:
Matth. 11. 27. *Nullus*, inquit, *novit quis est Filius, nisi Pater:
& Patrem nemo novit, nisi Filius.* Non ergo
reor ignorare sapientes, quia vesanum est sape-
re, ex non existentibus factum Filium, cùm utri-
que non habeat temporale principium, quod
ostenditur ex non existentibus factum. Nam si
tempori inesse oporteret hoc, quod ajunt: Erat,
quando non erat, aut spatio sæculi cujuscumque;
& si verum est, quia omnia per ipsum facta sunt;
palàm est, quia omne sæculum, & tempus, & spatia,
& aliquando, inter quæ reperitur (quod ajunt)
fuit, quando non fuit, per ipsum facta sunt. Et
quomodo non est incredibile eum, qui & tem-
pora fecit, & momenta; inter quæ est illud fuit,
quando non fuit, dicere aliquando non fuisse?
Stultum enim est, & omni peccato plenum, eum
qui causa est alicujus, eumdem dicere posterio-
rem illius genitura, cujus causa est. Præcedit
enim secundum eos Sapientia Dei, quæ creavit
universa, illud spatium, in quo dicunt nondum
factum Filium à Patre, mentiente secundum eos
scriptura, quæ dicit, *Primogenitum* eum esse Coloss. 1. 15.
universæ creaturæ. Consona siquidem istis cla-
mat & magniloquus Paulus, dicens de eo: *Quem* Hebr. 1. 2.
*posuit heredem omnium, per quem fecit & sæcu-
la.* Sed etiam in ipso creata sunt omnia, quæ in
cœlis, & quæ in terra, visibilia & invisibilia, si-
ve Principatus, sive Potestates, sive Domina-
tiones, sive Sedes, omnia per ipsum, & in
ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Cùm
ergo impia esse monstretur argumentario, quâ
dicunt ex non existentibus factum Filium, ne-
cesse est Patrem semper esse Patrem. Est enim
Pater semper Filio præsente, propter quem ap-
pellatur Pater: semper Filio, sibi præsente sem-
per est Pater perfectus, & sine defectione con-
sistens, non temporaliter, neque ex spatio, ne-
que ex non existentibus generans Unigenitum
Filium. Quid autem ampliùs sit scelestum, quàm
dicere non fuisse aliquando Sapientiam Dei, quæ
dicit: *Ego eram apud eum * cohabitans, ego eram,* Prov. 8. 30.
cui adgaudebat: aut dicere virtutem Dei aliquan- * Ed. Niv &
do non extitisse? Aut Verbum ejus accepisse prin- Fr. In coap-
cipium: aut alia ex quibus Filius agnoscitur, & tans.
figuratur Pater? Nam qui *splendorem gloriæ* non Hebr. 1. 3.
dicit extare, unà perimit & principale lumen,
cujus splendor est. Si autem & imago Dei non
fuit semper, patet quia nec cujus imago est: sed
etiam cùm non est figura subsistentiæ Dei, unà
perimitur & ille, qui in omnibus ab eo figuratur.
Ex quo apparet filietas Salvatoris nostri, nullam
habens commixtionem ad cæterorum filietatem.
Quemadmodum enim ineffabilis ejus subsisten-
tia incomparabili excellentia transcendere pro-
batur universa, quibus ipse donavit ut sint: ita
& filietas ejus naturalis existens Paternæ Divini-
tatis, ineffabili sublimitate differt ab eis, qui per
eum in adoptionem adoptati sunt filii. Is enim
inconvertibilis existens, natura perfectus est, &
in omnibus nihil egens: hi verò in utroque mu-
tabilitati subditi egent ejus auxilio. In quo enim
proficere potuit Sapientia Dei, aut in quo ejus
veritas augeretur? Aut Deus Verbum quomodo
potest meliorari, cùm sit vita, verumque lumen?
Si autem hoc est, quantò magis vecors est dicere
Sapientiam aliquando aut Dei Virtutem fuisse
infirmitatis capabilem, aut irrationabilitatis Ver-
bum, & per hoc rationem obscuratam, aut vero
lumini tenebras esse permixtas, Apostolo dicen-
te: *Quæ communio luci ad tenebras? aut quæ* 2. Cor. 6. 15.
concordia Christi cum Belial? Necnon & Salo- Prov. 30. 19.
mone clamante, impossibile est vel usque ad opi-
nionem invenire vias serpentis super petram, quæ
secundum Paulum Christus est? Porrò creaturæ
ejus homines, & Angeli benedictionem ejus ac-
ceperunt, virtutibus contendentes proficere,
mandatisque legitimis, quatenus non peccarent.

trem, nihil egentem, perfectum Filium, æqualémque Patri soli ingenito. Imago enim est integerrima & immutabilis Patris; & omnino imaginem convenit esse plenam, per quam non desit aliquid ab æqualitate ejus, cujus imago est, sicut [Joan. 14. 28.] ipse Dominus docuit, dicens: *Pater meus major me est*; secundum quod semper etiam esse Filium [Hebr. 1. 3.] ex Patre credimus. *Splendor* enim *est gloriæ*, & *figura* paternæ * *substantiæ*. [* Ed. V. *subsistentiæ*.] Sed nullus hoc, semper, ad suspicionem ingeniti sumat, sicuti putant, qui sensus animæ cæcatos habent. Nam neque erat, neque semper, neque ante sæcula, idem est quod ingenitum. Sed nec quilibet humanus intellectus ab hominibus nominatus indicare valet hoc, quod dicimus ingenitum, sicut & vos æstimare credo, & de omnium vestrorum confido proposito, nullo modo quibuslibet nominibus ingenitum * declarandum. [* Ed. Niv. & Frob. *declarantium*.] Videntur enim hæc nomina veluti temporum esse productiva: dignè tamen ipsius Unigeniti Divinitatem, & veluti dicam antiquitatem nequaquam significare valentia, cùm sancti videlicet viri secundum suam unusquisque virtutem sacramentum hoc aperire conati sint: veniam poscentes ab auditoribus per satisfactiones rationabiles, dicendo de se: Protulimus, quod pertingere prævaluimus. Si quid autem ultra hominem expectant, quicumque viri & ad majus innituntur eloquium, illud [1. Cor. 13. 9.] quod ait: *Ex parte cognoscimus*, jam putantes esse destructum; palàm est, quia multùm spe sua deficiunt. Igitur erat, & semper, & ante sæcula, quodcumque sit, non tamen est id quod ingenitum. Ergo ingenito quidem Patri propria dignitas est * servanda, [* MS. Lyr. *conferenda*.] nullam dicentes ei causam fuisse, ut esset: Filio verò congruus distribuatur honor. Sine principio enim à Patre sciamus ejus esse nativitatem, culturam ei, sicut prædiximus, tribuentes piè, atque cum bona opinione super eo, erat, & semper, & ante sæcula, prædicantes; Divinitatem quippe ejus perscrutantes, sed imagini, & perscrutationi Patris perfectam æqualitatem per omnia devoventes. Proprium verò solùm dicentes Patris, quòd ingenitus est, cùm & [Joan. 14. 28.] ipse Salvator dixerit: *Pater meus major me est*. In hac itaque pia de Patre, Filioque sententia, sicut nos divinæ scripturæ docent, unum Spiritum sanctum confitemur, qui replevit & veteris Testamenti sanctos homines, & novi sacratissimos præceptores; in unam & solam Catholicam & Apostolicam semper Ecclesiam, quæ & invincibilis est, licet omnis mundus adversus eam pugnet, & victrix totius adversæ impietatis existens, securos nos faciente Patrefamilias ejus, [Joan. 16. 33.] cùm clamat: *Habete fiduciam: Ego vici mundum*. Hoc novimus actum post Resurrectionem à mortuis, quorum primitiæ factus est Dominus noster Jesus Christus carne vera indutus, & non putativè ex Dei genitrice Maria; qui in novissimis temporibus pro damnatione peccati ad humanum genus adveniens, crucifixus, & mortuus est: sed non propterea Divinitate sua minor factus. Resurrexit enim à mortuis, assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Majestatis. Hæc igitur ex parte in hac epistola figuravi: onerosum credens singula sub scrupulositate conscribere, eo quòd sciam sanctum studium vestrum talia non latere. Hæc docemus, hæc etiam prædicamus, hæc sunt Apostolicæ Ecclesiæ dogmata, pro quibus etiam morimur, & destruere ea volentes nullatenus formidamus. Qui licet verberibus nobis extorqueant: nos tamen spem non aversamur nostram. Horum igitur adversarii, id est, Arius, & Achillas, & qui cum eis sunt veritatis inimici, ab Ecclesia sunt procul expulsi, alieni facti à pia doctrina nostra, secundum beatum Paulum dicentem: *Quicumque vobis annuntiaverit præter id, quod accepistis, anathema sit, licet Angelum de cœlo se esse fingat*. [Galat. 1. 8. 9.] Sed etiam si quis aliis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & doctrinâ, quæ secundum pietatem est, inflatur, nihil sciens, & reliqua. Hos igitur anathematizatos à fraternitate nullus vestrûm suscipiat: aut habere patiatur ea, quæ ab eis vel dicuntur, vel conscribuntur. Cuncta enim velut Magi homines mentiuntur: quia veritatem loqui non possunt. Circumeunt denique civitates, nihil studentes aliud, nisi ut amicitiarum schemate, & nomine pacis per figmenta, vel blandimenta litteras dent, & accipiant; ut errare faciant per hæc deceptas à se mulierculas. Hos ergo, qui contra Christum tanta præsumunt, quique Christianitati tam publicè derogaverunt, qui inter judicia persecutiones nobis, quantùm in ipsis est, excitare non cessant, & ineffabile sacramentum * Nativitatis Christi enervare moliuntur, [* Ed. V. *Christianitatis*.] aversamini, dilectissimi; & unanimes atque concertatores nobiscum contra eorum vesanam estote præsumptionem, ad similitudinem comministrorum nostrorum, qui indignati sunt, & adversus eos mihi scripserunt, & in tomo, quem etiam vobis direxi per filium meum * Archidiaconum [* Aliàs, *Archidiaconum Diaconum*.] subscripserunt, tam totius Ægypti, & Thebaidis, quàm Libyæ, & Pentapolis, Syriæ, Pamphiliæ, Asiæ, Cappadociæ Sacerdotes, aliarumque provinciarum, ad quorum instar etiam vos confido eum suscipere. Multis itaque mihi contra nocentes remediis existentibus, etiam hoc inventum est utile medicamen: quia convertuntur seducti ab eis populi, nunc nostris Sacerdotibus obedientes, & ad pœnitentiam per eos accedere festinantes. Salutate ad invicem fraternitatem, quæ apud vos est. Valere vos in Domino opto, charissimi. Sunt autem, qui anathematizati sunt, ex Presbyteris quidem Arius, ex Diaconibus autem Achillas, Euzoius, Aithalis, Lucius, Sarmatius, Julius, Menas, alter Arius, & Helladius.

Consona his direxit & Philogonio Antiochenæ Præsuli civitatis, & Eustathio, qui tunc Berœensem gubernabat Ecclesiam, & aliis Apostolicorum dogmatum defensoribus. Sed neque Arius quiescere passus est; scripsit enim & ipse concordibus suis. Quia verò nihil falsi contra eum scripsit sacratissimus Alexander, ipse Arius litteris suis scriptis ad Nicomediensem Eusebium protestatus est. Quam epistolam inserere non omittam, ut communicatores impietatis ejus ignorantibus possim facere manifestos.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Epistola Arii ad Eusebium.

Theodoretus *lib.* 1. *cap.* 5. *p.* 20. *C.*

DOMINO DESIDERABILISSIMO, HOMINI Dei, fideli, orthodoxo Eusebio Arius, qui persecutionem ab Alexandro Papa patitur injustè propter omnia vincentem veritatem, quam tu quoque defendis, in Domino Salutem.

PAtre meo Ammonio veniente Nicomediam, rationabile judicavi te salutare per eum: sciens dilectionem pariter & affectum, quem circa fratres propter Deum habere dignosceris. Vehementer nos vastat, atque persequitur, & omnem benignum animum movet adversum nos Episcopus Alexander, ita ut etiam de civitate nos expulisset, velut homines sine Deo: quoniam non concordamus ei publicè dicenti, Semper Deus, semper Filius: Simul Pater, simul Filius: coëxistit ingenito Deo Filius: semper genitus est: ab ingenito genitus est: neque cogitatione, neque atomo quidem præcedit Deus Pater: semper Filius ex ipso Deo est. Et quoniam Eusebius frater tuus Cæsariensis, & Theodotus, & Paulinus, & Athanasius; & Gregorius, & Aëtius, & omnes per Orientem dicunt, quia præexistit Deus Filio sine principio, anathema facti sunt, præter solum Philogonium, & Hellanicum, & Macarium, homines hæreticos, ineruditos: quorum alii quidem dicunt Filium eructationem, alii verò propositionem, alii coingenitum. Quas impietates nec audire possumus, licet innumeras mortes nobis minentur hæretici. Nos autem quoniam dicimus, & sapimus, & docuimus, & docemus, quia Filius non est ingenitus, nec ingeniti pars ullo modo, neque ex aliquo subjecto: sed quoniam voluntate, & consilio subsistit ante tempora, & ante sæcula plenus Deus, Unigenitus, convertibilis; & antequam generaretur, aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non erat: ingenitus enim non erat: persecutionem patimur, quia diximus: Principium habet Filius, Deus autem sine principio est: & quia diximus, Ex non exstantibus est. Sic autem diximus secundum quod nec pars Dei est, nec ex aliquo subjecto; propterea persecutionem patimur. De cætero tu nosti. Valere te in Domino opto, memorem tribulationum nostrarum, Collucianista verè Eusebie, id est, pie.

Eusebius itaque Cæsareæ erat Episcopus, Theodotus Laodiceæ, Tyri Paulinus, Athanasius Anazarbi, & Gregorius Beryti, Aëtius autem Lyddæ. Lydda verò est, quæ nunc Diospolis appellatur. Hos ergo Arius concordes se habere gloriabatur. Hostes autem vocavit Philogonium Præsidem urbis Antiochenæ, Hellanicum Tripoleos, & Macarium Hierosolymorum, adversus eos faciendo calumnias: quoniam æternum & ante sæcula Filium, & cum Patre æqui honoris, ejusdemque substantiæ prædicabant. Hanc igitur Eusebius dum suscepisset epistolam, & ipse venenum suæ impietatis evomuit, scribens hoc modo Paulino Episcopo Tyri.

Lydda.

Philogonius. Hellanicus. Macarius.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Epistola Eusebii ad Paulinum Episcopum Tyri.

Theodoretus *lib.* 1. *cap.* 6.

DOMINO MEO PAULINO EUSEBIUS in Domino Salutem.

NEque domini mei Eusebii studium pro veritate verbi tacitum est, sed usque ad nos pervenit, neque tuum, domine, super hac causa silentium. Et, ut consequens erat, de domino quidem meo Eusebio lætati sumus: de te verò tristamur, arbitrantes taciturnitatem tanti viri nostram esse * devictionem. Quapropter rogo te scientem, quoniam indecens est virum sapientem alia sapere, & tacere veritatem, ut spirituali ratione commotus ad scribendum, de hujusmodi rebus incipias; cùm & tibi sit utile, & audientibus te: maximè dum per consequentiam scripturæ, & vestigia sermonum ejus, & * voluntatis scribere cuncta volueris. Quoniam neque duos ingenitos audivimus aliquando, neque unum in duos divisum. Neque corporale aliquid passum esse didicimus, aut credidimus, domine meus: sed unum quidem ingenitum, unum verò ab eo verè, & non ex ejus substantia factum, &, universaliter dicendum, nequaquam cum ingenita natura participantem, aut existentem ex ejus substantia, sed factum perfectè, aliud natura atque virtute, quantùm attinet ad integram similitudinem, affectum, potestatemque factoris, factum scilicet inenarrabiliter. Quod etiam cogitationi non solùm humanæ, sed etiam quæ ultra omnes homines est, incomprehensibile judicamus & credimus. Et hæc quidem non rationibus nostris obstricti, sed ex scriptura sancta discentes, dicimus creatum esse, & fundatum, & genitum substantiâ, & inconvertibili & ineffabili naturâ, similitudine factoris, sicut ipse Dominus ait: *Dominus creavit me in initio viarum suarum, in opera sua, & ante sæcula fundavit me, ante omnes colles genuit me.* Si autem ex eo, hoc est, ab eo erat, quasi pars ejus vel ex fluxu substantiæ, nequaquam creatus, aut fundatus esse diceretur. Neque tu ignoras hoc, domine vere, quia quod ex ingenito existit, creatum jam ab alio, aut ab eo, aut fundatum non erit ab initio: Ingenitum eum dicere, ostensionem quandam præbet, quasi ex Paterna substantia sit natus, & habeat ex eo æqualitatem naturæ. Scimus enim, quòd non de eo solo genitum dicit scriptura, sed etiam de dissimilibus ei natura per omnia. Nam & de hominibus ait: *Filios genui, & exaltavi: ipsi verò me spreverunt*; & iterum: *Deum, qui te genuit, dereliquisti.* Et alius quidam ait: *Qui peperit guttas roris*; non naturam ex natura narrans, sed uniuscujusque creaturæ ex ejus voluntate nativitatem. Non enim ex ejus substantia sunt: sed omnia voluntate ejus facta, sicuti facta sunt. Ille siquidem Deus est: hæc autem ad similitudinem ejus verbo similia futura, secundum spontaneum motum facta. Et omnia quidem per eum à Deo facta, cuncta tamen ex Deo. Quæ percipiens, & exponens secundum datam tibi divinitus gratiam, scribere domino meo Alexandro festina. Confido enim, quia si

* MSS. & Edit. V. devotionem.

* MSS. voluptatis.

Prov. 8. 22.

Isai. 1. 2.

Deuter. 32. 18

Job. 38. 28.

scripseris illi, convertetur. Saluta omnes, qui in Domino sunt. Valentem te, & pro nobis orantem gratia Dei custodiat, domine.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Socratis. lib. 1. cap. 5. Edit. Christoph & Vales. cap. 6. pag. 13. C.

De potentia Eusebii Nicomediensis.

TAlia & isti alterutris scribebant, contra veritatem se armantes ad prælium. Et pejus fiebat malum ad contentionis incendium per eos, qui hæc scripta suscipiebant. Consentientes igitur Alexandro, etiam in ejus tomo subscribebant: alii verò contraria faciebant. Præcipuè tamen movebatur ex adverso Nicomediensis Eusebius, quoniam in epistola sua graviter ejus memoriam fecerat Alexander. Poterat autem illo temporè nimis Eusebius, quia tunc Imperator Nicomediæ morabatur. Nam ibi ante paululum temporis Diocletianus, & qui circa eum erant, Regalia constituerant. Propterea ergo multi Episcoporum obediebant Eusebio. Et ille frequenter scribebat, Alexandro quidem; ut deserens quæstionem, quæ movebat tumultum, susciperet Arium, & sequaces ejus: per civitates autem diversis Episcopis, ne consentirent scriptis Alexandri. Unde omnia erant valdè turbata. Non enim solommodo Ecclesiæ Præsules ratiocinationibus inter se certare videbantur: sed etiam populus divisus erat. Alii namque istis, alii verò consentiebant illis. Et ad tantum causa venit incendium, ut in publico, & in ipsis theatris Christianitati derogaretur. Hi quidem in ipsa Alexandria positi, tamquam jam victores de superioribus persecutionibus facti, potiùs armabantur, legationésque mittebant ad provinciales Episcopos: hi verò in alteram divisi partem, illorum simili seditioni communicabant.

Eusebius Nicomediensis.

Sedes Imperatorum Nicomedia.

Dissidium Ecclesiarum.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Socratis. lib. 1. cap. 5. Edit. Christoph. Vales. cap. 6. p. 14. B.

De Meletianis, & quomodo sint ab Ecclesia segregati; & quia nolente Alexandro Arium suscipere, per diversa loca Ariani Concilia celebrabant.

An. Dom. 315. Meletiani, Arianis se conjungunt.

MIscebantur igitur Arianis Meletiani, qui dudum fuerant ab Ecclesia segregati. Qui verò sint isti, dicendum est. Sub Petro Alexandrinæ civitatis Episcopo, qui suscepit Diocletiano imperante martyrium, Meletius quidam Episcopus unius civitatis Ægyptiorum depositus est, & propter multas alias causas, & maximè quia in persecutione fide negatâ sacrificaverat. Ergo damnatus multos habuit sequaces, & hæresiarches factus est eorum, qui hactenus ab eo in Ægypto Meletiani vocantur: nullam justitiæ satisfactionem habens, cur remanserit ab Ecclesia separatus. Dicebat quidem injustitiam se passum, & obloquebatur sæpiùs, derogabatque Petro. Sed Petrus in persecutione, perceptâ martyrii palmâ, defunctus est. Iste verò retulit detractiones in Achillam, qui post Petrum suscepit Episcopatum; & rursum in Alexandrum, qui post Achillam noscitur ordinatus. Inter hæc igitur supervenit quæstio Ariana, & Meletius unà cum suis defendebat Arium, conspiratione factâ cum eo adversos Episcopum. Quibuscumque enim prava videbatur Arii secta, suscipiebant* semper Alexandri sententiam, tamquam justum contra consentaneos Arii ejus videretur esse decretum. Scribebant autem & qui circa Eusebium Nicomediæ erant, & alii, quibus Arii opinio complacebat; quatenus solveretur quidem præmissa damnatio, & in Ecclesiam damnati reducerentur, quasi nihil mali profiterentur. Sic itaque diversis epistolis ad Alexandrinum Episcopum destinatis, fecerunt harum epistolarum collectiones, Arius quidem earum, quæ pro se erant; Alexander autem contra Arium. Et hinc occasio contentionis oborta est hæresibus, quæ nunc ubique circumvolant, hoc est, Arianorum, Eunomianorum, & quicumque nomen habent à Macedonio. Singuli namque horum ipsis epistolis testibus usi sunt in defensionem hæresis suæ.

Meletius quis.

Factio Meletianorum.

** Ed. sapit Ario.*

Sozomen. lib. 1. cap. 14. Edit. Christ. & Vales. cap. 15 pag. 427. D.

Arianorum Concilii apud Bithyniam.

CUm verò sæpe supplicantes Alexandro, qui circa Eusebium erant, non inclinassent eum, tamquam injuriam passi malignabantur, & actores ad roborandum Arii dogma sunt facti: Conciliumque in Bithynia colligentes, scripserunt Episcopis universis, ut tamquam rectè credentibus communicarent Arianis, & agerent, ut Alexander quoque communicaret eis. Dumque eorum studium defecisset, Alexandro non consentiente, legatione fungitur Arius apud Paulinum Episcopum Tyri, & Eusebium Pamphili Pontificem Cæsareæ Palæstinæ, & Patrophilum Scythopoleos: petens unà cum suis, ut juberetur cum populo, qui cum eo erat, solemnia sacramenta Ecclesiæ celebrare, tamquam ipse priùs Presbyterorum habuisset officium; esse dicens consuetudinem in Alexandria, sicut etiam nunc; ut uno existente super omnes Episcopo, Presbyteri seorsum Ecclesias obtinerent, & populus in eis Collectas solemniter celebraret. Tunc illi unà cum aliis Episcopis in Palæstina congregati, tale decretum super petitione Arii protulerunt, jubentes eos Collectas exercere, sicuti priùs, esse tamen subditos Alexandro Pontifici, & deprecari semper, ut ejus pace & communione fruerentur. Cumque etiam in Ægypto multis Conciliis celebratis, hæresis pullularet, ita ut usque ad Regalia perveniret, non mediocriter Constantinus Imperator affligebatur; eo quòd religione nuper inchoante crescere, multos* à Christianitate dogmatum discordia revocaret. Et propterea culpabat Arium & Alexandrum, eisque scribens arguebat, quia cùm latere potuisset hæc quæstio, eam deduxissent ad medium, & vehementi studio contentionis movissent, quæ nec quærenda erant, nec ab initio cogitanda, aut cogitata potiùs taciturnitati jure tradenda; cùm utique ab alterutris non sejungi potuissent, licet ex aliqua parte dogmatis dissonarent. Alexandro siquidem & Ario, aliquando culpans, aliquando suadens, talia scripsit, quarum litterarum partem hic poni non est incongruum. Tota enim epistola in libris Eusebii posita est in vita Constantini.

Cap. 15. Edit. Christ.

** MS. Lyr. à Christianitatis dogmate discordare videret.*

Constantinus non solùm cum Ario, sed & cum Alexandro expostulat.

Opus Eusebii Pamphili de vita Constantini Aug.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Epistola Constantini Principis ad Alexandrum Pontificem Alexandrinum, & ad Arium, per quam hortatus est, ut reverterentur ad pacem.

SOCRATES. lib. 1. cap. 4. Edit. Christ. Valesi cap. 7. pag. 15. D.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, Pius Alexandro, & Ario.

Didici tunc natam præsentis quæstionis originem, quando tu, ô Alexander, à Presbyteris requirebas, quid unusquisque eorum de quodam * loco in lege conscripto, magis autem pro vanæ cujusdam quæstionis parte sentiret. Tuque, ô Ari, quod neque principio cogitari debuerat, cogitatum taciturnitati tradi potiùs competebat, illud improvidè protinus objecisti, unde, discordia inter vos emergente, mysteria contemnuntur. Sanctus verò populus in utraque divisus est, communis corporis congruentia separatur. Ergo uterque vestrum ex æquo voluntatem præbens, in quo vos confamulus vester justè monet, obediat. Hoc itaque neque requirere dignum est, neque de talibus respondere quærentibus. Hujusmodi enim quæstiones, quæ non cujusquam legis necessitate proponuntur, inutilis vacationis tempus exquirunt. Et licet causa cujuspiam naturalis exercitii fiant: tamen debemus eas intra sensum claudere, & non promptè in publica conciliabula deportare, nec omnium auribus inconsultè committere. Quantus enim est unusquisque hominum, ut possit ita magnarum rerum & valde difficilium virtutem aut ad perfectum inspicere, aut interpretari dignè? Aut si quis hoc facere, difficilè tamen, possit, quantæ parti populi suadebit? Aut quis tantarum quæstionum subtilitates extra lapsus sui periculum sustinebit? Ergo fugienda sunt in talibus multiloquia: ne fortè dum infirmitate nostræ naturæ minimè quod proponitur explicatur, mente discentium auditorum pro tardiori intellectu ad perfectam quæstionis perceptionem pervenire non valente, ad necessitatem blasphemiæ, aut schismatis populus abducatur. Quapropter & interrogationes incautæ, & responsiones improvidæ æquam alterutris veniam tribuant ex utroque. Non enim pro summo legis mandato apud vos occasio certaminis inflammata est, neque nova quædam pro Dei religione hæresis introducta: sed unam eamdemque rationem habetis, sicut etiam unum communionis signum. Vobis enim inter alterutros pro parvulis, & valde modicis contendentibus causis, tantum Dei populum, quem vestris orationibus, & prudentia convenit gubernari, discordare nec decet, nec omnino fas esse credibile est. Ut autem parvo quodam exemplo sapientiam vestram commoneam; nostis etiam ipsos Philosophos, quia in uno quidem dogmate cuncti consentiunt; cùm verò in quadam sententiæ parte discordant, licet disciplinæ virtute separentur, tamen ad invicem corporis unitate conspirant. Cùm hæc ita sint, quantò potiùs justum est vos, magni Dei ministros in voluntate religionis alterutris esse concordes? Consideremus itaque ratione majori, & ampliori intelligentia cogitemus, si rectè se habeat propter parva, & vana sermonum certamina fratres fratribus resultare, & honorem Concilii per vos impiâ contentione discerpere, dum ad invicem pro sic parvis, & nequaquam necessariis litigatis. Vulgaria sunt hæc, & infantium fatuitatibus magis accommodanda, quàm sacerdotum virorum & prudentium intelligentiæ consona. Recedamus ergo volentes à tentationibus diabolicis. Magnus Deus noster Salvator universorum commune omnibus lumen effulsit, cujus providentia hoc meum, ministri Dei, studium ad perfectionem venire permittite; ut vos illius populum mea allocutione, & ministerio, & monitionis instantiâ ad synodalem possim revocare communionem: quia, sicut dixi, una quædam in vobis est fides, & unus secundum vos hæreseos intellectus, legisque præceptum suis partibus in unius voluntatis propositum tendit. Hoc ergo, quod vobis inter alia contentionem excitavit, quoniam non attinet ad totius legis virtutem, separationem quamdam, & seditionem inter vos non debet efficere. Dico autem hæc non tamquam cogens vos omnibus modis huic satis optimæ, & qualiscumque sit, consentire quæstioni; potest enim & honor Concilii à vobis integer custodiri, & una atque eadem omnibus communio conservari; licet aliqua in vobis particulariter ad invicem pro parvo quodam contentio generetur: quoniam non omnes in omnibus idem volumus, neque una in nobis natura versatur, aut voluntas una cognoscitur. De divina siquidem providentia una quædam in vobis sit fides, una prudentia, unus in Deo consensus. Quæ verò pro his frivolis quæstionibus inter alterutros disputata sunt, licet non in unam sententiam colligantur: manere tamen intra sensum debent, mentis ineffabilitate servatâ. Communis autem charitatis præcipuum sacramentum, & veritatis fides, & honor circa Deum, atque religionem legis apud vos inconcussè permaneat. Revertimini ergo ad alterutras amicitias atque gratiam: reddite universo populo vestros amplexus: * vosque ipsos, velut proprias animas expiantes, alterutros rursus agnoscite. Suaviores enim crebrò sunt amicitiæ post inimicitiarum causas ad concordiam restitutæ. Reddite ergo mihi tranquillos dies, noctesque securas; ut quædam jucunditas puri luminis, & vitæ jam quietæ apud me lætitia conservetur, alioquin fuerit necessitas ingemendi, & semper lacrymis ingravari, & nequam sæculum libenter ferre vivendi. Dei namque populos, id est, confamulos meos, sic injustè & noxia vestri contentione divisos, congregari jam tempus est. Ut autem hujusmodi tristitiæ meæ magnitudinem sentiatis, audite. Dudum veniens ad Nicomediensium civitatem, repente ad Orientem pergere festinabam. Cumque ad vos tenderem, & plurima jam parte vobiscum essem, hujus rei nuntio sum retentus: ne oculis videre compellerer, quæ impossibile judicabam ad sensum aurium posse pervenire. Quapropter aperite jam mihi per vestram concordiam Orientis vias, quas contentione clausistis alterutrâ; velociterque mihi concedite, vosque ipsos & alios universos populos videre lætos, & pro communi omnium concordia ac libertate, debitam gratiarum actionem favorabilibus eloquiis Deo persolvere.

* MS. Lyr. verbo.

* MS. Lyr. atque vos ipsos vestris amicis expiantes.

CAPUT VIGESIMUM.

SOZOMEN. lib. 1. cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 429. B.

Quia tam pro Ariana quæstione, quàm pro Pascha desinienda festivitate in Nicæa fecit Constantinus celebrare Concilium.

Paschalis diei observationis diversitas.

ALexandro siquidem & Ario, nunc culpando, nunc admonendo hæc scripsisse dignoscitur. Graviter autem ferebat, audiens aliquos contra omnium statutum agere Paschæ festivitatem. Tunc etenim in urbibus Orientis discordantes quidam ob hoc, alterutrâ quidem societate divisi non erant, Judaico tamen more festivitatem Dominicam celebrabant, &, ut asseler, splendorem Collectæ tali discretione fœdabant. Propter utraque igitur quietam esse Ecclesiam festinabat Princeps: seque putans hoc malum posse præoccupare, antequam ad plurimos perveniret, misit virum circa se fide & vita simul insignem, & confessionibus priorum temporum dogmate comprobatum; qui * compacaret Ægyptios propter dogma tumultuantes, & Orientales propter Pascha discordes; fuit autem Osius, Cordubæ civitatis Episcopus. Cumque præter spem causa procederet, & hæresis potius, quàm pax sperata valuisset, nihil impetrans remeavit, qui fuerat pro pace directus Ecclesiarum. Tunc illud famosissimum in Nicæa Concilium fervor Principis excitavit: publicis asinis, atque mulis, & curracibus equis Episcopos, & qui cum eis erant, ad Synodum venire præcipiens.

* MS. Lyri compellaret. *Osius Episcopus Cordubensis à Constantino mittitur in Ægyptum.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De Præsulibus Ecclesiarum, qui interfuerunt Nicæno Concilio.

Sozomen. lib. 1. cap 16. Ed. Christ.

An. Dom. 327. Apostolicæ sedes Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina, Romana.

Communicabant igitur Nicæno Concilio ex Apostolicis quidem sedibus Macarius Hierosolymitanus, Eustathius jam Præsidens Antiochenæ apud Orontem Ecclesiæ, & Alexander Alexandriæ, quæ est apud stagnum Mariam. Julius autem Romanus Episcopus propter senectutem defuit; erantque pro eo præsentes Vitus, & Vincentius Presbyteri ejusdem Ecclesiæ. Super hos autem & alii plurimi boni & optimi ex diversis gentibus convenerunt. Alii quidem ad intelligendum & dicendum nimis idonei, scientiaque sacrorum librorum, & alia eruditione disciplinati, vitæque virtute præclari. Alii verò in utroque probatissimi viri, quorum utile judico etiam nomina memorare.

Theodoretus. lib. 1. cap. 7. pag. 24 C. Jacobus Episcopus Antiochiæ Mygdoniæ.

Paulus Neocæsariensis

Tamquam stigmata Domini Jesu in corpore circumferentium secundum sacrum Apostolum. Erat enim Jacobus Antiochiæ Mygdoniæ, quam Syri, & Assyrii Nisibin appellant, qui mortuos resuscitavit, vivos curavit, & alia innumera probatur operatus esse miracula. Sed hæc superfluum arbitror huic operi rursus inserere, quæ in Deo amabili historia latiùs coarravi. Paulus Neocæsareæ, quod est castrum positum juxta ripas Euphratis. Is enim Licinii rabie demolitus est. Ambas enim manus ligatas habuerat, ignitoque ferro combustas, quo fuerant nervi articulorum ejus à sua mobilitate siccati, atque mortificati. Alii verò dextros oculos effossos habuerunt: alii dextras suras abscissas. Unus horum erat Paphnutius Ægyptius. Et absolutè videbatur ibi populus Athletarum Christi, & Martyrum in uno loco congregatorum. De quibus & Eusebius Pamphili tertio libro in Constantini vita hæc ita dicit.

Paphnutius Ægyptius.

Eusebii Pamphili opus de vita Constantini.

Socrates. lib. 1 cap. 5. Ed. Christ. Vales cap. 8. pag. 19. A. Patres Nicænæ synodi.

Cunctarum igitur Ecclesiarum, quæ totam Europam, Libyamque, & Asiam replebant, simul erant ministrorum Dei congesta cacumina; unaque orationis domus tamquam à Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syros simul, & Cilicas, Phœnicasque, & Arabes, atque Palæstinos, inter hos & Ægyptios, Thebæos, Libyas, necnon & qui ex Mesopotamia oriuntur, sed etiam Persa ad Concilium venit Episcopus. Verùm nec Scytha defuit ex eorum choro, Pontusque, & Asia, Phrygia, & Pamphylia viros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achivi, & Epirotæ, & horum quoque interiùs habitantes. Ipse autem Hispanorum valde famosus Osius unus erat, & simul plurimis assidebat. De Regia verò civitate Præsul Alexander propter senectutem defuit: Presbyteri verò præsentes locum ejus implebant. Talem itaque à sæculo solus unus Imperator Constantinus Christo coronam vinculo pacis exornans, suo Salvatori de victoria inimicorum & hostium Deo* docibilem dedicavit; gratiarum actionis imaginem secundum nos Apostolicâ plausione constituens. Tunc igitur ille sermo completus est: Collectos *ex omnibus gentibus, quæ sub cœlo sunt, viros religiosos*, inter quos erant *Parthi, & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes*

Osius Cordubensis Episcopus.

** Ed. & MS. Santheod. decibilem.*

Act. 2. 5. 9. 10. 11.

tes Libyæ secus Cyrenen, & advenæ Romani, Judæi, & Proselyti, Cretes, & Arabes. Verumtamen hoc illis deerat, quod non, sicut isti, omnes ex Dei ministris utique consistebant. In præsenti siquidem choro multitudo erat Episcoporum, numerum trecentorum excedens, sequentibus eos Presbyteris, ac Diaconibus, & Acolythis, quorum numerus non poterat comprehendi. Ministrorum verò Dei alii sapientiæ sermone fulgebant, alii continentia vitæ, & patientiæ coruscabant: alii verò medio modo horum virtutibus ornabantur. Erant igitur inter eos alii temporis honorati longinquitate, alii juventute, & animi robore prænicantes, qui nuper venerant ad hujus ministerii cursum. Quibus videlicet omnibus Imperator diebus quotidianis cibaria largissimè ordinarat expendi. Hæc itaque de his, qui ibi collecti sunt, Pamphili recitavit. Eusebius. Cùmque celebrasset Imperator victricem contra Licinium festivitatem, & ipse occurrit ad Nicæam. Clarebant autem inter Episcopos Paphnutius ex superiori Thebaide, & Spiridion Cyprius. Cujus autem rei causa horum memini, postea sum dicturus.

Numerus Episcoporum in Concilio Nicæno congregatorum.

Constantinus victu suppeditavit Patribus Concilii.

Ἐπινίκια Constantini adversus Licinium.

CAPUT SECUNDUM.

De Libellis oblatis Imperatori, & ab eo jussis incendi, & de disputatione dogmatis Ariani.

Sozomen. lib. 1. cap. 16. Edit. Christ. Valesf. 17 pag. 430 B.

ADerant itaque cum Episcopis viri disputationis experti verbis, studentes prodesse Concilio. Ut autem assolet fieri, plurimi Sacerdotum tanquam pro causis propriis decertare collecti, tempus se invenisse putarunt, quo corrigeretur quod contristabat eos; & de quibus alium unusquisque fortè culpabat, libellum offerens Principi, quæ in eo fuerant commissa, narrabat. Cùmque hoc quotidie facilè proveniret, præcepit Imperator certo die singulos de quibus alium culparent, facere manifestum. Cùmque dies constituta venisset, libellos oblatos suscipiens: Hæ quidem accusationes, inquit, tempus habebunt proprium, id est, diem magni judicii, Judicem verò illum, qui tunc futurus est omnibus judicare. Mihi ergo homini constituto, de hujusmodi rebus non licet habere * auditorium, Sacerdotum scilicet accusantium, simul & accusatorum, quos minimè convenit tales debere monstrari, qui judicentur ab aliis. Age nunc imitantes divinam clementiam in alterutrorum veniam condonantes, accusationes aboleamus alterutras; & de his, quæ ad fidem pertinent, agere studeamus, cujus huc gratia convenimus. Hæc siquidem Imperator dicens, uniuscujusque scripturam vacare, & libellos jussit ardere; diémque definivit, quâ solvi, quæ erant dubia, conveniret. Ante constitutum verò convenientes apud semetipsos Episcopi evocaverunt Arium, & propositis in commune suis opinionibus disputabant. Cùmque, ut assolet, ad diversas quæstiones causa traheretur, alii quidem suadebant nihil innovandum circa antiquam fidei traditionem, & maximè, quando morum simplicitas sine perscrutatione tradebatur, accedentibus ad fidei sacramentum. Alii verò respondebant, non oportere sine examinatione sequi sententias Antiquorum. Plurimi verò tunc convenientium Episcoporum, & sequentium eos Clericorum, scientes disputare, hujusmodi doctrinarum arte exercitari claruerunt, & Imperatori, atque his, qui circa eum erant, noti sunt facti. Ex illis enim & Athanasius tunc Diaconus existens, dum cum Alexandro esset Episcopo, hujus studii pars esse maxima videbatur, necnon & quidam Græcorum Philosophorum opportunè harum disputationum quæstione participati sunt: alii quidem quale esset hoc dogma studentes agnoscere: alii verò nuper inchoante Græcorum religione deperire, Christianis infensi, dogmatis sacramenta ad verborum certamina protrahebant; ita ut contra se seditiones exercerent, certaminaque sibimet inferent, & sæpiùs ex adverso contenderent.

** MS. Lyr. auditum. Constantinus nolebat judicare de causis Sacerdotum.*

CAPUT TERTIUM.

De Laico simplici Confessore virum Dialecticum superante, & de sene simplici, Philosopho Christianum dogma pandente.

Socrates lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Valesf. cap. 8. pag. 20. C.

CUmque plurimi disputationis delectatione traherentur, unus quidam ex Confessoribus laicis simplicem habens sensum, Dialecticis obviavit, dicens: Audite igitur, Christus, & Apostoli non nobis artem Dialecticam tradiderunt, vanamque verborum fallaciam, sed puram * scientiam fide & operibus bonis observandam. Hæc dicente juvene & animo sene, præsentes quidem mirati sunt, dictumque probaverunt. Dialectici verò satisfactione suscepta cessarunt, rationem quippe simplicem veritatis audientes.

** MS. Lyr. conscientiam.*

Fertur enim & aliud; dum quidam eorum magnificentia sermonum extolleretur, & illuderet Sacerdotibus, non pertulit ejus * fastum quidam senex simplex & innocens ac probatissimus Confessorum: sed accessit adversus eum proferre sermonem. Hoc itaque factum petulantibus quidem & simplicem scientibus Confessorem, risum movit: maturioribus verò formidinem: providentibus, ne à viro verbis artifice deduceretur ad risum: verumtamen cedentibus, ut quod vellet ediceret; resistere namque ei cùm talis esset, nimiùm verebantur. In nomine, inquit, Jesu Christi, ô Philosophe audi, dogmata veritatis: Unus est Deus cœli & terræ, omniumque visibilium & invisibilium Creator, qui hæc omnia Verbi sui virtute fecit, & Spiritus sui sanctitate firmavit. Hoc itaque Verbum quod nos, Filium Dei nominamus, habitâ misericordiâ super homines, ab errore eos, & ferali religione liberavit, passus ex muliere nasci, & cum hominibus conversari, & mori pro eis, venietque denuò judicaturus singulorum vitam. Hæc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea, quæ fide percepimus. Noli investigare modum, quo fieri hæc, aut non fieri potuerunt. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupefactus verò Philosophus, credo, inquit. Tunc gratias pro devictione persolvens, eadem, quæ * senior æquè sectatus est, & prioribus consectatoribus, ut unanimes sibimet essent, persuadebat: non improvidè mutatum se jurans, sed

Sozomen. lib. 1. cap. 17. Edit. Christ. Valesf. cap. 18 pag. 431. D.

** MS. Lyr. factum.*

Christianus senex, sed idiota, Philosophum Christi religionem persuadet.

** MS. Lyr. senior testatur.*

ineffabili quadam virtute ad Christianitatem protinus invitatum.

CAPUT QUARTUM.

SOZOMIN. *lib. 1. cap. 17. Edit. Christ. Valef. cap 18. pag. 432. C.*

Quomodo in conflictu Alexander Constantinopoleos Episcopus fecit Philosophum obmutescere Paganorum.

DIcitur autem proximum huic miraculo quiddam gestum per Alexandrum Constantinopolitanæ civitatis Episcopum. Cùm enim venisset Imperator Constantinus Byzantium, adeuntes eum quidam Philosophi querebantur, quasi non Deum coleret ut deceret, & circa sacra novitates exerceret, novam in Republica introducendo culturam, præter quæ ejus majoribus visa sunt, & Græcorum Romanorumque Principibus, quos habuerunt transacta sæcula, placuerunt: volebantque cum Alexandro Episcopo disputare de dogmate. Ille verò hujusmodi exercitatione verborum inexpertus erat, de vitæ qualitate confidens. Fuit enim vir magnus, & conversatione mirandus. Cúmque certamen Imperatore præcipiente suscepisset, convenissetque Philosophi; omnibus loqui volentibus, ut unum ex se, quem vellent eligerent, postulavit sanctæ memoriæ pater noster Alexander: cæteros verò, quicumque essent, silentium tenere; præcepitque, ut tantummodo his, quæ ab utroque dicerentur, intenderent. Suscipiente siquidem uno eorum disputationis universæ negotium, ad Philosophum sanctus Alexander: In nomine, inquit, Jesu Christi impero tibi inprimis ne loquaris. Et unà cum ejus sermone opus impletum est. Repente namque ille homo, ut sermonem audivit, obligato ore conticuit. Putasne justum fuit considerare, utrùm majus hoc miraculum videretur, ut homo, & quidem Philosophus, sic facilè officium locutionis amitteret: an certè ut lapis violentia verbi manu divideretur; quod quidam aiunt Julianum fecisse Chaldæum? Et hæc quidem sic acta sunt, ut referuntur.

Alexander magis bonus, quàm doctus.

Alexander Philosopho silentium imperat per miraculum.

CAPUT QUINTUM.

THEODORETUS *lib. 1. cap. 7. pag. 24. D.*

De prima Sessione Episcoporum in Nicæno Palatio, & de abdicatione Arii.

INterea Sacerdotes sæpe convenientes, Arium ad medium deducebant, subtilémque examinationem de ejus propositionibus agitabant. Petulanter autem in quamlibet partem metuebant proferre sententiam. Hæc itaque sacra & venerabilis turba à permixtione adversariorum non videbatur aliena. Erant enim inter eos quidam, pauci quidem, sed callidi, & brevia imitantes, celantésque calliditatem, & Arii blasphemiam non defendentes apertè. Convenientibus igitur universis, maximam domum præparavit in Regalibus Imperator: sedes & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini Sacerdotum: ita decentem præparans eis honorem, invitavit ingredi, & de præsentibus habere * consilium. Intravit autem & ipse Princeps ultimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens, & mirabilem speciem, mirabilioremque gerens dignitatem pudoris in fronte. Minore verò sede, quàm aliis, posita, in medio eorum sedit: primò tamen petens hoc sibi Episcoporum jussione concedi. Tum cum eo resedit sanctissimus ille chorus. Primus itaque magnus Eustathius Antiochenæ sortitus Ecclesiæ Præsulatum; nam Philogonius, cujus dudum meminimus, sed meliorem jam transierat vitam: & hunc mirabilem virum, etiam nolentem, ad regimen ejus Ecclesiæ decreto communi Pontifices ac Sacerdotes, & omnis populus Christianus venire compulerat. Is ergo præconiorum floribus caput Principis exornavit, & studiu ejus, quod habebat circa sacra, benedictiones exhibuit. Post hunc autem Eusebios cognomine Pamphili. Quibus jam residentibus, famosissimus Imperator protulit de unanimitate, concordiaque sermones, tyrannorum crudelitatem eis rememorans, & honorabilem pacem, quæ sub eo collata est divinitus: simul & quia pessimum, & valde crudele videretur, ut destructis hostibus, nulloque præsumente resistere, Sacerdotes alterutros jacularentur, atque confunderent, & impiis, atque sine Deo personis delectationem risumque præberent: cùm utique de divinis tractarent rebus, & sancti Spiritus doctrinam in scriptis haberent. Evangelici enim libri sunt, inquit, & Apostolici, antiquorumque Prophetarum sanctiones, quæ nos erudiunt, quid de sacra lege sapiamus. Expellentes igitur hostile certamen ex verbis divinitus inspiratis, solutionem quæstionum mente percipiamus. Hæc & his similia, tamquam filius amator patris, Sacerdotibus veluti patribus offerebat, Apostolicorum dogmatum studens * profligare discordiam. Concilii verò plurima pars his, quæ dicebantur, obediebat; & inter alterutros unanimitatem, & dogmatum salubritatem libenter amplectebantur. Pauci verò quidam, quorum jam meminimus, & super illos Minophantus Ephesius, & Scythopolites Patrophilus, Theogonius Nicænus Episcopus, & Narcissus Neroniadis, quæ est secundæ Ciliciæ, quam nunc Irenopolim vocant, & cum his Theonas Marmaticenus, & Ptolemaidis Ægypti Secundus Apostolicis resistentes dogmatibus, Arium defendebant: dictantes enim fidei petitionem, cœtui communi dederunt. Quæ cùm lecta fuisset ab universis, repente disrupta est, & adultera fraudulentaque pronuntiata. Turbà siquidem & tumultu contra eos ab omnibus habito, cunctisque proditionem ab eis factam accusantibus pietatis, formidantes surrexerunt, & primi Arium abdicaverunt, excepto Secundo, & Theona. Cùm ergo fuisset impius ille destructus, concorditer universi fidem gloriámque dictantes, quæ hactenus in Ecclesiis permanet, & subscriptionibus roborantes, solvêre Concilium. Dolosè tamen & non salubriter prædicti viri in fidei termino consenserunt; ut testantur tam quæ postea ab eis machinata sunt contra pietatis propugnatores, quàm quæ ab ipsis conscripta noscuntur.

Instruitur domus pro conventu Patrum in Palatio Imperatoris.

* Ed Niv. & Frob. *Concilium.*

Constantini humilitas.

Eustathius Philogonii successor orationem habet ad Constantinum.

Eusebius Pamphili habet alteram.

Constantinus ad Patres Concilii.

* Ed. Niv. & Frob. *conciliare concordiam.*

Arius damnatur.

CAPUT SEXTUM.

THEODORETUS *lib. 1. cap. 8. Edit. Christoph & Valef. cap. 7. pag. 16. C.*

Relatio Eustathii Antiochiæ Episcopi de Nicæno Concilio.

Eustathius Antiochenus.

EUstathius itaque Antiochenus Episcopus, cujus primitus memini, hæc de eis retulit, do-

ĉens quæ facta sunt, eorumque redarguens blasphemias, ubi illud etiam Proverbiale interpretatur eloquium: *Dominus creavit me, * initio viarum suarum in opera sua.* Pergo itaque jam hinc, & ad ea, quæ gesta sunt. Cùm igitur propter hæc Synodus maxima in Nicæam venisset urbem, & quæreretur fidei modus, apertà quidem impudentià Eusebius scripturam protulit blasphemiæ, quæ coram omnibus lecta, repente cladem importabilem causa divisionis audientibus irrogavit: confusionem tamen incurabilem suo providit auctori. Cúmque officina capta fuisset, indubitanter Eusebii, disruptà iniquitatis scripturà in conspectu omnium, quidam ex tractatu nomen exponentes pacis compescuerunt, omnes justam querimoniam facientes. Ariani autem metuentes, ne congregato ibidem tanto Concilio pellerentur: exilientes anathematizaverunt interdictum Arii dogma, concorditer subscribentes litteris, suáque manu consentientes, & similiter se, sicut omnis Synodus, sapere profitentes. Cúmque Præsulibus, ut ita dicam, malâ calliditatis arte prævaluissent, qui magis debuerant agere pœnitentiam, tunc quidem latenter, postea verò clarè damnatas cœperunt allegare sententias: sæpe ponentes insidias eis, à quibus videbantur esse convicti, volentésque zizaniorum germina radicare. Et tunc timentes declinantésque tanti Concilii cognitores, occultè postea pietatis prædicatores debellare tentabant. Sed non credimus homines sine Deo posse prævalere contra sacram adorandámque legem, Evangelicamque doctrinam. Nam licet admodum roborentur, rursus fortiter & magnificè devincuntur, secundum propheticam gloriosi vocem Isaiæ. Hæc itaque magnus Eustathius.

Prov. 8. 22.
** Ed. Principium.*
Eusebius Nicomediensis fautor Arii.
Ariani ex metu subscribunt Synodo.
Ariani iterùm produnt se.

CAPUT SEPTIMUM.

Relatio Athanasii ad Afros.

THEODORITUS *lib. 1. c. 8. pag. 27. C.*

HUjus autem concertator, & veritatis propugnaculi turris Athanasius, successor Alexandri famosissimi Præsulis, quando scripsit ad Afros, etiam hæc adjecit: Convenientes enim Episcopi studuerunt verba quidem impietatis ab Arianis inventa perimere, hoc est, ex non existentibus, & quod dicebant, creaturam & facturam Filium: &, fuit aliquando, quando non fuit: &, quia mutabilis est naturæ. Scripturarum verò manifestas posuêre dictiones: quia ex Deo Filius naturaliter Unigenitus est, Verbum, Virtus, Sapientia sola Patris, Deus verus, sicut Joannes ait. Et sicut scripsit Paulus, *splendorem gloriæ, & figuram substantiæ* docens esse Filium Patris. Qui verò circa Eusebium erant, propria tracti vesania loquebantur alterutris, & dicebant: Consentiamus, nam & nos ex Deo sumus. Unus enim Deus, ex quo omnia: &, *Vetera transierunt: ecce omnia nova ex Deo sunt facta.* Cogitabant autem & illud quod in Pastore conscriptum est: Primùm omnium crede, quia unus est Deus, qui creavit universa atque perfecit, & constituit ex non extante, ut sint. Porrò alii Episcopi malitiam videntes illorum, & pessimam impietatis artem, apertiùs, & (ut ita dicatur) manifestiùs dixerunt ex Deo, id est, conscripserunt ex substantia Patris esse Filium; ut creaturæ quidem, eo quòd non habeant à semetipsis ut sint, sed habeant principium existendi, dicantur à Deo: Filius autem solus proprius ex substantia credatur Patris. Hoc enim Unigeniti proprium est, & veri Verbi Patris. Hæc itaque fuit occasio, ut ex substantia diceretur Patris. Rursus autem requirentibus Episcopis paucos eorum, qui Ariani esse putabantur, si dicerent Filium non esse creaturam, sed virtutem & sapientiam solam Patris, & imaginem sempiternam, & indissimilem per omnia Patri, ac Deum verum: capti sunt qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc veniunt etiam ad nos; nam & nos, inquiunt, imago & gloria dicimur Dei. De nobis enim & dicitur, & dictum est: Semper enim nos qui vivimus, & virtutes multæ sunt; & egressa quidem est omnis virtus Dei ex terra Ægypti: campa quoque & locusta dicitur virtus magna; & rursus: *Dominus virtutum nobiscum.* Sed etiam propriè nos Dei sumus. Habemus hoc non simpliciter, quando & fratres vocavit nos. Si autem & verum Deum dicunt Filium, non nos contristat. Factus enim verus est. Hæc est Arianorum corrupta mens. Sed etiam ipsi Episcopi videntes eorum dolum, collegerunt ex scripturis splendorem, fontem, & fluvium, & figuram ad substantiam pertinere. Et illud: *In lumine tuo videbimus lumen*; &: *Ego & Pater unum sumus.* Et clariùs jam ac breviter conscripserunt consubstantialem Patri Filium. Omnia namque prædicta hanc significationem habent. Murmuratio siquidem eorum, quasi verba hæc non fuissent ex scripturarum auctoritate prolata, per eos quoque inanis esse convincitur. Ex non scripto namque ipsi impiè proferentes, quippe quod nusquam penitus invenitur, ex non extantibus: &, fuit aliquando, quando non fuit, alios culpant: propterea ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis damnati sunt. Ipsi namque veluti de stercore * repetientes, hæc verè de terra locuti sunt. Verùm Episcopi non sibimet adinvenientes verba, sed habentes hæc à Patribus, testimonia conscripserunt. Veteres enim Sacerdotes ante eos penè centum triginta magnæ Romæ, civitatisque nostræ accusaverunt omnes, qui dicunt facturam, aut creaturam esse Filium, & non consubstantialem Patri. Et hoc sciebat Eusebius Cæsariensis Episcopus, qui primùm defendebat Arianorum sectam, novissimè verò subscripsit Nicæno Concilio. Scripsit autem & civibus suis, confirmans, quia & antiquorum aliquos doctos & illustres Episcopos & conscriptores agnovisset nomine consubstantialitatis usos in Patris & Filii Deitate. Isti ergo Concilium metuentes, expositæ fidei consenserunt, secundum Prophetæ increpationem, dicentis: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Theonas autem, & Secundus nolentes adquiescere, condemnati sunt. Postea verò in Concilium venientes, viginti conscripserunt de conversatione Ecclesiastica sanctiones.

Hebr. 1. 3.
1. Cor. 5. 17.
Libellus Pastoris, qui etiamnum extat.
Psal. 45. 8.
Psal. 35. 10.
Joan. 10. 30.
Ariani dicebant ὁμοούσιος vocabulum non reperiri in Scripturis.
** Ed. Niv. & Frob. repentes.*
Eusebius Cæsariensis de Consubstantialitatis voce.
Ariani manu sola subscribunt, aliud animo sentientes.
Isai. 29. 13.

CAPUT OCTAVUM.

De Sabino Macedonianorum Episcopo.

SOCRATES *lib. 2. cap. 9. Edit. Christ. Valef. cap. 8. pag. 22. A.*

SAbino itaque non credamus, qui eos idiotas vocavit, & imperitos. Sabinus enim Heracleæ Thracensis Macedonianorum Episcopus, habitâ congestione eorum, quæ per diversa conci-

Sabinus Patres Nicænu Concilii, à quibus fuerat damnatus Arius, imperitos vocavit.

lia Sacerdotum ex scripto prolata sunt, eis qui Nicæam convenerunt; velut idiotis & simplicibus derogavit: non sentiens, quoniam & ipsi Eusebio cum multa probatione confitenti fidem, velut idiotæ, nosciitor derogare. Et aliqua quidem volens præteriit: aliqua verò mitigavit: cuncta tamen secundum propriam sumpsit intentionem. Et laudat quidem tamquam fide dignum testem Eusebium Pamphili: laudat simul & Principem, tamquam ea, quæ sunt Christianorum, dogmatizantem. Culpat autem expositam io Nicæa fidem, tamquam ab idiotis, & nihil scientibus traditam; & quem velut sapientem & sine mendacio testem vocare consuevit, ejus voces sponte contemnit. Ait enim Eusebius: Quia ex viris Dei Nicæam conveoientibus, alii quidem sapientiæ sermone micuerunt, alii continentia vitæ laudati sunt: & quoniam Imperator præsens omnes ad unitatem suam concordes & consectatores esse perstrinxit. Sic ergo contraria dicta Sabini, necnon Eusebii, atque consortum eorum sibimet agnoscuntur. Et si quidem alicubi opus fuerit, de Sabino memorabimus. Concordia ergo fidei à magno in Nicæa * prolata Concilio, ab Eusebio clara voce laudata, hæc est.

Eusebii Pamphili verba de Concilio Niceno.

CAPUT NONUM.

De Fide Nicani Concilii.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 22. C.

CRedimus in onum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, oatum ex Patre, Unigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumeo ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus & homo factus est, passus, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, & venturus est judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Dicentes autem: Erat, quando non erat: aut, non erat antequam fieret: aut, quia ex non extantibus factus est: aut, ex altera substantia vel essentia dicentes esse: aut, creatum, aut convertibilem Filium Dei, hos tales anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia. Hanc venerabilem fidem trecenti quidem decem & octo & agnoverunt & amplexi sunt; &, sicut ait Eusebius, consonantes & unanimes in scriptis explanaverunt. Quinque verò solummodo non receperunt, verbum consubstantialitatis reprehendentes, Eusebius Nicomediæ Præsul, Theogonius Nicænus, Mares Chalcedonensis, Theunas Marmaricenus, Secundus Ptolemaidis, dicentes consubstantiale esse, quod ex aliquo est, aut ex partitione, aut ex decursione, aut ex plantatione. Ex plantatione quidem, sicut ex radice germen: ex decursione verò, sicut paterni filii: ex partitione autem, sicut ex massa aurea annuli duo, vel tres. Secundùm nullum autem horum, inquiunt, est Filius Dei. Propterea ergo dicebant in fide non esse consentiendum. Plurimum siquidem verbo consubstantialitatis derogantes prædicti viri, in Arii depositione subscribere noluerunt. Ideoque Synodus Arium, & consectatores ejus anathematizavit omnes: adjicientes neque accedere eum in Alexandriam. Præceptumque Principis repente eumdem Arium, & qui circa Eusebium, & Theogooium, & qui cum eis erant, exilio deportavit.

Ariani, qui nolebant ὁμοούσιον vocem recipere.

Arius cum consectan us suis Ecclesiastica communione privatur, & jussu Constantini in exilium mittitur.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo Eusebius, & Theogonius dato pœnitentiæ libello recepti sunt.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 23. C.

EUsebius igitur, & Theogooius post modicum tempus exilii, libellum pœnitentiæ porrigentes, in fide consubstantialitatis consenserunt, quod declarabimus procedentes. Tunc autem in Synodo Eusebius cognomine Pamphili Cæsareæ Palæstinæ sortitus Episcopatum, paululum animadvertens atque considerans, utrùm oporteret suscipi terminum fidei, unà cum aliis omnibus, hoc est, cum universa multitudine consensit atque subscripsit, necnon & populo sub sua diœcesi constituto scripsit terminum fidei, & ubique destinavit sermonem: subtiliter consubstantialitatis nomen interpretatus; ut nequaquam penitus suspicionem adversam de eo quilibet habere potuerit. Sunt autem, quæ ab ipso Eusebio conscripta sunt, hujusmodi verba.

Eusebius Cæsariensis ὁμοούσιον vocabulum subtiliter interpretatur.

CAPUT UNDECIMUM.

Epistola Eusebii Pamphili de fide Nicani Concilii ad Palæstinos.

Socrates. lib. 1. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 23. D.

ARbitramur & vos, dilectissimi, etiam aliunde didicisse, fama coosueta præcurrere perfectum de his quæ gesta sunt sermonem. Sed ne ex hujusmodi auditu veritas vobis aliter nuntietur, oecessariò direximus vobis primùm quidem scripturam à nobis de fide propositam. Nam & Dominus noster ad prædicandum discipulos suos mittens, ait: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* De quibus & affirmamus ita se habere, & ita sapere: sed etiam dudum sic habuisse, & ita sapuisse, & usque ad mortem pro hac instare fide: anathematizantes omnem sine Deo hæresim. Hæc omnia ex corde sapuisse & anima, ex quo novimus nosmetipsos, & nunc sapere & dicere coram omnipotente Deo & Domino nostro Jesu Christo cum veritate testamur: ostensuri probationibus, & satisfacturi vobis, quia & præteritis temporibus ita credidimus & prædicavimus. Hac à nobis exposita fide, nulli relictus est resistendi locus. Sed & ipse primus Deo amabilis Imperator noster rectissimè eam habere testatus est, & sic etiam se professus est sapere; & in hac omnes consentire & subscribere, & in his dogmatibus concordare præcepit, uno solummodo inscripto & inserto consubstantialitatis verbo. Quod etiam ipse interpretabatur, dicens: quia non secundum corporeas passiones consubstantiale dicitur, neque secundum divisionem, neque secundum quamdam decisionem ex Patre subsistere. Non enim posse naturam sine materia intelligibilem incorporeamque corporali aliqua subsistere passione, sed sacris quibusdam ineffabilibusque rationibus magis intelligendam. Et sapientissimus quidem atque piissimus Imperator

Matth. 28. 19.

ὁμοούσιον vocem subscribebant in Niceno Concilio.

ita philoſophabatur. Fidei ergo explanatione dictatâ, quemadmodum ab eis dictum ſit, ex ſubſtantia Patris, & Patri conſubſtantialem, non eſt ſine examinatione derelictum. Conſultationes enim, & reſponſiones deinde movebantur, & mens perſcrutabatur dictorum ſenſum. Et hoc ergo quod aiebant de ſubſtantia, conſtabat apud eos ſignificativum quidem eſſe ex Patre, non tamen tamquam partem eſſe Patris. Propterea nobis quoque videbatur bene ſe habere, ut mente conſentiremus piæ doctrinæ dictanti ex Patre Filium eſſe, non tamen partem ejus eſſe ſubſtantiæ. Quapropter & nos mente conſenſimus, neque vocem conſubſtantialitatis refutantes, poſita præ oculis noſtris pacis intentione, & ab intellectu rectiſſimo non cadentes. Secundum hoc etiam natum, & non factum ſuſcepimus: quoniam, factum, commune eſſe dicebant opus reliquarum creaturarum factarum per Filium, quarum nihil ſimile habere Filium confitemur & prædicamus. Unde non eum eſſe facturam dicimus, quod congruit iis, quæ per eum facta noſcuntur: ſed ſuperius quàm facturæ, totius eſſe ſubſtantiæ, quam ex Patre natam divina docere videntur eloquia; modo quippe generationis inenarrabili & incogitabili exiſtente universæ naturæ * factore. Sic autem & conſubſtantialem eſſe Patri Filium ratio examinata cognoſcit, non ſecundum corporum modum, neque mortalibus animantibus proximum. Nam neque per diviſionem ſubſtantiæ, neque * defectionem, aut mutationem paternæ ſubſtantiæ vel virtutis. His enim omnibus ingenita natura Patris extranea eſt. Sed prædicandum eſt eſſe conſubſtantialem Patri Filium, eo quòd nullam æqualitatem ad creaturas factas Dei Filius habeat: ſed ſoli Patri genitori per omnem modum ſit ſimilis, & non ſit ex alia qualibet ſubſtantia vel eſſentia, ſed ex Patris. Quod etiam ipſum hoc modo interpretatum benè ſe habere viſum eſt ad conſentiendum: quoniam & priſcorum Epiſcopos aliquos, & conſcriptores eloquentes & nobiles agnovimus in Patris & Filii Theologia, id eſt, divina ratiocinatione, nomine conſubſtantialitatis eſſe uſos. Hæc itaque de expoſita fide ſint dicta, in qua universi conſenſimus, non ſine animadverſione, ſed ſecundum ſenſus expoſitos coram ipſo Deo amabili examinante imperatore, & prædictis rationibus concordantes, anathematiſmum poſt fidem in eis prolatum ſine triſtitia eſſe credidimus, eo quòd non ſcriptis uti vocibus prohiberent. Unde penè omnis facta eſt confuſio & indiſciplinatio cunctis Eccleſiis. Nulla ſiquidem ſcriptura divinitùs inſpirata dicente, ex non extantibus: aut, fuit aliquando, quando non fuit, & reliquis quæ proferebant, irrationabile nobis viſum eſt hæc dicere vel docere: quoniam neque priori tempore hujuſmodi conſuevimus uti ſermonibus. Hæc vobis neceſſariò ſcripſimus, dilectiſſimi, judicium noſtræ examinationis & conſenſum vobis innoteſcentes. Et quia rationabiliter tunc quidem nos ſcripta quædam modis aliis offendebant; poſtea verò indubitatè ea, quæ erant, ſine contriſtatione ſuſcepimus. Quapropter magnanimiter nobis ſenſum verborum diſcutientibus, placuit concordare in his, quæ à nobis ipſis in fidei expoſitione confeſſa ſunt.

* Ed. Niv. & Frob. *facto.*

* Ed. *perfectionem.*

Voces hæ non reperiuntur in ſcripturis divinis, ex non extantibus: aut, fuit aliquando, quando non fuit.

Hæc itaque Euſebius Pamphili in Cæſaream Palæſtinæ litteris explanavit: Alexandrinæ verò Eccleſiæ, & Ægyptiacæ, & Libyæ, & Pentapoleos, & quæ vicinæ ſunt, hæc ſcripſit communi decreto Concilium.

CAPUT DUODECIMUM.

Epiſtola Nicæni Concilii ad Alexandriam, & Ægyptum deſtinata.

SANCTÆ MAGNÆQUE DEI GRATIA Alexandrinæ Eccleſiæ, & dilectiſſimis fratribus per Ægyptum, & Lybiam, & Pentapolim conſtitutis, congregati & magnam ſanctamque Synodum Nicææ celebrantes Epiſcopi, in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 1. c. 9 Edit. Chriſt. Valeſ cap. 6. pag. 30. A. Socrates. lib. 1. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pag. 27.

QUoniam Dei gratia, & Deo amantiſſimi Principis noſtris Conſtantini, congregantis nos in orbe prædicta ex provinciis diverſis & civitatibus, magna ſanctaque Synodus celebrata eſt, omnimodis neceſſariò viſum eſt ab hoc ſacro ſanctoque Concilio etiam ad vos litteras deſtinare; ut noveritis quæ quidem mota & examinata, quæ verò placuerunt atque firmata ſunt. Ante omnia ſiquidem exquiſita ſunt impia & iniqua & ſine Deo dogmata Arii, eique conſentientium, ſub præſentia Deo amantiſſimi Imperatoris noſtri Conſtantini, & omnium decreto complacuit anathematizari impiam ejus ſectam & iniquam, atque ſine Deo verba, ſimul & nomina quibus utebatur, Filium Dei blaſphemando, & dicendo ex non exſtantibus eſſe, & iterum, fuit aliquando, quando non fuit. Quomodo enim fuit, aut quomodo iterum non fuit? Et pro libero arbitrio malitiæ atque virtutis capabilem Filium Dei eſſe dicentes, creaturam nominabant eum atque facturam. Hæc igitur omnia fatua, & anilia, & blaſphema anathematizavit ſanctum & univerſale Concilium, & nec uſque ad auditum impiæ ſectæ atque furoris hujus, aut intellectum ſenſuum iniquorum accommodavit. Ea quidem, quæ de illis geſta ſunt, qualem terminum habuerint, omnia jam aut audiſtis, aut audietis: ne nos fortè videamur viro obloqui, propter delictum ſuum improperia digna portanti. Tantum etenim valuit ejus impietas, ut etiam Theonas Marmaticenus, & Secundus Ptolemaidis ea uterentur. Idem enim & illi damnati ſunt. Sed quoniam ineffabilis gratia Dei illas quidem malas ſectas, & blaſphemias, & diſcordiam, & audaciam perſonarum, & diviſionem, prædicta * commonitione deſtruens liberavit Ægyptum: relinquebantur autem quæ per petulantiam Meletii geſta ſunt, & eorum qui ab eo ſunt ordinati, etiam ex hac parte quæ placuerint Synodo, vobis inſinuamus, chariſſimi fratres. Placuit ergo Meletium quidem clementi Concilio (dum ſubtili veraque ratione nullam veniam mereretur) manere quidem in propria civitate, nullam verò omnimodis habere poteſtatem neque eligendi, neque ordinandi, nec in provincia, nec in qualibet civitate videri, putumque nomen tantummodo poſſidere. Eos autem, qui ab ipſo ſunt conſtituti, myſtica ordinatione firmatos habere honorem & miniſterium; ut tamen ſequentes ſint modis omnibus univerſorū in ſingulis parochiis, & Eccleſiis à chariſſimo & comminiſtro noſtro Alexandro conſecratorum; & ut his nulla poteſtas ſit placitos ſibi eligere, aut nomina eorum

Arius cū ſuis ſectatoribus damnatus.

* Ed. *commonitione.*

Meletio poteſtas Epiſcopalis adēpta.

Meletiani, hoc eſt, ab ipſo inſtituti vel conſecrati.

præferre, aut omnino aliquid agere præter voluntatem Ecclesiæ Catholicæ Præsulis Alexandri. Gratiâ namque Dei, & orationibus vestris in nullo schismate repertos: sed sine macula in Catholica & Apostolica Ecclesia permanentes, dignum est potestatem habere & eligendi quemlibet, & nomina eorum dandi, qui Clero sunt digni; & absolutè facere omnia secundum legem & sanctiones Ecclesiæ. Si quem verò contingerit requiescere in Ecclesia, tunc provehi in honorem defuncti eos, qui nuper assumpti sunt, solummodo si videantur digni, & populus eos elegerit, condecernente simul & consignante maximæ Alexandriæ civitatis Episcopo. Hoc itaque aliis quidem concessum est omnibus. In persona verò Meletii nequaquam eadem placuerunt propter priorem indisciplinationem ejus, & propter procacitatem ejus, ac petulantiæ voluntatem: ne ulla daretur auctoritas vel potestas homini, qui posset rursus easdem indisciplinationes instruere. Hæc sunt præcipua & competentia Ægypto, & sanctissimæ Alexandrinorum Ecclesiæ. Si quid autem aliud ordinatum est, aut dogmatizatum, præsente domino atque charissimo comministro & fratre nostro Alexandro, ipse præsens vobis subtiliùs poterit aperire, tamquam auctor gestorum, & communicator existens. Evangelizamus autem vobis & de consonantia sanctissimi Paschæ, quia vestris orationibus est correctum etiam hoc opus, ita ut omnes Orientales fratres, qui cum Judæis primitùs celebrabant, consonè cum Romanis, & vobiscum, & cum omnibus ab initio Pascha custodientibus, ex hoc tempore debeant custodire. Exultantes itaque in his quæ gesta sunt, & in communi pace atque concordia, & in eo quòd omnis radicitus hæresis avulsa est; cum majori honore & ampliori charitate suscipite comministrum nostrum, Pontificem vestrum Alexandrum, qui nos præsentia sua lætificavit, tantumque laborem pro pace vestra etiam in hac ætate sustinuit. Orate simul & pro nobis omnibus, ut quæ benè placuerunt, firma permaneant per Dominum nostrum Jesum Christum, secundum bonam voluntatem facta, sicuti credimus, Dei Patris in Spiritu sancto, cui est gloria in sæcula. Amen.

TRINITAS CONSUBSTANTIALIS ÆTERNA DEUS EST.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Socrates. lib. 1. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 29. D.

Quòd Novatianorum Episcopum Acesium evocarit Constantinus ad Concilium.

Ex hac igitur epistola Synodi manifestum est, quia non solum Arium & consortes ejus anathematizaverunt, sed etiam verba sectæ ipsius; & quia de Pascha concordantes, hæresiarcham Meletium susceperunt. Movet autem me fervor Imperatoris, etiam ex alia re ejus voluntatis habere memoriam, & quemadmodum pro concordia cogitabat. Habens enim providentiam pacis Ecclesiarum, vocavit ad Synodum & Acesium Novatianorum religionis Episcopum. Postquam ergo scripta & subscripta est à Concilio fidei definitio, requisivit Imperator Acesium, si & ipse consentiret in fide, & Paschalis definitione festivitatis. At ille: Nihil, inquit, novi, ô Imperator, Synodus definivit. Sic enim olim & à temporibus Apostolorum ipse percepi & terminum fidei, & tempus Paschalis festivitatis. Porrò denuò Imperatore requirente: Cur ergo te à communione separas? Ille ea, quæ sub Decio gesta sunt persecutionis tempore, replicavit, & subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium: quia non oporteat eos, qui post baptisma peccant peccatum, quod ad mortem esse scripturæ divinæ pronuntiant, communicatione sacramentorum fieri dignos: sed invitandos quidem ad pœnitentiam, spem verò remissionis non à Sacerdotibus, sed à Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata remittere. Hæc cùm dixisset Acesius, Imperator sit: O Acesi, pone scalam, &, si potes, ascende solus in cœlum. Hæc nec Eusebius Pamphili, nec alii dixerunt. Ego verò audivi à viro nequaquam mentiente, qui & valde senex erat, & tamquam qui viderat ea, quæ fuerant in Concilio gesta, referebat.

Acesius ad Constantinum.

Constantinus ad Acesium.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Quòd Canones Ecclesiastici in Nicæa conscripti sint, & de Vicennalibus Constantini.

Sozomen. lib. 1. cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 23. Pag. 437. B.

Synodus autem corrigere volens hominum vitam, & in Ecclesiis commorantium, posuit leges, quas Canones appellamus. In quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi cum conjugibus, quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius Confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias; & castitatem esse dicens, concubitum cum propria conjuge. Suasitque Concilio, ne talem poneret legem: gravem asserens esse causam, quæ aut ipsis, aut eorum jugalibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum esset inexpertus, exposuit. Synodusque laudavit sententiam ejus, & nihil ex hac parte sancivit: sed hoc in uniuscujusque voluntate, non in necessitate dimisit. * His à Concilio ita dispositis, contigit Vicennalia Constantini Principis provenire. Et est consuetudo Romanorum, unumquodque decennium Imperatorum publica devotione celebrare. Opportunum ergo judicans Constantinus, invitavit tunc ad convivia Synodum, & donis competentibus honoravit. Admonitisque de concordia fidei, & communi inter alterutros pace, petita ab eis oratione, valedixit universis in Nicæa: scribens absentibus quæ fuerint in Concilio celebrata, & invitans, ut ab omni discordia recedentes, concordarent in exposita Concilii fide; quæ nihil aliud nisi Dei sententia videretur ex consonantia tantorum & talium Sacerdotum sancto Spiritu constituta, & post inquisitionem subtilissimam, & animadversionem dubitationum omnium comprobata.

De cœlibatu Sacerdotum.

** Sozomen. lib. 1. cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 438. D. An. Dom. 327.*

Constantinus Patres Nicæni Concilii convivio excipit.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Epistola Constantini de Ario, & scriptis ejus.

Socrates. lib. 1. cap. 6. Edit. Christ. Valef. cap. 15. pag. 32. A.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, Augustus Episcopis, & populo.

MAlignos & impios Arius imitatus, dignum est, ut illorum quoque suscipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius divinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit invenire mercedem, & talem, per quam in posterum esset opprobrio, & plurima compleretur infamia. Et nunc placuit Arium, & consectatores ejus vocari Porphyrianos; ut quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruantur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Ario facta reperitur, igni tradatur; ut non solùm prava ejus doctrina depereat: sed neque ulla ejus possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arii celasse compertus fuerit, & non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subjacebit. Mox enim ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiet ultionem. Deus vos custodiat. Amen.

Porphyrius, & Porphyriani.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Ejusdem Epistola ad Eusebium Palæstinæ de confectione sacrorum librorum, & de repurgatione Dominici Sepulchri.

Theodoretus lib. 1. cap. 16. p. 45. A.

VICTOR CONSTANTINUS MAXIMUS, pius Eusebio.

UT in nostri nominis civitate cognovimus, Salvatoris Dei nostri prospiciente solatio, maxima hominum multitudo sanctissimæ se dicavit Ecclesiæ; ut hoc incremento valde proficiente, dignum esse videatur etiam Ecclesias in ea plures ædificari. Quapropter, quod visum est nostræ voluntati, decuit nos tuæ notum facere sapientiæ; quatenus quinquaginta membranaceos codices bene confectos, & ad usum habiles, ab artificibus antiquariis, & perfectè artem scientibus scribi præcipias, divinarum quippe scripturarum, quarum maximè confectionem & usum necessarium Ecclesiis esse nosti. Directæ sunt enim litteræ à nostra tranquillitate ad provinciæ Judicem; quatenus omnia confectioni eorum necessaria præbere curet. Ut enim citiùs codices conscripti conficiantur, erit opus diligentiæ tuæ. Nam & duo publica vehicula ad deferendos eos ex auctoritate Rescripti nostri te percipere convenit. Sic enim & maximè bene conscripti usque ad nostrum perducentur aspectum, uno quippe tuæ Ecclesiæ hoc exequente Diacono; qui dum ad nos venerit, experietur nostræ munificentiam pietatis. Deus custodiat te, frater charissime.

Sufficiunt quidem hæc ad conjiciendum, magis autem apertè noscendum, quemadmodum famosissimus Imperator suum studium circa sacra constituerit. Attamen adjiciam, quæ etiam circa salutare Sepulchrum gesserit.

Agnoscens enim quoniam elati, & circa culturam bacchantes idolorum, Sepulchrum Domini sordibus operuerant: oblivioni tradere contendentes memoriam salutarem; & desuper templum ædificaverant luxuriosissimæ dæmonis, id est, Veneris, ut illic virginum cantibus insultarent; præcepit destrui sceleratissimum templum, ipsumque pulverem funestis sacrificiis violatum ejici, & procul à civitate dispergi: deinde sacrarium ædificari Deo maximum atque pulcherrimum, sicut designatur ex ejus epistola ad Macarium ipsius civitatis Episcopum destinata.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Libellus pœnitentiæ ab Eusebio, & Theogonio datus.

Socrates. lib 1. cap. 10. Edit. Christoph. Valef. cap. 14. pag. 43. C.

EUsebius igitur, & Theogonius pœnitentiæ libellum summis Episcopis dirigentes, ab exilio revocati sunt Imperiali præcepto, & suas Ecclesias receperunt: expellentes eos, qui in ipsorum locis fuerant ordinati, id est, Eusebius Amphionem, Chrestum verò Theogonius. Cujus libelli exemplar hoc est.

Dudum quidem ante judicium condemnati à Reverentia vestra, patienter ferre, quæ decreta sunt à sancto Concilio vestro, debuimus. Sed quia nimis absurdum est, contra nosmetipsos dare calumniatoribus de taciturnitate probationem; propterea referimus, quoniam nos & in fide una cucurrimus, & sensum examinantes de consubstantialitatis sermone cuncti pacificati sumus: nequaquam sequentes hæresim, sed [a] commemorantes ad cautelam Ecclesiarum, quæ nostræ subveniebant menti. Et satisfacientes eis, à quibus per nos suaderi debuerat, in fide subscripsimus. Anathematismo autem non subnotavimus, non tamquam fidem accusantes: sed velut non credentes talem esse eum, qui fuerat accusatus; certi de ejus ad nos directis epistolis, & inter nos disputationibus habitis. Si igitur satisfactum est sancto vestro Concilio, non reluctantes, sed consentientes decretis vestris, etiam hac conscriptione satisfacimus vobis: non exilium graviter ferentes, sed suspicionem abjicientes hæreseos. Si enim dignamini nunc in vultu vestro nos suscipere, habebitis in omnibus consonantes, & vestra sequentes pariter constituta: quando etiam eum, qui in his accusatus est, placuit Reverentiæ vestræ clementiam promereri atque revocari. Absurdum namque est, si is, qui putatur esse reus, revocetur ad satisfaciendum in quibus ei derogabatur; ut nos contra nosmetipsos præbeamus per taciturnitatem increpationis judicium. Dignamini ergo sicut vestræ convenit venerationi, & Deo amantissimum Principem commonere; & preces tractare nostras, & velociter de nobis, quæ vobis conveniunt, [b] cogitare. Hic quidem libellus est reversionis Eusebii, & Theogonii. Ex verbis autem ejus conjicio, quia isti quidem dictatæ fidei subscripserunt, damnationi verò Arii consentire noluerunt. Ex quo & Arius ante istos revocatus agnoscitur. Sed licet hoc ita se habere videatur: tamen Alexandriam accedere prohibitus est. Hoc autem ostenditur ex ejus cogitationibus, quas postea molitus invenitur, figmento suæ pœnitentiæ, sicut opportunè patefiet.

[a] MS. Lyr. commorantes.

[b] MS. Lyr. disputare.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Dedicatione, & ornamentis civitatis, & de cultu Jerosolymorum, & ligno Crucis, atque clavis, quibus transfixus est Dominus.

Socrates. lib. 1 cap. 12. Edit. Christ.

IMperator interea post Concilium degebat lætus. Celebratâ ergo festivitate publicâ Vicennalium suorum, mox ad erigendas Ecclesias festinus accessit. Hoc itaque faciebat per singulas civitates, & in urbe cognominis sui.

Sozomen. lib. 2 cap. 2. Edit. Christ. Valesf. cap. 3. pag. 444 B.

Nam cùm ei omnia prosperè cederent, propriam voluit habitare civitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum juxta Hellespontum super Ajacis tumulum, ubi Achivi contra Trojam pugnantes habuerunt castra, civitatem designavit, portasque fecit, quæ hactenus videntur à navigantibus. Hæc agenti per noctem Deus apparuit: monens, ut alium quæreret locum, eumque moneos ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare jussit.

Socrates lib. 1. cap. 12. Edit. Christ. Valesf. cap. 16 pag. 45. C. An. Dom. 333. Nomina Constantinopolis, & Ecclesiarum a Constantino extructarum.

Quæ cùm primitus Byzantium vocaretur, auxit, & maximo eam muro circumdedit, & diversis ornatam fabricis æquam Imperiali Romæ constituit; & denominatam Constantinopolim, appellari secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in marmorea platoma noscitur esse conscripta, & in Strategio juxta equestrem statuam ejus est constituta. In hac quoque civitate duas quidem ædificavit Ecclesias, quarum unam nominavit Irenem, aliam verò appellavit Apostolorum. Non solùm autem, sicut dixi, auxit Constantinus Christianorum dogmata: sed etiam Paganorum templa destruxit. Simulacra namque ornata publicè in Constantinopolitana urbe proposuit; & Tripodas Delphicos in Circo ad spectaculum dedit, qui cum ipso videantur aspectu, referuntur.

Templa Gentilium eversa. Tripodes Apollinis Delphici ad spectaculum dati.

Socrates. lib. 1. cap. 13 Edit. Christ. Valesf. cap 17. pag. 64 B. An. Dom. 325.

Interea mater Imperatoris Helena, cujus cognomine vicum Drepani Princeps civitatem dicavit Helenopolim, admonita per somnium ad Jerosolymam properavit; & quondam Hierusalem desertam sicut pomorum custodiarium inveniens, requisivit sepulchrum Christi. Quod licet difficillimè, tamen invenit. Itaque repente templū illud scelestissimum dejici jussit. Et palàm facto Domini monumento, apparuerunt circa id suffossæ tres cruces, & clavi, simul & titulus literis Hebraicis, Græcis, Latinisque conscriptus, JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM.

Quid circa monumentum Domini Helena repererit.

Sozomen. lib. 2 cap. 1. Edit. Christ. Sibyllæ vaticinium de ligno Crucis.

Dicitur autem, quia etiam mortuus Crucis tactu surrexerit. De hoc ligno Sibylla dixit apud paganos:

O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est.

Quomodo veram Crucem dignoverit Macarius.

Tunc ergo quæ Crux esset Domini, quæ latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius, civitatis Præsul, hujusmodi tractatu dubitationem solvit. Mulieri namque nobilitate claræ longâ ægritudine fatigatæ, unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem Crux attigit, passionem sævissimæ ægritudinis effugavit, & fœminæ salutem restituit.

Theodoretus lib. 1. cap. 18. p. 48. B.

Sic itaque mater Imperatoris quod cupiebat agnoscens, de clavis quidem, quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam immisit Imperatoris & filii capitis providentiam gerens, ut jacula bellica submoveret: alios fræno equino permiscuit, & cautelam Imperatoris agens, & veterem prophetiam adimplens. Olim enim Zacharias clamaverat Propheta, dicens: *Et erit; quod in fræno est, sanctum Domino, omnipotenti.* Salutaris verò Crucis partem quidem aliquam Regalibus distribuit.

Helena clavos galeæ & fræno filii sui includit. Cap. 14. 20.

Socrates. lib. 1. cap 13. Edit. Christ. Valesf cap 17. pag. 47. B. Partem Crucis in statua sua reposuit Constantinus.

Quam Constantinus suscipiens, & credens salvari civitatem, ubi hæc particola servaretur, in sua statua, sicut fertur, in foro Constantini posita super columnam Porphyreticam devotè condidit.

Theodoretus. lib. 1. cap. 18. pag. 48. C. Partem aliā Episcopo Hierosolymorum dedit. Helena moritur.

Reliquam verò partem in argentea theca clausam civitatis tradidit Sacerdoti. Et undique congregans artifices, maximas illic ornatasque ædificavit Ecclesias. His ita gestis, convivio exhibito Virginibus sacris, & ipsa ministerium ancillæ gerens, ultra octogesimum annum ætatis agens, & his similia faciens rediit ad filium. Et cum lætitia transivit è sæculo, multa filio pietatis mandata committens, novissimis benedictionibus adimpleto.

Socrates. lib. 1. cap. 14. Edit. Christ. Valesf. cap. 18. pag. 48. B.

Post hæc igitur Imperator curam maximam Christianorum habens, Paganorum superstitiones aversabatur: removitque Monomachias, & suas imagines in templis poni præcepit; & cubitum, quo mensuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesiam portari sancivit.

Sozomen. lib. 2. cap. 2. Edit. Christ. Valesf. cap. 3. pag. 445. A. Laus Constantinopolitanorum à religione.

In omnibus itaque volens similem monstrari Romæ Constantinopolim, frustratus non est. Nam & corporibus, & divitiis major effecta est. Quod ideo provenisse credo propter amorem Dei, quem civitas gerit, & habitatorum circa indigentes auxilium. In tantum namque fides crevit, ut multi quidem Judæorum civium, Pagani verò penè omnes Christianam illic converterentur ad fidem. In qua urbe, crescente tempore, religio noscitur ampliata; neque aræ, neque pagana templa, aut sacrificia facta sunt, nisi sub Juliano brevi tempore; quod mox probatur extinctum. Hanc igitur tamquam nuper conditam Christi civitatem Constantinus suo nomine dedicavit: multis eam & magnis exornans Ecclesiis. Juvabatque Divinitas Imperatoris vota, & apparitionibus multis indicabatur, quia sanctæ, salutaresque essent, quæ illic ædificabantur, Ecclesiæ.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De loco, ubi Vesta olim colebatur, & nunc Archangeli basilica stat, & de miraculis, quæ illic pro Christi nomine celebrantur.

Sozomen. lib. 1. cap. 2. Edit. Christ. Valesf. cap. 3. pag. 445. C.

INsignis itaque locus ex illo tempore claruit peregrinis, & urbicis, ubi olim quidem Vesta colebatur, postea verò Ecclesia facta est; qui locus nunc Michaëlium nuncupatur, in dextera positus parte navigantium à Ponto ad Constantinopolim, distans ab ea navigio quidem stadiis ferè triginta & quinque: per terram verò circumeuntibus omnem sinum usque ad septuaginta & ampliùs tenditur. Sortitus est igitur is locus appellationem nunc usque servatam, eo quòd illic manifestè cernitur apparere Michaël divinus Archangelus: quod etiam ego jurus eximiè verum esse

esse confirmo. Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtus divina per ipsarum rerum experimenta. Quidam enim in causis crudelibus, aut inevitabilibus periculis, alii verò in languoribus, aut ignotis passionibus incidentes, hic orantes ad Deum, liberari promeruerunt. Sed quæ singulis & quomodo illic miracula contigerint, narrare longum est. Quæ verò provenerint Aquilino nobis noto, & in causis forensibus socio, partim ab eo audiens, partim ipse cognoscens necessariò pandam.

Aquilinus causidicus, Sozomeni sodalis.

** MSS. rubris coloribus nota.*

Cùm eum ardentissima febris * rubris choleris mota comprehendisset, æstuanti poculum dederunt Medici, quod evomuit: moxque cum vomitu diffusæ choleræ superficiem vultus ejus simili sui colore tinxerunt. Quamobrem quicquid comederet & biberet, evomebat. Cumque hoc diu pateretur, nec esca ad nutrimenta proficeret, hæsitabat ars Medicorum; & dum morti vicinus esset, jussit suis, ut eum ad locum hunc ducerent: credens aut illic se mori, aut languore privari. Jacentique per noctem divina virtus apparens præcepit, ut quicquid comederet, in hujusmodi potionem tingeret, quæ esset ex pipere, & vino, & melle confecta. Quo facto, ab ægritudine liberatus est; quippe cùm Medicis ratione medicinæ videatur esse contrarium calida pocula cholericis exhibere.

Probianus.

Audivi enim & Probianum virum in palatio habentem militiam Medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eique

An. Dom. 339

apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cùm enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur. Totius verò salutis causam, id est, sacratissimam Crucem nolebat adorare. Hanc habenti sententiam divina virtus apparens, & signum monstravit Crucis, quod erat positum in altario ejusdem Ecclesiæ. Et apertè palàm fecit, quia ex quo crucifixus est CHRISTUS, omnia, quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ Crucis gesta non essent, neque ab Angelis sanctis, neque ab hominibus piis.

CAPUT VIGESIMUM.

De templorum destructione.

Sozomen. lib. 2. cap. 4. Edit. Christ. Vales. cap. 5. pag. 449. A.

CUm itaque populi & civitates ad cultum Christianitatis accederent, & cæteri pro filiis & uxoribus metuentes, ne quid mali paterentur si contradicerent, quieti vacarent, nudati solatio multitudinis Templorum cultores & Sacerdotes simulachra apud se reposita pretiosissima tradiderunt, & quæ Jovis fulmina vocabantur; & per semetipsos hæc educebant ex adytis & templorum latentibus locis: quæque priùs invisibilia apud eos erant, & solis Sacerdotibus manifesta, facta sunt omnibus valde vilissima. Aliæ verò imagines & statuæ ex pretiosissima confectæ materia, igne crematæ sunt, & pecuniæ publicè sanciatæ. Quæ verò ex ære mirabiliter facta videbantur,

An. Dom. 335.

ad Constantinopolim sunt advecta ornatus causâ, & hactenus in publico collocata, & per plateas, & in Circo, atque Regalibus, id est, Pythia divinatoris Apollinis, & Musæ Heliconides, & Delphici tripodes. Spoliataque sunt januis templa, & alia laquearibus sunt nudata, alia verò neglecta ad sordes usque ruinamque perducta sunt. Tunc itaque perierunt & penitus sunt eversa, id est, in Ægea Ciliciæ templum Æsculapii, & in Aphacis juxta montem Libanum, & Adonim fluvium Veneris domus: utraque apud illos insignia; eo quòd Ægeatæ gloriarentur, quasi languentes corpore curarentur apud eos, dæmone noctibus apparente atque curante. In Aphacis autem, quòd per invocationem quamdam certò die de summitate Libani montis ignis fulgens veluti sidus in proximum flumen velociter occumbebat; quod dicebant Venerem esse.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De conversione Barbarorum.

Sozomen. lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6. pag. 451. A.

INterea cùm multitudo omnia gentium ex Thracia transiisset in Asiam, & alii aliunde Barbari egissent contra Romanos, multi Sacerdotum Christi captivi cum eis erant. Cumque languentes curarent, & dæmones effugarent, Christum solummodo nominantes, & Filium Dei invocantes, insuper & conversatione philosophantes inculpabili, & omnem maculam virtutibus evincentes, admirati Barbari virorum vitam, simul & opera egregia, bene sesapere crediderunt, & Deum habere propitium, si meliores imitarentur homines; &, sicut ipsi, placarent Deum. Et constituentes sibimet ex eis bene agendi rectores, edocebantur, & baptizabantur, & consequenter in Ecclesias occurrebant.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Quòd Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos invaserit Episcopatum, & de litteris Constantini adversus eum.

Theodoretus lib. 1. cap. 18. & 19. pag. 49.

FAutores igitur Arii nequissima non reliquêre consilia. Hujus enim causâ in confessione fidei etiam manibus consenserunt, qui postea imitati sunt gesta luporum. Nam cùm sanctissimus Alexander, qui suis orationibus Arium fuerat jaculatus, id est, Byzantii Pontifex, sic enim tunc vocabatur Constantinopolis, ad meliorem translatus fuisset vitam, Eusebius defensor impietatis, parvipendens regulas, quas antè paululum cum aliis Pontificibus ipse conscripserat, repente Nicomediam deserens, Constantinopolitanam arripuit sedem, regulis è diverso clamitantibus, Episcopos & Presbyteros non licere ex alia civitate transire ad aliam. Sed mirum non est, ut qui sic insaniunt adversus Unigeniti Deitatem, licenter etiam alias transgrediantur leges. Non enim tunc solummodo hanc novitatem fecit: sed etiam olim aliud simile perpetravit. Qui dum in Beryto esset Episcopus, transilivit in Nicomediam, & ex ea denuo post Concilium insania apertæ impietatis exactus est, & cum eo Theogonius Nicænus. Quod Imperator Constantinus litteris manifestum fecit.

Pars epistolæ Constantini ad Nicomedienses de Eusebio Nicomediensi.

Ego verò huic operi finem epistolæ inserere judicavi. Scripsit enim hæc Nicomediensibus. Quis est hic, qui ita populum docuit innocentem? Eusebius utique tyrannicæ crudelitatis excultor. Quòd enim ubique tyranni fuscatur esse cliens, ex multis rebus apparet. Hoc namque veracium Episcoporum testatur in-

teritus, hoc etiam Christianorum crudelissima persecutio clamat apertè. Nihil enim de injuriis mihi factis nunc aio, per quas quando maximè adversarum partium insidiæ discurrebant, iste etiam oculos contra me habebat intentos. Cui hoc defuit solùm, quòd non & armatum ministerium tyranno licenter exhibuit. Neque me quispiam putet ad horum probationem minùs instructum. Judicium namque manifestum est, quia Presbyteros & Diaconos sequentes Eusebium apertè constat à me deprehensos. Sed hæc quidem transeo, quæ nunc non indignationis gratiâ, sed ad illorum confusionem à me * prolata noscuntur. Hoc solùm tonnido, hoc cogito, quòd vos ad communionem criminis videri conspicio. Propter Eusebii namque seductionem & subversionem, conscientiam percepistis à veritate separatam. Sed erit hujus rei non tarda salubritas, si Episcopum fidelem & integrum nunc sumentes, respiciatis ad Deum. Quod utique ad præsens in vobis est studium, & illud in vobis esse oportuerat, & dudum in vestro pendere judicio: nisi prædictus Eusebius pessimâ conscio rum suorum tuitione venisset * huc, & ordinem rectitudinis impudentissimè confudisset. Sed quoniam de memorato Eusebio apud vestram charitatem nos breviter loqui decet, audite. Meminit vestra patientia factum in Nicæa civitate Concilium: cui & ego ipse conscientiæ meæ cultum decenter exhibui: nihil aliud volens, quàm concordiam omnibus fabricari, & præ cunctis arguere, & removere hanc causam, quæ principium quidem habuit per Arii Alexandrini superbiam, corroborata verò est per Eusebii pravum pestiferumque votum. Sed ipse Eusebius, ô amabiles atque charissimi, cum quanta putatis * discussione (quippe conscientia sua victus) cum quanta confusione mendacio utique declarato degebat? Immittens quidem mihi diversos, qui pro eo deposcerent: petens verò à me quoddam solatium, ne tanto malo convictus, suo honore privaretur. Testis est mihi Deus hujus rei, qui & in me, & in vobis benigno amore consistat. Nam etiam me ille devertit, & indecenter arripuit, quod vos quoque nostis. Tunc enim omnia gesta sunt, sicut ipse desiderabat: quia omne malum in sua conscientia recondebat. Sed ut cætera perversitatis ejus omittam, quid maximè cum Theogonio nequitiæ suæ participe egerit, audite, deposco. Alexandrinos quosdam à nostra fide recedentes * huc destinari præceperam, quoniam horum ministerio mentis flammas urgebat. Sed isti benigni & optimi nimis Episcopi, quos simul Concilii veritas ad pœnitentiam reservabat, non solum receperunt eos, & apud se reservaverunt, sed etiam malis eorum voluntatibus communicare decreverunt. Quapropter hoc circa istos ingratos decrevi peragere; ut abrepti procul deportarentur exilio. Nunc itaque vestrum est, ad Deum illa fide respicere, qua semper & fieri convenit, & esse decet, & agere. Episcopos enim purificatos, & orthodoxos, atque clementes nos gaudemus habere. Si quis autem ad memoriam illorum pestilentium, aut ad laudem improvidè præsumit forsitan excitari, repentè in sua præsumptione ministri Dei, hoc est, meo opere comprimetur. Dominus vos custodiat, fratres charissimi.

* Ed. probata.

* MSS. & Edit. V. hic.

* Ed. Niv. & Frob. dispensione.

* MSS. & Ed. V. hic.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Quod rursus Eusebius apud Constantinum impetrata venia pro Arianis egerit.

Theodoretus lib. 1. cap. 20. & 21. Edit. Christ.

TUnc igitur isti & damnati, & è civitatibus sunt expulsi. Et in Nicomedia quidem * Amphion Episcopus ordinatus est, in Nicæa autem Chrestus. Sed rursus consuetas machinationes exercentes, & Imperatoris clementiam accessibilem suis fallaciis invenientes, restituti sunt, prioremque potentiam receperunt. Eusebius etenim, sicut jam dixi, etiam Constantinopolitanum tenuit tyrannicè Præsulatum, & potiorem percepit præsumptionem, frequenter ad Imperatorem veniens, & fiduciam ex crebra collocutione mercatus, contra veritatis propugnatores sævas contentiones instituit. Et primùm quidem cupere se Hierosolymorum loca professus est; & Imperatorem, tamquam famosissimum visurus ædificationis opus, providâ cogitatione captavit. Quapropter cum multo honore dimissus est; Imperatore vehicula, & alia ei distribuente solatia. Profectus igitur est cum eo & Theogonius Nicænus, particeps malignorum consiliorum ejus, sicuti jam diximus.

* Ed. Apphion. Amphion Nicomediæ, & Chrestus Nicææ ordinantur Episcopi.

Eusebius Nicomed. usurpator sedis Constantinopolitanæ.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Qua fraude Eustathius Antiochenus sit Episcopatu depositus, & in exilium deportatus, & qui post eum fuerint ordinati.

Theodoretus lib. 1. cap. 21. p. 51. A.

VEnientes autem in Antiochiam, & amicitiarum indui vultum, maxima * mulcatione potiti sunt. Veritatis enim propugnator magnus Eustathius largam eis hospitalitatem fraternitatis exhibuit. Cumque ad sacratissima loca pervenissent, & concordes vidissent eos, hoc est, Eusebium Cæsariensem, Scythopolitam Patrophilum, & Aëtium Lyddæ, Laodiceæ Theodotum, & alios, qui lepram Arii susceperant, nuntiaverunt eis quod cogitaverant, & cum eis venerunt ad Antiochiam. Et schema quidem sub honore præmittebatur adventus eorum; quod verò propinabatur, erat pietatis bellum. Mulierem namque prostantem mercede * negotiantes, & linguam ejus sibi impendi persuadentes, ad Concilium venerunt. Proinde alios omnes foras ire præcipientes, ter miserrimam introduxêre mulierem. At illa infantulum sub mammilla demonstrans, aiebat ex concubitu Eustathii illum se & concepisse & generasse, cumque clamabat sæpius impudentem. Is autem, qui calumniæ ejus tam manifestæ conscius erat, jussit, ut hanc rem si qui scirent, * deducerent ad medium. Illa verò dicente nullum se habere accusationis testem, jusjurandum ei justissimi Judices intulerunt; lege scilicet apertè clamante: In duobus aut tribus testibus credi esse veracia, quæ dicuntur; necnon & Apostolo præcipiente, ut nullus adversus Presbyterum * inscriptionem factam extra duos aut tres testes accipiat. Sed isti sacras contemnentes leges, contra talem virum accusationem sine testimonio receperunt. Cùm ergo illa mulier jus-

* Ed. Niv. & Frob. ministratione.

Ariani veniunt Antiochiam.

* Ed. Niv. & Frob. condocentes.

An. Dom. 331

Calumnia adulterii ab Arianis imponitur Eustathio.

* Ed. deducerentur.

Deuter. 19. 15

1. Timot. 5. 19.

* Ed. accusationem.

jurandum præbuisset, adjecit: affirmans, quia infans ille de concubitu esset Eustathii. Tunc itaque tamquam adversus adulterum isti amatores veritatis protulêre decretum; aliis quippe de Pontificibus (cùm utique multi adessent, & pro Apostolicis dogmatibus repugnarent, & omnimodis quæ fuerant concinnata, nescirent) apertè reclamantibus, & magnum Eustathium collaudantibus, decretumque illorum iniquum suscipi prohibentibus. Hoc itaque facto, velociter hujus * notæ concinnatores ad Imperatorem profecti sunt, eique persuaserunt, quia vera fuisset * inscriptio, & depositionis Eustathii justa sententia, quem tamquam adulterum atque tyrannum expelli fecerunt, exercitatorem pietatis simul & castitatis egregium. Et ille quidem per Thracias ad Illyrici deductus est civitatem. Isti verò priùs quidem pro eo ordinaverunt Eulalium. Quo tempore pauco, vivente, Eusebium Palæstinensem * illuc migrare voluerunt: eoque fugiente mutationem, & simul Imperatore prohibente, fecerunt Euphronium. Quo etiam, anno & paucis mensibus in Episcopatu defuncto, * Placito illius Ecclesiæ tradidêre Pontificatum. Isti verò omnes pestem Arii habuêre celatam. Propterea namque multi piè viventium, & Sacerdotum, & reliquorum, Ecclesiastica relinquentes collegia, apud semetipsos conveniebant. Quos universi Eustathianos appellabant: quia post egressum illius seorsum congregabantur. Porrò mulier illa ter misera passionem crudelissimi languoris incurrens, manifestavit insidias; & illam Tragœdiæ compositionem pariter enudavit, non duobus vel tribus, sed multis * valde Sacerdotibus, quæ concinnata videbantur, insinuans. Ait enim pro pecuniis illam se facere præsumpsisse calumniam. Jusjurandum tamen non omnino fuisse falsum: quia ille infans, de quo juraverat, filius erat cujusdam Eustathii nomine, fabri ferrarii.

* Ed. Niv. & Frob. noxæ.
* Ed. accusatio.

* MSS & Ed. V. illuc. Eusebius Palæstinensis. Euphronius. Alter codicû Græcorum ... habebat, alter ...

* Ed. admodū.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De divisione Antiocheni populi propter Eustathium.

Socrates. lib. 1. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap 24. pag. 49. C. Seditio Antiochiæ.

TUnc igitur in Antiochia gravis seditio de Eustathii depositione surrexit, & postea de Episcopatus electione tantus ignis accensus est, ut penè civitas universa deperiret, populo in duas partes dissidente. Et aliis quidem Eusebium Palæstinæ transferri contendentibus in Antiochiam, aliis autem studentibus, ut reverteretur Eustathius. Erat enim in utraque parte & populus civitatis, & militaris manus, & tamquam adversus hostes ita cuncti commovebantur, ut penè usque ad gladios pervenirent, nisi Deus, & timor Principis cohiberet. Nam Imperator suis epistulis seditionem compescuit. Eusebius autem Palæstinæ * repudiavit, quod admiratus Imperator scripsit ei: propositum laudans, eumque beatum clamans, & quòd non unius civitatis, sed totius orbis potiùs dignè decerneretur Episcopus. De cætero autem per annos octo dicitur Antiochenæ Ecclesiæ vacasse sedes. Tandem verò studio inimicorum Nicænæ fidei, ordinatur Euphronius. His igitur in hoc volumine ritè contextis, tempus est, ut sequentis libri * ordinetur initium.

Eusebius Palæstini laudatur ab Imperatore.
* MS. Theod. repudavit.

Euphronius Antiochiæ fit Episcopus.
* Ed. ordinamur.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Sozomen. lib. 2. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 454. C.

De Conversione gentis Indorum, atque Persarum.

IN temporibus religiosi Principis Constantini, & Indorum gentes & Iberorum Christiani dogmatis rudimenta susceperunt. Sed etiam Armenios tunc primùm audivi Christianos effectos. Aiunt enim Tiridatem Regem tunc gentis illius ex quodam mirabili signo Dei, quod circa ejus domum evenit, Christianum fuisse factum, & omnes simul ejus ditioni subjectos una præceptione jussisse, ut similiter Deo colla submitterent. Unde & apud cæteros confines Christianum dogma transivit, & multitudine dilatatum est. Apud Persas autem initium Christianitatis æstimo celebratum, dum quidam eorum occasione commercii ad Ostroinos, & ad Armenios venientes, ut assolet, sanctis illis colloquerentur viris, & eorum virtutes experirentur.

Armenii, & Tiridates Rex fiunt Christiani.

CAPUT SECUNDUM.

Sozomen. lib. 2. cap. 8. Edit. Christ. Vales cap. 9. pag. 455. A.

Quomodo Judæi Christianos accusaverint apud Persas, qui, & quanti, & quibus modis passi sint apud Persas.

Anno Dom. 374.

Magi, Persarum sacerdotes.

CUmque tempore procedente crescerent, & Ecclesias & Sacerdotes pariter cæterósque ministros habere cœperunt. Hoc autem factum non mediocriter contristabat Magos, qui religionem Persarum, veluti quædam sacerdotalis tribus, per successionem generis ab initio commissam habere noscuntur. Afficiebat enim id etiam Judæos naturaliter quodammodo Christiani dogmatis inimicos. Quapropter accusaverunt apud Saporem tunc Regem Symeonem Archiepiscopum Seleuciæ, & Ctesiphontis civitatum in Perside Regalium, tamquam amicus esset Cæsari Romanorum, eique Persarum negotia depalaret. Credens autem derogationibus his Sapores, primùm quidem tributis immensis Christianos affligebat, eo quòd plurimos eorum agnosceret, qui paupertatem magis eligerent; crudelibusque viris hujusmodi exactiones injunxit, quatenus ex egestate pecuniarum, & nimietate exactorum vim passi, propriæ religionis jura contemnerent. Post hæc autem Sacerdotes ministrosque Dei gladiis minacibus interemit, Ecclesias subvertit, & vasa earum omnia publicavit. Symeonem verò deduci jussit ad se, tamquam proditorem Persarum regni, atque religionis. Magi siquidem, auxiliantibus sibi Judæis, cum festinatione sanctas Ecclesias destruebant. Symeon autem comprehensus, ferroque vinctus, ad Regem usque deducitur. Qui vir effectus est magnus, & omni fortitudine pretiosus. Nam cùm eum torquendum Sapores jussisset introduci, neque timuit, neque adoravit. Pro qua re vehementiùs efferatus Rex, inquisivit cur non adorasset; quippe quod priùs facere consueverat. Ad quem Symeon: Priùs quidem non vinctus adducebar, ut negarem veri Dei culturam, & nihil in hoc dubitans, quæ sunt solemnia Regis, implebam: nunc autem fas mihi non est hoc agere. Veni namque pro nostro dogmate & pietate decertaturus. Hæc dicentem præcepit Rex ado-

Sapores Rex Persarum. Symeon Archiepiscopus Seleuciæ, & Ctesiphontis.

Symeon ad Saporem adducitur.

rare Solem, & facienti plurima se daturum cum maximo honore munera compromisit; reluctantem verò interminatus est esse moriturum, & omnem Christianorum gentem. Cumque nec terroribus potuisset movere Symeonem, nec mulcere promissionibus, sed fortiter permaneret, numquam quoque adoraret Solem, ne proditor suæ religionis existeret; præcepit eum in vinculis retineri, credens eum posse longo tempore declinare. Cumque duceretur ad carcerem, vidit eum * Ustazades senior quidam Eunuchus, nutritor Saporis, & Major regiæ domus. Et consurgens adoravit eum. Sedebat namque ante januas Regis, quem Symeon increpavit injuriosè, & cum furore clamavit, aversatusque despexit. Is enim dum Christianus esset, non ante multum tempus vim passus adoraverat Solem. Quo facto, repente flens Eunuchus, cum gemitu vestem quidem claram, qua indutus erat, exutus est, & lugubrem accipiens amictum, ante domum regiam sedebat flens atque gemens: Heu, inquit, qualem credam esse circa me Deum, quem ego negavi, dum pro hac causa dudum amicissimus Symeon neque verbum mihi reddiderit, & sic aversatus cum furore transiverit? Cumque hæc Sapores audisset, evocans eum, causam luctus inquisivit, aut si qua ei circa domum ærumna contigerit. Respondens Ustazades, ait: O Rex, nihil in hujus sæculi domo infortunii passus sum. Utinam pro his, quæ mihi nunc evenerunt, in universas calamitates alias incidissem. Lugeo namque, cur vivo, qui dudum mori debueram? Video Solem, quem tibi parere volens, non voto meæ voluntatis, adoravi. Quapropter pro utroque me mori justissimum est: quia & proditor sum Christi, & te quoque decepi. Et ille quidem hæc dicens, juravit cæli & terræ Creatorem, suam ulteriùs non se mutare sententiam. Sapores autem admiratus Eunuchi constantiam, ampliùs sæviebat adversus Christianos, tamquam maleficiis hoc agere prævalerent. Parcens autem seniori, nunc lenitate, nunc minis omni virtute eum se subvertere judicabat. Cumque nil ageret, Ustazade profitente numquam se fore sic fatuum, uti pro Deo Creatore cunctorum, illa coleret potiùs, quæ à Deo creata sunt. Tunc ira commotus, jussit gladio caput ejus abscindi. Cumque duceretur ad necem, rogavit spiculatorem, ut paululùm sustineret, tamquam aliquid Regi mandaturus, & vocans quemdam fidelium Eunuchorum, jussit ut diceret hæc Sapori: Pro favore, quem hactenus, à juventute habui circa vestram domum, ô Rex, patri tuo & tibi ministrans studio competenti, testibus non indigeo, tu namque bene nosti. Pro omnibus ergo, quæ aliquando vobis impendi, redde mihi compensationem hujuscemodi, ne quis ignorantium putet me supplicium sustinere tamquam infidelem regni, aut malæ cujuspiam voluntatis, sed ut potiùs manifestum fiat quod agitur, præco clamans denuntiet universis, quia Ustazades capite truncatur, non Regis inimicus, sed Christianum se esse professus, & Deum proprium apud Regem negare contemnens. Hæc quidem Eunuchus Regi nuntiavit. Porrò Sapores juxta petitionem Ustazadis præconem clamare fecit. Æstimabat enim alios posse à Christianitate revocare Christianos, si mente perciperent, quia nulli parceret Christiano, qui senem nutritorem & devotum suæ familiaritatis occideret. Ustazades autem

* Al. Usthazanes, & Usthazares. Ustazades Apostata resipiscit, & pro Christo moritur.

studuit clamari causam suæ necis: credens, quia cùm per terrorem adorasset Solem, multos Christianorum deduxerit ad timorem: nunc autem cognoscentes pro religione mortuum, imitatores multos suæ virtutis efficeret. Hoc itaque modo Ustazades gloriosissimâ morte translatus est. Symeon autem id cognoscens in carcere, gratificos pro eo hymnos obtulit Deo. Altera verò die, quæ erat sexta feria septimanæ majoris, in qua ante Resurrectionis festivitatem annua salutaris Passionis memoria celebratur, etiam Symeonem decrevit Rex ferro perimere. Deductus enim rursus è carcere ad Palatium Regis, nimis intrepidè loquebatur Sapori de dogmate; & nec illum, nec Solem passus est adorare. Eademque die similiter interimi jussi sunt & alii centum in carcere constituti. Novissimè verò Symeonem occidi præceptum est, ita ut mortem videret universorum. Erant etenim horum alii quidem Episcopi, alii Presbyteri, alii diversorum ordinum Clerici. Cumque omnes ducerentur ad mortem, adveniens summus Princeps Magorum, interrogabat eos, si vellent vivere, & Regis religionem colere, & Solem pariter adorare. Cumque hanc nullus eligeret vitam, spiculatores circa necem martyrum laborabant. Symeon autem assistens confortabat universos, & de resurrectione ac pietate loquebatur, atque de sacris scripturis adhibens fidem, dicebat: Vitam quidem veram esse sic mori, mortem verò manifestam, negare Deum: adjiciens, quia post paululum etiam nullo perimente sponte mors accidit. Hic est enim omnibus natis finis inevitabilis. Post hæc autem perpetuitas non omnibus similiter accidit: sed velut ex quodam pondere omnem rationem reddent homines hujus vitæ, & eorum, quæ bene gesserint, retributionem, & pœnas malorum sine dubitatione recipient. Majus autem omnium bonorum nihil est, ac beatius, quàm eligere mori pro Deo. Hæc dicente Symeone, & tamquam filios edocente, in certaminibus sacris modo, quo decebat, unusquisque exercitatus alacriter currebat ad necem. Cumque omnes ceu unum spiculator transisset, novissimè venit ad Symeonem, & Abedecallam, & Ananiam, ambo namque senes, cani, sub ejus Ecclesia constituti, cum eo fuerant comprehensi, & erant in vinculis. Tunc itaque Pusicius, qui super omnes artifices Regis erat ibi consistens, & videns Ananiam trementem cùm præpararetur ad necem, ait: Paululùm, ô senex, claude oculos, & securus esto, mox enim Christi videbis aspectum. Cumque dixisset hoc, repente comprehensus, ductus ad Regem, & Christianus esse manifestatur, eo quòd pro dogmate fuisset locutus libera intentione Martyribus. Tunc Rex extraneo quodam & crudeli modo eum mori præcepit, ita ut perforata cervice exinde linguam ejus ejicerent. Hoc itaque facto, quibusdam accusantibus etiam filiam ejus, virgo sacra tunc comprehensa perempta est. Sequenti verò anno, die, quo Passionis Christi memoria celebrabatur, & expectabatur Resurrectionis festivitas, crudelissima Saporis præceptio per omnem Persarum cucurrit terram: morte condemnans eos, qui se profiterentur esse Christianos. Quo tempore fertur ultra numerum multitudinem Christianorum gladio cecidisse: alios namque per civitates & castella diligenter Magi requirentes, celatos inveniebant: alii verò sponte, nullo dicente, semetipsos offerebant, ne

Sozomen. lib. 2. cap. 9. Edit. Christ. Valesi. cap. 10. pag. 458. A.

Centum Christiani interfecti sub Sapore.

Symeonis ad Martyres confortandos oratio.

Abedecallas, Ananias, & Pusicius martyres. Sozomen. lib. 2. cap. 10. Edit. Christ. Valesi. cap. 11. pag. 459. B.

Pusicii filia, martyr.

* Vel, neque nulli parcere-tur

Azanes eunuchus mart.

taciturnitate Christum negare viderentur. Igitur dum omnes Christiani * sine parcitate perimerentur, etiam multi in ipsis Regalibus sunt occisi, cum quibus & Azanes Eunuchus Regi maximè gratus. Quod dum Sapores audisset, tristis factus, hanc generalem peremptionem removit, & solummodo præceptores religionis jussit occidi. Illo siquidem tempore ægritudinem incurrente Regina; * Symeonis Episcopi soror nomine Tharbua comprehensa est cum famula sua & sequente vitam, quas contigit teneri per insidias Judæorum accusantium, quasi maleficia Reginæ fecissent, propter Symeonis mortem. Regina verò (cùm soleant languentes hujusmodi * rebus aures accommodare) suspicata est veram esse detractionem, & maximè à Judæis factam; cùm & ipsa similia saperet, eisque sine mendacio & sibi faventes arbitraretur. Sumentes autem Magi Tharbuam & alias, mortis acerbæ perculere supplicio. Stipitibus enim alligatas, serráque findentes per medium, eas crudeli nece laceraverunt, & quasi expiantes Reginam, per medios stipites transire fecerunt. Ferunt autem istam Tharbuam speciosam valde fuisse, & à Magis quibusdam adamatam, & latenter ad concubitum petitam, promissa mercede salutis suæ, & aliarum, si consentiret ad vitium. Quæ nec auditum luxuriæ passa est sustinere, sed injuriis pro turpi petitione redditis, alacriter accessit ad mortem, ne traderet sanctam virginitatem. Cumque circumirent Magi, & Principes eorum universam provinciam secundum Saporis præceptum, ut Sacerdotes & Doctores dogmatis apprehenderent Christiani, puniebant Episcopos & Presbyteros, & maximè per regionem Adiabenorum. Hic namque locus est Persicus, & plerumque Christianorum. Hoc enim tempore & Acepsimam Episcopum apprehenderunt, & multos Clericorum ejus; tenentesque Præsulem, sufficere sibi crediderunt, alios nudatos substantiis dimittentes. Jacobus autem quidam Presbyter * Ponti sequebatur Acepsimam, & supplicans Magis, identidem meruit irretiri. Tunc enim & seni alacriter serviebat, & ejus cladem aliquatenus levigabat, plagásque, ut poterat, curare non desinebat. Post paululum verò pœnis crudelibus eum Magi torserunt, cogentes, ut adoraret Solem. Quo respuente, miserunt eum rursus in vincula. Sed & multos alios Presbyteros & Diaconos habebant in carcere post flagella. Pauco tempore prætereunte, Princeps Magorum de eis consuluit Regem: acceptáque potestate, ut ageret quod vellet, si Solem non adorarent, mandavit eis in carcere Regiam voluntatem. Quibus apertè respondentibus, nunquam se fore proditores Christi, nec adorare Solem, sine ulla parcitate eos verberibus laniavit. Cum quibus Acepsimas pro confessione dogmatis viriliter est defunctus. Quidam verò Armeniorum cùm essent obsides apud Persas, corpus ejus auferentes latenter, sepulturæ debitæ tradiderunt. Alii verò licet nonminùs flagellati, præter spem vixerunt: & non mutantes voluntatem, denuo ad vincula sunt reducti, cum quibus erat Aithalas; qui dum nimis tensus cæderetur, humeri sunt disjuncti, ita ut mortuas postea manus portare videretur, aliique ejus ori cibos offerrent. Sub hoc itaque regno testimonio bonæ vitæ translati sunt Presbyteri, Diaconi, Monachi, & sacræ Virgines, & in aliis officiis Ecclesiæ constituti, ac pro dog-

* SOZOMEN. lib. 2. cap. 11. Bas. Christ. Vales. cap. 12. pag. 463. A. Tharbula soror Symeonis Episcopi, martyr.

* Ed. Niv. & Frob. sapebat.

SOZOMEN. lib. 2. cap. 12. Edit. Christ. Valesii cap. 13. pag. 461. A. Acepsimas captus.

* MS. Ponte. Sic hoc praesenti ex Ponte, captivum.

Aithalas captivus.

mate laborantes innumeræ multitudines. Eodémque tempore passus est unà cum Marea Bichor Episcopus, atque Clerici circiter ducenti & quinquaginta, qui cum eo capti à Persis fuerant comprehensi. Tunc etiam Milesius nomine, martyrio coronatus est, qui primùm quidem militabat apud Persas, postea verò relicta militia conversationem zelatus est Apostolicam. Dicitur enim quia dum in civitate Persica Episcopus fuisset ordinatus, multa sæpe sit passus, & plagatus atque tractus, virili more sustinuerit. Cumque nulli potuisset illic suadere, ut Christianus esset, graviter ferens maledixit civitati, & exinde discessit. Post paucum verò tempus Primatibus ejus loci in Regem peccantibus, superveniens exercitus cum trecentis elephantis civitatem subvertit, & velut desolatam regionem arantes seminibus tradiderunt. Milesius autem Episcopus solummodo peram circumferens, quæ sacrum codicem Evangeliorum habebat, perrexit orationem facturus ad Hierosolymam, & inde in Ægyptum, ut videret Monachos ibidem conversantes. Qualis igitur iste sanctus, & miraculorum fuerit operator, Syri sunt testes, qui ejus actus vitamque scripserunt. Fertur itaque eorum, qui tunc martyrio coronati sunt sub regno Saporis, virorum ac fœminarum fuisse millia quasi sexdecim.

Mareas, Bichor, & Milesius martyres.

SOZOMEN. lib. 2. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14. pag. 462. B.

Numerus martyrũ sub Sapore.

CAPUT TERTIUM.

Epistola Constantini ad Persarum Regem pro Christianis.

IN Perside verò fautoribus pietatis Constantinus Augustus sponte prospexit. Agnoscens enim eos ab impiis vehementer affligi, eorumque Regem erroribus * servientem diversa eis inferre pericula, scripsit ei per Legatos, qui tunc aderant, monita pietatis: rogans, ut cultores Dei apud eum digno honore potirentur. Sed meliùs studium pii Principis per ejus litteras valebit agnosci.

THEODORETUS lib. 1. c. 24. pag. 56.

* Ed. servientem.

EPISTOLA CONSTANTINI IMP. ad Saporem Regem Persarum de providentia Dei erga homines.

SAcratissimam custodiens fidem, veritatis luce participatus sum: luminis veritate gubernatus, sacram cognosco fidem. Deoique per hæc (sicuti res ipsæ confirmant) venerabilem religionem esse conspicio, & doctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus offerentem, hujusmodi cultum me habere profiteor. Quia hujus Dei virtutem in auxilio habeos, inchoans à finibus Oceani, omnem terrarum orbem firmissima spe salutis obtinui; ita ut universi, qui per tot tyrannos cladibus quotidianis fuerant subjugati, & ad obscuritatem usque perducti, resumentes communium rerum vindictam, rediviva quodammodo curatione resurgerent. Hunc Deum colo, cujus signum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris: & à quo dum justo sermone aliquid poscitur, impetratur. Ex ipsis autem trophæi insignibus beneficia repentè suscipio. Hunc itaque Deum immortali memoria me honorare profiteor; eumque summa puráque mente super omnia esse credo. Hunc inclinatis genibus invo-

cabo, fugiens cunctum abominabilem sanguinem & odores horribiles ac fugiendos, omnemque terrenam flammam omnis evito. Quibus omnibus nefandus & ineffabilis error multos gentium, ac genera universa prostravit, & inferno contradidit. Quæ enim Deus omnium propter homines providentiâ suæ clementiæ, utilitatis causâ, produxit in mundum, hæc ad uniuscujusque desiderium trahi non patitur. Sed puram tantummodo mentem & immaculatam animam ab * omnibus exigit, virtutis & pietatis actus exquirit, mansuetudinis & clementiæ delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum fastu despicit, superborum punit asperitatem, ad fastum elevatos interimit, humilibus autem ac patientibus digna tribuit. Sic itaque etiam Regnum justum magnipendens adjutorio suæ virtutis extendit, sapientiamque regiam pacis tranquillitate custodit. Non ergo videor mihi errare, frater mi, hunc esse confitendum Deum omnium Principem atque Patrem, quem multi Regnantes apud nos vesanis erroribus seducti, denegare tentaverunt. Sed illos omnes finis comprehendit exitialis, ita ut omne genus hominum post eos exurgens, clades eorum pro maledictionis exemplo proponere videatur. Horum igitur unum esse reor Valerianum, quem velut quædam virga iracundiæ divinæ de nostris terris expellens, vestris partibus tradidit puniendum. Qui scilicet verecundiæ suæ * famosissimus, apud nos tropæum demonstrasse cognoscitur. Sed hoc quidem in bonam partem conversum est, ut in nostro sæculo hujusmodi supplicium fieret manifestum. Vidi namque & ego illorum finem, qui nuper nefandis præceptionibus Deo devotum populum turbaverunt. Quapropter multas Deo refero gratias, quoniam integra providentia omne genus humanum, colens legem divinam, reddita sibi pace decenter exultat. Unde etiam nobisipsis credo quoniam optimè cauteque universa proveniunt, quando per illorum puram probabilemque religionem, divinamque concordiam, universa in se dignatur erigere. Igitur de tali hominum collegio, id est, Christianorum (pro quibus mihi omnis est sermo) quàm me libenter credis audire, quando etiam eminentia loca Persidos per eos ampliùs, quàm cupio, decorantur? Tu ergo optimè gubernaveris, si fueris sicut illi, & habueris commune quod illi. Sic enim habebis omnium Dominum mitem, placidumque, atque propitium. Hos igitur, quoniam tantus ac talis existis, commendo tibi, quoniam & pietate probaris insignis. Hos dilige competenter, & facito clementiæ tuæ participes: tibi simul & nobis præbiturus gratiæ immensa jura per fidem.

Ed. hominibus.

Valerianus.

Ed. Niv. & Frob. nobilissimum.

Hæc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solùm subjectorum habens, sed etiam eorum, qui sub alienis gubernaculis regebantur. Quapropter & ipse divina protectione potitus est, & universam Europam atque Libyam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, subjectos habuit ubique devotos. Sed etiam Barbarorum alii quidem sponte serviebant, alii devicti. Ubique triumphi videbantur, & victor cernebatur in omnibus Imperator.

CAPUT QUARTUM.

De Alexandri Pontificis Alexandrini fine, & initio Præsulis Athanasii.

Interea Alexandro mirabili sene, qui Arii prostraverat blasphemias, defuncto, post menses quinque Nicæni Concilii, Alexandrinorum Ecclesiæ suscepit Athanasius Præsulatum. Cujus persecutiones, fugas, contumelias, crebraque pericula transferre distuli, quæ Ruffinus suo nobilitavit eloquio.

THEODORETUS *lib. 1. c. 26. p. 59. D. An. Dom. 328. Baron. 326. Verba Epiphanii interpretis.*

CAPUT QUINTUM.

Quæ contra Athanasium gesta sint, & quomodo confugerit ad Principem.

Post plurima verò consilia turbis seditionibusque completa, & clamores accusatorum poscentium, ut Athanasius tamquam Magus violentus, & indignus sacerdotio damnaretur: directi ab Imperatore metuentes, ne eum aliqua invasione perimerent, latenter eum de Concilio subtraxerunt. At ille sciens non sibi fore tutum contra tot accusatores agere, judicibus etiam inimicis, Synodum relinquens venire festinavit ad Imperatorem.

SOZOMEN. *lib. 2. cap. 24. Edit. Christ.*

Igitur Athanasius ad Principem veniens, omnem præsumptionem contra se factam Episcoporum edocuit. At illi ad Mareoten convenientes, quosdam concordantium sibimet Sacerdotum miserunt ad Principem, id est, Theogonium Nicænum, atque Theodorum Perinthium, Marin Chalcedonensem, Narcissum Cilicem, & similes horum, mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas valde calumnias, quasi veras accusationes sibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam civitatem. Præceperat enim Imperator, ut omne Concilium à Tyro veniret ad Æliam. Necnon & alios undique congregari præceperat, quatenus templa ædificata dedicarentur. Misit itaque pariter devotos * viros pietate ac fide clarissimos, omnia largissimè expendi præcipiens, non solùm Pontificibus ac Sacerdotibus, sed etiam egentibus universis, qui undique concurrebant. Porrò fuerat exornatum etiam sacrum altare palliis Regalibus atque vasis, auro & pretiosis lapidibus decoratum.

THEODORETUS *lib. 1. cap. 30. pag. 64. D. Arianorum conventus apud Mareotem.*

ET. Synodum transfert Constantinus ad Æliam, id est, urbe Hierosolymorum. *Ed. Niv. & Frob. *Judicum.*

CAPUT SEXTUM.

Quomodo sit Arius ab exilio revocatus, & qualem libellum dederit Constantino, & de fraudibus Arianorum.

Imperator interea Arium de exilio revocavit, jussitque, ut quod de Deo crederet, scriptura currente proferret. Tunc ille novitatem nominum, quam priùs adinvenerat, declinans, aliam explanationem contexuit, simplicibus verbis eam & divina lectione confirmans, jusjorandum quoque præbuit ita se credere, & hæc etiam mente sapere, nihilque aliter intelligere. Textus enim ejus expositionis hujusmodi est.

SOZOMEN. *lib. 2. cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 27. pag. 484. D.*

PIISSIMO, ET DEO AMANTISSIMO Domino nostro Imperatori Constantino Arius, & Euzoius Presbyteri.

Fides Arii, quam apud Constantinum Aug. professus est.

Sicut præcepit Deo amabilis pietas tua, Domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profitemur coram Deo sic credere & nos, & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & Dominum JESUM CHRISTUM Filium ejus, qui ex eo ante omnia sæcula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, & in Spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri sæculi, & in regnum cœlorum, & in unam sanctam Catholicam Dei Ecclesiam, quæ à finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Evangeliis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, verè Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sicut omnis Catholica Ecclesia, & sanctæ edocent scripturæ, quas per omnia sequimur, Judex noster erit Deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum Ecclesiastici sumus, & fidem & sensum Ecclesiæ sanctarumque scripturarum habemus, uniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeatis, quæstionibus utique & superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut & nos, & sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solemnes orationes pro pacifico pioque Imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Matth. 28, 19

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiosè compositam; ut videretur Princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, & utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium, & Euzoium similia credere his, qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibimet persuasit, ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante judicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem: sed destinavit eos ad Episcopos tunc Hierosolymis congregatos: scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis deberent proferre sententiam; sive rectè credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi seu dum non haberent unde judices suos culpare peterent, per pœnitentiam revocarentur. Porrò sumpta occasione, fautores Arii per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cùm hoc fecissent, ipsi Imperatori rescripserunt, & Ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum, & Thebaidam, & Libyam Episcopis universis, & Clericis præcipientes, ut eos alacriter susciperent, Imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Constantinus Arii professionem mittit Synodo Hierosolymitanæ examinandā.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, & quæ passus est adito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porrò Constantinus Imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc scripsit Episcopis, qui in Tyro convenerant.

SOZOMEN. li. 2. cap. 27. Edit. Christ. Valef. cap. 28 pag. 486 C. Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinū.

CAPUT SEPTIMUM.

Epistola Constantini evocantis Episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret.

Igitur Imperator directa sacra epistola Concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc.

SOCRATES. lib. 1. cap. 22. Edit. Christoph. Valef. cap. 34.

VICTOR CONSTANTINUS PIUS Episcopis in Tyriorum urbe collectis.

Ego quidem ignoro, quæ vestro Concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim, quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos vestros habetis, & vota vestra inevincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ; quatenus & hæc contentio apertè deprehensa possit evacuari, atque nobis palàm fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam Reverentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verùm qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repentè Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam Sacerdotibus, quos circa se habebat, sic inopinatè nos adiit, ut nobis daretur subirò causa cujusdam formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui: nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset injustitiam, tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud à nobis, quàm vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessariò posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, scribi vobis libentiùs hæc præcepi; ut omnes quicumque apud Tyrum Concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis: ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri judicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis: quoniam & Imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Verumtamen, sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, & Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipuè etiam Deum sciunt. Et illi quidem

Constantinopolim intelligit.

dem propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam custodire, sed nihil agere, nisi quæ ad contentionem noscuntur, & odia pertinere, & (ut absolutè dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad nos venire continuò: scientes, quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palàm contritis, & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias & diversas injiciunt.

CAPUT OCTAVUM.

Quòd venientes Episcopi Ario faventes Athanasio detraxerint, itaut in exilium mitteretur.

Socrates. *lib. 1. cap. 23. Edit. Christ.*

HÆ siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos, qui fuerant in Synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui verò circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Ursacium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in Synodo concinnaverant, quæstionem fieri permiserunt: sed aliam invenêre detractionem, suggerentes Imperatori, quoniam Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandria *a* frumenta solemniter ad Constantipolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum Episcopos. Multùm itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegavit exilio, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, ut unirentur Ecclesiæ: quoniam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat in Treveri Galliarum.

Athanasius apud Treviros exul.

Theodoratus *lib. 1. cap. 33. p. 86. A.*

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus extiterit, Sacerdotibus falsa loquentibus; cùm divinus quoque David Propheta, non à Pontifice, sed à servo Siba, contra Miphiboseth mendacia loquente, deceptus sit.

a Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebantur ex Alexandria fermè octoginta millia modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur Episcopo fuisse commissa.

CAPUT NONUM.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio Sophista.

Socrates. *lib. 1. cap. 24. Edit. Christ.*

IGitur Episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat asciscere; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & eampas virtutem Dei; & his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud Episcopos, qui Arianam præcipuè non evitabant sectam. Nam & ad Concilia concurrebat, Episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed Sacerdotio quidem frustratus est, eo quòd persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos conscripserat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem nullum habuêre sermonem: quoniam neque erat in ordine Sacerdotum. Marcellum verò tamquam Sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium * fuisset lentatum, Episcoporum collegium, evocante Imperatore, venit ad Regiam civitatem, præsentibusque Eusebio, & qui cum eo erant Episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum de Episcopatu deposuerunt. In cujus locum Basilium in Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea verò Marcellus in Sardicensi Concilio recepit Episcopatum: dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

* El. Niv. & Frob. *defer*-*buisset*.

Marcellus recipit Episcopatum suum.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, extinctus sit.

Sozomen. *lib. 2. cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 29. pag. 488. D. Arius venit Constantinopolim, novi Concilii causa.*

IGitur dum post Concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrina Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitam urbem, concurrentibus illic consectatoribus ejus, & obedientibus Eusebio Nicomediensi Episcopo, & Concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus Episcopus, nisus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valuisset implere, apertè Arii nisibus interdixit: non licere eum Ecclesiasticum esse dicens, nec infirmandam sententiam Episcoporum penè totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primò sermonibus flectere nequivissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur: quia nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem susciperetur universorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut suas minas implerent; Alexander autem orabat, ne ad perfectum verba Eusebii pervenis-

rent. Maximè autem ei terror ingerebatur, eo quòd Imperatori jam penè suaserant, ut faceret quod ipsi volebant. Ante unum verò constitutum diem prosternens semetipsum sub altari, tota nocte jacuit pronus; rogans Deum, ut impediret terminum inimicorum ejus.

Socrates. lib. 1. cap. 25. Edit. Chr. st. Vales. cap. 38. pag. 71. D.

Arius subscribit decretis Nicæni Concilii apud Constantinum.

Hæc igitur Alexander pronus orabat. Imperator autem de Ario experiri volens, eum ad Palatium evocavit, percunctatusque est, si Nicæni Concilii decreta servaret. Ille verò nihil moratus, repente subscripsit decreta fidei, per subscriptionem arte callida circumveniens. Et Imperator quidem miratus, ei intulit jusjurandum. Qui etiam hoc fraudulenter egit, quodammodo jusjurandum arte deludens. Quod autem audivi de hac machinatione conscribo. Fertur enim conscripsisse Arium sectam suam in charta, quam sub ala ferebat: unde verè se jurare credidit, dicens sic se sapere, sicut scripsisset. Hoc enim ita factum audiens ego conscripsi: quia verò & jusjurandum præbuit, ex epistolis Imperatoris agnovi. Credens igitur Imperator, suscipi eum ab Episcopo Constantinopolitanæ urbis Alexandro in communionem præcepit.

Jubetur Alexander Arium in communionẽ recipere.

Erat enim tunc sabbatum. Et sequenti die eos communicare expectabat alterutris: sed præsumptiones Arii judicia Dei secuta sunt. Nam dum egressus ex Imperiali fuisset aula, obsequiis honorabatur satellitum Eusebii, & per mediam tunc civitatem perspicuus apparebat. Cumque venisset juxta locum, cui est vocabulum Constantini forum, ubi columna Porphyretica collocata est, terror eum subito ex quodam conscientiæ secreto constrinxit, & cum formidine secuta est ventris effusio. Percunctatusque si secessus esset in proximo, & agnoscens esse post Constantini forum, perrexit illuc. Quo facto, defectus eum quidam cum effusione corripuit, & unà cum stercoribus meatus quoque prolapsus est. Tunc ergo concidit, & sanguinis multitudo cum subtilibus intestinis subsequenter effluxit; decurrebantque pariter cum splene etiam interna jecoris. Et ita factum est, ut repente sequeretur & mors. Secessus verò ubi talia gesta sunt, in Constantinopolitanâ urbe monstrabatur, sicuti dixi, post Constantini forum atque macellum in porticu constitutum: omnesque transeuntes digito notabant locum, detestabilem Arii recordantes interitum.

Arii mors.

Sozomen. lib. 2. cap. 28. Edit. Christ

In loco latrinæ, ubi perit Arius, quidã domum construxit.

Post aliquod tempus quidam fautorum Arianæ vesaniæ dives ac potens studium habuit, ut eumdem locum à publico compararet. Et destruens quod erat primitus, domum ibi constituit; quatenus oblivio facti procederet, & per successionem hujusmodi memoria deperiret. Fama tamen per cunctam cucurrit civitatem, & orbi terrarum mortem Arii declaravit.

CAPUT UNDECIMUM.

Quòd priùs Ariani cum Orthodoxis conveniebant atque communicabant, & de lege Constantini, quâ jussit hæreticorum oratoria Ecclesiis applicari.

Sozomen. lib. 2. cap. 30. Edit. Chr. st. Vales. cap. 32. pag. 492. D.

Novatiani. Phryges. Valentiniani. Marcionistæ. Paulianistæ.

ARii verò dogma, licet apud multos disputationibus extolleretur, nondum tamen in proprium discernebant populum, aut in nomine constabat auctoris: sed omnes simul in Ecclesia conveniebant atque communicabant, præter Novatianos, & qui vocantur Phryges, & Valentinianos, & Marcionistas, & Paulianos, & qui alias hæreses colebant. Contra quos omnes Imperator posita lege sancivit auferri eorum oratoria, & Ecclesiis applicari; & neque in domibus privatorum eos congregationes patiebatur, nec publicè celebrare. Meliùs enim judicabat in Ecclesia Catholica communicandum, & in eam cunctis convenire suadebat. Propter quam legem arbitror hæresis memoriam fuisse destructam. Nam priorum Principum temporibus Christi cultores licet sectarum diversitate differrent, apud Paganos tamen Christiani esse putabantur, & similiter passionibus subjacebant, ac semetipsos propter communes persecutiones examinare non poterant, & propterea facilè inter se convenientes missas celebrabant. Et licet essent pauci, non tamen videbantur esse divisi. Post hanc verò legem neque publicè in Ecclesiis poterant convenire, neque latenter; dum Episcopi civitatum & Clerici observantes talia prohiberent. Hinc ergo plurimi metuentes ad Ecclesiam se Catholicam contulerunt. Alii verò manserunt in sua sententia: non tamen successores hæresis reliquerunt.

CAPUT DUODECIMUM.

Quomodo, & ubi Imperator Constantinus Imperatores tres filios reliquerit, & percepto baptismate sit defunctus.

*Socrates. lib. 1. cap. 25. Edit. Chr. st. Vales. cap. 38. pag. 74. B. * Ed. verò.*

Nomina triũ filiorum Constantini.

CUmque religiosissimus Imperator potiùs Christianitate gauderet, & * veri Dei testimonio fidem Nicænam roborari cognosceret, in his quæ fuerant de Ario gesta, lætabatur. Qui cùm tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupavit, & singulos eorum per decenos annos Imperii sui Principes esse constituit. Id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in Decennali suo fecit habere principatum; secundum verò avi nomine Constantium in Vicennalibus suis Cæsarem in Oriente constituit; juniorem verò Constantem in suis Tricennalibus ordinavit. Anno verò post hæc transacto, ingressus sexagesimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana, quasi ad calidas aquas egressus est.

Theodoretus lib. 1. cap. 23. pag. 65. D.

An. Dom. 339.

Qui cùm Nicomediæ degeret, languore gravatus, nec ignorans vitæ hujus incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usque ad illud tempus: in Jordane fluvio hoc promereri desiderans. Porrò autem tres filios

Athanasius redire jubetur Alexandriam.

SOZOMEN. Lib 2. cap. 32. Edit. Christ. Vales. cap. 34. pag. 945. D

SOCRATES. lib. 1. cap. 26. Edit. Christoph.

Imperii reliquit heredes, & Athanasium magnum reverti præcepit in Alexandriam; licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

Ita facto testamento, tribus filiis heredibus constitutis est defunctus. Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est devectum, & in palatii celso loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione quasi viveret habebatur, donec aliquis filiorum ejus assisteret. Postea verò ab Oriente Constantio veniente, cum Imperialibus exequiis funus ejus sepultum est in Apostolorum Ecclesia; quam propterea fecerat, ne Imperatores & Sacerdotes reliquiis privarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnavit autem triginta & uno. Defunctus est, * Consulatu Feliciani, & Taciani, vicesima secunda die mensis Maii, qui erat annus secundus ducentesimæ octavæ Olympiadis.

** id est, Anno Dom. 336. Chron. Cassiod. 338.*

PIISSIMO, ET DEO AMANTISSIMO Domino nostro Imperatori Constantino Arius, & Euzoius Presbyteri.

Fides Arii, quam apud Constantinum Aug. professus est.

SIcut præcepit Deo amabilis pietas tua, Domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profitemur coram Deo sic credere & nos, & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & Dominum JESUM CHRISTUM Filium ejus, qui ex eo ante omnia sæcula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, & in Spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri sæculi, & in regnum cœlorum, & in unam sanctam Catholicam Dei Ecclesiam, quæ à finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Evangeliis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* *Matth. 28. 19* Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, verè Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sicut omnis Catholica Ecclesia, & sanctæ edocent scripturæ, quas per omnia sequimur, Judex noster erit Deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum Ecclesiastici sumus, & fidem & sensum Ecclesiæ sanctarumque scripturarum habemus, uniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeas, quæstionibus utique & superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut & nos, & sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solemnes orationes pro pacifico pioque Imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiosè compositam; ut videretur Princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, & utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium, & Euzoium similia credere his, qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibimet persuasit, ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante judicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem: sed destinavit eos ad Episcopos tunc Hierosolymis congregatos: scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis deberent proferre sententiam; sive rectè credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi, seu dum non haberent unde judices suos culpare peterent, per pœnitentiam revocarentur. Portò sumpta occasione, fautores Arii per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cùm hoc fecissent, ipsi Imperatori rescripserunt, & Ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum, & Thebaidam, & Libyam Episcopis universis, & Clericis præcipientes, ut eos alacriter susciperent, Imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Constantinus Arii professionem mittit Synodo Hierosolymitanæ examinandam.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, & quæ passus est adito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porrò Constantinus Imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc scripsit Episcopis, qui in Tyro convenerant.

SOZOMEN. lib. 2. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28 pag. 486 C. Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinum.

CAPUT SEPTIMUM.

Epistola Constantini evocantis Episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret.

IGitur Imperator directa sacra epistola Concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc.

SOCRATES. lib. 1. cap. 22. Edit. Christoph. Vales. cap. 34.

VICTOR CONSTANTINUS PIUS Episcopis in Tyriorum urbe collectis.

EGo quidem ignoro, quæ vestro Concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim, quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos vestros habetis, & vota vestra inevincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ; quatenus & hæc contentio apertè deprehensa possit evacuari, atque nobis palàm fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam Reverentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verùm qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnosceris. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repentè Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam Sacerdotibus, quos circa se habebat, sic inopinatè nos adiit, ut nobis daretur subitò causa cujusdam formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui: nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset injustitiam, nunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud à nobis, quàm vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessariò posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, scribi vobis libentiùs hæc præcepi; ut omnes quicumque apud Tyrum Concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis: ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri judicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis: quoniam & Imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Verumtamen, sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, & Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipuè etiam Deum sciunt. Et illi quidem

Constantinopolim intelligit.

dem

dem propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicaio custodire, sed nihil agere, nisi quæ ad contentionem noscuntur, & odia pertinere, & (ut absolutè dicam) quæ ad humani generis tendere videotur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad oos venire continuò: scientes, quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque viruperatio, neque mala superstitio poterit implicati, dispersis utique, ac palàm contritis, & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias & diversas injiciunt.

CAPUT OCTAVUM.

Quòd venientes Episcopi Ario faventes Athanasio detraxerint, itaut in exilium mitteretur.

Socratis. lib.1.cap.23. Edit. Christ. HÆ siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos, qui fuerant in Synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui verò circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Ursacium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in Synodo concinnaverant, quæstionem fieri permiserunt: sed aliam invenêre detractionem, suggerentes Imperatori, quoniam Athanasius interminaretur oon se missurum ab Alexandria a frumenta solemniter ad Constantipolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum Episcopos. Multùm itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegavit exilio, & habitare eum præcepit io Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, ut uoirentur Ecclesiæ: quooiam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat io Treveri Galliarum.

Athanasius apud Treviros exul.

Theodoretus lib. 1. cap. 31. p. 66. A. Sed nemo miretur si tantus vir deceptus exesset, Sacerdotibus falsa loquentibus; cùm divinus quoque David Propheta, non à Pootifice, sed à servo Siba, contra Miphiboseth mendacia loquente, deceptus sit.

a Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebantur ex Alexandria fermè octoginta millia modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur Episcopo fuisse commissa.

CAPUT NONUM.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio Sophista.

Socratis. lib 1.cap 24. Edit. Christ. IGitur Episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat assciscere; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & campas virtutem Dei; & his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud Episcopos, qui Arianam præcipuè oon evitabant sectam. Nam & ad Concilia concurrebat, Episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed Sacerdotio quidem frustratus est, eo quòd persecutioois tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos consuerat, ostendebat. Hæc agooscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem oullum habuêre sermonem: quoniam neque erat in ordioe Sacerdotum. Marcellum verò tamquam Sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium * fuisset lentatum, Episcoporum collegium, evocante Imperatore, venit ad Regiam civitatem, præsentibusque Eusebio, & qui cum eo erant Episcopis, in urbe Constantioopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum de Episcopatu deposuerunt. Io cujus locum Basilium io Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea verò Marcellus in Sardicensi Concilio recepit Episcopatum: dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

* Ed. Niv. & Frob. deseruisset.

Marcellus recipit Episcopatum suum.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, extinctus sit.

IGitur dum post Concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrioa Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitam urbem, concurrentibus illic consectatoribus ejus, & obedientibus Eusebio Nicomedieosi Episcopo, & Concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus Episcopus, nisus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valuisset implere, apertè Arii nisibus interdixit: non licere eum Ecclesiasticum esse dicens, nec infirmandam sententiam Episcoporum penè totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primò sermonibus flectere oequivissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur: quia nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem susciperetur uoiversorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut suas minas implereot; Alexander autem orabat, ne ad perfectum verba Eusebii pervenis-

Sozomen. lib.2.cap.28. Edit. Christ. Vales cap.29 pag. 488. D. Arius venit Constantinopolim, novi Concilii causa.

PIISSIMO, ET DEO AMANTISSIMO Domino nostro Imperatori Constantino Arius, & Euzoius Presbyteri.

Fides Arii, quam apud Constantinum Aug. professus est.

SIcut præcepit Deo amabilis pietas tua, Domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profitemur coram Deo sic credere & nos, & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & Dominum JESUM CHRISTUM Filium ejus, qui ex eo ante omnia sæcula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, & in Spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri sæculi, & in regnum cœlorum, & in unam sanctam Catholicam Dei Ecclesiam, quæ à finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Evangeliis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* *Matth. 28. 19* Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, verè Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sicut omnis Catholica Ecclesia, & sanctæ edocent scripturæ, quas per omnia sequimur, Judex noster erit Deus & nunc, & in futuro die. Quaproptet tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum Ecclesiastici sumus, & fidem & sensum Ecclesiæ sanctarumque scripturarum habemus, uniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeatis, quæstionibus utique & superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut & nos, & sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solemnes orationes pro pacifico pioque Imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiosè compositam; ut videretur Princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, & utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium, & Euzoium similia credere his, qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibimet persuasit, ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante judicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem: sed destinavit eos ad Episcopos tunc Hierosolymis congregatos: scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis deberent proferre sententiam; sive rectè credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi, seu dum non haberent unde judices suos culpare peterent, per pœnitentiam revocarentur. Porrò sumpta occasione, fautores Arii per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cùm hoc fecissent, ipsi Imperatori rescripserunt, & Ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum, & Thebaidam, & Libyam Episcopis universis, & Clericis præcipientes, ut eos alacriter susciperent, Imperatore restante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Constantinus Arii professionem mittit Synodo Hierosolymitanæ examinandam.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, & quæ passus est ad ito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porrò Constantinus Imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc scripsit Episcopis, qui in Tyro convenerant.

SOZOMEN. l. 2. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 28 pag. 486 C. Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinum.

CAPUT SEPTIMUM.

Epistola Constantini evocantis Episcopos, ut Athanasii causas ipse cognosceret.

IGitur Imperator directa sacra epistola Concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc.

SOCRATES. lib. 1. cap. 22. Edit. Christoph. Vales. cap. 34.

VICTOR CONSTANTINUS PIUS Episcopis in Tyriorum urbe collectis.

EGo quidem ignoro, quæ vestro Concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim, quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos vestros habetis, & vota vestra inevincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ; quatenus & hæc contentio apertè deprehensa possit evacuari, atque nobis palàm fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causa gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam Reverentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verùm qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repentè Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam Sacerdotibus, quos circa se habebat, sic inopinatè nos adiit, ut nobis daretur subitò causa cujusdam formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui: nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset injustitiam, tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud à nobis, quàm vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessariò posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, scribi vobis libentiùs hæc præcepi; ut omnes quicumque apud Tyrum Concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis: ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri judicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis: quoniam & Imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Verumtamen, sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, & Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipuè etiam Deum sciunt. Et illi quidem

Constantinopolim intelligit.

dem propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam custodire, sed nihil agere, nisi quæ ad contentionem noscuntur, & odia pertinere, & (ut absolutè dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad nos venire continuò: scientes, quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palàm contritis, & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias & diversas injiciunt.

CAPUT OCTAVUM.

Quòd venientes Episcopi Ario faventes Athanasio detraxerint, itaut in exilium mitteretur.

Socrates. lib. 1. cap. 25. Edit. Chrift.

HÆ siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos, qui fuerant in Synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui verò circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Ursacium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in Synodo concinnaverant, quæstionem fieri pertriserunt: sed aliam invenêre detractionem, suggerentes Imperatori, quoniam Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandria a frumenta solemniter ad Constantipolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amantium, Anubinnem, Arbathionem, & Petrum Episcopos. Multùm itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegavit exilio, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, ut unirentur Ecclesiæ: quoniam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat in Treveri Galliarum.

Athanasius apud Treviros exul.

Theodoretus lib. 1. cap. 33. p. 66. A.

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus excessit, Sacerdotibus falsa loquentibus; cùm divinus quoque David Propheta, non à Pontifice, sed à servo Siba, contra Miphiboseth mendacia loquente, deceptus sit.

a Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebantur ex Alexandria fermè octoginta millia modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur Episcopo fuisse commissa.

CAPUT NONUM.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio Sophista.

Socrates. lib. 1. cap 24. Edit. Chrift.

IGitur Episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat ascis- cere; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & campas virtutem Dei; & his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud Episcopos, qui Arianam præcipuè non evitabant sectam. Nam & ad Concilia concurrebat, Episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed Sacerdotio quidem frustratus est, eo quòd persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos consuerat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem nullum habuêre sermonem: quoniam neque erat in ordine Sacerdotum. Marcellum verò tamquam Sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium * fuisset lentatum, Episcoporum collegium, evocante Imperatore, venit ad Regiam civitatem, præsentibusque Eusebio, & qui cum eo erant Episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum de Episcopatu deposuerunt. In cujus locum Basilium in Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea verò Marcellus in Sardicensi Concilio recepit Episcopatum: dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

* Ed. Niv. & Frob. *deferbuisset.*

Marcellus recipit Episcopatum suum.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, extinctus sit.

Sozomen. lib. 2. cap. 28. Edit. Chrift. Valef. cap. 29 pag. 488. D.

Arius venit Constantinopolim, novi Concilii causa.

IGitur dùm post Concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrina Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitam urbem, concurrentibus illic consectatoribus ejus, & obedientibus Eusebio Nicomediensi Episcopo, & Concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus Episcopus, nisus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valuisset implere, apertè Arii nisibus interdixit: non licere eum Ecclesiasticum esse dicens, nec infirmandam sententiam Episcoporum penè totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primò sermonibus flectere nequivissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur: quia nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem susciperetur universorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut suas minas implerent; Alexander autem orabat, ne ad perfectum verba Eusebii perveni-

PIISSIMO, ET DEO AMANTISSIMO Domino nostro Imperatori Constantino Arius, & Euzoius Presbyteri.

Fides Arii, quam apud Constantinum Aug. professus est.

SIcut præcepit Deo amabilis pietas tua, Domine Imperator, exponimus nostram fidem, & scriptis profitemur coram Deo sic credere & nos, & omnes qui nobiscum sunt, sicuti subjectum est. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & Dominum JESUM CHRISTUM Filium ejus, qui ex eo ante omnia sæcula natus est, Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlis, & quæ in terra, qui venit, & carnem assumpsit, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cœlos, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, & in Spiritum sanctum, & carnis resurrectionem, & vitam futuri sæculi, & in regnum cœlorum, & in unam sanctam Catholicam Dei Ecclesiam, quæ à finibus usque ad fines est. Hanc autem fidem percepimus ex sanctis Evangeliis, dicente Domino discipulis suis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* (*Matth. 28. 19*) Si autem non hæc ita credimus atque suscipimus, verè Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sicut omnis Catholica Ecclesia, & sanctæ edocent scripturæ, quas per omnia sequimur, Judex noster erit Deus & nunc, & in futuro die. Quapropter tuam pietatem rogamus, Deo amabilis Imperator, ut dum Ecclesiastici sumus, & fidem & sensum Ecclesiæ sanctarumque scripturarum habemus, uniri nos per pacificam & Dei cultricem pietatem tuam matri nostræ Ecclesiæ jubeatis, quæstionibus utique & superfluitatibus inquisitionum sublatis; ut & nos, & sancta Ecclesia ad invicem pacificati, solemnes orationes pro pacifico pioque Imperio, & omni tuo genere omnes communiter celebremus.

Hanc fidei expositionem alii quidem dicebant artificiosè compositam; ut videretur Princeps placari sermonibus, & ita Arii dogmatibus circumferri; quatenus per expositionem ei fiducia præberetur, & utrumque haberet intellectum. Arbitratus autem Imperator Arium, & Euzoium similia credere his, qui in Nicæa convenerant, valde gavisus est. Non tamen sibimet persuasit, ut eos in Ecclesiæ communionem susciperet ante judicium atque probationem congruarum personarum secundum Ecclesiæ legem: sed destinavit eos ad Episcopos tunc Hierosolymis congregatos: scribens ut fidem eorum expositionis examinarent, & clementem super eis deberent proferre sententiam; sive rectè credentes invidiæ gratia essent injustitiam passi, seu dum non haberent unde judices suos culpare peterent, per pœnitentiam revocarentur. Porrò sumpta occasione, fautores Arii per scripta Imperatoris eos in communionem susceperunt. Et cùm hoc fecissent, ipsi Imperatori rescripserunt, & Ecclesiæ Alexandrinæ, & in Ægyptum, & Thebaidam, & Libyam Episcopis universis, & Clericis præcipientes, ut eos alacriter susciperent, Imperatore testante rectam eorum esse fidem, quam etiam propriæ epistolæ subjecerunt. Hæc quidem in Hierosolymis gesta noscuntur.

Constantinus Arii professionem mittit Synodo Hierosolymis tamen examinandam.

SOZOMEN. lib. 2. cap. 27. Edit. Christ. Valesi cap. 28 pag. 486 C. Athanasius Constantinopolim venit ad Constantinum.

Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, & quæ passus est adito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub ejus quoque præsentia. Porrò Constantinus Imperator rationabilem petitionem ejus judicans, hæc scripsit Episcopis, qui in Tyro convenerant.

CAPUT SEPTIMUM.

Epistola Constantini evocantis Episcopos, ut Athanasii causam ipse cognosceret.

IGitur Imperator directa sacra epistola Concilium evocavit, ut in sui præsentia Athanasii examinaret causam, cujus verba sunt hæc.

SOCRATES. lib. 1. cap. 22. Edit. Christoph. Vales. cap. 34.

VICTOR CONSTANTINUS PIUS Episcopis in Tyriorum urbe collectis.

EGo quidem ignoro, quæ vestro Concilio turbulenter atque cum tempestate decreta sunt. Apparet enim, quoniam quadam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa; vobis quippe non considerantibus quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos vestros habetis, & vota vestra invincibilia esse contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ; quatenus & hæc contentio apertè deprehensa possit evacuari, atque nobis palàm fieri, si quid illic convenientes sive qualibet gratia, aut inimicitiarum causâ gessistis. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad meam Reverentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vosipsos possitis ostendere. Verùm qua gratia hæc scripserim vobis, vosque ad me litteris evocaverim, per ea quæ sequuntur agnoscetis. Pergenti jam mihi ad cognominis nostri felicissimæ patriæ civitatem, dum essem conscensurus in equum, repentè Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam Sacerdotibus, quos circa se habebat, sic inopinatè nos adiit, ut nobis daretur subitò causa cujusdam formidinis. Testis enim mihi inspector omnium Deus est, quoniam neque cognoscere eum quis esset prima fronte prævalui: nisi quidam nostrorum, & quis esset, & quam pertulisset injustitiam, tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec qualibet locutione participatus. Dumque ille se audiri deposceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud à nobis, quàm vestrum postulavit adventum; ut vobis præsentibus quæ passus est necessariò posset suis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, scribi vobis libentiùs hæc præcepi; ut omnes quicumque apud Tyrum Concilium celebrastis, indesinenter ad expeditum nostræ mansuetudinis concurrere festinetis: ipsis operibus ostensuri puritatem & rectitudinem vestri judicii coram me videlicet, quem Dei ministrum proprium nec vos abnegatis: quoniam & Imperator minister sum Dei. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam etiam apud ipsos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque est, quia qui veritatem ignorat, neque Deum scire potest. Veruntamen, sicut prædictum est, etiam Barbari per me fidelem ministrum recognoverunt, & Dominum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac provisorem ipsis operibus est ostensum. Unde præcipuè etiam Deum sciunt. Et illi quidem

Constantinopolim intelligit.

dem propter nostrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui sancta mysteria ejus clementiæ proferre debetis, non dicam custodire, sed nihil agere, nisi quæ ad contentionem noscuntur, & odia pertinere, & (ut absolutè dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicuti dixi, ad nos venire continuò: scientes, quoniam omni virtute agere conabor, quatenus quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione serventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis utique, ac palàm contritis, & penitus exterminatis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis blasphemias varias & diversas injiciunt.

CAPUT OCTAVUM.

Quòd venientes Episcopi Ario faventes Athanasio detraxerint, ita ut in exilium mitteretur.

SOCRATES. *lib. 1. cap. 23. Edit. Christ.*

HÆ siquidem litteræ ad æstuationem perduxerunt eos, qui fuerant in Synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui verò circa Eusebium, & Theognium, & Marin, Patrophilum, & Ursacium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subverso, aut Arsenio perempto, quod in Synodo concinnaverant, quæstionem fieri permiserunt: sed aliam invenêre detractionem, suggerentes Imperatori, quoniam Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandria *a* frumenta solemniter ad Constantipolitanam urbem. Et hæc se audisse dicebant, Athanasio dicente ad Amarrium, Aoubionem, Arbathionem, & Petrum Episcopos. Multùm itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus Imperator, Athanasium relegavit exilio, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Imperatorem propterea fecisse, ut unirentur Ecclesiæ: quoniam Athanasius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat in Treveri Galliarum.

Athanasius apud Treviros exul.

THEODORETUS *lib. 1. cap. 33. p. 66. A.*

Sed nemo miretur si tantus vir deceptus extitit, Sacerdotibus falsa loquentibus; cùm divinus quoque David Propheta, non à Pontifice, sed à servo Siba, contra Miphiboseth mendacia loquente, deceptus sit.

a Constantini senioris liberalitate Constantinopolim mittebantur ex Alexandria fermè octoginta millia modiorum frumenti propter pauperes. Eaque res videtur Episcopo fuisse commissa.

CAPUT NONUM.

Quomodo Marcellus Ancyranus depositus sit, & de Asterio Sophista.

SOCRATES. *lib. 1. cap. 24. Edit. Christ.*

IGitur Episcopi in Constantinopolitana urbe congregati, Marcellum Ancyræ Galatiæ deposuerunt pro hujusmodi causa. Asterius quidam in Cappadocia exercens artem sophisticam, eam relinquens, Christianitatem se promittebat ascisceret; tentavitque libros conscribere, qui feruntur hactenus, & per quos Arii dogma firmatum est. Dicebat enim Christum sic esse Virtutem Dei, sicuti dictum est apud Moysen: Locustam & campas virtutem Dei; & his multa similia. Conveniebat autem is Asterius frequenter apud Episcopos, qui Arianam præcipuè non evitabant sectam. Nam & ad Concilia concurrebat, Episcopatum in aliqua civitate quærens. Sed Sacerdotio quidem frustratus est, eo quòd persecutionis tempore sacrificasse probaretur. Cumque circumiret Syriæ civitates, libros quos conscripserat, ostendebat. Hæc agnoscens Marcellus, contra eum scribere volens, mensuram contrarietatis excessit. Purum namque hominem, sicut Samosatenus Paulus, præsumpsit dicere Dominum Christum. Hæc agnoscentes qui tunc Hierosolymis convenerant, de Asterio quidem nullum habuêre sermonem: quoniam neque erat in ordine Sacerdotum. Marcellum verò tamquam Sacerdotio functum rationem exigentes libri sui, eumque comperientes Samosateni dogmate maculatum, jusserunt ut à tali secta recederet. Qui reprehensus, librum se promisit exurere. Cumque hoc studium * fuisset lentatum, Episcoporum collegium, evocante Imperatore, venit ad Regiam civitatem, præsentibusque Eusebio, & qui cum eo erant Episcopis, in urbe Constantinopolitana rursus studium de Marcello fiebat. Et dum Marcellus, sicut promiserat, illicitam conscriptionem nollet incendere, eum de Episcopatu deposuerunt. In cujus locum Basilium in Ancyram direxerunt. Sed hanc quidem conscriptionem Eusebius tribus destruxit libris, superstitionem ejus valde redarguens. Postea verò Marcellus in Sardicensi Concilio recepit Episcopatum: dicens non intellectum suum librum, & propterea quasi Paulianum fuisse depositum.

* *Ed. Niv. & Frob. deferbuisset.*

Marcellus recipit Episcopatum suum.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo Arius, dum studet ab Alexandro Constantinopoleos in communionem suscipi, extinctus sit.

SOZOMEN. *lib. 2. cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 29 pag. 488. D.*

Arius venit Constantinopolim, novi Concilii causa.

IGitur dum post Concilium Hierosolymitanum Arius venisset in Ægyptum, Alexandrina Ecclesia ejus evitante communionem, rursus venit ad Constantinopolitam urbem, concurrentibus illic consectatoribus ejus, & obedientibus Eusebio Nicomediensi Episcopo, & Concilium celebrare volentibus. Horum studium sentiens Alexander tunc Constantinopolitanus Episcopus, nisus est solvere tale conamen. Dumque hoc non valuisset implere, apertè Arii nisibus interdixit: non licere eum Ecclesiasticum esse dicens, nec infirmandam sententiam Episcoporum penè totius terræ secum convenientium in Nicæna urbe. Eusebius autem, & qui circa eum erant, dum primò sermonibus flectere nequivissent Alexandrum, postea cum terrore minabantur: quia nisi susciperet Arium, certa die ipse quidem deportaretur exilio; Arius autem in communionem susciperetur universorum. Et post hæc ab alterutris recesserunt. Illi quidem definitam diem expectantes, ut suas minas implerent; Alexander autem orabat, ne ad perfectum verba Eusebii perveni-

Athanasius redire jubetur Alexandriam.

SOZOMEN *lib 2. cap. 32. Edit. Christ. Valef. cap. 34. pag. 945. D*

SOCRATES, *lib 1. cap. 26. Edit. Christoph.*

Imperii reliquit heredes, & Athanasium magnum reverti præcepit in Alexandriam; licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

Nicomediæ in suburbano sacri baptismatis donis initiatus est.

Ita facto testamento, tribus filiis heredibus constitutis est defunctus. Corpus autem Imperatoris in aureo loculo collocatum, ad Constantinopolim est devectum, & in palatii celso loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione quasi viveret habebatur, donec aliquis filiorum ejus assisteret. Postea verò ab Oriente Constantio veniente, cum Imperialibus exequiis funus ejus sepultum est in Apostolorum Ecclesia; quam propterea fecerat, ne Imperatores & Sacerdotes reliquiis privarentur Apostolorum. Vixit autem Constantinus Imperator annis sexaginta & quinque, regnavit autem triginta & uno. Defunctus est, * Consulatu Feliciani, & Taciani, vicesima secunda die mensis Maii, qui erat annus secundus ducentesimæ octavæ Olympiadis.

** id est, Anno Dom. 336. Chron. Cassiod. 538.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo per quemdam Presbyterum dogma Arii pullulaverit.

Sozomen. lib. 3. cap. 1. pag. 497. A. *Dogma Nicæni Cōcilii iterum in quæstionem venit.*

IGitur sub Imperio Constantini per Ecclesias talia provenerunt. Quo moriente, rursus ad querimoniam venit dogma Nicæni Concilii. Nam licet vivente Constantino non illud omnes susceperint: tamen apertè renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinuêre Concilio. Erant enim isti, qui etiam primitùs videbantur esse suspecti: præcipuè verò Arii sectatores Eusebius, & Theogonius, cujus dogma se firmare credebant, si reverti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Ægyptiacæ diœcesia jura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, ministrante sibi Presbytero, per quem Constantini temporibus Arius ab exilio fuerat revocatus. Erat enim is Presbyter Constantio quoque gratus, eo quòd paternum ei servaverat testamentum, ita ut usque ad Principem, Palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula Regali videbatur ita perspicuus, ut suos consectatores faceret Augustos ac Proceres. Quamobrem de dogmate rursus privatim & publicè disputationes crebrò proferebantur, & simul injuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus solent sæpius evenire.

CAPUT SECUNDUM.

Quomodo Athanasius favore Constantini minoris Alexandriam remeaverit, & ejusdem Constantini Epistola.

INterea Athanasius ab Occidentali parte in Alexandriam est reversus, quem etiam Constantinus vivens redire maluerat. Dicitur autem quia etiam testamento voluit hoc conscribere: sed quoniam ita defunctus est, ejus major filius Constantinus Hesperiarum partium Princeps, hoc egit, litterasque hujusmodi ad populum destinavit Alexandrinum. Sozomen. lib. 3. cap. 2. pag. 498. B. An. Dom. 341.

CONSTANTINUS CÆSAR POPULO Ecclesiæ Catholicæ, Alexandriæ constituto.

Epistola Constantini junioris ad Alexandrinos pro Athanasio.

NEque vestram sacratissimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem, ad tempus in Gallias fuisse directum: quoniam ferocitas crudelium inimicorum ejus, in periculo sacri ejus capitis imminebat: ne forsan per malignorum calliditatem aliquid incongruum sustineret. Ut ergo hoc evitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatus. Et ita me jubente habitare * præceptus est; ut in hac civitate, in qua degebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est ejus venerabilis virtus, divinia freta solatiis, ut etiam molestias asperioris fortunæ despiciat. Quapropter licet ad charissimam reverentiam vestram Dominus noster beatæ memoriæ Constantinus pius, meus pater, eumdem Episcopum in suum locum

* Ed. jussus est.

testituere proposuerat: tamen, quoniam humanâ sorte præventus, antequàm hæc compleret vota, requievit, consequens arbitratus sum voluntatem divæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeaverit, qualem à me venerationem habuerit, agnoscetis. Non enim mirabile est, si quid in eo gessimus quod laudetur. Meam namque animam imago desiderii vestri, & schema tanti viri ad hoc movit & invitavit. Divina providentia vos custodiat, fratres dilectissimi.

CAPUT TERTIUM.

De insidiis Arianorum adversus Athanasium.

Sozomen. lib. 4. cap. 2. pag. 499. A. Athanasius redit Alexandriam. Athanasius opera Eusebii iterum Alexandria pellitur. * *MS. Lyr. corripuisset. Eusebius Cæsariensis moritur, Agapius succedit.*

HIs litteris fretus Athanasius, Alexandriam venit, libenterque eum plebs Alexandrina suscepit. Ariani verò conjuratione facta adversus eum, frequentes seditiones subinde suscitabant, per quas occasio præbebatur Eusebio, ut derogaret ei apud Imperatorem: quoniam non decernente communi Concilio Episcoporum, suctoritate sua * arripuisset Ecclesiam. Tantumque his derogationibus actum est, ut indignante Imperatore de Alexandria urbe projiceretur. Eodem tempore Eusebio moriente Episcopo Cæsareæ Palæstinæ cognomento Pamphili, Agapius discipulus ejus suscepit Episcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris sui multa conscripsit.

CAPUT QUARTUM.

De morte Constantini minoris.

Socrates. lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Valef. cap. 5. pag. 83. B. * *An. Dom. 339.*

NOn multo pòst tempore & Constantinus Imperator, Constantini majoris filius, dum nititur invadere partes junioris fratris Constantis, circa Aquileiam congressione facta perimitur, * Consulatu Acindyni, & Procli. Quamobrem Imperii Romani principatus Occidentalium quidem partium pervenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium.

CAPUT QUINTUM.

Quomodo Athanasius, Arianis bella sibi denuò suscitantibus, ad partes discesserit Italiæ.

Theodoretus lib. 2. cap. 3. pag. 70 D. Presbytero cuidam Constantinus moriens testamentum reliquit.

IGitur tempore, quo Constantinus ad perenne transivit Imperium, testamento filiis temporale distribuens Regnum (nullus enim eorum erat præsens) Presbytero, à sorore propria sibimet commendato, suum credidit testamentum: præcipiens illud Constantio dari, qui inter alios videbatur esse vicinior, & priùs venire posse credebatur. Hinc iste Constantio factus notus, tradito testamento accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Constantii voluntatem, & velut calamum ventis accedentibus agitari, præsumpsit contra Evangelico dogmata bellum assumere, & adversus Ecclesias asperrimam erigere tempestatem. Dicebat enim esse culpabiles, qui consubstantialitatis vocem, quæ scripta non inveniretur, In fidei doctrina posuissent; quod inter Sacerdotes & eos discordiam generaret. Hinc ergo Athanasium & ejus sectatores accusans, insidiis instruebat. Hujus cooperatores erant Eusebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & scripsit explanationes Evangeliorum, quem plurimi Heracleioteo vocant. Isti namque sæpius videntes Imperatorem, reversionem Athanasii multorum causam asserebant esse malorum; & non solum Ægyptum, sed etiam Palæstinam, & Phœnicen, vicinasque gentes ejus gratiâ dicebant esse turbatas. Proinde hujusmodi verbis levissimam obsidentes Imperatoris intentionem, suaserunt ut Athanasium ab Ecclesia rursus expelleret. Qui agnoscens eorum consilium, ad partes Hesperias abiit.

An. Dom. 341.

CAPUT SEXTUM.

Quid de Athanasio Julius decrevit Episcopus.

Theodoretus. lib. 2. cap. 4. pag. 71. D. Julius Pont. Ro. Athanasium & ejus adversarios Romam evocat.

VErùm Eusebius, ejusque consortes, calumnias in Athanasium factas Julio Romano Pontifici destinaverunt. Qui Ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam venire præcepit, & venerabilem Athanasium ad judicium regulariter evocavit. Ille continuò evocatione suscepta venit: calumniarum verò sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facilè suum posse capi mendacium. Sed videntes oves pastore desolatas, lupum super eas pro pastore constituerunt, id est, Gregorium, qui sex annis bestiis ferocibus crudeliùs usus, pœnam malitiæ suæ solvit, ab omnibus amarissimè laniatus.

Gregorius, Alexandrinis impositus Episcopus.

CAPUT SEPTIMUM.

Quòd Constans Imperator partes foverit Athanasii.

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Valef. cap. 4. pag. 72. A.

ATthanasius autem veniens ad Constantem, postquam Constantinus junior fuerat bello defunctus, Arianæ cohortis cum gemitu referebat insidias, & bellum contra Apostolicam fidem gestum, patrisque ejus nomen maximique Concilii ab illo celebrati memorabat, & quoniam communi lege Synodus roborata videretur. Hæc insinuando cum lachrymis, ad paternum zelum excitavit Imperatorem. Mox namque ut hæc audivit, mandavit fratri, monens, ut paternæ pietatis inviolabilem servaret hereditatem; cùm & ille pietate gubernando Regnum, & Romanorum evicisset tyrannos, & gentes positas in circuitu sub jugasset.

Athanasius Constanti Cæs. queritur de Arianis. Constans pro Athanasio ad Constantium fratrem scribit.

CAPUT OCTAVUM.

De morte Alexandri Constantinopolitani Pontificis, & de ordinatione apud Orthodoxos Pauli, apud Arianos Macedonii.

Socrates. lib. 2. cap. 4. Edit. Christ. Valef. cap. 6. pag. 83. C.

EA siquidem tempestate Constantinopolim altera, priore superior, turba ex hujusmodi causa processit. Alexander Constantinopolitanæ Præsul Ecclesiæ, post decertationem cum Ario terminatam ex hac vita recessit, Episcopa-

Anno Dom. 926.

tus tricesimo tertio, vitæ anno nonagesimo & octavo, nullumque in suum constituit locum: sed mandavit, ut unum ex duobus, quos ipse nominaret, eligerent. Et si quidem vellent docibilem simul, & vitæ optimæ testimonio decoratum, Paulum à se Presbyterum ordinatum, virum quidem ætate juvenem, sed sapientia senem, Episcopum sibimet ordinarent. Si verò ex habitu solummodo reverentiæ eligere vellent, Macedonium facerent, tunc Diaconum existentem, qui ætate senior videretur. Ex hac causa major contentio pro Episcopi ordinatione surrexit, Ecclesiamque turbavit, cum populus utique in duas divisus esset partes; aliique defenderent Arianum dogma: alii verò Nicæni decreta Concilii. Igitur donec Alexander viveret, * Homousiani Pontifices potiores erant Arianorum: quia hi quotidie convicti minuebantur. Cùm verò Alexander obiisset, contentio rursus ex utraque parte commota est. Quapropter Homousiani Paulum ordinavêre Pontificem, Ariani verò Macedonium. Et in Ecclesia quidem Irene cognomine, quæ est vicina juxta basilicam Sophiam, Paulus est ordinatus, in quo potiùs Alexandri sententia prolata videbatur.

Duæ factiones Alexandriæ, Homousianorum, & Arianorum.

CAPUT NONUM.

Quòd remoto Paulo Eusebius Nicomediensis Constantinopoleos invaserit Episcopatum, & de Antiocheno Concilio, & ordinatione Eusebii in Alexandriam, & post eum Gregorii, & de transformatione Nicæni Concilii.

SOCRATES. *lib. 2 cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 7. & 8 pag. 84. B. C.*

POst paululum verò tempus Imperator ad Constantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum Episcoporum; constitutoque Concilio Paulum quidem removeri fecit: Eusebium verò ex Nicomedia migrantem Constantinopolim, Episcopum esse decrevit. Quo facto Antiochiam profectus est Imperator. Eusebius itaque nullo modo cessare patiebatur, sed omnia commovebat, donec suum propositum perduceret ad effectum. Egit ergo, ut in Antiochia Syriæ Synodus fieret, sub occasione quidem dedicationis Ecclesiæ, quam pater Augustorum fabricari * cœperat, & post ejus obitum Constantius decimo anno eam à tempore fundationis expleverat: pro veritate autem ad subversionem atque destructionem Nicæni Concilii. Ad quam Synodum convenerunt ex civitatibus diversis Episcopi nonaginta. Maximus tamen Hierosolymitanus Macarii successor non affuit: cogitans, quia ei posset subripi, ut in damnationem subscriberet Athanasii. Sed neque Julius interfuit maximæ Romæ Præsul, neque in locum suum aliquem destinavit; cùm utique regula Ecclesiastica jubeat non oportere præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari. Fit ergo Synodus in Antiochia sub præsentia Constantii Principis, * Consulatu Marcellini, & Probini. Erat autem quintus annus mortis Constantini patris Augustorum. Præsidebatque tunc Ecclesiæ Antiochenæ Placitus successor Euphronii. Fautores igitur Eusebii operæpretium judicantes Athanasio derogare, primùm quidem calumniati sunt quasi

* *MS. Lyr. fecerat.*

Concilium Antiochiæ xc. Episcoporum.

* *id est, Anno Dom 340 secundum Cassiod. vel. 341. secundum Baron. Auctoritas Romani Pontificum.*

extra regulam fecisset, quam tunc ipsi decreverant: quoniam non ex sententia communis Concilii Episcoporum receperat Sacerdotium, sed sibimet arrogando in Ecclesiam fuisset ingressus. Deinde quoniam ejus adventu turbata generata, plurimi seditione sint mortui: & quia aliqui ab Athanasio cæsi, Judicibus dicerentur esse contraditi.

Hac derogatione tunc habita constituerunt Episcopum in Alexandria, primò quidem Eusebium cognomento Emisenum.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 9. Pag. 85. C.*

Quo ordinato, & in Alexandriam ire metuente, Gregorium fecerunt Episcopum. His ita gestis, transformaverunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni Concilii: sed principium præbentes, quatenus frequentibus Conciliis alia subinde mutantes & recitantes, terminus fidei paulatim in Arianam vesaniam repedaret.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 9. Pag. 86. C.*

CAPUT DECIMUM.

Epistola Antiocheni Concilii de fide, & de bello Francico, & de Antiochia terra motu.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 10. pag. 86. D. Fides Episcoporum in Antiochena Synodo faventium Ario.*

NOs neque sequaces Arii fuimus; quomodo enim Episcopi Presbyterum sequeremur? Neque aliam quampiam fidem absque expositâ antiquitùs suscepimus. Sed etiam nos examinatores & cognitores ejus fidei facti sumus; & judicavimus potiùs, quàm secuti sumus. Didicimus enim ab initio credere in unum Deum omnium, Deum universorum intelligibilium sensibiliumque Creatorem & Provisorem, & in unum Filium Unigenitum ante omnia sæcula existentem, & cum suo Genitore manentem, per quem omnia facta sunt visibilia & invisibilia; & qui in novissimis temporibus per bonam voluntatem Patris descendit, & ex sancta Virgine carnem assumpsit, & omnem voluntatem Patris sui implevit: passus est, & resurrexit, & in cœlos ascendit, & in dextera Patris sedet, venturus judicare vivos & mortuos, & Rex permanet in æternum, & Deus. Credimus & in Spiritum sanctum. Si autem adjiciendum est, credimus & carnis resurrectionem, & vitam perpetuam. Hæc in prima scribentes epistola civitatibus dirigebant. Sed post paululum aliam in Antiochia dictaverunt. Eodem tempore etiam Rempublicam contigit valde turbari. Gens namque Francorum circa Gallias constituta, Romanis erat infesta. Tunc enim etiam terræ motus maximus in Oriente factus est, & præcipuè in Antiochia, quæ anno jugiter est commota.

CAPUT UNDECIMUM.

Quomodo Gregorius Alexandriam venerit, & fugerit Athanasius, & quæ mala per Gregorium gesta sint.

SOCRATES. *lib. 2 cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 11. pag. 88. D. Syrianus cum militari præsidio Gregorium Alexandriam perducit.*

INterea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magister malitiæ, & cum eo armati milites numero quinque millia, quibus etiam aderant Arii sectatores ibi morantes. Sed quomodo Athanasius Ecclesia pulsus, ne caperetur effugit, arbitror esse dicendum. Erat enim vespera,

& populus in vigiliis observabat: sperabaturque futura Collectio. Inter hæc venit Magister militum, & circa Ecclesiam per cohortes suos milites ordinavit. Athanasius autem videns quæ fiebant, cogitavit ne propter se ulla læsio populo proveniret. Et præcipiens Diacono, ut compleret orationem, rursus psalmum fecit imponi. Dumque consonantia psalmodiæ celebraretur, per unam januam Ecclesiæ egrediebantur omnes. Quo facto, milites quidem hoc commotione steterunt. Athanasius autem inter medios psallentium illæsus abscessit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus est. Porrò Gregorius Alexandrinæ tunc præsedit Ecclesiæ. Alexandrinorum verò plebs non ferens quod erat gestum, Ecclesiam, quæ Dionysii nuncupatur, incendit.

CAPUT DUODECIMUM.

Quòd mortuo Eusebio Paulus in Ecclesiam rursus introductus sit, & ab Arianis Macedonius institutus.

Socrates. lib. 2. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 12 & 13. pag. 89. C. Julius Pont. Rom. judex in causa Athanasii. Eusebii mors. Paulus reducitur Constantinopolim. Macedonium eligunt Ariani.

EUsebius autem legationem misit ad Julium Romanæ urbis Episcopum: rogans, ut contra Athanasium Judex esset. Sed quæ de Athanasio decreverat Julius, Eusebius non occurrit agnoscere: quia dum paucum tempus vixisset post Concilium, vitâ privatus est. Quapropter Constantinopolitæ Paulum rursus in Ecclesiam introduxerunt. Idem & Ariani in Ecclesiam, quæ nunc dicitur Pauli, ordinavêre Macedonium. Et hoc gerebant fautores Eusebii, successoresque præsumptionis, id est, Theogonius Nicænus, Maris Chalcedonensis, Theodorus Heracleæ, & reliqui. Sed Ursacius & Valens hæretici, postea libellum pœnitentiæ Julio offerentes Episcopo, & consentientes consubstantialitatis verbo, communicare meruerunt.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quomodo Hermogenes Magister militum volens Paulum ab Ecclesia pellere, à populo sit peremptus, & qua vindicta processerit.

Socrates. lib. 2. cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 12. & 13. p. 90. A.

INterea propter Macedonium ingens præliorum flamma surgebat, & intestinum bellum Christianorum in civitate multi sanguinis effusione pullulabat. Quod cùm audisset Constantius Antiochiæ positus Imperator, Hermogeni Magistro militum Thraciarum injunxit, ut Paulum Ecclesia pelleret. Qui Constantinopolim veniens, maximas turbas * egit: cogens, ut pelleretur Episcopus. Facta autem seditione, populus erat præparatus ad ultionem. Cumque Hermogenes insisteret, ut militari manu expelleret Paulum: accensus populus (ut fieri solet in talibus) irrationabiliter ei resistebat, ejusque domum incendentes, ipsumque trahentes interemerunt. Hæc gesta sunt * Consulatu Constantii tertio, & secundo Constantis. Quo tempore Constans quidem Francos Romanorum subjecit imperio. Constantius autem de interitu Hermogenis agens, ab Antiochia veredis Constantinopolim venit, & Paulum quidem expulit civitate, urbi verò damna concussit: * auferens ei frumenti à suo patre collati ultra quadraginta millia modiorum, quæ quotidie frangebantur. Nam penè octoginta millia per dies singulos, urbe Alexandria mittente, primò ministrabantur. Hoc itaque facto Macedonium distulit statuere urbis Episcopum; irascebatur enim & adversus eum, non solùm quia præter ipsius voluntatem fuerat ordinatus; sed quia propter seditiones inter eum Paulumque factas, plurimi perierant, simul & Magister militum fuerat interemptus. Dimittens ergo eum Missas facere in Ecclesia solum, in qua fuerat ordinatus, denuò est profectus in Antiochiam.

* Ed. commovit.

* id est, Anno Dom. 341.

* Ed. urbem damno mulctavit.

Constantius Imp. privat Constantinopolitanos frumentatus sui, pendio ex dimidia parte. Constantius infensus Macedonio.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Quomodo Gregorius ab Alexandria sit remotus, & Georgius Arianus ibi fuerit evocatus.

Socrates. lib. 2. cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 14. pag. 91. A.

ARiani præterea Gregorium removentes ab Alexandria tamquam odibilem, & quia propter eum factum fuisset incendium, necnon & quia minus eorum fovebat errorem, evocaverunt Georgium Cappadocem Arianæ vesaniæ.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Athanasio, Paulo, & aliis Orthodoxis Episcopis Romæ constitutis, quid Orientalibus Julius Romanus scripserit.

Sozomen. lib. 3 cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 507. B.

IGitur Athanasius relinquens Alexandriam, Romam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum Pontificem illuc unà concurrere, & Marcellum Ancyræ, Asclepamque Gazæ. Qui dum Arianis esset adversus, inscriptionem passus ab his, quasi subvertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum Ecclesia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites Episcopus, ob aliam accusationem Ecclesia sua privatus, degebat in urbe Roma. Cognoscens ergo Romanus Episcopus crimina singulorum, & omnes Nicæno Concilio concordare comperiens, eos in communionem suscepit, tamquam omnium curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas Ecclesias, & Orientalibus scripsit Episcopis: culpans, quia non rectè tractassent viros inculpabiles, de suis Ecclesiis eos expellentes; & quòd constituta Nicæni Concilii minimè conservarent. Quorum paucos ad certam diem sibimet adesse præcepit; ut coram eis ostenderet justum se super eis protulisse decretum. Et de cætero non se passurum interminatus est, nisi ab hujusmodi turbis & novitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem, & Paulus epistolas Julii Orientalibus Episcopis direxerunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Episcopi abdicati, injuriaque affecti Romã adeũt. Romanæ sedis dignitas.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Quid Orientales Julio rescripserint.

*Sozomen. lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 8 pag. 507. An. Dom. 346. *MS. Santheod. mutcâ.*

VErùm Pontifices Orientis graviter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Julio rescripserunt epistolam, ornato quidem stilo compositam, ironia verò maximè plenam, & non sine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum Ecclesiam esse * munificam, veluti quæ Apostolicam haberet curam, & antiquitùs mater pietatis existeret; licet ab Oriente ad eam prædicatores dogmatis advenissent. Se verò non propterea secundo loco habendos existimabant, eo quòd non magnitudine, aut multitudine abundarent Ecclesiarum, cùm vitæ qualitate non cederent; crimenque Julio importabant, eo quòd Athanasii sectatoribus communicasse videretur, & tamquam eorum contumelias irrogasset, eorumque sententiam destruxisset; & veluti injustum ejus factum, Ecclesiasticisque sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis addiderunt, quia si susciperet Julius damnationem ab eis factam, & ordinatos Episcopos in damnatorum loco firmaret, pacem cum eo, & communionem haberent. Si verò placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent; quippe cùm Orientales Episcopi non restitissent, dum Novatus à Romana pelleretur Ecclesia. De his autem, quæ præter commune placitum de Concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

Orientales putant Athanasium ab ipsis damnatum, non debuisse recipi à Rom. Pont. & quare.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Quid Athanasio Alexandriam remeante provenerit.

Socrates. lib. 2. cap. 11. Edit. Christ. Vales. cap. 15. pag. 91. D. Arianique à apud Alexandriam in turba populi, usfocam.

HÆc itaque Orientales Episcopi Julio Romano Pontifici rescripserunt. Cùm verò Athanasius Alexandriam fuisset ingressus, compressio populi patris Georgii, qui illic fuerat ordinatus Episcopus, vehemens facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum provenisse, & hujusmodi crimina in Athanasium velut auctorem sceleris referebant; cùm hæc in certaminibus frequenter eveniant. Ob quam causam Sabinus Macedonianæ Præsul hæreseos, Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium, & Homousianos Ariani gesserunt: aut quanta Concilia propter eum celebrata sunt: aut quanta contra omnes Ecclesias Macedonius Hæresiarches gessit, erubescens fortè tacuisset.

Sabinus Athanasium accusat.

Macedonius hæresiarches.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Quomodo Paulus denuo Constantinopoli sit expulsus, & quæ neces introducto in Ecclesiam Macedonio sunt factæ.

Socrates. lib. 2. cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 16 pag. 92. D.

COnstantius igitur Imperator in Antiochia degens, cùm audisset rursus Paulum Constantinopolitanam recepisse sedem, iratus sacra sua misit ad Philippum, qui tunc habebat maximam inter alios Judices potestatem, & post Principem secundus appellabatur; ut Paulum Ecclesia pelleret, & Macedonium introduceret. Præfectus autem Philippus seditionem populi metuens, arte est usus adversus Paulum; & jussionem quidem Principis celavit. Simulans autem publicum se habiturum esse tractatum, processit ad thermas vocabulo Zeuxippas: ibique cum honore quasi necessariò vocavit Paulum. Cumqoe venisset, repentè Præfectus sacra monstravit Imperatoris; & Episcopus quidem illic injustam sententiam patienter tulit. Porrò Præfectus metuens multitudinis impetum, quæ ibi convenerat, propter timoris famam, unam fenestram thermarum jussit aperiri, per qoam ad palatium ductus Paulus, & missus in navem ad talia paratam, velociter ductus est in exilium. Jussitque Præfectus, ut Thessalonicæ servaretur, ex qua Paulus fuerat oriundus; quatenus illic licenter viveret, & in aliis Illyrici civitatibus, non tamen ut ad partes Orientis accederet. Hoc itaque modo Paulus inopinabiliter de Ecclesia pulsus est. Philippus autem à thermis ad Ecclesiam properabat, cum quo Macedonius residens in vehiculo cum Præfecto simul, & militibus armis indutis. Hoc facto terror populum apprehendit, & ad Ecclesiam concurrerunt universi Homousiani simul, & Ariani. Cumque Præfectus cum Macedonio ad Ecclesiam pervenisset, & populum & milites irrationabilis timor invasit. Cumque esset nimia multitudo, nec posset introire Præfectus, milites cœperunt populum violenter impellere; & cùm propter angustiam loci recedere non valerent: putantes eos milites sibi velle resistere, evaginatis gladiis in eorum necibus grassabantur. Tunc ergo, sicuti fertur, perempti sunt circa tria millia centum & quinquaginta. Alii à militibus interfecti, alii verò compressione sunt mortui. His actis Macedonius tamquam nihil mali gerens, sed veluti mundus & innocens à Præfecto magis, quàm ab Ecclesiasticis regulis traditum sibi percepit Episcopatum. Tantisque necibus ipse, & Ariani Ecclesiæ jura tenuerunt. Hoc tempore Imperator majorem Ecclesiam fabricabat, quæ nunc Sophia vocitatur, & est copulata Ecclesiæ, quæ dicitur Irene, quam pater Imperatoris, cùm esset priùs modica, ad pulchritudinem magnitudinemque perduxerat; quæ modò velut sub uno circuitu contineri noscuntur.

Philippus Præfectus patronus Arianorum.

Paulus Thessalonicam in exilium ducitur.

Macedonius per Præfectum & armatos milites in Ecclesiam deducitur.

Supra III. M. interficiuntur.

Sophia, opus Constantii.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Denuo de calumniis contra Athanasium.

Socrates. lib. 2. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 17. pag. 94. B. Calumnia in Athanasium de venditis frumentis. Julius Athanasium ad se vocat.

INterea contra Athanasium alia machinatio fabricata est. Ecclesiæ namque Alexandrinorum, Augustorum pater eroganda pauperibus frumenta donaverat; quæ dixerunt Athanasium vendere, & suis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum jussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter effugit. Tunc igitur Julius Romanæ urbis Episcopus cognoscens Arianorum insidias adversus Athanasium machinatas, postquam Eusebii litteras susceperat, evocavit Athanasium, cùm audisset locum, ubi erat absconsus. Inter hæc suscepit etiam litteras Ægyptiorum Episcoporum, asserentium falsa esse, quæ contra Athanasium dicebātur. Quo facto Julius rescripsit eis, qui fuerant in Antiochia congregati: culpans primùm

Julius respondet Episcopis Antiochenis Conciliis.

eos primùm de injuriis litterarum: deinde cur eum ad Synodum suam non vocassent, canonibus quippe jubentibus extra Romanum nihil decerni Pontificem: insuper quia latenter corrumperent fidem: & quia Tyri gesta per subreptionem fuerint & arte composita: & quia * contra jus ex unà parte confecerint monimenta gestorum, referens & falsitatem de Arsenio concinnatam. Epistolas ipsas ponere, propter fastidium longæ lectionis omisi. Post paucum itaque tempus, Paulus à Thessalonica simulans se habere iter ad Corinthum, in Italiam venit, unà cum Athanasio actus suos Imperatori Constanti indicavit.

* MS. Santheod. contraria.

CAPUT VIGESIMUM.

De Legatis Orientalium Episcoporum ad Constantem directis pro his, quæ gesta erant.

Sozomen. lib 3. cap 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10. pag. 510. C.

IMperator autem fratri suo Constantio scripsit, ut aliquos Orientalium Episcoporum satisfacturos de quorumdam damnatione dirigeret. Quapropter eliguntur tres, Narcissus * Irenopolites Cilix Episcopus, Theodorus Heracliæ Thraciæ, & Marcus Arethusæ Siryacæ. Qui venientes in Italiam, facta propria vindicabant: nitentes Imperatori persuadere Orientalis Concilii justam esse sententiam. Cúmque fidei suæ confessionem exigerentur, fidem quidem Antiochiæ expositam celaverunt. Aliam verò conscribentes confessionem obtulerunt, multò tamen à Nicæno Concilio dissonantem. Videns autem Constans injustè gravatos homines, nec crimina fuisse vera, pro quibus dicebantur à communione suspensi, sed gestum propter dissonantiam fidei; cùm satisfacere nequivissent pro quo venerant, remisit eos ad propria. Post tres autem annos rursus Orientales Episcopi Occidentalibus aliam Epistolam direxerunt, quam multorum versuum nominavêre conscriptionem, eo quòd ultra priores prolixo eloquio confecta videretur. In qua de substantia quidem Dei nullam fecêre memoriam. Eos autem, qui dicunt ex non existentibus Dei Filium, aut ex alia essentia, & non ex Deo, & quia fuerit aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat, abdicarunt. Porrò Eudoxium Germaniciæ Episcopum, Martyrium, atque Macedonium portitores Epistolarum, Occidentales noluerunt suscipere Sacerdotes: dicentes dogmata Nicæna sufficere, & nihil ulterius oportere tractari. Cumque Constans à fratre petens, ut Athanasius suam reciperet sedem, resistentibus hæreticis nihil impetrare valuisset; tunc Athanasius, & Paulus adeuntes poposcerunt fieri Synodum, eo quòd pro defensione rectorum dogmatum expulsi probarentur.

Narcissus, Theodorus, Marcus, in Italiam mittuntur.

* MS. & Ed. v. Hermopolitana.

Orientales solà adhuc consubstantialitatem negant.

Eudoxius, Martyrius, Macedonius, nuntii Orientalium Episcoporum.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Quod Constans fratrem pro fide moverit, & quòd Constantius Sardica Concilium convocari præceperit.

Theodoratus lib. 2. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 4. pag. 72 B.

QUod audiens Constans, scripsit fratri: monens ut paternæ pietatis inviolatam servaret hereditatem; cùm & ille Imperium gubernando & Romanorum tyrannos evicisset, & in circuitu gentes barbaras subjugasset. His litteris motus Constantius, præcepit Sardicæ, quæ est civitas Illyrici, & Orientales & Occidentales convenire Pontifices. Multæ siquidem etiam aliæ passiones medicinam Synodicam requirebant. Nam & Paulum Constantinopolitanæ urbis Episcopum, pro rectis dogmatibus, Ariani ad periculum mortis usque perduxerant, tamquam seditionis auctorem, & alia quædam adjecerant, quæ calumniatoribus sunt amica. Quem tamen tunc populus Sardicæ propter inimicorum insidias abduci non est passus. Paulò pòst autem defuncto Constante; flectentes Ariani levissimam Principis voluntatem, & à Regia civitate pellentes Paulum, eum ad civitatulam Cucusenam, quæ tunc erat Cappadociæ, nunc verò secundæ Armeniæ, * migraverunt. Sed non sufficit in hoc cuncta turbantibus vita Pauli mirabilis, licet in solitudine constituti. Mittentes enim ministros necis, eum morti violentissimæ tradiderunt. Et hoc beatus Athanasius refert in * satisfactione propriæ fugæ, ita dicens:

Athanasius & Paulus petunt fieri Concilium.

Paulus Cucusum translatus, paulò post occiditur.

* Ed. transtulerunt.

* Ed. Niv. & Frob. Apologia.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Athanasii relatio de nece Pauli Constantinopolitani Episcopi.

Theodoretus. lib. 2. cap. 5. pag. 73.

EPiscopum namque Constantinopoleos Paulum persequentes, atque comperientes, palàm suffocandum esse censuerunt in Cucuso Cappadociæ, habentes auctorem Philippum Præfectum. Erat enim eorum hæreseos tunc patronus, & consiliorum minister iniquorum. Hujusmodi enim crudelitates blasphemia Arii germinavit. Contra Unigenitum namque vesaniunt ministri præsumptionum ejus. Hoc itaque modo Paulo defuncto, magisque ad cælestia regna perducto, Macedonium statuerunt Episcopum, quasi consecratorem suum: quoniam * proximè sancto Spiritui blasphemabat. Sed paulò pòst expulerunt & eum, dum creaturam non confiteretur eum, quem Filium scripturæ dicunt. Quapropter * respondendo illis, hæresis propriæ auctor apparuit: consubstantialem quidem nec iste Patri Filium esse dicens, similem tamen per omnia genitori docens, creatum verò Spiritum apertè denominans. Hæc itaque non multò pòst, sicuti diximus, acta sunt.

* MS. Lyr. maximè.

Macedonius aliquandiu Constantinopolitanus Episcopus post breve tempus propellitur.

* Ed. damnatus ab illis.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De Conventu Episcoporum in Concilio Sardicensi.

Socrates lib. 2. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20. pag. 101. D. An. Dom. 347.

UNdecimus itaque annus erat ab obitu patris duorum Augustorum. coss. autem tunc fuêre Rufinus & Eusebius, quando celebratum est Sardicense Concilium. Ex Hesperiis ergo partibus convenerunt Episcopi quasi trecenti, sicut Athanasius ait. Ex Orientalibus sex & septuaginta tantummodo, sicuti Sabinus dicit. Inter quos annumerabatur & Ischyras, tamquam Mareotis Episcopus, quem damnatores Athanasii * in Episcopio hujus provinciæ produxerunt. Excusaverunt se etenim alii per infirmitatem corporis: alii angustas inducias accusantes, & ob hoc

* Ed. in Episcopum.

Julium Romanum culpantes Episcopum: dum utique ante annum & sex menses Synodus fuerit prædicata, & Athanasius Romæ degeret, expectans judicium Synodale. Cùm ergo Sardicæ Orientales convenissent, ad aspectum Occidentalium venire nolebant: dicentes non aliter se ad verba venturos, nisi suo collegio Athanasiacus, & Paulianos expellerent. Dumque Protogenes Sardicensis Episcopus, & Osius Cordubæ Hispaniæ non paterentur à Concilio removeri Pauli defensores & Athanasii, illi repentè discesserunt. *Philippopolim secedunt Orientales.* Et venientes ad Philippopolim Thraciæ, seorsum fecêre Concilium, & apertè jam consubstantialitatem anathematizaverunt; & sectam inæqualis substantiæ epistolis conscribentes, ubique miserunt. Qui autem in Sardica convenerant, primùm quidem horum damnavêre vesaniam, deinde accusatores Athanasii dignitate privaverunt; & terminum fidei Nicænæ corroborantes, & tractatum de divinæ substantiæ inæqualitate respuentes, consubstantialitatem apertiùs tradiderunt, etiam ipsi ubique scripta propria dirigentes. Ex utraque ergo parte arbitrati sunt rectè se facere; Orientales quidem, eo quòd à se damnatos illi susciperent: Occidentales autem, quoniam ante cognitionem damnatores effugerant; & quoniam hi quidem Nicænam servabant fidem: illi verò eam adulterare præsumpserant. Reddiderunt ergo locum Paulo, & Athanasio, necnon & Marcello Ancyræ Galatiæ, qui dudum, sicuti jam dictum est, fuerat condemnatus.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Litteræ Sardicensis Concilii ad universos Episcopos.

Theodoretus. lib. 2. cap. 8. Edit. Christ. An. Dom. 350.

QUæ verò Sardicæ gesta sint, Concilii litteræ clarius edocebunt, quas propter modum explanationis huic scripturæ interponere non omisi.

SANCTA SYNODUS DEI GRATIA Sardicæ congregata ex urbe Roma, Hispaniis, Galliis, Italia, Campania, Calabria, Africa, Sardinia, Pannonia, Mysia, Dacia, Dardania, altera Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiris, Thracia, Rhodope, Asia, Caria, Bithynia, Hellesponto, Phrygia, Pisidia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, altera Phrygia, Pamphylia, Lydia, insulis Cycladibus, Ægypto, Thebaide, Libya, Galatia, Palæstina, & Arabia, universis Episcopis & Comministris sanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ dilectissimis fratribus in Domino Salutem.

MUlta quidem ac sæpius ministri Arianæ vesaniæ præsumpserunt adversus Dei servos, & rectam fidem custodientes. Adulteram namque doctrinam proponentes, orthodoxos expellere sunt conati; & intantum insurrexerunt adversus fidem, ut neque auditus Deo amabilium lateret Imperatorum. Igitur gratia Dei cooperante, etiam ipsi piissimi Principes ex diversis nos provinciis, & civitatibus colligentes, sanctum hoc Concilium in Sardicensium celebrari urbe præceperunt; quatenus ablata omni discordia, & omni perfidia procul expulsa, sola Christi pietas apud omnes inviolata servetur. Venerunt enim Orientales Episcopi à piissimis Imperatoribus invitati, præcipuè propter famam, quæ de charissimis nostris fratribus & comministris fuerat divulgata, id est, Athanasio Alexandrino, & Marcello Ancyræ Galatiæ, & Asclepa Gazæo, forsan etiam ad vosipsos detractiones hujusmodi pervenerunt: * quoniam etiam nostras aures ventilare conati sunt, ut ea, quæ contra innocentes referunt, vera esse credantur, & iniqua hæc hæreseos celetur opinio. Sed hæc diutiùs facere permissum non est. Etenim Præsul Ecclesiarum Dominus est, qui pro his, & pro universis mortem sustinuit, & propter eas ascensum ad cælos nobis omnibus condonavit. Dudum itaque Eusebius, & Maris, & Theodorus, atque Theogonius, Ursacius, & Valens, & Minophantus, & Stephanus scripserunt Julio Comministro nostro Ecclesiæ Romanæ Pontifici contra prædictos consacerdotes nostros, id est, Athanasium Episcopum Alexandriæ, & Marcellum Episcopum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ. Scripserunt quoque ex aliis partibus Episcopi, testimonium perhibentes puritati Athanasii consacerdotis nostri; & ea, quæ ab Eusebio & consectatoribus ejus gesta sunt, nihil aliud quàm mendaciis & calumniis plena esse firmantes. Cum utique evocati à charissimo & consacerdote Julio, & non occurrentes (sicut ex scriptis ejusdem Episcopi Julii comprobatur) apertè videantur calumniatores existere. Nam si de gestis contra eos habitis præsumpsissent, non retardarentur occurrere. Verumtamen etiam ex his, quæ fecerunt in hoc sancto magnoque Concilio, eorum machinatio evidenter apparet. *Ariani Concilium Sardicense fugiunt.* Venientes enim in Sardicensium civitatem, atque videntes fratres nostros Athanasium, Marcellum, Asclepam, & cæteros, ad judicium accedere timuerunt. Et non semel, non secundò, sed etiam frequenter citati, vocationibus obedire noluerunt; congregatis videlicet in Concilio Osio longævo (qui propter ætatem, atque confessionem, tantumque laborem, omni honore dignus apparuit) & reliquis, sustinentibus & invitantibus eos ingredi judicium; ut quæque contra absentes Consacerdotes diffamaverant atque conscripserant, præsentes ostenderent. Sed (sicuti prædiximus) evocati non venerunt, ut etiam in hoc calumniam propriam ostenderent; & quodammodo respuendo justum judicium, insidias suas & molimina proclamarent. Nam qui de suis dictis confidunt, etiam ad faciem probare non fugiunt. Quia verò non occurrerunt, nullum vestrum de eis ignorare confidimus. Et si forsan rursus illic quicquam machinari voluerint; sciant omnes, quoniam nihil habentes, quo possint Consacerdotes nostros arguere, absentibus detrahunt, præsentes effugiunt. Fugerunt enim, charissimi fratres, non solum propter calumniam adversus istos instructam, verùm quia suos pro diversis criminibus accusatores occurrisse viderunt. *Arianorum scelera.* Proferebantur enim vincula, & catenæ. Venerant homines ab exilio & consacerdotes, necnon cognati pariter, & amici eorum, qui propter istos mortui dignoscuntur. Et quod est admirandum, aderant Episcopi, quorum unus quidem catenas gestabat, & vincula, quibus vinctus fuerat propter eos. Alii verò eorum insidiis mortem sibi testabantur inflictam: quoniam ad tantam superbiam sunt perdu-

* Ed. quomodo.

ducti, ut etiam Episcopum occidere conarentur; quem nisi fuga liberasset, obierat. Venit etiam Consacerdos noster beatus Theodulus, fugiens eorum molimina, quibus fuerat jussus occidi. Alii verò gladiorum vulnera demonstrabant: alii famem se ab eis passos ingemiscebant; & hæc non quilibet homines testabantur, sed omnes Ecclesiæ; pro quibus hi, qui occurrerunt, & qui legatione fungebantur, insinuabant violentiarum pestes, armatos milites, populos cum fustibus, judicum terrores, falsarum litterarum objectiones. Lectæ sunt namque litteræ Theogonii contra Consacerdotes nostros, Athanasium, Marcellum, & Asclepam, ut etiam Imperatores movisse viderentur. Quas litteras Diacones Theogonii vulgaverunt; super hæc autem Virginum nuditates, Ecclesiarum incendia, carceres contra Sacerdotes nostros adhibitos. Quæ omnia* non pro alia re, nisi pro detestabili Arianorum hæresi commisisse noscuntur. Quisquis enim eorum respuisset ordinationem atque communionem, his necessariò subdebatur injuriis. Conspicientes igitur facinorum suorum angustias, confusi recesserunt. Et ulteriùs hæc non valentes abscondere, in Sardicensium venerunt urbem; ut per adventum suum quasi talia se nequaquam perpetrasse monstrarent. Videntes autem quibus calumnias irrogaverant, & oppressos à se simul accusatores, & increpationes præ oculis suis habentes, evocati ad judicium ingredi nequiverunt. Athanasio quippe, Marcello, & Asclepa, nostris Consacerdotibus fiducialiter agentibus, & nimis ingemiscentibus, & imminentibus atque provocantibus eos, & promittentibus, non solum se calumnias evidenter ostendere, sed etiam quæ in eorum Ecclesiis deliquissent: illi verò tanto conscientiæ terrore constricti sunt, ut fugerent, & per fugam suas calumnias aperirent, delictaque sua judicii declinatione faterentur. Et licet non solum ex prioribus, sed etiam ex istis malitia eorum atque calumniæ pateant: tamen, ut neque per fugam occasionem alterius iniquitatis accipiant, curavimus contra veritatem facta eorum molimina examinare. Et hoc proposito, ex his, quæ gesta sunt eos calumniatores invenimus, & nihil aliud nisi adversus Consacerdotes nostros insidias institutas. Nam Arsenium, quem dicebant ab Athanasio peremptum, hic vivit, & inter viventes commorari dignoscitur; ex quo etiam alia probantur esse conficta. Quia verò etiam calicem divulgaverunt fractum à Macario Athanasii Presbytero, testati sunt qui de Alexandria & Mareote venerant, nihil tale fuisse gestum. Sed etiam Episcopi Ægypti Julio Consacerdoti nostro scribentes, valde firmabant, quia neque suspicio fuisset hujusmodi. Proinde dixerunt monumenta adversus eos fuisse confecta, quæ tamen probatum est ex una parte celebrata: in quibus gestis Pagani examinabantur, & Catechumeni; ex quibus unus Catechumenus inquisitus, ait intus se fuisse, quando Macarius venerat ad eumdem locum. Alter autem interrogatus, dixit illum famosissimum Ischyram tunc ægrotasse, & in cella jacuisse; ut ex hoc appareat nihil gestum ex omnibus sacramentis, eo quòd & catechumeni intus fuissent, & Ischyras non adesset, sed jaceret ægrotus. Is namque malignissimus Ischyras mentitus, eo quòd Athanasius quosdam sacros incendisset libros, illo tempore ægrotasse declaratus est, quando Macarius ibi fuit. Unde etiam ex hoc calumniator apparuit. Denique pro hujusmodi calumniæ mercede dederunt Ischyræ nomen Episcopi, qui neque Presbyter fuerat aliquando. Duo namque Presbyteri, qui cum Meletio aliquando degebant, & postea à beato Alexandro Episcopo civitatis Alexandrinæ suscepti sunt, & cum Athanasio constituti, testati sunt nunquàm illum Presbyterum fuisse Meletii, neque habuisse Meletium in Mareote Ecclesiam, vel ministrum; & qui penitus neque Presbyter fuerat, nunc eum velut Episcopum produxerunt, ut eo nomine in suis calumniis terrere viderentur auditores. Lectæ sunt enim & litteræ Consacerdotis nostri Marcelli, & inventa est Eusebii, similiumque nequitia. Nam ea, quæ veluti quærimoniam faciens, Marcellus dixit, hæc tanquam ipse confirmaret accusaverunt. Hæc ergo sunt lecta, & reliqua, & præcedentes pariter quæstiones; rectaque hujus viri fides inventa est. Non enim à sancta Maria, sicut isti firmabant, dedit Deo Verbo principium, neque finem habere asseruit ejus Imperium: sed Regnum ejus & sine principio, & sine termino esse conscripsit. Asclepas autem comminister obtulit monimenta Antiochiæ confecta sub accusatorum præsentia, & Cæsariensis Eusebii, & ex sententia judicantium Episcoporum se ostendit innoxium. Rectè siquidem, ò charissimi fratres, evocati frequenter, obedire noluerunt, rectè quoque fugerunt. Conscientia namque sua perterriti per fugas, suas calumnias indicarunt; & quæ præsentes accusatores super eis dixerant, etiam probaverunt. Ad hæc autem etiam eos, qui dudum accusati propter Arianam hæresim fuerant, & projecti non solum susceperunt: sed etiam in majori ordine posuerunt, Diacones ad Presbyteratum promoventes, Presbyteros ad Episcopatum, non ob aliud, nisi ut impietatem seminare & dilatare potuissent, & fidei corrumpere pietatem; sunt autem horum principes, Eusebius, Theodorus Heracleæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Minophantus Ephesius, Ursatius* Sigiduni Misiæ, Valens Mirsi Pannoniæ. Isti namque convenientes cum Orientalibus non sinebant eos nec in sanctum Concilium ingredi, nec omnino accedere ad Ecclesiam Dei. Et venientes in Sardicam conciliabula apud semetipsos per loca singula faciebant, & acta quædam cum terroribus concinnabant; quatenus nihil penitus ad judicium perveniret, neque sanctum possemus celebrare Concilium. Hæc omnia cognoscere potuimus à Consacerdotibus nostris Macario Palæstino, & Asterio Arabiæ, qui cum eis venerant, & ab eorum perfidia recesserant. Hi namque ad sanctum Concilium venientes, violentiam quam passi sunt narraverunt, nihil dicentes apud eos agi rectum: insuper adjicientes, quia dum essent rectæ fidei, prohibiti fuissent ab eis ad hæc loca venire, & propter interminationem vix ab eis* intercedere potuissent. Ob hanc causam Sardicam venientes, in una domo cuncti manserunt, neque brevi tempore à se recedere patientes. Quia verò nos tacere non decuit, nec sine vindicta relinquere calumnias, vincula, neces, vulnera, concinnationes falsarum epistolarum, verbera, nuditates virginum, exilia, destructiones Ecclesiarum, incendia, migrationes à minoribus civitatibus ad majores Ecclesias, & præ omni-

Ed. prælia omnes pro.

Arianorum calumnia unde comperta.

MS. Santheod & Ed. V. Squras.

Deus Verbum principii & finis expers.

Ed. Frob. Myziæ.

Ariani Episcopos à Concilio adeundo retrahere conantur.

Ed. Niv. & Frob. discedere.

bus adversus rectam fidem none Arianam vesaniam per eos crudeliter insurgentem. Propterea charissimos quidem fratres nostros & comministros Athanasium Alexandrinæ civitatis Episcopum, & Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Asclepam Gazæ comministrantes CHASATO, innoxios & puros esse decrevimus: scribentes ad uniuscujusque parochiam, ut singularum Ecclesiarum populi cognoscentes sui Episcopi puritatem, eum se Episcopum & habere & sperare cognoscant; eos autem qui in eorum Ecclesias luporum instar ingressi sunt, id est, Gregorium in Alexandsia, Basilium in Aneyra, Quintianum Gazæ, nec Episcopos oominandos, nec Christianos, nec quamlibet penitus cum eis habendam esse communionem, nec eorum literas habendas, nec scribendum eis. Theodorum verò Heracleæ Europæ, & Narcissum Neroniadis Ciliciæ, Acacium Cæsareæ Palæstinæ, & Stephanum Aoriochiæ, Ursacium Sigiduni Mysiæ, Valcotem ex Mirsia Pannoniæ. Menophantum Ephesi, & Georgium Laodiceæ, licet metuentes ab Oriente noo veoerint: tamen eo quòd à beatæ memoriæ Alexandro civitatis Alexandrinæ Pontifice sint damnati, & eo quòd secum Arianos habeant, & propter crimina eis illata, generali eos decreto sanctum Concilium Episcopatu deposuit; & decrevimus non solum Episcopos eos non esse, sed neque communionem cum fidelibus promereri. Eos enim qui dividunt à Paterna substantia & Divinitate, & alienant Verbum à Patre, dividi ab Ecclesia Catholica convenit, & esse alienos à nomine Christiano. Sint igitur à nobis & omnibus anathema, eo quòd verbum veritatis videantur esse cauponari. Apostolicum namque præceptum

Galat. 1. 9.

est: *Si quis vobis annuntiaverit præter quod accepistis, anathema sit.* His ergo nullum communi-

2. Cor. 6. 14.
* MS. Lyr. ab hominibus.

care denuntiate; nulla enim *communio luci ad tenebras.* Hos pellite procul ab * omnibus; nulla enim *concordia Christo, ad Belial.* Servate vos, fratres charissimi, ut neque scribatis eis, neque eorum scripturas suscipiatis. Studete simul, vos charissimi fratres & comministri, tamquam spiritu præsentes nostro Concilio consentire, atque subscripoone vestra decernete, quæ ab omnibus ubique comministris nostris consonantiâ unâ ser-

Fides Concilii Sardicensis.

ventur. Abdicamus autem illos, & extra terminos Ecclesiæ Catholicæ procul abjicimus, *a* * qui non affirmant, quia Deus est Christus. Sed aiunt, verus Deus noo est, quia Filius est: sed verus Filius non est: ne genitus sit simul, & ingenitus. Sic enim se intelligere natum profitentur, quia sic dixerunt, quod natum est, factum est. Et quia cùm Christus ante sæcula sit, dederunt ei principium atque finem, quod non in tēpore, sed habet

Valens & Ursacius duæ viperæ.

ante sæcula. Proinde duæ viperæ ex aspide Ariana progressæ sunt, Valens & Ursacius, qui gloriantur, & non dubitant se dicere Christianos: profitentes quoniam Verbum, & quoniam Spiritus, & vulneratus, & interfectus, & mortuus est, & resurrexit; quodque cohors studet hæreticorum diversas esse substantias Patris, & Filii, & Spiritus sancti pronuntiant, & eas esse divisas. Nos autem hanc percepimus, & eruditi sumus, hanc habemus Catholicam Apostolicamque traditionem, & fidem atque confessionem, unam esse substantiam nominantes Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et si quærant quæ sit Filii substantia, profitemur eam esse quæ Patris: indubitanter nunquam Patrē sine Filio, neque Filium sine Patre fuisse credentes, nec esse potuisse, quod est Verbum Spiritus. Absurdum namque est dicere, aliquando Patrem non fuisse Patrem. Patrem enim sine Filio neque nominari, nec esse potuisse. Est enim ipsius Filii testimo-

Joan. 14. 11.
Joan. 10. 30.

nium: *Ego in Patre, & Pater in me;* &c, *Ego & Pater unum sumus.* Nullus nostrum negat oatum: *b* sed qu bus natum? Omnibus, quæ invisibilia, & visibilia nuncupantur. Opifex est Archangelorum, & Angelorum, & mundi, & huma-

Sapien. 7. 21
Joan. 1. 3.

ni generis, quoniam ait: *Omnium artifex sapientia docuit me. Et omnia per ipsum facta sunt.* Non enim semper esse potuerat, si sumpsisset exordium: quandoquidem Verbum, quod semper est, non habet initiom. Deus autem nunquam terminum habet. Non dicimus Patrem Filium esse, neque rursum Filium Patrem esse: sed Pater Pater est, & Filius Patris est Filius. Confitemur Virtutem esse Patris Filium. Confitemur Verbum Dei Patris esse, præter quod aliud non est, & Verbum verum Deum, & Sapientiam, & Virtutem, verumque Filium tradimus. Et non sicut cæteri filii nominantur, ita Filium dicimus: quoniam illi aut gratia regenerationis dii erunt, aut eo quod digni fiant, filii nuncupantur, neque propter

Filius quomodo & Unigenitus, & Primogenitus.

unam substantiam quæ est Patris & Filii. Confitemur item & Unigenitum, & Primogenitum, sed Unigenitum Verbum dicimus, quod semper fuit, & est in Patre: Primogenitum autem quantùm ad hominem. Sed tamen differt à creatura communi: quoniam & Primogenitum à mortuis. Confitemur unum esse Deum. Confitemur unam Patris Filiique Divinitatem; neque

Cur Pater Filio major, aliquando dicatur.

quisquam negat aliquando Patrem Filio majorem, non propter aliam essentiam, oon propter differentiam: sed quia ipsum nomeo Patris majus est Filio. Hæc autem illorum blasphemia atque corruptibilis interpretatio est; hac gratia eum di-

Joan. 10. 30.

xisse conteodunt: *Ego & Pater unum sumus,* propter concordiam & unanimitatem. Sed reprobavimus omnes Catholici intellectum eorum fatuum & abjectum, sicuti mortalium hominum. Qui, quoniam corrumpi cœperunt, offendentes discordate noscuntur, & ad permutatiooes ascendunt: hoc modo distantiam & discordiam inter Patrem Deum omnipotentem, & Filium esse posse, dicentes; quod absurdum est intelligere, & aliquatenus arbitrari. Nos autem & credimus & affirmamus, & sic intelligimus, quoniam sacra

Joan. 10. 30.

scriptura locuta est: *Ego, & Pater unum sumus,* propter essentiæ unitatem, quæ est una & eadem Patris & Filii, & credimus semper sine principio, & sine termino hunc regnare cum Patre, & non habere nec tempus, nec defectum ejus imperium, quia semper est; nunquam enim esse cœpit, ideo-

Spiritus sanctus missus, non passus.

que nec deficere poterit. Credimus & percipimus Paracletum sanctum Spiritum, quem nobis ipse Dominus promisit & destinavit, & eum credimus missum. Sed is passus non est, sed homo, quo indutus est, quem assumpsit ex Maria Virgine, qui pati potuit sicut mortalis. Deus autem immortalis est. Credimus quia tertia die resurrexit, non Deus in homine, sed homo in Deo resurrexit, quem & obtulit Patri suo donum, quem utique liberavit.

* *a* Ed. Frob. & Niv. qui affirmant. Quod Deus est Christus, sed verus Deus non est: Quod Filius est, sed verus Filius non est: Quod genitus est, simul & ingenitus.

* *b* Ed. Frob. & Niv. Sed genitum ante omnia, quæ invisibilia, &c.

Credimus autem, quoniam opportuno tempore, atque definito omnes & de omnibus ipse judicabit. Tanta siquidem eorum stultitia, & ita crassitudine tenebrarum eorum mens excæcata est, ut nequeant lumen cernere veritatis, nec intelligere qua ratione dictum est: *Ut & ipsi in nobis unum sint.* Palàm verò est, cur dixit unum: quoniam Apostoli Spiritum sanctum Dei acceperunt: sed tamen ipsi non erant spiritus, nec aliquis eorum aut Verbum, aut Sapientia, aut Virtus, aut Unigenitus erat. *Sicut ego & tu*, inquit, *unum sumus, sic & isti in nobis unum sint.* Certissimè igitur scriptura divina hoc distinxit: In nobis, inquit, unum sint; non ait, sicut nos unum sumus ego & Pater: sed discipuli in semetipsis conjuncti & copulati unum sint, & fidei confessione, in gratia & pietate Dei Patris, & Domini & Salvatoris nostri concessione, & charitate unum esse possint.

Joan. 17. 21.

Joan. 17. 21.

Ex his litteris agnoscitur & accusatorum calumnia, & priorum iniquitas judicum, & dogmatum vera salubritas. Non solùm enim de divina nos beati Patres docuêre natura: sed etiam eruditionem dispensationis explanaverunt.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Legatis Sardicensium ad Constantium destinatis, & de nefanda machinatione contra eos à Stephano Antiocheno Præsule concinnata.

Theodoretus lib. 2. cap. 8. 9. & 10. ʃ. 83. 84.

HÆc Constans agnoscens, doluit quidem, levitatem fratris inspiciens, & intremuit adversus instigatores malorum, & Imperatoris facilitatem ita decipientium. Duos autem Episcopos ex Sardicensi Concilio electos cum litteris misit ad fratrem, cum quibus & Magistrum militum Salianum pietate justitiaque fulgentem. Litteræ verò non solùm monitionem habuerunt atque consilium, sed etiam interminationem pio Principi condecentem. Primùm quidem enuntiavit fratri, ut Episcopis præberet auditum, & iniquitates à Stephano, aliisque præsumptas agnosceret, necnon & Athanasium gregi proprio restitueret; patefacta quidem calumnia, priscorumque judicum iniquitate, & crudelitate revelata: adjecitque, quia nisi vellet quod justum est facere, ipse ad Alexandriam pergeret, & Athanasium ovibus desiderantibus restauraret, inimicorumque catervas procul expelleret. Hanc autem epistolam Constantius in Antiochia suscipiens, promisit se facturum quæ qualitas temporis annuebat. Sed in his perterriti veritatis impugnatores, nefandissimum machinati sunt malum. Applicuerant etenim Sacerdotes à Concilio destinati remotiore in loco. Magister verò militum aliam mansionem acceperat.

Legatio Constantis Cæsaris ad fratrem Constantium pro Athanasio.

Cap. 9.

Porrò Stephanus tunc Antiochenus Episcopus, cum aliis tyrannidis cooperatoribus, naves naufragio præparabat, cum quibus assertores rectorum dogmatum variis nitebatur absorbere calumniis. Horum itaque erat dux quidam juvenis Onager nomine, * cum asperitate veniens, & iniquâ conversatione congaudens, qui non solùm in plateia diversos tormentis afficiebat, & fustibus lacerabat, sed etiam domos impudenter invadens, viros ac mulieres honestissimas abstrahebat. Et ne longiùs ejus extendam calliditatem, contra optimos viros præparatam narrabo præsumptionem. Is enim Onager ad quamquam fornicariam veniens, ait quosdam nuper venisse peregrinos, & noctem habere necessariam meretricis. Porrò sumens quindecim indisciplinatos, & eos in vicino Episcoporum metato celans, perrexit cum meretrice ad januam, ubi illi viri requiescebant. Eamque apertam inveniens, persuasit uni puerorum, pecunia data, ut mulierem introduceret intra januam, quam ipse monstrabat, ibi quippe uterque Sacerdotum dormire videbantur, eamque mulierem interiùs præcepit accedere: ipse vocaturus socios est egressus. Contigerat enim unum seniorem Episcopum Euphratam nomine in loco exteriore dormire. Vincentius autem (sic enim dicebatur alter) in interiori cubiculo quiescebat. Cumque intra ostium puella venisset, sonum pedum Euphratas cognoscens, dùm esset obscurum, quis ambularet interrogavit. Illa verò loquente, conturbatus Euphratas, dæmonemque putans esse, mulieris imitatum vocem, repentè Salvatorem CHRISTUM ad suum vocavit auxilium. Onager autem dux iniquitatis hujus, hoc facto cum sociis est ingressus, iniquos clamans eos, & iniquitatis judices destinatos. Multoque clamore facto, concurrerunt & servi, surrexitque Vincentius, & claudentes januam domus, septem quidem calumniatorum comprehendere potuerunt. Onager verò cum reliquis fugit. Detenta tamen est cum illis & mulier. Diluculò autem Magistrum militum qui cum illis venerat, excitantes, ad Palatium processerunt. Et præsumptiones Stephani proclamantes, dicebant jam non egere judicio, neque verberibus iniquitatem ejus. Magister verò militum præcipuè clamitabat: rogans, ut juberet Imperator non synodicè, sed judicialiter potiùs iniquam examinari præsumptionem: promittens primùm se Episcoporum Clericos traditurum, & oportere etiam ministros Stephani ita contradi. Cumque ille impudenter contenderet, dicens Clericos non subdendos esse verberibus, placuit & Imperatori & Judicibus, ut intra Palatium causæ proveniret examinatio. Et primùm quidem interrogavêre mulierem, quis eam ad metatum deduxisset Episcoporum. Quæ dixit quemdam juvenem ad se venisse, & adventum indicasse peregrinorum, & quod opus haberent, & quia vesperè veniens deduxisset eam ad habitaculum quoddam, eamque intra januam domus & porticum introire præcepit. Adjecit etiam inquisitionem Episcopi, & terrorem factum, & orationem ejus, & supervenientium repentinas invasiones.

** Ed. licenter vivens. Onager nebulo consceleratissimus.*

Euphratas & Vincentius legatos Synodi Sardicensis Ariani per dolum conantur stupro traducere.

Metatum vocat diversorium à metando.

Hæc Judices agnoscentes, captum inter alios juvenem ad medium deduxerunt. Qui non expectans necessitatem verberum, machinatum consilium patefecit, & Onagrum hæc omnia perpetrasse confessus est. Qui deductus ad medium, Stephanum dixit hæc omnia præcepisse. Sic igitur Stephani cognoscentes iniquitatem, præsentibus tunc Episcopis permiserunt, ut eum damnarent, & ab Ecclesia procul expulsus est. Non tamen ab Ariana peste Ecclesia liberata est. Nam Leontius post eum ordinatur, genere Phrygius, voluntate nequissimus. Verùm Constantius ea, quæ contra Episcopos fuerant machinata, experimento cognoscens, scripsit Athanasio maximo & semel, & secundò, & tertiò invitans eum, ut à

Cap. 10.

Stephanus Antiochenus abdicatur. Leontius succedit.

partibus remearet Hesperiis; sicut ipsis litteris indicatur.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Epistola Constantii ad Athanasium, ut ad eum veniret.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanasio Episcopo.

SOCRATES. lib. 2. cap. 18. Edit. Chr. ft. Valef. cap. 23. pag. 107. C.

PLurimùm te circumferri & fluctuari ferocibus maris undis, nostræ mansuetudinis clementia non permisit. Patriâ quippe terrâ nudatum, & privatum propriis rebus, errantemque per loca invia bestiarum, indefecta nostra pietas non despexit. Ideoque tibi diu distuli scribere voluntatis meæ propositum: sperans sponte te ad nos fortè venturum, & laborum satisfactionem à nobis exigere. Verumtamen, quoniam fortè timor impedivit voluntaris tuæ propositum, litteras largitate plenissimas ad tuam * beatitudinem destinavimus, ut sine metu nostris aspectibus velociter tuam præsentiam præbere festines; quatenus desiderio tuo potitus, experiaris nostram clementiam in propriis restitutus. Hac etenim causa & dominum meum, fratremque Constantem Victorem Augustum pro te rogavi, ut tibi potestatem ad nos tribuat veniendi, ut ambobus nobis annuentibus, restitutus in patriâ, habeas maximum gratiæ nostræ pignus.

* MS. Lyr. benignitate.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Alia Epistola ejusdem pro eadem re.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanasio Episcopo.

SOCRATES. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Valef. c. 10. 23. pag. 108. A.

LIcet prioribus nostris litteris significaverimus, quatenus sine sollicitudine ad nostrum debeas venire Comitatum, eo quòd maximè velimus te ad propria destinare: tamen & nunc has litteras ad tuam direximus Sanctitatem; per quas invitamus, ut sine aliqua incredulitate vel metu ascendens, publicis vehiculis ad nos venire festines, ut quæ desideras possis adipisci.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Tertia Constantii Epistola pro eodem.

CONSTANTIUS VICTOR AUGUSTUS Athanasio Episcopo.

SOCRATES. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Valef. cap. 23. pag. 108. B.

DUm in Edessa degeremus, præsentibus Presbyteris tuis placuit, ut ad te destinatis Presbyteris ad nostrum debuisses festinare Comitatum; quatenus videns nostros aspectus, repente propetares ad Alexandriam. Sed quoniam plurimum præteriit tempus, ex quo suscipiens à nobis litteras non occurristi, propterea etiam nunc commonere te festinavimus, ut vel nunc tuam præsentiam nobis velociter præsentare contendas, & ita possis patriæ tuæ restitui, tuaque securus oratione frui. Ad plenam verò cognitionem Achitum Diaconum destinavimus, à quo possis agnoscere etiam nostri animi voluntatem, & quoniam ea, quæ optas, poteris impetrare.

Has epistolas in Aquileia suscipiens Athanasius, illic enim relicta Sardica morabatur, mox recurrit ad Romam, & ostendens litteras Episcopo Julio, in maximo gaudio Ecclesiam fecit esse Romanam. Putabatur enim etiam Orientis Imperator eorum fidei consentire, eo quòd ad se Athanasium fiducialiter evocaret. Julius autem in Alexandriam Clericis atque plebi hæc de Athanasio scripta direxit.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Epistola Julii ad Alexandrinos pro Athanasio.

JULIUS ARCIEPISCOPUS PRESBYTERIS & Diaconibus, & plebi, habitantibus in Alexandriâ dilectissimis fratribus in Domino Salutem.

SOCRATES. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Valef. cap. 23. pag. 109. A.

COngaudeo vobis & ego, dilectissimi fratres, quoniam fructum vestræ fidei ante oculos jam videtis. Hoc etenim verè gestum quilibet inspiciet in fratre & Coëpiscopo nostro Athanasio, quem propter puritatem vitæ suæ, & vestras orationes restituit vobis Deus. Ex hoc itaque creditur puras, & charitate plenas orationes vestras ascendisse semper ad Deum. Memores enim estis promissionum cœlestium atque dilectionis, quam ex doctrina prædicti fratris mei Athanasii didicistis, & integrum cognovistis secundum insitam vobis fidem, quam percepistis: quoniam non usque ad finem is à vobis possit abduci; cujus orationes in sanctissimis animabus vestris tamquam præsentes semper habuistis. Ergo non plurimis mihi verbis opus est vobis scribere. Quæcumque enim vobis à me potuerint dici, hæc jam fides vestra præcessit, & divina gratia communis orationis nostræ vota complevit. Congaudeo siquidem vobis: iterum enim dico, congaudeo: quoniam inexpugnatas animas in fide servastis. Sed etiam ipsi fratri meo Athanasio nonminus congaudeo: quia licet multam sit passus tristitiam, neque unâ horâ vestri desiderii, & charitatis oblitus est. Nam licet corpore ad tempus à vobis sit abstractus: tamen spiritu vobiscum semper degere videbatur. Et ego quidem, charissimi fratres, omnem tentationem contra eum surgentem reor sine gloria non fuisse. Nam & vestra, & ejus fides cognita est universis, & comprobata. Si enim non tanta & talia provenissent, quis crederet, quia aut vos tale judicium, tantamque charitatem circa talem exhibuissetis Episcopum: aut ille potuisset tantis circumdari virtutibus, per quas spe cœlesti fraudatus non est? Promeruit igitur quolibet modo & nunc, & in futuro etiam confessionis gloriosum martyrium. Frequenter enim terra marique plurimùm æstuatus, omnem pravitatem Arianæ conculcavit hæreseos; & crebrò per invidiam usque ad periculum impulsus contempsit mortem, munitus omnipotente Deo, & Domino Jesu Christo Salvatore nostro: sperans & inimicitias declinare, & consolationi vestræ restitui: deferens vobis majora trophæa ex fortissima conscientia, pro quibus

& usque ad terminos terræ totius apparuit gloriosus. Fiduciam itaque habens sui propositi, cœlestisque doctrinæ, clarificatus est immortali judicio, & ad vos revertitur. Diligendus igitur apud vos clarior nunc est, quàm tunc, quando profectus à vobis est. Naoı si materias pretiosas, id est, aurum atque argentum ad purgandum ignis probat; quid digoum dici poterit de tali tantoque viro, qui cùm tantas tribulationes & pericula devicisset, redditur ounc vobis immaculatus: non à nobis solummodo, sed comprubatus ab omni Concilio? Suscipite siquidem nunc, fratres charissimi, eum omni divioa gratia Pastorem vestrum, ac Præsulem, tamquam verè Athanasiũ, eum his qui tantia laboribus ejus participes sunt effecti: & gaudete fruentes orationibus qui Pastorem vestrum, ut ita dicam, esuritis atque sititis, quando etiam ipsi vestram sanctitatem salutaribus scripturis cibastis atque potastis. Nam cùm degeret io peregrinis, vos ei consolatio fuistis, & in persecutione atque periculis refovistis eum fidelissimis vestris animabus & meotibus. Ego siquidem jam exulto considerana, & ratiooe prospiciens in ejus reversione uniuscujusque vestrum gaudium, & plebis votivas occurtiones, & concurrentium gloriosam festivitatem; & qualis ille vobis erit dies, & quantus, remeante scilicet fratre meo, & quiescentibus priscis malis quorumdam machinatione sarciris: necnon pretiosa ac votiva reversione, cunctos in quadam plenissimi gaudii lætitia copulante. Hujusmodi verò gaudium, usque ad oos magnitudioe sua pertingit: qoibus divinitus hoc etiam constat esse concessum, quatenus & nos debeamus ad laudem tanti viri consurgere. Sed melins est, ut epistolam oratione elaudamus. Deus omnipotens, & ejus Unigenitus Filius Dominus & Salvator noster Jesus Christus hoc gaudium vobis præbeat in æternum: dignum tribuens præmiom admirabili vestræ fidei, quam circa Pontificem vestrum glorioso testimonio demonstratis; ut & vos, & qui vobiscum sunt, hic & io futuro meliora possideatis: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem, & cum quo omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum, Amen. Valere vos opto, charissimi fratres.

1. Cor. 2. 9.

CAPUT TRIGESIMUM.

Quid Constantius petierit Athanasium, & quid Athanasius Constantium, & quomodo Orthodoxis Pontificibus recipientibus suas Ecclesias hæretici sint expulsi.

Socrates. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23. pag. 111. B. An. Dom. 350

His itaque litteris confidens Athanasius, ad Orientem venit. Quem Constantius Imperator non tunc molestè suscepit: sed eum circumvenire tentabat, molitione submissus Arianorum, & dixit ad eum: Sedem equidem tuam decreto Concilii, oobisque consentientibus recepisti. Sed quia sunt aliqui io Alexandria populi tuam declinantes communionem, unam eos io civitate Ecclesiam habere permitte. Ad hanc propositionem Athanasius mox occurrit, & ait: O Imperator, potestatem habes jubere simul, & agere quæcumque volueris. Sed etiam ego beneficium à te deposco, quod mihi concedi precor. Principe vero cootinuò se daturum esse pronunciante, repente subjunxit Athanasius, idem beneficium sibi largiri peteos, quod quærebat Imperator accipere. Unam enim & ipse Ecclesiam postulabat dari per singulas civitates declinantibus Arianorum communionem. Igitur Athanasii sententiam inutilem sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori: quia Imperator Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazæ, & Lucio Adrianopoleos secundum ea, quæ in Concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Unde * principalia sacra per singulas civitates ad eorum mittebantur Ecclesias, quibus jubebatur, ut eos repente susciperent. Igitur in Ancyra, expulso Basilio, & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba provenit, quæ derogationem contraria sapientibus irrogavit: Asclepam verò continuò Gazæi susceperunt. In Constantinopolitana civitate Macedonius ad modicum tempus Paulo successit: apud semetipsum in Ecclesia remota collectiones agens, Pro Athanasio tameo solo Imperator Episcopis, & Clericis, atque plebi scripsit, ut eum libenter susciperent. Insuper etiam quæ contra eum iu judiciis acta fuerant, aliis litteris aboleri jussit. Quæ verò de ambabus rebus scripta sunt, hæc esse noscuntur.

Ariani cupiunt unam saltem habere Ecclesiam oppidatim.

Idem petit Athanasius pro Orthodoxis.

* *id est, sacræ litteræ Principis.*

Marcellus Ancyranus sede sua potitur.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

Epistola Constantii, per quam omnia gesta contra Athanasium habita sunt cassata.

VICTOR CONSTANTIUS MAXIMUS, Pius Episcopis, & Presbyteris Catholicæ Ecclesiæ Salutem.

Socrates. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 23. pag. 112. B. An. Dom. 350

Reverendissimus Episcopus Athanasius non est Dei gratia derelictus; nam licet brevi tempore humanâ fuerit probatione summissus: tamen debitum providentiæ universa * perspicientis noscitur suscepisse decretum: recipiens voluntate Dei, nostroque judicio patriam suam, pariter & Ecclesiam, cujus divino nutu Præsul extabat. Huic enim consequenter oportebat nostram adesse mansuetudinem; quatenus omnia adversus eum, & ejus communicatores definita, omnisque suspicio & illusio contra eum gesta, de cætero sit ioanis & vacua; & relevatio, quam dudum Clerici ejus habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc ejus gratiæ adjiciendum esse censuimus, quatenus omnes ordinis sacri cognoscant, concessum omnibus sibi conjunctis, ut sine timore fiot, sive Episcopi, sive sint Clerici; sufficit enim unicuique circa eum rectæ voluntatis uoio. Quicomque enim meliori judicio atque parte constituti, hujus eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad instar præcedentis providentiæ, etiam ounc voluntate Dei, nostræ gratiæ largitatem adipisci,

* *MS. Lyr. prospicientis.*

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

Epistola Constantii ad Alexandrinos, ut reciperent Athanasium.

VICTOR CONSTANTIUS MAXIMUS, Pius populo Alexandrino Ecclesiæ Catholicæ Salutem.

Socrates. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Valesf. cap. 23. pag. 113. A.

IN omnibus perhibentes nostræ æquitatis intentionem, scientesque quoniam diu providentia vestri contemplatoris estis alienati, id est, Pontificis Athanasii, qui propter insertam rectitudinem, suorumque morum probitatem cunctis innotuit, eum denuo ad vos destinare censuimus. Hunc itaque consuetè & competenter suscipientes, & apud clementem Deum adjutorem orationum habentes, vobis congruum simul, & nobis placitam concordiam atque pacem secundum Ecclesiæ sanctionem ubique * probatæ sufficienter festinate servare. Non enim rationabile est aliquam discordiam inter vos agitari, aut tumultum nostrorum temporum disciplinæ contrarium; & hoc quidem abesse à vobis omnino volumus. Orationibus autem sufficienter, eo scilicet Præsule & adjutore apud Deum, vos instare solemniter admonemus; quatenus tali proposito ad omnium vota perveniente, etiam Gentiles idolorum errori hactenus servientes, ad cognitionem sacræ religionis sub alacritate festinent. O charissimi nobis Alexandrini, rursus igitur admonemus; ut in his, quæ dicta sunt persistatis, & omnes Episcopum decreto superno, nostraque sententia destinatum libenter & piè suscipiatis, & toto animo, totaque voluntate amplectendum existimetis. Hoc enim & vos decet, & nostræ mansuetudini noscitur convenire. Ut autem omnis turbæ seditionis occasio perimatur, Judicibus apud vos habitis, litteris nostris præcipimus; quatenus omnes, quos seditiosos agnoverint, legitimæ vindictæ subjiciant. Utraque igitur perspicientes, & nostram cum Deo sententiam, & rationem professionis vestræ, necnon & supplicium contra seditiosos indictum, competenter & congruè sacræ religionis jura servate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reverentia & honore colite; & orationes unà cum eo pro vobisipsis, & nostræ vitæ * favore omnium Salvatori Deo lætanter offerte.

** MS. Lys. probatæ.*

Seditiosi jubentur puniri.

** MS. Theod. favore.*

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Epistola Constantii pro Athanasio, ut aboleretur quicquid contra eum gestum est.

VICTOR CONSTANTIUS AUGUSTUS Nestorio Salutem.

Socrates. lib. 2. cap. 18. Edit. Christ. Valesf. cap. 23 pag. 114. A.

EAdem verò forma Præsidibus Augustorum Nicææ, Thebaidis, & Libyæ scriptum est. Quidcumque dudum ad læsionem & injuriam Athanasio Episcopo communicantium repeditur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & ministerium, quo privati fuerant ejus Clerici, eosdem rursus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem nostram servari censemus; quatenus Athanasio Episcopo suæ Ecclesiæ restituto, communicatores ejus habeant ministerium, quod semper habuerunt, quod etiam reliqui Clerici habere noscuntur, ut & ipsi gaudio potiantur.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

Quomodo Athanasius Alexandriam sit reversus.

Socrates. lib. 2. cap. 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 24 pag. 114. C. Syrorum & Palæstinorum Synodus, à qua restituitur Athanasius.

TAntis & talibus epistolis munitus sanctissimus Athanasius, per Syriam aggressus venit in Palæstinam, apprehendensque Hierosolymam, & Episcopo Maximo innotescens gesta Sardiceni Concilii, & quia Constantius Imperator illorum decreto judicioque consenserat, præparavit ut Episcoporum illic habitantium Synodus ageretur. Maximus autem in nullo segnis de Syria, atque Palæstina universos evocavit Episcopos. Factoque Concilio restituit & ipse beato Athanasio communionem & dignitatem. Scripsitque etiam ipsa Synodus Alexandrinis, & omnibus in Ægypto, & Libyis Episcopis, Clericis, atque plebi ea, quæ de Athanasio gesta atque decreta sunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanasii detogatores Episcopi: quoniam primitus deponens eum, rursus ex pœnitentia tamquam nihil fuisset actum, sententiam pro Athanasio protulit, quæ communionem ei dignitatemque præberet. Hæc agnoscentes Ursacius & Valens, qui circa Arianum dogma studium primitus ardenter habuerant: declinantes à priori voluntate Romam profecti sunt, libellumque pœnitentiæ Julio offerentes Episcopo, & in consubstantialitatis consensêre sermone, & litteras Athanasio direxerunt, seque ei de cætero communicare professi sunt. Sic itaque tunc Ursacius & Valens gestis Athanasii superati, * conversi sunt. Athanasius ergo per Pelusium pergebat ad Alexandriam. Transiens autem per civitates, edocebat, ut Arianos universi declinarent, & consubstantialitatis dogma complecterentur. In quibusdam verò Ecclesiis ordinationes fecit. Et hoc fuit initium alterius querelæ adversus eum: quia in aliorum Ecclesiis ordinare præsumpsit. Hæc itaque de Athanasio proveoerunt.

Ursacius & Valens Ariani pœnitentiæ libellum exhibent Julio Pont. Rom.

** MS. Lyr. reversi.*

Athanasius constituit Sacerdotes in alienis Ecclesiis.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Quibus occasionibus tunc Respublica turbabatur, & de divisione Antiocheni populi propter fidem.

Socrates. lib. 2. cap. 20. Edit. Christ. Valesf. cap. 25. pag. 115. C.

INterea Respublica fortuitis casibus urgebatur: unde quæ sunt capitularia non est incongruum breviter explanare. Igitur quia, ædificatore Constantinopolitanæ civitatis moriente, tres ejus filii Imperium susceperunt, in praecedentibus est narratum. Sciendum autem, quia cum istis imperavit consobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum patris habens; qui dum paululùm imperasset, à militibus interemptus est, non jubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Dum verò Constantinus minor fratris partes invaderet, & ipse à militibus congressione facta peremptus est. Hoc autem jam sæpe dictum est. Post mortem verò Constantini minoris, Persicum

Bellum Persicum.

sicum contra Romanos motum est bellum, in quo Constantius proficere non valebat; nam cum nocte prælium circa fines Romanorum atque Persarum fuisset gestum, validiores tunc Persæ ad breve tempus inventi sunt. Quo tempore neque Christiani sub quiete degebant: sed per Athanasium de consubstantialis verbo circa Ecclesias erat pugna.

SOZOMEN. lib. 3 cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 20 pag. 535 C. Diversitas Cleri & populi in templo psallentiũ apud Antiochiam.

Denique apud Antiochiam non concordabant iu professione soa clerus & populus: sed per choros, ut est consuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine psalmorum monstrabant propriam voluntatem. Et hi qoidem Patri, & Filio, sicut æqui honoris gloriam dicebant: hi verò Patri in Filio, per interpositionem præpositionis, Filium secundum esse monstrantes. His ita gestis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæresi adversa sedem Antiochiæ gubernabat, eùm prohibere non præsumeret eos, qui secundum traditionem Nicæni Concilii psallerent Deo: quia metuebat ne seditio nasceretur in populo, hoc dixisse fertur, tangens caput suum jam canum: Hac, inquit, nive soluta, lutum congeretur immensum. Per hoc ostendens, quod se defuncto seditionem populo generaret illa discordia, quæ in hymnis fiebat, non patieoribus suis successoribus, cum populi varietate sentire. Athanasius igitur veniens ad Ægyptum, innotuit Synodales epistolas Julii Rom. Pont. iosuper & Synodalem Maximi Hierosolymitani, quæ talia continere dignoscuntur.

Leontii Episcopi Antiochiæ dictum argutum.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

Epistola Hierosolymitani Concilii ad Ægyptiacos Episcopos.

SANCTA SYNODUS HIEROSOLYMIS Congregata per Ægyptum, Libyam, & Alexandriam constitutis Presbyteris, Diaconibus, & plebi, fratribus desideratissimis in Domioo Salutem.

SOZOMEN. lib 3, cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 535 A.

CUnctorum Deo dignè gratias agere non valemus, fratres charissimi; in quibus enim miracula semper egit, etiam modò cum Ecclesia vestra fecit: Pastorem vestrum, & dominum, consacerdotemque nostrum Athanasium vobis sua pietate restituens. Quis enim aliquando speravit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inspicitis, respicientes quem videre desiderastis? Sed verè orationes vestræ à Deo omnium sunt auditæ, qui curam habet Ecclesiæ suæ, & vestras lacrymas atque gemitus semper inspexit; qoapropter vestras audivit preces. Eratis enim sicut oves abjectæ & fatigatæ, non babentes utique Pastorem. Propterea visitavit vos cœlitus Pastor verus; & de propriis ovibus curam gerens, restituit vobis quem noscimini concupisse. Ecce enim & nos omnia pro Ecclesiastica pace facientes, vestræque dilectioni conspirantes, in ejus amplexu præcessimus; & commuoicantes ei per eum vos alloquimur, scriptaque præsentia destinamus. Itaque secundum gratifica vota vestra, scitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium oostrorum Imperatorum iocessanter orare: quoniam & ipsi cognoscentes vestrum desiderium, eum vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus suscipientes illum, gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonavit. Festinate siquidem semper in Deo gaudere, & glorificare Dominum, per quem, & cum quo Patri est gloria in sæcula sæculorum, Amen. Veniens igitur Athanasius in Ægyptum, quos quidem agnovit Arii sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, Ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni Concilii, eamque summo studio custodiri.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

De Magnentio tyranno, & de Britannione, atque Nepotiano.

SOCRATES. lib 2. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 116. A. An. Dom. 352. Constans occiditur à Magnentio.

SIc itaque se rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias; qui Constantem Imperatorem Occidentalium partium, facto dolo, circa Gallias interemit. Quo gesto, intestinum inflammatum est bellum. Magnentius etenim tyrannus cunctam tenebat Italiam, Africamque, & Libyam, simul & Gallias. In Illyrico verò, & in Sirmio aliud rursus à militibus exortum est bellum per tyrannum, nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constantini Nepotianus nomine Imperium assumpserat, monomachorum virtute suffultus, & Nepotianum quidem Magnentii milites deposuerunt; Magnentius autem procedens, universas partes vastabat Hesperiæ. Horum igitur omnium malorum immensa confluxio brevi tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense Conciliũ, hæc acta noscontur * Consulatu Sergii & Nigriani. His itaque nuntiis apparebat, quia ad Constantium solum Imperii jura pervenissent; quo provectu, contra tyrannos semetipsum, quo poterat, præparabat.

**id est, Anno Dom. 350.*

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

De insidiis contra Athanasium gestis, & de levitate Constantii.

SOCRATES. lib 2. cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 26. pag. 116. C. Athanasius Concilium convocat Alexandriæ.

ADversarii siquidem Athanasii opportunum se tempus invenisse judicantes, rursus adversus eum machinabantur. Tunc Imperatori Constantio suggesserunt: quia omnem Ægyptum subvertisset, & Libyam. Iovidiam verò maximè auxit ejus, eo quòd ordinationes in parochiis fecisset alienis. Athanasius interea, dum venisset ad Alexandriam, Synodum Ægyptiorum congregavit Episcoporum. Qui consona decreverunt Sardiceno Concilio, atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, dudum & ipse Arianorum sectâ præoccupatus, omnia quæ paulò ante ei placuerant, in contrarium demutavit. Et primùm quidem Ecclesiæ Constantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari jussit exilio; quem deducentes, in Cucuso Armeniæ suffocarunt. Marcello autem denuò projecto, Ecclesiam Ancyranam Basilius rursus invasit. Lucius autem Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt, quæ de Athanasio

Constantius Imperator Arianis favet.

Paulus Constantinopolitanus exulat.

Lucius in carcere moritur.

dicebantur, ut in immensum furorem cadens Imperator, cum ubicumque reperiretur, juberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium Præsules Ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas Imperatoris non latuit, sed præsentiens, fuga dilapsus est, & minas Principis declinavit. Cujus fugam dilataverunt Ariani, præcipuè Narcissus Neroniadis Episcopus, Georgius Laodiciæ, & Leontius tunc Antiochenæ Præsul Ecclesiæ. Is enim cùm Presbyter esset, dignitate privatus est: quia cum muliere Eustolia nomine degens, & turpem suspicionem celare volens, genitalia sibimet noscitur abscidisse; & de cætero quidem fiducialiter cum muliere vivebat. Postea verò studio Imperatoris Constantii in Antiochena Ecclesia ordinatur Episcopus post Stephanum, qui primitus successerat Placito. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

Constantius Athanasium eorum persequitur.

Leontius Sacerdotio privatus est, quòd seipsum castrasset.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

De Macedonio, ejusque crudelitate.

Socrates. lib. 2. cap 22. Edit. Christ. Vales. cap. 27 pag. 117. D.

EO tempore Constantinopoli Macedonius tenebat Ecclesias, Paulo scilicet amputato prædicto modo. Qui de Imperatore præsumens, Christianis commovit bellum, & non minus quàm quod tyranni eo tempore faciebant: suadens enim Imperatori, ut si Ecclesias vastanti ferret auxilium, egit ut lege firmarentur quæcumque pessimè agere nitebatur. Muniens enim semetipsum Monasteriis plurimis, quæ ipse propriâ voluntate in Constantinopolitana urbe constituit, & pactis Episcoporum in circuitu positorum, frequenter dicitur afflixisse Pauli dogmata sapientes. Et primùm quidem expulit eos ex Ecclesiis: deinde verò communicare sibi coëgit; ita ut plurimi plagarum immanitate deficerent, alii verò substantiis, alii humanâ civilitate privarentur; aliis in frontibus characteres ponerentur, ut essent hujusmodi signo notati. Hæc itaque faciebant per omnes Orientis urbes, præcipuè tamen Constantinopoli. Quam persecutionem primò tardantem Macedonius auxit Episcopus. Helladicæ verò civitates Illyrici, necnon & Hesperiæ partes manebant immotæ.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quòd defuncto Constante rursus Ariani Constantium adversus Athanasium excitaverint.

THEODORETUS *lib. 2. cap. 13. p. 87. B.*

BRevi siqoidem tempore prætereunte, defuncto Occidentis Imperatore Constante, Coostantium fautores Arii compulerunt, Athanasii ad eum memoriam revocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicum, ita ut penè disruptis naturæ vinculis usque ad bella descenderent. His incitantibus Coostantius motus, oon solum expelli, sed etiam perimi sacratissimum Athanasium imperavit. Et mittens quemdam Sebastianum Ducem cum maxima militari manu, velut erroneum jussit ioterimi. Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iste diffugerit, ipse qui passus, & mirabiliter liberatus est, meliùs enarrabit; nam in satisfactione suæ fugæ sic ait:

Sebastianus Dux mittitur ad occidendum Athanasium.

CAPUT SECUNDUM.

Quid Athanasius in satisfactione sua fugæ retulerit.

THEODORETUS *lib. 2. c. 13. p. 87. C.*

VErumtamen exquirant modum etiam discessionis, & agnoscaot à suis. Erant eoim Ariani cum militibus concurrentes, ut eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent; & licet sine ulla compassione sint, vel audieotes tamen confusi quiescant. Erat itaque jam nox, & aliqui populorum ad vigilias veneraot, expectabatur futura die Collectio. Dux autem repeote astitit cum militibus ultra quinque millibus habentibus arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas & vectes; & Ecclesiam quidem ipse circumdedit statuens milites sibimet cohæreotes, ut nullus posset egredientium ab Ecclesia eorum manus evadere. Ego verò irrationabile judicans in tanta confusione populum derelinquere, & nou magis ante illos pericula sustinere: residens io sede præcepi, ut Diaconus Psalmum legeret, populis respondentibus: *Quoniam in sæculum misericordia ejus*; & sic omnes in domos suas * abierunt. Sed Duce postea ingrediente, & militibus sacratium circumdantibus, ut nos capere potuissent; Clerici quidem, qui sunt inventi, simul & populi clamabaot, poscentes ut & oos discederemus unà cum populo. Ego verò magis è diverso dicebam non nos discedere, nisi omnes sigillatim priùs exirent. Surgens itaque oratiooe facta, sic præcepi universos abscedere: meliùs esse dicens me periculo subjacere, quàm quemlibet eorum excipere læsionem. Egredieotibus igitur plurimis, & reliquis subsequentibus, quidam Monachi, qui ibi oobiscum fuerant, & aliqui Clericorum ascendeotes traxeruot oos; & ita testis est ipsa veritas. Militibus aliis sacrarium circumdantibus, aliis per Ecclesiam discurreotibus, per medium eorum, Domino iter dante atque custodiente, pericula cuocta transivimus, Deum magoificè glorificantes: quoniam neque populum oeci tradidimus, sed etiam quatenus salvaretor actum est, & manus quærentium nos effugere prævaluimus.

Vigiliæ Christianorum.

Psal. 117. 2.

Ed. abirent.

CAPUT TERTIUM.

Quid Athanasius rursus de gestis Georgii in libro de fuga sua retulerit.

SOCRATES. *lib. 2 cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 28. pag. 118. C.*

QUæ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria gesserit, ipsius Athanasii, qui hæc passus est, voce narremus. In libro enim, quem de fuga sua scripsit, hæc ait: Igitur io Alexandria surrexerunt denuò nos quærentes occidere. *Et facta sunt novissima pejora prioribus.* Repente namque milites circumdantes Ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque Quadragesima Georgius ex Cappadocia ab eis missus auxit mala; quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaque Paschæ, Virgines mittebantur in carcerem, Episcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus abripiebantur, & invasiones in domibus agebantur, & noctibus Christiani deponebantur, obsignabantur domus, & fratres Clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed graviora postea sunt præsumpta. Septimana enim, quæ fuit post sanctam Pentecosten populus jejunans est egressus ad cœmeterium orationis causa, eo quòd omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc agnoscens ille nequissimus ipse concitavit Sebastianum Ducem Manichæum, qui cum multitudine militum armatorum, gladios evaginatos, arcus, sagittasque ferentium, facto impetu in ipso die Dominico super populum irruit; & paucos orantes inveniens (cùm jam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto, statuens Virgines secus ignem, cogebat eas, ut se profiterentur Arianas. Cumque eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare; sic earum vultus laceravit, ut vix agnosci post tempora potuissent. Tenens autem & * quadraginta viros tormento noviore discerpsit. Sectis namque de palma virgis, & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus laceravit, ut quidam eorum sæpius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alii verò, dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem, qui vivere potuerunt, & quamdam Virginem exilio deportavit in maximam * Oasim. Corpora verò mortuorum primò quidem reddi non passus est, sed celavit: insepulta relinquens ea, ut quasi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem agunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cùm parentes mortuorum gauderent equidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, potiùs eorum impietatis judicia personabant. Post hæc autem ex Ægypto atque Libyis exilio deportaverunt Episcopos Ammonium Muium, Gaium, Philonem, Hermen, Plenium, Psenosiim, Nilamonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum; & Presbyteros Hieracem & Dioscorum; & sic eos acerbissimè per itinera compulerunt, ut quidam eorum in ipsis itineribus, alii verò per exilia morerentur. Fugaverunt autem Episcopos plus quàm triginta, habentes studium secundum Achab; ut, si possent, amputarent penitus veritatem.

Matth. 12. 45

* MS. Lyr. quadringentos.

* Ed. Stasim.

THEODORETUS *lib. 2. cap. 14. pag. 90. A.*

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros Virginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicens inter hæc: Propterea nemo vestrûm sit tristis, licet & sepulturam vobis denegent impii, & prohibeant vos efferri. Nam usque ad hoc nequitia pervenit Arianorum, ut & portas clauderent, & circa sepulturarum loca, veluti dæmones, residerent: ne quis sepeliretur fidelium * dilectorum. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat; cùm utique aut vivum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput ejus Imperator sibi jussisset afferri. Pro qua re etiam præmium maximum compromisit hujusmodi aliquid nuntianti.

* MS. Lyr. electorum.

CAPUT QUARTUM.

Quemadmodum Britannio sit privatus Imperio.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 28. pag. 120. B. Constantius in Illyricū proficiscitur cum exercitu.*

IMperator interea in Illyricum castrametatus est, cogebat eum publica necessitas, & maximè Britannionis, qui per milites Augustus fuerat appellatus. Cumque venisset in Sirmium, mutuò fœderibus habitis Britannionem vidit. Actumque est, ut milites qui eum constituerant, transirent ad favorem Constantii. Quo facto, solum Coostantium Imperatorem Augustum voce emissa clamaverunt. Cumque de Britannione nulla memoria fieret, ille repente sentiens se traditum, ad pedes se prostravit Imperatoris. Porrò Constantius auferens ejus coronam simul & purpuram, clementer ei locutus est: monens, ut sub schemate privato quiesceret; quod utique ejus ætati potiùs conveniret, quàm habere nomen sollicitudinibus onustatum; jussitque ei sumptus ubertimos ex publicis functionibus exhiberi. Cumque in Prusa Bithyniæ Britannio moraretur, Constantius scripsit ei, dicens quia multorum bonorum ei causa fuisset, quem à tantis cogitationibus, & malis ipsi provenientibus liberasset; nec se benefecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potiùs impendisset.

An. Dom 354

CAPUT QUINTUM.

De Gallo Cæsare, & de signo Crucis, quod tunc in cælo apparuit.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 28. pag. 120. D.*

TUnc igitur Imperator Gallum consobrinum suum Cæsarem fecit. Cui suum nomen imponens in Syriam Antiochiæ destinavit; ut partes per eum custodirentur Orientales. Quo Antiochiam veniente, circa Orientem signum Salvatoris apparuit. Columna namque sub specie Crucis in cælo visa, maximo miraculo conspicientibus fuit. Alios autem suos Duces cum multo exercitu contra Magnentium destinavit. Ipse verò in Sirmio morabatur, & rei sustinebat eventum. Tunc igitur & Photinus Ecclesiæ Præsul apertè dogma, quod ipse compererat, exponebat.

SOZOMENUS *lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. cap. 6. pag. 542 A.*

Dicebat autem: Deus quidem omnipotens unus, qui in proprio Verbo condidit universa. Ante sæcula verò nativitatem & existentiam Filii dicere fugiebat: sed ex Maria natum docebat Chuistum.

An. Dom 355.

CAPUT SEXTUM.

De Photino Hæresiarcha, ejusque damnatione.

Socrates. lib. 2. cap 24. Edit. Christ. Vales. cap. 29 pag. 121. A.

QUamobrem tumultu surgente, jussit Imperator Concilium in Sirmio congregari. Convenitque illic ex Orientalibus quidem Marcus Arethusæ, & Georgius Alexandrinus, quem remoto Gregorio ordinaverant Ariani. Venit etiam Basilius expulso Marcello Ancyræ Præsule, Pancratius Pelusii, Hippacianus Heracleæ. Occidentalium verò Valens Myrsenus, & tunc famosissimus hominum Osius Cordubæ Pontifex, pariter invitus. Isti siquidem post * Consulatum Sergii, & Nigriani (quo anno propter bellorum turbas nullus Consulum fuerat solemniter ordinatus) convenerunt in Sirmio, & Photinum (dogma Sabellii Libyensis, & Pauli Samosateni sæpe cognoscentes) repentè damnaverunt.

* id est An. Dom. 351.

CAPUT SEPTIMUM.

Fides exposita in Sirmio cum capitulis subjectis.

Sozomen. lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. Vales cap. 6. pag. 542. D. Socrates. lib. 2. cap. 25 Edit. Christ. Vales. cap. 30. pag. 121. D.

POsthæc de fide propositiones ediderunt, unam Græcè, aliam Latinè, multùm sibimet textu sensuque concordes.

Tunc etenim quasi antiqua fidei dogmata reprehendentes, alias propositiones de fide sanxerunt. Et unam quidem Attico eloquio Marcus edidit Arethusæ, sed enim Romana lingua concordiam non habentem neque sermone, neque compositione, sed nec ipsi Græcitati convenientem. Unam itaque Latinè à Marco compositam hic subjungamus: secundam verò, quam in Arimino postea relegerunt, loco proprio ponemus, cùm ea, quæ ibi gesta sunt, dixerimus: utraque tamen in Græcitatem conversa est. Marcus ergo hoc modo expositionem de fide dictavit.

Credimus in unum Deum Patrem, omnipotentem, creatorem, & factorem universorum, ex quo omnia paternitas in cælo & in terra nominatur: & in Unigenitum ejus Filium Dominum nostrum Jesum Christum, qui ante omnia sæcula ex Patre natus est; Deum ex Deo, lumen ex lumine, per quem facta sunt omnia in cælis & in terra, visibilia & invisibilia: Verbum existens, & sapientia, & lumen verum, & vita: qui novissimis diebus propter nos humanatus est ex sancta Virgine, & crucifixus, & mortuus, & sepultus, & resurrexit à mortuis tertia die, & ascendit in cælum, & sedet in dextera Patris, & venturus est in consummatione sæculi judicare vivos & mortuos, & reddere unicuique secundum opera sua. Cujus Imperium sine fine existens, in sæcula permanet infinita. Erit enim sedens in dextra Patris, non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et in Spiritum sanctum Paracletum, id est, consolatorem, quem promittens Apostolis post ascensionem ad cælos esse mittendum, ut doceret & commemoraret eis universa, transmisit. Per quem etiam sanctificantur animæ credentium in eo veraciter.

Eos autem, qui dicunt ex non existentibus Filium, aut ex altera essentia, & non ex Dei: &, quia erat tempus, aut sæculum, quando non erat, alienos novit sancta Ecclesia Catholica. Rursus igitur dicimus.

1. Si quis Patrem & Filium duos deos dicit, anathema sit.

2. Et si quis Deum Christum ante sæcula Filium Dei, ministrantem Patri ad creationem universorum non confitetur, anathema sit.

3. Si quis ingenitum, aut Patrem ejus ex Maria natum dicere præsumit, anathema sit.

4. Si quis secundum præscientiam ante Mariam dixerit Filium esse, & non ante sæcula ex Patre natum apud Deum esse, *& per ipsum omnia facta*, anathema sit. Joan. 1. 3.

5. Si quis substantiam Dei dilatari, aut contrahi dixerit, anathema sit.

6. Si quis dilatatam substantiam Dei Filium dixerit facere, aut dilatationem ejus substantiæ Filium nominaverit, anathema sit.

7. Si quis affectivum, aut prolativum verbum dixerit Dei Filium, anathema sit.

8. Si quis hominem solum dixerit Filium, qui ex Maria est, anathema sit.

9. Si quis Deum & hominem ex Maria dicens, Deum ingenitum eumdem intelligit, anathema sit.

10. Si quis illud quod scriptum est: *Ego Deus primus, & ego postea, & præter me non est Deus*, Isai. 44. 6. cùm in destructionem idolorum & deorum non existentium dictum sit, ad destructionem magis Unigeniti ante sæcula Dei, Judaicè percipit, anathema sit.

11. Si quis audiens, *Verbum caro factum est*, Verbum in carnem mutatum putaverit, aut conversione facta suscepisse carnem, anathema sit.

12. Si quis Unigenitum Filium Dei crucifixum audiens, corruptionem, aut passionem, aut conversionem, aut mutationem, aut peremptionem sustinuisse dicit, anathema sit.

13. Si quis quod scriptum est: *Faciamus hominem*, Genes. 1. 26. non Patrem ad Filium dicere, sed ipsum ad semetipsum asserit dixisse Deum, anathema sit.

14. Si quis contra Jacob non Filium tanquam hominem luctasse, sed ingenitum Deum, aut Patrem ejus dixerit, anathema sit. Genes. 32. 24.

15. Si quis illud, quod scriptum est: *Pluit Dominus à Domino*, non de Patre, & Filio perceperit, sed ipsum à semetipso pluere dixerit, anathema sit. Genes. 19. 24. Pluit enim Dominus Filius, à Domino Patre.

16. Si quis audiens Dominum Patrem, aut Filium Dominum, & Dominum Patrem & Filium, & Dominus à Domino dicens, duos asseruerit Deos, anathema sit; non enim coaptamus Filium Patri, sed subditum novimus. Neque enim descendit in corpus sine voluntate Patris: neque pluit à semetipso, sed à Domino, auctoritatem videlicet præbente Patre. Neque sedit à dextris à semetipso, sed audit, dicente Patre: *Sede à dextris meis.* Psal. 109. 1.

17. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unam personam dicit, anathema sit.

18. Si quis Spiritum sanctum Paracletum dicens, ingenitum asserit Deum, anathema sit.

19. Si quis, sicuti docuit nos, non alium dicit Paracletum præter Filium; ait enim: *Et alium Paracletum mittet vobis Pater, quem ego rogabo*, Joan. 14. 16. anathema sit.

20. Si quis Spiritum dicit partem Patris, aut Filii, anathema sit.

21. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum tres dicit Deos, anathema sit.

22. Si quis consilio Dei tamquam unam creaturarum factum asserit Filium Dei, anathema sit.

23. Si quis nolente Patre natum Filium dixerit, anathema. Non enim invitus & vim passus Pater necessitate naturali, quasi nolens, genuit Filium; sed illico, ut voluit, etiam sine tempore, & sine passione ex semetipso genuit eum.

24. Si quis ingenitum, & sine principio dicit Filium tamquàm duos sine principio, & duo ingenita dicens, & duos faciens Deos, anathema sit. Caput enim est, & principium omnium Filius: caput autem Christi Deus. Sic enim ad unum omnium principium, quod est sine principio, per Filium piè omnia referuntur. Rursus autem subtiliter inspicientes Christianum sensum, dicimus:

25. Si quis Christum Deum Filium Dei ante sæcula, ministrantem Patri ad omnem creationem non dixerit, sed ex quo ex Maria natus est, ex tunc dicit Filium, & Christum esse vocatum, & initium percepisse, ut Deus esset, anathema sit, sicuti Samosatenus.

CAPUT OCTAVUM.

Alia fides Exposita Sirmii Latinè, quam nos ex Græco transtulimus, & de disputatione Photini.

Socrates. *lib 2. cap 25. Edit. Christ.*

QUoniam de fide quemdam placuit fieri tractatum, omnia cautè quæsita sunt, & exposita Sirmii sub præsentia Valentis, & Ursacii, atque Germani, & cæterorum. Constat unum Deum esse Patrem omnipotentem, sicut etiam io omni orbe terrarum annuntiatur. Et unum Unigenitum Filium ejus Jesum Christum Dominum & Deum, Salvatoremque nostrum ex eo ante sæcula genitum: duos autem Deos non oportere
Joan. 20. 17. dici, quoniam & ipse Domious ait: *Ibo ad Patrem meum, & ad Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.* Propterea & omnium Deus
Roman. 3. 29. 30. est, sicuti etiam Apostolus docuit: *Judæorum Deus non solum, nonne & Græcorum & Gentilium? utique. Quoniam circumcisio ex fide, & præputium per fidem;* & cætera quidem omnia consonant, & nulla remanere videtur discordia. Quia verò multos movet sermo Latinus substantiæ, quæ Græca lingua dicitur οὐσία. ut scrupulosissimè cognoscatur ὁμοούσιον, hoc est, ejusdem substantiæ, aut ὁμοιούσιον, id est, similis substantiæ, oon oportet horum sermonum quamdam omnino fieri mentionem, neque de his exponi apud Ecclesiam: propter hanc causam, ac rationem, quia in sanctis scripturis nihil tale conscriptum est; & quoniam hæc ultra humanam scientiam & intellectum sunt; & quia nullus potest ge-
Isai. 53. 8. nerationem Filii narrare, sicut scriptum est: *Generationem ejus quis enarrabit?* Hoc enim sciendum, solum Patrem nosse quemadmodum Filium genuerit; & rursus Filium, quomodo ipse de Patre sit genitus. Nulli verò dubium est, majorem esse Patrem honore, & dignitate, atque divinitate, & ipso nomine paterno esse potiorem,
Joan. 14. 28. testificante Filio ipso: *Qui me*, inquit, *misit Pater, major me est.* Et hoc esse Catholicum nullus ignorat, duas personas esse Patris & Filii: & Patrem quidem majorem, Filium verò subjectum, cum omnibus, quæ ei Pater subjecit ejus: Patrem verò initium non habere, & invisibilem, & immortalem, & impassibilem esse: Filium verò natum ex Patre, Deum ex Deo, lumen ex lumine, & hujus nativitatem, sicuti prædictum est, nullum nosse, nisi solum Patrem: Ipsum verò Filium Dominum & Deum nostrum, carnem seu corpus, hoc est, hominem assumpsisse, sicut & Angelus annuntiavit, & omnes scripturæ docent, & maximè ipse Apostolus Doctor Gentium: hominem assumpsit Christus ex Maria Virgine, per quem passus est. Apex autem totius fidei & firmamentum est, ut Trinitas servetur semper, sicut in
Evangelio legimus: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* *Matth. 28. 19.* Integer autem atque perfectus est numerus Trinitatis. Paracletus verò Spiritus sanctus per Filium missus, venit secundum promissionem, ut Apostolos, & omnes credentes sanctificaret. His igitur explanationibus, etiam post damnationem, Photinum consentire & subscribere suadebant: promittentes ei reddere Episcopatum, si per pœnitentiam anathematizaret dogma, quod ipse compererat, & in eorum sententia consonaret. Ille verò eorum quidem propositum non suscepit: sed provocavit eos ad disputandum. Quapropter definito die, Imperatoris voluntate convenerunt præsentes Episcopi, & Senatorum non pauci, quos præceperat adesse disputationi Princeps. Inter quos restitit Photino Sabinus, Ecclesiæ tunc Ancyræ Præsul, exceptoribus voces eorum conscribentibus. Magnaque certamina sermonum inter utramque partem facta noscuntur, victusque Photinus damnatus est. Et in fuga consistens, de cætero libros utraque lingua conficiebat, quoniam neque Latino sermone videbatur ignarus. Scripsit quoque contra omnes hæreses, proprium studens dogma firmare. Et de Photino quidem hæc dicta sufficiant. Sciendum tamen, quoniam Sirmio convenientes Episcopi, pœnitentia ducti sunt in expositione fidei Latina lingua prolatæ. Post editionem namque sibi eam contrariam judicabant. Quam studuerunt ab Episcopis, qui eam jam subscripserant reddi, quoniam * celabatur à plurimis. Imperator autem Edictis quæri præcepit editionem ipsam: supplicium minatus, si quis eam celasse comperiretur. Sed neque terror destruere potuit quod semel fuerat Institutum, eo quòd apud multos haberetur. Et de his quidem ista dixisse sufficiat.

*MS. Santheod. *celebrabatur. Retractat Synodus Sirmiensis sententiam suam.*

CAPUT NONUM.

De Osio Hispano.

Socrates. *lib 2. cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 31. pag. 126. D. Osius Cordubensis vi tormentorũ adigitur, ut Sirmiensis Synodi decretis subscribat.*

QUia verò & de Osio Hispano, invito illuc veniente, fecimus mentionem, breviter etiam de eo dicendum est. Ante paululum tempus iste vi, molimine Arianorum fuerat missus exilio. Tunc autem studio eorum, qui Sirmio convenerunt, eum evocavit Imperator: volens eum aut suasione, aut necessitate concordare præsentibus. Hoc enim facto, maximum fidei eorum putabatur esse testimonium. Quapropter, sicuti dixi, ex necessitate venit. Et dum eis consentire

respueret, tormenta longævus, plagasque perpessus est; unde etiam necessitate vehementi expositionibus tunc editis consensit, atque subscripsit. Hunc ergo terminum habuerunt quæ tunc Sirmio gesta noscuntur. Imperator autem Constantius morabatur in Sirmio; & belli, quod gerebatur contra Magnentium, expectabat eventum.

CAPUT DECIMUM.

De Magnentio tyranno, & de tyrannide Sylvani.

Socrates. lib. 2. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 32. pag. 127. B.

Fugit in Galliam Magnentius.

INterea Magnentius ad seniorem perveniens Romam, multos peremit Senatorum, ac populi. Et agnoscens vicinos esse contra se Constantii milites, abscessit ad Gallias partis Occidentalis. Cumque illic bellum sæpius inter alterutros exercerent, modò isti, modò illi victores esse videbantur. Novissimè autem devictus Magnentius, fugit in Mirsam, quod est Galliæ castrum; vidensque suos milites, quasi de perditione tristes: stans celsiore loco, eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi favorem solitum Magnentio exhibere præparati, è diverso nolentes, clamaverunt omnes: Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tamquam ei non divinitus concederetur Imperium. Et propterea relinquens castrum ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Constantii militibus, circa Seleucum montem facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem urbem: comperiensque suam matrem, & fratrem, quem Cæsarem constituerat interfectos, novissimè interfecit & semetipsum, * Consulatu Constantii sexto, & Constantii Galli secundo, Augusti die quintodecimo. Non post multum verò tempus, etiam Decentius alter ejus frater, semetipsum strangulavit. Sed neque sic circa Rempublicam quies venit. Nam post paululum apud Gallias Occidentales Sylvanus quidam tyrannus est exortus, quem Duces Constantii velociter peremerunt.

* id est, An. Dom. 353. Conscivit sibi mortem Magnentius.

CAPUT UNDECIMUM.

De Resultatione Judæorum, & de tyrannide Galli Cæsaris, atque peremptione.

Socrates. lib. 2. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 33. pag. 128. B.

POrrò Judæi in Diocæsarea Palæstinæ resistentes, vicina loca turbabant; & sumentes arma, tentabant resultare Romanis. Post hæc itaque Gallus Cæsar cum Antiochiæ degeret, exercitu destinato eos apprehendit, civitatemque vastavit. Cumque videretur sibi prosperè gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem. Et non insinuans Imperatori suam intentionem, Quæstorem vocabulo Magnum, & Domitianum Præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, evocavit eum. Qui cùm contemnere non valeret, pergebat ad Principem. Cumque contra insulam Flaconensem venisset, eum illic Constantius præcepit interimi.

CAPUT DUODECIMUM.

De Juliano Cæsare, & quòd Julio successerit Liberius.

POst paululum verò tempus Constantius Julianum Galli fratrem Cæsarem constituens, contra Barbaros direxit in Gallias. Gallus verò, qui & Constans * septimo Constantii Consulatu, & sui tertio, ita perimitur. Julianus sequenti Consulatu Arbitionis & * Juliani, constituitur Cæsar, die septimo mensis Novembris.

Socrates. lib. 2. cap. 27. Edit. Christ. Vales. cap. 34. pag. 128. D. * An. Do. 354. * lege ex Cass. Chron. Lolliani.

Sublatis itaque tyrannis, requiem à malorum videbatur habere Constantius; & deserens Sirmium, veniebat ad seniorem Romam, illic volens triumphum de tyrannicis exercere manubiis. Credens autem ea occasione posse utriusque partis Episcopos in dogmate concordare, rursus Synodum in Italia celebrandam esse constituit. Interea Julius Papa, cùm quindecim annis Romanam rexisset Ecclesiam, moritur, cui successit Liberius.

Sozomen. lib. 4. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 545. D.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Aëtio Hæretico.

Socrates. lib. 2. cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 35. pag. 129. C. An. Dom. 356.

Aëtius Atheus.

IGitur in Antiochia Syriæ alter hæresiarchus emersit Aëtius, cognomento sine Deo. Is enim eadem, quæ Arius sapiebat: sed ab Arianis sese segregabat, eo quòd Arium in sua communione recepissent. Qui, sicuti prædictum est, aliud mente gerens, aliud voce confessus est; dum terminum Synodi Nicenæ suscipiens subscripsisset, volens circumvenire tunc Principem; propterea ergo Arianos Aëtius declinabat. Erat namque is Aëtius priùs hæreticus, & ferventissimè defendere Arii dogma videbatur. Eruditus enim aliquantulùm, Alexandriam reversus est. Et veniens in Antiochiam Syriæ, unde oriundus erat, à Leontio tunc Antiochenæ urbis Pontifice Diaconus ordinatur. Tunc ergo venientes ad se, disputationibus sophisticis eludebat. Hoc enim faciebat sequens Categorias Aristotelis, disputans & quædam commenta concinnans, quæ non sentiebat, neque ab eruditis intentionem Aristotelis agnoverat. Ille namque propter Sophistas tunc deridentes philosophiam, hoc opus juvenibus exercitationis causâ conscribens, Dialecticam Sophistis per hujusmodi contentiones opposuit. Contemplativi autem Philosophi, libros Platonis & Plotini declarantes, ea quæ artificiosè ab Aristotele sunt conscripta, redarguunt. Sed Aëtius contemplativum doctorem non habens, in commentationibus sophisticis perduravit. Quamobrem nec intelligere potuit, quomodo sit ingenita generatio; & quemadmodum quod nascitur, coæternum sit generanti. Parùm ergo imbutus erat Aëtius, & divinarum litterarum ignarus, tantummodo in contentionibus præparatus; quod etiam quilibet rusticus facere potest. Et dum nec veteres, qui eloquia Christiana fuerant interpretati legisset, asserebat se multum gaudere libris Clementis, & Africani, necnon Origenis, cùm utique fuerint illi viri totius sapientiæ virtutibus eruditi. Fecit igitur is epistolas ad Imperatorem Con-

Aëtius Antiochenus à Leontio Diaconus ordinatur.

Cur Aristoteles scripserit Categorias.

stantium, & ad alios quosdam, contentiones involvens, & quædam commenta conficiens. Quamobrem etiam sine Deo vocabatur. Et licet eadem, quæ Arius, vindicaret; tamen à suis non valentibus intelligere perplexiones syllogismorum ejus, cùm eadem, quæ ille saperet, putabatur hæreticus. Et propterea eorum pulsus Ecclesia credebatur, cùm ipse illis potiùs communicare noluisset. Hactenus enim ex illis sunt, qui tunc quidem Aëriani, nunc autem Eunomiani vocantur. Posteriore namque tempore Eunomius notarius ejus, eruditus ab eo, editionem ejus hæreticam divulgavit. Sed de Eunomio locis convenientibus explanabimus.

Aëriani, qui post Eunomiani, Eunomius, notarius Aëtii.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Inimicis Athanasii.

Sozomen. lib. 4 cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 545. A.

INimici quidem fidei, putantes se tempus invenisse contra defensores ejus, valde apud Principem laborabant, ut de Ecclesiis pellerentur omnes, qui ab eis videbantur esse depositi, tanquàm alterius fidei: vel quia, vivo Constante, Imperatori Constantio restitissent, ita ut fuisset penè ad bella proventum. Præcipuè tamen Athanasium accusabant, quia invidiæ nimietate, neque Constante vivo, & Constantio eum se diligere profitente, ab ejus molestia recedebant: sed Antiochiæ congregati Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, & alii circa triginta, scripserunt omnes universis Episcopis: quia contra sanctiones Ecclesiasticas Alexandriam remeasset, nec in Concilio sine culpa fuisset inventus; & jubebant, ut neque communicarent ei, neque scripta dirigerent, sed Geogio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verùm Athanasio nullus hinc sermo fuit.

Athanasius semper ab his habitus Arianis.

Arianorū conventus apud Antiochian.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De Synodo apud Mediolanum facta.

Sozomen. lib 4. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 546. C.

Constantius cupit efficere, ut Occidentales subscribāt Arianis.

IGitur devicto Magnentio, cùm solus Constantius Romanorum tenuisset Imperium, omni studio laborabat, ut Occidentales Episcopi consentirent eis, qui consubstantialem esse Patri Filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio apertè vim facere, sed eis callidè suadere, ut decreto contra Athanasium ab Orientalibus Episcopis habito consentirent. Sperabat enim, quia si communi decreto damnaretur Athanasius, faciliùs suam voluntatem in * religione compleret.

** Ed. V. & Frob. regione.*

Socrates. lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 36. pag. 130. D.

Tunc igitur in Italiam convenerunt Episcopi Orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus, aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium verò ultra trecentos, ut præcepto Principis Concilium Mediolani celebraretur: ubi convenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri commune poscebant; ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cùm sensissent Paulinus Gallicanæ Treviris, Dionysius Albæ Metropolia Italorum, & Eusebius Vercellensis Episcopi, quia ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant dolum, & circumventionem per ea, quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant; cùm ad retractationem fidei talia probarentur inventa. Illis ergo talia proclamantibus, Concilium tunc solvitur Episcoporum.

Athanasius à quibus defensus.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Exilio Orthodoxorum Episcoporum, quod Athanasius in fuga suæ satisfactione conscripsit.

Theodoretus lib. 2. cap. 15. pag. 90. D.

Ariani in exilium agunt.

DEposito siquidem Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrum horum perdoci potuit ad effectum, cùm præsente Principe clamaretur: quia injustè agebatur & impiè. Quo facto & ipsi Ecclesiis sunt expulsi, & in ultimis terræ finibus habitare præcepti. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa satisfactione conscribit. Quis tantùm poterit memorare, quantùm illi gesserunt? Tunc enim Ecclesiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romanæ urbis Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus Episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes Episcopi boni, & prædicatores veritatis, abripiuntur & traduntur exilio: nullam habentes culpam, nisi quia in Arianam noluerunt consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserunt nostris. De maximo autem & optimo sene, & verè confessore Osio, etiam loqui superfluum credo. Omnibus enim notum est, quòd etiam hunc exilio deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed cunctis noscitur esse notissimus. Cui namque non præfuit Synodo, aut rectè loquens non satisfecit universis? Quæ Ecclesia hujus patrocinii memoriam non habet? Quis aliquando dolens cùm veniret apud eum, non remeavit sanus? Quis indigens cùm petisset, non meruit quod poposcit? Et tamen etiam contra hunc talia præsumpserunt: quia impia eorum molimina cognoscens, noluit propria subscriptione firmare.

An. Dom. 360

Osius Cordubensis exulat.

Socrates. lib. 2. cap 29. Edit Christ. Vales. cap 37. Pag 131. C.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exilium. Generale verò Concilium fieri cogitabat; quatenus omnes Orientales Episcopos venientes ad Occidentem, si posset, concordes efficeret. Quod cùm propter itineris spatia difficile videretur, duplicem tractavit Synodum celebrari; ut in Arimino quidem Itali, qui tunc aderant, convenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ civitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non evenit, ut voluit. Neutrum enim Concilium sibimet concordavit, sed utrumque divisum est. Nam neque Arimino convenientes alterutris inter se consonare potuerunt; & Orientales in Seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi; quod suo loco narrabitur.

Conciliū Ariminense pro Occidentalibus.

Conciliū Nicomediæ pro Orientalibus.

CAPUT

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Dialogus inter Liberium, & Constantium gestus, & quomodo Liberius fuerit exilio destinatus.

Theodoretus lib. 2. cap. 15. & 16. pag. 92. C.

EGo quidem Liberii per omnia famosissimi habitum pro veritate dialogum contra Constantium volo referre: quoniam à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Julium Sylvestri successorem, Romanam gubernavit Ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos, eo quòd Christianus sis, & Episcopus nostræ civitatis, dignum hoc judicavimus, ut evocantes te, moneremus; quatenus communionem scelestissimi Athanasii, & ineffabili superbia detenti, abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobavit, & Synodali sententia alienum ab Ecclesiastica communione decrevit. Liberius Episcopus dixit: O Imperator, judicia Ecclesiastica decet cum maxima proferri justitia. Quapropter si videtur pietati tuæ, disceptationem jube constitui; & si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum Ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est condemnari virum, de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Universus mundus adjudicavit ejus facinora: sed ille, sicut ab initio, tempus illudit. Liberius Episcopus dixit: Quicumque subscripserunt, non ipsi viderunt quæ gesta sunt: sed propter gloriam, & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieverunt. Imperator dixit: Quid est gloria, & timor, & contumeliæ? Liberius dixit: Quicumque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinatores adjudicaverunt, quod est Christianitatis alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnatus est in Concilio Tyri, & in Concilio contra eum pariter decreverunt omnes totius orbis Episcopi. Liberius dixit: Nunquàm in præsentia sui homo ille adjudicatus est. Quicumque enim tunc convenientes condemnaverunt eum, discedente Athanasio à judicio, sententiam protulerunt. Eusebius Eunuchus dixit: In Nicæno Concilio alienus Catholicæ fidei probatus est. Liberius dixit: Quinque soli judicaverunt ex his, qui cum eo navigio venerunt in Mareoten, quos miserunt ad accusationem ejus, ut contra eum gesta conficerent. Horum itaque, qui destinati sunt, duo sunt mortui, Theogonius, & Theodotus: reliqui verò tres vivunt, hoc est, Maris, Valens, & Ursacius. Ab his, qui missi sunt Sardicæ, propter hanc causam Synodus celebrata est; qui in Synodo libellos obtulerunt: veniam postulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex una parte contra Athanasium gesta confecerunt. Libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere, & communicare convenit, Imperator; his qui primitus damnaverunt, & veniam postea poposcerunt: an eis, qui adhuc hæc accusare contendunt? Epictetus Episcopus dixit: O Imperator, non fidei causa hodie, neque judiciorum Ecclesiasticorum sermonem facit: sed ut apud Senatores in Romana constitutos urbe glorietur, quasi superavit Principem. Imperator ad Liberium

Eusebius Eunuchus, præpositus cubiculi.

dixit: Quota pars es totius orbis: quoniam tu solus hominem vindicas nefandissimum, ut orbis terrarum pacem, Ecclesiæque dissolvas? Liberius dixit: Non eo quòd ego sum solus, fidei causa minuitur. Nam & antiquitus tres soli reperti sunt resistentes præcepto Regis. Eusebius Eunuchus dixit: Imperatorem nostrũ Nabuchodonosor fecisti? Liberius dixit: Non. Sed ita irrationabiliter * adjudicandus est homo, qui non est examinatus? Hæc ergo peto primitus generalem proferri subscriptionem, confirmantem fidem in Nicæa prolatam; ut ita revocatis ab exilio fratribus nostris, & in locis propriis restitutis, si hi, qui turbas pariunt Ecclesiis, visi fuerint Apostolicæ fidei consentire; tunc apud Alexandriam convenientes omnes, ubi & accusatores sunt, & defensor eorum, examinatâ causâ possimus proferre sententiam. Epictetus Episcopus dixit: Sed *a* cursus publicus non sufficit subvectui Episcoporum. Liberius dixit: Ecclesiasticæ causæ publico cursu non egent. Ecclesiæ namque sufficiunt usque ad mare perducere suos Episcopos. Imperator dixit: Quæ dudum susceperunt formam, solvi non possunt; plurimorum namque Episcoporum debet valere sententia. Tu solus es, qui amicitias illius scelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquàm audivimus, absente accusato, Judicem ejus scelera proferentem: nisi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communione: nulli tamen ita, sicuti mihi. Cui cùm non sufficeret interitus fratris mei majoris; neque beatæ memoriæ Constantem cessavit in meis inimicitiis frequenter impellere: nisi nos majori mansuetudine detenti, impellentis momenta temperassemus. Nulla itaque mihi victoria est, neque contra Magnentium, vel Sylvanum: nisi illum scelestum ab Ecclesiasticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per Episcopos tuas vindicare inimicitias; manus enim Ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent. Quapropter si tibi videtur, jube vocari ad loca propria Sacerdotes; & si concordes apparuerint ei, quem nos in præsenti defendimus secundum fidem Orthodoxam in Nicæna Synodo constitutam: tunc convenientes providebunt pro mundi pace, ut homo qui non peccavit, non reprobetur injustè. Imperator dixit: Unum est quod quæritur. Volo enim te amplectentem Ecclesiasticam communionem Romæ denuo destinare; & propterea concorda paci, & subscribens, Romæ revertere. Liberius dixit: Romæ jam fratribus valedixi; majores enim sunt Ecclesiasticæ sanctiones, quàm Romanæ habitatio civitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum spatium ad deliberationem habes: si vis subscribere, Romæ revertere: aut certè cogita in quem vis deportari locum. Liberius dixit: Spatium trium dierum rationem nequaquàm mutare potest. Quapropter ubi vis, dirige me. Imperator autem post duos dies examinato Liberio, & nequaquam à suo proposito revocato, jussit eum in Berœam Thraciæ exilio deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expensas quingentos solidos destinavit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori; opus enim habet suis militibus erogare. Simi-

* Ed. Niv. & Frob. *adjudicatus.*

Manus Ecclesiasticorum ad sanctificandum vacare debent.

a Cursus publicus. Unde Curiosus, cursus publici præfectalis, & Curiosi per omnes provincias, qui erant sub dispositione viri illustris Magistri officiorum. Vide librum de imaginibus Magistratuum Romanorum.

liter & Augusta tantos ei dirrexit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori; opus enim habet his ad expensas militum suorum. Si autem Imperator hia non habet opus, det ens Auxentio, & Epicteto; illi enim opus his habent. Dumque ab eis nihil accepisset, Eusebius Eunuchus obtulit ei alios solidos. Cui Liberius dixit: Totius orbis Ecclesias desolasti, & tamquam dannato mihi hæc affers? Vade priùs, disce esse Christianus. His ita gestis, post tres dies nihil accipiens, missus est exilio.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Quomodo Liberius per aditionem Romanarum Matronarum ab exilio sit reductus.

THEODORETUS lib. 2. cap. 17. Edit. Christ. *Liberius apud Beræā Thraciæ exulat.* * Ed. Niv. & Frob. *Roma.*

Veritatis itaque propugnator & victor Thraciam, sicut jussum fuerat, usque pervenit. Duobusque transactis annis Constantius Romæ venit. Procerum verò, Senatorumque conjuges rogabant viros suos, ut Constantio supplicarent, quatenus Pastorem gregibus restitueret. Aiebant enim, quia nisi flecterent animum Principis, eos ipsæ relinquerent, & ad Pastorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem Principis formidamus, nec fortè aliquam veniam promeremur. Sed vobis, inquiunt, magis rogantibus forsitan parcet, & unum alterius fiet: aut preces suscipiet: aut si flecti neqniverit, sine aliqua injuria vos dimittet. Hoc consilium mulieres illæ, laudibus maximis proferendæ, percipientes, cum ornatu solito adierunt Imperatorem; quatenus ex veste sublimi insignes eas, & nobiles arbitratus, reverentiam eis haberet, & parceret. Adeuntes enim Principem tali voce clamabant: Miserere tantæ civitatis, Pastoris providentiam non habentis, quæ luporum patet insidiis. At ille respondit, noo egere Pastore alio civitatem; esse namque Pontificem, qui eorum curam haberet. Post magnum namque Liberium quidam Diaconorum ejus, Felix nomine, fuerat ordinatus. Is expositam in Nicæa fidem inconcussè servavit: sed corruptoribus ejus sine discretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in Basilicam ingressus est, cùm ille intus astaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. Qua gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium revocari, & utrumque Ecclesiam gubernare communiter. His ergo litteris in Circensi spectaculo relectis, populus clamabat justam Principis esse sententiam; ut sicut dupliciter coloribus divisi sunt spectatores, sic oporteret alterum his, alterum aliis præsidere. Cùm ergo primitus Principis litteris sic favissent; postea commoti, communi voce clamaverunt: Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Ipsas enim voces & ego ponere justum judicavi. Post has verò Christo amabilis populi pias, & justitia exornatas voces sanctissimus quidem Liberius est reversus. Felix autem recedens habitavit aliam civitatem.

Felix loco Liberii Pontifex ordinatur. Constantius voluit duos esse Romæ Pontifices, Liberium, & Felicem.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Quomodo Eudoxius Antiochenum usurpaverit Episcopatum.

SOCRATES. lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37. pag. 131. A.

Ea tempestate Leontio moriente, qui hæreticum Aëtium Diaconum ordinaverat, Eudoxius Germaniciæ Episcupus, quæ est civitas Syriæ, cùm esset tunc Romæ præsens, finxit sibi causam necessitatis incumbere, & Imperatori callidè locutus, quasi civitas Germanicianorum ejus providentia atque custodia indigeret, petiit, ut remearet ad propria. Quem Princeps nihil prospiciens, abire dimisit. At ille Cubicolarios cooperatores habens, relicta civitate sua Antiochenum usurpavit Episcopatum. Fovere namque studebat Aëtiom. Ob quam rem nisus est Concilium facere Sacerdotum, & ordinationem ei restaurare Diaconatus. Quod nequaquam gestum est, en quòd magis valeret odium contra Aëtium, quàm Eudoxii desiderium. Et de his quidem tantùm oosse sufficiat.

Nititur Eudoxius Aëtiū restituere.

CAPUT VIGESIMUM.

De Ariminensi Concilio, & contentionibus ibi factis.

SOCRATES. lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37 pag. 132. C.

Eorum igitur, qui Arimino convenerunt, Orientales ea, quæ de Athanasio gesta sunt, taciturnitati tradentes, ad Concilium se occurrisse dicebant. Quorum studio cohærebant Ursacius, & Valens, qui ab initio quidem Arianorum dogma tenuerant; in medio autem Homousianois consenserant, dato libello Romano Pontifici, sicuti jam dictum est. Isti namque semper ad partes pro tempore valentium declinabant. Quorum adjutores erant Germinius, Auxentius, Demophilus, & Gaius. Dum ergo in Concilio præsentium alter aliud proponere conaretur; tunc Ursacius, & Valens dicebant omnia, quæ de fide dicta sunt, debere suspendi; & suscipiendam novellam expositionem, quam paulò antè Sirmio convenientes ediderant. Hæc dicentes, & chartulam præ manibus habentes legi fecerunt secundum expositiooem fidei Sirmo prolatam, quam ibi quidem, sicuti prædixi, celaverunt, Arimino autem ostensa est. Cujus exemplar hoc est:

Ursacius & Valens pro temporum ratione in diversas partes declinant.

EXPOSITA FIDES APUD SIRMIUM præsente Domino Constantio Aug. * Coss. Eusebio, & Hypatio, 15. Kal. Junii.

* *An. Dom. 359.*

Credimus in unum & verum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem & opificem omnium. Et in unum Unigenitum Filium Dei ante omnia sæcula, & ante omne principium, & ante omne quod potest opinari tempus, & ante omnem perceptibilem opinionem, natum impassibiliter ex Deo, per quem & sæcula perfecta, & omnia facta sunt. Natum autem Unigenitum solum ex solo Patre, Deum ex Deo, similem generanti Patri secundum scripturas: cujus generationem nullus novit, nisi solus, qui genuit eum, Pater. Hunc oovimus Unigenitum ejus Filium nutu paterno venisse de cœlis ad destructionem peccati, & natum

ex Maria Virgine, & cum discipulis conversatum, & omnem complesse dispensationem secundum paternam voluntatem: crucifixum, & mortuum, & ad inferos descendisse, & quæ ibi erant dispensasse: quem janitores inferni videntes expaverunt: & die tertia resurrexisse, & cum discipulis conversatum: & quadraginta diebus expletis, in cœlos ascendisse, & sedere à dextris Patris: & venturum novissima die in gloria Patris, ad reddendum unicuique secundum opera sua. Et in Spiritum sanctum, quem ipse Unigenitus Dei Filius Jesus Christus mittere compromisit generi hominum consolatorem, secundum quod scriptum est: *Vado ad Patrem meum, & Rogabo Patrem meum, & alium consolatorem mittet vobis, Spiritum veritatis, ille ex meo accipiet, & docebit, & commemorabit vobis omnia.* Nomen verò substantiæ, eo quòd simpliciter à Patribus positum, à populis ignoretur, & scandalum faciat, & quia nec scripturæ hoc continent, placuit abrogari, & omnino nullam memoriam substantiæ in Deo esse de cætero, eo quòd divinæ scripturæ nusquam de Patris substantia, filiique meminerint. Similem verò dicimus Filium Patri per omnia, sicuti sanctæ scripturæ dicunt ac docent. His itaque lectis consurgentes, quibus hæc displicebant, aiunt: Non fide egentes huc venimus (integram namque servamus, quam percepimus ab initio) sed magis, ut si qua circa hæc novitas sit, omnino prohibeamus. Si ergo hæc, quæ lecta sunt, nullam faciunt novitatem, apertè jam anathematizate hæresim Arianam, sicut & alias hæreses regula Ecclesiæ tamquam blasphemas abjecit. Quia enim blasphemum Arii dogma turbas Ecclesiæ, quæ etiam nunc fiunt, excitavit, atque seditiones, toto orbi terrarum valde notissimum est. Hæc ergo propositio, dum ab Ursacio, & Valente, & reliquis suscepta non fuisset ad plenum, divisit Ecclesiam. Alii namque his, quæ Arimino sunt lecta, consenserunt: alii vero Nicænam denuò roboraverunt fidem. Deriserunt autem conscriptionem illius lectionis, & maximè Athanasius Alexandrinæ civitatis Episcopus in epistola, quam suis familiaribus destinavit: quam qui legit, inveniet quàm forti dictione sit plena.

Joan. 14. 16.

Nomen substantiæ in Concilio Arimina, abrogatum, & quare.

Athanasius deridet Synodum Ariminensem.

Dicebant enim Ariani convenientes Arimino, volentes Hesperiis suadere simplicibus, quia non oporteret propter duo verba, quæ nec invenirentur scripta, separari corpus Ecclesiæ: sed similem per omnia profiteri Filium genitori, substantiæ verò tacere nomen. Sed fallaciam sentientes horum Homousiani Pontifices, eos abdicaverunt. Ipsi verò litteris insinuaverunt Imperatori propriam voluntatem: dicentes filios se esse Patrum Nicæni Concilii, pariter & heredes.

THEODORETUS. *lib. 2. cap. 18. pag. 97. B.* *Rejicitur fallax Arianorum responsio.*

Hoc tamen sciendum, quoniam Synodus quidem Ursacium, & Valentem, Auxentium, & Germinium, Gaium, & Demophilum, eorumque socios condemnavit, Arianum dogma anathematizare fugientes. Qui propter hanc damnationem indignati, ad Principem celeriter advenerunt, portantes lectam in Concilio fidem.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Valesii cap. 38. pag. 136. B.* *Ariani damnati.*

Apertius autem integram fidei regulam eorum epistola ad Constantium scripta monstrabit. Cujus verba sunt hæc:

THEODORETUS *lib. 2. cap. 18. & 19. pag. 97. C. D.*

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Epistola Concilii Ariminensis Orthodoxorum Episcoporum ad Imperatorem Constantium.

Divina jussione, & præcepto pietatis tuæ, olim dogmatizata confidimus. In Ariminum namque ex universis Occidentalibus civitatibus omnes convenimus simul Episcopi; ut & fides Catholicæ cognosceretur Ecclesiæ, & qui contraria sapiunt, panderentur. Multùm namque disceptantibus nobis invenimus optimum esse, statutam fidem antiquitus permanere, quam etiam Prophetæ, Evangelistæ, necnon Apostoli per Jesum Christum Dominum nostrum prædicasse noscuntur (qui & tui regni protector, tuæque salutis auxiliator est) quatenus hanc tenentes custodiamus, & custodientes ad finem usque servemus. Incongruum enim nefariumque videtur, ex his, quæ rectè justèque definita sunt, aliquid permutare, id est, horum, quæ Nicææ communiter cum gloriosissimo Constantino tuo patre, & Imperatore deliberata atque defixa sunt. Quorum doctrina atque sensus discurrit, & prædicatus est in omnium hominum auditus, & mentes. Hæc fides sola Arianam hæresim expugnavit, & perdidit; per quam non illa sola, sed etiam reliquæ hæreses sunt damnatæ. Cui verè & addere quicquam incautum est, & auferre periculosum. Et siquidem horum alterum fiat, erit inimicis facultas agendi quæ volunt. Quapropter Ursacius, & Valens, quoniam participes & concordes Ariani dogmatis erant, à nostra sunt communione segregati. Quam ut reciperent, cognoscentes delicta, quibus peccaverunt, pœnitentiam atque veniam impetrare poscebant; & rescripta eorum hæc ita se habere testantur, per quæ criminum veniam consecuti sunt. Erat enim tempus quo hæc gesta noscuntur, quando Mediolani Synodus celebrata est, præsentibus Ecclesiæ Romanæ Presbyteris. Cognoscentes simul etiam post mortem dignissimæ memoriæ nominandi Constantini, eum omni integritate & examinatione conscriptam exposuisse fidem, qui cùm ab hac luce baptismate percepto discesserit, & ad præmia debitæ pacis abierit, incongruum esse judicamus post illum aliquid novitatis admittere, tantosque sanctos Confessores, & Martyres, & hujus dogmatis conscriptores, inventoresque despicere, qui secundum antiquam Ecclesiæ sanctionem per omnia sapuisse noscuntur. Quorum fidem Deus in tempora imperii tui transmisit, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem tibi Imperium tale concessum est, ut etiam nostri orbis terminos obtineres. Rursus ergo infelices isti, & sapientia vilissimi, præsumptione nefaria impiæ cogitationis prædicatores semetipsos annuntiaverunt, & veritatis terminum mutare contendunt. Dum enim secundum tuum præceptum Concilii jura celebrarentur, illi consilium suæ fallaciæ nudaverunt. Nitebantur enim calliditate quadam, atque seditione aliquid novitatis inferre. Hujusmodi enim malitiæ captos invenimus Germanum quemdam, & Auxentium, atque Gaium, hæresim contentionemque facientes. Quorum doctrina una quidem existens, universam molem

Concilii Nicæni quanta semper fuerit auctoritas.

Ursacius & Valens excommunicati.

Constantinus Imper. laudatur.

blasphemiarum transcendere comprobatur. Qui cùm viderent nos neque suæ voluntatis esse, eoque concordes horum, quæ malè sapere videbantur, à nostro se Concilio mutaverunt, ut quasi aliud conscribere viderentur. Erat verò tempus breve, quod etiam eorum aperuit voluntates. Sed ut non semper Ecclesiasticæ causæ in easdem incurrant concussiones (nam turba atque seditio repetita, universa confundit) firmum nobis visum est; ut quæ dudum decreta sunt, legaliter immutabiliterque serventur. Prædictos autem viros à nostra communione secrevimus. Qua de causa Legatos ad tuam mansuetudinem misimus, Concilii sententiam per nostram denuntiaturos epistolam. Legatis autem præ omnibus ista præcipimus, ut veritatem affirment ex priscis & justis rationibus exponentes, qui etiam tuam religionem instruant: quoniam non, sicut ait Ursacius & Valens, erit pax, si quid justorum sanctionum fuerit immutatum. Quomodo enim pax esse credenda est apud eos, qui pacis jura subvertunt? Contentio enim, & seditio per hæc inter reliquas civitates, & Ecclesiam Romanam potiùs oritur. Quapropter tuæ mansuetudini supplicamus, ut placidis auribus nostros Legatos, & oculo tranquillo respicias; neque ad injuriam defunctorum novi aliquid immutari permittas: sed permanere nos finas in his, quæ à progenitoribus definita atque sancita sunt; quippe quos omnia cum deliberatione, atque sapientia, & Spiritu sancto celebrasse confidimus. Ea enim, quæ ab illis nunc innovantur, credentibus quidem incredulitatem inferunt, non credentibus verò credulitatem. Supplicamus itaque, ut præcipias eos, qui per diversa loca detinentur, quos & ætatis gravamen, & angustia paupertatis affligit, ad propria remeare: ne desolatæ sublatis Episcopis videantur Ecclesiæ permanere. Super hæc etiam hoc rogamus, ut nihil his, quæ jam terminata sunt, aut addatur, aut adimatur: sed omnia inviolata permaneant, quæ & à pietate tui patris, & tuis quoque sunt conservata temporibus. Neque de cætero nos fatigari, & à propriis parochiis alienos esse permittas; quatenus Episcopi cum proprio populo in pace orare, & divino cultui vacare possint: supplicantes Deo pro pace tui Imperii pariter & salutis, quam tibi Divinitas in perpetuum largiatur. Nostri verò Legati Episcoporum subscriptiones, & nomina deferunt, qui etiam lectione divinæ scripturæ religionem tuam poterunt edocere.

Veterum decreta servanda.

Hæc itaque Synodus scripsit, & per Episcopos destinavit. Ursacius autem, & Valens eorum prævenientes adventum, derogaverunt Concilio: ostendentes Imperatori expositionem fidei, quam portabant. Imperator Ariano dogmati favens, indignatur adversus Synodum; & Ursacium ac Valentem potiùs honoravit. Quamobrem qui à Concilio fuerant destinati, tardaverunt, non valentes impetrare responsum. Serò tamen ad Synodum Constantius per præsentes Episcopos hujusmodi scripta direxit.

Socrates. lib. 2. cap. 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 37. pag. 139. A. Legati ab Ariminensi Concilio ad Imperatorem missi nullum ab eo responsum impetrarunt.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Epistola Constantii ad Ariminense Concilium.

CONSTANTIUS VICTOR, AC TRIUMphator Augustus universis Episcopis Arimino congregatis Salutem.

SEmper equidem, & præ omnibus cogitare nos de sacra & adoranda lege, non ignorat vestra benignitas. Nunc autem viginti, quos vestra sapientia destinavit, Episcopos, Legationis suæ causâ interim videre nequivimus, cùm sit nobis necessarium circa Barbaros iter; &, sicut nostis, deceat animo puro ab omni cogitatione otilitatem divinæ legis examinare. Jussimus igitur Episcopos in Adrianopoli nostram sustinere regressionem; ut cùm universa Respublica fuerit benè disposita, tunc quæ gesserint audire possimus. Vestræ ergo Sanctitati non videatur onerosum eorum expectare regressum; ut dum redeunt nostrum vobis referentes responsum, perducere possitis ad terminum, quæ Ecclesiæ Catholicæ utilia esse noscuntur. Has litteras suscipientes Episcopi, talia rescripserunt.

Socrates. lib. 2. cap. 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 37. pag. 139. B.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Epistola Ariminensis Concilii ad Imperatorem Constantium destinata.

LItteras clementiæ tuæ suscepimus domine, Deo amabilis Imperator: quibus continetur, quia propter necessitatem publicam interim non potuisti nostros videre Legatos; nosque jubetis, ut eorum sustineamus adventum, donec ea, quæ à nobis decreta sunt, & nostris progenitoribus consonare noscuntur, ab eis pietas vestra cognoscat. Quamobrem & nunc per has litteras profitemur, atque firmamus nequaquam nos à proposito nostro recedere. Hoc etiam nostris Legatis injunximus. Supplicamus igitur, ut animo tranquillo & præsentes nostræ mediocritatis litteras relegi jubeas, & illa, quæ per Legatos nostros mandavimus, libenter accipias. Illud itaque nobiscum considerare tua mansuetudo debet, quanta sit modò tristitia, quantusque mœror, ut beatis tuis temporibus tanta Ecclesiæ privatæ videantur Episcopis. Et propterea rursus tuam clementiam deprecamur domine Deo amabilis Imperator; ut ante asperitatem hyemis (si tamen vestræ placet pietati) nos ad nostras Ecclesias remeare præcipias; quatenus etiam nunc possimus omnipotenti Deo, & Domino Salvatori nostro Christo, ejus Filio Unigenito, pro tuo Imperio solemnes orationes celebrare cum populo.

Socrates. lib. 2. cap. 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 37. pag. 139. D.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Quòd discedentibus Episcopis fuerit Constantius indignatus.

CUm hæc scripsissent, & modicum sustinuissent tempus, Imperatore nullum dante res-

Socrates. lib. 2. cap. 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 37. pag. 140. B.

ponsum, ad civitates proprias recesserunt. Princeps autem, cùm & prius contenderet Arianam sectam per Ecclesias seminare, occasionem injuriæ suæ illorum habuit discessionem: dicens se contemptum, eo quòd præter jussionem ejus Concilium videretur esse solutum. Quapropter Ursacio, & his qui circa eum erant, permissionem dedit contra Ecclesias agendi fiducialiter quodcumque placuisset. Explanationem verò lectæ in Arimino fidei jussit per Ecclesias Italicas destinari: præcipiens, ut oolentes in ea subscribere, pellerentur Ecclesiis, & in eorum locis alii subrogarentur Episcopi.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Synodo in Nicæa Thracia celebrata.

Socrates. lib. 2. cap. 29. Edit. Christ. Vales. cap. 37 pag. 141. B.

URsacius autem, ejusque consentanei ab Italia discedentes, venerunt ad civitatem Thraciæ, nomine Nicæam: quo brevi tempore commorantes aliud fecêre Concilium. Et lectam in Arimino expositionem fidei Græco interpretantes eloquio publicatam confirmaverunt; & postea divulgabant eam esse fidem, quæ ab universali Concilio & dictata esset, & edita in Nicæa; ut similitudine nominis Nicæni simpliciores hac subreptione deciperent. Putabant enim in Nicæa Bithyniæ esse dictatam fidem. Sed nihil profuit eis tale commentum. Post paululum namque confusi, atque derisi sunt.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quomodo Athanasius furorem Constantii denuò declinaverit.

Sozomen. lib 4. cap 8. Edit. Christ. Vales. cap 9. pag. 547. C.

INterea sentiens Athanasius sibi insidias præparari, nequaquam ad Imperatorem venire præsumpsit, neque hoc utile judicavit: sed electos ex Ægypto quinque Episcopos, inter quos Serapionem Thmuiensem virum præcipua vitâ sanctum, & ad loquendum valde copiosum, mittit ad Principem tunc in Occidente degentem, cum quibus etiam tres Presbyteros, per quos sibi placaret Imperatorem, & pro derogationibus satisfacerent inimicorum, aliaque facerent, quæ ei, vel Ecclesiis expedirent. Quibus navigantibus, paulò pòst litteræ venerunt Imperatoris evocantes eum. Ob quam rem & Athanasius, & populus est turbatus; cùm neque hæretico Imperatori obedire cautum esset, neque reluctari sine periculo. Verumtamen ire distulit, & litterarum portitor sine effectu reversus est. Superveniente autem æstate veniens alius ab Imperatore missus cum provinciæ Judicibus cogebat eum; Cleroque nimis erat infestus. Porrò populum paratum videns ad bellum, etiam iste reversus est. Non multo pòst tempore congregantur ex Ægypto, & Libya legiones. Et cùm nuntiatum fuisset celari Athanasium in Ecclesia, quæ vocatur Theonæ: assumens milites Dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuò destinatum, inopinatò fractis januis in Ecclesiam introivit, & ubique requirens Athanasium non invenit. Dicitur enim, quia sæpiùs divino nuntio pericula multa fugerit; sicut etiam, Deo providente, hoc discrimen evasit.

Vocatur Athanasius ad Constantium.

Quomodò Athanasius pericula sæpius evaserit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Quomodo Paganis insultantibus futuram tristitiam prophetavit.

Sozomen. lib. 4. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10. pag. 549. C.

Athanasius insimulatur Magiæ.

EX his & hujusmodi factis ei à Deo prænuntiatis, à paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermn namque fertur, eo quòd aliquando, eo procedente per civitatem, contigerit avolantem corniculam clamitare. Quo facto astans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant, ut eis aperiret quid cornicula illa significaret. Ille verò fertur silentio dixisse subridens: Cras, Latina lingua dies ventura significatur. Hoc ergo clamans, tristem vobis crastinum significat diem, per Imperatoris Romani jussionem. Et ita contigit, ut Athanasii sermo, licet derisus fuerit, venerit ad effectum. Altera namque die Principis litteræ venerunt ad Judices, jubentes, ut Pagani sua ingredi non permitterentur ad templa, neque solemnes superstitiones, festivitatesque celebrarent. Tunc ergo festivitas eorum venerabilis, generalisque destructa est.

Athanasii prophetia.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Quæ mala per Georgium in Alexandria gesta sint.

Sozomen. lib. 4. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10 pag. 539. A.

Georgius in sede Alexandrina propulso Athanasio.

CUm igitur frequenter, sicut dictum est, Athanasius pericula declinasset, Clerus & populus ei favens tenebat Ecclesias, donec Præfectus Ægypti, & Dux militum ejicientes eos, & sustinentes, Georgio eas contraderent. Qui non multo pòst venit, & Ecclesias suo jure possedit. Qui dum præter schema & mores Sacerdotii violentus existeret, & maximè circa Athanasii laudatores, quibus utique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat; accensus populus penè peremerat eum, nisi * vix ereptus fugisset ad Principem. Quo facto, rursus sequaces Athanasii Ecclesias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens Dux Ægypti, Georgii noscitur tradidisse fautoribus. Post hæc autem Exceptore Principis veniente, multi Alexandrinorum supplicio traditi sunt. Post quem etiam ipse Georgius terribilior supervenit, & priori tempore magis odibilis, tamquam qui moverit Principem ad multorum necem. Cui ubique derogabant Ægyptii Monachi, quorum gloriam multitudo universa sequebatur, & vera eorum testimonia judicabat: quia in summæ philosophiæ virtute degebant.

*MS. Lyr. vi.

Theodoretus lib. 2. cap. 22. pag. 102. C.

Quia igitur expositam fidem in Nicæa Thraciæ omnes accusant milites veritatis, & præcipuè habitantes Hesperiam, testantur litteræ ab eis ad Illyricum destinatæ. Quarum litterarum auctor fuit Episcopus Ecclesiæ Romanæ tunc Damasus, qui post Liberium Pontificatus jura susceperat, multis virtutum ornatus insignibus. Habuitque in his litteris nonaginta consortes ex Italia, atque Galliis in Romana urbe convenientes. Quorum nomina propter multitudinem ponere distuli. Textus autem epistolæ talis est.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Littera Damasi, & cæterorum ad Illyricum contra Concilium in Nicæa Thraciæ factum.

DAMASUS, ET VALERIANUS, ET cæteri Episcopi dilectissimis fratribus in Illyrico constitutis Episcopis in Domino Salutem.

CRedimus sanctam fidem nostram in Apostolorum eruditione fundatam, hanc vos tenere, & hanc populis universis exponere, quæ videlicet à constitutis Patrum nulla ratione dissentit, per quos justum est cæteros erudiri. Sed relatione Gallicanorum, & Venetorum fratrum, quosdam hæresibus favere cognovimus. Quod malum non solùm cavere debent Episcopi, sed etiam reluctari contra ea, quæ gesta sunt imperitiâ, aut simplicitate quorumdam, pravis interpretationibus deceptorum. Variis ergo doctrinis non decet labefactari, sed magis Patrum nostrorum roborari sententiam. Auxentium igitur Mediolani præcipuè in hac causa damnatum esse præscriptum est. Unde justum est, omnes in universo Romanorum orbe Doctores legis, ea quæ legis sunt, sapere, & non fidem doctrinis variis maculare. Iraque dum primùm hæreticorum cœpisset nequitia pullulare, sicut etiam nunc blasphemia nefandorum patet Arianorum, tunc Patres nostri trecenti decem & octo electi, habito tractatu in urbe Nicæna, hunc murú firmissimum contra arma diabolica statuerunt; & hoc remedio venena mortifera sunt depulsa, ut Pater, & Filius unius Divinitatis, unius virtutis, uniusque magnitudinis debeat credi, uniusque essentiæ, sive substantiæ, simul & Spiritus sanctus. Aliter verò sapientes alienos esse à nostra communione judicaverunt. Quem terminum salutarem, adorabilemque deliberationem corrumpere quidam aliis cogitationibus, atque temerare voluerunt. Sed in ipso principio ab his ipsis, qui in Arimino renovare atque retractare compellebantur usque ad hoc causa correcta est, ut confiterentur alia sibi circumventione subreptum: aut certè quia non intellexerunt Patrum sententiæ in Nicæa constitutæ, hoc esse contrarium. Neque enim præjudicium aliquod fieri potuit per numerum Arimino congregatum: quando constat neque Romanum Episcopum, cujus ante omnia decebat eos expectare decretum, neque Vincentium, qui tantis annis Episcopatum inviolabiliter custodivit, neque alios talibus præbuisse consensum; maximè dum, sicut prædiximus, isti ipsi, qui per conventionem declinasse videbantur, ipsi denuò utentes meliori consilio, hæc sibi displicere testati sunt. Perspicit itaque vestra salubritas hanc solam fidem, quæ Nicææ Apostolorum auctoritate fundata est, esse perpetuá firmitate servandam; & simul Orientales hoc facere nobiscum, qui se Catholicos esse cognoscunt, Occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in isto conamine, non tardè à nostra separandos esse communione, & ab eis Episcopatus nomen auferri; quatenus populi eorum liberati errore respirent. Nullo enim modo à deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet igitur cum omnibus Dei Sacerdoribus, etiam charitatis vestræ sententia, in qua vos stabiles ac firmos existere judicamus. Sic ergo etiam nos vobiscum rectè credere debemus. Vestræ nos charitatis lætificate reciprocis litteris. Valete fratres charissimi.

Auxentii condemnatio.

Nicæni Concilii auctoritas.

Auctoritas Roman. Pont.

Fides Nicææ stabilita sola perpetuò tenenda.

Sed & maximus Athanasius in epistola, quam scripsit ad Afros, taliter de Ariminensi Concilio disputavit.

Theodoretus. lib. 2. cap. 23 pag. 104. C.

CAPUT TRIGESIMUM.

Ex Litteris Athanasii de Ariminensi Concilio.

HIs itaque prolatis, quis recipiat eos, qui Ariminense, aut aliud Concilium præter Nicænum nominare præsumunt? Aut quis non habeat eos odiosos, qui respuunt quidem constituta Patrum, & ea, quæ nuper Arimino contentiosè atque violenter composita sunt, præponunt? Quis istis concordabit hominibus, neque propria recipientibus. Nam in suis decem & ampliùs, sicuti prædixi, Conciliis alio tempore aliud conscribentes, manifesti sunt: quia singula eorum accusare noscuntur. Et hoc patiuntur, quod tunc Judæi proditores perpessi sunt. Nam sicut illi relinquentes solum *Fontem aquæ viventis, lacus sibimet foderunt, qui aquam continere non possunt*; quod scriptum est apud Hieremiam Prophetam; sic & isti reluctantes universali Concilio, foderunt sibi multa Concilia, quæ apud eos inania, & virtutem non habere manifesta sunt. Non igitur patiamur eos, qui præter Nicænum Ariminense præsumunt, vel aliud nominare Concilium; cùm & ipsi, qui Ariminense suscipiunt, ignorasse quæ in eo gesta sunt, noscantur; nam tacere potuerant. Nostis enim, charissimi, cognoscentes & vos à vestris, qui tunc interfuerunt Arimino, quoniam Ursacius, & Valens, Eudoxius, & Auxentius, simulque Demophilus condemnati sunt: volentes aliud, quàm quod statutum est Nicææ, conscribere: quando compulsi anathematizare Arianam hæresim respuerunt, cui potiùs patrocinari conati sunt. Episcopi verò, verè integri Domini servi, rectéque credentes, pene ducenti conscripserunt sufficere Nicænam solummodo fidem, & nihil ampliùs, nihilque minus præter illam quærere velle, seu sapere. Hæc enim etiam Constantio significaverunt, qui jusserat celebrari Concilium.

X. Concilia Arianorum.

Jerem. 2. 13.

CC Episcopi Ariminensis Synodi adversi Arianis.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

Quæ mala Macedonius in Constantinopolitana urbe commiserit, & quòd posthac offenderit Imperatorem.

INterea Macedonius vicinas Constantinopolitanæ urbi provincias, civitatesque turbabat: excitans ministros proprii languoris adversus Ecclesias, & in Cyzico quidem Eleusium fecit Episcopum, in Nicomedia Marathonium, qui primùm Diaconus fuerat, habens studium constituendi Monasteria virorum ac fœminarum. Is itaque Macedonius Episcopatu potitus, affligebat eos, qui ipsi consentire fugiebant, & non

Socrates. lib. 2. cap. 30. Edit. Christ. Valef. cap. 38. pag. 141. D. Macedonius Constantinopol turbator Ecclesiarum.

ſolum Orthodoxos, ſed etiam Novatianos: ſciens eos quoque conſubſtantialitatis nomen ſuſcipere. Quorum Epiſcopus Agelius, perſecutione faciente, fugit. Plurimi verò inſignes viri detenti, nolenteſque ei communicare, puniti ſunt. Qui poſt tormenta violenter communionem ore ſuo ſuſcipere, & tenere compellebantur. Ligno namque ora hominum aperientes, eis ſacramenta deponebant. Porrò mulieres, & parvulos arripientes, communicare cogebant. Si quis verò contradiceret, mox plagæ, vincula, & tormenta ſequebantur; ita ut etiam fœminarum communicare nolentium mammillas in arca comprimentes, abſcinderent: aliarum verò aut ferro, aut ovis ardentibus eadem membra comburerent. Quod ego ab Auxonio ſene, qui eadem ſupplicia eſt paſſus, audivi.

Macedonius mirâ ſævitiâ cogit Orthodoxos à ſe Euchariſtiâ accipere.

Hæ igitur Macedonii pro Chriſtianitate ortæ ſunt actiones, cædes, pugnæ, ſollicitationes, inteſtina bella. Quæ res non ſolùm apud eos qui lædebantur, ſed etiam apud familiares ei odium vehementer excitaverunt. Offendit autem etiam ipſum Imperatorem, & ob hoc, & pro alia hujuſmodi cauſa. Domus, in qua erat arca, Conſtantini Principis corpus habens, ruinam minabatur; ideoque cuſtodes ejus, & qui ad orationem intrabant, erant poſiti ſub timore. Macedonius ergo cogitavit Imperatoris oſſa transferre: ne arcam ruinæ caſus comprimeret. Hoc agnoſcentes populi prohibebant, dicentes, non oportere Principis oſſa migrari, ne quaſi * exorbiri viderentur. Ob quam rem in duas partes populus eſt diviſus: aliis dicentibus nullam eſſe migrato mortuo læſionem: aliis aſſerentibus eſſe nefas, cum quibus etiam erant homouſii defenſores. Macedonius autem parvipendens verba contradicentium, tranſtulit corpus Imperatoris in Eccleſiam, ubi corpus jacet martyris Acacii. Quo facto, concurſus diſcordantium populorum ad illam venit Eccleſiam, & ad manus uſque perventum eſt; ita ut multi hominum morerentur, & veſtibulum Eccleſiæ, ac vicina porticus ſanguine completetur. Hoc agnoſcens Imperator, iraſcitur contra Macedonium, & propter eos, qui mortui ſunt; & quia corpus patris ejus abſque ipſius conſilio migraſſe præſumpſerit. Relinquens ergo gubernatorem Heſperiarum partium Cæſarem Julianum, ipſe pergebat ad Orientem.

Socrates. ibidem & Sozomen cap. 20. Edit. Chriſt.
Macedonius apud omnes odioſus.
Tranſlatio corporis Conſtantini.
* Ed. Frob. & Niv. exſpiri. id eſt, è ſepulchro effodi.
Conſtantius Aug. ſuccenſet Macedonio ob tranſlata patris ſui oſſa.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De Leontio Antiocheno Epiſcopo, & Aëtio, qui magiſter Eunomii fuit.

LEontius igitur Antiochenus Epiſcopus, cùm eſſet Arianus, languorem ſuum celare nitebatur. Videnſque diviſos Sacerdotes, & populum, & alios dicentes, Gloria Patri, & Filio: alios, Gloria Patri per Filium in Spiritu ſancto; ipſe ſub ſilentio dicebat orationem, & nihil aliud audiebant adſtantes, niſi cùm diceret, in ſæcula ſæculorum. Et ſi quidem hoc non malignè feciſſet, diceretur, quia pro concordia populi fieret. Sed quia & contra milites veritatis acuebatur, & nonniſi hæreticos provehebat, oſtendebatur celare peſtem, modò * timore populi, modò formidine preſſus Imperatoris, qui Filium diſſimilem prohibuerat dici. Ea ſiquidem tempeſtate Aëtius magiſter Eunomii, qui Arii blaſphemiam ſuis opinionibus auxerat, in Diaconatus ordine miniſtrabat. Sed Flavianus, & Diodorus monachicam quidem amplectentes vitam, clarè autem pro Apoſtolicis dogmatibus laborantes, Epiſcopi Antiocheni Leontii redarguerunt, quas contra pietatem gerebat, inſidias: dicentes, quia elegiſſet virum ſtudiis malignis imbutum, qui impietatis cauſa culmen ſumpſiſſet potentiæ, atque ad Eccleſiæ cladem Diaconatus haberet nomen. Minabantur autem etiam ab Apoſtolica eum communione ſuſpendi, & ad Heſperiam venientes, ea quæ callidè gerebantur aperire. Hoc metuens Leontius, ab officio ſuſpendit Aëtium, aliis tamen rebus fovebat eum. Porrò mirabilis illa ſocietas, id eſt, Flavianus atque Diodorus, ſacerdotali miniſterio nondum potiti, populis tamen nimiùm complacentes, noctibus ac diebus cunctos ad zelum pietatis armabant. Iſti namque primi in duas partes choros pſallentium dividentes, ex ſucceſſione Davidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitùs fieri cœpit; & diſperſum ad terminos totius orbis uſque pervenit. Iſti divinos amatores ad ſepulchra Martyrum provocantes, Vigilias celebrabant, cum illis laudantes Deum. Hæc Leontius intuens, prohibere quidem judicavit incautum, cùm videret multitudinem valde viris illis optimis adhærere. Sed utens manſuetudine ſermonum, poſcebat ab eis, ut has feſtivitates in Eccleſiis potiùs celebrarent. Cujus quidem calliditatem integrè cognoſcentes, quod jubebatur egerunt, & amatores ſuos ad Eccleſias coogregaverunt, ut alacriter Deum concordi voce laudarent. Sed Leontius flexus non eſt, ut à ſua malicia temperaret. Vultum namque manſuetudinis gerens, Stephani, & * Placiti celavit iniquitatem. Is enim adverſarios dogmatis recti ſuſcipiens, licet turpem habentes vitam, ad Preſbyteratus tamen ordinem, & Diaconatus evexit. Eos autem, qui univerſis virtutibus ornabantur, & Apoſtolica dogmata defendebant, abſque honore deſeruit. Hac gratia clerus quidem multos habebat hæreticos: populus verò maximè pro dogmatum rectitudine decertabat; ita ut neque doctores illorum blaſphemiam ſuam nudare præſumerent. Quid autem * Placitus, & Stephanus, atque Leontius impietatis atque injuſtitiæ Antiochiæ geſſerint, opus propriæ conſcriptionis exquirit. Nos autem ad reliqua veniamus.

Theodoretus lib. 2. cap. 24. pag. 306. B.
Leontius Antiochenus evaſiones ſuas tacitus dicebat.
* Ed. amore.
Flavianus, & Diodorus Leontium fortiter redarguunt.
Aëtio interdicitur ut officio Diaconi.
Inſtitutio pſalmodiæ quæ fit alternis choris.
Vigiliæ apud ſepulchra martyris extra templa.
* MS. & Ed. v. Flacitus.
* MS. & Ed. v. Flacitus.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Eudoxio, qui Antiochenum invaſit Epiſcopatum, & terræ motu in Nicæa Bithyniæ facto.

GEnnánicia civitas eſt in termino Ciliciæ, Syriæ, & Cappadociæ conſtituta. Hujus urbis Eccleſiæ præſidebat Eudoxius, qui moriente Leontio, arripuit Antiochiæ ſedem, & cœpit ſua ferocitate vineam vaſtare Dominicam. Neque jam celabat (ſicuti Leontius) malitiam ſuam; ſed apertè Apoſtolicis dogmatibus repugnabat, & orthodoxos multis cladibus affligebat. Eo tempore Ancyranæ Eccleſiæ poſt Marcellum Baſilius præſidebat: Euſtathius verò Sebaſtiæ Armeniæ; qui iniquitatem Eudoxii, & rabiem cognoſcen-

Theodoretus lib. 2. cap. 25. & 26. pag. 108, & 109. A.
Eudoxius accuſatur apud Conſtantium Aug.

tes, Constantio in Occidente posito litteris suis indicaverunt. Erant enim Imperatori noti, & propter claritatem vitæ ejus favore potiebantur. Quod dum cognovisset Constantius, Antiochenis scripsit, quia non ipse Eudoxio Ecclesiæ concesserit Præsulatum, sicut ille vulgabat; ipsumque Eudoxium expelli, & pœnas gestorum suorum in Nicæa Bithyniæ dare præcepit: jubens ibi celebrari Concilium. Ipse enim Eudoxius egerat apud potentes Palatii, ut in Nicæa Synodus ageretur. Sed omnium præscius Deus, cognoscens futura, ac si jam fuerint gesta, quodam terræ motu terribili prohibuit Concilium celebrari. Plurimam namque civitatis partem terræ motus ille destruxit, & multos habitantium interemit. Hoc agnoscentes qui convenerant, ad suas revertuntur Ecclesias. Arbitror enim hoc Dei sapientia gestum; in illa namque civitate adversus Arium à sanctis Patribus Apostolicæ fidei doctrina prolata est. Et fortè secunda congregatio potuit illic *sentire contraria, ut Arianis *occasio en nomine præberetur, quo magis simpliciores capere possent, tamquam illam veterem Synodum proferentes. Sed Ecclesiarum prospector, citiùs solvit tale Concilium.

Concilium in Nicæa Bithyniæ coactum terræ motu dirimitur. An. Dom. 364.

* Ed. Niv. Frob. *sancire.*
* Ed. *accusatio.*

In momento siquidem temporis civitate côcussa, neque fugere potuerunt: sed primo experimento periculi sunt perempti. Dicitur autem antequàm fieret ea clades, quemdam * Ursacium * militem prævidisse, genere Persam, qui sub Licinio Confessor effectus, relictâque militia, in turre civitatis divinam exercebat philosophiam. Cui superna visitatio apertè præcepit exire de civitate passurâ, quæ post paululum fierent manifesta. Quo facto, cum velocitate ad Ecclesiam currens, nuntiavit clericis, ut Domino supplicarent, quò eos ab imminenti periculo liberaret. Quibus cùm videretur esse ridiculum, reversus ad turrim, pronus lacrymas cœpit effundere. Interea terræ motu superveniente plurimi perierunt: reliqui verò per agros & montana dispersi sunt. Ursacius autem in illa turre repertus est mortuus, pronus jacens, sicut solebat orare. Sermo tamen est, quia antequam moreretur, rogaverit Deum; ut priùs ejus finiret vitam, quàm cladem inspiceret civitatis, in qua priùs Christum agnoverat, & Ecclesiasticam videbatur participatus esse philosophiam. Is enim conversatione digna etiam dæmones effugabat. Quodam namque tempore dum aliquis dæmonio vexaretur, evaginato gladio cœpit per totam discurrere civitatem: cunctisque fugientibus, occurrens ei solus, & nominans Christum, sermone mundavit virum, & fecit ab illo furore quiescere. Inter cujus diversa virtutum ornamenta, etiam hoc meminisse convenit. Erat draco ante Nicomediam, qui transeuntes suo flatu perimebat, habebâtque cubile circa quamdam vallem. Quò veniens Ursacius, oravit. Tum sponte egrediens ille serpens, ac secundò caput percutiens, interemptus est. Quod hi mihi retulerunt, qui eumdem Ursacium viderunt.

SOZOMEN. *lib. 4. cap. 15. Edit. Christ. Valesi. cap. 16. pag. 559. C.*
* *alii Arsacium.*
* Ed. Frob. *ex militem.*
Ut sanctus Persa prædixit terræmotum.

Ursacius vir sanctus mirâ da patravit.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De Concilio Seleucia celebrato.

SOCRATES. *lib. 2. cap. 39. Edit. Christ. Valesi. cap. 39. pag. 146. A.*

Nunc igitur de alia Synodo, quam velut adinstar Ariminensis Concilii in Oriente Constantius Imperator fieri jusserat, pauca narrabo. Egerat enim primitus, ut in Nicæa Bithyniæ congregarentur Episcopi. Quorum conventum prohibuit maximus terræ motus. Hoc enim contigit * Consulatu Tatiani, & Cerealis, octava die mensis Augusti. Tractabant ergo transponere Synodum in vicinam Nicææ civitatem. Quod cùm displicuisset, rursus volebant in Tarso Ciliciæ convenire. Deinde placuit apud Seleuciam Isauriæ, quæ vocatur Aspera, celebrare Concilium. Quod actum est * Consulatu Eusebii, & Hypatii. Fueruntque qui convenerunt, numero centum sexaginta. Cum quibus aderat unus in Palatio clarus, nomine Leonas. Quo præsente, quæstionem fidei proponendam Imperatoris jubebat oraculum; simulque præceptum fuerat adesse Lauritium militem, Isauriæ Ducem; ut, in quo opus esset, Episcopis ministraret. Convenerunt ergo vicesima septima die Septembris mensis, & sub gestorum confectione disputabant. Aderant etiam Exceptores, utriusque partis verba signantes; quæ sub uno apud Sabinum collecta reperiuntur. Nos autem capitulatim ista describimus. Prima siquidem die Leonas jussit; ut, quæ viderentur unicuique, proponerent. Porrò qui præsentes erant, non priùs dixerunt quamlibet movendam esse quæstionem, nisi reliqui convenirent. Erant enim absentes Episcopi Macedonius Constantinopolitanus, Basilius Ancyræ, & alii quidam accusari timentes. Et Macedonius quidem languorem finxit, Patrophilus oculorum dolorem, & alii similes adinvenerunt occasiones absentiæ. Cumque Leonas etiam illis absentibus proponendam diceret quæstionem, rursus aiebant Episcopi, non aliter quicquam fieri, nisi impetitorum vita discuteretur. Accusati namque jam fuerant Cyrillus Hierosolymorum, Eustathius Sebastiæ Armeniæ, & alii quidam. Ob quam rem contentio inter præsentes exorta est. Alii namque dicebant vitas accusatorum discutiendas: alii verò ante fidem nihil esse quærendum. Movebâtque quæstionem Imperatoris diversa sententia; cujus litteris, nunc de fide priùs agendum, nunc de accusatorum conversatione, legebatur. Hæc causa præsentes ad schisma perduxit, & in duas partes Synodi multitudo divisa est. Unius enim partis duxerat Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Georgius Alexandriæ, Ursacius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, quos alii triginta duo secuti sunt. In alia parte fuit Georgius Laodiciæ Syriæ, Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ, Eleusius Cyzici, quos plurimi sequebantur. Cumque placuisset, ut priùs de fide quæstio moveretur, hi quidem, qui erant partis Acacii, Nicænam fidem apertè negaverunt, aliámque fidem dictare nitebantur. Alterius verò partis numero pluriores, omnia quidem Nicæni Concilii receperunt: de sermone consubstantialitatis tantummodo querebantur. Multis igitur inter alterutros contentionibus usque ad vesperam generatis, novissimè Sylvanus Tarsensis Præsul Ecclesiæ, voce magna clamavit, dicens non oportere novam dictari fidem: sed dudum in Antiochia expositam tempore dedicationis debere servari. Quo dicto sequaces sunt egressi. Alterius verò partis protulerunt fidem Antiochiæ recitatam, quam relegentes solverunt illa die Concilium. Altera verò die convenientes in oratorium Seleuciæ, januásque claudentes, relectæ fidei

* *An. Dom. 358.*
* *An. Dom. 359.*
Leonas Comes, & Lauritius dux Isauriæ Concilio intersunt.
Sabinus Conciliorum acta descripsit.
Fit schisma in Concilio Seleuciæ.
Alteri negant Nicænam fidem, alteri comprobant.
Fides Antiochena synodi.
Quomodo concilio subscriptum sit.

subscripserunt. Subscribebant autem etiam pro absentibus præsentes Lectores, atque Diaconi, per quos tacè se ferre hanc definitionem absentes profitebantur. Acacius autem, & alii partis ejus querebantur, eo quòd Ecclesiâ clausa subscriberetur, dicentes: Ea quæ occultè geruntur, improbitatis suspicione plenissima sunt. Hæc autem faciebant, volentes aliam fidei explanationem; ipse quoque eam, quam præparatam habebat, legit, ibi quidem Judicibus Lauritio, & Leonæ: studens ei robur acquirere. Hæc ergo die secundâ sunt gesta. Tertia verò die Leonas sursus congregare partes festinabat Episcoporum: quo die nec Macedonius defuit Constantinopolitanus, nec Basilius Ancyræ. Dumque ambo in una parte convenissent, denuò qui circa Acacium erant, occurrere noluerunt: dicentes oportere priùs de Concilio ejici eos, qui pridem fuerant condemnari, & qui accusabantur in præsenti. Cumque contentio cresceret, egressis eis, qui positi in accusatione videbantur, etiam qui circa Acacium erant, sunt ingressi. Tunc itaque Leonas ait, libellum sibi datum ab eis, qui cum Acacio erant, celans dogmatis esse dictationem. Et cùm præsentes Episcopi tacuissent: aliud quiddam, non expositionem fidei libellum continere judicantes, mox fidei Acacii conscriptio cum proœmio hoc modo relecta est:

Socrates lib. 2. cap. 33. Edit. Christ. Fels. cap. 40 pag. 148. B.

*Fides Acacii Cæsariensis, & ejus sequacium in Synodo Seleu. * An. Dom. 359.*

Nos qui congregati sumus Seleuciæ Isauriæ, secundum Imperatoris voluntatem hesterna die, quinto Calend. Octobrium, omne studium habuimus cum disciplina Ecclesiasticam servare pacem, & de fide cogitare constanter, sicuti præcepit Deo amabilis Imperator noster Constantius secundum Propheticas, Evangelicasque voces, & nihil præter scripturas superinducere in Ecclesiastica fide. Quia verò aliqui in Concilio alios nostrûm injuriis affecerunt, alios loqui prohibuerunt, alios recluserunt invitos, & damnatos secum ex diversis provinciis habuerunt, necnon & eos qui contra regulas ordinati sunt, introduxerunt secum; ita ut undique tumultu Synodus impleretur, sicuti & Vir Clarissimus Comes Leonas, & Vir Clarissimus Dux provinciæ Lauritius inspexerunt. Propterea hæc interloquimur, quoniam non declinamus expositam cum auctoritate fidem in Antiochena dedicatione, proferentes eam; licet Patres nostri illo tempore ad subjectam concurrerint quæstionem: quoniam multos turbavit consubstantialitaris nomen præterito tempore, & usque ad præsens. Nunc verò quia dicitur innovatum ab aliquibus de dissimilitudine Filii apud Patrem, hac ergo gratia ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, id est, ejusdem substantiæ, & similis substantiæ nomen abjicimus, tamquàm scripturarum extraneum, ἀνόμοιον. id est, dissimilitudinis verbum anathematizamus; & omnes hujusmodi existentes ab Ecclesia alienos existimamus. Similem verò Filium apud Patrem apertè profitemur, secundum Apostolum dicentem de Filio: *Qui est imago Dei invisibilis*. Confitemur autem, & credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium. Credimus autem & in unum Jesum Christum Filium ejus, ex eo natum impassibiliter ante omnia sæcula, Deum * verum ex Deo unigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam, voluntatem: per quem omnia facta sunt in cœlis, & in terra, sive visibilia, sive invisibilia. Hunc credimus in consummatione sæculorum pro destructione peccati assumpsisse carnem ex sancta Virgine Maria, & hominem factum, passum pro peccatis nostris, ac resurrexisse, & assumptum in cœlis, sedere in dextera Patris, & iterum venturum in gloria judicare vivos, & mortuos. Credimus & in Spiritum sanctum, quem Paracletum, id est, consolatorem nominavit Salvator Dominus noster; promittens, postquam iret, discipulis eum esse mittendum, quem etiam destinavit, per quem & sanctificat credentes in Ecclesia, & baptizatos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Eos autem, qui præter istam fidem aliud quicquam prædicant, à Catholica Ecclesia decernimus alienos existere. Hæc est autem Acacii de ejus fide prolatio. Cui subscripsit & ipse, & consentientes ei, numero quem paulò antè prædiximus.

Coloss. 1. 15.

** Ed Niv. & Frob. Verbū.*

Joan. 16. 26.

Hac fide lecta; Sophronius Pompeiopoleos Paphlagoniæ hæc verba clamavit: Si per singulos dies propriam edere licuerit fidem, veritatis integritas non manebit. Hæc quidem Sophronius, ait. Ego autem dico, quia si ab initio hæc verba de Nicæna fide dixissent, qui ante eos, & post illos fuerunt, omnis potuisset cessare contentio. Tunc ergo plurima inter alterutros ob hoc, & propter eos, qui fuerant accusati, verba dicentes & audientes, abierunt. Quarta verò die convenientes omnes, rursus movebant cum contentione sermones. Inter quos Acacius his verbis suam sententiam patefecit: Si semel Nicæna fides mutata est, nihil prohibet etiam nunc aliam dictare fidem. Ad hæc Eleusius Cyzici hæc verba respondit: Præsens Concilium celebratum est, non ut anathema discat, neque ut fidei explanationem suscipiat, tamquam non habens eam; sed possidens Patrum fidem, hanc usque ad vitam mortemque custodiet. His ergo verbis Eleusius sententiæ occurrit Acacii, fidem Patrum vocans, Antiochiæ declaratam. Cui rectè quilibet poterit obviare, dicens: Quomodo Patres hos nominas, ò Eleusi, dum illorum non recipis Patres? Hi namque, qui in Nicæa convenerunt, concordantes in consubstantialitatis verbo pro fide sancito, propriè dicuntur Patres, eo quòd & tempore præcesserunt; & qui postea Antiochia convenerunt, ab illis Sacerdotii jura susceperunt. Si autem hi, qui Antiochia congregati sunt, Patres proprios negaverunt, consequenter istorum posteri Patrum destructores secuti sunt. Quomodo ergo & quorum illi fidem velut improbam respuerunt: isti quasi probabilem susceperunt? Si autem illi non habuerunt Spiritum sanctum, qui per officium manus impositionis accipitur, neque isti Sacerdotium perceperunt. Quomodo enim acciperent à non habentibus quod dabatur? Hæc objicere ergo responsa poterit quilibet Eleusio.

Cùm hæc ita agerentur, ad aliam venêre quæstionem. Quia enim Acacius in fide, quæ lecta est, similem dixit Filium Patri, consulebant alterutros, secundum quid esset similis Filius Patri. Et qui circa Acacium erant, dicebant secundum voluntatem solummodo, non secundum substantiam Patri similem Filium esse. Alii verò omnes etiam secundum substantiam declarabant. In hac ergo contentione tota manserunt die. Et Acacium arguerunt, qui in suis sermonibus, quos conscripsit, similem per omnia Patri Filium dixit;

Acacius dicit Filium similē Patri, secundum voluntatem tantum.

M m

Cyrilli Hierosolymitani causa discutitur Seleuciæ.

Cyrillus Hierosol. primus appellationis usus inter Ecclesiasticos.

Episcopi damnati.

Episcopi excommunicati.

nunc autem secundum substantiam similem denegavit. Quibus multùm contendentibus, & ad nullam concordiam venientibus, surgens Leonas Concilium solvit. Et iste fuit terminus Synodi Seleuciæ congregatæ. Altera namque die rogatus ut interesset, noluit, dicens: Directus sum ad concordiam Concilii: vobis distantibus adesse non possum. Quo facto, nec qui circa Acacium erant, ad Synodum concurrere voluerunt. Altera verò pars in Ecclesiam veniens, Acacium, & qui erant cum eo vocavit, ut de Cyrillo Hierosolymorum Episcopo haberetur examinatio. Sciendum itaque, quoniam Cyrillus jam dudum fuerat accusatus, atque damnatus: quoniam sæpe evocatus ad judicium, duobus annis fugiter declinavit, metués accusantes. Condemnatus autem, appellationis libellum condemnantibus destinavit, judicium majus appellans. Cui appellationi consensit etiam Constantius Imperator. Hoc itaque solus, & primus præter Ecclesiasticam consuetudinem, atque regulam Cyrillus fecit Episcopus; ut, sicut in publicis judiciis, libellis uteretur appellatoriis. Tunc ergo in Seleucia interfuit judicandus. Et ob hoc Episcopi Acacium, ejusque consentaneos evocabant; ut de accusationibus cognoscentes, decretum commune proferrent. Evocabant igitur etiam alios quosdam, qui fuerant accusati, & semetipsos contulerant ad Acacium. Quos post crebram citationem nolentes occurrere, damnaverunt, & ipsum Acacium, Georgium Alexandrinum, Vranium Tyri, Theodulum Chetææ, Penum Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ Lydiæ, Evagrium insulæ Mytilene, Leontium Tripoleos Lydiæ, & Eudoxium, qui primò quidem Germaniciæ fuit, postea vero Antiochiæ Syriæ invasit Episcopatum; damnaverunt pariter & Patrophilum, quia & ipse à Dorotheo Presbytero accusatus, evocatus noluit obedire. Hos itaque damnaverunt. Excommunicaverunt autem Asterium, Eusebium, Abgarum, Basilium; Phœbum, Fidelem, Eutychium, Magnum, & Eustathium, sic eos manere decernentes, donec habitâ satisfactione, accusationibus semetipsos exuerent. His actis, damnationem celebratam eorum parochiis innotuerunt; inque locum Eudoxii Anianum constituerunt Episcopum, quem comprehendentes qui circa Acacium erant, Leonæ, & Lauritio tradiderunt, à quibus exilio destinatus est. Quo facto, Episcopi qui ordinaverant Anianum, contestationem obtulerunt Leonæ, & Lauritio contra Acacium, & consentaneos ejus, dicentes Synodi judicium fuisse violatum. Cumque nihil agerent, Constantinopolim sunt profecti; ut quæ gesta fuerant, panderentur Imperatori.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

De Legatis Concilii Seleuciæ, & de examinatione Aetii, & gestis Ariminensium.

Sozomen. lib. 4. cap. 22. & 23. Edit. Christ. Vales. cap. 32. & 33. pag. 177. C Acta Concilii per exceptores scripta.

HUnc terminum habuit Synodus in Seleucia constituta. Qui verò voluerit subtiliter universa cognoscere, Exceptorum debet acta relegere. Post hæc ergo talia gesta sunt. Consentientes quidem Acacio, ad Imperatorem quàm properè pervenerunt. Alterius verò partis Episcopi singuli ad propria sunt reversi. Decem tantummodo eorum communi decreto missi, venientes ad Principem, invenerunt directos decem ab Ariminensi Concilio. Porrò sequaces Acacii jam egerant, ut Potentes Palatii ipsorum tuerentur partes, & per eos favor illis arridebat Imperatoris. Dicebant enim alios quidem sibimet consentire, alios autem Ecclesiasticis pecuniis esse corruptos, alios incongruis falli * seductionibus. Hæc agebat Acacius natura versutus, & præparatus ad intelligendum atque dicendum, cùm etiam insignem haberet Ecclesiam, id est, Eusebii Pamphili, post quem ejus tenebat Episcopatum, & gloriabatur eum se habuisse doctorem. Et cùm talis esset, persuadebat facilè quod volebat. Cum igitur Constantinopoli ex utroque Concilio essent Episcopi viginti, & alii, qui casu præsentes erant; primò quidem jubetur, ut de Aëtii quæstione judicaret, præsentibus maximis Proceribus, Honoratus, quem non ante multum tempus Imperator ab urbe Roma revertens, primum Præfectum urbis Constantinopolitanæ constituit. Postea verò, etiam ipso Constantio eum Judicibus audiente, capitur circa fidem Aëtius ægrotare; ita ut etiam Imperator, & alii quasi circa blasphema ejus verba commoverentur. Dicitur autem Acacium, eique consentientes primùm se hanc hæresim ignorare finxisse, & sub velamento quodam egisse cum Principe, ut ipse cum suis Proceribus judicaret: credens Aërium non posse vinci sermonibus, & magis necessariò capi judicantis auditus, ac sine contentione prævalere conamen hæreseos. Cumque hoc perfici nequivisset, proferri scripturam prolatam ab Arimino, & à Seleuciæ Synodo missos hanc suscipere, deposcebant. Et cùm quæstio esset de substantiæ nomine, jurejurando firmabant: quia nullatenus dissimilem secundum substantiam Filium faterentur; seque paratos hanc hæresim abdicare dicebant. Et quoniam inopinatè Occidentales nomen substantiæ in Arimino reliquerant, necessariam hujusmodi scripturam esse fatebantur. Dicebant autem, quia si nomen substantiæ taceatur, cum nomine substantiæ etiam illud, quod de consubstantialitate decretum est, sine dubitatione tacebitur: quod plurimi Occidentalium Sacerdotum pro reverentia Nicæni Concilii nimis amplectebantur. Hanc autem etiam Imperator flexus est laudare conscriptionem: considerans multitudinem Arimino congregatam; & quia non peccaret, qui similem Patri Filium diceret: idem esse virtute credens, consubstantialem, & similis substantiæ professionem: nihilque intellectu differre, nisi nominibus, quæ scriptura divina nesciret. Hanc ergo sententiam habens, Episcopos concordare præcepit in Ariminensis fide Concilii. Cumque se altera die pararet ad Consulatum (quod prima die mensis Januarii Romanorum more celebratur) totam diem, & maximam noctis partem expendit, inter Episcopos certamen habens; donec scripturæ ex Arimino delatæ subscriberent Episcopi à Seleucia venientes.

** Ed. V. seductionibus.*

Honoratus Præfectus urbis Constantinop. judex in causa Aëtii.

Novus Consulatus initur calendis Januariis.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

Quomodo affirmaverint fidem Ariminensis Concilii, & Aëtium deposuerint simul & alios.

Sozomen. lib. 4. cap. 23. Edit. Christ. Vales. cap. 24 pag. 579. C. Ad Synodum Constantinop. Acacius Episcopos è Bithynia evocat.

* lege Mares Chalcedonensis.

Aëtius Diaconatus ordine spoliatus.

ACacius autem, & qui cum eo erant aliquantum tempus Constantinopolim commorantes, evocaverunt Episcopos ex Bithynia, inter quos erat & * Macarius Macedonensis, & Ulphilas Gothorum Episcopus. Qui omnes numero quinquaginta convenientes, confirmaverunt Arimino lectam conscriptionem: adjicientes, ut de cætero nequaquam substantia, vel essentia nominaretur in Deo. Et præter hanc scripturam omnes alias, aut factas, aut faciendas penitus abdicari. Quo facto, Aëtium Diaconatus ordine deposuerunt, tamquam hæreticè sapientem, & qui contra Ecclesiasticam consuetudinem, quædam humanæ sapientiæ facta conscriberet, & dialogos plenos blasphemia dictaret, atque turbarum Ecclesiasticarum, & seditionis auctor extaret. Dicitur autem ab aliquibus, quia non eum integro corde deposuerunt: sed volentes se Principi commendare, eo quòd dicerentur similia sapere. Videntes autem Imperatoris indignationem, quam circa Macedonium tunc habebat, etiam eum deposuerunt, & Eleusium Cyzici, & Basilium Ancyræ, & Ortasium Sardicorum, Dracontium Pergami. Et dum in dogmate viderentur habere discordiam, tamen tempore depositionis memoriam eorum fidei non fecerunt: sed culpas eis omnibus inferebant singulariter, per quas eos asserebant in Ecclesiasticis regulis deliquisse.

Episcopi abdicati.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

Pro qua causa sit Cyrillus Hierosolymorum depositus.

Sozomen. lib. 4. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 583. A.

INter quos Cyrillum quoque Hierosolymorum deposuerunt, tamquam Eustathio, Elpidioque communicantem. Hi enim contraria sapuerant eis, qui in Mitilene fuerant congregati. Inter quos etiam ipse convenerat, & tamquam post depositionem in Palæstina factam, communione participatus fuerat cum Basilio, & Georgio Laodiciæ civitatis Episcopis. Cùm enim Cyrillus Hierosolymorum suscepisset Episcopatum, de jure Metropolitæ contendebat cum Acacio Cæsareæ Palæstinæ, tamquam sedis Apostolicæ Pontifex. Hinc ergo in Antiochia constituti, detogabant alterutris, tamquam non saperent rectè de Deo. Nam & priùs uterque sibimet in suspicione esse videbatur. Alter quidem Arii dogma laudabat; Cyrillus autem prædicantes consubstantialem Patri Filium, sequebatur. Inveniens ergo tempus Acacius cum consentientibus sibimet Episcopis, Cyrillum pro hujusmodi causa deposuit. Cùm fames Hierosolymorum provinciam occupasset, tamquam in Episcopum necessitate ciborum turba respiciebat egentium. Cumque pecuniæ ad * consolandum non essent, vasa sacrata, atque vela distraxit, & populi necessitati subvênit.

Cyrillus & Acacius contendunt de jure Metropolitæ.

* Ed. Niv. & Frob. consulendum penuriæ.

Theodoretus. lib. 2. cap. 27. pag. 110. D.

Imperatoris igitur animum hoc commovit, & maximè quod Acacius contra Cyrillum noscitur machinatus. Sacram namque vestem, quam famosissimus Imperator Constantinus ad honorem Hierosolymorum Ecclesiæ dederat Macario, illius civitatis Pontifici; ut ea circumamictus, ministerium sacri baptismatis adimpleret (quoniam erat auro sericoque contexta) Cyrillum asserunt vendidisse, eamque vestem emisse quemdam Thymelicum saltatorem; & dum ea fuisset indutus, in ipsa saltatione cecidisse, atque contritum morti contraditum.

Cyrillus vasa sacra, & vestē Ecclesiasticā donatam à Constantino, vendidit tempore famis.

Hanc ergo causationem Acacius habens, Cyrillum Episcopatu deposuit. Damnatos igitur Episcopos ex urbe Constantinopolitana fugaverunt sectatores Acacii. Sibi autem consentientes, in depositionibus tamen illorum nolentes subscribere, cùm essent numero decem, apud semetipsos interim habitare præceperunt, & neque ministerio fungi, neque Ecclesias gubernare, quamdiu subscriberent. Et si non agerent pœnitentiam intra menses sex, & omnibus placitis, atque gestis in illo Concilio præberent scripto consensum, & ipsi deponerentur: quo facto consentientes eis Episcopi per singulas provincias alios ordinarunt. Cumque talia cogitassent, cunctis Episcopis, atque Clericis scripserunt, ut hæc observarent atque perficerent. Ex hoc ergo non post multum tempus Macedonio succedit Eudoxius, Basilio Athanasius, Eleusio Eunomius, qui postea Eunomianæ princeps fuit hæreseos. Porrò pro Eustathio Meletius Ecclesiæ Sebastenæ suscepit Episcopatum.

Sozomen. lib. 4. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 41. pag. 583. D. Diversæ Episcoporum pœnæ.

Lecta est etiam in Constantinopolitana urbe cum adjectione expositio fidei. Sed nos labyrinthum expositionum vix aliquando reperientes, eorum numerum quoque digerimus.

Socrates. lib. 2. cap 32. Edit. Christ. Vales. cap. 41. pag. 154. D.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Enumeratio diversarum expositionum hæreticarum, post explanationem fidei Nicæni Concilii.

Socrates. ibidem. Novem expositiones fidei.

POst Nicænum namque Concilium in dedicatione Antiochena, expositionem geminam dictaverunt. Tertia verò est, quæ à Narcisso apud Gallias Constantio Imperatori oblata dignoscitur. Quarta Eudoxii, quæ in Italia destinata est. In Sirmio tres dictatæ sunt, quarum in Arimino cum Consulatu * relecta est. Porrò octava in Seleucia ab Acacii sociis edita est; ultima Constantinopoli cum adjectione recitata est. Erat enim additum, ut neque substantia, neque subsistentia diceretur in Deo. In hac Ulphilas Gothorum Episcopus tunc primò * consensit. Nam tempore præcedenti Nicænam amplectebatur fidem: sequens Theophilum Gothorum Episcopum, qui præsens in Concilio Nicæno subscripserat. Acacius igitur, & Eudoxius cum suis Constantinopoli de quibusdam alterius partis Episcopis condemnandis certamen habebant: videntes indignari contra Macedonium Principem; primùm condemnaverunt eum, tamquam plurimæ necis auctorem, & quia Diaconum in fornicatione captum, in communione susceperant.

* Ed. relicta.

* MS. Lyr. conscripsit.

An. Dom. 363. Macedonius condemnatur.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

Quòd Eudoxius Arianus post Antiochenum Constantinopoleos invaserit Episcopatum, & de prava Aëtii doctrina.

Socrates lib. 2. cap. 33. Edit. Christ. Valesf. cap. 43. pag. 156. D.

EXpulso siquidem Macedonio, Eudoxius spernens Antiochiæ sedem, Constantinopolitanam invasit Ecclesiam, studio fultus Acacii, qui obliti suorum suis judiciis contraria sanciverunt. Nam cùm priùs Dracontium deposuissent, eo quòd ex Galatia transisset in Pergamum: non cogitantes quod actum fuerat, Eudoxium ad sedem aliam migraverunt. Quo facto, lectam fidem Arimino cum augmento, quod ipsi in Constantinopolitana urbe adjecerant, ubique direxerunt: mandantes, ut qui non subscriberent, jussione Imperatoris exilio mitterentur. Innotueruntque sua gesta & aliis Orientalibus sibi concordibus, & Patrophilo Scythopoleos Episcopo, qui de Seleucia ad propriam mox redierat civitatem. Eudoxio siquidem constituto Constantinopoli, tunc etiam major Ecclesia, quæ dicitur Sophia, dedicatur *Cõsulatu Constantii decimo, & Juliani Cæsaris tertio, quintadecima die Februarii mensis. Eudoxius enim cùm sedisset in sedem illam primus vocem, quæ ubique vulgata est, protulit, dicens: Pater ἀσεβὴς, Filius εὐσεβής. Ista duo Græca verba diversos habent apud Græcos intellectus; ἀσεβὴς enim dicitur & impius, & sine cultu: εὐσεβὴς dicitur pius, & bene colens. Cumque dixisset hæc verba, turba generatur in populo, quasi Patrem dixisset impium, Filium verò pium. Quo facto, nolite, inquit, turbari ad ea, quæ dixi: Pater enim ἀσεβὴς est, quia nullum colit: Filius autem εὐσεβὴς, quia colit Patrem. Hæc cùm dixisset Eudoxius, turba quidem sedata est: multus verò risus complevit Ecclesiam. Et hactenus illud dictum cum derisione permansit. His enim hæresiarchæ seductionibus, sermonibusque vacantes, Ecclesiam lacerabant. Hujusmodi ergo termino etiam Synodus Constantinopolitana conclusa est.

* Anno Dom. 360. Sophia, templum Constantinopolitanũ dedicatur.

Sozomen. lib. 4. cap. 28. Edit. Christ. Valesf. cap. 29. pag. 583. C.

Igitur Acacius, & socii ejus non cessabant: sed congregati apud Antiochiam, quæ eis dudum placuerant, destruebant; & ex conscriptione, quæ Arimino, & Constantinopoli fuerat lecta, nomen similitudinis abscindere nitebantur, & per omnia substantiam, atque voluntatem dissimilem esse Patri apud Filium, & ex non existentibus factum introducebant, sicut Ario primò placuerat: quibus Aëtiani etiam consentiebant. Is enim Aëtius post Arium primus apertè his nominibus uti præsumpsit. Quapropter sine Deo vocabatur: ejusque sequaces propterea Dissimiles, & Non existentiales sunt dicti ab his, qui Antiochia consubstantialitati consentiebant. Hos ergo dum requirerent cultores Nicæni Concilii, cur in expositione fidei suæ Deum ex Deo Filium dicentes dissimilem; & ex non extantibus nominare præsumerent? his sermonibus respondebant: Sic dictum est Deum ex Deo, sicut habetur apud Apostolum: Omnia autem ex Deo, unus ergo omnium etiam Filius Dei; & propterea positum est in expositionibus, Secundum scripturas.

Cur Aëtiani dicti sint Dissimiles, & non Existentiales.

Rom. 11. 36. Socrates. lib. 2. cap. 35. Edit. Christ. Valesf. cap. 45. pag. 157. D.

Hujus Verbi princeps fuit Gregorius Laodicenus Episcopus; qui cùm talia doceret, ignoravit quemadmodum Apostoli proprietates superiori tempore Origenes latiùs examinarit, atque interpretatus sit.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

De crudelitate Georgii apud Alexandriam, & qui post Cyrillum Hierosolymorum tennerunt Episcopatum.

Sozomen. lib. 4. cap. 29. Edit. Christ. Valesf. cap. 30. pag. 589. C.

INterea dum adhuc Athanasius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & adversantes sibimet Christianos; utrosque enim cogebat ad suam venire sententiam, & respuentes afficiebat. Erat enim apud sapientes odibilis, quasi despiciens eos, & Judicibus imperans: apud populum verò quasi tyrannus, & ultra potentes elatus: præcipuè tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare, & paternas festivitates agere prohibebat. Tunc enim milites, & Ægypti Ducem armatos in civitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum abstulit; quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo siquidẽ deposito, sicut prædictum est, apprehendit Hierosolymorum Ecclesiam Herennius, & post illum Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc Ecclesiam illam gubernasse percepimus usque ad Imperium Theodosii Principis, quando rursus Cyrillus ad proprium remeavit Episcopatum.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

De Macedonio, & Macedonianis.

Socrates. lib. 2. cap. 35. Edit. Christ. Valesf. cap. 45. pag. 158. C. Macedonius similis substantiæ assertor.

IGitur Macedonius Constantinopolitana pulsus Ecclesia, damnationem non ferens, quiescere respuebat. Declinavit enim ad eorum partem, qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant. Misitque legationem ad Sophronium, & Eleusium; quatenus defenderent expositam priùs in Antiochia fidem, & postea apud Seleuciam roboratam, & similis substantiæ fidem divulgandam esse commonuit. Ad quem concurrunt multi familiarium, qui nunc ab eo Macedoniani vocantur. Quicumque enim in Seleuceno Concilio Acacium declinaverunt, apertè verbum similis substantiæ sanciverunt, cùm priùs hoc non manifesto indicio declarassent. Est enim opinio apud multos, quia non inventum sit Macedonii, sed magis Maratonii Nicomediensis Episcopi: unde etiam Maratonii vocitantur; ad quos Eustathius expulsus de Sebastia confugit. Cumque Macedonius sanctum Spiritum comprehendere in tractatu divinæ Trinitatis declinaret; tunc & Eustathius: Ego, inquit, neque Deum nominare Spiritum sanctum patior, neque creaturam præsumo. Propter hanc ergo causam spiritui repugnantes appellant hujusmodi personas, hi qui in consubstantialitatis expositione concordant.

Macedonii error de Spiritu sancto.

Sozomen. lib. 4. cap. 26. Edit. Christ. Valesf. cap. 27. pag. 585. D.

Cum itaque Macedonius de Ecclesia Constantinopolitana fuisset expulsus, non ea quæ Acacius, atque Eudoxius sapiebat; sed tradebat magis Filium Deum, per omnia & secundum substantiam similem esse Patri. Sanctum verò Spiritum non earum rerum esse participem, sed ministrum, & perhibentem officium, & quæcumque de sanctis Angelis dici possunt.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

De his, quæ rursum ab Arianis contra ipsos Arianos gesta sunt; & quomodo Eustathius nequitiam patefecerit Eudoxii; & Epistola Constantinopolitani Concilii ad Georgium Alexandrinum, condemnantis Aëtium cum scriptis ejus.

*Socratis lib. 2. cap. 35. Edit. Christ. Valesf. cap. 45. pag. 159. B. Acaciani Antiochiæ conveniunt. * An. Dom. 361.*

IGitur sequaces Acacii in Antiochiam magno studio convenerunt, acti pœnitentia, quia similem dixerant Filium Patri. Et * Consulatu sequenti, id est, Tauri, & Florentii, cùm Euzoius eam gubernaret Ecclesiam, Imperatore ibidem constituto, pauci quidem rursus movebant ea, quæ dudum placuerant: dicentes oportere sermonem similis substantiæ auferri ab expositione fidei traditæ, tam in Arimino, quàm Constantinopoli: non celantes, sed apertè dicentes, quia per omnia dissimilis Filius est Patri, non solùm secundum substantiam, sed etiam secundum voluntatem; & ex non extantibus esset, sicuti prædicaverat Arius. Cum quibus erant sectatores Aëtii.

Theodoratus lib. 2. cap. 27. pag. 121. C.

Ea siquidem tempestate, dum perfidia accusaretur Eudoxii; inter alios Eustathius, quoniam de fide, inquit, examinationem vis fieri, ô Imperator, Eudoxii considera blasphemias. Obtulitque ejus expositionem, inter alia sic habentem:

Quæ dissimiliter proferuntur, dissimilia secundum substantiam sunt:

Unus Deus Pater, ex quo omnia: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.

Dissimile autem est, ex quo, & per quem: dissimilis igitur est Filius Deo Patri.

Aëtius in exilium missus.

Hac lectione commotus Imperator, requisivit Eudoxium, si fateretur suam. At ille negavit, dicens, quia esset Aëtii. Quem dum jussisset Imperator adduci; requisitus, licet ejus non fuerit, suam esse professus est; & ideo exilio destinatus. Eustathius tamen etiam Eudoxium ita sapere proclamabat: exigens, ut scripturam anathematizaret Aëtii. Quod licet tardè, fecit tamen; & damnavit quod priùs, & postea prædicabat. Deinde etiam ipse exigebat, ut ille ὁμοούσιον anathematizaret, quod scripturæ non haberent. Tunc Sylvanus, & ex non existentibus, inquit, & creatura, & alterius substantiæ, scripta nusquam sunt. Justum ergo est hæc abdicari. Quod Imperator quoque decrevit, ut fieret; quod (licet cum difficultate) fecerunt. Quo gesto, exigebant, ut & ipsi ὁμοούσιον abdicarent. Tunc disputativè, atque veraciter Sylvanus ait: Si ex non existentibus non est, neque creatura, nec ex alia substantia Deus Verbum: igitur consubstantialis est genitori Patri; sicut Deus ex Deo, & lumen ex lumine, eamdemque habet cum genitore naturam. Tunc Imperator iratus, exilium interminatus est eis. At illi: Potestatem, inquiunt, habes puniendi: non tamen nos Patrum statuta destruimus. Tunc Imperator illos pelli jussit Ecclesiis, & pro eis alios ordinari. Tunc Eudoxius, cùm tyrannicè Constantinopoleos teneret Ecclesiam, pulso Eleusio Cyziel, Eunomium ordinavit Episcopum. Et Aëtium in scriptis abdicaverunt, cujus videbantur esse consortes; scripseruntque Georgio, quod fuerat gestum

EXEMPLAR EPISTOLÆ UNIVERSI Concilii ad Georgium contra Aëtium, propter nefariam blasphemiam ejus.

Theodoretus lib. 2. cap. 28 pag. 114. A.

Sancta Synodus Constantinopoli congregata, Domino honorabili Alexandrinæ civitatis Episcopo Georgio Salutem.

Synodo reprehendente Aëtium propter nefandas ejus, & plenas scandalis, scripturas, secundum consequentiam Ecclesiasticarum sanctionum, super eo ab Episcopis actum est, quod decebat. Diaconatu namque depositus est, & ab Ecclesia factus extraneus. Et à nobis hæc monita processerunt, ut neque ad lectionem cujuspiam veniant nefandæ ejus Epistolæ: sed abjiciantur, eo quòd vehementer inutiles sunt. His autem adjicimus etiam anathematizandum eum, si permaneat in eo proposito, cum sequacibus suis. Consequens enim erat, ut omnes in Synodo convenientes Episcopi deponerent auctorem scandalorum, & schismatum in omni terrarum orbe factorum inter Ecclesias, & concordarent in sententia contra eum justè prolata. Sed extra vota, spemque nostram Serras, & Stephanus, Heliodorus, & Theophilus in nostra sententia concordare noluerunt, neque in ejus depositione subscribere; cùm scilicet Serras etiam aliam vesanam arrogantiam ejusdem accusaret Aëtii. Dicebat enim eum asperiora præsumere, atque dixisse; quoniam ea, quæ Deus hactenus celasset Apostolis, revelata sibimet affirmaret. Post hujusmodi vesanos superbosque sermones à memorato Serra de Aëtio protestatos flecti precibus nequiverunt, ut in nostra fierent determinatione concordes.

Aëtii vox superba.

Verumtamen nos longanimitate detenti, multo tempore sustinuimus eos, nunc indignantes, nunc rogantes, nunc interminantes, nunc iterum supplicantes; ut convenirent nobiscum, & consona omni Concilio definirent. Sustinebamus ergo si forsitan audirent, si forsitan intelligerent, si fortè prospicerent. Cumque, multo tempore nobis perdurantibus, non flecterentur sequi sententiam super prædicto viro prolatam, Ecclesiæ honorabiliorem esse, quàm horum virorum amicitias judicantes: finivimus contra eos excommunicationis tempus, sex mensium ad agendam pœnitentiam eis dantes inducias; ut si intra hoc tempus converterentur, & consentirent definitionibus fratrum suorum, susciperentur in Ecclesia; & propriam fiduciam, charitatemque repararent. Si verò sine pœnitentia permanerent, amicitiasque hominum regulis Ecclesiæ, & concordiæ nostræ præponerent; tunc eos Episcopatus dignitate esse judicamus extraneos. Quibus depositis, necessarium erit, ut in eorum locis alii constituantur Episcopi; quatenus legalis Ecclesia competentem sumens ordinem, sibi concordet, Episcopis videlicet universis servantibus vinculum charitatis, eademque cum perfectione dicendo in uno intellectu, unaque essentia. Ut ergo cognoscas quæ Concilio placuerunt, hæc tuæ reverentiæ scripta transmisimus: orantes, ut gratia Christi ista custodiens, pacificè & legitimè regas sub te constitutas Ecclesias.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

De Eunomio, & quomodo in Cyzico fuerit ordinatus, & inde rursus expulsus, hæreseos auctor extiterit.

Theodoretus, *lib. 2. cap. 26 pag. 115. D.*

HUne enim Aëtium Eunomius suis libris exaltat, & hominem Dei vocat, multisque favoribus honorat. Sed tunc & abdicantibus eum interfuit, & ab eis Episcopalem ordinationem ipse suscepit. Eudoxius igitur, & Acacius cum suis præbentes consensum his, quæ in Nicæa Thraciæ gesta sunt, pro Basilio, & Eleusio alios constituerunt Episcopos: de quibus supervacaneum loqui nunc censeo. De Eunomio solùm habito sermone narrabo, Igitur eùm, Eleusio vivo, Cyzicenam Ecclesiam percepisset Eunomius, & populi salubritatem videret Eudoxius, atque Imperatorem conspiceret sævientem contra eos, qui creatum profitebantur Unigenitum Dei Filium, eum compulit, ut celaret hunc sensum, nec eum aperiret investigantibus accusatoribus: dicens Eunomio quoque, quoniam opportuno tempore prædicabimus quæ modo celamus, & ignorantes docebimus, & contradicentes aut flectemus, aut cogemus, aut puniemus. His promissionibus persuasus Eunomius, obumbratam proferebat impietatem. Sed qui divinis educati sunt sermonibus, videntes dictorum calliditatem, molestè quidem ferebant: apertè verò contradicere præsumptionis opus, & non sapientiæ judicabant. Circumponentes ergo speciem sibimet hæreticæ pravitatis, & hoc se esse fingentes, accesserunt ad domum ejus: rogantes, ut eis exponeret apertè dogmatis veritatem; nec pateretur huc & illuc eos diversis ferri doctrinis. Tunc ille acceptâ præsumptione, sensum, quem celabat, aperuit. Quibus dicentibus nimis esse nefarium, ut non omnes sub eo constituti veritate fruerentur; his & hujusmodi seductus verbis, in conventu Ecclesiæ suam blasphemiam revelavit. At illi zelo suas animas accendentes, ad Constantinopolim perrexerunt. Et primùm quidem apud Eudoxium inscripserunt Eunomium; quo eos non suscipiente, adeuntes Principem, pestem illius cum gemitu panderunt. Dicebant enim potiùs istius dicta impia esse, quàm Arii. Pro his indignatus Imperator, præcepit Eudoxio, ut deduceretur Eunomius, & convictus Sacerdotio nudaretur. Cumque frequenter ab accusatoribus importunitatem passus Eudoxius declinaret, adierunt rursum Imperatorem: ingemiscentes, quia nihil quod præceperat, fecisset Exdoxius: sed tantam despiceret civitatem, blasphemiis Eunomii pereuntem. Tunc Constantius expulsurum se interminatus Eudoxium est: nisi Eunomium judicandum deduceret, & convictum in accusatione puniret. Hoc metuens Eudoxius, scripsit Eunomio, ut de Cyzico fugeret, sibique reputaret, qui nequaquam ejus monitionibus obedisset. Verùm Eunomius metuens abscessit quidem: sed contumeliam non ferens, proditionis quidem accusabat Eudoxium, læsumque se, & Aëtium asserebat; ac deinde gregem propriæ cohortis instituit. Quicumque enim ejus dogmatis concordiam sequebantur, ab Eudoxio recesserunt: proditionem accusantes ejus, sociantes semetipsos Eunomio, qui hactenus ab illo nomen habere noscuntur. Hinc ergo hæresiarches factus Eunomius, impietatis cumulo auxit Arii blasphemias. Quia verò arrogantiæ serviens passioni, proprium probatur fecisse collegium, ipsa quæ sunt gesta conclamant. Nam eùm abdicatus Aëtius fuisset, & expulsus, cum eo egressus non est; licet doctorem eum, & Dei hominem nominaret: sed mansit conjunctus Eudoxio. Cùm autem impietatis pœna exigeretur, ratum non habuit Concilii decretum: sed ordinavit Episcopos, atque Presbyteros Episcopali dignitate privatus.

Eudoxius consulit Eunomio ut dogma suum premat ad tempus.

Eunomius accusatur apud Imp.

Eunomius fugit.

Eunomius auget Arii blasphemias.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De Apollinare patre simul & filio, & eorum haresi.

Socrates, *lib 2. cap. 36. Edit. Chrif. Valef. cap. 46 pag. 160. C.*

PEr idem tempus in Laodicia Syriæ duo erant viri, uno nomine nuncopati, Pater atque natus, uterque dicebatur Apollinaris. Pater Presbyteri dignitate functus, Filius autem habens Lectoris officium. Græcorum ambo doctores eloquiorum. Pater Grammaticus, filius erat Rheton. Pater namqoe, cùm fuisset Alexandrinus genere, & priùs docuisset in Beryto, postea Laodiciam, & veniens duxit uxorem, & filium habuit Apollinarem. Tunc igitur ambo exercebantur cum Epiphanio Sophista; & eùm essent ejus amici, valde fovebant eum. Hoc metuens Theodotus Laodicenus Episcopus, ne frequenti confabulatione Sophistæ doclinarent ad Paganitatem, prohibuit, ne ad ejus scholas accederent. Qui parvipendentes Episcopum, Epiphanii amicitias magis amplectebantur. Postea Georgius Theodoti successor, cùm eos prohibere non potuisset, ambos communione privavit. Tunc Apollinaris filius arbitratus esse injuriam, & fretus eloquii tumore Sophistici, novitatem & ipse introduxit hæreseos, quæ nunc fertur nomen inventoris gerens. Aiunt enim quidam excitatos eos adversus Georgium, non tantùm propter prædictam causam, sed quia videbant eum varia dogmata proferentem; & nunc quidem profitentem similem Patri Filium, sicut erat Seleucia constitutum: nunc autem in Arianam declinare sententiam. Quapropter velut opportunam sumentes occasionem, abscedunt. Cùmque nullus eis intenderet, sub schemate religionis pestem hæreseos introducunt. Et primùm quidem dicebant animam à Deo Verbo in dispensatione incarnationis non assumptam. Deinde quasi pœnitentia ducti, corrigentes semetipsos adjecerunt: Animam quidem assumptam, quæ tamen non haberet mentem, sed Deum Verbum esse pro mente in homine assumptum. Circa hoc itaque solùm dicuntur esse corrupti, qui nunc illorum nomine vocitantur; nam Trinitatem consubstantialem esse profitentur.

Cur Apollinares ambo excommunicantur?

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Quomodo Jacobi Episcopi orationibus Persarum Rex non potuerit prævalere Romanis.

Theodoretus lib. 2. cap. 30. pag. 217. C. An. Dom. 357

CUm inter hæc Sapores Rex Persarum contra Romanos castra metaretur, Constantius cum magno exercitu veniens Antiochiam, fugavit hostes. Quod non militia Romanorum egit, sed Deus, qui colitur à Romanis. Trophæum ergo nunc studeo narrare victoriæ. Nisibis, quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, in termino posita est Persicarum, Romanarumque terrarum. Hujus erat Episcopus atque rector, & dux Jacobus, Apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Cujus digna, laudandaque miracula in hac historia conscribere, aut enumerare supervacaneum judicavi. Sed unum tantummodo ejus opus narrationis causâ exponam. Hujus igitur civitatem Romanis subditam Persarum exercitus obsidebat; & cùm septuaginta dies jugiter observaret, & multas quidem cepisset civitates, plurimaque circa hanc molimina posuisset, & vallos, atque fossam pro capienda urbe fecisset, eam nequaquam valuit obtinere. Postea verò Persæ impetum Mygdonii fluminis, per civitatem mediam properantis, à longe retinentes, & utrasque ripas ejus facientes celsiores; ut aqua in se collecta concresceret, quò vi majori posset irruere. Cùm vidissent jam etiam illas, quas fecerant sublimes ripas impleri, subitò auferentes quas fecerant cataractas, dimiserunt impetum fluminis contra murum, qui vehementis aquæ pondus non ferens, est inclinatus, & cecidit. Quo facto, ingrediens aqua cum magno impetu, etiam aliam partem muri, unde fluvius solebat exire, cum magna ruina deposuit. Hoc Sapores inspiciens, credidit se sine pugna capere civitatem. Et illa quidem die quievit, ut & fundus fluminis purgaretur, & posset ambulari per fluvium. Altera verò die cum omni militia credens per loca ruinosa murorum civitatem intrare, vidit murum ex utraque parte fabricatum. Ille namque sacratissimus homo, orationibus militea coarmavit, & alios urbis habitatores. Quo facto, & murum restituit, & propugnacula fecit, quibus repelleret accedentes. Et hoc non ad murum veniens egit: sed intra templum sacratum Domino supplicans adimplevit. Porrò Saporem non solùm muri fabrica terruit: sed etiam altera visio perturbavit. Vidit enim stantem supra murum quemdam Imperiali schemate circumamictum, & tam purpurâ, quàm diademate resplendere. Arbitratus autem esse Romanorum Imperatorem, mortem minatus est eis, qui nuntiaverant non illic eum esse præsentem. Quibus affirmantibus se vera dixisse, & Constantium Antiochia commorari, ex vultu, quem videbat, agnovit eorum verba esse veracia; & ait, Deum bella gerere pro Romanis. Cumque hoc graviter haberet, infelix sagittam dimisit in aërem. Et cùm vidisset, quia in corpore eum jaculari non potuit: tamen à vesaniæ suæ impetu non recessit. Tunc igitur Ephrem vir mirabilis, & conscriptor egregius apud Syros, sacratissimo Jacobo supplicabat, ut veniret ad murum, & videns Barbaros, maledictionis jacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo, ascendit in quamdam turrim; & cùm millia millium videret exercitus, aliam maledictionem eis non petiit, nisi cinyphes, & culices; ut per parva animalia supernam virtutem potuissent agnoscere. Orationem verò secutæ sunt nebulæ cinyphum, & culicum. Et elephantorum quidem promuscidas, cùm sint concavæ, equorum verò, aliorumque jumentorum aures simul, & nares impleverunt. At illi ferre vim parvorum animalium non valentes, sessores suos, ductoresque excussos dorsis projecerunt, & diruptas acies confuderunt; exercitumque relinquentes, summo impetu fugiebant. Hoc modo ter miserrimus Imperator parvam, clementemque correptionem in se cognoscens factam, à Deo habente providentiam animarum cum piè colentium, suum exinde reduxit exercitum: confusionem, non victoriam ex illa obsidione percipiens.

Sapores Rex obsidet Nisibim.

Ephrem Syrus vir mirabilis.

Imprecatio Jacobi in Persas.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

De Concilio denuò apud Antiochiam congregato.

Theodoretus lib. 2. cap. 31. pag. 219. C.

HOc itaque tempore Constantius Antiochia morabatur. Et, Parthico prælio quiescente, rursus colligebat Episcopos: cogens omnes negare verbum & unius substantiæ, & alterius substantiæ. Verùm cùm Eudoxius post Leontium Antiochenam arripuisset sedem, deinde pulsus post multa Concilia, cùm Constantinopolitanum iniquè tenuisset Episcopatum, Antiochena Ecclesia Pastore privata videbatur. Tunc ergo convenientes Episcopi, cùm essent plurimi, & undique congregati, dicebant Imperatori oportere primitus Pastorem constitui, & ita cum illo de dogmatibus cogitari.

Consultatur de Episcopo Antiochenæ præficiendo.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

De Translatione sancti Meletii ad Antiochenum Episcopatum, & de ejus expositione de unitate Trinitatis.

Theodoretus Ibidem.

ILlo tempore sacratissimus Meletius civitatem quamdam Armeniæ regens, & Barbaros edocens, quietem habere videbatur. Quem putantes Ariani sibi consentire, petierunt à Constantio, ut Antiochenæ constitueretur Præsul Ecclesiæ. Cum quibus etiam Orthodoxi propter claritatem ejus vitæ, & salubritatem rectorum dogmatum, in ejus subscripsere decreto; ipsumque decretum utraque pars Eusebio Samosateno commendavit Episcopo. Veniente siquidem magno Meletio, occurrit ei populus utriusque partis, cum quibus Judæi pariter, & Pagani desiderantes famosissimum illum videre Meletium. Tunc Imperator & ei, & aliis, qui exponere poterant, jussit, ut populis explanarent locum illum: *Dominus creavit me in initio viarum suarum in opera sua*; præcipiens, ut Exceptores eorum verba conscriberent. Et primùm quidem Georgius Laodiciæ fœtorem hæreticæ pestis evomuit. Post quem Acacius Cæsareæ, quamdam nisus mediam proferre

Jubet Constantius Aug. ut Episcopi hunc locum: Dominus creavit, &c. populo exponant. Prov. 8. 22

doctrinam; multùm ab illorum blasphemia recessit: non tamen summum Apostolicæ integritatis dogma servavit. Tertius autem magnus surrexit Meletius, & rectitudinem regulæ in sacra disputatione monstravit. Nam veluti quodam pondere veritatis utens, & quod plus, & quod minus erat, evitavit. Cùmque turba universa faveret, rogans, ut brevem eis doctrinæ daret imaginem: tres ostendens digitos, deinde colligens duos, & unum tendens, illam laudabilem protulit vocem: Tria sunt quæ intelliguntur: sed tanquam de uno disputamus.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Quòd, expulso Meletio, Euzoius Arianus Antiochiæ sit ordinatus Episcopus.

SOZOMEN. *lib 4. cap. 27. Edit. Christ. Valesi cap. 28. pag. 587. C.* *Meletius quod de Trinitate ore eloqui non sinitur, manu designat.* THEODORETUS *lib. 2. cap. 32. pag. 120 D.* *Meletius operâ Arianorū in exiliū protruditur.*

EO tempore fertur Archidiaconem ejus Ecclesiæ, adhuc eo loquente, extensa manu ejus os obstruxisse. At ille suam sententiam manu, clariùs, quàm voce signavit. Tribus enim apertis digitis, & denuo clausis, & uno tantum digito rursus extenso, pollicis schemate divulgabat: quia tres unum sunt. Deinde Archidiacone ejus manum, ore dimisso, tenente, libera voce clamabat, Nicænum servari debere Concilium.

Contra hanc doctrinam Ariani calumniæ linguas exacuerunt, Sabellianum asserentes sanctum esse Meletium. Ob quam rem Principi suaserunt, ut in propriam provinciam exilio mitteretur. Et supra dictus Euzoius apertè Arianum dogma laudavit; hunc enim cum Ario magnus Alexander Diaconatu privaverat. Hoc itaque facto, Christianus populus ab hæreticia divisus, in Apostolicam Ecclesiam positam loco, qui dicitur Vetus, conveniebat. Annis namque triginta postquam magnus Eustathius fuerat expulsus, Orthodoxi Arianorum onera sunt perpessi, eorum mutationem utilem sustinentes.

SOZOMEN *lib. 4. cap. 27. Edit. Christ. Valesi. cap. 28 pag. 588. B.* *Schisma in Antiochena [illegible].* THEODORETUS *lib. 2. cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 32. pag. 121. B* *Genes. 19. 17.* *Matth. 5. 29.*

Sequacibus enim Meletii communicare noluerunt hi, qui ab initio Nicænum dogma servaverant: dicentes, quia ex Ariano decreto Meletius fuerit ordinatus, & sequaces ejus ab illo sint baptizati: ob quam rem Antiochena Ecclesia in aliam dividitur partem.

Cumque viderent Orthodoxi, hæreticorum crescere magis impietatem, & Apostolici dogmatis defensorea apertè debellari, sanctùmque Meletium pulsum, & Euzoium hæreticum ordinatum, verborum memorati sunt, quæ dicta sunt Loth: *Salva* (inquit) *salva animam tuam.* Ad hæc etiam Evangelici verbi dicentis: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, aufer eum & abjice abs te.* Idem & de manu, & pede Domino sanciente, qui etiam adjecit, dicens: *Melius est enim tibi, ut pereat unum membrum tuum, quàm totum corpus in gehennam mittatur.* *Matth. 5. 30.*

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

De Constantia Eusebii propter Meletium.

THEODORETUS *lib. 2. cap. 32. pag. 124. C.*

POrrò mirabilis Eusebius, cujus dudum memini decretum fuisse commendatum, videns prævaricationem pactorum circa Meletium meditatam, ad suam reversus est civitatem. Ariani verò scriptum testimonium metuentes, Constantio suaserunt, ut mitteret qui decretum de Meletio factum, ab Eusebio revocaret. Tunc missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret. Cumque venisset, & Imperatoris verba nuntiasset; tunc Eusebius admirandus, commune, inquit, depositum non restituam: nisi omnes qui tradiderunt, dicant. Quod dum qui fuerat missus renuntiasset, indignatus Imperator, denuò misit, ut redderet quod acceperat: adjiciens scripto, ut si reddere nollet, dexteram manum ejus abscinderet; verbo tamen jubens illi quem misit, ne faceret quod habebatur in litteris. Cumque epistolam legisset Eusebius, & invenisset pœnam ab Imperatore dictatam, cum dextera manu obtulit & sinistram, ambas incidi petens. Nam decretum, inquit, non dabo, clarum Arianæ pestis indicium. Hanc ejus firmitatem Constantius videns, laudavit egregiè. Mirantur enim & impii resistentium sibi laudes, cùm gestorum magnitudine superantur.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Quomodo Julianus, negatâ Christianâ religione, bellum contra Constantium parabat, & de morte Constantii.

SOZOMEN. *lib. 5. cap. 1. pag. 594. A.* *An. Dom. 361.* *Victoria Juliani adversum Alemannos.* *Appellatur Augustus.* *Vocat se Pontificem Gentilium.* *Nota crucis in vestibus.*

HÆc igitur apud Orientales agebantur Ecclesias. Interea Julianus Cæsar bello devincens Barbaros, apud Rhenum fluvium residentes, alios quidem peremit, alios cepit: claraque victoria decoratus, dum mediocritate vitæ, atque mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Judices ab illo factos honoribus mulcebat; & ad illius invidiam litteras proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentium gestum, in Italiam Barbaros induxisse. Repentè verò religione mutatâ, cùm prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominavit; & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subjectisque talia colere suadebat. Cumque Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur: sperans ille, quia sine bello posset Illyricum detinere, ad eos agebat iter: dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam non sponte, sed voluntate militum infulas Imperii suscepisset. Dicitur itaque, quia dum ad hos terminos accessisset, vindemiâ jam collectâ, circa occasum Pleiadum uvas denuo fuisse prolatas. Insuper etiam imbrem ex aëre descendentem, in ejus veste, simul & cæterorum guttas singulas Crucis formasse signacula. Hoc facto, videbatur & ipsi & aliis, quia botris extra tempus illatis, bonum rei panderetur indicium; imber autem cadens vestem, supra quam ceciderat, roboraret.

Alii

Alii verò dicebant, uvarum signum præter tempus, significare perditionem Imperatoris ad instar hujusmodi botrorum, & parvi temporis fore ejus imperium. Porrò de Cruce dicebant prænuntiare hoc signum, quia sit cœleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos Crucis indicio. Unde cognoscitur, quia diversa interpretati, quàm dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt; utrumque enim opportunè dictum sequens tempus ostendit. Cùm audiret itaque Constantius contra se venire Julianum, instructione belli Parthici derelicta, Constantinopolim veniebat.

Et Mopsucrenis inter Cilicas atque Cappadocas, nimia cogitatione, apoplexiæ passione defunctus est, *Consulatu Thauri, & Florentii, tertia die mensis Novembris, anno vitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnavit, vigintiquinque post illum.

Quo defuncto, Julianus quidem jam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens, appellatus est Imperator.

Socrates lib. 2. cap. 37. Edit. Christ. Valef. cap. 47 pag. 181. D.
Quo anno Constantius Aug. moritur.
*An. Do. 361.
Sozomen. lib. 5. cap. 1. pag. 591. C.
Julianus Imperator appellatur.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

De Juliani genere, ac disciplinis, & quomodo pervenerit ad Imperium.

SOCRATES. *lib. 3. cap. 1. pag. 164. B.* * MS. Lyr. *principatum.*

NUnc igitur de Juliano pauca dicenda sunt, ejusque genere, ac disciplina, & quomodo venerit ad * Imperium. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellavit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos; quorum unus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Et Dalmatius quidem habuit sui nominis filium: Constantius autem duos habuit natos, Gallum, & Julianum. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanæ civitatis, dum milites juniorem Dalmatium peremissent: tunc & isti, defuncto jam patre, penè mortis periculum cum Dalmatio sustinuerant: nisi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur inevitabilis, liberasset: Julianum verò ætas infantis; erat enim annorum octo. Cùmque ab eis furor Imperatoris quievisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam à progenitoribus possessiones habebat. Porrò Julianus crescens, in auditoriis Constantinopolitanæ urbis exercebatur in Basilica, ubi doctores erant, habitu privato procedens; habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, Grammaticum Nicoclem Laconensem. Rhetoricam verò legebat apud * Eubolum Sophistam tunc Christianum. Quod providentiâ quippe Constantii gestum est: ne apud paganum Sophistam legens, ad ejus superstitionis dogmata declinaret. Erat enim Julianus ab initio Christianus. Cùmque lectione proficeret, fama per populum volitabat: quia posset etiam Romanam gubernare Rempublicam. Quod dum latiùs panderetur, æstuationes induxit Imperatori Constantio. Quamobrem abstulit eum ab urbe Regia, & misit in Nicomediam: præcipiens, ne conveniret apud Libanium Sophistam Syrum. Tunc enim Libanius à pædagogis Constantinopolitanis expulsus, Nicomedia morabatur. Prohibebatur ergo Julianus apud Libanium legere, eo quòd Paganus esset: verumtamen librorum ejus lectionibus utebatur. Cumque proficeret in Rhetorica, supervenit in Nicomediam Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius; quem postea quasi artes Magicas exercentem, Valentinianus Imperator præcepit occidi. Tunc igitur non ob aliam causam Nicomediam venerat, nisi Juliani famâ pertractus. Apud quem Julianus cùm verba * philosophica prægustasset, cœpit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam Imperii cupidinem animo ejus immiserat. Cumque hæc non laterent aures Imperatoris, inter spem metumque constitutus, suspicionem celare volens (quia qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus) tonsus Monachicam simulabat vitam; & latenter quidem exercebatur in philosophia; in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Denique in Ecclesia Nicomediæ Lector est constitutus; & sub hoc habitu furorem declinavit Imperatoris. Hæc equidem pro timore faciebat, nequaquam à spe recedens, qu[illegible] mente conceperat. Dicebatque plurimis am[illegible]orum suorum feliciora fore tempora, quibus ipse rerum potiretur imperio.

Gallus & Julianus Constantini magni nepotes.

Gallus Ephesi dat operam litteris, Julianus Constantinopoli, & sub quibus magistris. * MS Frob. & Niv. *Ecebolum.*

Libanius Sophista pulsus Constantinopoli, venit Nicomediam.

Maximus philosophus præceptor Juliani in philosophia.

* MS. Lyr. *sophistica.*

Julianus fingit se Christianum, & Lector fit Nicomediæ.

Dum hæc itaque contra eum sic agerentur, Gallus germanus ejus Cæsar constitutus, venit ad Nicomediam visurus eum, dum pergeret ad Orientem. Post paululum verò perempto Gallo, repentè Julianus quoque fit suspectus Imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit; & dum fuga lapsus fuisset, diversa loca circumeundo, salvatus est. Vixque serò uxor Imperatoris Eusebia celatum inveniens, supplicavit Imperatori, quatenus nihil mali pateretur: sed ut potiùs ad philosophandum mitteretur Athenas.

Eusebia uxor Constantii supplicat pro Juliano.

THEODORETUS, lib. 3. cap. 3. pag. 126. A

Julianus consulit vates.

Cœpit igitur Julianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens universam Helladam, vates quærebat responsa reddentes: consulens, si ad suum Imperium perveniret; invenitque virum, qui ei desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quemdam idolorum locum, & intromittens in adytum, seductores dæmones evocavit. Quibus solemniter apparentibus, terrore compellitur Julianus in fronte sua Crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi Dominici figuram respicientes, & suæ recordati devictionis, repente disparuerunt. Quod agnoscens Magus, cœpit culpare Julianum. At ille & terrorem significavit, & Crucis se dixit obstupuisse virtutem, eo quòd videntes hoc signum dæmones evanuerint. Porrò Magus: Non hoc suspiceris, inquit (ô bone vir) quia timuerunt, sicut ais: sed abominati hoc signum potiùs, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio replevit Christiani signaculi Julianum.

Miraculum de dæmonibus ob Crucis signationem fugientibus.

SOCRATES. lib 3 cap. 1. pag. 166. C. An. Dom. 360.

Constantia fit uxor Juliani.

Post hæc igitur Imperator evocavit Julianum, & constituit Cæsarem: dansque ei conjugem Constantiam sororem suam, contra Barbaros eum destinavit ad Gallias. Hi namque Barbari, quorum Imperator Constantius contra Magnentium solatia petierat, cùm nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant urbes. Cùm esset ergo juvenculus Julianus, jussit, ut præter consilium Ducum nihil moliri præsumeret. Cùmque illi acceptâ potestate negligerent, & propterea Barbari superarent, tunc Julianus Duces quidem deliciis vacare permisit. Sumens autem milites, eisque spolia peremptorum hostium compromittens, initium vincendi Barbaros fecit, & amorem suum apud milites collocavit. Fertur itaque, dum in aliquam civitatem fuisset ingressus, quia corona laurea, quibus solent civitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune super ejus caput decidit, eumque aptissimè coronavit. Quo facto, cuncti clamaverunt, quia ei signum foret Imperii. Aiunt enim quidam Constantium propterea eum contra Barbaros direxisse, ut ibi deficeret. Sed nescio, utrum vera suspicio sit; nam qui ei germanam dedit uxorem, si hoc cogitasset, contra se potiùs insidias excitaret. Cum igitur Julianus apud Imperatorem de Ducum negligentia quereretur, alter mittitur Magister armorum, ejus alacritati conveniens, cujus ministerio cum Barbaris est fiducialiter congressus; & dum illi per Legatos litteras Imperatoris, eos ad provincias invitantis ostenderent, tunc ille Legatos eorum misit in vincula: factâque congressione vicit, ita ut etiam captum Regem Constantio dirigeret. Hac felicitate provectus, à militibus appellatur Augustus. Cumque corona deesset Imperialis, unus signa portantium torquem, quem habebat in collo, sumens, Juliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Julianus Imperator est factus. Quæ verò postea gesserit ille Philosophus, judicent audientes. In ipso namque principio non missa Legatione apud Constantium, nec animum benefactoris placans, quæcumque ei videbantur agebat: modò Judices mutando Provinciales: modò derogando Constantio, & per urbes singulas publicè relegendo ab eis Barbaris definitas epistolas. Quamobrem plurimi eum sequebantur, à Constantio recedentes. Tunc igitur etiam figmentum Christianitatis quod habebat, abjecit. Et dum circumiret diversas urbes, aperiens templa, idolis offerebat, & semetipsum Paganorum Pontificem nominabat. Cùmque talia gereret, intestinum bellum contra Constantium quæsitâ occasione præparabat; & quantùm ad eum perfici potuit. Non enim sine multo sanguine studium ejus philosophiæ poterat adimpleri: nisi Deus consiliorum Judex, alterum sine alterius concertatione finisset. Nam cùm venisset Julianus ad Thracias, nunciatum est ei mortuum fuisse Constantium. Et hoc modo intestino bello Romanum liberatur Imperium. Veniens autem Julianus Constantinopolim, cogitare cœpit, quemadmodum sibi populum complacaret, & ejus favorem decenter acquireret. Quod hac arte fecit. Bene namque sciebat Constantium ab omnibus populis, nomen consubstantialitatis amplectentibus odiri: ob quam rem ab Ecclesiis videbantur exclusi, & Episcopi confiscati, exilioque directi. Simul etiam noverat & Paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum; & desiderare adipisci tempus, quo eorum aperirentur templa, & haberent idolis immolandi licentiam. Sic igitur utrumque populum mœroribus vulneratum à defuncto agnoscens, & communiter omnes Eunuchorum violentiâ, & præcipuè Eusebii rapinis ingemiscentes, apud omnes semetipsum artificioso velamine commendavit; & aliis quidem fingebat; aliis autem per vanam gloriam largus erat: omnibus tamen in communi, qualis esset religione, monstrabat. Et primùm quidem crudelitati Constantii circa subjectos derogans, & * eam coram populo universo redarguens, jubet Episcopos exilio deportatos revocari, & confiscatas eorum reddi substantias. Templa quoque Paganorum velociter suis necessariis præcepit aperire. Eos autem, qui fuerant ab Eunuchis oppressi, recipere, quæ malè ab eis fuerant abrepta, sancivit. Eusebium verò præsidentem Imperiali cubiculo morte damnavit; non solùm quia multos oppresserat: sed quia Gallum quoque fratrem suum, ejus accusatione audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepelivit. Expulitque Palatio eunuchos, tonsores, & cocos. Eunuchos quidem, quia ejus uxor objerat, postquam non duxit aliam. Cocos autem, eo quòd cibis simplicibus uteretur. Tonsores autem, unus (inquit) sufficit multis. Scriptorum autem plurimos fortunæ antiquæ restituens, reliquis eorum mercedem scripturæ dari præcepit. Abscidit quoque etiam publicum cursum mularum, & caballorum, quos publicis jussit utilitatibus ministrari. Hæc ejus opera laudant pauci, plurimique vituperant: quia remoto fastu Palatii, contemptibile videbatur Imperium. Is enim noctibus vigilans conscribebat libros. Et descendens in Senatu publicè recitabat. Solus enim Imperatorum

Alemanni profligati à Juliano.

Julianus Pontificem Paganorum se nominat.

Quo arte Julianus populi favorem sibi comparaverit.

** Ed. Frob. & Niv. eum.*

Episcopi exules restituuntur, & Templa Paganorum aperiuntur.

Eusebius Eunuchus cubicularius Constantii morte damnatur.

Ejiciuntur ab aula Eunuchi, coci, & tonsores.

Julianus Scribit libros, & recitat in Senatu.

Philosophi clamavit in aulâ Julianus.

à Julio Cæsare in Curia Senatus recitavit orationes. Honorabat quoque disciplinarum cultores, maximè philosophantes. Quamobrem undique fama congregabat hujusmodi viros, emanantes circa Palatia, qui circumamicti palliis magis habitu, quàm magisterio pandebantur. Erantque graves universis Christianis, seductores viri, & Imperatoris semper religioni faventes. Habens itaque Julianus plurimum vanæ gloriæ vitium, cunctos ante se Principes laceravit in oratione, quam de Cæsaribus scripsit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo cocos, atque tonsores expelleret, opus Philosophi, non tamen Imperatoris egit; ut autem detraheret, atque laceraret, neque Philosophi, neque Principis fuit.

CAPUT SECUNDUM.

Quomodo Julianus ad ritum devenerit Paganorum, & de sacrificiis idolorum.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. pag. 593. B.
** Ed. expeditiones.*
Quo ritu Julianus baptismo suo renuntiaverit.
Prodigiũ coronatæ Crucis in visceribus pecudis.

Fertur itaque mox in ipso principio Julianum sic apertè & impudenter negasse Christianam fidem, ut quibusdam sacrificiis, & invocationibus, * quas expiationes Pagani vocant, & sanguinis immolatione, nostrum baptisma studeret ablui, & abrenuntiare Ecclesiasticæ confessioni. Ex illo enim tempore tam secretè, quàm publicè, & in templis licenter Pagani sacrificia celebabant. Fertur etiam, quia dum aliquando sacrificaret, ostensum sit ei in visceribus pecudis immolatæ signaculum Crucis, corona circumdatum. Qua visione, alios quidem sacrificii ministros fuisse perterritos: æstimantes quippe hujusmodi religionis virtutem, & Christiani dogmatis æternitatem; eo quòd corona, quæ circumdabat Crucem, victoriæ esset indicium; & quia ambitus circuli à suo principio nusquam terminaretur: sed magis rursus reverteretur in semetipsum. Cumque cæteri mirarentur, Princeps hujus scientiæ confortavit eos: dicens prospera, & utilis sibi indicia fuisse monstrata; & quia magia signum dogmatis Christiani coërceretur; nec ei, quò vellet dilatari liceret, termino circuli circumsepto.

CAPUT TERTIUM.

Quomodo etiam ante Imperium latenter fuerit Paganus.

Theodoretus lib. 3. cap. 2. pag. 126. C.
Julianus lector est ordinatus ob metum.

Julianus enim metuens Constantium, quia genere proximos, tyrannidis formidine, perimebat, Lectorum sociatus est choro, & divinos codices in Ecclesia, populo audiente, legebat. Nam & Basilicam Martyrum ædificavit, quam divina providentia non suscepit.

Sozomen. lib. 5. cap. 2. pag. 594. A. Prodigiũ dum Julianus & Gallus templum Memmæ erigunt.
** Ed. Mamæ.*

Cum adhuc pueri Gallus, & Julianus in Cappadocia morarentur, aiunt habuisse eos tunc studium, ut maximam Basilicam ad sepulturam martyris * Memmæ fabricarent; & inter se diviserunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, ut alter alterum superaret, fertur aliquod provenisse miraculum; & nisi hactenus superessent, qui hæc se audivisse ab inspicientibus enarrarent, videretur forsitan incredibile. Galli namque pars augebatur, & omnino crescebat: Juliani verò labores, alii quidem * fodiebantur, alii, terrâ ipsâ evomente, ruderibus implebantur. Aliquoties deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ causa cunctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo namque æstimabant: quia non esset vir ille in religione Christiana salubris.

** MS. Lyr. fodiebantur.*

CAPUT QUARTUM.

Quàm fuerit Julianus Christianis infensus.

Sozomen. lib. 5. cap. 3. pag. 596. C.

Cum igitur solus tenuisset Imperium, templaque reserasset, & alia repararet, omnem devotionem etiam ministris templorum affluentius impendebat. Sæpe verò civibus in commune rescripsit, ut ad Paganos accederent ritus, & ejus donatione fruerentur: Christianis se inimicum apertè designans; ita ut neque venire ad se eos vellet, neque legationes eorum suscipere. Denique cùm Persæ movissent bellum, legationem mittentibus Nisibinis, tamquam omnibus Christianis, & neque templa reserantibus, neque ad eorum sacra venire volentibus, interminatus est, non se auxilium præbiturum, nec legationem quasi pollutæ civitatis esse suscepturum, neque ad eos primitus accessurum, nisi cognosceret in Paganitatem esse mutatos. Hoc etiam apud Palæstinam questus de Constantiensibus delegavit. Hic enim locus, cùm esset Gazæ portus, & Maioma vocaretur, essetque Christianis plenus, à Constantino dignitatem meruit civitatis, & ex filii ejus nomine Constantia nuncupata est. Injustum enim arbitratus est Constantinus, ut Paganis subdita videretur esse Gazensibus. Tunc ergo Juliano regnante, litem Gazæi Constantiensibus intulerunt. Quo Judice residente, Constantiam rursum eis subdidit, distantem quasi stadia viginti. Et ex illo, sublato priori nomine, Gazæ Maritimæ vocabulo nuncupatur. Habebat enim communes Judices, atque Duces: sola verò jura Ecclesiæ duas videntur ostendere civitates; utraque enim suum Episcopum habet, & Clerum. Et Vigiliæ Martyrum, atque Collectarum apud eos seorsum fiunt, & termini utriusque Episcopatus, Ecclesiæque subsistunt. Quodam tempore defuncto Majumeno Pontifice, quidam Præsulum Ecclesiæ Gazæorum studuit utrumque Clerum suæ ditioni submittere: fas non esse dicens, uni civitati duo Episcopi præsiderent. Resistentibus Maiomenis, deliberavit provinciæ Synodus, ut eis proprium ordinaret Episcopum: oportere credens, ut qui sub Constantio pro pietatis religione civitatis habere privilegia meruerunt, & Pagani Principis judicio hæc amiserunt, in Sacerdotiis, & ordine Ecclesiarum nequaquam dato antiquitùs honore privarentur.

Nisibinis, Christianis, nolnit suppetias ferre Julianus.

Urbe Constantia unde sic dicta, & quomodo Gazæis iterum à Juliano subjecta.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 598. C. Julianus Cæsaream Cappadociæ privat nomine suo.

Ea siquidem tempestate Cæsaream Cappadociæ maximam, ac felicissimam civitatem ita vocari prohibuit, eique appellationem antiquam Cæsaris abrogavit, quam à Claudio Cæsare promeruerat; nam priùs Mazaca vocabatur. Habebat enim odium ejus antiquitùs, eo quòd omnis ejus esset populus Christianus, & templum apud se Jovis,

& patrii destruxisset Apollinis. Nam cùm etiam, eo regnante, Fortunæ sacellum, quod solum remanserat, à Christianis fuisset eversum, civitati crudeliter erat infestus; & Paganorum populos illic habitantes, valde culpabat, qui semetipsos ulti non essent, & quodlibet pro Fortuna sustinuissent. Omnes verò possessiones, atque pecunias Cæsariensium Ecclesiarum cum verberibus exquirens, ad medium ejus jussit afferri. Moxque ex eis trecentas auri libras in ærario publico collocavit. Clericos autem universos aggregari inter milites jussit, Duci provinciæ servituros; quod est nimis grave, & vehementer injuriosum. Populum verò Christianorum cum uxoribus, atque filiis inscribi præcepit, & tamquam vicaneos tributa persolvere: cum interminatione jurans, quia nisi templum rursus festinanter ædificarent, & civitatem nimis affligeret, & neque capita sua Galilæos habere permitteret. Sic enim solebat vocare Christianos. Quod fortè evenisset, nisi fine celeri defecisset.

Clerici coguntur militare.

Galilæos Julianus vocat Christianos.

CAPUT QUINTUM.

Quòd initio Imperii sui magis pepercerit Christianis.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 599. B.

INitio namque parcens Christianis, clementior visus est: sciens priores persecutores nihil profuisse ad augmentum Paganitatis quotquot punierint Christianos; qui magis hinc creverint, & facti sint gloriosi pro vero dogmate morientes. Invidiam igitur habens eorum gloriæ, à tormentis abstinuit: judicans esse necessarium, ut sermone potiùs, & admonitione ad Paganitatem colendam populo suaderet: credens etiam hinc se monstrare clementem.

CAPUT SEXTUM.

Quomodo Mares Episcopus Chalcedoniæ in facie redarguerit Julianum.

Sozomen. lib. 5. cap. 4. pag. 599. C.

DIcitur enim, quia, dum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret, accessisset ad eum Mares Episcopus Chalcedoniæ, & publicè impium, & ἄθεον, id est, sine Deo, apostatamque vocitasse: illum verò solam ei improperasse cæcitatem (erat enim senex, & pro imbecillitate oculorum manu alterius agebatur.) Super hæc volens etiam lacerare Deum, consuetè dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare te potest. Respondens verò Mares dixit: Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideo gestum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potiùs roborari Paganitatem, si se patientem, ac mitem Christiano populo demonstrasset.

CAPUT SEPTIMUM.

Quòd eos, qui fuerant à Constantio deportati, revocaverit, & de vexatione Ecclesiasticorum, & populi Christiani.

Sozomen. lib. 5. cap. 5. pag. 600. A. Subdola Juliani in Christianos clementia.

HÆc itaque faciens, eos, qui fuerant à Constantio fugati, pro religione revocavit; & confiscatis patrimonia sua restituit: præcipiens populo, ut nullum læderent Christianum, neque nolentem sacrificare compellerent: sponte verò accedentes ad aras, priùs expiari apud dæmones, purgarique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia privilegia, honores, consuetudinesque subtraxit, & leges positas pro eis solvit, ipsosque Curiæ tradidit: simul & à virginibus, & viduis, quæ pro pœnuria inter Clericos pascebantur, jussit exigi ea, quæ dudum à publico accepisse videbantur. Constantinus enim Imperator disponens res Ecclesiarum, unicuique civitati prospexit; ut Clerus sufficientia * emolumenta perciperet, & hoc lege firmavit; quod hactenus, mortuo Juliano, servatur. Hanc exactionem aiunt nimis fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaque sub Constantino, & Constantio fundata destruebantur: datæ ad ædificia pecuniæ rursus exigebantur. Hac occasione Sacerdotes, & Clerici, & populus Christianus crudeliter vexabantur.

** MS. Lyr. alimenta*

Virgines & viduæ pauperculæ inter clericos publico sumptu alebantur. Sacerdotibus abūde provisū à Cōstantino.

CAPUT OCTAVUM.

De seditione apud Alexandriam orta contra Paganos.

Socrates. lib. 3. cap. 2. pag. 179. A.

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima civitate contigit ex hujusmodi causa seditio. Erat locus quidam in civitate antiquis temporibus desolatus, atque neglectus, multaque sorde completus: hic Pagani olim deæ Methræ sacrificantes, homines immolabant; quem locum Constantius, quasi vacantem, Ecclesiæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius volens oratorium fabricare, repurgium faciebat. Quod dum fieret, inventum est illic adytum, in multa profunditate constructum, in quo Paganorum mysteria * celebrabantur. Erant enim ibi calvariæ hominum plurimæ, majorum pariter, & infantium, qui perhibebantur illic extincti, ut ex eorum visceribus artes Magicæ exercerentur. Hæc igitur Christiani reperientes in adyto Methræ, studuerunt ad irrisionem Paganorum universis hæc facinora reserare; divulgabantque capita hominum, quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani respicientes, & opprobrium non ferentes, ita succensi sunt; & omne, quod ad præsens invenerunt, arma judicantes, impetu contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fustibus, aut lapidibus, alios funibus strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sanctæ Crucis injuriam, plurimos diversis vulneribus affligentes. Et ita gestum est, ut neque proximis parcerent, sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrem, pater filios, & parentes, & invicem in sua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eumdem locum purgare quieverunt.

**MS. Theod. colebantur.*

CAPUT NONUM.

Quomodo Alexandrinus Georgius sit extinctus.

Sozomen. lib. 5. cap. 7. pag. 603. B.

Cadaver Georgii camelo impositum, per totam civitatem traducitur, & concrematur.

* MS. Santheod. pomparerunt.

INterea cùm Judices denuntiassent mortuum fuisse Constantium, & imperare Julianum, seditionem fecit in Alexandria populus Paganorum, & impetu facto super Georgium, vinculis eum alligaverunt. Quem post paululum venientes ad carcerem peremerunt, ejusque cadaver imponentes camelo, à mane usque ad vesperam per totam * portaverunt civitatem, & circa serò concremaverunt. Multi ferunt Arianorum, quod ab amatoribus Athanasii id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles; cùm utique & querelas haberent adversus eum propter idola, & templorum injurias, prohibitionemque solemnitatum. Quod etiam Julianus sic se habuisse testatur per litteras, ad Alexandrinos missas; in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quasi propter reverentiam Serapis, quem civitatis conservatorem dicit, & Alexandri conditoris ejus, necnon Juliani avunculi sui, in Paganitate devoti, & Christianos nimis odientis.

CAPUT DECIMUM.

*Quomodo * Julianus Ecclesias clauserit, & Ecclesiæ ornamenta diripuerit.*

* avunculus Juliani Apostatæ.

Sozomen. lib. 5. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 604. D.

Theodoriti martyrium.

* MS. Lyrcensione.

DIcitur enim, quia studium habuerit, ut in thesauros Imperatorios plurima, & pretiosa Ecclesiæ Antiochenæ vasa reconderet, & quia clausisset Ecclesias, & universos Clericos effugasset, & solum tunc Theodoritum stetisse Presbyterum. Quem cùm tamquam vasorum custodem comprehensum crudeliter sauciasset, novissimè gladio præcepit occidi. Qui fortiter inter universa tormenta respondit, & pro dogmatis * confessione devicit. Cumque universa Deo dicata vasa, & pallia collegisset, projiciens hæc in terram, contumeliis & injuriis, ut voluit, agens CHRISTUM, super ea etiam sedit, & cumulum auxit injuriarum. Moxque verenda ejus, & loca fœmoribus circumposita feruntur esse percussa, & ad tantam pervenit usque putredinem, ut vermes crearet, medicis laborantibus, nec valentibus vincere passionem. Conficiebantur enim omnimoda, pretiosaque medicamina ex pinguibus volatilibus; ut eorum crassitudine corrupta, & putrida membra linirentur. Hoc facto vermes ad superficiem provocabant: quia in profundo ebullientes, vivas discerpebant carnes. Et donec moreretur, non fuit ab hac passione securus. Hoc itaque claruit divina indignatione gestum; cùm etiam custodes Imperialium thesaurorum, & alii plurimi adversus Ecclesias insurgentes, inopinatâ, & miserandâ morte defuncti sunt, quasi supernâ indignatione damnati.

Horrenda mors ejusdem Juliani.

CAPUT UNDECIMUM.

De Eusebio, Nectario, & Zenone Martyribus.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 605. C.

HIs dictis, tempus est, ut memoriam faciamus Eusebii, Nectarii & Zenonis fratrum Christianorum, contra quos odium exercentes populi Gazæorum, domi celatos, & comprehensos, vinculisque traditos, atque flagellatos, postea convenientes in theatrum, adversus eos clamare cœperunt, quasi eorum templa destruxissent, & in injurias Paganorum præterito tempore multa gessissent. Cumque alterutros, ut vulgi moris est, excitarent, concurrentes ad carcerem, & educentes eos crudeliter occiderunt, nunc in terra pronos, nunc supinos trahentes, atque percutientes, & vulnerantes lignis, lapidibus, atque fustibus. Audivi namque etiam mulieres egressas, & cum radiis telarum eorum corpora vulnerasse; & cocos publicos, alios aquam, alios ferventes ollas fudisse super eos, alios subulis eorum membra perforasse. Cumque eos dilacerassent, capitaque fregissent, ita ut cerebrum in terra jaceret, deduxerunt ante urbem, ubi solebant mortua jumenta projicere: ibique eorum corpora concremantes, ossa, quæ remanserant, inter cadavera camelorum, & asinorum permiscuerunt, ne possent facilè reperiri; quod non diu latuit. Quædam namque mulier Christiana, non tamen de Gaza, divino præcepto per noctem ea colligens, & in urnam recondens, Zenoni eorum consobrino servanda contradidit. Deus enim per visum mulieri revelavit hunc virum; ei namque erat ignotus, & nuper habitâ persecutione celabatur. Hoc ergo modo per mulierem reliquias eorum accepit, & interim domi servavit. Cumque is ejusdem Ecclesiæ suscepisset Episcopatum imperante Theodosio, fabricata Basilicâ ante civitatem, & altare fixo, ossa Martyrum collocavit juxta confessorem Nestorem. Qui dum in vita sua cum istis suis proximis habitaret, cum Martyribus comprehensus à populo, vinculis eorum, flagellisque participatus est. Is enim, dum traheretur, habens pulcherrimum corpus, ad miserationem persecutores adduxit. Quem ante portas semivivum, morti tamen proximum projecerunt. Hunc colligentes quidam, Zenoni detulerunt; apud quem, dum curaretur, defunctus est.

Reliquiæ Martyrum in altari collocatæ.

CAPUT DUODECIMUM.

De Hilarione Monacho, & crudelitate Heliopolitanorum & Arethusiorum contra Christianos, & de Marco Episcopo, ejusque martyrio.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10. pag. 607. D.

Hilarionis miracula.

INter hæc autem dum Hilarionem Monachum Gazei requirerent, fugit in Siciliam: ubi ligna de montibus colligens, & in civitate vendens, & propriis humeris portans, transigebat quotidianam vitam. Cumque ejus illic virtus fuisset patefacta per dæmones, venit in Dalmatias: ibique virtute divinâ plurima miracula faciebat; ita ut etiam mare, quod quædam occupaverat loca, sua oratione repelleret. Sed etiam

hinc rursus abscessit: quia ubi laudabatur, habitare declinabat: demutando loca cunctis esse studebat incertus; ut opinionem suam crebra migratione destrueret. Novissimè verò dum navigaret Cyprum, venit in Paphum: invitatusque ab Episcopo Paphi, dilexit locum, & circa prædium Charybdim nuncupatum, philosophatus est; quem, ut Martyr non esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim, quia præceptum divinum est, non expectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre jubentur. Gazæi siquidem, & Alexandrini contra Christianos talia gessisse noscuntur. Sed Heliopolitani, & Arethusii Syriam habitantes, ad tantam venère crudelitatem, sicut illorum temporum homines explanaverunt, ut sacras Virgines insolitas à populo videri, publicè nudatas stare cogerent in theatro. Quas primò irriserunt, postea totonderunt, novissimè per medium sectas, porcos, ut eas comederent, provocabant. Ut ergo reor, Heliopolitas ad crudelitatem sacrarum Virginum res illa perduxit, eo quòd paterna consuetudo, qui fornicabantur eorum Virgines antequam nuberent, prohibita videretur. Constantinus enim, destructo in ea civitate Veneris templo, primus apud eos construxit Ecclesiam, & consuetas fornicationes lege prohibuit exerceri. Arethusii verò Marcum suæ civitatis Episcopum, senem, vita & conversatione reverendum, mirabili morte peremerunt. Hunc enim etiam priùs habuerunt odiosum, eo quòd Constantii temporibus, ut Paganos ad Christianitatem reduceret, templum eorum ornatissimum, pretiosissimumque destruxerit. Cùmque Julianus imperasset, motus in eum est; & præcepit, ut aut æstimationem templi redderet, aut id rursus ædificaret. Et dum utrumque impossibile foret Christianis simul & Sacerdoti, primò fugit secundum Evangelicam legem: postea verò cùm multi propter eum periculis, & necessitatibus subderentur, de fuga reversus est; & sponte semetipsum populo, quod vellent in eum exercere, contradidit. Qui dum laudare Philosophum debuissent, credentes potiùs contemptorem, irruentes in eum, & per singulas plateas trahentes, ejus capillos & membra dilacerabant viri simul & fœminæ; ita ut subtilibus restibus ejus aures abscinderent. Verùm infantes apud magistros positi, deludebant ei, alapis cædentes, & graphiis sine aliqua parcitate pungentes. Quem etiam in cunicula deposuère fœtentia. Cumque adhuc respiraret, eum ex melle, & liquamine perungentes, & in sportam mittentes appenderunt in aëre. Dicitur ergo, quia tunc vespis, & apibus ipsum contingentibus, & carne ejus vescentibus dixerit Arethusiis: quia ipse quidem esset excelsus, illos verò videret in humili constitutos: sed postea hoc etiam ipsos fore passuros.

Fuga in persecutione præcepta.

Sacræ Virgines insolitæ à populo videri.

Lex Constantini pro Virginum castitate tuenda.

Cur Arethusii Marco Episcopo suo infensi.

Hoc igitur agentes, cogebant eum, ut templum reædificaret, aut ut daret impensas. Quod dum non faceret, putantes pauperem, vel medietatem petebant pecuniarum: novissimè vel paucum aliquid exigebant. Quibus ait; Nec unum obolum pro omnibus dabo. Sic igitur superari, ab ejus se suspendère suppliciis.

Theodoretus. lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7. pag. 131. A.

Sermo fertur, quia tunc Præfectus præcipuè Paganus fuerit admiratus Marci constantiam, & ad Principem veniens quereretur: dicens esse verecundum, ut in uno sene tanta tormenta committerentur; & Christianos dum talia paterentur, fieri gloriosos, se verò magis esse opprobrio. Marcus ergo tali est fine coronatus.

Sozomen. lib. 5. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 10. pag. 609. D.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Macedonio, Theodulo, & Tatiano Martyribus.

EOdem tempore Macedonius quoque, Theodulus, & Tatianus Phryges martyrii pignora consecuti sunt. Nam dum in Meroë civitate Phrygiæ templum aperuisset provinciæ Judex; & longo tempore plenum ruderibus emundaret, ingredientes isti per noctem, idola contriverunt. Cumque propter hoc multi comprehensi ad supplicium ducerentur, illi semetipsos innotuerunt. Quos dum Judex, quasi habitâ satisfactione delictorum, nollet occidere: populis clamantibus, vario tormentorum genere castigavit. Novissimè verò in craticula superpositos ardere præcepit. Cumque cremarentur: Si aliis, inquiunt, carnibus, o Amati, delectaris (sic enim vocabatur Judex) altera latera ignibus objice: ne dum comedere cœperis, carnes semicrudas invenias. Et isti ergo fortissimo certamine devicerunt. Aiunt itaque Busyrim in Ancyra Galatiæ, clarissimam, fortissimamque habuisse confessionem; cùm fuisset in hæresi, quæ vocatur Encratistarum, id est, Abstinentium. Hunc enim, dum Judex comprehendisset quasi contra Paganos insilientem, torquere volebat in publico; jussitque, ut appenderetur in ligno. Tunc Busyris extensis citò manibus supra caput, nudavit latera: dicens non opus esse, ut ministri appendentes eum, deponentesque laborarent, cùm esset ipse promtus ad pœnam, quam vellent exercere, & latera sua tortoribus præpararet. Miratusque ejus promissionem Judex, rei experimento magis obstupuit. Nam dum ungulæ ferreæ ejus latera vehementiùs exararent: donec Judici placuisset, sustinuit manus extensas, & plagas cum alacritate suscepit. Post hæc autem reductus in vincula quiescebat. Porrò post paululum, morte nuntiatâ Juliani, usque ad Theodosii Principatum vixit; & in Ecclesia Catholica, actâ pœnitentiâ prioris hæreseos, conversatus est.

Sozomen. lib. 5. cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11. pag. 610. B.

Busyris, ut, quisque torquetur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Basilio Martyre, & Eupsychio.

IN illo siquidem tempore ferunt vitam finisse martyrio Basilium Ecclesiæ Ancyranæ Presbyterum, & Eupsychium Cæsariensem Cappadociæ, ductâ nuper uxore, dum adhuc quasi sponsus esse videretur. Eupsychius enim peremptus est propter Fortunæ templum, quod (sicuti jam diximus) dirutum fuerat; & in communi Cæsarienses iram Principis sunt experti, & alii quidem morte, alii fuga mulctati sunt. Basilius autem studiosus vir, circa dogmata probatus, dum vixit Constantius, restitit Arianis. Et propterea Eudoxii decreto ab ordine est remotus Ecclesiastico. Cùm verò Julianus tenuisset Imperium, Christianos publicè commonebat, ut proprium dogma servarent, nec Paganorum superstitione macula-

Sozomen. lib. 5. cap. 10. Edit. Christ. Vales. cap. 11. pag. 611. B.

Basilius exhortator Christianorum.

rentur, honoresque collatos à Principe pro nihilo judicarent, temporales utique, & perpetuæ damnationis auctores. Propterea ergo in suspicionem, & odium veniens Paganorum, quoniam publicè sacrificantes inspiciens stabat, & ingemiscens orabat atque clamabat, ne ullus Christianorum hujusmodi errore teneretur obnoxius; comprehensus, & traditus provinciæ Judici, multaque tormenta fortiter sustinens, martyrio coronatus est. Hæc ergo colligens sub uno retuli, licet diversi anni, vel dies eorum videantur esse martyrii.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Quæ in Gaza contra Christianos crudeliter sint commissa, & in Sebastia, & in Phœnice.

THEODORETUS *lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7. pag. 129. D.*

QUæ enim idolorum seductionibus subditi tempore illo commiserint, multa quidem sunt, & propriis libris egentia: sed ego ex multis pauca narrabo. In Ascalonia siquidem, & Gaza, virorum sacerdotio dignorum, & mulierum virginitatis conversatione pollentium, dividentes uteros, & hordeo cumulantes exposuerunt comestioni porcorum. In Sebastia verò, quæ est ejusdem provinciæ civitas, Joannis Baptistæ sepulchrum aperuerunt, ignique tradiderunt: ossa verò, ac pulverem disperserunt. Porrò scelus, quod in Phœnice commiserunt, quis poterit vel dicere sine lacrymis, vel audire? In Heliopoli enim, quæ est circa Libanum, erat quidam Diaconus, nomine Cyrillus. Is, imperante Constantio, succensus zelo divino, multa idola, quæ ibi adorabantur, contrivit, & igni cremavit. Cujus actionis memores nec nominandi viri, non solum peremerunt eum: sed etiam secantes ventrem, ex ejus jecore comederunt. Qui tamen omnium inspectorem Deum non potuerunt effugere: sed dignas reddiderunt sua præsumptione pœnas. Quicumque enim illo scelere participati sunt, dentibus caruerunt, & facti omnes elingues sunt; nam & ipsæ linguæ pariter defluxerunt, consumptæ putredine. Perdiderunt etiam visum, & passionibus suis virtutem prædicaverunt omnibus pietatis.

Joannis Baptistæ sepulchrum violatum.

Cyrilli Diaconi crudele martyrium.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De simulachro Androgyno à Paganis in Ecclesia constituto.

THEODORETUS *lib. 3. cap. 6. Edit. Christ. Valesf. cap 7. pag. 130. B.*

IN Emesa verò, quæ est in ejus confinio civitatis, Dionysio γυνίδι, id est Baccho muliebri, Ecclesiam, quæ Deo nuper fuerat ædificata, dedicaverunt; & ad derisionem simulachrum illic statuentes, Androgynum, id est, quod virum monstraret ac fœminam. In Dorostolo verò, insigni Thraciæ civitate, Æmilianus invictissimus decertator, à Capitolino universæ Thraciæ Judice igni traditus est. Porro Marci Arethusii Episcopi gesta, vel passio, Æschyli & Sophoclis * concione noscitur indigere; ut digne actus illius Tragœdiæ ordine recitentur.

Æmiliani, & Marci Arethusii martyrium.

* Ed V. contentione.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Legibus, quas Julianus contra Christianos posuit.

THEODORETUS *lib. 3. cap. 7. Edit. Christ. Valesf. cap. 8. pag. 131. C.*

INnumera quoque alia in omni terra, & mari ab impiis contra pios illo tempore sunt commissa. Tunc igitur apertè Deo odibilis Imperator contra pietatem ponebat leges; & primum quidem interdixit Galilæorum filiis (sic enim Salvatoris nostri cultores denominabat) Poëtarum, & Rhetorum, atque Philosophorum legere disciplinas. Propriis, inquit, pennis, secundum proverbium, vulneramur. Ex nostris enim armati conscriptionibus contra nos bella suscipiunt. Post hanc aliam posuit legem, præcipiens Galilæos expelli militiis.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De reditu Athanasii ad Alexandriam.

SOCRATES *lib. 3. cap. 4. pag. 173. C.*

IGitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntque Ecclesiis Arianos, & Athanasio septa venerabilia tradiderunt. Verùm Ariani in domibus ignobilibus se colligentes, in loco Georgii Lucium habuerunt.

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Lucifero, & Eusebio.

SOCRATES *lib. 3. cap. 4. & 5. Edit. Christ. Valesf. cap. 5 & 6. pag. 175. B.*

EA siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis Episcopi, Imperatoris jussione ab exilio revocantur. Utrique enim ultra Thebaidis terminos ab exilio remeantes, tractabant, quemadmodum corruptam Ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitur, ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perveniret, Eusebius Alexandriam; ut unà cum Athanasio, facto Concilio, Ecclesiæ dogmata repararent. Lucifer tamen misit in locum suum Diaconem, per quem professus est ratum se habiturum, quod esset, Concilio ordinante, constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem invenit Ecclesiam; erat enim inter se turba divisa, & non tantum hæresis Ariana, quæ erat sub Euzoio, dividebat Ecclesiam: sed etiam Meletii sequaces, studium habentes circa suum Præsulem, à suis consortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans eis Paulinum Episcopum, rursus abscessit. Eusebius autem veniens Alexandriam, cum Athanasio Concilium celebravit.

Paulinus ordinatur Episcopus Antiochenus.

CAPUT VIGESIMUM.

De Concilio apud Alexandriam cum Athanasio celebrato.

SOCRATES *lib. 3. cap 5. Edit. Christ. Valesf. cap. 7. pag. 174. C.*

COnveneruntque ex diversis civitatibus Episcopi, & de maximis, necessariisque rebus habuêre tractatum. Ubi etiam de sancti Spiritus Divinitate tractantes, cum in consubstantiali

Trinitate

Quid definitũ de anima Christi.

Trinitate comprehenderunt. Et Verbum inhumanatum non solùm carne, sed etiam anima declaratum; sicut olim viris Ecclesiasticis complacuerat. Non enim novam religionem in Ecclesiam introduxerunt: sed quam ab initio Ecclesiastica traditio docuit Christianos. Sic enim omnes antiqui ex hoc habita hujus disputatione sermonis, scripturam nobis probatissimam reliquerunt. Nam Irenæus, & Clemens, & Apollinarius Hierapolites, & Serapio Antiochenæ Præsul Ecclesiæ animatum eum, qui inhumanatus est, in suis sermonibus sunt professi. Necnon & per Beryllum Episcopum Philadelphiæ, in Arabia constitutæ, facta Synodus, scribens ad eumdem Beryllum hæc ipsa contradidit. Sed etiam Origenes ubique in suis libris animatũ nominavit eum, qui est inhumanatus: propriè tamen nonus Tomus ejus in Genesim hoc sacramentum congruenter exponit: ubi Adam quidem Christum, Evam verò Ecclesiam latiùs explanavit. Horum itaque dictorum digni sunt testes sanctus Pamphilus, & qui ex eo habebat cognomen, Eusebius. Ambo namque & communiter Origenis vitam commendantes, & ejus adversariis resistentes, insignibúsque libris satisfactionem pro eo componentes, non primùm Origenem ad hanc disputationem venisse dicunt, sed mysticam Ecclesiæ interpretatum fuisse traditionem. At illi, qui Alexandriam convenerunt, non sine subtili investigatione quæstionem de substantia, & subsistentia reliquerunt. Osius namque Cordubæ, Hispaniæ Præsul, de quo jam sermo prolatus est, præmissus ab Imperatore Constantino, ut flammam tunc ab Ario excitatam extingueret, etiam Sabellii Libyensis dogma destruxit, de substantia, ac subsistentia habuit quæstionem.

Sententia Origenis de anima Christi.

Apologia pro Origene scripta.

SOZOMEN lib. 1, cap. 1. Edit. Christ. Vales. cap. 1: pag. 612. C Concilium Alexandr. sub Athanasio Nicænum confirmat.

Interea plurimi Episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio, & Eusebio Nicæni Concilii constituta roboraverunt; & consubstantialem Patri ac Filio Spiritum sanctum sunt confessi, Trinitatemque nominaverunt. Et quoniam de substantia, & subsistentia quæstio turbabat Ecclesias, sapienter decretum est, ut his nominibus contra Sabellianos solos utamur: ne nominum inopia idem putetur esse subsistentia, quod substantia.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De differentia substantiæ, & subsistentiæ.

SOCRATES. lib. 3. cap. 5. Edit. Christ. Valesi. cap. 7. pag. 176. C.

HÆc quidem tunc Synodus. Nos autem de substantia, & subsistentia, si quid novimus, absurdum non est breviter indicare. Igitur qui Helladicam explanavêre prudentiam οὐσίαν substantiam quidem diverso modo definierunt, ὑποστάσεως, id est subsistentiæ neque sermonem quidem fecerunt ullum. Irenæus autem Grammaticus in libro, ubi verba per litteram colligit, etiam barbarum vocat hoc verbum, neque apud aliquos antiquorum dictum, & vel si alicubi sit inventum, non hoc indicare, quod nunc intelligitur. Nam apud Sophoclem in Phœnica locum insidiarum significare subsistentiam meminit. Apud Menandrum veluti fæces, quæ ex vino colliguntur in dolio, subsistentiam designare dicit. Sciendum tamen, quia licet antiqui Philosophi hunc sermonem reliquerint: tamen juniores Philosophorum pro substantia, subsistentiæ sermone sunt usi. Substantiæ verò definitionem diversis modis explanaverunt. Si ergo definitione substantia circumscribitur, quomodo in Deo, qui non potest comprehendi, propriè hoc uti sermone poterimus? Verùm Evagrius in Monachico libro petulanter quidem, & inconsideratè de Deo disputandum esse prohibuit. Definiri verò Divinitatem modis omnibus interdicit. Ait enim rerum compositarum esse definitiones. Is itaque sic ait: Omnis, inquit, propositio aut genus habet, quod prædicatur: aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut ex his compositam orationem. Sed nihil in sancta Trinitate horum, quæ dicta sunt, poterit comprehendi: igitur quod ineffabile est, ratione taciturnitatis adoretur. Hæc quidem Evagrius. Nos autem licet factâ digressione hæc dixisse videamur: tamen tanquam utilem historiæ causam nos retulisse non pœnitet.

An Divinitas definiri debeat.

CAPUT VIGESIMUM SECUNUM.

Pars libri Athanasii de satisfactione fugæ.

SOCRATES lib. 3. cap. 8. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 176. D.

VErùm Athanasius librum de satisfactione fugæ olim à se conscriptum tunc eis præsentibus legit; cujus partes utiles, & quæ prosint hîc intexens, totum librum multorum versuum quærere, & legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce hujusmodi sunt præsumptiones impiorum, hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primùm contra nos mala sunt machinati, hactenus accusant, quoniam manus eorum præparatas necibus declinare potuimus; & amarissimè potiùs ingemiscunt, quoniam nos penitus amputare nequiverunt; & improperant timoris causam ignorantes, quia dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpam. Nam si fugere malum est, persequi multò deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hîc autem persequitur, ut occidat. Et ut fugiatur quidem, scriptum est: qui autem quærit occidere, prævaricatur legem, & magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugam improperant persequentes, erubescant potiùs semetipsos. Quiescant insidiari, & quiescunt continuò fugientes. Sed à calliditate non desinunt sua, & comprehendere omni virtute festinant: scientes, quia fuga persecutionem patientium, * judicium est maximum persequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquando, sed magis ferocem simul & callidum. Omnis enim, qui gemebat, & vexabatur à Saul, fugiebat, & veniebat ad David. Sed isti propterea eos, qui abscondunt se, interimere student: ne ipsorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quantò fuga manifestior est, tantò amplius eorum insidiis neces, exiliáque commissa omnibus sunt aperta. Nam sive perimant, mors contra eos semper exclamat: sive rursus exilia minentur, ubique ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sanam haberent mentem, viderent semetipsos in his esse constrictos, séque in consiliis suis offendere. Sed quoniam sapere perdiderunt, propterea persecutione decipiuntur, & quærentes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis, qui fugiunt,

Excusat fugam suam Athanasius.

** MS. indicium.*

1. Reg. 22. 2.

Exempla fugientium persecutionem fugientium.

[Genes. 27. 44] quærentes occidere; quid faciant, cùm videant [Exod. 2. 15.] Jacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in [1. Reg. 19. 11. & 24. 4.] Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti David Saul, qui in domum misit, ut interimeret eum, dum abs- [Ibid. 21. 13.] consus fuisset in spelunca; & mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech; ob quam causam inimicorum evasit insidias? Quid dicant isti, qui omnia proferunt petulanter, videntes [3. Reg. 17. 22. & cap. 19. 3.] maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse; & tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Jezabel? Tunc etiam quæsiti filii Prophetarum celati sunt, latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tamquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Evan- [Act. 8. 2.] geliorum. Nam & discipuli propter metum Judæorum recesserunt, celantes semetipsos; & [2. Cor. 11. 33.] Paulus in Damasco à Principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra semetipsos tamquam vesani loquuntur: sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum divinarum videntur penitus [Num 35. 9.] inexperti. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari potuissent. In novissimo verò tempore seculorum veniens ipsum, quod Mosi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, di- [Matth. 10. 23.] cens: *Cùm persecuti vos fuerint in hac civitate,* [Ibid. 24. 15. 16. 17. 18.] *fugite in aliam.* Et post pauca dicit: *Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non revertatur tollere vestes suas.* Hæc enim scientes Sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in Sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatum, cùm quæreretur (sicuti nos ipsi) abs- [Joan. 8. 59.] condi dignatum est; & iterum cùm persecutio- [Joan. 11. 54] nem pateretur, fugit, & ab insidiis declinavit. Decebat enim eum, sicuti famem & sitim, etiam hoc pati, & hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cùm esset parvulus ipse per Angelum manda- [Matth. 2. 13.] vit Joseph: *Surgens sume puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes quærere animam pueri.* Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum innotescebat, & manum ari- [Matth. 12. 13 & 14.] dam restituerat sanam; *& Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt adversus eum, ut eum occiderent: Jesus autem sciens discessit inde.* Nam [Joan. 11. 53. & 54.] & quando Lazarum suscitavit à mortuis: *Ab illo,* inquit, *die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jesus ergo jam non palàm ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum.* Deinde [Joan. 8. 58. 59] Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret, ego sum. Judæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Jesus autem absconsus est, &* [Luc. 4. 24.] *exivit de templo. Et transiens per medium eorum, abiit,* & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes martyrium sustinuit, ejusque corpus sepeliêre discipuli, *audiens Jesus, discessit* [Matth. 14. 13] *inde in navem ad deserti locum seorsum.* Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, & usque ad homines suam petulantiam declararent; & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem, contra eum utrique blasphemias * mittentes. Sed neque vesanorum quilibet eos [* Ed. mentiuntur.] poterit sustinere, cùm arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis, atque vera, quam in Salvatore quidem Evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit: *Quærebant ergo* [Joan. 7. 30.] *eum tenere, & nullus misit in eum manus; quia nondum venerat hora ejus.* Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse Matri: *Nondum venit hora* [Joan. 2. 4.] *mea.* Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: *Meum tempus nondum venit.* Rursus autem tem- [Joan. 7. 6.] pore passionis discipulis dicebat; *Dormite jam &* [Matth. 26. 45.] *requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic & beati Martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos; & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cùm verò invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & divisum videns populum fuerit indignatus.

Eusebius interea Vercellensis Episcopus repente postmodum ab Alexandria venit ad An- [Socrates. lib. 3. cap. 9. Edit. Christ. Valesi. cap. 9. pag. 180. D.] tiochiam, & inveniens Paulinum à Lucifero consecratum, plebemque divisam, Meletiique sequaces Missas facientes seorsum, valde commotus est: quia factæ ordinationi non universi consenserant; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est, & pro reverentia Luciferi, habitâ taciturnitate discessit: promittens in conventu Episcoporum, quæ gesta fuerant, emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos, præsidebat eis: sed Ecclesias quidem obtinebat Euzoius, Ariani dogmatis Præsul. Porrò Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat Ecclesiam, ex qua eum Euzoius pro sui reverentia non ejecit. Meletius au- [Meletius de exilio revertitur.] tem extra civitatis portas solemnia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verùm Lucifer sentiens non suscipere Eu-

sebium ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ Synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebantur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab Ecclesia removerunt, & denuò altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconem promisisset ratum se habiturum, quod fuisset à Concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi verò, qui prius cum eo contristati fuerant, hactenus ab Ecclesia segregantur. Verùm Eusebius adinstar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat: imbuens, atque docens prædicationibus Ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum; & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Luciferianorum hæresis unde orta.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Hilario Pictaviensi.

Socrates. lib. 3. cap. 8. Edit. Christ. Valesi. cap 10 pag. 181. D An. Dom. 364. Libri Hilarii de Trinitate.

VErùm Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitaniæ Pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præseminaverat tam Italis, quàm Gallicanis Episcopis; quippe cùm primus ab exilio remeasset. Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tamquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitaria consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorum exilii tempus celebrata noscuntur.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Macedonianis.

Socrates. lib. 3 cap. 8. Edit. Christ. Valesi. cap 10. pag. 182. A.

EA siquidem tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, Conciliáque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti fuerant, anathematizaverunt alterios partis Episcopos, id est, consentientes Acacio: fidemque Ariminensis Concilii respuentes, ea magis, quæ fuerant recitata apud Seleuciam, & apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis, quàm sectatores Acacii, cur eorum hactenus, tamquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenosè responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem Episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat; & erant utraque prava, cùm hi quidem inordinatè divisas substantias Patris, & Filii, consubstantialitatis nomine copularent: ille verò à natura Patris naturam Filii apertè divideret: credens semetipsum piè prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus, mediâ viâ nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani reddunt causam suæ hæreseos.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quis Julianus quoque persecutus sit Athanasium.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Valesi. cap. 15. pag. 615 A. An. Dom. 365. Athanasius in exilium missus.

IGitur Imperator audiens Athanasium, in Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licitè populo prædicare, multosque Paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate. Qui si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit: occasionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris Principis tempore fuisset fuga mulctatus, non ejus jussione Episcopalem receperat sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta se præparabat ad fugam: Videns autem circa se Christianorum populum lacrymantem: Habetote, inquit, filioli, fiduciam: nubes est, & citò pertransiet. Hoc dicto, valefecit; & diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Valesi. cap. 15. pag. 615. C. Eleusius Cyzicenorum episcopus relegatur.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud Principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit Episcopum, veluti vastatorem templorum; & quia viduarum pabula, sacrarumque virginum Monasteria constituerat; Paganisque suaserat, ut paternam religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne venirent ad Cyzicum: credens, quia religionis causâ excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani faverent. Et publici simul opifices, *a* artificesque monetæ, qui in duas erant divisi partes Principum præceptione priscorum, cum uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publicè conferebant: alii quidem militum chlamydes, alii verò pecunias novas. Cùm igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantommodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conscriberetur: quos tamen nequaquam aut notare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspendere, quod voluntas spontanea suggessisset. Porrò Clericos, & Ecclesiarum Præsules à civitatibus suspendere festinabat: studens, ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent; vel mysteriis participarentur, existerent; & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem.

Julianus nolebat Christianos cogi ut sacrificarent.

a Hinc apparet qualesnam fuerint Monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De Tito Bostrensi Episcopo.

Sozomen. lib. 5 cap 14. Hist. Christ. Valesi. cap. 15. pag. 616 B. Julianus Titum Bostrensem Episcopum ejici jubet.

BOstrensibus itaque publica voce præcepit, ut Titum suæ tunc civitatis Episcopum procul expellerent. Cumque jussisset hoc, clericisque minaretur, quasi ipsi facerent turbas in populo: tunc Titus libellum destinavit Imperatori, contestans eum, ac dicens, quia inimica inter se esset turba Paganorum, atque Christianorum, & ejus suasione Christiani magis à seditione quiescerent. Quo facto, nisus est Imperator ex hujusmodi verbis Tito inimicitias populi concitare; scribens Bostreosibus, quia Titus eorum accusator fuisset, dicendo suis monitis, non sua voluntate populum à seditione cessasse; cumque velut hostem populo suadebat expellere. Non enim quod justum erat, aut legitimum jubebat agi; sed odio religionis, verbis quidem culpare, operibus autem mala perficere contendebat. Quapropter per civitates, & provincias Christiani diffugiebant. Hujus participes plurimi meorum fuêre progenitorum. Simul & avus, qui de patre Pagano natus, ipse cum tota domo, & qui erant ex genere Alaphionis, Christiani primò sunt facti in Bethelea, vico Gazensi nimiùm populoso, habentique templa antiqua, ædificiaque pulcherrima, & maximè Pantheon in civitatis arce locatum, eminens super omnem vicum. Quem locum arbitror ex voce Syra, & Græca, deorum habitaculum nominatum. Fertur itaque his omnibus fuisse Christianitatis auctorem Hilarionem monachum. Cùm enim dæmonio vexaretur Alaphion, diutiùs Pagani, atque Judæi incantationibus, & lustrationibus apud eum usi, nihil illi prodesse potuerunt. Verùm Hilarion solummodo Christi nomen invocans, dæmonium effugavit, eumque in religionem Christianam repentè transposuit. Floruit itaque meus avus in expositionibus, & interpretationibus scripturarum nostrarum, quoniam erat ingeniosus, scientiaque fulcitus: ita ut etiam Arithmeticæ artis esset expertus, ac propterea Ascalonitis, & Gazensibus, & in circuitu Christianis valdè gratissimus, tamquam religioni necessarius, & ad solvendas dubitationes scripturæ divinæ proficuus. Primi siquidem isti in eo loco Ecclesias, & Monasteria construxerunt, easque honestate, atque hospitalitate peregrinorum & indigentium pariter ornaverunt. Ex quo genere usque ad nos fuerunt viri optimi, quos grandævos juvenculus ipse conspexi.

De Sozomeni progenitoribus.

Hilarion monachus originis Apostolus.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Quòd Julianus præcepit, ut secundum Christianorum ritum etiam Pagani orationes, & eleemosynas facerent, & decimas templis offerrent, & cætera, quæ Christianis facere moris est, adimplerent.

Sozomen. lib. 5. cap 16. Hist. Christ. Valesi. cap. 15. pag. 617. A.

IGitur Imperator dudum studens Paganitatem in omni sua ditione dilitari, graviter ferebat, videns Christianos potius approbari. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaque Paganorum per civitates secundum voluntatem illius procedebant. Ipse autem æstuabat, ne fervor ejus Christianorum, abundantiâ frustraretur. Et maximè pulsabatur; quia multorum Sacerdotum suorum Christianas audiebat uxores, & filios, atque servos. Arbitratus autem Christianitatis statum ex vita bona, & conversatione consistere, studuit ubique templa Paganorum constructione, & ordine Christianæ religionis ornare, sedibus, atque processionibus, Paganorumque dogmatibus, atque monitionibus. Lectores suæ superstitionis instituit ad instar Clericorum, ut & horas certas, & dies, & orationes solemniter celebrarent: præcipiens pariter * habere curam virorum, atque mulierum philosophari scientium, habitaculis peregrinorum, & pauperum, aliaque providentia circa egenos exhibita, Paganorum religionem componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte, vel invitus peccaret; secundùm traditionem Christianorum instituit, ut post pœnitentiam, mediocrem sustineret correctionem. Præcipuè verò aclatus dicitur notas litterarum Episcopalium, quibus solent alterutria scribentes, commendare peregrinos: & ubi proficiscuntur, & à quibus veniunt, modis omnibus indicare: & solatia promereri, tamquam noti, & amici sint testimonio directi signaculi. Hæc considerans festinabat, ut Pagani Christianorum assuescerent officiis. Sed quoniam multis incredibile est eum studia Christianorum sequi voluisse, non aliunde quàm ex ipsius Imperatoris sermonibus est probandum. Hujusmodi enim Arsatio Pontifici Galatiæ scripta direxit.

Julianus Lectores, apud Paganos instituit.

** hæc vox forte delenda.*

Litteræ Episcopales pro peregrinis.

Paganorum ritus nondum agitur secundum intentionem nostram, propter cultores ejus in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo, atque sublimitas, omni ratione, omnique spe major est. Sed propitii sint nostris mentibus dii propter negligentiam, quam habemus; cùm illorum providentia in parvo tempore tanta facta sit, quantam neque orare primitus quicumque præsumpserat. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxerit cura peregrinorum, & circa sepulturas, & mortuos multa solatia, honestæque conversationis studia, non vera, sed ficta? Quas res, arbitror, apud nos debere sub veritate geri. Non itaque, sat est te talem esse, sed omnes absolutè circa Galatiam Sacerdotes; quos aut deprecare, aut ratione flecte, aut certè festinanter à Sacerdotali ministerio remove, nisi diis cum conjugibus, & filiis, atque servis colla submiserint: non ferentes ulteriùs eorum servos, aut filios hoc facere contemnentes, aut Galilæos impiè contra deos agentes, & impietates pietatibus præponentes. Deinde cunctos admone, ut Sacerdos neque ad spectacula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuilibet arti, operibusve turpibus, aut impudentibus præsit. Qui obediunt, honorentur: inobedientes expelle. Xenodochia constitute per singulas civitates, ut nostra peregrini clementia perfruantur: non tantùm nostri, sed etiam extranei pecuniis indigentes. Et ut habeas unde fiat, interim decrevi singulis annis triginta millia modiorum tritici per universam dari Galatiam, & sexaginta millia sextariorum vini. Horum quinta pars pauperibus in templis observantibus debet expendi, reliqua peregrinis * indigentibus distribui. Torpe namque est, ut Judæos quidem non abjiciant, sed potiùs nutriant

Juliani Aug. Epistola ad Arsatium Pont. pro stabiliendo idolorum cultu.

Christianorum hospitalitas, & offi. ia erga mortuos.

Julianus jubet Sacerdotes Gentilium imitari vitam Sacerdotum Christianorum.

** Ed. V. indigentibusque.*

Christianorū erga Paganos charitas.

impii Galilæi & suos pariret, necnon etiam nostros: nostri verò nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, Paganorumque vicos offerre diis primitias frugum, eosque hujusmodi in benefactis institue: docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo neque bona nostrorum imitatur: sed aliis permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reverentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognovero, lætitia plenus ero. Præsides provinciarum rariùs domi suscipe: frequenter eis scripta transmitte. Ingredientibus eis civitatem Sacerdotum nullus occurrat, Cumque ad templa venerint deorum, intra januas eos nemo præcedat militum fortè aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi pervenerit, privatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Judex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt: reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solùm sine querela non erunt: sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neque enim fas est, ut illi parcatur, qui deos habuerit inimicos. Suade siquidem eis, ut si mea volunt frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam.

CAPUT TRIGESIMUM.

Quibus modis conatus est Paganitatem extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

SOZOMEN. lib. 5. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17 pag. 620. D 621. A.

Julianus abolet Crucē in vexillo, quod Labarū vocant.

HÆc itaque faciens Imperator ad destructionem Christianorum, neque suadere hoc subjectis prævaluit, & apertè vim inferre palam erubuit. Inter hæc, ut ad Paganitatem milites insuesceret, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum, quod Constantinus, sicuti prædictum est, in Crucis formam mutaverat. Verùm in publicis imaginibus depingebat Jovem, quasi de cælo sibi coronam, & purpuram deferentem: Mercurium, & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientiæ, & fortis. Et hoc agebat in imaginibus, ut sub occasione Imperii latenter adorarentur dii; & hoc modo subjecti clanculò fallerentur. Arbitrabatur enim, quia si hoc sponte eis imponeret, postea quæ vellet impleret. Si verò respuentes agnosceret, veniâ sublatâ torqueret, tamquam circa Romanorum solemnia reluctantes, & in Rempublicam, atque ipsum Imperium delinquentes. Pauci siquidem etiam pœnis subditi cognoverunt dolum: quia, sicut moris erat, adorare noluerant. Turba verò, ut assolet, per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen Imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret, quibus Paganorum ritus extolleret, invenit modum, qui pluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Cum venisset itaque tempus, quo Imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Januariarum, & natali Principum, & urbium Regiarum) exquisivit, quatenus eos simpliciter, & ex prisca consuetudine fallere potuisset: jussitque, ut unusquisque ad manum Imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primò incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus, & ara, secundum antiquam Romanorum solemnitatem. Tunc quidem alii licenter suam fortitudinem ostenderunt; & neque incensum offerre, neque donum accipere ab Imperatore sunt passi. Alii verò occasione legis, & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod commisêre peccatum. Verùm alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu jussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen paganitatem declinare nequiverunt.

Donativa Principum quando solita dari.

Plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dum inter cibos, ut assolet, & pocula invocarent inter alterutros Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini invocantes Christum, quem ante paululum denegastis, dum donum ab Imperatore percipientes, thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserant agnovissent, statim exilientes publicè currebant, atque impetu facto clamabant Deum suum, & cunctis hominibus testabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere: atque per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solam manum Paganam esse: conscientiam verò nihil simul egisse. Cumque venissent ad Principem projecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poscebant, ut reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quòd improvidè eorum dextera peccasset; & studere propter Christum etiam totum corpus pœnæ contradere.

Milites Christiani restituunt donativa sua.

THEODORETUS lib. 3. cap. 16. Edit. Christ Vales. cap. 17. pag. 140. A.

Hæc igitur furorem moverunt Imperatoris Et primò quidem eorum capita jussit auferri. Cumque deducerentur ad mortem sequente populo, miratique virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum, quo rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogavit senior omnium, ut ante omnes cujusdam caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dum alios respiceret, frangeretur. Cumque ille genua fixisset in terra, & gladium spiculator evaginasset, venit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porrò juvenculus ille occisione privatus, ait: Non fuit Romanus dignus, ut Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem malignus Imperator fundi prohibuisset, ductus invidia: verumtamen non eos in civitatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum loca exilio destinavit.

Milites Christiani in exilium mittuntur.

Postea verò præcepit, ut qui sacrificare noluerint, in Palatium non intrarent; & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec qualibet administratione participare jussit.

SOZOMEN. lib. 5. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 625. B. Christiani omni dignitate privati.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De corpore Martyris Babylæ, & de simulachro Apollinis fulmine concremato.

THEODORETUS lib. 3. cap. 9. & 10. Edit. Christ. Vales. cap. 10 & 11. pag. 131. D. & 134. A.

CUm igitur Julianus ad Pithium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille vicinitatem corporis Babylæ martyris accusaret, jussit ejus corpus auferri. Ob quam rem cùm Christiani festivitatem deducto corpore psallentes agerent, & indignatione Principis quidam Theodorus juvenculus multa passionum tormen-

Genes. 27. 44. Exod. 2. 15. 1. Reg. 19. 11. & 24. 4. Ibid. 21. 13. 3. Reg. 17. 22. & cap. 19. 3. Act. 8. 2. 2. Cor. 11. 33.

quærentes occidere; quid faciant, cùm vident Jacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti David Saul, qui in domum misit, ut interimeret eum, dum absconsus fuisset in spelunca; & mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech; ob quam causam inimicorum evasit insidias? Quid dicant isti, qui omnia proferunt petulanter, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse; & tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Jezabel? Tunc etiam quæsiti filii Prophetarum celati sunt, latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tamquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Evangeliorum. Nam & discipuli propter metum Judæorum recesserunt, celantes semetipsos; & Paulus in Damasco à Principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra semetipsos tamquam vesani loquuntur: sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum divinarum videntur penitus inexperti. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberati potuissent. In novissimo verò tempore seculorum veniens ipsum, quod Mosi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, dicens: *Cùm persecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam.* Et post pauca dicit: *Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non revertatur tollere vestes suas.* Hæc enim scientes Sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in Sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatum, cùm quæreretur (sicuti nos ipsi) abscondi dignatum est; & iterum cùm persecutionem pateretur, fugit, & ab insidiis declinavit. Decebat enim eum, sicuti famem & sitim, etiam hoc pati, & hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cùm esset parvulus ipse per Angelum mandavit Joseph: *Surgens sume puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes quærere animam pueri.* Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum innotescebat, & manum aridam restituerat sanam; *& Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt adversum eum, ut eum occiderent: Jesus autem sciens discessit inde.* Nam & quando Lazarum suscitavit à mortuis: *Ab illo*, inquit, *die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jesus ergo jam non palàm ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum.* Deinde Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret, ego sum. Judæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Jesus autem absconsus est, & exivit de templo. Et transiens per medium eorum, abiit*, & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes martyrium sustinuit, ejusque corpus sepeliêre discipuli, *audiens Jesus, discessit inde in navem ad deserti locum seorsum.* Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, & usque ad homines suam petulantiam declararent; & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem, contra eum utique blasphemias * mittentes. Sed neque vesanorum quilibet eos poterit sustinere, cùm arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis, atque vera, quam in Salvatore quidem Evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit: *Quærebant ergo eum tenere, & nullus misit in eum manus; quia nondum venerat hora ejus.* Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse Matri: *Nondum venit hora mea.* Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: *Meum tempus nondum venit.* Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat; *Dormite jam & requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic & beati Martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos; & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cùm verò invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiant.

Num. 35. 9. Matth. 10. 23. Ibid. 24. 15. 16. 17. 18. Joan. 8. 59. Joan. 11. 54. Matth. 2. 13. Matth. 12. 13. & 14. Joan 11. 53. & 54. Joan 8. 58. 59. Luc. 4. 24. Matth. 14. 13. * Al. mittentes. Joan. 7. 30. Joan. 2. 4. Joan. 7. 6. Matth. 26. 45.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & divisum videns populum fuerit indignatus.

Socrates. lib. 3. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 180. D.

EUsebius interea Vercellensis Episcopus repente post nodum ab Alexandria venit ad Antiochiam, & inveniens Paulinum à Lucifero consecratum, plebemque divisam, Meletiique sequaces Missas facientes seorsum, valde commotus est: quia factæ ordinationi non universi consenserant; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est, & pro reverentia Luciferi, habitâ taciturnitate discessit: promittens in conventu Episcoporum, quæ gesta fuerant, emendanda: habens tamen curam maximam, eos noire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos, præsidebat eis: sed Ecclesias quidem obtinebat Euzoius, Ariani dogmatis Præsul. Porrò Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat Ecclesiam, ex qua eum Euzoius pro sui reverentia non ejecit. Meletius autem extra civitatis portas solemnia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verùm Lucifer sentiens non suscipere Eu-

Meletius de exilio revertitur.

sebium ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ Synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab Ecclesia removerunt, & denuò altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconem promisisset ratum se habiturum, quod fuisset à Concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi verò, qui prius cum eo contristati fuerant, hactenus ab Ecclesia segregantur. Verùm Eusebius adinstar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat; imbuens, atque docens prædicationibus Ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum; & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Luciferianorum hæresis unde orta.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Hilario Pictaviensi.

Socrates lib. 3. cap. 8. Edit. Christ. Valesf. cap. 10 pag. 81. D An. Dom. 364. Libri Hilarii de Trinitate.

VErùm Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitaniæ Pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præseminaverat tam Italis, quàm Gallicanis Episcopis; quippe cùm primus ab exilio remeasset. Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tamquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorùm exilii tempus celebrata noscuntur.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Macedonianis.

Socrates. lib. 3 cap. 8. Edit. Christ. Valesf. cap 10. pag. 182. A.

EA siquidem tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, Conciliáque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti fuerant, anathematizaverunt alterius partis Episcopos, id est, consentientes Acacio: fidemque Ariminensis Concilii respuentes, ea magis, quæ fuerant recitata apud Seleuciam, & apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis, quàm sectatores Acacii, cur eorum hactenus, tamquam eadem sapientium estis communione participati? Ita veneoosè responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem Episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat; & erant utraque prava, cùm hi quidem inordinatè divisas substantias Patris, & Filii, consubstantialitatis nomine copularent: ille verò à natura Patris naturam Filii apertè divideret: credens semetipsum piè prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus, mediâ viâ nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani reddunt causam suæ hæreseos.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quis Julianus quoque persecutus sit Athanasium.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Valesf. cap. 15. pag. 615 A. An. Dom. 365. Athanasius in exilium missus.

IGitur Imperator audiens Athanasium. In Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licitè populo prædicare, multosque Paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate. Qui si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit: occasionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris Principis tempore fuisset fuga mulctatus non ejus jussione Episcopalem receperat sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta se præparabat ad fugam. Videns autem circa se Christianorum populum lacrymantem: Habetote, inquit, filioli, fiduciam: nubes est, & citò pertransiet. Hoc dicto, valefecit; & diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Valesf. cap. 15 pag. 615. C. Eleusius Cyzicenorum episcopus relegatur.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud Principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit Episcopum, veluti vastatorem templorum; & quia viduarum pabula, sacrarumque virginum Monasteria constituerat; Paganisque suaserat, ut paternam religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne venirent ad Cyzicum: credens, quia religionis causâ excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani foverent. Et publici simul opifices, a artificesque monetæ, qui in duas erant divisi partes Principum præceptione priscorum, cum uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publicè conferebant: alii quidem militum chlamydes, alii verò pecunias novas. Cùm igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conscriberetur: quos tamen nequaquam aut orare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspendere, quod voluntas spontanea suggessisset. Porrò Clericos, & Ecclesiarum Præsules à civitatibus suspendere festinabat: studens, ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent; vel mysteriis participarentur, existerent; & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem.

Julianus nolebat Christianos cogi ut sacrificarent.

a Hinc apparet qualesnam fuerint Monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

[Genes. 27. 44. Exod. 2. 15. 1. Reg. 19. 11. & 24. 4.] quærentes occidere; quid faciant, cùm vident Jacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti David Saul, qui in domum misit, ut interimeret eum, dum absconsus fuisset in spelunca; [Ibid. 21. 13.] & mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech; ob quam causam inimicorum evasit insidias? Quid dicant isti, qui omnia proferunt petulanter, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum [3. Reg. 17. 22. & cap. 19. 3.] suscitasse; & tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Jezabel? Tunc etiam quæsiti filii Prophetarum celati sunt, latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tamquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Evangeliorum. [Act. 8. 2.] Nam & discipuli propter metum Judæorum recesserunt, celantes semetipsos; & [2. Cor. 11. 33.] Paulus in Damasco à Principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra semetipsos tamquam vesani loquuntur: sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum divinarum videntur penitus [Num 35. 9.] inexperti. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari potuissent. In novissimo verò tempore seculorum veniens ipsum, quod Mosi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, di- [Matth. 10. 23.] cens: *Cùm persecuti vos fuerint in hac civitate,* [Ibid. 24. 15. 16. 17. 18.] *fugite in aliam.* Et post pauca dicit: *Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non revertatur tollere vestes suas.* Hæc enim scientes Sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in Sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatum, cùm quæreretur (sicuti nos ipsi) abs- [Joan. 8. 59. Joan. 11. 54.] condi dignatum est; & iterum cùm persecutionem pateretur, fugit, & ab insidiis declinavit. Decebat enim eum, sicuti famem & sitim, etiam hoc pati, & hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cùm esset parvulus ipse per Angelum manda- [Matth. 2. 13.] vit Joseph: *Surgens sume puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes quærere animam pueri.* Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum innotescebat, & manum ari- [Matth. 12. 13. & 14.] dam restituerat sanam; *& Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt adversus eum, ut eum occiderent: Iesus autem sciens discessit inde.* Nam [Joan 11. 53. & 54.] & quando Lazarum suscitavit à mortuis: *Ab illo,* inquit, *die cogitaverunt, ut occiderent eum. Iesus ergo jam non palàm ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum.* Deinde [Joan. 8. 58. 59.] Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret, ego sum. Judæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Iesus autem absconsus est, &* [Luc. 4. 24.] *exivit de templo. Et transiens per medium eorum, abiit,* & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes martyrium sustinuit, ejusque corpus sepeliêre discipuli, *audiens Iesus, discessit* [Matth. 14. 13.] *inde in navem ad desertum locum seorsum.* Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, & usque ad homines suam petulantiam declararent; & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem, contra eum utique blasphemias *mittentes. [* Ed. mentientes.] Sed neque vesanorum quilibet eos poterit sustinere, cùm arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis, atque vera, quam in Salvatore quidem Evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit: *Quærebant ergo* [Joan. 7. 30.] *eum tenere, & nullus misit in eum manus; quia nondum venerat hora ejus.* Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse Matri: *Nondum venit hora* [Joan. 2. 4.] *mea.* Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: *Meum tempus nondum venit.* [Joan. 7. 6.] Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat: *Dormite jam &* [Matth. 26. 45.] *requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic & beati Martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos; & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cùm verò invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & divisum videns populum fuerit indignatus.

EUsebius interea Vercellensis Episcopus repente post nodum ab Alexandria venit ad Antiochiam, & inveniens Paulinum à Lucifero consecratum, plebemque divisam, Meletiique sequaces Missas facientes seorsum, valde commotus est: [Socrates. lib. 3. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 180. D.] quia factæ ordinationi non universi consenserant; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est, & pro reverentia Luciferi, habitâ taciturnitate discessit: promittens in conventu Episcoporum, quæ gesta fuerant, emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos, præsidebat eis: sed Ecclesias quidem obtinebat Euzoius, Ariani dogmatis Præsul. Porrò Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat Ecclesiam, ex qua eum Euzoius pro sui reverentia non ejecit. Meletius autem extra civitatis portas solemnia celebrabat. [Meletius de exilio revertitur.] Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verùm Lucifer sentiens non suscipere Eu-

sebium ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ Synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab Ecclesia removerunt, & denuò altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconem promisisset ratum se habiturum, quod fuisset à Concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi verò, qui prius cum eo constituti fuerant, hactenus ab Ecclesia segregantur. Verùm Eusebius adinstar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat: imbuens, atque docens prædicationibus Ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum; & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Luciferianorum hæresis unde orta.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Hilario Pictaviensi.

Socrates. lib. 3. cap. 8. Edit. Christ. Valesf. cap 10 pag. 81. D An. Dom. 364. Libri Hilarii de Trinitate.

VErùm Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitaniæ Pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præseminaverat tam Italis, quàm Gallicanis Episcopis; quippe cùm primus ab exilio remeasset. Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tamquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorum exilii tempus celebrata noscuntur.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Macedonianis.

Socrates. lib. 3 cap. 8. Edit. Christ. Valesf. cap 10. pag. 182. A.

EA siquidem tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, Conciliaque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti fuerant, anathematizaverunt alterius partis Episcopos, id est, consentientes Acacio: fidemque Ariminensis Concilii respuentes, ea magis, quæ fuerant recitata apud Seleuciam, & apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis, quàm sectatores Acacii, cur eorum hactenus, tamquam eadem sapientium estis communione participati? Ita venenosè responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem Episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat; & erant utraque prava, cùm hi quidem inordinatè divisas substantias Patris, & Filii, consubstantialitatis nomine copularent: ille verò à natura Patris naturam Filii apertè divideret: credens semetipsum piè prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus, mediâ viâ nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani reddunt causam suæ hæresos.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Valesf. cap. 15. pag. 613 A. An. Dom. 365. Athanasius in exilium missus.

IGitur Imperator audiens Athanasium, in Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licitè populo prædicare, multosque Paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate. Qui si maneret, damna maxima eum sustinere præcepit: occasionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris Principis tempore fuisset fuga mulctatus, non ejus jussione Episcopalem receperat sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta se præparabat ad fugam. Videns autem circa se Christianorum populum lacrymantem: Habetote, inquit, filioli, fiduciam: nubes est, & citò pertransiet. Hoc dicto, valefecit; & diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum.

Sozomen. lib. 5 cap. 14 Edit. Christ. Valesf. cap. 15 pag. 615. C. Eleusius Cyzicenorum episcopus relegatur.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud Principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit Episcopum, veluti vastatorem templorum; & quia viduarum pabula, sacrarumque virginum Monasteria constituerat; Paganisque suaserat, ut paternam religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne venirent ad Cyzicum: credens, quia religionis causâ excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani foverent. Et publici simul opifices, *a* artificesque monetæ, qui in duas erant divisi partes Principum præceptione priscorum, cum uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publicè conferebant: alii quidem militum chlamydes, alii verò pecunias novas. Cùm igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conscriberetur: quos tamen nequaquam aut orare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspendere, quod voluntas spontanea suggessisset. Porrò Clericos, & Ecclesiarum Præsules à civitatibus suspendere festinabat: studens, ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent, vel mysteriis participarentur, existerent; & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem.

Julianus nolebat Christianos cogi ut sacrificarent.

a Hinc apparet qualesnam fuerint Monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

[Genes. 27.44] quærentes occidere; quid faciant, cùm vident [Exod. 2. 15.] Jacob fugientem Esau fratrem suum, & Mosen in [1. Reg. 19. 11. & 24. 4.] Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti David Saul, qui in domum misit, ut interimeret eum, dum abs- [Ibid. 21. 13.] consus fuisset in spelunca; & mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech; ob quam causam inimicorum evasit insidias? Quid dicant isti, qui omnia proferunt petulanter, videntes [3. Reg. 17. 22. & cap. 19. 3.] maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse; & tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Jezabel? Tunc etiam quæsiti filii Prophetarum celati sunt, latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tamquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Evan- [Act. 8. 2.] geliorum. Nam & discipuli propter metum Judæorum recesserunt, celantes semetipsos; & [2. Cor. 11. 33.] Paulus in Damasco à Principe gentis quæsitus, de muro in sporta depositus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ petulantiæ poterunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra semetipsos tamquam vesani loquuntur: sive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum divinarum videntur penitus [Num 35. 9.] inexperti. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam civitates ad fugam; quatenus hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari potuissent. In novissimo verò tempore seculorum veniens ipsum, quod Mosi locutum est, Patris Verbum, rursus hoc dedit mandatum, di- [Matth. 10. 23.] cens: *Cùm persecuti vos fuerint in hac civitate,* [Ibid. 24. 15. 16. 17. 18.] *fugite in aliam.* Et post pauca dicit: *Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montana: & qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, non revertatur tollere vestes suas.* Hæc enim scientes Sancti, hujusmodi habuerunt conversationis modum. Quæ enim nunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in Sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. Propterea & ipsum Verbum propter nos humanatum, cùm quæreretur (sicuti nos ipsi) abs- [Joan. 8. 59. Joan. 11. 54.] condi dignatum est; & iterum cùm persecutionem pateretur, fugit, & ab insidiis declinavit. Decebat enim eum, sicuti famem & sitim, etiam hoc pati, & hoc modo ostendere semetipsum humanatum. Ab initio siquidem mox homo factus est; cùm esset parvulus ipse per Angelum manda- [Matth. 2. 13.] vit Joseph: *Surgens sume puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Futurus est enim Herodes quærere animam pueri.* Mortuo quoque Herode, videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugisse. Et quando jam etiam Deum semetipsum innotescebat, & manum ari- [Matth. 12. 13. & 14.] dam restituerat sanam; *& Pharisæi quidem egredientes concilium fecerunt adversus eum, ut eum occiderent: Jesus autem sciens discessit inde.* Nam [Joan 11. 53. & 54.] & quando Lazarum suscitavit à mortuis: *Ab illo,* inquit, *die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jesus ergo jam non palàm ambulabat inter Judæos, sed abiit inde in regionem juxta desertum.* Deinde [Joan 8. 58. 59.] Salvatore dicente: *Antequam Abraham fieret, ego sum. Judæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Jesus autem absconsus est, &* [Luc. 4. 24.] *exivit de templo. Et transiens per medium eorum, abiit,* & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi: quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes martyrium sustinuit, ejusque corpus sepeliêre discipuli, *audiens Jesus, discessit* [Matth. 14. 13.] *inde in navem ad deserti locum seorsum.* Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed utinam isti vel sic erubescerent, & usque ad homines suam petulantiam declararent; & non magis ac magis insanientes viderentur etiam ipsum arguere Salvatorem, contra eum utique blasphemias * mittentes. Sed neque vesanorum quilibet eos [* Ed. mentientes.] poterit sustinere, cùm arguantur nec Evangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis; atque vera, quam in Salvatore quidem Evangelistæ positam memorarunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Joannes ita conscripsit: *Quærebant ergo* [Joan. 7. 30.] *eum tenere, & nullus misit in eum manus; quia nondum venerat hora ejus.* Nam antequam hæc venirent, dicebat ipse Matri: *Nondum venit hora* [Joan. 2. 4.] *mea.* Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: *Meum tempus nondum venit.* Rursus autem tem- [Joan. 7. 6.] pore passionis discipulis dicebat; *Dormite jam &* [Matth. 26. 45.] *requiescite. Ecce enim appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est: neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit adversariis. Sic & beati Martyres in persecutionibus temporalibus custodiebant semetipsos; & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cùm verò invenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Quia Eusebius veniens Antiochiam propter Paulinum, & divisum videns populum fuerit indignatus.

EUsebius interea Vercellensis Episcopus re- [Socrates. lib. 3. cap. 9. Edit. Christ. Vales. cap. 9. pag. 180. D.] pente post nodum ab Alexandria venit ad Antiochiam, & inveniens Paulinum à Lucifero consecratum, plebemque divisam, Meletiique sequaces Missas facientes seorsùm, valde commotus est: quia factæ ordinationi non universi consenserant; reprehenditque apud semetipsum quod gestum est, & pro reverentia Luciferi, habitâ taciturnitate discessit: promittens in conventu Episcoporum, quæ gesta fuerant, emendanda: habens tamen curam maximam, eos unire non potuit. Inter hæc etiam Meletius ab exilio remeavit; inveniensque seorsum celebrare collectas socios suos, præsidebat eis: sed Ecclesias quidem obtinebat Euzoius, Ariani dogmatis Præsul. Porrò Paulinus unam tantummodo parvam intra civitatem detinebat Ecclesiam, ex qua eum Eutolus pro sui reverentia non ejecit. Meletius au- [Meletius de exilio revertitur.] tem extra civitatis portas solemnia celebrabat. Tunc igitur hoc modo de Antiochia discessit Eusebius. Verùm Lucifer sentiens non suscipere Eu-

sebium ejus ordinationem, hoc putavit injuriosum, ac vehementer irascebatur, & communicare declinabat Eusebio. Sed etiam quæ Synodo placuerant, per contentionem reprobare nitebatur. Hæc dum inter eos tristitiæ tempore gererentur, multos ab Ecclesia removerunt, & denuò altera Luciferianorum hæresis est exorta. Sed Lucifer iram suam nequaquam complere prævaluit; erat enim confessionibus suis obstrictus, dum per suum Diaconem promisisset ratum se habiturum, quod fuisset à Concilio definitum. Quapropter ipse quidem Ecclesiæ tenens fidem, in Sardiniam ad proprium remeavit thronum. Hi verò, qui prius cum eo contristati fuerant, hactenus ab Ecclesia segregantur. Verùm Eusebius adinstar optimi medici iter faciens per Orientem, infirmos fide recreabat; imbuens, atque docens prædicationibus Ecclesiasticis universos. Hinc transiens venit in Illyricum; & inde rursus Italiam peragrans, hæc ipsa pronuntiabat.

Luciferianorum hæresis unde orta.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Hilario Pictaviensi.

Socrates. lib. 3. cap. 8. Edit. Christ. Valesi. cap 10 pag. 181. B An. Dom. 364. Libri Hilarii de Trinitate.

VErùm Hilarius Pictaviensis secundæ Aquitaniæ Pontifex, rectæ fidei dogmata dudum præseminaverat tam Italis, quàm Gallicanis Episcopis; quippe cùm primus ab exilio remeasset. Uterque ergo fortiter in fide laboraverunt. Sed Hilarius tamquam disertus, suis libris satisfactionem de Trinitatis consubstantialitate conscripsit. Quibus hoc sufficienter exposuit, & vehementer Arianorum dogma destruxit. Hæc itaque post breve eorum exilii tempus celebrata noscuntur.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

De Macedonianis.

Socrates. lib. 3 cap. 8. Edit. Christ. Valesi. cap 10. pag. 182. A.

EA siquidem tempestate Macedonii sectatores, & Eleusii, Eustathii, atque Sophronii, omnes ab uno Macedonio nuncupati sunt, Conciliáque frequentia faciebant. Et convocantes qui in Seleucia eos secuti fuerant, anathematizaverunt alterius partis Episcopos, id est, consentientes Acacio: fidemque Ariminensis Concilii respuentes, ea magis, quæ fuerant recitata apud Seleuciam, & apud Antiochiam exposita firmaverunt. Qui dum requisiti fuissent ab aliquibus dicentibus: Vos, qui nunc Macedoniani vocamini, si aliud sapitis, quàm sectatores Acacii, cur eorum hactenus, tamquam eadem sapientium estis communione participari? Ita venenosè responderunt per Sophronium Pompeiopoleos Paphlagonensem Episcopum. Occidentales, inquit, in consubstantialitate languebant. Aëtius autem per Orientem secundum substantiam dissimilitudinem prædicabat; & erant utraque prava, cùm hi quidem inordinatè divisas substantias Patris, & Filii, consubstantialitatis nomine copularent; ille verò à natura Patris naturam Filii apertè divideret: credens semetipsum piè prædicare dissimilem esse Patri Filium per substantiam. His ergo ita putantibus, mediâ viâ nobis veritatem pietatis habere complacuit. Hoc itaque modo quærentibus satisfacere nitebantur.

Macedoniani reddunt causam suæ hæresis.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quia Julianus quoque persecutus sit Athanasium.

Sozomen. lib. 5. cap. 14. Edit. Christ. Valesi. cap. 15. pag. 615. A. An. Dom. 365. Athanasius in exilium missus.

IGitur Imperator audiens Athanasium in Alexandrinorum Ecclesia constitutum, licitè populo prædicare, multosque Paganorum ad Christianitatem fuisse conversos, eum jussit exire de civitate. Qui si maneret, damna maxima eum sostinere præcepit: occasionem criminis in eum inveniens, quia dum prioris Principis tempore fuisset fuga mulctatus, non ejus jussione Episcopalem receperat sedem. Quamobrem secundum Imperatoris præcepta se præparabat ad fugam. Videns autem circa se Christianorum populum lacrymantem: Habetote, inquit, filioli, fiduciam: nubes est, & citò pertransiet. Hoc dicto, valefecit; & diligentibus amicis commisit Ecclesiam, atque ab Alexandrina civitate discessit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Quomodo Julianus foverit Cyzicum propter Paganitatis cultum.

Sozomen. lib. 5 cap. 14 Edit. Christ. Valesi. cap. 15 pag. 615. C. Eleusius Cyzicenorum episcopus remotus.

INterea Cyzicenis legatione fungentibus apud Principem de propriis rebus, & Paganorum restitutione templorum, laudans eos propter sacrorum curam, quæ postulaverant universa concessit. Eleusium autem ejus civitatis removit Episcopum, veluti vastatorem templorum; & quia viduarum pabula, sacrarumque virginum Monasteria constituerat; Paganisque suaserat, ut paternam religionem relinquentes, ad Christiana dogmata se conferrent. Interdixit etiam Christianis peregrinis, ne venirent ad Cyzicum: credens, quia religionis causâ excitarent seditiones, eosque alii ejus civitatis Christiani foverent. Et publici simul opifices, *a* artificesque monetæ, qui in duas erant divisi partes Principum præceptione priscorum, cum uxoribus, atque liberis Cyzicum habitare sunt jussi. Hi enim singulis annis certam oblationem publicè conferebant: alii quidem militum chlamydes, alii verò pecunias novas. Cùm igitur modis omnibus placuisset Juliano ritum constituere Paganorum, vim quidem inferre, atque tormenta populis sacrificare nolentibus fatuum judicavit. Sed hoc tantummodo præcepit, ut per singulas civitates numerus eorum conscriberetur: quos tamen nequaquam aut orare prohibuit. Sciebat enim, quia non posset ulla necessitas suspendere, quod voluntas spontanea suggessisset. Porrò Clericos, & Ecclesiarum Præsules à civitatibus suspendere festinabat: studens, ut eorum absentia paulatim solveretur Ecclesia, neque sacrorum ministri, nec qui docerent; vel mysteriis participarentur, existerent; & per hoc longo tempore paterentur propriæ religionis oblivionem.

Julianus nolebat Christianos cogi ut sacrificarent.

a Hinc apparet quales fuerint Monetarii, quorum in Pandectis fit mentio.

Christianorũ erga Paganos charitas.

Impii Galilæi & suos pariter, necnon etiam nostros: nostri verò nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia ministeria, Paganorumque vicos offerre diis primitias frugum, eosque hujusmodi in benefactis institue: docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumæum talia facientem. Nos ergo neque bona nostrorum imitarus: sed aliis permittimus negligentia non confusi, magis autem deorum reverentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem ego cognovero, lætitia plenus ero. Præsides provinciarum rariùs domi suscipe: frequenter eis scripta transmitte. Ingredientibus eis civitatem Sacerdotum nullus occurrat, Cumque ad templa venerint deorum, intra januas eos nemo præcedat militum fortè aut præcedentium Officiorum: sed qui voluerit, subsequatur. Cum ad ipsum limen templi pervenerit, privatus existat. Tu enim, sicuti nosti, intus es Judex. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sunt: reluctantes vanæ gloriæ comprobantur. Quid enim patiatur, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solùm sine querela non erunt: sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neque enim fas est, ut illi parcatur, qui deos habere sit inimicos. Suade siquidem eis, ut si mea volunt frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam.

CAPUT TRIGESIMUM.

Quibus modis conatus est Paganitatem extollere, & milites ad cultum idolorum inclinare.

Sozomen. lib. 5. cap. 16 Edit. Christ. Vales. cap. 17 pag. 620. D. 621. A.

Julianus abolet Crucẽ in vexillo, quod Labarũ vocant.

HÆc itaque faciens Imperator ad destructionem Christianorum, neque suadere hoc subjectis prævaluit, & apertè vim inferre palam erubuit. Inter hæc, ut ad Paganitatem milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signum illud sublimius Romanorum, quod Constantinus, sicuti prædictum est, in Crucis formam mutaverat. Verùm in publicis imaginibus depingebat Jovem, quasi de cælo sibi coronam, & purpuram deferentem: Mercurium, & Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis, & fortis. Et hoc agebat in imaginibus, ut sub occasione Imperii latenter adorarentur dii; & hoc modo subjecti clanculò fallerentur. Arbitrabatur enim, quia si hoc sponte eis imponeret, postea quæ vellet impleret. Si verò respuentes agnosceret, veniâ sublatâ torqueret, tamquam circa Romanorum solemnia reluctantes, & in Rempublicam, atque ipsum Imperium delinquentes. Pauci siquidem etiam pœnis subdiri cognoverunt dolum: quia, sicut moris erat, adorare noluerant. Turba verò, ut assolet, per ignorantiam simpliciter imagines adorabat. Quod tamen Imperatori nil profuit. Cumque multa excogitaret, quibus Paganorum ritus extolleret, invenit modum, qui pluribus militibus Christianis claræ virtutis coronam dedit. Cum venisset itaque tempus, quo Imperialia milites solent dona accipere (hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Januariarum, & natali Principum, & urbium Regiarum) exquisivit, quatenus eos simpliciter, & ex prisca consuetudine fallere potuisset: jussitque, ut unusquisque ad manum Imperatoris accedentium, admonitus ab officiis, primò incensum offerret. Erat enim ante eum positum thus, & ara, secundum antiquam Romanorum solemnitatem. Tunc quidem alii licenter suam fortitudinem ostenderunt; & neque incensum offerre, neque donum accipere ab Imperatore sunt passi. Alii verò occasione legis, & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod commisêre peccatum. Verùm alii propter lucrum capti, aut timore turbati, seu jussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen paganitatem declinare nequiverunt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dum inter cibos, ut assolet, & pocula invocarent inter alterutros Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini invocantes Christum, quem ante paululum denegastis, dum donum ab Imperatore percipientes, thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, & quod gesserant agnovissent, statim exilientes publicè currebant, atque impetu facto clamabant Deum suum, & cunctis hominibus restabantur se esse Christianos, & in eo nomine permanere: atque per ignorantiam se fecisse, & (si dici posset) solam manum Paganam esse: conscientiam verò nihil simul egisse. Cumque venissent ad Principem projecerunt aurum, quod acceperant, & forti voce poscebant, ut reciperet quod dedisset, & illos occideret. Se enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quòd improvidè eorum dextera peccasset; & studere propter Christum etiam totum corpus pœnæ contradere.

Donativa Principum quando solita dari.

Milites Christiani restituunt donativa sua.

Hæc igitur furorem moverunt Imperatoris Et primò quidem eorum capita jussit auferri. Cumque deducerentur ad mortem sequente populo, miratique virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum, quo rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogavit senior omnium, ut ante omnes cujusdam caput nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet: ne dum alios respiceret, frangeretur. Cumque ille genua fixisset in terra, & gladium spiculator evaginasset, venit repente nuntius, clamore prohibens necem. Porrò juvenculus ille occisione privatus, ait: Non fuit Romanus dignus, ut Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem malignus Imperator fundi prohibuisset, ductus invidia: verumtamen non eos in civitatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum loca exilio destinavit.

Theodoretus lib. 3. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 17. pag. 140. A.

Milites Christiani in exilium mittuntur.

Postea verò præcepit, ut qui sacrificare noluerint, in Palatium non intrarent; & neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec qualibet administratione participare jussit.

Sozomen. lib. 5. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 623. B. Christiani omni dignitate privati.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De corpore Martyris Babylæ, & de simulachro Apollinis fulmine concremato.

Theodoretus lib. 3. cap. 9. & 10. Edit. Christ. Vales. cap. 10 & 11. pag. 131. D. & 134. A.

CUm igitur Julianus ad Pithium Daphnæum peteret responsa de Parthici belli victoria, & ille vicinitatem corporis Babylæ martyris accusaret, jussit ejus corpus auferri. Ob quam rem cùm Christiani festivitatem deducto corpore psallentes agerent, & indignatione Principis quidam Theodorus juvenculus multa passionum tormen-

Cyrillo Hierosolymitano contradidit, & ita venerunt noctanter in Palæstinam. Verùm post Juliani mortem etiam patrem iste Christianam duxit ad veritatem; quod inter alia quoque nobis exposuit.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

Quomodo Julianus aquis immolaticiis universa polluerit, eique restiterint Juventius, & Maximinus.

THEODORETUS lib. 3. cap. 14. Edit. Christ. Valef. cap. 15. pag. 137. C.

INterea Julianus contra fidei pietatem impudentiùs armabatur, & vultu quidem se simulabat mitem: porrò laqueos instruebat, quibus deciperet innocentes. Et primùm quidem fontes urbis, aquas Daphneos sacrificiis violavit; ut unusquisque aquam bibentium ejus horrore poticretur. Cumque etiam in publico venales cibos illo scelere complevisset (aspergebantur enim ex cis, & panes, & carnes, & poma simul, & olera, & cuncta quæ comeduntur) hæc videntes, qui nomen salutare perceperant, ingemiscebant quidem, atque mugiebant videntes abominationem tantam. Verumtamen comedebant, legi obedientes Apostoli: Omnia, inquit, quæ in macello venduntur comedite, nihil dijudicantes propter conscientiam. Verùm duo quidam militia clari, erant enim Scutarii Principis, in quodam convivio, hoc horrore ferventiùs sunt accensi, atque mirabilium adulrorum, in Babylone splendentium sermonibus usi sunt, dicentes: Tradidisti enim nos Regi iniquo, qui recessit à te ultra omnes gentes, quæ sunt in terra. Hæc quidam convivarum nuntiavit Imperatori; qui repente illos ad se fortissimos adducens, requirebat quid locuti fuissent. At illi occasionem fiduciæ interrogatione sumentes Imperatoria; laudabilemque sui firmantes zelum, dixerunt hæc pietatis more nutriti: O Princeps, laudandis legibus hactenus servientes, quas Constantinus, & ejus filii posuerunt, ingemiscimus nunc abominatione omnia videntes esse completa, & nefandis sacrificiis cibos, potusque violari. Hæc & domi deflevimus, & te præsente nihilominus ejulamus; hoc enim in tuo displicet nobis Imperio. Hæc audiens ille micis, atque Philosophus à sui similibus nominatus, mansuetudinis quidem exhibuit vultum, & impietatis faciem protinus enudavit, præcipiens amaci ..mas eis plagas inferri. Quos etiam luce privavit, magis autem, ut veriùs est, illins temporis infelicitate liberavit, victricesque eis coronas providit offerri. Fingebat enim se in eis quasi causam defendere Imperialis injuriæ, & hæc divulgari jussit: invidens decertatoribus veritatis in appellatione martyrii pariter, & honoris. Nomina fuerunt horum Juventius, & Maximinus, quos Antiochena civitas, tamquam pietatis propugnatores venerata, pretioso monumento recondidit; & usque ad diem hunc festis annalibus honorantur. Sed & plurimi nobilium, & dignitate fulgentium utentes tali fiducia, coronas æquales sunt adepti.

1 Cor. 10. 27.

Dies festus anniversarius SS. Juventii & Maximini.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Quomodo Valentinianus, qui post eum imperavit, propter aspersionem aquæ immolaticiæ ministrum percusserit templi.

THEODORETUS lib. 3. cap. 15. Edit. Christ. Valef. cap. 16. pag. 138. D.

VAlentinianus etiam, qui post paululum sumpsit Imperium, tunc Millenarius erat circa Palatia constitutus Dux Lancearioram. Is zelum, quem pro pietate habuit, non celavit. Eo namque tempore cùm fulminandus ille Fortunæ templum ingrederetur in choro, & ex utraque parte januarum astarent ministri templi, qui aspersione, sicut ipsi dicebant, purgarent ingredientes, Valentinianus præcedens Principem, aspersionis guttam sua vidit in chlamyde. Et indignatus, pugno percussit templi ministrum: dicens se maculatum potiùs, quàm purgatum. Quod respiciens Imperator, jussit eum in custodiam tunc redigi, & ad eremum destinari. Sed ille cùm annus, & pauci transissent menses, pro mercede confessionis recepit Imperium. Non solùm enim in illa vita diligentes se Deus honorat: sed aliquando etiam in præsenti bonorum operum retributiones impendit, & præsentibus præmiis illic sperata confirmat.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

De Artemio Martyre, & Publia Abbatissa.

THEODORETUS lib. 3. cap. 17. Edit. Christ. Valef. cap. 18 pag. 140. B.

ARtemium verò, qui temporibus Constantii Dux fuit Ægypti, quoniam illius temporis Idola multa confregerat, non solùm facultate nudum reddidit, sed etiam capitis sectione mulctavit. Hæc & hujusmodi gessit ille mansuetus, & ab iracundia remotus, sicut ab impiis vocabatur. Adjiciam super hæc etiam miraculum fœminæ, quæ zelo divino hujus contempsit impietatem. Publia quædam fuit illo tempore nominatissima, & pretiosis virtutibus exornata. Hæc cùm nuptiale jugum ad tempus paululum suscepisset, fructum dignissimum reddidit Creatori. Joannes enim Antiochiæ Presbyter multo tempore constitutus, & sæpe Apostolici præsidatus decreta refugiens, de terra illius fœminæ mirabilis germinavit. Hæc habens apud se chorum conversatione digna virginitatem servantium, semper cum eis laudabat Factorem, Salvatoremque Deum. Transeunte verò Imperatore, clariùs in commune psallebant, contemptibilem, & deridendum judicantes erroneum, illaque maximè cantica resonantes, quæ idolorum videntur * pompare debilitatem; dicebant, cum David: *Simulachra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum.* Et iterum: *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Hæc audiens Julianus, & vehementer accensus, eas cùm transiret tacere præcepit. Quæ ejus legem parvipendentes, chorum majori ordine compleverunt. Rursusque illo transeunte psallebant: *Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus.* Tunc ille sæviens, magistram chori præcepit adduci. Quam cùm videret senectute maceratam, nec corporis canitiem miseratus est, nec animi studuit honorare virtutem: sed quibusdam Spatatintum jussit, ut eam alapis cæderent,

* Ed. traducere. Psal. 113. 4. & 8.

Psal. 67. 2.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

De Simulachro Christi, quod deposuit Julianus.

SOZOMEN. lib. 5. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 629. B.

ILlud quoque, quod sub Juliano provenit, narrare non silebo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & indicium contra Principem iracundiæ Dei. Cùm enim agnovisset in Cæsarea Philippi, civitate Phœniciæ, quam Paneam vocant, insigne Christi esse simulachrum, quod mulier illa sanguinis liberata profluvio constituerat, eo deposito, suam ibi statuam collocavit. Quæ violento igne de cœlo cadente, circa ejus pectus divisa est, & caput cum cervice una parte dejectum, atque in terra fixum: reliqua verò pars hactenus restitit, & fulminis indicium reservavit. Statuam verò Christi tunc quidem Pagani trahentes confregerunt. Postea verò Christiani colligentes, in Ecclesiam recondiderunt, ubi hactenus reservatur. Hoc itaque simulachrum, sicuti refert Eusebius, omnium passionum, & ægritudinum noscitur esse medicamentum. Juxta quod quædam herba germinavit, cujus speciem nullus nostrætertæ medicus, licet expertus agnovit.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

De beneficio herbæ, quæ nascebatur juxta simulachrum Christi, & de miraculis, quæ per loca diversa pro nomine Christi fiebant.

SOZOMEN. lib. 5. cap. 20 Edit. Christ. Vales. cap. 21 pag. 629. D.

MIhi namque videtur, quia, adveniente Deo, nullum miraculum, nullumque beneficium putari debet incredulum. Nam & alia plurima miracula per civitates, & vicos plerumque apud multos Provinciales antiquitus tradita sunt, habentia veritatem; quod repente monstrabo. Est itaque civitas Palæstinæ, Nicopolis nomine; hanc, dum adhuc vicus esset, Emaus facer Evangeliorum liber appellat. Quam Romani post vastationem Hierosolymorum, Judææque victoriam, Nicopolim ex eventu quippe victoriæ vocaverunt. Ante hanc urbem in trivio, ubi Christus cum Cleopha post Resurrectionem noscitur ambulasse, tamquam ad alium vicum iturus, fons quidam est salutaris, in quo passiones hominum diluuntur, & alia pariter animalia diversis detenta languoribus emundantur. Quod ut ita contingat, traditur ex quodam itinere apparuisse Christum ad fontem cum discipulis suis, & lavisse pedes, ex quo aqua facta diversarum medicabilis passionum. Fertur etiam quod in Hermopoli Thebaides, arbor quæ vocatur Perseidis, multorum languores subgerit, si fructus, aut folium, aut pars ejus corticis collo ægrotantium ligaretur. De hac enim arbore ferunt, quoniam dum apud Ægyptum Joseph cum Christo, & Maria Virgine sancta fugisset Herodem, venissetque ad Hermopolim civitatem; mox ut ingrediebatur urbem, non ferens hæc arbor maximum Christi salutaris adventum, inclinata est usque ad terram, & eum suppliciter adoravit. Hæc ego de ista arbore à multis audiens narravi. Reor autem hoc signum fuisse factum civibus divinæ præsentiæ: aut certè, quia ritu Pagano hæc arbor propter magnitudinem, atque pulchritudinem colebatur, mota est, non ferens Christi Divinitatem; dæmonibus quippe contremiscentibus, cùm viderent rerum talium destructorem, necnon & omnibus simulachris Ægyptiorum secundum Isaiæ propheriam, fugatoque dæmonio, pro testimonio Christi arborem vacuam remansisse. Igitur apud Ægyptios, & Palæstinos gestorum testimonia conservantur.

Fons apud Nicopolim morborum depulsor.

Perseis arbor languores abigit.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Quomodo Julianus Judæos armaverit contra Christianos, & de templo Hierosolymorum.

THEODORETUS lib. 3. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 20. pag. 142. A.

IGitur Julianus etiam Judæos contra Christianos armavit. Primùmque convocans requisivit, cur eis præcipiente lege sacrificare, nequaquam immolationibus uterentur. Cumque respondissent, uno tantummodo loco sibi offerendi sacrificium fuisse permissum, repente jussit Deo odibilis destructum resuscitare templum: credens infelix Dominicum Verbum se posse destruere; cujus per hoc veritatem magis ostendit. Hæc itaque verba Judæi libenter accipientes, cunctis per diversum terrarum orbem mandavêre Judæis. Qui undique concurrentes, pecunias ad ædificium alacriter offerebant: ministravitque plurimum etiam Imperator, non largitatis gratiâ, sed veritati repugnans. Misitque pariter Præfidem, impiorum executorem digniffimum præceptorum. Aiunt enim, quoniam ad repurgium faciendum argenteas hamas, & cophinos, & scaphas habuerunt. Cumque fodere jam cœpissent, statuto quidem die hoc multitudo plurima faciebat: noctè verò, spontanea terra de valle crescebat. Solutis itaque prioris etiam fundamenti reliquiis, nova omnia præparabant. Cumque gypsi, & calcis multa modiorum milla præparassent, vis magna ventorum repentè respirans, tempestates, atque procellæ subitò factæ, quicquid congregatum fuerat, dispergerunt. Adhuc autem vesanientibus eis, & nequaquam divina longanimitate correptis, maximus primò terræ motus est factus. Et quisquis non fuerat mysteriis divinis imbutus, vehementer attritus est. Cùm verò neque hoc terrerentur indicio, ignis ex fundamentis, quæ suffodiebantur, egrediens, plurimos fodientium concremavit, aliorum membra dissolvit. Nocte quoque plurimis in vicina porticu dormientibus, cadens subitò cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alis verò die in cælo signum splendens Crucis salutaris apparuit. Sed etiam Judæorum vestes Crucis signaculo sunt impletæ, non tamen splendenti, sed nigro colore signatæ. Hæc itaque Dei rebelles considerantes, & divina flagella contremiscentes, ad propria sunt reversi: confitentes esse Deum, qui ab eorum progenitoribus ligno probatur appensus. Quod audiens Julianus, dum utique caneretur ab omnibus, tamquam Pharao indurato corde non timuit.

Reparatio templi Hierosolymitani divinitùs impeditur.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

De bello Persico, & quomodo Julianus illuc perrexerit.

THEODORETUS *lib.* 3. *cap.* 18. *Edit. Christ. Vales. cap.* 21. *pag.* 143. *B.*

IGitur dum Persæ mortuum cognovissent fuisse Constantium, capta fiducia venerunt ad terminos Romanorum, denuntiantes bellum. Ob quamrem, collecto exercitu, Julianus misit in Delphum, & Delum, atque Dodonem, ad percipienda responsa, si expediret ei bella suscipere. Tunc universi Vates & pugnandi fiduciam dabant, & victoriam promittebant. Unum verò responsum pro exemplo mendacii, ac seductionis, inserere non pigebit; est enim hujusmodi: Nunc omnes aggrediuntur dii, victoriæ trophæa referentes circa fluvium Thiren. Horum ego dux ero belligerator Mars. Horum itaque carminum ridiculum eos convenit divulgare, qui rationalem dominum, Musarumque principem Pythium vocant. Ego autem mendacium seductionis ejus inveniens ingemisco. Thiren namque fluvium Tigrim voluit appellare: quoniam Tigris ejus nomini similis est. Is enim fluvius ex Armeniæ redundans montibus, & per Assyriorum arva discurrens, sinum descendit in Persicum. Per hæc ergo responsa deceptus infelix, & victoriam mente somniabat, & post * Persicum prælium pugnam Galilæis inferre præparabat; sic enim vocabat Christianos: contumeliam nominis se eis inferre putans, cùm magis debuisset eorum considerare virtutem. Non enim Socrates, licet Critias fuerit appellatus, & Pythagoras Phalaris, ex mutatione nominis qualibet sunt peste participati: neque Nereus Thersites vocatus, naturalem pulchritudinem, quam gerebat, amisit. Horum nihil mente percipiens ex hac appellatione aliquid monstri se nobis putavit inferre. Et fallaci responso credens, interminabatur per Ecclesias dæmonum se statuere simulachra. Post has igitur minas, ab uno viro in Berœa debellatus est. Is enim nobilis erat, ejusque civitatis Curiæ præsidebat, quem zelus Christi reddidit clariorem. Videns namque filium in impietatem, quæ tunc vigebat, fuisse demersum, expulit eum sua domo, & coram omnibus abdicavit. Qui in vicinæ civitatis itinere aggressus Imperatorem, suam voluntatem, & abdicationem patris innotuit. At ille quiescere juvenem imperavit, placandum promittens patrem. Cumque venisset in Berœam, nobiles, & honoratos convocavit ad prandium: inter quos erat & hujus pater, quem cum filio in suo prandere jussit accubitu. Tunc circa medias epulas dixit ad patrem: Non mihi videtur justum vim facere voluntati ad aliud declinandi, & animum ad alia mutare, quæ non vult. Noli itaque esse filio violentus, sequi tua dogmata respuenti. Neque enim ego tibi vim facio mea sequi; licet cogere valde possim. Ille causam divinæ religionis mente percipiens: De isto, inquit, ô Imperator, erroneo dicis, & Deo odibili, & veritati præponente mendacium. Tum ille tumidus mansuetudinis induens vultum: Cessa, inquit, detrahere. Et declinans ab eo vultum, adolescenti dixit: Ego tui curam habeo: quoniam patri tuo, ut hoc faciat suadere non possum. Hæc itaque non frustra retuli, sed volens ostendere non solùm illius mirabilis viri fiduciam: sed quoniam contempta Juliani à plurimis sit potestas. In Antiochia namque vir quidam optimus, pædagogus adolescentium habitabat. Eratque illic famosissimus Sophista Libanius, impius, expectansque Juliani victoriam, habens præ oculis ejus minas. Ergo interrogavit pædagogum, quasi nostram deridendo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille, quod post paululum contigit, repletus gratia divina prædixit. Respondit enim: O Sophista, Creator omnium, quem tu fabri filium nominasti, loculum sepulturæ Juliano componit. Post paucos verò dies mors illius nuntiatur erronei, & in loculo positus, & advectus, minarumque tumore evacuatus est.

Mendax vatum responsio.

* Al. *Parthicum.*

THEODORETUS *lib.* 3. *cap.* 18. *Edit. Christ. Valesf. cap.* 22. *pag.* 144. *B.*

Julianus non potuit placare Præsidem Berœensem, ut cum filio rediret in gratiâ, ob Christianismum abdicato.

THEODORETUS *lib.* 3. *cap.* 18. *Edit. Christ. Valesf. cap.* 23. *pag.* 145. *A.*

Præclarum pædagogi Christiani responsum.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

*Quomodo Julianus Monachus * ejus mortem, antequam audiret, prænuntiaverit.*

* id est *Juliani Imp.*

EO siquidem tempore religiosissimus Julianus, cognomento Saba, qui Angelorum incorporalium vitam corporali conversatione videbatur imitari, cujus etiam vitam conscripsimus, prolixiores offerebat Deo preces, cùm illius impii minas audisset. Et ea hora, qua ille percussus est, orans, mortem ejus iste cognovit, licet plus quàm viginti mutationes ab eo loco usque ad ejus exercitum esse viderentur. Aiunt enim, quia dum continuè ingemisceret, & clementi Domino supplicaret, subitò lachrymarum ejus fluvius restitisset, fuissetque alacritate completus, & ejus vultus exhilaratus. Hanc animi permutationem ejus ministri respicientes, rogaverunt eum, ut eis causam repentini gaudii patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ vineæ devastator pœnas exactus est vastationis suæ, jacetque mortuus, terroribus, minisque frustratus. Hæc agnoscentes exultaverunt omnes, Deoque hymnos gratificus obtulerunt. Posteà verò à nuntiis est compertum eamdem fuisse diem, simul & horam necis Juliani, quam ille sacratissimus senior cognovit, atque prædixit.

THEODORETUS *lib.* 3. *cap.* 19. *Edit. Christ. Vales. cap* 24. *pag.* 145. *C.*

Theodoretus scripsit vitam S. Sabæ.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

De inconsulto Juliani ducatu.

ILlum itaque semper inconsultè gessisse mortis demonstravit eventus. Transiens enim cum exercitu fluvium, qui Persarum, Romanorumque Regna dividit, repentè naves incendit, non suadens rebus, aut verbis, sed cogens milites præliari. Porrò Duces alacritate completi, animabant milites, & eos spe varia confortabant, quam Imperator absciderat, cùm eorum reversionem incensis navibus abnegasset. Super hæc autem cùm debuisset cibos militibus congregare, neque de propriis finibus præcepit afferri, neque de inimicorum abundantia jussit aliquid deprædari. Relinquens ergo habitabilem viam, pergebat per solitudinis loca: ubi & cibo, & potu milites defraudati, & duces itineris non habentes, sed errantes in deserta provincia, sapientissimi Principis agnovere consilia.

THEODORETUS *lib.* 3. *cap.* 20. *Edit. Christ. Valesf. cap.* 25. *pag.* 146. *A.*

Socrates. lib. 3 cap. 18. Edit. Christ. Valef. cap. 21. pag. 194. B. Julianus obsidet Regem Persarum apud Ctesiphontem.

Multos itaque vicos, castraque detinens, jam etiam civitates capiebat. Cumque venisset Ctesiphontem civitatem, intantùm obsedit Regem, ut crebris Legationibus uteretur: offerens dare suæ patriæ partem, si solutus bello discederet. Quod ille noluit, neque supplicantibus est miseratus: neque mente percepit, quod vincere quidem bonum est, supervincere nimis invidiosum: credens præcipuè magicis artibus, quas ei Maximus Philosophus exhibebat, & arbitratus Alexandri Macedonia se gloriam percepturum, aut certè potiorem. Putabat enim secundum Pythagoræam Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam se possidere, aut esse potiùs in alteru corpore alius Alexander. Ob hanc itaque causam Persarum Regis noluit preces audire.

Sozomen. lib. 6 cap. 1. pag. 635. C. Fortitudo cujusdam senis qui Julianũ decepit.

Cùm igitur in deserti loca primò captivorum habuisset ducatum, postea quidam senior, sub schemate proditoris, se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad majorem solitudinem venissent, illum quidem fustibus occiderunt, confitentem hoc se fecisse pro patriæ libertate, & libenter torments omnia sustinere. Exercitus interea Persarum, ex itinere fatigato exercitui Romanorum iratus occurrit, seque ad congressionem prælii præparavit.

Socrates. lib. 3. cap. 18. Edit. Christ. Valef. cap. 21. pag. 194. D.

Querebantur enim Romani de Principe, cur noluerit bellum cum lucri promissione finire. Verumtamen Persis instantibus resistebant, ita ut frequentes verterentur hostes in fugam. Porrò Julianus erat præsens in equo, & exercitum confortabat, inermis quidem spe felicitatis suæ præsumens.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

De Peremptione Juliani.

Theodoretus. lib. 3. cap. 20. Edit. Christ. Valef. cap. 25. pag. 142. C.

Contra quem jaculum repentè delatum, discurrens per brachium, in ejus latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit terminum vitæ. Quis verò justissimum intulerit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quemdam invisibilium hoc intulisse ferunt: alii verò unum pastorum Ismabelitarum: alii militem fame, & itinere fatigatum. Sed sive homo, sive Angelus fuerit, palàm est quia divinis jussionibus ministravit. Aiunt enim, quia dum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, & in aërem projecerit, dicens: Galilæe vicisti. Et in eo ipso confessus est cum blasphemia victoriam.

Socrates. lib. 3. cap. 18. Edit. Christ. Valef. cap. 21. pag. 195. A.

Callistus autem, qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico versu ejus conscripsit historiam, ait eum à dæmone vulneratum, fuisse defunctum. Julianus ergo quarto *Consulatu suo, quem ediderat cum Salustio, sexta die Junii mensis, in Persica regione defunctus est, anno tertio Imperii sui, septimo verò ex quo Cæsar à Constantin fuerat ordinatus, vitæ anno tricesimo primo.

** An. Dom. 363.*

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Quæ Magiæ post mortem ejus inventa sint.

Theodoretus. lib. 3. cap. 21. & 26. Edit. Christ. Valef. cap. 26. & 27. pag. 147. B.

Post cujus mortem ejus Magiæ compertæ sunt. Carra namque civitas est, hactenus impietatis ejus reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edessam propter piæ religionia cultum transire noluerat, in templum, quod à Paganis colitur, est ingressus. Ubi dum quædam cum suis consortibus sacrilegis celebrasset, januas & claustra disposuit, & quosdam ibi milites observare præcepit, ut interiùs nullus accederet, donec ipse remearet. Cumque mortuus fuisset, & impio pium successisset Imperium, ingredientes in templum invenerunt mira Principis simulachra, ejusque sapientiam, & famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem capillis appensam, extensas habentem manus, cujus uterum aperuerat, ut Persarum victoriam in jecore ejus inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inventum est. Verùm in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse compertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua urbe, dum ejus nuntiatus fuisset interitus, publicam cuncti habuêre festivitatem; & non solùm in Ecclesiis, & sepulturis Martyrum exultabant, sed etiam in theatris Crucis victoriam prædicabant, *cum Sacesdotibus exultantes. Ego autem etiam clamorem favoris eorum hìc ponere necessarium judicavi, ut etiam apud posteros hæc memoria reservetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, ubi sunt tua vaticinia? Vicit Deus, & Christus ejus. Hic ergo libri terminus est habendus, ne pio Imperio impietatis potentia copuletur.

Antiochensiũ publicũ gaudium de morte Juliani.

** Ed. Niv. & Frob. illius magiæ insultantes.*

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De Joviani Imperatoris auspiciis, & quemadmodum à Persidis finibus sit egressus.

SOCRATES. lib 3. cap. 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 22. pag. 195. C.

MIlites igitur in maxima æstuatione venientes, omissa omni dilatione, altera die Joviano infulas Imperatoris impoount. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tempore Millenarius, quo Julianus electionem militibus lege proposuit, ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quàm Imperatoris præceptiooibus impiis obedire. Hunc ergo tunc Julianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat. Qui cùm violenter à militibus ad Imperium traheretur, elamabat, dicens non se velle Paganis hominibus imperare, cùm ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamasset, diceotiom se quoque esse Christianos, suscepit Imperium.

Joviani vox Christiano Imperatore dignissima.

THEODORETUS lib. 4. cap. 1. pag. 152. B.

Cogitabat itaque Jovianus de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illæsum exercitum liberare. Nec indiguit grandi consilio, sed seminibus pietatis utilissimum vindemiavit fructum. Repente oamque suam providentiam Deus ostendit, & fluctuationem ejus ad portum tranquillitatis adduxit. Dum enim hujus angustiam Persarum Rex agnovisset, missa legatione petivit pacem, deiode cibaria militibus destinavit, & forum venalium eis præparari in deserto præcepit. Celebratisque fœderibus, exercitum seduxit incolumem.

SOCRATES. lib. 3. cap 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 22 pag. 196. A.

Quæ pacta, quantùm ad gloriam Romanorum, turpia, sed tempori coogruebant. Amissâ namque Syriâ, & traditâ Persis Nisibi, Mesopotamiæ civitate discessit. Hæc itaque nuotiata Christianos confortaverunt, Paganis iotuleruot luctum. Porrò milites incautum Juliani fervorem valde culpabant, causamque damoi finium Romanorum ei potiùs inferebant: quooiam à Persarum quasi proditore seductus, naves, quæ per fluvium frumenta deveherent, incendit, & famem militibus irrogavit.

CAPUT SECUNDUM.

Quid Sophista Libanius contra Christianos scripserit, & quomodo Socrates Historiographus ejus dicta confutarit.

SOCRATES. lib 3. cap 19. Edit. Christ. Valesf. cap. 22. pag. 196. B.

Libanius scripsit opus de morte Juliani.

TUnc itaque Sophista Libanius lamentationis librum in Julianum conscripsit, quem Julianum denominavit, *fascinatum quippe laudibus illius: io quo etiam meminit librorum, quos contra Christianos ediderat Julianus. Et si quidem laudes Imperatoris Sophista dixisset, ego quiescerem, vestigia historiæ sequens. Sed quoniam tamquam eallidus Rhetor memoriâ Juliani librorum Christianam videtur lacerare religionem, propterea cootra eum, positis primùm verbis ipsius, pauea dicenda sunt. Hyemis, inquit, ooctes ampliùs Imperator extendens, * incumbendo libris, Palæstineum hominem Deum, Deique Filium referentibus, præliabatur eoixiùs, & redarguendo prævaluit, ut risum, & quamdam inanitatem ostenderet eorum, quæ coluntur à talibus. In quibus laboribus sene Tyrio sapieotior

*MS. in condendo.

est inventus. Propitius autem sit iste Tyrius, & placidè verba mea suscipiat, tamquam à filiu victus est. Hæc quidem Sophistæ Libanii sunt. Verùm ego sophistam eum optimum fuisse novi: tamen si non ejus religionis fuisset, cujus Imperator erat, omnia, quæ de Juliano Christiani dicunt, etiam iste tunc diceret, & forsitan quasi Rhetor augeret. Nam & vivo Constantio laudes, & eo defuncto injurias plenas criminibus ejus effudit.

Libanius vivum Constantium laudavit, vituperavit mortuum.

Et si senex Porphyrius fuisset Imperator, libros ejus, Juliani præposuisset operibus. Sed & Julianus, si Sophista fuisset, dixisset forsitan etiam ipsum malum, sicut Eubolum. Quia ergo ille tamquam ejus sectæ, tamquam Sophista, & amicus Imperatoris, quæ ei sunt visa, dixit; & nos, ut possumus, obviemus. Primùm itaque dixit, quia libris incumberet, hyemis noctes extendens. Incumbere namque significat, quia intentionem habuerit, ut vituperationem conscriberet, sicut consuetudo Sophistis est. Nam olim hos libros scietat: sed tunc incumbebat, & maximo prælio contendebat. Unde palàm est, quia non (sicuti Libanius putat) redarguendo prævaluerat: sed infirmitate suæ veritatis æstuabat; & ea, quæ benè illic cautéque sunt posita, tamquam detractor lacerare laborabat. Omnis enim, qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur adversus eum contra quem litigat. Et qui infensus alicui est, omnia sicuti hostis non solùm agit, sed etiam loqui contendit.

Senex Tyrius, id est, Porphyrius.

Quia verò Julianus, atque Porphyrius, quem Tyrium senem vocat, detractores ambo fuerunt, suis sermonibus arguuntur. Nam Porphyrius summi Philosophorum Socratis vitam dilaceravit in historia Philosophiæ, quam ipse conscripsit; & talia de eo retulit, qualia soliti derogationibus occupari. Et hæc de illo Socrate, qui apud Græcos mirabilis castitate, justitia, aliisque virtutibus habebatur. Quem Plato mirabilis eorum Philosophus, & Xenophon, & alter Philosophorum * thiasus, non solum tamquàm Deo amabilem honorant: sed etiam ultra hominem sapuisse pronuntiant.

** id est chorus.*

Porrò Julianus æclatus partem, passionem propriam in Cæsaribus enudavit, & omnium ante se Regnātium vitas carpens, neque Philosopho Marco pepercit. Igitur ambo detractores fuerunt. Non opus habeo plurimis uti sermonibus. Ego namque ex utrorumque verbis mores eorum conjiciens, hæc dixi.

Gregorius Nazianzenus Julianum depingit.

Quid autem de Juliano Gregorius Nazianzenus retulit, audiamus. Ait enim in secundo libro contra Paganos hæc verba post alia: Hæc equidem de Juliano aliis ipsa experimenta tradiderunt, & assumpta potestas Imperii: mihi autem olim ejus mores comperti sunt, dum hunc virum in Athenis clariùs agnovissem. Venerat enim illic, dum frater ejus Imperatori videretur inimicus. Fuitque adventus ejus ratio duplex; una quidem quasi decentior, qua dicebat se venisse, ut videret Helladam, atque doceretur: altera verò secretior, & non nota plurimis; ut immolatores dæmonum, & viros fallaces inquireret: quia nondum habebat impietatis suæ licentiam. Tunc igitur non frustra consideravi virum. Non enim fortuitu ista conspexi: sed faciebat me cautum inconstantia morum ejus, & excessus uberior. Vates enim egregius est, qui benè considerat. Nullum enim signum in eo mihi utile videbatur. Cervix inflexibilis, humeri jactabiles, oculi currentes, huc illúcque directi, & furiosè respicientes, pedes impatientes, nares spirantes injurias atque contemptum, schemata risibilia, & hoc ipsum semper habentia. Risus incontinens, & quasi subbulliens. Consensus, & negatio simul, ratio nullâ ratione consistens, interrogatio inordinata, atque responsio nullâ congruentiâ sibi conveniens. Sed quid per universa discurro? Hunc ante opera vidi, & operibus ipsis agnovi. Et siquidem essent mihi præsentes, qui tunc aderant, testarentur, quia cùm hæc vidissem, repentè dixi: O quale malum nutrit Respublica Romanorum! Et cùm hæc prædixissem, optavi me inveniri debere mendacem. Melius enim fuerat hoc, quàm ut tantis terra sceleribus impleretur. Nunquam arbitror talia fuisse prodigia, cùm multa diluvia, multa incendia, multæ pestes, & hiatus terræ provenerint; licet homines inhumani, & feroces, compositique dissimilibus naturis fuisse referantur. Ob quam rem digno suâ superbiâ fine conclusus est. Hæc Gregorius de Juliano narravit. Quia verò contra Christianos multa verba proferentes, nisi sunt vim facere veritati, quædam ex sacris litteris pervertentes, alia permutantes, omnia tamen secundum suam sumentes intentionem: multi eis obviantes ista patefecerunt, destruentes, & redarguentes eorum vana sophismata; & ante omnes Origenes, licet ante multa fuisset tempora Juliani.

Origenes difficilia verba scripturæ interpretatus est, & cæt.

Is enim ea, quæ videbantur turbare legentes sacratissimas lectiones, objiciens sibimet, & interpretatus ea, detractorum sophisticas adinventiones exclusit. Quæ si sæpiùs legissent Julianus, atque Porphyrius, ea libenter accipientes, in aliud fortè sua verba mutarent, & non ad blasphemiæ sophismata verterentur. Quia enim lacerare studuit Imperator, apud idiotas, & simplices verba faciens, & non apud eos, qui scripturarum divinarum obtinent veritatem, ex his palàm est: sumens enim ea verba, quæ dispensationis causâ humaniùs posita sunt, cùm multa hujusmodi collegisset exempla, hæc novissimè dicit: Horum igitur singula, si non aliquam habent ineffabilem contemplationem, maximâ de Deo blasphemiâ sunt plena. Hæc ergo Julianus in tertio contra Christianos libro dixit. In libro autem suo, quem de Cynismo conscripsit, docens quomodo sacras fabulas decet fingi, dicit oportere harum veritatem abscondi. Sic enim ait: Amat enim natura celari, & abdita deorum substantia non patitur nudis verbis in aures introire pollutas. Apparet ergo per hæc Imperatorem suspicionem habuisse de divinis scripturis; quoniam essent verba mystica, ineffabilem quemdam modum contemplationis habentia. Sed indignatur, cur non omnes eamdem sententiam habuerint, & insistit his, qui inter Christianos divina simpliciter suscipere videntur eloquia. Non igitur oportebat eum contra simplices insurgere, nec propter illos contra sacras litteras intumescere, neque odio habere, & aversari quæ magis bene intellexerant: quoniam non omnes tunc ita sentiebant, sicut ipse voluerat. Similis ergo Porphyrio factus est.

Quid Porphyrium moverit, ut adversus Christianos scriberet.

Ille namque in Cæsarea Palæstinæ à quibusdam Christianis cæsus, iracundiam non ferens, Christianitatem deseruit per furorem; & odio inimicorum scribendo blasphemias, Christianitate privatus est; sicut eum Eusebius Pamphili redarguit, & ejus verba destruxit. Imperator autem apud idiotas superbus inter Chri-

stianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinavit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, & scientes peccando dignissimâ pœnâ mulctati sunt. Cùm igitur Sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum, & Dei Filium faciunt, oblitus suorum videtur esse verborum; ad finem namque ejus libri Julianum deificavit, sic inter alia dicens: Primum namque nuntium ejus mortis penè peremerant, cur putaretur de Deo mentitus. Deinde paulatim descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque discipule, & dæmonum observator. Qui licet hoc aliter intelligeret, verumtamen hæc eadem de Juliano dixit, quæ Christiani exprobrantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere, nec eum deditum dæmonibus indicare; sicut sermonem alium declinavit, quem dum reprehenderetur, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christus deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, invisibiliter autem Deus, & quemadmodum utraque sint vera, Christianorum ratio sacra novit: Pagani verò antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo divinus: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Quapropter non erubescunt multos homines deificantes, & utinam bonis moribus institutos, aut justos, aut castos, & non potiùs lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysios, & Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Julianus jurare non erubescit. Quorum masculos, fœminasque Cupidines si enumerare voluero, longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysii, & liber Egini multæ memoriæ, turbaque Poëtarum, qui de talibus scribentes, verè ridiculum, & inanitatem Theologiæ ostendêre Paganorum. Quia verò proprium Paganorum est, homines summâ facilitate deificare monstremus. Rhodiis quadam calamitate detentis responsum est datum, ut Phrygium Attin sacerdotem vesaniæ Phrygum celebritatibus placarent. Tale namque responsum est: Attin placate deum magnum purum Adonem, bonæ vitæ, divitiarum datorem, comatumque Dionysium. Hoc itaque responso, Attin, qui amore vesano semetipsum occidit, eumdem Adonem, Dionysiumque nominavit. Cumque Alexander Macedonum Rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro faventes, carmina ista finxerunt: Jovem deorum consule, & Minervam honora ter genitam, qui corpore mortali supernum abscondis Regem, quem Jupiter Heroum seminavit generibus adjutorem, bonæ leges lætitiæ Alexandrum statuêre Regem. Hæc in * Pythia pronuntiavit dæmon; qui cùm potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus, dum etiam * Cleomedem athletam deificaverint, ita dicentes: Ultimus Heroum Cleomedes civitatis athleta, quem sacrificiis honorate, quia mortalis jam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus, & Oenomaus Philosophus Pythium reprehenderunt Apollinem. Cyziceni verò tertiumdecimum deum Adrianum appellaverunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antinoum deificavit. Et hæc ridiculum, & inanitatem non dicit esse Libanius? Hæc ergo à nobis propter ejus detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

Summè conatus Julianū laudare Libanius, summè vituperat.

Isai. 7. 9.

Inanitas theologiæ Paganorum.

Amphictyones carmina pro Alexandro finxerunt.

* Ed. *Parthia.*

* MS. Lyr. *diomedem.*

Adrianus amasium suum deificavit.

CAPUT TERTIUM.

De rectitudine fidei Joviani, & quid Athanasius Alexandrinus scripserit.

* JOvianus ergo Imperator, mox ut Imperii sui terras ingressus est, primùm hæc conscripsit, ut Episcopi de exilio remearent, & Ecclesias eis reddendas esse professus est, qui expositam in Nicæa fidem inviolabiliter servaverunt. Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator: petens, ut ei rescriberet perfectam divinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores Episcopos congregans rescripsit: rogans, ut fidem Nicææ expositam custodiret, tamquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cujus epistolæ verba sunt hæc.

THEODORETUS. *lib. 4. cap. 2. pag. 152. C.*

* Ed. V. & Frob. *Jovinianus.*

Jovianus Aug. episcopos exules restituit.

Jovianus Aug. ab Athanasio cupit orthodoxā religionem edocere.

PIISSIMO ATQUE CLEMENTISSIMO Victori Augusto Joviano Athanasius, & reliqui Episcopi, venientes ex persona omnium Episcoporum Ægyptiorum Thebaidis, & Libyæ.

Decet Deo amabilem Principem discendi habere voluntatem, desideriúmque cœlestium. Sic enim verè & cor habens in manu Dei, & Imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur te à nobis tuâ discere pietate Catholicæ Ecclesiæ fidem, gratias ob hoc Domino referentes curavimus, ut prolatam ab omnibus Patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis equidem frequenter insidiati sunt, eo quòd Arianæ non consentiremus vesaniæ. Auctores verò facti sunt hæresis, & schismatum universalis Ecclesiæ. Vera ergo, & pia in Dominum nostrum Jesum Christum fides est omnibus manifesta, & ex divinis litteris agnita, atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requiescentes in Domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illæsa, nisi calliditas quorumdam hæreticorum eam violare præsumeret. Arius enim quidam, ejusque sectatores erumpere, & impietatem adversus eam introducere tentaverunt: dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque facturam, convertibilémque esse Filium Dei; plurimosque per talia seduxerunt, ita ut etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemiâ hujusmodi traherentur. Verùm sancti Patres nostri olim convenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno Concilio, Arianam quidem sectam anathematizaverunt: Catholicæ verò Ecclesiæ fidem, scriptura teste, professi sunt. Eáque prædicatione hæresis extincta est, quæ obique videbatur accensa. Hæc itaque fides per omnes Ecclesias legebatur, atque prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæresim quidam renovare volentes, ipsam fidem à Patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumpserunt: aliqui verò fingunt se eam profiteri, sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes consubstantialitatem, & sancto Spiritui blasphemantes, cùm dicunt eum creaturam esse, atque facturam per Filium celebratam: necessariò considerantes læsionem, quæ ex hujusmodi causa contra populum generatur, offerre tuæ pietati confessionem

THEODORETUS. *lib. 4. cap. 3. Edit. Christ.*

Epistola Athanasii & aliorum Orientalium, ad Jovianum Aug.

Concilii Nicæni curavimus; ut pia religio tua cognoscat, cum quanta scrupulositate conscripta est; & quantùm errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognosce, Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prædicatur à sæculo, & hanc professi sunt Patres Nicæa convenientes. In hac quoque fide concordant omnes Ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis constitutæ, in Mysia, & Macedonia, & universa simul Hellada: sed etiam in universa Africa, Sardinis, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto, & Libya, Ponto, & Cappadocia, partibusque vicinis, & Orientales Ecclesiæ, præter paucos Arii sectatores. Omnium namque prædictorum sententiam experimento cognovimus, & litteras habemus, eosque novimus, Deo amabilis Imperator: quia cùm pauci quidam huic fidei contradicant, præjudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut verò hæc pietas tua cognoscat, licet sciat: tamen studuimus fidem, Nicæno Concilio professam ab Episcopis trecentis decem & octo, subjungere. Est autem hæc Nicæni Concilii fides:

Professio fidei in concilio Nicæno.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium, invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre Unigenitum, hoc est, de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit * de cœlis, incarnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cœlos, venturus judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat, quando non erat: & antequam nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera substantia, vel subsistentia: dicentes esse aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat sancta Catholica, & Apostolica Ecclesia. In hac fide, Deo amabilis Imperator, nos consistere necessarium est, tamquam sacra & Apostolica: nullaque movere eam seductione verborum, atque contentione; quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus Filium dicentes: Et, quia erat, quando non erat, & creatus, & factus, & convertibilis est. Propterea, sicuti prædiximus, & Nicæna Synodus hæresim anathematizavit hujusmodi; fidem verò professa est * veritatis. Non enim simpliciter similem dixerunt Filium Patri, ne simpliciter similis Deo, Deus verus esse crederetur: sed etiam consubstantialem scripserunt, quod proprium est * genuini, verique filii, ex vero, & naturali Patre nascentis. Sed neque Spiritum sanctum alienaverunt à Patre, & Filio: sed potiùs glorificaverunt eum cum Patre, & Filio in una sanctæ Trinitatis fide, eo quòd una sit in sancta Trinitate Divinitas.

* *Ed. omittunt de cœlis.*

* *MS. Lyr. Trinitatis.*

* *Ed. geniti.*

THEODORETUS. lib. 4. cap. 4. pag. 155 C. Frumentorum copiam restituit Ecclesiis Jovianus.

Has litteras Imperator legens, confirmavit quam habuerat de sacris scientiam, & affectum; aliamque conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur Ecclesiis, quam Maximus constituerat Constantinus, & dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames non sinebat totam tunc summam, quam Constantinus constituerat, erogari; tertiam partem Jovianus ad præsens impendi promisit; ita ut, cessante fame, frumenta integra præberentur.

CAPUT QUARTUM.

Quomodo Joviani temporibus Orthodoxi floruerint, & hæretici sint oppressi.

SOCRATES. lib. 3. cap. 20. & 21. Edit. Christ. Vales. cap. 24. & 25. pag. 202 D. Exules Episcopos revocat Jovianus.

Evocavit igitur Imperator à Constantio exilio missos Episcopos, qui non occurrerant Juliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes ubique fugiebant; indutique palliis, ipsa pallia reponebant, & ad schema commune revertebantur. Quievit etiam pollutio sanguinis, quam publicè insatiabiliter sub Juliano celebrabant. Porrò Christiani non quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebrò Principem, credentes ejus obtinere se voluntatem adversus proprios inimicos. Et primùm quidem Macedoniani libellum Principi porrexerunt: postulantes, ut expellerentur Ecclesiis, qui dissimilem Filium prædicabant, & ipsi introducerentur in eas. Erant enim qui libellum obtulerant Basilius Ancyræ, Sylvanus Tarsi, Sophronius Pompejopoleos, Pasinicus Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum Imperator accipiens, eos sine responso dimisit; hoc tantummodò dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem se præparabant, quieverunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorum Acacii revelata est; &, sicuti solebant, ad vota se Principis contulerunt. Convenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba cum Meletio, qui ante paululum divisus ab eis, consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, Principe tunc ibi morante. Communi ergo consilio libellum componentes, consubstantialitatem professi sunt, & Nicænam roborantes fidem, obtulerunt Imperatori. Cujus libelli verba sunt hæc.

Acaciani conveniunt apud Antiochiam.

PIISSIMO, ET DEO AMABILI DOMINO nostro Joviano Victori, Augusto, Synodus præsentium Episcoporum ex diversis provinciis in Antiochena urbe convenientium.

Acacianorum epistola ex Synodo Antiochena ad Jovianum Aug.

Quoniam Ecclesiasticam pacem, atque concordiam tua primum studuit pietas celebrare, benè novimus etiam nos, Deo amabilis Imperator. Quia verò vertlcem hujusmodi veræ unitatis, & orthodoxæ fidei bene sumpsisti, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his, qui adulterant veritatis dogma reputemur, tuæ pietati suggerimus: quoniam sancti Concilii in Nicæa olim, & ab initio celebrati fidem & suscipimus, & tenemus. Quando etiam consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem à Patribus excepisse, quippe significantibus, quoniam ex substantia Patris natus est Filius; & quia similis per substantiam Pa-

Quomodo Acaciani nomen substantiæ in Trinitate admiserint.

stianos extitit, ea passione in blasphemias Porphyrii declinavit. Ambo siquidem sponte deliquerunt, & scienter peccando dignissimâ pœnâ mulctati sunt. Cùm igitur Sophista Libanius velut irridens dixisset, hominem ex Palæstina Deum, & Dei Filium faciunt, oblitus suorum videtur esse verborum; ad finem namque ejus libri Julianum deificavit, sic inter alia dicens: Primum namque nuntium ejus mortis penè peremerant, cur putaretur de Deo mentitus. Deinde paululum descendens, ait: O dæmonum alumne, dæmonumque discipule, & dæmonum observator. Qui licet hoc aliter intelligeret, verumtamen hæc eadem de Juliano dixit, quæ Christiani exprobrantes affirmant. Si ergo eum laudare cogitabat, oportebat eum hoc nomen effugere, nec eum deditum dæmonibus indicare; sicut sermonem alium declinavit, quem dum reprehenderetur, de suis libris abscidit. Quomodo enim homo Christus deificetur, & quemadmodum in aperto homo fuerit, invisibiliter autem Deus, & quemadmodum utraque sint vera, Christianorum ratio sacra novit: Pagani verò antequam credant, intelligere nequeunt. Dicit enim sermo divinus: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Quapropter non erubescunt multos homines deificantes, & utinam bonis moribus institutos, aut justos, aut castos, & non potiùs lubricos, iniquos, & ebriosos, id est, Hercules, Dionysios, & Asclepios, sicuti frequenter in suis libris Julianus jurare non erubescit. Quorum masculos, fœminasque Cupidines si enumerare voluero, longa digressio generatur. Sed sufficit hæc scire volentibus Aristotelis Pallium, & Corona Dionysii, & liber Egini multæ memoriæ, turbaque Poëtarum, qui de talibus scribentes, verè ridiculum, & inanitatem Theologiæ ostendêre Paganorum. Quia verò proprium Paganorum est, homines summâ facilitate deificare monstremus. Rhodiis quadam calamitate detentis responsum est datum, ut Phrygium Attin sacerdotem vesaniæ Phrygum celebritatibus placarent. Tale namque responsum est: Attin placate deum magnum purum Adonem, bonæ vitæ, divitiarum datorem, comatumque Dionysium. Hoc itaque responso, Attin, qui amore vesano semetipsum occidit, eumdem Adonem, Dionysiumque nominavit. Cumque Alexander Macedonum Rex transisset in Asiam, Amphictyones Alexandro faventes, carmina ista finxerunt: Jovem deorum consule, & Minervam honora ter genitam, qui corpore mortali supernum abscondis Regem, quem Jupiter Heroum seminavit generibus adjutorem, bonæ leges lætitiæ Alexandrum statuêre Regem. Hæc in * Pythia pronuntiavit dæmon; qui cùm potentibus adularetur, deificabat eos. Quid enim dicamus, dum etiam * Cleomedem athletam deificaverint, ita dicentes: Ultimus Heroum Cleomedes civitatis athleta, quem sacrificiis honorate, quia mortalis jam non est. Propter hoc ergo responsum Diogenes Cynicus, & Oenomaus Philosophus Pythium reprehenderunt Apollinem. Cyziceni verò tertiumdecimum deum Adrianum appellaverunt. Sed etiam ipse Adrianus amatum suum Antinoum deificavit. Et hæc ridiculum, & inanitatem non dicit esse Libanius? Hæc ergo à nobis propter ejus detractionem, per digressionem dicta sufficiant.

Summè conatur Julianū laudare Libanius, summè vituperat.

Isai. 7. 9.

Inanitas theologiæ Paganorum.

Amphictyones carmina pro Alexandro finxerunt.

* Ed. Parthia.

* MS. Lyr. diomedem.

Adrianus amasium suum deificavit.

CAPUT TERTIUM.

De rectitudine fidei Joviani, & quid Athanasius Alexandrinus scripserit.

* JOvianus ergo Imperator, mox ut Imperii sui terras ingressus est, primùm hæc conscripsit, ut Episcopi de exilio remearent, & Ecclesias eis reddendas esse professus est, qui expositam in Nicæa fidem inviolabiliter servaverunt. Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator: petens, ut ei rescriberet perfectam divinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores Episcopos congregans rescripsit: rogans, ut fidem Nicææ expositam custodiret, tamquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cujus epistolæ verba sunt hæc.

THEODORETUS. *lib. 4. cap. 2. pag. 152. C.*

* Ed. V. & Frob. Jovinianus.

Jovianus Aug. episcopos exules restituit.

Jovianus Aug. ab Athanasio cupit orthodoxā religionem edoceri.

PIISSIMO ATQUE CLEMENTISSIMO Victori Augusto Joviano Athanasius, & reliqui Episcopi, venientes ex persona omnium Episcoporum Ægyptiorum Thebaidis, & Libyæ.

Decet Deo amabilem Principem discendi habere voluntatem, desideriúmque cœlestium. Sic enim verè & cor habens in manu Dei, & Imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur te à nobis tuâ discere pietate Catholicæ Ecclesiæ fidem, gratias ob hoc Domino referentes curavimus, ut prolatam ab omnibus Patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis equidem frequenter insidiati sunt, eo quòd Arianæ non consentiremus vesaniæ. Auctores verò facti sunt hæresis, & schismatum universalis Ecclesiæ. Vera ergo, & pia in Dominum nostrum Jesum Christum fides est omnibus manifesta, & ex divinis litteris agnita, atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requiescentes in Domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illæsa, nisi calliditas quorumdam hæreticorum eam violare præsumeret. Arius enim quidam, ejusque sectatores erumpere, & impietatem adversus eam introducere tentaverunt: dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque facturam, convertibilémque esse Filium Dei; plurimosque per talia seduxerunt, ita ut etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemiâ hujusmodi traherentur. Verùm sancti Patres nostri olim convenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno Concilio, Arianam quidem sectam anathematizaverunt: Catholicæ verò Ecclesiæ fidem, scriptura teste, professi sunt. Eáque prædicatione hæresis extincta est, quæ ubique videbatur accensa. Hæc itaque fides per omnes Ecclesias legebatur, atque prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæresim quidam renovare volentes, ipsam fidem à Patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumpserunt: aliqui verò fingunt se eam profiteri, sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes consubstantialitatem, & sancto Spiritui blasphemantes, cùm dicunt eum creaturam esse, atque facturam per Filium celebratam: necessariò considerantes læsionem, quæ ex hujusmodi causa contra populum generatur, offerre tuæ pietati confessionem

THEODORETUS. *lib. 4. cap. 3. Edit. Christ.*

Epistola Athanasii & aliorum Orientalium, ad Jovianum Aug.

Concilii Nicæni curavimus; ut pia religiò tua cognoscat, cum quanta scrupulositate conscripta est; & quantùm errent, qui extra eam volunt aliquid edocere. Cognosce, Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prædicatur à sæculo, & hanc professi sunt Patres Nicæa convenientes. In hac quoque fide concordant omnes Ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis constitutæ, in Mysia, & Macedonia, & universa simul Hellada: sed etiam in universa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, & in omni Ægypto, & Libya, Ponto, & Cappadocia, partibusque vicinis, & Orientales Ecclesiæ, præter paucos Arii sectatores. Omnium namque prædictorum sententiam experimento cognovimus, & litteras habemus, eosque novimus, Deo amabilis Imperator: quia cùm pauci quidam huic fidei contradicant, præjudicium facere non poterunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Ariana pulsati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut verò hæc pietas tua cognoscat, licet sciat: tamen studuimus fidem, Nicæno Concilio professam ab Episcopis trecentis decem & octo, subjungere. Est autem hæc Nicæni Concilii fides:

Professio fidei in concilio Nicæno.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium, invisibiliumque factorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre Unigenitum, hoc est, de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit * de cælis, incarnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cœlos, venturus judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Erat, quando non erat: & antequam nasceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera substantia, vel subsistentia: dicentes esse aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, hos anathematizat sancta Catholica, & Apostolica Ecclesia. In hac fide, Deo amabilis Imperator, nos consistere necessarium est, tamquam sacra & Apostolica: nullaque movere eam seductione verborum, atque contentione; quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus Filium dicentes: Et, quia erat, quando non erat, & creatus, & factus, & convertibilis est. Propterea, sicuti prædiximus, & Nicæna Synodus hæresim anathematizavit hujusmodi: fidem verò professa est * veritatis. Non enim simpliciter similem dixerunt Filium Patri, ne simpliciter similis Deo, Deus verus esse crederetur: sed etiam consubstantialem scripserunt, quod proprium est * genuini, verique filii, ex vero, & naturali Patre nascentis. Sed neque Spiritum sanctum alienaverunt à Patre, & Filio: sed potiùs glorificaverunt eum cum Patre, & Filio in una sanctæ Trinitatis fide, eo quòd una sit in sancta Trinitate Divinitas.

* Ed. omittunt de cælis.

* MS. Lyr. *Trinitatis.*

* Ed. *geniti.*

Theodoretus. lib. 4. cap. 4. pag. 315 C. Frumentorum copiam restituit Ecclesiis Jovianus.

Has litteras Imperator legens, confirmavit quam habuerat de sacris scientiam, & affectum; aliamque conscripsit legem, ut frumentorum consuetudo redderetur Ecclesiis, quam Maximus constituerat Constantinus, & dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames non sinebat totam tunc summam, quam Constantinus constituerat, erogari; tertiam partem Jovianus ad præsens impendi promisit; ita ut, cessante fame, frumenta integra præberentur.

CAPUT QUARTUM.

Quomodo Joviani temporibus Orthodoxi floruerint, & hæretici sint oppressi.

Socratis. lib. 3. cap 20. & 21. Edit. Christ. Vales. cap 24. & 25. pag. 202 D. Exules Episcopos revocat Jovianus.

EVocavit igitur Imperator à Constantio exilio missos Episcopos, qui non occurrerant Juliani redire temporibus. Tunc autem etiam templa Paganorum omnia claudebantur, & ipsi sacerdotes ubique fugiebant; indutique palliis, ipsa pallia reponebant, & ad schema commune revertebantur. Quievit etiam pollutio sanguinis, quam publicè insatiabiliter sub Juliano celebrabant. Porrò Christiani non quiescebant: Præsules enim religionum adibant crebrò Principem, credentes ejus obtinere se voluntatem adversus proprios inimicos. Et primùm quidem Macedoniani libellum Principi porrexerunt: postulantes, ut expellerentur Ecclesiis, qui dissimilem Filium prædicabant, & ipsi introducerentur in eas. Erant enim qui libellum obtulerant Basilius Ancyræ, Sylvanus Tarsi, Sophronius Pompejopoleos, Pasinicus Zilenus, Leontius Comanus, Callicrates Claudiopolites, Theophilus Castabalenus. Horum libellum Imperator accipiens, eos sine responso dimisit; hoc tantummodò dicens: Ego contentiones odi, eos autem qui ad concordiam festinant, diligo, pariter & honoro. Quod audientes, qui ad contentionem se præparabant, quieverunt. Hoc ergo pro voto Imperatoris est factum. Nam tunc intentio sectatorum Acacii revelata est; &, sicuti solebant, ad vota se Principis contulerunt. Convenientes enim in Antiochia Syriæ, habuerunt verba cum Meletio, qui ante paululum divisus ab eis, consubstantialitatem ita defendere videbatur. Hoc itaque fecerunt, quoniam eum honorari conspiciebant, Principe tunc ibi morante. Communi ergo consilio libellum componentes, consubstantialitatem professi sunt, & Nicænam roborantes fidem, obtulerunt Imperatori. Cujus libelli verba sunt hæc.

Acaciani conveniunt apud Antiochiam.

PIISSIMO, ET DEO AMABILI DOMINO nostro Joviano Victori, Augusto, Synodus præsentium Episcoporum ex diversis provinciis in Antiochena urbe convenientium.

Acacianorum epistola ex Synodo Antiochena ad Jovianum Aug.

Quoniam Ecclesiasticam pacem, atque concordiam tua primum studuit pietas celebrare, benè novimus etiam nos, Deo amabilis Imperator. Quia verò verticem hujusmodi veræ unitatis, & orthodoxæ fidei bene sumpsisti, neque hoc ignoramus. Sed ne cum his, qui adulterant veritatis dogma reputemur, tuæ pietati suggerimus: quoniam sancti Concilii in Nicæa olim, & ab initio celebrati fidem & suscipimus, & tenemus. Quando etiam consubstantialitatis nomen, quod aliter se quibusdam habere videtur, dicimus cautam interpretationem à Patribus excepisse, quippe significantibus, quoniam ex substantia Patris natus est Filius; & quia similis per substantiam Pa-

Quomodo Acaciani nomen substantiæ in Trinitate adsumserint.

trieſt. Non enim velut aliqua passio circa ineffabilem Nativitatem creditur. Neque secundum aliquem Paganorum usum percipitur à Patribus substantiæ nomen dictum: sed ad destructionem Arianorum, qui præsumpserunt ex non extantibus de Christo aliquid impiè prædicare. Quod etiam isti, qui nunc inæqualitatem asserunt, aspectiùs, & audaciùs ad vastandam Ecclesiæ concordiam imprudenter ausi sunt perpetrare. Quamobrem huic nostræ relationi subjunximus exemplar fidei Nicæni Concilii, quam etiam decenter amplectimur. Est enim hujusmodi: Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, & reliqua. Et subscriptio: Meletius Episcopus Antiochiæ obtuli, in suprascriptis consentiens, Eusebius Samosatenus, Evagrius Siculus, Vranius Apamiæ, Zoilus Larissenus, Acacius Cæsareæ, Antipater Rhosi, Abramius Vrimenus, Aristonicus Seleucobeli, Barlabentus Pergami, Vranius Melitinæ, Magnus Chalcidis, Euthicius Eleutheropoleos, Iosacius Armeniæ majoris, Titus Bostrensis, Pelagius Laodiciæ, Arabianus Adrensis, Piso Adadenus per Lamirionem Presbyterum, Sabinianus Zeugmatis, Athanasius Ancyræ per Orphitum, & Aëtium Presbyteros, Irenæus Gazæ, Piso Augustæ, Patricius Palti per Lamirionem Presbyterum, Anatulius Berœæ, Theotimus Aramenus, Lucianus Arcenus. Hunc itaque libellum in collectione Synodalium Sabini conscriptum invenimus.

Sabinus Synodalium collectionem conscripsit.

Verùm Imperator propositum hoc habebat, ut blandimentis, & suasione verborum discordantium contentiones abscinderet, dicens: Nulli quidem se quomodocumque credentium fore molestum: eos tamen diligere, & nimis honorare, qui principium Ecclesiasticæ unitati præberent. Quia verò hoc egerit, etiam Themistius Philosophus ait in laude, quam in ejus protulit Consulatu, ubi miratur Imperatorem, quod permiserit unumquemque colere sicut vellet: atque devicerit blandientium mores, quos valde deridens, ait * manifestari per purpuram

* Ed V. & Frob manifestare purpuram.

*Ed. Niv. addit. non Deū sed purpuram magis colere.

Igitur Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti, Prætorianam legem dedit; ut capitali sententia plecteretur, qui sacram virginem nuptiali thoro violare præsumeret: vel impudico aspectu respiceret, ne dicam abripere fortè tentaret. Quam legem ideo posuit, eo quòd Juliani temporibus quidam hujusmodi virgines uxores ducere præsumpserunt.

SOZOMEN lib. 6 cap. 3. pag. 640. B *De non ducēdu sa: ris virginibus, Joviani lex.*

CAPUT QUINTUM.

Quòd Athanasius venerit ad Jovianum, & ab eo sit decenter honoratus.

SOZOMEN. *lib. 6 cap. 5. pag. 642. D.*

INter hæc Athanasius Alexandrinæ sedis Episcopus, cum paucis suorum communicato consilio necessarium judicavit, ut Christianum videret Imperatorem. Veniensque Antiochiam, Principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quia eum ipse magis evocaverit Imperator; ut quæ necessaria pro religione, & recta fide videbantur, exponeret: disponensque, ut decebat, causas Ecclesiæ, de reversione cogitabat. Verùm Euzoius Arianæ sectæ, Antiochenæ civitatis Episcopus, studebat, ut Probatianus quidam Eunuchus in Alexandrina urbe ordinaretur Episcopus. Cumque hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio Presbyter ordinatus, adiit Imperatorem; & maledicens Athanasiu, quasi temporibus Episcopatus sui fuisset * inscriptus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essetque circa sacra per eum causa discordiæ: supplicabat insuper, ut alius in Alexandrina civitate ordinaretur Episcopus. Verùm Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorum insidiæ provenissent, derogationes hujusmodi non respexit: sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere jussit: Probarianum verò, ejusque sequaces eunuchos, auctores hujusmodi scelerum, atque turbarum, castigandos esse præcepit. Porrò Athanasium, amicum sibi maximum factum, destinavit in Ægyptum; ut, sicut ei videretur, causas Ecclesiarum, populosque disponeret. Fertur enim, quia eum pro maxima virtute conversationis, sapientiæque laudaverit. Aiunt quidam, antequam sub Constantio Imperatore Ariani tenerent Ecclesias, somnium vidisse Antonium Monachum, quasi burdones altare sacrum calcibus evertissent, experrectumque dixisse: quoniam ab adulteris, & permixtis hominibus Ecclesia calcaretur. Quæ non fuisse mendacia posterior monstravit eventus.

Lucius Alexandrinus accusat Athanasium.

* Ed. Niv. & Frob. *accusatus.*

Athanasius causarum Ecclesiæ, & populi judex constituitur.

Antonii monachi somnium.

CAPUT SEXTUM.

De Consulatu, & fine Joviani.

SOCRATES. *lib 3 cap. 22. Edit. Christ. Valef. cap. 26 pag. 205 B.*

Jovianus Julianum Tarsi sepelit.

* *An. Dom. 364.*

TUnc igitur Imperator, impetum retinens hæreticorum, discessit ab Antiochia, & venit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Juliani sepelivit. Et dum cuncta solemnia funeri ejus exhibuisset, *Consul est designatus. Dumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastana inter Galatiam, & Bithyniam: quò Philosophus Themistius cum aliis Senatoribus occurrens, Consularem recitavit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul Ecclesiasticæ sub Principe benigno dispositæ: nisi repentina mors talem virum ab hominibus abstulisset. In prædicto namque prædio hyemis tempore, in phraxis languore constrictus, est mortuus Consulatu suo, & Varroniani filii, septimadecima die Februarii mensis; qui regnavit mensibus septem, vixit annis triginta tribus.

CAPUT SEPTIMUM.

De ortu Principis Valentiniani, & quemadmodum fratrem Valentem ipse fecerit Imperatorem.

SOZOMEN. *lib 6 cap. 6. pag. 644. B.*

CUmque in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus, Valentinianum ordinavit Imperatorem, virum optimum, & apice Principali dignissimum.

SOCRATES. *lib. 4. cap. 1. pag. 210. B.*

Valentinianus igitur ordinatur vicesimaquinta die ejusdem Februarii mensis, Pannonius genere, de Cibala civitate; cui tunc erat militum cura commissa: quoniam probatissimè militarem noverat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.

THEODORETUS *lib. 4. cap 5 Edit. Christ. Valef. c. 6. p. 156. B.*

Is enim non modò fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia, atque justitia, & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis, pariter

pariter & urbanus, ut dum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit, ô milites, Imperatore non existente mihi dare regimen Imperii: verùm, ubi huc ego suscepi, meum jam, & non vestrum est de rebus cogitare communibus. Cujus verba mirati milites, ejus secuti sunt voluntatem. At ille fratrem de * Pæonia vocans, quod non debuit, socium fecit Imperii.

Egregia Valentiniani ad milites verba.

** MS. Santhed. Pannonia.*

Socrates. lib. 4. cap. 1. pag. 210. C. Theodoretus lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6. pag. 156. C.

** Ed. illic.*

Post triginta dies auspicii sui.

Cui Asiæ sceptra contradens, pariter & Ægypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam, omnem * illic edocuit æquitatem, à prædicationibus pietatis incipiens.

CAPUT OCTAVUM.

De Ambrosii Mediolanensis Episcopatu, atque fiducia loquendi.

Theodoritus lib. 4. cap. 5. Edit. Christ. Vales. cap. 6. pag. 156. D.

AUxentio namque defuncto, qui Mediolanensem Præsulatum tenuerat, multisque fuerat Conciliis abdicatus, evocans Episcopos Imperator, hujusmodi apud eos verba locutus est: Nostis apertè, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quia non debeat eum verbo solùm, sed etiam conversatione gubernare subjectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos qui gubernamus Imperium, sincerè nostra capita submittamus, & ejus monita, dum tamquam homines deliquerimus necessariò, velut curantis medicamenta suscipiamus.

Qualis debeat esse Episcopus.

Theodoritus lib. 4. cap. 6. Edit. Christ. Vales. cap. 7. pag. 157. B.

Hæc cùm dixisset Imperator, petiit Synodus, ut magis ipse decerneret, sapiens & pius existens. At ille: Super vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, & illo splendore fulgentes, meliùs poteritis eligere. Tunc Sacerdotes egressi, de Episcopali sede tractabant. Verùm civitatis habitatores, ut assolet, tumultus faciebant, alii hunc, alii illum ordinari petentes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta similem sibi fieri concertabant. Rursum Orthodoxi, sui dogmatis nitebantur habere Episcopum. Hanc seditionem Ambrosius, cui tunc Præsidalis fuerat cura commissa, cognoscens, & metuens ne quid turbæ confusio gereret, ad Ecclesiam festinus accessit. At illi, cessante seditione, communem dederunt vocem: petentes, ut Pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc Imperator agnoscens, repente jussit eum baptizari, & tamquam dignum virum ordinari Pontificem. Noverat enim ejus certiorem omni pondere voluntatem, & totius regulæ decreta subtiliora. Arbitratus etiam divinum in eo esse decretum, dum & ejus electione etiam pars contraria consonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoque simul suscepit Episcopatus. Quo facto, hunc hymnum optimus Imperator Salvatori, & Domino obtulisse fertur (his quippe, quæ gerebantur, intererat) Gratias, inquit, ago tibi Domine omnipotens, & Salvator noster: quoniam huic viro ego quidem commisi corpora, tu autem animas; & meam electionem ostendisti tuæ justitiæ convenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud Imperatorem quereretur, quia malè à Judicibus agebatur, tunc Imperator ait: Hanc, inquit, confidentiam tuam dudum novi; & apertè probans, non solùm non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare, sicut divina lege præcipitur, animarum delicta nostrarum. Hæc igitur Imperator Mediolani & dixit, & fecit. Cognoscens autem quosdam in Asia, & Phrygia de divinis dubitare dogmatibus, in Illyrico quidem præcepit Synodum celebrari, & quæ de illis decreta, atque firmata sunt, dubitantibus destinavit. Porrò qui illic convenerant, decreverunt fidem, expositam in Nicæna urbe, servandam. Scripsit autem & ipse, socium adhibens in suis litteris fratrem; quatenus in his, quæ placuerant, duraretur. Nunc ergo etiam legem ipsam ponere necessarium est, & apertè & ejus pietatem prædicat, & Valentis tunc sinceritatem sine dubitatione demonstrat.

Ambrosius nondum baptizatus eligitur in Episcopum.

Synodus Illyrico celebratur jussu Valentiniani Aug.

CAPUT NONUM.

Edictum Valentiniani, & Valentis de Consubstantiali Trinitate.

IMPP. MAXIMI, PII, VICTORES, Augusti Valentinianus, Valens, & Gratianus Episcopis diœceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacatianæ, in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 4. cap. 7. Edit. Christ. Vales. cap. 8. pag. 158. C.

TAnto Concilio in Illyrico celebrato, & subtiliter habita quæstione de salutari Verbo, ostenderunt ter beati Pontifices Trinitatem consubstantialem Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Quam nequaquam declinantes, juxta ministeria religionis magni Regis exercent. Hanc ergo prædicari decrevit nostra quoque potentia: ita tamen ut non dicant aliqui: Sequimur religionem Imperatoris, hanc patriam gubernantis, & non illi potiùs obedientes, qui nobis salutis mandata contradidit. Evangelium namque Christi nostri sic habet: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Quid ergo dicitis vos Episcopi, & Præsules salutaris Verbi? Si ita se habet vestra probatio, diligentes alterutros, Imperiali abuti dignitate quiescite; & nolite persequi eos, qui Deo perfectè ministrant: quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium à Deo Angelorum repelluntur incursus; quique omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt: tributa secundum leges inferre non recusant, potestatique Regiæ non resistunt: sed sincerâ voluntate & superni Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subjugantur. Vos autem inobedientes esse monstramini. Et nos quidem subjicimur ei, qui primus est, & novissimus: vos autem vobismet arrogatis. Nos itaque puros nos ipsos à vobis esse desideramus. Et sicut Pilatus in examinatione nostri Christi, dum nollet eum perimere, conversusque ad Orientem, & petens aquam, diluit manus suas dicens: *Innocens ego sum à sanguine hujus justi:* Sic etiam nostra Majestas semper mandavit persecutionem non fieri, neque fluctuationes inferri, nec invidere laborantibus in agro Dominico, neque dispensatores magni Regis expellere; ut non ad præsens & sub Imperio nostro crescere videamini, & postea te-

Matth. 22. 21.

Orationum efficacia.

Matth. 27. 24.

Q q

ſtamentum Domini ſubdere paſſioni, ſicut in ſanguine Zachariæ. Sed illi poſt adventum ſuperni Regis, Domini noſtri Jeſu Chriſti diſtupti ſunt, contradiri morti cum adjutore ſuo dæmone corruptore. Hoc præcepimus in Mrgerio, & Ciceronio, & Damaſco, & Lampone, & Brinriſio, qui auditores fuerunt. Sed etiam ipſa vobis geſta direximus, quatenus cognoſcatis ea, quæ in eximio ſunt Concilio celebrata. His ergo litteris ſubdidit etiam dogmata Concilii, hæc ſummatim habentia: Profitemur, ſequentes magnum orthodoxumque Concilium, conſubſtantialem, Patri eſſe Filium; & non ſic intelligimus conſubſtantialem, ſicuti dudum quidam expoſuerunt, non verè ſubſcribentes, & nunc alii illos vocantes Patres, virtutem ſermonis reſpuunt, & ſequuntur eos, qui per conſubſtantialitatem ſimilitudinem ſignificatam eſſe ſcripſerunt; eo quòd nulli reliquarum creaturarum per eum factarum ſimilis ſit Filius, niſi tantummodo Patri. Sed qui hæc exponunt, creaturam præcipuam Dei Filium impiè dogmatizant. Nos itaque ſapimus, ſicut etiam Concilia nuper Rumæ, & in Galliis celebrata, unam eſſe, eamdemque ſubſtantiam Patris, & Filii, & Spiritus ſancti in tribus perſonis, quod eſt in tribus perfectis ſubſiſtentiis. Confitemur autem ſecundum Nicænam expoſitionem, & incarnatum Filiom Dei conſubſtantialem ex Virgine ſancta Maria, & in hominibus inhabitaſſe, & complesse diſpenſationem pro nobis omnem in Nativitate, & Paſſione, & Reſurrectione, & in cœlos Aſcenſione: & iterum venturum, ut reddat nobis ſimilitudinem divinam: à ſemetipſo Deum exiſtentem carnigerum, & hominem Deifetum. His ergo, quæ prædicta ſunt, contraria ſapientes anathematizamus, & eos ſimul, qui non verè anathematizant eum, qui dixit, Antequam naſceretur, non fuit Filius: ſed ſcripſit, quia & antequam opere naſceretur, virtute erat in Patre. Hoc enim & in omnibus creaturis eſt, quæ non ſemper exiſtunt ſicuti Deus. Filius enim ſemper cum Patre eſt, ſempiterna nativitate progenitus.

Filius quomodo Patri conſubſtantialis.

Hæc igitur Imperator ſummatim ſignificavit: ego vero etiam ipſas Concilii litteras ponendas exiſtimo.

CAPUT DECIMUM.

Epiſtola Illyricianorum Epiſcoporum ad Orientales Epiſcopos profitentium Conſubſtantialem Trinitatem.

EPISCOPI ILLYRICI EPISCOPIS Eccleſiarum Dei, diœceſos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino Salutem.

Theodoretus lib. 4. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 9. pag. 160. C.

Convenientibus nobis in unom, & habitâ maximâ quæſtione de ſalutari Verbo, probavimus conſubſtantialem eſſe Trinitatem Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Quamobrem juſtum fuit vobis litteras deſtinare, non quibuſdam argumentationibus religionem Trinitatis ſcribentes, ſed in humilitate rogantes. Has noſtras litteras deſtinavimus per dilectiſſimum fratrem, & conſacerdotem noſtrum Elpidium Preſbyterum. In præſentibus itaque noſtris litteris, quaſi illud refertur, quod in Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti libris aſcriptum eſt, *Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ. Numquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?* Et hæc quidem ſufficiebant humilitati noſtræ, etiam ſi non vobis univerſales litteras mitteremus, propter tantum timorem, quem ibi prædicaria cunctæ veſtræ provinciæ, à Patre, & Filio Spiritum ſanctum dividentes. Quamobrem neceſſarium habuimus ad vos deſtinare dominum noſtrum, & comminiſtrum Elpidium Preſbyterum, à Regio principatu Romanorum has litteras deferentem; ut ſi fortè talis eſt prædicatio veſtra cognoſcat, quoniam qui conſubſtantialem Trinitatem non prædicant, anathema ſint. Et ſi quis his non communicans invenitur, anathema ſit. His autem, qui conſubſtantialem prædicant Trinitatem, præparata ſunt regna cœlorum. Rogamus ergo vos fratres, ut non aliud doceatis, non aliud innovetis: ſed conſubſtantialem ſemper, & ubique prædicantes Trinitatem poſſidebitis regnum Dei. Ob hoc ſcribentes, & commemorantes, has litteras deſtinavimus. De Epiſcopis autem conſtituendis vel comminiſtris jam conſtitutis, ſi permanſerint uſque ad finem ſani, bene; alioquin ex ipſo Preſbyterio repellantur. Similiter Preſbyteros, atque Diaconos in Sacerdotali ordine definivimus, ut ſint irreprehenſibiles undique, & à Curia, & ab officio militari. Propterea ergo hoc noluimus plurimis verbis ſcribere, eo quòd direxerimus unum ex omnibus dominum noſtrum, & comminiſtrum Elpidium, ſtudioſè prædicationem veſtram cogniturum, ſi ita ſe habeat, ſicut audivimus à domino noſtro, & conſacerdote Euſtathio. De cætero licet aliquando in errore fueritis, deponentes veterem hominem, induimini novum. Nam & ipſe frater, & comminiſter Elpidius docebit vos veram prædicare fidem: quia ſancta Trinitas conſubſtantialis Deo & Patri, & Filio cum Spiritu ſancto ſanctificata, glorificata, manifeſtata eſt: Pater in Filio, Filius in Patre, cum ſancto Spiritu in ſæcula. Hoc itaque declarato, apertè poterimus ſanctam Trinitatem confiteri conſubſtantialem eſſe ſecundum fidem olim in Nicæa expoſitam, quam Patres confirmaverunt. Qua fide prædicata, poterimus erroneum dæmonem declinare. Quo extincto, pacificos noſmetipſus litteris degentes in pace ſalutabimus. Scripſimus itaque vobis, ut noveritis Arianos eſſe condemnatos, nolentes confiteri ex Patris ſubſtantia Filium, & Spiritum ſanctum, quorum nomina ſunt ſubjecta. Polychronius, Telemachus, Fauſtus, Aſclepiades, Amantius, & Cleopater. Hæc ergo ita ſe habent, in gloria Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, in ſæcula ſæculorum. Amen. Valere vos optamus Patri, & Filio Salvatori Chriſto, cum ſancto Spiritu multis annorum curriculis.

1. Cor. 1. 12. 13.

Coloſſ. 3. 9. 10.

CAPUT UNDECIMUM.

De hæreſi Audæanorum.

Famoſiſſimus igitur Imperator tamquam Apoſtolicis dogmatibus ſollicitudinem perhibebat. Interea Syrus quidam & genere, & lingua pariter, Audæus nomine, illo tempore fuit

Theodoretus lib. 4. cap. 6. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 10. pag. 161. B.

dogmata nova repetiens: qui dudum quidem malignos habere conceptus incipiens, tunc manifestus apparuit. Prius namque fatuè intelligens quod scriptum est: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, humanam formam putavit habere Divinitatem, & corporis partibus esse distinctam, divinæ scripturæ nequaquam sensum respiciens, quæ sæpe divinis operationibus humanorum membrorum nomina circumponit: quoniam qui facilè subtiliora intelligere nequeunt, per hæc Dei providentiam magis agnoscunt. Adjecit autem huic impietati & alia his vicina. Ex vesania namque Manetis aspersus, neque ignis, neque tenebrarum Deum asseruit Creatorem. Sed hæc quidem, & quæcumque his similia celant Manetis vesaniæ participes, ut iste prædicabat, ab Ecclesia segregati sunt: quia quidam maledictum asserunt pactum: quidam verò cum mulieribus non * lege cohabitantes, contra legem vivunt. Et propterea dicunt remotiùs esse vivendum, celantes dogmatum blasphemiam. Est tamen eis habitatio arrogantiæ plena, & Pharisaicæ propago doctrinæ. Nam illi animarum, & corporum Medicum accusabant in templo, dicentes Apostolis: *Ut quid cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* Et per Prophetam de talibus dicit Deus: *Qui dicunt, mundus sum, noli me tangere, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.* Sed horum stultitiam redarguere præsentis temporis non est; quapropter ad narrationem reliquam procedamus.

Genes. 1. 26.

** Ed. V. non bon. ?.*

Luc. 5. 30.

Isai. 65. 5.

Ea tempestate Messalianorum, quos εὐχῖτας id est, Orantes, appellant, hæresis est exorta. Vocantur autem & alia appellatione ἐνθουσιασταί id est, factificatores. Ibi enim cujusdam dæmonis operationem expectant, & hanc sancti Spiritus præsentiam arbitrantur. Qui verò integro hujus rei languore participantur, aversantur operationem manuum, quasi malignam: somnoque semetipsos indulgent; & iniquitatum phantasias, Prophetias appellant. Hujus hæreseos principes fuerunt Dadosius, & Sebas, & Adelphius, Hermas, & Symeones, & alii, qui ab Ecclesiastica quidem nequaquam communione recesserunt: dicentes divinum cibum nihil nec prodesse, nec lædere, de quo Dominus dixit Christus: *Qui comedit meam carnem, & bibit sanguinem meum, vivet in æternum.* Cumque voluerint celare hunc languorem, etiam convicti impudenter negant, & alius hæc sapientes, quæ ipsi animo retinent, prorsus abdicant. Litoius itaque Præsul Melitinensis Ecclesiæ, divino zelo decenter ornatus, videns en quòd hic languor multa Monasteria, magis autem latronum, ut ita dixerim, speluncas invaderet, eas incendit, & lupos ab ovibus segregavit. Similiter etiam Amphilochius, famosissimus ille Lycaonensis Antistes, dum hæc pestis illic cresceret, eam valde compressit, & oves, quæ tali contagione vexabantur, eripuit. Porrò Flavianus ubique laudabilis Præsul Antiochenus, audiens hos in Edessa degere, & venenum proprium urbibus vicinis aspergere, turbam dirigens Monachorum deduxit ad Antiochiam, & negantes eam pestem, hoc modo redarguit: accusatores itaque dixit calumniosos esse, testes verò mendaces. Adelphium autem valdè senem cum mansuetudine vocans, & juxta se sedere præcipiens, ait: Nos, ò senior, qui jam magnam partem vitæ transivimus, humanamque didicimus valde naturam, & adversariorum dæmoniorum machinamenta agnovimus, ipso experimento gratiæ ministrationes edocti sumus: isti verò cùm sint juvenes, nihil horum perfectius agnoscentes, spiritalia audire verba non poterunt. Quapropter dicito mihi, quomodo credis spiritum contrarium recedere, & gratiam sancti Spiritus advenire? His verbis senex ille mulcatus, omne venenum, quod celabat, evomuit, atque dixit: Nullam quidem utilitatem ex sancto baptismate baptizatis accedere: sed solam studiosam orationem inhabitantem dæmonem effugare. Dicebat insuper unumquemque nascentium à progenitore suo, sicuti naturam, sic etiam dæmonum trahere famulatum. Et his expulsis per illam orationem studiosam sanctum Spiritum advenire & sensibiliter, ac visibiliter suam designare præsentiam, atque corpus passionibus motus cujuslibet eripere, & animam à mala voluntate penitus liberare; ita ut nequaquam de cætero egeat, neque jejunio macerante corpus, neque doctrina refrænante, & progredi disciplina libenter edocente. Non solùm autem qui hoc impetraverit, corporis, inquit, exultationibus liberatur: sed apertè etiam futura prævidet, & sanctam Trinitatem oculis cernit. Hunc itaque Flavianus fœtidissimum effodiens fontem, & ejus pocula cunctis examinanda producens, infelicissimo ait seni: Vetustissime malorum dierum, increpavit te os tuum, & non ego; labia enim tua testantur adversum te. Cumque hic languor cunctis innotuisset, de Syria quidem expulsi, & ad Pamphyliam sunt progressi, eamque hujusmodi peste compleverunt.

Theodoretus lib. 4. cap. 10. Ed. Christ. Vales. cap. 11. pag. 165. B.

Joan. 6. 55. Eorumdem error de Eucharistia.

Quomodo negaverit Adelphius gratiam in baptismo conferri.

CAPUT DUODECIMUM.

De Lampsaceno Concilio.

IGitur Valentinianus cùm ita saperet sicut Nicæni Patres, similia profitentibus proderat: aliter verò sapientibus non erat importunus. Qui cùm initio Regni de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tunc Episcopi Hellesponti, Bithyniæ, & quicumque consubstantialem Patrem, ac Filium prædicabant, Legatum miserunt Hypatianum, Heracleæ Perinthi Præsulem; quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cùm adisset Imperatorem, & Episcoporum legationem intimasset, respondens Valentinianus, ait: Mihi quidem cùm minimus de populo sim, fas non est talia perscrutari. Verùm Sacerdotes, quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubi voluerint. Cùm hæc itaque respondisset Princeps, in Lampsacum convenerunt Episcopi. Cumque duos tractassent menses, novissimè decreverunt, ut ea, quæ Constantinopoli gesta fuerant, studio Eudoxii, & Acacii, vacuarentur. Similiter autem ut vacaret etiam expositio fidei, quam velut Occidentalium Episcoporum proferentes, quosdam subscribere in ea, sub ea promissione fecerunt: quia quod fuerat constitutum de dissimilis substantiæ numine, penitus abdicarent; quod etiam sunt mentiti. Similem verò esse Patri Filium per substantiam asserebant: dicentes necessa-

Sozomenus lib. 6. cap. 7. pag. 646. A. Ad Valentinianum Aug. legationem mittunt Episcopi.

Valentinianus res Ecclesiasticas Sacerdotibus relinquit.

tiam similis adjectionem propter significationem * substantiarum. Fidem verò illam esse præcipiendam per omnes Ecclesias, quæ Seleuciæ fuerat promulgara, & exposita in dedicatione Antiochenæ probatur Ecclesiæ. Depositos autem ab eis, qui dissimilem Patri Filium asserebant, sedes ptoprias recipere decreverunt. Si quis autem eos accusare vellet, æquo hoc periculo facere sanciverunt: judices esse decerneotes Episcopos rectè sapientes, & de vicinis provinciis in Ecclesiam convenientes: ubi testes essent singulorum, qui dicerentur oppressi. Hæc decernentes, cùm evocassent Eudoxium, & qui cum en fuerant, locum eis pœnitentiæ tribuerunt. Quibus obedire nolentibus, quæ fuerant placita, cunctis Ecclesiis intimarunt. Cumque crederent studere Eudoxium, ut universa Regalia suæ partis faceret, & istis sine dubio derogaret, necessatium putaverunt, ut præcurrerent, & quæ fuissent Lampsaco gesta, nuntiarent. Remeantem itaque Valentem Imperatorem de Thracia, in Heraclea adierũt. Fuerat eoim cum fratre suo digressus usque ad quemdam locum. Tunc enim Eudoxius jam apud Principem, atque Proceres præcipuus habebatur. Adeuntibus ergo Legatis à Lampsaco missis, jussit Imperator, ne semetipsos ab Eudoxio separarent. Qui dum resisterent, & de gestis Coostantinopolitanis, apud Seleucenum Concilium habitis adversos Eudoxium, quererentur: commotus ad iram Princeps, illos quidem deputavit exilio, Ecclesias autem tradi jussit Eudoxio.

* MSS. *subsistentiarum.*

Eudoxius gratiosus in aula Valetis.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quemadmodum Valens factus fuerit Arianus.

THEODORETUS, lib. 4. cap 11. Ed. 2. *Christ. Vales. cap 12. pag. 165 A.*

Valentinianus baptizatus pugnaturus contra Gothos.

Valens ad Arianæ partes trahitur uxoris blandiloquentia.

TEmpore quo Valens suscepit Imperium, Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cùm verò Gothi transisseot Histrum, & Thraciam peragrarent, collectâ militiâ pugnare cogitabat adversus eos. Cui placuit, ut non nudus sacra gratia dimicaret: sed sancti baptismatis munitus armis; & bnc quidem bene placuit, & valde sapientet. Quod verò postea gessit, magnam animi mollitiem, & proditionem significat veritatis. Ea namque infelix passus est, quæ progenitor Adam. Conjugis enim est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam istum secum corruere in blasphemiæ foveam persuasit: cujus seductionis auctor fuit Exdoxius. Is enim adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat Ecclesiæ: noo regens, sed suam potiùs mergens navem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore, jurejurando miserrimum obligavit, ut & in impietate dogmatis permaneret, & undique contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, & post paululum, quæ juraverat, adimplevit.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Qua crudelitate Valens sit usus adversus Orthodoxos.

SOZOMEN. lib. 6. cap 7. pag. 647. C.

Meletius in exilium missus.

INterea venit in Europam; metuebat enim ne fortè Persæ pacta, sub Juviano triginta annorum facta, solverent. Qui cùm nihil moverent, degebat in Antiochia. Quo tempore Meletium quidem Episcopum destinavit exilio, Paulino verò reveritus, illius vitæ pepercit. Eos autem qui Eudoxio communicare nolebant, Ecclesiis expulit, pecuniis condemnavit, verberibus, & aliis rebus afflixit.

SOCRATES. lib. 4. cap. 2. pag. 212. B. THEODORETUS lib. 4. cap. 12. Edit. *Christ. Vales. cap. 13. pag. 165. D.*

Mira Pelagii cum uxore continentia.

Dicitur enim quia etiam multos in Oronte flumine suffocasset.

De Samosata autem sanctum Eusebium expulit, Pelagium mirabilem Pastorem Laodicensium, urbe privavit: qui cum in juventute duxisset uxorem, in ipso thalamo prima die nuptiarum sponsæ persuasit, ut puritatem communi voluptati præponeret; atque ut charitatem fraternam adipisceretur pro copulis nuptialibus erudivit.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De Tyrannide & perditione Procopii.

SOCRATES. lib. 4. cap. 3. pag. 212. C.

CUm hæc autem in Syria fierent, surrexit Constantinopoli tyrannus nomine Procopius: qui parvo tempore multam sibi militiam coacervans, festinabat adversos Imperatorem. Quod dum nuntiatum fuisset, conturbatus Valens paululùm suum impetum remoratur. Cumque belli eventus interea parturiret, terræ motus factus multas diruit civitates. Sed etiam mare terminos proprios immutavit, & in quibusdam locis tanto potiùs influxit, ut loca, quæ pridem ambulari poterant, rigarentur: ab aliis verò locis tantum recessit, ut arida tellus inveniretur. Hoc ergo factum est primo duorum principum Consulatu.

SOCRATES. lib. 4. cap. 5. pag. 213. D.

Pugna inter Valentem & Procopium.

Sequenti autem anno, Gratiani & Dagalaiphi * Consulatu, bella parabantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli digressus, castra moveret adversus Imperatorem, audiens Valens, venit ab Antiochia, & cum eo congressus est circa civitatem Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna devictus est. Post paululùm verò Procopium cepit, tradentibus eum Agelone, Gomarioque militibus, quos etiam postea inopinatis quibusdam suppliciis jussit expendi. Despiciens enim jusjurandum, quod eis præbuerat, serris divisos crudeliter interemit. Tyrannum verò duabus vicinis arboribus flexis, singulos in eis pedes ejus, ligari fecit, quæ dimissæ aërem repetentes, Procopium diviserunt. Et hoc modo tyrannus interiit.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Exilio sancti Eusebii Samosateni Pontificis, & quia cives ejus, amore fidei alii Episcopo se subdere noluerunt.

Theodoretus lib. 4. cap. 12. 13. & 14. Edit. Christ. Vales. cap. 13. & 14 pag. 166. A.

EUsebius interea Samosatenus Episcopus in Thraciam exilio deportatus, Apostolicis laboribus desudabat. Is enim multas Ecclesias desolatas pastoribus esse conspiciens, habitu militari sumpto, & calamato caput operiens, Syriam peragrabat, & Phœnicen, pariter & Palæstinam, Presbyteros ordinans, atque Diaconos, aliaque Ecclesiæ replebat officia. Sicubi autem inveniret sibi concordes Episcopos, eos Præsules egentibus constituebat Ecclesiis. Quantam verò fortitudinem, sapientiamque monstrarit, Imperialem suscipiens jussionem, quâ eum præcipiebat in Thraciis habitare, necessarium arbitror nescientes agnoscere. Venerat enim gerulus hujus præceptionis circa vesperam, quem Eusebius silentium habere, & adventum sui celare jussit, dicens: Si cognoverit hæc turba, sacri zeli amore flammata, te quidem interimet; ego autem pro tua morte apud Deum pœnas cogar exulvere. Cùm hæc dixisset, vespertino consuetè ministerio celebrato, circa ipsa somni primordia uni famulorum secretum pandens, solus egressus est fenex: sequebatur itaque famulus, plumacium tantummodo, & codicem gerens. Cùmque venisset ad Euphratis fluminis ripam, juxta ipsos musos civitatis expositam, ascendit in navem, ut ad Zeugma navigaret; jussitque nautis, ut remigarent, factoque die ille quidem pervenit ad Zeugmatis locum: Samosatæ verò gemitibus, & lamentatione completi sunt. Nam cùm ille servus suis proximis, quæ jussa fuerant, indicasset, & qui eum eo pergerent, & quos codices detulisset, ingemiscebant universi, Pastore scilicet privati. Fluviusque navigantibus, atque sequentibus est impletus. Cùmque venissent, & desideratum Pastorem cernerent, amplius ejulabant: ac suspirantes, fundentesque lacrymarum fontes, eum retinere nitebantur, ne in lupos oves ejus incurrerent. Quem dum flecte non valuissent, audierunt eo legente Apostolicam legem, quæ apertè jubet nos Principibus, & potestatibus esse subjectos. Quo facto, alii quidem ei obtulerunt aurum, alii argentum, alii vestes, alii famulos, tanquam ad peregrinam, & extraneam properanti terram. At ille pauca quædam à valde notis accipiens, doctrinisque cunctos, & orationibus suis armans, & pro Apostolicis dogmatibus pugnare præcipiens, ad Histrum profectus est. Illi verò ad urbem propriam remeantes, & alterutros exhortantes, luporum circumspiciebant sapienter insidias. Nunc quoque narrandus est horum fidei calor, & puritas. Puto enim me delinquere, nisi per hanc relationem illi semper memorabiles habeantur. Cùm ergo Arianorum participes egregio Pastore nudassent gregem, aliumque pro eo Eunomium nomine fecissent Episcopum, nullus illic habitantium, non pauper, non dives, non famulus, non opifex, non agricola, non hortulanus, non vir, non mulier, non juvenis, non senex, ad Ecclesiasticum accessit consuetè collegium, solusque degebat Episcopus, tunc nullo eum neque vidente, neque penitus appellante; licet feratur cum multa vixisse mansuetudine: cujus rei hoc probatur indicium. Cùm enim voluisset lavari, & ejus famuli balnei januas obserassent, volentesque ingredi prohiberent; ipse populum ante januas videns, eas aperiri præcepit, & libenter secum omnes lavacro participari. Hoc idem etiam in balnei solio fecit. Nam cum lavanti sibi quosdam videret astare, jussit, ut cum ipso communiter aqua calida fruerentur, qui tacentes astabant. At ille honoris causa hoc fieri putans, velociter ascendens, egressus est. Illi verò nequissimæ hæresis immunditiâ, etiam aquam judicantes esse pollutam, eam repentè cuniculorum egestionibus tradiderunt, & alterum fecerunt solium temperari. Quod ille cognoscens, relictâ civitate discessit, inimicam habitare civitatem, & horrorem habentem adversum se communem, arbitratus opprobrium. Quo de Samosatis abeunte, Lucium pro eo apertè lupum, & ovibus inimicum constituerunt. Sed oves licet desolatæ Pastore, tamen quæ sunt Pastoris operabantur. Permanserunt enim doctrinam Apostolicam inviolabiliter conservantes. Quomodo enim etiam Lucium omnes habuerint odio, aliis narrationibus explanabo. Adolescentes in platea sphæram alterutris porrigentes, lusu delectabantur. Isto autem transeunte, contigit ut sphæra cadens, per asini ejus transiret pedes: tum pueri vehementer ejulaverunt, arbitrati sphæram pollutione completam. At ille hoc intelligens, jussit alicui sequentium ut sustineret, & quod gerebatur agnosceret. Pueri verò accendentes ignem, & sphæram jaculantes per mediam flammam, hoc modo eam arbitrati sunt expiatam. Et hoc quidem novi esse juvenile, & consuetudinis antiquæ reliquias. Veruntamen indicium est, quod possit ostendere quale odium circa Arianam vesaniam civitas habuerit universa. Verum Lucius mansuetudine non est imitatus Eunomium: sed multos quidem Sacerdotum fecit per Judices exilio deportari, eos præcipuè, qui viriliter pro sacris dogmatibus dimicabant, usque ad novissimos Romani fines Imperii; Evolcium Diaconii ministerio functum in eremum Oasim: Antiochum verò Eusebii maximi generatione decoratum (erat enim consobrinus ejus) & multis virtutibus coruscantem, necnon Sacerdotii dignitate fulgentem, in Armeniæ terminos destinari suasit; cujus opera pro divinis dogmatibus celebrata quis explanare sufficiat? Cum itaque vir sanctus Eusebius post multa certamina, virtutesque multas, innumerasque victorias etiam coronam martyrii suscepisset, convenit solemni modo provinciæ Synodus pariter & Jovianus * Pergenæ tunc civitatis Episcopus, qui pauco tempore Arianorum fuerat communione maculatus. Cùmque universi Antiochum elegissent, avunculo proprio successorem, & ad sacrum perduxissent altare, & genus ad ordinationem inclinare compellerent, conversus & videns Jovianum suo capiti dexteram imponentem, manum ejus repulit: dicens non esse ferendam dexteram, quæ aliquando sacramenta blasphemiis celebrata susceperat. Sed hæc quidem non post multum temporis evenerunt. Tunc enim in interiorem est, ut dixi, ductus Armeniam. Qua tempestate vir sanctus Eusebius morabatur apud Histrum, Celtis Thraciam devastantibus, & obsidentibus civitates, sicut ejus scripta commemorant.

Eusebius in aliis provinciis multos sacris ordinibus initiat.

Vespertinæ preces.

Eusebii in exilio subeundo magnanimitas.

Tit. 3. 1.

Eunomium Ariani Eusebio loco obtrusum, Samosateni vitant.

Samosateni balneum Eunomii hæretici pollutum arbitrabantur.

Lucius Eunomii successor omnibus invisus.

Purgatio per ignem.

Evolcius in exilium mittitur.

Eusebius martyrio coronatur.

* MS: *Perrenæ.*

Antiochus Eusebii successor Jovianum sibi manum imponere prohibet.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Exilio Barsæ Episcopi.

Theodoretus. lib 4. cap. 15. pag. 167. C. Barsi miracula.

BArsen quoque (cujus etiamnunc maxima gloria est, non solum in Edessa, quam regebat, vicinasque provincias: sed etiam in Phœnice, & Ægypto, necnon Thebaida, quas gentes eum maximo virtutis suæ splendore transiecrat) primùm quidem Valens insulam Aradum habitare præcepit. Cùmque cognovisset innumeros ad eum concurrere populos (quia cùm plenus esset gratia, verbo ægritudines sanabat) in Oxyrynchum, Ægyptiacam civitatem eum exilio destinavit. Cumque etiam illic ejus gloria omnes accenderet, in quoddam castrum novissimum Barbaris vicinum, cui nomen est Pheno, senex dignus cœlesti urbe deductus est. Aiunt quidam in Arado hactenus ejus constare lectum, eximia celebritate dignum; multi enim infirmantium, cùm in illo collocantur, salutem fide percipiunt.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Item de crudelitate Valentis, quam gessit adversus Orthodoxos, extincto Procopio.

Sozomen. lib. 6 cap 8. pag. 642. B.

IGitur Imperator, extincto Procopio, felicitate provectus, denuo contra Christianos prælia commovebat: omnem religionem in Ariano dogmate cupiens concordare. Præcipuè tamen eum ad furorem provocabat Synodus in Lampsaco celebrata; non solùm quia Arianorum abdicarat Episcopos: sed quoniam promulgationem fidei Ariminensis anathematizaverat. Veniens igitur Nicomediam Bithyniæ, convocavit Eleusium Cyzici; is enim sectam Macedonii potiùs sequebatur, sicut jam dixi. Et faciens Concilium Arianorum Episcoporum, cogebat Eleusium, ut in illorum dogmate consentiret. Qui primùm quidem negavit: postea verò cùm ei minaretur exilium, formidatus in Arianum dogma consensit. Quo perpetrato, mox pœnitentia tactus, veniens Cyzicum, coram omni populo de violentia querebatur: dicens consensum violentiâ, non voluntate factum. Et, ut quærerent sibimet alium Episcopum, hortabatur; quoniam ipse per necessitatem dogma proprium denegasset. Porrò Cyziceni propter amicitias ejus alii Episcopo subdi noluerunt, manseruntque sub eo, non tamen à propria hæresi permutati sunt. Hoc audiens Constantinopolitanus Episcopus, Eunomium in Cyzico ordinavit Episcopum, tamquam qui posset populum calliditate verborum ad suum circumvenire consensum. Descendente siquidem Eunomio, * sacris præceptionibus expelli jubetur Eleusius, & in sede Eunomius collocari. Quo facto, amatores Eleusii extra urbem oratorium fabricantes, Collectas ibi faciebant. Hæc ergo de Eleusio dicta sufficiant. Nunc de Eunomio referendum est.

Eleusii pœnitentia postquam in Arianum dogma consensit.

** id est, litteris Principum.*

CAPUT DECIMUM NONUM.

De Eunomio Hæresiarcha.

Socrates. lib 4. cap. 7. pag. 215. B.

EUnomius notarius fuit Aëtii, qui sine Deo vocabatur, cujus memoriam fecimus. Cum quo dum esset, modum ejus sophisticum imitatus est; & sermonibus quibusdam vacans, faciensque sibi sophismata, non sentiebat. Ex his inflatus, quia in blasphemias incideret; quippe dogma Zelatus Arii, & multis modis repugnans dogmatibus veritatis. Paucùm quidem edoctus ex litteris sacris, & eas neque intelligere prævalens; circa verba frequenter occupabatur, easque convertens semper, neque valebat intentionis suæ propositum adimplere; sicut septem ejus demonstrant Tomi, in quibus vanissimè laboravit, quos in epistolam Apostoli ad Romanos fecit; multa enim illic verba profundens, intentionem epistolæ non potuit invenire. Sunt etiam alii similes ejus libri, quos qui legere voluerit, eorum contemptum experimentis agnoscet. Hunc igitur Eunomium Eudoxius in Cyzico fecit Episcopum, expellere nisus Eleusium. Cumque illuc venisset, utens more solito Dialectica, quasi peregrinum aliquid, auditoribus inferebat. Quamobrem Cyzici tumultus exortus est, eumque urbe repulerunt, non ferentes ejus verborum fastum. Qui Constantinopolim veniens, cum Eudoxio morabatur, Episcopatu vacans. Sed ne detrahere videamur, audi vocem ipsius Eunomii, qua præsumit contra Deum sophismatibus loqui. Sic enim ait: Deus de substantia sua nihil novit amplius quam nos. neque est illi potiùs, nobis autem agnita minus: sed quodcumque de illa novimus nos, hoc modis omnibus etiam ille novit. Quod autem rursus ille, hoc invenies immutabiliter in nobis. Hæc quidem, aliaque similia Eunomius sophismata, id est, circumventiones faciens, non sentiebat occumbere. Quomodo autem ab Arianis paulòpòst segregatus est, proprio loco narrabimus.

Eunomius Septē Tomos in epistolam Pauli ad Romanos scripsit.

Cyziceni ejiciunt Eunomium.

Eunomii temeraria subtilitas.

CAPUT VIGESIMUM

De sævitia Valentis contra Constantinopolitanos Orthodoxos.

Sozomen. lib. 6 cap. 9. pag. 649. A. Novatianorū Ecclesiæ clauduntur.

VExabantur enim etiam Constantinopolim habitantes, qui Nicænum dogma profitebantur, quos omnes Imperator expelli civitate præcepit, Novatianorum verò etiam Ecclesias claudi: aliorum verò hæreticorum quod clauderet non invenit; dudum enim sub * Constantio Principe probabantur ablatæ. Sed etiam Agelium, Novatianorum Episcopum Ecclesiæ Constantinopoli constitutæ, exilii deportatione damnavit. Dicebatur enim mirabiliter conversari secundum Ecclesiasticas sanctiones; cujus vita erat philosophica, & à pecuniarum possessione segregata; quod etiam conversationis ejus qualitas ostendebat. Una enim tunica utebatur, semper ambulabat excalceatus. Qui non longo pòst tempore revocatus est, Ecclesiasque recepit. Cujus rei fuit auctor quidam Martianus, vita, scientiâ-

** MS. Lvr. Constantino.*

Agelius Novatianorum dudum Episcopus revocatur de exilio.

que mirabilis, dudum quidem in Regalibus militans, tunc autem Presbyter Novatianus, artem Grammaticam Imperatoris filias edocebat Anastasiam, atque Carosam. Ex quarum nominibus hactenus Anastasiana, & Carosiana lavacra publica Constantinopoli nuncupantur.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De destructione murorum Chalcedonensium.

Socrates. lib. 4. cap. 8. pag. 216. B.

IGitur Imperator Valens Chalcedonensis urbis, contra Byzantium positæ, muros destrui jussit. Juraverat enim hoc se facturum, tyranno victo: quia Chalcedonenses favore tyranni ei turpes contumelias intulerunt, & portas clausêre civitatis. Murus ergo jussione destruebatur Imperatoris, & saxa ad ædificium thermarum, quæ Constantianæ vocantur, Constantinopolim vehebantur. Inter quæ saxa, unum inventum est, in quo responsum habebatur inscriptum, olim quidem absconsum, tunc quidem manifestum. Significabat enim, quia dum provenitet aquarum abundantia civitati, tunc murus quidem lavacro serviret: innumeræ verò Barbarorum nationes, Romanorum finibus discurrentes, cùm crudelia multa committerent, novissimè etiam ipsæ perirent. Post aliquantum itaque tempus evenit, ut Valens aquæductum ædificaret, & abundantiam Constantinopoli præberet aquarum; tunc etiam Barbaræ motæ sunt nationes. Responsum tamen etiam alio modo contigit adimpleri. Cùm enim aquæductus in civitatem fuisset inductus, Præfectus urbis tunc Clearchus Nymphæum maximum ædificavit in platea, quæ Theodosii nunc vocatur, ubi aquæ affluentia est emissa: in quo maximam festivitatem civitas habuit. Sed hoc responsum post paululum est impletum. Porrò dum solveretur murus, Principem Constantinopolitani rogaverunt, ut à muri destructione cessaret. Cum quibus etiam supplicabant possessores Bithyniæ, Nicomedienses, atque Nicæni. Verùm Imperator furore plenus, vix quidem supplicantium suscepit preces. Volens tamen jusjurandum implere, murum destruebat, eumque subinde minoribus lapidibus rursus ædificabat. Quod nunc etiam in quibusdam muri partibus invenitur, ubi maximis, mirabilibusque lapidibus, vilis nunc fabrica superposita demonstratur.

In saxo invenitur inscriptio, futura prædicens.

Valens aquæductum extruxit

Clearchus Nymphæum ædificat.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

De nativitate Valentiniani minoris, & de immensitate grandinis, & de ortu Principis Gratiani.

Socrates. lib. 4. cap. 9. & 10 Edit. Christ. Vales. cap. 9. 10. 11. pag. 215. C.

** An. Dom. 366.*

HOc itaque tempore talia gerebantur. Sciendum tamen, quia bellum contra Procopium tyrannum gestum est * Consulatu Gratiani, & Dagalaiphi, circa terminum Maii mensis. Post paululum verò tempus eodem Consulatu, Valentiniano Principi, in Occidentis partibus constituto natus est filius, nomen referens patris. Verùm Gratianus ante ejus fuerat natus Imperium. Et sequenti * Consulatu Lupicini, & Jovini grandinis multitudo in Constantinopolitana urbe secunda Junii mensis die, saxorum gerens similitudinem vehementer effunditur. Quod multi dicebant propter motum Imperatoris accidere, qui plurimos Sacerdotum exilio deportaverat, Eudoxio communicare fugientes. Post paululum verò tempus eodem Consulatu, Valentinianus Princeps filium Gratianum Imperatorem constituit, vicesima quarta die mensis Augusti. Sequenti verò * Consulatu Valentiniani secundo, & Valentis item secundo, terræ motus circa Bithyniam maximus Nicæam subvertit urbem, undecima die mensis Octobris. Agebatur enim annus duodecimus post Nicomediæ casum. Post paucum verò tempus alio terræ motu multæ partes Germæ civitatis, in Hellesponto constitutæ, destructæ sunt. His ergo ita provenientibus, nulla reverentia terruit, neque Eudoxium Arianorum Episcopum, neque Valentem Imperatorem. Non enim a persecutione cessabant. Porrò terræ motus turbarum Ecclesiasticarum indicium esse videbatur. Cùm ergo multi Sacerdotum exilio portarentur, soli divinâ providentiâ propter eminentem sui reverentiam exilium non sunt passi Basilius, atque Gregorius. Quorum alter quidem Cæsareæ Cappadociæ fuit Episcopus; Gregorius autem Nazianzenæ civitatis omnino vilissimæ, quæ est posita vicina Cæsareæ. De Basilio, atque Gregorio procedenti sermone narrabimus.

** An. Dom. 367.*

** An. Dom. 368.*

Terræ motus subvertit Nicæam, & partes Germæ.

Episcopi orthodoxi præter Basilium, & Gregorium in exilium acti.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

Quomodo Ariani Macedonianos fuerint persecuti, & illi se contulerint ad Liberium.

Socrates. lib. 4. cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12. pag. 219. D.

Macedoniani confugiunt ad Valentinianum & Liberium.

An. Dom. 367.

CUmque igitur eo tempore consubstantialitatis dogma profitentes vehementer affligerentur, rursus persecutores contra Macedonianos insurrexerunt: qui terrore magis violentiaque constricti, per singulas civitates legationibus fungebantur apud alterutros: judicantes ut per necessitatem confugere deberent ad fratrem Imperatoris, & ad Liberium Romanæ urbis Episcopum, cujus fidem amplectebantur potiùs, quàm communionem Eudoxii. Miserunt ergo Eustathium Sebastiæ, qui sæpè fuerat depositus, Sylvanum Tarsi Ciliciæ, atque Theophilum: mandantes, ne declinarent fidei causa Liberium, sed Romanæ communicarent Ecclesiæ, & fidem de consubstantialitate roborarent. Hi siquidem cum litteris in Seleucia dispositis, ad Italiam pervenerunt; & Imperatorem quidem videre non potuerunt; erat enim occupatus in Galliis, & contra Sauromatas dimicabat. Liberio tamen epistolas obtulerunt, qui eos suscipere nullatenus voluit: dicens eos Arianos esse, nec ab Ecclesia suscipi posse, qui Nicænam non susciperent fidem. At illi responderunt, per pœnitentiam se cognovisse veritatem, & dudum abnegasse dissimilitudinis fidem, & similem professos per omnia Filium Patri, nihilque differre à consubstantiali per omnia similem. Hæc dicentes, exegit Liberius scriptam suæ sententiæ dare professionem. At illi libellum porrexerunt, in quo etiam proposuerunt verba fidei Nicæni Concilii. Epistolas autem à Smyrna in Asia constituta, & Pisidia Isauriæ, atque Pamphylia, necnon Lycia factas, hic propter multiloquium non conscripsi.

Liberius primò non vult recipere Macedonianos.

Verba verò libelli ab Eustathio, & reliquis Liberio dari, hæc esse noscuntur.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Libellus Macedonianorum Liberio Romano datus Episcopo.

DOMINO FRATRI, ET CONSACERDOTI Liberio Eustathius, Theophilus, & Sylvanus, in Domino Salutem.

Socrates lib. 4. cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12. pag. 180. C.

PRopter hæreticorum vesanas suspiciones, qui non cessant Catholicis Ecclesiis scandala generare, ea gratia omnem occasionem eorum perimentes, profitemur Synodum Lampsaco celebratam, & Smyrna, aliisque diversis locis Orthodoxorum Episcoporum. Pro qua Synodo legatione fungentes apud tuam Paternitatem, & universos Italiæ, cunctósque Occidentis Episcopos, litteras deportamus, Catholicam fidem tenere, atque servare, quæ in sancto Nicæno Concilio sub beatæ memoriæ Constantino à trecentis decem & octo Episcopis confirmata, perfecto, & immobili statu hactenus, & in perpetuum permanebit, in qua consubstantialitas sanctè, piéque definita est contra Arii pravitatem. Similitérque nos cum prædictis eandem fidem tenuisse, atque tenere, & usque ad terminum custodire manu propria profitemur: condemnantes Arium, impiamque doctrinam ejus cum discipulis suis, eique similia sapientibus, necnon omnem hæresim, Sabellianos, Patripassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, simul etiam Paulosamosatenos, eorumque doctrinam, omnésque his similia sapientes, & universas hæreses sanctæ fidei prædictæ contrarias, quæ piè, catholicéque est in Nicæa à sanctis Patribus explanata: anathematizantes præcipuè explanationem lectam in Ariminensi Concilio, tamquam contrariam prædictæ fidei sancti Concilii, in Nicæa urbe celebrati; cujus lectione probata in urbe Thraciæ Nicæa, dolo, atque perjurio capti Constantinopoli subscripserunt. Est autem fides nostra, & eorum, pro quibus legatione fungimur, hæc, Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium, invisibiliumque factorem, & in unum Unigenitum Deum, Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlos, & venturus est judicare vivos, & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt: Fuit, quando non fuit, & antequam nasceretur non fuit, & quia ex non existentibus factus est, aut ex altera essentia, vel substantia dicentes esse, aut convertibilem, aut mutabilem Filium Dei, anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia.

Macedoniani approbant Concilium Nicænum, & damnant hæreticos.

Professio fidei Macedonianorum.

Eustathius Episcopus Sebastiæ civitatis, & Theophilus, & Sylvanus Legati Conciliorum Lampsaci, Smyrnæ, & reliquorum, hanc professionem manibus nostris, & propria voluntate subscripsimus.

Si quis autem præter expositam à nobis fidem, contra nos, vel eos à quibus directi sumus, aliquod crimen inferre voluerit, cum litteris ad nos tuæ Sanctitatis ad quos probaveris Orthodoxos Episcopos dirige, & apud eos nobiscum causam dicant. Et si quid criminis fuerit approbatum, in auctore proculdubio vindicetur. Hoc itaque libello Legatarios obligans Liberius, eos in communionem suscepit. Quibus dans hujusmodi litteras, abire præcepit.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Epistola Liberii Romanæ urbis Episcopi, & Siciliensis Concilii ad Macedonianos Episcopos post pœnitentiam.

DILECTISSIMIS FRATRIBUS, ET Consacerdotibus Eustathio, Cyrillo, Hyperticio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eutarpio, Ortasio, Neoni, Eumathio, Faustino, Proclo, Pasinico, Arsenio, Severo, Didymioni, Britanio, Callicrati, Damabio, Edessio, Eustochio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Martiano, Sthenelo, Joanni, Maceri, Charisio, Sylvano, Photino, Antonio, Autho, Celso, Euphranori, Milesio, Patricio, Severiano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Minodoro, Diocli, Chrysampelo, Eugenio, Eustathio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hierario, Leontio, Philagrio, Lucio, & universis Orientalibus Orthodoxis, Liberius Episcopus, & Occidentales Episcopi, in Domino Salutem.

Socrates. lib. 4. cap. 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12. pag. 182. A.

OPtabile nobis pacis, atque concordiæ gaudium vestræ litteræ detulerunt, fidei lumine resplendentes, fratres charissimi, oblatæ nobis per charissimos fratres, & Coëpiscopos Eustathium, Sylvanum, atque Theophilum, & maximè quia vestram sententiam, vestrósque sensus concordare, & consonare cum mea humilitate, & Italis, atque Occidentalibus universis affirmaverunt, atque demonstraverunt. Et hanc esse cognoscimus Catholicam, & Apostolicam fidem, quæ usque ad Nicænum Concilium integra, immobilisque servata est; & hanc ipsi retinere professi sunt, gaudióque repleti, & omne vestigium, ac nebulas ineptæ suspicionis abjicientes, non solum sermone eam, sed etiam scriptura currente professi sunt. Cujus exemplar his litteris subdere necessarium judicavimus: ne ullam occasionem hæreticis ad exercendas insidias denuò relinquamus: quibus iterum flammas propriæ malitiæ commoventes, incendia discordiarum consuetè resuscitent. Hæc insuper sunt professi charissimi fratres nostri Eustathius, Sylvanus, atque Theophilus vestram charitatem semper hanc fidem habuisse, & hanc usque ad terminum custodire, id est, in Nicæna urbe à trecentis decem & octo Episcopis Orthodoxis approbatam, quæ perfectam continet veritatem, & os totius hæreticæ * multitudinis obstruit, atque dissolvit. Non enim spontaneo motu, sed nutu divino tantorum Episcoporum numerus aggregatus est contra vesaniam Arii, quanto numero beatus Abraham

* MS. Lyr *pravitatem.*

tanta

tanta millia fide destruxit. Quæ fides, dum in substantia, & nomine consubstantialitatis continetur, velut quoddam munitissimum, & inexpugnabile castrum, omnia jacula, & moliriones Arianæ incredulitatis decenter evitat. Cùm igitur omnes Occidentales Episcopi Arimino congregati, quando eos Arianorum collegit vesania, quadam suasione, aut (ut veriùs dicam) mundanâ potentiâ, hoc, quod cautius erat in fide positum, auferre, aut obliquè denegare conati sunt: tamen nihil eorum calliditas profuit. Nam penè omnes convenientes Arimino tunc terrore permoti, atque decepti, nunc resipiscentes, atque anathematizantes eos, qui ibi convenerunt, aut subscribentes Catholicæ fidei, quæ in Nicæna urbe sancita est, nobisque communicantes, ferventius contra Arii dogma, ejusque discipulos inflammantur. Cujus rei indicium etiam ipsi Legati vestræ civitatis agnoscentes, vosipsos in sua subscriptione junxerunt, anathematizantes Arium, & quæ ab ejus sequacibus Arimino gesta noscuntur contra fidem in Nicæna urbe sancitam. In quibus etiam vos capti, perjurio subscripsistis. Unde consequens nobis visum est scribere charitati vestræ, & adjuvare justa poscentes; maximè, quia per professionem vestrorum Legatorum * resipiscentes Orientales cum Orthodoxis Occidentalibus concordare cognovimus; & significamus, ut noveritis blasphemos Ariminenses, qui tunc videbantur per surreptionem maculati, nunc anathematizatos, & universos ad Nicænam respirasse fidem. Quod oportet per vos omnibus indicari; quatenus possint, qui violenter læsi sunt, aliquando ab hæreticis tenebris ad divinum lumen Catholicæ libertatis accedere. Qui post hanc Synodum, nisi voluerint respuere venenum perfidiæ, & blasphemias Arii universas abjicere, easque anathematizare, cognoscant se cum Ario, ejusque discipulis, cæterisque serpentibus, sive Sabellianis, vel Patripassianis, aut cujuslibet alterius hæresis socios esse, & communione privatos ab Ecclesiastica Synodo, quæ ad se filios adulterii non admittit. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Has litteras Eustathius, cæterique percipientes, ad Siciliam rursus devenerunt, ibique facientes Synodum Siculorum Episcoporum, coram ipsis consubstantialitatis fidem professi sunt. Cùmque Nicænam fidem roborassent, consonas ab eis quoque percipientes epistolas, ad eos, à quibus fuerant destinati, reversi sunt. Qui Liberii præcepta suscipientes, legationes mittebant per civitates apud Præsules, & consubstantialitatem fidei prædicabant: invitantes eos, ut in Tarsum Ciliciæ pariter convenirent; quatenus Nicænam roborantes fidem, de cætero solverent omnem contentionem. Quæ fieri potuerunt, nisi Eudoxius Arianæ religionis Præsul, tunc apud Imperatorem eminens valde, prohibuisset. Qui ampliùs propter indictum iter ad Tarsum accensus, mala in eis potiora commisit. Quis verò Macedoniani per Legatos, quos miserant, communicantes Liberio, Nicænam confirmaverunt fidem, ipse Sabinus in collectione Synodalium est professus.

* MS. Santheod. venientes.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Cur Eunomius ab Eudoxio segregatus sit.

Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsùm agebat Missas; quoniam quem dum * sæpe rogasset, ut susciperetur præceptor ejus Aëtius, Eudoxius non audivit. Hoc autem non ideo refutavit, quia sectam declinabat Aëtii, cùm eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes unanimes illiùs, eam sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, ut ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur.

Socrates: lib 4 cap. 13. Edit. Christ. Valef. cap. 13. pag. 225 A.

* Ed. V. per se.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

De Latebris Athanasii.

Deinde Alexandriæ præceptum Præfectorum, studio Eudoxii destinatum, conturbavit Ecclesiam. Verùm Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens, ne malorum faciendorum ipse causa esse videretur, quatuor mensibus semetipsum in sepulchro patris abscondit. Cumque propter ejus absentiam, seditionem desiderio ipsius populus excitasset, agnoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam, litteris indicavit, ut Athanasius licenter teneret Ecclesias. Et hæc fuit causa, ut usque ad Athanasii mortem Alexandrina non turbaretur Ecclesia. Quia verò post ejus mortem rursus Ariani eas Ecclesias invaserunt, post pauca narrabo.

Socrates: lib 4. cap. 13. Edit. Christ. Valef. cap. 13. pag. 225 B.

Athanasius in suam Ecclesiã reversus.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De Concilio Tyanensi, ubi litteræ Liberii, & Occidentalium sunt receptæ.

Illo siquidem tempore celebrabatur Concilium in Tyanis ab Eusebio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, Athanasio Ancyræ, Pelagio Laodiciæ, Zenone Tarsi, Paulo Emeseno, Otresio Melitinense, & Gregorio Nazianzeno, aliisque multis, qui verbum consubstantialitatis servandum esse apud Antiochiam Joviano Imperante decreverant. Releguntur ibi Liberii, & Occidentalium litteræ Sacerdotum. Quamobrem gaudio repleti scripserunt universis Ecclesiis, ut legerent decreta Episcoporum, apud Asiam celebrata, & Liberii litteras, Italorumque, Afrorum, atque Gallicanorum, nec non Siculorum. Detulerant enim horum litteras Legati de Lampsaco destinati, ut considerarent omnium numerum sibimet concordantium. Plurima namque multitudo Concilium Ariminense vincebat; pariterque scripserunt, ut in Tarsum Ciliciæ convenirent certa die; & illi quidem hoc modo alterutros invitabant. Cumque Synodus pararetur in Tarsum, convenientes in Antiochia Cariæ, quasi XXXIIII. Asiani Pontifices studium quidem concordiæ Ecclesiasticæ collaudabant: consubstantialitatis verò nomen respuentes, fidem in Antiochia, & Seleucia prolatam roborare nitebantur,

Sozomen. lib. 6 cap. 12. Pag. 652. B.

Valens prohibet celebrari Concilium Tarsi.

tamquam Luciani Martyris existentem; & multorum sudoribus à progenitoribus suis approbatam. Verùm Imperator studio Eudoxii Synodum in Cilicia celebrari prohibuit.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Eudoxio Episcopo Ariano, & de persecutione Valentis propter Evagrium Orthodoxum Episcopum.

SOCRATES. *lib 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 14 pag. 225. D.* *Eudoxius moritur.* * An. Dom. 370.

Demophilus ab Arianis, Evagrius ab Orthodoxis constituuntur Episcopi Constantinop.

IGitur Imperator Valens festinans ad Antiochiam, de Constantinopoli digressus, venit in Nicomediam, & illic hujusmodi causâ moratus est. Eudoxius enim Arianæ religionis, mox post egressum Imperatoris defunctus est * Consulatu Valentiniani, & Valentis tertio, cùm undecim annis sedem Constantinopolitanæ tenuisset Ecclesiæ. Quamobrem Ariani in locum ejus ordinaverunt Demophilum. Verùm prædicatores consubstantialitatis opportunum judicantes invenisse se tempus, Evagrium quemdam suæ fidei constituerunt Episcopum. Quem ordinávit Eustathius, dudum Antiochenus Episcopus, qui priùs quidem à Joviano fuerat de exilio revocatus; tunc autem aderat in urbe Constantinopoli latenter degens, ut consubstantialitatis prædicatores suâ præsentiâ roboraret.

SOCRATES. *lib 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 15 pag. 226. B.*

Hoc facto, ex alio rursus initio persecutionem Ariani movebant. Hæc gesta dum pervenissent ad Principem, metuens ne seditione civitas turbaretur, militarem manum à Nicomedia Constantinopolim destinavit: præcipiens, ut teneretur & ordinator, & ordinatus, & alter alibi mitteretur in exilium. Eustathius igitur in Bisam Thraciæ civitatem mittitur, Evagrius in locum alium destinatur. His ita gestis, Ariani ampliùs efferati, vexabant vehementer Orthodoxos, cædentes, contumeliis affligentes, carceribus recludentes, pecuniisque sæpè damnificantes, & omnia contra eos facientes importabiliter. Quæ dum illi ferre non possent, ad supplicandum Principi veniebant, si quo modo mererentur violentias evitare. Sed hoc cogitantes, valde frustrati sunt, ab injusto se arbitrati justitiam promereri.

SOCRATES. *lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap 16 pag. 227. A.*

Cumque viri electi ex Ecclesiastico collegio octoginta numero, quibus præerant Urbasus, Theodorus, & Menedemus, in Nicomediam pervenissent, preces obtulerunt Imperatori: violentiam proclamantes, & ea, quæ videbantur esse perpessi.

CAPUT TRIGESIMUM.

Quòd octoginta Orthodoxi à Valente in navi cremati sunt.

SOCRATES. *lib. 4. cap. 13. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 227. B.*

INdignatus igitur Imperator, ad præsens celavit iram, latenter autem Modesto Præfecto præcepit, ut eos comprehensos occideret. Modus autem mortis erat quodammodo peregrinus, quapropter memoriæ contraditus. Metuens enim Præfectus, ne seditio nasceretur in populo, si eos apertè perimeret, simulavit se eos viros exilio destinare. Illis autem simpliciter acquiescentibus, jussit eos Præfectus mitti in navem quasi exilio devehendos: præcipiens nautis, ut cùm ad mare medium pervenirent, eos demergerent, & hoc modo morerentur. Quo facto, perductis eis in medium sinum, qui vocatur Astacenus, quod jusserat Præfectus, & Imperator impletum est, & in aliam sequentem naviculam nautæ transeuntes, concremaverunt navem. Contigit autem ventum Subsolanum nimiè flare; & ita navis velociter est accensa. Cujus reliquiæ pervenerunt ad locum, qui Acidiza nuncupatur, ubi ad plenum cum visis religiosis absumptæ sunt. Quod tamen aiunt non sine ultione transisse. Fames namque repente secuta est circa Phrygias gentes; ita ut necessitatem haberent habitatores patriam relinquere, & ad Constantinopolim, diversasque provincias properare.

Fames in ultionem necis Orthodoxorum.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

Quid Valens gesserit in Antiochia, & Cappadocia.

SOZOMEN. *lib 6 cap 15. pag. 656. C.* * MS. Lyr. *sollicitè.*

Basilius ob dissensionem cum Eusebio in Pontum secessit.

VAlens itaque Nicomediâ relictâ pergebat ad Antiochiam. Interea dum venisset ad Cappadociam, * solitè ejus loci turbabat Ecclesias, Arianis eas tradere volens. Quod se credebat citò perficere, eo quòd pro quibusdam inimicitiis Basilius Eusebio, qui tunc Cæsariensem regebat Ecclesiam, videbatur offensus; & abscedens in Pontum, cum Monachis habitabat ibi philosophantibus. Porrò populus, & maximè nobilium, ac sapientium, Eusebium in suspicione habebant, quasi ipse fuisset auctor fugæ viri philosophi, vita, verboque perfecti. Volebantque eum deserere, & apud semetipsos Missarum celebrare solemnia. Sed Basilius quidem, ne turba nasceretur in populo per seditiones hæreticorum, agebat in Ponto silentium cum suis Episcopis, qui semper adhæserant illi. Contigit etiam ut circa Eusebium odium populi nasceretur. Dumque Basilio fuisset nuntiatum, quia Valens veniret in Cappadociam, relicto Ponto, Cæsaream venit, & pactia cum Eusebio celebratis, Ecclesiam pro tempore suis adhortationibus roborabat. Valens autem, dum suam intentionem non valuisset implere, cum Episcopis secum ambulantibus tunc abscessit.

SOCRATES. *lib 4. cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 17 pag. 228. A.* * Ed. V. *pervidens.*

Igitur Imperator Valens * parvipendens famis invasionem, venit Antiochiam Syriæ. Cùmque ibi moraretur, nolentes Arianis consentire vastabat, vehementerque consubstantialitatis prædicatoribus imminebat. Et quos dum Ecclesiis penè omnium civitatum Orientalium expulisset, non ei hoc suffecit, sed etiam eos diversis suppliciis subdidit, multosque diversâ morte contradictos interemit, plurimos tamen necabat in flumine.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

Quomodo in Edessa mulier cum filio currens ad martyrium, Præfectum & Imperatorem stupefactos à crudelitate removerit.

SOCRATES. *lib. 4. cap. 14. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 228. A.* *Valens apud Edessam sævit in Orthodoxos.*

DIcendum quoque est, quod In Edessa Mesopotamiæ gestum esse dignoscitur. In hac urbe est Thomæ Apostoli Basilica, clara nimis pariter, & ornata. In qua propter loci reverentiam Collectæ sæpiùs celebrabantur. Quam volens Imperator inspicere, & agnoscens sibi omnes odio-

sos ibidem convenire, fertur manu percussisse Præfectum, cur exinde Orthodoxos non expulerit universos. Cumque Præfectus injuriam passus, invitus indignationi Principis ministrare contenderet (non enim volebat tantis hominibus cædes inferre) latenter mandavit, ut nullus in illa Basilica remaneret. Sed nemo respexit neque consilium, neque terrorem ejus. Omnes enim altera die ad locum orationis pariter constituerunt. Cumque Præfectus cum multa militum manu ad Basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret jussionem, quædam muliercula cum paupertate degens, suum filium manu trahens, cursuque ad illam Basilicam properans, Præfecti interrupit officium. Indignatus verò Præfectus, mulierem sibi jussit adduci, dixitque ad eam: O infelix mulier, quò sic indecenter curris? At illa: Ubi & alii, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti, quia Præfectus illic occisurus est universos quoscumque compererit? Et mulier: Audivi, inquit, ideoque festino, ut illic inveniar inter eos. Et ubi hunc parvulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Ut & iste martyrium suscipere mereatur. Hæc cùm audisset vir ille, consideravit concurrentium voluntatem. Et mox recurrens ad Principem, suggessit ei, quòd essent omnes mortem pro sua fide suscipere præparati: irrationabile dicens brevi tempore tantos occidere. Quo dicto ab ira revocavit Imperatorem. Hoc ergo modo Edesseni furorem Imperatoris effugiunt.

Orthodoxi intrepidi.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Examinatione, & exilio plurimorum Orthodoxorum.

Theodoretus lib. 4 cap. 16 Edit. Christ. Vales. cap. 17. & 18. pag. 170. C.

ET hæc quidem cùm Præfectus Imperatori dixisset, populum quidem, quod sustinebat, non pertulit experiri. Verùm igitur duces eorum, id est, Presbyteros, atque Diaconos interrogare præceptus est, ut unum è duobus eligerent: aut communicare Lupo: aut urbe pelli, & in quibusdam extremis partibus destinari. Cùmque congregasset universos, mitibus utebatur verbis, persuadere nitens, ut leges sequerentur Imperatoris: indicium vesaniæ dicens esse, ut tanto Imperatori pauci homines resultarent. Cumque cuncti tacerent, ad horum ducem Elogium, virum valde laudandum Præfectus ait: Cur non respondes his, quæ dicuntur à nobis? At ille: Non, inquit, oportet nihil interrogatum respondere. Tunc Præfectus: Multa itaque verba locutus sum, monens vos quæ satis expediunt. Porrò Eulogius universis hæc dicta fuisse respondit; & incongruum esse, ut solus, alios despiciens, responderet. Si verò me solum, inquit, interrogas, meam declarabo sententiam. Præfectus ait: Communica possidenti Regnum. At ille pacificè, & nimis gratanter ait: Et mihi Regni quoque, Sacerdotiique consortium est. Tunc Præfectus irrisionem sentiens sæviebat, & injuriis contra senem usus, etiam hæc adjecit: Non hoc locutus sum, fulminande: sed quibus communicat Imperator, communicare vos monui. Cumque dixisset senex Pastorem se habere, & illius nutibus obedire, octoginta eodem tempore comprehensos destinavit in Thraciam: qui cùm ducerentur, plurimo * per iter apparatu fruebantur. Civitates enim occurrebant, & vici, devictores athletas honorantes. Sed hostes armavit invidia, ut Imperatori dicerent, quia plurimum honorem viris illis, quæ contumelia putabatur, afferret. Hæc agnoscens Imperator, jussit ut bini separarentur, & alios quidem in Thracias, alios in extremam Arabiam, alios verò in Thebaidæ dispersit urbes. Aiunt enim, quia etiam fratres, quos natura junxit, crudelissimus corpore separavit. Porrò Eulogium Præsulem illorum, & Protogenem, qui post eum fuit, in Antinoum usque transmisit. Quorum virtutem non patior oblivioni contradere. Cùm enim concordem viderent civitatis Episcopum, Ecclesiasticoque collegio communicarent, viderunt paucos esse ad Ecclesias concurrentes. De qua re consulentes, agnoverunt habitatores civitatis esse Paganos; unde dolentes de eorum incredulitate lamentati sunt: non tamen lugendum esse diu arbitrati sunt, sed omni virtute de medicina cogitaverunt.

Eulogii cum Modesto Præfecto colloquium.

** Ed. pariter.*

Eulogius, & Protogenes pro conversione Paganorum laborant.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De miraculis Confessorum.

Theodoretus lib. 4. cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 18. pag. 171 D. Ex. Protogenes pueros edocet.

SAcratissimus igitur Eulogius, in habitaculo suo redactus, tota die, totaque nocte omnium deprecabatur Deum. Protogenes autem valde dignissimus, Eunomii litteris eruditus, ad scribendum velociter præparatus, inveniens opportunum locum, eumque sibi segregans ad docendum, adolescentium magister effectus est, quos & scribere velociter edocebat, & divina erudiebat eloquia. Dictabat eis Davidicas melodias, & Apostolicæ doctrinæ congruas lectiones meditari præcipiebat. Cumque unus adolescentium incidisset in ægritudinem, venit ad domum ejus; & tenens ægroti dexteram, languorem orationibus effugavit. Hoc agnoscentes aliorum parentes infantium, deduxerunt eum ad domos suas; & ægrotis auxiliari deprecabantur. At ille non antè se dixit Deum, ut expellerentur ægritudines, rogaturum, nisi priùs ægroti sacri baptismatis munere potirentur; quod illi lætanter impleverunt. Cogebat enim eos salutis desiderium, & sub uno animæ corporisque sanitate fruebantur. Si quando verò alicui suasisset, ut sacram gratiam mereretur accipere, deducebat eum ad Eulogium, & concutiens januam, rogabat ut aperiret, ac signum Dominicum ei, qui fuerat renatus, imponeret. Cumque ille difficiliùs aperiret, ne intermitteret orationem, dicebat potiùs esse necessariam salutem errantium. Mirabantur igitur universi, videntes Protegenem talia facere, qui licet tantis lumen divinæ cognitionis impertiret: tamen Eulogio primatum per omnia reservaret; ut eos, quos capiebat, illi magis offerret. Unde conjiciebant multò magis virtutem illius eminere. Cùm igitur fluctuatio quievisset, tranquillitate factâ, remeare præceptos deduxerunt omnes ingemiscentes, & lachrymantes, maximè verò Præsul Ecclesiæ, eorum privatus affectu. Cumque ad propria remeassent, sanctus quidem Eulogius, Barse maximo ad vitam felicissimam transeunte, ejus suscepit regimen Ecclesiæ. Porrò mirabilis Protogenes colere jussus est urbem Carrensium desolatam, & spinis Gentilium undique plenam, quæ utique plurimis laboribus indigebat.

Protogenes baptizatos ducebat ad Eulogium, ut eis Dominicum signum imponeret.

Redeunt Eulogius & Protogenes de exilio.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

De responso dæmonis, quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.

Socrates. lib. 4 cap. 15. Edit. Christ. Vales. cap. 19 pag. 229. B.

Valens quosdam occidit tanquam Imperium occupaturos, ex indicio dæmonis adjurati.

EOdem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abusus, ei persuasit, ut perscrutaretur quis post eum suscepturus esset Imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis; plurimos (ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solitè responsa proferens) interemit. Nam cùm de Imperio consuleretur, quatuor litteras demonstravit, θ. ε. ο. δ, dicens hoc nomen post Valentem Imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset Imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem assumere judicavit. Occidebantur itaquo Theodoriti, Theodoti, Theodoti, Theodosii, Theoduli, & quicumque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosiolus quidam, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt: negantes quæ prius habuissent cum juramento, ut pericula declinarent.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

De Basilio Episcopo Cappadociæ, & quomodo exilii minas evaserit.

Theodoretus lib. 4. cap. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 19 pag. 173. A.

VAlens igitur Imperator, cùm universas, ut ita dicam, Ecclesias Pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cujus tunc Præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque Præfectum, præcipiens; ut aut flecteret Basilium, quatenus dogmati communicaret Eudoxii: aut hoc facere nolens, expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei priùs inferre certamen: ne dum Basilius fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela araneæ facta sunt; suffecerunt enim cæteris Sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ Patrum narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilem servaverunt. Porrò Præfectus Cæsaream veniens, & evocans magnum Basilium, honoravit, & mansuetis apud eum sermonibus usus est: monens, ut tempori pareret, & non tantas Ecclesias propter parvam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam Imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verùm ille vir sacratissimus ait, adolescentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui divinis saginantur eloquiis, corrumpere de divinis dogmatibus neque unam syllabam patiuntur: sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitias autem Imperatoris, magnas quidem cum pietate judico, sine qua perniciem potiùs has appello. Cumque Præfectus sæviret in eum, stultumque vocitaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exoto. Quem dum egredi tunc juberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamque suam altera die depromeret, fertur vir ille famosissimus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam non permutes: sed utere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrens Imperatori, quæ dicta fuerant, & virtutem viri hujus, animæque fortitudinem, & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo tacens Imperator ingressus est. Posthæc igitur contigit, ut divinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim ejus ægrotans, circa ipsas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diversæ occupaverant passiones. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, virum sacratissimum, quem punire minabatur, venire ad Palatium deprecatus est. Duces autem præceptis Imperialibus ministrabant. Tunc itaque magnus Basilius veniens ad Palatium, vidensque Principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate potiretur. Hæc cùm dixisset, egressus est. At ille jurisjurandi, quod baptismatis tempore promiserat, memor, secundùm stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans terminum vitæ sortitus est. Pœnitentiâ verò ductus Valens, & noxiam jurisjurandi judicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii * magisterio sociatus est, & altari obtulit dona solemnia. Quem intra aulæa, ubi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demosthenes, super Imperiales epulas constitutus, qui dum doctorem mundi culparet, barbarismum fecit. Tunc sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine litteris Demosthenem. Cùm verò potiùs ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmentariis cogitare, non dogmata divina decoquere. Posthæc Imperator ita dilexit virum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leprosis præcipuè necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinavit. Cum verò postea reversus illic fuisset, priorum oblitus, quoniam à seductoribus ejus voluntas obsidebatur; rursus eum movebat, ut ad partes declinaret hæreticas. Cui non persuadens, legem de ejus scribi præcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere prævaluit; calamus enim contritus est. Cumque secundus, & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est ejus dextera, eamque subitò tremor invasit. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Ostenditque provisor omnium Deus, quia & alios ipse permisit pati, & hunc ab insidiis liberavit; & per ea, quæ in isto contigere, signum propriæ virtutis ostendens; & per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Valens Imp. Basilium accersit.

Filius Valentis ab Arianis baptizatur.

** E L V. ministerio.*

Socrates. lib. 4 cap. 16. Edit. Christ. Vales. cap. 20 pag. 230. A.

Sciendum verò, quia dum viveret Athanasius Alexandrinus Episcopus, divina quadam providentia Alexandriam, vel Ægyptum distulit commovere, audiens Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè seditione facta Respublica vexaretur. Verùm Athanasius * Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro Ecclesiæ statu certamina hac privatus est vita, cum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset Episcopalem.

** An. Dom. 371. Athanasii mors.*

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

De fine Athanasii Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romam profectus sit.

Theodoretus lib. 4. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 20. pag. 175. C.

CUm igitur in Alexandria victor Athanasius, post multa certamina, innumerasque coronas, vitæ terminum suscepisset, & ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus Præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis unà consentientibus & Sacerdotibus, & nobilibus, cunctaque plebe, & favore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasii sudoribus particeps fuit, & dum esset in civitate, & dum diversa latibula peragraret, multisariaque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti Sacerdotum concurrentes, dignum heredem Petrum Athanasii clamaverunt.

Theodoretus lib. 4. cap 19 Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 176. A.

Cumque eum in Pontificali sede constituissent, repentè Judex provinciæ Paganorum populum congregans, & pariter Judæorum, Ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus est ut abstraheret. Faciebat hoc Imperatori placere volens, dum ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur: idolis potiùs placere nitebatur, & tempestatem Ecclesiæ claram putabat esse festivitatem. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens navem, profectus est Romam.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Quâ crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Theodoretus, lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 176. B.

TRansactis verò diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, & Ecclesias ei contradidit; cujus etiam impietatem Samosateni nostuntur experti. Populus autem doctrinis primùm Athanasii satiatus, deinde fastidiens cibum sibimet offerri contrarium, ab Ecclesiasticis collegiis se suspendit. Porrò Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum verò instar Barbarorum vastabat domos. Sed hæc meliùs vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum scelerum Lucii referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conversationem imitantes Angelorum, & civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potiùs elegerunt, arenosamque terram, & sterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo suavissimum virtutis eorum, & optimum referentem. Cujus deserti multi quidem videntur esse victores. Sed à puero illic crevit Antonius ille famosissimus, Monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendens.

Monachorum vita Angelica, & quis illius auctor.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

Quæ miracula gesserint Eremitæ, in exilium à Lucio destinati.

Theodoretus. lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 176. D.

HUjus ergo loci tunc incolas, sequaces Antonii infelix Lucius expulit; eorumque sanctissimos Præsules Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum, & cæteros de speluncis suis ejiciens, in quamdam insulam, quæ ab impiis habitabatur hominibus, destinavit; quippe quæ nunquam magistrum susceperat pietatis. Cumque navis in litus insulæ pervenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolum, ubi dudum habitare consueverat, filiam sui Sacerdotis invasit, & bacchantem illuc usque perduxit, ubi navis advenerat Monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Pythonissam. Audiebantque cuncti viri simul, atque mulieres dæmonem proclamantem: O potentiam vestram, ô ministri Christi: undique à vobis expellimur à civitatibus, atque vicis, à montibus simul & collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, à vestris jaculis liberari: qua spe noscimur esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non ut vos vexarent, sed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac insula; virtutis enim vestræ radiis jaculamur. Hæc dicentes, & his similia, puellamque in terra prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt. Tunc ille sacratissimus chorus oratione factâ suscitavit puellam, & suo patri sanam valentemque restituit. Verùm illi, qui miraculum conspexerant, ad Sanctorum provoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonum destruxerunt: doctrinæ verò radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant: dicentes iram sibi imminere divinitus, nisi Sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, sacratissimos viros ad suas speluncas remeare præcepit. Et hæc quidem sunt digna, quæ abominationem illius impietatis aperiant.

Dæmon queritur se à sanctis viris expelli.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Litteræ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucii mala referuntur.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 177. D.

VEruntamen præsumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebunt. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Theodoretus lib. 4. cap. 20 Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 178. A.

Provinciæ, inquit, Judex Palladius, cùm esset religione Paganus, & idola semper adoraret, contra Christum sæpius dimicare conabatur; & colligens prædictum populum, impetum fecit adversus Ecclesiam, tamquam si Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solummodo dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo sum commotus, & fluxum protuli lachrymarum, diuque hoc potueram pati, nisi divinâ ratione animum relevassem. In Ecclesia enim, quæ Theona vocatur, ingressa multitudo, pro verbis honorabilibus idolum favoribus

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

De responso dæmonis, quis post Valentem imperaturus esset, & quod ob hoc Valens multos occiderit.

Socrates. lib. 4 cap 15. Edit. Christ. Valef. cap. 19. pag. 229. B.

Valens quosdam occidit tanquam Imperium occupaturos, ex indicio dæmonis adjurati.

EOdem tempore dæmon quidam erroneus, crudelitate Valentis abusus, ei persuasit, ut perscrutaretur quis post eum susceptrurus esset Imperium. Quamobrem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis; plurimos (ille dæmon non quidem aperta, sed obliqua solitè responsa proferens) interemit. Nam cum de Imperiu consuleretur, quatuor litteras demonstravit, θ. ε. ο. δ, dicens hoc nomen post Valentem Imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset Imperatoris, zelo ductus, multos peremit, quos tyrannidem assumere judicavit. Occidebantur itaque Theodoriti, Theodori, Theodoti, Theodosii, Theodùli, & quicunque has litteras in capite sui nominis habuissent. Inter quos etiam Theodosiolus quidam, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt: negantes quæ prius habuissent cum juramento, ut pericula declinarent.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

De Basilio Episcopo Cappadociæ, & quomodo exilii minas evaserit.

Theodoretus lib. 4. cap 17. Edit. Christ. Valef. cap. 19 pag. 173. A.

VAlens igitur Imperator, cùm universas, ut ita dicam, Ecclesias Pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, cujus tunc Præsul erat Basilius, lumen totius orbis. Præmisitque Præfectum, præcipiens; ut aut flecteret Basilium, quatenus dogmati communicaret Eudoxii: aut hoc facere nolens, expelleretur. Audiens enim gloriam tanti viri, noluit ei priùs inferre certamen: ne dum Basilius fortiter ejus jacula devitaret, fieret cæteris clarior imago virtutis. Hujus machinamenta, velut tela araneæ facta sunt; suffecerunt enim cæteris Sacerdotibus ad utilitatem sui antiquæ Patrum narrationes, & velut quædam turres murum fidei indeclinabilem servaverunt. Porrò Præfectus Cæsaream veniens, & evocans magnum Basilium, honoravit, & mansuetis apud eum sermonibus usus est: monens, ut tempori pareret, & non tantas Ecclesias propter parvam dogmatum subtilitatem vexari pateretur. Promittebat etiam Imperatorias amicitias, multaque beneficia, propter hæc plurimis offerenda. Verùm ille vir sacratissimus ait, adolescentibus hæc verba congruere: Illi, inquit, & illorum similes talia promissa respiciunt. Nam qui divinis saginantur eloquiis, corrumpere de divinis dogmatibus neque unam syllabam patiuntur: sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur. Amicitias autem Imperatoris, magnas quidem cum pietate judico, sine qua perniciem potiùs has appello. Cumque Præfectus sæviret in eum, stultumque vocitaret, sanctus Basilius ait: Hanc stultitiam semper habere exoto. Quem dum egredi tunc juberet, ut quid deberet facere cogitaret, sententiamque suam altera die depromeret, fertur vir ille famosissimus hoc dixisse: Ego quidem etiam cras ipse regredior, dummodo tu sententiam non permutes: sed utere minis tuis. Post hæc verba Præfectus occurrens Imperatori, quæ dicta fuerant, & virtutem viri hujus, animæque fortitudinem, & fiduciam nuntiavit. Tunc ergo tacens Imperator ingressus est. Posthæc igitur contigit, ut divinitus sibi plagas videret immissas. Filius enim ejus ægrotans, circa ipsas mortis portas agebatur periculo. Sed etiam conjugem diversæ occupaverant passiones. Cognoscens ergo causam suæ tristitiæ, virum sacratissimum, quem punire minabatur, venire ad Palatium deprecatus est. Duces autem præceptis Imperialibus ministrabant. Tunc itaque magnus Basilius veniens ad Palatium, vidensque Principis filium circa mortem, ad vitam eum remeaturum esse promisit, si per pios viros sacro baptismate poniretur. Hæc cùm dixisset, egressus est. At ille jurisjurandi, quod baptismatis tempore promiserat, memor, secundùm stultum errorem præsentibus Arianis filium baptizare præcepit. Quo gesto, mox infans terminum vitæ sortitus est. Pœnitentiâ verò ductus Valens, & noxiam jurisjurandi judicans veritatem, in sacrum templum ingressus, magni Basilii * magisterio sociatus est, & altari obtulit dona solemnia. Quem intra aulæa, ubi ipse residebat, venire præcipiens, multa apud eum de divinis dogmatibus verba locutus est, & docentem libenter audivit. Ubi tunc aderat quidam nomine Demosthenes, super Imperiales epulas constitutus, qui dum doctorem mundi culparet, barbarismum fecit. Tunc sanctus Basilius subridens: Vidimus, inquit, sine literis Demosthenem. Cùm verò potiùs ille minaretur, sanctus ait Basilius: Tuum est de pulmentariis cogitare, non dogmata divina decoquere. Posthæc Imperator ita dilexit virum, ut etiam optima prædia, quæ illic habebat, pauperibus qui ab eo gubernabantur offerret: ex quibus leprosis præcipuè necessaria ministrantur. Primum ergo Valentis impetum hoc modo magnus Basilius declinavit. Cùm verò postea reversus illic fuisset, priorum oblitus, quoniam à seductoribus ejus voluntas obsidebatur; rursus eum movebat, ut ad partes declinaret hæreticas. Cui non persuadens, legem de ejus scribi præcepit exilio, quam volens manus suæ subscriptione roborare, nullum apicem complere prævaluit; calamus enim contritus est. Cumque secundus, & tertius calamus hoc pertulisset, & adhuc legem impiam firmare contenderet, commota est ejus dextera, eamque subitò tremor invasit. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Ostenditque provisor omnium Deus, quia & alios ipse permisit pati, & hunc ab insidiis liberavit; & per ea, quæ in isto contigêre, signum propriæ virtutis ostendens; & per alia dispensationis fortitudinem virorum prædicans optimorum.

Valens Imp. Basilium accersit.

Filius Valentis ab Arianis baptizatur.

* E L V. ministerio.

Socrates. lib 4 cap. 16. Edit. Christ. Valef. cap. 20 pag. 230. A.

Sciendum verò, quia dum viveret Athanasius Alexandrinus Episcopus, divina quadam providentia Alexandriam, vel Ægyptum distulit commovere, audiens Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè seditione facta Respublica vexaretur. Verùm Athanasius * Consulatu Gratiani secundo, & Probi, post crebra pro Ecclesiæ statu certamina hac privatus est vita, cum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem rexisset Episcopalem.

* An. Dom. 371. Athanasii mors.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

De fine Athanasii Alexandrini, & successione Petri, & seditione contra eum facta, & quod Romam profectus sit.

Theodoretus lib. 4. cap. 18. Edit. Christ. Vales. cap. 20. pag. 175. C.

CUm igitur in Alexandria victor Athanasius, post multa certamina, innumerasque coronas, vitæ terminum suscepisset, & ad laborum suorum præmia demigrasset, suscepit Petrus vir optimus Præsulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis unà consentientibus & Sacerdotibus, & nobilibus, cunctaque plebe, & favore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasii sudoribus particeps fuit, & dum esset in civitate, & dum diversa latibula peragraret, multifariaque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti Sacerdotum concurrentes, dignum heredem Petrum Athanasii clamaverunt.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 176. A.

Cumque eum in Pontificali sede constituissent, repentè Judex provinciæ Paganorum populum congregans, & pariter Judæorum, Ecclesiæ septa circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus est ut abstraheret. Faciebat hoc Imperatori placere volens, dum ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est, impietatis ira completur: idolis potiùs placere nitebatur, & tempestatem Ecclesiæ claram putabat esse festivitatem. Petrus itaque vir mirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est, & conscendens navem, profectus est Romam.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Quâ crudelitate Lucius Alexandriam fuerit introductus.

Theodoretus. lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 176. B.

TRansactis verò diebus paucis, Euzoius ab Antiochia venit cum Lucio, & Ecclesias ei contradidit; cujus etiam impietatem Samosateni noscuntur experti. Populus autem doctrinis primùm Athanasii satiatus, deinde fastidiens cibum sibimet offerri contrarium, ab Ecclesiasticis collegiis se suspendit. Porrò Lucius armigeris utens cultoribus idolorum, alios verberabat, alios suspendebat, alios cogebat effugere, aliorum verò instar Barbarorum vastabat domos. Sed hæc melius vir mirabilis Petrus in sua narrabit epistola. Ego tamen unum scelerum Lucii referens, epistolam Petri ponam. Viri quidam in Ægypto conversationem imitantes Angelorum, & civitatis evitantes turbas, vitam agere in eremo potiùs elegerunt, arenosamque terram, & sterilem fructiferam reddiderunt, fructum quippe Deo suavissimum virtutis eorum, & optimum referentem.

Monachorum vita Angelica, & quis illius auctor.

Cujus deserti multi quidem videntur esse victores. Sed à puero illic crevit Antonius ille famosissimus, Monachis virtutem luctaminis spiritualis ostendens.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

Quæ miracula gesserint Eremitæ, in exilium à Lucio destinati.

Theodoretus. lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 176. D.

HUjus ergo loci tunc incolas, sequaces Antonii infelix Lucius expulit; eorumque sanctissimos Præsules Macarium venerabilem, aliumque Macarium, Isidorum, & cæteros de speluncis suis ejiciens, in quamdam insulam, quæ ab impiis habitabatur hominibus, destinavit; quippe quæ nunquam magistrum susceperat pietatis. Cumque navis in littus insulæ pervenisset, dæmon, qui ab illis honorabatur, relinquens idolum, ubi dudum habitare consueverat, filiam sui Sacerdotis invasit, & bacchantem illuc usque perduxit, ubi navis advenerat Monachorum. Tunc dæmon utens lingua puellæ clamabat, sicut in Philippis per Python issam. Audiebantque cuncti viri simul, atque mulieres dæmonem proclamantem: O potentiam vestram, ô ministri Christi: undique à vobis expellimur à civitatibus, atque vicis, à montibus simul & collibus, ab eremo, quæ privata probatur hominibus. Sperabamus in hac insula commorantes, à vestris jaculis liberari: qua spe noscimur esse frustrati. Huc vos persecutores miserunt, non ut vos vexarent, sed ut nos per vos magis expellerent. Ecce recedimus ab hac insula; virtutis enim vestræ radiis jaculamur. Hæc dicentes, & his similia, puellamque in terra prosternentes, ipsi quoque omnino disparuerunt.

Dæmon queritur se à sanctis viris expelli.

Tunc ille sacratissimus chorus oratione factâ suscitavit puellam, & suo patri sanam valentemque restituit. Verùm illi, qui miraculum conspexerant, ad Sanctorum provoluti pedes, salutis viaticum se percipere supplicabant. Et templum quidem dæmonum destruxerunt: doctrinæ verò radiis illuminati, sacri baptismatis gratia sunt potiti. His in urbe nuntiatis, omnes populi congregati Lucio detrahebant: dicentes iram sibi imminere divinitus, nisi Sanctorum reverteretur chorus. Sic itaque metuens tumultum civitatis Lucius, sacratissimos viros ad suas speluncas remeare præcepit. Et hæc quidem sunt digna, quæ abominationem illius impietatis aperiant.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Litteræ Petri Alexandrini Pontificis, in quibus Lucii mala referuntur.

Theodoretus lib. 4. cap. 19. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 177. D.

VEruntamen præsumptionis ejus iniquitates litteræ Petri mirabilis edocebunt. Quarum ego longinquitatem fugiens, quæ in medio posita sunt, ponere non omittam.

Theodoretus lib. 4. cap. 20 Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 178. A.

Provinciæ, inquit, Judex Palladius, cùm esset religione Paganus, & idola semper adoraret, contra Christum sæpius dimicare contendit; & colligens prædictum populum, impetum fecit adversus Ecclesiam, tamquam si Barbaros subdere niteretur. Tunc itaque multa crudelia gesta sunt, quæ solummodo dictare volens, ipsa rei memoria dolore maximo sum commotus, & fluxum protuli lachrymarum, diuque hoc potueram pati, nisi divinâ ratione animum relevassem. In Ecclesia enim, quæ Theona vocatur, ingressa multitudo, pro verbis honorabilibus idolum favoribus

exultabant. Pro sacrarum lectione scripturarum turpes manuum plausus agebantur. Refractæque cum turpitudine voces contra Christi virgines contumelias dicunt, quas lingua hominum proferre non patitur. Audiens enim quilibet sapientium talia, claudebat auditus, & magis optabat esse surdus, ne hujusmodi verba audire compelleretur. Sed utinam verbis peccando quievissent, & non acta verborum turpitudinem superassent. Facilis namque detractio est hujusmodi, apud quos Christi sapientia, & doctrinæ cultus inhabitat. Hi siquidem iræ vasa, ad perditionem facta, subsannantes, & horribilem sonum de naribus emitentes, &, ut ita dicam, fœtorem veluti de quodam cuniculo profundentes, vestes sanctarum Christi Virginum disrumpebant, quarum continentia formam sanctorum imitabatur Angelorum. Et, sicut habet natura, nudas per totam circumferentes urbem, sicuti volebant eis cum turpitudine deludebant. Si quis autem eos tunc compatiendo prohiberet, vulneribus maceratus agebatur. Væ illis cladibus. Mulæ siquidem violentam corporis sustinuêre corruptionem: plurimæ virginum vectibus in capite cæsæ, sine voce manserunt; quarum etiam funera solemni sepulturæ tradi prohibita sunt. Multa denique corpora, hactenus à parentibus ingemiscentibus inquisita, reperiri non possunt. Sed cur parva de magnis loquor? Cur in istis immoror, & non potiùs ad necessaria jam recurro? In quibus benè novi, quia mirabitur quilibet nobiscum obstupescens patientiam Domini, quia non repentè universa conclusit. Quæ enim numquam facta sunt, neque per scripturas Patrum nostrorum diebus audita, hæc super ipsum altare impii committebant. Sicut enim in scena turpi consistentes, puerum quemdam naturam masculi denegantem, & utentem veste fœminea, inunctis oculis, & vultu serico colore depicto, unde vestitu histrionis fingeret (ut apud Prophetam scriptum est) idolum fœminei schematis super ipsum altare, ubi adventum sancti Spiritus invocamus, circuitus huc & illuc agere, & manibus * gestum celebrare fecerunt: ridentes, nefandasque mittentes voces. Qui rursus hoc parvum judicantes, & præterita decora, quàm turpia potiùs æstimantes, quemdam ex suis turpitudine notissimum, veste genitalibusque nudatum, in sede ponentes Ecclesiæ, concionatorem turpem contra Christum impudenter elevaverunt. Pro sacris enim verbis, ille scelera proferebat, pro honestis laudabat luxuriam, & pro pietate impietatem, pro continentia fornicationem & adulterium, masculorum concubitum, furtum, cibum, potum vitæ huic utilia proclamabat. His ita gestis, & me ab Ecclesia recedente (quippe cùm illic stare non possem, ubi militum invasiones, ubi populus pro seditione * redemptus largitate pecuniarum, & Gentilium multitudo magnis promissionibus aderat) noster quasi successor directus est, aut pro Episcopatu quasi mundanam comparans dignitatem quidam Lucius, lupi nequitiam, & actus habere festinans, non Orthodoxorum Episcoporum Concilio, non decreto veracium Clericorum, non petitione populorum electus, sicuti concionantur Ecclesiasticæ sanctiones; non quisquam Episcoporum, non Presbyterorum, non Diaconorum, non populi multitudo, non præcedebant eum Monachi hymnos decantantes scripturarum. Sed Euzoius erat cum eo, dudum quidem damnatus cum Ario in sancto Niceno, maximoque Concilio: nunc autem per * patrocinia Antiochensium vastator Ecclesiæ, & Comes largitionum, ac militum Dux omni impietate notissimus, nomine Magnus, qui Juliani temporibus Berytiorum incendens Ecclesiam, beatæ memoriæ Joviani temporibus ex propriis facultatibus eam reparare coactus est; ita ut penè caput tunc amitteret, nisi multorum labore Imperialem clementiam meruisset. Considerare siquidem hæc vestrum zelum, & ad vindictam excitari deposco; quanta & qualia sint commissa contra Dei Ecclesiam, cùm talis adversum nos fuerit tyrannus excitatus. Is enim Lucius, qui per vestram religionem, & omnes Orthodoxos Episcopos frequenter abdicatus est pro rationabilibus causis, nunc adstitit civitati; & non solùm, sicut blasphemus & insipiens, dicit in psalmis: Non est Deus verus Christus: sed etiam in opportunitatibus est corruptus, atque corrupit: gaudens in blasphemiis contra eos, qui Salvatorem colere comprobantur. Cùm enim Paganorum sensibus est vicinus, recentem præsumit erroneus colere Deum. Nam alii coram eo laudes hujusmodi proclamabant: Benè venisti, Episcope, qui filium non defendis. Alii dicebant: Te Serapis amat, & huc introduxit: simulachrum utique Paganorum nominantes. Inter hæc eodem * momento prædictus Magnus impietatis ejus socius indivisus, armiger amarissimus, & minister crudelitatis ejus, collectâ multitudine populorum, Presbyteros, atque Diaconos decem & novem numero comprehendens, quorum quidam octogesimum transcenderant annum, tamquam captos in quodam scelere, & Romanorum inimicos, legibus coartabat: nesciens virtutem Christianorum legis, & Apostolorum fidem per Patres traditam nobis: hæc etiam clementissimum Principem Valentem grata habere pronuntians: Plectimini, inquit, miserrimi, & Arianorum concordate dogmatibus. Plectimini, ignoscet enim vobis Divinitas; licet veræ religioni cultum exhibeatis, non sponte, sed violenter hoc facientes. Necessitati namque satisfactio deest: spontaneam verò voluntatem accusatio digna subsequitur. Quapropter hujusmodi * rationes præ oculis habentes, promptè sequimini, & dogmati Ariano subscribite, quod nunc prædicat Lucius: benè scientes, quia si obediatis, pecunias, quæstus, honores ab Imperatore percipietis. Resistentes verò, carceres, supplicia, tormenta, flagella, vincula sustinebitis. Pecuniis simul, possessionibusque privati, & postea pulsi, loca crudelia inhabitare damnabimini. Sic iste fortissimus seductor minas seductioni contemperans, invitabat atque cogebat, ut omnes à pia sententia deviarent. At illi nihil amarius æstimantes, quàm pietatis proditionem, hujusmodi responderunt verbis, virtute, fortique sensu, seductionem, minasque subdentes: Quiesce, jam quiesce his nos terrere sermonibus: cessa * vana verba proferre. Nos neque novum, neque recentem colimus Deum. Et licet inaniter furias, teque concutias sicut vehemens ventus, in dogmatibus pietatis ad mortem usque consistimus: non impotentem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes Deum: non aliquando quidem

Continentia Virginalis formam Angelorum imitatur.

* Ed. V. *abominationem.* Ed. Niv. & Frob. *saltationem.*

Concio execranda in Christi contemptum habita.

* MSS. *retentus.*

Quæ ad ordinationem Episcopi requirantur.

* MS. Lyr. *parrochiam.*

* MS. Lyr. & Ed. V. *momento.*

* MS. Lyr. *directionem.*

Orthodoxi Arianum dogma rejiciunt.

* MS. Lyr. *vesana.*

existentem, sicut impietas Arii temporalem prædicat Filium. Si enim creatura est secundum ejus vesaniam Filius, non existens cum Patre, etiam Pater aliquando non fuit; quippe Filio non extante secundum eos aliquando. Si verò semper est Pater, existente quippe ex eo vero Filio, & non secundùm generationis fluxum (Deus enim impassibilis est) quomodo non est insipiens, atque vesanus, qui hoc de Filio profitetur, dicens: Erat quando non erat, per quem omnia, ut sint per gratiam constituta sunt? Nostri siquidem Patres (à quibus isti cadentes, justè sine Patre sunt facti) in Nicæam venientes, & anathematizantes Arii sectam, cujus nunc iste juvenis patronus existit, non alterius substantiæ, quod nunc fateri nos cogis, extra Patrem esse dixerunt, sed ex ejus essentia. Quod bene, & cum pia mente intelligentes, ex plurima sacrorum verborum collectione consubstantialem esse professi sunt. Talia siquidem, & his similia dicentes, per multos dies exercuit, putans à pia eos sententia posse mutari. Qui magis velut in stadio fortiores effecti, terroremque conculcantes, & semetipsos Patrum rationibus coarmantes, validiorem habuerunt de pietate sensum, virtutis exercitium sua pericula judicantes. Sic igitur illis decertantibus, & spectaculum factis,
1. Cor. 4. 9. sicut beatus scribit Apostolus, Angelis, & hominibus, universa civitas concurrebat, athletas contemplatura Christi, suáque constantiâ verbera Judicis, & flagella superantes, triumphumque piè contra Arianos per patientiam possidentes, quos ille utique credebat se vincere, & illorum impietati contradere. Cùm ergo defecisset eos tormentis afficere, cunctis flentibus, atque lugentibus, rursus collectâ irrationabili multitudine, ad judicium eos, imò magis ad præjudicium circa portum fecit adduci. Et cùm illic consuetè contra eos clamores emitterentur à Paganis, atque Judæis, & illi nollent Arianorum impietatibus consentire, sententiam protulit, universis ante tribunal ejus ingemiscentibus, ut ab Alexandria sublati, in Heliopolim Phœniciæ ducerentur: cujus habitatores neque nomen Christi audire patiuntur; sunt namque Pagani. Quo facto, jubens eos navem conscendere, ipse stabat in portu nudum gladium vibrans. Et hoc modo illos terrere putans, qui bis acuto gladio hostiles dæmones crebriùs vulneraverant. Sic ergo dimisit eos absque sumptibus, & absque quolibet solatio, navigare præcipiens mari spumante, & (ut ita dicam) nolente suscipere viros iniqua jussione communicare compulsos. Ingemuit enim civitas universa, & hactenus lamentatur; & alii quidem suis manibus pectora percutiebant: alii verò manus, & oculos tendebant ad cœlum, violentiam protestantes, & veluti dicentes: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quoniam injusta sunt quæ geruntur. Cunctáque simul gemitu complebantur, & veluti cantus quidam erat in civitate luctificus, currebatque fluvius lacrymarum. Cùm igitur Judex ille præcepisset, ut vela navis attollerentur, tunc gemitus ingens universorum, virginum, & mulierum, seniorum, & juvenum permixtus lacrymis est emissus. Cùm illi ergo Heliopolim navigarent, ubi diabolica superstitio celebrabatur, omnes in media civitate communiter, & singuli ingemiscentes, atque lugentes agebantur. Quibus tamen nec apertè licebat flere jussione urbis Præfecti Palladii; erat enim & ipse Paganus. Multi denique flentium arrepti, & in carcerem ducti, deinde castigati, lacerati, verberati, novissimè in metallo sunt traditi: viri utique Ecclesiæ, & propter divinum zelum valde pugnantes. Erant enim plurimi eorum Monachi, eremum incolentes, numero viginti tres: cum quibus post paululum Diaconus, à dilectissimo fratre nostro Damaso, Romanæ civitatis Episcopo deferens nobis consolatorias communicationis epistolas, manibus post tergum vinctis, publicè ab ipsis spiculatoribus ducebatur, veluti quidam reus insignis, & homicidarum verberibus coæquandus, lapidibusque, simul & plumbo ejus cervicibus maceratis, ad mare ductus est; & sicut illi sine sumptibus, sine ullo solatio metallico deportatus exilio. Cùmque Judex ille multos quoque infantium cruciasset, quidam eorum morientes, neque parentum, neque fratrum exequiis solénibus sunt potiti. O * multa inhumanitas judicantis, magisque præjudicantis. Qui enim propter pietatem decertarunt, nec homicidis comparari potuerunt, quorum utique corpora insepulta relicta sunt. piè laborantes escis bestiarum, volatiliumque projecti sunt. Quique patribus necatorum naturali conscientia compati voluerunt, velut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorum, quæ Barbarorum sententia, quoslibet patribus condolentes punit? Quando quispiam veterum hujusmodi gessit impietatem? Jussit itaque Pharao, ut masculi interficerentur Hebræorum: sed invidia, & timor tunc protulit hoc præceptum. Quantò tamen illa, quæ tunc gesta sunt, humaniora modernis existunt, quantò desiderabiliora ad discretionem iniquitatis hujus? Et licet malitia nequaquam separentur alterutris: sunt tamen incredibilia, quæ dicuntur, inhumana, crudelia, sæva, barbara, amara, sine misericordia, in quibus exultabant Ariani, choros agentes, cum universa civitas ingemisceret. Non fuit enim domus, in qua non erat mortuus, sicut in Exodo scribitur. Et cùm hæc ita sint gesta (non enim quieverunt iniquitatis auctores, sed ad pejora profecti) usque ad Episcopos provinciarum venena propria sparserunt, habentes iniquitatis suæ solatium Comitem largitionum, quem prædiximus Magnum. Alios etenim Episcoporum Curiæ tradiderunt, alios diversis machinationibus affecerunt: volentes universos impietatibus obligari, & secundùm patrem eorum diabolum quærentes, quem sua rabie devorarent. Super hæc autem undecim Ægyptiorum Episcopos, viros penè ab infantia usque ad senectutem eremum incolentes, verbóque superantes & actu libidinem, piámque fidem sine confusione prædicantes, & dogma pietatis edocentes, multasque victorias de dæmonibus exercentes, & Arianam sectam sapientissimâ ratione denotantes, exilio direxerunt in civitatem Judæorum, nomine Diocæsaream. Et velut infernus crudelissimus numquam morte satiati fratrum, suæ sævitiæ memoriam relinquere voluerunt. Nuper enim Ecclesiæ Catholicæ Clericos, degentes in Antiochia cum fidelibus Monachis, volentésque eorum scelera denotare, aures Imperatorias inflammantes, in Neocæsaream Ponti mittendos esse præparaverunt.

* MS. Lytemulenta.

Exod. 12. 30.

Undecim Episcopi Ægyptii in Diocæsaream relegati.

Qui, puto, propter ferocitatem locorum etiam vita privati sunt. Tales itaque tempus illud tragœdias exercuit, taciturnitate quidem, & oblivione dignas: sed litteris memorandas ad objurgationem eorum, qui contra Unigenitum linguas suas exacuerunt. Hi namque rabie coarmati blasphemiæ, non solùm Dominum omnium jaculari nituntur: sed etiam contra ejus famulos bellum sine ullo fœdere susceperunt.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

De conversatione, miraculis, & responsionibus, vel scriptis diversorum Monachorum, necnon & Episcoporum.

Socrates. lib. 4. cap. 15. Edit. Christ. Valef. cap. 23. pag. 233. B. Arsenius juvenes non excommunicabat.

EO tempore fuit Arsenius Monasterii Præsul. Is delinquentes juvenes non excommunicabat, sed magis ætate provectos. Dicebat enim: Juvenis excommunicatus spernit; provectus verò velociter excommunirationis dolore rorrigitur. Alius nomine Pior ambulans comedebat. Consultus autem cur ita comederet: Non, inquit, volo veluti necessariè uti cibo, sed tamquam extraneum aliqoid agere. Pro qua re etiam ab alio requisitus air: Ut ne, dum comedo, anima voluptatem sentiat corporalem. Isidorus dicebat quadragesimum se annum habere, ex quo sentiret quidem meore peccatum, non tamen consentiret vel concupiscentiæ, vel furori. Pambo autem, cùm sine litteris esset, accessit ad quemdam, ut doceretur psalmum; qui dum audisset primum versum tricesimi octavi psalmi: Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea; secundum versum non est passus audire, dicens: Si potuero opere hoc implere, hic versus tantummodo mihi sufficiet. Cùmque doctor, qui ei tradiderat versum, culparet, cur per sex menses ad eum minimè venisset, respoodit: Quia versum illum adhuc opere non implevi. Postea verò, cùm multos supervixisset anoos, à quodam ooto requisitus, an didicisset versum: Quadraginta & novem, inquit, annis vix eum implere prævalui. Huic itaqoe quodam aurum dante ad cibaria pauperum, & dicente: Numera; ille respondit: Quod dedisti non eget numero, sed salubritatis affectu. Is enim Pambo, Athanasio Episcopo deprecante, ab eremo descendit io Alexandriam. Cùmque vidisset ibi mulierem theatralem, flevit; & à præsentibus inquisitus, quare ploraret: Duæ, inquit, me res moverunt; una, quæ est illius perditio: altera verò, quia ego non tantùm studeo placere Deo, quantùm hæc, ut turpibus placere possit hominibus. Alter quidam dicebat: Monachus, nisi operarus fuerit, violento judicatur æqualis. Piterius multas expositiones naturales adhibebat, & frequenter aliis alia requirẽtibus enarrabat. Per singulas autem explanationes orabat. Illo siquidem tẽpore ioter Monachos fuerunt duo viri Deo amabiles, nomine uterque Macarius; unus ex Ægypto superiore, alter Alexandrinus. Ambo pro multis rebus insignes, propter abstinentiam, conversationem, mores atque miracula, quæ eorum manibus agebantur. Ægyptius itaque Macarius tantas curas fecit, & tantos dæmones effugavit, ut ex ejus operibus liber proprius expleatur. Erat autem reverendus, & circa * requirentes severus. Porrò Macarius Alexandrinus cùm similis esset Ægyptio per omnia, in hoc mutabatur, qoia circa consulentes hilacior apparebat, & vultu lætifico ad conversionem juvenes * educabat. Horum discipulus Evagrius philosophiam operibus possedit, priùs sermone solummodo philosophatus, & in urbe Constantinopoli à Gregorio Naziaozeno Diaconus ordinatus: deinde cum eo descendens in Ægyptum, & prædictos viros inspiciens, conversationem eorum zelatus est; tantaque miracula in ejus

Cur Pior ambulans comederet.

Psal. 38.

Præclarum Pambonis effatum.

Piterius verò naturalium cognitione instructus.

Ambo Macarii inter Monachos illustrissimi.

* Ed. *delinquentes.*

* MS. Frob. & Niv. *inducebat.*

Quos libros Evagrius ediderit.

manibus facta sunt, quanta in præceptorum ejus. Conscripsitque libros valde necessarios, quorum unus quidem Monachus titulatur; & est de Actuali. Alius Cognitionalis, secundum quod quispiam cognitione fit dignus: huic capitula sunt quinquaginta. Alius verò Contradictorius, ex divinis scripturis collectus, contra dæmones tentatores: partibus octo divisus est, secundum numerum octo cogitationum; & sexcentæ propositiones ad contemplationem pertinentes, quas γνωστικὰ προβλήματα, id est, cognitionales propositiones denominavit. Insuper & versuum opera duo; unum quidem ad Monachos in Cœnobiis, vel itineribus constitutos; & unum ad virgines; quæ quàm mira, quamque necessaria sint, legentes intelligunt.

Quid Evagrius in suo libro de Monachis scripserit.

Sed opportunum est, sicut arbitror, pauca ejus dicta de Monachis, ac scriptura referri. Sic enim ait: Necessarium est enim vias inquirere rectè præcedentium Monachorum, & secundum eas exerceri. Multa enim inveniuntur ab eis dicta benè, simul & acta. Inter quos etiam hoc ait quidam: Quoniam sicca, & non inæqualis diæta charitati conjuncta, citò perducit Monachum ad impassibilem portum. Is autem cum vidisset quemdam fratrum phantasiis nocte turbari, hoc modo curavit eum: præcipiens, ut languentibus cibos jejunus ministraret. Unde requisitus: Nihil, inquit, sicuti misericordia hujusmodi passiones extinguit. Quidam tunc Philosophorum accessit ad justum Antonium, dicens: Quomodo sufficis, ô Pater, codicum consolatione privatus? Ad quem Antonius: O, inquit, Philosophe, meus codex natura creaturarum est, & adest cùm voluero, verbaque mihi relegit Dei. Requisivit me vas electionis Macarius, senex Ægyptius, dicens: Quare mali memoriam adversus homines retinentes, memorabilem virtutem animæ dissipamus? Contra dæmones autem habentes mali memoriam, innoxii permanemus? Cùmque in quæstione hujus interrogationis hæsissem, rogavi eum explanare sermonem. At ille: Prima, inquit, passio furoris contra naturam est: * consequens verò, secundum naturam. In ipso ferventi meridie perveni apud sanctum patrem Macarium, & siti vehementer accensus, aquam ut biberem postulavi. At ille: Umbra, inquit, tibi sufficiat; multi namque nunc iter agentium, aut navigantium etiam hac refectione privantur. Deinde cùm apud eum verba de abstinentia exercerem: Confide, inquit, fili, per viginti annos neque pane, neque aqua, neque somno sum satiatus. Panem namque meum in pondere comedebam: aquam verò bibebam cum mensura: parietibus autem reclinatus somnum paululum rapiebam. Cuidam Monachorum nuntiata mors patris est; at ille nuntianti: Cessa, inquit, & blasphemare noli; meus enim pater immortalis est. Quidam fratrum Evangelium solummodo possidebat, quod vendens pauperibus erogavit: dignum proferens, memorandumque sermonem: Ipsum, inquit, verbum vendidi, quod mihi semper dicit: *Vende omnia tua, & da pauperibus.* Est quædam insula circa Alexandriam trans paludem Mareiæ, in qua habitabat Monachus * contemplantibus approbatissimus, qui dixit: Omnia quæ geruntur à Monachis, agi propter causas quinque, id est, propter Deum, propter naturam, propter consuetudinem, propter necessitatem, propter opus manuum. Idem ipse dicebat unam quidem * naturæ esse virtutem: sed eam diversas species sumere per animæ qualitates. Nam & lumen, inquit, solis cum sine specie fit diversa, fenestria tamen per quas ingreditur, schema quoddam varium facere videtur. Alius porrò Monachus: Propterea, inquit, abscindo libidines, ut auferam furoris occasiones. Novi enim furorem semper pro libidinibus litigare, mentem meam turbare, scientiam persequentem. Quidam senum dicebat: Charitas depositum ciborum, aut pecuniarum servare non novit. Idem ipse dicebat: Nescio me in eadem re à dæmonibus fuisse deceptum. Hæc igitur Evagrius in libro suo Actuali commemoravit.

* Id est *secunda.*

Matth. 19. 21

* MSS. *contemplatissimus ac probatissimus.*

* MS. Lyr. *unam esse virtutem.*

Quædã præclara Patrum testimonia ex libro Evagrii de Contemplatione.

In contemplativo autem hæc dicit: Quatuor virtutes, & contemplationes earum à Gregorio justo esse didicimus, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque justitiam. Prudentiæ quidem opus esse dicebat contemplari intellectuales, sanctasque potestates absque sermonibus; quippe quos sapientia significari contradidit. Fortitudinis autem, perdurare in veritate, licet quispiam debelletur, & non accedere ad ea, quæ nihil sunt. Temperantiæ verò proprium hoc esse respondit, suscipere primi Agricolæ semina, & ea plantare convenienter. Porrò Justitiæ opus, ut pro merito singula cuique verba reddantur; alia quidem obscurè pronuntiata, alia ænigmatibus indicata, quædam verò propter utilitatem simplicium apertè disposita. Columna itaque veritatis Cappadox Basilius ait: Humanam scientiam reddit crebra meditatio, & exercitatio meliorem: eam verò quæ gratia Dei conceditur, justitia, patientia, atque misericordia. Et humanam quidem etiam passibiles suscipere poterunt, divinæ impassibiles tantummodo sunt capaces, qui etiam orationis tempore proprio mentis lumine resplendentes semetipsos inspiciunt. Ægyptiorum verò sacratissima lux Athanasius ait: Præcepit Moyses mensam contra Aquilonis constitui partem. Quamobrem cognoscant contemplativi, quis est qui contra eos spiret, & omnem tentationem forti mente sustineant, & cum alacritate ad se accedentes enutriant. Thmoitanorum Ecclesiæ Angelus Serapion dicebat: Mens quidem spirituali intellectu potita, perfectè purgatur. Charitas autem curat membra furore tumentia: * iniquas concupiscentias, & influentias continentia retinet. Maximus contemplationum doctor Didymus ait: De providentia, atque judicio apud temetipsum semper exerce sermones, & studiorum materiam memoria retine. Penè enim omnes in his peccamus, rationemque judicii in corporum differentia, in qua etiam est mundus, invenies: providentiæ verò, in modis quibus à malitia, vel ignorantia ad virtutes, atque scientiæ culmen evehitur. Hæc autem ex Evagrii dictis retulimus.

* MS. Theod. *iniquitates concupiscentias influentes.*

Ammonius sibi aurem amputat, ut Episcopatum effugeret.

Fuit autem & alius vir mirabilis inter Monachos, cui nomen Ammonius, qui tantò sine ulla curiositate fuit, ut cum Athanasio Romam veniens, nullum opus civitatis inspiceret, nisi tantum ut videret Petri, & Pauli Basilicas. Is Ammonius ad Episcopatum tractus, atque diffugiens, dexteram sibimet amputavit aurem, ut semi corporæ ordinationis opus effugeret. Cùmque posteriori tempore etiam Evagrius à Theophilo Alexandrino Pontifice ad Episcopatum tentus, nihil amputans de corpore suo fugisset, veniens ad

* MS. Lyr. & colloquenti. * MS Theod. Deo.

Ammonium * cum joco dicebat, quasi malè fecisset, ut aurem amputaret, & * de eo reus existeret. Ad quem Ammonius: Tu, inquit, Evagri, ignoras te puniendum, quoniam abscidisti linguam. Et ne tibi arrogare videaris, non uteris gratia Dei. Plurimi siquidem eo tempore digni fuerunt viri, quorum si quis velit verba, miraculaque cognoscere, & quemadmodum illis fuerint etiam bestiæ subjugatæ, librum legat Palladii Monachi, qui discipulus fuit Evagrii. Omnia namque de istis subtiliter explanavit, in quo etiam fœminarum imitationem, conversationemque memoravit. Evagrius igitur, atque Palladius mortuo Valente post paululum floruerunt.

Sozomen. lib. 6. cap. 28. pag. 677. D.

Joannes Ammon, & Theonas habens donum prophetiæ, & miracula faciendi.

Hujus temporis est, ut quantos potuero, memorare possim, qui sunt in illo tempore inter Christianos philosophati. Quorum unus quidem in Ægypto Joannes, cui futura, & aliis incerta Deus non minus quàm antiquis Prophetis revelavit, donumque dedit, ut curaret insanabiles passiones. Is enim à juventute laudans Deum, degebat in solitudine, comedebatque herbas atque radices, bibebatque aquam si comperisset. Cùmque venisset ad senectutem, divinà jussione migravit ad Thebaidam, & multorum Monasteriorum factus est Præsul. Qui oratione tantummodo languores, & dæmones effugabat; & cùm litteras non didicisset, ad rememorandum aliquid codicibus non egebat: quia quicquid semel mente perceperat, sub veritate retinebat. In hac itaque regione philosophabatur Ammon Tabenensiorum Præsul, circa tria millia discipulorum habens: non minus quoque & Theonas, multorum Præsides fuêre Monachorum: ambo operatores inopinabilium rerum, & divinâ providentiâ, prophetiaque completi. Dicitur namque Theonam eruditum Ægyptiarum, Græcarum, Latinarumque litterarum fuisse, & triginta annis habuisse taciturnitatem. Porrò à nullo hominum visum irascentem, aut jurantem, aut mentientem, aut vanum aliquid, aut asperum, vel infirmum protulisse sermonem. Ea tempestate fuerunt Copres, & Hellin, necnon Helias. Copres quidem, ut aiunt, divinum habuit donum salutes efficiendi passionum, & dæmones expellendi. Hellin verò à parvulo nutritus in Monasterio, plurima inopinabiliter miracula faciebat; ita ut etiam ignem in sinu portaret, & nequaquam ejus vestis arderet. Verùm Helias tunc quidem non procul ab Antinoo civitate degebat in eremo, agens annum ætatis circa centesimum atque decimum. Antea tamen penè septuaginta annis solus vixit in solitudine, & usque ad hanc ætatem jejunando, & viriliter conversando pervenit. Fuit etiam Apelles in Ægypto ex fabro ferrario, qui dum aliquando per noctem hoc opus exerceret, umbra dæmoniaca, veluti mulier speciosa eum de castitate tentabat. At ille ferrum, quod operabatur, ex fornace trahens, eam percussit in faciem. Tunc illa stridens, & ingemiscens, procul effugit. Inter hos etiam Isidorus fuit, qui undique Monasterium muniens, curabat, ut nullus egrederetur, sed omnia necessaria haberet interiùs. Nec Serapion circa decem millia sub se Monachos habens, quos omnes sic educabat, ut ex propriis sudoribus necessaria compararent, & aliis ministrarent egentibus. Dioscorus quoque non amplius quàm centum Monachis præsidebat. Qui, cùm Presbyter esset, sacrificia faciens, omnem perfectionem adhibebat examinando, & diligenter dijudicando accedentes ad sacra mysteria; ita ut expiarent mentem, & nullius cujuspiam conscientiam non haberent. Eulogius Presbyter fertur præscientiam habuisse cogitationum quorumlibet ad se venientium; eorumque delicta palàm redarguebat, & quæcumque latenter cogitassent, sibi revelata manifestabat. Qui verò aliquid mali gessissent, vel pravum consilium habuissent, ab altari suspendebat: manifestans eis peccatum, quod egerant, & diligentiâ purgatos rursus suscipiebat. His itaque similis erat Apollo in Thebaida, qui quadraginta annis in interiore morabatur solitudine, speluncam parvulam in monte vicino habens: sed pro multitudine miraculorum parvo tempore insignis effectus, plurimorum Præsul extitit Monachorum. Eo namque tempore multi, & optimi studiosè philosophabantur in Alexandria, quasi duo millia viri; quorum alii in solitudine morabantur, alii circa Marentem degebant. Excellenter autem inter alios eminicabat Dorotheus, genere Thebæus; cujus hæc fuit vita, ut quotidie lapides à mari colligeret, & annis singulis hospitium ædificaret, & fabricare sibi non valentibus daret. Noctibus autem propter eorum cibum faciebat sportas, ut venderet. Cujus cibus erat panis unciæ sex, & olerum minutorum fasciculus unus, & ad bibendum aqua. Hic à juventute sic vivens, nec in senectute defecit. Numquam visus est in lectulo soporatus, vel pedes pro requie tetendisse, aut dormire pro voluntate, nisi quantum operando, aut comedendo natura compressos oculos claudere potuisset; ita ut sæpe, dum comedendo dormiret, cibus ex ejus ore laberetur. Aliquando ergo somno valde gravatus, cùm in stercore cecidisset, obdormivit; expergefactus autem, & contristatus, sub silentio dixit: Si Angelis dormire suaseris, & mihi ulteriùs suadebis. Quod fortè dicebat ad somnum, aut ad dæmonem, qui eum nitebatur à bonis actionibus impedire. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita perimis corpus tuum? At ille: Quia me, inquit, occidit. Piamonem verò Presbyterum ferunt, quia dum sacrificaret aliquando, sanctum Angelum circa sacrum vidisset altare stantem, & præsentes Monachos in codice conscribentem, absentesque delentem. Joanni quoque tantam Deus noscitur donasse virtutem contra passiones, atque languores, ut plurimos podagricos, & articulos habentes solutos curaret. Inter hos Benjamin senior valdè clarus habebatur, dono Dei potitus, ut sine medicamine, tactu manuum, aut olei, factâ oratione, sanaret ægrotos. Hunc ferunt incidisse in hydropicam passionem, & tantùm ejus corpus intumuisse, ut non posset per januas cellulæ suæ, in qua habitabat, efferri, nisi januæ cum tabulis antepositis sublatæ fuissent. Is ergo passionis suæ tempore penè octo mensibus ante mortem in sella latissima sedens, curabat solemniter ægrotantes: non graviter ferens, quoniam suæ ægritudini non prodesset, sed etiam se videntes consolabatur, & deprecabatur ut rogarent Deum pro anima ejus, & de corpore non curarent: Quia & dum sanum, inquit, esset, nihil profuit mihi. Marcum in Scythi degentem, ferunt etiam in juventute valde fuisse mansuetum, & sapientem, memoriaque scripturarum divinarum satis idoneum, & tantùm Deo amabilem, ut dum ad Dominicum corpus accederet,

Theonæ taciturnitas, & moderatio.

Copres & Hellin miracula operantur.

Heliæ solitudo.

Apelles dæmonem fugat.

Isidori, & Serapionis erga suos Monachos cura.

Dioscori sollicitudo, ut sui ad sacra mysteria purgati accederent.

Eulogius aliorum cogitationes cognoscebat.

Apollo ob miracula insignis effectus.

Dorothei labores, & stupenda vigilia.

Piamonis visio. Benjamin Joannes infirmos curat.

Joannes, & Benjamin infirmos curant.

Marco Angelus sacramenta præbet.

Angelus ei Sacramenta præberet, cujus manum usque ad juncturam brachii tantummodo se dicebat inspicere. Macario verò datum est *, ut ultra superaret dæmones. Huic occasio conversionis commissum homicidium fuit. Nam dum puer esset, & oves pasceret circa Mareiam paludem, ludens quemdam coëtaneum interemit, & metuens fugit in solitudinem. Qui dum tribus annis subdivo moraretur, postea parvum hospitium fecit sibi, in quo annis vigintiquinque moratus est. Plurimi equidem se eum audisse dicebant, quia gratias illi calamitati referret, & salutiferum vocaret illud homicidium non sponte commissum, quo ei beatitudinis causa provenerat. Apollonius autem, dum per omne tempus vitæ nihil vitæ Monachicæ didicisset, sciens quia nec scribere, nec artem jam exercere posset propter ætatem, omnia medicamina, & cibaria opportuna laborantibus ex propriis pecuniis comparabat, singulasque januas Monasteriorum à matutino circumibat usque ad horam nonam visitando languentes, & ministrando, quo indigerent. Qui moriturus, * alio tradidit quod habebat, jubens ut talia vota servaret. Moyses autem cùm servus esset, propter culpas expulsus è domo est; qui latrocinio deditus, homicidia multa commisit. Postea verò conversus, repentè hujusmodi philosophiæ virtute completus est. Cumque propriis vitæ fervore phantasiis adhuc priora libidinis moveretur, multa abstinentia domabat corpus suum, panem solummodo comedens, & multum opus efficiens. Sex autem annis per totam noctem stans oravit, neque genibus inclinatis, neque oculis in somno clausis. Insuper etiam noctanter circumibat cellulas Monachorum, & lagenas singulorum aquâ complebat, cùm longe aut decem, aut viginti, aut triginta stadiis aqua maneret. Qui licet ita domaret corpus, priorem tamen valetudinem non amisit. Fertur enim quia, dum quatuor latrones ejus invasissent hospitium, comprehendisset omnes, atque ligasset, suisque humeris impositos ad Ecclesiam perduxisset: in voluntate Monachorum ponens, quid de eis facere vellent. Fuit ergo in summa philosophia, & terribilis dæmonibus, & Presbyter in Schyti constitutus. Vixit annis penè septuaginta quinque. Sub hoc igitur Imperio fuit Paulus de Libya in Schyti, non minus quàm quingentos Monachos habens. Nihil autem operabatur, neque percipiebat, nisi quod comederet tantùm. Orabat autem solummodo; & veluti quoddam tributum habens impositum, trecentas orationes Deo unaquaque die reddebat. Et ne numero fortè delinqueret, trecentos lapides ponebat, & singulis orationibus lapidem mittebat in sinum. Expensis verò lapidibus, orationes sciebat esse completas. Tunc enim Pachomius Abbas in Schyti florebat, à juventute usque ad senium optimè conversatus. Quem neque circa corporis sanitatem, neque circa animæ passionem dæmon aliquando decepit. Stephanus autem circa Mareotem habitavit, perfectè degens & integra continentia. Qui circa sexaginta annos probatissimus Monachus fuit, & Antonio magno notissimus. Fuit itaque mansuetus, & sapiens, locutione suavis, & utilis, tristantium consolabatur animos, & ad alacritatem revocabat, licet necessaria tribulatio proveniret. Talis etiam erat in cladibus propriis. Denique dum in infirmitatem incurabilem incurrisset, & medici putrida membra ejus incidissent, ille manibus tamen operabatur, palmarum plectens folia, & præsentibus persuadens, ut de rebus hujusmodi non dolerent, neque aliud cogitarent nisi de bono fine: Deus, inquit, quæ fecit, cuncta utilia sunt. Ego autem novi, quia hujusmodi passiones pro peccatis eveniunt. Et melius est hic pœnas solvere, quàm post mortem perpetua supplicia sustinere. Pior autem cùm de domo patris ad philosophiam conversionis exiret, promisit nullum se propinquorum de cætero fore visurum. Post quinquaginta verò annos dum ejus soror eum * vivere, & habitare in eremo cognovisset, non cessabat donec eum inspiceret. Quam dum Episcopus loci jam grandævam propterea videret affligi, scripsit Præsulibus eremi, ut Piorem dirigerent. At ille, quoniam * contendere nefas est, jussionibus seniorum obediens, & assumens quemdam, venit ad patriam. Cumque ante januas domus suæ accessisset, & suum nuntiasset adventum, veniente germanâ, clausis oculis dixit: Ecce ego sum Pior, quantumvis aspectu satiare. Tunc illa gratificata laudavit Deum. At ille oratione facta, remeavit ad eremum: ubi fodiens aquam, invenit amaram, eaque usus est usque ad ultimum vitæ diem. Post cujus obitum nullus illic habitare prævaluit. Ego autem reor, quia per orationem, eam ad suos usus fecit dulcem; dum etiam alibi non extantem oratione meruerit emanare. Nam cùm Moyses, & ejus Monachi puteum aliquando foderent, & nec venam aliquam reperirent, nec amplius jam fodere altitudo permitteret, medio die supervenit Pior, & oratione factâ, descendit in foveam, cùmque tertiò percussisset terram, mox emanavit aqua. Cùmque oratione factâ, discederet, illis eum petentibus, ut vel ex aqua gustaret: Ad hoc, inquit, directus sum, & propter quod veni peractum est. Ammonium itaque ferunt nimis eruditum, Origenis, Didymique discipulum, à juventute usque ad novissimum diem præter panem assum nihil aliud comedisse. Hunc dum voluissent quidam ad Episcopatum pertrahere, nec ille posset eos sermonibus evitare, abscidit propriam aurem, dicens: Jam modo neque volentem me quisquam patitur ordinari; dum Ecclesiastica regula corpore perfectos exquirat. Proinde discedentibus illis, & denuo remeantibus, atque dicentibus: quis morum perfectionem potius Ecclesia, quàm corpus exquirat: juravit etiam linguam suam abscidere, si ei vim niterentur inferre. Quo audito, qui venerant * quieverunt. Eo siquidem tempore, fuit Evagrius vir eloquentissimus, atque mitissimus, à Gregorio Episcopo Nazianzeno decenter eruditus, cujus etiam fuit Archidiaconus. Ferunt enim eum aspectu pulcherrimum, & circa cultum vestitus ornatum. Cùmque eum quidam Senator zelotypus, uxori suæ cognovisset esse notissimum, ei mortis parabat insidias, quæ ad effectum pervenire potuerunt, nisi ei quædam terribilis, & salutaris visio prædixisset. Vidit enim in somno, quasi pro crimine fuerit comprehensus, ferroque vinctus pedibus manibusque ad supplicium duceretur. Quod dum fieret, quidam protulit Evangelium, & promisit eum de vinculis esse solvendum, si ab urbe Constantinopolitana discederet; idque compulit sibi jurejurando promitti. At ille, tactis Evangeliis, hoc se complere promisit; & vinculis solutis experrectus est, ac sacre credens

Marginal notes:

Occasio conversionis Macarii.

Apollonius cura erga fratres infirmos.

* Ed. Niv. & Frob. *alteri.*

Moysis abstinentia, & vigiliæ.

Pauli preces, & labor.

Pachomii Abbatis sapientia.

Stephani probatissimi Monachi in infirmitate constantia.

Pior nullum propinquorum suorum videre voluit.

* MS. Lyr. & Ed. *videre vellet.*

* MS. Lyr. *contemnere.*

Ammonius Episcopatum recusat.

* Ed. *recesserunt.*

Evagrius eloquentissimus, discipulus, & Archidiaconus S. Gregorii Nazianz.

Jurant Evangelia tangit.

Melas Episcopus exules Episcopos sponte sequitur.
Minister Ecclesiæ candelas preparans.

visioni, pericula declinavit. Tunc ab urbe Constantinopolitana venit in Hierosolymam. Fuerunt etiam in Rinocorura non peregrini, sed Provinciales viri, philosophiaque florentes. Inter quos fertur Melas Episcopus hujusmodi fuisse benignitatis. Dum missi fuissent, qui Episcopos resistentes Ariu, deportarent exilio, venerunt ad hujus Ecclesiam. Quem dum invenissent veluti ultimum ministrum candelas Ecclesiæ præparantem, interrogaverunt, ubi esset Episcopus. Ait ille: Ego, inquit, vos Episcopo nuntiabo. Tunc ex itinere fatigatos ad Episcopium duxit, & appositâ mensâ, pavit, ut valuit. Postea ministerio completo ciborum, dixit se esse Episcopum. At illi mirati virum, causas aperuerunt; & redditâ reverentiâ ei, dederunt fugam. Tunc ille: Non, inquit, declinabo; quod mei similes libentissimè susceperunt: sed volens exilii præcepta suspicio. Hujus frater Salomon ex negotiatore conversus, ad magnum philosophiæ culmen evectus est. Hoc tempore Epiphanius, qui postea Cypri fuit Episcopus, inter Eremitas maximus habebatur. Fuit etiam in Carris Protogenes Episcopus post Vitum, qui, ut ferunt, sibi professus est in Domini Epiphania revelatum: qui vidisset Imperatorem Constantinum, quemadmodum ei Deus futura monstraret, & juberet ut quod ei diceret, obediret. Apud* hunc itaque tanta abstinentia vigebat, ut propter multa jejunia dentes ejus *vermibus ebullirent. Alios verò quosdam usque ad octoginta annos panem ferunt penitus non gustasse: Heliodorum plurimas insomnes duxisse noctes, jejunioque septenos continuasse dies. Multi quoque apud Palæstinam, & Syriam, atque Persas fuere Monachorum, quorum si vel nomina conscribere quispiam voluerit, multos libros implebit.

Epiphanius Episcopus inter Eremitas maximus.
Mira Protogenis & aliorum Monachorum abstinentia.
* Ed. hos.
* MS. Lyr. caderent & ebullirentur.

CAPUT SECUNDUM.

Quòd Ariani Constantinopoli comprehendentes Orthodoxos, multos in navi concremaverint.

THEODORETUS *lib. 4. cap. 22. Edit. Christ. Vales. cap. 24. pag. 187. A.*

EO siquidem tempore in Constantinopolitana urbe comprehendentes Ariani quosdam religionis piæ Presbyteros, eosque mittentes in navem inermem, & trahentes in pelagus, aliis quippe in alia nave sequentibus, immisso igne cremaverunt. Quo facto, sancti viri cum igne, atque mari pugnantes, novissimè sunt absurpti, & triumpho martyrii coronati.

CAPUT TERTIUM.

Quòd Valens Paganis Judæis, & hæreticis tribuerit potestatem suas festivitates agendi, & Orthodoxis ubique prohibuerit, & de Flaviani, Diodorique virtutibus.

THEODORETUS *lib. 4. cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 24. pag. 187. B.*

IN Antiochiâ verò Valens plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit Gentilibus, atque Judæis, necnon hæreticis suas festivitates agendi. Nam & Gentiles festivitates agebant, dæmonibus ministrantes, & post Julianum à Joviano idololatriæ vanitates extinctas, florere rursus iste permisit; & Jovis cultum, atque Dionysii, sacraque Cereris jam non in occulto, tamquam sub pio Imperatore celebrabant: sed per mediam plateam bacchantes, ubique currebant. Illis tantummodo tunc Princeps erat inimicus, qui Apostolicam doctrinam prædicare videbantur; & eos primùm quidem à sacris Basilicis fecit expelli, quibus Jovianus famosissimus Imperator novam dederat Ecclesiam. Cùmque in monte Sacra celebrarent, hymnis laudantes Deum, & divinis illic eloquiis perfruentes; licet aëris adversitatem sæpius sustinerent, aliquando pluviis, aliquando nivibus, aliquando gelu, frequenter ignis ardore macerari, neque in hujusmodi locis laudibus divinis eos frui permisit: sed missis militibus effugavit. Tunc Flavianus, atque Diodorus, veluti quædam propugnacula, jaculis imminentibus resistebant. Nam cùm Meletius eorum Pastor seorsum degere* cogeretur, isti curam gregibus adhibebant, lupis quidem objicientes propriam fortitudinem, & sapientiam suam, ovibus autem curam congruam, fortitudinem & sapientiam suam, ovibus autem curam congruam jugiter offerentes. De montanis igitur locis expulsi, contra ripas vicini fluminis pascebant oves. Non enim patiebantur secundum Israëlitas captivos in Babylone organa sua suspendere: sed laudabant creatorem, & largitorem Deum in omni loco dominationis ejus. Sed neque in hoc loco concilium piorum quietum esse permisit hostis servorum Christi. Verumtamen concordia illorum mirabilium Pastoris magni discipulorum ad exercitium sanctas oves enutriens, spiritualia pascua ministrabat. Et Diodorus quidem sapientissimus, atque fortissimus, velut quidam fluvius perspicuus, atque torrens, oves quidem proprias irrigabat; luporum verò blasphemias penitus diluebat; & generis sui nobilitatem spernens, libenter sustinebat quamlibet pro fide calamitatem. Flavianus vir optimus, & ipse genere nobilissimus, honestatem solam judicabat esse pietatem, & velut puer exercitatus, maximum Diodorum quasi quemdam infinitorum certaminum * urgebat athletam. Illo namque tempore non concionabatur inter Ecclesiastica collegia: sed hoc agentibus multa solatia conferebat consiliorum, * & scripturarum, atque expositionum. Et Doctores quidem contra Arianas blasphemias tendebant arcus: iste verò, velut ex quibusdam pharetris, suæ mentis sagittas congruas offerebat; & non solùm domi, sed etiam publicè hæreticis resistens, teria eorum faciliùs erumpebat, & labores ostendebat aranearum.

* MS. Lyr. conaretur.
* Ed. Nic. & Frob. ungebat.
* MS. Lyr. ex scripturarum expositione.

CAPUT QUARTUM.

De Laudibus Aphraatæ Monachi, & quâ fiduciâ Valenti responderit.

THEODORETUS *lib. 4. cap. 23. & 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. & 26. pag. 188. D.*

CUm his itaque laborabat Aphraates, cujus conversationem alio loco conscripsimus. Is enim ovium salutem suæ quieti præponens, & speluncam deserens propriam, pastorales sudores aggressus est. Quantas verò virtutis divitias congregavit, nunc referre superfluum est. Unum tantummodo ejus debet dici, quod huic historiæ valde congruit. A Boreæ parte fluvius currit Orontes nomine circa Palatium: à meridie verò est maxima porticus, undique turres excelsas habens. Inter Palatium verò, & flumen platea est, quæ egredientes ex urbe mittit ad suburbanos

agros. Per hanc plateam dum transisset Aphraates, ad hostilia certamina properabat, ut sacris ovibus curas necessarias exhiberet. Hunc de Palatio respiciens Imperator, vilissimo pallio vidit indutum, & in longæva senectute celeriter properantem. Cùmque dixisset quidam, qoia iste esset Aphraates, in quo civitas universa penderet, dicit ei Imperator: Dic mihi, ubi vadis? At ille sapienter respondit, & congruè: Pro tuo (inquit) oraturus Imperio. Tunc Imperator: Oportebat te domi (inquit) orare secundùm monachicum morem. At ille sanctissimus: Optimè. inquit, dicis: si sic quoque permitteres, hoc me facere oportebat. Et hoc hactenus egi, donec Christi oves pace pristina fruerentur. Quia verò tumultu maximo commoventur, & periculi onus impedit, ne captivæ teneantur; necesse est ubique discurrere, easque à necessitate salvare. Sed dic mihi tranquillissime Imperator: Si puella essem in cubiculo residens, & ad lanam vacans, viderem que paternam domum ignibus concremari, quid me facere congrueret? Sedere intus, & ardentem contemnere domum: an certè discurrere, ubique aquam ferre, & flammas extinguere? Credo quia dicis hoc potiùs fuisse faciendum: id enim puellæ sapientis est opus. Hoc ergo nunc agitur Imperator. Te namque io paternam domum nostram mittente flammas, discurrimus, ut eas velociter extinguamus. Hæc illo dicente, interminatus est quidem, sed tacuit Imperator. Unus enim Cubicularius Imperatoris asperè respondens viro sanctissimo, hujusmodi cladem noscitur pertulisse. Is enim habebat balnei curam: ubi post hæc verba descendens, ut Imperatori pariret ingressum, & mente perculsus in aquam ferventem descendit, ibique defunctus est. Sedebat Imperator expectans; ut, eo renuntiante, lavaretur; eóque tardante, misit alios viros, cur moraretur. At illi ingressi, viderunt eum in * folio fervente defunctum, atque solutum. Quod dum nuntiatum fuisset Imperatori, cognoverunt virtutem orationis Aphraatæ, non tamen ab impiis dogmatibus * recesserunt: sed secundùm Pharaonem induratum est cor eorum.

Aphraatis orationis virtus.

* MS. Santheod. *dolio.*

* MS. Lyr *cessaverunt.*

CAPUT QUINTUM.

De Juliano Monacho.

THEODORETUS *lib.* 4 *cap.* 25. *Edit. Christ. Val.* *cap.* 27. *pag.* 190. *C.*

HAc itaque tẽpestate Julianus ille famosissimus solitudine relictâ venit Antiochiam. Nam cùm hæretici, soliti facilè sarcire mendacia, hunc virum suæ dicerent esse pravitatis, miserunt ad eum lumina veritatis Flavianus, atque Diodotus, pariter & Aphraates Acacium, virtute florentem, qui postea Berœæ fuit Episcopus: rogantes, ut multis hominum millibus subveniret, & adversariorum fallaciam redargueret, veritatisque dogmata confirmaret. Is ergo vir sanctissimus, & veniens, & revertens, & in ipsa maxima civitate, quanta miracula fecerit, in historia * Deo amabili à nobis conscripta retulimus. Quia verò totus populus civitatis ad collegia nostra convenit, nullum sæculum dubitare confido. Res enim inopinabiles ad se probantur universos attrahere. Sed quia maxima miracula ille vir operatus est, etiam veritatis hostes nequeunt denegare. Hoc enim & in Alexandria temporibus

* al *Philotheo.*

Solitudo nonnunquà pro demore à Monachis relinquenda.

Constantii fecit magnus Antonius. Deserens enim solitudinem, totas circumibat urbes, satisfaciens universis, quoniam Athanasius doctrinæ Apostolicæ prædicator extaret, & hostes essent veritatis participes Arii. Sic igitur sciebant illi sacratissimi viri, quid tempori unicuique congrueret, & quando opus erat frui quiete, quando necessarium solitudini præponere civitates.

CAPUT SEXTUM.

De Acepsemo, & aliis.

THEODORETUS *lib.* 4. *cap.* 26. *Edit. Christ. Vales. cap.* 28. *pag.* 191. *C.*

FUit igitur illo tempore in Cyrestensium eremo famosissimus Acepsemas in cella reclusus, & sexaginta annis neque visus, neque locutus est. Zeugmatius quoque mirabilis, qui licet oculorum acie privaretur, omnia circumibat, confortans oves, lupisque resistens. Propter quam causam monachicam ejus cellulam concremaverunt: sed Trajanus magister militum fidelissimus aliam ei fabricavit, multòque eum fovit auxilio. Hoc iteque tempore fuit Ephræm in Edessa, in Alexandria verò Didymus. Et Ephræm Syrâ usus linguâ, spiritalis gratiæ radios emittebat. Qui licet nesciret doctrinam Græcam, multos Græcorum eruditosque redarguit, & totius hæreticæ pravitatis infirmitatem nudavit. Et quoniam tunc Harmonius Bardisanus quædam cantica componens, & impietatem melodicæ suavitati permiscens, illiciebat audientes, & capiebat in peste: iste sumens inde concentus, pietatem cantilenæ permiscuit, & audientibus suave nimis & utile medicamen apposuit; quæ cantica triumphatorum Martyrum festivitates hactenus efficiunt clariores.

Cantica in festis Martyrum.

CAPUT SEPTIMUM.

De malis, quæ sub Valente in Alexandria, & per Ægyptum gesta sunt.

SOCRATES *lib.* 4 *cap* 19. *Edit. Christ. Vales. cap.* 24 *pag.* 238. *c.*

CUm igitur Imperator Valens lege præcepisset persequendos esse in Alexandria, & Ægypto cunctos Orthodoxos, omnia vastabãtur. Alii namque ad judicia trahebantur, alii mittebantur in vincula, alii verberibus agebantur, plurimaque supplicia adversus quietis amatores ingerebantur. Et dũ hæc in Alexandria fierent secundum Lucii voluntatem, fuissetque in Antiochiam reversus Euzoius, mox ad Monasteria, per Ægyptum constituta processerunt Magister militum cum multitudine armatorum, & Lucius Arianus. Cùmque plurima viris sanctis mala facerent, nec eos ullo modo superarent, persuasione Lucii Patres Monachorum mittuntur in exilium. Inter quos Macarius Ægyptius, & alter Alexandrinus. Cùmque venissent in insulam quamdam, arreptam cujusdam filiam sacerdotis à dæmone, clamantemque illis viris: Cur venistis etiam hinc nos expellere? suis orationibus liberatam patri restituunt, & ad Christianitatem sacerdotem, simul & reliquos habitantes in insula perduxerunt. Qui mox simulachra projicientes, formam templi in Ecclesiam mutaverunt. Baptizabantur enim, & officia Christianitatis gratissimè docebantur. Sic igitur propter consubstantialitatis fidem, viri admirabiles pro-

Patres Monachorũ mittuntur in exilium.

Macarii filiã sacerdotis a dæmone liberant.

babiliores effecti sunt; aliosque sanantes, firmiorem operibus ostenderunt fidem.

CAPUT OCTAVUM.

De Didymo, & scriptis ejus: de Gregorio Pontico, ejusque miraculis.

Socrates. lib. 4. cap. 10. Edit. Christ. Valesf. cap. 25. pag. 240. C. Didymi à puero cæci quanta eruditio.

EO siquidem tempore virum alium fidelem produxit Deus, ut per eum fidei testimonium perhiberet, Didymum, mirabilem virum, qui omni tunc doctrina florebat. Is cùm parvus adhuc prima litterarum elementa doceretur, passione oculorum perdidit visum. Cui Deus pro visibilibus oculis intelligibiles condonavit. Nam quod per oculos doceri non potuit, auditu vigilanti cognovit; qui dum à puero fuisset ingeniosus, vincebat etiam acutè conspicientes. Facilè omnque regulas Grammaticæ, atque Rhetoricæ artis didicit. Cùmque venisset ad Philosophiam, mirabiliter Dialecticam, Arithmeticam, Musicam, aliasque Philosophiæ disciplinas didicit, animoque recondidit; ita ut celeriter obviaverit eis, qui oculis inspectoribus talia didicissent. Sed etiam vetus, novúmque Testamentum adeo perfectè cognovit, ut multos ederet libros. Qui & de Trinitate tres libros fecit, & Origenis opus de Principiis, id est, περὶ ἀρχῶν interpretatus, in eis explanationes reliquit eximias. Fertur enim cùm Antonius Valentis tempore propter Arianos venisset in Alexandriam, vidisse Didymum, eique dixisse: Non te conturbet, ô Didyme, amissio sensibilium oculorum; tales etenim oculi tibi desunt, quibus & muscæ, & pulices noscere possunt. Sed gaude potiùs, quoniam habes oculos, quibus etiam Angeli contuentur, per quos videtur Deus, & ejus lumen inspicitur.

Theodoretus lib. 4. cap. 27. Edit. Christ. Valesf. cap. 29. pag. 192. B.

Didymus ab infantia privatus oculis, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, & Astronomiam, & syllogismos Aristotelis, & eloquentiam Platonis auditu didicit; non quasi hæc veritatem erudirent, sed tamquam adversus mendacium arma veritatis existerent.

Socrates. lib. 4. cap. 22. Edit. Christ. Valesf. cap. 27. pag. 244. B. Quanta Gregorii Pontici fama.

Et quoniam aliqui ex nominis similitudine noscuntur errare, necessarium est ostendere, quoniam alter est Gregorius Ponticus; ortus ex Cæsarea Ponti, nimis antiquus, & discipulus Origenis. De isto namque Gregorio multus est sermo in Athenis, & Beryto, necnon & Ponto, & (ut ita dicatur) in universo orbe terrarum. Is enim cum discessisset ab Athenis, venit in Berytho, ibique jura legebat. Cùmque cognovisset in Cæsarea libros sacros Origenem exponere, venit illic, expositiones magniloqui illius auditurus. A quo veram philosophiam eruditus, evocantibus parentibus remeavit ad patriam. Ubi primò quidem, dum esset adhuc laicus, plurima signa fecit, languores curando, dæmones per epistolas expellendo, Paganosque sermonibus, & operibus sibimet subjugando. Hujus meminit & Pamphilus Martyr, & Eusebius in libris, quos de Origene conscripsit. Fuit ergo Gregorius antiquus iste, discipulus Origenis, & alter Nazianzenus, fraterque Basilii. Fuitque alius Gregorius Alexandrinus, Arianus.

CAPUT NONUM.

Quod Novatiani festivitatem Paschæ mutaverint, & de schismate inter Cornelium Romanum Episcopum, & Novatum facto pro recipiendis errantibus.

Socrates. lib. 4. cap. 23. Edit. Christ. Valesf. cap. 28. pag. 245. A.

EA tempestate Novatiani, habitantes in Phrygia, festivitatem Paschæ mutaverunt. Quomodo autem gestum sit, dicam: primò tamen referens, cujus rei gratiâ circa Phrygum, Paphlagoniorumque gentes severiùs Ecclesiastica regula conservetur. Novatus Presbyter se ab Ecclesiæ Romanæ communione suspendit: quoniam Cornelius Episcopus fideles, qui sacrificaverant tempore factæ persecutionis à Decio, in communione receperat. Pro hac itaque causa segregatus, & ad Episcopatum à consortibus suis Episcopis evocatus, scribebat Ecclesiis: ne eos, qui dæmonibus immolaverant, ad sacramenta susciperent, sed invitarent quidem ad pœnitentiam: remissionem verò Dei relinquerent potestati, cujus solius est peccata dimittere. Tales epistolas suscipientes in unaquaque provincia, secundum proprios sensus responsa reddebant. Cùm ergo ille mandaret, ut non oporteret sacris interesse mysteriis eos, qui post baptisma peccatum commisissent, quod ducit ad mortem: quibusdam quidem videbatur amara nimis, & dura hujusmodi regula; alii verò veluti justam, rectamque suscipiebant. Inter hæc mota quæstione, venerunt literæ Cornelii Romani Præsulis, quæ remissionem peccantibus etiam post baptisma promittebant. Sic ergo ambobus diversa scribentibus, & ex divinis eloquiis sua sensa firmantibus, singuli Provincialium diversas sunt secuti sententias. Sanantes namque sanare promissâ remissione, etiam reliquo tempore deliquerunt. Unde videtur, quia gentes Phrygum castiores, quàm aliæ magis esse noscuntur. Novatus itaque licet propter conversationem subtilissimam segregaverit semetipsum: non tamen mutavit Paschæ festivitatem. Nam secundum Patres Hesperios etiam iste celebrabat. Agitur enim apud illos Pascha post æquinoctium olim, & ex quo Christiani esse cœperunt. Sed iste quidem postea sub persecutione Valeriani Principis martyrio terminavit vitam. Hi verò, qui ex eo nomen habuerunt, ejusque fuêre participes, facto Concilio paucorum Episcoporum in vico Pazeno, ubi sunt fontes Sagarii fluminis, regulam protulerunt, ut Judæos observent azyma facientes, & cum eis agant Paschæ celebritatem. Postea tamen etiam Novatianorum Ecclesia propter illud Concilium noscitur esse divisa.

Apud occidentales Pascha post æquinoctium semper celebratum.

Novatianorum Concilium.

CAPUT DECIMUM.

De Damaso, & Ursino, qui Romæ Episcopi pariter ordinati sunt.

Socrates. lib. 4. cap. 24. Edit. Christ. Valesf. cap. 29. pag. 247. A.

EO tempore dum Valentinianus Imperator nullam hæresim perturbaret, post Liberium Romæ Damasus ordinatur Episcopus, simul & Ursinus ex Diacono ejus Ecclesiæ in Basilica Siciniensi latenter. Ob quam rem multis seditione,

vel Præfecti tunc Maximini animadversione punitis, remoto Ursino Damasus permansit Episcopus.

Theodoretus. lib. 4. cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 31. pag. 193. A.

Tunc itaque apud Hesperiam Damasus Romanus, & Ambrosius Mediolanus spiritalibus jaculis feriebant hostes. Cum quibus etiam illi, qui ad longa fuerant exilia destinati, litteris confortabant suos, & adversarios destruebant. Quos divina providentia gubernatores in fluctuatione præparavit, & militum sapientissimos duces in præliis.

CAPUT UNDECIMUM.

De fine Valentiniani majoris, & auspiciis Valentiniani minoris; & quomodo Valentinianus, vivâ priori conjuge, duxerit aliam uxorem.

Socrates. lib 4 cap. 26. Edit. Christ. Vales. cap. 31. pag. 248. D.
** An. Dom. 375.*

INter hæc igitur Valentinianus Imperator Hesperiæ, contra Legatos Sauromatarum vehementi furore commotos, eruptione venarum fluxu sanguinis expiravit, post * Consulatum Gratiani tertium, & Equitii, septimadecima die mensis Novembris, anno vitæ quinquagesimoquarto, imperii undecimo. Quo moriente, Italiæ milites sexta die post ejus mortem, Valentinianum puerum ejus filium ad Imperii culmina provexerunt. Cujus Imperium frater scilicet Gratianus, & Valens patruus licet ingratè (quod eis ignorantibus factum sit) tamen postea susceperunt. Hoc itaque modo Valentinianus minor in paterno successit Imperio. Is enim natus est de Justinâ, quam vivente Severa priore conjuge, Valentinianus hoc modo duxisse probatur uxorem. Justus Justinæ pater, cùm esset Piceni Judex Constantii temporibus, vidit in somnis, quoniam ex dextro femore Imperialem purpuram genuisset. Cùmque visio per multos recitaretur, ad Constantii aures usque pervenit. At ille considerans somnium, tanquam Imperator ex eo nasceretur, mittens occidit Justum. Cujus filia Justina, cùm orphana remansisset à patre, virgo permansit. Posteriore verò tempore pervenit ad Severæ notitiam, ad quam frequentiùs veniebat, & amabatur; ita ut etiam cum ea balneis uteretur. Cùmque Severa secum lavantem Justinam diutiùs inspexisset, pulchritudine virginis obligata est, & dixit Imperatori, quia sic speciosa esset virgo Justina, ut etiam ipsa, licet esset mulier, ejus tamen amore sit capta. Verùm Imperator, ejus sermone concepto, Justinam ducere tractabat uxorem: non tamen Severam abjicere, ex qua Gratianus fuerat natus, quem paulò antè firmarat Imperatorem. Legem itaque protulit publicè per civitates proposita sancientem, ut liceret volentibus habere duas uxores. Cùmque posita lex haberetur, Justinæ ipse conjunctus est: ex qua natus est Valentinianus junior, & filiæ tres, Justa, Grata, & Galla; quarum duæ quidem in virginitate manserunt: Gallam verò postea major Theodosius Imperator duxit uxorem; ex qua Placidia filia noscitur ei esse progenita. Nam Arcadium, & Honorium ex Flacilla priore conjuge habuisse cognoscitur.

Lex Valentiniani Aug. de duabus uxoribus ducendis.

CAPUT DUODECIMUM.

Quòd Themistius Philosophus Valentem ab Orthodoxorum nece avocaverit.

Socrates. lib. 6. cap. 36. pag. 693. D.

INterea Valens in Antiochia Syriæ degens, consubstantialitatis cultores vehementer insequebatur: nisi eum liber Themistii Philosophi revocasset, in quo peroraverat quia eum esse non oporteret infestum, propter discordiam Ecclesiasticorum dogmatum: quando etiam apud Paganos ultrà trecentarum sectarum differentia videretur, & unusquisque pro dogmate proprio in sententia diversa consisteret. Et si fortè hoc Deo gratum potiùs esset, dum non facilè cognoscitur, & diversu modo glorificatur; quatenus unusquisque ampliùs timeat, dum integritatem ejus scientiæ, vel quomodo, aut qualis, quantusque sit magis ignorat. His ergo Themistii ratiocinationibus aliquantulùm mitior factus est Imperator.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quemadmodum se Gothi contulerint ad Valentem, & quomodo ad Gothos pestis Ariana pervenerit.

Socrates. lib 4. cap. 27. & 28. Edit. Christ. Vales. cap. 32. & 33. pag. 250. D.

NOn tamen omnino se ab indignatione suspendit: sed pro morte imponendâ sacratissimis viris decernebat exilia; donec ejus impetum causa hujusmodi Reipublicæ removisset. Barbari trans Histrum constituti, qui vocantur Gothi, civile bellum inter se duabus partibus commoverunt; uni præerat Fridigernus, alteri Athalaricus. Cùmque prævaluisset Athalaricus, Fridigernus confugit ad Romanos, eorumque postulavit auxilium. Quo cognito, Valens præcepit Thraciæ militibus, ut Barbaris auxilia commodarent. Hoc solatio victus Athalaricus est, etiam fuga versus. Ob hanc ergo causam Fridigernus volens aliquod beneficium repensare Valenti, cum suis omnibus dogmata ejus religionis amplexus est. Unde hactenus Gothi Ariani esse noscuntur. Tunc etiam Vulphilas Gothorum Episcopus litteras Gothicas adinvenit, & scripturas divinas in eam convertit linguam. Cùm igitur non solum Fridigerni Gothos, sed etiam Athalarici Vulphilas edoceret: tunc Athalaricus videns religionem patriam violari, multos Arianorum suppliciis tradidit, quos Ariani Martyres nunc appellant. Non verò post multum denuo inter se Barbari compacati, à vicinis gentibus Hunnorum deprædabantur. Expulsique de propriis, ad Romanorum loca confugiunt, servire potiùs volentes Imperatori. Hoc dum cognovisset Valens, nihil futuri providens, terras eis tribuit Thraciarum, arbitratus præparatum se contra omnes Barbaros habere solatium: ac propterea milites de cætero negligebat, & eos qui dudum contra hostes laboraverant despiciens, etiam à Collatoribus provinciæ per vicos, & civitates pro unoquoque milite octuaginta solidos exigebat, qui dudum eorum tributa relevarat. Hoc ergo fuit initium, ut illo tempore Romanorum Respublica calamitatibus subderetur. Barbari namque cùm Thraciam

Vulphilas Gothicarum litterarum inventor.

Martyres Arianorum.

Gravitas exactionum, multorum malorum causa.

etiam tenuissent, licenter Romanorum provinciam devastabant. Hæc audiens Valens, cùm ab Orthodoxorum exiliis non quiesceret, tunc tamen hac se necessitate suspendit. Turbatus enim ab Antiochia Constantinopolim venit: unde etiam aliquantùm Christianorum persecutio tunc cessavit.

THEODORETUS lib. 4. cap. 29. & seqq. Edit. Christ. Vales. cap. 32. & seqq. pag. 693. B.

Valens frustra petit auxilia à fratre contra Gothos.

Interea Valens Imperator, dum Gothorum gentem commovisset ad prælium apud Bosphorum, tunc fatuus vires suæ infirmitatis agnoscens, misit ad fratrem solatia petens. At ille rescripsit, quia religiosum non esset talem virum juvare, qui Deo rebellis existeret: sed magis esse justum, ut ejus superbia sedaretur. Quod dum ille miserrimus agnovisset, licet majori necessitate constrictus, non tamen à sua nimietate cessavit, sed Deo fuit, & veritati rebellis. Terentius igitur inter hæc victor reversus est ab Armenia, vir optimus, & pietate decenter ornatus. Hunc ei jussit Valens poscere dona, quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit; petiit enim non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, neque * donum: sed ut eis, qui pro Apostolicâ doctrinâ pericula sustinuerant, una præberetur Ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens, quæ illic tenebantur adscripta dirupit, eumque alia postulare præcepit. Verum ille colligens verba precum: Suscipe, inquit, ô Imperator, & habeto donum: aliud verò non postulo. Intentionis meæ Judex est, universorum Judex. Cùm ergo Valens transacto Bosphoro venisset in Thraciam, primùm quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum: deinde Trajanum cum expeditu contra Barbaros destinavit. Cùmque remeasset ille devictus, derogabat Valens ei mollitiem, & causam timoris adscribens. At ille usus fiducia, viro fortissimo congruenti: Non, inquit, Imperator ego sum victus: sed tu victoriam perdidisti, dum Deo resistis, & illius solatia Barbaris facis potiùs opportuna: dum enim à te expugnatur, pro illis pugnat; & necesse est Dei sequi victoriam. An nescis quos ab Ecclesiis expulisti, vel quibus eas contradidisti? Hæc eadem Arantheus, & Victor Magistri militum sunt professi; & Imperatorem, ne tunc indignaretur, admonuerunt. Aiunt etenim Isaac Monachum, habentem cellulam illic, cùm videret eum ingredientem ad pugnam, cum clamore dixisse: Quò vadis Imperator, qui pugnas adversus Deum, quem non habes adjutorem? Ipse enim contra te Barbaros movit: quoniam & tu adversus eum blasphemas linguas plurimas excitasti, & qui ei psallunt, à sacris domibus expulisti. Quiesce ergo rebellare, & ille faciet bella cessare. Redde gregibus Pastores eximios, & victoriam sine bello percipies. Si verò nihil horum sic agens, pugnare contendis, experimento cognosces, quàm *durum est contra stimulum calcitrare*. Nam neque reverteris, & exercitum vehementer amittes. Betranion autem unni virtute clarus, universæ Scythiæ Præsul, habens zelo fidei cor accensum, pro corruptione dogmatum, & iniquitatibus, quas contra Sanctos agebat, Valentem sæpe redarguit: clamans cum sacratissimo David: *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar*. Quâ tamen gratiâ Barbari Ariano sint vitiati languore, narrabo. Tempore quo transeuntes Histrum, pacem cum Valente fecerunt, tunc * præsens Eudoxius suggessit Imperatori, ut ei Gothi communicarent. Dudum enim divinæ scientiæ radiis imbuti, Apostolicis dogmatibus pascebantur. Communio, inquit, unius dogmatis firmiorem faciet pacem. Hoc Valens laudans, à Ducibus Gothorum exegit, ut dogmatum quoque concordiam retinerent. Illi verò dicebant paternam se mutare non posse doctrinam. Et cùm illo tempore Vulphilas esset eorum Episcopus (quem valde sequebantur, ejusque verba quasi leges immobiles æstimabant) hunc verbis, pecuniisque flectens Eudoxius, egit, ut Barbari communionem amplecterentur Imperatoris; sic decipiens eos, ac dicens certamen esse verborum, non differentiam dogmatum. Quamobrem hactenus Gothi majorem quidem Patrem Filio dicunt: creaturam verò Filium nequaquam dicere patiuntur; licet hoc asserentibus communicare videantur.

**MS. Theod. donum.*

Christiana petitio Terentii Magistri Militum.

Egregia & Prophetica Isaaci Monachi verba.

Act. 9. 5.

Psal. 118. 46.

** MS. Lyn. Prcmb.*

Vulphilas Gothorum Episcopus corrumpitur à Valente.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De reversione Petri Episcopi in Alexandriam, & de ejus morte, & de successione Timothei.

SOCRATES. lib. 4. cap. 30. Edit. Christ. Vales. cap. 37. pag. 254. B.

HOc itaque tempore, Imperatore ab Antiochia discedente, confortati sunt, qui ab eo persecutionem patiebantur, & maximè Alexandrini; Petro quippe revertente de Roma cum litteris Damasi Romanæ urbis Antistitis, confirmantis consubstantialitatis fidem, & Petri Episcopi roborantis ordinationem. Quo facto, populus sumptâ fiduciâ, Lucium expulit, & reduxit Petrum. Sed Lucius Constantinopolim navigavit: Petrus cùm paucum vixisset tempus, reliquit fratrem suum Timotheum successorem.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Quomodo Valens contra Gothos pugnando sit devictus & mortuus.

SOCRATES. lib. 4. cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 38. pag. 254. D.

** An. Dom. 378.*

POrrò Valens Imperator cùm tricesima die Maji mensis, * sexto Consulatu suo, & Valentiniani junioris secundo, Constantinopolim venisset, invenit populum in mœstitia constitutum. Barbari namque per Thracias discurrentes, etiam Constantinopoleos suburbana vastabant, non existente qui eis resistere fortiter prævaleret. Qui dum usque ad muros venissent urbis, afflicta civitas murmurabat; quasi eos Imperator illuc evocasset, dum nec resisteret, & magis bella protraheret. Circenses ludi igitur agebantur, & illic Imperatori clamabant: Da arma, & nos pugnabimus. Hinc accensus Imperator, undecima die Junii mensis egreditur, interminatus pœnas se pro injuriis cùm rediret, à Constantinopolitani civibus exacturum, & quoniam primitus videbantur Procopio præbuisse solatium; ita ut civitatem aratro vertere minaretur. Deduxit igitur cives usque ad urbem Adrianopolim, quæ est in confinio Macedoniæ.

Valens interminatur pœnas se à Constantinopolitanis exacturum.

THEODORETUS lib. 4. cap. 31. Edit. Christ. Vales. cap. 36. pag. 195. C.

Et, exercitu quidem præmisso, ipse in quodam vico victoriam sustinebat. Porrò milites, Barbarorum impetum non ferentes, alii fugiebant, alii

necabantur. Barbari autem venientes ad vicum, ubi Valens, agnitâ proditione, latitare & se celare nitebatur, immisso igne concremaverunt cum vico etiam pietatis inimicum.

Valens Aug. combustus est.

Qui terminum vitæ sortitus est nona die mensis Augusti, eodem * Consulatu, id est, quarto anno ducentesimæ octuagesimæ nonæ Olympiadis. Aiunt enim aliqui eum igne consumptum, cùm in vicum fugisset, quem Barbari concremaverunt.

SOCRATES. lib.4.cap.31. Edit. Christ. Valef.cap.38. pag. 255. C.

* An. Dom. 78.

Alii verò ferunt, quia, mutato Imperiali habitu, ad pedestrium venit exercitum; & cùm Equestres se tradidissent pugnare nolentes, in congressione universos pedestres repente confossos: ubi dicunt ipsum quoque ignoto vulnere fuisse prostratum. Defunctus est autem anno vitæ quinquagesimo. Qui cum fratre regnavit annos tredecim, post fratrem verò tres. Talique sorte defunctus est.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

Quia mortuo Valente Constantinopolim Barbari devastabant.

Socrates. *lib. 5. cap. 1. pag. 259. D.*

IGitur defuncto Valente, denuo Barbari, usque ad muros Constantinopoleos venientes, ejus suburbana vastabant. Quapropter cives, quæ invenissent arma portantes, hostibus ut poterant resistebant. Uxor enim Valentis Imperatoris, nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus secundum consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni præbuêre solatia, quæ eorum Regina, nomine Mavia * Romanis fœderata direxerat.

* MSS. & Ed. V. *Romanorum.*

CAPUT SECUNDUM.

De benignitate Gratiani, & fidei rectitudine.

Theodoretus *lib. 5. cap. 1. & 2. pag. 199. C.*

POrrò Gratianus Valentiniani filius, cùm dudum patre defuncto Europæ sceptra tenuisset, defuncto Valente sine sobole, Asiæ quoque, Lybiæque Regna suscepit, Moxque pietatem, quam mente perceperat, operibus demonstrabat, initiaque Regni sui rerum omnium Domino dedicavit. Scripsit itaque Legem; præcipiens, ut expulsi Pastores ad sua ovilia remearent, sacræque Basilicæ eis redderentur, qui communionem Damasi sequebantur. Is enim Damasus Romanæ urbis Episcopus, laude dignus, vir mirabilis, semper ornatus, dicere, facereque pro Apostolicis dogmatibus cuncta festinus, post Liberium gubernacula suscepit Ecclesiæ. Direxit igitur Imperator cum hujusmodi lege etiam Saporem quemdam, tunc nominatissimum militiæ Principem, & Arianæ quidem blasphemiæ prædicatores, veluti quasdam bestias, divinis septis jussit expelli: optimis verò Pastoribus, & sacris ovilibus universa restitui. Hoc ergo in universis provinciis decrevit observari.

Gratianus revocat Episcopos Orthodoxos de exilio.

Socrates. *lib 5. cap. 2. pag. 260. B.*

Gratianus itaque cum juniore Valentiniano Regno potitus, ab exilio revocatis omnibus, lege sancivit, ut unaquæque religio licenter Sacra celebraret: solos verò ab Ecclesiis prohibuit Eunomianos, Photinianos, & Manichæos.

CAPUT TERTIUM.

De contentione apud Antiochiam inter Paulinum, & Meletium facta, & de Apollinare Laodiceno ejusque secta.

Theodoretus. *lib. 5. cap. 3. Edit. Christ. Valef. cap. 2. & 3. p. 200. A. B. Schismata Christianorum.*

TUnc igitur in Antiochia, quæ præsidet Orienti, contentio hujusmodi causa provenit. Pro Apostolicis dogmatibus laborantes; sicut jam dictum est, erant divisi; & alii post calumnias irrogatas Eustathio, Arianam abominati vesaniam, apud semetipsos Sacra celebrantes, Paulinum habebant Antistitem: alii verò post ordinationem Euzoii, cum Meletio convenientes, ejus doctrinâ fruebantur. Ad hæc autem Apollinaris Laodicenus alterius partis sibimet Præsulatum assumpsit. Qui dum pietatis indueret vultum, & Apostolica se fingeret dogmata conservare, post paululum manifestus hostis apparuit. De divina namque natura adulterinis rationibus utebatur, gra-

dus quosdam generans dignitatum; & sacramentum dispensationis imperfectum explanare præsumens, animamque rationalem, quæ corpus regit, privatam salute confirmans. Si enim animam non assumpsit secundùm illius rationem Deus Verbum neque medecinam præbuit, neque honorem dedit: sed corpus quidem terrenum ab invisibilibus virtutibus adoratur; anima verò, secundum divinam imaginem facta, in inferiora permansit, contumeliis induta peccati. Qui plurima super hæc vesanus asseruit. Aliquando etenim pariter confitebatur & ipse ex sanctâ Virgine assumptam carnem: aliquando verò eam cum Deo Verbo cœlitus descendisse: aliquando cum ipsum factum carnem, sumpsisse nihil ex nobis. Aliasque plurimas, & inanes fabulas sacris promissionibus copulabat, quas in præsenti dicere superfluum judicavi. Talia siquidem ille dicens, non solum suos peste complevit: sed etiam quosdam nostrorum fecit hujusmodi lepra participari. Post paucum verò tempus, dum suum viderent opprobrium, & Ecclesiæ claritatem, penè cuncti reversi sunt, & communionem Ecclesiasticam percipere meruerunt; non tamen priorem deposuêre languorem, sed magis plurimos constantium latenter sauciaverunt. Ex hac ergo radice in Ecclesiis germinavit una carnis, deitatisque natura, & ut divinitati Unigeniti passio copuletur; & alia, quæcumque populis, & Sacerdotibus certamina genuerunt. Sed hæc quidem postea facta sunt. Tunc igitur veniente Sapore Magistro militiæ, & ostendente Principis legem, Paulinus quidem fatebatur se Damasi esse participem. Promittebat etiam Apollinaris, hoc ipso languore celato. Sacratissimus verò Meletius sub quiete degens, illorum certamina devitabat. Porrò Flavianus sapientissimus tunc in ordine Presbyterii constitutus, primò quidem veniente Magistro militum, ita ad Paulinum locutus est: Si communionem Damasi, ô amice, sectaris, ostende nobis dogmatum tuorum apertè consortium; ille namque dum unam Trinitatis substantiam confitetur, trea subsistentias prædicat in aperto: veruntamen è diverso subsistentias perimis Trinitatis: ostende itaque dogmatum concordiam, & suscipe * secundum leges Ecclesias. Cùm ergo illum his sermonibus objurgasset, conversus Apollinari dixit: Admiror te, ô amice, sic impudenter veritati resistere, cùm apertè noveris, quoniam laudabilis Damasus perfectè naturam nostram à Deo Verbo dicit assumptam: tu verò contraria fatearis. Mentem namque nostram salute fraudas. Si autem falsè loquimur, te forsitan accusantes; vel nunc novitatem à te natam denega, & Damasi amplexus doctrinam, * sectam suscipe venerandam veritatis. His itaque rationibus sapientissimus Flavianus illorum fiduciam ita redarguit. Porrò Meletius omnium mansuetissimus, omnium tranquillissimus, atque modestus Paulino dixit: Quoniam & mihi harum ovium curam commisit Dominus, & tibi similiter aliarum, suscipe hanc sollicitudinem, & communica alterutris sub dogmate pietatis. Jungamus amicè greges, & solvamus de Præsulatu contentionem: communiter pascentes oves, curam earum communiter offeramus. Si autem de sede certamen est, ego etiam hanc contentionem conabor expellere. In sede sacrum ponatur Evangelium, & ex utraque nos parte sedeamus. Et si quidem priùs ego terminum vitæ suscepero, solus

* MS. Lyr. *secundum leges Ecclesiasticas.*

* MSS *separa venerandæ.*

Meletii mansuetudo, & moderatio.

eris Antistes: si verò hoc tibi priùs evenerit, ego rursus gregis habebo curam. Cùm hæc ergo Meletius cum omni mansuetudine protulisset, Paulinus acquiescere non consensit. Tunc Magister militiæ, judex utrorumque verborum, Ecclesias Meletio tradidit. Paulinus autem aliarum ovium permansit Antistes. Verùm Apollinaris Præsulatu Ecclesiæ nudatus, novitatem doctrinæ suæ apertâ impudentiâ prædicabat, & ducem semetipsum ostendit hæreseos, & ipse quidem in Laodicea crebrò morabatur. In Antiochia vero jam priùs Vitalem ordinaverat, vita quidem optima decoratum, & Apostolicis dogmatibus * enutritum, postea tamen hoc languore putrefactum. Porrò sacratissimus Meletius Diodorum illum, cujus jam meminimus, qui sub hac tempestate nimis asperrima, Ecclesiæ navem sine submersione servaverat, Tarsensium Pastorem constituit, eique Ciliciæ gentis curam commisit: Apameæ verò Pontificalem curam Joanni dedit; qui licet genere, ac nobilitate fulgebat: tamen progenitores propriis virtutibus adornabat. Hunc ergo & sermo decorabat, & vita. Is itaque tempore tempestatis confidelium suorum numerum gubernavit, cooperatorem habens laudabilem Stephanum, quem sacratissimus Meletius ad alia certamina destinavit. Nam dum agnovisset Germaniciam, Eudoxii peste corruptam, hunc ibi tamquam sapientissimum medicum destinavit. Erat enim omni Græcorum doctrina plenus, & divinis dogmatibus * farcinatus. Quamobrem spe sua fraudatus non est. Usus namque dono spiritalis doctrinæ, lupos mutavit in oves. Porrò magnus Eusebius de exilio remeans, Acacium summæ claritatis virum in Berœa ordinavit Episcopum, in Hierapoli Theodorum, cujus mira conversatio hactenus decantatur, Eusebium in Chalcide, in Cyro nostra Isidorum. Aiunt enim, quia etiam Eulogium, qui pro Apostolicis dogmatibus fuerat decertatus, & in Antinoo cum Protogene missus exilio, Edessæ ordinasset Episcopum. Barses enim sacratissimus, jam de præsenti luce migraverat. Sanctus verò Eusebius ultimum Episcopum Marin in civitate Dolicha fecit. Hæc enim parva civitas vesaniam tunc obtinuerat Arianam. Ubi dum accessisset Eusebius, ut Marin, virum plurimis virtutibus decoratum, in sede collocaret Episcopali, quædam mulier Arianâ peste completa, regulam de tecto demisit, qua ejus caput valde contrivit; isque post paululum ad vitam meliorem de hac luce migravit. Qui moriens, præsentes jurejurando constrinxit, ut ab ea, quæ hoc fecisset, nullo modo pœnas exigerent, imitatus Dominum suum, qui pro crucifigentibus ait: *Pater dimitte eis; non enim sciunt quid faciunt.* Simul & conservum Stephanum, qui post multos lapidum jactus clamabat: *Domine ne eis statuas hoc peccatum.* Hoc ergo modo magnus Eusebius est defunctus. Et qui Thraciæ Barbaros evitavit, impiorum hæreticorum manus declinare non potuit: sed martyrii coronam illorum ferocitate suscepit. Hæc ergo gesta sunt post reversionem Episcoporum.

Apollinaris privatus Episcopatu.

* MS. Lyr. *erudatum.*

Meletius Diodorum Tars. Joannem Apameæ Episcopum ordinat.

* MS. Lyr. *saturatus.*

Eusebius de exilio reversus plures Episcopos instituit.

Eusebius à muliere Ariana jacta tegula occiditur.

Luc. 23. 34.

Act. 7. 59.

CAPUT QUARTUM.

De Theodosii ducatu, & quomodo à Gratiano Imperatore fuerit ordinatus, & ad Orientale missus Imperium, Orthodoxis profuerit, & retruserit hæreticos.

THEODORETUS lib. 4. 5. 6. pag. 203 D.
* Ed. Frob. & Niv. *Pannam, vel Pannoniam.*

POrrò Gratianus Thraciam Barbaros vastare cognoscens, Italiâ relictâ, in * Phoenicem venit. Ea tempestate Theodosius tam propter parentum nobilitatem, quàm pro fortitudine propria nominatissimus habebatur; & ob hanc causam invidia similium Judicum fatigatus, in Hispania morabatur, ubi & ortus fuerat, & nutritus. Cùmque Imperator quid faceret, hæsitaret; quippe, cùm Barbari elevati victoriâ, inexpugnabiles esse viderentur, ducatu Theodosii pugnam credidit terminari. Repente siquidem eum ab Hispaniis evocans, & Magistrum militum esse denuntians, cùm expeditu ad Barbaros destinavit. At ille fide munitus, confidenter ad Thracias est profectus. Quò dum venisset, vidisserque Barbaros, exercitum ordinavit ad pugnam. Congressione verò facta, impetum Barbari non ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant: hi verò fortiter sequebantur. Immensaque cædes tunc facta est Barbarorum. Plurimis igitur interemptis, paucisque latenter transeuntibus Histrum, mox Dux optimus exercitu disperso per vicinas urbes, ipse velociter remeavit ad Principem; ita ut ipse triumphorum suorum nuntius extitisset. Quod tamen nec ipsi Imperatori, dum miraretur factum, credibile videbatur. Invidi siquidem etiam fugisse eum dicebant, & exercitum perdidisse. At ille derogantes sibi petiit dirigi, qui viderent hostium multitudinem peremptorum. His verbis Imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eique renuntiarent. Porrò Dux optimus inter hæc divinam visionem vidit, & ab ipso Deo apertè sibi monstratam. Conspexit enim in somnis, quia sanctus Meletius Antiochenæ civitatis Antistes, chlamydem sibi vestiret Imperialem, & coronâ caput ornaret. Hæc cùm nocte vidisset, cuidam manè retulit * amicorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmaticum, nihil dubium continere. Cùmque pauci omnino transissent dies, qui pro victoriæ inspectione missi fuerant, remearunt, peremptaque hostium multa millia narraverunt. Quamobrem lætatus Princeps, Theodosium fecit Imperatorem.

Theodosius Dux militum Barbaros profligavit.

Theodosii visio.

* Ed. *clericorum.*

Theodosius fit Cæsar.

SOCRATES. lib. 5. cap. 2. pag. 260. C.

* An. Dom. 379.

* Consulatu Ausonii, & Olibrii sextadecima die Januarii mensis.

Traditaque ei sceptrorum parte Valentis, ipse rursus ad Italiam rediit, & illum ad Regna collata transmisit. Mox igitur ut Imperium sumpsit, præ omnibus de concordia Ecclesiæ cogitavit, & uniuscujusque Præsulatus Episcopos Constantinopolim convenire præcepit. Hæc sola erat Ariano plena contagio. Nam Occidens liber ab hujusmodi languore permansit. Constantius enim senior, filius Constantini majoris, & Constans junior paternam fidem integram servaverunt. Rursus etiam Valentinianus Imperator Hesperiæ inviolatam custodivit fidei pietatem. Orientis autem tractus, multifariàm hujusmodi labe completus est. Arius enim Alexandrinus Presbyter civitatis hanc ibi genuit blasphemiam. Post quem Eusebius, Patrophilus, & Aëtius Palæstini, & Paulinos, atque Gregorius Phœnices, & Laodicensis * Theodorus, cumque his Georgius, post quos etiam Athanasius, & Narcissus Cilices, & alii plurimi malè jactata semina nutriverunt. His igitur nequissimis cultoribus fuit cooperator Constantius, atque Valens. Pro hac ergo solummodo causa, Theodosius suo subjacentes Imperio Constantinopolim congregari præcepit Episcopos.

THEODORETUS lib. 5. cap. 6 pag. 205. B.

Theodosius episcopos Constantinopolim convocat.

* MS. Saxheod. *Theodulus.*

CAPUT QUINTUM.

Quomodo Macedoniani denuo ab Orthodoxis divisi sint.

SOCRATES. lib. 5. cap. 4. pag. 261. B.

INterea Macedoniani, post legationem ad Liberium destinatam, aliquanto tempore sine discretione communicabant ipsi, & iis, qui ab initio definitionem fidei Nicænæ susceperant. Cùmque lex Principis Gratiani licentiam religionibus, sicuti vellent, communicare præbuisset, denuo sunt divisi: congregatique in Antiochia, statuerunt vocem consubstantialitatis amovendam, & venerantibus Nicænam fidem non esse communicandum. Sed plurimi, videntes eorum varietatem, recesserunt ab eis, & consubstantialitatis sectatoribus sunt uniti.

CAPUT SEXTUM.

Quomodo Theodosius Imperator Thessalonicæ baptizatus sit.

SOZOMEN. lib. 7 cap 4. pag. 707. C.

CUmque Theodosius bello Barbaros superasset, & illi Romanos amicos habere deprecarentur, causâ fœderis acceptis obsidibus, Thessalonicam venit. Ubi dum in ægritudinem incurrisset, ab Acolio ejus civitatis Episcopo baptizatus est, licet à progenitoribus Christianum dogma, & fidem Nicæni Concilii sequeretur.

SOCRATES. lib. 5. cap. 6. pag. 262. A.

Tunc igitur baptizari cupiens propter infirmitatem, Thessalonicensium requisivit Episcopum, cujusnam fidei esset. Quo respondente, quoniam Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere: sed inviolatam ab initio fidem Nicæni Concilii conservarent, ille libenter ejus verba suscipiens, baptizatus, atque ab ægritudine liberatus est.

CAPUT SEPTIMUM.

Professio Theodosii de fide.

SOZOMEN. lib. 7. cap 4. pag. 708. A.

COgitans igitur Imperator, quia melius esset pronuntiare subjectis, cujus esset fidei, ne videretur vim facere, si quemquam subitò invitum ad cultum religionis impelleret, legem è Thessalonica populo Constantinopolitano proposuit. Hoc enim visum est, ut veluti de quadam civitatis arce omnibus subjectis, aliisque civitatibus indicante scriptura, fieret manifesta. Cujus legis verba sunt hæc.

IMPP. GRATIANUS, VALENTINIANUS, & Theodosius Augg. ad populum urbis Constantinopolitanæ.

Cunctos populos, quos Clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam divinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio usque nunc ab ipso insinuata declarat; quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriæ Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam, Patris, & Filii, & Spiritus sancti unam Deitatem, sub pari Majestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti: reliquos verò dementes, vesanosque judicantes, hæretici dogmatis * infamiam sustinere, divina primùm vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Data iii. Kalend Martias, Thessalonicæ. * Gratiano quinto, & Theodosio Augg. coss.

* Ed. V. infamiam.

* An. Dom. 380.

Hæc sanciens post paululum Constantinopolim venit.

CAPUT OCTAVUM.

De Gregorio Nazianzeno Constantinopolim translato.

Sozomen. lib. 7. cap. 5. pag. 708. C.

TUnc igitur Gregorius Nazianzenus communi decreto multorum Episcoporum in Constantinopolim transmutatus, intra civitatem in parvo Oratorio Sacra celebrabat. Cui loco postea Principes Basilicam maximam copulantes, eam vocaverunt Anastasiam.

CAPUT NONUM.

De Basilica sanctæ Anastasiæ.

Sozomen. lib. 7. cap. 5. pag. 708. D.

QUæ non solùm pulchritudine, & magnitudine, verùm apertissima apparitione Dei noscitur illustrari. Illic enim divina virtus in somnis, & apertè, plurimis & frequenter multisque languentibus, & interim in rerum periculis constitutis subvenisse dignoscitur; ita ut crederetur ab aliquibus sanctam Mariam, Christi Matrem Virginem hanc esse; cùm tali namque habitu multis ostenditur. Quam Basilicam ideo Anastasiam vocant, sicuti reor, eo quòd dogma Nicæni Concilii in Constantinopoli, quasi jam mortuum, eo loco expositionibus Gregorii resurrexit. Ego tamen audivi quosdam verisoquos retulisse, dum populus illic congregaretur ad Missas, mulierem prægnantem de superiore porticu cadentem defunctam fuisse: tuncque communi oratione facta super eam, revixisse, & cum partu salvatam esse. Quam ob rem nimis inopinabile Anastasiæ nomen, id est, resurrectionis accepit.

CAPUT DECIMUM.

Quomodo Theodosius ab Ecclesiis Constantinopolitana Arianos repulerit.

Socrates. lib. 5. cap. 7. pag. 265. C.

GRegorius itaque vir eloquentissimus, ac venerandus, agnoscens aliquos murmurare, eo quòd esset ex alia civitate, adveniente Principe, Constantinopolim habitare declinabat. Imperator tamen, dum in tali statu inveniisset Ecclesias, cogitabat quemadmodum pacificaret omnes, & cunctas augeret Ecclesias. Mandavit ergo repente Demophilo, qui tunc Arianæ religioni præsidebat: Si vis, inquit, credere secundum Nicæni dogma Concilii, uniatur populus, & suscipiat pacem. Cùmque ille propositionem hujusmodi refugisset, tunc Imperator: Si pacem, inquit, concordiamque declinas, fugere te etiam à sacris Basilicis ego præcipio. Hæc audiens Demophilus, & cogitans quia grave esset potioribus resultare, convocans in Ecclesiam plebem, & surgens in medio cunctorum, hæc per se subjectis verba locutus est: Fratres, scriptum est in Evangelio: *Si persecuti vos fuerint, ex ista civitate fugite in aliam.* Quia igitur Imperator Ecclesiis opus habet, scitote crastina nos Collectam foris urbem celebraturos. Hæc cùm dixisset, egressus est. Non tamen sic intelligens Evangelii verba, quemadmodum dicta sunt. Illic enim præcipitur, ut fugientes habitationem mundanam, Hierusalem requirant supernam. Egressus ergo de civitate ante portas, conciliabula celebrabat. Cum quo simul exiit Lucius Alexandria pulsus, quia tunc apud Constantinopolim morabatur. Sic itaque Theodosii concordiam non ferentes, post quadraginta annos Ecclesias, quas vi tenuerant, reliquerunt. Egressi de civitate * quinto Consulatu Gratiani, & Theodosii primo, mense Novembri. Quo facto, Nicænæ fidei sectatores Ecclesias receperunt.

Matth. 10. 23

* An. Dom. 380.

CAPUT UNDECIMUM.

De Eunomii calliditate.

Sozomen. lib. 7. cap. 6. pag. 710. B.

IGitur cùm Eunomius Valentis temporibus à suis Clericis recessisset, apud semetipsum in Bithynia morabatur, vir callidus, & dicendi peritus, multusque populus concurrebat ad eum: alii experiri volentes: alii audire quæ diceret. Hujus fama pervenit ad Principem; cum quo ipse quoque voluit habere sermonem: sed Augusta Flacilla precibus eum retinuit. Erat enim fidelissima, & Nicæni dogmatis jura sub integritate servabat, timuitque ne, ut assolet, eloquio viri callidi captus Imperator, facilè in sectam ejus incurreret.

Prohibet Flacilla Aug. ne Imperator cum Eunomio colloquatur.

CAPUT DUODECIMUM.

De Concilio Constantinopolitano contra Macedonianos.

Theodoretus. lib. 5. cap. 7. pag. 206. B.

INterea cùm Episcopi centum & quinquaginta fuissent apud Constantinopolim congregati,

Theodosius Meletium agnoscit, nunquam nisi in somnis visum.

præcepit Imperator, ut nullus proderet quis esset maximus ille Meletius. Volebat enim ex memoria sui somnii virum illum sibimet indicari; cùm ergo omnis illa multitudo Pontificum Regiam introisset domum, relictis omnibus ad magnum currit Meletium, & veluti quidam filius patris amator, post multum tempus paternâ visione potitus, amplectebatur eum, & simul osculabatur oculos, labia, pectus, & caput, dextramque, quâ eum in somnio coronaverat, insinuavitque illi quam viderat visionem. Cùmque etiam cæteros congruè salutasset, rogavit tamquam Patres, ut de rebus præsentibus cogitarent.

SOCRATES. *lib. 5. cap. 8. pag. 264. C.*

Et ut in urbe Constantinopolitana ordinaretur Episcopus. Et cùm speraret posse Macedonianos uniri, etiam eorum convocavit Episcopos. Convenerunt ergo de consubstantialitatis fide Timotheus Alexandrinus, Cyrillus Hierosolymitanus, post pœnitentiam in consubstantialitatis dogma consentiens, Meletius Antiochiæ, & Acholius Thessalonicæ, aliique plurimi; ita ut centum & quinquaginta numerus impleretur. Macedonianis verò præerat Eleusius Cyzici, & Lampsaci Marcianus; erantque simul triginta sex, quorum plurimi esse videbantur de civitatibus Hellesponti. Convenerunt itaque * Consulatu Eucharii, & Evagrii mense Majo. Igitur Imperator, & Episcopi partis ejus laborabant, ut Eleusius, ejusque sequaces unirentur Ecclesiæ: commemorantes eis legationem, quam miserant ad Liberium, tunc Romanæ urbis Episcopum per Eustathium, & quia dudum sponte ei communicassent; nec esset sine pudore, ut subitò bene priùs placita permutarent. At illi ejus monita, apertaque convitia parvipendentes, elegerunt sequi potiùs Arianam pestem, quàm consubstantialem dicere Trinitatem. Hæc farentes de Constantinopoli sunt egressi, & scribebant alterutris, ne quis eorum in Nicæni Concilii dogmate consentiret.

* An. Dom. 381.

Macedonianorum pertinacia.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Ordinatione Maximi Cynici, ejusque depositione, & Ordinatione recta Nectarii, & de Canonibus in ea Synodo constitutis.

THEODORETUS *lib. 5. cap. 8. pag. 206 C.*

Gregorius Nazianzenus Constantinopolim relinquit.

GRegorius itaque, qui tunc Constantinopolitanam regebat Ecclesiam, Nazianzum remeare tendebat. Pro quo cùm Episcopatus Constantinopolitanæ vacaret Ecclesiæ, Timotheus Alexandrinus Petri successor, Maximum quemdam Cynicum ordinavit Episcopum, cùm nuper totondisset eum. Is enim erat etiam Apollinaris vesania farcinatus. Sed non pertulerunt hoc malum viri sanctissimi Constantinopoli congregati. Et dum Ægyptii maximè se pro ejus ordinatione separassent, sacra officia cum Gregorio celebrabant. At ille graviter ferens rursus factam divisionem, exorabat universos, ut laude dignum virum quærerent, quem Pontificem ordinarent. Tunc illi ejus verbis acquiescentes, Nectarium generis nobilitate decoratum constituerunt Constantinopolitanæ civitatis Episcopum: Maximum verò Apollinaris contagio laborantem, nudatum Pontificali dignitate projecerunt.

SOCRATES. *lib. 5. cap. 8. pag. 265. C.*

Tunc etiam regulam protulerunt, ut Constantinopolitanus Episcopus haberet honoris privilegia post Pontificem Romanum, eo quòd sit nova Roma. Firmaveruntque rursus Nicænam fidem, & Patriarchas constituerunt, distribuentes provincias; ut Episcopi uniuscujusque diocesis ad Ecclesias non irent extraneas. Hoc enim primitus propter persecutionis tempus indifferenter agebatur. Distribueruntitaque Nectario quidem maximam civitatem, & Thraciam: Ponticam verò diocesim Helladio, qui post Basilium fuit: Cæsaræam Cappadociæ Gregorio Nysseno, Basilii Germano: Troilo quoque Melitenæ Armeniæ jus Patriarchæ dederunt: Asianam verò diocesim Iconii Amphilochius est sortitus: Optimus autem Antiochiæ Pisidiæ: Ægyptum quoque Timotheo Alexandrino distribuerunt. Porrò Ecclesiarum Orientalium gubernationem ejus Præsulibus commiserunt Pelagio Laodiceno, & Diodoro Tarsi: Antiochenæ Ecclesiæ privilegia reservantes, quæ tunc Meletio præsenti dederunt. Definierunt pariter, ut si quid in provincia qualibet emergeret, provinciæ Concilio finiretur. In his omnibus suum præbuit etiam Imperator assensum.

Constantinopolitanus Pont. post Romanum primus.

Patriarchæ instituti.

Provincialium conciliorum institutio.

THEODORETUS *lib. 5. cap. 8. pag. 206. D.*

Parvo siquidem tempore transeunte, sanctus quidem Meletius est defunctus, & ab omnibus sapientibus cum præconiis maximis est sepultus.

THEODORETUS *lib. 5 cap. 8. pag. 207 C. Synodus Constantinopolitana.*

Æstate verò sequente, rursus plures Episcopi ad Constantinopolim pro causis Ecclesiasticis sunt reversi, ubi Occidentalium Episcoporum Synodicam susceperunt epistolam, invitantem eos ad Romam, ut illic maximum celebraretur Concilium. Sed illi quidem profectionem, quasi nihil habituram lucri, refugerunt: verùm litteras direxerunt Damaso, cæterisque Præsulibus, quas pro clariori notitia subdere necessarium judicavi.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Epistola Constantinopolitani Concilii ad Papam Damasum, & Occidentales Episcopos.

DOMINIS HONORABILIBUS, ATQUE Venerandis Fratribus, & Comministris Damaso, Ambrosio, Brittonio, Valeriano, Acholio, Basilio, & reliquis sanctis Episcopis in maxima Roma collectis, sancta Synodus Orthodoxorum Episcoporum, congregatorum in maxima civitate Constantinopoli in Domino Salutem.

THEODORETUS. *lib. 5. pag. 208. B.*

VElut ignoranti vestræ reverentiæ insinuare, atque narrare multitudinem passionum, ab Ariana potentia nobis sæpius illatarum, forsitan supervacuum est. Non enim ita negligere vestram credimus Sanctitatem, ut adhuc egeatis discere, quos certum est condolere. Sed neque tales nos constrinxère tempestates, ut pro sui parvitate latere potuissent. Neque tempus persecutionis est novum: sed adhuc memoriam servat antiquam, non solum in his qui passi sunt, sed etiam in eis, qui participes sunt illorum, quorum proprias indicant passiones. Hesterno enim, ut ita dicamus, aut hodie exiliorum vinculis resoluti, post innumeras tribulationes ad Ecclesias proprias sunt reversi. Aliorum verò in exilio defunctorum funera revocata sunt. Quidam verò etiam ab exilio

remeantes, & ferventi hæreticorum furore detenti, amariora quàm in exilio in propriis sunt perpessi, lapidibus ab eis obruti, sicuti beatus Stephanus. Alii diversis macerati sunt suppliciis, adhuc stigmata Christi, & vulnera in suo corpore circumferre noscuntur. Pecuniarum verò dispendia, honoris ademptiones, singulorumque confiscationes, & machinamina, injurias, atque vincula, quis numerare valebit ad singula? Omnes enim tribulationes verè super nos multiplicatæ sunt ultra numerum. Justè quidem, quoniam valdè peccavimus. Aut certè clemens Dominus passionum multitudine nos voluit exercere. Propter hæc itaque gratias Deo referimus: quia & per tantas tribulationes servos corripit suos, & secundum multitudinem miserationum suarum deduxit nos rursus ad refrigerium. Nobis itaque tempus, & labor maximus necessarius fuit, quatenus emendatio proveniret Ecclesiarum; ut, tamquam pro longa ægritudine, diligentiâ paulatim adhibitâ, priscam pietatis redderet sanitatem. Hoc etenim modo putabimur persecutionibus acerrimis liberari, & Ecclesias, longo tempore ab hæreticis detentas, denuò reparare. Verumtamen graves adhuc nobis sunt lupi, qui postquam de caulis expulsi sunt, ex ipsis pascuis oves abripiunt: collectas facere contendentes, populos commoventes, & in nullo segnes ad Ecclesiæ læsionem. Erat itaque, sicut diximus, necessarium huic operi tempus. Quia tamen fraternam circa nos charitatem ministrantes, Synodum in Romana urbe Dei voluntate fecistis, & nos illic tamquam membra propria, litteris Deo amabilis Principis evocastis; ut quoniam tunc ad tribulationes soli sumus addicti, nunc sub Imperatorum pia concordia non sine nobis regnaretis: sed etiam

1. Cor. 4. 8. nos vobiscum, secundum Apostolicam vocem, conregnaremus. Oratio quidem nostra fuit, si esset possibile, ut omnes nostras simul relinquen-

Psal. 54. 7. tes Ecclesias, desiderio utili jungeremur. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, ut volemus, & apud vos requiescamus? Sed quoniam hoc omnino nudabat Ecclesias, recenter nuper inchoatâ, resque nimis erat plurimis impossibilis: quia concurreramus in urbem Constantinopolitanam causâ litterarum, ad nos præterito anno directarum à vestra charitate post Aquileiense Concilium ad Deo amabilem Imperatorem Theodosium, propter hanc solummodo causam usque ad Constantinopolim properati, & de hac tantummodo Synodo ferentes consensum Episcoporum, qui per provincias permansêre. Majoris verò profectionis neque speravimus opus, neque præaudivimus omnino, antequàm Constantinopolim veniremus. Super hæc autem induciarum angusto tempore faciente, neque præparare nos valentes ad longam profectionem, neque universos communicatores nostros, in provinciis positos commonere, & eorum consensum sumere prævaluimus. Quoniam igitur hæc, & alia multa plurimorum adventum prohibere videbantur;

** Ed. secundum, ad effectum.* quod erat secundùm * effectum rerum, & vestræ circa nos charitatis ostensionem, hoc egimus: Reverendissimos, atque charissimos fratres, & comministros nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, & Priscianum usque ad vos laborare alacriter exorantes, per quos & nostram voluntatem pacificam, & intentionem habentem unitatis ostendimus, zelumque nostrum, quem pro saluberrima fide gerimus, indicamus. Nos etenim persecutiones, sive tribulationes, sive minas Imperiales, sive crudelitates Judicum, sive quaslibet alias tentationes hæreticorum, libenter sustinuimus pro Evangelica fide, quæ in Nicæa Bithyniæ à trecentis decem & octo Patribus roborata dignoscitur. Hanc enim & vobis, & nobis, & omnibus, qui non subvertunt verbum veræ fidei, complacere confidimus, quam scimus antiquissimam existere, & sequacem baptismatis, docentemque nos credere in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Divinitatem quippe, & virtutem, atque substantiam unam Patris, & Filii, & Spiritus sancti credimus, & æqualem honorem, ac dignitatem, & imperium coæternum, in tribus perfectissimis subsistentiis, seu tribus perfectis personis; ut neque Sabellii languor habeat locum confusione subsistentiarum, aut peremptione proprietatum: neque Eunomianorum, & Arianorum, & Pneumatomachorum, id est, Spiritui resistentium blasphemia prævaleat; substantia videlicet secundum illos, aut natura, aut Divinitate divisa, & increatæ consubstantiali, & coæternæ Trinitati posterna quædam vel creata, vel alterius substantiæ natura detur. Inhumanationis verò Christi sermonem sine aliqua violatione servamus, neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes: sed totum scientes perfectum quidem ante sæcula existere Dei Verbum, perfectum verò hominem in novissimo dierum propter nostram salutem factum. Igitur quæ de fide à nobis apertè prædicantur, velut in summa hæc esse noscuntur: de quibus ampliùs

Tomus decretorum Antiochiæ, & Constantinopoli. instrui poteritis, si & Tomum, in Antiochia factum à Synodo ibi constituta, dignemini legere. Et quod anno superiori in Constantinopoli ab universali Synodo cognoscitur esse prolatum: in quibus latiùs fidem professi sumus, & contra novitates hæresum nuper exortas, anathemata ex scripto protulimus. De dispensationibus autem particularibus Ecclesiarum, antiqua, sicuti nostis, sanctio tenuit, & definitio sanctorum Patrum in Nicæa convenientium secundum unamquamque provinciam; & si Pontifices voluerint, ut cum eis vicini propter utilitatem celebrent ordinationes: quibus rebus consequenter & cæteras Ecclesias apud nos ædificari cognoscite, & insignium Ecclesiarum hæc approbasse Sacerdotes.

Constantinopolitana Ecclesia recens. Porrò Constantinopolitanæ urbis novellam, ut ita dicamus, Ecclesiam, velut ex ore leonis hæreticis suffusam blasphemiis abstraximus; & per misericordias Dei reverendissimum, & Deo amabilem Nectarium Episcopum ordinavimus coram universali Concilio cum communi concordia, sub aspectu etiam Deo amabilis Imperatoris Theodosii, universique Cleri, cuncta decernente pariter civitate. In seniore autem, & verè

Antiochena Ecclesia antiquior, & verè Apostolica, in qua Christianorum nomen inventum. Apostolica Ecclesia Antiochiæ Syriæ, in qua priùs venerabile Christianorum appellatum est nomen, reverendissimum, & Deo amabilem Episcopum Flavianum, de universa provincia, & Orientali diocesi concurrentes, regulariter ordinarunt, omni Ecclesia pariter decernente, & quasi sub una voce hunc honorante virum. Quam ordinationem, tamquam legalem suscepit commune Concilium. In matre verò cunctarum Ecclesiarum

Hierosolymitana Ecclesia, mater omnium Ecclesiarum. Hierosolymis constituta, reverendissimum, & Deo amabilem Cyrillum Episcopum esse significamus; qui regulariter olim à Provincialibus ordinatus,

plurima

plurima propter Arianos diversis temporibus certamina passus est. His igitur tam legaliter, & canonicè apud nos gestis, etiam vestram reverentiam congaudere deposcimus, spirituali intercedente dilectione, & timore Dominico, per * quæ humana removetur offensio, & Ecclesiarum ædificatio præponitur universis. Sic etenim verbo fidei concordante, & Christianâ in nobis charitate firmatâ, cessavimus dicere, quod reprehendebat Apostolus: *Ego quidem sum Pauli, ego verò Apollo, ego autem Cephæ*; dum omnes videlicet * appareamus CHRISTI, qui in nobis divisus non est. Et si sine schismate corpus Ecclesiæ, Deo adjuvante, servemus, cum fiducia ante Domini tribunal astabimus.

*MSS. quam.

1. Cor. 1. 12.

* MS. Lyr. videamur.

Hæc contra Arii, & Aetii, Eunomiique vesaniam, necnon contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samosateni, & Macedonii conscripserunt. Similiter autem & Apollinaris novitatem palam abdicaverunt: dicentes, Inhumanationes verò Domini sine violatione servamus: neque sine anima, neque sine mente, aut imperfectam carnis dispensationem suscipientes.

Porrò Damasus omni laude dignissimus, agnoscens hanc hæresim exortam fuisse, non solum Apollinarem, sed etiam Timotheum discipulum illius abdicavit. Et hoc Orientem gubernantibus Episcopis litteris propriis indicavit, quas curavi subter annectere.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Epistola Damasi de damnatione Apollinaris ad Timotheum.

Timodorætus lib. 5. cap. 10. pag. 222. C.

QUoniam Apostolicæ sedi reverentiam debitam charitas vestra distribuit, vobis plurimum, charissimi filii, præstitistis. Nam licet Ecclesiæ, in qua sanctus Apostolus residens docuit, quodammodo nos gubernacula, quæ suscepimus, teneamus: tamen profitemur nos honore minores esse, & propterea omni modo festinamus, ut ad gloriam ejus beatitudinis pervenire possimus. Scitote igitur quia dudum Timotheum profanum, ineruditum, Apollinaris hæretici discipulum, cum impio ejus dogmate condemnavimus: nec ultra concedimus ejus reliquias qualibet ratione de cætero prævalere. Si autem adhuc ille serpens antiquus, semel & secundò percussus, ad pœnam propriam reviviscit: quique extraneus ab Ecclesia est, mortiferisque venenis suis quosdam fidelium tentare non cessat, hanc tamquam pestiferam declinate corruptionem; quatenus vos memores Apostolicæ fidei, quæ præcipuè in urbe Nicena à Patribus ex scripto prolata est, firmo gradu stabiles in fide, & immutabiles perduretis; & non vaniloquia, & exterminabiles quæstiones ab isto audire patiamini Clericos vestros, aut plebem. Jam enim semel formam * dedimus, ut qui semetipsum cognoverit Christianum, illud servet, quod ab Apostolis noscitur esse contraditum, dicente sancto Paulo: *Si quis vobis annuntiaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.* Christus enim Filius Dei, Dominus noster, humano generi per propriam Passionem salutem plenissimam condonavit; ut totum hominem delictis obnoxium, peccatis omnibus liberaret. Hunc si quis in Deitate, sive in humanitate minus aliquid dixerit habuisse, plenus spiritu diaboli, gehennæ semetipsum filium demonstravit. Cur itaque rursus à me quæritis damnationem Timothei? Qui & hic judicio Apostolicæ sedis, præsente quoque Petro Alexandrinæ civitatis Episcopo, cum Apollinari suo doctore damnatus est, & in die judicii tormenta, debitaque supplicia sustinebit. Si verò quibusdam levioribus ille suadet, veluti quamdam spem habens, qui veram spem in Christi confessione mutavit, sciant se cum isto similiter perituros, cum quo Ecclesiasticæ regulæ resultabunt. Deus vos incolumes custodiat, filii charissimi.

* Ed. V. diximus.

Galat. 1. 9.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Statuta sedis Apostolicæ contra diversas hæreses.

Vel secundùm MS. Santheod.

Professio Catholicæ fidei, quam Papa Damasus destinavit ad Paulinum Episcopum in Macedonia, qui fuit in Thessalonica.

SEd etiam alia quædam in eminentissima Roma colligentes, contra diversas hæreses conscripserunt, quæ huic operi necessaria subdere judicavi.

Timodorætus. lib. 5. cap. 10. & 11. pag. 224. C.

1. Quoniam post Nicænum Concilium talis error exortus est, ut quidam dicere profano ore præsumant, sanctum Spiritum per Filium fuisse factum, anathematizamus eos, qui non cum omni prædicant libertate cum Patre, & Filio sanctum Spiritum unius, ejusdemque substantiæ, atque potestatis existere.

2. Similiter autem anathematizamus & eos, qui errorem Sabellii sunt secuti, eumdem dicentes Patrem esse, quem Filium.

3. Anathematizamus Arium, & Eunomium, qui simili impietate, licet verbis discrepent, Filium tamen, & Spiritum sanctum creaturam esse confirmant.

4. Anathematizamus Macedonianos, qui ex Ariana radice derivati, non impietatem, sed vocabulum mutaverunt.

5. Anathematizamus Photinum, qui Hebionis hæresim renovans, Dominum nostrum Jesum Christum solùm ex Maria confitetur.

6. Anathematizamus etiam eos, qui duos filios esse profitentur; unum ante sæcula, & alium post carnis assumptionem ex Virgine.

7. Anathematizamus & hos, qui pro rationali anima confirmant, quia Dei Verbum in humanam carnem conversum est; ipse namque Filius Verbum Dei, non pro rationali anima, & intelligibili in suo corpore factus est: sed nostram hoc est, rationalem, & intelligibilem animam sine peccato assumpsit, atque salvavit.

8. Anathematizamus & eos, qui dicunt Verbum Dei productione, & corruptione à Patre separatum, & sine * subsistentia; eum autem terminandum esse blasphemant. * Eos autem, qui ab Ecclesiis ad alias Ecclesias migraverunt; tamdiu à nostra communione alienos habemus, donec ad eas redeant civitates, in quibus primitus ordinati sunt.

* Ed. Niv. subsistentia.

* MS. Santheod. hic apponit numerum nonum, & alios deinceps mutat.

9. Si quis autem, alio de loco migrante, ad locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet Sacer-

dotũ dignitate, qui propriam deseruit civitatem, donec ejus successor requiescat in Domino.

10. Si quis non dixerit semper Patrem, & Filium, & semper Spiritum sanctũ esse; anathema sit.

11. Si quis non dixerit Filium natum ex Patre, hoc est, ex ejus divina substantia; anathema sit.

12. Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, sicut verum Patrem ejus, & omnia posse, & omnia nosse, & Patri æqualem esse; anathema sit.

13. Si quis dixerit, quia in carne degens Filius Dei, cùm esset in terra, in cœlis, & cum Patre non fuit; anathema sit.

14. Si quis dixerit, quia in passione crucis dolorem passus est Filius Dei Deus, & non caro cum anima, quâ indutus est forma servi, quam sibimet assumpsit, sicut sancta scriptura dixit; anathema sit.

15. Si quis non dixerit, quia in carne, quam assumpsit, sedet in dextera Patris, in qua etiam venturus est judicare vivos, & mortuos; anathema sit.

16. Si quis non dixerit sanctum Spiritum ex Patre esse verè, & propriè, sicut & Filium ex divina substantia, & Deum Dei Verbum; anathema sit.

17. Si quis non dixerit omnia posse Spiritum sanctum, & omnia nosse, & ubique adesse, sicut & Filium, & Patrem; anathema sit.

18. Si quis dixerit Spiritum sanctum facturam, aut per Filium factum; anathema sit.

19. Si quis non dixerit omnia per Filium, & per Spiritum sanctum fecisse Patrem, hoc est, visibilia, & invisibilia; anathema sit.

20. Si quis non dixerit Patris, & Filij, & Spiritus sancti unam deitatem, potestatem, divinitatem, virtutem, unam gloriam, dominationem, imperium, unam voluntatem, & veritatem; anathema sit.

21. Si quis tres personas non dixerit veras Patris, & Filii, & Spiritus sancti, æquales, semper viventes, omnia continentes, visibilia, & invisibilia, omnia potentes, omnia judicantes, omnia vivificantes, omnia creantes, omniaque salvantes; anathema sit.

22. Si quis non dixerit, adorandum sanctum Spiritum ab universa creatura, sicut & Filium, atque Patrem; anathema sit.

23. Si quis de Patre, & Filio bene sapuerit, de sancto autem Spiritu non rectè crediderit, hæreticus est: quia omnes hæretici de Filio Dei, & de sancto Spiritu malè sapientes, in Judæorum, atque Gentilium incredulitate consistere convincuntur.

24. Si quis autem diviserit Deum Patrem, dicens & Deum Filium, & Deum Spiritum sanctum, affirmans Deos dici, & non Deum, propter unam deitatem ac potestatem, quam esse credimus, & novimus, Patris, & Filii, & Spiritus sancti Deum unum: subtrahens verò Filium, & Spiritum sanctum, tamquam solum opinatus Patrem Deum, anathema sit. Nomen enim Deorum & Angelis, & omnibus Sanctis à Deo positum est, atque donatum. De Patre verò, & Filio, & Spiritu sancto propter unam æqualemque divinitatem, non Deorum nomina, sed Dei nostri * traditur, atque significatur, ut credamus quia in Patre, & Filio, & Spiritu sancto solummodo baptizamur, & non in Archangelorum, & Angelorum nominibus, sicut hæretici, aut sicut Judæi, Gentilesque vesaniunt. Hæc igitur Christianorum salus est, ut credentes Trinitati, hoc est, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, & in ea baptizati, unam deitatem, & potestatem, & divinitatem, & substantiam in eum esse credamus. Hæc itaque Gratiano vivente facta sunt.

* MS. Lyr. [illegible]

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Quod corpus Pauli Constantinopolitani Pontificis de Ancyra fecerit referri Theodosius.

INterea Theodosius Imperator corpus Episcopi Pauli de Ancyra tunc revocari fecit, quem Philippus Præfectus propter Macedonium exilio destinatum, in Cucuso Armeniæ fecerat suffocari. Quod funus cum honore maximo, atque veneratione suscipiens, in Ecclesia recondidit, quæ nunc ex ejus nomine noscitur appellari, quã tunc Macedoniani tenuerant ab Arianis divisi; & expulsi sunt ab Imperatore, quia ejus noluerunt sequi fidem.

Socrates. lib. 5. cap. 9. pag. 266 B.

Ecclesia in honorem sancti Pauli Constantinop. ædificata.

In qua Basilica plurimi nescientes veritatem, Paulum Apostolum illic jacere credunt, & maximè mulieres, ac populi. Hoc itaque tempore etiam Meletii reliquiæ in Antiochiam relatæ, & juxta sepulcbrum Babylæ martyris noscuntur esse reconditæ. Fertur enim, quia per totam viam jussu Principis, ministrantibus cunctis civitatibus, cum psalmodia, & honore debito funus ejus usque ad Antiochiam fuerit revocatum.

Sozomen. lib 7 cap. 10. pag. 716. D. *Meletius corpus Antiochiam relatũ.*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Auspiciis Imperatoris Arcadii.

INter hæc Theodosius Imperator filium suum Arcadium designavit Augustum, * Consulatu Merobaudis secundo, & Saturnini, sexta decima Januarii mensis die. Non longo pòst tempore aderant undique totius religionis Episcopi eodem Consulatu, * Junio mense.

Socrates. lib 5. cap. 10. pag 267. B.
* An. Dom. 385.
* MS. Lyr. Julio.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Quomodo Theodosius examinatione facta hæreticorum omnes expulerit, & foverit solos Orthodoxos.

INter hæc evocans Imperator Nectarium, tractabat cum eo quid fieret, ut non Christianitas discordaret, sed tota uniretur Ecclesia. Dicebat autem: Oportet examinari quæstionem Ecclesias segregantem: quia dum discordia recederet, concordia Ecclesias congregaret. Hoc audiens Nectarius cogitabat, & evocans Agelium, tunc Novatianorum Episcopum, tamquam in fide consortem, indicavit ei votum Imperatoris. At ille cùm esset rebus aliis venerandus, de dogmate tamen non valebat reddere rationem: sed Lectorẽ suum, Sisinnium nomine, statuit, qui pro eo deberet proferre sermonẽ, virum eloquentẽ, & rebus expertum, summeque scientẽ non solum sacrarum profundissima litterarum, sed etiam Philosophica

Socrates. lib. 5. cap 10. pag. 267. C.

dogmata. Is ergo dixit, quia disputatio non solum schismata non uniret, sed etiam hæreses ad contentiones potiores adduceret, & propterea Nectario dedit tale consilium. Bene namque sciebat, quia veteres Patres principium subsistentiæ Filio Dei dare vitabant: quoniam perceperant eum esse Patri coæternum. Quapropter dedit consilium, ut disputativas fugeret intentiones, & testimonium ex traditione Veterum adhiberet; atque Præsules hæresum requireret Imperatur, utrum sermonem vellent facere de antiquis Ecclesiæ Doctoribus, qui ante divisionem floruerunt: an certè illos velut alienos à Christianitate respuerent. Et si quidem eos abnegarent, objiceretur eis: Ergo eos anathematizare præsumite. Et si hoc perpetrare præsumerent, à populo expellerentur. Quo facto apertam fore victoriam veritatis. Si verò de primis non offenderentur Doctoribus: Nostrum, inquit, est præbere Veterum libros, per quos nostrum dogma eorum testimonio roboretur. Inter hæc cùm Nectarius Sisinnium dicentem libenter audisset, festinus ad Palatium properavit, dixitque Principi consilium sibi datum. At ille consideratâ sententiâ, causam sapienter instituebat. Deinde convocatis Hæresiarchis, requisivit, si susciperent Magistros Ecclesiæ, qui ante tempora divisionis extitissent. Illis verò non abnegantibus, sed tamquam præceptores honorantibus, rursum Imperator interrogavit, si eis horum testimonia Christiani dogmatis complacerent. Hæc audientes Præsules hæresum, atque disputatores eorum (erant enim plurimi ad disputationis certamina præparati) in responso vehementer hæserunt. Irruit enim in omnes magna discordia; aliis dicentibus bonum Imperatoris esse propositum: aliis verò cogitantibus, quia non eorum expediret intentioni, dum alii aliter de libris Veterum sentire viderentur. Et nequaquam inter se conspirabant: sed erant divisi, non solùm adversus alias hæreses, sed etiam inter semetipsos, qui dudum unius hæresis esse videbantur. Quamobrem consors malitia, sicut linguæ Gigantum veterum est divisa, & turris eorum funditus est subversa. Cognoscens igitur Imperator eorum confusionem, & quia in disputatione solummodo, & non in antiquis expositionibus confidebant, alio properavit itinere, eisque mandavit, ut ex scripto unaquæque religio terminum suæ fidei declararet. Tunc callidi viri, singularum hæresum subtiliter sua verba tractantes, dogma proprium conscripserunt. Erat enim definitus dies, quo singuli Episcoporum ad Palatium convenirent. Aderant ergo Nectarius, & Agelius consubstantialitatis fidei præsidentes, Arianorum vero Demophilus, Eunomianorum ipse Eunomius, Macedonianorum Eleusius Cyzici. Igitur Imperator eos, qui convenerant, & uniuscujusque dogmatis scripta suscipiens, seorsumque recedens oravit intentè, ut ei cooperaretur Deus ad veritatis electionem. Deinde uniuscujusque dogmatis relegens scripturam, alia quidem omnia tamquam divisionem Trinitatis introducentia culpans, repente disrupit, & solum consubstantialitatis dogma cum laude suscepit. Hæc enim occasio fuit, ut Novatiani bene agentes, intra civitatem haberent rursus Ecclesias. Admiratus namque Princeps eorum concordiam circa fidem, lege præcepit, ut propria oratoria detinerent, & privilegia suæ Ecclesiæ, atque fidei possiderent. Verùm aliarum religionum Antistites propter discordiam suam in reprehensionem sui populi venientes æstuabant, tristitiaque confusi discedebant, & litteris consulabantur alterutros; ut non affligerentur, cur eos plurimi relinquentes ad fidem consubstantialitatis accederent: dicentes multos quidem vocatos, paucos autem electos. Quod utique non dicebant, quando multum populum per potestatem sibimet aggregabant.

Consilium Sisinnii ad confundendos hæreticos.

Theodosius dogma consubstantialitatis amplectitur, cæteris rejectis.

Imperator interea lege sancivit, ut hæretici neque Ecclesias haberent, neque de fide docerent, neque Episcopos, aut alios ordinarent; & alios quidem è civitatibus expelli, alios sine honore esse, neque frui communi civitate permisit. Insuper crudeles pœnas adversus eos in lege conscripsit, quas tamen executus non est. Studebat enim ut per hoc concordes existerent, non verò supplicio subjacerent.

SOZOMEN. *lib. 7. cap. 12. pag. 719. B.*

CAPUT VIGESIMUM.

De Schismate facto inter Orientales, & Ægyptios propter Flavianum Antiochenum.

SEd neque hi, qui tuebantur fidem Niceni Concilii, penitus à tristitia fuerunt extranei. Nam Antiocheni eos, qui in Concilio præsentes fuerant, declinabant: Ægyptii, & Arabes, & Cyprii, Flavianum ab Antiochia expellendum esse dicebant. Palæstini verò, & Phœnices, atque Syri pro Flaviano laborabant. Quarum rerum terminum proprio loco narrabimus. Eo siquidem tempore, quo Constantinopoli * de Synodis agebatur, talia circa Hesperiam provenerunt. Maximus de Britannorum partibus contra Romanorum surrexit Imperium, & laboranti Gratiano contra Alamannos intulit bellum. In Italia verò, puero satis existente Valentiniano, rerum curam Probus Exconsul, atque Præfectus habebat. Justina verò Valentiniani mater, cùm esset Ariana, vivo quidem marito lædere non prævaluit Orthodoxos: eo mortuo, & filio valde juvenculo, Mediolanum veniens, Ambrosio Episcopo erat infesta; ita ut eum destinari juberet exilio.

SOCRATES. *lib. 5. cap. 10. & 11. pag. 269. D.*

* MS. Lyr. & Ed. V. *hæc Synodus.*

Maximus tyrannus Imperium invadit.

Justina jubet Ambrosium in exilium mitti.

Cùmque de Ecclesia juberetur exire Ambrosius, ait: Ego sponte hoc non ago, ne lupis ovium septa videar contradere, aut blasphemantibus Deum: hîc si placet occide, hoc loco mortem pronâ suscipio voluntate.

THEODORITUS. *lib. 5. cap. 13. pag. 217. A.*

Cùmque populus, singulariter diligens Ambrosium resultaret, & trahentibus eum ad exilium valde resisteret, potiùs indignata Justina vocavit Benivolum tunc Quæstorem: jubens, ut velociter proponeret legem, quæ fidem prolatam Arimino confirmaret. Cùmque ille hoc agere declinaret, erat enim Orthodoxus, majoribus eum cingulis invitabat. Benivolus autem discingens se, balteum ante pedes Augustæ projecit: dicens neque illum honorem, neque majorem velle se pro impietatis habere mercede. Cùmque ille hoc facere omnimodis refutasset, inventi sunt alii, qui nequitiæ jussionibus ministrarent.

SOZOMENUS *lib. 7. cap. 13. pag. 720. C.*

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Quomodo Justina Ambrosium fuerit persecuta, & de Gratiani nece, & invasione Maximi.

Socrates. lib. 5. cap. 11. pag. 170. C.

INter hæc nuntiatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius enim Dux Maximi, in lectica portatus, ut occideret Gratianum, hujusmodi opinionem misit in vulgus, quia uxor Gratiani suo viro festinaret occurrere in Lugduno Galliæ civitate fluvium transeunti. Gratianus autem credens conjugem revera venire, quam nuper acceperat, non præcavit ejus insidias, & veluti cæcus in foveam, in manus hostis incurrit. Dum ergo venisset Gratianus, quasi ad uxoris vehiculum, ex improviso exiliens Andragatius, Gratianum callidus interemit. Mortuus ergo est * Consulatu Merobandis, & Saturnini, anno Imperii decimoquinto, vitæ vigesimo & quarto. Hoc itaque facto, ad præsens contra Ambrosium ira Justinæ quievit. Porrò Valentinianus, licet invitus, tempore necessitatis flexus, in Maximi consensit imperio. Tunc Probus metuens Maximi potestatem, ab Italia in Illyricum venit, & in Thessalonica Macedoniæ morabatur.

Andragatius trucidat Gratianum.
* An. Dom. 383.

Theodoretus lib. 5. cap. 14. pag. 217. B.
Maximus tyrannus Orthodoxos defendit.

Cumque audisset Maximus quæ contra Ambrosium rursus magniloquum prædicatorem veritatis agerentur, scripsit Valentiniano; ut bellum, quod agebatur contra Ecclesias, solveretur: monens, ut paternam non amitteret pietatem; adjecitque etiam minas belli: & nisi quiesceret, verba operibus adimpleret. Quamobrem sumens exercitum, venit Mediolanum, ubi tunc ille degebat. Porrò Valentinianus agnoscens ejus invasionem, fugit in Illyricum, experimento cognoscens quæ mala matris consilio sustineret.

Theodoretus. lib. 5. cap. 15. pag. 217. D.

Porrò Theodosius audiens quæ à Justina fuerant gesta, & à tyranno scripta, fugienti Valentiniano rescripsit, non esse mirandum, si Imperatori quidem terror, tyranno verò potestas accresceret; dum Imperator pietati rebellis extitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret; & propterea ille quidem fugeret nudus, iste verò armaretur adversus nudum.

Socrates. lib. 5. cap. 12. pag. 271. A.

Tunc igitur Theodosius Imperator in maxima sollicitudine constitutus, contra Tyrannum præparabat exercitum: metuens, ne quid etiam contra juniorem Valentinianum insidiæ tyrannicæ prævalerent. Ea tempestate etiam legatio Persarum aderat, pacem petens. Quo tempore filius quoque Honorius ei natus est de uxore Placilla, * Consulatu Richomeri, & Clearchi, nona die Septembris mensis: quo Consulatu Agelius quoque Novatianorum Episcopus est defunctus.

* An. Dom. 384.
Honorius Theodosii filius nascitur.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

De morte Timothei Alexandrini, & ordinatione Theophili.

Socrates. lib. 5. cap. 12. pag. 271 C.
* An. Dom. 385.

SEquenti verò * Consulatu Arcadii Augusti primo, & Baudonis, defuncto Timotheo Alexandrinæ civitatis Episcopo, Theophilus suscepit Præsulatum. Post annum verò, Demophilo Arianorum Antistite moriente, Ariani Marinum quemdam Episcopum sibimet ordinaverunt, qui tamen diu non vixit, sub quo divisa est Ariana religio. Quo moriente, Dorotheum ab Antiochia Syriæ deducentes, habuerunt Pontificem.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De prælio Theodosii contra Maximum, atque victoriâ.

Socrates. lib. 5. cap. 12. 13. & 14. pag. 272. D.
Thessalonicenses Maximum receperant.

IGitur Imperator contra Maximum festinans, Constantinopoli Imperatorem filium reliquit Arcadium. Cùmque Thessalonicam venisset, invenit Valentiniani Judices, in maxima tristitia constitutos: quia tyrannum velut Imperatorem ex necessitatis causa susceperant. Theodosius autem apertè quidem nec refutabat, nec admittebat legationem Maximi: non tamen patiebatur sub tyranno positum Imperium Romanorum. Sumens ergo cunctum exercitum, Mediolanum tendebat, ubi erat etiam Maximus. Interea Ariani Constantinopoli positi, diversas opiniones in populo seminantes, dicebant & exercitum Imperatorem amisisse, & ipsum tyranni Ducibus subjugatum, aliaque multa, quæ solent inimici voto nequitiæ jactare; ita ut crebrò hæc audientes, non opinionem, sed vera jam crederent. His sermonibus Arianorum populus inflammatus, ad irrationabilem quamdam exarsit audaciam, domumque Nectarii Episcopi concremavit, * Consulatu Theodosii secundo, & Cynegii. Verùm Imperator Theodosius, dum tyrannum aggrederetur, cognoscentes Maximi milites præsentiam instructionis Imperialis, & signorum ejus adventum, nec famæ quidem ipsius impetum sustinere prævaluerunt: sed apprehendentes Tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eodem Consulatu peremptus est septima & vigesima die Augusti mensis. Andragatius autem, qui peremerat Gratianum, in vicinum fluvium semetipsum projiciens expiravit. Tunc igitur Imperatores Valentinianus, & Theodosius, peractâ victoriâ, venêre Romam. Erat enim cum eis pariter & Honorius valde puer. Quem post victoriam contra Maximum gestam, ab urbe Constantinopolitana Theodosius evocaverat. Dumque in Romana urbe morarentur, festivitates pro victoria celebrantes, tunc suam bonitatem circa Symmachum Exconsulem Theodosius Imperator ostendit. Is enim Symmachus inter Senatores præcipuus habebatur, eratque Romani eloquii eruditione mirabilis, cujus multi quoque reperiuntur libri. Scripsit autem Maximi laudem, eamque recitavit: unde postea reus Majestatis esse videbatur. Quamobrem mortem metuens, confugit in Ecclesiam. Verùm Imperator, cùm esset perfectissimæ Christianitatis, & non solum suæ fidei Sacerdotes honoraret, sed etiam Novatianos, qui proximè ipsius fidei decreta servarent; Leontio, tunc Romano Episcopo Ecclesiæ Novatianorum, roganti beneficium conferens, Symmachum absolvit à crimine. Cùmque veniam Symmachus meruisset, Apologeticum, id est, satisfactionalem librum in Theodosio conscripsit Imperatore.

Theodosius Mediolanum venit.

Ariani domū Nectarii Episcopi Constantinopolitani incendunt.
* An. Dom. 388.

Maximi Tyranni, & Andragatii mors.

Symmachus reus læsæ majestatis propter laudatū Maximum Tyrannum ad Ecclesiam confugit, & liberatur.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Quomodo latrocinia, quæ Romæ per pistrinas fiebant, Theodosius Imper. removerit, & de lege contra adulteras mulieres prolata.

Socrates. lib. 5. cap. 18. pag. 277. A.

THeodosius igitur Imperator, in Romana orbe positus, multùm profuit civitati, alia præbendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erant ab initio in urbe Roma domus, ingenti magnitudine fabricatæ, in quibus panis fiebat, qui universæ civitati ministrabatur. Horum mancipes, tempore procedente, pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Cùm enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earum domuum tabernas instituentes, meretrices in eis prostare faciebant; quatenus per eas plurimos deciperent, alios qui pro pane veniebant, alios qui ibi pro luxuriæ turpitudine festinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant. Et hoc patiebantur maximè peregrini. Et ita fiebat, ut multi usque ad senectutis tempus laborantes, exinde non permitterentur exire: existimantibus eorum propinquis eos esse defunctos. In hujusmodi laqueum quidam miles Theodosii Imperatoris incurrit. Cumque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, evaginato gladio prohibentes occidit. At illi territi detentum militem dimiserunt. Hæc agnoscens Imperator, & mancipes suppliciis interemit: sed & ipsa pistrina funditus esse destruenda præcepit. Aliam sursus abrogavit hujusmodi causam. Si qua mulier in adulterio fuisset capta, hæc non emendabatur: sed potiùs ad augmentum peccandi contradebatur. Includentes enim eam in angusto prostibulo, & admittentes qui cum ea fornicarentur, hora qua turpitudine miscebatur, tintinnabula percutiebantur; ut eo sono illius injuria fieret manifesta. Hæc audiens Imperator, permanere non est passus: sed ipsa prostibula destrui jussit, aliisque pœnis adulteram sancivit affligi. His actis, relicto Romæ Valentiniano, ipse cum Honorio Constantinopolim remeavit * Consulatu Daciani, & Symmachi, die decima mensis Novembris.

* An. Dom. 391.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Quomodo Amphilochius Theodosio persuaserit, ut Arianorum Conciliabula prohiberet.

Theodoretus lib. 5. cap. 16. pag. 228. B.

REvertente siquidem Theodosio ab Hesperiis partibus, venit ad eum Amphilochius, vir admirandus, cujus sæpe meminimus, supplicans, ut Arianorum Concilia de singulis civitatibus prohiberet. Verùm Imperator crudelem judicans esse petitionem, sprevit eum. Porrò sapientissimus Amphilochius eo quidem tempore tacuit: sed causæ remedium memorabile præparavit. Post aliquot namque dies ingressus Palatium, vidensque filium Arcadium jam Imperatorem adstare patri, Theodosium solemniter salutavit: filium verò non ei exhibita salutatione deservit. Verùm Imperator credens oblitum Amphilochium, invitavit ut eum osculari deberet. At ille: Sufficit, inquit, ei proprius honor. Tunc Imperator contristatus ad suam injuriam filio factam contumeliam judicavit. Porrò sapientissimus Amphilochius consilium suæ intentionis aperuit, & cum clamore dixit: Vides Imperator, quemadmodum filio tuo contumeliam non pateris irrogari? Crede ergo etiam omnium Deum sic abominari eos, qui Unigenitum ejus Filium blasphemare contendunt, & velut ingratus circa Salvatorem, & benefactorem semper habere in odio. Hoc intelligens Imperator, & gesta simul, dictaque miratus, legem repente protulit hæreticorum Concilia prohiberi.

Amphilochius noluit osculari Arcadium, & cur.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

De morte Paulini Antiocheni Episcopi, & ordinatione Evagrii, & quomodo Flavianus sit Damaso reconciliatus.

Socrates lib. 5. cap. 15. pag. 273. D.

CIrca hæc itaque tempora in Antiochia Syriæ Paulino Episcopo moriente, plebs ejus declinabat omni modo Flavianum. Et propter hoc Evagrium ordinaverunt suæ partis Episcopum. Quo in brevi tempore mortuo, alter quidem in ejus locum factus jam non est, Flaviano quippe renitente. Verùm hi, qui declinabant Flavianum propter jurisjurandi prævaricationem, seorsum solemnia celebrabant. Porrò Flavianus omni virtute curabat, ut eos sibimet aggregaret. Quod post paululum hoc modo cognoscitur evenisse. Cùm Damasus Romanus Pont. & Theophilus Alexandrinus indignarentur circa Flavianum, non solum propter * perjurium: sed etiam quia ipse fuit occasio, ut populus fidelium discordaret; postea Theophilus à Flaviano rogatus misit Isidorum Presbyterum, ut contristatum Damasum Flaviano mulceret Episcopo: dicens utilem fore populi concordiam, si culpa jam facta Flaviano remitteretur. Hoc itaque modo communione reddita Flaviano, Antiochenus populus paulatim concordiam reparavit. Ariani verò ab Ecclesiis pulsi, in suburbanis Antiochenis Collectas agebant. Inter hæc autem mortuo Cyrillo Hierosolymorum Episcopo, Joannes in ejus sede successit.

* MS. Lyr jurgium.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Quomodo apud Alexandriam Paganorum templa destructa sint.

Socrates, lib. 5. cap. 16. pag. 274. C.

EO siquidem tempore etiam in Alexandria hujusmodi seditio generata est. Præceperat Imperator, ut studio Theophili in Alexandria Paganorum templa destruerentur. Theophilus potestate perceptâ, studuit Paganorum destruere mysteria, & templum quidem Mithræ purgavit, Serapidis verò subvertit. Verùm Mithræ sacra, ubi homicidia perpetrabant, publicè patefecit. Serapidia autem, & aliorum risu plena monstravit: jubens per mediam plateam portari verenda, quæ Pagani cum maximo honore venerabantur. Hæc Pagani videntes, maximè Philosophi injuriam ferre nequiverunt. Uno namque impetu contra Chri-

* MS. Santheod. *accedentes.*

Christiani à Paganis occisi.

stianos * facto, neces innomeras perpetrarunt: resistentibusque Christianis clades hæc usque ad immensa bella processit. Mortui denique sunt in ea congressione Paganorum pauci, Christianorum plurimi: ex utraque verò parte innumeri vulnerati. Porrò Pagani metu Principis, postquàm cæde fuerant satiati, per loca singula celabantur: multi quoque etiam de civitate fugerunt. Inter quos Helladius, Ammoniusque Grammatici, apud quos ego valde puer Constantinopoli legi. Et Helladius quidem Sacerdos Jovis esse direbatur, Ammooius verò Simiæ. His ita gestis, Theophilo in destrurtione templorum solatia ministrabant Præfectus Alexandriæ, & Dux ordinis militaris. Idola siquidem deorum conflabantur ad faciendas ollas, & ad Alexandrinæ Ecclesiæ diversas utilitates, cui ab Imperarore donati fuerant dii ad expensas egentium. Cùm igitur Theophilus omnes contrivisset deos, unum tantummodo reliquit Simiæ simulachrum: jubens id publicè proponi, atque servari, ne sequenti tempore Pagani negarent tales se adorasse deos. Quam rem novi ego, quia graviter ferebat Ammonius Grammaticus, dicens Paganos nihil tam grave perpessos, nisi quia non conflatum est & ipsum, sed pro derisione unum illud idolum servaretur. Helladius autem gloriabatur, dicens quia in congressione, Christiannrum novem ipse peremerit.

Helladius & Ammonius Grammatici præceptores Socratis.

Theodosius idola Alexandrina donavit Christianis, in usus pauperum.

Igitur Imperator audiens quæ Alexandriæ fuerant perpetrata, beatificavit quidem Christianos, Martyrum eis palmas attribuens, eo quòd pro dogmate tanta pericula pertulissent. Paganis autem veniam dedit, ut eis Christianitatem facilè suaderet. Jussitque ut templa funditus, quæ fuerant cædis causa, destruerentur. Cujus litteræ, dum publicè lectæ fuissent, & Christiani Paganos impeterent, terrore ducti custodes Serapidis, fugerunt; & ex illo tempore Christiani ea loca tenuisse noscuntur. Olympius autem Philosophus (sicuti audivi non ante multum tempus) lucescente die qua hoc evenit, audivit quemdam in templo Serapidis, alleluia psallentem. Cumque januis clausis adhuc quietis tempore nullum ibi conspiceret, sed tantummodo vocem psallentis audiret, cognovit signo quid esset futurum; & latenter egressus, inventâ nave discessit.

SOZOMEN. *lib. 7. cap. 15 pag. 724. C.*

Alleluia in Serapidis templo auditum.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De fraudibus, quas per templa sua Pagani faciebant.

THEODORETUS *lib. 5. cap. 22 pag. 228. D.*

THeophilus igitur Alaxandrinam urbem idolorum errore purgavit, & non solum à fundamentis templa subvertit: sed etiam fallaciam Sacerdotum his, qui seducebantur, aperuit. Erant enim simulachra ærea, lignéque intus vacua, & dorsum copulatum ad parietes habentia: ubi quædam foramina relinquebant, & per * adyta ascendentes, & intrantes in simulachra, quæ volebant per eorum ora loquebantur; & hoc modo seducebantur jugiter audientes. In Serapidis igitur ascendens templum, vidit simulachrum, quod magnitudine sua terrebat aspicientes. Referebatur etiam sermo fallax, quia si quis juxta illud accederet, mox terra commoveretur, & pestis cunctos invaderet. Sed hæc verba fabulis anilibus plena esse confidens, magnitudinem despexit velut exanimem, jussitque alicui habenti securim, ut Serapim forti percussione * confringeret. Cùmque cecidisset, clamaverunt omnes, illas aniles fabulas formidantes. Porrò Serapis neque doluit, nempe ligneus; neque vocem emisit, sicut exanimis. Cùm verò ejus abstulissent caput, greges soricum exinde cucurrerunt. Erat enim habitatio soricum, Ægyptiorum deus. Tunc eum per partes incidentes igne concremaverunt, caput autem per totam traxerunt urbem.

* Ed. V. *abdita.*

Quomodo fierent voces idolorum.

Greges soricū in capite idoli Serapidis.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De characteribus sub crucis figura factis, qui in templo Serapidis sunt inventi.

SOCRATES. *lib 5. cap. 17. Pag. 276. A.*

CUmque templum Serapidis nudaretur, inventæ sunt litteræ in lapidibus sculptæ, quæ apud Ægyptios vocantur sacræ, habebantque ipsi characteres figuram Crucis. Hoc Christiani videntes, atque Pagani, singuli eorum hoc signum religioni propriæ deputabant. Christiani dicebant signum esse salutiferæ Passionis Christi: Pagani verò aliquam communionem Christo esse, & Serapidi per hoc signum asserebant. Interpreres autem signum Crucis insinuare dicebant vitam superventuram. Quam ob causam Christiani ad summum fastigium sunt evecti. Cùmque & per alias litteras, quæ apud eos sacræ dicuntur, indicaretur terminum habiturum Serapidis templum, quando character Crucis apparuisset, qui vitam superventuram sine dubio declararet, multò plurimi ad Christianitatem festinabant, & peccata confitentes, baptizabantur. Sed ego non arbitror Sacerdores Ægyptiorum adventum præscisse Christi, & Cruris signaculum designasse. Nam si sacramentum adventus Domini à sæculis, & à generationibus fuit absconditum, sicut dicit Apostolus, & latuit principem nequitiæ diabolum, multò magis famulos ejus Sacerdotes Ægyptiorum. Sed divina providentia hoc præstruxit, ut in litterarum fieret quæstione, quod etiam in Apostolo Paulo monstratum est. Nam & ille sancto Spiritu ditatus, multos Atheniensium adduxit ad fidem, quando ea, quæ in ara erant scripta, sensu propriæ narrationis exposuit. Nisi fortè quis dicat, quia etiam in Sacerdotibus Ægyptiorum operatus fuerit Deus, sicut in Balaam, & in Caipha; & illi quoque prophetasse referuntur.

Pagani ad Christianismū conversi peccata confitentes baptizabantur.

Ephes. 3. 9.

CAPUT TRIGESIMUM.

De cæde, quæ sub Theodosio Thessalonicæ facta est, & de pœnitentia ejusdem Theodosii, Ambrosiique constantia.

THEODORETUS. *lib 5. cap. 16. 17. Edit. Christ. Vales. cap. 16. 17. & 19. pag. 218. D.*

NOn est itaque facilè hominibus, universas vitare hostis insidias. Nam dum quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in avaritiam. Quâ declinatâ, invidiæ fovea præparatur. Hanc si transcenderit, vitium furoris incurrit: & alios plurimos punit laqueos inimicus, quibus capere possit incautos. Et corporis quidem paf-

fiones habet faciliè ministrantes, ut animam possit occidere. Sed mens divino solatio vigilans, machinationum ejus destruit argumenta. Humanam namque naturam participatus Theodosius Imperator, habuit passionum quoque communionem, justoque furori immensam permiscens crudelitatem, injustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est & pro utilitate legentium, & pro memorabili virtutum opinione. Thessalonica civitas est grandis, & populosa, in qua dum fuisset orta seditio, quidam Judicum lapidati sunt, atque trucidati. Hinc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrænavit infirmitatem: sed jussit injustos gladios super omnes evaginari, & unà cum nocentibus innocentes interimi. Septem millia etenim hominum, sicut fertur, occisa sunt, non præcedente judicio: sed tamquam in messibus omnes simul cæsi sunt. Hujusmodi cladem, plenam valdè gemitibus, audiens Ambrosius, cùm Princeps Mediolanum venisset, & solenniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad januas, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis incessu prohibuit. Nescis, inquit, Imperator, perpetratæ à te necis quanta sit magnitudo; neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumptionis agnoscit: sed fortè recognitionem peccati prohibet potestas Imperii. Decet tamen ut vincat ratio potestatem. Scienda quippè natura est, ejusque mortalitas, atque resolutio, & pulvis progenitorum ex quo facti, & ad quem redigendi sumus, & non flore purpureo confidentem infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominum Princeps es, ô Imperator, & conservorum. Unus enim est omnium Dominus, Rex omnium, & Creator. Quibus igitur oculis aspicies communis Domini templum? Quibus palpabis pedibus sanctum illius pavimentum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat injustus? Quomodo hujusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus? Qua præsumptione ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, dum furore verborum tuorum tantus injustè sit sanguis effusus? Recede igitur, recede, ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculum, quo te omnium Dominus nunc ligavit; est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediens (erat enim divinis eruditionibus enutritus, & apertè sciens quæ sunt propria Sacerdotum, quæ Regum) gemens, & deflens ad Regalia remeavit. Cùmque octo mensium continuum transisset tempus, propinquavit Nativitatis Salvatoris nostri festivitas. Imperator autem lamentationibus assiduis in Palatio residens, continuas lachrymas incessabiliter expendebat. Ingressus autem Ruffinus tunc Magister, & singularem apud Principem fiduciam habens, & videns Principem in lamentationibus prostratum, accessit ut lachrymarum causas inquireret. At ille amarissimè ingemiscens, & vehementiùs lachrymas fundens: Tu, inquit, Ruffine ludis, & mea mala non sentis. Ego autem lamentor, & gemo calamitatem meam: quia servis quidem, & mendicantibus aperta sunt templa Dei, & proprium Dominum ingredientes licenter exorant, mihi verò ingressus ad eum non est. Insuper etiam cœli sunt mihi clausi. Hæc dicens, verba singula singultibus interrumpebat. Tunc Ruffinus: Curro, inquit, si tibi placet, Pontificique precibus persuadeo, ut solvatur vinculum, quod ligavit. Ait Imperator: Non suadebis Ambrosio. Novi ego decretum illius esse justum, neque reverebitur Imperialem potentiam, ut legem possit prævaricari divinam. Cùmque Ruffinus verbis plurimis uteretur, & promitteret Ambrosium esse flectendum, Imperator eum pergere cum festinatione præcepit. Ipse verò spe data post paululum est secutus, credens Ruffini promissionibus. Porrò vir mirandus Ambrosius mox ut vidit Ruffinum, ait: Impudentiam canum imitatus es, ô Ruffine, tantæ videlicet necis auctor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginem latrare divinam. Cùmque Ruffinus supplicaret, & Imperatorem diceret esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius ait: Ego vero, inquit, Ruffine prædico, quoniam eum ingredi sacra limina prohibebo: si verò Imperium in tyrannidem mutaverit necem libenter & ego suscipiam. Hæc & alia plurima Ruffinus audiens, nuntiavit Imperatori votum Antistitis, monens ne de palatio fortè procederet. At Imperator hæc in media jam platea cognoscens: Pergo, inquit, & justas in facie suscipio contumelias. Cùmque ad sacra limina pervenisset, in sanctam quidem Basilicam non præsumpsit intrare: sed veniens ad Antistitem, & inveniens eum in salutatorio residentem, supplicabat ut ejus vincula resolveret. At ille tyrannicam dicebat ejus esse præsentiam, & contra Deum vesanire Theodosium, ejusque calcare leges. Verùm Imperator: Non, inquit, insurgo adversus Ecclesiasticas sanctiones, nec iniquè ingredi limina sacra contendo: sed te solvere mea vincula deposco, & communis Domini pro me exorare clementiam, nec mihi januam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noster aperuit. Tunc Antistes: Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tantas iniquitates? Quibus medicaminibus incurabilia vulnera, plagasque curasti? At Imperator: Tuum, inquit, opus est & docere, & medicamina temperare: meum verò oblata suscipere. Tunc sanctus Ambrosius: Quoniam furori, inquit, tuum judicium commisisti, & non ratio protulit sententiam, sed potiùs iracundia; scribe legem, quæ decreta furoris evacuet, ut triginta diebus sententia necis, atque proscriptionis in litteris tantummodo maneat, & judicium rationis expectet: quibus transactis diebus, ira videlicet jam cessante, ratio causam judicans, apud semetipsam quæ cognoverit sub veritate disponat. In his enim diebus agnoscetur, an justa sit, quam protuleris, an injusta sententia. Et si quidem ratio probaverit injusta, quæ sunt prolata disrumpet; si verò justa, firmabit. Dierum verò numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc admonitionem Imperator animo lubenti suscipiens, & optimam esse consitens, legem conscribi repentè præcepit, & propriæ manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum ejus solvit Ambrosius. Quæ lex hactenus observatur. Est enim hujusmodi.

Olim Eucharistia dabatur laicis in manum.

IMPP. GRATIANUS, VALENTINIANUS, Et Theodosius Augg. Flaviano Præfecto Prætorio Illyrici.

Si vindicari in aliquos severiùs contra nostram

Lex de dilatione vindictæ.

consuetudinem nostram pro causæ intuitu jusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed per dies triginta super statu eorum sors, & fortuna suspensa sit. Reos sanè accipiat, vinciatque custodia, & excubiis solertibus vigilanter observet.

Sic igitur sacratissimus Imperator ingredi limina præsumens, non stans Domino supplicavit, neque genua flexit: sed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: *Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.* Manibus autem capillos evellens, frontemque percutiens, & pavimentum lachrymarum guttis aspergens, veniam impetrare poscebat. Cùmque tempus accederet, quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lachrymis est ingressus. Cùm verò obtulisset, sicuti solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autem Ambrosius non quievit, sed differentiam locorum edocuit. Et primò quidem requisivit quid ibidem expectaret: Imperatore dicente sustinere se sacrorum perceptionem mysteriorum; per Archidiaconum remandavit: O Imperator, interiora loca tantùm Sacerdotibus sunt collata, quæ cæteri nec ingredi; nec contingere permittuntur. Egredere igitur, & hanc expectationem cum cæteris habe communem. Purpura namque Imperatores, non Sacerdotes facit. Tunc fidelissimus Imperator etiam hanc traditionem animo lubenti suscipiens; remandavit: Non audaciæ causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognovi. Unde ago gratias pro hujusmodi * medicina. Tali ergo tantaque & Præsul, & Imperator virtute clarebant. Ego namque utriusque opus admiror, illius fiduciam, hujus autem obedientiam: illius zeli fervorem, hujus fidei puritatem. Porrò regulas pietatis, quas à magno Sacerdote percepit, etiam reversus in Constantinopolitana urbe servavit. Nam dum festivitatis tempore ad Ecclesiam processisset, oblatis ad altare muneribus, mox egressus est. Cùmque Nectarius tunc Præsul Ecclesiæ mandasset ei, cur intus stare noluisset, mandavit Princeps: Vix, inquit, potui discere quæ differentia sit Imperatoris, & Sacerdotis: vix enim inveni veritatis magistrum. Ambrosium namque solum novi dignè vocari Pontificem. Tantùm itaque profuit increpatio à viro virtutibus florente prolata.

Psal. 118. 25.

Imperator munus ad altare solebat offerre.

Ambrosius nō patitur Imperatorem intra cancellis Ecc esse manere.

* *Ed. V. disciplina.*

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De virtutibus uxoris Theodosii.

HAbebat igitur Imperator & aliam utilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Conjunx enim ejus de divinis legibus eum sæpius admonebat, seipsam tamen perfectè priùs erudiens. Non enim Regni fastigiis elevata est, sed potiùs divino amore succensa. Beneficii namque magnitudo majus ejus desiderium benefactoris adhidebat. Repentè namque ut venit ad purpuram, claudorum, atque debilium maximam habebat curam, non servis, non aliis ministris utens, sed per semetipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & unicuique quod opus haberet præbens. Sic etiam & per Ecclesiarum Xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum extergens, jus gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosque ministrans, calices diluens, & alia cuncta faciens, quæ servis & ministris mos est solemniter operari. His autem, qui eam de talibus rebus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus Imperii est; ego autem pro ipso Imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marite, cogitare, quid dudum fuisti, quid modò sis. Hæc si semper cogitaveris, ingratus benefactori non eris: sed Imperium, quod suscèpisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis auctorem. His ergo sermonibus velut optimam quamdam utilitatem, virtutisque abundantiam conjugi suo offerebat.

THEODORETUS *lib. 5. cap. 18. Edit. Christ. Vales. 19. pag. 223. C.*

Xenodochia Ecclesiarum.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De Indignatione, & reconciliatione Theodosii propter Antiochenos, statuam conjugis illius deponentes.

HÆc itaque ante maritum defuncta est. Post aliquantum verò tempus mortis ejus aliquid tale provenit, quod maximum amorem, quem habuit circa eam Imperator, ostendit. Coactus itaque Theodosius plurimorum continuatione bellorum quamdam illationem novam imposuit civitatibus. Antiochena verò civitas novum vectigal ferre non potuit: sed videns populus suspendi diversos, egit quod vulgus solet, occasionem seditionis inveniens; deponentes enim imaginem ornatissimæ Placillæ (sic enim Augusta fuerat vocitata) per omnem traxêre civitatem. Hæc audiens Imperator, & indignatus abstulit privilegia civitatis, urbique vicinæ, id est, Laodiciæ primatum tradidit: credens hinc maximè Antiochenos affligere. Post hæc autem incendere, & destruere, & adinstar vicorum Antiochiam redigere minabatur. Administratores autem locorum quosdam comprehensos interemerunt, antequam hanc præsumptionem cognosceret Imperator. Hæc autem omnia Imperator quidem præcipiebat, non tamen fiebant, prohibente id Lege, quam proferri fecit Ambrosius. Cùm igitur venissent qui portabant minas Imperatoris Hellebiehus Magister militum, & Cæsarius Magister officiorum; erant omnes sub formidine constituti. Porrò viri eremum habitantes, virtutis propugnatores, multi tunc & optimi viri, plurima monita, simul & preces eis, qui à Principe missi fuerant, offerebant. Macedonius autem vir sanctus, nihil hujus vitæ sciens, sed etiam divinorum librorum penitus Inexpertus, in summitatibus habitans montium diebus ac noctibus Salvatori omnium puras offerebat preces, non Imperatoris indignatione permotus, non Judicum ab eo missorum, in media civitate utriusque chlamydem comprehendens, ab equis suis ut descenderent imperabat. At illi parvulum senem pannis obsitum vilissimis intuentes, primitus indignati sunt. Cùm verò quidam obsequia perhibentium, virtutem viri illius indicassent, repentè ab equis desilientes, & genua ejus tenentes, veniam suppliciter implorabant. At ille sapientia divina repletus, hæc eis verba locutus est: O amici, dicite Imperatori:

THEODORETUS. *lib. 5. cap. 19 Edit. Christ. Vales. cap. 19. & 20. pag. 244 B. Seditio Antiochiæ propter novam exactionem.*

Macedonii eremitæ ad Legatos Theodosii audax & libera alloquutio.

Non es Imperator solummodo, sed etiam homo. Noli itaque respicere solum Imperium, sed considera quoque naturam. Nam cum sis homo, ejusdem naturæ hominibus cognosceris imperare, & secundum imaginem divinam, atque similitudinem hominum creata natura est. Noli igitur crudeliter, atque sævissimè Dei imaginem necibus subjugare. Irritas enim Creatorem, dum illius punis imaginem. Illud quoque considera, quia tu ipse tantùm propter æream contristaris imaginem. Quantùm verò differat inanimata res animatæ, viventi, atque rationali, cunctis sensum habentibus est apertum. Insuper etiam illud consideret, quia nobis quidem facile est pro una imagine plurimas æreas reparare: at illi omnino difficile vel unum capillum restituere peremptorum. Hæc illi audientes, Principique mandantes, flammam iracundiæ penitus extinxerunt. Qui pro terroribus satisfactionem rescripsit, & causam indignationis innotuit. Non, inquit, oportuerat, me peccante, mulierem omni favore dignissimam, post mortem tantam contumeliam sustinere. Adversum me namque furore indignantes decebat armari. Adjecit etiam, quia tribularetur, & ingemisceret, eo quòd audisset aliquos à Judicibus interemptos.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Quomodo Theodosius fuerit Paganis infensus.

THEODORETUS. lib. 5. cap. 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 216. A. *Quinam Imperatores idolorum cultum prohibuerint, vel permiserint.*

Fidelissimus igitur Imperator tunc contra errorem Paganorum suum transtulit studium, legesque conscripsit: præcipiens idolorum templa subverti. Constantinus enim maximus, omni favore laudandus, qui primus pietate ornavit Imperium, dæmonibus quidem sacrificare omnibus interdixit: non tamen eorum templa destruxit, sed inaccessibilia esse præcepit. Cujus filii paterna vestigia sunt secuti. Julianus autem renovavit impietatem, & flammam veteris seductionis accendit. Porrò Jovianus Imperio sumpto, rursus immolationes prohibuit idolorum. Valentinianus autem major hujusmodi legibus usus, gubernavit Europam. Porrò Valens omnibus quidem aliis concessit, ut religiones suas colerent, sicut vellent; illos solos impugnans, qui pro Apostolicis dogmatibus decertabant. Omni siquidem tempore ejus Imperii, & ad aras ignis accendebatur, & libamina, atque sacrificia idolis offerebantur. Sed & publicas festivitates per plateas agebant, & Orgia Dionysii celebrabant, & cum * scutis currebant, canes eviscerantes, furentes, atque bacchantes, & agentes omnia, quæ nequitiam proprii doctoris insinuant. Hæc omnia Theodosius inveniens fidelissimus Imperator, radicitus evulsit, & oblivioni contradidit.

* MS. Santheod. & Ed. V. *sacris.*

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

Quomodo Marcellus Episcopus Apameæ templa destruxit.

THEODORETUS lib. 5. cap. 21. pag. 216. D.

Primus igitur aliorum Marcellus Episcopus, lege Principis pro armis usus, propriæ civitatis templa destruxit: de fiducia divina, non de hominum virtute præsumens. Quod opus dignum memoria narrare non silebo. Defuncto Joanne, Apamiæ civitatis Episcopo, Marcellus vir sanctissimus ordinatus est, fervens spiritu secundum Apostolum. Inter hæc venit Præfectus Orientis Apamiam, duos Millenarios cum subjectis habens. Quo facto, populus militari timore perterritus est. Ubi dum esset templum Jovis valde præcipuum, & ornamentis plurimis variatum, id Præfectus destruere nitebatur. Videns autem fortè nimis ædificium, ac robustum, impossibile judicavit hominibus lapidum juncturas, & commissiones posse dissolvere. Erant enim ingentes, & alterutris illigati, insuper & ferro, plumboque conjuncti. Porrò Marcellus pusillanimitatem Præfecti videns, eum quidem misit ad alias civitates: ipse verò supplicabat Deo, ut templi destruendi præberet occasionem. Inter hæc venit quidam sponte diluculo, non structor, non lapidum sector, neque alterius cujuscumque peritus artis: sed lapides ferre, & ligna in humeros consuetus. Is ergo accedens promisit facilè templum esse solvendum: qui tantummodo accipere mercedem poscebat artificum. Cùmque hoc sanctus Pontifex promisisset, hoc ille machinatus est. Cohærebat enim templo in altitudine constituta ex quatuor lateribus porticus; erantque columnæ ingentes, & altitudinē templo habentes æqualem. Singularum verò circulus columnarum erat sedecim cubitorum. Porrò natura petræ fortissima erat, quæ non facilè quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem. Quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere. Dæmon etenim quidam teterrimus apparuit, qui flammam vires suas prohibuerat operari. Cùmque frequenter hoc facerent, & molitionem suam explere non possent, nuntiaverunt hoc Pontifici meridie dormienti. At ille repente ad Ecclesiam concurrens, & aquam in vasculo portari præcipiens, aquam posuit sub altari. Ipse verò in pavimento posita fronte clementi Domino supplicabat, ne ampliùs tyrannidem dæmonis ullam pateretur habere fiduciam: sed ut infirmitatem illius eluderet, & signum propriæ virtutis ostenderet, ne magis ex hoc infidelibus * exultationis occasio nasceretur. Hæc cùm dixisset, facto signaculo Crucis in aqua, quemdam Diaconum suum Equitium, fide, & zelo munitum, sumere jussit aquam, & velociter currere, & cum fide aspergere, ignemque sopponere. Quod dum fuisset factum, dæmon effugit, non ferens aquæ virtutem. Ignis autem velut oleum habuit illius aquæ naturam, comprehensaque sunt ligna, & repente consumpta. Columnæ verò suffulturæ solatio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim unà traxerunt. Tum latus, quod cohærebat templo, violentia ruinæ depositum est. Sonus autem totam concutiens civitatem, cunctos fecit ibi concurrere. Et dum inimici dæmonis apertè cognovissent fugam, in divinis laudibus ora resolvebant. Sic enim & alia templa sacratissimus Pontifex ille destruxit. Qui & victoribus scribebat Martyribus, & rescripta suscipiebat, & novissimè etiam ipse martyrio coronatus est.

Dæmon impedit ne templum Jovis igne destruatur.

* MS. Lyr. *insultationis. Aquæ benedictæ effectus.*

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

Ob quam causam Presbyteri super Pœnitentes positi, sint remoti.

Socrates. lib 5. cap 19. pag. 278. C.

HOc itaque tempore placuit, ut Presbyteri, qui erant super pœnitentes constituti, removerentur propter hujusmodi causam. Ex quo Novatiani ab Ecclesia sunt divisi, cum his, qui deliquerant sub persecutionibus Imperatoris Decii, communicare nolentes, ex illo Episcopi pro Ecclesiastica regula Presbyterum super pœnitentes esse constituerunt.

Sozomen. lib. 7. cap 16 pag. 726. B. *Omnino non peccare divinum est.* * MS. Lyr. *assumunt.*

Quoniam omnino non peccare divinum, & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem, & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit: qui verò confiteri refugiunt, majus peccatorum onus * acquirunt; propterea visum est antiquis Pontificibus, ut velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc causam Presbyterum bonæ conversationis, servantemque secretum, ac sapientem virum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui delinquebant, delicta propria fatebantur. At ille secundum uniuscujusque culpam indicebat & * pœnitentiam. Quod etiam hactenus diligenter in Occidentalibus servatur Ecclesiis, & maximè apud Romam: ubi etiam locus est certus pœnitentium. Stant enim rei, & velut in lamentationibus constituti. Dum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionem non percipientes, cum gemitu, & lamentatione semetipsos in terram prosternunt. Ad quos concurrens Episcopus, & ipse cum lachrymis, & gemitu spirituali prosternitur, & omnis Ecclesiæ plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit Episcopus, & elevat jacentes à terra. Tunc competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte vacantes, aut jejuniis, aut abstinentia lavacri, aut suspensione ciborum, aut aliis rebus, quæ jubentur; expectant commune tempus, quod decrevit Episcopus. Constituto verò tempore, velut quoddam debitum exolventes, afflictione * de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices usque ad nostrum conservarunt tempus. Porrò apud Constantinopolim Presbyter super pœnitentes fuit usque ad illud tempus, quo quædam mulier nobilissima, dum peccata sua fuisset confessa, & ei à Presbytero fuisset præceptum, ut jejunaret, & Deo operibus supplicaret; cumque hoc servaret crebriùs in Ecclesia, cum Diacono se concubuisse confessa est. Hoc dum populus agnovisset, sæviebat super Sacerdotes, quasi per eos facta fuisset injuria Ecclesiæ. Tunc Nectarius Episcopus removit Diaconum sceleratum, & quibusdam suadentibus, ut singulos ad communicandum judicio conscientiæ suæ relinqueret, etiam Presbyterum nequaquam super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, dum, ut arbitror, minora peccata pro pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur.

* E Lemnit. Publ. ca pœnitentia modus apud veteres.

*MSS & Ed. V. peccatum.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

De divisione Hæreticorum inter semetipsos.

Socrates. lib. 5. cap 20. pag. 279. D.

DIgnum itaque judico non tacere quæ apud alios gesta sunt, id est, apud Arianos, Novatianos, Macedonianos, & Eunomianos. Ecclesia namque divisa erat, & apud semetipsos singuli congregabantur. Quemadmodum enim, & pro quibus causis divisi sunt, sermone procedente narrabimus. Hoc autem sciendum est, quia Imperator Theodosius nullum horum persequebatur præter Eunomium, qui Constantinopoli Collectas in domo faciebat, & conscriptos à se libros recitabat; ita ut ejus doctrina multi corrumperentur. Pro qua causa eum mulctavit exilio, nullumque alium fatigavit, neque sibimet communicare compulit: sed singulos per loca propria Collectas celebrare permisit, & cultum tenere Christianitatis, sicut præcipere potuit. Et alios quidem permisit extra civitatem Oratoria fabricare: Novatianos autem concordes suæ fidei, intra urbem Ecclesias habere concessit. De quibus quidem pauca dicenda sunt. Quadraginta annis Agelius Præsul fuit à temporibus Constantini usque ad annum sextum Theodosii. Qui cùm venisset ad mortem, Sisinnium Presbyterum ordinavit Episcopum, virum eloquentissimum, & à Maximo Philosopho unà cum Juliano Imperatore litteris eruditum. Cùmque populus Novatianorum culparet ordinationem, cur non Marcianum potiùs ordinasset, per quem sub Valente Novatiani sine persecutione mansissent: tunc Agelius populi volens placare tristitiam, etiam Marcianum ordinavit Episcopum. Et cùm melius habuisset, in Ecclesiam processit, & sermonem fecit, dicens: Marcianum habetis post me, post Marcianum verò Sisinnium. Post paucos itaque dies defunctus est. Sub Episcopatu verò Marciani etiam eorum Ecclesia ex hujusmodi causa divisa est.

Eunomius in exilium mittitur.

Agelius Novatianus Sisinnium, & Marcianum sibi successores ordinat.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

De Sabbatio Hæresiarcha.

Socrates. lib. 5. cap 20. Edit. Christ. Vales. cap. 21. pag. 281. A.

SAbbatius quidam ex Judæo factus Christianus, & à Marciano ad Presbyteratus honorem provectus, nihilominus sectæ Judaicæ serviebat, cum quo scelere ambiebat etiam Episcopatum. Assumens ergo sui desiderii conscios duos Presbyteros, Theoctistum, & Macarium, novitatem festivitatis Paschalis, sub Valente Imperatore constitutam in vico Phrygiæ Pazo, defendere nitebatur. Et primùm quidem, quasi pro Ecclesiæ integritate custodienda, dicebat non esse dignos quosdam participatione Sacramentorum. Procedenti verò tempore manifestatus est, dum Collectas proprias celebraret. Inter hæc Marcianus agnoscens ejus errorem, & ordinationis suæ culpam, quia vanæ gloriæ homines Presbyteros ordinaverat, cum gemitu dicebat: Melius fuisse super spinas ponere manus suas, quàm Sabbatium ordinasse Presbyterum. Proinde Synodum in Sangario Bithyniæ Novatianorum fecit Episcoporum: quò congregati evo-

Novatianorum Synodus apud Sangarium Bithyniæ.

Ed. dissensionis.

caverunt eos, ut coram Synodo causas* dicessionis suæ proponerent. Cumque Sabbatius discordiam festivitatis Paschalis suam diceret esse tristitiam, & oportere ut secundum Judæorum observationem eam celebrari firmaret, sicut in Pazo fuerat constitutum: æstimantes Episcopi, quoniam propter ambitum Sabbatius talia perpetraret, jusjurandum ei imposuerunt, quia nunquam desideraret Episcopatum. Quo jurante, regulam de Paschæ festivitate protulerunt, quà singulis liceret quo vellent celebrare Pascha, ac propter discordiam festivitatis dividerent Ecclesiam; cùm Antiqui, Ecclesiis proximi, licet discordantes de tali festivitate, communicassent tamen alterutris, & Novatiani in Regia urbe Roma constituti, nunquam fuissent secuti Judæos, sed semper post æquinoctium celebrarent Pascha. Cùm hæc ab eis tunc fuisset regula definita, Sabbatius juramentis obstrictus, si quando Paschalis festivitas discordaret, ille apud semetipsum præcedentiùs jejunabat, & noctanter solemnem diem Paschæ sabbati celebrabat, & rursus cum omnibus in Ecclesia conveniebat, & mysteriis fruebatur. Hoc ergo multis annis faciens, latere non potuit. Quapropter quidam simplicium, & maximè Phrygum, & Galatarum ex hac re justificari credentes, zelabantur eum, & Pascha cum illo celebrabant. Sed Sabbatius postea & temporas Collectas faciebat, & parvipendens jusjurandum, suorum electione sequacium ordinatur Episcopus.

Novatiani decernunt Pascha liberè celebrandum.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

De Pascha, vel diversitate institutionum, seu observationum, quæ per diversas Ecclesias celebrantur.

Socrates. lib. 5. cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 22. pag. 280. D.

SEd mihi non videtur hujusmodi viros de festivitate Paschæ rationabiliter contendisse, neque istos, qui nunc sequuntur Judæos. Non enim mente perceperunt, quia Judaismo in Christianitatem mutato, illa subtilia & figurativa legis Mosaicæ quieverunt, quod hinc apparet. Judaizare namque nulla gens Christiana præcepit: è diverso autem etiam Apostolus contradixit, non solum circumcisionem prohibens: sed etiam de festivitatibus contentiones abjiciendas monens. Scribens enim ad Galatas ait: *Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis?* Et hinc pauca loquens, servuo ostendit populum Judæorum, & in libertatem vocatos qui accedunt ad Christum. Monet etiam nullatenus observandos dies, & menses, & annos. Colossensibus autem scribens, magna voce clamabat, umbram fuisse observationes antiquas. Quapropter, inquit, *nullus vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte festivitatis, aut in initio mensis, aut in sabbato, quæ sunt umbra futuri.* Et ad Hebræos idem Apostolus dicit: *Mutato enim sacerdotio; necessariò legis mutatio fuit.* Igitur nec Apostolus, nec Evangelia accedentibus ad prædicationem jugum servitutis imposuerunt: sed festivitatem Paschæ, & alias celebritates honorandas esse dixerunt. Quapropter quoniam diligunt homines hujusmodi celebritates, eo quòd in eis à laboribus requiescunt, singuli per provincias, sicuti voluerunt, memoriam salutaris Passionis antiquitùs ex quadam consuetudine celebrabant. Non enim hunc

Galat. 4. 21.

Sententia Socratis de festis diebus Christianorum.

Coloss. 2. 16.

Heb. 7. 12.

Salvator, aut nostri Apostoli lege prædicaverunt, nec pœnam, aut supplicium, aut maledictum, sicut lex Mosaica Judæis, nobis Evangelia, aut Apostoli sunt minati: sed solummodo in derogationem Judæorum, quoniam in festivitatibus homicidium commiserunt, in tempore Azymorum Salvatorem passum in Evangeliis est relatum. Intentio namque fuit Apostolorum non de diebus sancire festivitatem: sed conversationem rectam, & Dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quia sicut multa alia per provincias ad consuetudinem venerunt: sic & Paschæ festivitas tradita est, eo quòd nullus Apostolorum aliquid hinc sanxisset. Nam plurimi circa minorem Asiam antiquitùs quartumdecimum diem observabant, non respicientes sabbati diem. Et hoc facientes, non tamen segregabantur ab illis, qui aliter celebrabant, donec Romanæ Ecclesiæ Victor Episcopus excommunicationem Quartodecimanis misisset in Asiam. Quo facto Irenæus Lugdunensis, Gallicanus Episcopus Victorem epistola sua culpavit, dicens etiam veteres ita celebrasse; & quia Polycarpus Smyrnæ civitatis Episcopus, qui posteà sub Gordiano Principe martyrio coronatus est, Aniceto Episcopo Romano communicaverit: nihil discernens de Paschali festivitate, cùm ipse Quartodecimanus esset; sicut Eusebius in quinto Ecclesiasticæ historiæ libro docet. Quidam igitur, sicuti dixi, in Asia minore quartumdecimum observabant diem. Quidam verò etiam circa Orientales partes sabbatum custodiebant, dissonabant autem circa mensem. Nam alii Judæos, licet integritatem non servarent, sequendos esse in sacra festivitate dicebant. Alii verò post æquinoctium celebrabant, declinantes sequi Judæos, & dicentes, quia dum sol esset in Ariete, Pascha celebrari deberet. Secundum Antiochenos autem Xanthico mense, secundum Romanos Aprili. Et hoc faciendum non sequendo modernos Judæos, qui per omnia errare noscuntur, sed magis antiquos, & Josephum. Sic enim ille in tertio Antiquitatis libro conscripsit. His itaque contendentibus omnes Occidentales usque ad Oceanum, post æquinoctium ex antiqua traditione Pascha celebrasse comperimus, nec aliquando habuisse discordiam. Non enim, sicuti quidam dicunt, celebratum sub Constantino Concilium, festivitatem Paschæ mutavit. Nam ipse Constantinus discordantibus scribens, monet, ut isti cùm pauci essent, imitarentur plures. Cujus epistolæ partem ponere non omisi. Sic enim post alia dixit: Est enim ordo decorus, quem omnes Ecclesiæ in universo orbe apud Occidentem, & Meridiem, & Arcturum positæ servare noscuntur, necnon etiam quidam Orientalium. Quapropter in præsenti benè se habere omnes æstimaverunt, & ego ipse vestræ quoque sapientiæ placere promisi; ut quod in Romana civitate, Italia, & Africa, & universa Ægypto, Hispania, Galliis, Britanniis, Libya, tota Hellade, Asiæ diœcesi Ponti, & Cilicia libenter sub una concordia custoditur; hoc etiam sapientia vestra suscipiat: considerantes non solum multitudinem prædictorum locorum, & Ecclesiarum numerum: sed etiam quia hoc maximè debetis omnes communiter celebrare, quod ratio subtilis videtur exigere, nullam cum Judæorum perjurio habere communionem. Talia siquidem

Passionis Christi festivitas an præcepta, & quomodo olim observata.

De Quartodecimanis.

Quo tempore Occidentales Pascha celebraverint.

An Paschæ festivitas mutata sit à Conc. Nicæno.

Constantinus. Sed aiunt Quartodecimanis hanc observationem Joannem Apostolum tradidisse. Alii verò Petrum, & Paulum Apostolos Romanis, & Occidentalibus dicunt Paschæ tradidisse solemnitatem. Sed nullus scriptam probationem horum habere dignoscitur. Quia verò ex consuetudine quadam per provincias celebratur Pascha, hinc æstimo, quòd nulla * religio easdem videatur servare solemnitates. Nam cùm unius sint fidei plurimi: tamen discordant circa Paschæ legitima. Unde pauca dicenda sunt. Nam in ipsis jejuniis aliter apud alios invenimus observari. Romani enim * sex ante Pascha septimanas, præter Sabbatum, & Dominicam, sub continuatione jejunant. Illyrici verò, & tota Hellas, & Alexandria quoque ante sex septimanas jejunant; eaque jejunia Quadragesimam vocant. Alii verò ante septem Paschæ septimanas jejuniorum facere noscuntur initia, & tres tantummodo septimanas, hoc est, quinis diebus per intermissiones aliarum duarum septimanarum jejunantes; nihilominus Quadragesimam vocant. Unde miror, cùm numerum ipsum non habeant, quomodo Quadragesimam vocent. Sed etiam ciborum abstinentiam non similem habent; nam alii omnino ab animantibus abstinent: alii ex animantibus pisces solummodò comedunt: quidam cum piscibus vescuntur, & volatilibus: dicentes hæc secundùm Moysen ex aqua habere substantiam. Alii verò etiam caulibus, & ovis abstinere noscuntur: quidam sicco tantummodo pane vescuntur: alii neque hoc: alii usque ad nonam jejunantes horam, sine discretione ciborum reficiuntur; & innumeræ consuetudines apud diversos inveniuntur. Et quia nulla lectio ex hoc invenitur antiqua, puto Apostolos singulorum hoc reliquisse sententiæ; ut unusquisque operetur non timore, non necessitate, quod bonum est. Sed etiam circa celebritatem Collectarum quædam diversitas invenitur. Nam dum per Ecclesias in universo terrarum orbe constitutas, die sabbatorum per singulas hebdomadas Sacrificia celebrentur; hoc in Alexandria, & in Roma, quadam prisca traditione non faciunt. Ægyptii verò Alexandriæ vicini, & Thebaidis habitatores sabbato quidem Collectas agunt: sed Dominicâ, sicut moris est, sacramenta percipiunt; nam postquàm fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione factâ communicant. Rursus autem in Alexandria, quarta, & sexta feria scripturæ leguntur, easque Doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solemnem oblationis morem. Origenes enim plurima in his diebus videtur * exposuisse. Qui dum sapiens esset magister, & consideraret, quia impossibilitas Mosaicæ legis ad litteram esset infirma, rationem Paschæ ad modum contemplationis evexit, & unum Pascha solummodo verum fieri dicens, quod Salvator celebravit adversus contrarias potestates, dum Crucem susciperet, & hoc tropheo uteretur contra diabolum. In eadem Alexandria Lectores, & psalmi Pronuntiatores indifferenter fiunt, sive Catechumeni sive jam Christiani; dum omnes Ecclesiæ jam fideles in his ordinibus haberi videantur. Ego quoque cognovi in Thessalia consuetudinem aliam, dum quidam Clericus ante clericatum legitimè duxisset uxorem, quia cum ea mixtus fuerat, abdicatus est; dum in Oriente cuncti spontanea voluntate, & non aliqua necessitate etiam Episcopi semetipsos abstineant. Plurimi enim eorum etiam Episcopatus tempore ex legitima uxore filios habuerunt. Hoc quoque in Thessalia servari cognovi, quoniam apud eos in diebus Paschæ tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur. In Antiochia verò Syriæ altare non ad Orientem Ecclesiæ, sed magis ad Occidentem habent. In Hellade, Hierosolymis, & Thessalia, ad tempus vespertinum orationes similes Novatianis Constantinopoli degentibus agunt. In Cæsarea Cappadociæ, & Cypro die sabbati, & Dominico circa vesperam cum lucernariis Episcopi, atque Presbyteri scripturas interpretantur. In Alexandria Presbyter non facit sermonem. Et hæc res initium accepit, ex quo Arius Ecclesiam conturbavit. Romæ sabbata universa jejunant. In Cæsarea Cappadociæ eos, qui post baptisma delinquunt, à communione suspendunt, sicut Novatiani, & Macedoniani in Hellesponto faciunt, & in Asia Quartodecimani. Novatiani circa Phrygiam binubos non recipiunt. Constantinopoli verò neque apertè recipiunt, neque palam removere noscuntur. In Occidentalibus verò partibus apertè recipiunt.

** Vales. religionis secta.*

Jejunii Quadragesimalis diversitas.

** Ed. Niv. & Frob. tres.*

Jejunantium in ciborum abstinentia diversitas.

Diversitas in celebritate Collectarum, Sacrificii, & Communionis.

Quomodo Collectæ Alexandriæ fierent.

** Ed. edocuisse.*

Ad quos pertineret officium Lectoris & Cantoris Alexandriæ.

Clericorum continentia.

Baptismi tempus.

Altare ad occidentem positum.

Qua hora S. Scripturæ exponerentur.

Sabbati jejunium.

An Digami admissi.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

De Pascha Montanistarum.

Montani siquidem, quos Phrygas nominant, peregrinam quamdam adinventionem introducentes, secundum eam Pascha celebrant. Culpant enim eos, qui cursum lunæ requirunt, & dicunt solares tantummodo circulos sequendos. Et menses quidem singulos esse dierum triginta definiunt, & inchoare primum ab æquinoctio vernali, quod est secundum Romanos octavo Kalend. Aprilis. Tunc, inquiunt, duo magna luminaria facta sunt, quibus tempora, & anni manifestantur. Et hoc indicari, eo quòd luna per octo annos cum sole concurrat, & ambo iidem novum habeant mensem. Eo quòd octo annorum cursus lunæ compleatur, & tamquam principium sit primi mensis, reputant prædictam diem in scripturis quartamdecimam, & hanc esse dicunt octavo Idus Aprilis, secundum quam semper celebrant Pascha: tamen si contigerit etiam concurrere Resurrectionis diem Dominico die, alioqui Dominica superveniente celebrant; scriptum est enim, inquiunt, à quarta decima usque ad vicesimam primam esse celebrandam.

Sozomen. lib. 7. cap. 18. pag. 733. B.

Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani velut pro juramento habeant, ut hunc hymnum audire mereantur: in qua Ecclesia neque Episcopus, neque alter quisquam coram populo * docet. Apud Alexandrinos hoc opinabile est, quia dum leguntur Evangelia, non surgit Episcopus; quod apud alios nusquam fieri novi, ubi solus Archidiaconus hanc lectionem legit: in aliis locis Diaconi: in multis verò Ecclesiis Sacerdotes soli: Constantinopoli prima die Resurrectionis Dominicæ Pontifex.

Sozomen. lib. 7. cap. 19. pag. 734. B.

Quanis Alleluia Romæ cantetur.

** MS. Santheod. docet.*

Cujus sit Evangelium legere.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

De Arianorum divisione.

Socrates. lib. 5. cap. 22. & 23. Edit. Christ. Valef. cap. 23. & 24. pag. 291. B.

PRovenerunt enim etiam apud Arianos divisiones propter hujusmodi causam. Singulæ videlicet eorum contentiones ad ineptos eos perduxêre sermones. Cùm enim in eorum Ecclesia credatur Deus, Pater esse Filii Verbi, ex hoc apud eos quæstio processit, si possibile sit, ut etiam antequam existeret Filius, Deus Pater vocari potuisset: quoniam Dei Verbum non ex Patre naturaliter, sed ex non existentibus substitisse credebant. Circa primum itaque capitulum errantes, ritè de puto nomine in certamen illicitum irruerunt. Dorotheus etenim ab Antiochia vocatus ab eis, dicebat non posse Patrem esse, neque vocari, Filio non subsistente. Porrò Marinus, quem à Thracia ante Dorotheum vocaverant, occasionem inveniens opportunam, Dorotheo enim erat adversus, respondit sermonem de hac quæstione contrarium. Et propterea sunt inter eos factæ divisiones. Divisique propter hoc verbum, seorsum singuli solemnia celebrabant. Alii enim sequebantur Dorotheum, alii vero Marinum: dicentes quippe Patrem semper esse Patrem, etiam Filio non extante. Vocabantur enim isti Psathyriani, eo quòd quidam Theoctistus, Syrus genere Psatyropola, id est duplicia vendens, hanc propositionem valde defenderet. Hos quoque secutus est Selenas, Gothorum Episcopus. Sed isti quoque paulò post separati sunt, cum Marinus cum Agapio discordiam habuisset, quem ipse Episcopum fecerat Ephesi. Verùm isti non propter religionem, sed propter Præsulatum inimicitias inter se, bellaque gesserunt. Gothi namque defendebant Agapium. Quamobrem plurimi Clericorum eorum vanam gloriam fugientes, ad fidem consubstantialitatis utiliter accesserunt. Ariani siquidem triginta quinque annis divisi sunt inter alterutros, postea sub Imperio Theodosii junioris * Consulatu Plintæ ab hæresi Psathyrianorum recedentes, uniti sunt, velut lege decernentes nunquam capitulum, propter quod divisi fuerant, memorare. Sed hoc apud Constantinopolim gestum est. Verùm in aliis civitatibus sub divisione manserunt. Hæc de Arianis. Verùm nec Eunomiani sine divisione manserunt. Nam & ipse Eunomius dudum ab Eudoxio, qui eum Cyzici ordinavit Episcopum, segregatus est occasione acceptâ, eo quòd Aëtium doctorem ejus expulsum suscipere noluisset. Reliqui verò ab eo per schismata diversa partiti sunt. Priùs itaque Theophronius quidam Cappadox ab Eunomio versate contentiones edoctus, & aliquid de Aristotelis Categoriis, & περὶ ἑρμηνείας intelligens, fecit libros, quos De exercitio mentis attitulavit. Is ergo cùm offendisset consectatores suos, tamquam recedens ab eis, expulsus est; & seorsum colligens de suo nomine hæresim dereliquit. In Constantinopoli verò quidam Eutychius, ex tepidissima quæstione ab Eunomianis divisus, hactenus Collectas seorsum facit, vocanturque horum alii Eunomiatheophroniani, alii verò Eunomioeutychiani. Verumtamen isti baptisma corruperunt; non enim in Trinitate, sed in Christi morte baptizant.

Psathyriani qui fuerint?

* An. Dom. 419.

Eunomianorum schismata.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

De divisione Macedonianorum.

Socrates. lib. 5. cap. 25. pag. 293. B.

FActa est igitur quodam tempore etiam inter Macedonianos divisio, cùm Eutropius Presbyter seorsum colligeret, & nequaquam ei Carterius consentiret. Fuerunt forsitan & aliæ divisiones hæresum: sed ego tamquam Constantinopolitanus, atque hîc nutritus, quæ mihi clariora visa sunt, ea narrare curavi.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

De recessu Nili fluminis, & rursus accessu.

Sozomen. lib. 7. cap. 20. pag. 736. D.

EA siquidem tempestate dicunt Ægypti fluvium circa primum ascensum aquæ post tergum recessisse. Quo facto, Ægyptii sæviebant, eo quòd non inferentur flumini sacrificia solemnia celebrare. Judex autem seditionem perspiciens concitari, nuntiavit Imperatori. Verùm Imperator melius judicavit divinæ fidei serviendum, quàm poculis Nili, & sacrilegia præponere pietati: Nunquam, inquit, currat ille fluvius, si magicis artibus, & fluxu sanguinis undæ polluendæ sunt sacri Paradisi. Hoc acto, post paululum ita ubertimè Nilus effusus est, ut etiam altiùs, quàm solebat, fluctus spargeret. Cùmque solitas complesset mensuras, & adhuc in culmen extolleretur, in terrorem nimium Ægyptii sunt redacti: metuentes, ne & Alexandriam, & Libiæ partes fortè destrueret. Tunc enim fertur Paganos Alexandrinos in theatro clamasse, quia velut senex, & delirus evanuisset Nilus. Quamobrem plurimi Ægyptiorum derogantes paternæ religioni, ad Christianitatis jura conversi sunt.

Imperator sacrificia Nilo offerri prohibet.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Quemadmodum caput Joannis Baptistæ Constantinopolim fuerit deportatum.

Sozomen. lib. 7. cap. 21. pag. 737. C.

EOdem tempore dicitur delatum Constantinopolim Joannis Baptistæ caput, quod Herodias petiit ab Herode Tetrarcha. Fertur enim inventum caput à Monachis Macedonianis, qui primùm quidem Hierosolymis habitabant, postea verò Ciliciam migraverunt. Cùm enim ante hoc Imperium Mardonius Major domus Imperialis nuntiasset hoc Imperatori, præcepit Valens caput sacrum Constantinopolim deportari. Quâ jussione directi, & imponentes illud vehiculo deportabant. Cumque venissent ad locum, qui vocatur Pantichium, est enim circa Chalcedonem, nequaquam poterat trahi vehiculum, licet multis plagis burdones affligerentur. Et cùm hoc inopinabile videretur universis, & ipsi simul Imperatori, sacrum hoc caput recondiderunt in vico appellato Cosilai. Erat enim possessio ipsa Mardonii. Illò siquidem tempore aut Deo, aut ipso Propheta monente, in hunc locum usque perductum est. Cùmque postea Theodosius Imperator has Bapti-

Miraculum in translatione capitis S. Joannis Baptistæ.

stæ reliquias voluisset auferre, solam referunt extitisse matronam virginem sacram, quæ ejus custodiam capitis exhibebat. Cui dum sæpiùs Imperator non violenter, sed cum lachrymis supplicaret, ut eum permitteret sua vota complere: hæc putans, quia sicut tempore Valentis, etiam tunc non pateretur ulteriùs Baptista portari, cessit. At Imperator amplectens sua purpura thecam, in qua caput Baptistæ jacebat, eamque portans venit, & ante civitatem Constantinopolitanam recondidit in septimo milliario: ibique magnam & pulcherrimam Deo ædificavit Ecclesiam; crebroque deprecatus est matronam, promisitque dona gratissima si reconciliari vellet; nec passa est, erat enim Macedonianâ hæresi violata; licet Presbyter Vincentius consectator ejus, qui Prophetæ sepulchrum æqualiter observabat, conversus fuisset, & Catholicæ communicasset Ecclesiæ. Ferunt enim, quia conjurationem habeant Macedoniani nunquam se à sua secta recedere. Verùm is Presbyter, dum ageretur de migratione sacri capitis, apud se definivit, quia si sequeretur Baptista Imperatorem, & ipse communicaret ei. Quo facto, conversus est.

Macedonianorum pertinacia.

CAPUT QADRAGESIMUM QUARTUM.

Quemadmodum Flavianus Antiochenum solus acceperit Episcopatum.

THEODORETUS *lib. 5. cap. 23. pag. 229. D.*

IGitur in Antiochia Meletii maximi successionem Flavianus accepit, qui cum Diodoro plurima pro ovibus certamina passus est. Voluerat enim Paulinus Ecclesiæ suscipere Præsulatum: sed Pontificum restitit chorus, dicens non oportere eum, qui Meletii consilium non receperat, post illius mortem in ejus sede consistere: sed eum potiùs, qui plurimis laboribus effulgebat, & pro ovium cura pericula sustinuerat. Hoc factum Romanos, & Ægyptios fecit infestos adversus Orientales. Sed neque morte Paulini inimicitiæ sunt destructæ. Nam & post illum, cùm Evagrius ejus percepisset sedem, perstiterunt Flaviano vehementer infensi; licet Evagrius præter Ecclesiasticam regulam fuerit ordinatus. Solus enim Paulinus eum instituerat, plurimas regulas prævaricatus Ecclesiasticas. Non enim præcipiunt, ut pro se quilibet ordinare possit, sed convocare universos provinciæ Sacerdotes, & præter tres Pontifices ordinationem fieri penitus interdicunt. Veruntamen nihil horum respicientes, Evagrii sunt amplexi communionem, & adversus Flavianum auditus Principis commoverunt. Qui frequenter impulsus, deduxit eum ad urbem Constantinopolim, & * Romam proficisci præcepit. Porrò Flavianus excusatione hyemis, & promissione factâ, quia tempore opportuno pergeret Romam, tunc est reversus ad propria. Cùmque Romani Pontifices, non solùm mirabilis Damasus, sed etiam post eum Siricius, & Anastasius Imperatori vehementer insisterent, dicentes, quòd tyrannos quidem proprios debellaret: qui verò Christi resisterent legibus, eos sineret impunitos; rursus eum evocans, * Romam proficisci cogebat. Tunc Flavianus sapientissimus digna fiducia usus ait: Siquidem fidem mea, ô Imperator, quasi non rectam accusant quidam, aut vitam dicunt sacerdotio non esse dignam, etiam ipsos accusatores habere judices non refuto, eorumque sententiam gratanter excipio. Si verò de Sede, & Præsulatu contendunt, nec litigo, nec hæc volentibus habere resulto: sed abscedo, & me ab Episcopatu suspendo. Da igitur Antiochenam sedem cuicumque volueris, Imperator. Hanc ejus fortitudinem, sapientiamque miratus Princeps, redire ad patriam, & commissam sibi regere præcepit Ecclesiam. Post aliquantum tempus * Romam denuò veniens Imperator, easdem ab Episcopis patiebatur querelas, quasi Flaviani tyrannidem subdere noluisset. At ille speciem tyrannidis eos effari præcepit, dicens se esse Flavianum. Illis verò dicentibus, quia non possent cum Imperatore contendere, monuit ut de cætero Ecclesiæ concordiam haberent, deponerentque certamen, & stultas contentiones extinguerent. Paulinus, inquit, olim est mortuus: Evagrius contra regulas ordinatus: Orientales autem Ecclesiæ Præsulatum Flaviano deferentes, & Asia, Pontus, & Thracia, ejus communioni conjunctæ sunt: Omnis Illyricus illum novit per Orientem Episcopis præsidere. His flexi monitionibus Hesperiæ Sacerdotes soluturos se inimicitias promiserunt, & Legatos mittendos ab eo se suscipere. Hoc agnoscens sacratissimus Flavianus, misit * Romam quosdam laude dignos Episcopos, & Antiochenos Presbyteros, atque Diaconos, quibus præerat Acacius Berœæ in omni terra, pelagoque cantatus. Is cum aliis * Romam veniens, longamque sanans odii passionem, post decem & septem annos Ecclesiis restituit pacem. Quod agnoscentes Ægyptii, inimicitias extinguentes, concordiam sunt amplexi. Tunc igitur Ecclesiæ Romanæ Innocentius, successor Anastasii præsidebat, vir prudentia, & intellectu decenter ornatus: Alexandrinæ verò Theophilus.

Inimicitiæ inter Romanos & Orientales ob Paulinum & Evagrium ab Antiochenis non admissos.

* MSS & Ed. V. *Romæ.*

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

Evagrius contra Regulas ordinatus.

* MSS & Ed. V. *Romæ.*

* MSS & Ed. V. *Romæ.*

* MSS. & Ed. V. *Romæ.*

Evagrius contra Regulas ordinatus.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

De Eugenio Tyranno, & quemadmodum fuerit superatus.

SOCRATES. *lib. 5. cap. 24. & lat. Christ. Vales. cap. 25. pag. 293. D.*

RES itaque publica hoc tempore pro hujusmodi causa turbabatur in Occidentis partibus. Grammaticus quidam, nomine Eugenius, litterarum Latinarum Doctor, relinquens scholas suas, in Palatio militabat. Erátque Imperatoris Antigraphus, & propter eloquentiam à multis honorabatur. Tunc ergo, ut fertur, non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsit Arbogasten, de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis Ducem, virum sævum, & necibus præparatum. Quo facto declinavit ad tyrannidem. Igitur uterque contra Imperatorem Valentinianum necem machinabantur, Cubicularios corrumpentes eunuchos. At illi dormientem Principem suffocarunt. Hoc Eugenius repente cognoscens, Imperio potitur Hesperiæ, agebátque quod tyranno poterat convenire. Hæc audiens Theodosius Imperator, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum præparabat. Congregansque militarem virtutem, & Honorium filium designans Imperatorem * Consulatu suo, & Habundantii, decimo die Januarii

Eugenius grammaticus Imperium invadit.

Honorius designatur Imperator.

* An. Dom. 393.

mensis, denuo ad partes Hesperias magno studio festinabat.

Sozomen. lib. 7 cap. 22. pag. 740. B. Joannis Monachi prophetia.

Interea eventum belli considerans, misit ad Thebaidam ad Joannem Monachum, tunc præscientia clarum. Ad quem destinavit Eutropium Eunuchum sibimet fidelissimum; ut aut eum, si vellet venire, deduceret: aut nolentem de eventu belli requireret. At ille Joannem quidem deducere non prævaluit: sed mandatum retulit ejus, quia bello vinceret, & perimeret tyrannum, & post victoriam in Italia moreretur.

Socrates. lib. 5. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25 pag. 294. B.

Relictis ergo Theodosius ambobus filiis in urbe Constantinopoli, cùm pergeret contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Histrum Barbari sunt secuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum; parvoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim præparabat bellum, ubi jam multa millia habebat exercitus.

Theodoretus lib. 5. cap. 24. pag. 232. B.

Theodosii Imp. visio.

Cùm igitur in quodam monte oratorium invenisset, ibi nocte Domino supplicabat, & circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis quasi jaceret in campo, & adstarent sibi duo quidam viri, in vestibus albis & equis candidissimis residentes, eumque juberent habere fiduciam, & diluculo armare milites ad victoriam; dicebantque se pro solatio destinatos. Quorum alter Joannem Evangelistam, alter se Philippum dicebat Apostolum. Hac visione comperta, nequaquam ab oratione cessavit: sed lachrymas uberiores effudit. Quæ visio etiam alicui militi revelata est, & per diversos pervenit ad Principem. At ille: Non propter me, inquit, hæc iste vidit: sed ne quis crederet, quia finxi, quod ego vidi. Ideoque etiam isti monstratum est; nam primò mihi hoc Dominus communis ostendit.

Socrates. lib. 5. cap. 24. Edit. Christ. Vales. cap. 25. pag. 294. C.

Eugenius occiditur.

** An. Dom. 394.*

Arbogastes se ipsum jugulat.

Fit ergo congressio circa fluvium, vocabulo Frigidum. Igitur in parte, qua Romani contra Romanos confligebant, bella erant æqualia. Unde verò Barbari auxiliatores Imperatoris pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns Barbaros deperire, in maxima veniens æstuatione, prostravit semetipsum in terra, adjutorem invocans Deum, & petitione frustratus non est. Quidam enim Bacurius Magister militum ejus repente sic confortatus est, ut cum primis Ducibus concurreret ad eam partem, qua Barbari premebantur. Quo facto disrupit acies, & in fugam mox vertit inimicos. Fitque denuo ea hora miraculum; ventus enim vehementissimus inspirans, emissa jacula ab Eugenii partibus contra eos denuo revocabat, & à partibus Imperatoris ad hostes cum magna fortitudine deferebat. Tantùm valuit Imperatoris oratio. Hoc itaque modo dimicatione consumpta, tyrannus currens ad pedes Imperatoris, exorabat promereri salutem. Qui circa pedes ejus à militibus capite sectus est. Hæc gesta sunt septima decima die Septembris mensis, * Consulatu Arcadii tertio, & Honorii secundo. Arbogastes autem tantorum causa malorum, post duos congressionis dies, fuga lapsus, dum cognovisset quia vivere non posset, proprio gladio se peremit.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

De miraculis Donati Pontificis in Eurœa.

Sozomen. lib. 7. cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 26. pag. 747. D.

Insignis Donati sepultura.

EA siquidem tempestate plurimi inter Episcopos effulgebant, sicut Donatus Euroæ Epiri. De quo dum Provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est, quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens, cibum habebat oves, capras, equos, & homines abripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, cùm illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum Crucis ante faciem ejus digito designans in aëre, in os ejus exspuit. Bestia verò sputum mox ore suo suscipiens, expiravit. Quam, sicut audivi, octo paria boum in vicinum campum traxerunt; & misso igne combusta est, ne aërem fœtore corrumperet. Hujus itaque Donati sepultura insignis est, ubi oratorium ex ejus nomine vocitatur, habens fontem aquarum, quem ipse fertur orationibus invenisse. Nam dum esset locus inaquosus, & illic ex itinere aliquando venisset, aiunt quia fatigatis illis, qui cum eo erant, orasset, & mox aquæ inundatio prorupisset, & ex illo tempore hactenus permaneret.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

De Theotimo Tomitano Pontifice.

Sozomen. lib. 7. cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 26. pag. 748. C.

Quomodo Theotimus Scythas mansuefecerit.

EO tempore Tomitanam, & Scythiæ Ecclesiam Theotimus gubernabat, vir in philosophia nutritus, cujus virtutem diligentes Barbari trans Histrum habitantes, Deum Romanorum esse prædicabant. Divinarum quippe in eo rerum experimenta sæpius perceperunt. Nam cùm aliquo tempore iter faceret, illius terræ Barbari occurrerunt ei. Et dum hi, qui erant circa eum terrore turbarentur, quasi continuò morituri, ex equo descendens oravit. Porrò Barbari neque eum, neque sequaces ejus, nec equos, de quibus descenderant, videntes, pertransierunt. Dum igitur crebrò transeuntes Scythas, naturaliter feroces, epulis, muneribusque mansuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum esse locupletem, cœpit insidiari, ut eum caperet, alligaret, & traheret. Cùm hoc jam præparasset, & dexteram ad hoc haberet, ut eum jactu laquearet, manus in aëre mox ligata, & Barbarus ille invisibilibus vinculis est obstrictus. Tunc aliis pro eo rogantibus, supplicavit Deo Theotimus, ut Barbarus solveretur.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

De Epiphanio Cyprio.

Sozomen. lib. 7 cap. 26. & 27. Edit. Christ. Vales. cap. 27. & 28. p. 749. B.

EO quoque tempore fuit Epiphanius, Cypriorum Episcopus, ad cujus sepulchrum hactenus dæmones expelluntur. Is enim cùm substantiam propriam necessitatem sustinentibus

erogasset, & multis quoque offerentibus ei pecunias manu largissima dispensaret, contigit ut pecuniis deficientibus œconomus Ecclesiæ murmuraret. *Epiphanii Liberalitas.* Quo facto, assistens quidam in domo, in qua manebat Oeconomus, sacculum multarum pecuniarum dedit, & ita disparuit, ut nec qui dedit, nec qui misit agnosceretur. Quod factum omnes divinum esse judicaverunt. Aliud quoque ejus libet referre miraculum. Quidam pauperes volentes Epiphanium arte deludere, ut eis aliquid daret; dum iter ageret, unus eorum supinum se prostravit in terra, alter stabat quasi mortuum deflens, nec habens unde eum sepelire potuisset. *Mendicus morte simulata Epiphanium deludere volens verè moritur.* Epiphanius autem superveniens, oravit ut sub quiete dormiret, & sepulturæ necessaria præbuit, simulque consolatus est flentem, dicens: Quiesce, fili, à lachrimis; non enim fletu resuscitari poterit. Est enim inevitabile quod evenit. Cùmque discessisset Epiphanius, cœpit ille pulsare socium, ut resurgeret. Et cùm hoc semel, & secundò fecisset, dicens: Surge, hodie de tuis laboribus epulemur; & ille penitus non sentiret, cognoscens verè mortuum, cucurrit ad Epiphanium flens, & petens ut ejus socium suscitaret. At ille coosolatus est, ne graviter ferret quod evenerat. Non tamen defunctum denuo suscitavit. Hoc enim credo providè gestum, ut non facilè Dei ministri deludantur. Eo tempore fuit * Aeas, & Zeno in Palæstinæ Gaza philosophantes. ** Vales. Ajax. Ajax & Zeno apud Gazam floruerunt.* Et Aeas fertur, cùm pulcherrimam duxisset uxorem, ter cum ipsa solùm concubuisse, & tres filios genuisse, postea vitam monachicam apprimè esse sectatum. Zeno autem Episcopus usque ad annorum centum habens ætatem, nunquam solemnibus minor fuit, aut quievit officiis.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

Quomodo Habacuc, & Michææ Prophetarum corpora inventa sint.

NOn solum religionem hæc tunc nobilitabant, sed etiam Habacuc, & Michææ Prophetarum corpora, sicut audivi, hoc tempore sunt ostensa revelatione divinâ, cùm Zebennus tunc Eleutheropolitanam gubernaret Ecclesiam in vico, qui prius vocabatur Ceila, in Berethasia prædio, quod distat ab urbe quasi stadiis decem. *Sozomen. lib 7 cap. 28. Edit. Christ. Vales. cap. 29 pag. 752. C.* Circa hunc locum sepultura Michææ fuit, quam nescientes quid dicerent Provinciales, * fidelium memoriam vocitabant. ** Ed. Osidelem.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

De fine Theodosii Principis.

IGitur Theodosius Imperator, post laborem publicum corpore fatigatus, & sperans se ea ægritudine moriturum, potiùs de Republica cogitabat, considerans quæ solent hominibus provenire Imperatore moriente. *Socrates. lib. 5. cap. 25. Edit. Christ. Vales. cap. 26. pag. 295. B.* Filium itaque Honorium de Constantinopoli velociter evocavit, ordinare volens partes Hesperias. Cùmque filius Mediolanum venisset, ex ægritudine relevatus, Circum de victoria celebrabat. Et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit. Post prandium repente prægravatus est, & ad spectaculum venire noo potuit: filium tamen ludis adesse præcepit. Superveniente verò nocte defunctus est * Coosulatu Olibrii, & Probini, ** An. Dom. 395.* septima decima die Januarii mensis, anno primo ducentesimæ nonagesimæ quartæ Olympiadis. Vixit aotem Imperator Theodosius annos sexaginta, ex quibus sedecim imperavit.

HISTORIÆ

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De Successione Arcadii, & Honorii.

SOCRATES. *lib. 6. cap. 1. pag. 299 D. Episcopi Apostolicarum Ecclesiarum moriente Theodosio.*

Defuncto igitur Theodosio, in ejus Imperio filii successerunt, Arcadius in Oriente, Honorius autem in Occidente. Hoc tempore in Romana Damasus præsidebat Ecclesia, in Alexandria Theophilus, Hierosolymis Joannes, Flavianus Antiochenam tenebat sedem, Constantinopolitanamque Nectarius. Igitur circa octavam diem Novembris mensis eodem * Consulatu, corpus Theodosii delatum est cum solemni honore, & ab Arcadio filio sepulturæ contraditur. Post paucos verò dies, id est, vicesimaseptima ejusdem mensis etiam exercitus, qui cum Imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reversus est. Et dum Imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui remeanti, tunc milites Ruffinum Præfectum Imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus, quasi tyrannidem posset assumere. Dicebatur autem, quia Hunnos ipse in Romanorum provincias evocasset, qui tunc Armeniam, & partes Orientis valde vastabant.

* An. Dom. 395.

Ruffinus Præfectus occiditur.

CAPUT SECUNDUM.

Quomodo Honorius ludum Gladiatorum removerit.

THEODORETUS. *lib. 5. cap. 26. pag. 234. C.*

Honorius itaque suscipiens Occidentis Imperium ludum Gladiatorum, qui dudum Romæ celebrabatur, hujusmodi causa removit. Quidam Telemachius conversatione monastica pro hac causa ab Oriente venit ad Romam. Dumque nefandum illud spectaculum ageretur, etiam ipse intravit in stadium, & descendens nitebatur pugnantes inter se gladiis separare. Cumque spectatores adversus eum sævirent, & in effusione sanguinis grassarentur, provisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis Imperator, illum quidem inter victores Martyres numeravit, nefandum verò spectaculum prorsus abscidit.

Telemachus inter Martyres numeratur, & cur.

CAPUT TERTIUM.

De morte Nectarii Constantinopolitani Episcopi, & ordinatione, actibusque Joannis.

SOCRATES. *lib. 6. cap. 2. pag. 300 C.*

Pauco tempore transeunte, etiam Nectarius Constantinopolitanus Episcopus defunctus est * Consulatu Cæsarii, & Attici, vicesima & septima die Septembris mensis. Mox ergo studia generantur in Episcopatum, aliis alium ordinare cupientibus. Novissimè verò placuit, ut ab Antiochia Joannes evocaretur, Ecclesiæ Presbyter. Erat enim ejus doctrinæ fama mirabilis. Intra paucum ergo tempus communi decreto omnium Clericorum, & laicorum Imperator Arcadius evocavit eum. Et propter dignitatem ordinis cum adessent ex Imperiali jussione plurimi Episcopi, etiam Theophilus venit Alexandrinus, qui studebat quidem Joanni detrahere, & Isidorum suum Presbyterum ordinare. Diligebat enim eum, quoniam aliquando sustinuerat pro eo tale periculum. Cum Imperator Theodosius adversus Maximum tyrannum decertaret, Theophilus

* An. Dom. 397.

Theophilus Chrysostomi electionem impedire conatur.

per Isidorum xenia misit Imperatori, & duplices misit epistolas: mandans, ut alias epistolas non vincenti daret; porrò victori & munera, & alias porrigeret litteras. Has cùm Isidorus portasset, Romæ veniens victoriam sustinebat: sed non diu latuit. Quidam enim lector rapiens epistolas, demonstravit Imperatori. Quamobrem Isidorus terrore comprehensus, in Alexandriam fugit, celare volens quod fuerat ei mandatum. Ob quam causam Isidorum Theophilus diligebat. Verùm Palatii Judices præposuêre Joannem. Cùmque multi Theophilum accusarent, libellos adversus eum pro diversis causis præsentibus Episcopis obtulerunt. Tunc Præpositus Palatii Eutropius nomine, sumens accusationes scriptas ostendit Theophilo, dicens, aut ordina Joannem; aut accusationes veniant ad examen. Hinc perterritus Theophilus, Joannem ordinavit Episcopum. Qui suscepit Episcopatum sextadecima die Februarii mensis, * Consulatu Honorii Imperatoris, & Eutychiani Præfecti. Quia verò Joannes vir fuit omnino præclarus, ex libris, quos reliquit, agnoscitur. Cujus vitam, genus, conversationem, & quemadmodum sit depositus, & morte * potiùs honoratus, exponam.

Theophilus Chrysostomum Episcopum invitus ordinat.

* An. Dom. 398.

* Ed. V. posterius.

Joannes itaque fuit Antiochenus, filius Secundi, & Anthusæ nobilium personarum, discipulus Sophistæ Libanii, & auditor Andragatii Philosophi. Cùmque se ad advocationem præpararet, considerans molestias litigantium, injustumque vitæ propositum, potiùs elegit quietem. Et hoc fecit æmulatus Evagrium, quoniam & ipse dum iisdem studiis esset usus, quietam magis secutus est vitam. Mox ergo mutato schemate, pariter & incessu, divinis lectionibus incumbebat, & frequentiùs ad sanctam concurrebat Ecclesiam. Hæc agens persuasit etiam Theodoto, & Maximo, qui fuerant condiscipuli ejus apud Sophistam Libanium, ut pomposam relinquerent vitam, & simplicem sequerentur. Quorum Theodorus postea Episcopus Mopsuestenæ ordinatur Ecclesiæ, Maximus autem Seleuciæ Isauriæ. Tunc itaque isti fiunt discipuli in lectione divina Diodori, atque Carterii, qui eodem tempore sacris Monasteriis præsidebant. Sed Diodorus postea Tarsi ordinatus Episcopus, multos conscripsit libros, sacras ad litteram intuens scripturas. Porrò Joannem degentem cum Basilio, tunc à Meletio factum Diaconum, & postea Cæsareæ Cappadociæ Præsulem constitutum, Zeno Episcopus ab Hierosolymis revertens, Lectorem in Ecclesia Antiochena constituit. In quo adhuc officio positus librum edidit contra Judæos. Post paucum verò tempus etiam Diaconatum à Meletio promerens, De Sacerdotio alium fecit librum, aliosque plurimos explanavit. Postea verò Meletio in Constantinopolitana urbe defuncto, recedens Joannes à Meletianis, & neque Paulino communicans, tribus annis continuè sub quiete degebat. Postea verò Paulino moriente, ab Evagrio ejus successore Presbyter ordinatur. Ante Episcopatum itaque hoc modo conversatus est. Fuit enim vir, ut aiunt, propter zelum castitatis severior, & ampliùs quàm habebat à juventute sua, furori magis, quam reverentiæ se præbebat, & propter vitæ rectitudinem incautus prospicere de futuris: propter simplicitatem verò, oris libertate profusus, apud colloquentes non mediocriter utebatur: docendo præcipuus erat, utilis ad corrigendos audientium mores: in confabulatione verò arrogans à nescientibus putabatur. Cùm ergo talis moribus esset, Episcopatu suscepto, majori fastu, quàm debuerat utebatur, Clericorum suorum corrigere vitam volens. Mox igitur in ipso initio, cùm Clericis asper videretur Ecclesiæ, erat plurimis odiosus, & veluti furiosum universi declinabant. Compellebat enim eum, ut omnes offenderet, Serapio Diaconus ejus, qui aliquando præsentibus Clericis hunc protulit magna voce sermonem: Nunquam poteris, ô Episcope, hos corrigere, nisi uno baculo percusseris universos. Quo dicto majora contra eum odia concitata sunt. Non post multum verò tempus, plurimos Clericorum pro diversis exemit causis. At illi conspirantes adversus eum, etiam derogationibus apud populos utebantur; quarum rerum faciebant maximam fidem, eò quòd nec ullum secum comedere pateretur, nec ipse ad alium invitatus accederet. Dicunt enim quidam, propterea noluisse eum cum quoquam comedere, eo quòd turpiter manducaret; escasque perciperet: alii verò propter excellentem ciborum continentiam hoc eum facere prædicabant.

Sozomen. lib. 1. cap. 2.

Fit Lector in Ecclesia Antiochena.

Fit Presbyter.

Chrysostomus fit discipulus Diodori, & Carterii Abbatum.

Chrysostomus fit Lector in Ecclesia Antiochena.

Chrysost. clericos corrigit.

Sacerdotes adversus Chrysost. conspirant.

Chrysost. solus cibum capiebat.

Ego tamen quodam viro veraci referente audivi, quia propter abstinentiam capite, & stomacho sæpe dolebat, & ideo prandiorum epulas evitabat.

Sozomen. lib. 8. cap. 9. pag. 769. C.

Porrò populus propter sermones, quos in Ecclesia faciebat, diligebat eum, parvipendens accusatorum voces. Quales verò sint ejus libri, non oportet nunc dici: quoniam legentibus poterunt indicari. Igitur cùm Clero tantummodo esset infensus, machinationes contra eum non omnino valuerunt. Dum verò etiam plurimos Procerum objurgare cœpisset, tunc invidia contra eum major accensa est. Et quidem plurima dicebantur, & multa quoque faciebant audientibus fidem.

Socrates, lib. 6. cap. 4. pag. 304. A.

CAPUT QUARTUM.

Quomodo Eutropius Præpositus Imperatoris fuerit interemptus.

Ejus derogationibus dedit augmentum homilia, contra Eutropium tunc prolata. Eutropius enim Eunuchus Præpositus Imperatoris, & habens Consulis dignitatem, volens in quibusdam ad Ecclesiam refugientibus vindicare, studuit ab Imperatoribus legem poni, jubentem ut nullus ad Ecclesias confugeret, imò qui dudum refugerant, traherentur. Sed Dei secutum est repentè judicium. Erat ergo proposita lex. Post paucos verò dies cùm ipse Eutropius offendisset Imperatorem, inter refugas erat apud Ecclesiam. Episcopus verò, Eutropio sub altari jacente, nimioque percusso timore, residens super ambonem, ubi solebat priùs consuetè facere sermonem, homiliam increpatoriam fecit adversus eum. Unde plurimos magis offendebat, eo quòd homini in infelicitate posito non solùm miseratus non est, sed etiam nec objurgare desisteret. Igitur Eutropii, tunc Consulatus dignitatem habentis, propter quædam vitia caput Imperator jussit auferri, & ex ordine Consulum ejus nomen penitus abrogari. Quamobrem Theodori solummodo, qui cum eo Consul fuit, nomen

Socrates, lib. 6. cap. 5. pag. 304. C.

Chrysostom. publicè declamat in Eutropium.

An. Dom. 399.

adscriptum est. Pro diversis igitur causis multos sæpius fiducialiter objurgabat, & plurimis erat odiosus. Unde Theophilus, Alexandrinæ civitatis Episcopus, mox post ordinationem causas ejus dejectionis inquisivit, & quibusdam præsentibus de eo latenter obloquebatur, multis etiam longè positis scribebat. Contristabatur enim non solum pro fiducia Joannis: sed quia etiam Isidorum Presbyterum suum, Episcopum Constantinopoleos ordinare non valuit.

THEODORETUS. lib. 5. cap. 28. pag. 235. D.

Sacerdotibus igitur Joannes Episcopus supplicabat, ut secundum Ecclesiasticas viverent sanctiones, quas quicumque prævaricari præsumerent, eos ad templum prohibebat accedere. Dicebat enim, quia nec deberent frui honore Sacerdotii, qui eorum vitam contemnerent imitari. Non solum enim providentiam urbis Constantinopoleos habebat, sed etiam totius Thraciæ, quæ sex Provinciis est divisa, & quæ undecim administrationibus dispensatur. His legibus ordinabat etiam Ponticam regionem, quæ totidem Judicibus gubernari dignoscitur. Cùmque cognovisset in Phœnice adhuc dæmonibus sacrificia ministrari, electos Monachos, & Imperialibus sanctionibus coarmatos adversus cultores destinavit idolorum: dans pecunias templorum destructoribus erogandas, non ex ærario publico: sed quas à fidelissimis mulieribus oblatas sponte percipiebat.

Quas provincias rexerit Chrysost.

CAPUT QUINTUM.

De Conversione Celticorum per Joannem.

THEODORETUS lib. 5. cap. 30. pag. 236. C.

VIdens igitur etiam populum Celticorum, Arianis retibus laqueatum, & cogitans de eorum capienda salute, consilium hujusmodi venationis invenit. Ejusdem namque linguæ Presbyteros, Diaconos, atque Lectores fecit, & unam eis Ecclesiam dedit. Quà occasione multos eorum cepit, dum & ipse frequenter illic iret, & per interpretem Celticum divinas lectiones exponeret. Hæc ergo intra civitatem crebrò faciens, & plurimos ejus gentis Arianorum ad Apostolica dogmata revocavit. Apud Scythas autem quidam erant desiderium salutis habentes, quò non poterant pervenire. Quod Joannes agnoscens, quæsivit viros Apostolico zelo ferventes, eosque direxit, & desiderantibus salutis gratiam ministravit. Ego autem etiam litteras ejus legi ad Leontium Ancyræ Præsulem, quibus indicavit Scythas fuisse conversos in nostra provincia. Et cognoscens in quibusdam vicis Marcionis crevisse langnorem, scripsit ejus loci Pastoribus, ut eos pellerent. Insuper etiam Principis pro hac causa proferri petiit sanctionem. * Quod igitur Ecclesiarum curam in animo habuerit secundum divinum Apostolum, satis hæc docuerint. * Licet autem etiam aliunde illius libertatem intelligere.

Chrysostomus viros Apostolicos ad conversionem Scytharum dirigit.

* *Hæc desunt in MSS. codicibus, & in Ed. V.*
* *hæc autem desunt in Edit. Valesii.*

CAPUT SEXTUM.

De Gaina Magistro militum, ejusque rebellione.

THEODORETUS lib. 5. cap. 32. pag. 237. B.

GAinas quidam genere Celticus, consilio Barbarus, studio tyrannico vehementer elatus, eo tempore cùm esset Magister militum, multos suæ gentis, multos etiam Romanorum sub suo magisterio habens, terrorem plurimis, etiam ipsi Principi meditatione tyrannidis inferebat; eratque Arianus. Is ergo rogavit Imperatorem, ut intra civitatem ei unam daret Ecclesiam. At ille eum se placare promisit. Tunc evocans Joannem, eique potentiam illius, meditatamque tyrannidem dicens, petebat ut datâ Ecclesia, ejus refrænaret intentionem. At ille virtute fortissimus: Noli, inquit, ô Imperator, hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes expellere, & sanctum templum blasphemantibus injustè contradere. Neque hunc Barbarum metuas, Imperator: sed ambos nos jube vocari, & sub silentio inter nos quæ dicuntur audi. Ego namque linguam illius sic frænabo, ut non præsumat petere, quæ dari non expedit. Hoc audiens Imperator gavisus est, & utrumque altera die vocavit. Tunc Gainas petitionem suam poscebat; Joannes contradicebat, dicens: Non licet Imperatori pietatem custodienti, aliquid contra mandata divina præsumere. Cùmque responderet ille, quia oratorium & ipse habere deberet; Joannes ait: Ubique tibi divina domus aperta est, & nullus te vetat orare. At ille: Sed ego, inquit, alterius sectæ sum, & cum meis unum templum habere deposco. Multos enim pro Romana Republica labores assumpsi, & non debeo in mea petitione contemni. Cui Joannes: Plurima, inquit, præmia, & quæ transcendunt tua certamina, percepisti, Magister militum factus, Consulari toga insuper exornatus. Et oportet te considerare qui dudum fueris, & qualis modò conspiciaris, & quæ prisca paupertas, & quæ moderna substantia: quibus vestibus utebaris antequam Histrum transisses, & quibus nunc uteris. Considera igitur quia pauci labores maxima tibi præmia contulerunt, & circa honorantem te non sis ingratus. His sermonibus tantus ille Doctor obstruxit os Gainæ, eumque compulit ut taceret.

Chrysostomus impedit, ne Gainæ Ecclesia una concedatur.

Igitur dum Gainas adipisci desideraret Imperium, qui dudum de sua fide apud beatam martyrem Eufemiam in Chalcedonia Imperatori Arcadio promisisset, diversa consilia revolvebat, & in sua intentione semper instabat. Dumque per diem nihil in urbe Constantinopolitana agere potuisset, machinatus est, ut nocte Barbaros mitteret, qui Palatium concremarent. Tunc enim apertè monstratum est, quomodo Deus custodiat civitatem. Missis enim ab eo Barbaris ad incendium atque prædas, Angelorum turba apparuit, armatorum ingens corpus habentium. Illi verò putantes esse milites, abscesserunt. Cùmque hoc Gainæ fuisset nuntiatum, incredibile visum est. Noverat enim quia cunctus exercitus per civitates fuerat constitutus. Quapropter denuo futura nocte alios destinavit. Cùmque idem ei renuntiatum fuisset (denuo enim Angeli eamdem visionem Barbaris ostendebant) novissimè ipse egressus cum multitudine, miraculi sumpsit experimentum: arbitratus revera, quia per diem quidem lateret exercitus: nocte verò pro ejus custodia poneretur. Et ita, dum intra urbem nihil posset implere, egressus ad Thraciam, apertè hostilem monstravit intentionem.

SOCRATES. lib. 6. cap. 6. pag. 307. C. *Gainas conatur incendere Palatium Constantinop.*

Cùm igitur aliquantum transisset tempus, diu meditatam tyrannidem Gainas patefecit. Colle-

THEODORETUS lib. 5. cap. 32. & 33. pag. 238. C.

ĉto namque exercitu, per Thracias univerſa vaſtabat. Hoc agnoſcentes & Judices, & populi terrebantur; & neque repugnare illi quilibet præſumebat, neque apud eum legatione fungi, dum aſperitatem Barbaricam formidarent. Tunc ergo alios omnes tamquam metuentes relinquens Imperator, Joanni viro ſanctiſſimo onus legationis impoſuit. At ille neque illius reſultationis memor, neque inimicitiarum, quæ hinc exortæ videbantur, alacriter eſt profectus ad Thracias. At ille cognoſcens Legatum, ejuſque fiduciam pro pietate ſic licenter aſſumptam, occurrit ei longo itinere, ejuſque dexteram ſuis oculis circumpoſuit: inſuper etiam ſuos filios ſacra ejus genua oſculari præcepit. Hujus ergo virtutis Joannes fuit, ut etiam valde terribiles humiliari cogeret, & timere.

Chriſoſtomus legatus ad Gainam.

CAPUT SEPTIMUM.

De Quæſtione inter Ægyptios Monachos exorta: An Deus corporeus ſit, an incorporeus.

SOCRATIS. *lib. 6. cap. 7. pag. 309. D.*

EA tempeſtate quæſtio mota fuerat: utrum Deus corporeus eſſet, & hominis haberet ſchema: an certè incorporeus, & ſchemate humano omnimodis alienus. Ex qua quæſtione contentiones, & certamina plurima ſurrexerunt, aliis hoc affirmantibus, aliud aliis: maximè tamen ſimplices Monachorum corporeum, & humanæ formæ Deum eſſe judicabant. Plurimi verò reprobantes illos, Deum incorporeum eſſe dicebant, & formâ corporeâ ſegregatum. Cum quibus Theophilus quoque Alexandrinus conſonabat Epiſcopus, ita ut in Eccleſia coram populo contra eos, qui humanæ formæ Deum aſſeverant, contenderet, & Deum incorporeum ſuo dogmate definiret. Hæc agnoſcentes Ægyptiorum Monachi, venerunt Alexandriam; & ſeditionem contra Theophilum velut impium excitarunt, ita ut eum occidere niterentur. Hoc ille agnoſcens, cogitavit quemadmodum evitaret mortem. Quos ſub blandimento ſuſcipiens, hæc eis locutus eſt: Sic, inquit, vos video ſicut Dei vultum. Hoc dicto Monachos à ſuo impetu revocavit. At illi: Si verè, inquiunt, dicis, quia Dei vultus ſic eſt, ſicut & noſter, anathematiza libros Origenis. Ex ipſis enim quidam adverſantur opinioni noſtræ. Si enim hoc non feceris; quæ impiorum, & Deo rebellium ſunt, à nobis ſine dubio ſuſtinebis. Ego, inquit, Theophilus, quæ vobis placent facio, nolite in me ſævire. Nam & ego inimicus ſum librorum Origenis, & culpo ſuſcipientes. Sic ergo Monachos declinavit; & forſitan ideo hæc quæſtio hactenus eſt ablata. Poſt hæc hujuſmodi cauſa provenit. Ægypti Monaſteriis quatuor venerabiles præſidebant viri, Dioſcorus, Ammonius, Euſebius, Euthymius germani, qui pro corporis magnitudine Longi vocabantur, ſermone vitaque fulgentes, & propterea apud Alexandrinos egregii. Sed etiam Theophilus eos honorabat Epiſcopus. Quamobrem Dioſcorum violenter tractum, Hermopoleos fecit Epiſcopum; duos autem eorum rogavit, ut habitarent cum eo, & vix ut Epiſcopus fieret impetravit, factoſque Clericos, Eccleſiæ Oeconomos inſtituit. Cùmque illi æſtuarent, cur minùs propoſitum ſuæ converſationis implerent, & procedenti tempore viderent animas ſuas lædi, dum Epiſcopus * pecuniatum haberet vitam, & multum auri congregandi ſtudium, repudiabant eſſe cum eo, & deſerti potiùs habitaculum diligebant. Dumque ille neſciens eorum voluntatem, ſibi eos adeſſe depoſceret; poſtea videns, quia eis potiùs ipſe diſpliceret, iratus interminabatur eis. At illi hoc parvipendentes abſcedunt. Porrò Theophilus cùm animo fervens eſſet, niſus eſt, ut viros illos, quâ poſſet arte, vexaret. Et fratrem interim eorum Dioſcorum habebat odioſum. Contriſtabatur enim, quia eos turba diligeret & coleret Monachorum; & ſciebat, quia eis aliter nocere non poſſet, niſi Monachos debellaret. Probaverat quoque, quia crebrò cum eis habito ſermone, faterentur incorporeum eſſe Deum, & non humanæ formæ: ne fortè neceſſitate humanæ formæ, humana quoque paſſio ſequeretur. Et cùm ſic Theophilus ſaperet, tamen ut ſe vindicaret, quod bene priùs prædicaverat, immutavit. Mittens enim in eremum, plurimos Monachorum ſimplicium, & ſpiritali exercitatione carentium eſt venatus: dicens non oportere ſequi Dioſcorum, neque fratres ejus, dicentes incorporeum eſſe Deum. Deus enim ſecundum divinam ſcripturam & oculos habet, & aures, & manus, & pedes, ſicut & homines. Dioſcorus autem, ejuſque ſequaces, ſequentes Origenem dogma blaſphemum introducunt, quaſi Deus nec oculos, nec aures, nec manus habeat, neque pedes. Hac ſeductione Monachorum plurimi ſunt decepti, & ſeditio ferventiſſima ſuſcitatur. Sed exercitati viri ſeducti non ſunt, ſimplices autem ardore fidei repentè contra fratres inſurgunt. Et facta diviſione, alterutros impetebant. Theophili ſequaces, Origeniſtas, & impios appellabant fratres. Iſti verò ſequaces Theophili Humaniformianos vocabant. Ob quam rem orta immani ſeditione, Theophilus cum armatorum multitudine venit in Nitriam contra Dioſcorum, ejuſque fratres. At illi vix fuga valuerunt declinare pericula.

Monachi Ægyptii ſeditionem excitant contra Theophilum, qui Deû incorporeû dicebat.

** Ed. Niv. & Frob. pecuniam haberet mediam.*

Seditio inter Monachos ob quæſtionem de natura Dei incorporea.

CAPUT OCTAVUM.

Quomodo hymni nocturni à Joanne ſunt incœpti.

SOCRATIS. *lib. 6. cap. 8. Edit. Chriſt. Valeſ. cap. 7. & 8. pag. 312. C.*

CUm hæc in Ægypto fierent, Joannes Conſtantinopolitanus doctrinâ florebat, & apud cunctos favorabilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ob hujuſmodi cauſam. Ariani, ſicut dictum eſt, foras civitatem Collectas agebant. Sabbato autem, atque Dominicâ intra portas & per porticus congregari, hymnos, & antiphonas ex Ariano dogmate compoſitas decantabant. Et hoc maximâ noctis parte facientes, diluculo cum ipſis antiphonis per mediam civitatem egreſſi portam, ad ſuam Eccleſiam concurrebant. Cùmque hoc crebrò quaſi ad vituperationem Orthodoxorum facere non ceſſarent; frequenter enim etiam hoc cantabant: Ubi ſunt qui dicunt trinâ virtute unum? Tunc Joannes metuens, ne ſimplices hujuſmodi cantibus traherentur, inſtituit ſuum populum, ut & ipſi nocturnis occuparentur hymnis; quatenus & illorum obſcuraretur opus, & fidelium profeſſio

Collectæ ſabbato & Dominicâ fiebât.

firmaretur. Studium ergo Joannis nimis utile, cum turba periculisque finitum est. Nam dum clariores hymni homousianorum noctibus apparerent (fecerat enim etiam cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta præbente) tunc Ariani zelo tracti, usque ad neces insurgunt. Una erga nocte, congressione facta, petra in fronte percussus est Brisun Eunuchus Augustæ, qui ad hymnos exercendos fuerat deputatus. Sed etiam quidam ex populo utriusque partis extincti sunt. In his motus Imperator, prohibuit Arianos hymnos publicè decantare.

Chrysost. fecit cruces argenteas, quæ cum cereis portabantur.

CAPUT NONUM.

Quòd Episcopo Ignatio Angelorum Deum laudantium visio sit ostensa.

SOCRATES. *lib. 6. cap. 8. pag. 313. D. Antiphonarum origo.*

Dicendum tamen est, unde sumpsit initium, ut in Ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis degebat Apostolis, vidit Angelorum visionem, quomodo per Antiphonas sanctæ Trinitati dicebant hymnos. Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ; & ex hoc ad cunctas transivit Ecclesias.

CAPUT DECIMUM.

De inimicis Joannis.

SOZOMEN. *lib. 8. cap. 10. pag. 770. A. Joannes Chrysostomus quo pacto odium Augustæ sibi conflarit.*

Fertur enim quoniam inter alia Joannes etiam pro Severiano Gabalensi Episcopo, odium Augustæ conceperat. Is enim Severianus, & Antiochus Ptolemaidis, ambo eloquentissimi erant, & coram Ecclesia docere præparati. Veniens ergo priùs Antiochus Constantinopolim eloquentia promotus, atque pecuniis ditatus, in suam reversus est civitatem. Pro cujus zelo Severianus posteà venit, vidensque quòd Joannes frequenter in Ecclesia sermone facto mirabilis apparebat; eratque honorabilis apud multos Proceres, & apud ipsum Imperatorem, pariter & Augustam. Cùmque Joannes perrexisset in Asiam, huic commendavit Ecclesiam. Credebat enim ejus blandimentis, quia eum reverà diligeret. At ille magis se auditoribus commendabat. Quod dum Joannes audisset, Serapione nuntiante, zelatus est. Reversoque ab Asia Joanne, contigit transeunte Severiano, ut studiosè non assurgeret Serapio. At ille exasperatus clamavit: Si Serapio Clericus mortuus fuerit, CHRISTUS inhumanatus non est. Ob quam rem accusatus à Serapione velut injuriosus, & in Deum blasphemus, civitate pulsus est à Joanne. Quod Augusta cognoscens per familiares Severiani, mox eum à Chalcedone fecit revocari. Porrò Joannes multis rogantibus, eum videre refugiebat, donec in Apostolorum Ecclesia ejus genibus poneret Augusta Theodosium filium suum, supplicans, & sæpe conjurans, ut Severianum suo reconciliaret affectui.

Chrysost. Severianum Constantinopoli pellit.

SOCRATES. *lib 5. cap. 9. & 10 pag. 314. A.*

Interea Monachi ab eremo ad Constantinopolim veniunt cum Dioscoro, & fratribus, cum quibus Isidorus, qui Theophili amicissimus dudum, ob hujusmodi causam postea fuerat inimicus. Petrus quidam Archipresbyter Alexandrinæ fuit Ecclesiæ. Hunc Theophilus ab Ecclesia odiò faciente projecit: culpans cum quasi mulierem quamdam Manichæam, non primitus abrenuntiantem hæresim, in communionem sacram susceperit. Cùmque Petrus diceret se eam jussu Theophili suscepisse; illo negante, Isidori testimonium Petrus implorabat: quia hoc actum non ignorasset Episcopus. Eo tempore Isidorus Romæ degebat, à Theophilo missus ad Damasum, ut ei Flavianum Antiochiæ reconciliaret Episcopum. Verùm reversus Isidorus Petri responsionem veram esse firmavit: dicens, quia mulier Manichæa cum Episcopi fuisset jussione suscepta. Hinc accensus Theophilus, ambos expulit ab Ecclesia. Ob hanc ergo causam Isidorus cum Dioscoro, & * reliquis Constantinopolim venit, ut Principi, & Joanni ejus facta narraret. Hæc Joannes agnoscens, honorabat principio viros, eorumque fruebatur orationibus. Communione verò facta cum eis ante causæ cognitionem participare non voluit. His ita gestis, pervenit ad Theophilum sermo falsus, quasi Joannes illis communicasset, & eis ferret auxilium. Parabatque ut non solum de Dioscoro, & Isidoro semet ulcisceretur: sed etiam Joannem Episcopatu deponeret. Misit ergo ad singularum Episcopos civitatum epistolas, celans intentionem suam, culpans tamen Origenis libros. Deinde Epiphanium Cypri fecit amicum, cùm priùs ejus fuerit inimicus, tamquam de Deo minùs saperet, eumque formam hominis habere judicaret. Tunc ergo quasi ex pœnitentia, ejus se professus est sequi * sectam; egitque ut Synodus Episcoporum Cypri celebraretur, quatenus libri damnarentur Origenis. Porrò Epiphanius propter nimiam sui reverentiam, atque simplicitatem circumventus, constitutâ Synodo lectionem librorum Origenis interdixit; misitque litteras ad Joannem, monens ut se ab Origeniana lectione suspenderet; & Synodo congregata, quæ placuerant, etiam ipse firmaret. Theophilus igitur famosissimum Epiphanium circumveniens, & agnoscens sua vota proficere, etiam ipse collectis Episcopis libros damnavit Origenis, qui penè ante ducentos defunctus erat annos: non quia hujusmodi haberet intentionem, sed studens * Dioscoro, ejusque nocere sequacibus. Joannes autem parvipendens quæ ab Epiphanio, & Theophilo fuerant nuntiata, in doctrina Ecclesiastica laborabat, & in ea quidem florebat: nihil tamen de his, quæ contra eum cogitabantur sæpe, curabat. Cùmque Theophilus jam manifestò studere videretur, ut Joannem Episcopatu deponeret, tunc etiam inimici Joannis Theophilum sunt secuti; & multi Clerici, multi Procerum Palatii tempus invenientes opportunum, nitebantur ut Synodus Constantinopoli fieret contra Joannem. Et hoc tam per epistolas sibimet, quàm per verba mandabant. Auxit igitur odium Joanni causa Severiani, & Antiochi Episcoporum, quæ suprà relata est.

* MS. Lyr. *fratribus.*

Theophilus cum Epiphanio jungit amicitiam.

* MS. Lyr. *dicta.*

Epiphanius & Theophilus damnant libros Origenis.

* MSS. *Dioscori ejusque sequaces circumvenire.*

Quid Theophilum ... Chrysostomo ... odiâ auxerit.

CAPUT UNDECIMUM.

Quomodo Epiphanius Cyprius Joanni fuerit inimicus.

SOCRATES. *lib. 6 cap. 11. & 12. Edit. Christ. Vales. cap. 12. & 13. pag. 318. D.*

Post paucum verò tempus Epiphanius Episcopus Constantinopolim venit, portans dam-

nationem librorum Origenis. Quibus non quidem ipsum Origenem excommunicatum decreverant: sed libris tantummodò derogaverant. Egressus ergo ad Basilicam sancti Joannis, milliario ab urbe septimo constitutam; & Collectâ ibidem celebrata, ordinatoque Diacono rursus venit in civitatem, & invitationem quidem Joannis declinavit causâ Theophili: in propria verò mansione habitare magis elegit. Et vocans tunc præsentes Episcopos, damnationem librorum Origenis legebat eis. Et quidam, habentes Epiphanii reverentiam subscribebant; plurimi autem hoc facere recusabant. Quorum fuit etiam Theotimus Scythiæ Præsul, qui ita respondit: Ego, inquit, ô Epiphani, neque ei, qui dudum bene requievit, injurias infero, neque rem blasphemam tentare præsumo, damnans ea, quæ priores nostri respuere noluerunt; proinde neque malam doctrinam in libris Origenis esse conspicio. Tunc proferens libros * ejus Origenis legit, & Ecclesiasticas expositiones ostendit, ac postea procedens dicebat: Qui his contumelias inferunt, nesciunt semetipsos. Hæc ergo Theotimus, vitæ rectitudine famosissimus, Epiphanio respondisse fertur. Sed quoniam detractores plurimi subripientes, velut blasphemum respuunt Origenem, pauca de his dicere non videtur absurdum. Viles homines, & qui per semetipsos nequeunt apparere, vituperando meliores esse se aliquid conantur ostendere. Hoc passus est primò Methodius, Lyciæ Olympi civitatis Episcopus, deinde Eustathius pauci Præsul temporis, & post eum Apollinaris, novissimè Theophilus. Isti derogabant Origeni, & * alii ob aliam causam ad accusationem ejus accesserunt. Methodius igitur cùm multùm derogasset primitus Origeni, postea velut ex pœnitentia miratus virum, in dialogo quem attitulavit Xenonem, sic ait: Sed quid ampliùs ego de illorum querimoniis factis contra Origenem loquor? Dum culpant eum pro quibus putant causis, & nihil quasi malè credentem de sancta Trinitate reperiunt, ostenduntur in eo magis pietatis, & rectitudinis testimonia perhibere. Athanasius autem defensor Nicæni Concilii, libris propriis contra Arianos voce clarâ testem suæ fidei hunc virum vocat, illius libros conjungens suis, & hæc dicens: Mirabilis, inquit, & laboriosissimus Origenes hoc de Filio Dei nobis testimonium perhibens, ait, coæternum eum asseverans Patri. Ignorant igitur semetipsos derogatores Origenis, etiam laudatorem ejus Athanasium blasphemantes. Hæc de Origene dicta sufficiant. Nunc sequamur historiam.

Memoranda sententia Theotimi cùm rogaretur ut damnaret libros Origenis.

* MS. Santheod. ei.

* MS. Santheod. & ... *Methodii testimonium de Origene.*

Athanasii testimonium de Origene.

CAPUT DUODECIMUM.

Quomodo Joannes acceperit Epiphanium.

SOCRATES. *lib. 6. cap. 13. Edit. Christ. Valef. cap. 14. pag. 320. D. Joannes Chrysost. non vult consentire in damnationem librorum Origenis.*

JOannes igitur Constantinopoleos indignatus non est, cur absque regulis in ejus Ecclesia ordinationem fecerit Epiphanius: sed tamen rogabat, ut inter Episcopos cum eo maneret. At ille nec manere se cum eo, nec orare respondit, nisi Dioscorum, & qui cum eo erant, urbe depelleret, & ipse in librorum Origenis damnationem subscriberet. Joanne hæc facere differente, & dicente non oportere ante Catholicam cognitionem aliquid facere petulanter. Ad hoc consilium ab inimicis Joannis Epiphanius instigatur. Cùm esset in Apostolorum Ecclesia celebranda Collectio, procedere faciunt Epiphanium, & coram omni populo Origenis damnare libros, & adjudicare Dioscorum, ejusque sequaces, simul quoque derogare Joanni, velut eorum defensori. Hæc Joanni nuntiantur. Altera verò die dum jam venisset Epiphanius ad Ecclesiam, hæc per Serapionem verba mandavit: Contra regulas multa gessisti, ô Epiphani; primùm quidem, quia ordinationem fecisti in Ecclesia, sub meo jure constituta: deinde quia, me non jubente, in ea auctoritate propriâ Sacra celebrasti. Rursus quia invitatus excusasti, & nunc denuo in teipsum confidis. Quapropter observa, ne turba nascatur in populo, & hujus rei periculum ipse suscipias. Hæc dum audisset Epiphanius, ab Ecclesia formidatus abscessit. Cùmque reversurus esset ad Cyprum, ferunt quidam hæc eum mandasse Joanni: Spero quia non morieris Episcopus. At ille remandavit: Spero te ad tuam patriam non redire. Hæc utrum verè dicta sint, nescio: ambo tamen hunc habuère finem. Nam nec Epiphanius vivus pervenit ad Cyprum, sed in navi defunctus est: & Joannes, post paululum Episcopatu depositus est.

Chrysostomus Epiphanium redarguit.

Epiphanius & Chrysostomus sibi invicem futura prænunciant.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Cur Augusta graviùs, & per quos Joanni facta sit inimica, & quomodo exilio fuerit deportatus.

SOCRATES. *lib. 6. cap. 14. Edit. Christ. Valef. cap. 15. pag. 321. D.*

CUmque Epiphanius discessisset, pervenit ad Joannem, quoniam Eudoxia Augusta eum contra Joannem armasset; & hinc accensus, linguæ ubertate sermonem fecit in populo, cunctarum mulierum vituperatione plenum. Hunc sermonem populus omnis arripuit, quasi contra Augustam prolatus esset, & ita pervenit ad aures Imperatoris. Quod Augusta cognoscens, velut injuriam suam narravit Imperatori: dicens illius magis esse contumeliam, quæ ejus uxori fiebat. Quamobrem gestum est, ut Theophilus contra eum quàm velociter Synodum celebraret. Quod etiam Severianus simul agebat; erat enim adhuc inimicus. Inter hæc Theophilus venit, multos simul Episcoporum * movens. Confluebant igitur plurimi Joannis inimici. Aderant etiam quos ab Episcopatu removerat. Omnes ergo concorditer in Chalcedona convenerunt, ubi tunc erat Episcopus Cyrinus, multa contra Joannem loquens, impium eum, superbumque, vocans. Episcopi verò delectabantur in talibus. Porrò Maruthas Mesopotamenus Episcopus, nolens Cyrini calcavit tunc pedem. At ille dolore constrictus, Constantinopolim cum Episcopis transire non potuit: alii verò sunt transvecti.

* Ed. V. mo... *Concilium in Chalcedona contra Joannem Chrysostomum.*

SOZOMEN. *lib. 8. cap. 16. pag. 779. D.*

Postea verò cùm dolore laboraret ejus crus frequenter, est abscissum: quia putredo penè omne corpus ejus invaserat, & in pedem alium jam serpebat. Is ergo post paululum tempus est defunctus.

SOCRATES. *lib. 6. cap. 14. Edit. Christ. Valef. cap. 15. & 16. pag. 322. B.*

Theophilo autem ab Alexandria venienti nullus occurrit, nec solemni honore potitus est; erat enim apertissimus inimicus. Sed Alexandrini nautæ, qui tunc venerant cum frumentis, occurrentes, eum favorabiliter susceperunt. Cùm-

que venisset Constantinopolim, refutavit in Ecclesiam introire: sed in una do no Augustarum, vocabulo Placidiana, tunc habitavit. Hinc ergo cœperunt contra Joannem movere causas: & non jam de libris Origenis memoria ferebatur: sed has accusationes illicitas excitabant.

Accusatur Chrysostomus.

His ita præparatis, convenientes Episcopi in suburbano Chalcedonensi, quod Rufini nomine vocitatur, ubi est in honore Petri, & Pauli Apostolorum Basilica constituta, evocaverunt Joannem, satisfacturum pro quibus accusabatur; jusseruntque ut cum eo venirent Serapion, & Tigrius Eunuchus Presbyter, & Paulos Lector; isti enim simul accusabantur.

Chrysostomus appellat Synodum universalem.

Cùmque Joannes evocantes, velut inimicos refutaret, universalem Synodum fieri proclamavit. At illi nihil morati, quater eum evocaverunt. Qui cum noluisset accedere, sed Synodum fieri proclamaret, damnaverunt eum: in nullo culpantes, nisi quia vocatus noluit obedire. Dumque hoc fuisset circa vesperam nuntiatum, populus ad seditiones maximas excitatus est; & nocte concurrentes, eum trahi ab Ecclesia non sinebant: sed clamabant, ut apud majus Concilium de eo agitaretur examen. Porrò jussio Principis imminebat, velociter eum ejici, & exilio deportari. Hoc agnoscens Joannes tertia damnationis die circa meridiem semetipsum, populo ignorante, contradidit. Cogitabat enim, ne ulla propter ipsum seditio nasceretur. Et ille quidem exilio ducebatur.

Chrysost. mittitur in exilium.

In populo autem seditio importabilis est exorta, ita ut etiam multi inimicorum ejus misericordia moverentur: dicentes eum calumniam passum, quem paulò antè desiderabant videre depositum. Quamobrem clamabant omnes contra Principem, atque Concilium Sacerdotum, & maximè contra Theophilum. Non enim ejus machinatio jam poterat latere, quæ multis quidem indiciis apparebat; maximè quia Dioscoro, ejusque fratribus mox post Joannis dejectionem communicaverat. Tunc igitur etiam Severianus in Ecclesia docens, Joanni derogabat, dicens: Et si in nullo alio vituperandus Joannes est, ejus tamen superbia crimen est damnationi sufficiens. Omnia namque peccata remittuntur hominibus; *superbis autem Deus resistit*, sicut sanctæ scripturæ docent.

Jacob. 4. 6.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Quomodò Joannes sit reversus, & denuo à Calumniatoribus impetitus.

Socratis. lib. 6. cap. 14. & 15. Edit. Christ. Vales. cap. 16. pag. 324. A.

Seditio Constantinopoli propter Chrysostomum in exilium abductum.

ORtâ igitur immensâ seditione, populo discurrente, & ad ipsa Regalia proclamante, Augusta permota rogavit Imperatorem, ut eum reverti præciperet. Misso igitur tunc Eunucho Bresone, etiam necessitas Joanni nolenti, ut in civitatem ingrederetur, imposita est. Eo siquidem remeante, cum multo ei honore ad Ecclesiam plebs occurrit. Et mox ut Joannes ingressus est, rogabant ut in Episcopali sede resideret, & populo orationem pacis impenderet. Quo refutante, atque dicente, quia hoc oporteret judicio fieri Synodali, & eos qui damnaverant, suam sententiam revocare, * accendebantur omnes videre eum in loco proprio residentem, & verba Doctoris audire. Qui licet diu tardaret, prævaluit tamen populus, & eum in sede residere Episcopali coëgit, & consuetè orationem præbere pacis. Coactus etiam sermonem fecit in populo.

*MS Theod. accendebant.

Heraclides à Chrysostomo ordinatus, accusatur.

Hæc causa aliam præbuit inimicis occasionem. Et primò quidem de Heraclidis * ordinatione contra eum movere dicebatur Theophilus quæstionem, ut Joannem hujus rei occasione deponeret. Verùm Heraclides non aderat, judicabatur autem veluti præsens, quasi quosdam injustè cecidisset, catenisque vinctos misisset in pompam Ephesi per mediam civitatem. Cùmque pars Joannis diceret auditorium debere justè constitui, Alexandrini contendebant, ut Heraclidis accusatores susciperentur. Hinc ergo seditio, & cædes inter Constantinopolitanum populum, & Alexandrinum vehemens est exorta. Ob quam rem plurimi vulnerati, pauci etiam mortui sunt. Hæc videns Theophilus, repentè diffugit in Alexandriam. Quod etiam alii fecerunt Episcopi præter paucos, qui personam Joannis amplectebantur. His ita gestis, reprehensibilis Theophilus est inventus. Cujus auxit invidiam, quòd rursus Origenis libris incumberet. Qui dum ab aliquo fuisset interrogatus, quomodo ea quæ abdicaverat rursus amplecteretur, ita respondit: Origenis libri similes sunt prato floribus universis pleno; quicquid ergo in eis bonum invenero, hoc decerpo: si quid verò mihi spinosum occurrerit, hoc quasi pungat, omitto. Hæc ergo Theophilus ait, non considerans Salomonis sapientissimi verba dicentis, quia *verba sapientum sicut clavi, & aculei* sunt. Ob hanc ergo causam apud omnes Theophilus reprehensibilis videbatur. Porrò Dioscorus Hermopoleos Episcopus post paululum fugæ Theophili mortuus est, claraque sepultus in Basilica, apud illicem constituta: ubi propter Joannem Synodus fuerat celebrata.

*MS. Theod. ordine.

Ecclesi. 12. 11.

Theodoretus lib. 5. cap. 34. pag. 239. C.

Chrysostomi gloriosus ab exilio reditus.

Missus ergo tunc Joannes in exilium, ad oficium habitabat Ponti, quod vocatur Hieron. Cùmque per noctem terræ motus civitatem Regiam invasisset, Legati matutino tempore mittebantur ad eum, rogantes ut velociter reverteretur ad civitatem, & orationibus suis pericula removeret. Sed & alii post illos, & rursus alii destinati sunt; ita ut Legatis Bosphorus impleretur. Quod dum fidelissimus populus agnovisset, fluctus Propontidis navibus est opertus. Omnes enim occurrerunt cereos, & lampades accendentes pro reversione Pastoris.

Sozomen. lib. 8 cap. 19. pag. 784. B.

Interea cùm Theophilus navigio in Hierapolim advenisset, mortuo ejusdem civitatis Episcopo, Nilamnionem Monachum elegerunt cives. At ille cum crebrò refugeret, ei Theophilus suadebat, ne Sacerdotium refutaret. Tum ille * promisit, dicens: Cras quod Domino placet, implebitur. Altera verò die venientes ad cellam ejus cogebant eum. Tunc Nilamnion: Priùs, inquit, oremus. Quod dum Theophilus laudasset, simul orabant. Nilamnioo autem repentè terminum vitæ cum illa oratione suscepit.

* MS. Lyr. respondit.

Nilamnion ante ordinationem in oratione moritur.

Qualiter Joannes tractaverit Augustam.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Socrates. lib.6.cap 16. Edit. Christ. Vales.cap.17. & 18. pag. 326.A.

JOannes itaque doctrinis occupabatur, ordinavitque Serapionem Heracliæ Thracensis Episcopum. Unde contra eum majus odium excitatur. Post paululum namque hæc contigisse noscuntur. Augustæ Eudoxiæ statua argentea constituta est in columna porphyretica, chlamyde circumamicta; eratque posita nec proximè, nec longè ab Ecclesia Sophiæ, quam plateæ tantummodò dividebat iter. Illic ergo consuetè lusus publicus occurrebat. Porrò Joannes ad injuriam hoc arbitratus Ecclesiæ, consuetâ fiduciâ rursus suam armavit linguam. Et cùm oporteret Principes supplicationis verbo deflectere, ut à tali jussu recederetur, hoc non fecit: sed impetu sui usus eloquii, jubentes fieri talia lacerabat. Augusta verò rursus ad suam hæc trahebat injuriam, & denuo præparabat, ut adversus eum Synodus celebraretur Episcoporum. Hoc sentiens Joannes, illam famosissimam in Ecclesia protulit homiliam, cujus initium est: Rursus Herodias vesanit, rursusque turbatur: denuo saltat, denuo caput Joannis in mensorio concupiscit accipere. Quod factum amplius ad iracundiam accendit Augustam.

Chrysostomus prohibet ludos fieri circa statuam Imperatricis.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De insidiis, quæ Joanni fiebant.

Sozomen. lib.8.cap.21. pag. 787. B. Subornatur, qui Chrysostomum occideret.

INterea quidam homo comprehensus est, qui Joannem volebat occidere, traditusque ad supplicium Præfecto, à Joanne ne perimeretur ereptus est. Postea verò etiam Elpidii Presbyteri servus, cursu in Episcopum accedens, eum interimere nitebatur. Et dum à quodam teneretur, & ipsum repentè percussit, simul & alium adstantem, & tertium. Tunc clamore facto multis convenientibus plurimos interemit, novissimè tentus, & traditus est. Ex illo tempore Joannem populus custodiebat noctibus & diebus, ad ejus circumsedentes domum.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De secunda depositione Joannis, & de schismate facto propter eum.

Socrates lib.6.cap.16. Edit. Christ. Vales.cap.18. pag. 326. D. Altera Synodus propter Chrysost.

POst paululum verò aderant Episcopi Leontius Ancyræ Galatiæ, Ammonius Laodiciæ, Breson Thraciæ Philippensis, Acacius Berœæ Syriæ, & alii quidam. His præsentibus accusatores prisci denuo movebantur. Joannes itaque confidebat in talibus: rogans ut accusatio decenter flagitaretur. Cùmque supervenisset festivitas Natalis Salvatoris, Imperator solenniter ad Ecclesiam non occurrit: sed mandavit Joanni, quia ei non communicaret, nisi criminibus priùs exueretur. Cùmque pro securitate Joannis accusatores ejus valde perterrerentur, præsentes Episcopi nihil aliud requirebant, nisi quia post depositionem non servato decreto Concilii resedisset in sede. Cùmque ille responderet, quia sexagintaquinque Episcopi communicantes ei, decrevissent; Leontius & alii reclamabant dicentes: Sed plurimi te, ò Joannes, deposuerunt. Cùmque denuo Joannes hanc regulam non Orthodoxorum Ecclesiæ, sed esse firmaret Arianorum; nam in Antiochia congregati pro damnatione fidei de consubstantialitate prolatæ, odio Athanasii hanc regulam protulerunt. Tunc illi non rectâ satisfactione condemnaverunt eum: non intelligentes, quia, dum hac regula uterentur, Athanasium quoque deposuerunt. Hæc acta sunt circa festivitatem Paschæ. Mandavitque Imperator Joanni non se posse ad Ecclesiam venire, quia eum duo Concilia condemnassent. Vacabat ergo Joannes, & nequaquam in Ecclesiam descendebat. Mox igitur omnes ei faventes ab Ecclesia recedentes, Pascha quidem in thermis, quæ Constantinianæ vocantur, celebraverunt. Cum quibus plurimi Episcoporum, Presbyterorum, & sacri Ordinis Clericorum commoti sunt, * collectiones seorsum per loca diversa celebrantes: unde etiam Joannitæ vocati sunt. Porrò Joannes duobus mensibus nusquam processit, donec Princeps eum duci juberet in exilium. Et ille quidem tractus ab Ecclesia, ducebatur. Quidam verò Joannitarum ea die Ecclesiam incenderunt. Qua ardente flans ventus etiam Basilicam Senatus pariter comprehendit. Quod actum est vicesima die Januarii mensis, * Consulatu Honorii sexto, & Aristenis. Ob quam rem Optatus Præfectus urbis, dum Paganus esset, odio Christianorum plurimos Joannitarum diversis tormentorum generibus laniavit.

Joannitæ vocati, qui erãt à parte Joannis Chrysostomi.

** MS. Lyr. Collectas.*

** An. Dom. 404.*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

De Exilio, & morte Joannis.

Theodoretus lib. 5. cap. 34. pag. 240. A.

JOannes igitur non solum è civitate pulsus est, sed etiam in quamdam parvulam civitatem atque desertam Armeniæ Cucusum destinatus est. Inde rursus ad Pityuntem, ubi fines sunt Ponti, Imperiique Romani, quæ loca crudelibus Barbaris sunt vicina. Sed clemens Dominus non permisit victorem athletam per loca talia diu morari.

Sozomen. lib.8.cap.26. & 28. pag. 793. D. & 798. C.

Inter hæc Innocentius Romanus Antistes, audiens de Joanne, & molestè ferens, volensque generale celebrari Concilium, scripsit Joanni, & Clero Constantinopoleos, quòd non oporteret Joanni successorem dari, nec ejus Clerum alii parere Pontifici, quas prolixitatis causa non transtuli. Aiunt enim Joannem cùm exilio duceretur per visionem cognovisse diem, qua moriturus esset, ostensam sibi à Basilisco Martyre in Comanis: ubi cùm esset itinere fatigatus, dolorem capitis non ferens, & ardorem solis, vitam languore finivit.

*Socrates. lib.6.cap.19. Edit. Christ. Vales.cap.21. pag. 329. D. * An. Dom. 407.*

Quarta decima die Septembris mensis, * Consulatu Honorii septimo, & Theodosii secundo.

CAPUT

CAPUT DECIMUM NONUM.

Quomodo Illyricum, & Occidens propter Joannem ab Orientalibus se suspenderint Episcopus.

THEODORETUS. lib. 5. cap. 34. pag. 240. C.

HUjus igitur injustitiæ causas abominati sunt præcipuè Europæ Pontifices ab eorum namque se suspenderunt communione; pariter omnes Illyrici ejus partis effecti sunt. Orientales autem plurimi quidem injustitiam declinaverunt: corpus tamen Ecclesiæ dividere noluerunt. Verum moriente illo omnium Doctore terrarum, non priùs Occidentales Episcopi Ægyptiorum, & Orientalium, Bosphorensium, atque Thracensium sunt amplexi communionem, quàm illius sacratissimi viri nomen inter prædecessores poneretur Episcopos. Et Acacium quidem, qui post eum ordinatus est, nullo habuerunt sermone dignum. Atticum verò Arsatii successorem, legationem crebrò mittentem, & pacis pignora postulantem, diptycis scripto Joannis nomine, postea susceperunt.

Chrysostomi nomen in dyptis sacris scribitur.

CAPUT VIGESIMUM.

De ordinatione Arsatii Constantinopolitani, & ejus odio propter Joannem.

SOCRATIS. lib. 6. cap. 17. Edit. Christ. Valesi. cap 19. pag 328. B.

SOZOMEN. lib. 8. cap. 23. pag. 789. C.

TRansactis itaque diebus paucis, Arsatius Constantinopoleos ordinatur Episcopus, Nectarii frater, valde longævus, & ultra octoginta annorum habens, qui mansuetissimè nimis regebat Episcopatum.

Cujus * opinioni derogavit postea, quod de Joannis amatoribus agebatur. Nam dum Arsatio communicare nollent, nec orationem habere communem: sed, sicuti dictum est, seorsum, & per loca secreta ultima civitatis, Sacra celebrarent, hæc ille renuntiavit Imperatori. Cumque jussisset, ut eos manu militari turbaret, lapidibus, atque fustibus populum convertit in fugam. Nobiliores autem, & promptiores in amore Joannis redegit in carcerem. Porrò milites, ut assulet, accepta fiducia, prædam circa mulierum ornamenta faciebant, zonas aureas, dextralia, monilia, * lavatoria, annulos, diademata, & cum ipsis auribus earum auferentes inaures. Ob quam rem turba maxima, & gemitus in civitate provenit. Nec sic tamen illi affectum deposuère Joannis: verùm publicè plurimi convenire nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdam etiam erat domi quoque manere periculosum, ita ut civitatem declinarent; multi siquidem viri, plurimæque mulieres nobili genere procreatæ, virginitate, atque virtute vitæ laudabiles fugerunt.

* MS. & Ed V. opinio.

Diripiuntur domus eorum, qui Chrysostomo favebāt.

* MS Lyr. & Ed. V. lavatoria.

SOCRATES. lib 6. cap 17. Edit Christ. Valesi cap. 19. 328. C.

Eo tempore etiam grando vehemens Constantinopoli, & circa ejus suburbana descendit. Quod factum est * Consulatu eodem Honorii sexto, & Aristenis, die tricesima Septembris mensis, quod dicebant Dei iracundia gestum; eo quòd sine judicio Joannes fuerat condemnatus. Quibus verbis crementum dedit mors Augustæ continuò subsecuta. Quarta namque die post grandinem est defuncta.

* An. Dom. 404.

Eudoxia moritur.

SOZOMEN. lib 8. cap 16. pag. 780. A.

Tunc enim & Cyrinus Chalcedonensis Episcopus, qui Joannem crebrò laceraverat, secto pede defunctus est.

SOCRATES. lib 6. cap 17. Edit. Christ. Valesi. cap 19. pag. 328. D.

Alii tamen dicebant Joannem hoc justè perpessum, eo quòd multas Ecclesias Novatianorum, Quartodecimanorum, & aliorum * tulisset hæreticorum.

* Ed V. abstulisset.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

De Eutropio Lectore, propter Joannem in carcerem conjecto.

SOZOMEN. lib. 8 cap. 24. pag. 791. A.

EO siquidem tempore Lector Eutropius est detentus, quasi & ipse in Ecclesiam misisset ignem. Qui dum multa fuisset tormenta perpessus, redactus in carcerem, post paululum est defunctus. Quid autem de eo contigerit, existimo esse memorandum. Quidam vidit in somnis adstitisse altari virum pulchritudine, & magnitudine decoratum, quasi in honore Martyris Stephani consistentem, & quasi cogitantem, eo quòd boni viri nusquam invenirentur, atque totam se circuinire civitatem, & nisi Eutropium nullum penitus invenisse. Cùmque is, qui viderat, evigilasset, somnium retulit fidelibus viris. Deinde requirens eos, qui à Præfecto comprehensi fuerant, & verberibus macerati, invenit Eutropium, eique retulit visionem. At ille flens, orationem sibi dari ab eo, qui viderat, imploravit. Cùmque diversos Præfectus affligeret, nec personas incendii reperiret, etiam mulieres quasdam tenens suadebat, ut Episcopi communionem amplecterentur Arsatii; & multæ quidem declinaverunt; Olympias autem injustum credens nequitiæ satisfacere dixit: Adjice mihi calumniatores, & violentias majores impone: mihi verò fas non est communicare, & ea facere, quæ piis non licet perpetrare. Quam dum nequisset declinare Præfectus, ut communicaret Arsatio, tunc dimissam, & post paucum tempus, multo nudavit auro: hoc modo credens ejus frangi constantiam. Eo tempore Tigrius Presbyter veste nudatus, & dorso cæsus, ita tensus est, ut pedum ejus, ac manuum articuli solverentur.

Chrysostomiani torquentur in carcere propter factū incendium.

Olimpiadæ Constantia.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

De morte Arsatii, & ordinatione Pontificis Attici.

SOCRATES. lib. 6. cap. 18. pag. 244 B.

ARsatius itaque, cùm paucum vixisset tempus, defunctus est * Consulatu sequenti Stiliconis secundo, & Anthemii, undecima die Novembris mensis. Quo moriente, de Episcopatu Constantinopolitano magna cœpit esse contentio. Et propterea cùm quatuor vacassent menses, sequenti Consulatu Arcadii sexto, & Probi, Atticus ordinatur Episcopus, genere Armenius, habitu Monachus, à juventute sua naturali sapientia decoratus.

* An. Dom. 405.

An. Dom. 406.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De Successione diversorum Patriarcharum.

Sozomen. lib. 8. cap. 24. pag. 792. D.

INterea cùm Siricius quinque annis Romanorum rexisset Episcopatum, Anastasius ei successit. Post quem Innocentius Pontificatus jura suscepit. Defunctus quoque est etiam Flavianus, non consentiens in damnatione Joannis. Flaviano moriente, Porphyrius Antiochenum suscepit Episcopatum. Et quoniam plurimi contra Joannem consenserant, propterea in Constantinopolitana urbe multa divisio facta est; ita ut Missas apud semetipsos plurimi celebrarent, & scandala provenirent: quoniam propter gratiam Arsatii, atque Porphyrii, necnon & Theophili Alexandrinæ civitatis Episcopi, dudum studio Procerum posita lex fuerat, jubens omnes in Ecclesiam convenire, & qui non communicarent, procul expelli.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Concussionibus, quas Barbari Reipublicæ inferebant.

Sozomen. lib. 8. cap. 25. pag. 793. B.

EO tempore cum discordiâ Sacerdotum, etiam Respublica magnis concussionibus turbabatur. Hunni namque transeuntes Histrum, Thraciam devastabant. Isauriæ quoque latrones maxima multitudine congregata usque ad Carenos, & Phœniciam venientes, urbes, & vicos in medio positos depopulati sunt. Per idem tempus Stilicon Magister armorum erat apud Honorium magna præditus potestate, habebatque sub se Romanorum plurimos, atque Gentilium. Qui contractis inimicitiis cum Arcadii Ducibus, cogitabat congredi contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio, Alaricum Regem Gothorum fecit ordinari Magistrum militum, & accessit adversus Illyricum, eique * Jovium Præfectum constituit, ut arma contra Romanos attolleret, ac Provinciales Honorii subderet ditioni. Et cùm Alaricus Barbaros sub se constitutos, & per Dalmatias habitatores congregasset, venit ad Epirum, ubi multo tempore commoratus, reversus est in Italiam: quia cùm discedere voluisset, Honorii litteris est detentus, sicut ipse confessus est.

Stilleonis inimicitiæ cũ Arcadii Ducibus.

* MS. Lyr. Jowanum.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Quomodo Alexander Antiochenus Episcopus discordantem populum ad unitatem revocaverit Ecclesiæ.

Theodoretus lib. 5. cap. 35. pag. 241. A.

EA tempestate Cyrillus Theophili consobrinus, Alexandrinum suscepit Episcopatum. Hierosolymorum Ecclesiæ præsidebat Joannes, vir mirabilis, successor Cyrilli: Antiochiæ autem Alexander, vir sermone doctus, & virtutem ostendens magnis operibus. Is enim Porphyrio succedens, qui post Flavianum fuerat ordinatus, multa reliquit monimenta clementiæ. Flavianus equidem sapientiæ subtilitate florebat. Porrò sacratissimus Alexander conversatione, summoque philosophiæ eloquio, & plurimis bonorum beneficiis abundabat. Is namque etiam partem Eustathii (quam dudum Paulinus flectere non potuit, nec post illum Evagrius) precibus usus, cætero corpori copulavit; egitque festivitatem, cujus similem nemo potuit aliquando videre. Nam dum omnes fideles sumpsisset Sacerdotes, simul & populos, venit ad locum, ubi Eustathiani congregabantur; sumensque psallentes, & unum canticum sub quadam congruentia prædicantes, à porta ultima civitatis usque ad majorem Ecclesiam totam plateam complevit hominibus, & ostendit fluvium rationalem, & ad instar fluminis decurrentis. Hæc Judæi videntes, & Ariani, & parvæ reliquiæ Paganorum ingemuerunt, considerantes alios fluvios in mare Ecclesiæ concurrentes. Is ergo Pontifex, Joannis magni vocabulum in Ecclesiasticis diptychis primus inseruit.

Alexander Antiochenus Eustathianos unit Orthodoxis.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Quomodo corpus Joannis Constantinopolim fuerit revocatum.

Theodoretus lib. 5. cap. 36. pag. 242. A.

HUjus Doctoris reliquiæ sequenti tempore in Regiam devectæ sunt civitatem. Rursumque fidelissimus populus per pelagus, quasi per terram currens, undas Bosphori lampadibus, & cereis obvelavit. Hunc ergo thesaurum illi civitati recondidit Imperator. Qui sul avi & vocabulum sortitus est, & pietatem servat inviolabilem. Is in ejus loculo defigens oculos, atque frontem, pro Arcadio, & Eudoxia genitoribus supplicavit, ut ignoranter delinquentibus veniam condonaret. Dudum enim mortui sunt ejus parentes, hunc orphanum relinquentes. Sed patrum, & progenitorum Deus experimenta pupilli eum sentire non pertulit. Nam & piè nutriri fecit, & sine concussionis metu custodivit ejus Imperium, atque tyrannorum consilia refrænavit.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

De Laudibus Theodosii junioris.

Theodoretus lib. 5. cap. 36. edit. Christ. Valesii cap. 36. & 37. pag. 242. C.

IS enim beneficiorum semper memor honorabat beneficii largitorem, habebatque participes hymnorum sorores, servantes conversatione virginitatem, & * epulas maximas judicantes sacrorum meditationes eloquiorum, thesaurum * inadibilem æstimantes manus egentium. Verùm ipse Princeps multis etiam aliis præconiis adornatur, maximè verò clementia, mansuetudine, animi tranquillitate, nunquam recipiens tempestatem fide vera, atque probabili; cujus indicium nos convenit ostendere manifestum. Quidam vir conversatione quidem Monachica, sed asperior consilio, adiit Imperatorem pro aliqua causa rogans. Cùmque hoc crebrò fecisset, nec ea pro quibus rogaverat impetrasset, eum ab Ecclesiastica communione prohibuit, & impositâ ei obligatione discessit. Verum fidelissimus Imperator ad Palatium reversus, tempore prandii astantibus pransoribus ait, non se sumpturum cibum, nisi priùs ejus vinculum solveretur. Ob

* Ed. Niv. & Frob. delicias

* Ed. Niv. & Frob. inauferibilem.

Quidam Monachus Theodosium juniorem propter rem negatam excommunicavit.

quam rem misit ad civitatis Episcopum, rogans ut juberet ei, qui ligaverat; quatenus ejus vincula resolveret. Cùmque dixisset Episcopus, non debere à quolibet obligationem recipere, & mandasset quia solutus esset: ille tamen ejus non suscepit solutionem, donec qui ligaverat multo labore requisitus, ei communionem, quam prohibuerat, reddidisset. Idolorum igitur templa, quæ fuerant derelicta, à fundamentis evelli fecit, ut posteri neque vestigium erroris pristini reperirent. Hunc enim sensum etiam in sua lege conscripsit. Quando igitur Roilas, Dux Scythiæ transivit Histrum, & cum innumero exercitu vehementer Thracias depopulatus est, ipsamque Regiam civitatem obsidere se, & subvertere minabatur, supernis jaculis, atque fulminibus eum Majestas divina percutiens, & ipsum, & omnem simul concremavit exercitum.

Templa Gentilium à fundamentis eversa.

Roilas Scytharum Dux fulmine profligatus cum exercitu.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

De miraculis contra Persas gestis.

Theodoretus lib. 5. cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 37 pag. 243. C.

TAle aliquid à Domino ejus consolatore etiam Parthico prælio gestum est. Nam cùm illi Romanos vacare cognovissent, & civitates in confinio constitutas debellarent, pacisque pacta transcenderent, vastatis finibus nemo ferebat auxilium. Imperator namque de pace præsumens, Duces, & milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre vehementissimo, & grandine depositâ, ulteriùs eos Deus accedere non permisit, * equorumque ligavit cursum, ita ut viginti diebus totidem ambulare stadia non valerent. Duces verò venientes, & congregantes exercitum, & in priori bello obsidentes urbem, Imperatoris vocabulo nominatam reprobi, inventi sunt. Cùm enim plus quàm triginta diebus Gororanus Rex, prædictam undique obsideret civitatem, & multa machinamenta construeret, & turres contra muros civitatis excelsas ædificaret; solus Eunomius, sacratissimus ejus civitatis Episcopus restitit, & impetum moliminis eorum, machinasque destruxit. Et licet Duces nostri hostibus bellando cessissent, & obsessi cives resistere non auderent; iste solus pugnando sine vastatione servavit civitatem. Unus itaque partis hostilis vir dum consuetè blasphemaret, & Rapsacis, atque Sennacherib verba profunderet, & eum vesania minaretur, factum se concrematurum templum: ille vir sacratissimus non ferens hujus insaniam, jussit * balistam poni juxta propugnaculum, quod Apostoli Thomæ habebat vocabulum; & maximo in eam lapide coaptato, in nomine, inquit, ejus, qui est blasphematus, lapidem tenso arcu dimittite. Tunc lapis dimissus veniens usque ad faciem nefandissimè blasphemantis, vultum ejus valde corrupit, caput contrivit, cerebrumque in terram dispersit. Hoc dum Dux exercitus cognovisset, qui se civitatem capturum esse minabatur siluit, & rebus ipsis victum se esse professus est, & mœrens quæsivit pacem. Sic ergo omnium Rex fidelissimum hunc Principem conservavit, cùm & iste servitatem profiteatur, & competens offerat Domino ministerium.

** Ed. eorum.*

Eunomius Episcopus civitatem à Persarum obsidione liberat.

** Ed. V. arcu balistam*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

De Successione Pontificum.

Theodoretus lib. 5. cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 38. pag. 244. C.

INter hæc Innocentio mirabili Romanæ urbis Antistiti successit Bonifacius, Bonifacio Zosimus, Zosimo Cælestinus. Hierosolymis verò post Joannem Praylius suscepit Ecclesiæ Præsulatum. Verùm in Antiochia post sacrum Alexandrum Theodotus castitatis speculum, Ecclesiæ Pontifex ordinatur, mansuetudine, & puritate conversationis ornatus. Is enim cohortem Apollinaris sacris ovibus miscuit: rogans eos, ut unirentur ovilibus. Ea siquidem tempestate Isdigerdis Persarum Rex contra Ecclesias pro hujusmodi causa bella commovit.

CAPUT TRIGESIMUM.

De virtutibus Abdæ apud Persas Episcopi.

Theodoretus lib. 5. cap. 38. Edit. Christ. Vales. ca. 39 pag. 245. A.

ABdas quidam erat Episcopus, plurimis virtutibus adornatus. Is non mediocriter usus zelo divino, pytea, id est, focum eorum, seu Vestam destruxit. Pytea namque Pagani vocant templa, in quibus ignem servant; Deum enim arbitrantur ignem. Hoc dum Rex cognovisset à Magis, evocavit Abdam; & primò quidem mansuetè culpavit factum, præcipiens, ut Pyreum rursus ædificaret. Illo resistente, & se hoc nequaquam facere confirmante, universas se Rex destructurum interminatur Ecclesias; cujus interminationem terminus subsecutus est. Nam priùs illum virum occidi præcipiens, destrui quoque Ecclesias imperavit. Ego siquidem destructionem Vestæ non reor opportunè commissam; neque enim sanctus Apostolus, dum venisset Athenas, & civitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit: sed ratione ignorantiam redarguit, & veritatis jura monstravit. Quia verò destructum templum reædificare noluit, sed necem magis elegit, nimis admiror, & plurimis eum honorandum coronis existimo. Tale est enim ignem adorare, quale ejus ædificare templum. Hinc ergo sumens tempestas initium, sævissimè atque ferociter circa pietatis alumnos intumuit, & triginta jugiter annis fluctuatio dira permansit, à Magis veluti quibusdam procellis agitata. Magos enim appellant Persæ eos, qui elementa deificant. Quorum fabulas in alia conscriptione monstravimus, in qua horum interrogationibus dignas solutiones obtulimus. Gororanus itaque filius Isdigerdis, adepto post patris mortem Imperio, etiam contra Christianam pietatem bella suscepit. Quas enim tormentorum species, & suppliciorum adinventiones piis intulerit, non est facile nunc narrare. Aliorum namque manus excoriaverunt, aliorum dorsa, aliorum capita, à fronte inchoantes, usque ad cervices nudâ cute reliquerunt. Alios sectis per medium calamis nudos operientes, & ipsas sectiones calamorum carnibus aptantes, à capite usque ad pedes funibus stringentes, postea calamos ex eorum membris violenter trahebant; ut acutæ sectiones calamorum dum trahebantur, eorum carnes seca-

Persecutio Christianorũ apud Persas.

Quinã apud Persas Magi appellentur.

Diversa supplicia Martyrum apud Persas.

rent, & tormento amarissimos dolores inferrent. Deinde fodientes lacus, & eos undique obturantes, soricum majorum greges in eis miserunt, eisque pabulum athletas dederunt pietatis: ligantes manus eorum & pedes, ne possent à se bestias removere. Sed & alia tormenta sæviora nimis exercuerunt, habentes doctorem veritatis inimicum. Sed non potuerunt athletarum devincere fortitudinem. Sponte namque currebant, ut occasione hujus mortis, incorruptibilis vitæ dona perciperent. Duorum tamen, aut trium memorabor, ut per hos reliquorum fortitudo monstretur.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

De Hormisda apud Persas nobilissimo Confessore.

THEODORETUS *lib. 5. cap. 38 Edit. Christ. Vales. cap. 39 pag. 246. B.*

HOrmisdas quidam valde nobilis apud Persas erat, qui patrem Præfectum habuerat. Hunc dum Rex agnovisset esse Christianum, deduci fecit, & imperavit, ut salutarem negaret Deum. At ille: Nec justum, inquit, nec utile præcipis Imperator. Nam qui docetur, ut Deum omnium facilè contemnat, ac deneget, facillimè quoque spernit Imperatorem, cùm & ipse sit particeps naturæ mortalis. Et si summu supplicio dignus est, qui tua sceptra contempserit Imperator; multiplicibus tormentis subdendus est, qui cunctorum negaverit Creatorem. At Imperator cùm debuisset mirari prudentiam, fortissimum divitiis, & dignitate nudavit athletam, jussitque, ut nudus traheret camelos exercitus. Cùmque plurimi transissent dies, respiciens de superioribus Imperator, vidit illum eminentissimum virum, solis radiis inflammatum, & pulveris squalore completum; patriæque nobilitatis memor, eum ad se jussit adduci, & ex lineis vestibus operiri. Deinde putans, quia tam præcedenti afflictione, quàm ejus miseratione molliretur; vel nunc, inquit, illa obstinatione privatus, nega filium fabri. At ille Dei zelo completus, dirupit vestem, & jactavit, dicens: Si propter hoc me putas à pietate recedere, habe donum cum impietate, quam possides; Hanc ejus fortitudinem contemplatus, nudum eum à suo projecit Imperio.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

De Sanne apud Persas Confessore.

* MS. Santheod. *Samen.*

THEODORETUS *lib. 5. cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39. pag. 247. A.*

*SAnnen quoque mille famulorum dominum, resistentem sibimet, negare Creatorem omnium non ferentem, requirens quisnam servorum ejus esset sævissimus, ei aliorum servorum tradidit dominatum; cui etiam ipsum quoque dominum servire præcepit, simul & ejus uxorem: per hoc putans propugnatorem se flectere veritatis. Sed spe sua deceptus est. Habebat enim ille domum in petra constructam.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Benjamin Persico Diacono, ejusque martyrio.

THEODORETUS. *lib. 5. cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39. pag. 247. B.*

BEnjamin etiam Diaconum comprehendens, clausit in carcerem. Cùmque duo transissent anni, supervenit Legatarius Romanorum pro aliis causis acturus. Et dum hæc cognovisset, postulavit à Rege, ut dimitteretur Diaconus. Porrò Rex jussit; ut promitteret Benjamin, quia nulli Magorum doctrinam Christianam prædicare præsumeret, & dimitteretur exire. Tum Legatarius quidem custodire Benjamin, quæ Rex præceperat compromisit. Benjamin autem audiens monita Legatarii: Impossibile est, inquit, non me participare lumen aliis, quod ipse percepi. Quanto enim supplicio dignus sit qui talentum abscondit, sacra Evangeliorum testatur historia. Sed Rex horum tunc nihil agnoscens, jussit eum absolvi à vinculis. At ille prædicare nullatenus quiescebat; & capiens eos, qui ignorantiæ caligine tenebantur, intelligibili luci jugiter offerebat. Cùmque transisset annus, Regi gesta illius nuntiantur. Tunc deductum ad se, negare jussit quem adorabat Deum verum. Ille requisivit à Rege, dicens: Quo dignus honore est, qui suum derelinquens Regnum, invadere studuerit alienum? Cùmque dixisset Rex: Morte, novissimoque supplicio. Sapientissimus vir ille respondit: Quid ergo non justè patiatur homo, qui factorem, mundique creatorem, nutritorem, ac salvatorem deserens, unum conservorum suorum deificare voluerit, & debitum illi cultum isti magis obtulerit? His sermonibus Rex accensus, viginti calamos acui, & totidem unguibus digitorum ejus manuum, atque pedum præcepit infigi. Cùmque hoc supplicium ab eo derideri conspiceret, alium rursus calamum acutum in ejus femore, unde humana origo descendit, jussit immitti. Cùmque crebrò ejiceretur, & rursus induceretur, ineffabiles ei dolores operabantur. Post hoc verò supplicium impius, atque ferox virgam grossam, spinis undique plenam, per ejus meatum jussit induci, ut hoc modo spiritum fortissimus decertator emisisset. Sed & alia multa ab illis impiis sunt præsumpta. Nec tamen mirandum est, quia illorum ferocitatem, & impietatem longanimiter Deus omnium patiatur: quando ante Imperium maximi Constantini quicumque fuerunt Romanorum Imperatores, contra veritatis *ministros vehementer insanierunt. Diocletianus namque Passionis salutaris die, in omni Imperio Romanorum destruxit Ecclesias. Sed novem transactis annis istæ quidem denuo floruerunt, & multiplicem magnitudinem, ac pulchritudinem susceperunt. Ille verò post rabiem suæ impietatis extinctus est. Nam & bella hujusmodi futura Dominus prædixit, & Ecclesiæ victoriam prædicavit. Nos tamen ipsæ quoque res edocent, quia plus nobis utilia sunt bella, quàm pax: quia pax delicatos nos facit, remissos, & timidos; porrò bellum & mentem acuit, & præsentia tamquam transeuntia contemnere persuadet. Sed hæc quidem etiam in alio opere crebriùs enarravimus.

* MS. Lyr. *Prædicatores.*

Persecutionis tempus magis prodest Ecclesiæ, quàm pax.

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

De Theodoro Antiocheno Episcopo, & Theodoro Mopsuesteno Pontifice.

THEODORETUS lib. 5. cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40. pag. 248. D.

ILlo quoque tempore, quo sacratissimus Theodotus Antiochenam regebat Ecclesiam, Theodorus Mopsuestiæ quidem Episcopos, sed totius Doctor Ecclesiæ, dum contra universam cohortem hæreticorum fortiter dimicasset, terminum vitæ sortitus est. Is enim Diodori quidem magni doctrinâ potitus est, Joannis verò sacratissimi fuit socius, atque cooperator. Communiter enim Diodori pocula spiritalia sunt adepti; qui sex & triginta annis mansit in Præsulatu, & contra Arii, Eunomiique acies fortissimè præliatus est, insidiasque latronis Apollinaris extinxit, optimaque pascua divinis ovibus præparavit. Cujus frater Polychronius Apamienam rexit Ecclesiam, & gratia sermonis, & claritate conversationis ornatus.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

De fine Imperatoris Arcadii.

SOCRATES. lib. 6. cap. 21. Edit. Christ. Vales. cap. 23. pag. 332. A.

NOn multo pòst tempore quàm Joannes defunctus est, moritur & Arcadius Imperator, vir mitis, & quietus; & circa finem vitæ pro hujusmodi causa venerabilis æstimatur. In urbe Constantinopoli domus est maxima, habens cognomen Catiæ, id est, nucis. Est enim in ejus domus vestibulo arbor nucis, in qua sermo est, eo quòd fuerit appensus martyr Acacius, & defunctus. Ob quam rem etiam Oratorium illic est ædificatum. Hunc Arcadius videre volens, ad orationem venit, votoque completo revertebatur. Proinde cuncti circa Oratorium habitantes, volentes Imperatorem videre currebant; & alii quidem foras domum præcesserant, ut melius aspectum Principis, & ordinem viderent obsequii: alii verò sequebantur. Dumque omnes cum mulieribus, atque filiis, simul & mancipiis extra domum fuissent egressi, repentè maxima domus Oratorio cohærens, subitò tota corruit, clamorque cum admiratione secutus est: quoniam oratio Principis tantos homines à ruinæ imminentis periculo liberasset. Arcadius itaque, relicto annorum octo filio Theodosio, de quo jam complura sunt narrata, defunctus est * Consulatu Bassi, & Philippi, prima die Maii mensis, anno secundo ducentesimæ nonagesimæ septimæ Olympiadis. Is ergo cum patre quidem Theodosio tredecim regnavit annis, post mortem verò patris quatuordecim. Vixit annis triginta & uno.

Ubi Acacius martyrium passus sit.

* An. Dom. 408.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quia Theodosii junioris Imperium Præfectus regebat Anthemius.

Socrates. *lib. 7. cap. 1. pag. 338. A.*

ARcadio igitur Imperatore defuncto, Honorius quidem ejus frater partes regebat Hesperias: Orientales autem Provinciæ sub ditione manebant Theodosii junioris, cùm esset annorum octo, Anthemio Præfecto omnia disponente. Erat enim iste nepos Philippi, qui Paulum Episcopum sub Constantio ab Ecclesia expulerat, & Macedonium introduxerat. Is enim muro maximo urbem Constantinopolim circumdedit. Qui vir sapientissimus inter illius temporis homines & putabatur, & erat, & nihil inconsultè faciebat: sed cùm multorum consilio, quæ erant agenda, tractabat, & maximè Sophistæ Troilo se credebat.

Anthemius muro Constantinopolim circumdedit.

CAPUT SECUNDUM.

De Attico Episcopo, ejusque moribus.

Socrates. *lib. 7. cap. 2. pag. 339. A.*
* *MS. Lyr. in Pontificatu.*

IMperatore igitur octo annos agente, tertium annum Atticus habebat * Episcopatum, vir clarus & eruditus, venerabilis atque prudens. Unde etiam Ecclesiæ sub eo magnum sumere contigit incrementum. Non enim solis propriæ fidei personis munificus erat: sed etiam hæreticis miraculum suæ sapientiæ demonstrabat, quos fatigare quidem nolebat. Cùm verò eos terrere tentasset, denuo mansuetudinem ostendebat; & inter hæc non negligebat eloquium. Laborabat enim circa Veterum lectiones, noctibus eis incumbens. Quapropter non eum movebant Philosophicæ, aut Sophisticæ lectiones. Erat enim & confabulantibus gratus, & cum tristibus mœstus, & absolutè secundum Apostolum *omnibus omnia factus est*. Primò quidem cùm Presbyter esset; & libros faciebat, & meditatos coram Ecclesia recitabat. Postea verò etiam fiduciam cum labore sortitus, sub oculis doctrinam * laudabilem proferebat. Non tamen tales erant ejus sermones, ut etiam ab auditoribus scripturæ traderentur. Quæ verò ejus temporibus memoranda provenerint, enarrabo.

1. Cor. 9. 22.
* *MSS. mirabilem.*

CAPUT TERTIUM.

De Theodosio Episcopo Synnada, & quemadmodum illic Macedoniani conversi sint.

Socrates. *lib. 7. cap. 3. pag. 339. D.*

IN Synnada Pacatianæ Phrygiæ civitate, Theodosius quidam erat Episcopus, & Macedonianos, cùm illic plures essent, insequebatur; & non solum eos è civitate, sed etiam ab agris nimiâ crudelitate pellebat; dum Orthodoxorum Ecclesia persecutiones inferre non soleat. Quod ille non zelo rectæ fidei, sed pro pecuniarum amore faciebat. Contra quos, universos tam Clericos, quàm Judices provinciales armabat, & præcipuè Agapitum eorum turbabat Episcopum. Cùmque Judices provinciæ ad inferenda tormenta, sibi sufficere non putaret, Constantinopolim est profectus, ut Præfectorum solatia mereretur. Ibique posito Theodosio propter hujusmodi

Agapitus Macedonianorum Episcopus una cum suis Orthodoxam fidem amplectitur.

causam, Agapitus Macedonimorum Episcopus ad meliorem se contulit partem: habitoque tractatu cum omni Clero, & evocans totum populum sibimet subjacentem, suasit eis, ut consubstantialitatis susciperent fidem. Hoc facto, repentè cum maxima multitudine, & magis cum omni, ut ita dixerim, civitate ad Orthodoxorum Ecclesiam venit; & oratione facta, sedem, in qua Theodosius præsidere solebat, obtinuit. Tunc uniens populos, & de cætero fidem consubstantialitatis docens, Ecclesiam tenuit Synnadensem. His ita gestis, non post multum temporis Theodosius cum Præfectianorum venit auxilio, & nihil sciens horum, quæ fuerant gesta, ad Ecclesiam properavit. Ex qua ab omnibus expulsus, rursus Constantinopolim remeavit, & apud Episcopum Atticum, quæ fuerant contra eum gesta, deposuit; quemadmodum irrationabiliter Episcopatu fuisset expulsus. Atticus autem cognoscens utilem causam Ecclesiæ provenisse, Theodosium quidem verbo consolatus est, ut patienter ferret: præponens autem causis personalibus generalem utilitatem scripsit Agapito, ut teneret Episcopatum, nihilque de inimicitiis Theodosii cogitaret.

Theodosius Synnadæ Episcopus nō recipitur à sua Ecclesia.

CAPUT QUARTUM.

Quomodo Judæus paralyticus per baptismum sit curatus.

Socrates. lib. 7. cap. 4. pag. 341. A

HOc igitur unum est rerum utilium, quæ Attici temporibus in Ecclesia provenerunt. Sed neque miraculorum, aut sanitatum his defuit causa temporibus. Quidam namque Judæus cùm paralyticus esset, plurimis annis in lecto jacebat. Cùmque omnis medicina ei fuisset exhibita, & cunctorum Judæorum nihil oratio prævaleret: novissimè ad baptismatis Christiani gratiam confugit, huic soli veritatis medicamini se committens. Hoc velociter Episcopo Attico nuntiatur. Quem Catechumenum factum, & spem Christi promittens, deportari * cum lecto præcepit ad baptismum. Verùm Judæus paralyticus baptismum verâ fide suscipiens, cùm de fonte fuisset levatus, ægritudine repente privatus est, & de cætero sanus fuit. Hanc igitur curam virtus Christi etiam nostris temporibus demonstravit. Quâ causâ plurimi Paganorum credentes baptizati sunt. Judæos autem, licet signa quærentes, hæc tamen non provocaverunt ad fidem. His ita apud Christianos gestis, plurimi parvipendentes, in sua * nequitia permanserunt. Et non solum Judæi tantis prodigiis resultabant: sed etiam sequaces eorum similia sapuisse convicti sunt.

** MS. Lyr. cum in lecto.*

Judæorum obstinatio.

** MS. Lyr. malitia.*

CAPUT QUINTUM.

De Sabbatio Hæresiarcha, ejusque sequacibus.

Socrates. lib. 7. cap. 5. pag. 341. D.

SAbbatius itaque, cujus dudum fecimus mentionem, nolens in suo ordine permanere Presbyteratus, desiderabat Episcopatum. Iisdemque temporibus recessit ab Ecclesia Novatianorum, occasionem habens quasi propter observationem Paschæ Judaici. Faciebatque Collectas contra Sisinnium suum Episcopum in loco civitatis, qui * Xerolophus appellatur in Arcadii foro. Illic enim rem commisit valde periculosam. Die namque festivitatis in Evangelica lectione, ubi scriptum est: Erat enim Pascha Judæorum, verba quæ nusquam scripta, neque audita sunt præsumpsit adjicere, id est: Maledictus qui præter azymas celebraverit Pascha. Hoc auditum percurrit in populum, & simplices decepti Novatianorum laicorum convenerunt ad illum. Quod tamen malum non remansit inultum: sed in finem pessima ejus falsitas est conversa. Post paululum enim dum ad quamdam festivitatem multi concurrerent, ut vigilias solitè celebrarent, formido subitò dæmoniaca irruit super eos, quasi Sisinnius eorum Episcopus veniret cum maxima multitudine. Factáque turba, quippe nocte, & in angustiæ loco comperti, semetipsos contriverunt, ita ut ultra septuaginta homines morerentur. Hoc factum plurimos à Sabbatianorum secta prohibuit: quidam verò in ejus rusticitate permanserunt.

** id est, collis aridus. Mar. 14. 1.*

Vigiliæ Christianorum in diebus festis.

CAPUT SEXTUM.

De morte Dorothei Arianorum Episcopi, & ordinatione Barbæ, & quæ sub eo sint gesta.

Socrates. lib. 7. cap. 6. pag. 342. D.

EO tempore Dorotheus Arianorum Præsul, quem ab Antiochia Constantinopolim transtulerunt, cùm centum & novemdecim vixisset annos, defunctus est * Consulatu Honorii septimo, & Theodosii secundo, sexto die Novembrii mensis. Post quem Arianæ superstitionis Barbas ordinatur Episcopus. Sub hoc itaque Barba per duos Presbyteros eloquentissimos Arianorum religio floruit, quorum alter Timotheus, alter Georgius dicebatur. Sed Georgius doctrinâ Helladicâ eruditus erat: Timotheus sacris literis incumbebat. Et Georgius quidem semper Aristotelem, & Platonem habebat in manibus, Timotheus Origenem, ita ut etiam lingua Hebraica loqueretur. Timotheus dudum Psathyrianorum fuerat hæreseos, Georgium Barbas Presbyterum ordinavit. Timotheum itaque ego ipse vidi, & cognovi quemadmodum interrogantibus erat respondere paratus: solvens obscurissimas quæstiones, quæ in divinis inveniuntur eloquiis, testem vocans veracissimum Origenem. Mihi tamen videtur admirabile esse, quomodo tales viri in Arianorum lege manserunt, quorum unus quidem Platonem semper habebat in manibus, alter respiciebat jugiter Origenem: dum nusquam Plato secundam vel tertiam causam, sicut ipse nominare solet, initium subsistentiæ asserat percepisse; & Origenes coæternum ubique fateatur Filium Patri. Qui licet in sua sententia manserint: religionem tamen Arianam perduxerunt latenter ad meliora. Multas namque Arii blasphemias doctrinis propriis expulerunt.

** An. Dom. 407.*

Mirum cur Georgius Platonem, & Timotheus Origenem sequentes essent Ariani.

CAPUT SEPTIMUM.

De Ordinatione Cyrilli Alexandrini Pontificis.

Socrates. lib. 7. cap. 7. pag. 343 D. * An. Dom. 412. *Theophilus Alexandrinus moritur.*

INter hæc defuncto Theophilo passione lethargica * Consulatu Honorii nono, & Theodosii quinto, factâ contentione propter Episcopatum inter Timotheum, & Cyrillum, die tertia mortis Theophili Cyrillus ordinatur Episcopus, & majori fastu quàm Theophilus tenebat Episcopatum. Qui mox Episcopatûs sui principio Novatianorum claudens Ecclesias, omnia vasa eorum sacra percepit, Episcopumque eorum Theopompum rebus, quas habebat, omnibus spoliavit.

CAPUT OCTAVUM.

Quomodo apud Persas per Marutham Episcopum sit Christianitas dilatata.

Socrates. lib. 7. cap. 8. pag. 344. B.

EOdem tempore apud Persas Christianitas est dilatata. Inter Romanos enim, & Persas semper propter diversas causas mittuntur legationes. Tunc ergo casus attulit, ut Maruthas Mesopotamenus Episcopus, cujus dudum meminimus, à Romanorum Imperatore ad Persarum destinaretur Regem. Qui multam reverentiam apud Marutham inveniens, eum decenter honorabat, & tamquam divinum respiciebat virum. Hoc factum mordebat Magos, metuentes, ne Regem Christianum fieri suaderet. Nam cùm dolore capitis multo tempore torqueretur, Magis eum curare non valentibus, Maruthas orationibus fecit incolumem; ob hanc ergo causam moliti sunt quamdam Magi fallaciam. Et quoniam Persæ ignem colunt, consuevitque Rex in quadam domo ignem ardentem perpetuò suppliciter adorare: Magi sub terra hominem quemdam abscondentes tempore, quo Rex solebat adorare, eum talia clamare fecerunt: Mitte foras Regem; impiè enim egit, quia Sacerdotem Christianorum judicat esse venerandum. Hæc audiens Isdigerdes Persarum Rex, licet reverentiam haberet, tamen Marutham abjicere cogitabat. Porrò Maruthas verè Deo venerabilis homo, vacabat orationibus, per quas invenit dolum, Magicis artibus fabricatum. Veniensque ad Regem: Noli, inquit, illudi Rex: sed ingressus dum audieris vocem, fodi jube, & doli causas invenies. Non enim ignis loquitur: sed hominum molimina hujusmodi esse noscuntur. Hoc dicto flexus est Persarum Rex; & rursus ingressus ubi ignis inextinguibilis servabatur, cùm audisset vocem, jussit fodi locum. Tunc qui mittebat quasi divinam vocem, inventus arguitur. Iratus itaque Rex, Magorum genus usque ad decimam jussit imminui portionem. Hoc facto, Maruthæ dixit, ut templa quæ vellet ædificaret. Ex hoc apud Persas sumpsit Christianitas incrementum. Tunc igitur Maruthas à Persis Constantinopolim remeavit. Et non longo pòst tempore, rursum destinatus est. Iterumque Magi machinabantur, ne eum susciperet Rex. Feceruntque fœtorem quemdam in loco, unde Rex transire solebat; & quasi à Christianis id factum fuerit, derogabant. Cumque Rex suspectos jam habens Magos, hoc cum studio requisisset, denuo ab eis concinnatum esse cognovit. Quamobrem plurimos eorum suppliciis tradidit. Marutham verò potiori honore coluit, & Romanos valde dilexit, eorumque amplexus est pacem. Qui penè Christianus fieri potuit, dum aliud miraculum per Marutham, & Ablatem Persidis Episcopum provenisset. Ambo namque molestum dæmonem à Regis filio propulerunt, orationibus vacantes, atque jejuniis. Post hæc autem Isdigerde defuncto, antequam fieret Christianus, ad ejus filium pervenit Imperium. Cujus tempore inter Persas, atque Romanos pacta soluta sunt.

Maruthas Regem Persarum orationibus sanat.

Maruthas Magorum dolos detegit.

Miraculum à Marutha, & Ablate factum.

CAPUT NONUM.

Quemadmodum Italiam vastaverit Alaricus.

Socrates. lib. 7. cap 9. & 10. pag. 346. B. *Innocentius Pont. Ro. Novatianos persequitur.* * MSS. & Ed. V. *tulit.*

PEr idem tempus Innocentius primus Romæ Novatianos persequi cœpit; multasque eorum * abstulit Ecclesias. Quo tempore Roma est à Barbaris deprædata. Alaricus enim quidam Barbarus ditioni Romanorum, & Theodosio Imperatori subjectus, atque contra Eugenium tyrannum solatia præbens, & propterea Romanis dignitatibus honoratus, felicitatem suam non ferens, imperare quidem non elegit: sed discedens ab urbe Constinopolitana, venit ad partes Hesperias. Cùmque venisset Illyricum, omnia subvertebat; & transiens Thessaliam, habitâ congressione circa fluvium Pinum apud Nicopolim Epiri, penè tria millia virorum ejus Thessalii peremerunt. Posthæc autem quicquid eis incurreret destruentes, novissimè * Romam venerunt. Quam vastantes, plurima quidem miraculorum ejus igne concremaverunt, pecunias autem abripuerunt, multosque Senatorii ordinis diversis subdidêre suppliciis. Deridentesque Romanum Regnum, Imperatorem fecerunt quemdam nomine Attalum; quem una die tamquam Imperatorem fecerunt procedere, alterâ verò servi schemate ministrare. Hæc dum egisset Alaricus, repente in fugam conversus est, fama procedente quia Theodosius Imperator contra eum misisset exercitum; quæ fama non fuit ficta, revera namque exercitus veniebat. Fertur itaque quia cùm Alaricus pergeret Romam, vir quidam venerabilis, conversatione Monachus eum monuisset, ut mala talia facere non auderet, neque necibus gauderet, aut sanguine. At ille: Non, inquit, ego volens Romam proficiscor: sed quidam quotidie mihi molestus est, torquens, & dicens: Perge, & Romanam destrue civitatem. Hæc etiam de his dicta sufficiant.

Alaricus Gothorum princeps Romam deprædatur. * MSS. & Ed. V. *Romæ*

CAPUT DECIMUM.

De Cælestino Romano Pontifice, & quomodo Novatianos fuerit insecutus, & de Sabbatio.

Socrates. lib. 7. cap. 11. & 12. pag. 347. C.

INter hæc Cœlestinus Romæ ordinatur Episcopus, qui etiam Novatianorum abstraxit Ecclesias, & eorum Episcopum nomine Rusticulum, in occulto coëgit celebrare Collectas.

Usque

Usque ad illud namque tempus plurimas Novatiani habebant Ecclesias. Porrò Constantinopolitani non talia pertulerunt: sed cùm eos diligerent, etiam intra urbem eos Collectas facere permiserunt. Moriente verò Sisinnio Novatianorum Episcopo, Chrysanthus ad Episcopatum trahebatur, vir multis Romanorum dignitatibus honoratus. Quo fugiente, Sabbatius se tempus opportunum ad Episcopatum invenisse credens, fecit quosdam ignobiles sibi manus imponere, jusjurandum, quod præbuerat, parvipendens. Cujus mores cùm populus abhorruisset, Chrysanthum per loca omnia requirebant. Quem invenientes in Bithynia, invitum sacerdotium suscipere coëgerunt. Qui nihil percipiebat Ecclesiæ, nisi Dominico die duos panes.

Episcopi Novatiani apud Constantinopolim eliguntur.

CAPUT UNDECIMUM.

De Seditione, & necibus Christianorum, quæ per Judæos apud Alexandriam provenerunt.

Socrates. lib. 7. cap. 13. & 14. pag. 349. B.

Alexandrini seditiosi.

EA siquidem tempestate Judæorum gens ab Alexandria est hujusmodi de causa projecta. Alexandrinorum populus plusquam aliæ generationes seditionibus deditus est: qui si occasionem acceperit, importabilia mala committit. Nam præter sanguinem non cessat à lite. Contigit itaque tunc ut inter alterutros contentiones haberent, non propter necessariam causam, sed propter studium pantomimorum: quia enim is, qui die sabbatorum saltabat, plurimum habebat populum Judæorum; dum vacantes non auditioni Legis, sed theatris occuparentur, ea dies litigiosa extitit inter partes. Cùmque hoc aliquatenus fuisset ab Alexandriæ Præfecto correctum, nihilominus mansêre Judæi partis alterius inimici. Et cùm essent semper Christianis infensi, contra pantomimos eorum ampliùs dimicabant. Tunc igitur Horestes Præfectus Alexandriæ festivitatem quamdam, quam Politiam vocant, in theatro celebrabat: ubi & aderant quidam amatorum Cyrilli, dispositiones Præfecti volentes agnoscere. Inter quos, quidam nomine Gerax, doctor puerilium litterarum, & Cyrilli ferventissimus auditor, ac solitus plausus in ejus expositionibus excitare. Hunc itaque Geracem cùm vidisset in theatro Judæorum turba, clamabat adversus eum, quia pro nihilo aliud veneriт, nisi ut in theatro seditiones inter populos excitaret. Verùm Horestes dudum habens odium contra Cyrilli superbiam, arreptum Geracem publicè fecit in theatro agitari verberibus. Hoc Cyrillus agnoscens, convocans Prioribus Judæorum, ut decebat, admonuit, ne contra Christianos seditiones ulteriùs excitarent. Porrò turba Judæorum hoc parvipendens, majora contra Christianos tractavêre molimina. Dantes itaque sibimet signum, ut annulum factum ex palma omnes haberent in digito, contra Christianos hoc modo dimicaverunt. Fecerunt enim quosdam de suis una nocte per omnes civitatis decurrere regiones, clamantes quoniam Alexandrina arderet Ecclesia. Ob quam rem Christiani undique concurrebant, quasi Ecclesiæ flammas extinguerent. Porrò Judæi ignorantes interimebant, semetipsos per signum annuli agnoscentes, ac parcentes alterutris. Facta autem die latere nequiverunt. Ob hanc rem permotus Cyrillus, cum maxima multitudine astitit synagogis Judæorum, & illas quidem abstulit; Judæos autem expulit civitate, eorumque substantiam diripere populis imperavit. Hoc ergo modo Judæi à temporibus Alexandri Macedonis illam habitantes urbem, tunc nudi prorsus expulsi sunt, & per singula loca dispersi. Adamantius verò medicinæ Sophista, Constantinopolim veniens, & Christianum se fore promittens, postea reversus est in Alexandriam. Igitur Alexandriæ Præfectus Horestes valde tristabatur, eo quòd populosam urbem ita desolatam repente conspiceret. Undè etiam Principi retulit quod provenit. Sed & Cyrillus delicta Judæorum Imperatori non tacuit, & Horestis amicitias cogente populo postulavit. Cùmque Præfectus amicitiarum verba refutaret, Evangelia obtulit ei Cyrillus. Et cùm nec sic ejus corda subigerentur, hæc denuo provenerunt. Monachorum quidam in monte Nitria constituti, fautores Theophili, ex illo quo contra Dioscorum injustè fuerat coarmatus, etiam pro Cyrillo libenter prælia susceperunt. Relictisque Monasteriis viri penè quingenti, & venientes ad civitatem, procedentem in carpento Præfectum, immolatorem idolorum, paganúmque clamabant. At ille putans immissione Cyrilli factum, clamare cœpit: Christianus sum, & ab Attico Constantinopoli baptizatus. Illis hæc verba despicientibus, Ammonius quidam eorum, Præfectum petra percussit in capite. Qui repentè completus est sanguine, & recedentibus Officiis, atque lapidum impetum declinantibus, cum paucis remansit. Inter hæc populus concurrebat, ut Præfecti vindicaret injuriam; detentúmque Ammonium tamdiu verberibus castigavit, donec traderet morti. Non post multum hæc nuntiantur Imperatori. Corpus autem Ammonii sumens Cyrillus, in quadam Ecclesia sepelivit, eique aliud nomen imposuit; ut non pro sua culpa, sed pro Christo mortuus crederetur, cui laudes quasi Martyribus offerebat. Sed qui verè noverant, quia dignas susceperat suo scelere pœnas, Cyrillum valde culpabant. Sed neque in hoc solummodo Cyrilli, & Horestis adversitas conquievit, quando post hæc aliud est exortum.

Judæi pulsi Alexandria.

Cyrilli Episcopi Alexandrini, & Horesti Præfecti inimicitiæ.

CAPUT DUODECIMUM.

De Hypatia Philosopha quomodo in Alexandria fuerit interempta.

Socrates. lib. 7. cap. 15. pag. 352. B.

ERat in Alexandria quædam mulier Hypatia nomine, filia Theonis Philosophi, & in tantum erudita, ut supra Philosophos ejus temporis emineret, & in Platonicam scholam à Plotino venientem, susciperet ipsa successionem, atque omnes Philosophicas lectiones exponeret. Quapropter omnes currebant ad eam propter honestam * doctrinæ fiduciam. Veniebat enim etiam ad Judices, nec habebat ullam verecundiam, pudicè permixta viris, dum eam cuncti pro sui castitate venerarentur. Tunc ergo invidia contra hanc fœminam est accensa. Cum enim crebrò pergeret ad Horestem, Ecclesiasticus populus motus adversus eam est, tamquam ipsa cum ab amicitiis prohiberet Episcopi. Quam-

** MS Lyr. doctrinam fiduciam habentes.*

obrem conspirantes viri, acerrimo fervore pulsati, quorum dux erat quidam Petrus Lector, observaverunt mulierem ad propria remeantem, eamque de vehiculo deponentes, ad Ecclesiam, quæ vocatur Cæsaris traxerunt, & vestibus exutam lapidibus peremerunt. Quam postea membratim dilacerantes, in loco, qui dicitur Cinarus, igne concremaverunt. Hæc res non mediocrem livorem Cyrillo, & Alexandrinæ concussit Ecclesiæ. Alienæ namque sunt à Christianis cædes, & pugnæ. Hæc igitur acta sunt quarto anno Episcopatus Cyrilli, * Consulatu Honorii decimo, & Theodosii sexto, mense Martio, jejuniis existentibus.

* An. Dom. 415.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quomodo Judæi præsumptionis suæ pœnas exolverint.

Socrates. lib. 7. cap. 16. pag. 353 B.

POst paucum itaque tempus, Judæi rursus illicitè contra Christianos agentes, puniti sunt in loco, qui dicitur Mestar, posito inter Chalcidem, & Antiochiam Syriæ. Hic itaque Judæi consueta quædam risibilia celebrantes, per ebrietatem accensi, inter alia Christianis, ipsique Christo derogare cœperunt deridentes Cruci, & spem in eo, qui est crucifixus habentibus. Comprehendentes igitur infantulum Christianum, alligatum Cruci suspenderunt. Et primùm quidem deludebant, & irridebant ei: postea verò correpti vesania, ipsum infantulum verberibus peremerunt. Ob hoc ergo dira congressio inter eos, atque Christianos exorta est. Quod dum Princeps agnovisset, provinciarum Judicibus mandatum est, ut hujusmodi quærerentur auctores, & punirentur. Et hoc modo dignam ultionem suæ nequitiæ receperunt.

Judæi infantem Christianum crucifigunt.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

De Judæo, qui cùm sæpe baptizaretur, aqua fontis abscessit.

Socrates. lib. 7. cap. 17. pag. 354 B.

EA siquidem tempestate Judæus quidam seductor, ficta Christianitate crebrò baptizabatur, & hac arte pecunias congregabat. Cùmque multis hæresibus illusisset Arianorum, atque Macedonianorum, postremò ad Ecclesiam venit Orthodoxorum. Cui dum tempus jejuniorum fuisset impositum, multisque adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare, ut quasi in fervent studio baptismatis dona perciperet. Præparatur baptisma, & vestis congrua * baptismatis. Cùmque fons fuisset impletus, deducitur Judæus ad baptizandum. Tunc Dei quædam invisibilis virtus aquam disparere præcepit. Cùmque præsentes non cogitantes Dei virtutem, aquam per cuniculum proprium defluxisse suspicarentur, diligenter undique clausum rursus impleverunt fontem. Et denuò deducto Judæo aqua disparuit. Tunc Sacerdos: Quid mali, inquit, fecisti, ô homo? An certè nesciens, baptismo jam potitus es? Ob hanc rem cùm diversi concurrerent, quidam Judæum recognovit, quem baptizatum ab Attico Episcopo ipse susceperat, & hoc modo illius fraus universis apparuit.

Jejunium ante baptismū.

* MS. Santheod. baptizatis.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Quomodo Barabanes Rex Persarum Christianos fuerit persecutus, & à Romanis devictus.

Socrates. lib. 7. cap. 18. pag. 355. B.

INterea defuncto Isdegerde Rege Persarum, ejus filius Barabanes ei successit. Hic instigatus à Magis, crudelibus torquebat suppliciis Christianos. Cùmque Christiani apud Persas opprimerentur, confugiunt ad Romanos, eorum petentes auxilium. Quos Atticus Episcopus libenter excipiens, eosque quantum erat possibile fovens, quæ gesta fuerant Theodosio nuntiavit Imperatori. Eo quoque tempore etiam alia causa provenerat, quæ Romanos Persis faciebat infensos: quoniam Persæ aurifossores, quos à Romanis ad mercedem acceperant, reddere contemnebant; & quia onera negotiatorum Romanorum violenter abstulerant. Cum illa ergo ingratitudine, etiam Christianorum ad Romanos confugientium est adjecta. Mox ergo Persarum Rex Legatos mittit, repetens fugientes. Porrò Romani nequaquam ad se confugientes reddere voluerunt: non solum supplices liberare studentes, sed pro Christianitate libenter omnia sustinere. Quamobrem dimicare, quàm perituros Christanos tradere potiùs elegerunt. Solutis igitur propter hoc pactis, bellum crudele commissum est. De quo absurdum non est pauca narrare. Romanorum igitur Imperator misit exercitum, cui præfuit militiæ Magister Ardaburus. Is enim Persicam regionem per Armeniæ fines ingrediens, unam ejus provinciam Azamensem valde vastavit; cui cum plurimo exercitu Narseus Dux Parthorum Regis occurrit, factaque congressione devictus est. Quo facto, cogitavit per Mesopotamiam Romanorum provinciam sine custodia consistentem invadere, & hoc modo de Romanis ulcisci. Sed Romanorum Ducem, Narsei consilium latere non potuit. Deprædatus enim Azazenam velociter regionem, & ipse in Mesopotamiam venit. Et ideo Narseus licet multum habuisset exercitum, Romanorum terras introire non potuit: sed veniens ad Nisibin Persarum civitatem in confinio constitutam, Ardaburo mandavit, ut diem & locum statueret præliorum. At ille venientibus: Nuntiate, inquit, Narseo, quia non quando tu volueris, Romanorum pugnabunt Imperatores. Verùm Imperator Deo soli spem belli committens, destinavit exercitum. Et quia fideliter Deo supplicans, repente impetravit auxilium, hinc datur agnosci. Dum igitur Constantinopoli pro eventu bellorum æstuatio magna consurgeret, Angeli Dei iter agentibus per Bithyniam ad urbem Constantinopolim se demonstraverunt: jubentes, ut confiderent, & orarent, & Deo crederent, quia Romanos victoria sequeretur, dicentes se mediatores belli directos à Deo. Hoc auditum, non solum civitatem, sed etiam milites confortavit. Cùmque ad Mesopotamiam bellum fuisset de Armeniæ regione translatum, Romani Persas Nisibi clausos fortiter obsidebant, ligneas turres facientes adversus eos, easque contra muros applicantes, & plurimos de muris contra se pugnantium perimentes, Por-

Angeli mediatores belli ad Romanos missi.

rò Barbanes Persarum Rex, audiens Azazenam regionem ab eis fuisse vastatam, & eos, qui in Nisibi clausi videbantur obsessos, seipsum cum magno exercitu præparavit occurrere. Miratusque Romanorum virtutem, Sarracenorum solatia postulavit. Quorum tunc erat Rex Alamundarus vir fortis, & præliator, qui dum multa millia Sarracenorum haberet, Persarum Regi victoriam promittebat, seque ei Antiochiam Syriæ traditurum: sed non contigit quod putavit. Deus enim omnibus Sarracenis quemdam irrationabilem metum latenter injecit; ita ut putarent sibimet Romanos insistere. Turbatique, nec habentes quò fugerent, in fluvium Euphratem semetipsos armati projiciebant: ubi plus centum millia virorum necata, atque consumpta sunt. His ita provenientibus, Nisibin obsidentes cùm audirent Persarum Regem plurimos elephantos adducere, perterriti cuncta quidem obsessionis machinamenta concremaverunt, & ad propria loca reversi sunt. Quæ verò congressiones postea provenerunt, & quomodo Areobindas alter Romanorum Magister militum, fortissimum Persarum monomachum interemit: aut quomodo Ardaburius septem fortissimos Persarum Duces insidijs captos occidit: vel quomodo Byatianus alter Dux Romanorum reliquos Sarracenos extinxit, prætereundum est: ne videar multùm à proposita relatione digressus.

Socrates. lib. 7. cap. 19. pag. 357. D.

Quæ tunc igitur gerebantur, velociter Imperatori Theodosio nuntiata sunt. Quomodo autem hæc citò cognosceret, indicare non piget. Invenit quemdam virum, animi corporisque habitu fortissimum, nomine Palladium, qui tanta velocitate veredos agebat, ut tribus diebus perveniret ad terminos Romanorum, atque Persarum; & rursus totidem remearet ad Constantinopolim civitatem. Is enim etiam alios Romani Imperii terminos velociter transibat. De quo quidam eloquentissimus sic ait: Iste vir, cùm sit lata Romana Respublica, eam parvulam sua velocitate demonstrat. Quem etiam Persarum Rex sæpius admiratus est.

Celeritas Palladii cursoris.

Socrates. lib. 7. cap. 20. pag. 358. B.

Romanorum igitur Imperator licet videret apertè sibi collatam à Deo victoriam provenisse: tamen pacem non dissimulavit expetere, misitque Helionem virum prudentem, & honoratum, ut cum Persis de pace loqueretur. Qui dum venisset Mesopotamiam, ubi erant fossata Romanorum, misit pro pace petenda Legatarium quemdam Maximum, virum eloquentissimum, Ardaburii militiæ Magistri consiliarium; qui pro pace veniens ad Persarum Regem, missum se non ab Imperatore, sed a ducibus asserebat: dicens, quia hoc bellum pro sui contemptu neque pervenisset ad Principem. Cùmque Persa paratus esset, ut Legatarii verba susciperet, quia fame ejus laborabat exercitus, veniens Numerus, qui apud ipsos Immortalium appellatur (est enim decem millia virorum valde fortissimorum) non prius dixerunt pacem cum Romania esse faciendam, quàm ipsi eos sine custodia constitutos invaderent. Quibus verbis persuasum est Regi, ut se à pace suspenderet. Tunc Legatarium quidem clausum servari fecit, & misit Numerum Immortalium dimicare contra Romanos. Qui venientes, & in duas acies divisi, medios habuêre Romanos. Porrò Romani unam Persarum videntes aciem, contra eam se præparabant, aliam non videbant, quæ paulatim accessit ad pugnam. Cùmque ergo jam congressio penè esset in opere, Dei providentiâ ex quodam colle exercitus alter apparuit Romanorum cum Duce Procopio. Qui cùm videret socios in periculo, instabat à dorso Persarum. Tunc in medio conclusi, qui circumdederant primò Romanos, in momento ab eis extincti sunt. Quo facto, Romani ad alios, qui erant in subsidiis positi, concurrerunt, eosque fortiter jaculati sunt. Sic igitur qui Immortales appellabantur, omnes mortales apparuerunt; pœnas exigente Christo de gente Persarum, eo quòd plurimos ejus famulos occidissent. Porrò Rex Persarum infortunii sui causam agnoscens, simulabat se nescire quod gestum est. Suscepitque legationem, dicens Legatario Romanorum: Non bello cedens pacem amplector: sed tibi præstare volens, quia omnium Romanorum te sapientem esse cognosco. Et hoc modo bellum contra Christianos exortum de Parthorum regione cessavit. Contigit autem* Consulatu Honorii tertiodecimo, & Theodosii decimo.

Quinà apud Persas immortales dicerentur.

Romani vincunt Persas, & Immortales interficiunt.

Persæ cum Romanis pacem faciunt.

** An. Dom. 422.*

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Quomodo Acacius Amidæ Episcopus captivos Persarum redemerit à Romanis militibus, venditis vasis Ecclesiæ, & pastos cum sumptibus ad propria destinarit.

Socrates. lib. 7. cap. 21. pag. 359. D.

TUnc igitur Acacium, Amidæ civitatis Episcopum actus optimus reddidit clariorem. Cùm enim Romani milites captivos Persarum de Azazena regione vastatâ reddere Regi Parthorum nullo modo vellent, captivi fame consumebantur, dum essent circa septem millia; quod Persarum Regem non mediocriter contristabat. Tunc igitur Acacius convocans Clericos sibi subjectos: Viri, inquit, fratres, Deus noster nec discis, nec calicibus opus habet; nam neque comedit, neque bibit. Et quia multa vasa aurea, & argentea Ecclesia nostra ex oblatione Christianorum habet, convenit ex his liberari exercitum captivorum, egentibusque cibos offerri. Hæc & his similia cùm dixisset, conflavit vasa, & militibus dedit pretium captivorum. Quos dum recreasset cibis, datis sumptibus ad Regem proprium destinavit. Hoc mirabile opus Acacii Persarum Rex magis obstupuit: quia & bello Romani, & beneficiis evicissent. Aiunt enim, quia etiam desiderium habuerit Persarum Rex, ut videret Acacium: sed hoc Theodosius prohibuerit Imperator.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

De Eudoxia Uxore Theodosii, & de laudibus ipsius Theodosii.

Socrates. lib. 7. cap. 21. & 22. pag. 360. B.

VIctoria siquidem auxilio Dei collata, Romanorum plurimi pollentes eloquiis conscribebant laudes Imperatoris. Cujus uxor heroico metro poëmata multa confecit. Erat etiam eloquens, filia Leontii Sophistæ Atheniensis, à patre omnibus lectionibus erudita. Quam dum Imperator ducturus esset uxorem, Christianam

Eudoxiæ eruditio.

Atticos fecit Episcopus, & in baptismate cùm priùs vocaretur Athenais, Eudociæ nomen imposuit. Multi ergo, sicuti dixi, volentes innotescere, alii suam facundiam demonstrare, præconia Imperatoria conscripserunt. Ego verò nec innotescere cupiens, nec facundiam sermonis ostendere, cum veritate Imperatoris bona memorare studeo: quia sunt damnosa si taceantur. Primùm itaque regaliter natus, atque nutritus nihil habuit tepidum: sed sic fuit sapiens, ut inter confabulantes experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter & in æstu. Pleruraque jejunabat, & maximè quarta feria, & sexta studio Christianitatis; nec aliter quàm Monasterium Regalia videbantur. Ipse namque matutino ad suas sorores pergens, divinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras litteras sine codice recitabat. Loquentibus Episcopis, velut olim Sacerdos factus, ex divina lectione respondebat. Congregabatque sacros codices, & quoscumque quilibet eorum interpretes, seu expositores conscripsisse videbātur, plus quàm Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia, atque clementia universis hominibus eminebat. Nam Julianus Imperator, licet Philosophus diceretur, non tamen Antiochensium portavit injuriam: sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Portò Theodosius multùm gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiam exercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemque devincens, & in nullo se ulcisci desiderans. Dum igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subjiceret: Utinam, inquit, esset mihi possibile ad vitam etiam mortuos revocare. Quem dum alter pro ea causa requireret: Non est, inquit, magnum, neque difficile hominem mori, * quia neque Deo soli semel mortuum ex pœnitentia suscitare. Sic enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, nec usque ad civitatis quidem portas moriturus perveniebat: sed ex ejus clementia continuò revocatio sequebatur. Dum aliquo tempore ipse in amphitheatro Constantinopoleos expectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestiæ artifex parabolus pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quia consuevimus nos expectare clementer? Tanta enim pietate præcelluit, ut omnes quidem Deo consecratos honoraret, præcipuè tamen quos audiebat * veneranda actione pollere. Fertur autem, quia dum Constantinopoli Episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum ejus valde sordidissimum quæsierit, eoque circumamictus sit, credens se aliquid ex defuncti sanctitate promereri. Cùm aliquando aëris tempestas esset, & ille Circum propter populum expectaret, pleno Circo tempestas vehementiùs agebatur multo imbre diffuso. Dumque hoc fieret, suam voluntatem Imperator aperuit, fecitque per præconem clamari: quia melius esset spectaculum contemnere, & omnes rogare Deum, ut illæsi ab imminente tempestate servarentur. Quo dicto, cuncti Deo magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, & tota civitas velut una psallebat Ecclesia. In medio autem horum Imperator existens privato schemate properabat. Nec spe sua frustratus est. Repentè namque aër ad serenitatem divinâ clementiâ revocatus, annum præbuit frugibus universis ubertimum. Si quando bella moverentur, secundum David confugiebat ad Deum: sciens eum præliorum auctorem, inimicos orationibus superabat.

Theodosii Regia Monasterio similis.

Theodosii mansuetudo.

* *forte* sed convenit Deo, *&c.*

Theodosii pietas.

* MS. Lyr. *honesta.*

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Quomodo Joannes tyrannus in Occidente fuerit superatus.

Post paululum itaque tempus Persici belli, defuncto Imperatore Honorio * Consulatu Asclepiodoti, & Mariniani Augusto mense, quomodo Joannem tyrannum Deo se committens superaverit, enarrabo. Sicut enim tunc sub Moyse Hebræis contigit rubrum transire mare, talia etiam ejus Ducibus evenerunt, dum eos mitteret contra tyrannum. Defuncto siquidem, sicuti diximus, Honorio Principe, cognoscens Theodosius celavit factum, & alia dicendo diversorum suspicionibus obviavit. Inter hæc mittit Magistrum militum in Salonas civitatem Dalmatiarum; ut si qua bellorum commotio proveniret circa partes Hesperias, vicinus adjutor esset. Quo facto, mortem patrui patefecit. Inter hæc Joannes primus Imperialium Conscriptorum, non ferens suam felicitatem Imperium contendit arripere. Misitque Legatos ad Imperatorem Theodosium, petens, ut ejus susciperet Imperium. At ille Legatos quidem reclusit in carcerem, misitque Magistrum militum Ardaburium, qui multùm laboraverat apud Persas: hic Salonam veniens, exinde navigavit Aquileiam. Contigitque ventum adversum flare, ita ut in tyranni manus incideret. Quo capto, sperabat ad necessitatem pervenire Theodosium, ut per hoc eum decerneret Imperatorem, si vellet Magistrum militum liberare. Imperator tamen, ut audivit factum, æstuabat ne quid mali Ardaburius sustineret. Aspar verò Ardaburii filius cognoscens patrem à tyranno teneri, & multa millia Barbarorum in solatio tyranni consistere, quid faceret ignorabat. Sed tunc Imperatoris oratione prævaluit. Angelus enim Dei sub schemate pastoris educebat Asparem, & omnes qui cum eo erant: ac per paludem adjacentem Ravennæ, ad loca sperata pervenerunt. In ea namque civitate tyrannus degens habebat exercitum, unde nullus aliquando transisse fertur. Tunc ergo Deus inadibilem terram fecit adibilem. Transeuntes namque per siccam paludis aquam, apertasque invenientes civitatis portas, tyrannum quoque detinuerunt. Tunc ergo pissimus Imperator reverentiam, quam circa Divinitatem habebat, ostendit. Dum enim Circum spectaret, nuntiatum est ei, tyrannum fuisse peremptum. Quamobrem sermonem fecit in populo, dicens: Venite, si placet, relinquentes hanc voluntatem, & pergentes ad Ecclesiam, gratificos Deo solvamus hymnos, cujus manus tyranni præsumptionibus obviavit. Quo dicto, spectaculo cessante, per medium Circum cuncti cum eo concorditer gratias agentes, ad Ecclesiam convenerunt; ita ut tota civitas una videretur Ecclesia. Venientesque ad locum orationis, jugi die gratias Domino retulerunt.

Socrates, lib. 7. cap. 22. & 23. pag. 362. D.

* *An. Dom. 423.*

Honorius moritur.

Ardaburius incidit in manus Joannis Tyranni.

Aspar mirabiliter Joannem tyrannum vincit.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

QUAM TRIPARTITAM VOCANT, ex tribus Græcis auctoribus Sozomeno, Socrate, & Theodoreto, ab Epiphanio Scholastico versis, per Cassiodorum Senatorem in Epitomen redactæ

LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De ortu Valentiani Principis filii Placidiæ.

Socrates. lib. 7. cap. 24 pag. 364. D.

IGitur occiso tyranno, cogitabat Theodosius Imperator, cui deberet Hesperiarum Regna committere. Tunc Valentinianus erat valde puer, natus ex matre Placidia, ejus quidem amita, filia verò Majoris Theodosii, Arcadii, & Honorii sorore, de patre Constantio, qui ab Honorio Imperii jura susceperat: parvoque tempore cum eo regnaverat. Hunc ergo Valentinianum, consobrinum suum Cæsarem factum, mittit ad partes Italiæ, cum quo matrem pariter Placidiam, eique universam dispositionem commisit Imperii. Cùmque voluisset ipse quoque Italiam pergere, ut consobrinum ad Imperii culmen eveheret; quatenus sui vigore tyrannorum removeret audaciam: veniens usque ad Thessalonicam, languore prohibitus est. Quamobrem coronam Imperialem posthæc consobrino per Patricium Stiliconem mittens, Constantinopolim remeavit. Hæc de talibus retulisse sufficiat.

CAPUT SECUNDUM.

De bonis actibus Attici Constantinopolitani Pontificis.

Socrates. lib. 7. cap. 25. pag. 365. B.

IGitur Atticus Episcopus causas Ecclesiæ sapientiâ mirabiliter disponebat, doctrinisque populum ad virtutis studia provocabat. Cùmque videret divisam Ecclesiam, cùm Joannitæ seorsum apud semetipsos sacra solemnia celebrarent; jussit, ut in orationibus memoria Joannis haberetur, sicut aliorum dormientium Episcoporum fieri consuevit: per hoc sperans plurimos ad Ecclesiam revocare. Largus autem sic erat, ut non solum pauperibus suarum parochiarum, sed etiam in * vicinas civitates multas pecunias pro egentium consolatione transmitteret. * Calliopio namque Presbytero Ecclesiæ Nicænæ trecentos aureos dirigens, hæc scripsit.

Atticus jubet, Chrysostomi memoriam in orationibus haberi.

* Ed *Vicinis civitatibus.*

* MS. Theod. *Calpio.*

CALLIOPIO ATTICUS IN DOMINO Salutem.

Cognovi decem millia esurientes in civitate à piis exhibenda egere misericordia: decem millia verò cùm dico, multitudinem intelligo, non perfectum numerum comprehendo. Quia igitur ego quidem habeo præceptum numerum datum a Deo, qui manum habet magnificam, & præbet congruè dispensantibus, & contigit aliquos indigere habentes: non tamen qui nescientes suscipiens, ô charissimum mihi caput, hos trecentos solidos expende sicuti volueris; & maximè illis qui petere confunduntur, & non eis qui propter vitæ ventrem magis negotiantur ex talibus. Noli igitur vel religionem in hac parte considerare: sed unam tantummodo rem observa, ut nutrias indigentes; nec cogites si quæ nostra sunt, sapere non videntur. Sic igitur Atticus etiam procul indigentium habebat curam. Sed etiam superstitionem aliquorum studebat abscindere. Audiens etenim Novatianos Judaicum Pascha sequentes,

Sabbatii corpus translatum.

propter Sabbatium fuisse divisos, ejusque corpus ab insula Rhodi, ubi mortuus fuerat, translatum, & plurimos ad tumulum ejus orare; noctanter mittens in aliud sepulchrum corpus Sabbatii jussit abscondi. At illi consuetè venientes, effossumque reperientes tumulum, de cætero eum locum colere quieverunt. Erat enim circa nomina locorum studiosus. Nam dum quidam portus in ore Ponti Euxini constitutus, ex antiquo Pharmacus appellaretur, id est, venenarius, mutato nomine eum locum Sanatorium nominavit: ne dum ibi Collectæ prædicarentur, nomine blasphemo locus ipse designaretur. Sed & alium locum Argyropolim pro hujusmodi causa nominavit. Chrysopolis enim in capite Bosphori constituta est, cujus multi Antiquorum faciunt mentionem. De qua civitate Xenophon in primo libro Helladicorum dicit, quia eam muravit Alcibiades; & in ea constituit, ut qui navigabant de Ponto, decimas ibi præberent. Videns ergo Atticus locum, in contraria ripa Chrysopoleos positum, delectabilem, & decorum, ait: Argyropolis nominetur; qui locus ejus repentè cognomen obtinuit. Igitur quibusdam dicentibus ei, non debere Novatianos intra civitatem Missas facere; Nescitis, inquit, quantum nobiscum in persecutione Constantii, atque Valentis fuerint passi, qui etiam testes sunt nostræ fidei. Nam cùm dudum Ecclesia fuerit divisa, isti circa fidem nihil innovaverunt. Pro Episcopi ordinatione aliquando veniens in Nicæam, Asclepiadem Novatianorum vidit Episcopum valde senem, interrogavitque quot in Episcopatu annos haberet. Quo respondente: Quinquaginta: Felix, inquit, homo es, tanto tempore boni operis curam habens. Super hæc ait: Ego quidem Novatum laudo, Novatianos non approbo. Tunc Asclepiades: Quomodo hoc dicis Episcope? Verùm Atticus: Illum, inquit, laudo: quoniam his, qui sacrificaverant, communicare noluit; hoc etiam ego ipse fecissem. Novatianos autem non laudo: quia pro vilibus vitiis laicos à gratia communionis excludunt. Asclepiades dixit: Extra sacrificandi peccatum, etiam alia plurima sunt delicta secundum scripturas, quæ ducunt ad mortem; propter quæ vos quidem Clericos, nos autem communicare etiam laicos prohibemus, Deo soli eorum remissionis judicium committentes. Atticus igitur etiam suam præscribit mortem. Nam cùm à Nicæa discederet, Calliopio Presbytero dixit: Ante autumnum Constantinopolim venire festina, si vivum me denuo videre desideras. Si tardaveris, non videbis. Quo dicto mentitus non est. Anno namque vicesimo primo sui Episcopatus, decima die mensis Octobris est mortuus, * Consulatu Theodosii undecimo, & Valentiniani Cæsaris primo.

Quid Atticus de Novatianis senserit?

Atticus suam mortem prædixit.

* An. Dom. 425.

CAPUT TERTIUM.

De Ordinatione Sisinnii, & moribus ipsius; & quòd Proclus ordinatus Cyzici non sit receptus.

Socrates lib. 7. cap. 25. & 26. pag. 367. C.

Porrò Theodosius Imperator à Thessalonica revertens, ejus exequias non invenit. Ante unum namque diem quàm ingrederetur, ille sepultus est. Post paucos verò dies, id est, viginti tres mensis Octobris nuntiatum est, quia Valentinianus infulas suscepisset Imperii. Post obitum igitur Attici fit maxima de Episcopi ordinatione contentio, aliis alium postulantibus; quidam Philippum Presbyterum quærebât, alii Proclum item Presbyterum. Sed omnis populus communiter desiderabat ordinari Sisinnium, qui & ipse Presbyter quidem erat: in nulla tamen civitate ordinatus, sed in suburbano Constantinopolis, cui nomen Oliva est, ministrabat. Hoc suburbanum est positum contra faciem civitatis, ubi dies Ascentionis Salvatoris solemniter celebratur. Hunc ergo virum omnes laici diligebant pro sui reverentia, & maximè quia fovebat pauperes ultra sui mensuram. Prævaluit ergo votum laicorum, & Sisinnius ordinatus est vicesima octava die Februarii mensis, * Consulatu sequenti Theodosii duodecimo, & Valentiniani junioris secundo. Philippus autem Presbyter, cui præpositus fuerat Sisinnius, in historia Christiana, quam triginta sex libris ipse conscripsit, ordinationem Sisinnii valde laceravit: derogans ordinato, & pariter ordinantibus, & maximè laicis. Is enim Philippus à Joanne Episcopo Diaconus ordinatus, multa quoque conscripsit contra Julianum Imperatorem: cujus tamen historia mihi multam videtur habere confusionem, & non satis prodesse legentibus. Sisinnio itaque ordinato, contigit Episcopum obire Cyzicenum. Tunc Sisinnius Proclum in Cyzico consecravit, qui antequam proficisceretur ad Cyzicum, cives præcedentes Dalmatium Monachum Episcopum sibimet ordinaverunt, parvipendentes regulam, qua jubetur, præter Constantinopolitanum Episcopum ordinationem ibi fieri non debere. Quod ideo Cyziceni neglexerunt, quia Attico soli hæc lex personaliter præstita videbatur. Mansit ergo Proclus non habens Ecclesiam propriam; qui tamen in doctrina Ecclesiarum Constantinopoleos valde florebat. Igitur Sisinnius cùm duos in Episcopatu complevisset annos, defunctus est * Consulatu Hierii, & Ardaburii vicesima quarta die Decembris mensis, vir famosissimus castitate, & rectitudine vitæ suæ, mansuetus moribus sine ullo figmento, remotus à causis. Quamobrem curiosis viris tristis, & inefficax videbatur.

Sisinnius Constantinop. Episcopus ordinatur.

* An. Dom. 426.

Philippi Constantinopolitani Historiæ Christianæ libri xxxvi.

Præter Constantinopolitanum Episcopum ordinatio fieri non debet.

* An. Dom. 427.

CAPUT QUARTUM.

De Ordinatione Nestorii, & quæ sub eo in Ecclesiis mala acciderint.

Socratis lib. 7. cap. 29. pag. 370. B.

Defuncto Sisinnio, Imperatoribus visum est nullum ex Ecclesia Constantinopolitana ordinare Pontificem, eo quòd essent vanæ gloriæ, & sibimet arrogantes; cùm utique multi Philippum, plurimi Proclum habere desiderarent. Interea est ab Antiochia deliberatum advenam Antistitem debere evocari. Erat enim ibi quidam Nestorius nomine, genere Germanicensis, bonæ vocis, & simul eloquii. Ideoque eum quasi opportunum doctrinis evocaverunt. Cùmque transissent tres menses, Nestorius venit ab Antiochia, qui castitate inter plurimos præcipuus habebatur. Quibus autem fuerit moribus institutus, sapientes à primo ejus sermone non latuit. Ordinatus enim decima die mensis Aprilis * Con-

* An. Dom. 428.

fulatu Felicis, & Tauri, mox illa divulgatam coram omni populo protulit vocem, faciens sermonem ad Principem: Da mihi, inquit, ô Imperator, terram purgatam hæreticis, & ego cœlum tribuo. Debella mecum hæreticos, & ego tecum debellabo Persas. Hæc cùm dixisset, licet quidam odio haberent hæreticos: tamen levitas sensus ejus, & indignationis initium, & vanæ gloriæ tumor ei valde displicuit: quia neque parvulum tempus sustinens, ad talia verba descendit, & secundum Proverbium, ut ita dicam, cùm neque civitatis adhuc gustasset aquam, persecutor ferventissimus apparebat. Quinta verò ordinationis die Oratorium Arianorum, in quod latenter conveniebant, auferre volens, eos ad tantum furorem perduxit, ut idem Oratorium concremarent. Quæ causa etiam vicinas consumpsit ædes, turbaque vehemens in civitate provenit. Verùm Ariani semetipsos defendere præparabant: sed eorum consilium custos civitatis Deus Dominus impedivit. De cætero autem ipsum Nestorium vocabant * incendium, non solum hæretici, sed etiam qui ejus fidei concordabant. Non enim silere patiebatur: sed semper contra hæreses machinatus, quantùm ad se subvertit funditus civitatem. Novatianos autem depopulari tentabat, eo quòd Paulus eorum Episcopus præditus esse reverentia diceretur: sed Proceres ejus impetum refrænarunt. Quanta vero circa Asiam, Lydiam, Cariam, contra Quartodecimanos mala commiserit, & quanti propter eum circa Miletum, & Sardis factâ seditione sint mortui, nunc omitto. Quam verò propter hæc, & propter infrænatam linguam receperit ultionem, post pauca narrabo. Nunc itaque res memorabilis indicanda est.

Valeſ. Incendiarium.

Nestorius hæreticos insequitur.

Quædam * gens ultra Rhenum fluvium est Burgundionum. Isti vitam quietam agunt, & penè omnes fabri lignorum sunt, ex qua * arte pascuntur: quorum regionem Hunni crebrâ invasione vastabant, & plurimos occidebant. At illi licet anxietate constricti, ad nullum se tamen hominum contulerunt, sed alicui Deo se committere cogitabant. Tunc audientes, quia Romanorum Deus fortiter adjuvat * se timentes, omnes communi consilio ad credulitatem Christi confugiunt. Venientesque in unam civitatem Galliarum, rogabant, ut ab Episcopo Christianorum baptisma consequerentur. At ille eos septem diebus faciens jejunare, & imbuens fide, baptizatos octava die abire præcepit. Qui prompta fiducia contra tyrannos alacriter festinabant, & spe sua privati non sunt. Nam cùm rex Hunnorum nomine * Supratus, per noctem fuisset ciborum nimia voracitate corruptus, Burgundiones gentem inimicam sine Duce reperientes, & pauci pluribus resistentes, factâ congressione vicerunt. Nam cùm essent isti tria millia, circa decem millia peremerunt; & ex illo tempore cuncta gens ferventissimè in Christianitate permansit. Eo tempore Barbas Arianorum Episcopus est defunctus, * Consulatu Theodosii tertiodecimo, & Valentiniani tertio, vicesima quarta die Junii mensis, in cujus locum Sabbatius ordinatur.

Ed. insula. Socrates. lib. 7. cap. 30. 371. D.
Ed. mercede.
Burgundionũ ad Christum conversio.
MS. Lyr. in se credentes.
Jejuniũ ante baptismum.
MS. Theod. Sumptarus.
Barba Arianorum Episcopi mors.
A. Dom. 430.

Nestorius itaque agens præter consuetudinem Ecclesiæ, contra se plurimos incitabat, sicut ejus actus ostendunt. In Germensi etenim Hellesponti civitate Antonius erat Episcopus, qui cognoscens instantiam Nestorii adversus hæreticos, Macedonianos & ipse persequi festinabat, quasi Patriarchæ imitatus imaginem. Porrò Macedoniani aliquantulum sunt perpessi. Cùmque Antonius vehementer insisteret, jam molestiam non ferentes, ad scelus se durissimum contulerunt. Mittentes etenim quosdam viros, & quod rectum est secundo loco ponentes, interemerunt eum. Hoc factum Macedonianorum, Nestorio majoris persecutionis dedit occasionem. Persuasit enim Imperatoribus, ut eorum Ecclesiæ tollerentur. Quamobrem Constantinopoli eis Ecclesia ablata est, ante murum veterem posita civitatis, & in Cyzico, & aliæ plurimæ quas habebant in Hellesponto: quorum aliqui ad Ecclesiam confugerunt, in consubstantialitatis fide consentientes. Sed, sicut ait scriptura, Ebriosis vinum non deest, neque contentiosis lites: sic quoque Nestorio amanti persecutiones evenit, ut persequeretur semper Ecclesiam Dei.

Socrates. lib. 7. cap. 31. Pag. 371. C.
Persecutio in Macedonianos.
Macedonianis Ecclesiæ ademptæ.

Erat cum eo Anastasius Presbyter ab Antiochia pariter destinatus, quem nimis honorabat, & veluti consiliarium habebat in causis. Aliquando igitur coram Ecclesia Anastasius docens, ait: Dei genitricem Mariam nullus appellet. Maria enim homo fuit, & Deum ab homine generari nimis impossibile est. Hoc cùm auditum fuisset, plurimos clericorum, & laicorum pariter conturbavit. Olim namque didicerant Deum pariter, & hominem Christum, & nullatenus eum per dispensationem velut hominem à Divinitate separari: credentes Apostolicæ voci, quæ dicit: *Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc nequaquam cognoscimus.* Quapropter relinquentes de Christo sermonem, ad perfectionem procedamus. Tumultu siquidem, sicuti dixi, in Ecclesia facto, Nestorius Anastasii sermonem firmare volens, & non redarguere velut blasphemum, qui videbatur ab eo honorari, frequenter ex hoc coram Ecclesia docuit. Et cum majori contentione quæstionem hanc agitabat, sermonem Dei genitricis rejiciens. Unde divisio nata est in Ecclesia, & velut in nocturna lite divisi, nunc his, nunc aliis consentiebant, & verba propria denegabant. Nestorius autem apud multos in ea erat opinione, quia purum hominem diceret Christum, & tamquam Pauli Samosateni, atque Photini dogma in Ecclesias introduceret. Sed de his maxima quæstio nata est, & tumultus, ita ut universalis Synodus ageretur. Ego verò legens Nestorii libros, quæ intellexisse comperi hunc virum, & cum veritate conspexi, neque pro ejus inimicitiis, neque pro gratia alterius explanabo. Non mihi videtur Nestorius, neque Samosatenum secutus Paulum, neque Photinum, neque omnino purum hominem dixisse Christum: sed sermonem tantummodo quasi metuendum expavisse; & hoc passum, quia decenter non erat eruditus. Qui dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libris antiquorum Interpretum dedignabatur incumbere, omniumque se meliorem putabat esse: ignorans quia in Catholica Joannis Epistola in antiquis exemplaribus habeatur: *Omnis spiritus, qui solvit Iesum, à Deo non est.* Hunc enim seorsum ex veteribus exemplaribus abstulerunt, qui separare volunt ab hominis dispensatione Divinitatem. Quapropter veteres Interpretes hoc ipsum * dedignati sunt, quia aliqui adulterati sunt hanc epistolam, solvere hominem à Deo volentes. Est enim humanitas

Socrates. lib. 7. cap. 32. pag. 373. B. Quomodo Anastasius fuerit causa hæresis Nestorii.
2. Cor. 5. 16.
Socrates ostendit quæ fuerit Nestorii de Christo sententia.
1. Joan. 4. 3.
MS. Theod. designaverunt.

copulata Divinitati, & jam non sunt duo; sed unum. Hac ratione confidentes Antiqui, Mariam Dei non timuerunt dicere genitricem. Eusebius Pamphili enim tertio libro de vita Constantini, dixit: Etenim & generationem sustinere, qui nobiscum est Deus propter nos voluit; & locus ejus incarnatæ generationis nominatus est apud Hebræos Bethleem. Quamobrem & Helena Augusta Deo amabilis, locum amplum, ubi Dei genitrix peperit, memoriis mirabilibus adornavit, hanc sacratissimam speluncam decenter irradians. Sed Origenes in primo tomo de Epistola Pauli Apostoli ad Romanos, ait: Quomodo Dei genitrix dicatur, latiùs animadverte. Apparet igitur Nestorium ignorasse lectiones Antiquorum. *Quapropter, sicut dixi, in sermone solo moratus est, & non solùm eum sermonem ex animo dedit: sed etiam omnino Deum esse, qui natus est, denegavit. Nos enim fatemur, quoniam qui de sancta Virgine natus est, crucifixus est, Dominus est gloriæ, sicut dixit Apostolus: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Porrò Nestorius dicit: Noli gloriari Judæe, non crucifixisti Deum: tamquam ipse Dominus gloriæ idem non sit Deus. ** Nam quia purum non dicit hominem Christum, sicut Photinus, aut Paulus Samosatenus, etiam homiliæ, quas fecit, ostendunt. Nusquam enim Dei Verbi subsistentiam perimit: sed ubique id subsistere confitetur, & habere substantiam, non sicut Photinus, & Samosatenus ejus existentiam perimentes. Hoc enim & Manichæi à Montano dogmatizare præsumunt. Sic igitur Nestorium ego invenio sapuisse ex ejus libris. Non ergo mediocrem concussionem orbi terrarum tepidissima Nestorii ratiocinatio concitavit.

** Hæc desunt apud Christophor. & Vales.*

1. Cor. 2. 8.

Socrates. lib. 7. c. p. 33. pag. 375. C.

Interea contigit scelus quoddam in Ecclesia provenire. Servi quidam potentium genere Barbari, dominum crudelem experti, ad Ecclesiam confugerunt, & portantes gladios ingressi sunt ad altare. Cùmque rogarentur, exire nullo modo voluerunt: sed impediebant solemnia celebrari, plurimis diebus gladios tenentes evaginatos, & parati se vindicare; & omnibus ad eos accedentibus insistebant. Qui postremò unum Clericum perimentes, & alium vulnerantes, etiam semetipsos interemerunt. Quo facto quidam transeuntium hoc scelus nihil boni Ecclesiæ significare prædixit; nec veritate privatus est. Significabat enim populi divisionem, & dejectionem ejus, qui fuerat causa divisionis.

Fugitivorum servorum nefandum scelus in Ecclesia.

CAPUT QUINTUM.

De Ephesino Concilio contra Nestorium.

Socrates. lib. 7. cap. 33. Edit. Christ. Vales. cap. 34. pag. 376. A.

NOn multo pòst tempore, jussio Principalis Episcopos undique ad Ephesum convenire præcepit. Mox ergo post Paschalem festivitatem, Nestorius cum maxima multitudine venit ad Ephesum, invenitque plurimos Episcoporum ibi fuisse collectos. Porrò Cyrillus Alexandrinus modicùm retardatus, circa Pentecosten occurrit. Quinta verò die post Pentecosten, & Juvenalis Hierosolymorum venit. Porrò Joanne Antiocheno tardante, movebant præsentes Episcopi quæstionem. Cyrillus autem Alexandrinus Episcopus deflorationes quasdam librorum Nestorii faciebat, eum turbare volens. Etenim erat inimicus ejus. Et cùm plurimi Deum confiterentur esse Jesum: Ego, inquit Nestorius, * bimestrem, & trimestrem nequaquam confiteor Deum. Quâ gratia mundus sum a sanguine vestro, & amodo ad vos non veniam. Dum hæc itaque dixisset, cum reliquis congregabatur Episcopis, qui ejus sententiam sequebantur; præsentes ergo in duos ordines sunt divisi. Porrò Cyrillus cum suis facto Concilio Nestorium vocaverunt. At ille non obedivit, differens in præsentiam Joannis Antiocheni. Qui verò circa Cyrillum erant, homilias Nestorii, quas de hac quæstione protulerat, sæpius relegentes; & ex ipsis judicantes, eum velut blasphemantem Dei Filium, damnaverunt. Hoc facto, qui circa Nestorium erant, aliud apud se Concilium facientes damnavêre Cyrillum, & cum eo Memnonem, Ephesinæ civitatis Episcopum. Non verò post multum venit etiam Joannes Antiochenus Episcopus; & cognoscens quæ gesta sunt, indignabatur contra Cyrillum, tamquam seditionis auctorem, eo quòd sic ferventissimè Nestorii fecisset damnationem. Porrò Cyrillus cum Juvenale volens se ulcisci contra Joannem, damnavit etiam ipsum. His tali mixtione confusis, cognoscens Nestorius contentionem ad quandam perniciem pervenisse, Dei genitricem Mariam vocabat, dicens: Dicatur, inquit, etiam Dei genitrix Maria; & ea, quæ afferunt tristitiam conquiescant. Sed nullus eum ex pœnitentia talia dicentem, suscepit. Quapropter hactenus damnatus, & in exilium missus, Oasin inhabitare dignoscitur. Hunc ergo terminum tunc Synodus habuit. Quæ gesta sunt * Consulatu Bassi, & Antiochi, 18. die Junii mensis.

** Al. bimem & trimem.*

Nestorius damnatur.

Nestorii palinodia, & exilium.

** An. Dom. 431.*

CAPUT SEXTUM.

Quomodo Joannes Antiochenus Cyrillum damnaverit.

POrrò Joannes veniens Antiochiam, & plurimos Episcoporum colligens, damnavit Cyrillum, cùm jam esset in Alexandria. Post paululum verò tempus inimicitias resolventes, ad gratiam sunt regressi, & sedes alterutris reddiderunt. Post damnationem verò Nestorii, dura Constantinopoli turba contra Ecclesiam facta est. Divisus est namque populus propter tepidum ejus, sicut dixi, tractatum. Clerici tamen omnes communi decreto eum anathematizaverunt. Sic enim nos Christiani contra blasphemos prolatum solemus appellare decretum: quando id veluti in marmore scriptum, manifestum cunctis ostendimus.

Socrates. lib. 7. cap. 33. Edit. Christ. Vales. cap. 34. pag. 377. B.

Quid sit Anathematizare.

CAPUT SEPTIMUM.

De Ordinatione Maximiani Constantinopoli.

HIs ita provenientibus, de electione Episcopi quæstio rursus exorta est, & multi Philippum, cujus jam feci memoriam, plurimi Proclum eligebant. Potuitque Proclus tenere Pontificatum, nisi quidam Procerum prohibuissent: dicentes regulam Ecclesiasticam non permittere eum, qui alterius civitatis Episcopus nominatus est,

Socrates. lib. 7. cap. 34. Edit. Christ. Vales. cap. 35. pag. 377. B.

est, ad alteram migrare civitatem; quod dictum populos revocavit. Cùmque quatuor transissent menses post Nestorii damnationem, Maximianus ordinatur Episcopus, in Monachica quidem vita, Presbyterorum tamen collegio constitutus. Is enim opinionem reverendi viri olim habuerat, eo quòd propriis sumptibus monumenta fabricaret, ut in eis religiosorum corpora sepeliret. Erat enim idiota sermone, & sub quiete vivere potiùs eligebat.

CAPUT OCTAVUM.

Quòd Episcopi ex aliis ad alias Ecclesias sint mutati.

Socrates. lib. 7. cap. 35. Edit. Christ. Vales. cap. 36. pag. 375. B. *MSS. & Ed. V. Cizeco.*

QUia verò quidam dicebant Ecclesiasticam regulam prohibere, ne Proclus Constantinopolitanam teneret Ecclesiam, cùm *Cyzici fuisset ordinatus, volo pro hac te pauca narrare. Non enim mihi hoc verè dixisse videntur, sed aut invidia faciente, aut ignorantes Ecclesiasticam sanctionem prohibuerunt, quæ frequenter in Ecclesiis utiliter facta noscuntur. Eusebius itaque Pamphili in sexto Ecclesiasticæ historiæ libro, Alexandrũ unius Cappadociæ civitatis Episcopum refert, quia cum venisset causa orationis ad Hierosolymã, detentus sit ab ejus civibus, & in locum Narcissi Episcopi constitutus, & de cætero omni vita sua ipsi Ecclesiæ præsedisse. Sic igitur apud Veteres sine ulla differentia, de civitate ad aliam migrabat Episcopus, dum utilitas evocaret. Oportet autem etiam ipsam regulam huic operi copulari, ut ostendatur, quia mentiti sunt, qui Proclum inthronizare prohibuerunt. Regula XVIII. Si quis Episcopus ordinatus, ad parochiam, in qua ordinatus est, minimè proficiscitur non sua culpa, sed sive populo respuente, aut propter quamlibet aliam causam non necessitate factam, hunc honore, ministerioque participari tantùm, nec eum misceri rebus Ecclesiæ, in qua Collectas celebrat Ecclesia: sed sustinere quod provinciæ Synodus suo judicio terminaverit. Hæc itaque regula est. Quia verò plurimi Episcoporum ex aliis civitatibus ad alias propter utilitates temporum sunt migrati, nomina eorum, qui sunt mutati, subdidimus. Perigenes in Petris ordinatur Episcopus; & quoniam cives ejus eum suscipere noluerunt, Romanæ civitatis Episcopus jussit eum inthronizari in Corintho Metropoli, defuncto ejus Episcopo; eique, donec advixit, Ecclesiæ præfuit. Gregorius Nazianzenus, priùs unius Cappadociæ civitatis fuit Episcopus, deinde Nazianzi constitutus est. Meletius in Sebastena priùs Ecclesia præfuit, & postea Antiochiæ Præsul est constitutus. Dositheum Seleuciæ Episcopum Alexander Antiochenus Episcopus in Tarsum Ciliciæ demigrare fecit. Reverentius ab Arcis Phœniciæ in Tyrum *migratus est. Joannes de Gordo Lydiæ mutatus est in Proconesum, & in ea præsidet Ecclesia. Palladius ab Hellinopoli mutatur in Asponam. Alexander ab Hellinopoli in Adrianos migratus est. Theosebius ab Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ dudum Salambria vocabatur. Polycarpus de urbe Antapristena Mysiæ in Nicopolin Thraciæ mutatus est. Hierophilus de Trapezapoli Phrygiæ migratus est in Plutinopolim Thraciæ. Optimus ab Argadamia Phrygiæ in Antiochiam Pisidiæ migratur. Sylvanus à Philippopoli Thraciæ mutatur in Troada. Tantos igitur quantos ad præsens invenimus ex propriis civitatibus ad alias migrasse, nos memorasse sufficiat. De Sylvano tamen, qui ex Philippopoleos Thraciæ in Troada migratus est, utile judico pauca narrare.

MS. Lyr. migravit.

Socrates. lib. 7. cap. 36. Edit. Christ. Vales. cap. 37. pag. 381. C. Quo fuerit Sylvanus Episcopus ex Philippopoli Troadem translatus.

Sylvanus quidem Rhetor fuit priùs Troili Sophistæ, & ad perfectum Christianus, vitamque Monachicam diligens. Is enim Doctoris pallio uti despexit: quem post hæc Atticus Episcopus comprehendens, Episcopum Philippopoleos ordinavit. At ille tribus annis in Thracia degens, nec frigora ferre valens, cùm haberet corpus valde debile, atque subtile, rogavit Atticum, ut eum in locum alium constitueret: dicens non ob aliam causam nisi propter frigus ea se loca mutare velle. Cùmque alter pro eo fuisset ordinatus, mansit Sylvanus Constantinopoli, vitam Monachicam perfectè custodiens. Tantumque sine ulla fuit arrogantia, ut plerumque in tanta multitudine civitatis cùm soleis de sparto procederet. Quodam tempore transeunte, Trojanæ Præsul Ecclesiæ moritur: Trojanique venerunt, petentes Episcopum. Cumque cogitaret Atticus, quem ordinare deberet, subitò contigit ad eum salutandum venire Sylvanum. At ille videns eum, mox cogitare cessavit. Tunc ad Sylvanum: Non habes, inquit, ulteriùs occasionem, pro qua Ecclesiasticas curas possis effugere. Troja namque non habet frigus: sed ecce apparatus est tuo corpori opportunus à Deo locus. Præpara ergo temetipsum, & ad Trojam continuò proficiscere. Migratur ergo Sylvanus. Quo facto, miraculum quod inter ejus manus accidit, enarrabo. Navis maxima, quæ grandes columnas devexit nuper, in littore Trojano fabricabatur. Cumque eam ad mare deducere voluissent multis funibus, atque populo trahente, nullatenus movebatur. Quod dum plurimis diebus agerent, suspicati sunt navem à dæmonio retineri. Tunc ad Sylvanum venientes Episcopum, rogaverunt eum, ut in eo loco daret orationem, credentes hoc modo trahi navem. At ille humili sermone dicebat se esse peccatorem: asserens hoc opus alicujus esse justi, non tamen suum. Quem dum rogassent, venit ad littus. Factaque oratione tetigit unum funem, jubens ut insisterent operi cum labore. Tunc illis breviter impellentibus, cursum navis ad mare processit: hoc miraculum reverentiam illius viri cunctos fecit habere Provinciales. Qui dum esset etiam in aliis rebus eximius, videns Clericos etiam de contentione litigantium negotia facientes, nullum Clericum aliquando judicare præcepit. Sed petitiones postulantium ipse suscepit; & rogabat unum fidelium laicorum, amatoremque justitiæ, ut ipse litigantibus interesset, & terminum justitiæ definiret. Ob quam rem maximam apud omnes gloriam consecutus est. Cum igitur Maximianus in urbe Constantinopolitana ordinatus fuisset Episcopus *Consulatu Bassi, & Antiochi quinta & vigesima die mensis Octobris, causæ Ecclesiasticæ quieverunt.

Sylvani miraculum.

Silvanum nemini Clero judicem esse permisisse.

An. Dom. 431.

CAPUT NONUM.

Quomodo apud Cretam, quodam Judæo dicente se esse Moysen, plurimi Judæorum deceptione sint mortui, & reliqui facti sint Christiani.

Socrates. lib. 7. cap. 37. Edit. Christ. Vales. cap. 38. pag. 383. C.

CIrca hoc tempus multi Judæorum in Creta Christiani facti sunt propter hujusmodi passionem. Quidam seductor Judæus finxit semetipsum esse Moysen, & cœlitus destinatum, ut Judæos illam insulam inhabitantes, per mare duceret: ipsum se esse dicens, qui olim filios Israël per rubrum mare salvaverat. Circuibat itaque toto anno unamquamque illius insulæ civitatem, suadebatque Judæis, ut crederent: monens, ut omnes pecunias, atque possessiones relinquerent; cùm utique deducti per siccum mare, ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam possessiones suas, & dimittentes eas quibuscumque personis. Cùmque venisset dies, quam designaverat seductor ille Judæus, eo præcedente sequebantur omnes cum conjugibus, & * pueris; deduxitque eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, jussitque ex tomorum schemate semetipsos evolverent. Hoc ergo faciebant priores. Et cùm venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quàm in aqua necati. Plures tamen mori potuerunt, nisi (Deo providente) quidam viri Christiani supervenissent piscatores, atque negotiatores, qui alios cùm necarentur eripientes recreaverunt. Tum malum eorum stultitiæ sentientes, alios, ne semetipsos jactu interficerent, tenuerunt: nuntiantes eorum mortem, qui priùs fuerant præcipitati. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpabant se, eo quòd facilè credidissent. Cùmque voluissent illum perimere seductorem, comprehendere nequiverunt. Repentè namque disparuit, deditque suspicionem, quia dæmon fuerat erroneus, humano schemate circumamictus. Pro hac itaque passione multi tunc Cretensium Judæorum ad Christianam conversi sunt fidem.

* MS. Lyr. filiis.

CAPUT DECIMUM.

De magno incendio Constantinopoli facto, & morte Maximiani, atque constitutione Procli.

Socrates. lib. 7. cap. 38. Edit. Christ. Vales. cap. 39. pag. 384. C. Paulus Episcopus Novatianorum Ecclesiam precibus ab incendio servat.

INterea incendium in civitate Constantinopolitana factum paulatim pervenit ad thermas, quæ vocantur Achilleæ: deinde ad locum, qui dicitur Pelargus, ita ut Novatianorum comprehenderetur Ecclesia. Tunc fertur Paulum eorum Episcopum inter flammas Ecclesiæ restitisse supplicantem Deo, ne Ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est; & hactenus decima septima die mensis Augusti apud Novatianos Collectio celebratur. Hunc tamen locum non solùm Christiani, sed etiam Pagani ex eo tempore venerantur.

Socrates. lib. 7 cap. 39. Edit. Christ. Vales. cap. 40 pag 385. B. Major septimana jejuniorum

Maximianus igitur cùm duos annos & sex menses Ecclesiam gubernasset, defunctus est * Consulatu Ariobindæ, & Asparis, die duodecima mensis Aprilis, in septimana majore Jejuniorum, feria quinta. Tunc igitur Theodosius Imperator sapienter causam prospexit, ne rursus de Episcopatu seditionis quæstio, aut tumultus in Ecclesia nasceretur. Cùm adhuc ergo corpus Maximiani jaceret, præsentibus Episcopis præcepit inthronizare Proclum. Quod etiam Romani Episcopi Cœlestini litteræ firmaverunt, quas ad Cyrillum Alexandriæ destinavit Episcopum, & ad Joannem Antiochenum, & Rufum Thessalonicensem: dicens, quia nihil prohiberet alterius civitatis existentem Episcopum in aliam demigrari. Inthronizatus igitur Proclus exequias Maximiani corporis celebravit: de quo tempus est ut pauca dicamus.

a. D. 434.

CAPUT UNDECIMUM.

De Conversatione, & moribus Procli.

Socrates. li. 7. cap 40. Edit. Christ. Vales. cap. 41 pag. 386. A.

PRoclus ab ætate prima Lector fuit, apud doctores tamen observans zelator quoque in Rhetorica: qui dum ad perfectam venisset ætatem, plerumque cum Attico erat Episcopo exceptor sermonum ejus. Et dum proficeret, ab Attico Diaconus ordinatur, postea Presbyter. A Sisinnio verò Cyzici consecratur Episcopus. Hæc equidem ei primitus provenerunt, postea thronum Constantinopolitanæ sortitur Ecclesiæ. Erat enim vir moribus optimis, & ab Attico utiliter eruditus, omnia ejus imitabatur. Sed in isto patientia potior apparebat. Et ille quidem hæreticis se terribilem opportunè monstrabat: iste verò omnibus mitis erat, & sic eos potiùs quàm violenter flectere nitebatur: nullam hæresim fatigare volens, in hac parte Theodosium imitatus Imperatorem. Ille namque judicabat contra culpabiles Imperiali non uti potestate. Hic autem parvipendebat, si quis de Deo non ita saperet, sicut ipse.

Socrates. lib. 7 cap. 41. Edit. Christ. Vales. cap. 42. pag. 386. D. Theodosius vicit omnes Sacerdotes mansuetudine.

In his igitur etiam Imperator laudabat eum, cùm & ipse veros Sacerdotes imitaretur, & nequaquam persequi volentes admitteret. Ego tamen præsumptivè dico, quia mansuetudine omnes veros Sacerdotes vicerit. Ob quam causam hostes suos citra belli certamina subjugabat, sicut ostenditur in Joanne tyranno, & facta post hoc perditione Barbarorum.

CAPUT DUODECIMUM.

De Victoria Barbarorum.

Socrates. lib. 7. cap 42. Edit. Christ. Vales. cap 43 pag. 387. B.

POst interitum namque tyranni, Barbari, quos ille contra Romanos suum evocaverat in auxilium, parati erant Romanorum fines invadere. Hæc audiens Imperator consuetè hanc sollicitudinem Deo commisit, & orationibus occupatus citò promeruit quod quæsivit. Quæ enim provenerunt Barbaris enarranda sunt. Dux enim eorum nomine Rugas, fulmine percussus, interiit. Secutaque pestis maximam partem eorum hominum interemit. Et non solùm hoc suffecit, sed etiam ignis de cœlo descendens, plurimos, qui videbantur remansisse, consumpsit. Quæ res Barbaros in formidine magna constituit, non solùm quia contra gentem Romanorum fortissimam arma levare præsumpserant: sed quia sic eos à forti Deo juvari conspiciebant. Tunc enim Proclus Episcopus de prophetia Ezechielis coram Ecclesia faciens sermonem de collata salute, ab omnibus est laudatus. Cujus prophetiæ verba sunt hæc: *Et tu fili hominis prophetiza in Gog principem Mosoch, & Tubal. Indico enim eum morte, &*

Theodosii precibus Barbari variis cladibus opprimuntur.

Ezech. 1.

sanguine, & imbre diluvii, & lapidibus grandinis, & ignem, & sulphur pluam super eum, & omnes qui cum eo sunt. Et post pauca: *Et scient quia ego sum Dominus.*

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Quomodo filia Theodosii Valentiniano sit juncta.

Socrates. lib. 7 cap. 43. Edit. Christ. Valesf. cap. 43 & 44 pag. 358. A.

IGitur Imperatori propter suam mansuetudinem & alia plurima præstitit Deus, quorum unum illud est: Erat ei filia ex Eudoxia, nomine Eudoxia. Hanc Valentinianus consobrinus ejus, Hesperiarum partium ab eo factus Imperator, petiit uxorem. Cùmque Theodosius annuisset, cogitabat in medio quodam itineris loco nuptias celebrare. Placueratque ut Thessalonicam ambo venirent. Inter hæc nuntiavit Valentinianus, ne fatigaretur Theodosius; ipse enim venturum se Constantinopolim compromisit. Cùmque ergo partes munisset Hesperias, Constantinopolim venit ad nuptias. Quibus celebratis * Consulatu Isidori, & Senatoris, uxore sumpta reversus est.

* An. Dom. 436.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Quomodo corpus Joannis Episcopi sit Constantinopolim revocatum.

Socrates lib. 7. cap. 44 Edit. Christ. Valesf. cap. 45. pag. 388. D.

NOn multò post Episcopus Proclus eos, qui propter Joannis depositionem segregabantur, Ecclesiæ restituit. Sapientiaque sua eorum mitigavit tristitiam hoc modo. Corpus enim Joannis in Cumanis sepultum, tricesimo quinto anno post depositionem, Constantinopolim jubente Imperatore revocavit, & publicè divulgatum in Ecclesia Apostolorum multo honore recondidit. Quod actum est * decimo sexto Consulatu Theodosii, 17. Januarii mensis die.

* An. Dom 438.

Socrates lib. 7. cap. 45. Edit. Christ. Valesf. cap. 46 pag. 389. B. Paulus Novatianorum Episcopus moritur.

Paulus quoque Novatianorum Episcopus eodem Consulatu 20. Julii mensis die defunctus est. Qui cùm ægrotaret, nec diætam consuetam transgressus est, nec orationes solitas prætermisit. Cùmque esset morti vicinus, evocavit omnes Clericos suos dicens: Cogitate Episcopum eligere donec vivo, ne posthæc turbas Ecclesiæ nostræ sustineant. Illis verò ei potiùs electionem dantibus, Paulus ait: Ergo scriptam mihi hujusmodi date professionem, quia ipsum eligatis, quem ego decrevero. Quibus hoc facientibus, atque subscribentibus, Marciani Presbyteri nomen in charta conscripsit, atque signavit. Fecitque priores similiter signare Presbyteros, cùmque chartam apud Marcum deposuit, Scytharum Ecclesiæ Novatianorum Episcopum, dicens: Si vixero, mihi redde: si mortuus fuero, hic invenietis quis debeat ordinari. Post cujus obitum tertia die resignantes, & Marciani nomen invenientes, ejusque laudantes electionem, sine ulla mora miserunt in Tiberiadem Phrygiæ, ubi tunc habitabat. Et comprehensum deduxerunt vicesimaprima die ejusdem mensis, & ordinaverunt Episcopum.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Quomodo Eudoxia uxor Imperatoris Hierosolymam sit profecta.

Socrates. lib. 7. cap. 46. Edit. Christ. Valesf. cap. 47. pag. 390. D.

THeodosius igitur Imperator pro beneficiis à Deo sibi collatis, gratias referebat, plurimis honoribus Christo sua vota compensans, conjugemque suam Eudoxiam ad Hierosolymam destinavit. Hoc enim & ipsa votum habuerat, si filiam videret nuptam. Quæ tam Hierosolymis Ecclesias constitutas, quàm per singulas civitates positas, honoravit; & cùm pergeret, & cùm denuo remearet.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Quòd Proclus Thalassium Senatorem authoritate sua Cæsareæ Cappadociæ fecerit Episcopum.

Socrates. lib. 7 cap. 47. Edit. Christ. Valesf. cap. 48. pag. 391 B.

* An. Dom. 439.

PRoclus autem Episcopus eodem tempore septimodecimo Imperatoris Theodosii Consulatu, rem mirabilem operatus est, quam nullus priorum fecit Episcoporum. Cùm enim Firmus Episcopus Cæsareæ Cappadociæ mortuus fuisset, aderant Cæsarienses, petentes Episcopum. Cùmque cogitaret, quem eis ordinare debuisset, contigit, ut ad eum salutandum die sabbato Senatores universi venirent. Inter quos Thalassius, qui Præfecturæ Illyrici administraverat dignitatem. Cùmque futurus esset, sicut habebat fama, ut Orientalem regeret Præfecturam, missa manu Proclus pro Præfecturæ dignitate Episcopatum ei Cæsarianæ civitatis imposuit. Hæc quidem in Ecclesia illo tempore gerebantur. Nos autem hic terminum faciamus historiæ, in pace gubernari cunctas Ecclesias exorantes. Nos ergo, ô sacratissime homo Dei Theodore, tuam complevimus jussionem, finem facientes historiæ, in anno secundo trecentesimæ quintæ Olympiadis, Consulatu decimo septimo Imperatoris Theodosii.

Libri duodecimi, & totius Historiæ Tripartitæ finis.

MAGNI AURELII

CASSIODORI

SENATORIS,

VIRI CLARISSIMI, ET INLUSTRIS, Exquæstoris sacri Palatii, Exconsulis ordinarii, Exmagistri officiorum, Præfecti Prætorio, atque Patricii, in Chronicon ad Theodoricum Regem

PRÆFATIO.

Sapientia Principali, quâ semper magna revolvitis, in ordinem me Consules digerere censuistis; ut qui annum ornaveratis glorioso nomine, redderetis Fastis veritatis pristinæ veritatem. Parui libens præceptis, & librariorum varietate detersâ, operi fidem historicæ auctoritatis impressi; quatenus vester animus per illustres delectatus eventus, blando compendio longissimam mundi percurrat ætatem.

Ab Adam primo homine usque ad diluvium, quod factum est sub Noë, colliguntur anni 2242.

Diluvium autem factum est propter gigantum nimiam feritatem, qui corporis magnitudine, parique animi sævitia prævalentes, humanitatis jus omne confuderant.

Et à diluvio usque ad Ninum, qui primus omnium apud Assyrios regnavit, anni sunt 899.

REGES ASSYRII.

Ninus itaque regnavit apud Assyrios annis 52. Hujus imperii anno 43. natus est Abraham. Is etiam condidit Niniven.

Semiramis uxor Nini regnavit annos 42. Hæc Babyloniæ muros instaurasse memoratur: non quod condiderit.

Ninias filius Nini, & Semiramidis regnavit annis 38.

Arius regnavit annis 30.

Arelius regnavit annis 40.

Xerxes, qui & * Baleus, regnavit annis 30. (* Ed. Niv. & Orry. *Balaneus.*)

Armamettes regnavit annis 38.

* Bolechus regnavit annis 35. (* Cusp. *Belochus.*)

Baleus regnavit annis 52.

Altadas regnavit annis 32.

Hujus temporibus fuit Prometheus vir sapiens.

Mamithus regnavit annis 30.

* Manchaleus regnavit annis 30. (* Cusp. *Magelaus.*)

Hujus temporibus Atlas frater Promethei præcipuus Astrologus habetur.

* Spherus regnavit annis 20. (* Ed. Niv. & Onuph. *Sphereus.*)

Mamylus regnavit annis 30.

Sparetus regnavit annis 40.

Hujus temporibus à Cecrope Rege Athenæ sunt conditæ.

* Ascades regnavit annis 40. (* Cusp. *Astacades.*)

Hujus temporibus Moses in monte Sina divinam suscepit legem.

Amyntes regnavit annis 45.

Hujus temporibus Jesus successor Mosia terram Palæstinorum Judææ genti distribuit.

Belochus regnavit annis 25.

* Bellepares regnavit annis 30. (* Cusp. *Belopares.*)

Lamprides regnavit annis 32.

Sosares regnavit annis 20.

Hujus temporibus equus velocissimus Pegasus invenitur.

Lampares regnavit annis 30.

Panias regnavit annis 45.

Sosarmus regnavit annis 19.

Hujus temporibus Argonautarum navigatio, & Orpheus Thrax Musicus opinabilis habetur.

Mithreus regnavit annis 27.
Hujus temporibus Hercules athleticam exercuit, & Priamus apud Ilium regnat.
Per hos igitur Reges Assyriorum colliguntur anni 852.

REGES LATINI.

Latinus regnavit annis 32. A quo Latini sunt appellati.
Hujus Imperii anno 25. Troja capta est, ad quem Æneas profugus venit, factusque gener ejus, ei successit in Regnum.
Æneas post 8. annos Trojæ captæ regnavit in Italia annis 3.
* Cusp. Albam longam. Ascanius filius ejus regnavit annis 38. qui * Albanum condidit.
Silvius Æneæ filius de Lavinia regnavit annis 29.
Hujus temporibus Homerus Poeta fuisse memoratur.
Æneas Silvius regnavit annis 31.
Hujus temporibus Hebræorum Rex David Hierosolymis regnat.
Latinus Silvius regnavit annis 50.
Hujus temporibus Amazones Asiam vastaverunt. Carthago condita est à Carchedone Tyrio, ut quidam dicunt. Salomon quoque filius David regnans Hierosolymis, templum famosissimum condit.
Alba Silvius regnavit annis 39.
Ægyptius Silvius regnavit annis 24.
Capys Silvius regnavit annis 28.
* Cusp. Calpetum. * Capetus Silvius regnavit annis 13.
Tiberinus Silvius regnavit annis 8.
Agrippa Silvius regnavit annis 40.
Aremulus Silvius regnavit annis 19.
Hujus temporibus Lycurgus apud Lacedæmonas jura composuit.
Aventinus Silvius regnavit annis 37.
A quo mons Romanorum, quia ibi sepultus est, nomen accepit.
Procas Silvius regnavit annis 23.
Amulius Silvius regnavit annis 44.
Qui fratrem suum Numitorem regno expulit, cujus tempora isti sunt applicita.

REGES ROMANI.

Romulus regnavit annis 38. A quo Roma condita est, & ex Latinis Romani sunt * nuncupati. * Al. Ed. condita. Hic primùm centum constituit Senatores.
Hujus temporibus Syracusæ, & Catina in Sicilia conditæ sunt.
Numa Pompilius regnavit annis 41. Qui duos menses anno addidit, Januarium, & Februarium, cùm ante hunc decem tantùm menses apud Romanos fuissent. Capitolium quoque à fundamentis construxit. Cujus etiam temporibus Sybilla in Samo insignis habita est.
Tullus Hostilius regnavit annis 32. Qui primus apud Romanos purpura usus est.
Hujus temporibus Chalcedon conditur, & Bizantium, quæ nunc Constantinopolis appellatur.
Ancus Marcius regnavit annis 23. Qui sexto decimo milliario ab urbe Roma, Ostiam condidit.
Tarquinius Priscus regnavit annis 37.
Hujus temporibus Massilia in Galliis condita est.
Ser. Tullius regnavit annis 34. qui primus censum instituit civium Romanorum.
Hujus temporibus apud Persas Cyrus primùm regnare cœpit.
Tarquinius Superbus regnavit annis 35.
Hujus temporibus Pythagoras Physicus Philosophus clarus habetur. Expulso autem Tarquinio, bini Consules cœperunt pro uno Rege annis singulis administrare Rempublicam.

HINC CONSULES.

L. Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.
Hi annum integrum minimè tenuerunt ad peragendum tempus aliis subrogatis, id est, P. Valerio, Sp. Lucretio, & Horatio Pulvillo.
P. * Valerius 2. & T. Lucretius. * Cusp. Valer. Publicola.
Cusp. Pub. Valerius 3. & Marcus Horatius 2.
Sp. Largius, & T. Herminius.
P. Valerius 3. & P. Posthumius.
P. Valerius 4. & T. * Lucretius 2. * Cusp. Lucret. Tricipitinus.
Agrippa Menenius, & P. Posthumius. 2.
Opiter Verginius. & Sp. Cassius.
Posthumius Cominius, & T. Largius.
His Coss. Dictator primus T. Largius, & Magister equitum Sp. Cassius ordinantur.
Ser. Sulpicius, & Manlius Tullius.
T. Æbutius, & L. Vetusius.
Q. Clœlius, & T. Largius 2.
A. Sempronius, & M. * Minucius. * Cusp. Minut. Augurinus.
A. Posthumius, & T. Verginius.
App. Claudius, & P. Servilius.
C. Verginius, & T. Vetusius.
Sp. Cassius 2. & Posthuminius Cominius 2.
T. Gegasius, & P. Minucius.
M. Minucius 2. & A. Sempronius.
Sp. Nautius, & Sex. Furius.
T. * Sicinius, & C. Aquillius. * Al. Siccius.
S. Cassius, & Proculus Verginius.
Ser. Cornelius, & Q. Fabius.
L. Æmilius, & * K. Fabius. * Cusp. Ceso.
M. Fabius, & L. Valerius.
Q. Fabius 2. & C. Julius.
* K. Fabius 2. & Sp. Furius. * Cusp. Ceso.
M. Fabius 2. & Cn. Manlius.
* K. Fabius 3. & T. Verginius. * Cusp. Ceso.
L. Æmilius 2. & C. Servilius.
C. Horatius, & T. Menenius.
A. Verginius, & Sp. Servilius.
C. Nautius, & P. Valerius.
L. Furius, & C. Manlius.
L. Æmilius 3. & Opiter Verginius.
L. Pinarius, & P. Furius.
Ap. Claudius, & T. Quinctius Capitolinus.
L. Valerius 2. & Tit. Æmilius.
T. Numicius, & A. Verginius.
T. Quinctius 2. & Q. Servilius.
T. Æmilius 2. & Q. Fabius.
Q. Servilius 2. & Sp. Posthumius.
Q. Fabius 2. & T. Quinctius 3.
A. Posthumius Albus, & Sp. Furius.
L. Æbutius, & P. Servilius.
L. Lucretius Tricipitinus, & T. Veturius Geminus.
P. Volumnius, & Ser. Sulpicius.
C. Claudius, & P. Valerius 2.
Q. Fabius 3. & L. Cornelius Maluginensis.
L. Minutius, & L. Nautius.
Q. Minucius, & M. Horatius Pulvillus.
M. Valerius, & Sp. Verginius.
C. Veturius, & T. Romilius.

Sp. Tarpeius, & A. Aternius.
His Coss. Legati Athenas missi ad leges describendas.
P. Curiatius, & Sex. Quinctilius.
T. Menenius, & P. Sestius.
Hoc tempore à Coss. ad Decemviros translatum Imperium est, per quos * 3. annis administrata Respublica est, atque iterum Consules creati sunt.
* Cusp. duobus.
L. Valerius, & M. Horatius.
* Cusp. Sp.
*L. Herminius, & T. Verginius.
M. Geganius, & C. Julius.
T. Quinctius 4. & Agrippa Furius.
M. Genucius, & T. Curiacius.
L. Papirius, & L. Sempronius.
M. Geganius 2. & T. Quinctius 5.
M. Fabius, & Posthumius Æbutius.
C. Furius Pacilus, & M. Papirius Crassus.
Proculus Geganius, & L. Menenius.
T. Quinctius 6. & Agrippa Menenius.
Cuspinianus hoc anno pro Consulibus Tribunos militum creatos notat.
M. Geganius 3. & L. Sergius.
M. Cornelius Maluginensis, & L. Papirius Crassus.
C. Julius 2. & L. Verginius.
C. Julius 3. & L. Verginius 2.
Duobus annis sequentibus creati sunt pro Consulibus Tribuni militum ex Cuspin.
T. Quinctius Pennus, & Cn. Julius Mento.
L. Papirius Crassus, & L. Julius.
L. Sergius 2. & Hostius Lucretius.
A. Cornelius Cossus, & T. Quinctius Pennus 2.
C. Servilius Ahala, & L. Papirius Mugillanus.
Cuspin. hic annotat Tribunos militum per tres annos Consulari potestate creatos.
* Cusp. A.
* C. Sempronius, & Q. Fabianus Vibulanus.
Hoc anno pro Consulibus iterum Tribuni militum ex Cuspin.
* Cusp. Cn.
* M. Fabius Vibulanus, & T. Quinctius Capitolinus.
Per septem annos Tribunos pro Consulibus creatos ait Cuspin.
* Cusp. A.
* M. Cornelius Cossus, & L. Furius Medullinus.
Q. Fabius Ambustus, & C. Furius Pacilus.
*Cusp. Nautius Rutilus.
M. Papirius, & C. * Nautius.
M. Æmilius, & C. * Valerius.
* Cusp. Valer. Potitus.
Cn. Cornelius, & L. Furius 2.
Pro Consulibus Tribunos militum sequentibus quindecim annis creatos recenset Cuspin.
L. Lucretius, & Ser. Sulpicius Camerinus.
L. Valerius Potitus, & M. Manlius.
His Coss. post Urbem captam redeuntes Gallos Dux Romanus nomine Camillus extinxit; de quibus triumphans in Urbe, quasi & ipse patriæ conditor, Romulus meruit nuncupari. Tunc dignitates mutatæ sunt, & in loco Consulum per annos 17. Tribuni militares fuerunt, quibus ob insolentiam temoris, per annos 4. potestas Consulum, Tribunorumque cessavit. Deinde rursus tribus annis per Tribunos militares est administrata Respublica: Post annum 24. reversa est dignitas Consularis.
L. Sextius de plebe, & L. Æmilius Mamercus Patricius.
L. Genucius, & Q. Servilius.
C. Sulpicius Peticus, & C. Licinius Stolo.
Cn. Genucius, & L. Æmilius Mamercus 2.
Q. Servilius Ahala, & L. Genucius.
C. Sulpicius 2. & C. Licinius.
C. Poetelius Balbus, & M. Fabius Ambustus.
M. Popillius Lænas, & Cn. Manlius.
C. Plautius, & C. Fabius.
C. Marcius, & C. Manlius.
M. Fabius Ambustus 2. & M. Popillius Lænas 2.
C. Sulpicius Peticus 3. & Marcus Valerius Publicola.
M. Fabius 3. & Titus Quinctius.
C. Sulpicius 4. & M. Valerius 2.
P. Valerius, & C. Marcius Rutilus 2.
C. Sulpicius Peticus, & T. Quinctius Pennus.
M. Popillius 3. & L. Cornelius Scipio.
L. Furius Camillus, & Ap. Claudius Crassus.
M. Valerius Corvinus, & M. Popilius Lænas 4.
T. Manlius Torquatus, & C. Plautius.
M. Valerius 2. & C. Poetelius 2.
M. Fabius Dorso, & Ser. Sulpicius Camerinus.
C. Marcius 3. & Tit. Manlius 2.
M. Valerius 3. & A. Cornelius Cossus.
C. Marcius Rutilus, & Q. Servilius.
C. Plautius 2. & L. Æmilius Mamercus.
T. Manlius 3. & P. Decius Mus.
Tit. Æmilius Mamercus, & Q. Publilius Philo.
L. Furius Camillus, & C. * Mænius. * Cusp. Mænius Nepos.
His Coss. rostra navium de Antiatibus in foro fixa sunt.
C. Sulpicius Longus, & P. Ælius Pætus.
L. Papirius Crassus, & K. Duilius.
M. Valerius 4. & M. Atilius Regulus.
Tit. Veturius, & Sp. Posthumius.
* A. Cornelius 2. & Cn. Domitius. * Cusp. L.
His Coss. pax cum Alexandro Rege Epyri facta est.
M. Claudius Marcellus, & * C. Valerius. * Cusp. T.
L. Papirius Crassus 2. & L. Plautius Venno.
L. Æmilius Mamercus, & C. Plautius.
C. Plautius Proculus, & P. Cornelius Scapula.
L. Cornelius Lentulus, & Q. Publilius Philo 2.
C. Poetelius 3. & L. Papirius * Mugillanus. * Cusp. Cursor.
His Coss. Alexandria in Ægypto condita est.
L. Furius Camillus 2. & Junius Brutus Scæva.
C. Sulpicius Longus 2. & Q. Aulius *. *Cusp. Cerretanus.
Qu. Fabius *, & L. Fulvius. * Cusp. Rullianus.
T. Veturius Calvinus 2. & Sp. Posthumius 2.
L. Papirius 2. & Qu. Publilius Philo 3.
L. Papirius 3. & Qu. Aulius Cærretanus.
M. * Foslius, & L. Plautius Venno. * Cusp. Fulvius.
C. Junius Bubulcus, & Q. Æmilius Barbula.
Sp. Nautius, & M. Popillius *. *Cusp. Lenas
L. Papirius Jun. & Qu. * Publilius. * Cusp. Publius.
* M. Poetelius, & C. Sulpicius. *Cusp. Libo.
L. Papirius Cursor, & C. Junius Bubulcus 2.
M. Valerius, & P. Decius.
His Coss. per Ap. Claudium Censorem via facta, & aqua inducta est, quæ ipsius nomine nuncupantur.
C. Junius Buculcus 3. & Q. Æmilius Barbula 2.
Q. Fabius 2. & C. Marcius Rutilus.
Q. Fabius 3. & P. Decius * 2. *Cusp. Mus.
App. Claudius, & L. Volumnius.
* His Coss. viæ per agros publicæ factæ. * Cusp. hoc ponit sub seqq. Coss.
P. Cornelius Arvina, & Q. Marcius Tremulus.
L. Posthumius, & Ti. Minucius.
P. Sulpicius Saverrio, & P. Sempronius Sophus.
L. Genucius, & Ser. Cornelius.
M. Livius *, & L. Æmilius. * Cusp. dexter.
M. Valerius, & Q. Appuleius.

[* Hi 4. Coss. in Edit. Cusp. & Onuphrii reperiuntur, non autem in Edit. Forner. & Bress.] * P. Sulpicius Severrio, & P. Sempronius Sophus.
* L. Genucius, & Ser. Cornelius.
* M. Livius, & L. Æmilius.
* M. Valerius, & Q. Appuleius.
M. Fulvius Pætus, & T. Manlius Torquatus.
L. Cornelius Scipio, & Cn. Fulvius.
[* Cusp. Rullianus.] Qu. Fabius Maximus * 4. & P. Decius Mus 3.
L. Volumnius 2. & Ap. Claudius.
[* Cusp. Maximus.] Qu. Fabius * 5. & P. Decius 4.
L. Posthumius Megellus, & M. Attilius Regulus.
L. Papirius Cursor, & Sp. Carvilius.
Q. Fabius Gurges, & D. Junius Brutus Sæva.
L. Posthumius, & C. Junius.
P. Cornelius Rufinus, & M. Curius Dentatus.
M. Valerius, & Q. Cædicius.
Q. Marcius, & P. Cornelius.
M. Marcellus, & C. Nautius.
M. Valerius, & C. Ælius.
C. Claudius, & M. Æmilius.
[* Cusp. Cæcilius Metellus.] C. Servilius, & Lucius * Cœlius.
P. Cornelius Dolabella, & Cn. Domitius.
C. Fabricius, & Qu. Æmilius.
L. Æmilius, & Q. Marcius.
P. Valerius, & Ti. Coruncanius.
P. Sulpicius, & P. Decius.
C. Fabricius, & Q. Æmilius.
P. Cornelius, & C. Junius.
[* Cusp. Gurges.] Q. Fabius, & * C. Genucius.
M. Curius, & L. Lentulus.
[* Cusp. Merenda.] Ser. Cornelius *, & M. * Curius.
C. Fabius, & C. Claudius *.
[* Cusp. Dentatus 3.] L. Papirius Cursor, & Sp. Carvilius.
[* Cusp. Canina 2.] C. Quinctius, & L. Genucius.
C. Genucius 2. & Cn. Cornelius.
P. Sempronius, & Ap. Claudius.
M. Attilius, & L. Julius Libo.
D. Junius, & N. Fabius.
Cusp Q. Fabius, & L. Manulius.
App. Claudius, & Qu. Fulvius.
M. Valerius, & M. Otacilius.
L. Posthumius, & Qu. Mamilius.
L. Valerius, & T. Otacilius.
Cn. Cornelius, & C. Duilius.
C. Aquillius, & L. Cornelius.
A. Atilius Calatinus, & Qu. Sulpicius.
C. Cornelius, & C. Atilius Serranus.
Q. Cædicius, & L. Manlius.
M. Æmilius Paulus, & Ser. Fulvius nobilior.
Cn. Cornelius, & A. Atilius.
Cn. Servilius, & C. Sempronius.
C. Aurelius Cotta, & P. Servilius.
L. Cæcilius Metellus, & C. Furius.
[* Cusp. Volso.] C. Atilius Regulus, & L. Manlius *.
P. Claudius, & L. Junius.
P. Servilius, & C. Aurelius.
L. Cæcilius, & Cn. Fabius.
[* Cusp. Octacilius.] M. Fabius, & M. * Octacilius.
[* Cusp. Octacilius.] M. Fabius, & C. * Atilius.
A. Manlius, & C. Sempronius.
C. Fundanius, & C. Sulpicius.
C. Lutatius Cerco, & A. Posthumius.
Q. Lutatius Catulus, & A. Manlius.
C. Claudius Centho, & M. Sempronius.
C. Mamilius, & Q. Valerius.
* His Coss. ludis Romanis primùm tragœdia, & comœdia à L. Livio * ad scænam data. [* Cusp. addit Andronico.]
T. Sempronius, & P. Cornelius.
L. Cornelius, & Qu. Fulvius.
C. Licinius, & P. Cornelius.
T. Manlius Torquatus, & C. Atilius.
L. Posthumius & Sp. Carvilius.
Q. Fabius, & M. Pomponius.
M. Lepidus, & M. Poblicius.
C. Papirius, & M. Pomponius.
M. Æmilius, & M. Junius.
His Coss. Hamilcar Hannibalis pater in Hispania bellum Romanis parans occisus est. Hic solitus est dicere quatuor filios contra P. R. se velut catulos leoninos educare.
L. Posthumius, & Cn. Fulvius.
Q. Fabius 2. & Sp. Carvilius.
P. Valerius, & M. Atilius.
L. Apustius, & M. Valerius.
C. Atilius, & L. Æmilius.
T. Manlius, & Q. Fulvius 2.
C. Flaminius, & P. Furius * Philus. [* Cusp. Pilo.]
M. * Marcellus, & Cn. Cornelius. [* Cusp. Claudius.]
P. Cornelius, & M. Minucius.
L. Veturius, & C. Lutatius.
His Coss. via Flaminia munita, & Circus factus, qui Flaminius appellatur.
L. Livius & L. Æmilius.
His Coss. Hannibal Hamilcaris filius in Hispania bellum molitur.
P. Cornelius Scipio, & Tit. Sempronius Longus.
Cn. Servilius Geminus, & C. Flaminius.
L. Æmilius Paulus, & C. Terentius Varro.
T. Sempronius Gracchus, & Qu. Fabius Maximus 3.
Qu. Fabius Maximus 4. & M. * Marcellus 2. [* Cusp. Claudius.]
Q. Fabius Maximus, & Tit. Sempronius Gracchus.
Qu. Fulvius Flaccus 3. & Appius Claudius Pulcher 3.
Cn. Fulvius, Centumalus, & P. Sulpicius Galba.
M. * Marcellus 3. & M. Valerius Lævinus. [* Cusp. Claudius.]
Q. Fabius 5. & Q. Fulvius Flaccus 4.
M. * Marcellus 4. & Tit. Quinctius. [* Cusp. Claudius.]
C. Claudius Nero, & M. Livius Salinator.
L. Veturius Philo, & Q. Cæcilius Metellus.
P. * Scipio, & P. Licinius Crassus. [* Cusp. Cornelius.]
M Cornelius Cethegus, & P. Sempronius Tuditanus.
Cn. Servilius Cæpio, & Cn. Servilius Geminus.
M. * Servilius Geminus, & T. Claudius Nero. [* Cusp. Aurel. ...]
Cn. Cornelius Lentulus, & P. Ælius Pætus.
P. Sulpicius Galba, & C. Aurelius Cotta.
L. Cornelius Lentulus, & * P. Villius. [* Cusp. Julius Apulus.]
Sex. Ælius Pætus, & T. Quinctius Flaminius.
Cusp. Cn. Cornelius, & 2. Minutius.
P. Furius, & M. * Marcellus. [* Cusp. Claudius.]
L. Valerius Flaccus, & M. Porcius Cato.
P. * Scipio Africanus 2. & Tit. Sempronius Longus. [* Cusp. Cornelius.]
L. Cornelius Merula, & Qu. Minucius Thermus.
L. Quinctius, & Cn. Domitius Ahenobarbus.
P. Cornelius Scipio Nasica, & M. Acilius Glabrio.
L. Cornelius Scipio, & C. Lælius Africanus.
M. Fulvius Nobilior, & Cn. Manlius Vulso.
M. Valerius Messala, & C. Livius Salinator.
M. Æmilius Lepidus, & C. Flaminius.
Sp. Posthumius Albinus, & Q. Marcius Philippus.
His Coss. Athletarum certamina primùm à Fulvio edita.

Ap. Claudius Pulcher, & M. Sempronius Tuditanus.
P. Claudius Pulcher, & L. Porcios Licinus.
M. Claudius Marcellus, & Q. Fabius Labeo.
His Coss. Hannibal apud Prusiam veneno periit.
L. Æmilius Paulus, & Cu. Bæbius Tamphilus.
P. Cornelius Lentulus, & M. Bæbius Tamphilus.
A. Posthumius Albinus, & C. Calpurnius Piso.
Q. Fulvius, & L. Manlius.
M. Junius, & Cn. Manlius.
T. Sempronius, & C. Claudius.
Cn. Cornelius, & Qu. Petillius.
M. Lepidus, & P. Mucius.
Sp. Posthumius, & Q. Mucius.
L. Posthumios Albinus, & M. Popillius.
C. Popillius, & P. Ælius.
P. Licinius, & C. Cassius.
C. Hostilius Mancinus, & C. Atilius.
L. Marcius Philippus, & Q. Servilius.
*Cusp. Æmilius. L. *Paulus 2. & C. Licinius.
Q. Ælius Pætus, & M. Junius.
*Cusp. Claudius. M. *Marcellus, & C. Sulpicius.
Cn. Octavius, & Tit. Manlius.
A. Manlius, & Q. Cassius.
T. Sempronius, & M. Juventius.
P. Scipio Nasica, & C. Marcius.
M. Messala, & C. Fannius.
L. Anicius, & M. Cornelius.
C. Cornelius Dolabella, & M. Fulvius.
M Æmilios, & C. Popillius.
His Coss. metalla in Macedonia instituta.
Sex. Julius, & L. Aurelius.
L. Lentulus, & C. Marcius.
P. Scipio, & M. Claudius.
L. Posthumius, & Qu. Opimios.
Q. Fulvius, & T. Annius.
Hi primi Consules Kalendis Januariis magistratum inierunt propter subitum Celtiberiæ bellum.
*Cusp. Claudius. M. *Marcellus, & L. Valerius.
L. *Lucullus, & A. Posthumius.
*Cusp. Licinius. L. Quinctius, & M. Acilius.
L. Marcius, & M. Manilius,
*Cusp. Calphurnius. Sp. Posthumius, & L. *Piso.
P. Africanus, & C. Livius.
Cn. Cornelius, & L. Mummius.
Q. Fabius Maximus, & L. Hostilius.
Ser. Galba, & L. Aurelius.
App. Claudius, & Q. Metellus.
*Cusp. Cæcilius. L. *Metellus, & Qu. Maximus.
Cn. *Cæpio, & Qu. Pompeius.
*Cusp. Servilius. Cn. *Cæpio, & C. Lælius.
Co. Piso, & M. Popillius*.
*Cusp. Servilius. P. Scipio, & D. *Brutus.
*Cusp. Lænas. M. Æmilius, & C. Hostilius Mancinus.
P. Furius, & Sex. Atilius Serranus.
*Cusp. Junius. Ser. Fulvius, & Q. Calpuroius.
His Coss. Æmilianus Scipio ob Numantinum bellum, cùm candidatus non esset, Consul creatur.
P. Africanus, & C. Fulvius Flaccus.
C. Mucius, & L. Calpurnius.
*Cusp. Sulpicius. P. Popillius, & P. *Rupilius.
P. Crassus, & L. Valerius Flaccus.
App. Claudius, & M. Perperna.
C. Sempronius, & M. Aquillius.
Cn. Octavius, & T. Annius.

L. Cassius, & L. Cinna.
M. Æmilius, & L. Aurelius.
M. Plautius, & M. Fulvius.
C. Cassius Longinus, & C. Sextius*. *Cusp. Domitius.
Q. Cæcilius, & T. Quinctius.
Cn. Domitius, & C. Fannius.
His Coss. Sextius oppidum ædificavit, in quo Aquæ Sextiæ in Galliis.
L. Opimius, & Q. *Maximus. *Cusp. Fabius.
P. Manilius, & C. Papirius.
L. Cæcilius, & L. Aurelius.
M. *Cato, & Q. Marcius. *Cusp. Porcius.
L. Cæcilius, & Q. Mucius.
C. Licinius Geta, & Qu. Maximus.
M. Metellus, & M. Scaurus.
His Coss. L. Metellus, & Cn. Domitius Censores artem ludicram ex Urbe removerunt, præter Latinum tibicinem cum cantore, & ludum *talorum. *Cusp. calamum.
M. Acilius Balbus, & C. *Cato. *Cusp. Porcius.
C. Cæcilius, & Cn. Papirius.
M. Livius Drusus, & L. Piso*. *Cusp. Cesonianus.
P. Scipio, & L. Calpurnius Bestia.
Sp. Posthumius, & M. Minucius.
Q. *Metellus, & M. *Silanus. *Cusp. Cæcilius.
Ser. Galba, & M. *Scaurus. *Cusp. Junius
L. Cassius, & C. Marius.
Q. Servilius, & C. Atilius Serranus. *Cusp. Æmilius.
His Coss. per Servilium Cæpionem Consulem judicia Equitibus, & Senatoribus communicata sunt.
P. Rutilius Rufus, & C. Manilius.
C. Marius 2. & C. *Flavius Fimbria. *Cusp. Flaccus.
C. Marius 3. & L. Aurelius Orestes.
C. Marius 4. & Qu. Lutatius.
C. Marius 5. & M. Aquillius.
C. Marius 6. & L. Valerius Flaccus.
M. Antonius, & A. Posthumius.
Q. Metellus, & T. Didius.
Cn. *Lentulus, & P. Crassus. *Cusp. Cornelius.
Cn. Domitius, & C. Cassius.
His Coss. Ptolemæus Ægypti Rex *populum Romanum heredem reliquit. *Cusp. Cyrenis mortuus.
P. Crassus, & Q. Scævola.
C. Cœlius, & L. Domitius.
C. Valerius Flaccus, & M. Herennius.
C. Claudius Pulcher, & M. Perpenna.
L. Marcius, & Sex. Julius.
L. Cæsar, & C. Rutilius Lupus.
Cn. Pompeius, & L. Porcius Cato.
L. *Sylla, & Q. Pompeius. *Cusp. Cornelius.
L. *Cinna, & Cn. Octavius. *Cusp. Cornelius.
L. Cinna 2. & C. Marius 7.
L. Cinna 3. & Cn. Papirius.
L. Cinna 4. & Cn. Papirius 2.
His Coss. Asiam in quadraginta regiones Sylla distribuit.
L. Scipio, & C. Norbanus.
His Coss. Capitolium custodum negligentia concrematur. *Cusp. Papyrius. *Cusp. Sylvius.
Cn. *Carbo 3. & C. Marius. *Cusp. Corn.
M. *Tullius, & Cn. Dolabella. *Cusp. Corn.
L. *Sylla 2. & Q. Metellus. *Cusp Æmilius.
P. Servilius. & App. *Claudius.
M. *Lepidus, & Q. Catulus*. *Cusp. Luctatius.
M. Æmilius, & D. Brutus. *Cusp. Aurelius.
Cn. Octavius, & C. Curio.
L. Octavius, & C. *Cotta. *Cusp. Aurelius.
L. Licinius Lucullus, & M. *Cotta.

M. Lucullus,

M. Lucullus, & C. Cassius.
L. Gellius, & Cn. Lentulus.
* Cusp. Cornelius.
Cn. Aufidius, & P. * Lentulus.
* Cusp. Licinius.
M. * Crassus, & Cn. Pompeius.
Qu. Metellus, & Qu. Hortensius.
His Coss. à Q. Catulo reparatum, dedicatumque Capitolium est.
L. Metellus, & Qo. Marcius.
* Cusp. Calphurnius.
C. Piso*, & M. Glabrio.
M. Lepidus, & L. Torquatus.
M. Lepidus, & L. Volcatius.
L. Cæsar, & Q. Marcios.
* Cusp. Tullius.
M. * Cicero, & C. Aotooius.
* Cusp. Junius.
D. * Silanus, & L. Muræna.
M. Pupius, & M. Valerius.
His Coss. Catilina in agro Pistoriensi à C. Antonio bello peremptus est.
Qu. Metellus, & L. Afranius.
* Cusp. Julius.
C. * Cæsar, & M. * Bibulus.
* Cusp. Calphurnius.
L. Piso *, & A. Gabinius.
His Coss. Clodii rogatione Cicero io exilium est profectos.
* Cusp. Calphurnius.
P. Lentulus, & Qu. Metellos.
His Coss. propter civiles dissensiones per SC. de exilio Cicero revocatur.
* Cusp. Marcius.
Cn Lentulus, & L. * Philippus.
* Cusp. Licinius.
Cn. Pompeius, & M. * Crassus.
App. Claudius, & L. Domitius.
Cn. Domitius, & M. Messala.
Cn. Pompeius, & Q. Metellus.
* Cusp. Claudius.
M. * Marcellus, & Ser. Sulpicius.
* Cusp. Æmilius.
L. * Paulus, & M. Marcellus.
L. Lentulus, & C. Marcellus.
His Coss. perniciosæ in Curia conflantur de Pompeio, Cæsaréque discordiæ. Sed C. Julius Cæsar de Galliis venieos Pompeium fugavit Italia: aurum atque argentum Romæ de ærario sustulit, ac primos Romanorum singulare obtinuit Imperium, à quo Cæsares Romani Principes appellati. Imperavit autem annis quatuor, meosibus sex. Sub quo hi Consules fuerunt.

IMPERATORES ROMANI.
C. JULIUS CÆSAR I.

C. Julius Cæsar 2. & P. Servilius.
Q. Fusius, & P. Vatinius.
His Coss. Cæsar Pompeium Pharsalico prælio soperavit; Pompeius fugieos in Ægyptum occisus est *.
* Cusp. à Theodoto mißo.
* Cusp. Æmilius.
C. Julius Cæsar 3. & M. * Lepidus.
C. Julius Cæsar 4. & Fabius Maximus.
His Coss. C. Julius Cæsar per quatriduum triumphavit.
C. Julius Cæsar. 5. & M. Aotonius.
His Coss. M. Antonius Lupercalibus sella aurea sedenti Cæsari diadema renuenti imposuit, atque Idibus Martiis Cæsar in Pompeiana Curia occisus est: cui successit Octaviaous Cæsar, qui regnavit anois quinquaginta sex, meosibus sex. Per quæ tempora hi Cousules extiterunt.

OCTAVIANUS AUGUSTUS II.

C. Pansa, & A. Hirtius.
His Coss. Cæsar Octavianus, Antonius, & Lepidus amicitiæ fœdus inierunt, M. Cicero per Popillium militem Cajetæ occisus est aonorum * 62. Cæsar Octavianus forum Augustum ædificavit.
* Cusp. 63.
M Lepidus, & L. Plancus.
P. Servilius 2. & L. Antonius.
C. Domitius, & C. Asioius.
L. Censorinus, & C. Calvisius.
App. Claudius, & C. Norbanus.
* Cusp. Gellius.
M. Agrippa, & L. Caninius *.
His Coss. lacus Lucrinus io portú conversus est.
* Cusp. Publicola.
L. Gellius *, & M. Cocceius.
Sex. Pompeius, & L. Cornificius.
L. Scribooius, & L. Atracinus.
C. Cæsar, & L. Volcatius.
Cn. Domitius, & C. Sosius.
C. Cæsar 2. & M. Messalla.
His Coss. apud Actium M. Antooius à Cæsare superatur.
* Cusp. Licinius.
C. Cæsar 3. & M. * Crassus.
His Coss. Nicopolim Cæsar coostruit; ludos Actiacos instituit. Antonius à Cæsare prælio peremptus, Alexandriæ in mausoleo cum Cleopatra reconditur.
C. Cæsar 4. & Sex. Appuleius.
C. Cæsar 5. & M. Agrippa 2.
His Coss. Parthorum dissensiones per Cæsarem sedatæ sunt.
C. Cæsar 6. & M. Agrippa 3.
Cæsar leges protulit, judices ordinavit, proviocias disposuit, & ideo Augustus cognominatus est. Cujus temporibus floruerunt Virgilius, Horatius, & Livius.
C. Augustus Cæsar 7. & T. Statilius.
C. Augustus Cæsar 8. & M. Silanus.
* Cusp. Astures.
His Coss. * Cantabros, Germanos, Salassos Cæsar perdomuit.
C. Augustus Cæsar 9. & C. Norbanus.
His Coss. Astures, & Cantabros per L. Lamiam Cæsar perdomuit.
C. Augustus Cæsar 10. & Cn. Piso.
M. Marcellus, & L. Arruntius.
* Cusp. Æmilius.
M. Lollius, & Q. Lepidus *.
M. Appuleius, & P. Silius.
His Coss. aquilas, & signa Crassiana de Parthis Cæsar recepit.
C. Sentius, & Qu. Lucretius.
His Coss. Cæsari ex provinciis redeunti currus cum corona aurea decretus est, quo asceodere noluit.
Cn. Lentulus, & P. Leotulus.
C. Furnius, & C. Silanus.
L. Domitius, & P. Scipio.
M. Drusus, & L. Piso
Cn. Lentulus, & M. Crassus.
Tiberius Nero, & P. Quinctilius.
M. Messalla, & P. Sulpicius.
* Cusp. Tubero.
Paulus Fabius, & Qu. Ælius *.
Julius Antonius, & Africanus Fabius.
* Cusp. Crispinus.
Drusus Nero, & L. Quinctius *.
His Coss. apud Lingonum gentem templum Cæsari Drusus sacravit.
* Cusp. Censorinus.
C. Asinius, & C. Marcius *.
His Coss. inter Albim & Rhenum Germani omnes Tib. Neroni dediti, per Sex. Appuleium Pannoni subacti.
Tib. Nero, & Co. Piso.
D. Lælius, & C. Antistius.
C. Augustus Cæsar 11. & L. Sylla.
C. Calvisius, & L. Passienus.
C. Lentulus, & M. Messàlla.
His Coss. Domious noster Jesus Christus Filius

Dei, in Bethleem nascitur, anno Imperii Augusti 41.
C. Augustus Cæsar. 12. & M. Plautius.
Cossus Lentulus, & L. Piso.
C. Augustus Cæsar 13. & L. Paulus.
* Cusp. Varus. P. Vinicius, & P. Alphenus *.
M. Servilius, & L. Lamia.
Sex. Ælius. & C. Sentius.
Cn. Cinna, & L. Valerius.
His Coss. per dies octo Tyberis impetu miseranda clades hominum, domorumque fuit.
M. Lepidus, & L Aruntius.
Q. Cæcilius, & A. Licinius.
M. Furius, & Sex. Nnoius.
* Cusp. Pompæus. Qu. Sulpicius, & C. * Poppæus.
P. Dolabella, & C. Silanus.
M. Lepidus, & T. Statilius.
Germanicus Cæsar, & C. Fonteius.
L. Plancus, & C. Silius.
Sex. Pompeius, & Sex. Appuleius.
* Ed Broll. 77. * Cusp. semis. His Coss. Imp. Augustus obiit * 76. anno ætatis suæ, Imperii autem 56. * Nolæ. Huic successit in Imperium Tib. Cæsar, qui imperavit annis 23. Sub quo hi Consules fuerunt.

TIB. CÆSAR III.

Drusus Cæsar, & C. Norbanus.
Sesenna Statilius, & L. Scribonius.
His Coss. Mathematici Urbe pelluntur.
L. Pomponius, & C. Cæcilius.
Tib. Cæsar, & Germanicus Cæsar.
M. Silanus, & C. Norbanus.
His Coss. Germanicus Cæsar in Syria mortuus.
M. Valerius, & M. Aurelius.
Tib. Cæsar, & Drusus Cæsar.
D. Haterius, & C. Sulpicius.
C. Asinius, & C. Anóstius.
His Coss. Drusus Cæsar publicè funeratur.
Ser. Cornelius, & L. Visellius.
M. Asinius, & Cossus Cornelius.
C. Calvisius, & Co. Getulicus.
L. Piso, & M. Crassus.
Ap. Silanus, & P. Silius.
Cuspin. hoc anno D. noster Iesus Christus à Ioanne baptizatur, & prædicare cœpit.
C. Rubellius, & C. Fusius.
M. Vinicius, & L. Cassius.
* Cusp. & solus. Tib. Cæsar 5*. * Coss.
*
* Cusp. Domitius, & Scribonianus. * Cusp. hos omittit. His Coss. Dominus noster Jesus Christus passus est 8. Kalend. Aprilis; & defectio solis facta est, qualis ante, vel postmodum nunquam fuit.
* Vinicius, & Longinus.
Sulpicius, & Silla.
Persicus, & Vitellius.
Gallos, & Nonianus.
His Coss. Persius Flaccus Satyricus poeta Volaterris nascitur.
Galienus, & Plautianus.
His Coss. Tiberius Imperator in Campania moritur, cui successit C. Cæsar cognomento Caligula, qoi regnavit annis tribus, & mensibus 10. Sub quo hi Consules extiterunt.

C. CALIGULA IV.

Proculus, & Nigrinus.
Julianus, & Asprenas.
Publicola, & Nerva.
His Coss, Pilatus in multas incidens calamitates, propria se manu interfecit.
Cæsar, & Julianus.
His Coss. C. Cæsar cognomento Caligula à protectoribus suis occiditur in Palatio an. ætatis 24. cui successit Claudius, qui imperavit annis 13. mensib. 8. dieb. 28. Sub quo hi Consules fuerunt.

CLAUDIUS V.

Cæsar 2. & Saturninus.
* Secundus, & Venustus.
His Coss. Petrus Apostolus Romam mittitur, ubi Evangelium prædicans 25. annis ejusdem urbis Episcopus perseverat. * Cusp. Saturninus.
Tiberius, & Gallus.
Crispinus, & Taurus.
His Coss. Claudius de Britannis triumphavit, & Orcadas insulas Romano adjecit Imperio.
Vinicius, & Cornelius.
His Coss. inter Theram, & Therasiam exorta est insula habens stadia 30.
Asiaticus, & Cornelius.
His Coss. descriptio Romæ facta est, & inventa sunt civium Romanorum * centena millia, & 43. Thracia hucusque Regnum in provinciam Romanorum redigitur. *Cusp. Sexaginta novem centena. Onuph. 3 centena millia & 44.
Tiberius 2. & Vitellius.
Vitellius 2. & Publicola.
Verannius, & Gallus.
Vetus, & Servilianus.
Claudius, & Orfitus.
Silvanus, & Silvius.
Tiberius 3. & Antoninus.
Silanus, & Otho.
His Coss. Claudius moritur in Palatio anno ætatis 64. Huic successit Nero, qui regnavit annis 13. mensib. 7. diebus 28. Sub quo hi Consules fuerunt.

NERO CLAUDIUS VI.

Silanus 2. & Antoninus 2.
Marcellinus, & Aviola.
His Coss. sanctus Paulus Apostolus Romam vinctus à Felice Præside Judææ destinatur.
Probus etiam eruditissimus grammaticus Romæ cognoscitur.
Ursulus Tholosensis celeberrimè in Gallia Rhetoricam docet.
Nero, & Vetus.
Nero 2. & Piso.
Nero 3. & Messalla.
Nero 4. & Cornelius.
Pius, & Turpilianus.
Macrinus, & Gallus.
Crassus, & Bassus.
His Coss. thermæ à Nerone ædificatæ, quas Neronianas appellavit, cujus odio mutato vocabulo, nunc Alexandrinæ nominantur.
Sylvanus & Paullinus.
His Coss. Nero ut similitudinem Trojæ ardentis inspiceret, plurimam partem Romæ urbis incendit.
Telesinus, & Appuleius.
His Coss. duæ provinciæ factæ sunt, Pontus Polemoniacus, & Alpes Cottiæ, Cottio Rege defuncto.

Capito, & Rofus.
Italicus, & Turpilianus.
Silvanus, & Otho.

His Coss. Romæ ſanctus Petrus, & Paulus Apoſtoli trucidati ſunt à Nerone, qui turpiter vivens, cùm à Senatu quæreretur ad pœnam, è Palatio fugiens ad 4. urbis milliarium in ſub urbano Nomentana via ſeſe interfecit anno ætatis 32. cui ſucceſſit Galba, qui regnavit menſibus 7. Poſt huoc Otho menſibus 3 diebus 5. Pòſt Vitellius regnavit menſibus 8. die 1. Qui omnes infra ſcriptos duos Conſules tenuerunt.

Veſpaſianus, & Titus.
Veſpaſianus 2. & Titus 2.

His Coss. Veſpaſianus ſuſcepit Imperium, qui regnavit annis 9. menſibus 11. diebus 22. Sub quo hi Conſules fuerunt.

VESPASIANUS VII.

Veſpaſianus 3. & Nerva.
Veſpaſianus 4. & Titus 3.

His Coss. Titus filius Veſpaſiani Judæa capta, præter quos gladio interfecit, * centum millia captivorum publicè venumdedit.

* Cuſp. ſeptem a.

Veſpaſianus 5. & Titus 4.
Veſpaſianus 6. & Titus 5.
Veſpaſianus 7. & Titus 6.

His Coss. Veſpaſianus incenſum Capitolium ædificare orſus eſt.

Commodus, & Rufus.
Veſpaſianus 8. & Titus 7.

His Coss. Coloſſus erectus eſt habens altitudinis pedes centum & ſeptem.

Veſpaſianus 9. & Titus 8.
Silvanus, & Verus.
Domitianus, & Meſſalinus.

His Coss. Veſpaſianus eſt mortuus profluvio ventris, in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius ejus ſuccedens, in utraque lingua diſertiſſimus, regnavit annis 2. menſibus 2. Sub quo hi Conſules fuerunt.

TITUS VESPASIANUS VIII.

Domitianus 2. & Rufus 2.

His Coss. Titus amphitheatrum Romæ ædificavit, & in dedicatione ejus quinque millia ferarum occidit.

Domitianus 3. & Sabinus.

His Coss. Titus morbo periit * in eadem villa, qua pater ejus, anno ætat. 42. Qui ob inſignem manſuetudinem deliciæ humani generis appellatus eſt, cui ſucceſſit Domitianus frater Titi junior crudeliſſimus, qui imperavit annis 15. menſib. 5. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. eodem, quo pater.

FLAVIUS DOMITIANUS IX.

Domitianus 4. & Rufus 3.

His Coss. Domitianus eunuchos fieri prohibuit.

Domitiaous 5. & Dolabella.
Domitianus 6. & Rufus 4.
Flavius, & Trajanus.
Domitianns 7. & Nerva.
Trajanus 2. & Glabrio.

His Coss. primùm Domitianus dominum, & deum ſe appellari juſſit.

Domitianus 8. & Saturninus.
Silvanus, & Priſcus.

His Coss. Quinctilianus ex Hiſpania primus Romæ ſcholam publicam, & ſalarium è fiſco accepit, & claruit.

Aſprenas, & Clemens.

His Coss. multa mœnia, & celeberrima Romæ facta ſunt, * id eſt, Capitolium, forum Tranſitorium, Divorum porticus, Iſeum, Serapium, horrea piperataria, Veſpaſiani templum, Minervæ Chalcidicæ odæum.

* Cuſp. in quibus Cap.

Domitianus 9. & Clemens 2.

His Coss. inſigniſſima Romæ facta ſunt, id eſt forum Trajani, Thermæ Trajanæ, & Titianæ, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta ſudans, & Pantheon.

Nerva 2. & Rufus.
Fulvius, & Vetus.
Sabinus, & Antoninus.
Nerva 3. & Trajanus 3.
Senecio, & Palma.
Trajanus 4. & Fronto.

His Coss. Apollonius Tyaneus philoſophus inſignis habetur. Domitianus occiſus in Palatio anno ætatis 35. cui Nerva ſuccedens, regnat annum unum, menſes 4. Sub quo hi Conſules fuerunt.

NERVA COCCEIUS X.

Trajanus 5. & Orfitus.
Seoecio 2. & Sura.

His Coss. Nerva morbo periit in hortis Saluſtianis anno ætatis 72. cùm jam Trajanum adoptaſſet in filium, cui ſuccedens imperavit annis 19. menſibus * 6. diebus 15. Sub quo hi Conſules fuerunt.

* Cuſp. 4.

D. TRAJANUS XI.

Trajanus 6. & Maximus.
Senecio 3. & Sura 2.
Urbanus, & Marcellus.
Candidus, & Quadratus.

His Coss. Trajaous de Dacis, & Scythis triumphavit.

Commodus, & Cerealis.

His Coss. Trajanus Hiberos, Sauromatas, Oſrœnos, Arabas, Boſphoranos, Colchos in fœdus accepit. Seleuciam, Cteſiphontem, & Babylonem occupavit & tenuit.

Senecio 4. & Sura 3.

His Coss. Trajanus in mari rubro claſſem inſtituit, ut per eam Indiæ fines vaſtaret.

Gallus, & Bradua.
Africanus, & Criſpinus.
Criſpinus 2. & Solenus.
Piſo, & Ruſticus.
Trajanus 7. & Africaous.
Celſus, & Criſpinus.

His Coss. Plinius Secundus Novocomenſis orator, & hiſtoricus inſignis habetur, cujus ingenii plurima opera extant.

Aſta, & Piſo.
Meſſalla, & Pedo.
Æmilius, & Vetus.
Niger, & Apronianus.

His Coss. Trajanus Armeniam, Aſſyriam, & Meſopotamiam provincias fecit.

Clatus, & Alexander.
Hadrianus, & Salinator.
Hadrianus 2. & Rusticus.
* Catilius, & Fulvius.

** Cusp. Servianus.*

His Coss. Trajanus apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est, anno ætatis 63. mense 9. die 4. Cujus ossa in urna aurea collocata sub columna fori, * quæ ejus nomine vocitatur, recondita sunt: cujus columnæ altitudo in 140. pedes erigitur. Huic successit Hadrianus utraque lingua peritissimus, Italicæ natus ex consobrina Trajani, qui regnavit annis 20. mensibus 10. diebus * 19. Sub quo hi Consules fuerunt.

** Cusp. quod.*

** Cusp. 29.*

HADRIANUS XII.

Verus, & Augur.
His Coss. Adrianus Alexandriam à Romanis subversam, publicis instauravit expensis.
Aviola, & Pansa.
His Coss. Hadrianus reliqua tributorum urbibus relaxavit, chartis * publicis incensis, plurimos etiam ipsis tributis liberos fecit.

** Cusp. publicè.*

Paternus, & Torquatus.
His Coss. Plutarchus Philosophus insignis habetur.
Glabrio, & Aprenianus.
His Coss. Nicomediæ, & Nicenæ urbis plurimis terræ motu conlapsis, Hadrianus ad instaurationem earum publicas largitur expensas.
Asiaticus, & Quintus.
Verus, & Ambiguus.
His Coss. Atheniensibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis, & Solonis, reliquorumque libris jura composuit.
Gallicanus, & Titianus.
His Coss. juxta Eleusinam civitatem in Cephiso fluvio Hadrianus pontem constravit.
Torquatus, & Libo.
Celsus, & Marcellinus.
Pontianus, & * Rufinus.

** Cusp. Rufus.*

Augurinus, & Sergianus.
Hiberus, & Silanus.
His Coss. Hadrianus à Christianorum persecutione cessavit, & pater patriæ est appellatus.
Sergianus 2. & Verus.
Pompeianus, & Atilianus.
His Coss. templum Romæ & Veneris factum est, quod nunc Urbia appellatur.
Pompeianus 2. & Commodus.
His Coss. Hadrianus cùm insignes & plurimas ædes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamque miri operis extruxit.
L. * Ælius, & Balbinus.

** Cusp. Sergianus.*

Camerinus, & Niger.
Antoninus & Præsens.
Antoninus 2. & Præsens 2.
Severus, & Sylvanus.
His Coss. Ælia civitas, id est Hierusalem ab Ælio Hadriano condita est, & in fronte ejus portæ, qua Bethleem egredimur, sus sculptus in marmore, significans Romanæ potestati subjacere Judæos.
Rufinus, & Torquatus.
His Coss. Hadrianus morbo intercutis aquæ apud Baias moritur, major sexagenario, cui successit Antoninus Pius, qui regnavit * annis 21. Sub quo hi Consules fuerunt.

** Cusp. addit. cum liberis suis Aurelio & Lucio annis 22. mensibus 3.*

ANTONINUS PIUS XIII.

Torquatus 2. & Herodes.
Aviola, & Maximus.
Antoninus 3. & Aurelius.
Gratus, & Seleucus.
His Coss. Justinus Philosophus librum pro Christiana religione scriptum tradidit Antonino.
Antoninus 4. & Aurelius 2.
Largus, & Messalianus.
Torquatus 3. & Julianus.
Orsitus, & Priscus.
Glabrio, & Verus.
Gordianus, & Maximus.
Glabrio 2. & * Homulus.

** Cusp. Romulus.*

Præsens, & Rufus.
Commodus, & Lateranus.
His Coss. Apollonius Stoicus, natione Chalcidicus, & Basilides Scythopolitanus, Philosophi illustres habentur, qui * Cæsaris præceptores fuerunt.

** Cusp. verò quoque.*

Verus, & Sabinus.
Silvanus, & Augurinus.
Barbatus, & Regulus.
Tertullus, & Sacerdos.
Quinctillus, & Priscus.
Verus 2. & Bradua.
Antoninus 5. & Aurelius 3.
P. C. Antonini 5. & Aurelii 3.
Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam suam duodecimo ab Urbe milliario moritur, anno vitæ 77. Usque ad hoc tempus singuli Augusti fuerunt. Cui successerunt filii sui, id est Marcus Antoninus Verus, & Lucius Annius Antoninus Severus, qui regnaverunt ann. 19. Sub quibus hi Consules fuerunt.

M. ANTONINUS VERUS XIV. ET L. Annius Antoninus Severus.

Duo Augusti Coss.
Rusticus, & Aquilinus.
His Coss. Lucio Cæsari Athenis sacrificanti ignis in cælo * ab Occidente in Orientem ferri visus est.

** Casp. ab Oriente ad Occidentem.*

L. Ælianus, & Pastor.
Macrinus, & Celsus.
His Coss. Fronto Orator insignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis litteris erudivit.
Orsitus, & Pudens.
His Coss. Lucius Cæsar de Parthis cum fratre Antonino triumphavit.
Pudens 2. & Pollio.
Verus 3. & Quadratus.
Apronianus, & Paullus.
Priscus, & Apollinaris.
Cethegus, & Clarus.
Severus, & Herennianus.
His Coss. Lucius Annius, Antoninus Severus anno Regni undecimo inter Concordiam, & Altinum apoplexi extinctus est, sedens cum fratre in vehiculo.
Orsitus, & Maximus.
Severus 2. & Pompeianus.
Gallus, & Flaccus.
Piso, & Julianus.
Pollio, & Aper.

Commodus, & Quinctillus.
His Coss. Marcus Antoninus Verus Imperator Commodum filium suum consortem Regni facit.
Orfitus, & Rufus.
His Coss. Imperatores de hostibus triumphant, & pecuniam, quæ fisco debebatur, provinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romanæ urbis foro incendio concremarunt, ac ne quid bonitatis deesset, severiores quasque leges novis constitutionibus temperarunt.
Commodus 2. & Verus 2.
His Coss. Antoninus Verus adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuerit, qui post in Pannonia morbo * periit. Commodus filios ejus à Senatu Augustus est appellatus, qui regnavit annis 13. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. repentino.

ANTONINUS COMMODUS XV.

Præsens, & Gordianus.
Commodus 3. & Byrrhus.
Mamertinus, & Rufus.
Commodus 4. & Victorinus.
Marullus, & Ælianus.
His Coss. Thermæ Commodianæ, Romæ factæ sunt.
Maternus, & Bradua.
Commodus 5. & Glabrio.
Crispinus, & Ælianus.
Fuscianus, & Silanus.
Duo Silani.
His Coss. Commodus Imperator Colossi capite sublato, suæ imaginis caput jussit imponi.
Commodus 6. & Septimianus.
Apronianus, & Bradua.
Commodus 7. & Pertinax.
His Coss. Commodus strangulatur in domo Vestiliani, cui successit Helvius Pertinax, qui regnavit mensibus 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

HELVIUS PERTINAX XVI.

Falco, & Clarus.
His Coss. Pertinax occiditur in Palatio major septuagenario, cui successit Severus, provincia Tripolitana natus oppido Lepti, solusque Afer Imperator Romanus fuit, qui regnavit annis 18. Sub quo hi Consules fuerunt.

SEVERUS XVII.

Severus, & Albinus.
Tertullus, & Clemens.
Dexter, & Priscus.
Lateranus, & Ruffinus.
Saturninus, & Gallus.
Annulinus, & Fronto.
His Coss. Severus Parthos, & Adiabenos superavit, Arabesque interiores ita cæcidit, ut regionem eorum Romanam provinciam faceret; ob quæ Parthicus, Arabicus, & Adiabenicus cognominatus est.
Severus 2. & Victorinus.
Fabianus, & Mucianus.
His Coss. Thermæ Severianæ apud Antiochiam & Romæ factæ, & Septizonium instructum est.
Severus 3. & Antoninus.
Geta, & Plautianus.
Cilo, & Libo.
Antoninus 2. & Geta 2.
Albinus, & Ælianus.
Aper, & Maximus.
His Coss. Severus in Britannos bellum movit, ubi ut receptas provincias ab incursione barbarica faceret securiores, vallum per * 132. passuum millia à mari ad mare duxit.

* Cusp. 130.

Antoninus 3. & Geta 3.
Pompeianus, & Avitus.
His Coss. Tertullianus Afer Christianorum scriptor celeberrimus habetur.
Faustinus, & Rufus.
His Coss. Origenes scriptor Alexandriæ studiis eruditur.
Gentianus, & Bassus.
His Coss. Severus Imperator Eboraci in Britannia moritur, cui successit Antoninus Caracalla Severi filius, qui regnavit annis 7. Sub quo hi Consules fuerunt.

ANTONINUS CARACALLA XVIII.

Duo Aspri.
Antoninus * 4. & Balbinus.
Messala, & Sabinus.
His Coss. Antoninus Caracalla cognominatur propter genus vestis, quod Romæ erogaverat.

* Numerus 4. deest in Edit. Nis. & Orry.

Lætus, & Cærealis.
Sabinus 2. & Venustus.
His Coss. Antoninus Romæ Thermas sui nominis ædificavit.
Præsens, & Extricatus.
Antoninus, & Adventus.
His Coss. Antoninus interficitur inter Edessam & Carras, anno ætatis 43. cui successit Macrinus Præfecturam Prætorianam gerens: regnavit autem annum unum. Sub quo hi Consules fuerunt.

MACRINUS XIX.

Antoninus 2. & Sacerdos.
His Coss. Macrinus occiditur in Archelaide, cui successit M. Aurelius Antoninus, qui regnavit annis 4. Sub quo hi Consules fuerunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS Heliogabalus XX.

Antoninus 3. & Camazon.
Cratus, & Seleucus.
His Coss. Heliogabalum templum Romæ ædificatur.
Alexander, & Augustus.
His Coss. in Palæstina Nicopolis, quæ priùs Emmaus vocabatur, urbs condita est.
Maximus, & Ælianus.
His Coss. M. Aurelius Antoninus Romæ occiditur tumultu militari, cui successit Alexander Mammææ filius, qui regnavit annis 13. Sub quo hi Consules fuerunt.

ALEXANDER MAMMÆÆ XXI.

Julianus, & Crispinus.
His Coss. Alexander Xerxem Regem Persarum vicit.
Fuscus, & Dexter.
Alexander 2. & Marcellus.
Annianus, & Maximus.
His Coss. Ulpianus Jurisconsultus assessor Alexandri insignissimus habetur.
Albinus, & Maximus.
His Coss. Thermæ Neronianæ Alexandrinæ vocatæ sunt.
Modestus, & Probus.
Alexander 3. & Dio.
Gratus, & Seleucus.
His Coss. Origenes Alexandriæ clarus habetur.
Pompeianus, & Felicianus.
Lupus, & Maximus.
His Coss. Alexander in matrem Mammæam unicè pius fuit, & ob hoc cunctis amabilis.
Maximus, & Paternus.
Maximus 2. & Urbanus.
Severus, & Quinctianus.
His Coss. Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari, cui successit Maximinus, regnans annis 3. primus omnium ex corpore militari *Imperator electus. Sub quo hi Consules fuerunt.

*Cusp. sine Senatus auctoritate.

MAXIMINUS XXII.

Maximinus, & Africanus.
Perpetuus, & Cornelianus.
Pius, & Proculus.
His Coss. Maxim. Aquileiæ occiditur, cui successit Gordianus, qui regnavit annis 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

GORDIANUS XXIII.

Gordianus, & Aviola.
Sabinus, & Venustus.
His Coss. Gordiano Romam ingresso, Pupienus & Balbinus, qui Imperium arripuerant, in Palatio occisi sunt.
Gordianus 2. & Pompeianus.
Atticus, & Prætextatus.
Arrianus, & Papus.
Peregrinus, & Æmilianus.
His Coss. Gordianus admodum adolescens, Parthorum natione superata, cùm victor reverteretur ad patriam, fraude Philippi Præfecti Præt. haud longè à Romano solo interfectus est. Gordiano milites tumulum ædificant suprà Euphratem, ossibus ejus Romam revectis: cui successit Philippus, qui regnavit annis *6. Qui mox Philippum filium suum consortem Regni facit, primusque omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit. Sub quo hi Consules fuerunt.

*Cusp. 7.

PHILIPPUS XXIV.

Philippus, & Titianus.
Præsens, & Albinus.
*Philippus 2. & Philippus.

*Cusp His Coss. millesimus, &c. ut infra.

Philippus 3. & Philippus 2.
Æmilianus, & Aquilinus.
His Coss. Millesimus annus urbis Romæ expletus est, ob quam solemnitatem innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in Circo magno interfecit, ludosque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo pervigilante celebravit: quadraginta etiam missus natali Romanæ urbis concurrerunt, & Agon mille annorum actus. Philippus urbem nominis sui in Thracia construxit.
Decius, & Gratus.
Decius 2. & Etruscus.
His Coss. Philippus senior Veronæ, Romæ verò junior occiditur. His successit Decius, qui regnavit anno 1. mensibus 3. Quantùm ad Consulatum autem annum unum. Sub quo hi Consules fuerunt.

DECIUS XXV.

Gallus, & Volusianus.
His Coss. Decius lavacra publica ædificavit, quæ suo nomine appellari jussit. Decius cum filio suo in Abricio Thraciæ loco à Gothis occiditur, cui successit Gallus cum Volusiano filio, qui regnaverunt annis 2. & mensibus 4. quantùm ad Consulatum autem annis tantùm duobus. Sub quibus hi Consules fuerunt.

GALLUS ET VOLUSIANUS XXVI

Volusianus 2. & Maximus.
His Coss. Novatianus apparuit.
Valerianus, & Gallienus.
His Coss. Gallus & Volusianus Interamnæ interfecti sunt, quibus successerunt Valerianus & Gallienus, qui regnaverunt annis 15. Sub quibus hi Consules fuerunt.

VALERIANUS ET GALLIENUS XXVII.

Valerianus 2. & Gallienus 2.
Maximus 2. & Glabrio.
Valerianus 3. & Gallienus 3.
His Coss. Cyprianus primùm Rhetor, deindè Presbyter, ad extremùm Carthaginensis Episcopus martyrio coronatur.
Tuscus, & Bassus.
His Coss. Valerianus in Christianos persecutione commota, statim à Sapore Persarum Rege capitur, ibique servitute miserabili consenescit.
Æmilianus, & Bassus.
Secularis, & Donatus.
Gallienus 4. & Gentianus.
Gallienus 5. & Victorinus.
Albinus, & Maximus.
His Coss. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia depopulatæ per Gothos, aliasque provincias Barbarorum quassavit irruptio.
Gallienus 6. & Saturninus.
Valerianus, & Lucillus.
Gallienus 7. & Sabinillus.
Paternus, & Arcesilaus.
Paternus 2. & Marinianus.
Claudius, & Paternus.
His Coss. Mediolani occiditur Gallienus, cui successit Claudius, qui regnavit anno uno, mensibus 9. Sub quo hi Consules fuerunt.

CLAUDIUS XXVIII.

Antiochianus, & Orfitus.
Valerianus, & Bassus.
His Coss. Claudius barbaros vastantes repellit, & Syrmii moritur. Huic successit Quinctillus Claudii frater, à Senatu Augustus appellatus, qui 17. Imperii sui die Aquileiæ occiditur. Post quem Aurelianus factus est Imperator, qui regnavit annis 5. mensibus 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

AURELIANUS XXIX.

Quietus, & Voldumianus.
Tacitus, & Placidianus.
Aurelianus, & Capitolinus.
His Coss. Aurelianum Romæ triumphantem captivi Tetricus & Zenobia præcesserunt.
Aurelianus 2. & * Marcellus.
His Coss. Aurelianus templum Soli ædificat, Romam firmioribus muris vallat.
Probus, & Paulinus.
Probus 2. & Paternus 2.
His Coss. inter Constantinopolim, & Heracleam Aurelianus occiditur: cui successit Tacitus, qui regnavit menses 6. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. Marcellinus.

TACITUS XXX.

Probus 3. & Paternus 3.
His Coss. Tacitus in Ponto occisus est; & obtinuit Florianus Imperium diebus * 84. Hoc quoque apud Tharsum interfecto, Probus factus est Imperator, qui regnavit annis 6. mensibus 3. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. 99.

PROBUS XXXI.

Messalla, & Gratus.
His Coss. Galliæ, quæ fuerant à Barbaris occupatæ, à Probo Romano restituuntur Imperio.
Probus 4. & Tiberianus.
Probus 5. & Victorinus.
His Coss. insana Manichæorum hæresis exorta est in commune generis humani malum.
Carus, & Carinus.
* Carus 2. & Numerianus.
Diocletianus, & Aristobolus.
His Coss. Probus apud Syrmium tumultu militari in turri, quæ vocatur Ferrata, occiditur: cui successit Carus cum filiis suis Catino & Numeriano, qui regnaverunt annis 2. Sub quibus hi Consules fuerunt.

* Cusp. Carinus II.

CARUS XXXII.

Maximus, & Aquilinus.
His Coss. cùm Carus devictis Parthis castra supra Tigridem posuisset, fulmine ictus interiit.
Diocletianus 2. & Maximianus.
His Coss. Numerianus occiditur, Carinus apud Margum fluvium prælio victus interiit. Post quos Diocletianus Dalmata suscepit Imperium, qui regnavit ann. 20. Sub quo hi Consules fuerunt.

DOCLETIANUS XXXIII.

Maximianus 2. & Januarius.
Bassus, & Quinctianus.
His Coss. Diocletianus in consortium Regni Herculium Maximianum adsumit.
Diocletianus 3. & Maximianus 3.
Tiberianus, & Dion.
Hannibalianus, & Asclepiodorus.
Diocletianus 4. & Maximianus 4.
Constantius, & Maximus.
His Coss. Vandali, & Halani transito Rhenô Gallias intraverunt.
Tuscus, & Annulinus.
Diocletianus 5. & Constantius 2. *
Faustus, & Gallus.
His Coss. primus Diocletianus adorari se jussit ut Deum, & gemmas vestibus, calceamentisque conseruit, cum ante eum omnes Imperatores in modum Judicum salutarentur, & tantùm chlamidem purpuream à privato habitu plus haberent.
Diocletianus 6. & Maximianus 5.
Constantius 3. & Maximus 3.
Titianus, & Nepotianus.
Constantius 4. & Maximus 4.
His Coss. 60. millia Alemannorum cæsa sunt.
Diocletianus 7. & Maximianus 6.
Diocletianus 8. & Maximianus 7.
Constantius 5. & Maximus 5.
Constantius 6. & Maximus 6.
His Coss. Diocletianus & Maximianus Aug. insigni pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus currum eorum Narsei conjuge, sororibus, liberis, & omni * pompa, quâ Parthos expoliaverant.
Diocletianus 9. & Constantinus.
Diocletianus 10. & Maximus 7.
His Coss. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt ob ætatis defectum. Et creati sunt Constantius & Galerius. Sed Constantius tantùm Augusti dignitate contentus, cùm esset otiosus, anni ipsius adscribuntur filio ejus Constantino, qui natus dicitur ex Helena concubina, qui regnavit annos 30. menses 10. Sub quo hi Consules fuerunt.

* Cusp. Maximianus 5. & Maximus 2.

* Cusp. Præda.

CONSTANTINUS ET GALERIUS. XXXIV.

P. C. Diocletiani 10. & Maximi 7.
II. P. C. Diocletiani 10. & Maximi 7.
Maximus 8. & Licinius.
Constantinus 2. & Licinius 2.
Constantinus 3. & Licinius 3.
Volusianus, & Annianus.
Constantinus 4. & Licinius 4.
Sabinus, & Rufinus.
* Gallicanus & Bassus.
Licinius 5. & Crispus.
Constantinus 5. & Licinius Cæsar.
Constantinus 6. & Constantinus Cæsar.
Crispus 2. & Constantinus Cæsar 2.
Probianus, & Julianus.
Severus, & Rufinus.
Crispus 3. & Constantinus 3.
Paulinus, & Julianus.

* Cusp. Gallienus.

Constantinus 7. & Constantinus 4.
Constantinus 5. & Maximus.
Januarius, & Justus.
His Coss. vicennalia Constantini Nicomediæ acta, & sequenti anno Romæ edita.
Coostantious 8. & Constantious 6.
Constantinus 7. & Symmachus.
Bassus, & Ablabius.
Pacatianus, & Hilatianus.
His Coss. civitas, quæ priùs Byzantium dicta est, mutato nomioe à Constantino Constantinopolis dedicatur.
Delmatius, & Xenophilus.
Optatus, & Pauliinus.
Constantius, & Albinus.
Nepotianus, & Facundus.
Felicianus, & Titianus.
Ursus, & Polemius.
Constantius 2. & Constans.
His Coss. Constantinus Imperator dum bellum pararet in Persas, in Acyrone villa publica, juxta Nicomediam moritur anno ætatis 66. Post quem tres liberi ejus, id est, Constaotinus, Constantius & Constans, qui regnaverunt annis 24. mensibus 5. diebus 23. Sub quibus hi Consules fuerunt.

CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, ET Constans. XXXV.

Acyndinus, & Proculus.
Marcellinus, & Probious.
Constantius 3. & Constans 2.
His Coss. Constantinus bellum fratri Constanti inferens, juxta Aquilejam Alsæ occiditur.
Placidus, & Romulus.
Leontius, & Salustius.
His Coss. Franci à Constante perdomiti, in pacem recepti sunt.
Constantius 4. & Constans 3.
Amantius, & Albinus.
P. C. Amaotii, & Albini.
Rufinus, & Eusebius.
His Coss. magnis Reipublicæ expensis in Seleucia Syriæ portus efficitur.
Philippus, & Sallia.
His Coss. Solis facta defectio
Limenius & Catullinus.
Sergius, & Nigrinianus.
His Coss. Constans, haud longè ab Hispania, in castro, cui Helenæ nomen est, interficitur, anno ætatis 30. & Imperii 13. & Constantius remansit in Regno.
P. C. Sergii. & Nigriniani.
Constantius 5. & Constans Cæsar.
Constantius 6. & Constans Cæs. 2.
Constantius 7. & Constans Cæs. 3.
Arberio, & Lollianus.
His Coss. Victorinus Rhetor, & Donatus Grammaticus Romæ insignes habentur.
Constantius 8. Julianus Cæsar.
Constantius 9. & Julianus Cæs. 2.
His Coss. magnæ Alemannorum copiæ apud Argentoratum oppidum Galliarum deletæ sunt.
Titianus, & Cærealis.
Eusebius, & Hypatius.
Constantius 10. & Julianus Cæs. 3.
His Coss. Honoratus * nomine, primus Constantinopoli Præfectus urbi esse cœpit.
* *Cusp. ex Præfecto Prætorio Galliarum.*
Taurus, & Florentius.
Mamertinus, & Nevitta.
His Coss. Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam, Cappadociàmque moritur, anno ætatis * 46. Cui successit Julianus, qui regnavit anno uno. * Sub quo hi Consules fuerunt.
* *Cusp.* 45.
* *Cusp. mensibus* 8.

JULIANUS XXXVI.

Julianus 4. & Salustius.
His Coss. Julianus post victoriam apud Persas occiditur, anno ætatis 32. Post quem sequenti die Jovianus ex Primicerio domesticorum factus est Imperator, qui regnavit mensibus 8. Sub quo hi Consules fuerunt.

JOVIANUS XXXVII.

Jovianus, & Varronianus.
His Coss. Jovianus Imp. moritur ann. * 34. Post quem Valentinianus Tribunus Scutariorum apud Nicæam Augustus appellatus, fratrem Valeotem Constantioopoli * in consortionem adsumit Imperii, qui regnavit annis 14. mensibus 5. Sub quo hi Consules fuerunt.
* *Cusp.* 33.
* *Cusp. ad communionem.*

VALENTINIANUS XXXVIII.

Valentinianus, & Valens.
Gratianus, & Dagalaiphus.
Lupicinus, & Jovinus.
His Coss. Gratianus Valentiniani filius Ambianis Imperator factus est. Apud Atrebatas lana è cœlo pluviæ mixta defluxit.
Valentinianus 2. & Valens 2.
Valentinianus N. P. & Victor.
Valentinianus 3. & Valens 3.
Gratianus 2. & Probus.
Modestus, & Arintheus.
Valentinianus 4. & Valens 4.
His Coss. Saxones cæsi. De Usone in regione Francorum Burgundionum 80. ferè millia quot nunquam antea ad Rhenum descenderunt. Clearchus * urbi Constantinopoli necessariam aquam, & quamdiu civitas optabat induxit.
* *Cusp. Præfectus.*
Gratianus 3. & Equitius.
P. C. Gratiani 3. & Equitii.
Cusp. His Coss. Valentinianus &c. ut infra.
Valens 5. & Valeotinianus.
His Coss. Valentinianus apoplexi Brigitione moritur. Post quem Gratianus adsumpto in Imperio Valentiniano fratre cum patruo Valente regnat.
Gratianus 4. & Merobaudes.
His Coss. Alemannorum circiter 30. millia apud Argentariam oppidum Galliarum cæsa. Gothi diffunduntur io Thracia.
Cusp. addit. P. C. Gratiani 4. & Merobaudis.
Valens 6. & Valentinianus 2.
His Coss. à Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipse quoque Imperator incensa domo, ubi se occultaverat, igne combustus est: cui successit in Oriente Theodosius Theodosii filius, quem sibi in consortium Gratianus ascivit. Gratianus itaque cùm 14. regnasset annis cum Theodosio regnat annis 6. Sub quibus hi Consules fuerunt.

THEODO-

THEODOSIUS XXXIX.

Ausonius, & Olybrius.
Gratianus 5. & Theodosius.
His Coss. Ambrosius Episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit.
Syagrius, & Eucherius.
His Coss. Martinus Episcopus Turonum Galliæ civitatis, clarus habetur.
Antonius, & Syagrius.
His Coss. Athanaricus Rex Gothorum Constantinopolim venit, ibique vitam exegit.
Merobaudes 2. & Saturninus.
His Cos. Arcadius Theodosii Imperatoris filius Augustus appellatur.
Ricimer, & Clearchus.
His Coss. Gratianus apud Lugdunum captus occiditur. Residui Valentinianus, & Theodosius regnant annis 8. Sub quibus hi Consules fuerunt.

VALENTINIANUS, ET THEODOSIUS XL.

Arcadius, & Bauto.
His Coss. Hieronymus Presbyter in Bethleem positus, toto mundo mirabilis habetur.
Honorius N. P. & Evodius.
Valentinianus 3. & Eutropius.
Theodosius 2. & Cynegius.
Timasius, & Promotus.
Valentinianus 4. & Neoterius.
Tatianus, & Symmachus.
Arcadius 2. & Rufinus.
His Coss. Valentinianus vitæ tædio apud Viennam laqueo periit. Theodosius cùm jam per 14. annos regnasset, cum Arcadio & Honorio regnat annis 2. Sub quibus hi Consules fuerunt.

THEODOSIUS, ARCADIUS, ET Honorius XLI.

Theodosius 3. & Abundantius.
Arcadius 3. & Honorius 2.
His Coss. Joannes monachus gratia * præditus Theodosium consulentem de eventu belli, quod adversum Eugenium movebat, victorem fore pronuntiat.

* Cusp. divinæ.

Olybrius, & Probinus.
His Coss. Theodosius Eugenium tyrannum vincit, & perimit. Augustinus beati Ambrosii discipulus multa facundia doctrináque excellens, Hippone regionis Africæ Episcopus ordinatur.
Hoc tempore Claudianus Poëta insignis habetur.
Theodosius Imperator Mediolani moritur. Post quem Arcadius cùm jam regnasset annis 12. cum fratre Honorio regnat ann. 13. Sub quibus hi Consules fuerunt.

ARCADIUS XLII.

Arcadius 4. & Honorius 3.
Cæsarius, & Atticus.
Honorius 4. & Eutychianus.
Mallius, & Theodorus.
Stilico, & Aurelianus.
His Coss. Gothi Halarico & Radagaiso * Regibus ingrediuntur Italiam.

* Cusp. Ducibus.

Vincentius, & Fravitta.
Arcadius 5. & Honorius 5.
His Coss. Polentiæ Stiliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugaverunt.
Theodosius Aug. 1. & Rumoridus.
Honorius 6. & Aristenetus.
Stilico 2. & Anthemius.
Arcadius 6. & Probus.
His Coss. Vvandali, & Alani trajecto Rheno Gallias intraverunt.
Honorius 7. & Theodosius 2.
Bassus, & Philippus.
His Coss. Arcadius Imperator Constantinopoli moritur. Honorius cum Theodosio fratris filio regnavit annis 15. Sub quibus hi Cõsules fuerunt.

HONORIUS, ET THEODOSIUS XLIII.

Honorius 8. & Theodosius 3.
His Coss. Vvandali Hispanias occupaverunt.
Flavius Varanes, & Tertullus.
His Coss. Roma à Gothis Halarico Duce capta est, ubi clementer usi victoria sunt.
Theodosius Aug. 4. Cos.
Honorius 9. & Theodosius 5.
His Coss. Gothi Rege Ataulpho Gallias intraverunt.
* Lucianus V. C. cos.

* Cusp. Decius.

His Coss. Burgundiones partem Galliæ Rheno tenuêre conjunctam.
Constantius, & Constans.
Honorius 10. & Theodosius 6.
Theodosius 7. & Palladius.
His Coss. Gothi placati Constantio Placidiam reddiderunt, cujus nuptias promeretur.
Honorius 11. & Constantius 2.
Honorius 12. & Theodosius 8.
Monaxius, & Plinta.
Theodosius 9. & Constantius 3.
His Coss. Constantius ab Honorio in societatem Regni recipitur.
Agricola, & Eustachius.
His Coss. Constantius Imperator moritur.
Honorius 13. & Theodosius 10.
His Coss. exercitus ad Hispanias contra Vvandalos missus est.
Marianus, & Asclepiodorus.
His Coss. Placidia Augusta à fratre Honorio ob suspicionem invitatorum hostium cum Honorio & Valentiniano filiis ad orientem mittitur, Honorius moritur, & solus Theodosius Romanum Imperium tenet annis 27. Sub quo hi Consules fuerunt.

THEODOSIUS XLIIII.

Castinus, & Victor.
His Coss. Theodosius Valentinianum consobrinum Cæsarem facit, & cum Augusta matre ad recipiendum occidentale mittit Imperium.
Theodosius 11. & Valentinianus Cæsar.
His Coss. Joannem tyrannum Valentinianus Imperator extinxit, Hunnósque, qui in Italia erant, Joannis præsidio, per Ætium mira felicitate dimovit.
Theodosius 12. & Valentinianus 2.

Hierius, & Ardabures.
His Coss. Bonifacio Africam tenenti infauste bellum geritur. Gens Vvandalorum à Gothis exclusa, de Hispaniis ad Africam transit.
Felix, & Taurus.
His Coss. Ætius multis Francis cæsis, quam occupaverant propinquam Rheno Galliarum partem recepit.
Florentius, & Dionysius.
Theodosius 13. & Valentinianus 3.
Bassus, & Antiochus.
Ætius, & Valerius.
Teodosius 14. & Maximus.
Aspar, & Areobindas.
Theodosius 15. & Valentinianus 4.
His Coss. pax facta cum Vvandalis, data eis ad habitandum Africæ portione. Cumdicharium Burgundionum Regem Ætius bello subegit, pacemque ei reddidit supplicanti, quem non multò post Hunni peremerunt.
Isidorus, & Senator.
Ætius 2. & Sigisvultus.
His Coss. Aug. Valentinianus ad Theodosium Principem Constantinopolim proficiscitur, filiamque ejus in matrimonium accipit.
Theodosius 16. & Faustus.
Theodosius 17. & Festus.
His Coss. bellum adversus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur, & Litorius Dux Romanus ab eis capitur. Gisericus, de cujus amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis invadit.
Valentinianus Aug. 5. & Anatolius.
His Coss. Ginsericus Siciliam graviter affligit.
Cyrus V. C. cos.
Hoc Cos. Theodosius Imperator bellum contra Vvandalos inefficaciter movit.
Dioscorus, & Eudoxius.
His Coss. Hunni Thracias & Illyricum sæva populatione vastarunt, cum Ginserico ab Aug. Valentiniano pax confirmata, & certis spatiis Africa inter utrosque divisa est.
Maximus 2. & Paternus.
Theodosius 18. & Albinus.
His Coss. Attila Rex Hunnorum Bledam fratrem & consortem in Regno suo perimit, ejusque populos sibi parere compellit.
Valentinianus 6. & Nonius.
Ætius 3. & Symmachus.
Callepius, & Ardabures.
Postumianus, & Zeno.
Asterius, & Protogenes.
Valentinianus 7. & Avienus.
His Coss. Theodosius moritur. Post quem Marcianus ascitus in Imperium, qui regnavit ann. 7. Sub quo hi Consules fuerunt.

MARCIANUS XLV.

Marcianus Aug. & Adelphius.
His Coss. Romani Ætio Duce Gothis auxiliaribus contra Attilam in campis Catalaunicis pugnaverunt, qui virtute Gothorum superatus abscessit.
Herculanus, & Asporatius.
His Coss. Attila redintegratis viribus Aquileiam magna vi dimicans introivit, cum quo à Valentiniano Imperatore Papa Leo directus pacem fecit.
Opilio, & Vincomalus.
His Coss. Attila in sedibus suis moritur fluxu sanguinis è naribus repente ac subito erumpente.
Ætius, & Studius.
His Coss. Ætius Patricius in Palatio manu Valentiniani Imp. extinctus est. Boëthius verò Præfectus præt. * amicis ejus circumstantibus interemptus.

* Cusp. amicis ejus circumstantium gladiis interemptus.

Valentinianus 8. & Anthemius.
His Coss. in campo Martio ab amicis Ætii Valentinianus occiditur. Post quem Maximus invasit Imperium, qui intra duos menses à militibus extinctus, in Tiberim projicitur. Eodem anno per Ginsericum omnibus opibus suis Roma vacuata est. Post Maximum Avitus in Galliis sumit Imperium.
Joannes, & Varani.
His Coss. Placentiæ deposuit Avitus Imperium.
Constantinus, & Rufus.
His Coss. Marciano defuncto, Leo Orientis, Majorianus Italiæ suscepit Imperium. Sub quibus hi Coss. fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. & Majorianus Aug.
His Coss. Majorianus in Africam movit procinctum.
Ricimer, & Patricius.
Magnus, & Apollonius.
Severinus, & Dagalaiphus.
His Coss. Majorianus immissione Ricimeris extinguitur, cui Severum natione Lucanum Ravennæ succedere fecit in Regno.
Leo Aug. 2. & Severus Aug.
Basilius, & Vibianus.
Rusticus, & Olybrius.
His Coss. Rex Halanorum Beorgor apud Bergomum à Patricio Ricimere peremptus est.
Herminericus, & Basiliscus.
His Coss. ut dicitur, Ricimeris fraude Severus Romæ in Palatio veneno peremptus est.
Leo Aug. 3. Cos.
Pusæus, & Joannes.
His Coss. Anthemius à Leone Imp. ad Italiam mittitur, qui tertio ab Urbe milliario in loco Brontotas suscepit Imperium.
Anthemius Aug. 2. cos.
Hoc Cos. in Sicilia Marcellinus occiditur.
Marcianus, & Zeno.
His Coss. Ardaburius Imperium tentans, jussu Anthemii exilio deportatur.
Severus, & Jordanes.
His Coss. Romanus Patricius affectans Imperium capitaliter est punitus.
Leo Aug. 4. & Probianus
His Coss. Constantinopoli affectata tyrannide à Leone Principe Aspar occiditur.
Festus, & Marcianus.
His Coss. Patricius Recimer Romæ facto Imperatore Olybrio, Anthemium contra reverentiam Principis, & jus affinitatis, cum gravi clade civitatis extinguit, qui non diutiùs peracto scelere gloriatus, post 40. dies defunctus est: Olybrius autem septimo Imperii mense vitam peregit.
Leo Aug. 5. Cos.
Hoc Cos. Guodibaro hortante Glicerius Ravennæ sumpsit Imperium. Eodem anno Leo nepotem suum Leonem consortem facit Imperii.

Leo junior Aug. Cos.

Hoc Cos. Imperator Leo senior defunctus est: cui Zeno successit in Imperio, qui regnavit annis 17. Sub quo hi Coss. fuerunt. Eo etiam anno Romæ Glicerio Nepos successit in Regno.

ZENON XLVII.

P. C. Leonis Aug. junioris.

Eodem anno Orestes, Nepote in Dalmatias fugato, filio suo Augustulo dedit Imperium.

Basiliscus 2. & Armatus.

His Coss. ab Odoacre Orestes & frater ejus Paullus extincti sunt, nomenque Regis Odoacer adsumpsit, cùm tamen nec purpura, nec regalibus uteretur insignibus.

P. C. Basilisci 2. & Armati.

Illus V. C. cos.

Zeno Aug. 2. cos.

Basilius V. C. Jun. cos.

Placidius V. C. cos.

Hoc Cos. Odoacer in Dalmatis Odivam vincit, & perimit.

Severinus V. C. cos.

Faustus V. C. cos.

D. N. Theodericus, & Venantius.

Symmachus V. C. cos.

Decius, & Longinus.

Boëthius V. C. cos.

Hoc Cos. Odoacer Phæba Rege Rugorum victo captoque potitus est.

Dinamius, & Sifidius.

Probinus, & Eusebius.

His Coss. felicissimus atque fortissimus D. N. Rex Theodericus intravit Italiam, cui Odoacer ad Isontium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus est. Eodem anno repetito conflictu Veronæ vincitur Odoacer.

Faustus V. C. Jun. cos.

* Cusp. His Coss.

* Hoc Cos. ad Ducam Fluvium Odoacrem D. N. Theodericus Rex tertio certamine superavit, qui Ravennam fugiens, obsidetur inclusus.

Olybrius V. C. Jun. cos.

Hoc Cos. Odoacer cum Erulis egressus Ravenna, nocturnis horis ad pontem Candidium à D. N. Rege Theoderico memorabili certamine superatur. Tunc etiam Vandali pace suppliciter postulata, à Siciliæ solita deprædatione cessarunt. Eodem anno Zeno occubuit Constantinopoli, cui Anastasius in orientali successit Imperio.

ANASTASIUS XLVIII.

Anastasius Aug. & Rufus.

Albinus V. C. cos.

Hoc Coss. D. N. Rex Theodericus Ravennam ingressus, Odoacrem molientem sibi insidias interemit.

Asterius & Præsidius.

Viator V. C. cos

Paulus V. C. cos.

Anastasius Aug. 2. cos.

Paulinus, & Joannes.

Joannes V. C. cos.

Patricius, & Hypatibus.

Hoc anno D. N. Rex Theodericus Romam cunctorum votis expetitus advenit, & Senatum suum mira affabilitate tractans, Romanæ plebi, donavit annonas, atque admirandis * mœnibus deputata per annos singulos maxima pecuniæ quantitate sobvenit, sub cujus felici Imperio plurimæ renovantur urbes, munitissima castella conduntur, consurgunt admiranda palatia, magnisque ejus operibus antiqua miracula superantur.

* Cusp. Xeniis.

Avienus, & Pompeius.

Avienus Jun. & Probus.

His Coss. D. N. Rex Theodericus aquam Ravennam perduxit, cujus * formam sumptu proprio instauravit, quæ longis ante fuerat ad solum reducta temporibus.

* Cusp. fabricam.

Hic fortè Amanuensium incuriâ omittuntur Dexecratus, & Volusianus, quos cæteri omnes hoc anno fuisse Consules asserunt.

Cethæus V. C. cos.

Hoc Cos. Virtute D. N. Regis Theoderici victis Bulgaribus Syrmium recipit Italia.

Theodorus, & Sabinianus.

Messalla, & Areobinda.

Anastasius Aug. 3. & Venantius.

* Cusp. 2.

Venantius * Junior, & Celer.

His Coss. contra Francos à D. N. destinatur exercitus, qui Gallias Francorum deprædatione confusas, victis hostibus ac fugatis suo adquisivit Imperio.

Importunus V. C. cos.

Boethius V. C. cos.

Felix, & Secundinus.

Paulus, & Muschianus.

Probus, & Clementinus.

Senator V. C. cos.

Me etiam Cos. in vestrorum laude temporum adunato clero, vel populo Romanæ Ecclesiæ rediit optata concordia.

Florentinus, & Anthemius.

His Coss. D. N. Rex Theodericus filiam suam Dominam Amalasuntam gloriosi viri D. N. Eutharici matrimonio, Deo auspice, copulavit.

Petrus V. C. cos.

* Anastasius, & Agapitus.

* Magnus V. C. cos.

* *Hi Coss. non inveniuntur in Ed. Onuph. & posterioribus.*

Eo anno D. N. Eutharicus Cillica mirabili gratia Senatus & plebis ad edendum exceptus est feliciter Consulatum.

D. N. Eutharicus Cillica, & Justinus Aug. Coss.

Eo anno multa vidit Roma miracula editionibus singulis, stupente etiam Symmacho orientis Legato divitias Gothis, Romanisque donatas dignitates cessit in curia: muneribus amphitheatralibus diversi generis feras, quas præsens ætas pro novitate miraretur, exhibuit. Cujus spectaculi voluptates etiam exquisitas Africa sub devotione transmisit. Cunctis itaque eximia laude completis, tanto amore civibus Romanis insederat, ut ejus adhuc præsentiam desiderantibus Ravennam ad gloriosi patris remearet * aspectus, ubi iteratis editionibus tanta Gothis Romanísque dona largitus est, ut solus potuerit superare, quem Romæ celebraverat Consulatum

* Cusp. effectus.

EPILOGUS.

Igitur ut effusam annorum seriem auctorum testificatione digestam, sub brevitatis compendio redigamus.

Ab Adam usque ad diluvium, sicut ex Chronicis Eusebii & Hieronimi colligimus, anni sunt 2242.

A diluvio usque ad Ninum Assyriorum Re-

gem anni ſunt 899.
A Nino uſque ad Latinum Regem anni ſunt 852.
A Latino Rege uſque ad Romulum anni ſunt 457.
A Romulo uſque ad Brutum, & Tarquinium primos Conſules anni ſunt * 240.
* Cuſp. 242.
A Bruto, & Tarquinio uſque ad Conſulatum veſtrum, ſicut ex Tito Livio & Aufidio Baſſo, & * Paſchali virorum clarorum auctoritate firmatâ collegimus, anni ſunt * 1031. * Bucherius putat ſupplendum *Victoris canone.* * Cuſp. 1270.
Ac ſi totus ordo ſæculorum uſque ad Conſulatum veſtrum colligitur, anni ſunt * 5721. * Cuſp. 5741. *Sed eſt error in numeris.*

Magni Aurelii Caſſiodori Chronicorum Finis.

INCIPIT COMPUTUS PASCHALIS.

SI noſſe vis quotus annus eſt ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, computa triginta ſex per quindecim, fiunt quingenti quadraginta: bis ſemper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo. Adde & Indictiones anni cujus volueris: ut puta decimam vicies ſemel poſt Conſulatum Baſilii junioris, ſunt quingenti ſexaginta duo. Iſti anni ſunt ab Incarnatione Chriſti. Hoc tantùm memor eſto ſollicitiùs, ut quotiens quintam decimam compleveris Indictionem, quò argumentum poſſit integrum cuſtodiri, quindecim non aſſumas: ſed ad primam ſummam, id eſt, in triginta ſex unum ſemper adjicias; ut puta pro triginta ſex, finita quintadecima Indictione; quam in ſuperiore computo addas, triginta ſeptem per quindecim computabis, & annos Domini ſine ullo errore poteris reperire.

Si vis ſcire quota eſt Indictio, ut puta vicies ſemel poſt Conſulatum Baſilii junioris: ſume annos ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, id eſt, quingentos ſexaginta duo; bis ſemper adjice tria, fiunt quingenti ſexaginta quinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem, decima eſt Indictio. Si verò nihil remanſerit, quinta decima eſt Indictio.

Si vis cognoſcere quot ſint Epactæ, id eſt, adjectiones lunares: ſume annos ab Incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos ſexaginta duo: hos partire per decem & novem, remanent undecim: hos per undecim multiplica, fiunt centum viginti unum: hos item partire per triginta, remanet unus, una eſt adjectio lunaris.

Si vis ſcire adjectiones ſolis, id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies: ſume annos ab Incarnatione Domini quot fuerint, ut puta quingentos ſexaginta duo, per Indictionem decimam annorum qui fuerint, quartam ſemper adjice, id eſt, nunc centum quadraginta, qui fiunt ſimul ſeptingenti duo: his adde quatuor, hos partire per ſeptem, remanent ſex. Sex ſunt Epactæ ſolis, id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies per ſupraſcriptam Indictionem vicies ſemel poſt Conſulatum Baſilii junioris.

Si vis ſcire quotus ſit annus circuli decem & novem annorum: ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexaginta duo, & unum ſemper adjice, fiunt quingenti ſexaginta tres; hos partire per decem & novem, remanent duodecim. Duodecimus annus eſt cycli decemnovennalis. Quod ſi nihil remanſerit, nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quotus cyclus lunæ eſt, qui decemnovennali circulo continetur: ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexaginta duo, & ſubtrahe ſemper duo, fiunt quingenti ſexaginta: hos partire per decem & novem, remanent novem. Nonus cyclus lunæ eſt decemnovennalis circuli; quotiens autem nihil remanet, nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quando biſſextus dies ſit: ſume annos Domini, ut puta quingentos ſexaginta duo, partire hos per quatuor: ſi nihil remanſerit, biſſextus eſt. Si unum aut duo, vel tres, biſſextus non eſt. Et ne tibi forſitan aliqua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, ſi nihil ſuperfuerit, eumdem computum eſſe per quem duces agnoſce: ut puta ſi per decem & novem ducens nihil ſuperaverit, ſcias nonum decimum eſſe: ſi per quindecim, quintum decimum: ſi per ſeptem, ſeptimum.

Si vis cognoſcere quota luna feſtus Paſchalis occurrat: ſi Martio menſe Paſcha celebratur, computa à Septembri uſque ad Februarium fiunt ſex: his ſemper adjice duo, fiunt octo; & Epactas, id eſt, adjectiones lunæ cujus volueris anni, ut puta Indictionis decimæ unam, fiunt novem, & dies menſis quo Paſcha celebratur, id eſt, Martii, triceſimus, fiunt ſimul quadraginta: deduc triginta, remanent decem: luna eſt in die ſuperiùs indicato.

Si verò menſe Aprili Paſcha celebramus, computa menſes à Septembri uſque ad Martium, fiunt ſeptem: his ſemper adjice duo, fiunt novem: adde & Epactas, id eſt, adjectiones lunæ, cujus volueris anni, ut puta Indictionis decimæ unam, qui fiunt decem: & dies menſis quo Paſcha celebramus, id eſt Aprilis nonum, qui ſimul fiunt decem & novem: ſanè ſi ſuper triginta habueris, ſemper triginta ſubtrahas: tunc autem nona decima luna erit.

Si vis cognoſcere quotus dies ſeptimanæ eſt, ſume dies à Januario uſque ad menſem, quem volueris, ut puta uſque ad nonum diem menſis Aprilis, fiunt dies XCVIIII. his adjice ſemper unum, fiunt centum. Et ſemper adde Epactas ſolis, cujus volueris anni, ut puta decimæ Indictionis ſextam, fiunt ſimul centum ſex: hos partire in ſeptem, remanet una: ipſa eſt Dominica Paſchalis.

JORNANDES ſeu JORDANUS EPISCOPUS RAVENNAS DE GETARUM ſive GOTHORUM Origine, & rebus geſtis Ad Caſtalium.

PRÆFATIO.

VOlentem me parvo ſubvectum navigio, oram tranquilli littoris attingere, & minutos de priſcorum, ut quidam ait, ſtagnis piſciculos legere, in altum, frater Caſtali, laxare vela compellis, relictoque opuſculo, quod intra manus habeo, id eſt, De breviatione chronicorum, ſuades ut noſtris verbis duodecim * Senatoris volumina De origine, actuque Getarum, ab olim uſque nunc per generationes Regéſque deſcendente, in unum & hoc parvo libello coartem. Dura ſatis imperia, & tamquam ab eo, qui pondus hujus operis ſcire nolit, impoſita. Nec illud adſpicis, quòd tenuis mihi eſt ſpiritus ad implendam ejus tam magnificam dicendi tubam. Superat nos hoc pondus, quod nec facultas eorumdem librorum nobis datur; quatenus ejus ſenſui inſerviamus. Sed ut non mentiar, ad triduanam lectionem diſpenſatoris ejus beneficio libros ipſos antehac relegi. Quorum, quamvis verba non recolo, ſenſus tamen, & res actas credo me integrè tenere. Ad quos nonnulla ex hiſtoriis Græcis, ac Latinis addidi convenientia: initium, finémque, & plura in medio mea dictatione permiſcens. Quare ſine contumelia quod exegiſti, ſuſcipe libens, libentiſſimè lege; & ſi quid parùm dictum eſt, & tu, ut vicinus genti, commemoras, adde. Ora pro me frater chariſſime.

* id eſt Caſſiodori.

CAPUT PRIMUM.

De totius orbis terrarum diviſione.

MAjores noſtri, ut refert Oroſius, totius terræ circulum oceani limbo circumſeptum, triquetrum ſtatuêre, ejuſque tres partes, Aſiam, Europam, & Africam vocavêre. De quo tripartito orbis terrarum ſpatio innumerabiles penè ſcriptores exiſtunt, qui non ſolum urbium, locorúmve poſitiones explanant; verùm etiam, & quod eſt liquidius, paſſuum milliariumque dimetiuntur quantitatem. Inſulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores, quàm etiam minores, quas Cycladas, vel Sporadas cognominant, in immenſo maris magni pelago ſitas determinant. Oceani verò intranſmeabilis ulteriores fines non ſolum non deſcribere quis aggreſſus eſt, verùm etiam nec cuiquam licuit transfretare: quia reſiſtente ulva, & ventorum ſpiramine quieſcente, impermeabiles eſſe ſentiantur, & nulli cogniti, niſi ſoli ei, qui eos conſtituit. Citerior verò ejus pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circulum in modum coronæ ambiens, fines ſuos curioſis hominibus, & qui de hac re ſcribere voluerunt, perquam innotuit: quia & terræ circulus ab incolis poſſidetur. Et nonnullæ inſulæ in eodem mari habitabiles ſunt, ut in orientali plaga, & Indico oceano, Hippodes, Jamneſia, ſole peruſtæ, quamvis inhabitabiles, tamen omnino ſui ſpatio in longum latumque extenſæ. Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel poſſeſſionibus, dicunt muniriſſimas urbes, decoram Sedaliam, omnino gratiſſimam * Sileſtantinam, nec non * Etheron, licet non ab aliquo ſcriptore dilucidas, tamen ſuis poſſeſſoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus aliquantas inſulas, & penè cunctas ob frequentiam euntium, & redeuntium notas. Et ſunt juxta fretum Gaditanum haud procul, una Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamvis nonnulli & illa gemina Galliciæ, & Luſitaniæ promontoria in oceani inſulis ponant. In quorum uno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conſpicitur Scipionis: tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potiùs, quàm ad oceani pertinent inſulas. Habet tamen & alias inſulas interiùs in ſuo æſtu, quæ dicuntur Baleares, habetque & aliam Mevaniam: necnon & Orcadas numero 34. quamvis non omnes excultas. Habet & in ultimo plagæ occidentalis aliam inſulam nomine Thylen, de qua Mantuanus:

* Al. Silephantinam.
* Al. & Theron.
Monumentum Scipionis.

—— *tibi serviat ultima Thyle.*

Habet quoque hoc ipsum immensum pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali amplam insulam nomine * a Scanziam, unde nobis sermo, si Dominus juverit, est assumendus: quia gens, cujus originem flagitas, ab hujus insulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ advenit. Quomodo verò, aut qualiter, in subsequentibus, si Dominus donaverit, explanabimus.

* Al. *Scandiam.*

a Scanziam, alias Scandiam. Sic & Plinius eam vocat. Jacobus Zieglerus Scondaniam appellatam fuisse ait: Scondiæ verò nomen mansisse, quod amœnitatem, pulchritudinemque significat: quoniam nulli cedit beatæ regioni. B. Vulcanius.

CAPUT SECUNDUM.

De Britannia insula.

NUnc autem de Britannia insula, quæ in sinu oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, ut potuero, paucis absolvam. Cujus licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est: multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quamdiu siquidem armis inaccessam Romanis, Julius Cæsar præliis, ad gloriam tantùm quæsitis, aperuit perviam: deinceps mercimoniis, aliasque ob causas, multis patefacta mortalibus, non indiligenti, quæ secuta est, ætati, certiùs sui prodit situm, quàm, ut à Græcis Latinisque auctoribus accepimus, persequimur. Triquetram eam plures dixêre, cono similem, inter septentrionalem, occidentalemque plagam projectam; uno, qui magnus est, angulo in Rheni ostia spectantem: dehinc correptâ latitudine obliquâ retrò abstractam in duos exire alios: geminoque latere longiore Galliæ prætendi, atque Germaniæ. In duobus millibus trecentis decem stadiis latitudo ejus, ubi patentior: longitudo non ultra septem millia centum triginta duo stadia fertur extendi: modò verò dumosa, modò silvestri jacere planicie, montibus etiam nonnullis increscere: mari tardo circumflua, quod nec remis facilè impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat: quia remotæ longiùs terræ causas motibus negant; quippe illuc latius, quàm usquam, æquor extenditur. Refert autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, madefactâ humo oceani crebris excursibus; ut subtectus sol per illam penè totam fœdiorem, qui serenus est, diem negetur aspectui; noctem quoque clariorem. In extrema ejus parte * Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus: quia pecora magis, quàm homines alat. Labi verò per eam & multa quàm maxima, relabique flumina, gemmas margaritasque volventia; sylorum colorati vultus, torto plerique crine, & nigro nascuntur. Calidoniam verò incolentibus, rutilæ comæ, corpora magna, sed fluida; qui Gallis, sive Hispanis à quibusque attenduntur assimiles. Unde conjectavêre nonnulli, quòd ea ex his accolas continuò vocatos acceperit: inculti æquè omnes populi, Regesque populorum: cunctis tamen in * Calidoniorum metallum concessisse nominandi, auctor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, silvæque illis sæpè sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam ob rem, ferro b pingunt corpora. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quæ possident, sæpiùs gerunt; non tantùm equitatu vel pedite, verùm etiam bigis, curribusque falcatis; quos more vulgari Essedas vocant. Hæc pauca de Britanniæ insulæ forma dixisse sufficiat.

* Al *Miniaque.*

* Al. *In Calmeatariique concessisse nomina &c.* Fortè legendum *Memmatanum.*

Ferro picta corpora.

b Fortè pungunt. Sic Amm. Marcell. pag. 451. *Jur.*

CAPUT TERTIUM.

De Scanziæ insulæ situ, & nationibus.

AD Scanziæ insulæ situm, quam superiùs reliquimus, redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolemæus orbis terræ descriptor egregius meminit, dicens: Est in oceani arctoo salo posita insula magna, nomine Scanzia, in modum folii * cedri, lateribus pandis post longum ductum concludens se; ejus ripas influit oceanus. Hæc à fronte posita est Vistulæ fluvii, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanziæ septentrionali oceano trisulcus illabitur, Germaniam, Scythiamque disterminans. Hæc ergo habet ab oriente vastissimum lacum, in orbis terræ gremio: unde Vagi fluvius, velut quodam ventre generatus, in oceanum undosus evolvitur. Ab occidente namque immenso pelago circumdatur: à septentrione quoque innavigabili eodem vastissimo concluditur oceano; ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur. Hic gentes, quæ carnibus tantùm vivunt: ibi etiam parvæ, sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ; ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari: ita non solùm inhospitalis hominibus, verùm etiam belluis terra crudelis est. In Scanzia verò insula, unde nobis sermo est, licet multæ, & diversæ maneant nationes: septem tamen earum nomina meminit Ptolemæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nunquam repetitur. In cujus parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate media quadraginta diebus, & noctibus luces habere continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio aliis, damnoque impar est; & hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem videor redeuntem: brevioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter; quia austrina signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, illis per terræ marginem dicitur circuire. Aliæ verò ibi gentes tres a Crefennæ, qui frumentorum non quæritant victum: sed carnibus ferarum atque avium vivunt: ubi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Alia verò gens ibi moratur Suethans, quæ velut Thuringi equis utuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in usus Romanorum Saphirinas pelles, commercio intervenientе, per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine. Hi cùm inopes vivant, ditissimè vestiuntur. Sequuntur deinde diversarum turba nationum, Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentium incursionibus infe-

* Al. *citri.*

Saphirinæ pelles unde ad Romanos allatæ.

stantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ, Fervir, Gauthigoth, acre hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti Evageræ Othingis. Hi omnes excesis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu belluino. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnaricii, Finni mitissimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores; nec non & pares eorum Vinoviloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores; quamvis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus expulerunt: qui inter omnes Scanziæ nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Sunt quamquam & illorum positura Grannii, Aganziæ, Unixæ, Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes, sed ante multos annos Rodulf Rex fuit, qui contempto proprio Regno, ad Theoderici Gothorum Regis gremium convolavit, & ut desiderabat, invenit. Hæ itaque gentes Romanis corpore, & animo grandiores, * infestæ sævitiâ pugnæ.

* Al. pugnabant belluinâ feroitiâ.

a B Rhenanus in castigat ad Tacit. pag. 174. scritofennæ.

CAPUT QUARTUM.

Gothi unde primùm egressi, quo pacto paulatim sedes suas promoverint in Scythiam Pontico mari vicinam.

EX hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium, aut certè velut vagina nationum, cum Rege suo nomine Berig, Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primùm è navibus exeuntes, terras attigêre, illicò loco nomen dederunt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiscanzia vocatur. Unde mox promoventes ad sedes Ulmerugorum, qui tunc oceani ripas insidebant, castrametati sunt; eosque commisso prælio propriis sedibus pepulerunt, eorumque vicinos Vvandalos jam tunc subjugantes, suis * applicuêre victoriis. Ibi verò magna populi numerositate crescente, etiam penè quinto Rege regnante, post Berig, Filimer, Filogud, Arigis consilio sedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus, qui aptissimas sedes, locaque dum quæreret congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ linguâ eorum * Ovim vocabantur: ubi delectato magna ubertate regionum exercitu, & medietate transposita, pons dicitur, unde amnem transjecerat, miserabiliter corruisse, nec ulterius jam cuiquam licuit ire, aut redire. Nam is lucus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjecta concluditur; quem utraque confusione natura reddidit inpervium. Verumtamen hodiéque illic & voces armentorum audiri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adtestatione, quamvis à longe audientium, credere licet. Hæc igitur pars Gothorum, quæ apud Filimer, dicitur In terras * Ovim emenso amne transposita, optatum potita solum. Nec mora, illico ad gentem Spalorum adveniunt, consertoque prælio, victoriam adipiscuntur: exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum carminibus penè historico ritu in commune recolitur: quod & Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius verissima adtestatur historia.

* Al. appellavêre.

* Al. Oium.

* Al. Oium.

Ablavius historiæ Gothicæ scriptor.

In quam sententiam & nonnulli consensêre Majorum. Josephus quoque Annalium relator verissimus, dum ubique veritatis conservat regulam, & origines causarum à principio revolvit: hæc verò, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus. Sed tamen ab hoc loco eorum stirpem commemorans, Scythas eos & natione, & vocabulo asserit appellatos: cujus soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est, uti jaceant, dicere.

CAPUT QUINTUM.

Scythiæ situs, & descriptio, & variæ Gothorum in ea sedes.

SCythia siquidem Germaniæ terræ confinis, eotenus ubi Hister oritur amnis, vel stagnum dilatatur Mysianum, tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum, & Vagosolam, magnumque illum Danubium, Taurumque montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est, Scythicum, per omnem Mæotidis ambitum, ultraque Mæotida per angustias Bosphori usque ad Caucasum montem, amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ finibus ab oceano Euroboreo in modum fungi primùm tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres usque digreditur. Hæc, inquam, patria, id est Scythia, longè se tendens, latéque aperiens, habet ab oriente Seres in ipso sui principio ad littus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos, & flumen Vistulæ; ab arctoo, id est, septentrionali, circumdatur oceano, à meridie Perside, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alveo Histri, qui dicitur Danubius, ab ostio suo usque ad fontem. In eo verò loci latere, quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obscuris involvitur, Boristhenide, Olbia, Callipode, Chersone, Theodosia, Parcone, Mirmycione, & Trapezunte, quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permisêre condere, sibimet commercia præstaturos. In cujus Scythiæ medio est locus, qui Asiam, Europamque ab alteratro dividit, Riphæi scilicet montes, qui Tanain vastissimum fundunt intrantem Mæotida; cujus paludis circuitus passuum millia 144. nusquam octo ulnis altiùs subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens sedit Gepidarum, quæ magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisianus per Aquilonem ejus Corumque discurrit. Ab Africo verò magnus ipse Danubius, ab Euro fluvius Tausis secat, qui rapidus ac verticosus in Histri fluenta furens devolvitur. Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spatia venit, Uvinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias, & loca mutentur: principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini à civitate nova, & Sclavino Rumunnense, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in Boream Viscla tenus commorantur: hi paludes sylvasque pro civitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, à Danastro extenduntur usque ad Da-

nubium, quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad littus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, Vidiuarii resident, ex diversis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani Itemesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in Austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecére. Hinc jam Hunni quasi fortissimarum gentium fœcundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Juxta Chersonem Aulziagri, quò Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos pervagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hyeme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo juxta paludem Mœotidem, secundò in Mœsia, Thraciaque, & Dacia, tertiò supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in una qualiber insularum in servitutem redactos, & unius caballi pretio quondam redemptos. Aut certè si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quàm quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit; nos enim potiùs lectioni credimus, quàm fabulis anilibus consentimus. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima parte Scythiæ juxta Mæoridem commanentes præfati, unde loquimur, Filimer Regem habuisse noscuntur. In secundo, id est, Daciæ, Thraciæque, & Mœsiæ solo Zamolxen, quem miræ philosophicæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam & Zeutam priùs habuerunt eruditum, post etiam Diceneum, tertium Zamolxen, de quo superiùs diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. Unde & penè omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcisque penè consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Græco stilo composuit. Qui dixit primùm Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & Reges, & Sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuêre laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poëtarum fallacia deum belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Unde & Virgilius:

Gothi sapientiores barbaris.

Gradivumque patrem Geticis qui præsidet arvis.

Quem Martem Gothi semper asperrimâ placavêre culturâ. Nam victimæ ejus mortes fuêre captorum: opinantes bellorum præsulem aptiùs humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia vovebantur, huic truncis suspendebantur exuviæ; eratque illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, cùm parenti devotio numinis videretur impendi. Tertia verò sedes supra mare Ponticum, jam humaniores, & ut superius diximus, prudentiores effecti, divisi per familias populi, Vesegothæ familiæ Balthorum, Ostrugothæ præclaris Amalis serviebant. Quorum studium fuit primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere nervis, Lucano plus historico, quàm poëta testante.

Armeniosque arcus Geticis intendere nervis.

Ante quos etiam cantu majorum facta modulationibus, citharisque canebant, Ethespamaræ, * Hanalæ, Fridigerni, Uvidiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix Heroas fuisse miranda jactat antiquitas. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythis lachrymabile sibi potiùs intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros prisca tradit auctoritas. De queis feminas bellatrices & Orosius in primo volumine professa voce testatur. Unde cùm Gothis eum dimicasse evidenter probamus, quem cum Amazonum viris absolutè pugnasse cognoscimus, qui tunc à Boristhene amne, quem accolæ * Danubium vocant, usque ad Tanain fluvium circa sinum paludis Mæotidis consedebant. Tanain verò hunc dico, qui ex Ripheis montibus dejectus adeò præceps ruit, ut cùm vicina flumina, sive Mæotis, vel Bosphorus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico durescit algore. Hic inter Asiam, Europamque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex matri profunditur. Hic usque ad medium sui dulcis est, & potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem tantùm habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit Ponto vicinior, parvum fontem suscipit, cui ex Ampheo cognomen est, adeo amarum, ut cum sit 40 dierum itinere navigabilis, hujus aquis exiguis immutetur, infectusque, ac dissimilis sui, inter Græca oppida Callipidas, & Hypanis in mare defluat. Ad cujus ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, silvis consita, paludibus dubia.

* Forte Amalæ.

* Al. Danubrum.

* Al. Danuber.

CAPUT SEXTUM.

Gothi Vesosim Ægyptiorum Regem profligant, & Asiam in reditu ex Ægypto subjugant. Item, De Parthorum origine.

Hic ergo Gothis morantibus, Vesosis Ægyptiorum Rex in bellum irruit: quibus tunc Taunasis Rex erat. Quo prælio ad Phasin fluvium, à quo Phasides aves exortæ, in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum Rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eumque graviter debellans, in Ægyptum usque persecutus est; & nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, vel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Æthiopum Vesosis fieri præcepisset, ibi in ejus eum patria extinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisset lædere, revertens penè omnem Asiam subjugavit, & sibi tunc charo amico * Sorno Rege Medorum ad persolvendum tributum subditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli provincias subditas contuentes, & in omni fertilitate pollentes, deserto suorum agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. Ex quorum nomine, vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse prosapiam. Unde etiam hodiéque lingua Scythica Fugaces, quod est Parthi, dicuntur: suoque generi respondentes, inter omnes penè Asiæ nationes soli sagittarii sunt, & acerrimi bellatores. De nomine verò, quòd diximus eos Parthos, id est Fugaces, ita

Unde phasides aves.

Taunasis Gothorum Regis præclara facinora.

* Al. Sorni Regi.

Fugaces, id est Parthi.

aliquanti etymologiam traxerunt, ut dicerentur Parthi, quia suos refugêre parentes. Hunc ergo Taunasim Regem Gothorum mortuum inter Numina sui populi coluerunt.

CAPUT SEPTIMUM.

Amazones absentibus in prælio maritis, hostium variis incursibus resistunt, & diversas Asiæ gentes bello superant.

POst cujus decessum exercitu ejus cum successore ipsius in aliis partibus expeditionem gerente, feminæ Gothorum à quadam vicina gente tentatæ, * in prædamque ductæ à viris, fortiter restiterunt, hostesque super se venientes cum magna verecundia abegerunt. Qua * parata victoria, fretæque majori audacia, invicem se cohortantes, arma arripiunt, eligentesque duas audaciores Lampeto, & Marpesiam Principatui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, ut propria defenderent, & aliena vastarent, sortitò Lampeto restitit, fines patrios tuendo: Marpesia verò feminarum agmine sumpto, novum genus exercitus duxit in Asiam, diversasque gentes bello superans, alios verò pace concilians, ad Caucasum venit: ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit, Saxum Marpesiæ. Unde Virgilius:

Ac si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

**Al. in prædonem ductæ.*
**Al. patrata.*

In eo loco ubi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit; quòd nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana. Hîc ergo certum temporis Amazones commanentes, confortatæ sunt. Unde egressæ, & Alym fluvium, qui juxta * Garganum civitatem præterfluit, transeuntes; Armeniam, Syriam, Ciliciamque, Galatiam, Pisidiam, omniaque Asiæ oppida, æquâ felicitate domuerunt: Jonium, Æoliamque conversæ, deditas sibi provincias effecerunt. Ubi diutiùs dominantes, etiam civitates, castraque suo nomini dicaverunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi, venandique studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. * Tali ergo Scythicæ gentis feminæ casu Asiæ Regno potitæ, per centum penè annos tenuerunt; & sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superius diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum. Cujus montis, quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror ejus tractum, situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire jugo continuo. Caucasus ab Indico mari surgens, quà meridiem respicit, sole vaporatus ardescit. Qua septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius, & pruinis. Mox in Syriam curvato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Asianam tamen regionem Eufratem, Tigrimque navigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & videri; in sinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in Boream revertens, Scythias terras, jugum antefatum magnis flexibus pervagatur: atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, & Cambysen continuato jugo ad Ripheos usque montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum usque descendit: consertisque collibus, Histri quoque fluenta contingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantusque, & penè omnium montium maximus, excelsas suas erigens summitates, naturali constructione præstat gentibus inexpugnanda munimina. Nam * locatim recisus, quà disrupto jugo vallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum, qualis fuerit, facit: vix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utrimque directis, qui pro gentium varietate diverso vocabulo nuncupatur. Huncenim * Jamnium, mox Propanismum Indus appellat: Parthus primùm castra post Nisacen edicit. Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucasum ac Ripheum, iterumque in fine Taurum cognominant: aliaque complura gentes huic jugo dedêre vocabula. Et quia de ejus continuatione pauca libavimus, ad Amazones, unde divertimus, redeamus.

**Al. Gorgarum.*
**Al. Tales Scythiæ gentis.*
Caucasi montis situs describitur.
**Al. paulatim.*
**Forte Imaum.*

CAPUT OCTAVUM.

De Amazonum cum vicinis gentibus concubitu, earumque partubus.

QUæ veritæ, ne earum proles rarescerent, à vicinis gentibus concubitum petierunt: facta nundinâ semel in anno, ita ut futuris temporibus eis deinde revertentibus in idipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderet: quicquid verò feminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Sive, ut quibusdam placet, editis maribus, novercali odio infaustis miserandi fata rumpebant: ita apud illas detestabile puerperium erat, quod ubique constat esse votivum. Quæ crudelitas illis terrorem magnum cumulabat, opinione vulgatâ. Nam quæ, rogo, spes esset capto, ubi ignosci vel filio nefas habebatur? Contra has, ut fertur, pugnabat Hercules, & Melanes penè plus dolo, quàm virtute subegit. Theseus verò Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuêre Reginam nomine Penthesileam, cujus Trojano bello extant clarissima documenta. Nam hæ feminæ usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse Regnum.

Puerperium ubique votivum.

CAPUT NONUM.

De viris Amazonum, & eorum Rege Telepho, deque ejus ortu, & rebus gestis.

SEd ne dicas, de viris Gothorum sermo adsumptus, cur in feminis tamdiu perseveret: audi & virorum insignem, & laudabilem fortitudinem. Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Getica titulum dedit; quos Getas jam superiori loco Gothos esse probavimus, Orosio Paulo dicente: Hic Dio Regem illis post tempora multa commemorat, nomine Telephum. Ne verò quis dicat hoc nomen à lingua Gothica omnino peregrinum esse; nemo est qui nesciat animad-

vetri usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gothi plerumque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, conjugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculis * genio formæ quoque similitudinē referebat. Hujus itaque Regnum Mœsiam appellavêre Majores. Quæ provincia ab oriente ostia fluminis Danubii, à meridie Macedoniam, ab occasu Histriam, à septentrione Danubium habet. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Thessandrum Ducem Græciæ interemit; & dum Ajacem infestus invadit, Ulyssemque persequitur, equo cadente, ipse corruit, Achillisque jaculo fœmore sauciatus, diu mederi nequivit. Græcos tamen, quamvis jam saucius, è suis finibus proturbavit. Telepho verò defuncto, Eurypilus filius successit in Regno, ex Priami Phrygum Regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Trojano, ac parentibus soceroque ferre auxilium cupiens, mox ut venit extinctus est.

* Al. ingenio.

CAPUT DECIMUM.

De variis Gothorum adversus Reges Persarum, & Macedonum bellis, & victoriis.

CYrus Rex Persarum post grande intervallum, & penè post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum Reginæ Thamiri sibi exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiæ victoria, Getas nititur subjugare, in quibus, ut diximus, regnaverat * Thamiris. Quæ cùm ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit: eligens armis eum vincere, quàm locorum beneficio submovere, quod & factum est; & veniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis tanta, ut & filium Thamiris, & plurimum exercitum trucidarent: sed iterato Marte, Getæ cum sua Regina Parthos devictos superant, atque prosternunt, opimamque prædam de eis auferunt: ibique primùm Gothorum gens serica vident tentoria. Tunc Thamiris Regina * acta victoria, tantaque præda de inimicis potita, in partem Mœsiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, ibi in ponte Mœsiæ colitur, & Thamiris civitatem suo de nomine ædificavit. Dehinc Darius Rex Persarum Hystaspis filius, Antyregiri Regis Gothorum filiam in matrimonium expostulavit: rogans pariter, atque deterrens, nisi suam peragerent voluntatem. Cujus affinitatem Gothi spernentes, legationem ejus frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, & octoginta millia armatorum contra ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo publico vindicare contendens; navibusque penè à Chalcedonia usque ad Byzantium ad instar pontium tabularis æquè consertis, petit Thraciam & Mœsiam; ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus *a* crebris fatigatus * intaphis, octo millia perdidit armatorum: timensque ne pons Danubii ab ejus adversariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedavit; nec Mœsiæ solum credens sibi tutum fore aliquantùm remorandi. Post cujus decessum iterum Xerxes filius ejus paternas injurias ulcisci se æstimans, cum suis * ducentis, & auxiliatorum trecentis millibus armatorum, rostratas naves habens mille septingentas, & onerarias tria millia, super Gothos profectus ad bellum; nec tentatâ se in conflictu prævaluit, animositate constantiæ superatus. Sic namque, ut venerat, absque aliquo certamine suo cum rubore recessit. Philippus quoque pater Alexandri magni cum Gothis amicitias copulans, * Medopam Gothilæ filiam Regis accepit uxorem; ut tali affinitate roboratus, Macedonum Regna firmaret. Qua tempestate, Dione historico dicente, Philippus inopiam pecuniæ passus, Udisitanam Mœsiæ civitatem instructis copiis vastare deliberat, quæ tunc propter viciniam * Thamiris, Gothis erat subjecta. Unde & sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui Pii vocabantur, subitò patefactis portis, cum citharis & vestibus candidis obviam sunt egressi, paternis diis, ut sibi propitii Macedones repellerent, voce supplici modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes stupescunt; &, si dici fas est, ab inermibus * terrentur armati. Nec mora, acie soluta, quam ad bellum construxerunt, non tantùm ab urbis excidio removere: verùm etiam & quos foris fuerunt jure belli adepti reddiderunt, fœdereque inito ad sua reversi sunt. Quem dolum post longum tempus reminiscens egregius Gothorum ductor Sitalcus, 150. virorum millibus congregatis, Atheniensibus intulit bellum adversus Perdiccam Macedoniæ Regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri insidiis potans interitum, Atheniensium Principatui hereditario jure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi superiores inventi sunt; & sic pro injuria, quam illi in Mœsia dudum fecissent: isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastavêre.

* Al. Thomiris
* Al. ancta.
* Al. in scaphis.
* Al. septingentis.
* Al. Medorum Gudila.
* Al. Tomb…
* Al. terrentur.

a Locus corruptus; nec quid sibi velit vox intaphis scio: nisi fortè ab Italico intopo, quod occursum illis significat: tametsi & hanc ipsam vocem Italos, ut & Hispanos topar a Gothis mutuatos existimatim. B. Vulc.

CAPUT UNDECIMUM.

De Dicenei Boroista ad Gothos adventu, qui eos omnem Philosophiam docuit: deque ejus summa apud Gothos auctoritate. Item De Comosico Dicenei successore.

DEhinc regnante in Gothis Sitalco, Boroista Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est Principatu, quem Diceneus suscipiens Boroista, dedit ei penè Regiam potestatem: cujus consilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent, depopulati sunt. Cæsar verò, qui sibi primus omnium Romanum vindicavit Imperium, & penè omnem mundum suæ ditioni subegit, omniaque Regna perdomuit, adeo ut extra nostrum orbem Oceani sinu repositas insulas occuparet; & qui nec nomen Romanorum auditu quidem noverant, eos Romanis tributarios faceret: Gothos tamen crebrò tentans nequivit subigere. Gajus Tiberius jam tertius regnat Romanis: Gothi tamen suo Regno incolumes perseverant; quibus hoc

erat salubre, aut commodum, aut votivum, ut quicquid Diceneus eorum Consiliarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile judicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire; & naturale eos habere ingenium, omnem penè philosophiam eos instruxit; erat enim hujus rei magister peritus. Nam Ethicam eos erudivit, ut barbaricos mores ab eis compesceret: Physicam tradens, naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas a Bellagines nuncupant: Logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos: Practicen ostendens, in bonis actibus conversari suasit: Theoricen demonstrans, signorum duodecim, & per ea planetarum cursus, omnemque Astronomiam contemplari edocuit; & quomodo lunaris orbis augmentum sustinet, aut patitur detrimentum, edixit: solisque globus igneus quantum terrenum orbem in mensura excedat, ostendit: aut quibus nominibus, vel quibus signis in cœli polo vergentes, aut revergentes 344. stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo, voluptas, ut viri fortissimi quando ab armis quantisdumque usque vacassent, doctrinis philosophicis imbuebantur? Videres unum cœli positionem, alium herbarum frugumque explorare naturas: illum lunæ commoda incommodaque, illum solis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire festinarit, ratione accepta quiescere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis suâ peritiâ tradens, mirabilis apud eos * invenitur; ut non solum mediocribus, imo & Regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos Theologiam instruens, Numina quædam, & sacella venerari suasit, fecitque sacerdotes, nomen illis Pileatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant; reliquam verò gentem Capillatos dicere jussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur. Decedente verò Diceneo, penè pari veneratione habuêre Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim & Rex illis, & Pontifex ob suam peritiam habebatur, & in * sua justitia populos judicabat.

* Al. emittit.

Sacerdotes Gothorum Pileati dicti.

* Fortè summa.

a Bellagines Gothicum vocabulum esse nemo mihi persuaserit: sed ex Gotalco corruptum. Id verò fuisse crediderim wel hagen brevitatis causâ, ita contractum à wel-benagem, quod significat bene placitum: ita ut bellagines mea quidem sententia, nihil aliud sint quam placita Principum. B. Vulcan.

CAPUT DUODECIMUM.

De Corillo Gothorum Rege. Item Descriptio Daciæ antiquæ. Item Descriptio Danubii.

ET hoc rebus excedente humanis, Corillus Rex Gothorum in Regnum conscendit, & per 40. annos in Dacia suis gentibus imperavit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mœsiæ trans Danubium corona montium cingitur: duos tantùm habens accessus, unum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc Gothicam, quam Daciam appellavêre Majores, (quæ nunc, ut diximus, Gepidia dicitur) tunc ab oriente Roxolani, ab occasu Tamazites, à septentrione Sarmatæ, & Bastarnæ, à meridie amnis Danubii fluenta terminant. * Tamazites à Roxolanis alveo tantùm fluvii segregantur. Sed quia Danubii mentio facta est, non ab re judico pauca de tali amne egregia indicare. Nam hic in Alemanicis arvis exoriens, 60. habet à fonte suo flumina usque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentorum passuum millia hinc inde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas ut cratem intexunt; omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister vocatur, ducentis tantùm pedibus in altum aquam alveo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina immanis, omnes superat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum verò, unde nos digressi sumus, adjuvante Domino, redeamus.

* A. Tagi ge.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Dorpaneo Gothorum Rege, & variis eorum contra Romanos sub Domitiano Imp. prœliis, & victoriis.

LOngum namque post intervallum, Domitiano Imperatore regnante, ejus avaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis Principibus pepigerant Gothi solventes; ripam Danubii jam longè possessam ab Imperio Romano, * dejectis militibus cum eorum Ducibus vastaverunt, cui provinciæ tunc post Agrippam * Poppæus præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus Principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis devictis, * Poppæi Sabini capite abscisso, multa castella & civitates invadentes de parte Imperatoris publicè deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illyricum properavit, & totius penè Reipublicæ militibus, ductore Fusco prælato, cum electissimis viris amnem Danubium consertis navibus ad instar pontis transmeare coëgit, super exercitum Dorpanei. Tum Gothi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati conflictu, mox Romanos devincunt, Fuscoque Duce extincto, divitias de castris militum despoliant, magnâque potiti per loca victoriâ, jam proceres suos, quasi qui fortuna vincebant, non puros homines, sed b Semideos, id est Anses vocavêre. Quorum genealogiam ut paucis percurram, * ut quo quis parente genitus est, aut unde origo accepta, ubi finem efficit, absque invidia qui legis vera dicentem ausculta.

* Al. delectis.

* Ed Niv. Pompejus.

* Al. Oppius.

* Al. vel.

b Semideos, interpretor Heroas, quos & Hesiodus ἡμιθέους sive Hemideos vocat, sed Heroas de quibus hic sermo, non in media aëris regione, ut Hesiodus, constituimus, ἠέρα ἑσσάμενοι, ut ille ait: neque ut Apuleius lib. De Deo Socratis, internuntios atque interpretes deorum facimus: sed primariæ in gente Gothica nobilitatis ac dignitatis homines. Eadem fere ratione Galli vocant Les pairs de France. Hispani, Los grandes del reyno. Videtur autem [illegible] ab hoc vocabulo Anses, dicta sit Ansa Teutonica, & Civitates Ansaticæ fœderatæ. tametsi non ignoro alios aliam hujus vocis interpretationem sive Etymologiam afferre. B. Vulc.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Genealogia Procerum Gothorum, quos illi Anses, id est, Semideos vocabant, deque eorum origine, & fine.

* Al. Heruum.

* HOrum ergo, ut ipsi suis fabulis ferunt, primus fuit Gapt, qui genuit Halmal: Halmal verò genuit Augis: Augis genuit eum, qui dictus est Amala, à quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna: Isarna autem genuit Ostrogotha: Ostrogotha genuit Unilt: Unilt genuit Athal: Athal genuit Achiulf: Achiulf genuit Ansilam, & Ediulf, Vvldulf & Hermerich: Vvldulf verò genuit Valeravans: Valeravans autem genuit Vvinitharium: Vvinitharius quoque genuit Theodemir, & Vvalemir, & Vvidemir: Theodemir genuit Theodericum: Theodericus genuit Amalasuentam: Amalasuenta genuit Athalaricum, & Mathasuentam, de * Utherico viro suo, cujus affinitati generis sic ad eam conjunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum: Hunnimundus autem genuit Thorismundum: Thorismundus verò genuit Berimund: Berimund genuit Vvidericum: Vvidericus genuit Euthaticum, qui conjunctus Amalasuentæ genuit Athalaricum, & Mathasuentam; mortuoque in puerilibus annis Athalarico, Mathasuentæ * Vvitichis est sociatus, de quo non suscepit liberum, adductique simul à Belisario in Constantinopolim, & Vvitichi rebus excedente humanis, Germanus Patricius fratruelis Domini Justiniani Imperatoris eamdem in conjugio sumens, Patriciam ordinariam fecit; de qua filium genuit item Germanum nomine. Germano verò defunctò ipsa vidua perseverare disponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum Regnum destructum est, loco suo, si Dominus voluerit, edocebimus. Nunc autem ad id, unde digressum fecimus, redeamus, doceamusque quando ordo gentis, unde agimus, cursus sui metam expleverit. Ablavius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eisque præerat Ostrogotha (incertum utrum ab ipsius nomine, an à loco orientali dicti sunt Ostrogothæ) residui verò Vesegothæ in parte occidua. Et quidem jam diximus, eos transito Danubio aliquantum temporis apud Mœsiam, Thraciamque vixisse.

* Al. Euthanico.

* Al. Vitigis.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De Maximini Imp. è gente Gothica orti mira fortitudine, & quo pacto ad Imperium pervenerit.

EX eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperator, post Alexandrum * Mammeæ, ut dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro. * Alexandro, inquit, Cæsare mortuo, Maximinus ab exercitu factus est Imperator, ex infimis parentibus In Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans, dum in Christianos arma commoveret, Imperium simul & vitam amisit. Nam hic, Severo Imperatore regnante, & natalem filii diem celebrante, post primam ætatem, & rusticam vitam, de pascuis in militiam venit. Princeps siquidem Severus militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, * qui erat semibarbarus adolescens, positis præmiis, barbara lingua petit ab Imperatore, ut sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Severus admodum miratus magnitudinem formæ, (erat enim, ut fertur, statura ejus procera ultra octo pedes) jussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid à rudi homine militaribus viris veniret injuriæ. Tunc Maximinus sedecim lixas tanta felicitate prostravit, ut vincendo singulos nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Hic, captis præmiis, jussus est in militiam mitti, primaque ei stipendia equestria fuêre. Tertiam post diem, cum Imperator * prodierat in campum, vidit eum exsultantem more barbarico, jussitque Tribuno ut eum coërcitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille verò ubi de se intellexit Principem loqui, accessit ad eum, equitantemque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo * adacto in cursum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illuc usque ad suam fatigationem variis inflexibus * interpedavit, ac deinde ait illi: Numquid vis post cursum Thracisce luctari? Respondit: Quantum libet, Imperator. Ita Severus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare jussit. At Ille septem valentissimos * milites ad terram elisit, ita ut antea nihil per intervalla respiraret. Solus à Cæsare & argenteis præmiis, & aureo torque donatus est, jussus deinde inter stipatores degere corporis Principalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpè famam factis extendens, inter plures militiæ gradus, centuriasque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in Regnum ingresso, recusavit militiam penè triennium, tribunatusque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini: Indignum ducens ejus Imperium, quod perpetratum facinus erat quæsitum ab Heliogabalo. Dehine quasi ad Antonini filium revertens, tribunatum suum adiit, & post hunc sub Alexandro Mammeæ contra Parthos mirabiliter dimicavit. Eoque Mogontiaco militari tumultu occiso, ipse exercitus electione absque Senatusconsultu effectus est Imperator, qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione malo voto fœdavit, occisusque Aquileiæ à Pupione, Regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi * historia mutuavimus, quatenus gentem, unde agimus, ad Regni Romani fastigium usque venisse doceamus. Cæterùm causa exigit, ut ad id, unde digressi sumus, redeamus.

* Ed. Niv. Mammeam.

* Ed. Niv. Maximinus inquit Cæsar, mortuo Alexandro &c.

* Al. quamvis.

* Ed. Niv. prodiret.

* Ed. Niv. adjecto.

* Jortet. impedavit.

* Al. juvenes.

Stipatores corporis principalis.

* lib. 5.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

Gothi antea Romanorum fœderati, ob distracta sibi stipendia hostes facti, Mœsiam Thraciamque vastant, ductu Ostrogotha Regis.

NAm gens ista mirum in modum in ea parte, qua versabatur, id est, Ponti in littore Scythiæ soli innotuit, sine dubio tanta spatia tenens terrarum, tot sinus maris, tot fluminum cursus,

ſub cujus ſæpe dextra Vvandalus jacuit, ſtetit ſub pretio Marcomannus, Quadorum Principes in ſervitutem redacti ſunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis; qui ſolus ante Conſtantinum Chriſtianus cum Philippo, * id eſt, filio fuit, cujus & ſecundo anno Regni Roma milleſimum annum explevit; Gothi, ut aſſolet, diſtracta ſibi ſtipendia ſua ferentes ægrè, de amicis facti ſunt inimici. Nam quamvis remoti ſub Regibus viverent ſuis; Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Tranſiens tunc Oſtrogotha cum ſuis Danubium, Mœſiam, Thraciamque vaſtavit: ad quem repellendum Decius Senator à Philippo dirigitur; qui veniens dum genti nihil prævalet, milites proprios exemptos à militia fecit vita privata degere; quaſi eorum neglectu Gothi Danubium tranſiſſent, factaque, ut puta in ſuis, vindicta, ad Philippum revertitur. Milites verò videntes ſe eſſe poſt hos labores militia pulſos, indignati ad Oſtrogothæ Regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accenſus, mox triginta millia virorum armata produxit ad prælium, adhibitis ſibi * Thaiphilis, & Aſtringis nonnullis. Sed & Carporum * tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui ſæpe Romanis infeſti ſunt; quos tamen poſt hæc imperante Diocletiano, * Galerius Maximinus Cæſar de civitate Reipublicæ Romanæ ſubjecit. Is ergo habens Gothos & Peucenos, ab inſula Peuce, quæ oſtio Danubii Ponto mergenti adjacet, Argaitum, & Guntheticum nobiliſſimos ſuæ gentis præfecit Ductores. Qui mox Danubium vadati, & ſecundò Mœſiam populati, Marcianopolim ejuſdem patriæ urbem famoſam metropolim aggrediuntur, diuque obſeſſam, acceptâ pecuniâ ab his, qui inerant, reliquêre. Et quia Marcianopolim nominavimus, libet aliqua de ejus ſitu breviter intimare. Nam hanc urbem Trajanus Imperator hac re ædificavit, ut fertur; eò quòd * Marciæ ſororis ſuæ puella, dum lavat in flumine illo, quod nimiæ limpiditatis, ſaporiſque in media urbe oritur, Potami cognomento, exindéque vellet aquam haurire, caſu vas aureum, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere gravatum, & longè poſt emerſit; quod certè non erat uſitatum, aut vacuum ſorberi, aut certè ſemel voratum undis reſpuentibus renatare. His Trajanus ſub admiratione compertis, fontique numinis quiddam ineſſe credens, conditam civitatem germanæ ſuæ in nomine Marcianopolim nominavit.

* Al. ejuſdem.

Gothi annua munera à Romanis conſecuti.

* M. Thaifalis, & Aſtingis.

* Al. 300. Milia.

* Ed Niv. & Maximiano.

* Al. Marcia ſoror ſua.

Marcianopolis cur à Trajano condita.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Faſtida Gepidarum Rex, Oſtrogothæ Gothorum Regi bellum infert, Gothi victores evadunt. Item de cognatione inter ſe Gothorum, & Gepidarum.

ABhinc ergo, ut dicebamus, poſt longam obſidionem accepto præmio ditatus Geta, receſſit ad patriam; quem Gepidarum cernens natio ſubitò ubique vincentem, prædiſque ditatum, invidia ductus, arma in parentes movet. Quomodo verò Getæ, Gepidæque ſint parentes ſi quæris, paucis abſolvam. Meminiſſe debes me initio de Scanziæ inſulæ gremio Gothos dixiſſe egreſſos cum Berich ſuo Rege, tribus tantùm navibus vectos ad citerioris Oceani ripam; quarum trium una navis, ut aſſolet, tardiùs vecta, nomen genti fertur dediſſe; nam lingua eorum pigra, gepanta dicitur. Hinc factum eſt, ut paulatim & corruptè nomen eis ex convitio naſceretur. Gepidæ namque ſine dubio ex Gothorum proſapia ducunt originem: ſed quia, ut dixi, gepanta pigrum aliquid tardumque ſignat, pro * gratuito convitio Gepidarum nomen exortum eſt, quod nec ipſum credo falſiſſimum. Sunt enim tardioris ingenii, & graviores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti invidia, dudum ſpretâ provincia, commanebant in inſula Viſclæ amnis vadis circumacta, quam pro patrio ſermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, inſulam gens Vividaria incolit, ipſis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diverſis nationibus ac ſi in unum aſylum collecti ſunt, & gentem fecisse noſcuntur. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum Rex Faſtida, * qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, * Burgundiones penè uſque ad internecionem delevit, aliaſque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque malè provocans, conſanguinitatis fœdus priùs importuna concertatione violavit: ſuperbàque admodum elatione jactatus, creſcenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo miſit Legatos ad Oſtrogotham, cujus adhuc Imperio tam Oſtrogothæ, quàm Veſegothæ, id eſt, utrique ejuſdem gentis populi, ſubjacebant; incluſum ſe montium queritans aſperitate, ſilvarumque denſitate conſtrictum: unum poſcens è duobus, ut aut bellum ſibi, aut locorum ſuorum ſpatia præpararet. Tunc Oſtrogotha Rex Gothorum, ut erat ſolidi animi, reſpondit Legatis, bellum ſe quidem tale horrere, durumque fore, & omnino ſceleſtum armis confligere cum propinquis: loca verò non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt, contra quos, * ne nimii judicarentur, movit & Oſtrogotha procinctum, conveniuntque ad oppidum Galtis, juxta quod currit fluvius * Ancha, ibique magna partium virtute certatum eſt; quippe quos in ſe & armorum, & pugnæ ſimilitudo commoverat. Sed cauſa melior, * vivaxque ingenium juvat Gothos: inclinata denique parte Gepidarum, prælium * nox diremit. Tunc relicta ſuorum ſtrage, Faſtida Rex Gepidarum properavit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quàm fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum diſceſſione contenti, ſuaque in patria noſtri in pace verſantur, uſque dum eorum prævius exiſteret Oſtrogotha.

Unde Gepidarum nomen.

* Al. gravi tunc.

* Al. quidam.

* Al. Burgozones.

* Al. ne minor.

* Al. hom.s.

* Al. vivacitaſque ingenii juvit.

* Ed. Niv. mox.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Cniva Rex Gothorum poſt obitum Oſtrogothæ exercitum in Mœſiam ducit, & variis præliis Romanos infeſtat, in quibus Decius cæditur.

POſt cujus deceſſum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullos ad vaſtandum Mœſiam dirigit, ſciens eam negligentibus Principibus defenſoribus deſtitutam. Ipſe verò cum ſeptuaginta * millibus ad Euſteſium, id eſt, Novas conſcendit: unde à Gallo Duce remotus, Ni-

* Al. 80. millibus.

copolim accedit, quæ juxta Jatrum fluvium est constituta notissima: quoniam devictis Sarmatis Trajanus eam fabricavit, & appellavit Victoriæ civitatem; ubi Decio superveniente Imperatore, tandem Cniva in Hæmoniæ partes, quæ non longè aberant, recessit: inde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. Cujus recessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius urbi ferre subsidium gestiens, jugo * montis transacto, ad Berœam venit. Ibique dum equos, exercitumque lassum refoveret, illicò Cniva cum Gothis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu, Imperatorem cum paucis, qui fugere quiverant, ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbavit: ubi tunc Gallus Dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde, quàm de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cniva verò diu obsessam invadit Philippopolim; prædaque potitus, Priscum Ducem, qui inerat, sibi fœderavit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum, illicò Decii filium sagitta saucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animadvertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio unius militis non est Reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes invadit, aut mortem, aut ultionem filii exposcens, veniensque * abrupto Mœsiæ civitatem, circumseptus à Gothis & ipse extinguitur, Imperii finem, vitæque terminum faciens. Qui locus hodieque Decii ara dicitur, eò quòd ibi ante pugnam miserabiliter idolis immolaret.

Trajanus ædificavit Nicopolim.

* Al. *Hæmi*

* Al. *ad Abitrum.*

Decii ara unde dicta.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Quo pacto Gallus, & Volusianus fœdus cum Gothis inierint; & Æmylianus Mœsiam infestarit.

DEfuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus Regno potiti sunt Romanorum, quando & * pestilens morbus penè istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis fœdavit, supra modum quoque Alexandriam, totiusque Ægypti loca devastans, Dionysio historico super hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit venerabilis martyr Christi Episcopus Cyprianus in libro, cujus titulus est de Mortalitate. Tunc & Æmylianus quidam, Gothis sæpe ob Principum negligentiam Mœsiam devastantibus, ut vidit licere, nec à quoquam sine magno Reipublicæ dispendio removeri, similiter suæ fortunæ arbitratus posse evenire, tyrannidem in Mœsiam arripuit; omnique manu militari ascita, cœpit urbes & populos devastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum Reipublicæ parturivit; qui tamen in ipso penè nefario conatus sui initio extinctus, & vitam & Imperium, quod * invadebat, amisit. Supradicti verò Gallus, & Volusianus Imperatores, quamvis vix biennio in Imperio perseverantes, ab hac luce migrarint: tamen ipso biennio, quo affuêre, ubique pacati, ubique regnavêre gratiosi, * præterquam quòd unum eorum fortunæ reputatum est, id est, generalis morbus: sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox ut Imperium adepti sunt, fœdus cum gente Gothorum pepigêre, & nec longo intervallo utrisque Regibus occumbentibus Gallienus arripuit Principatum.

* Al. *pestilens eum morbus.*

* Al. *imbiebat.*

* Niv. *propterque.*

CAPUT VIGESIMUM.

Gothi regnante Gallieno in Asiam involant: Dianæ Ephesinæ templum incendunt: Chalcedoniam subvertunt: Trojam vastant: Thraciam infestant.

HOc in omni lascivia resoluto, Respa, & Veduco, * Thuro, Varoque Duces Gothorum sumptis navibus Asiam transiêre, fretum Hellesponticum transvecti: ubi multis ejus provinciæ civitatibus populatis, opinatissimum illud Ephesi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt: partibus Bithyniæ delati, Chalcedoniam subvertêre, quam pòst Cornelius Avitus aliqua parte reparavit. Quæ hodieque quamvis Regiæ urbis * civitate congaudeat: signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet * posteritatis. Hac ergo felicitate Gothi, qua intravêre partibus Asiæ præda, spolioque potiti, Hellesponticum fretum retransmeant, vastantes in itinere suo Trojam, Iliumque, quæ vix à bello illo Agamemnoniaco aliquantulum * respirantes, rursus hostili mucrone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hæmi montis mari vicinam Anchialos civitatem aggressi mox adeunt, urbem quam dudum Sardanapalus Rex Parthorum inter limbum maris & Hæmi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lavacris, quæ à quintodecimo milliario Anchialitanæ civitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis * igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino præcipuè ad sanitatem infirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi.

* Al. *Tharuaroque.*

* Al. *vicini tate.*

* Al. *potestatis.*

* Al. *se reparantes.*

* Al. *ad tumillarium.*

* Al. *ignita*

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Maximianus Imp. Gothorum auxilio maximas victorias de Parthis, & Persis reportavit. Constantinus etiam eorum auxilio multa præclarè gessit.

POst hæc à Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romanorum contra Parthos rogati, ubi datis auxiliaris, fideliter decertati sunt. Sed postquam Cæsar Maximianus penè cum eorum solatio Narsem Regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, ejusque omnes opes, simulque uxores, & filios deprædasset, Achillemque in Alexandria cum Diocletiano superasset, & Maximianus Herculius in Africa * Quinquegentianos attrivisset, pacem Reipublicæ nacti, cœpêre quasi Gothos negligere. Nam sine ipsis dudum contra quasvis gentes Romanus exercitus difficilè decertatus est. Apparet namque frequenter, quomodo invitabantur, sicut & sub Con-

* Niv. *Quinquangentianos.*

* Al. *Quinquagintianos.*

stantino rogati sunt, & contra cognatum ejus Licinium arma tulêre, eumque devictum, & in Thessalonica clausum, privatum Imperio, Constantini victoris gladio truciderunt. Nam & dum famosissimam, & Romæ æmulam in suo nomine conderet civitatem, Gothorum interfuit operatio, qui fœdere inito cum Imperatore, 40 suorum millia illi in solatia contra gentes varias obtulêre; quorum & numerus, & millia usque ad præsens in Republica nominantur, id est Fœderati. Tunc etenim sub * Ararici, & Aorici Regum suorum florebant Imperio. Post quorum decessum successor Regni extitit Geberich, virtutis, & nobilitatis eximiæ.

* Al. Ariani, & Arici.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Geberichus Gothorum Rex Visumaro Vuandalorum Regi bellum infert, & vincit. Pauci Vuandali è clade superstites Pannoniam à Constantino inhabitandam petunt, & obtinent.

NAm is Helderich patre natus, avo Ovida, proavo Cnivida, gloriam generis sui factis illustribus exæquavit: primitias Regni sui mox in Vuandalica gente extendere cupiens, contra Visumar eorum Regem Asdingorum è stirpe, quæ inter eos eminet, genusque indicat bellicosissimum, Dexippo historico referente, qui eos ab Oceano ad nostrum limitem vix in anni spatio pervenisse testatur præ nimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, ubi Gepidæ sedent, juxta flumina Marisia, Miliare, & Gilfil, & Grissia, qui amnes supradictos excedit. Erant namque illis tunc ab oriente Gothi, ab occidente Marcomanni, à septentrione Hermunduri, à meridie Hister, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vuandalis commorantibus, bellum indictum est à Geberich Rege Gothorum ad littus prædicti amnis Marisiæ, ubi tunc diu certatum est ex æquali. Sed mox ipse Rex Vuandalorum Vvisimar magna cum parte gentis suæ prosternitur. Geberich verò Ductor Gothorum eximius, superatis deprædatisque Vvandalis, ad propria loca unde exierat remeavit. Tunc perpauci Vvandali qui evasissent, collectâ * imbellium suorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi à Constantino Principe petiêre, ibique per * 40 annos plus minùs sedibus locatis, Imperatorum decretis ut incolæ famulatum. Unde etiam post longum ab Stilicone Magistro militum, & Exconsule, ac Patricio invitati, Gallias occupavêre: ubi finitimos deprædantes, non adeò fixas sedes habuêre.

* Al. in bello.

* Niv. 60.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

De Ermanarici Regis Gothorum, qui Alexandro Magno ob multas gentes, quas perdomuit, comparatus fuit, in Erulos, Venetos, & Æstrogotos expeditionibus, & victoriis.

GOthorum Rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod Ermanaricus nobilissimus Amalorum in Regno successit, qui multas, & bellicosissimas * Arctoas gentes perdomuit, suisque parêre legibus fecit. Quem meritò nonnulli Alexandro magno comparavêre Majores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Thuidos in Aunxis, Vasinabroncas, Merens, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athual, Navego, Bubegentas, Coldas; & cùm tantorum servitio * charus haberetur, non passus est nisi & gentem Erulorum, quibus præerat Alaricus, magna ex parte trucidatam, reliquam suæ subigeret ditioni. Nam prædicta gens, Ablavio historico referente, juxta Mæotidas paludes habitans in locis stagnantibus, quas Græci Ele vocant, Eruli nominati sunt: gens quantò velox, eò amplius superbissima. Nulla siquidem erat tunc gens, quæ non levem armaturam in acie sua ex ipsis elegerint. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sæpe bellantibus non evacuaretur: Gothorum tamen stabilitati subjacuit, & tarditati; fecitque causa fortunæ, ut & ipsi inter reliquas gentes Getarum Regi Ermanarico servirerint. Post Erulorum cædem idem Ermanaricus in Venetos arma commovit; qui quamvis armis despecti, sed numerositate pollentes, primò resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo * in bello, præsertim ubi & multitudo armata advenerit; nam hi, ut initio expositionis, vel catalogo gentis dicere cœpimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina reddidêre, id est Veneti, Antes, Sclavi; qui quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deserviunt: tamen tunc omnes Ermanarici imperiis servière. Æstrorum quoque similiter nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse * prudentiæ virtute subegit, omnibusque Scythiæ, & Germaniæ nationibus ac si propriis laboribus imperavit.

* Al. A... re. genres.

* Al. clarus.

* Al. imbellis.

* Al. ... sa & .

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

De Hunnorum execranda origine; veneficarum scilicet cum immundis spiritibus congressu. Et de Hunnorum in Ostrogothos Scythicos expeditione: ubi & de immani & terribili Hunnorum vultu.

POst autem non longi temporis intervallum, ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert Antiquitas, ita extitisse comperimus. Filimer Rex Gothorum, & Gandarici magni filius, post egressum Scantiæ Insulæ jam quinto loco tenens Principatum Getarum, qui & terras Scythicas cum sua gente introisset, sicut à nobis dictum est, reperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone a Aliorumnas is ipse cognominat; easque habens suspectas, de medio sui proturbat, longéque ab exercitu suo fugatas, * in solitudinem coëgit terræ. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, & earum se complexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum edidêre; quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quæ humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati, Gothorum finibus advenêre. Quorum natio sæva, ut Priscus historicus refert,

* Al. in solitudine coegit errare.

in Mæotide palude ulteriorem ripam insedit, venatione tantùm, nec alio labore experta, nisi quòd postquam crevisset in popolos fraudibus, & rapinis vicinam gentem conturbavit. Hujus ergo, ut assolent, venatores, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animadvertunt quomodo ex improviso cerva se illis obtulit, ingressaque palude nunc progrediens, nunc subsistens, indicem se viæ tribuit. Quam secuti venatores, paludem Mæotidem, quam imperviam ut pelagus existimabant, pedibus transiêre. Mox quoque, ut Scythica terra ignotis apparuit, cerva disparuit. Quod credo spiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Scytharum invidiam egère. Illi verò, qui præter Mæotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ, & ut sunt solertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum, divinitùs sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edicunt, Scythiam laudant, persuasaque gente sua, viâ, quam cerva indice didicêre, ad Scythiam properant, & quantoscumque * priùs in ingressu Scytharum habuêre, litavêre Victoriæ, reliquos perdomitos subegêre. Nam mox ingentem illam paludem transiêre, illico * Alipzuros, * Alcidzuros, Itamaros, Tuncassos, & Boiscos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuêre. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu, formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugavêre. Nam & quos bello forsitan minimè superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes, terribilitate fugabant; eo quòd erat eis species pavenda nigredine, sed velut quædam, si dici fas est, deformis offa, non facies, habensque magis puncta, quàm lumina. Quorùm animi fiduciam torvus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desæviunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt: quia facies ferro sulcata, tempestivam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi: scapulis latis, & ad arcus sagittasque parati: firmis cervicibus, & in superbia semper erecti. Hi vero sub hominum figura vivunt belluinâ sævitiâ. Quod genus expeditissimum, multarumque nationum grassatorem Getæ ut viderunt, expavescunt: suoque cum Rege deliberant qualiter se à tali hoste subducant. Nam Ermanaricus Rex Gothorum, licet, ut superiùs retulimus, multarum gentium extiterit triumphator: de Hunnorum tamen adventu dum cogitat, Roxolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quamdam mulierem Sanielh nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulento discessu, Rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisque cursibus, per diversa divelli præcepisset: fratres ejus Sarus, & Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere saucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valetudinem captans Balamir Rex Hunnorum, in Ostrogothas movit procinctum: à quorum societate jam Vesegothæ discessêre, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quàm etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandævus & plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis prævalere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere, & Ostrogothas nuncupari.

* fortè obvios.

*Al. Alpidzyros, Aich. tidzyros, Itimaros, Tunca ces, & Baesbos.

a *Aliàs* Alrorunis, quæ & hodie vocantur Alrunæ, Hisp. Bruxs. B. Vulc.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

Vesegothæ, Ostrogothis à Vandalis victis, à Valente Imp. Mœsiam habitandam appetunt & obtinent; & cum Christiani fieri cuperent, Valens ut Arianus, prædicatores Arianos ad eos mittit, & perfidiæ suæ veneno inficit.

VEsegothæ, id est, alii eorum socii, & occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant: diuque cogitantes, tandem communi placito Legatos ad Romaniam direxêre, ad Valentem Imperatorem, fratrem Valentiniani Imperatoris senioris, ut partem Thraciæ, sive Mœsiæ si illis traderet ad colendum, ejus legibus viverent, ejusque imperiis subderentur. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguæ suæ donaverit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ultrò petere voluisset; susceptosque in Mœsiæ partibus Getas, quasi murum Regni sui contra cæteras gentes statuit. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia saucius, nostrarum partium omnes Ecclesias obturasset, suæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus & ignaris illicò perfidiæ suæ virus defundunt. Sic quoque Vesegothæ à Valente Imperatore Ariani potiùs, quàm Christiani effecti. De cætero tam Ostrogothis, quàm Gepidis parentibus suis per affectionis gratiam evangelizantes, hujus perfidiæ culturam edocentes, omnem ubique linguæ hujus nationem ad culturam hujus sectæ invitavêre. Ipsi quoque, ut dictum est, Danubium transmeantes, Daciam Ripensem, Mœsiam, Thraciasque permissu Principis insedêre.

Fines Imperii Romani.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

Vesegothi Romanorum subditi, ingenti fame pressi, & à Ducibus Romanis pessimè habiti, sese in libertatem vendicant, & Thracias, Daciamque Ripensem occupant. Valens Imp. qui eos Ariana perfidia infici curarat, divinâ vindictâ ab ipsis comburitur.

EVenit his, ut adsolet gentibus needum bene loco fundatis, penuria famis. Cœpêre autem Primates eorum & Duces, qui Regum vice illis præerant, id est Fridigernus, Alatheus, & Safrach exercitus inopiam condolere, negotiationemque à Lupicino, Maximoque Romanorum Ducibus expetere. Verùm quid non auri sacra fames compellit adquiescere? Cœperunt Duces, avaritia com-

compellente, non solùm ovium, boumque carnes, verumetiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno contradere: adeò ut quodlibet mancipium in unum panem, aut decem libras in unam carnem mercarentur. Sed jam mancipiis, & supellectili deficientibus, filios eorum avarus mercator * victus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam; dum misericorditer alendus quis venditur, quàm moriturus servatur.

* Al. victus famis. Vel: in tempore famis venditi.

Contigit enim illo sub tempore ærumnoso, ut Lupicinus Ductor Romanorum Fridigernum Gothorum Regulum ad convivium invitaret, dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli nescius, cum paucorum comitatu ad convivium veniens, dum intus in prætorio epularur, clamorem miserorum morientium audiret, jamque alia in parte socios ejus reclusos, dum milites Ducis sui jussu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emissâ jam suspectis auribus intonaret; illicò apertos ipsos dolos cognoscens Fridigernus, evaginato gladio in convivio, non sine magna temeritate, velocitateque egreditur, suosque socios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui, nactâ occasione votivâ, elegerunt viri fortissimi in bello magis, quàm in fame deficere, & illicò in Ducum Lupicini, & Maximi armantur occisionem. Illa namque dies Gothorum famem, Romanorumque securitatem ademit: cœperuntque Gothi jam non ut advenæ & peregrini: sed ut cives & domini possessoribus imperare, totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens Imperator, mox armato exercitu, in Thraciarum partes digre ditur: ubi lachrymabili bello commisso, vincentibus Gothis, in quodam prædio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quòd Imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, igneque, ut assolet, sæviente ab inimico supposito, cum Regali pompa crematus est, haud secus quàm Dei prorsus judicio; ut ab ipsis igne combureretur, quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinasset, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorsisset. Quo tempore Vesegothæ Thracias, Daciamque Ripensem post tanti gloriam trophæi, tanquam solo genitali potiti, cœperunt incolere.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Vesegothæ Theodosio Imp. eis internecionem moliente, eo ægrotante ad Thessaliam, Epiros, & Achaiam, & Pannoniam prædandas digrediuntur. Gratianus Imp. fœdus cum iis init, quod & Theodosius sanxit.

SEd Theodosium ab Hispania Gratianus Imperator electum in orientali Principatu loco Valentis patrui subrogat, militarique disciplina mox in meliori statu reposita, ignaviam priorum Principum, & desidiam exclusam Gothus ut sensit pertimuit. Nam Imperator acri omnino ingenio, virtuteque, & consilio clarus, cùm præceptorum severitate, & liberalitate, blanditiéque sua remissum exercitum ad fortia provocaret. At verò ubi milites Principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere tentant, eosque Thraciæ finibus pellunt: sed Theodosio Principe penè tunc usque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, divisoque exercitu, Fridigernus ad Thessaliam prædandam, Epiros, & Achaiam digressus est: Alatheus verò, & Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierunt. Quod cùm Gratianus Imperator, qui tunc Romà in Gallias ob incursionem Vandalorum recesserat, comperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbente, Gothi magis sævirent, mox ad eos collecto venit exercitu; nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribusque victurus, pacemque & victualia illis concedens, cum ipsis * inito fœdere fecit. Ubi verò post hæc Theodosius convaluit Imperator, reperitque Gratianum cum Gothis & Romanis pepegisse fœdus, quod ipse optaverat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consistit.

* Al. inita fœdera.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

Atanaricus Vesegotharum Rex, Fridigerni successor, à Theodosio Imp. Constantinopolim evocatus, magnis honoribus ab eo afficitur, ibique moritur: ubi & de Fœderatis, & de Theodosii adversus Eugenium tyrannum, qui Gallias occuparat, auxilio Vesegotharum victoria.

ATanaricum quoque Regem, qui tunc Fridigerno successerat, datis sibi muneribus sociavit moribus suis benignissimis, & ad se eum in Constantinopolim accedere invitavit. Qui omnino libenter acquiescens, Regiam urbem ingressus est, miransque: En, inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ urbis; & hoc illuc oculos volvens, nunc situm urbis, commeatumque navium, nunc mœnia clara prospectans miratur, populosque diversarum gentium quasi fonte in uno, è diversis partibus scaturiente unda, sic quoque militem ordinatum aspiciens: Deus, inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis adversus eum manum moverit, ipse sui sanguinis reus existit. In tali ergo admiratione, majoreque à Principe honore suffultus, paucis mensibus interjectis ab hac luce migravit. Quem Princeps affectionis gratiâ penè plus mortuum, quàm vivum honorans, dignæ tradidit sepulturæ; a ipse quoque in exequiis feretro ejus præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in servitio Theodosii Imperatoris perdurans, Romano se Imperio subjiciens, cum milite velut unum corpus efficit, milliaque illa dudum sub Constantino Principe fœderatorum renovata, & ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus Imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quàm 20. millia armatorum fideles sibi, & amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus, ultionem exegit.

a Hinc collige morem priscum. Olim enim turba & pompa funus præcedebat, ut liquet ex Am. Marcellino pag. 440. *Jures.*

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

Vesegothæ subtractis sibi à Theodosii filiis consuetis donis, pertæsi otii, Alaricum sibi Regem eligunt, & Italiam invadunt.

* Al. gentis.

POstquàm verò Theodosius amator pacis * gentisque Gothorum rebus excessit humanis, cœperunt ejus filii utramque Rempub. luxuriosè viventes adnihilare, auxiliariisque suis, id est, Gothis consueta dona subtrahere. Mox Gothis fastidium eorum increvit, verentesque ne longa pace eorum resolveretur fortitudo, ordinant super se Regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas, Baltharumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, id est, audax nomen inter suos acceperat. Mox ut ergo antefatus Alaricus creatus est Rex, cum suis deliberans suasit suo labore quærere Regna, quàm alienis per otium subjacere; & sumpto exercitu, per Pannonias, Stilicone & Aureliano Consulibus, & per * Firmium dextro latere quasi viris vacuam intravit Italiam. Nullo penitùs obsistente ad pontem applicuit Candiniani, qui tertio milliario ab urbe erat Regia Ravennate. Quæ urbs inter paludes, & pelagus, interque Padi fluenta uni tantùm patet accessui, cujus dudum, ut tradunt Majores, possessores Eneti, id est, laudabiles dicebantur. Hæc in sinu Regni Romani super mare Jonium constituta, in modum * influentium aquarum redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu de Corcyra, atque Helladis partibus navigat dextrum latus, primùm Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam, Histriamque, & sic Venetias radens palmula navigat. Ab occidente verò habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionali quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa vocatur Asconis. A meridie idem ipse Padus, quem solum fluviorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto Imperatore altissima fossa demissus, qui septima sui alvei parte mediam influit civitatem, ad ostia sua amœnissimum portum præbens, classem 240. navium, Dione referente, tutissimâ dudum credebatur recipere statione. Qui nunc, ut Fabius ait, quòd aliquandu portus fuerat, spatiosissimos hortos ostendit, arboribus plenos: verùm de quibus non pendeant vela, sed poma. Trino siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminaque positione exultat, id est, prima Ravenna, ultima Classis, media * Cæsarea, inter urbem & mare, plena mollitie, arenaque munita, vectationibus apta.

* Fortè Sirmium.

Obiter Ravennæ descriptio.

* Fortè ad-ludendum injuste.

* Al. Cesarea.

CAPUT TRIGESIMUM.

Alaricus Stiliconem Gothos inopinatò bello adorsum, cadit; Italiam vastat, Romam spoliat. Inde, in Africam cogitans, cum spoliis moritur. Vesegothæ Alaricum in alveo fluminis Busentini mirâ ratione sepeliunt.

VErumenimverò cùm in ea civitate Vesegotharum applicuisset exercitus, & ad Honorium Imperatorem, qui intus residebat, legationem misisset, quatenus si permitteret, ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credi posset: sin autem aliter, bellando quisquem valebat expelleret; * etiam securus, qui victor existeret, imperaret. Honorius Imp. utramque pollicitationem formidans, suoque cum Senatu inito consilio, quomodo eos extra fines Italos expelleret, deliberabat. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus provincias longè positas, id est, Gallias, Hispaniasque, quas jam penè perdidisset, & Gizerichi eas Vvandalorum Regis vastaret irruptio, si valeret Alaricus sua cum gente sibi tamquam lares proprios vendicaret, donatione facto oraculo confirmatâ. Consentiunt Gothi hac ordinatione, & ad traditam sibi patriam proficiscuntur. Post quorum discessum nec quicquam mali in Italia perpetratum, Stilico Patricius, & socer Honorii Imperatoris, (nam utramque ejus filiam, id est, Mariam & * Ermantiam, quas sibi Princeps unam post unam sociavit, utramque virginem & intactam Deus ab hac luce migrare præcepit) hic ergo Stilico ad Polentiam civitatem in alpibus Coccis locatam dolosè accedens, nihilque mali suspicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ suamque deformitatem ruit in bellum. Quem ex improviso Gothi cernentes, primò perterriti sunt: sed mox recollectis animis, &, ut solebant, hortationibus excitati, omnem penè exercitum Stiliconis in fugam conversum, usque ad internecioné dejiciunt, furibundoque animo arreptum iter deserunt, & in Liguriam post se, unde jam transierant, revertuntur; ejusque prædis spoliisque potiti, Æmyliam pari tenore devastant, Flaminiæque aggerem inter Picenum & Thusciam, usque ab urbem Romam discurrentes, quicquid inter utrumque latus fuit, in prædam diripiunt; ad postremum Romam ingressi, Alarico jubente spoliant tantùm; non autem, ut solent gentes, ignem supponunt, nec locis Sanctorum in aliquo penitùs injuriam irrogari patiuntur. Exindeque egressi, per Campaniam, & Lucaniam simili clade peracta, Brutios accesserunt: ubi diu residentes, ad Siciliam, exinde ad Africam transire deliberant. Brutiorum siquidem regio in extremis Italiæ finibus Australi interjacens parti, angulus ejus Apennini montis initium facit, Adriæque pelagus ut lingua porrecta à Tyrreno æstu sejungens, nomen quondam à Brutia sortitur Regina. Ibi ergo veniens Alaricus Rex Vesegotharum cum opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat, exinde, ut dictum est, per Siciliam in Africam quietam patriam transire disponit. Cujus, quia non est liberum quodcumque homo sine nutu Dei disposuerit, fretum illud horribile aliquantas naves sub-

* Fortè &c jam.

Honorius duas sorores illicitè & infelici eventu uxores ducit.

* Al. Thermantiam.

mersit, plurimas conturbavit. Qua adversitate repulsus Alaricus, dum secum quid ageret deliberaret, subitò immatura morte præventus rebus excessit humanis. Quem nimia dilectione lugentes, * Barentinum amnem juxta Consentinam civitatem de alveo suo derivant. Nam hic fluvius à pede montis juxta urbem dilapsus, fluit unda salutifera. Hujus ergo in medio alveo, collecto captivorum agmine, sepulturæ locum effodiunt, in cujus foveæ gremio Alaricum cum multis opibus obruunt; rursusque aquas in suum alveum reducentes, ne à quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt.

* Al. Basentum.

CAPUT TRIGESIMUM PRIMUM.

Athaulphus Alarici successor Italiam spoliat. Placidiam Theodosii Imp. germanam uxorem ducit. Ex Italia in Gallias, ad exigendos inde Vvandalos, & Alanos transit. Inde in Hispaniam, ibi interficitur. Item Regericus 3. Vesegotharum Rex interficitur.

MOrtuo Alarico Vesegotha, Regnum Athaulfo ejus consanguineo, & forma & mente conspicuo tradunt. Nam erat quamvis non adeo proceritate staturæ formatus, quantùm pulchritudine corporis vultuque decorus. Qui suscepto Regno revertens item ad Romam, si quid primùm remanserat; more locustarum erasit; nec tantùm privatis divitiis Italiam spoliavit, imo & publicis, Imperatore Honorio nihil resistere prævalente; cujus & germanam Placidiam, Theodosii Imperatoris ex altera uxore filiam, urbe captivam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem, formæque pulchritudinem, & integritatem castitatis attendens, in * Forolivii Æmyliæ civitate suo matrimonio legitimè copulavit; ut gentes, hac societate comperta, quasi adunata Gothis Republica efficaciùs terrerentur, Honoriumque Augustum, quamvis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: ubi cùm advenisset, vicinæ gentes perterritæ, in suis se finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quàm Burgundiones. Nam Vvandali & Alani, quos supra diximus, permissu Principum Romanorum utraque Pannonia resedère; nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitrantes tutum fore, si reverterentur, ad Gallias transiere. Sed mox à Galliis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Hispania se reclusère: adhuc memores ex relatione Majorum suorum, quid dudum Geberic Rex Gothorum genti suæ præstitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliæ Athaulfo patuère venienti. Confirmato ergo Gothis Regno in Galliis, Hispanorum casu cœpit dolere, eosque deliberans à Vvandalorum incursibus eripere, per suas opes Barcilonam cum certis fidelibus delectis, plebeque imbelli interiores Hispanias introivit: ubi sæpe cum Vvandalis decertans, tertio anno postquam Gallias, Hispaniasque domuisset, occubuit; gladio ilio perforato Vernulfi, de cujus solitus erat ridere statura. Post cujus mortem Regericus Rex constituitur: sed & ipse suorum fraude peremptus, ocyus vitam cum Regno reliquit.

* Al. Forocornelii.

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

Valia 4. Vesegotharum Rex pace cum Honorio Imp. inita, Placidiam Romanis reddit. Item de Constantino, Constante, Jovino, & Sebastiano Galliæ invasoribus.

DEhinc jam quartus ab Alarico Rex constituitur Valia, nimis destrictus, & prudens: contra quem Honorius Imperator * Constantinum virum industria militari pollentem, multisque prœliis gloriosum cum exercitu dirigit: veritus ne fœdus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Repub. insidias moliretur, vicinis sibi gentibus repulsis; simulque desiderans germanam suam Placidiam subjectionis opprobrio liberare: paciscens cum Constantino, ut aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum Regnum revocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo placito Constantinus ovans cum copia armatorum, & penè jam Regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia Rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pirenæi occurrit: ubi ab utraque parte legatione directa, ita convenit pacisci; ut Placidiam sororem Principis redderet, suaque solatia Romanæ Reipublicæ, ubi usus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias invadens Imperium, filium suum Constantem ex Monacho fecerat Cæsarem: sed non diu tenens Regnum præsumptum, mox fœderatis Gothis Romanisque, ipse occiditur Arelati, filius verò ejus Viennæ. Post quos item Jovinus, ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam existimantes, pari exitio periére. Nam duodecimo anno Regni Valiæ, quando & Hunni post penè quinquaginta annos invasa Pannonia à Romanis & Gothis expulsi sunt, videns Valia Vvandalos in suis finibus, id est, Hispaniæ solo, audaci temeritate ab interioribus partibus * Galliæ, ubi eos fugaverat dudum Athaulfus, egressos, cuncta in prædis vastare, eo tempore quo Hierius, & Ardaburius Consules extitissent; nec mora, mox contra eos movit exercitum.

* Al. Constantium.

* Al. Galliciæ.

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

De Vvandalorum Regum serie in Africa per annos fere centum, utque Belisarius de Gilimere Constantinopolim adducto triumpharit, & Africa rursum Imperio Romano adjecta fuerit. Item de Valiæ morte.

SEd Gizericus Rex Vvandalorum jam à Bonifacio in Africam invitatus, qui Valentiniano Principi veniens in offensam, non aliter quàm se malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos invitans, per tractum angustum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix septem millibus Africam ab Hispaniis dividit, ostioque maris Tyrrheni Oceani æstum egerit, transposuit.

Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in Urbe notissimus, statura mediocris, & equi casu claudicans, animo profundus, sermone * rarus, luxuriæ contemptor, ita turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes providentissimus, semina contentionum jacere, odia miscere paratus. Talis Africæ Rempub. precibus Bonifacii, ut diximus, invitatus intravit: ubi ad Divinitatem, ut fertur, acceptá auctoritate diu regnans, ante obitum suum filiorum agmen accitum ordinavit, ne inter ipsos de Regni ambitione esset dissensio: sed ordine quisque & gradu suo, qui aliis superviveret, id est, seniori suo fieret sequens successor, & rursus ei posterior ejus. Quod observantes per annorum multorum spatia, Regnum feliciter possedére; nec, quod in reliquis gentibus adsolet, intestino bello fœdati sunt, suoque ordine unus post unum suscipiens Regnum, in pace populis imperatunt. Quorum ordo iste, ac successio fuit. Primum Gizericus, qui pater & Dominus, sequens Hunnericus, tertius Gundamundua, quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo, malo gentis suæ, Gelimer, immemor atavi præceptorum, de Regno ejecto & interempto, tyrannidem præsumpsit: sed non ei cessit impunè quod fecerat. Nam Justiniani Imperatoris ultio in eo apparuit, & cum omni genere suo, opibusque, quibus amore prædonis incubabat, Constantinopolim delatus per virum gloriosissimum Belisarium, Magistrum militum orientalem, & Consulem ordinarium, atque Patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit; seramque sui pœnitudinem, cùm se videret de fastigio Regali dejectum, privatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in divisione orbis terrarum tertia pars mundi describitur, centesimo ferè anno Vvandalico jugo erepta, in libertatem revocata est Regni Romani; & quam dudum ignavis Dominis, Ducibus infidelibus, à Reip. Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, solerti Domino & fideli Ductore tunc revocata, hodieque congaudet. Quamvis & post hæc aliquantum intestino prælio, Maurorumque infidelitate adtritam se lamentaverit: tamen triumphus Justiniani Imperatoris à Deo sibi donatus, quod inchoaverat ad finem usque perduxit. Sed nobis quid opus est, unde res non exigit, dicere? Ad propositum redeamus. Valia siquidem Rex Gothorum adeò cum suis in Vvandalos sævlebat, ut voluisset eos etiam in Africa persequi; nisi eum casus, qui dudum Alarico ad Africam tendenti contigerat, revocasset. Nobilitatus namque intra Hispanias, incruentaque victoria potitus, Tolosam revertitur; Romano Imperio, fugatis hostibus, aliquantas provincias, quod promiserat, derelinquens, sibique adversa post longum valetudine superveniente, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore, quo * Berimundus Torismundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiæ superiùs diximus, cum filio Vviritricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppressionibus subjacebant, ad Vesegotharum Regnum migravit. Conscius enim erat virtutis, & generis nobilitatis: faciliùs sibi credens Principatum à parentibus deferri, quem heredem Regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeò voluit quis esset ostendere. Et illi jam post mortem Valiæ Theodericum ei dedére successorem, ad quem veniens Berimund, animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinem commodà taciturnitate suppressit: sciens regnantibus semper de Regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinanda confundi. Susceptusque est cum filio suo à Rege Theoderico honorificè nimis; adeo ut nec consilio suo expertem, nec convivio faceret alienum, non tantùm pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gentis, quam non poterat occultare.

* Al. *ratus.*

* Al. *Beremude,*

CAPUT TREGESIMUM QUARTUM.

Theodericus 5. Vesegotharum Rex. In hunc Romani cum auxiliaribus Hunnis ruptâ pace exercitum ducunt. Fœdera firmantur. Attila pacatur. Item de Attilæ Aula.

DEfuncto Valia, ut superiùs quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciorque Theodericus successit in Regno: homo summa moderatione compositus, animi corporisque * virilitate abundans. Contra quem Theodosio, & Festo Consulibus, pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus secum junctis, in Gallias arma moverunt. Turbaverat namque eos Gothorum fœderatorum manus, quæ cum Caina Comite Constantinopolim * se fœderasset. Aëtius ergo Patricius tunc præerat militibus, fortissimorum Mæsiorum stirpe progenitus, in Dorostena civitate, à patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, Reipub. Romanæ singulariter natus, qui superbiam Suevorum, Francorumque barbariem immensis cædibus servire Romano Imperio coëgisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus movit procinctum, diuque ex utraque parte acie ordinata, cùm utrique fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinam concordiam redierunt; fœdereque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit uterque. Quâ pacatur Attila Hunnorum omnium Dominus, & penè totius Scythiæ gentium solus in mundo Regnator, qui erat famosâ inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem remissus à Theodosio juniore Priscus, tali voce inter alia refert. Ingentia siquidem flumina, id est, Tysiam, Tibisiamque, & Driccam transeuntes, venimus in locum illum, ubi dudum * Vidicula, Gothorum fortissimus, Sarmatum dolo occubuit. Indeque non longè ad vicum, in quo Rex Attila morabatur, accessimus: vicum, inquam, ad instar civitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur; ut vix ab intento posset junctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore dispositas. Area verò curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa Regiam Aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ Regis Barbariam totam tenentis: hæc captis civitatibus habitacula præponebat.

* Al. *utilitate*

* Al. *efferasset.*

* Al. *Vidigoia.*

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

De Attila Regis Hunnorum patre, fratribus, deque ipsius statura, forma, & moribus. Item de gladio Martis, quem ipse usurpavit. Locus insignis è Prisco historico.

IS namque Attila patre genitus Mundzucco, cujus fuêre germani Octar, & Roas, qui ante Attilam Regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum. Eorum ipse post obitum, cum * Bleta germano Hunnorum successit in Regnum; & ut antè expeditioni, quam parabat, par foret, augmentum virium parricidio quærit, tendens ad discrimen omnium nece suorum. Sed librante justitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis invenit. * Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum subjugavit, aliarumque gentium, quas tunc in ditione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos, Vesegothasque subdere peroptabat. Cujus exercitus quingentorum millium esse numerus ferebatur. Vir in * concussionem gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Qui quamvis hujus esset naturæ, ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, sacer apud Scytharum Reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Cùm pastor, inquiens, quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris inveniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incautè calcaverat, effossumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur se totius mundi Principem constitutum, & per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.

* Al. Bleda. Prosper. Budam.

* Al. Buda.

* Al. confusionem.

Gladius Martis apud Scythas sacer.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

Attila, suapte natura ad vastandum orbem paratus, à Gizerico Vvandalorum Rege multis muneribus ad id instigatur. Is omni ratione discordiam inter Romanos, & Gothos serere conatur: sed frustra. Epistola Valentiniani Imp. ad Vesegothas, eorumque responsum.

HUjus ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus Rex Vvandalorum, quem paulo antè memoravimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat: metuens ne Theodericus Vesegotharum Rex filiæ ulcisceretur injuriam, quæ Hunericho Gizerici filio juncta, priùs quidem tanto conjugio lætaretur: sed postea, ut erat ille & in sua pignora truculentus, ob suspicionem tantummodo veneni ab ea parati, eam naribus abscissis, truncatisque auribus spolians decore naturali, patri suo ad Gallias remiserat; ut turpe funus miseranda semper offerret; & crudelitas, quâ etiam moverentur externi, vindictam patris efficaciùs impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens, Legatos in Italiam ad Valentinianum Principem misit, serens Gothorum, Romanorumque discordiam; ut quos prælio non poterat concutere, odiis internis elideret: asserens se Reipub. ejus amicitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegotharum Regem sibi esse certamen, unde eum excipi libenter optaret. Cætera epistulæ usitatis salutationum blandimentis oppleverat, studens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad Regem Vesegotharum Theodericum dirigit scriptum, hortans ut à Romanorum societate discederet, recoleretque prælia, quæ paulo antè contra eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis, antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus Imperator ad Vesegothas, eorumque Regem Theodericum in his verbis legationem direxit. Prudentiæ vestræ est, fortissime gentium, adversus * urbis conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere servitium, qui causas prælii non requirit: sed quicquid commiserit hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbia licentiam satiat; qui jus fasque contemnens, hostem se exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se approbat inimicum. Recordamini, quæso, quod certè non potest oblivisci. Ab Hunnis casus est fusus: sed quod graviter agit, insidiis agit appetitum. Unde ut de nobis taceamus, potestis hanc inulti ferre superbiam? Armorum potentes favete propriis doloribus, & communes jungite manus. Auxiliamini etiam Respub. cujus membrum tenetis. Quàm sit autem nobis expetenda, vel amplexanda societas, hostes interrogate consilia. His & similibus Legati Valentiniani Regem permovêre Theodericum. Quibus ille respondit: Habetis, inquit, Romani desiderium vestrum, fecistis Attilam & nobis hostem. Sequimur illum quacumque vocaverit; & quamvis infletur de diversis superbarum gentium victoriis: norunt tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim grave, nisi quod causa debilitat: quando nil triste pavet, cui majestas arriserit. Acclamant responso comites Ducis; lætum sequitur vulgus. Fit omnibus ambitus pugnæ; hostes jam Hunni desiderantur. Producitur itaque à Rege Theoderico Vesegotharum innumerabilis multitudo: qui quatuor filiis domi dimissis, id est Friderico, & Turico, Rotemero, & Himmerit, secum tantùm Thorismund, & Theodericum majores natu participes laboris assumit. Felix procinctus, auxiliantium suave collegium habere, & solatia illorum, * quos delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte verò Romanorum tanta Patricii Aëtii providentia fuit, cui tunc innitebatur Respub. Hesperiæ plagæ, ut undique bellatoribus congregatis, adversus ferocem, & infinitam multitudinem non impar occurreret. His

* Al. orbis.

Nullum bellum grave, nisi quod causa debilitat.

* Al. quibus.

enim adfuêre auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, Litiani, Burgundiones, Saxones, Riparioli, Ibriones, quondam milites Romani, tunc verò jam in numero auxiliariorum exquisiti, aliæque nonnullæ Celticæ, vel Germanicæ nationes. Convenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricii nominantur, C. a leugas, ut Galli vocant, in longum tenentes, & 70 in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conseruntur acies utræque fortissimæ; nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. Quæ potest digna causa tantorum motibus inveniri? Aut quod odium in se cunctos animavit armari? Probatum est humanum genus Regibus vivere: quando unius mentis insano impetu strages sit facta populorum; & arbitrio superbi Regis momento dejicitur, quod tot sæculis natura progenuit.

a Leuga verbum Gallorum est, & merè Francicum, ut constat ex D. Hieronymo in Joelem, Paulo Diacono lib. 15. Amm. Marcell. lib. 15. pag. 68. & lib. 16. pag. 91. ex legibus Bajomar, & Rutelio lib. 2 Itener. ut enim Romani milliaribus, sic Galli leugis metiri soliti sunt. Juret.

CAPUT TRIGESIMUM SEPTIMUM.

De iis rebus, quæ in ipsorum bellorum motibus, priusquam prælium inter Romanos, & Hunnos committeretur, acciderunt.

Sed antequam pugnæ ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere, quæ in ipsis bellorum motibus accidêre: quia sicut famosum prælium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque Rex Alanorum metu futurorum perterritus, Attilæ se tradere pollicetur, & Aurelianam civitatem Galliæ, ubi tunc consistebat, in ejus jura transducere. Quod ubi Theodericus & Aëtius agnovêre, magnis aggeribus eamdem urbem ante adventum Attilæ destruunt, suspectumque custodiunt Sangibanum, & inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila Rex Hunnorum tali perculsus eventu, diffidens suis copiis, metuens inire conflictum, inrusque fugam revolvens ipso funere tristiorem, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantulum prædixêre solatii, quod summus hostium Ductor de parte adversa occumberet, relictaque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Cùmque Attila necem Aëtii, quòd ejus motibus obviabat, vel cum sua perditione duceret experendam, tali præsagio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor, circa nonam diei horam prælium sub trepidatione committit, ut si non secus cederet, nox imminens subveniret. Convenêre partes, ut diximus, in campos Catalaunicos.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

Positio loci, quo in Catalaunicis campis prælium inter Romanos, & Hunnos est commissum; & descriptio utriusque aciei.

Erat autem positio loci declivi tumore, in modum collis excrescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non parvum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothæ cum auxiliariis occuparunt. Relictoque de cacuminis ejus jugo certamine, dextrum cornu cum Vesegothis Theodericus tenebat, sinistrum Aëtius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem superiùs retulimus præfuisse Alanis, providentes cautione militari, ut eum, de cujus animo minùs præsumebant, fidelium turba concluderent. Facilè namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas. E diverso verò fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potiùs Rex hac ordinatione prospiciens; quatenus inter gentis suæ robur positus, ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua verò ejus multiplices populi, & diversæ nationes, quas ditioni suæ subdiderat, ambiebant. Inter quos Ostrogotharum præeminebat exercitus, Vvalamire, & Theodemire, & Vvidemire germanis ductantibus, ipso etiam Rege, cui tunc serviebant, nobilioribus: quia Amalorum generis eos potentia illustrabat; eratque & Gepidarum agmine innumerabili Rex ille fortissimus & famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attilam ejus consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitatem suam, eum & Vvalamirem Ostrogotharum Regem super cæteros regulos diligebat. Erat namque Vvalamir secreti tenax, blandus alloquio, doli ignarus. Ardarich fide & consilio, ut diximus, clarus. Quibus non immeritò contra parentes Vesegothas debuit credere * pugnatoribus. Reliqua autem, si dici fas est, turba Regum, diversarumque nationum Ductores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, & ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore & tremore unusquisque adstabat, aut certè quod jussus fuerat exsequebatur. Sed solus Attila Rex omnium Regum, super omnes & pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen montis invaderent, sed à Thorismundo, & Aëtio præventus est, qui eluctati collis excelsa ut conscenderent, superiores effecti sunt, venientesque Hunnos montis beneficio facilè turbavêre.

* Niv. pugnaturus.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

Attilæ oratio ad Hunnos, quâ eos ad prælium adversus Romanos ineundum exhortatur.

Tunc Attila, cùm videret exercitum causâ præcedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum. Post victorias

tantarum gentium, post orbem si consistatis edomitum, ineptum judicaverim, tamquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut novus Ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vos oportet audire. Quid autem aliud vos quàm bellare consueti? Aut quid forti suavius, quàm vindictam manu quærere? Magnum munus à natura, animum ultione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres: audaciores sunt semper, qui inferunt bellum. Adunatas despicite dissonas gentes. Indicium pavoris est, societate defendi. En ante impetum nostrum terroribus jam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & sera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Nota vobis sunt, quàm sint levia Romanorum arma; primo etiam non dico vulnere, sed ipso pulvere gravantur. Dum inordinatè coëunt, & acies testitudinemque connectunt, vos confligite præstantioribus animis, ut soletis, despicientesque eorum acies, Alanos invadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam victoriam quærere, unde se continet bellum. * Abscissa autem nervis mox membra relabuntur; nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia Hunni, nunc arma depromite: aut vulneratus quis adversarii mortem deposcat: aut illæsus hostium clade satietur. Victuros nulla tela convenient, morituros & in otio fata præcipitant. Postremò cur fortuna Hunnos tot gentium victores adseruerit, nisi ad certaminis hujus gaudia præparasset? Quis denique Mæotidarum iter aperiret Majoribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor eventu, hic campus est, quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela conjiciam. Si quis potuerit Attila pugnante otium ferre, sepultus est. His verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur.

* fortè, Abscissis.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Successus prælii commissi inter Romanos & Vesegothas adversus Hunnos. Theoderici Regis mors. Attila se plaustris vallat.

Et quamvis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen Regis cunctationem hærentibus auferebat. * Manu manibus congrediuntur; bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla usquam narrat Antiquitas: ubi talia gesta referuntur, ut nihil esset, quod in vita sua conspicere potuisset egregius, qui hujus miraculi privaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, rivulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus sanguine multo provectus, non auctus imbribus, ut solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coëgit in aridam sitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sorbebant, potantes sanguinem, quem fudêre sauciati. Hic Theodericus Rex, dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibusque suorum conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alii verò dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit quod Attilæ præsagio haruspices priùs dixerant, quamquam ille de Aëtio suspicaretur. Tunc Vesegothæ dividentes se ab Alanis, invadunt Hunnorum catervas, & penè Attilam trucidassent; nisi priùs providus fugisset, & se suosque illico intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusisset. Quamvis fragile munimentum, tamen quæsierunt subsidium vitæ, quibus paulò antè nullus poterat muralis agger obsistere. Thorismund autem Regis Theoderici filius, qui cum Aëtio collem anticipans, hostes de superiori loco proturbaverat, credens se ad agmina propria pervenire, nocte cæca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo dejecit, suorumque providentiâ liberatus, à præliandi intentione desiit. Aëtius verò similiter noctis confusione divisus, cùm inter hostes medios vagaretur, trepidus ne quid incidisset adversi Gothis, inquirens, tandemque ad socia castra perveniens, reliquum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta, cùm cadaveribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere; suam arbitrantur esse victoriam, scientesque Attilam non nisi magna clade confusum, bello confugisse: cùm tamen nil ageret vel prostratus abjectum, sed strepens armis tubis canebat, incursionemque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere, nec desinit fremitibus vicina terrere: sic bellicosissimus Rex victores suos turbabat inclusus. Conveniunt itaque Gothi Romanique, & quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittariis intra septa castrorum locatis, crebris ictibus arcerentur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum Regem adhuc & in supremo magnanimem, equinis sellis construxisse pyram, seseque, si adversarii irrumperent, flammis injicere voluisse: ne aut aliquis ejus vulnere lætaretur, * aut in potestatem tantorum hostium gentium Dominus perveniret.

* fortè legendum aut in potestatem hostium, tantarum gentium Dominus, &c.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

Thorismund Theoderico Regi patri suo exequias parat, & consilio Aetii Patricii, qui Hunnis funditus interemptis, malè à Gothis metuebat, Imperio Romano se recipit, & patri succedit. Franci & Gepidæ mutua clade se atterunt. Numerus cæsorum in prælio inter Romanos & Attilam.

Verùm inter has obsidionum moras Vesegothæ Regem, filii patrem requirunt, admirantes ejus absentiam, dum felicitas fuerit subsecuta. Cumque diutiùs exploratum, ut viris fortibus mos est, inter densissima cadavera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lachrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solent: nostra mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando tanti Regis efferre cadaver cum suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc justa solventes, armis insonantibus Regiam deferunt majestatem,

* fortè legendum manu.

fortissimusque Thorismund bene gloriosus, ad manes charissimi patris, ut decebat filium, exequias est prosecutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus; & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquiss Hunnorum mortem patris vindicare contendit, Aëtium Patricium, ac si seniorem, prodentiaque maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. Ille verò metuens, ne Hunnis funditus interemptis, à Gothis Romanorum premeretur Imperium, præber hac suasione consilium, ut ad sedes proprias remearet, Regnumque quod pater reliquerat, arriperet: ne germani ejus, opibus sumptis paternis, Vesegotharum Regnum pervaderent, graviterque dehinc cum suis, & quod pejus est, miserabiliter pugnaret. Quo responso non ambiguè, ut datum est, sed pro sua potiùs utilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas, dum suspicionibus occurrit, magna rerum agendarum occasione intercipitur. In hoc enim famosissimo, & fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus * 162. millia cæsa referuntur, exceptis 90. millibus Gepidarum & Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidêre vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quod de * inordinatis colligi solet, & inimicorum magis æstimans dolum, diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis Regis animus in antiqua fata revertitur. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, ubi & pugnaverat, Regia majestate subvectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet: ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius reperiret de Regni successione certamen.

* Al. 165.

* Al. inopinatis.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

Attila de Vesegotharum recessu à Romanis certior factus, ad oppressionem Romanorum omnibus viribus se confert. Aquileiam, Mediolanum, Ticinum vastat. Leo Papa ad eum accedit, & pacem Italiæ certis conditionibus impetrat. Attila ad suas sedes ultra Danubium remeat.

ATtila verò nacta occasione de recessu Vesegotharum, & quod sæpè optaverat, cernens hostium solutionem per partes, mox jam securus ad oppressionem Romanorum movit procinctum, primaque aggressione Aquileiensem obsedit civitatem, quæ est metropolis Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cujus ab oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibique cùm diu multoque tempore obsidens nihil penitus prævaleret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus; exercitu jam murmurante, & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum otrum solveret castra, an adhuc moraretur deliberat; animadvertit candidas aves, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de civitate fœtus suos trahere, atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et ut hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, * persensit, ad suos inquit: Respicite aves futurarum rerum providas perituram relinquere civitatem, casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum; rebus præsciis consuetudinem mutat ventura formido. Quid plura? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui, machinis constructis, omnibusque tormentorum generibus adhibitis, nec mora invadunt civitatem, spoliant, dividunt, vastantque crudeliter, ita ut vix ejus vestigia, ut appareant, reliquerint. Exhinc jam audaciores, & necdum Romanorum sanguine satiati, per reliquas Venetum civitates Hunni bacchabantur. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam Regiam urbem pari tenore devastant, necnon & Ticinum æquali sorte dejiciunt, vicinaque loca sævientes allidunt, demoliunturque penè totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, removere, non Urbi, cui inimici erant, consulentes: sed Alarici quondam Vesegotharum Regis objicientes exemplum, veriti Regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non supervixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus ancipiti negotio inter ire, & non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma advenit. Nam Leo Papa per se ad eum accedit in * Acrovento Mambuleio, ubi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox deposito exercitus furore, & rediens qua venerat, id est, ultra Danubium, promissa pace discessit; illud præ omnibus denuntians, atque interminando discernens, graviora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani Principis germanam, filiam Placidiæ Augustæ, cum portione sibi Regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim quia hæc Honoria, dum propter Aulæ decus, ac castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clandestino eunucho misso, Attilam invitasset, ut contra fratris potentiam ejus patrociniis uteretur; prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico compararet.

* Niv. præsensit.

Mediolanum urbs Regia.

* Al. in agro Venetûm Ambuleio.

Honoria Valentiniani filia Attilam in Italiam evocat.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Attila in Alanos trans Ligerim considentes movet. A Thorismundo Rege Vesegotharum conserto prælio in suas sedes fugere compellitur. Thorismundi cædes.

REversus itaque Attila in sedes suas, & quasi otii pœnitens, graviterque ferens à bello cessare, ad orientis Principem Marcianum Legatos dirigit, provinciarum restans vastationem, quod sibi promissa à Theodosio quondam Imperatore minimè persolveret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, ut erat versutus & callidus, alibi minatus, alibi arma sua commovit, & quod restabat indignationi, faciem in Vesegothas retorsit. Sed non eum, quem de Romanis, reportavit eventum. Nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris considentem statuit suæ redigere ditioni; quatenus mutata per ipsos belli facie,

facie, terribilior emineret. Igitur ab Dacia, & Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos movit procinctum. Sed Thorismund Rex Vesegotharum fraudem Attilæ non impari subtilitate persentiens, ad Alanos tota * subtilitate priùs advenit; ibique supervenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertóque prælio, penè simili eum tenore ut priùs in campis Catalaunicis, à spe removit victoriæ, fugatumque à partibus suis sine triumpho remittens, in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarum victoriarum Dominus, dum quærit famam perditoris abjicere, & quod priùs à Vesegothis pertulerat abolere; geminatam sustinuit, ingloriusque recessit. Thorismund verò repulsis ab Alanis Hunnorum catervis, sine aliqua suorum læsione Tolosam migravit, suorumque quieta pace composita, tertio anno Regni sui ægrotans, dum sanguinem tollit de vena, ab * Ascalcerno cliente inimicos nuntiante, armis subtractis, peremptus est. Una tamen manu, quam liberam habebat, scabellum tenens, sanguinis sui existit ultor, aliquantos insidiantes sibi extinguens.

* Niv. velocitate.

* Al. Ascabbamo.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

Theodericus Thorismundi frater Rex Vesegotharum Riciarium Suevorum Regem, qui Hispaniam invaserat, bello superat. Achialphum clientem Suevis præficit. Is tyrannidem affectans capite plectitur. Suevi permissu Theoderici Remismandum sibi Regem eligunt. Theoderici Regis mors.

Characteres hic mutati sunt ob Typographi errorem, qui aliter reparari non potuit.

POst cujus decessum, Theodericus germanus ejus Vesegotharum in Regno succedens, mox Riciarium Suevorum Regem cognatum suum reperit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, universam penè Hispaniam sibi credidit occupandam: judicans opportunum tempus surreptionis incomposita initia tentare Regnantis. Quibus antè Gallicia & Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Austrogoniam, ab occidente in promontorio sacrum Scipionis Romani Ducis monumentum, a septentrione Oceanum, à meridie Lusitaniam, & fluvium Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi vilitate divitias. Exinde ergo exiens Riciarius Rex Suevorum, nititur totam Hispaniã occupare. Cui Theodericus cognatus suus, ut erat moderatus, Legatos mittens, pacificè dixit, ut non solùm recederet à finibus alienis, verùm etiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille verò animo prætumido ait: Si hic murmuras, & me venire causaris: Tolosam, ubi tu sedes, venio; ibi si vales, resiste. His auditis, ægrè tulit Theodericus, compacatusque cum cæteris gentibus, arma movit in Suevos, Burgundionum quoque Gundiacum, & Hilpericum Reges auxiliares habens, sibique devotos. Ventum est ad certamen juxta flumen Urbicum, quod inter Asturicam Hiberiãque prætermeat; consertoque prælio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex justa parte pugnabat, victor efficitur, Suevorum gentes penè cunctas usque ad internecionem prosternens. Quorum Rex Riciarius relicta infesta victoria, hoste fugiens, in navi conscendit, adversaque procella Tyrrheni ostii repercussus, Vesegotharum est manibus redditus, miserabilem non differens mortem, cùm elementa mutaverit. Theodericus verò victor existens, subactis pepercit, nec ultra certamina sævire permisit, præponens Suevis, quos subegerat, clientem Atniulfum. Qui in brevi animum ad prævaricationem ex Suevorum suasionibus commutans, neglexit imperata complere, potiùs tyrannica elatione superbiens, credensque se ea virtute provinciam obtinere, qua dudum cum Domino suo eam subjecisset. Is siquidem erat Vvarnorum stirpe genitus, longè à Gothici sanguinis nobilitate sejunctus; idcirco nec libertati studens, nec patrono fidem servans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de Regno pervaso dejicerent, destinavit. Qui venientes, sine mora in primo eum certamine superantes, congruã factorum ejus ab eo exegerunt ultionem. Captus namque, & suorum solatio destitutus, capite plectitur; sensitque tandem iratum, qui propitium Dominum crediderat contemnendum. Tunc Suevi Rectoris sui interitum contuentes, locorum Sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille Pontificali reverentia suscipiens, non solùm impunitatem Suevorum indulsit: sed & ut sibi de suo genere Principem constituerent flexus pietate concessit. Quod & factum est, & Remismundum sibi Suevi Regulum ordinaverunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertiodecimo Regni sui anno Theodericus occubuit.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Euricus Vesegotharum Rex Theoderico succedit, Romanis Imperatoribus aliis super alios cæsis Gizericus Vvandalorum Rex Italiam invadit, Romam vastat. Euricus Gallias invadit, Britones Romanorum auxiliarios profligat, Arvernam Galliæ civitatem occupat.

CUi frater Euricus percupida festinatione succedens, sæva suspicione pulsatus est. Nam dum hæc circa Vesegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus Imperator dolo Maximi occisus est, & ipse Maximus tyrannico more Regnum invasit. Quod audiens Gizericus Rex Vvandalorum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romamque ingressus, cuncta devastat. Maximus verò fugiens, à quodam Urso milite Romano interemptus est. Post quem jussu Marciani Imperatoris orientalis, Majorianus occidentale suscepit Imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, movisset procinctum, Dertonæ juxta fluvium Ira cognomento occiditur. Cujus locum Severus invasit, qui tertio anno Imperii sui Romæ obiit. Quod cernens Leo Imperator, qui in orientali Regno Marciano successerat, Anthemium Patricium suum ordinans, Romæ Principem ordinavit. Qui veniens illico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, & penè tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum, & Regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, internecioni prostravit. Euricus ergo Vesegotharum Rex crebram mutationem Romanorum Principum cernens, Gallias suo jure nisus est occupare. Quod comperiens Anthemius Imperator, protinus solatia Britonum postulavit. Quorum Rex Riothimus cum 12 millibus veniens, in * Biturigas civitatem Oceano è navibus egressus, susceptus est. Ad quos Rex Vesegotharum Euricus innumerum ductans exercitum advenit, diuque pugnans, Riothimum Britonum Regem, antequam Romani in ejus societate conjungerentur, superavit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiens, ad Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore fœderatam, advenit. Euricus verò Rex Vesegotharum Arvernam Galliæ civitatem occupavit, Anthemio Principe jam defuncto; qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæviens, Romaniam trivisset, ipseque à genero peremptus, Regnum reliquit Olibrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar primus Patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardaburе & Patriciolo filiis, illo quidem olim Patricio, hoc autem Cæsare, generoque Leonis Principis appellato, spadonum ensibus in Palatio vulneratus interiit. Et

* Al. Petrib gas.

nec dum Olibrio 8. mense in Regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Ravennam plus præsumptione, quàm electione Cæsar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam Patricii sororis filius, à Regno dejiciens, in portu Romano Episcopum ordinavit. Tantas varietates mutationesque Euricus cernens, ut diximus superiùs, Arvernam occupat civitatem, ubi tunc Romanorum Dux præerat Decius nobilissimus Senator, & dudum Aviti Imperatoris, qui ad paucos dies Regnum invaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens Imperium, ultro recessit Placentiam, ibique Episcopus est ordinatus. Hujus ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria maximeque urbe Arvernate hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit Decio, relictis Galliis ad se venire, in locum ejus Oreste Magistro militum ordinato: qui Orestes suscepto exercitu, & contra hostes egrediens, à Roma Ravennam pervenit, ibique remoratus, Augustulum filium suum Imperatorem efficit. Quo comperto, Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit privatus Regno, ubi jam Glycerius dudum Imperator Episcopatum Salonitanum habebat: Augustulo verò à patre Oreste in Ravenna Imperatore ordinato.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Odonacer Turcilingorum Rex Italiam invadit, & subjugat.

NOn multum post Odonacer Turcilingorum Rex, habens secum Scyros, Herulos, diversarumque gentium auxiliarios, Italiam occupavit, & Oreste interfecto, Augustulum filium ejus de Regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castello exsilii pœna damnavit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis Imperium, quod septingentesimo nono Urbis conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorumque Regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc Regibus Romam, Italiamque tenentibus. Interea Odonacer Rex gentium omni Italia subjugata, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio Regni sui Brachilam Comitem apud Ravennam occidit, Regnoque suo confortato, penè per quatuordecim annos usque ad Theoderici præsentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem, unde digressi sumus, redeamus.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Euricus Vesegotharum Rex Arelatum, Massiliam, & Burgundiones subigit. Moritur. Alaricus Eurici filius, nonus Vesegotharum Rex.

EUricus Rex Vesegotharum Romani Regni vacillationem cernens, Arelatum, & Massiliam propriæ subdidit ditioni. Gezericus etenim Vvandalorum Rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit; quatenus ipse Leonis, vel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, præcaveret; egitque ut Orientale Imperium Ostrogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, ut in utraque Repub. hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret. Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias, Galliasque sibi jam jure proprio tenens, simul quoque & Burgundiones subegit, Arelatoque degens, decimo nono anno Regni sui vita privatus est. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno Regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustulo superiùs diximus, & in Alaricis provenisse cognoscitur, in eis sæpè Regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant. Quo interim nos prætermisso, sicut promisimus, omnem Gothorum texamus originem. Et quia dum utræque gentes tam Ostrogothæ, quàm etiam Vesegothæ in uno essent, ut valui, Majorum sequens dicta revolvi, divisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosecutus: necesse nobis est, iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiam actusque pari tenore exponere.

CAPUT QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Ostrogotharum Regum ab Ermanarici Regis decessione genealogia, usque ad Vvalamirum Thorismundi filium, & Attilæ mortem.

OStrogothæ Ermanarici Regis sui decessione à Vesegothis divisi, Hunnorum subditi ditioni, in eadem patria remorati sunt: Vvinithario tamen Amalo Principatus sui insignia retinente. Qui avi Ataulfi virtutem imitatus, quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen molestè ferens Hunnorum Imperio subjacere, paululum se subtrahebat ab illis, suamque dum nititur ostentare virtutem, in Antarum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatur: deinde fortiter egit, Regemque eorum Box nomine cum filiis suis, & 70 primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, ut dedititiis metum cadavera pendentium geminarent. Sed cùm tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus * Balamber Rex Hunnorum, sed * ascito ad se Sigismundo Hunimundi magni filio, qui juramenti sui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum Imperio subjacebat, renovatoque cum eo fœdere, super Vvinitharium duxit exercitum; diuque certantibus, primo & secundo certamine Vvinitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare quantam stragem de Hunnorum Vvinitharius fecit exercitu. Tertio verò prælio subreptionis auxilio ad fluvium nomine Erac, dum uterque ad se venissent, Balamber sagitta missa caput Vvinitharii sauciens, interemit; neptemque ejus * Vvaladamarcam sibi in conjugio copulans, jam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit: ita tamen, ut genti Gothorum semper unus proprius Regulus, quamvis Hunnorum consilio, imperaret. Et mox defuncto Vvinithario, rexit eos Hunimundus filius quondam Regis potentissimi Ermanarici, acer in bello, totiusque corporis pulchritudine pollens: qui post hæc contra Suevorum gentem feliciter dimicavit. Eoque defuncto, successit Thorismund filius ejus flore juventutis ornatus, qui secundo Principatus sui anno contra Gepidas movit exercitum; magnaque de illis potitus victoria, casu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, sic eum luxêre Ostrogothæ, ut * 40. per annos in ejus loco Rex alius non succederet; quatenus & illius memoriam semper haberent in ore, & tempus accederet, quo Vvalamir * ambitum repararet virilem, qui erat ex consobrino ejus genitus Vvandalario; quia

* Sæpè Balamir.
* Al. accersito ad se Gesimundo.
* Al. Vvallamaricam.
* Niv. 60.
* Al. habitum.

filius ejus, ut superiùs diximus, Berismund, jam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Hesperias Vesegotharum fuisset gentem secutus, de quo & ortus est Vedericus. Vederico quoque filius natus est Euthaticus, qui junctus Amalesuentæ filiæ Theoderici, item Amalorum stirpem jam divisam conjunxit, & genuit Athalaricum, & Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta Constantinopolim inlata, de secundo viro, id est Germano fratruele Justiniani Imperatoris genuit posthumum filium, quem nominavit Germanum. Sed nobis, ut ordo quem cupimus decurrat, ad Vuandalarii sobolem, quæ trino flore pullulabat, redeundum est. Hic etenim Vuandalarius fratruelis Ermanarici, & suprascripti Thorismundi consobrinus, tribus editis liberis, in gente Amala gloriatus est, id est Vualamir, Theodemir, Vuidemir. Ex quibus per successionem parentum Vualamir in Regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris Vualamir militabat Imperio. Vualamir verò pro altero jubet ornando, Vuidemir servire pro fratribus æstimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat Regnum, quod utrique in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sæpè dictum est, imperabant, ut ipsi Attilæ Hunnorum Regis imperio deservirent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen: sed necessitas domini etiam si parricidium jubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio divelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, & Romanis mors Attilæ provenerit, quæ tam * utilis fuit, ut vita mirabilis.

* Ferè vilis.

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

De Attila Hunnorum Regis morte ex nimia ebrietate; & de magnificis exequiis ei præstitis.

Attila, ut Priscus historicus refert, extinctionis suæ tempore puellam Ildico nomine, decoram valde, sibi in matrimonium post innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius, socians: ejusque in nuptiis magna hilaritate resolutus, vino somnoque gravatus, resupinus jacebat, redundansque sanguis, qui ei solitè de naribus effluebat, dum consuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella Regi temulentia pudendum exitum dedit. Sequenti verò luce, cùm magna pars diei fuisset exempta, ministri Regii triste aliquid suspicantes, post clamores maximos fores effringunt, inveniuntque Attilæ sine vulnere necem sanguinis effusione peractam, puellamque demisso vultu sub velamine lachrymantem. Tunc, ut illius gentis mos est, crinium parte truncata, informes facies cavis turpavêre vulneribus, ut præliator eximius non femineis lamentationibus & lachrymis, sed sanguine lugeretur virili. De quo id accessit mirabile, ut Marciano Principi orientis de tam feroci hoste sollicito, in somnis Divinitas adsistens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quòd gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit attestatione probare. Nam in tantum magnis Imperiis Attila terribilis habitus est, ut ejus mortem in locum muneris superna regnantibus indicarent. Cujus manes quibus modis à sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In mediis siquidem campis, & intra tentoria serica cadavere collocato, spectaculum admirandum & solemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco, quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuus Hunnorum Rex Attila, patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium Dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica, & Germanica Regna possedit, necnon utraque Romanæ urbis imperia captis civitatibus terruit; & ne * prædæ reliqua subderent, placatus precibus, annuum vectigal accepit. Cumque hæc omnia proventu felicitatis egerit, non vulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quem nullus æstimat vindicandum? Postquam talibus lamentis est defletus, a stravam super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti commessatione concelebrant; & contraria invicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadaver est terra reconditum. * Cujus fercula primùm auro, secundò argento, tertiò ferri rigore communiunt: significantes tali argumento potentissimo Regi omnia convenisse: ferrum quo gentes edomuit: aurum & argentum, quod ornatum Reipublicæ utriusque acceperit. Addunt arma hostium cædibus acquisita, phaleras vario gemmarum fulgore pretiosas, & diversi generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et ut tot & tantis divitiis humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emersitque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

* lege prædæ reliqua subderet.

* Al. cooperta.

a Strava Gothicum vocabulum quid significet, non immeritò dubitetur. Commentator Statii, in locum illum Thebaid. 2. Hostiles super ipse it, ita enim legendum, non ut, victor acervos: Acervos, inquit, exuviarum moles. Exuviæ enim hostium Regibus exstruebantur mortuis sepultura. Quem ritum sepulturæ hodie quoque barbari servare dicuntur, quem Strabam dicunt sua lingua. Ego verò Stravam merè Gothicum, Straffam ab illis dictam fuisse contenderim: quod vocabulum supplicium & pœnam significat; & hodie apud Germanos & Belgas; a verbo Straffen, quod punire, sive pœnam ab aliquo exigere significat. Verisimile itaque est, Honores Attilæ non hostilium tantum exuviarum acervis ad tumulum congestis, sed captorum cæde parentatos. Judicent docti an conjectura mea sit [illegible]. B. Vulcan.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Attila mortuo contentio inter innumeros ejus filios de successione orta. Ardaricus Gepidarum Rex Ellac Attilæ filium in prælio interficit, reliquos filios ad Ponticum usque mare fugat. Marcianus Imp. variis Gothis, & Gepidis diversas sedes concedit.

Talibus peractis, ut solent animi juvenum ambitu potentiæ concitari, inter successores Attilæ de Regno orta contentio est; & dum inconsultè imperare cupiunt cuncti, omnes simul

Imperium perdidêre. Sic frequenter Regna gravat plus copia, quàm inopia successorum. Nam filii Attilæ, quorum per licentiam libidinis penè populus fuit, gentes sibi dividi æqua sorte poscebant, ut ad instar familiæ bellicosi Regis cum populis mitterentur in sortem. Quod dum Gepidarum Rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, velut vilissimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illatumque serviendi pudorem secuta felicitate detersit; nec solùm suam gentem, sed & cæteras, quæ pariter premebantur, sua discessione absolvit: quia facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum utilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitium, bellumque committitur in Pannonia, juxta flumen cui nomen est * Netad. Illic concursus factus est gentium variarum, quas Attila in sua tenuerat ditione. Dividuntur Regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diversa; nec quæ unius passioni compaterentur, sed quæ exciso capite invicem insanirent; quæ nunquam contra se pares invenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat * cunctis, pugnantem Gothum ense furentem, Gepidam in vulnere * suorum cuncta tela frangentem, Suevum pede, Hunnum sagitta præsumere, Alanum gravi, Herulum levi armatura aciem instruere. Post multos ergo gravesque conflictus favit Gepidis inopinata victoria. Nam triginta ferè millia tam Hunnorum, quàm aliarum gentium, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natu, nomine Ellac, occiditur; quem tantùm pater super cæteros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diversisque filiis suis in Regno præferret: sed non fuit voto patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cædes sic viriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui verò germani ejus eo occiso fugantur juxta litus Pontici maris, ubi priùs Gothos sedisse descripsimus. Cessêre itaque Hunni, quibus cedere putabatur universitas. Adeò dissidium perniciosa res est, ut divisi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc causa Ardarici Regis Gepidarum felix adfuit diversis nationibus, qui Hunnorum regimini inviti famulabantur, eorumque diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis votivæ erexit: venientesque multi per Legatos suos ad solum Romanorum, & à Principe tunc Marciano gratissimè suscepti, distributas sedes, quas incolerent, accepêre. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti, nihil aliud à Romano Imperio, nisi pacem & annua solemnia, ut strenui viri, amicâ pactione postulavêre. Quod & libens tunc annuit Imperator, & usque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa à Romano suscipit Principe. Gothi verò cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorumque populum suas antiquas sedes occupare, maluerunt à Romano Regno terras petere, quàm cum discrimine suo invadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam superiorem, à meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, à septentrione Danubium. Ornata patria civitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Vindomina. Sauromatæ verò, quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluêre. Ex quo genere fuit Blivilas Dux Pentapolitanus, ejusque germanus Froilas, & nostri temporis Bessa Patricius. Sciri verò, & Satagarii, & cæteri Alanorum cum Duce suo nomine Candax Scythiam minorem, inferioremque Mœsiam accepêre. Cujus Candacis Alanouvamuthis patris mei genitor Peria, id est, meus avus, notarius quousque Candax ipse viveret fuit; ejusque germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, Magister militum, filius Andagis, filii Andalæ, de prosopia Amalorum descendens. Ego item, quamvis Agrammatus, Jornandes, ante conversionem meam Notarius fui. Rugi verò, aliæque nationes nonnullæ * Biozimetas, Scandiopolim, ut incolerent, petivêre. Hernac quoque junior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. * Emnedzar, & Uzindur consanguinei ejus in Dacia Ripensi. * Uto & Iscalmus, qui ea potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usque Sacromontisii, & Fosatisii dicuntur.

Usu sortili.

* Al. *Nedæ.*

* Al. *contis.*

* Al. *suo Regum tela.*

* Al. *Brizim & Archadropolim.*

* Al. *Emedzar.* Al. *Ernozar*, & *Uzindur.*

* Al. *Histe Alsvoque.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

De Gothorum, qui Minores dicuntur, sedibus; & de Vulfila ipsorum Pontifice, qui eos litteris instituit.

Erant siquidem & alii Gothi, qui dicuntur Minores, populus immensus, cum suo Pontifice, ipsoque Primate Vulfila, qui eis dicitur & litteris instituisse, hodieque sunt in Mœsia regione incolentes * Encopolitanam. Ad pedes * enim montis gens multa sedit pauper & imbellis, nihil abundans, nisi armento diversi generis pecorum, & pascuis, silvaque lignorum, parum habens tritici, cæterarum specierum est terra fœcunda. Vineas verò nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negotiantes; nam lacte aluntur.

* Al. *Nicopolitanam.*

* Al. *Hæm.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

De Ostrogotharum variis post Attilæ mortem sedibus in Pannonia; utque Attilæ filios irruentes propulsarint in Scythiam. Deque Ostrogotharum cum Romanis amicitia, obside pacis Constantinopolim misso Theoderico Theodemiri filio.

Plerique ergo, ut ad gentem unde agitur revertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub Rege Vvalemir, ejusque germanis Theodemir & Vvidemir morabantur, quamvis divisa loca, consilia tamen habuêre unita. Nam Vvalemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluvios, Theodemir juxta lacum Pelsodis, Vvidemir inter utrosque manebat. Contigit ergo, ut Attilæ filii contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes venirent; ignarisque aliis fratribus super Vvalemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatos ita prostravit, ut vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in

fugam versa, eas partes Scythiæ peteret, quas

*Al. Danubri. * Danubii amnis fluenta prætermeant, quæ lingua sua a Hunnivar appellant. Eoque tempore cùm ad fratrem Theodemirem gaudii nuntium direxisset, eo mox die nuntius veniens felicius in domo Theodemiris reperit gaudium. Ipso siquidem die Theodericus ejus filius quamvis de Erelieva concubina, bonæ tamen spei puerulus natus erat. Post tempus ergo non multum Rex Vvalemir, ejusque germani Theodemir & Vvidemir, consueta dum traderent dona à Principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, ut pacis fœdera custodirent, missa legatione ad Im-

*Al. Triani. peratorem, vident Theodericum * Triarii filium, & hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitiis junctum, & annua solemnia consequentem, & se tantùm despici. Illico furore commoti arma arripiunt, & Illyricum penè totum discurrentes in prædam devastant. Sed statim Imperator animo mutato ad pristinam recurrit amicitiam, missaque legatione, tam præterita cum instantibus munera tribuit, quam etiam de futuro sine aliqua controversia tribuere compromittit; pacisque obsidem ab eis, quem supra retulimus, Theodericum infantulum Theodemiris accepit. Qui jam annorum septem incrementa conscendens, octavum intraverat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Vvalemir extitit supplicator, tantùm ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodericus obses à Gothis, ducitur ad urbem Constantinopolitanam Leoni Principi; & quia puerulus elegans erat, meruit gratiam Imperialem habere.

a Hunnivar, id est, Trajectum Hunnorum. Vlcan.

CAPUT QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Ostrogothæ post Attilæ mortem in Satagas movent. Hunnos, duce Dinzione Attilæ filio, obsistentes propulsant. Varia Ostrogothorum cum Suevis & Sciris prælia. Vvalemiri mors. Sciri ad internecionem deleti.

POstquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea, quæ ab Imperatore acciperent solatia, simulque cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primò contra Satagas, qui interiorem Pannoniam possidebant, arma moventes. Quod ubi Rex Hun-

* Al. Dinzico. norum * Dinzio, filius Attilæ, cognovisset; collectis secum qui adhuc videbantur, quamvis pauci, ejus tamen sub Imperio remansisse, Ulzingures, Angisciros, Bittugores, Bardores, veniens ad Bassianam Pannoniæ civitatem, eamque circumvallans, fines ejus cœpit prædari. Quo comperto Gothi, ubi erant, expeditionemque solventes, quam contra Satagas collegerant, in Hunnos convertunt; & sic eos suis à finibus inglorios pepulerunt, ut jam ex illo tempore, qui remanserant Hunni, & usque hactenus, Gothorum arma formident. Quiescente verò tandem Hunnorum gente à Gothis, Hunimundus Suevorum Dux, dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia deprædavit: quia Dalmatiis Suevia vicina erat, nec à Pannoniis multùm distabat, præsertim ubi tunc Gothi residebant. Quid plurimùm? Hunimundo cum Suevis vastatis Dalmatiis ad sua revertente, Theodemir germanus Vvalemiris Regis Gothorum, non tantùm jacturam armentorum dolens, quantum metuens ne Suevi, si impunè hoc lucrarentur, ad majorem licentiam prosilirent; sic vigilavit in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes invaderet ad lacum Pelsodis, consertoque inopinato prælio, ita eos oppressit, ut etiam ipso Rege Hunnimundo capto, omnem exercitum ejus, qui gladium evasissent, Gothorum subderet servituti. Et dum multùm esset amator misericordiæ, facta ultione, veniam condonavit, reconciliatusque cum Suevis, eumdem quem ceperat adoptans sibi filium, remisit cum suis in Sueviam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scirorum gentem incitavit, qui tunc supra Danubium considebant, & cum Gothis pacificè morabantur; quatenus scissi ab eorum fœdere, secumque juncti, in arma prosilirent, gentemque Gothorum invaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, præsertim de utrisque amicis vicinis confisis, bellum insurgit ex improviso, coactique necessitate ad arma confugiunt; solitoque certamine arrepto, se suamque injuriam ulciscuntur. In eo siquidem prælio Rex eorum Vvalemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sessoremque suum dejecit; qui mox inimicorum lanceis confossus, interemptus est. Gothi verò tam Regis sui mortem, quàm suam injuriam à rebellionibus exigentes, ita sunt præliati, ut penè de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsum ferrent, & hi cum dedecore non remansissent, sic omnes extinxerunt.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

Suevorum Reges Hunimundus, & Alaricus cum Sarmatis, & Sciris, Gepidis & Rugis in Ostrogothas moventes, maxima clade afficiuntur.

QUorum exitium Suevorum Reges Hunimundus & Alaricus veriti, in Gothos arma moverunt, freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuga & Babai Regibus suis auxiliaris eorum devenissent, ipsasque Scirorum reliquias, quasi ad ultionem suam acriùs pugnaturas accersentes cum Edica & * Vulfo eorum primatibus, habuerunt * Al. Hunnulfo.
simul secum tam Gepidas, quàm ex gente Rugorum non parva solatia; cæterisque hincinde collectis, ingentem multitudinem aggregantes, ad amnem Bolliam in Pannoniis castrametati sunt. Gothi tunc Vvalemire defuncto, ad fratrem ejus Theodemir confugerunt. Qui quamvis dudum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Vvidemire fratre juniore accito, & cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma prosilivit; consertoque prælio, superior pars invenitur Gothorum, adeo ut campus inimicorum corruentium cruore madefactus, ut rubrum pelagus appareret, armaque & cadavera in modum collium cumulata, campum plus quàm

decem millibus oppleverunt. Quod Gothi cernentes, ineffabili exsultatione lætantur, eò quod Regis sui Vvalemiris sanguinem, & suam injuriam cum maxima inimicorum strage ulciscerentur. De innumeranda verò variaque multitudine hostium, qui valuerunt evadere, effugati vix ad sua ingluvii pervenerunt.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Theodemirus Rex in Suevos movet, eosque vastat, & penè subigit. Theodericus Theodemiri filius penè adhuc puer inscio patre Babai Sarmatarum Regem adortus, interimit. Singidonum civitatem capit.

POst certum verò tempus instanti biemali frigore, amneque Danubii solitè congelato: (nam istiusmodi fluvius ita rigescit, ut in silicis modum vehat exercitum pedestrem, plaustraque & tragulas, vel quicquid vehiculi fuerit, nec cymbarum indigeat lintre) sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorum Rex cernens, pedestrem ducit exercitum; emensoque Danubio, Suevis improvisus à tergo apparuit. Nam regio illa Suevorum ab oriente Baiobaros habet, ab occidente Francos, à meridie Burgundiones, à septentrione Thuringos. Quibus Suevis tunc juncti Alemanni etiam aderant, ipsique alpes * erectas omnino regentes: unde nonnulla fluenta Danubio influunt, nimio cum sono vergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir Rex hiemis tempore Gothorum ductavit exercitum, & tam Suevorum gentem, quàm etiam Alemannorum utrasque ad invicem fœderatas devicit, vastavit, & penè subegit. Inde quoque victor ad proprias sedes, id est Pannonias revertens, Theodericum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, à Leone Imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. Qui Theodericus jam adolescentiæ annos contingens, expletâ pueritiâ, octavum decimum peragens annum, adscitis satellitibus patris, ex populo amatores sibi, clientesque consociavit, penè sex millia viros; cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum Regem discurrit, qui tunc de Camundo Duce Romanorum victoria potitus, superbiæ tumore regnabat, eumque superveniens Theodericus interemit, familiamque & censum deprædans, ad genitorem suum cum victoria repedavit. Singidonum dehinc civitatem, quam ipsi Sarmatæ occupassent, invadens, non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni.

* forte Brentas.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Ostrogothæ pertæsi pacis, Italiam, Gallias, & Illyricum infestant. Theodemirus fœdere cum Romanis inito moritur.

MInuentibus deinde hinc inde vicinarum gentium spoliis, cœpit & Gothis victus, vestitusque deesse; & hominibus, quibus dudum bella alimoniam præstitissent, pax cœpit esse contraria; omnesque cum clamore magno ad Regem Theodemir accedentes Gothi orant, quacumque parte vellet ductaret exercitum. Qui accito Germano, missaque sorte, hortatus est, ut ille in partem Italiæ, ubi tunc Glycerius regnabat Imperator, ipse verò ceu * fortior ad fortius Regnum secederet, orientale quidem; quod & factum est. Et mox Vvidemir Italiæ terras intravit, & extremum fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorem relinquens Regni Vvidemis filium suum. Quem Glycerius Imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ à diversis circumcirca gentibus premebantur: adserens vicinos sibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Vvidemir acceptis muneribus, simulque mandatis à Glycerio Imperatore, Gallias tendit, seseque cum parentibus jungens Vesegothis, unum corpus efficitur, ut dudum fuerat; & sic Gallias, Hispaniasque tenentes suo jure defendunt, ut nullus sibi alius prævaleret. Theodemir autem frater senior cum suis transit * Saum amnem, Sarmatis militibusque interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt; imò nec prævalent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir undique sibi prospera provenire, Naissum primam urbem invadit Illyrici: filioque suo Theoderico consociatus adstat, & in villam comites per castrum Herculis transmittit Ulpianam. Qui venientes, tam eam, quàm & opes mox in deditionem accipiunt, nonnullaque loca Illyrici inaccessibilis sibi tunc primùm pervia faciunt. Nam Heracliam & Larissam civitates Thessaliæ primùm prædа capta, jure bellico potiuntur. Theodemir verò Rex animadvertens tam felicitatem suam, quàm etiam filii; nec hac tamen contentus, egrediens Naissitanam urbem, paucis ad custodiam derelictis, ipse Thessalonicam petiit, in qua * Clarisnus Patricius à Principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniri Thessalonicam, nec se eorum conatibus posse resistere, missa legatione ad Theodemir Regem, muneribusque oblatis, ab obsidione eum urbis retorquet. Initoque fœdere, Romanus Ductor cum Gothis loca eis jam sponte, quæ incolerent, tradidit, id est Ceropellas, Europam, Medianam, Petinam, Bereum, & alia quæ * Sium vocantur. Ubi Gothi cum Rege suo armis depositis, composita pace quiescunt. Nec diu post hæc & Rex Theodemir in civitate Cerras fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum filium Regni sui designat heredem, & ipse mox rebus humanis excessit.

* Al. fortiter.

* Al. Spiadum.

* Al. Hilarianus.

* Al. Phium.

CAPUT QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

Theodericus Ostrogotharum Rex à Zenone Imp. Romam evocatur, ab eo adoptatur, Consulatu & Equestri statua donatur, Odoacrum in Hesperia magna clade afficit. Insignia Regis Romanorum assumit.

THeodericum verò genti suæ Regem audiens ordinatum Imperator Zeno, gratum suscepit, eique evocatoriâ destinatâ, ad se in urbem venire præcepit, dignoque suscipiens honore, inter Proceres sui Palatii collocavit. Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem ejus in arma, sibi eum filium adoptavit, de suisque stipendiis

triumphum in urbe donavit; factusque est Consul ordinarius, quod summum bonum, primumque in mundo decus edicitur: nec tantùm hoc, seu etiam equestrem statuam ad famam tanti viri ante Regiam Palatii collocavit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis Imperio fœdere sociatus, dum ipse in urbe bonis omnibus frueretur, gentemque suam in Illyrico, ut diximus, residentem, non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potiùs solito more gentis suæ labore quærere victum, quàm ipse otiosè frui Regni Romani bona, & gentem suam mediocriter victitare: secumque deliberans, ad Principem ait: Quamvis nihil deest nobis, Imperio vestro famulantibus: * tantùm, si dignum ducit pietas vestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat. Cumque ei, ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa: Hesperia, inquit, plaga, quæ dudum decessorum prædecessorumve vestrorum regimine gubernata est. & Urbs illa caput orbis & domina, quare nunc sub Regis Turcilingorum, & Rugorum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, si præcipis, ut hic expensarum pondere careas; & ibi si adjutus à Domino vicero, fama vestræ pietatis irradiet. Expedit namque, ut ego, qui sum servus vester & filius, si vicero, vobis donantibus Regnum illud possideam; haud ille, quem non nostis, tyrannico jugo Senatum vestrum, partemque Reipublicæ captivitatis servitio premat. Ego enim si vicero, vestro dono vestroque munere possidebo: si victus fuero, vestra pietas nihil amittit; imò, ut diximus, lucratur expensas. Quo audito, quamvis ægrè ferret Imperator discessum ejus, nolens tamen eum contristare, annuit quæ poscebat, magnisque ditatum muneribus dimisit à se, Senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodericus, & ad suos revertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum, assumens; Hesperiam tendit, rectoque itinere per Sirmas ascendit, vicinas Pannoniæ. Indeque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Cumque ibi ad reficienda corpora hominum jumentorumque aliquanto tempore resedisset; Odouacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille, ad campos Veronenses occurrens, magna strage delevit, castrisque solutis, fines Italiæ cum potiore audacia intrat; transactoque Pado amne ad Ravennam regiam urbem castra componit, tertiò ferè milliario ab urbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus se in urbe communivit; indeque subreptivè noctu frequenter cum suis egrediens, Gothorum exercitum inquietat; & hoc non semel, nec iterum: sed frequenter, & penè molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum jam dicebat Theodericum, & illius ad votum res illa publica obsecundabat. Tantùm ille solus cum paucis satellitibus, & Romanis qui aderant, & fame & bello quotidie intra Ravennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione, veniam supplicat. Cui & primùm concedens Theodericus, postmodum hac luce privavit. Tertioque, ut diximus, anno ingressus in Italiam, Zenonisque Imperatoris consulto * privatim habito, suæque gentis vestitum reponens, insigne Regii amictus, quasi jam Gothorum Romanorumque Regnator assumit.

* Fortè *tanti* *s*.

* Niv. *privatum habitum.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM OCTAVUM.

De Theoderici Regis uxore Audefleda, & concubinis, ejusque filiis & filiabus, earumque cum variis Regibus conjugio, aliisque affinitatibus. Item de Mundone grassatore, & de tropheo de Francis parto.

Missa legatione ad Lodoin Francorum Regem, filiam ejus * Audefledam sibi in matrimonio petit. Quam ille gratè libenterque concessit, suos filios Ildebertum, & Cheldepertum, & Thuidepertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito fœdere, sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista conjunctio, quin sæpenumero propter Gallorũ terras graviter inter se decertati sunt; & nunquam Gothus Francis cessit, dum viveret Theodericus. Antequam ergo de Audefleda sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia, filias habuit, unam nomine * Theudicodo, & aliam Ostrogotho. Quas mox ut in Italiam venit, Regibus vicinis in conjugio copulavit, id est, unam Alarico Vesegotharum, & aliam Sigismundo Burgundionum. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem avus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbatum dum fovet atque tuetur, comperit Eutharicum Vviterichi filium, Beremundi & Torismundi nepotem, Amalorum de stirpe descendentem, in Hispania degere, juvenili ætate, prudentia & virtute, corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit venire, eique Amalasuentham filiam suam in matrimonio jungit. Et ut ad plenùm progeniem suam dilataret; Amalafredam germanam suam, matrem * Theodati, qui postea Rex fuit, Africæ Regi Vvandalorumque conjugem dirigit Trasemundo; filiamque ejus, neptem suam Amalabergam Thuringorum Regi consociat Hermenfredo. Petzamin quoque suum Comitem inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem. Quàm ille expulso Rege ejus Transarico, filio Trasticle, retenta ejus matre obtinuit. Indeque contra Sabinianum Illyricum Magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margoplanum, quæ inter Danubium, * Martianumque flumina adjacebat, cum duobus millibus peditum, equitibus quingentis, in Mundonis solatia veniens, Illyricianum exercitum demolivit. Nam hic Mundo * Attilanis quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, ultra Danubium in incultis locis, sine ullis terræ cultoribus debacchatur, Et plerisque abactoribus, * Scamarisque & latronibus undecumque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubii ripam positam, occupans, ibique agresti ritu prædans vicinos, Regem se suis grassatoribus nuncupat. Hunc ergo penè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subveniens, è manibus Sabiniani eripuit, suoque Regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subjectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam suum Comitem in Galliis acquisivit, plus 30 millibus Francorum in prælio cæsis. Nam & Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi, tutorem in Hispaniæ Re-

* Al. *Oldefledam.*

* Al. *Thiudegotam.*

* Al. *Theodahat*. *Atque ita deinceps.*

* Al. *Margum.*

* Fortè ab *Attilanis.*

* Fortè *Sicarus, nisi idem utrumque Gothis significet.*

gno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, Regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor ejusdem Regnum ipsum invadens, Francorum insidiosam calumniam de Hispaniis pepulit, & usque dum viveret Vesegothas continuit. Post quem * Thiodigis glossa Regnum adeptus, non regnans defecit, occisus à suis. Cui succedens Hactenusagil, continuat Regnum. Contra quem Athanagildus insurgens, Romani Regni concitat vires. Ubi & Liberius Patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quæ Theoderico, dum viveret, aut amicitia, aut subjectione non deserviret.

* Al. *Thiodigis Tolosa.*

CAPUT QUINQUAGESIMUM NONUM.

Theodericus Rex senex Athalaricum filiæ suæ Amalasuenthæ filium, patre orbum, Regem denuntiat; Athalarico immaturâ morte sublato, mater Theodatum consobrinum suum Regem instituit, qui illam in insulam quamdam relegat, ubi strangulatur.

SEd pôstquam ad senium pervenisset, & se in brevi ab hac luce egressurum cognosceret, convocans Gothos comites, gentisque suæ Primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filiæ suæ Amalasuenthæ, qui Eutarico patre orbatus erat, Regem constituit; eisque in mandatis dedit, ac si testamentali voce denuntians, ut Regem colerent, Senatum populumque Romanum amarent, Principemque orientalem placatum semper propitiùmque haberent. Quod præceptum quamdiu Athalaricus Rex ejusque mater viverent, in omnibus custodientes, penè per octo annos in pace regnarunt; quamvis Francis de Regno puerili desperantibus, imò in contemptu habentibus, bellaque parare molientibus, quòd pater & avus Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem juventutis Athalaricus accederet, tam suam adolescentiam, quàm matris viduitatem orientis Principi commendavit: sed in brevi infelicissimus immatura morte præventus, rebus humanis excessit. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate à Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodatum consobrinum suum germanitatis gratia accersitum à Thuscis, ubi privata vita degens, * in laboribus propriis erat, in Regnum collocavit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tempus à Palatio Ravennate abstractam, in insulam laci Bulsinensis eam exilio relegavit. * Ubi paucissimos dies in tristitia degens, ab ejus satellitibus in balneo est strangulata.

* forte *in laribus*, *ut in lib. 1. Var. Ep. 39.*

* Al. *Ubi Amalasuentha plures dies &c.*

CAPUT SEXAGESIMUM.

Belisarius à Justiniano Imp. adversus Gothos cum exercitu mittitur. Siciliam occupat. Gothi Vuitigim Regem sibi eligunt. Theodatum interficiunt. Vuitigis Ravennam cum Mathasuenta Regiisque opibus dedit Romanis.

QUod dum Justinianus Imperator orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam injuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa à Vuandalis cùm per fidelissimum suum * Belisarium Patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso tempore madentibus adhuc armis cruore Vuandalico, contra Gothos per eumdem Ducem movit procinctum. Qui Dux prudentissimus haud secus arbitratur Getharum subigere populum, si priùs nutricem eorum occupasset Siciliam; quod & factum est; Trinacriamque ingresso, mox Gothi qui Syracusanum oppidum insidebant, videntes se nihil prævalere, cum suo Duce Sioderich ultrò se Belisario dediderunt. Cumque ergo Romanus Ductor Siciliam pervasisset, Theodatus comperiens * Evermor generum suum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interjacet, & de Tyrrheni maris sinu vastissimus Hadriaticus æstus evolvitur, custodiendum dirigit. Ubi cùm Evermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis & fidelissimis famulis consciis movit, ultróque se Belisarii pedibus advolvens, Romani Regni optat servire Principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum Theodatum clamitat Regno pellendum; & sibi Ductorem suum Vuitigim, qui armiger ejus fuerat, in Regem levandum, quod & factum est. Et mox in campis Barbaricis Vuitigis in Regnum levatus Romam ingreditur, præmissisque Ravennam fidelissimis sibi viris, Theodati necem demandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, & * occisum Theodatum Regem, qui à Rege missus veniebat, ut adhuc in campis Barbaricis erat, Vuitigim populis nuntiat. Inter hæc Romanus exercitus emenso freto, Campaniam accedens, subversaque Neapoli, Romam ingreditur; unde ante paucos dies Rex Vuitigis egressus, Ravennam profectus, Mathasuentam filiam Amalasuenthæ, Theoderici quondam Regis neptem, sibi in matrimonium sociatar. Cumque his novis nuptiis delectatus, aulam regiam fovet Ravennæ, Roma egressus Imperialis exercitus, munita utriusque Thusciæ loca invadit. Quod cernens per nuntios Vuitigis, Cumunilam Ducem Gothorum manu armis conferta mittit Perusiam. Ubi dum magnum Comitem cum parvo exercitu residentem, obsessione longa evellere cupiunt; superveniente Romano exercitu, ipsi evulsi, & omnino extincti sunt. Quod audiens Vuitigis, ut leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennaque egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata ejus audacia, post 14. menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Unde pari tenore frustratus, fugatusque Ravennam se recepit; & obsessus, nec mora, ultrò se ad partes dedit victoris, cum Mathasuentha jugali, regiisque opibus. Et sic famosum Regnum, fortissimamque gentem, diuque regnantem, tandem deinde millesimo & trecentesimo anno victor gentium diversarum Justinianus Imperator per fidelissimum Consulem vicit Belisarium, & perductum Vuitigim Constantinopolim Patricii honore donavit. Ubi plus biennio demoratus, Imperatorisque in affectu convictus, rebus excessit humanis. Mathasuentam verò jugalem ejus fratri suo Germano Patricio conjunxit Imperator. De quibus posthumus patris Germani natus est

* Al. *Betramum.*

* Al. *Evermundum.*

* Al. *occiso Theodahato Rege.*

est filius, item Germanus. In quo conjuncta Anitiorum gens cum Amala stirpe, spem adhuc utriusque generis, Domino præstante, promittit. Huc usque Getarum origo, ac Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudaoda progenies laudabiliori Principi cessit, & fortiori Duci manus dedit: cujus fama nullis sæculis, nullis silebitur ætatibus. Sic victor ac triumphator Justinianus Imperator, & Consul Belisarius, Vvandalici, Africani, Geticique dicuntur. Hæc qui legis, scito me veterum secutum scripta, ex eorum spatiosis pratis paucos flores collegisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexerem. Nec me quis in favorem gentis prædictæ, quasi ex ipsa trahentem originem, aliqua addidisse credat, quàm quæ legi, aut comperi. Nec si tamen cuncta, quæ de ipsis scribuntur, aut referuntur, complexus sum, nec tantum ad eorum laudem, quantùm ejus laudem, qui vicit, exponens.

FINIS.

INDEX RERUM, VERBORUM, & Sententiarum, quæ in hoc Tomo continentur.

Littera a. *primam columnam*, b. *secundam designat*.

In Sententiis verba, quæ Alphabeticum ordinem sequi debent, charactere Italicò exarantur.

A.

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

C.

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

jejunus

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

F.

G.

H.

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

N.

O.

Index Rerum & Verborum.

Index Rerum & Verborum.

Q.

R.

Index Rerum & Verborum.

S.

Index Rerum & Verborum.

T.

V.

Index Rerum & Verborum.

X.

Z.

FINIS.

E R R A T A
IN HOC TOMO CORRIGENDA.

IN Præfat. pag. v. lin. 41. *lege* delineavimus. Pag. vj. lin 26. *lege*. Indicavimus. E regione lin. vii. *pone* lib. 2. in Erram cap. 7. In vita pag. 4. col. 1. lin. 7. *lege* excedenti. Pag. 7 c. 1. lin. 5. fueris, *lege*, feceris. Pag. 30. c. 2. l. 20. post Vivariensib. *adde*, ac. In libr. Variar Pag. 6. c. 2. l. 36 in tecta. *lege* tecta in. Pag. 34. c. 2. l. 1. bisi. *lege* sibi. Pag. 47. c. 2. l. 27. *lege* Pannoniam. Pag. 61. c. 1. l. 26. *lege* lib. 1. Ep. 37. Pag. 74. c. 1. l. 44. laborisi *lege* labori, si. Pag. 97. c. 2. l. 59. verob *lege* verbo Pag. 117. c. 1. l. 39. *lege* efficiunt. Pag. 134. c. 1. l. 10. *lege* rligi. Pag. 145. c. 1 lin. 3. ante fin. *lege* patratis. Pag. 164. c. 2. l. 40. *lege* decoloretur. Pag. 167. c. 1. l. 30. *lege* Monialium. Pag. 169. c. 2. l. 9. ante fin. quæ, *lege* qui. Pag. 199. c. 1. lin. 31. post natura, *adde* non. Pag. 204. c. 1. l. 14. *lege* ornamentorum. Pag. 206. c. 7. l. 42. *lege* Prophetis. Pag. 212. c. 2. l. 31. *lege* stratum. Pag. 263. c. 2. l. 11. à malorum. *dele* à. Pag 264. c. 2. lin. 5. marg. Ariani *lege* Orthodoxi. Pag. 267. c. 2. l. 2. *lege* Orthodoxorum. Pag. 287. c. 2. l. 17. *lege* nudatas. Pag. 294. c. 1. lin. 3. ante fin. *lege* dilatari. Pag. 296. c. 2. l. 39. *lege* inodeatur. Pag. 297. c. 2. l. 54. *lege* odibilis. Pag. 302. c. 2. l. 41. *lege* introducere. Pag. 308. c. 1. l. 22. margin Valentinianus, *lege* Valens. Pag. 333. c. 1. lin. 6. ante fin. Constantios *lege* Constantinus. Pag. 385. c. 2. l. 11. ante fin. *lege* Gratus. Pag. 396. c. 1. l. 29. *lege* duos, & sic in sequentibus. col. 2. l. 16. dies, *lege* annus. Pag. 420. c. 2. l. 23. *lege* prosapia.

Cætera prudens Lector facile emendabit.